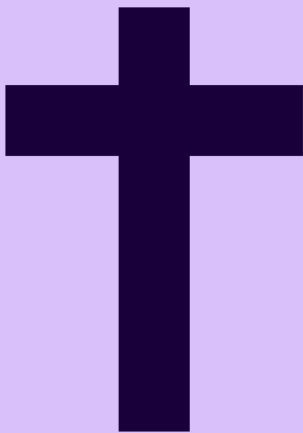

Wε Tɔno dı kasım

Kasem (Kassem): Wε Tɔno dı kasım New Testament

Wε Tɔnɔ dɪ kasum

Kasem (Kassem): Wε Tɔnɔ dɪ kasum New Testament

copyright © 1997 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Kasem)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
993cfae5-b100-5981-87e7-5a648d773cb9

Contents

Matiyu	1
Mariku	59
Luki	95
Zan	156
Tutuŋa Tono	197
Rom	251
1 Korentu	276
2 Korentu	299
Galatu	315
Efezu	324
Filipi	333
Kolosu	340
1 Tesaloniki	346
2 Tesaloniki	352
1 Timoti	356
2 Timoti	363
Titi	368
Filimon	371
Ebru	373
Zaku	393
1 Piyeru	400
2 Piyeru	408
1 Zan	413
2 Zan	419
3 Zan	420
Zudi	422
Bruŋ Tono	425

**Wε taani dɩɩ
MATIYU
na pɔpɔni tun**

**Wε taani dɩɩ Matiyyu na pɔpɔni tun na bɩɩ
dɩɩbam kɔɩɩ tun mɔ tun**

Matiyyu deen yi Zezi karabiə fugə-bale bam wɔ dɩɩba mɔ (Matiyyu 9:9 dɩ 10:3).

Matiyyu bɩɩ ni Zezi Kɩsi yi Vɩɩnɔ wɔm Wε na goni ni dɩ Zwifə bam faɩa faɩa si oó ba tun mɔ. O ma ta bɩɩ Zwifə yigə tiinə deen na vi-o te tun.

Zezi Kɩsi deen tu lɔɔvɩ baɩa dwi tiinə maama nɔwaani mɔ, kɔ dai Zwifə bam má nɔwaani. O pε o karabiə ni, si ba toɩɩ o kwər-ywəɩə kam ba bɩɩ lɔɔvɩ baɩa dwi tiinə maama (Matiyyu 28:19).

Matiyyu nɔɔni Zezi lɩɩa dɩ o biini wɔɩə, o bɩɩ ni o yi Pε wɔɩɩ na tu si o vɩɩ nɔɔna ba lwarɩm wɔni tun mɔ (pɔɔɩɩm 1-2).

O daa ta maa bɩɩ Zan na miisi Zezi na wɔni te dɩ sɔtaani na maɩ-o te tun (pɔɔɩɩm 3-4),

yi o bɩɩ Zezi na tunɩ Galile ni te tun: o toɩɩ Wε kwərə, o bɩɩ nɔɔna Wε cɩga kam, o pa yawɩna na yazurə (pɔɔɩɩm 5-18).

Kɔntɔ kwaga ni Zezi ma vu Zeruzalem. Zwifə yigə tiinə ma pa ba ja-o ba pa tɔɩn-dagara baɩa ni ba gv. Da yatɔ de ni o ma joori o bi o yagi tɔɩni (pɔɔɩɩm 19-28).

Matiyyu bɩɩ Zezi zaasɩm dɩm na ce kuni bɩnu te tun:

1. O bɩɩ balɩ na zɩ Wε paari dɩm wɔ tun na maɩi si ba taa toɩi cɩga te tun (pɔɔɩɩm 5-7).
2. O kwe balɩ na maɩi si ba toɩɩ Wε paari dɩm kwərə kam ba bɩɩ nɔɔna tun (pɔɔɩɩm 10).
3. O mε mɩmaɩa yarpe mɔ o ma bɩɩ Wε paari dɩm ta na səgi yi dɩ wɔ ba dɩ bɩɩ jaja te tun (pɔɔɩɩm 13).
4. O bɩɩ Wε nɔɔna na maɩi si ba taa nɔwi te tun (pɔɔɩɩm 18).
5. O bɩɩ ni dɩ maɩi si dɩ taa cəgi maɩa kalɩ Wε paari dɩm na wɔ ba dɩ wani wo-lwaanɩ dwi maama te tun (pɔɔɩɩm 24-25).

Zezi kwə dwi dɩm na toɩi te tun

(Luki 3:23-38)

¹ Zezi Kɩsi nabaara bam kuri na puli te tun mɔ tun:

Zezi Kɩsi yi Davidi dwi tu mɔ,
Davidi dɩ maa yi Abraham dwi tu.

² Abraham ma lɩ Yizaki.

Yizaki ma lɩ Zakɔbi.

Zakɔbi ma lɩ Zuda dɩ o zumbaara dɩ o nyaana.

³ Zuda dɩ Tamaari ma lɩ Faresi dɩ Zara.

Faresi ma lɩ Esrom.

Esrom ma lɩ Aram.

⁴ Aram ma lɩ Amɩnadabi.

Amɩnadabi ma lɩ Naason.

Naason ma lɩ Salmon.

⁵ Salmon dɩ o kaani Rahabi ma lɩ Bɔazi.

Bɔazi dɩ o kaani Ruuti ma lɩ Obedi.

Obedi ma lɩ Zese.

⁶ Zese ma lɔ Davidi wɔlɔ na jigi pɛ tɛn.

Davidi dɛɛn di kadɛm wɔlɔ na yɛ Yuri kaanɔ tɛn,
yɛ ba lɔ Salomɔn.

⁷ Salomɔn ma lɔ Robɔam.

Robɔam ma lɔ Abia.

Abia ma lɔ Aza.

⁸ Aza ma lɔ Zɔzafatɔ.

Zɔzafatɔ ma lɔ Zɔram.

Zɔram ma lɔ Yoziastɔ.

⁹ Yoziastɔ ma lɔ Zɔvatam.

Zɔvatam ma lɔ Asasɔ.

Asasɔ ma lɔ Ezekiasɔ.

¹⁰ Ezekiasɔ ma lɔ Manasɔ.

Manasɔ ma lɔ Amɔn.

Amɔn ma lɔ Zɔziastɔ.

¹¹ Zɔziastɔ ma lɔ Yɛkɔnɔa dɛ o nyaana.

Yɛkɔnɔa mɛmaɲa kam nɛ mɛ ba jaanɛ Yisɛrayɛl tiinɛ bam ba vu ba yagi
Babilɔnɔ tɛn nɛ.

¹² Yisɛrayɛl tiinɛ bam viirim dɛm kwaga nɛ mɛ

Yɛkɔnɔa lɔgɛ Salatɛyɛlɛ.

Salatɛyɛlɛ ma lɔ Zorobabelɛ.

¹³ Zorobabelɛ ma lɔ Abidu.

Abidu ma lɔ Eliyakɔm.

Eliyakɔm ma lɔ Azori.

¹⁴ Azori ma lɔ Sadoki.

Sadoki ma lɔ Akimi.

Akimi ma lɔ Eliyudi.

¹⁵ Eliyudi ma lɔ Eleyazaarɛ.

Eleyazaarɛ ma lɔ Matan.

Matan ma lɔ Zakɔbɛ.

¹⁶ Zakɔbɛ ma lɔ Zɔzɛfɔ, wɔntɔ mɛ jigi Mari barɔ.

Mari dɛɛn ma ba o lɔ Zezi wɔlɔ ba na bɛɲi nɛ Krisi.

¹⁷ Kɔntɔ maa brɛ nɛ, kɔ na zɛgɛ Abraham nɛ kɔ vu kɔ yɛ Davidi tɛn, ba
dwi dɛm yɛ kuni fugɛ-bɛna mɛ. Kɔ na zɛgɛ Davidi nɛ kɔ vu kɔ yɛ Yisɛrayɛl
tiinɛ bam viirim dɛm maɲa kam nɛ tɛn, bantɔ dɛ dwi dɛm yɛ kuni fugɛ-bɛna
mɛ. Kɔ na zɛgɛ maɲa kam kɔntɔ nɛ sɛ kɔ vu kɔ yɛ ba na lɔgɛ Zezi Krisi
maɲa kalɔ tɛn, bantɔ dɛ dwi dɛm maa yɛ kuni fugɛ-bɛna.

Zezi lɔra kam na dɛ te tɛn

(Luki 1:26-38, 2:1-7)

¹⁸ Ba na lɔgɛ Zezi Krisi te tɛn mɛ tɛntɔ. O nu Mari dɛ Zɔzɛfɔ tiinɛ maama
dɛɛn ya sɛ sɛ ba pa ba zɔ daanɛ, yɛ Mari daa ta wɔ ve o barɔ wɔm te.
Maɲa kam kɔntɔ nɛ o ma ba o ja pugɛ dɛ Wɛ Joro dam. ¹⁹ Zɔzɛfɔ wɔlɔ o
na lagɛ o zɔ tɛn maa yɛ nɔn-nɔm. O maa ba lagɛ sɛ o pa cavɛra ja o kaanɔ
wɔm nɔɔna maama yigɛ nɛ. O ma bɔɲɛ sɛ o daanɛ o yag-o, sɛ nɔɔna yɛ zanɛ
ba lwarɛ. ²⁰ O na bɔɲɛ kɔntɔ tɛn, Baɲa-Wɛ malɛka ma ba o te o dɛndwɛa
wɔntɔ, yɛ ka ta did-o ka wɛ: «Zɔzɛfɔ, Pɛ Davidi dwi tu, yɛ pa n wɔ cɔgɛ sɛ n
jonɛ Mari n ma n ji n kaanɛ. Bɛɲwaanɛ, o na jɛgɛ pugɛ kam tɛn, kɔ yɛ Wɛ
Joro kɔm dam ɲwaanɛ mɛ. ²¹ O lagɛ o lɔ bɛkɛrɛ mɛ, sɛ n pa o yɛrɛ nɛ Zezi,
bɛɲwaanɛ oɔ ba o vrɛ o nɔɔna ba lwarɛm wɔntɔ o yagi.»

²² Zezi lɔra kam dɛɛn sɛnɛ ka tɔgɛ kɔntɔ donɲ mɛ, sɛ kɔ pa Baɲa-Wɛ dɛɛn
na tagɛ kɔlɔ tɛn sɛnɛ kɔ kɛ. Faɲa faɲa tɛn, Dɛ nɛjonɲn wɔdonɲ dɛɛn tɔɔlɛ
Dɛ kwɛrɛ kam o wɛ:

23 «Bukɔ wɔlɔ ta na yɛri baarɔ tɩn wɔ ba o ja pugə o lɔ bəkərə, yɩ baá bəŋi bu wɔm yɩri nɩ Emanuyel.»
O yɩri dɩm kɔntɔ kuri mu yɩ Wɛ wɔra didaanɩ dɩbam.

24 Zɔzɛfɔ na dɔ o zanɩ tɩn, o ma sɛ o kɩ Baŋa-Wɛ maleka kam na tagɩ nɩ o kɩ te tɩn. O ma sɛ o jɔŋi Mari o ja vu sɔŋɔ. 25 O ma wɔ pəni did-o sɩ kɩ vu kɩ yɩ o na lɔgɩ bu wɔm maŋa kalɔ tɩn. O laan ma pa o yɩri nɩ Zezi.

2

Yiyən-yeenə na tu sɩ ba zuli Zezi te tɩn

1 Ba deen lɔgɩ Zezi Zude tɩv kɔdɔŋ nɩ mu, kɩ yɩri mu Betelhem. Kɩ maa yɩ maŋa kalɔ Erɔdɩ deen na yɩ pɛ tɩn. Yiyən-yeenə badaara deen ma nunji wa-puli seeni ba ba ba yɩ Zeruzalem. 2 Ba laan ma bwe nɔɔna ba wɩ: «Bu wɔm ba na lɔgɩ sɩ o ji Zwifə pɛ tɩn wɔ yən mu? Bɛŋwaanɩ dɩbam nɛ calicɔa kalɔ na bri o lɔra kam tɩn na nunji bri-kwaga seeni, yɩ dɩbam ba sɩ dɩ zul-o.»

3 Pɛ Erɔdɩ deen na ni kɔntɔ tɩn, liə maa jɩg-o dɩ nɔɔna balɔ maama na zɔɔri Zeruzalem nɩ tɩn. 4 O laan ma bəŋi Zwifə kaanum yigə tiinə bam maama, didaanɩ Wɛ callu karanyina tiinə bam, yɩ ba la daanɩ. O ma bwe-ba o wɩ: «Yən mu ba maŋi sɩ ba lɔ Krisi wɔm?»

5 Ba ma lər-o ba wɩ: «Kɔv ta yɩ Betelhem nɩ mu, Zude tɩv nɩ. Bɛŋwaanɩ faŋa faŋa Wɛ nijɔŋnu wɔdɔŋ pɔpɔnɩ o wɩ:

6 «Betelhem, tɩv kulɔ na yɩ balanɔ Zude tɩnɩ dɩm wɔnɩ tɩn, dai tɩv kulɔ na muri tɩn.

Bɛŋwaanɩ nmɔ wɔnɩ mu baá lɔ didɛɛrɔ wɔlɔ na wɔ ta nii a nɔɔna balɔ na yɩ Yisrayelɩ dwi tiinə tɩn banɔ nɩ.»

7 Erɔdɩ na ni kɔntɔ tɩn, o ma daanɩ o bəŋi yiyən-yeenə bam sɩ ba ba o te. O ma kwaanɩ o bwe-ba, sɩ o lwarɩ dɛ dɩm calicɔa kam na puli ka nunji tɩn. 8 O laan ma tɔŋɩ-ba sɩ ba vu Betelhem, yɩ o wɩ: «Ve-na á kwaanɩ á beeri bu wɔm jəgə, sɩ á na ne-o, sɩ á joori á ba á ta á bri-nɩ, sɩ a dɩ vu a zul-o.»

9 Pɛ wɔm na tagɩ kɔntɔ dɩ ba tɩn, ba laan ma zanɩ ba maa kea. Ba na maa ke tɩn, ba ma da ba na calicɔa kalɔ ba ya na maŋi ba na wa-puli seeni tɩn. Ka laan maa wɔ ba yigə nɩ weyuu nɩ ka veə, yɩ ka vu ka zɩgɩ ka maŋi dɩ bu wɔm na wɔ mɛ tɩn. 10 Kɩ ma pa ba tiini ba jɩgɩ wɔpɔlo lanyiranɩ.

11 Ba ma vu ba zɔ sɔŋɔ kɔm wɔ. Ba ma na bu wɔm dɩ o nu Mari. Ba ma kuni doonə ba zul-o. Ba laan ma bwəli ba zila ba li pɛɛra ba pa-o. Ba pɛɛra yam yɩ səbu-sɩŋa, dɩ wəənu tɩlɔ ba na zwe yɩ tɩ lwəm ywəmmə tɩn, dɩ tralɩ nugə kalɔ yɩri na yɩ Miiri tɩn. 12 Wɛ ma pa ba lwarɩ ba dundwɩa wɔnɩ, nɩ ba daa yɩ joori ba da Erɔdɩ te. Ba laan ma tɔgɩ cwə-gaa ba joori ba vu ba tɩv kɔm.

Erɔdɩ na kwaanɩ sɩ o gv bu wɔm te tɩn

13 Yiyən-yeenə bam na ke ba daari kɔntɔ tɩn, Baŋa-Wɛ maleka ma da ka ba Zɔzɛfɔ te o dundwɩa wɔnɩ, yɩ ka wɩ: «Zanɩ n ja bu wɔm dɩ o nu n ja n duri n vu Ezipi tɩv, sɩ á taá zɔɔri da, sɩ kɩ yɩ maŋa kam a na wɔ pa abam ni sɩ á nunji Ezipi á joori á ba tɩn. Bɛŋwaanɩ Erɔdɩ mu lagɩ o zanɩ o beeri bu wɔm sɩ o gv-o.»

14 Zɔzɛfɔ na ni kɔntɔ tɩn, o ma sɩnɩ o zanɩ o ja bu wɔm dɩ o nu wɔm, o nunji tɩtɩ dɩm kɔntɔ nɩ o vu Ezipi. 15 Ba ma zɔɔri da taan, sɩ kɩ vu kɩ yɩ maŋa kalɔ Erɔdɩ na tɩgɩ tɩn. Kɩ deen kɩ kɔntɔ mu, sɩ kɩ pa Baŋa-Wɛ deen

na tagi kulɔ tun sɔnti kɔ ki. Faɲa faɲa tun, DI deen pe DI nijonnu wɔdon ɔɔli DI kwɛrɛ o wɔ:

«Amu We bɛɲi a bu wɔm si o nunji Ezipi ni mu o ba.»

¹⁶ Erɔdi deen na tu o lwarɔ ni yiyɛn-yeenɛ bam lɔuri o yigɛ ni ba viiri tun, o bam ma tiini di zaɲi. O ma pa ni si o nɔɔna vu Betelhem di ku ti-balwa bam maama wɔnti, ba gu bɛkɛri-bale silu na yi bɔna yale di balu na muri bɔna yale tun maama. O nan ki kɔntu, si kɔ maɲi di yiyɛn-yeenɛ bam na pe o lwarɔ maɲa kalu calɔva kam na nunji tun mu.

¹⁷ Biɛ bam guɔm dum ma pa We nijonnu Zeremi na tagi We kwɛrɛ kalu faɲa faɲa tun sɔnti kɔ ki. ¹⁸ O deen tagi o wɔ:

«Sɔɔ mu zaɲi Rama tu wɔnti.

Nɔɔna mu wura ba keerɛ,

yi ba coosɛ zanzan.

Rasɛli mu tiini o keerɛ o biɛ ɲwaani,

o maa ba se si nɔɔn-nɔɔnu gan-o,

o biɛ bam na tɔga tun ɲwaani.»

¹⁹ Erɔdi deen ma ba o ti, yi Zɔzɛfu daa ta wɔ Ezipi ni. Baɲa-We maleka ma daa ba Zɔzɛfu te o dɔndwɔta wɔnti, yi ka wɔ: ²⁰ «Zaɲi n ja bu wɔm di o nu n joori n vu Yisrayeli tu. Bɛɲwaani wɔlu ya na lagɔ si o gu bu wɔm tin laan tɔga.»

²¹ Zɔzɛfu na ni kɔntu tin, o ma sɔnti o zaɲi o ja bu wɔm di o nu o joori o vu Yisrayeli tu kɔm. ²² O laan ma ba o lwarɔ ni Erɔdi bu Arɔsɔla mu lɛni o kɔ wɔm yuu ni o di paari Zude tɔnti dum baɲa ni. Ku ma pa o kwarɔ fɔnti si o joori o vu jɛgɛ kam kɔntu. O dɔndwɔta wɔnti We ma pa o lwarɔ kulɔ o na maɲi si o ki tin, kɔ pa o lɛɛri o vu Galile tu. ²³ O laan ma vu o yi tu kɔdon, kɔ yiri mu Nazareti, yi o zɔuri da. Ku laan ma pa We nijonɲɛ bam deen na ɔɔli DI kwɛrɛ faɲa faɲa te tun sɔnti kɔ ki. Ba deen tagi ba wɔ: «Baá bɛɲ-o ni Nazareti tu.»

3

Zan na miisi nɔɔna na wɔnti yi o bri-ba te tin

(Mariki 1:1-8, Luki 3:1-18, Zan 1:19-28)

¹ Nɔɔnu wɔdon deen mu wura, o yiri mu Zan. Wɔntu mu yi wɔlu na miisi nɔɔna na wɔnti tun. O deen ma ba o wɔ Zude ni o beeri kagva wɔnti, yi o ɔɔli We kwɛrɛ. ² O maa yɛni o ta o bri-ba si ba lɛni ba wɔru ba yaɲi kɛm-balwaaru, si maɲa kam laan yiɛ We paari dum na lagɔ di ba nɔɔna titari ni tin. ³ Zan yi wɔlu We nijonnu Ezayi na maɲi o ɲɔɔni o taani faɲa faɲa tun o wɔ:

«Nɔɔnu mu wɔ kagva wɔnti o ɔɔli o kwɛrɛ o wɔ:

<Zaɲi-na á fɔɲi á kwe di Yuutu wɔm cwɛɲɛ kam,

o na lagɔ o ba o tɔɲi da tin.

Pa-na cwe silu o na lagɔ o ba o tɔɲi tin fɔɲi si yɔɔri lanyirani.> »

⁴ Zan deen zɔuri gɔrɔ kulɔ ba na sɔɲi di yogondi kuru tin mu. O maa mai kilɛ o ma ja o tɛɲɛ. O wɔdiu mu yi kayira di tɔuru. ⁵ Nɔɔna zanzan maa yɛni ba nunji Zeruzalem, di Zude tɔnti dum maama, di Zɔrden bugɛ ni je sum, ba ve o te. ⁶ Ba maa te ba bri kulɔ ba na ki ba cɔɲi tun. O laan maa paɔ ba tu Zɔrden bugɛ kam wɔnti, yi o miisi-ba na wɔnti We ɲwaani.

⁷ Zan na wura o miisi nɔɔna na wɔnti tun, o ne ni Farizian tiinɛ di Sadustan tiinɛ zanzan tui o te. O ma ta di ba o wɔ: «Abam nyi di bɔsankwɔ-dwɛ mu. Wɔɔ mu bri abam si á kwaanɔ á lu cam dilu We na lagɔ DI pa nabiinɛ na tin wɔnti? ⁸ Abam nan maɲi si á taá ki kɛnɛ yalu na wɔ bri ni

á suntu á lani á wuru á yagi kəm-balwaaru tun mu. ⁹ Abam yi taá buɗa á pa á tti ni, á na yi Abraham dwi tiinə tun, á daa wu maɗi si á lani á wuru. We na laga, DI wú wani DI pa kandwa yantu lani ya ji Abraham dwi tiinə. ¹⁰ Nɔɔnu nan maɗi o jigi dooru o jɗa ni, si o ta maa goni tweeru tum o di tɗa ni. Tiu kulɓ maama na ba ləri bu-ɗuna tun, o maɗi si o go-ku mu o di mini wɔni si ku di. Mu We di na lagɗi DI ki nɔɔna balu na wu lani ba wuru ba yagi kəm-balwaaru te tun. ¹¹ Amu nan miisi abam na wɔni mu, si ku bri ni abam lani á wuru á yagi kəm-balwaaru tum. Ku daari wulu na lagɗi o sanɗi amu kwaga o ba tun tiini o dwe amu. A wu maɗi si a zeeri o ne natra di. Wuntu nan wú miisi abam We Joro di mini wɔni mu. ¹² Wuntu nan ze zɔɗ-kɔɔɔ mu si o ma caari o mina o pe o ki o tulə ni, si o daari mun-swaanu tum o zwe di mini dɗu na ba di di dwe tun. Mu We na lagɗi DI pɔɔri nɔɔna daani DI ki-ba te tun.»

*Zan na miisi Zezi na wɔni te tun
(Mariki 1:9-11, Luki 3:21-22)*

¹³ Zan deen na wu Zɔrden bugə kam ni ni tun, Zezi ma nuɗi Galile tu ni o vu o te si o miis-o na wɔni. ¹⁴ Zan deen ya wu se, yi o ta did-o o wɗi: «Amu mu maɗi si a ba nmu te si n miisi-ni na wɔni, si ku dai nmu mu wú ba amu te si a miisi-m na wɔni.»

¹⁵ Zezi ma lər-o o wɗi: «Yagi si ku ki kuntu lele, si ku maɗi si dí ki kuntu mu, si dí wani dí ki kulɓ maama na yi We wɔbuɗa tun.» O laan ma se.

¹⁶ Zezi na miisi na kuntu tun, o ma da o nuɗi na bam wɔni. O laan ma na weyuu na puri o banja ni, yi o na We Joro kum na de da ku tu o banja, yi ku nyi di kunkwəɗə te. ¹⁷ Kwərə laan ma ɗɔɔni weyuu ni ka wɗi: «Wuntu mu yi amu bu-dba a na so-o di a wu maama. O ma yəni o pa a wu poli zanzan.»

4

*Sutaani na maɗi Zezi te tun
(Mariki 1:12-13, Luki 4:1-13)*

¹ We Joro kum deen na tu Zezi te kuntu tun, ku laan ma ja-o ku vu kagua wɔni, si sutaani maɗi-o di nii. ² Zezi deen maa wura taan da fiinna, yi o ba di wɔdiu wɗa di tti maama. Kana maa jɗ-o. ³ Sutaani laan ma ba o te, yi di ta did-o di wɗi: «Nmu na suntu n yi Banja-We Bu, si n ta di kandwa yantu si ya ji wɔdiu si n di.»

⁴ Zezi ma ləri o wɗi: «Ku nan pɔpɔni We tɔɔ kum wɔni ku wɗi: <Ku dai wɔdiu yirani mu pai nabiinu ɗwi, ku yi We ni-taanu dum maama mu pai nabiinu ɗwɗa.> »

⁵ Sutaani laan ma ja-o di ja vu di zu We tti tu Zeruzalem wɗi. Di ma ja-o di vu di di We-di-kamunu kum yuu me na dwara tun di zɗ-o da, ⁶ yi di wɗi: «Nmu na yi We Bu, si n faɗi n cu tɗa ni si dí nii. Beɗwaani ku pɔpɔni We tɔɔ kum wɔni ku wɗi:

<We wú pa DI maleɗi ba nmu ɗwaani,
si lwəri-m di si jia,

si n yi tu tɗa ni n magi n naga di kandwe.> »

⁷ Zezi ma ləri o wɗi: «Ku ta pɔpɔni ku wɗi:

<Yi zaɗi n maɗi n Yuutu Banja-We n nii.> »

⁸ Sutaani daa ma ja-o di ja vu di di piu kulɓ na tiini ku dwara tun yuu. Di laan ma bri-o luɗu banja tɗi dum maama di wo-laaru tɗu maama na

wura tun. ⁹ Dɪ ma ta dɪd-o dɪ wɪ: «Nmɔ na sɛ n kuni doonɛ n zuli amɔ, aá pa n ta n te wɛɛnu tintɔ maama.»

¹⁰ Zezi laan ma ta dɪ-dɪ o wɪ: «Sɔtaani, ve daa a tee nɪ! Sɪ kɔ pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kɔm wɔni kɔ wɪ:

«Kɔ yɪ n Yuutu Baɲa-Wɛ yɪrani mu n maɲɪ sɪ n kuni doonɛ n zuli, sɪ n kɪ Dɪ wɔbɔɲa na lagɪ te tun.» »

¹¹ Sɔtaani laan ma viiri dɪ daar-o. Wɛ malesɪ laan ma ba Zezi te sɪ zɛn-o.

Zezi na puli sɪ o tɔɔli Wɛ kwɛrɛ te tun

(*Mariki 1:14-15, Luki 4:14-15*)

¹² Zezi dɛɛn na lwarɪ nɪ ba jaani Zan ba kɪ pɪna digɛ nɪ tun, o ma joori o vu Galile. ¹³ O maa daa wɔ maɲɪ Nazareti nɪ, yɪ o kɛ o vu Galile tɔ kɔdonɔ, kɔ yɪri mu Kapernawum, o zɔɔri da. Tɔ kɔm kuntu wɔ nunu ni nɪ mu, dɪ je silɔ Zabulon dwi tiinɛ dɪ Nefitali dwi tiinɛ ya na zɔɔri tun. ¹⁴ O na zɔɔri da kuntu tun, kɔ dɛɛn ma pa Wɛ nijonnu Ezayi na maɲɪ o tɔɔli Wɛ kwɛrɛ faɲa faɲa te tun sunɪ kɔ kɪ. ¹⁵ O dɛɛn tagɪ o wɪ:

«Kɔ na yɪ Zabulon dɪ Nefitali tɔni dɪm, dɪ je silɔ na wɔ nunu kɔm seeni tun, dɪ je silɔ na wɔ Zɔrden bugɛ kam bube dɪdonɔ dɪm kwaga nɪ tun, dɪ Galile je silɔ dwi-ge tiinɛ na zɔɔri da tun,

¹⁶ jɛgɛ kantɔ tiinɛ bam dɛɛn ya wɔ lim wɔni mu, yɪ ba laan ba ba na pooni zanzan.

Balɔ na zɔɔri da tun ya ba jɪgɪ tɔna dɪ Wɛ, tɔɔni mu ya te-ba.

Pooni laan ma zɛɲi ba baɲa nɪ.»

¹⁷ Zezi na joori o vu Galile tun, kɔ zɪgɪ maɲa kantɔ nɪ mu o puli o tɔɔli Wɛ kwɛrɛ, o bri nɔɔna nɪ ba maɲɪ sɪ ba lɛni ba wɔrɔ ba yaɲɪ kɛm-balwaaɔ, bɛɲwaaɪ maɲa kam laan yɪɛ Wɛ paari dɪm na lagɪ dɪ ba nɔɔna titari nɪ tun.

Zezi na bɛɲi nɔɔna bana sɪ ba taa tɔg-o te tun

(*Mariki 1:16-20, Luki 5:1-11*)

¹⁸ Zezi dɛɛn maa wɔ Galile nunu kɔm ni nɪ o vɛɛ. O ma na nɔɔna bale, ba yɪ cɔrɔ mu. Ba dɪdɔa yɪri mu Simɔn, o yɪri dɪdonɔ maa yɪ Pɪyɛɛri. Wɔdonɔ wɔm maa yɪ o nyaani, o yɪri mu Andre. Ba yɪ kalɛɲ-jara mu, yɪ ba wɔ na bam wɔni ba dɔli bɔri ba ma jaani kale. ¹⁹ Zezi laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Zaɲɪ-na á ba á taá tɔgɪ-nɪ. Aá pa á taá beeri nɔɔna mu á pa-nɪ sɪ ba da amɔ kwaga, nɪ á na yɛni á jaani kale te tun.» ²⁰ O na tagɪ kuntu tun, ba ma zaɲɪ lɪla ba yaɲɪ ba bɔri sun, yɪ ba vu ba tɔgɪ o kwaga.

²¹ Zezi na ve o maa kɛ tun, o daa ma na nɔɔna bale, ba dɪ yɪ cɔrɔ mu. Ba ko yɪri mu Zebede. Ba dɪdɔa yɪri mu Zaki. Wɔdonɔ wɔm maa yɪ o nyaani, o yɪri mu Zan. Bantu bale dɪ ba ko Zebede maa wɔ naboro wɔni ba kwe ba bɔri, sɪ ba ma ja kale. O ma bɛɲi biɛ bam sɪ ba ba ba taa tɔg-o. ²² O na bɛɲi-ba kuntu tun, ba ma zaɲɪ lɪla ba yaɲɪ ba ko wɔm dɪ naboro kɔm, yɪ ba vu ba tɔg-o.

²³ Zezi dɛɛn maa tɔli Galile tɔni dɪm maama. O maa yɛni o ve Zwifɛ bam Wɛ-di sun sɪ o taa bri nɔɔna Wɛ cɪga kam. O maa tɔɔli Wɛ kwɛrɛ-wɔɲɛ kam dɪ Wɛ na lagɪ Dɪ dɪ paari nɔɔna titari nɪ te tun. O maa kwɛri o pa yawɔna na yazurɛ dɪ yawɔrɔ tɔli dwi maama na jɪgɪ-ba tun. ²⁴ Nɔɔna ma ba ni o ɲwa je sun kuntu nɪ, dɪ Siiri tɔ kɔm maama wɔni. Ba ma yɛni ba jaani yawɔna dwi dwi ba tu o te, balɔ yɪra na tiini ya wɔɛ tun, kɔ wɛli dɪ balɔ cɪciri na yaari-ba tun, dɪ balɔ na sai kɔɔrɔ tun, dɪ kwaarɔ. Ba

na tu Zezi te kũntu tũn, o maa yæni o pa ba na yazuræ. ²⁵ Nõn-kõgõ zanzan dæen ma nunji Galile tũni dũm, dũ je silu ba na bæ ni Tũni Fugæ tũn, dũ Zeruzalem, dũ Zude maama, dũ je silu na wu Zurden bugæ kam bubæ dũdon dũm ni tũn ba tõgi dũd-o.

5

Zezi zaasim-dũvri dũm (Luki 6:20-23)

¹ Zezi dæen na nẽ nõn-kõgõ na tõg-o tũn, o ma vu o di piu kudonj yuu o jæni da. O na je tũn, o karabiæ bam ma ba o te. ² O laan ma puli o brũ-ba o wĩ:

³ «Balũ na ye ni ba yĩ yinigæ tiinæ We yigæ ni tũn mu jigi yu-yonjo, ba na wu tõgi ba di We paari dũm tũn nwaani.

⁴ Balũ wuru na cõgi tũn mu jigi yu-yonjo, We na wu pa-ba wu-zuru tũn nwaani.

⁵ Balũ na jigi ban-põnu tũn mu jigi yu-yonjo, We na wu pa ba taa te lugu tũn nwaani.

⁶ Balũ na pai We ciga kam tõgũm jigi fra dũ ba tũn mu jigi yu-yonjo, We na wu pa ba bicara pæni tũn nwaani.

⁷ Balũ na jigi nõona nwanja tũn mu jigi yu-yonjo, We na wu duri ba dũ nwanja tũn nwaani.

⁸ Balũ na yĩ wu-põnjo tiinæ tũn mu jigi yu-yonjo, ba na wu ba ba na We tũn nwaani.

⁹ Balũ na pai nõona jigi ywæni daani tũn mu jigi yu-yonjo, We na wu ta bæ-ba ni Dũ biæ tũn nwaani.

¹⁰ Balũ na tõgi We ciga kam yĩ nõona bæesũ-ba tũn mu jigi yu-yonjo, ba na wu tõgi ba di We paari dũm tũn nwaani.

¹¹ Nõona na twi abam yĩ ba bæesũ abam, yĩ ba fõ vwan ba te wo-balwaaru dũi maama ba pa abam amu yiri nwaani tũn, á jigi yu-yonjo. ¹² Á taá jigi wũpolo lanyirani sũ We wu pa á na nyõõri zanzan Dũ tee ni. Ku na yĩ We nijõnæ balũ dæen na loori abam yigæ ba ba tũn, nõona dæen manjĩ ba bæesũ-ba kũntu mu.

¹³ Ye na pai wodiũ ywænæ te tũn, abam dũ nan manjĩ sũ á taá pai ywæni taa wu nabiinæ tee ni. Ye ywæni nan na ti, n daa n bá wani n pa dũ joori dũ ja ywæni. Dũ daa ba jigi kuri. Baá dũ-dũ ba yagi mu, sũ nõona taa nwanĩ dũ banja ni.

¹⁴ Abam nyĩ dũ lugu banja pooni mu nabiinæ titari ni. Tũ kũlu ba na lõgi piu yuu ni tũn bá wani kũ sægi, kũ nai mu jaja. ¹⁵ Nõõn-nõõnu bá se o tarigi kanĩa o pu titõgõ kuri ni. Oó kwe-ka o pali wæeni mu, sũ ka pooni dũm taa nai dũ pai nõona balũ maama na wu digæ kam wõni tũn. ¹⁶ Abam dũ nan manjĩ sũ á zæñi á pooni dũm kũntu mu nõona titari ni. Ba laan wu na wo-laaru tũl á na kũ tũn, yĩ ba zuli á Ko We wũlu na wu weyuu ni tũn.»

Zezi na pẽ We callu tũm tiini tũ ja kuri te tũn

¹⁷ «Abam nan yĩ taá bunjĩ ni amu tu sũ a pa We tõno kũm na brũ kũlu tũn jĩ kafẽ, ku na yĩ We callu tũl Dũ dæen na pẽ Moyisi, dũ Dũ nijõnæ bam na brũ kũlu fanja fanja tũn dũ. Amu tu sũ a pa tũ tiini tũ taa jigi kuri mu lanyirani, sũ kũ dai ni a lagi a cõgi-tũ mu. ¹⁸ A lagi a ta ciga mu dũ abam sũ, lugu banja dũ weyuu na wu daani sũ kũ taa ve manja kalu tũn, kũlukũlu bá wani kũ lĩ We callu tũm wõni dũ funfun dũ. Tũ nan wu ta wõra kũntu

mu taan, si ku ba ku yi manja kalu We na wu pa wone maama ki ku ti tin. ¹⁹ Nɔɔɔɔ wulu maama na wu se We niə yam didwa yi o daari o bri o donnə si ba di yi se-di tin, di na manji di yi mumu di, kuntu tu wu ba ji balanja We paari dim wonu. Ku daari, wulu maama na se We niə yam yi o daari o bri o donnə si ba di se tin, kuntu tu wu ba ji kamunu We paari dim wonu. ²⁰ A nan taə ye ni, abam na wu se We ciga kam á dwəni á cullu karanyina tiinə bam di Farizian tiinə bam, á bá waní á na cwənjə si á tɔgi á zu We paari dim wu.»

Ban-zɔŋɔ na nyi di nɔn-gvra te tin

²¹ «Abam ye ni ba deen bri dibam kwə bam ba wi: <Yi zanji n gu nɔɔɔɔ. Wulu nan na gu nɔɔɔɔ, ba manji si ba di o taani mu.> ²² Ku daari, a nan lagi a ta di abam ni, nɔɔɔɔ wulu na jigi ban-zɔŋɔ di o ko-bu, ku manji si ba di kuntu tu di taani mu. Wulu na tagi di o ko-bu o wi, o ba jigi wubɔŋa, ku manji si dibam sariya-dirə nakwa bam mu di kuntu tu taani. Nɔɔɔɔ wulu di na tagi di o ko-bu o wi, o yi joro, ku manji si kuntu tu zu min-tu mu. ²³ Kuntu nwaani, nmu na lagi n kwe n pɛeri n pa We, yi n laan na guli ni n ko-bu jigi n ban-zɔŋɔ, ²⁴ si n tinji n pɛeri dim, si n joori n vu n ko-bu wum te si á fɔgi daani. Nmu na ki kuntu, si n laan joori n ba n kwe n pɛeri dim n pa We.

²⁵ Ku daari, nɔɔɔɔ nan na jaani-m o vu o sanji, si n ki lila n pa á fɔgi daani yi á daa ta wu yi sariya yam dim jɔgə kam. Ku na dai kuntu, o laan wu ki nmu sariya-diru wum juna ni, si o pa n na cam. Wuntu di laan wu ki-m o tintɔŋɔ juna ni, si o ja-m o vu o ki puina digə ni. ²⁶ A lagi a ta ciga di nmu si, ni ta n wɔra taan. Nmu na wu nwi jini dim maama n ti, ba bá yagi-m.»

Ka-laga na yi kam-balɔɔ te tin

²⁷ «Abam nan ye ni ba manji ba ta ba wi: <Yi zanji n pəni di n donj kaani.> ²⁸ Amu nan lagi a ta abam ni, nɔɔɔɔ wulu na nii kaani di fra tin, ku nyi di o manji o pəni did-o mu o wubɔŋa na lag-o tin nwaani. ²⁹ Kuntu tin, nmu jazum yi na pai n ki lwarim, si n li-di n yagi. Nmu yira daa didwa na cɔgi, ku ta lana ku pa-m ku dwe n yira yam maama na wɔra yi ba di-ya min-tu ni. ³⁰ Nmu jazum mu na pai n ki lwarim, si n go-di n yagi. Nmu yira daa didwa na cɔgi, ku ta lana ku pa-m ku dwe n yira yam maama na zu min-tu.»

Kaani yagim

(Matiyu 19:9, Mariki 10:11-12, Luki 16:18)

³¹ «Ba manji ba ta ba wi: <Nɔɔɔɔ wulu na yagi o kaani, kuntu tu manji si o pa-o tɔɔ kulu na wu bri ni ba yagi daani tin.> ³² Amu nan lagi a ta abam ni, nɔɔɔɔ wulu na yagi o kaani yi ku dai ni o cɔgi di baaru tin, kuntu tu pɛ kaani wum ki bwənjə mu, di o daa na zu baru wudonj tin. Nɔɔɔɔ wulu maama nan na di kaani wum kuntu tin, kuntu tu di ki bwənjə mu.»

Durə duum na wu manji te tin

³³ «Abam manji á ye ni ba deen bri dibam kwə bam ba wi: <Yi zanji n kwani n ni, di nmu na dugə n wi ni ki kulu n pa n Yuutu Banja-We tin.> ³⁴ Amu nan lagi a ta a bri abam si á yi zanji á du di kulokulu. Yi zanji á du durə di We-sɔŋɔ, beŋwaani daani mu yi We jənjə je. ³⁵ Yi du-na di tɔga banja di, ka na yi We ne cwiim jɔgə tin nwaani. Nan yi du-na di Zeruzalem di, si kuntu yi We pa-faru wum tu mu. ³⁶ Nan yi zanji á du di á

⁷ Abam na wura á waru We, á yi taá tiini á ñooni bitar-yooru nuneeni balu na yæri We tun na yæni ba ñooni te tun. Bantu yæni ba buɗi ni, ba na tiini ba ñooni ta-faru mu, We wó læri ba loro. ⁸ Abam nan yi zanɗi á ki ni bantu na ki te tun. Beɗwaani á Ko We manɗi DI ye kulɗu abam na lagi tun, yi á ta wó loori-DI ku ñwaani.

⁹ Abam nan manɗi si á taá waru We tuntɗu donɗi mu:
 <ɗibam Ko wólu na wó weeni tun,
 si nmu yiri na tiə di zulə,

¹⁰ si nmu paari ba,
 si nmu wóbuɗa ki lugu baɗa ni,
 ni ku na ki n soɗo ni te tun.

¹¹ Pa ɗibam wódiu zum si ku manɗi ɗibam.

¹² Yagɗi dí lwarum n ma n ce ɗibam,
 ni ɗibam di na yagɗi dí ma ce dí donnə te tun.

¹³ Yi pa dí na manɗum ɗilu na wó pa dí tu tun.

Nan vri ɗibam wo-lwaanu tu jɗa ni.

(Nmu te paari di dam di tiə

si ku taa ve maɗa kalu na ba ti tun. Amina.)>

¹⁴ Abam na yagɗi á ma ce ñoonu balu na ki abam lwarum tun, á Ko We di wó yagɗi abam lwarum DI ma ce abam. ¹⁵ Ku daari, abam na wó yagɗi á ma ce balu na ki abam lwarum tun, á Ko We di bá yagɗi abam lwarum DI ma ce abam.

¹⁶ Abam nan na vɔgi ni, si á yi nywanɗi á yigə, ni pipiri-nyina bam na yæni ba ki te tun. Bantu yæni ba pa ba yibiyə læni si ku pa ñoonu lwaru ni ba vɔgi ni mu. A lagi a ta cigə mu di abam si, bantu manɗi ba na ba ñwurɗu. ¹⁷ Nmu nan na vɔgi ni, si n su n yiə si n daari n li n yuu lanyiranɗi.

¹⁸ Kuntu mu wó pa ñoon-ñoonu bá lwaru ni n vɔgi ni. N Ko We ɗilu na wó jəgə kalu na səgi ni tun yiranɗi mu ye. Dintu nan nai kulɗu n na səgi n ki tun. DI laan wó pa n na nyoori ku ñwaani.»

We-soɗo jijiɗu taani

(Luki 12:33-34, 11:34-36, 16:13, 12:22-31)

¹⁹ «Nan yi zanɗi á kwaani si á na jijiguru zanzan lugu kuntu baɗa ni. A na tini jijiguru lugu baɗa yo, ti wó ba ti cɔgi. Twa wó mu-ti, yi ti wó sɗi ti cɔgi. Nwuɗa di ma wó bwæri soɗo kum ba zu ba ño-ti. ²⁰ Abam nan manɗi si á tini á jijiguru zanzan We-soɗo ni mu. Dáani mu twa daa bá wani ka mu-ti, yi ti bá sɗi ti cɔgi, yi nwuɗa di bá wani ba ño-ti. ²¹ Beɗwaani, abam jijiguru na tigi me tun, á bicara di tigi dáani mu.

²² Noonu yiə mu nyi nuneeni kanta kalu na pa o yira jigi pooni te tun. Kuntu tun, nmu yiə na lana, ku pai n yira maama wó pooni wuni mu.

²³ Nmu yiə nan na ba lana, ku pai n yira maama wó lim wuni mu. Kuntu tun, nmu yiə ya na manɗi si ya taa yi pooni tun nan na yi lim, ku laan wó ta tiini ku yi lim ku ja gaal.

²⁴ Noon-noonu bá wani o li wóbuɗ-ɗiɗwi, si o ma tɗi o pa o yuutiinə bale. Oó ta culi ɗiɗu wum yi o daari o soe wódon wum, naa oó ta nɗi ɗiɗu wum yi o daari o gooni wódon wum. Kuntu ñwaani abam bá wani á pa si We taa yi á yuutu, si á daari á pa səbu di taa yi á yuutu.

²⁵ Kuntu ñwaani mu a lagi a ta abam, si á yi taá liə di lugu baɗa kulɗukulɗu, ku na yi á ni-wódiu, naa á na wó zu gwaaru tɗu tun. Beɗwaani á nwi gari wódiu. Yira yalu We na pe abam tun di maa gari gwaaru. ²⁶ Nan

maani-na á nii zunə na yi te tɪn. Bantu ba duə, yi ba ba zaɣi mɪna ba kɪ tuli nɪ. Kɔ nan yi á Ko Wɛ mɔ nɪi ba banja nɪ dɪ ba ni-wɔdiu. Abam nan ba jɪgi kuri á dwe zunə bam na? ²⁷ Abam wɔlɔwɔlɔ bá wanɪ o tonji o ŋwɪa dɪ fɪnfɪn dɪ, o na manɪ o li te dɪ.

²⁸ Bɛɛ nan mɔ yi á kɪ liə dɪ gwaarɔ wonjo? Maani-na á nii ga-punnu tum lam na yi te tɪn. Tɪntu nan warɪ tɪ tɔŋɪ yi tɪ warɪ gwaarɔ tɪ sɔ. ²⁹ Nan taá ye-na nɪ, tɪntu jɪgi lam tɪ dwe Pɛ Salɔmɔn dɛɛn na manɪ o zɔɔrɪ gwar-ŋɔnnu tɪlɔ tɪn. ³⁰ Kɔ nan na yi gaarɔ tum kɔntu, tɪntu ba jɪgi dɛ dɪ nɔɔna na zwe-tɪ. Dɪ kɔntu dɪ Wɛ ta mɔ pai tɪ jɪgi lam kɔntu donɪ. Kɔntu ŋwaani, kɔ na yi abam, Wɛ bá nii abam banja nɪ cɪga? Bɛɛ nan yi á ba kɪ á wɔ-dɪɔba dɪ Wɛ?

³¹ Kɔntu ŋwaani, á yi taá liə dɪ á na wú dɪ wonjo kɔlɔ naa á na wú zɔ wonjo kɔlɔ tɪn. ³² Balɔ na yəri Wɛ tɪn mɔ tiini ba bɔŋɪ wəənu tum kɔntu maama wɔbɔŋa. Abam Ko Wɛ nan manɪ Dɪ ye wonjo kɔlɔ na manɪ dɪ abam tɪn. ³³ Abam manɪ sɪ á da yigə á beeri Banja-Wɛ paari dum dɪ ŋwɪa kalɔ na tɔɣi Wɛ wɔbɔŋa tɪn. Á na kɪ kɔntu, Wɛ laan wú wəli abam wəənu tɪlɔ na daari tɪn. ³⁴ Dɛ maama tui dɪ dɪ tɪtɪ cam mɔ. Á nan yi taá pa liə jɪgi abam dɪ jwa wonjo. Yagi-na sɪ jwa dɛ dum tɪtɪ wú nii dɪ tɪtɪ wonjo.»

7

Yi ŋɔɔni n donɪ wəənu (Luki 6:37-38,41-42)

¹ «Abam yi taá ŋɔɔni á donnə wəənu, sɪ Wɛ yi ŋɔɔni abam dɪ wəənu. ² Bɛŋwaani, abam na ŋɔɔni á donnə wəənu te tɪn, Wɛ wú tɔɣi kɔntu donɪ mɔ Dɪ ma dɪ á sariya. Abam na mai bwanja kalɔ á manɪ á pa á donnə tɪn, Wɛ dɪ wú mai bwanja kantu mɔ Dɪ manɪ Dɪ pa abam sɪ kɔ taa mai daani.

³ Abam nyɪ dɪ nɔɔnɔ na nii o donɪ yi nɪ o na ga-balaŋa da, yi o daari o ba lagɪ sɪ o lɔwari nɪ o tɪtɪ yi jɪgi daa tɪn. Kɔ manɪ sɪ kɔ taa yi kɔntu donɪ na? ⁴ Daa na wɔ nmu yi nɪ tɪn, nɪ kɪ ta mɔ n ta dɪ n donɪ nɪ o pa n lɪ gaa o yi nɪ n yagi? ⁵ Nmu yi pipiri-nyɪm dɪ nmu na kɪ n donɪ te tɪn. Nmu nan manɪ sɪ n lɪ n tɪtɪ yi daa kam mɔ, sɪ n laan wanɪ n nii lanyɪrɪnɪ sɪ n lɪ n donɪ yi gaa kam.

⁶ Yi zanɪ á kwe wəənu tɪlɔ na yi wo-kamunə Wɛ yigə nɪ á pa balɔ na vɪn Wɛ tɪn. Á na kɪ kɔntu, baá cɔɣi-tɪ, yi ba daari ba cɔɣi abam tɪtɪ dɪ ba wəli da.»

Wɛ-loro (Luki 11:9-13)

⁷ «Á taá loori Wɛ, sɪ Dɪ wú pa abam kɔlɔ á na lagɪ tɪn. Beeri-na kɔlɔ á na lagɪ tɪn, sɪ á wú na. Magɪ-na boro, sɪ baá purɪ ba pa abam. ⁸ Bɛŋwaani wɔlɔ maama na loori Wɛ sɪ Dɪ pa-o wonjo tɪn wú jonɪ. Wɔlɔ maama na beeri wonjo tɪn wú na-kɔ. Baá purɪ ba pa wɔlɔ maama na magɪ boro tɪn.

⁹ Abam wɔlɔ na jɪgi bu yi o na loori-m wɔdiu, nmu wú sɛ n kwe kandwe n pa-o na? ¹⁰ Naa o na loori-m kaləŋə, nɪ sɛ n pa-o bɪsankwɪa na? ¹¹ Awo. Abam wɔrɔ na ba lana yi á ta ye sɪ á taá pai á biə wo-laarɔ tɪlɔ ba na lagɪ tɪn, á Ko Wɛ na lamma Dɪ dwe abam tɪn bá kwe wo-laarɔ Dɪ pa balɔ na loori-Dɪ tɪn na?

¹² Á taá kɪ á donnə lanyɪrɪnɪ, sɪ kɔ manɪ dɪ á na lagɪ sɪ bantɔ taa kɪ abam te tɪn. Kɔntu mɔ yi cɪga kalɔ Moyisi dɪ Wɛ nijonjə bam zaasum dɪm na manɪ dɪ bri tɪn.»

Zezi karabiə na wó tɔgi cwəŋə kalɔ tɪn
(Luki 13:24)

¹³ «Á taá cɔ á tɪtɪ, sɪ á wanɪ á tɔgi cwə-mumuna kam á vu á na ŋwɪa Wɛ tee nɪ. Kɔ daari cwəŋə kalɔ ni na yalma yi ka vəŋə yi mwali mwali tɪn maa ve ka kweeli cɔgim jəgə nɪ mu, yi nɔɔna zanzan mu tɔgi cwəŋə kantu. ¹⁴ Kɔ daari cwəŋə kalɔ nmɔ na wó da sɪ n vu n jɔŋi ŋwɪa Wɛ tee nɪ tɪn ni yi mumuna mu, yi ka pɪnɪ. Nɔɔna finfin yɪranɪ mu tɔgi cwəŋə kam kɔntu.»

Ba lwarɪ tiu kɔ biə lərim nɪ mu
(Luki 6:43-44, 13:25-27)

¹⁵ «Á taá yɪrɪ á tɪtɪ dɪ balɔ na paɪ ba yi Wɛ niɔŋnə yi ba daɪ tɪn. Bantu yəni ba kɪ ba yibiyə nɪ ba yi nɔn-ŋuna mu te abam yigə nɪ, yi ba nan lagi ba cɔgi abam nɪ nywənkuri na lagi sɪ cɔgi peeni te tɪn mu. ¹⁶ Ba tɪtɪŋa nan mu wó pa á lwarɪ ba na yi balɔ tɪn. Bɛŋwaani tiu tərə kɔ na wó wanɪ kɔ lə kɔ doŋ biə. N bá na swan sabara yuu nɪ naa mɔɔla kaligɔŋo yuu nɪ. ¹⁷ Tu-ŋɔŋɔ mu ləri bu-ŋuna. Tu-balɔrɔ dɪ maa ləri bu-balwaarɔ. ¹⁸ Tu-ŋɔŋɔ tərə kɔ na wó lə bu-balwaarɔ. Tu-balɔrɔ dɪ nan tərə kɔ na wó lə bu-ŋuna. ¹⁹ Tiu kɔlɔ maama na ba ləri bu-ŋuna tɪn, baá go-kɔ ba dɪ mini nɪ mu. ²⁰ Kɔntu tɪn, ba tɪtɪŋa mu wó pa á lwarɪ ba na yi balɔ tɪn.

²¹ Kɔ daɪ nɪ balɔ maama na bə amɔ nɪ <Yuutu, Yuutu> tɪn mu wó tɔgi ba zɔ Wɛ paari dɪm wɔntɪ. Kɔ nan yi balɔ na sɪnɪ ba tɔgi amɔ Kɔ Wɛ wɔbɔŋa tɪn mu. ²² Sariya dɛ dɪm na yɪə, nɔɔna zanzan wó ta dɪ amɔ ba wɪ: <Dí Yuutu, dɪbam dɛen tɔgi nmɔ yɪrɪ dɪm ŋwaani mu dí ŋɔɔnɪ Wɛ yiyi-ŋwɛ, yi dí ma nmɔ yɪrɪ dɪm dí zəli ciciri nɔɔna yɪra nɪ, yi dí daari dí ma dí kɪ wo-kɪnkagɪla zanzan.> ²³ A laan wó ta dɪ ba a wɪ: <A maŋɪ a yəri abam. Ve-na daa nɪ, abam kəm-balwaarɔ tiinə-ba.> »

Dí na maŋɪ sɪ dí sɛ Wɛ taani te tɪn
(Luki 6:47-49)

²⁴ «Kɔntu ŋwaani, wɔlɔ maama na cəgi a taani dɪm yi o kɪ a na tagɪ kɔlɔ tɪn, kɔntu tu nyɪ dɪ wɔbɔŋa tu wɔlɔ na cwi o sɔŋɔ kuri pulɔrɔ baŋa nɪ yi o laan lɔ-kɔ tɪn mu. ²⁵ Dɔa ma ba ka nɪ ka pa bwi su sɪ pɛɛɪ. Vu-dɪv dɪ ma ba kɔ magɪ sɔŋɔ kɔm, yi kɔ wɔ tɔ, kɔ kuri na cwi pulɔrɔ kɔm baŋa nɪ tɪn ŋwaani. ²⁶ Kɔ daari wɔlɔ maama nan na cəgi a taani dɪm yi o ba kɪ a na tagɪ kɔlɔ tɪn nyɪ dɪ nɔn-joro na logɪ kɔ sɔŋɔ kasɔlɔ baŋa nɪ te tɪn mu. ²⁷ Dɔa ma ba ka nɪ ka pa bwi su sɪ pɛɛɪ, yi vu-dɪv dɪ magɪ sɔŋɔ kɔm, kɔ pa kɔ tiini kɔ tɔ tɪga nɪ buri buri.»

²⁸ Zezi dɛen na tagɪ wəənu tɪntɔ maama o ti tɪn, nɔn-kɔgɔ kɔlɔ na wɔra tɪn ma tiini ba yi yəəu dɪ o zaasɪm dɪm. ²⁹ Bɛŋwaani o ni-taani dɪm jɪgɪ dam dɪ dwe ba tɪtɪ callu karanyɪna tiinə bam taani dɪm.

8

Zezi na pɛ nanyɔŋɔ na yazurə te tɪn
(Marɪkɪ 1:40-45, Luki 5:12-16)

¹ Zezi laan ma zanɪ o tu piu kɔm yuu nɪ o maa kea, yi kɔ-fɔrɔ tɔgi o kwaga. ² O na maa kɛ tɪn, nanyɔŋɔ kɔdoŋ ma vu o te, yi kɔ kuni doonə o yigə nɪ kɔ loor-o kɔ wɪ: «Amɔ tu, nmɔ na laga, nnɪ wanɪ n pa a na yazurə a ji lanyirani.»

³ Zezi ma sɛ. O ma twɪ o jɪŋa o dwe-o, yi o wɪ: «Ɛɛn, a laga. Zanɪ dɪ yazurə sɪ n ji lanyirani.» O na tagɪ kɔntu bɪdwɪ baŋa nɪ tɪn, mu nɔɔnɔ

wòm nanywaanu tum de ti je yi o yira ji lanyiranu. ⁴ Zezi laan ma ta did-o o wi: «Yi zaji n ta kulɔ na ki tin n bri nɔɔna. Nan yɔɔri n vu We kaanum tu wòm te si n pa o nii n yira yam, si n daari n ja pɛera yalɔ Moyisi cullu tum na bri ni ya manɔ tin n vu n pa-o, si o ma kaani Baɗa-We. Kuntu mu wó bri nɔɔna maama ni n yawu kum suni ku je.»

Zezi na pɛ pamaɗna yigə tu tintuɗnu na yazurə te tin
(Luki 7:1-10)

⁵ Zezi laan ma vu o yi tuɔ kudonɗ, ku yiri mu Kapernawum. Pamaɗna yigə tu wɔdonɗ ma ba o te, ⁶ yi o loor-o o wi: «Amu tu, a jigi a tintuɗnu mu o tigi sɔɗɔ ni yi o wɔɛ, ku tiini ku cana o yira ni. O ma gwarigi yi o warɔ o zaji.»

⁷ Zezi ma lɛr-o o wi: «Aá da a vu si a pa o na yazurə.»

⁸ Pamaɗna yigə tu wòm ma ləri o wi: «Amu tu, a wɔ manɔ si n ba n zu amu sɔɗɔ. Nan weeni n ta di n ni ni a tintuɗnu wòm zaji. N na tagi kuntu, oó na yazurə. ⁹ Beɗwaani, amu di yi nɔɔnu wulɔ nɔɔna badonnə na jigi dam amu baɗa ni tin, yi a di daa ta jigi dam pamaɗna badaara baɗa ni. A na tagi a wi, nɔɔnu wulɔ ve, o manɔ si o vu mu. A nan daa na wi, nɔɔnu wulɔ ba, o di wó ba mu. Ku daa zi yi a tintuɗnu, a na wi o ki wonɗo, oó ki mu. Kuntu, a ye si, nmu na tagi kulɔ maama kuó ki.»

¹⁰ Zezi na ni kuntu tin, ku ma tiini ku su-o. O ma ta di balɔ na toɗi ba wɔra tin o wi: «A lagɔ a ta ciɗa mu di abam si, a wɔ ne nɔɔn-nɔɔnu o na jigi wɔ-didɔa di amu nɛɛni nɔɔnu wuntu na jigi wɔ-didɔa te tin, ku na manɔ ku yi Yisɔrayeli dwi tiinə bam wuni di. ¹¹ A lagɔ a ta abam si, nɔɔna zanzan wó nunji lɔɗu baɗa je maama ni, ba ba ba zu We paari dum wɔ. Dáani mu ba laan wó jəni di dɔbam nabaara Abraham di Yizaki di Zakobi, yi ba di ywəni daani. ¹² Ku daari, Yisɔrayeli dwi tiinə balɔ ya na manɔ si ba zu We paari dum wɔ tin, bantu daa bá na cwəɗə si ba zu. We wó zəli-ba DI yagi lim je ni, me nɔɔna na yaara yi ba keerə yi ba duni ba nwa tin.»

¹³ Zezi laan ma ta di pamaɗna yigə tu wòm o wi: «Nan ve. Nmu na ki n wɔ-didɔa di amu si a ki kulɔ tin, We wó pa ku ki.»

Maɗa kam kuntu ni nɔɔ mu o tintuɗnu wòm suni o na yazurə.

Zezi na pɛ Piyeeri tɩnkaani di yawuina zanzan na yazurə te tin
(Mariki 1:29-34, Luki 4:38-41)

¹⁴ Zezi laan ma vu Piyeeri-ba sɔɗɔ. O ma na Piyeeri tɩnkaani na tigə o ba jigi yazurə. Ku yi paa mu jig-o. ¹⁵ Zezi ma vu o ja o juɗa, yi paa kam nunji o yira ni. Kaani wòm laan ma zaji o ki wɔdiu o pa-o.

¹⁶ Tɩga na tu ka wɔra ka yi tin, nɔɔna maa jaani ciciri na jigi balɔ tin zanzan ba tui Zezi te. O maa yəni o ma o ni-taani o zəli ciciri sum, yi o daari o pa yawuina bam maama na yazurə. ¹⁷ O ki kuntu, si ku pa We nijonnu Ezayi na manɔ o ta kulɔ faɗa faɗa tin mu suni ku ki, ni o deen na tagi o wi:

«Wuntu mu jonɗi dɔbam cam di dí yawuru maama o zɩɗi.»

Balɔ na lagɔ si ba toɗi Zezi tin na manɔ si ba ki te tin
(Luki 9:57-62)

¹⁸ Zezi deen na ne ni kɔ-fɔɔ tiini ku wɔ o tee ni tin, o ma pa o karabiə bam ni si ba be nuni kum ni didonɗ dum. ¹⁹ Ba daa ta na wɔ ke tin, We cullu karanyina tu wɔdonɗ ma vu o te, yi o ta did-o o wi: «Karanyina, nmu na lagɔ n vu je silɔ maama tin, amu wó toɗi a vu.»

²⁰ Zezi ma l r-o o w : «K  na y  yir , bantu jigi b ona ba tigi da. Zun  d  jigi pw ru ba tigi da. K  daari amu Nabiin-bu wum ba jigi j g  s  a p ni da a sin.»

²¹ N onbu wudonj d  na y  o karabi  bam wu n onbu didva tin ma ta did-o o w : «Amu tu, yagi s  a vu a ki a ko lu , s  a laan ba a togi nmu.»

²² Zezi ma l r-o o w : «Ta n togi-ni, s  n yagi s  balu na ba jigi  wta We tee ni tin taa ki ba lwi.»

Zezi na jigi dam vu-f r  d  na banja ni te tin
(Mariki 4:35-41, Luki 8:22-25)

²³ Zezi d  o karabi  bam laan ma vu ba zu naboro wu s  ba ke. ²⁴ Vu-f r  ma da ku zanj ku magi boro kum, y  ku wura ku miisi na bam kuri ni, d  Zezi ya tigi o doa. ²⁵ O karabi  bam ma vu ba zan-o ba w : «D  Yuutu, vri d bam n yagi, s  d  lagi d  ti.»

²⁶ O ma ta d  ba o w : «Benwaanu mu y  f onu jigi abam? Abam ba jigi wu-didva d  amu na?» O laan ma zanj weeni, y  o bagi viu kum d  na bam, y  ti manj da cumm.

²⁷ Ku ma tiini ku ki n ona bam y  u, y  ba te ba w : «N onbu wuntu y  w  mu, y  viu d  na d  ta se o ni?»

Zezi na z li ciciri n ona bale yira ni te tin
(Mariki 5:1-20, Luki 8:26-39)

²⁸ Ba laan ma vu ba be nuntu kum ni didonj dum, me Gadara tiin  na zuru da tin. N ona bale maa wura ciciri na jigi-ba s  yaara. Bantu tigi yibeel  je ni mu, y  ba jigi f onu, ku pai n on-n onbu wari o togi cw    kam kontu o ke. Ba laan ma nunj yibeel  je sum ni ba vu ba jeeri Zezi.

²⁹ Ba ma kaasi banja banja ba w : «Banja-We Bu, nmu tu d bam te s  n ki bee mu? Nmu tu s  n yaari d bam y  We sariya de dum ta wu y  mu na?»

³⁰ Je sum kontu ni t r  zanzan mu ya wura ba beeri ba di. ³¹ Ciciri sum ma loori Zezi s  w : «Nmu na lagi n z li d bam, s  n pa d  vu d  zu t r  bant .»

³² O ma ta o w , s  ve. S  ma suni s  nunj n ona bam yira ni s  vu s  zu t r  bam. T r  bam maama ma duri ba tu ba tu nuntu kum wuntu ba li na ba ti.

³³ N ona balu ya na nii t r  bam tin ma duri ba vu tu kum wu. Ba ma ta kulb maama na ki tin, d  Zezi na z li ciciri sum n ona bale bam yira ni te tin. ³⁴ Ku ma pa tu kum n ona bam maama nunj ba vu s  ba jeeri Zezi. Ba na ne-o tin, ba ma loor-o s  o nunj ba tu kum wuntu o viiri.

9

Zezi na bri ni o jigi dam s  o yagi n ona lwarim o ma ce-ba te tin
(Mariki 2:1-12, Luki 5:17-26)

¹ Zezi laan ma joori o vu o zu naboro kum. O ma be nuntu kum o vu o yi o titi tu Kapernawum. ² O na wura tin, n ona badonn  ma zunj k r  d  gungolo ba ba o te. Zezi ma lwar  ba na tiini ba ki ba wu-didva did-o te tin. O ma ta d  k r  kum o w : «A bu, ki pu-dia, s  nmu lwarim dum ti.»

³ We cullu karanyina tiin  badonn  maa wura, y  ba bwe ba titi ni ba w : «N onbu wuntu  onni o twi We mu o pai o d  We y  bidwi mu.»

⁴ Zezi ma lwar  ba na bunj kulb tin. O ma bwe-ba o w : «Bee mu y    jigi wubun-balwaaru tintu   wuntu? ⁵ K  mu y  mwali ku dwe, a na tagi d  k r  kum a w : «Nmu lwarim dum ti» mu y  mwali, naa a na tagi a w : «Zanj n ta n ve » mu y  mwali? ⁶ Amu nan w  pa abam lwar  ni, amu na

yi Nabiin-bu wum tun jigi dam lugu banja ni, si a yagi noona lwarum a ma ce-ba.» O laan ma ta di koro kum o wi: «Zanji weeni si n kwe n gungolo kum n ja n vu sojo.»

⁷ O na tagi kuntu tun, noonu wum ma suntu o zanji o vu sojo. ⁸ Non-kogo kum maama na ne kuntu tun, fubni ma zu-ba. Ba ma zuli We di DI na pe dam dntu donj wu nabiine tee ni tun.

Zezi na banji Matiyo si o taa tog-o te tin

(Mariki 2:13-17, Luki 5:27-32)

⁹ Zezi laan ma nunji o maa kea. O ma na noonu wodon, o yiri mu Matiyo. O deen je me seeni o na yani o joni lampoo tun mu. Zezi ma ta did-o o wi: «Zanji n ta n tog-ni.» O ma suntu o zanji o tog o kwaga.

¹⁰ Zezi deen ma vu Matiyo sojo si o di wodi, o di o karabi bam. Lampo-jonni di non-cicoguru zanzan di maa tog ba wura ba di wodi kum di ba.

¹¹ Farizian tiine di maa tog ba wura. Bantu na ne Zezi na ki te tun, ba ma vu ba ta di o karabi bam ba wi: «Bee mu ki yi a karanyina kam di wodi ddaani lampo-jonni di non-cicoguru tum kuntu?»

¹² Zezi ma ni ba na tagi kul tun. O laan ma ta o wi: «Ku na yi balu na jigi yazura tun, bantu wu manji si ba vu dogita tu te si o sooni-ba. Ku daari balu na ba jigi yazura tun mu manji si ba vu si ba na soonim. ¹³ We titi manji DI ta DI wi: <A lagi si nabiine taa jigi da-nya mu, si ku dai ni ba taa mai ba wenu mu ba kaani-ni.> Ve-na a zaasi taani dum kuntu kuri ciga. Amu na tu lugu banja tun, ku dai si a banji balu na manji ba yi non-nya tun, amu nan tu si a banji non-balwaar mu si ba ba amu te.»

Zezi zaasim dim na yi zaasim-dvuri te tin

(Mariki 2:18-22, Luki 5:33-39)

¹⁴ Zan karabi deen ma vu Zezi te, yi ba bwe-o ba wi: «Dibam di Farizian tiine bam yani di vo ni manja zanzan. Bee mu yi nmu karabi bam ba vo ni kuntu?»

¹⁵ Zezi ma leri-ba o wi: «Noonu na di kaani yi o ki candia, yi o cilonne na wura si ba tog ba di, bantu wu wani ba nywan ba yiga si ba yi di wodi yi kan-baru wum ta wu ba tee ni na? Ba ba se ba ki kuntu. Ku nan wu ba ku yi manja kam ba laan na wu ja kan-baru wum ba viiri tun. Manja kam kuntu ni yi o daa na ba ta wu ba tee ni tun, mu o cilonne bam laan wu vo ni.

¹⁶ Noon-noonu di nan ba se o kwe garyi-dvuri o ma feri gwar-donjo kul na kaari tun. O na ki kuntu, ku ferim dim laan wu vuuri goro kum ku pa ku tiini ku cogi zanzan. ¹⁷ Noon-noonu di nan ba se o kwe sa-dnja o lo o ki lo-donjo wuni. O na ki kuntu yi sana kam na keeri, ka pa loo kum bagu mu. Kuntu nyaani sana kam wu lo, yi loo kum di cogi. Noonu nan manji si o kwe sa-dnja o ki lo-dnja wuni mu, si ti maama manji daani.»

Zezi na pe kaani na yazura yi o bi Zwifa yiga tu buko te tin

(Mariki 5:21-43, Luki 8:40-56)

¹⁸ Zezi deen na wura o jonni kuntu tun, Zwifa yiga tu wodon ma ba o te. O kuni doona o yiga ni yi o wi: «Amu buko mu tiga lele kuntu. Nan ba si n ma n jina n dwe-o, si o joori o na nya.»

¹⁹ Zezi ma zanji o tog-o, di o karabi bam maama.

²⁰⁻²¹ Ba na maa ke kuntu tun, kaani wodon di ya tog o wura, o na tiini o wae ka-wu taan bina fugu-yale. O maa bunji o wuni o wi: «A na manji a dwe o goro kum yirani di, aa na yazura.» O ma ke Zezi kwaga o dwe o

gɔɔɔ kɔm ni. ²² O na dwe-o kɔntɔ tɪn, o ma pipiri o nii-o yɪ o wɪ: «A bukɔ, kɪ pu-dɪa. Nmɔ na kɪ n wɔ-dɪdɔba dɪ amɔ te tɪn mɔ pɛ n na yazurɛ.»

Manja kam kɔntɔ nɪ nɔɔ mɔ kaanɪ wɔm sɪnɪ o na yazurɛ.

²³ Zezi laan ma vu o zɔ Zwifɛ yigɛ tu wɔm sɔɔɔ. O ma zɔ o na balɔ na manjɪ ba wu wi yɪ ba kwe nɔɔna ba kɪ tɪn na ti ba yigɛ sɪ ba kɪ-o, dɪ nɔɔna zanzan na keeri yɪ ba frɪ ba tɪtɪ. ²⁴ O ma ta dɪ ba o wɪ: «Zanɪ-na á nunjɪ, sɪ bu wɔm wɔ tɪgɪ, o tɪgɪ o dɔ mɔ.» O na tagɪ kɔntɔ tɪn, nɔɔna bam maa jɪg-o ba mwana. ²⁵ Ba na pɛ kɔgɔ kɔm maama nunjɪ tɪn, Zezi laan ma vu o zɔ digɛ kam bu wɔm na wura tɪn. O ma ja o jɪɔa o pa o bi o zanɪ wɛɛnɪ.

²⁶ O kɛm dɪm kɔntɔ ma jagɪ dɪ yɪ tɪv kɔm je sɪm maama.

Zezi na puri lilwɛ bale yɪɛ te tɪn

²⁷ Zezi dɛɛn ma zanɪ o maa kɛa. O na maa ve tɪn, lilwɛ bale ma zanɪ ba tɔgɪ o kwaga, yɪ ba tɛ dɪ kwɛr-dɪa ba wɪ: «Pɛ Davidi dwi tu! Duri dɪbam yɪbwɛnɛ!»

²⁸ O ma vu o zɔ sɔɔɔ kudɔɔɔ. Lilwɛ bale bam ma tɔgɪ ba zɔ da. O laan ma bwe-ba o wɪ: «Abam bɔɔɔ sɪ aá wanɪ a kɪ á na lagɪ kulɔ tɪn a pa abam na?»

Ba ma lɛr-o ba wɪ: «Dɪbam tu, ɛɛn, nɪ wanɪ n kɪ.»

²⁹ O laan ma dwe ba yɪɛ yam yɪ o wɪ: «Abam na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ amɔ sɪ a kɪ kulɔ a pa abam tɪn, Wɛ wú pa kɔ kɪ.» ³⁰ O na tagɪ kɔntɔ tɪn, ba yɪɛ yam ma sɪnɪ ya jooɪ ya puri. O ma kaanɪ-ba sɪ ba yɪ pa nɔɔn-nɔɔnɔ wɪarɪ kɔ ni nɪ. ³¹ O na kaanɪ-ba kɔntɔ tɪn, ba ta zanɪ ba karɪ ba nɔɔnɔ o taanɪ je sɪm maama nɪ.

Zezi na pɛ mɪmaa nɔɔnɪ te tɪn

³² Manja kalɔ ba na maa kɛ tɪn, nɔɔna badonnɛ ma ja mɪmaa ba ba Zezi te. Kɔ yɪ cicirɛ mɔ tɔg-o ka pa o warɪ o nɔɔnɪ. ³³ Zezi ma zɛli cicirɛ kam o yɪra nɪ, yɪ nɔɔnɔ wɔm laan wai o nɔɔna. Kɔ ma sɔ nɔn-kɔgɔ kɔm maama, yɪ ba tɛ ba wɪ: «Dɪbam manjɪ dɪ wɔ nɛ wo-kɪnkagɪlɪ dɪntɔ dɔɔ Yɪstrayɛl tɪv nɪ.»

³⁴ Kɔ daari Farizɪan tiinɛ bam dɛɛn wɔ sɛ, yɪ ba wɪ: «Wɔntɔ na wai o zɛli sɔtaana tɪn, kɔ yɪ sɔtaana-pɛ dam nɔwaanɪ mɔ.»

³⁵ Zezi dɛɛn maa kaagɪ tɪ-kamunɛ dɪ tɪ-bale sɪm maama wɔnɪ. O maa yɛni o zɔɔɪ Zwifɛ bam Wɛ-di sɪm o brɪ-ba Wɛ kwɛr-ywɛɔɔ kam, dɪ Wɛ na lagɪ Dɪ dɪ paari nɔɔna titari nɪ te tɪn. O maa paɪ nɔɔna na yazurɛ dɪ ba yawurɔ dwi dwi. ³⁶ O dɛɛn na nɛ nɔn-kɔgɔ kɔm yaara yam na yɪ te tɪn, ba nɔwaɔa ma zɔ-o lanyranɪ, bɛnɔwaanɪ ba tiini ba bɔwɛni yɪ ba dam dɪ ti. Ba nyɪ dɪ peeni sɪlɔ na ba jɪgɪ nayɪrɔ sɪ o taa nii sɪ banja nɪ te tɪn. ³⁷ O laan ma ta dɪ o karabiɛ bam o wɪ: «Kɔ nyɪ dɪ faa na kɪ lanyranɪ yɪ tuntɔɔna finfɪn yɪranɪ mɔ wura sɪ ba kɪ-kɔ te tɪn. ³⁸ Nan loori-na faa kɔm tu sɪ o tɔɔɔ nɔɔna zanzan, sɪ ba vu ba kɪ o faa kɔm ba pa-o.»

10

Zezi na tɔɔɔ o karabiɛ fugɛ-bale bam te tɪn

(Marɪkɪ 3:13-19, 6:7-13, 13:9-13, 9:41, Luki 6:12-16, 9:1-6, 21:12-17, 12:2-9, 51-53, 14:26-27)

¹ Zezi dɛɛn ma bɛɔɔ o karabiɛ fugɛ-bale bam sɪ ba ba o te. O ma pa-ba dam sɪ ba wanɪ ciciri ba zɛli nɔɔna yɪra nɪ, sɪ ba daari ba pa nɔɔna na yazurɛ dɪ ba yawurɔ dwi maama.

² O karabiɛ fugɛ-bale bam yɪra mɔ tuntɔ:
O ma da yigɛ o bɛɔɔ Simɔn wɔlɔ yɪrɪ dɪdɔɔɔ na yɪ Pɪyɛɛrɪ tɪn,

dɪ Andre wɔɓɔ na yɪ Sɪmɔn nyaanɪ tɪn,
dɪ Zakɪ, dɪ o nyaanɪ Zan balɔ na yɪ Zebede biə tɪn,

³ Filipi dɪ Batelemi,

Toma dɪ Matiyu wɔɓɔ ya na yɪ lampo-joŋnu tɪn,

Zakɪ wɔɓɔ na yɪ Alɪftɪ bu tɪn, dɪ Tadi,

⁴ Sɪmɔn wɔɓɔ na yɪ Zelɔtɪ nɔɔna bam wɔ nɔɔnu tɪn,

dɪ Zudasɪ Yiskariyo wɔɓɔ na wɔ ba o yəgi Zezi o pa nɔɔna tɪn.

⁵ Zezi laan ma tɔŋtɪ bantɔ fugə-bale bam sɪ ba nunji ba vu ba tɔɔɪ We kwərə kam. Ba na lagɪ ba ke tɪn, o ma pa-ba ni o wɔ: «Yɪ zanɪ á vu dwi-ge tiinə na zɔɔrɪ mɛ tɪn, naa á vu Samari tiinə tɪn. ⁶ Á nan manɪ sɪ á vu Yisɪrayelɪ dwi tiinə bam te, beŋwaanɪ bantɔ nyɪ dɪ peeni sɪɓɔ na je tɪn mu.

⁷ Nan ve-na á bri-ba nɪ manja kam yiə, We paari dɪm lagɪ dɪ ba nɔɔna tɪtari nɪ. ⁸ Ve-na á taá pa yawɪna na yazurə, sɪ á daari á taá bi balɔ na tɪgɪ tɪn, sɪ á pa nanywaanɔ joori tɪ na yazurə tɪ ji lanyiranɪ, sɪ á daari á taá zəli ciciri nɔɔna yɪra nɪ. Á nan manɪ sɪ á zəni nɔɔna zaanɪ mu, nɪ abam dɪ na joŋi We dam dɪm zaanɪ te tɪn. ⁹ Á na maa ve, sɪ á yɪ zanɪ á kwe sɔbu-sɪŋa naa sɔbu á kɪ á gwar-fwɛɛla nɪ á wəli da. ¹⁰ Nan yɪ kwe-na tampɔgɔ kulɔ ba na kɪ wɔdiu da tɪn. Á nan yɪ kwe gwaaru tile tile naa natra naa nacəgə á wəli da. Beŋwaanɪ tintɔŋnu manɪ dɪ o ni-wɔdiu mu.

¹¹ Abam nan na ve á yɪ tɪv kulɔ maama, sɪ á lagɪ nɔɔnu wɔɓɔ na wɔ jeeri abam dɪ wɔpolo tɪn, á vu o sɔŋɔ á taá wura sɪ kɔ ba kɔ yɪ á viirim. ¹² Á nan na ve á zɔ sɔŋɔ kulɔ, sɪ á jɔɔnɪ-ba á ta nɪ: «We wɔ pa abam yazurə.»

¹³ Sɔŋɔ kɔm tiinə nan na jeeri abam lanyiranɪ, yazurə yam wɔ ta wura dɪ ba. Kɔ daari, ba na wɔ jeeri abam lanyiranɪ, yazurə yam wɔ joori ya ba abam te. ¹⁴ Abam nan na ve sɔŋɔ kulɔ naa tɪv kulɔ, yɪ ba na wɔ se sɪ ba jeeri abam naa ba cəgi abam taanɪ, sɪ á nunji je sɪm kɔntɔ nɪ. Á na maa viirə, sɪ á pɪsɪ á ne fogo kɔm á yagi da. ¹⁵ Á nan lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, We sariya de dɪm na yiə, Sodom dɪ Gomɔɔrɪ tiinə bá tiini ba na lɛɛrɔ nɪ tɪv kɔm kɔntɔ nɔɔna te.

¹⁶ Cəgi-na, a lagɪ a tɔŋtɪ abam nɪnɛnɪ peeni na maa ve sɪ sɪ gwaanɪ nywənkuri wɔnɪ te tɪn mu. Kɔntɔ ŋwaanɪ á manɪ sɪ á taá cɔ á tɪtɪ, sɪ á taá jɪgɪ swan nɪ bɪsankwɪ te, sɪ á daari á pa á wɔrɔ taa lana nɪ kunkwənə na yɪ te tɪn. ¹⁷ Á taá cɔ á tɪtɪ, sɪ nɔɔna wɔ ja abam ba vu ba sanɪ sariya-dirə nakwa bam tee nɪ, yɪ ba daari ba magɪ abam ba We-di sɪm wɔnɪ. ¹⁸ Abam na tɔgɪ amɔ tɪn ŋwaanɪ, baá ja abam ba vu ba sanɪ didɛera dɪ pwa tee nɪ. Kɔntɔ mu á wɔ wanɪ á bri-ba We cɪga kam, yɪ á daari á bri dwi-ge tiinə bam dɪ. ¹⁹ Ba nan na jaanɪ abam ba vu ba sanɪ, sɪ á yɪ taá liə dɪ á na wɔ ta kulɔ tɪn naa á na wɔ ta te tɪn. Á na wɔ taá zɪgɪ ba yigə nɪ manja kalɔ tɪn, We wɔ pa á lwarɪ á na wɔ ta kulɔ tɪn. ²⁰ Kɔ dai abam tɪtɪ mu wɔ ŋɔɔnɪ, kɔ yɪ á Kɔ We Joro kɔm mu wɔ pa abam taanɪ dɪɓɔ á na wɔ ŋɔɔnɪ tɪn.

²¹ Nɔɔna badonnə wɔ ja ba tɪtɪ cɔrrɔ ba kɪ nɔɔna jɪa nɪ sɪ ba gu-ba. Kwə dɪ wɔ kɪ ba biə kɔntɔ doŋ. Biə dɪ wɔ zanɪ ba pa ba ja ba niinə dɪ ba kwə ba gu. ²² Nɔɔna maama wɔ ta culɪ abam, á na yɪ amɔ nɔɔna tɪn ŋwaanɪ. Wɔɓɔ maama nan na tiini o zɪgɪ kəŋkəŋ sɪ kɔ vu kɔ yɪ yaara yam tiim tɪn, We wɔ vrɪ kɔntɔ tu ŋwɪa. ²³ Ba nan na beɛsɪ abam tɪv kulɔ nɪ, sɪ á duri á vu kɔdoŋ. A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, abam bá wanɪ á tɔɪ tɪnɪ dɪɓɔ maama na wɔ Yisɪrayelɪ nɪ tɪn á ti, yɪ amɔ Nabiin-bu wɔm daa ta wɔ joori a ba.

²⁴ Karabu nan tərə o na dwe o karanyına. Tintuḡnu dı nan tərə o na dwe o yuutu. ²⁵ Karabu nan na tu o yi ni o karanyına te, ku maḡi kuntu. Tintuḡnu dı nan na tu o yi ni o yuutu te, ku maḡi kuntu. Ba na jigi sɔɔɔ tu ba bə ba wı <Sutaana-pe Belizebuli> tın, ba laan wú tiini ba twı o sɔɔɔ tiinə bam sı ku dwəni kuntu.

²⁶ Á nan yi taá fɔna dı nabiinə. Wɔɔɔ kulu maama na səgi nɔɔna tee ni tın jwa wú ba ku lwarı jaja. Wɔɔɔ kulu na pugi tın jwa wú ba ku puri. ²⁷ A na səgi a brı abam cıga kalu maama tın, á maḡi sı á pa ka nuḡi pooni mu. A na waası kulu dı abam tın, á maḡi sı á di nayuu mu á tɔɔɔl-ku. ²⁸ Abam yi taá kwarı fɔɔni dı nɔɔna balu na wú wanı ba gu á yıra yam yi ba bá wanı á jwəru ba gu tın. Á nan maḡi sı á taá kwarı We mu, beḡwaanı dıntu mu wú wanı Dı pa á yıra dı á jwəru maama cɔɔi min-tu ni.

²⁹ Ku na yi kabəmbəli, suntu yəlo yi mwalt mwalt mu. Á Ko We nan nii sı baḡa ni, yi sı dıdɔa bá wanı ka tı tıga ni ka tı dı We na wú se. ³⁰ Ku nan na yi abam, We ye abam yuuywe sım ni na maı te tın. ³¹ Kuntu ḡwaanı, á yi taá kwarı fɔɔni, sı abam dıdɔa dıdɔa tiini á jıɔi kuri á dwe kabəmbəli zanzan.

³² Nɔɔnu wulu maama na zıɔi nabiinə yigə ni o brı jaja ni wuntu yi amu nɔɔnu tın, amu dı nan wú zıɔi kuntu tu kwaga ni a brı ni o yi a nɔɔnu a Ko We yigə ni. ³³ Ku daarı, nɔɔnu wulu maama na vın amu nabiinə yigə ni tın, amu dı wú vın kuntu tu a Ko We yigə ni.

³⁴ A na tu lıɔu baḡa tın, á yi taá buḡi ni, ku yi sı a pa nɔɔna mu na ywəni daanı. A nan tu sı a pa nabiinə mu pɔɔrı daanı. ³⁵ A tu sı a pa nɔɔna dı ba kwə mu pɔɔrı daanı, sı a daarı a pa bukwa dı ba niinə dı pɔɔrı daanı, ku daarı sı kaana dı ba banna niinə dı pɔɔrı daanı. ³⁶ Ku ma wú pa nɔɔnu dı o tıti sɔɔɔ tiinə taa culi daanı.

³⁷ Wulu na soe o nu dı o ko o dwe amu tın, kuntu tu wu maḡi sı o taa yi a nɔɔnu. Wulu maama na soe o biə o dwe amu tın, kuntu tu wu maḡi sı o taa yi a nɔɔnu. ³⁸ Wulu maama na wu se sı o tɔɔi amu kwaga, sı o na yaara ni wulu na zıḡi tɔɔn-dagara o maa ve o tɔɔni jəgə te tın, kuntu tu wu maḡi sı o taa yi amu nɔɔnu. ³⁹ Wulu maama nan na laɔi sı o yırı o tıti ḡwa tın, oó ga-ka mu. Ku daarı, wulu na se sı o ga o ḡwa amu ḡwaanı tın, oó na ḡwa We tee ni.

⁴⁰ Nɔɔnu wulu na jeeri abam lanyıranı tın, ku tu jeeri amu mu. Nɔɔnu wulu na jeeri amu lanyıranı tın, ku tu jeeri Baḡa-We dılu na tɔḡi-nı tın mu. ⁴¹ Nɔɔnu wulu maama na jeeri We niɔḡnu lanyıranı tın, dı We na tɔḡi-o tın ḡwaanı, We wú pa kuntu tu dı tɔɔi o na nyɔɔrı ni Dı niɔḡnu wum te. Ku daarı, nɔɔnu wulu na jeeri nɔn-ḡum lanyıranı o nɔn-ḡum dım ḡwaanı tın, We wú pa kuntu tu dı tɔɔi o na nyɔɔrı dılu Dı na wú pa nɔn-ḡum wum tın. ⁴² A laɔi a ta cıga mu dı abam sı, nɔɔnu wulu na maḡi o kı na-zurə funfun dı o pa amu nɔɔna bam wu dıdɔa, o na yi a karabu tın ḡwaanı, ku tu wú na nyɔɔrı We tee ni.»

11

Zan wulu na miisi nɔɔna na wunu tın tɔḡi o karabiə Zezi tee ni (Luki 7:18-35)

¹ Zezi dɛɛn na brı o karabiə fugə-bale bam ba na maḡi sı ba kı te o tı tın, o laan ma ke o vu je sım kuntu tıni dım wunu sı o taa brı nɔɔna, yi o tɔɔl We kwərə kam dı ba.

² Zan wɔɔɔ na miisi nɔɔna na wɔnti tɔn deen maa wɔ pɔna dige ni. O ma ni wænu tɔɔ Zezi Kriisi na ki tɔn. O ma tɔɔi o karabiæ badonnæ si ba vu o te, ³ si ba bwe-o ba nii: «Nmɔ mu yi wɔɔɔ We na tagi di dɔbam ni nɔ ba tɔn na, naa di ta wɔ ta cægi nɔɔɔ wɔɔɔɔ mu?»

⁴ Ba na bwe Zezi kɔntɔ tɔn, o ma læri-ba o wi, ba ve ba ta di Zan kɔɔ maama ba na niæ yi ba kwæri ba na tɔn. ⁵ «Á taá bri-o ni lilwæ yiæ puri, kwaaru di wai ti veæ, nanywaanu yira di joori ya kwæ lanyranu, zwa-kwaru di zwa ni, twa di joori ba bi. Kɔɔ na wæli da tɔn, yinigæ tiinæ di maa ni We kwær-ywæŋæ kam. ⁶ Wɔɔɔ maama na ba joori amɔ kwaga ni tɔn mu yi yu-yoŋo tu.»

⁷ Zan karabiæ bam na ma viiri tɔn, Zezi laan ma ta Zan taanu o bri nɔn-kɔɔ kum o wi: «Abam deen na ve Zan te kagɔa wɔnti tɔn, á bɔɔi ni á wɔ na bæe mu? Á ve si á nii miu kɔɔɔ vii na jigi kɔ zuuli tɔn mu na? ⁸ Aye, kɔ dai kɔntɔ. Si bæe mu? Á ve si á nii nɔɔɔ wɔɔɔ na zu gwar-ɔɔɔ tɔn mu na? Aye, kɔ dai kɔntɔ. Nɔɔna balɔ na zu gwar-ɔɔɔ tɔn zuuri so-ɔɔɔ wɔnti mu, si kɔ dai kagɔa wɔnti. ⁹ Bæe nan mu á ve si á nii? Á ve si á na We nijonnu mu na? Eæn, kɔ yi kɔntɔ mu. Á nan na ne wɔɔ tɔn tiini o dwe faŋa faŋa We nijonæ bam na yi te tɔn. ¹⁰ Bɛɔwaanu We tɔn kum maŋi kɔ ta wɔnti taanu kɔ wi:

«Nii, amɔ We lagi a tɔɔi a nijonnu mu,

si o da nmu yigæ o vu o kwæ cwæŋæ kalɔ nmu na wɔ ba n tɔɔi da tɔn.»

¹¹ A lagi a ta ciga mu di abam si, nabiinæ balɔ maama ba na maŋi ba lu tɔn wɔnti nɔn-nɔɔ tæŋ o na dwe Zan. Kɔ daari lele kɔntɔ, nɔn-nabwæm wɔɔ maama na zu We paaru dɔm wɔnti tɔn laan tu o dwe Zan. ¹² Kɔ na zigi maŋa kalɔ Zan na miisi nɔɔna na wɔnti si kɔ ba kɔ yi zim tɔn, We paaru dɔm laan jagi di vu yigæ di dam, yi nɔn-balwaaru di kwaanu si ba ci-di di dam. ¹³ Faŋa faŋa We nijonæ bam di Moyisi callu tɔn deen maŋi ti bri We paaru dɔm ciga kam, si kɔ ba kɔ yi maŋa kalɔ Zan laan na tu tɔn. ¹⁴ Abam na se á jonɔi ba na bri ciga kalɔ tɔn, á wɔ lwaru ni Zan na tu o wura tɔn, wɔnti mu yi Eli wɔɔ ba deen na tagi o taanu ni oó ba tɔn.

¹⁵ Abam nan fɔɔi á cægi amɔ taanu dɔm.

¹⁶ A ma bæe mu a maŋi zim nɔɔna bam kæm na yi te tɔn? Ba nyi di biæ na ye yaga kaporo ni ba kwæera te tɔn mu. Ba maa te di ba yuu donnæ ba wi:

¹⁷ «Dí magi gullu mu si á sa,

yi á wɔ sagi.

Dí ma daari dí leeni luæ le,

yi á yigæ wɔ nywanu.»

¹⁸ Bɛɔwaanu Zan na tu tɔn, o pɔnti o kana mu yi o ba nyɔ sana. Nɔɔna na ne-o tɔn, ba maa jig-o ba yáala ba wi, kɔ yi ciciræ mu tɔg-o. ¹⁹ Kɔ daari, amɔ Nabiin-bu wɔm nan na tu tɔn, a wɔ vɔɔi ni. Nɔɔna daa ta maa yáali amɔ di, yi ba wi, a yi nɔn-kolo mu, yi a yi sa-nyɔru di. Ba daa ta maa wi, a yi lampo-jonæ di nɔn-cicɔguru cilonɔ mu. «Wɔɔɔna tu titɔɔa mu bri ni o jigi wɔɔɔɔ.» »

Balɔ na vin Zezi tɔn na wɔ na læru te tɔn

(Luki 10:13-15)

²⁰ Zezi na tagi kɔntɔ o ti tɔn, o laan maa jigi balɔ na ne o wo-kɔnkagila yam yi ba ta wɔ se si ba læni ba wɔru tɔn taanu o nɔɔna. O ma kaanu balɔ na zuuri tɔnti dɔɔ o na ki wo-kɔnkagila zanzan da tɔn o wi: ²¹ «Abam Korazin tiinæ, á wɔ na læru! Kɔ wæli di abam Betisayida tiinæ di wɔ

na lærv! Beɲwaani, wo-kɩnkagɩla yalɔ maama a na kɩ abam tee nɩ tɩn, yadonnə ya na kɩ Tiiri dɩ Sidɔn tiinə tee nɩ, bantɔ ya wó kɩ lɩla ba læni ba wurɔ ba yagɩ kəm-balwaarɔ, yɩ ba ya wó zɔ gwar-zɩnzwara ba lo puru ba yuu nɩ, sɩ kɔ brɩ nɩ ba wurɔ mu tiini tɩ cɔgɩ zanzan. ²² Taá ye-na nɩ, Wɛ sariya dɛ dɩm na yiə, Tiiri dɩ Sidɔn tiinə bá tiini ba na lærv nɩ abam na wó na lærv te tɩn.

²³ Abam Kapernawum tiinə, á ga buɲɩ nɩ Wɛ lagɩ Dɩ zəɲɩ abam weyuu nɩ mu na? Aye. Abam nan lagɩ á tɩ tɩga nɩ mu, á tu á kwaarɩ curu goɲ-luɲu kum kuri. Beɲwaani, wo-kɩnkagɩla yalɔ maama a na kɩ abam tee nɩ tɩn, yadonnə ya na kɩ Sodɔm tiinə tee nɩ, ba ya wó læni ba wurɔ yɩ Wɛ ya daa bá cɔgɩ ba tɩv kum. ²⁴ Á taá ye nɩ, Wɛ sariya dɛ dɩm na yiə, Sodɔm tiinə bá tiini ba na lærv nɩ abam na wó na lærv te tɩn.»

Zezi na wó pa nɔɔna na siun dɩ ba cam te tɩn

(Luki 10:21-22)

²⁵ Maɲa kantɔ nɩ, Zezi laan ma kɩ o Ko Baɲa-Wɛ le yɩ o wɩ: «A Ko, nmɔ yɩ wɔlɔ na te weyuu dɩ tɩga baɲa maama tɩn. Nmɔ nan mu pɛ n cɩga kam səgɩ swan tiinə dɩ yiɣiu tiinə tee nɩ, yɩ n daari n pa balɔ na nyɩ dɩ bu-bale te tɩn lwarɩ ka kuri. ²⁶ A Ko, a kɩ nmɔ le. Nmɔ na kɩ kontɔ tɩn, kɔ yɩ n wɔbɔɲa na lagɩ kulɔ tɩn ɲwaani mu.»

²⁷ O laan ma ɲɔɔnɩ dɩ nɔɔna bam o wɩ: «A Ko Wɛ nan kwe woɲo maama o kɩ a ɲɲa nɩ. Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o lwarɩ Wɛ Bu wɔm, kɔ na dai o Ko yɩrani. Nɔɔn-nɔɔnɔ dɩ nan bá wani o lwarɩ a Ko Wɛ, kɔ na dai amɔ wɔlɔ na yɩ o Bu tɩn yɩrani, kɔ wəli dɩ amɔ na lagɩ sɩ a pa nɔɔnɔ wɔlɔ maama lwar-o tɩn.

²⁸ Á ba-na amɔ te, abam balɔ bam maama á na bwəni yɩ á zɩɲɩ zɩla yalɔ na dunə tɩn, sɩ amɔ wó pa á na siun. ²⁹ Á sɛ-na sɩ á tɔɲɩ á pa amɔ, sɩ á zaasi kulɔ a na lagɩ a brɩ abam tɩn. Beɲwaani a yɩ wɔ-bono tu mu yɩ a yɩ tu-n-tɩtɩ tu. Aá pa á wɔbɔɲa taa tigi jəgə dɩdɔa. ³⁰ Beɲwaani amɔ tɩtɔɲa yam ba cana, yɩ a na lagɩ sɩ á kɩ kulɔ tɩn yɩ mwali mwali mu.»

12

Zezi na brɩ nɩ o dwe siun dɛ cullu tɩm te tɩn

(Mariki 2:23-28, 3:1-6, Luki 6:1-11)

¹ Da yam kuntɔ ni nɩ Zezi dɛɛn ma tɔgɩ kari wɔ o maa kea. Kɔ dɛɛn yɩ Zwifə bam siun dɛ nɩ mu. O karabiə bam dɩ maa tɔgɩ ba wɔra, yɩ kana jɣɩ-ba. Ba ma bwəri mɩna ba yu ba duna. ² Farizian tiinə dɩ ma tɔgɩ ba wɔra. Ba ma na ba na kɩ kulɔ tɩn. Ba laan ma ta dɩ Zezi ba wɩ: «Nii nmɔ karabiə bam na kɩ kulɔ. Ba tɔɲɩ tɩtɔɲɩ dɩlɔ na cɔgɩ dɩbam siun dɛ cullu tɩm tɩn mu.»

³ Zezi ma læri-ba o wɩ: «Abam ta wɔ fɔgɩ á karumɩ Wɛ tɔnɔ kum na brɩ pɛ Davidi taani te tɩn na? Kɔ brɩ sɩ kana dɛɛn mu jaani wɔntɔ dɩ o nɔɔna.

⁴ O ma yu o zɔ Wɛ digə, yɩ o kwe culu dɩpɛ dɩlɔ na tigi da Wɛ ɲwaani tɩn o pa o dɩ o nɔɔna bam dɩ. Kɔ nan ya culɛ sɩ bantɔ dɩ dɩpɛ dum. Kɔ yɩ Wɛ kaanum tiinə yɩrani mu jɣɩ cwəɲə sɩ ba di-dɩ. ⁵ Naa, abam ta wɔ fɔgɩ á karumɩ Wɛ tɔnɔ kum na brɩ nɩ, Wɛ kaanum tiinə bam yəni ba cɔgɩ siun dɛ culu kum dɩ ba na tɔɲɩ Dɩ digə kam tɩtɔɲa siun dɛ maama wɔntɩ tɩn? Ba nan na yəni ba tɔɲɩ kontɔ tɩn, ba ta jɣɩ bura kɔ wɔntɩ. ⁶ Kɔ daari lele kontɔ, wɔlɔ na dwe Wɛ-di-kamunu kum tɩn nan mu wɔ yo. ⁷ Wɛ tagɩ Dɩ wɩ: «Amɔ lagɩ sɩ nabiinə taa jɣɩ da-ɲwanɲa mu, sɩ kɔ dai nɩ a lagɩ sɩ ba taa mai ba wəənu mu ba kaani-nɩ.» Abam ya na lwarɩ taani dɩntɔ kuri, á

ya bá di balu na jigi bura tun taanu. ⁸ Benwaani amu Nabiin-bu wum jigi ni siun de cullu tum banja ni.»

⁹ Zezi laan ma nunji jagə kantu ni o vu o zu Zwifə bam We-digə. ¹⁰ Nɔɔnu maa wura o juna diduɓa na tɪga. Farizian tiinə badonnə dɪ maa togi ba wura ba na lagi cwəŋə sɪ ba bri ni Zezi kɪ o tusi. Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nɔɔnu jigi cwəŋə sɪ o pa o donj na yazurə siun de dɪm ni na?»

¹¹ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Abam wulɓ na jigi piə, yɪ ka na tu vul-kogɔ wɔni siun de dɪm ni, á bá nii ka banja ni sɪ á li-ka na? ¹² Nabiinu nan tiini o jigi kuri o dwe piə. Kuntu ŋwaani nɔɔnu jigi cwəŋə sɪ o kɪ o donj lanyranɪ siun de dɪm ni.» ¹³ O na tagi kuntu tun, o laan ma ta dɪ nɔɔnu wulɓ juna kam na tɪgi tun o wɪ: «Twi n juna kam.»

Nɔɔnu wum ma siuni o twi-ka. O juna kam ma joori ka ji lanyranɪ ni o ji-ŋuɗa kam te. ¹⁴ Farizian tiinə bam na ne kuntu tun, ba ma nunji ba vu ba banɪ daani sɪ ba lagi cwəŋə ba gu Zezi.

¹⁵ Zezi dɛɛn ma lwarɪ ba na lagi ba kɪ-o te tun. O ma nunji jagə kam kuntu ni. Non-kogɔ zanzan dɛɛn maa toɗ-o. O ma pa ba maama na yazurə dɪ ba yawuru. ¹⁶ O ma daari o kaani-ba o wɪ, ba yɪ zanɪ ba pa nɔɔna lwarɪ o ni ni. ¹⁷ Zezi na kɪ kuntu tun, ku yɪ sɪ ku pa We nijonju Ezayi na manɪ o ta kulɓ faja faja tun mu siuni ku kɪ. O dɛɛn tagi o wɪ:

¹⁸ «Nii, wuntu mu yɪ amu We tintuɗnu wulɓ a na kuri tun.

Wuntu mu yɪ wulɓ a na so-o yɪ o yəni o pai a wɔ poli zanzan tun.

Aá pa a Joro kum taa wu o tee ni.

O ma wɔ pa dwi maama tiinə ba ba lwarɪ amu cɪga kam na yɪ te tun.

¹⁹ Wuntu nan bá ta magɪ kantogɔ naa o taa kɪ soɔ.

O nan bá ta pai o kwərə zana cwe jeerə ni.

²⁰ Wuntu bá cogɪ nɔɔna balu na tiini ba bwənə tun,

oó ta jigi ba ŋwanja,

nɪnɛɛni nɔɔnu wulɓ na bá bwəri miu kulɓ na tiiri tun,

yɪ o bá dwe kania kalu mini na ba dana tun.

Oó ta kɪ kuntu mu,

sɪ ku vu ku yɪ manja kalu o na wɔ pa amu We cɪga kam ba ka taa jigi dam nɔɔna titari ni, yɪ lanyranɪ wani baloro.

²¹ Wuntu yiri ŋwaani mu dwi maama wɔ ta jigi tɪna amu We tee ni.»

Wɔɔ dam mu Zezi mai o zəli sutaana?

(Mariki 3:22-30, Luki 11:14-23, 12:10, 6:43-45)

²² Nɔɔna badonnə dɛɛn ma ja lilwe, yɪ o kwəri o yɪ mumaa ba ba Zezi te. Benwaani cicirə dɛɛn mu jig-o ka yaara. Zezi ma pa nɔɔnu wum na yazurə. O yɪə ma joori ya nai, yɪ o daari o wai o ŋɔɔna. ²³ Ku ma su non-kogɔ kum maama, yɪ ba te ba wɪ: «Nɔɔnu wuntu mu yɪ Pe Davidi dwi tu wulɓ We na lagi Dɪ tɔɗɪ tun na?»

²⁴ Farizian tiinə bam na ni kuntu tun, ba ma ta ba wɪ: «Wuntu na wai o zəli sutaana tun, ku yɪ sutaana-pe Belizebuli dam mu o ma o zəli-ya.»

²⁵ Zezi na lwarɪ ba wubɔɗa na yɪ te tun, o ma ta dɪ ba o wɪ: «Tɪɓ kulɓ paari na pɔɔri kuni bile yɪ ba jigi daani tun, ku bá daani ku cogɪ. Tɪɓ kulɓ maama naa sɔɗɔ kulɓ maama na pɔɔri ku titi wuni kuni bile tun, kuu tu mu. ²⁶ Ku ya na siuni ku yɪ cɪga ni a mai sutaana-pe dam mu a ma a zəli sutaana nɔɔna tee ni, kuntu ya wɔ bri ni sutaana-pe dam dɪm pɔɔri kuni bile mu, yɪ o paari dɪm bá daani dɪ cogɪ. ²⁷ Ku na siuni ku yɪ amu jigi Belizebuli dam mu a ma a zəli sutaana, abam nɔɔna bam dɪ nan mai dam dɪm kuntu mu ba maa zəli-ya na? Abam titi nɔɔna bam na kɪ te tun mu

brɪ nɪ ɕɪgə tərɪ á tee nɪ. ²⁸ Kɔ nan yɪ Wɛ Joro kɔm dam mu a ma a zəlɪ sɔtaana. Kɔntɔ maa brɪ nɪ Wɛ maɲɪ Dɪ ba abam te, sɪ Dɪ dɪ paarɪ nɔɔna tɪtarɪ nɪ.

²⁹ Sɔtaana-pe nan nɪ dɪ nɔn-dɪdɛɛrɔ na yɪrɪ o sɔɲɔ te tɪn mu. Nɔɔnu na lagɪ sɪ o vɔ nɔn-dɪdɛɛrɔ wɔm sɔɲɔ o ɲɔ, o maɲɪ sɪ o da yɪgɔ o ja nɔn-dɪdɛɛrɔ wɔm o vɔ mu. O na vɔg-o o ti tɪn, mu o laan wɔ wantɪ o wənu tɪm maama o kwalɪmɪ.

³⁰ Nɔɔnu wɔɔ mu maama nan na dai a nɔɔnu tɪn, o yɪ a dɔm mu. Nɔɔnu wɔɔ mu maama nan na ba tɔgɪ o lai amɔ nɔɔna o kɪ jəgɔ dɪdɔba tɪn, o jagɪ-ba mu. ³¹ Á taá ye nɪ, kəm-balwaarɔ tɪɔ mu maama nɔɔna na kɪ tɪn, naa ta-balwaarɔ tɪɔ mu maama ba na ɲɔɔnɪ tɪn, Wɛ wai Dɪ yagɪ-tɪ Dɪ ma ɕɛ-ba. Kɔ daari, nɔɔnu wɔɔ mu nan na ɲɔɔnɪ o twɪ Wɛ Joro kɔm tɪn, Wɛ bá sɛ sɪ Dɪ ma ɕɛ kɔntɔ tu. ³² Nɔɔnu wɔɔ mu na ɲɔɔnɪ ta-balwaarɔ o pa amɔ Nabiin-bu wɔm tɪn, Wɛ wɔ sɛ sɪ Dɪ ma ɕɛ kɔ tu. Nɔɔnu wɔɔ mu nan na ɲɔɔnɪ o twɪ Wɛ Joro kɔm tɪn, Wɛ bá sɛ sɪ Dɪ ma ɕɛ kɔntɔ tu maɲa dɪ maɲa.

³³ Á na wɪ, tiu yɪ tu-ɲɔɲɔ, kɔ biə dɪ yɪ bu-balwaarɔ mu. Ba lwarɪ tiu kɔ biə lərim nɪ mu. Kɔntɔ tɪn, abam na sɛ nɪ amɔ kəm dɪm lana, á maɲɪ sɪ á sɛ nɪ amɔ dam dɪm nuɲɪ Wɛ Joro kɔm te mu.

³⁴ Abam nɪ dɪ bɪsankwɪ-dwə mu. Abam na yɪ nɔn-balwaarɔ tɪn, á bá wantɪ á ɲɔɔnɪ wɔ-ɲɔɲɔ. Wɔɲɔ kɔɔ mu maama na wɔ nɔɔnu wɔɔbuɲa nɪ tɪn mu tɔgɪ o nɪ kɔ nuɲə. ³⁵ Nɔn-ɲɔm ɲɔɔnɪ wɔ-ɲɔɲɔ tɪɔ na wɔ o wɔɔbuɲa nɪ tɪn mu, yɪ nɔn-balɔɔ dɪ ɲɔɔnɪ wɔ-balwaarɔ tɪɔ na wɔ o wɔɔbuɲa nɪ tɪn. ³⁶ Á taá ye nɪ, Wɛ sariya dɛ dɪm nɪ Dɪ wɔ bwe nɔɔnu maama sɪ o ma o nɪ o ta bɪtar-yɔɔrɔ tɪɔ mu maama o na tagɪ tɪn. ³⁷ Bɛɲwaantɪ abam tɪtɪ nɪ-taantɪ mu wɔ brɪ nɪ á jɪgɪ bɔra naa á ba jɪgɪ bɔra.»

Balɔ na vɪn Wɛ ɕɪgə kam tɪn wɔ na bɔra na?

(Marɪkɪ 8:11-12, Luki 11:29-32)

³⁸ Wɛ callu karanyɪna tiinə dɪ Farizɪan tiinə badonnə dɛɛn ma zanɪ ba ta dɪ Zezi ba wɪ: «Karanyɪna, dɪbam lagɪ sɪ n kɪ wɔ-kɪnkagɪɪ mu, sɪ kɔ brɪ dɪbam nɪ n nuɲɪ Wɛ te mu.»

³⁹ O ma ləri-ba o wɪ: «Zɪm nɔɔna bantɔ yɪ nɔn-balwaarɔ mu, ba ba tɔgɪ Wɛ dɪ ɕɪgə, yɪ ba lagɪ sɪ a kɪ wɔ-kɪnkagɪɪ a brɪ-ba. Ba nan bá na, kɔ na dai wɔ-kɪnkagɪɪ dɪɔ na maɲɪ dɪ kɪ dɪ Wɛ nɪjɔɲnu Zonasɪ faɲa faɲa tɪn.

⁴⁰ Wɔntɔ dɛɛn kɪ da yatɔ mu wɪa dɪ tɪtɪ maama kaləɲ-kamunu wɔntɪ. Kɔ nan maɲɪ sɪ kɔ kɪ amɔ Nabiin-bu wɔm kɔntɔ dɔɲ mu, amɔ dɪ wɔ kɪ da yatɔ mu wɪa dɪ tɪtɪ maama yibeeli wɔntɪ. ⁴¹ Zonasɪ dɛɛn na ve Niniivi tiinə te o tɔɔɪ Wɛ kwəɛ kam dɪ ba tɪn, bantɔ lani ba wɔrɔ ba yagɪ kəm-balwaarɔ. Wɔɔ na dwe Zonasɪ tɪn nan wɔ abam tee nɪ yɪ á wɔ sɛ kɔ tu. Kɔntɔ ɲwaantɪ, Wɛ sariya dɛ dɪm na yɪ, Niniivi tiinə laan wɔ zanɪ ba brɪ nɪ abam ba jɪgɪ bɔra. ⁴² Pa-kana kalɔ dɛɛn na te Saba tɪv tɪn dɪ wɔ zanɪ o dɪ abam sariya, yɪ o vɪn abam bɔra. Bɛɲwaantɪ wɔntɔ dɛɛn zanɪ o tɪtɪ tɪv kɔɔ na tiini kɔ yɪ yɪgɔ yɪgɔ tɪn nɪ, o ba pe Salomɔn te sɪ o ɕəgɪ o swan taantɪ dɪm. Wɔɔ na na dwe Salomɔn tɪn mu wɔ abam tee nɪ, yɪ á ba lagɪ sɪ á ɕəg-o.»

Cicirə na nuɲɪ nɔɔnu yɪra nɪ yɪ ka joorɪ ka ba, kɔ na yɪ te tɪn

(Luki 11:24-26)

⁴³ «Cicirə na nuɲɪ nɔɔnu yɪra nɪ, ka laan wɔ vɔ ka beeri kapwəɛ yɪgɔ mu sɪ ka lagɪ jəgɔ ka sin da. Ka na beeri ka ga tɪn, ⁴⁴ ka laan maa wɪ: «Áá

joori a vu a na nunji me tun mu a taa wɔra.» Ka ma joori ka vu nɔɔnɔ wɔm te, yi ka na ni ka jɔgɔ kam fɔgi ka kwe lanyirani, yi kulɔkulɔ wɔ zu da. ⁴⁵ Ka laan ma joori ka vu ka lagi ciciri sirpe silɔ na tiini si yi balwaarɔ si dwe ka titi tun. Si ma tɔgi daani si vu si zɔɔri da. Kuntɔ, nɔɔnɔ wɔm laan wɔ tiini o na cam ku dwɛni faɲa. Mu ku na lagi ku ki zim nɔn-balwaarɔ tun di te.»

Zezi nu di Zezi nyaana na yi balɔ tun

(Mariki 3:31-35, Luki 8:19-21)

⁴⁶ Zezi deen ta na wɔra o nɔɔni di nɔn-kɔgɔ kum kuntɔ tun, o nu di o nyaana ma ba ba zigɔ sɔɲɔ kum manɔɲɔ ni, yi ba lagi si ba nɔɔni did-o.

⁴⁷ Nɔɔnɔ wɔdonɲi ma ta di Zezi o wɔ: «N nu di n nyaana tu ba wɔ cicwɛɲɔ ni, yi ba lagi si ba na-m.»

⁴⁸ Zezi ma ta di nɔɔnɔ wɔm o wɔ: «Wɔɔ mu yi a nu, bran yi a nyaana?»

⁴⁹ O laan ma nii o karabiɔ bam seeni yi o wɔ: «A nu di a nyaana mu tintɔ.

⁵⁰ Beɲwaanɔ wɔlɔ maama na ki a Ko We wɔbɔɲa na lagi te tun mu yi a nyaani di a nako di a nu.»

13

Zezi na manɲi mumaɲa o bri nɔɔna te tun

(Mariki 4:1-20, Luki 8:4-15, 10:23-24)

¹ De dum kuntɔ ni Zezi ma nunji sɔɲɔ kum ni o vu nɔnɔ kum ni. O ma jani tɲa ni si o bri nɔɔna. ² Nɔn-kɔgɔ ma ba ku gilim-o. Kuntɔ nɲaani o ma zanɲi o vu o zu naboro wɔ o je da, yi kɔgɔ kum laan zigɔ na bam ni ni si ba taa cɛgi o taani dum. ³ O ma manɲi mumaɲa o bri-ba wɛɲnu zanzan o wɔ:

«Valɔ deen mu wɔra. O ma zanɲi o vu kara si o du. ⁴ O ma kari o dɔlɔ o wo-duuru tum. Tidonnɔ ma tɔ cwɛɲɔ ni ni. Zunɔ ma ba ba twe-ti ba di. ⁵ Tidonnɔ ma tɔ kandwa jɔgɔ ni valum na ba daga me tun. Ti ma wɔ daani ti puli, valum dum na ba lirɔ tun nɲaani. ⁶ Wɔa ma ba ka baani ti maama. Ti bɔnnɔ na wɔ zu tɲa tun, ti ma ti. ⁷ Ku daari wo-duuru tidonnɔ ma tɔ sabari wɔni. Ti na puli tun, sabari sum laan ma zanɲi si li-ti si gu. ⁸ Ku daari tidonnɔ ma tɔ ti-ywɛɲɔ jɔgɔ ni. Ti ma nunji ti ki biɔ lanyirani. Tɲaara ki nɛɛni biɔ bi bi. Tɲaara ma ki nɛɛni biɔ fusirdɔ fusirdɔ. Tɲaara di ma ki nɛɛni biɔ fiinto fiinto.

⁹ Abam nan fɔgi á cɛgi a taani dum lanyirani.»

¹⁰ Zezi na manɲi mumaɲi dum kuntɔ o ti tun, o karabiɔ bam laan ma vu o te, yi ba bwe-o ba wɔ: «Bee mu yi nmu yɛni n manɲi mumaɲa n bri nɔɔna bam?»

¹¹ O ma lɛri-ba o wɔ: «We paari dum kuri ya sɛgi mu. Ku nan na yi abam, We manɲi DI pa á lwarɔ DI paari dum kuri na yi te tun. Ku daari nɔɔna badaara bam, We wɔ pɛ ba lwarɔ DI paari dum kuri. ¹² Mumaɲa yam na manɲi si ya zɛni nɔɔna wɔbɔɲa te tun nɲi di nɔɔnɔ na manɲi o jigɔ wɔɲɔ, o ta wɔ jɔɲi kudɔɲ o wɛli da si ku taa daga. Nɔɔnɔ wɔlɔ nan na manɲi o ba jigɔ kulɔkulɔ tun laan wɔ ba o ga kulɔ finfin o ya na jigɔ tun mu. ¹³ Kuntɔ, a mai mumaɲa mu a bri-ba, beɲwaanɔ bantɔ yiɔ mu nai a na ki wɛɲnu tɲlɔ tun, yi ba ba ni ti kuri. Ba ta maa ni a zaasum dum, yi ba ba lwarɔ di kuri. ¹⁴ Kuntɔ mu bri ni We nijɔɲu Ezayi deen na tagɔ kulɔ faɲa faɲa tun sɔni ku ki bantɔ tee ni. O deen tagɔ o wɔ:

«Abam wɔ fɔgi á cɛgi We taani dum di á zwa,
yi á bá ni di kuri.

Abam wó fɔgi á nii dɪ á yiə,
yɪ á bá na.

¹⁵ Bɛɲwaani nɔɔna bam kuntu wubɔɲa tigi mu.

Ba zwa dɪ ma kwarimi,
yɪ ba daari ba pu ba yiə,
sɪ ba yiə yɪ zaɲɪ ya na,
sɪ ba zwa yɪ zaɲɪ ya ni,
sɪ ba wubɔɲa yɪ zaɲɪ ya lwarɪ Wɛ taani dum kuri.
Kɔ na dai kuntu, ba ya wó pipiri ba sɛ amɔ Wɛ,
yɪ aá pa-ba yazurə. »

¹⁶ Zezi laan ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: «Kɔ nan na yɪ abam, á jigi yu-yoɲo, bɛɲwaani abam yiə nai yɪ á zwa dɪ ni. ¹⁷ A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, faɲa faɲa Wɛ nijonɲə bam dɪ nɔn-ɲɔna zanzan dɛɛn jigi tɪna sɪ ba ya na kɔlɔ abam na nai lele tɪn, yɪ ba wɔ wani ba na. Ba dɛɛn ta jigi tɪna sɪ ba ya ni Wɛ taani dɪlɔ abam na ni tɪn, yɪ ba wɔ wani ba ni-dɪ.

¹⁸ Nan cɛgi-na, sɪ a maɲɪ valɔ wɔm mɪmaɲɪ dum kuri a bɪrɪ abam. ¹⁹ Wo-duuru tɪlɔ na tɔ cwəɲə kam ni ni tɪn nyɪ dɪ nɔɔna balɔ na ni Wɛ paari dum taani yɪ ba wɔ lwarɪ dɪ kuri tɪn. Wo-lwaanɔ tɔ sɔtaani laan ma ba o li-dɪ, yɪ dɪ wɔ zɔ ba wubɔɲa. ²⁰ Wo-duuru tɪlɔ na tɔ kandwa jəgə ni tɪn dɪ maa nyɪ dɪ nɔɔna balɔ na ni Wɛ taani dum yɪ ba jonɪ-dɪ lɪla dɪ wɔpɔlo.

²¹ Taani dum ma wɔ tiini dɪ zɔ ba wubɔɲa, ba ma wɔ zɪgɪ kəɲkəɲ. Yaara na yi-ba yɪ ba na bɛɛsɪ-ba Wɛ taani dum ɲwaani, baá da ba kwe ba yagi mu lɪla. ²² Wo-duuru tɪlɔ na tɔ sabari sɪm wɔni tɪn maa nyɪ dɪ nɔɔna balɔ na ni Wɛ taani dum yɪ ba ta jigi liə dɪ lɔgɔ banɲa wəɲnu tɪn. Səbu-lagi ma cɔgi ba wubɔɲa, ni sabari sɪm na ligi wo-duuru tum te tɪn. Kɔ ma pa ba kwe Wɛ taani dum ba yagi, yɪ dɪ wɔ jaani kuri dɪ pa-ba. ²³ Kɔ daari wo-duuru tɪlɔ na tɔ ti-ywəɲə jəgə kam ni tɪn maa nyɪ dɪ balɔ na ni Wɛ taani dum yɪ ba pa dɪ tiini dɪ zɔ ba wubɔɲa tɪn. Kuntu ma pa Wɛ taani dum ja kuri dɪ pa-ba, nɪnɛni wo-duuru na kɪ biə lanyɪranɪ te tɪn. Tɪdaara kɪ biə bi bi, tɪdonnə ma kɪ biə fusiɾdɔ fusiɾdɔ, tɪtɪm ma kɪ biə fiintɔ fiintɔ.»

Mɪn-ɲɔna dɪ mɪn-kayalɪ mɪmaɲa

²⁴ Zezi dɛɛn ma maɲɪ mɪmaɲɪ dɪdɔɲ o bɪrɪ-ba o wɪ: «A lagɪ a bɪrɪ abam Wɛ paari dum na wɔ nɔɔna tɪtari ni te tɪn mu. Kɔ nyɪ dɪ valɔ na kwe mɪn-ɲɔna o ja vu o kara o du. ²⁵ O na dugi-ya kuntu tɪn, o dum ma zaɲɪ pən-dɔa maɲa ni o ja mɪn-puurə o vu o du o gwaanɪ valɔ wɔm kara mɪn-ɲɔna yam wɔni, yɪ o daari o joori o vu sɔɲo. ²⁶ Mɪn-ɲɔna yam ma ba nunɲi ya ji mɪn-kwɪrɔ. O dum wɔm na dugi yalɔ tɪn ma nunɲi ya ji mɪn-kayalɪ. ²⁷ Sɔɲo tu wɔm tintɔɲna laan ma vu ba ta did-o ba wɪ: «Dɪbam yuutu, nɔwɔ na dugi n kara kam tɪn, kɔ dai mɪn-ɲɔna yɪranɪ mu n dugi na? Bɛɛ mu yɪ mɪn-kayalɪ laan nunɲi sɪ gwaanɪ da?» ²⁸ O ma ləri-ba o wɪ: «Kɔ yɪ a dum mu kɪ kuntu.»

Ba laan ma bwe-o ba wɪ: «Dí nan ve dí gɔ mɪn-kayalɪ sɪm dí yagi na?»
²⁹ O ma wɔ sɛ, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Abam na kɪ kuntu, á wó kɛ á gɔ mɪn-ɲɔna yam dɪ mu á wəli da. ³⁰ Nan yagi-na sɪ ya maama taa wɪra sɪ kɔ ba kɔ yɪ zagɪm maɲa. Kantɔ maɲa kam ni, a laan wó ta dɪ mɪn-zagɪna bam, sɪ ba da yigə ba pɔɔri mɪn-kayalɪ sɪm ba zagi ba kɪ daani ba zwe, sɪ ba daari ba zagɪ mɪn-ɲɔna yam ba pe ba kɪ a tulə ni.» »

Wo-duu na yɪ mɪmɪnɔw mɪmaɲa
(*Mariki 4:30-32, Luki 13:18-19*)

³¹ Zezi daa ta ma maɲɲi mumaɲɲi dɪdoŋ o bɾi-ba o wɪ: «Wɛ paari dɪm nɪɪ dɪ nɔɔnɔ na kwe wo-duu na yɪ mɪmɪnɔnɔ o vu o du o kara nɪ. ³² Wo-duu kɔm kɔntɔ mɔ tiini kɔ yɪ mɪmɪnɔnɔ wo-dwɛ maama wɔnɪ. Kɔ ma nɲɲi, yɪ kɔ jɪ kamunu kɔ dwɛni dwɛ balɔ maama na wɔ o kara kam nɪ tɪn. Kɔ laan maa jɪ tu-kamunu, yɪ zunɛ tui ba sɔ ba pɔwɛru da.»

Dabilɔ mumaɲɲa
(Luki 13:20-21)

³³ Zezi daa ta ma maɲɲi mumaɲɲi dɪdoŋ o bɾi-ba o wɪ: «Wɛ paari dɪm nɪɪ dɪ kaani na kwe dabilɔ o gwaani dɪ dɪpɛ muni zwɪ-zɛ sɪtɔ te tɪn mɔ. Dɪ laan ma pa dɪpɛ muni dɪm maama tiini dɪ fɔlɪ.»

³⁴ Wɛɛnu tɪm kɔntɔ maama Zezi dɛɛn na bɾi nɔn-kɔgɔ kɔm tɪn yɪ mumaɲɲa yɪrani mɔ o ma bɾi-ba. O wɔ nɔɔnɔ wo-wɔŋɔ dɪ ba yɪ kɔ wɔ dɛ dɪ mumaɲɲa. ³⁵ O nan kɪ kɔntɔ, sɪ kɔ pa Wɛ niɲɔŋnu wɔdoŋ taani mɔ sɪnɪ dɪ kɪ. O dɛɛn tagɪ o wɪ:

«Amɔ na lagɪ a nɔɔnɔ a bɾi-ba,

aá ta mai mumaɲɲa mɔ a ma bɾi-ba.

Aá pa ba lɔwɪ Wɛ cɪga kalɔ na sɛgɪ lɔgɔ pulim maɲɲa nɪ sɪ kɔ ba kɔ yɪ zɪm tɪn.»

Mɪn-kayalɔ mumaɲɲi dɪm kuri na yɪ te tɪn

³⁶ Zezi dɛɛn ma zaɲɪ o yagɪ nɔn-kɔgɔ kɔm, yɪ o daari o joori o vu sɔŋɔ. O karabiɛ bam ma ba o te yɪ ba wɪ: «Bɾi dɪbam mɪn-kayalɔ sɪm mumaɲɲi dɪm kuri.»

³⁷ O ma lɛri-ba o wɪ: «Nɔɔnɔ wɔlɔ na dugɪ mɪn-ɲɔna yam tɪn bɾi amɔ Nabiin-bu wɔm na kɪ te tɪn mɔ. ³⁸ Kara kam maa nɪɪ dɪ lɔgɔ baɲa. Mɪn-ɲɔna yam maa nɪɪ dɪ nɔɔna balɔ na yɪ Wɛ paari dɪm nɔɔna tɪn. Kɔ daari mɪn-kayalɔ sɪm maa nɪɪ dɪ balɔ na yɪ sɪtaani nɔɔna tɪn. ³⁹ Dɪm wɔlɔ na dugɪ mɪn-kayalɔ sɪm tɪn maa nɪɪ dɪ sɪtaani dɪm tɪtɪ. Zagɪm maɲɲa kam maa nɪɪ dɪ lɔgɔ na wɔ ba kɔ ti te tɪn. Mɪn-zagɪna bam maa nɪɪ dɪ Wɛ malesɪ sɪm. ⁴⁰ Nɪ mɪn-zagɪna bam na zagɪ mɪn-kayalɔ sɪm ba zwɛ te tɪn, kɔntɔ doŋ mɔ wɔ kɪ lɔgɔ tiim maɲɲa nɪ. ⁴¹ Kɔ na wɔ kɪ te tɪn, amɔ Nabiin-bu wɔm wɔ tɔŋɪ a malesɪ tiinɛ bam sɪ ba vu ba lɪ kɔlɔ maama na paɪ nɔɔna tɔsɪ tɪn dɪ wo-lwaan-kɛrɛ bam maama Wɛ paari dɪm wɔnɪ. ⁴² Ba laan wɔ zɛli-ba ba yagɪ mɪn-lɔŋɔ wɔnɪ sɪ dɪ di-ba. Dáani mɔ ba laan wɔ ta wɔra ba keerɛ yɪ ba dɔnɪ ba nwa. ⁴³ Kɔ daari balɔ maama na sɛ Wɛ yɪ ba kɪ lanyɪrani tɪn laan wɔ ta tiini ba nyɪna ba Ko Wɛ paari dɪm wɔnɪ, nɪ wɪa na nɪɪ te tɪn.

Fɔgɪ-na á cɛgɪ a taani dɪm lanyɪrani.»

Wo-ɲɔnɔnɔ tɪlɔ na sɛgɪ tɪn mumaɲɲa

⁴⁴ «Wɛ paari dɪm daa ta nɪɪ dɪ wo-ɲɔnɔnɔ tɪlɔ na yɪ lɔnnɪ nyɪm tɪn na sɛgɪ kara wɔnɪ. Nɔɔnɔ wɔdoŋ laan ma na-tɪ. O ma joori o fɔgɪ o sɛgɪ-tɪ. O wɔ na tiini kɔ poli tɪn, o ma vu o kwe o wɛɛnu maama o yɛgɪ sɛbu, sɪ o vu o yɛgɪ kara kantɔ, sɪ wo-ɲɔnɔnɔ tɪm taa yɪ o nyɪm.»

Kandwɛ-ɲɔnɔ mumaɲɲa

⁴⁵ «Wɛ paari dɪm daa ta nɪɪ dɪ pipimpiinu na beeri o lagɪ kandwa-ɲɔna sɪ o yɛgɪ te tɪn. ⁴⁶ O ma ba o na kandwɛ dɪlɔ na tiini dɪ jɪgɪ lam yɪ dɪ sɛbu daga tɪn. O laan ma joori o vu o kwe o wɛɛnu maama o yɛgɪ, o ma yɛgɪ kandwɛ dɪm kɔntɔ yɪrani.»

Kalɛŋ-jara dɪ ba bɔra mumaɲɲa

⁴⁷ «We paari dum daa ta nyi di noona na kwe bura ba di buga ni si ba ma ja kale te tun. Ba na di-ka da tun, ba ma ja kale dwi dwi. ⁴⁸ Ka ma ba ka su lanyirani. Noona bam laan ma vani-ka ba tuuri ba ja be. Ba laan ma jeni tiga ni ba kuri kalen-nywa sim ba ki ba tampwaru wuni. Ba ma daari ba kwe silu na ba lana tun ba duli ba yagi. ⁴⁹ Ku nan wu ba ki kontu mu lugu tiim mana ni. We malesi wu ba si pooti non-balwaaru di balu na se We yi ba ki lanyirani tun daani. ⁵⁰ Si laan wu daari si zeli non-balwaaru tum si yagi min-lonjo kum wuni si di di-ba. Daani mu ba laan wu ta wura ba keeru yi ba duni ba nwa.»

Zaasim-dubri di zaasim-doori na weli daani te tin

⁵¹ Zezi na njoni o ti tun, o laan ma bwe o karabiə bam o wi: «Abam ni wənu tum maama kuri na?» Ba ma lar-o ba wi: «Een, di niə.» ⁵² O ma ta di ba o wi: «Kuntu tun, We cullu karanyina wulu maama na tu o zaasi We paari dum ciga kam tun nyi di sojo tu wulu na li wo-donnu di wo-dwənu o jijiguru wuni o pai noona te tin mu. Kuntu tu laan wai o li zaasim-dubri o weli di zaasim-doori dum si o ma bri o noona bam.»

Zezi titi tuw kom tiina na vi-o te tin

(Mariki 6:1-6, Luki 4:16-30)

⁵³ Zezi deen na manj mumaña yam kontu o ti tun, o laan ma nunj jəgə kam kontu ni. ⁵⁴ O ma joori o vu o titi tuw o na bigi me tun. O ma zu Zwifə We-digə kam si o bri-ba. O na bri-ba te tin, ku deen su-ba lanyirani. Ba ma ta ba wi: «Noonu wuntu ki ta mu o jigi swan yam kontu donj? O nan ki ta mu o na dam o ma ki wo-kinkagula yantu? ⁵⁵ Wum mu dai da-lwaru wum bu wum na? O nu mu dai Mari na? Ku dai o nyaana mu yi Zaki di Zubefu di Simon di Zudasa na? ⁵⁶ Ku dai o nakwa bam maama mu wura didaani dibam tun na? Wuntu nan ne dam dum kontu maama yən mu?»

⁵⁷ Kuntu njwaani ba deen wu se ni Zezi stuni o nunj We te. Zezi ma ta di ba o wi: «Noonu na yi We nijonnu, noona pa-o zula lanyirani, ku daari o titi tuw tiina di o sojo tiina nan ba ni-g-o.»

⁵⁸ Ba deen na wu ki ba wo-didba si ba se-o tun mu pe o wu tiini o ki wo-kinkagula ba tee ni.

14

Pe Erodi na gv Zan te tin

(Mariki 6:14-29, Luki 9:7-9)

¹ Kantu mana kam ni, Galile Pe Erodi deen ma ba o ni Zezi njwa. ² O ma ta di o tintonja o wi: «Wuntu wu ta yi Zan wulu na miisi noona na wuni tun mu. Wuntu mu joori o bi o yagi twuni. Kuntu njwaani mu o jigi dam yi o wai wo-kinkagula o kia.»

³⁻⁴ Erodi deen tagi kontu donj, bejwaani o deen ya wu ki Zan lanyirani, yi o ta pa ba gu-o. O deen di kaani wodonj mu, o yiri mu Erodiadi. Kaani wum deen yi o zumbaaru Filipi kaani mu. Zan ma ta o bri-o o wi, ku cula si o di o zumbaaru kaani yi o ta njwa. Zan na kaan-o kontu tun, o ma pa ba ja-o ba vo ba ki piina dige ni. ⁵ O ya maa bunj si o gu-o, yi o laan kwari tuw kum noona bam, bejwaani ba deen nii Zan ni o yi We nijonnu mu.

⁶ Erodi lura mana laan ma ba ka yi. O ma beji noona zanzan si ba ba ba ba tugi ba di candiə. Erodiadi buko ma zari o vu vərə bam yigə o sa o bri-ba. O se dum na lana kontu tun, ku ma pa Erodi wu poli. ⁷ O wu na poli tun, o ma ta o du o wi, wonjo kulɔ maama buko wum na lagi tun, o pa-o.

⁸ Buko wum nu ma ta o bri-o, o na wu loori kulɔ tun. O laan ma vu Erodi

te o wɪ: «Wɔŋɔ kɔlɔ a na lagɪ tɪn, kɔ yɪ Zan yuu mɔ. Nmɔ na goni-kɔ, sɪ n kɪ zɔŋ-tanlaŋa wɔnɪ n pa-nɪ.»

⁹ Pɛ Erɔdɪ na ni kɔntɔ tɪn, o wɔ ma tiini kɔ cɔgɪ. O nan na tagɪ o du yɪ o vɛrɛ bam ni tɪn, o ma pa ni sɪ ba kɪ kɔntɔ ba pa-o. ¹⁰ O ma tunɪ nɔɔna sɪ ba vu pɪna digɛ kam ba go Zan yuu kɔm. ¹¹ Ba ma sɪnɪ ba go o yuu kɔm ba kɪ zɔŋ-tanlaŋa wɔnɪ ba ja nunɪ ba pa buko wɔm. O laan ma kwe-kɔ o ja vu o pa o nu Erɔdɪadi.

¹² Zan karabiɛ bam ma zanɪ ba vu ba kwe o yɪra yam ba ja vu ba kɪ. Ba laan ma vu ba ta dɪ Zezi kɔlɔ na kɪ tɪn.

Zezi na pɛ baara mɔrr-tɪnu (5.000) dɪ kaana dɪ biɛ di wɔdiu ba su te tɪn (Marikɪ 6:30-44, Luki 9:10-17, Zan 6:1-14)

¹³ Zezi dɛɛn na ni ba na kɪ Zan te tɪn, o ma zanɪ o vu o zɔ naboro o nunɪ jɛgɛ kam kɔntɔ nɪ. O ya lagɪ sɪ o bɛ nɪnɔ kɔm ni o vu jɛgɛ kalɔ na yɪ gaa wɔ tɪn o yɪranɪ. Nɔɔna zanzan ma ba ba lwarɪ o na maa ve jɛgɛ kalɔ tɪn. Ba ma zanɪ ba nunɪ ba tɪnɪ dɪm nɪ, yɪ ba vu tɪga nɪ ba vu o te. ¹⁴ Zezi ma nunɪ naboro kɔm wɔnɪ. O laan ma na nɔn-kɔgɔ kɔm na tu kɔ wɔra. Ba ŋwaŋa ma zɔ-o lanyɪranɪ, yɪ o pa balɔ na ba jɪgɪ yazurɛ tɪn na yazurɛ.

¹⁵ Tɪga na wɔra ka yɪ tɪn, o karabiɛ bam laan ma vu ba ta did-o ba wɪ: «Maŋa kam wɔra ka kea, yɪ jɛgɛ kalɔ dɪbam na wɔra tɪn yɪ gaa wɔ mɔ. Wɔdiu tɛri yo. Kɔntɔ ŋwaanɪ, pa nɔɔna bam vu sam wɔ ba yɛgɪ wɔdiu ba dɪ.»

¹⁶ Zezi ma lɛri-ba o wɪ: «Ba wɔ maŋɪ sɪ ba viiri. Abam tɪtɪ pa-ba wɔdiu sɪ ba dɪ.»

¹⁷ Ba ma ta ba wɪ: «Dɪbam na jɪgɪ kɔlɔ tɪn yɪ dɪpwa yanu dɪ kale sɪle yɪranɪ mɔ.» ¹⁸ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ, ba ja ba ba pa-o. ¹⁹ O laan ma ta dɪ nɔɔna bam maama sɪ ba jɔni tɪga nɪ. O ma kwe dɪpwa yanu yam dɪ kale sɪle sɪm, yɪ o kwɛni o yuu wɛɛnɪ o kɪ Wɛ le tɪ ŋwaanɪ. O ma fɔ fɔ dɪpwa yam o maŋɪ o pa o karabiɛ bam, yɪ bantɔ dɪ laan jɔŋi-ya ba pa nɔɔna bam. ²⁰ Nɔɔna bam maama ma dɪ ba su ba daaru. Ba ma pɛ cicwɛɛru tɪlɔ na daaru tɪn ba su tɪtwarɔ fugɛ-tɪle. ²¹ Nɔɔna balɔ dɛɛn na dɪ kɔntɔ tɪn yɪ nɪnɛnɪ baara mɔrr-tɪnu mɔ (5.000), kɔ wɛli dɪ kaana dɪ biɛ dɪ.

Zezi na ve na baŋa nɪ te tɪn (Marikɪ 6:45-56, Zan 6:15-21)

²² Kɔntɔ kwaga nɪ Zezi ma da o pa o karabiɛ bam vu ba zɔ naboro kɔm, sɪ ba da yigɛ ba bɛ nɪnɔ kɔm ni dɪdonɪ dɪm. Ba na maa ke tɪn, o ma pa kɔgɔ kɔm viiri. ²³ O na pɛ ba viiri tɪn, o ma vu o dɪ piu yuu o yɪranɪ sɪ o warɪ Wɛ. Tɪga ma ba ka yɪ, yɪ o ta wɔra o yɪranɪ ²⁴ dɪ o karabiɛ bam maŋɪ ba ja naboro kɔm ba ke nɪnɔ kɔm tɪtarɪ yigɛ yigɛ. Vu-dɪw ma ba kɔ jeeri-ba, yɪ na-ŋɔm tiini sɪ dana kɔ pa na bam pɔgɪlɪ ba magɪ naboro kɔm.

²⁵ Tɪga na wɔra ka pɔvɔri tɪn, Zezi laan ma zanɪ o ve na bam baŋa nɪ o maa ve o karabiɛ bam te. ²⁶ Ba na nɛ-o tɪn, fɔvɔnɪ ma tiini dɪ ja-ba, dɪ o na wɔ na bam baŋa nɪ o ve tɪn. Ba ma ta ba wɪ: «Kɔvɔ ta yɪ ciru mɔ!» Fɔvɔnɪ na zɔ-ba kɔntɔ tɪn, ba ma kaasɪ baŋa baŋa.

²⁷ O laan ma ŋɔɔnɪ dɪ ba o wɪ: «Pa-na á wɔvɔ kɪ dam, sɪ kɔ yɪ amɔ mɔ. Yɪ pa-na fɔvɔnɪ taa jɪgɪ abam.»

²⁸ Pɪyɛɛri ma lɛr-o o wɪ: «A Yuutu, kɔ na sɪnɪ kɔ yɪ nɔmɔ, sɪ n pa-nɪ ni sɪ a dɪ vu na bam baŋa nɪ a ba nɔmɔ te.»

²⁹ Zezi maa wɪ, o ba. Pɪyɛɛri laan ma nunɪ naboro kɔm wɔnɪ o tu na bam baŋa nɪ o ve o maa jeeri Zezi. ³⁰ O na nɛ viu kɔm na tiini kɔ dana

te tɪn, fʊʊnɪ ma zʊ-o, yɪ o laan wɔra o miisi na bam kuri nɪ. O na wɔra o miisi tɪn, o ma loori Zezi dɪ kwɛr-dɪa o wɪ: «A Yuutu, vrɪ a ŋwɪa!»

³¹ Zezi laan ma da o twɪ o jɪŋa o ja-o, yɪ o ta dɪd-o o wɪ: «Bɛɛ mu yɪ n ba jɪɠ wɔ-dɪdɔba dɪ amɔ? Bɛŋwaanɪ mu n jɪɠ bʊbwea dɪ amɔ?»

³² Ba laan ma vu ba zʊ naboro kʊm wɔ. Viu kʊm ma da kʊ zɪɠi. ³³ Nɔɔna balɔ na wɔ naboro kʊm wɔnɪ tɪn ma kuni doonɔ ba zuli Zezi, yɪ ba ta ba wɪ: «N sɪnɪ n yɪ Baŋa-We Bu cɪga cɪga.»

³⁴ Ba ma vu ba bɛ ba yɪ bʊbɛ dɪdɪm dɪm. Ba na yɪ jɛgɛ kalɔ tɪn yɪrɪ mu Zenezareti. ³⁵ Tɪv kʊm kʊntʊ tiinɔ bam ma ba ba lwarɪ Zezi. Ba na lwar-o tɪn, ba ma tɔŋɪ ni ba pa nawurɔ yam maama, yɪ ba ja balɔ na ba jɪɠ yazurɔ tɪn ba ba o te, sɪ o pa ba na yazurɔ. ³⁶ Ba ma loor-o sɪ o na sɛ, sɪ o yagɪ sɪ yawɪna bam dwe o gɔrɔ kʊm ni mɔ́. Balɔ maama na dwe o gɔrɔ kʊm kʊntʊ tɪn dɛɛn sɪnɪ ba na yazurɔ.

15

Wo-digiru tɪlv na cɔɠi nɔɔna tɪn (*Marɪkɪ 7:1-23*)

¹ Farizɪan tiinɔ badaara dɪ We cullu karanyɪna tiinɔ badonnɔ dɛɛn ma nunɠ Zeruzalem nɪ ba vu Zezi te, ba ma bwe-o ba wɪ: ² «Bɛɛ mu yɪ n karabiɔ bam yɔni ba cɔɠi cullu tɪlv dɪ nabaara bam na pɛ dɪbam tɪn? Ba na lagɪ ba dɪ wɔdiu, ba yɔni ba ba sanɪ ba ja sɪ kʊ tɔɠɪ dɪ cullu tɪm na brɪ te tɪn.»

³ Zezi ma lɛri-ba o wɪ: «Bɛŋwaanɪ mu abam yɔni á tɔɠɪ á tɪtɪ wɔbʊŋa cullu, yɪ á daari á vɪn We ni dum na brɪ te tɪn? ⁴ We tagɪ DI wɪ: «Nɔɔnɔ manɠ sɪ o taa zuli o nu dɪ o ko.» We daa ta brɪ nɪ, nɔɔnɔ na ŋɔɔnɪ ta-balɔrɔ dɪ o ko naa o nu, kʊntʊ tu manɠ sɪ ba gʊ-o mu. ⁵ Kʊ daari abam nan yɔni á ja We taanɪ dɪm á gugwɛli yɪ á wɪ: «Nɔɔnɔ na jɪɠ wɔŋɔ kʊlv o ya na wɔ ma o zɔni o nu dɪ o ko tɪn, yɪ o na wɪ, wɔŋɔ kʊntʊ yɪ We nyɪm, ⁶ wɔntʊ daa wɔ manɠ sɪ o kwe-kʊ o ma zɔni o ko.» Á na kɪ te tɪn brɪ nɪ á pai We taanɪ dɪm daa ba jɪɠ kuri dɪ abam, yɪ á daari á tɔɠɪ á tɪtɪ cwe mu. ⁷ Abam yɪ pipiri-nyɪna mu. Ezayi dɛɛn jɪɠ bʊra dɪ o na manɠ o ta abam taanɪ fanja fanja te tɪn. ⁸ O dɛɛn tagɪ o wɪ: «Nɔɔna bantʊ zuli amɔ We dɪ ba niɔ mu, yɪ ba wɔbʊŋa banwe dɪ amɔ.»

⁹ Ba na pai amɔ zulɔ yalɔ maama tɪn yɪ kafɛ mu. Ba yɔni ba brɪ nabiinɔ wɔbʊŋa cullu, yɪ ba pai tɪ yɪ amɔ zaasɪm dɪm mu.» »

¹⁰ Zezi laan ma bɛŋɪ nɔn-kɔgɔ kʊm o pa ba ba o te, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Cɔɠi-na lanyɪranɪ sɪ á ni a taanɪ dɪm kuri. ¹¹ Kʊ dai wɔŋɔ kʊlv na tɔɠɪ nɔɔnɔ ni kʊ zʊ o wɔ tɪn mu cɔɠ-o. Kʊ yɪ wɔŋɔ kʊlv na tɔɠɪ nɔɔnɔ ni kʊ nunɠ tɪn mu cɔɠ-o.»

¹² Zezi karabiɔ bam laan ma vu o te, yɪ ba ta dɪd-o ba wɪ: «Nmu wɔ lwarɪ nɪ Farizɪan tiinɔ bam wɔrɔ cɔɠɪ dɪ nmu taanɪ dɪm na?»

¹³ Zezi ma lɛri-ba o wɪ: «Á nan yɪ taá nii bantʊ. A Ko We na wɔ jɛri tiu kʊlv maama tɪn manɠ sɪ kʊ gɔ kʊ yagɪ mu. ¹⁴ Yɛn-na-ba sɪ bantʊ nyɪ dɪ lilwe vanɪna balɔ dɪ na ba nat tɪn mu. Lilwe nan na lagɪ o vanɪ o doŋ, ba maama wɔ vu ba tu goŋɔ wɔnɪ mu.»

¹⁵ Pɪyɛri laan ma ta dɪ Zezi, sɪ o brɪ-ba taanɪ dɪm kuri na yɪ te tɪn. ¹⁶ O ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam dɪ ta ba jɪɠ wɔbʊŋa na? ¹⁷ Á manɠ sɪ á taá ye nɪ, wɔŋɔ kʊlv maama na yɔni kʊ zʊ nɔɔnɔ ni tɪn mu yɔni kʊ tu o kana, yɪ

o laan daari o to-ku o yagi. ¹⁸ Ku daari kulɔ na nunji nɔɔnɔ ni ni tun yɛni ku zigɔ o wɔbɔɔja ni mu ku nunji. Ku nan yi wɛɛnu tum kuntɔ mu yɛni ti cɔgi nɔɔna. ¹⁹ Nɔɔnɔ wɔbɔɔja mu pai o lagi wo-balwaarɔ kɛm, ti na yi nɔn-gura di boorim wo-zɔɔna dwi maama, di ŋwɛtɛni, vwa-fɔra, bɔbara di nɔn-tura. ²⁰ Ku nan yi wɛɛnu tum kuntɔ mu cɔgi nɔɔna. Ku daari, nɔɔnɔ na di wɔdiu yi o wɔ sani o ja, kuntɔ warɔ ku cɔg-o.»

*Kaanu wɔdoɔ na ki o wɔ-didɔa di Zezi te tin
(Mariki 7:24-30)*

²¹ Zezi deen ma zanɔ o nunji jɛgɛ kam kuntɔ ni, yi o vu Tiiri di Sidɔn tɛni dɛm wɔni. ²² Kaanu wɔdoɔ maa zɔbɔɔ je sɛm kuntɔ ni, o yi dwi-gɛ tu mu. O ma vu Zezi te, yi o kaasi di kwɛr-dia o ta did-o o wɔ: «Amu tu, Pɛ Davidi dwi tu, popo duri a yibwɛnɛ. Ciciɛ mu jigi a buko, yi ka tiini ka jig-o ka yaara.»

²³ Zezi maa cɛm. O karabiɛ bam ma vu o te, ba loor-o si o zɛni kaanu wɔm si o viiri, o na tɔgi-ba yi o ki sɔɔ tun ŋwaani. ²⁴ Zezi ma lɛri-ba o wɔ: «Wɛ tɔɔi amu si a ba a zɛni DI tɛti nɔɔna Yisɔrayɛlɔ dwi tiinɛ bam mu, bɛɔɔwaani bantɔ nyi di peeni silɔ na je tun mu.»

²⁵ Kaanu wɔm laan ma vu o kuni doonɔ o yigɛ ni, yi o loor-o o wɔ: «Amu tu, zɛni-ni!»

²⁶ Zezi ma lɛr-o o wɔ: «Ku wɔ manɔ si nɔɔnɔ jonɔi o biɛ wɔdiu o dulɔ o pa kakuri.»

²⁷ Kaanu wɔm ma lɛri o wɔ: «Amu tu, n tagi cɔga. Kakuri nan wai si twe wɔdiu kulɔ si tu wɔm na di yi ku siiri tɔga ni tun si di.»

²⁸ Zezi laan ma lɛr-o o wɔ: «Kaanu, n cɔga sɛni n ki n wɔ-didɔa di amu. Kuntɔ tun, nmu na lagi kulɔ tun, Wɛ wɔ ki DI pa-m.» Manɔ kam kuntɔ ni nɔɔ mu o buko wɔm nɛ yazurɛ.

*Zezi na pɛ baara mɔrr-tina (4.000) di kaana di biɛ di wɔdiu ba su te tin
(Mariki 7:31-37, 8:1-10)*

²⁹ Zezi laan ma kɛ o vu o tɔgi Galile nɔnɔ kɛm ni, yi o daari o vu o di piu yuu o jɛni da. ³⁰ O na je da kuntɔ tun, ko-fɔɔ maa tui o te, yi ba jaani yawɔna zanzan ba wɛli da ba tui. Badaara deen yi gwanɔ, badonnɔ maa yi lilwɛ di kwaarɔ di mumaarɔ, ku wɛli di balɔ yawurɔ dwi dwi na jigɔ-ba tun. Ba maa jaani-ba ba ve ba tiɔi Zezi yigɛ ni, yi o pa ba na yazurɛ. ³¹ Ku deen ma sɔ nɔn-kɔgɔ kɛm di ba na nɛ mumaarɔ jooɔi ti nɔɔna, yi gwanɔ di na yazurɛ, yi kwaarɔ di wai ti veɔ, yi lilwɛ yɛ di jooɔi ya nai tun. Ba na nɛ wo-kunkagila yam tun, ku ma pa ba zuli Baɔɔa-Wɛ dulɔ na yi Yisɔrayɛlɔ tiinɛ bam Yuutu tun.

³² Zezi laan ma bɛni o karabiɛ bam, yi o ta di ba o wɔ: «A jigɔ nɔɔna bantɔ ŋwana, di ba na tu ba wɔ a tee ni zim da yatɔ yi ba daa ba jigɔ wɔdiu si ba di tun. A ba lagi si a pa ba viiri yi ba wɔ di kulɔkulɔ. Ba na lagi ba viiri kuntɔ, kana wɔ pa ba bɛri cwɛɔɔ ni mu.»

³³ O karabiɛ bam ma bwe-o ba wɔ: «Dɛbam wɔ ki ta mu di na wɔdiu gaa kuntɔ wɔni di pa ko-fɔɔ kuntɔ di?»

³⁴ O ma bwe-ba o wɔ: «Abam jigɔ dɛpwa yagra mu?»

Ba ma lɛr-o ba wɔ: «Dɛpwa yarpe mu wura, di kalɛɔ-bale sigratu.»

³⁵ Zezi laan ma ta di nɔn-kɔgɔ kɛm si ba maama jɛni tɔga ni. ³⁶ O ma daari o kwe dɛpwa yarpe yam di kale sɛm, yi o ki Wɛ le ti ŋwaani. O ma ja-ti o fɔ fɔ o pa o karabiɛ bam, yi bantɔ di laan jonɔi ba pa nɔɔna bam. ³⁷ Nɔɔna bam maama deen ma di ba su ba daari. Ba laan ma twe ciwɛru tɛlɔ na daari tun ba su titwarɔ turpe. ³⁸ Nɔɔna balɔ deen na di kuntɔ tun yi ni baara mɔrr-tina (4.000), ku wɛli di kaana di biɛ di.

³⁹ Zezi laan ma banu kogo kum o pa ku viiri. O ma daaru o vu o zu naboro o be o vu o yi tuv kudoŋ ku yiri mu Magadan.

16

Farizian tiinɛ dɪ Sadusian tiinɛ na yi te tɪn
(*Mariki 8:11-21, Luki 12:54-56*)

¹ Farizian tiinɛ badaara dɪ Sadusian tiinɛ deen ma zanɪ ba vu Zezi te, sɪ ba man-ɔ ba nii. Ba ma ta did-o ba wɪ, o kɪ wo-kɪnkagɪɪ dɪɪɪ na wʊ brɪ-ba nɪ o dam dɪm sunɪ dɪ nunɪ Wɛ te tɪn. ² Zezi ma lɛrɪ-ba o wɪ: «Ku na yi didaan-ni nɪ yi weyuu na yi nasuɲɔ, á yɛni á tɛ á wɪ, tɪga wʊ puuri lanyaranɪ. ³ Ku nan na yi zɪzɪnzɪɲa yi weyuu na yi liirɛ liirɛ, á yɛni á tɛ á wɪ, dɔba mu lagɪ ka nɪ. Abam yɛni á wai á nii weyuu nɪ á lwarɪ tɪga kam yibiyɛ na wʊ ta yi te tɪn. Bɛɛ nan mu yi á warɪ á lwarɪ nɪ wænu tɪɪɪ na wɔra tɪ kɪ lele tɪn brɪ Wɛ na lagɪ Dɪ kɪ wo-kamunnu tɪɪɪ tɪn? ⁴ Zɪm nɔɔna bam yi nɔn-balwaarɔ mu, ba yigɛ tɛrɛ dɪ Wɛ, yi ba laan lagɪ sɪ a kɪ wo-kɪnkagɪɪ a brɪ-ba. Ba nan bá na, ku na dai wo-kɪnkagɪɪ dɪɪɪ na manɪ dɪ kɪ dɪ Wɛ nijonnu Zonasɪ fanja fanja tɪn.»

O na tagɪ dɪ ba kuntu tɪn, o laan ma yagɪ-ba yi o viiri.

⁵ Zezi karabiɛ bam deen na ve ba be nɪɪɪ kum ni didonɪ dɪm tɪn, ba ya swe sɪ ba ja dɪpe ba wɛli da. ⁶ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Fɔɔɪ-na á cɪ á tɪtɪ sɪ á yi pa Farizian tiinɛ bam dɪ Sadusian tiinɛ bam dɪ abam ba dabɪɪ dɪm.»

⁷ O na tagɪ kuntu tɪn, ba ma banu daanɪ ba wɪ: «Dɪbam na wʊ jaanɪ dɪpe dɪ wɛli da tɪn mu te o ɲɔɔnɪ kuntu.»

⁸ Zezi ma lwarɪ ba na jigɪ kulɔ ba ɲɔɔnɪ tɪn, yi o wɪ: «Bɛɛ mu yi á ɲɔɔnɪ daanɪ á wɪ, á na ba jigɪ dɪpe tɪn mu te a ɲɔɔnɪ kuntu? Bɛɛ nan yi á ba kɪ á wɔ-dɪɪɪba dɪ Wɛ? ⁹ Abam ta wʊ lwarɪ Wɛ na jigɪ dam te tɪn na? Á nan swe nɪ a deen kwe dɪpwa yanu mu a fɔ fɔ a pa baara murr-tɪnu dɪ ba su ba daaru na? Á wʊ guli tɪtwarɔ tum ni á deen na twe wɔdiu kulɔ na daaru á kɪ da tɪn na? ¹⁰ Á nan wʊ guli nɪ a deen kwe dɪpwa yarpe mu a pa baara murr-tɪna dɪ ba su ba daaru na? Á wʊ guli tɪtwarɔ tum ni á deen na twe á su tɪn na? ¹¹ Bɛɛ mu nan yi á wʊ lwarɪ nɪ ku dai dɪpe taanɪ mu a ya tɛa? Á nan fɔɔɪ á cɪ á tɪtɪ, sɪ á yi pa Farizian tiinɛ bam dɪ Sadusian tiinɛ bam dɪ abam ba dabɪɪ dɪm.»

¹² O karabiɛ bam laan ma lwarɪ nɪ, ku ya dai dabɪɪ dɪɪɪ ba na kɪ dɪpe nɪ tɪn taanɪ mu o ɲɔɔnɪ dɪ ba. Ku nan yi sɪ ba yi pa Farizian tiinɛ dɪ Sadusian tiinɛ zaasɪm dɪm mu cɔɔɪ-ba.

Pɪyɛrɪ tagɪ o wɪ, Zezi mu yi Krisi wɔm Wɛ na tɔɲɪ tɪn
(*Mariki 8:27-30, Luki 9:18-21*)

¹³ Zezi deen ma vu o yi Sezaaru kulɔ na yi Filipi tɪv tɪn. O ma bwe o karabiɛ bam o wɪ: «Nɔɔna yɛni ba te amɔ Nabiin-bu wɔm taanɪ ba wɪ amɔ yi wɔɔ mu?»

¹⁴ Ba ma lɛr-o ba wɪ: «Badaara tɛ ba wɪ, nmu yi Zan wɔɔɪ na miisi nɔɔna na wɔnɪ tɪn mu. Badaara dɪ maa tɛ ba wɪ, nmu yi Eli mu. Badaara dɪ maa tɛ ba wɪ, nmu yi Zeremi naa fanja fanja Wɛ nijonnu wɔdonɪ mu.»

¹⁵ O laan ma bwe-ba o wɪ: «Ku nan na yi abam, abam buɲɪ nɪ amɔ yi wɔɔ mu?»

¹⁶ Simɔn Pɪyɛrɪ ma lɛr-o o wɪ: «Nmu yi Krisi mu, Nɲwɪa Tu Baɲa-Wɛ Bu wɔɔɪ Dɪ na tɔɲɪ tɪn.»

¹⁷ Zezi ma lær-o o wɪ: «Simɔn, Zonasɪ bu, nmɔ yɪ yu-yoŋo tu. Bɛŋwaanɪ, kɔ daɪ nabiinu yiyiu mɔ pɛ n lwarɪ cɪga kam kontɔ, kɔ yɪ a Ko Wɛ mɔ pɛ n lwarɪ-ka. ¹⁸ A nan wɔ ta a brɪ-m nɪ nmɔ yurɪ mɔ Pɪyɛɛrɪ, kɔ na lagɪ kɔ ta nɪ pulɔrɔ. Pulɔrɔ kɔm kontɔ yuu nɪ mɔ a lagɪ a pulɪ a kɔgɔ kɔm kuri da, nɪnɛnɪ nɔɔnɔ na cwɪ soŋɔ kuri pulɔrɔ yuu nɪ tɛ tɪn. Yɪ tɔbɔnɪ dɪ dɪ dam maama b́a wanɪ-kɔ dɪ cɔgɪ. ¹⁹ A nan wɔ kwe Wɛ paarɪ dɪm borbɪə a kɪ nmɔ juŋa nɪ, sɪ n wanɪ n ma n pɔrɪ cwəŋə n pa nɔɔna taa tɔgɪ da ba zɔvɪ Wɛ paarɪ dɪm wɔ. Nɔɔnɔ wɔlɔ maama nmɔ na pɛ nɪ sɪ o zɔ tɪn, Wɛ wɔ zɪgɪ nmɔ kwaga nɪ dɪ kontɔ. Wɔlɔ maama nmɔ nan na wɪ o b́a zɔ tɪn, Wɛ daa ta wɔ zɪgɪ nmɔ kwaga nɪ dɪ kontɔ.»

²⁰ Zezi laan ma kaanɪ o karabɪə bam, sɪ ba yɪ pa nɔɔn-nɔɔnɔ lwarɪ nɪ wɔm mɔ yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn.

Zezi na brɪ o tɔbɔnɪ na wɔ ta yɪ tɛ tɪn

(Marikɪ 8:31—9:1, Luki 9:22-27)

²¹ Kɔ na zɪgɪ kantɔ maŋa kam nɪ tɪn, Zezi ma ŋɔɔnɪ jaja dɪ o karabɪə bam o wɪ: «A maŋɪ sɪ a vu Zeruzalɛm a na yaara zanzan Zwifə nakwa bam dɪ ba kaanum yigə tiinə bam dɪ ba cullu karanyɪna tiinə bam tee nɪ. Baá gɔ-nɪ, yɪ a laan wɔ joorɪ a bi a yagɪ tɔbɔnɪ daa yaɔ de nɪ.» ²² Zezi na tagɪ kontɔ tɪn, Pɪyɛɛrɪ ma ja-o o nunjɪ daa, yɪ o kaan-o o wɪ: «A Yuutu, yɪ ta n tɛ kontɔ! Wɛ b́a sɛ sɪ kontɔ woŋo kɪ nmɔ.»

²³ Zezi ma guni o nii Pɪyɛɛrɪ, yɪ o ta dɪd-o o wɪ: «Sɔtaanɪ, ve daa a tee nɪ! Nmɔ lagɪ n pa a tusi mɔ. Nmɔ wɔbɔŋa yam yɪ nabiinə nyɪm mɔ, ya ba tɔgɪ Wɛ na lagɪ tɛ tɪn.»

²⁴ Zezi laan ma ta dɪ o karabɪə bam o wɪ: «Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na lagɪ sɪ o taa tɔgɪ amɔ kwaga tɪn, kontɔ tu maŋɪ sɪ o vɪn o tɪtɪ wɔbɔŋa, sɪ o sɛ yaara nɪ wɔlɔ na zɪŋɪ tɔbɔn-dagara o maa ve o tɔbɔnɪ jɔgə tɛ tɪn mɔ, sɪ o laan taa tɔgɪ-nɪ. ²⁵ Wɔlɔ maama nan na lagɪ sɪ o yurɪ o ŋwɪa tɪn, kontɔ tu wɔ ga-ka mɔ. Kɔ daarɪ, wɔlɔ maama na sɛ sɪ o ga o ŋwɪa amɔ ŋwaanɪ tɪn, kontɔ tu wɔ na ŋwɪa Wɛ tee nɪ. ²⁶ Nɔɔnɔ nan na nɛ lɔgɔ banja wəənu tum maama, yɪ o laan na gɛ ŋwɪa Wɛ tee nɪ, bɛɛ nyɔɔrɪ mɔ o nɛa? Kɔlɔkɔlɔ nan tɔrə nɔɔnɔ na wɔ wanɪ o ma ləni o ŋwɪa Wɛ tee nɪ. ²⁷ Amɔ Nabiin-bu wɔm nan wɔ ba dɪ paarɪ-zulə nɪ a Ko Wɛ na jɪgɪ tɛ tɪn, yɪ Dɪ malesɪ sɪm dɪ wɔ tɔgɪ-nɪ. Kantɔ maŋa kam nɪ, a laan wɔ pa nɔɔnɔ maama jonjɪ ŋwɪurɔ tɪlɔ na maŋɪ dɪ o tɪtɔŋa na yɪ tɛ tɪn. ²⁸ A lagɪ a ta cɪga mɔ dɪ abam sɪ, nɔɔna balɔ zɪm na wɔ yo seenɪ tɪn badaara b́a tɪ, yɪ baá na amɔ Nabiin-bu wɔm na maa bɪnɪ dɪ a paarɪ dɪm tɪn.»

17

Zezi yibiyə na ləni tɛ tɪn

(Marikɪ 9:2-13, Luki 9:28-36)

¹ Da yardɔ na kɛ tɪn, Zezi laan ma ja Pɪyɛɛrɪ dɪ Zakɪ dɪ o nyaanɪ Zan, ba tɔgɪ daanɪ ba vu ba dɪ pu-kamunu yuu, ba wɔra ba yɪranɪ. ² Ba na wɔra kontɔ tɪn, Zezi yibiyə ma ləni ba yigə nɪ. O yibiyə kam maa nyɪ dɪ wɪa na nyɪnɪ tɛ tɪn. O gwaarɔ tum ma jɪ napwəənu nɪ poonɪ tɛ. ³ Yɪ ba laan na Moyisi dɪ Eli na wɔ Zezi tee nɪ, yɪ ba ŋɔɔnɪ dɪd-o. ⁴ Pɪyɛɛrɪ ma ta dɪ Zezi o wɪ: «A Yuutu, dɪ na wɔ yo seenɪ tɪn, kɔ tiini kɔ lana kɔ pa dɪbam. Nmɔ nan na sɛ, sɪ n pa a pu vwə yato yo, sɪ nmɔ dɪ Moyisi dɪ Eli taa zɔvɪ da.»

⁵ Pɪyɛɛrɪ na wɔra o ŋɔɔnɪ kontɔ tɪn, kunkwəənu tɪlɔ na nyɪnɪ tɪn ma ba tɪ kwəlɪ-ba. Ba laan ma ni kwərə na ŋɔɔnɪ tɪ wɔnɪ ka wɪ: «Wɔntɔ mɔ

yi amu bu-dɔa a na soe di a wɔ maama, yi o yɛni o pa a jigi wɔpolo. A nan taá cɛgi o taani lanyirani.»

⁶ Zezi karabiɛ bam na ni kwɛrɛ kam kuntu tun, ba ma vi ba yigɛ tɛga ni, fɔɔni na tiini di zu-ba tun nɔwaani. ⁷ Zezi laan ma vu ba te o dwe-ba yi o wɔ: «Zanɔ-na, si á yi pa fɔɔni taa jigi abam.»

⁸ Ba laan ma kwɛni ba yum wɛɛni, yi ba daa wɔ nɛ nɔɔn-nɔɔnu, ku na dai Zezi yirani. ⁹ Ba ma zanɔ piu kum yuu ni ba maa tuɛ. Zezi laan ma kaani-ba o wɔ: «Yi pa-na nɔɔn-nɔɔnu lwarɔ á na nɛ kulɔ tun, si ku taa ve maɔa kalɔ amu Nabiin-bu wɔm na wɔ ba a bi a yagi tɔɔni tun.»

¹⁰ O karabiɛ bam laan ma bwe-o ba wɔ: «Wɛ cullu karanyina tiinɛ bam yɛni ba te ba wɔ, Eli mu maɔi si o da yigɛ o ba, si wɔlɔ Wɛ na tɔɔni tun laan da kwaga. Ku yi cɛga naa vwan mu?»

¹¹ Zezi ma lɛri-ba o wɔ: «Ku yi cɛga mu. Eli maɔi si o da yigɛ o ba o kwɛ wɔɔɔ maama, si wɔlɔ Wɛ na tɔɔni tun laan ba. ¹² A nan taá ye ni, Eli maɔi o ba yi nɔɔna wɔ lwar-o. Ba ma tiini ba bɛɛs-o ni ba na lagi te tun. Ku nan na yi amu Nabiin-bu wɔm, ba daa ta wɔ bɛɛsi amu di kuntu mu.»

¹³ O karabiɛ bam laan ma lwarɔ ni, ku yi Zan wɔlɔ na miisi nɔɔna na wɔni tun taani mu o nɔɔna.

Zezi na zɛli cicirɛ bu yira ni te tun

(Mariki 9:14-32, Luki 9:37-45)

¹⁴ Zezi di o karabiɛ batɔ bam laan ma joori ba vu ba yi nɔn-kɔgɔ kum te. Nɔɔnu wɔɔɔni ma vu o kuni doonɛ Zezi yigɛ ni o ta did-o o wɔ: ¹⁵ «Amu tu, duri a bu yibwɛnɛ. O sai kɔɔrɔ mu yi ku tiini ku cana o yira ni, yi o yɛni o tɔ mini di na wɔni. ¹⁶ Amu nan jaan-o a ba nmu karabiɛ bam te mu, si ba pa o na yazurɛ, yi ba wɔ wani.»

¹⁷ Zezi na ni kuntu tun, o ma ta o wɔ: «Abam zum nɔɔna bam bɔi á ba jigi wɔ-didɔa di amu, yi á ba ki lanyirani. Amu wɔ daani abam titari ni si ku taa ve maɔa kɔɔ? Amu wɔ ki wɔ-zuru di abam si ku taa ve maɔa kɔɔ? Ja-na bu wɔm á ba yo seeni.» ¹⁸ Zezi laan ma bagi cicirɛ kalɔ na jigi bu wɔm tun, o pa ka nuɔi ka yag-o. O ma da o na yazurɛ maɔa kam kuntu ni nɔɔ.

¹⁹ Nɔn-kɔgɔ kum dɛɛn na viiri maama tun, Zezi karabiɛ bam laan ma vu o te ba bwe-o ba wɔ: «Bɛɛ mu yi dɔbam warɔ cicirɛ kam dí zɛli?»

²⁰ O ma lɛri-ba o wɔ: «Ku yi abam na ba tiini á jigi wɔ-didɔa di amu tun nɔwaani mu. A lagi a ta cɛga mu di abam si, abam na jigi wɔ-didɔa di amu, yi ku na maɔi ku yi finfun yirani ni nyasan-bu na yi mumunɔ te tun, á wɔ wani á ta di pu-kamunu kuntu si ku zanɔ ku vu ku jɛni je-ge, yi kɔɔ siɔni ku ki. Abam na jigi wɔ-didɔa di amu, kulɔkulɔ tɛrɛ á na bá wani á ki. [²¹ Ciciri suntɔ dwi warɔ si zɛli ku na dai Wɛ-loro di ni-vɔri.]»

²² Zezi karabiɛ bam dɛɛn ma ba ba wɔ daani Galile ni. Zezi ma ta di ba o wɔ: «Baá ja amu Nabiin-bu wɔm ba ki nɔɔna jia ni, ²³ yi ba laan wɔ gu-ni. Da yato de ni a nan wɔ joori a bi a yagi tɔɔni.»

O taani dɔm kuntu ma tiini di cɔgi ba wɔrɔ.

Zwifɔ Wɛ-di-kamunu lampoo nɔwɔm taani

²⁴ Ba dɛɛn ma vu ba yi Kapernawum. Nɔɔna balɔ na yɛni ba jɔɔni lampoo Zwifɔ bam Wɛ-di-kamunu kum nɔwaani tun ma vu Pɔyɛɛri te, yi ba bwe-o ba wɔ: «Abam karanyina ba nɔwɔ lampoo na?»

²⁵ Pɔyɛɛri ma lɛri o wɔ: «O nɔwɔ.»

O laan ma joori o vu o zu soŋo kulu ba na wura tɪn. Zezi ma da yigə o bwe-o o wɪ: «Simɔn, nmu wubɔŋa yi tita mu? Lugu baŋa pwa bam yəni ba jonji lampoo nɔɔna bra tee ni mu? Ba yəni ba jonji-ku ba tɪti tɪv biə tee ni mu naa nɔɔna badonnə tee ni mu?»

²⁶ Pɪyɛɛɪ ma lər-o o wɪ: «Kv yi nɔɔna badonnə tee ni mu.»

Zezi laan ma ta o wɪ: «Kv nan brɪ ni, dɪ na yi Wɛ biə tɪn, dɪ wɔ manɪ sɪ dɪ ŋwɪ. ²⁷ Dɪ nan ba lagɪ sɪ dɪ pa lampo-jonŋə bam wubɔŋa cɔgi. Kuntu ŋwaani, zanɪ n vu nuntɔ kum ni, sɪ n dɪ gwəlɛ n ma n ja kaləŋə. Nmu na wú da yigə n ja kaləŋə kalu tɪn, sɪ n kəŋi ka ni, sɪ n na səbu-dalɪ da. Səbu-dalɪ dɪm kuntu wú wanɪ dɪ yi Wɛ-digə kam lampoo kum kuni bile ŋwɪm. N na h-dɪ, sɪ n ja n ba n ma n ŋwɪ n pa amɔ dɪ n tɪti.»

18

Wɔɔ mu yi nɔn-kamunu o dwe Wɛ paari dɪm wɔni?

(Mariki 9:33-37,42-48, Luki 9:46-48, 17:1-2)

¹ Kantu manɪ kam ni Zezi karabiə bam ma vu o te, yi ba bwe-o ba wɪ: «Wɔɔ mu wú ta yi nɔn-kamunu o dwe maama Wɛ paari dɪm wɔni?»

² Zezi laan ma bəŋi bu-balaŋa o pa o ba o zɪgi ba maama tɪtari ni. ³ O ma ta o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, abam na wɔ ləni á wubɔŋa á ji ni bu-balwa te, á bá na cwəŋə sɪ á zu Wɛ paari dɪm wɔ. ⁴ Wɔlu na dwe maama Wɛ paari dɪm wɔni tɪn mu yi wɔlu na tu o tɪti o ji nɪnɛni bu-balaŋa kantu doŋ te tɪn. ⁵ Kulu na wəli da tɪn, wɔlu maama na niŋi bu wɔntɔ doŋ lanyɪrani amɔ yiri ŋwaani tɪn, kuntu tu niŋi amɔ mu.

⁶ Balu na kɪ ba wɔ-dɪdwa dɪ amɔ tɪn, ba na manɪ ba muri ni bu-balwa te dɪ, nɔɔnu wɔlu na pɛ ba dɪdwa yagɪ Wɛ cwəŋə tɔgɪm tɪn, ba na ləgi kandwɛ kamunu mu kuntu tu ba ni ba dɪ-o nuntɔ wɔni yi o tɪ, kúv ta garɪ kam dɪlu o na wú ba na Wɛ tee ni tɪn. ⁷ Kv yi lɛɛɪv lugu baŋa ni dɪ nabiinə balu na ganɪ nɔɔna sɪ ba yagɪ Wɛ cwəŋə tɔgɪm tɪn. Gana yam kuntu warɪ sɪ ya yi ba. Kv nan na yi nɔɔnu wɔlu maama na ganɪ nɔɔna sɪ ba yagɪ Wɛ cwəŋə tɔgɪm tɪn, lɛɛɪv wɔ o yuu ni.

⁸ Nmu jɪŋa naa n naga na wú pa n yagɪ Wɛ cwəŋə tɔgɪm, kv manɪ sɪ n go-ka mu n yagɪ. N na gɛ n jɪŋa naa n naga, yi n daari n na ŋwɪa Wɛ tee ni, kuntu garɪ n na jɪgi n yɪra yam maama, yi ba laan dɪ-m ba yagɪ mini dɪlu na bá ti tɪn wɔni. ⁹ Nmu yi nan na wú pa n yagɪ Wɛ cwəŋə tɔgɪm, kv manɪ sɪ n h-dɪ n dɔli n yagɪ. N na jɪgi yi dɪdwa yi n na Wɛ ŋwɪa kam, kv garɪ n na jɪgi yiə yale, yi ba laan dɪ-m ba yagɪ mini dɪlu na bá dwe tɪn wɔni.»

Pi-jiə mumaja

(Luki 15:3-7)

¹⁰ «Á taá ye sɪ á yi gooni wɔlu maama na muri amɔ nɔɔna bam wɔni tɪn. Nan lwarɪ-na ni, Wɛ malesɪ silu na nii bantɔ baŋa ni tɪn zɪgi amɔ Ko Wɛ tee ni Dɪ soŋo ni mu manɪ maama. [¹¹ Amɔ Nabiin-bu wɔm na tu lugu baŋa tɪn, kv yi sɪ a beeri balu na je tɪn mu, sɪ a vrɪ-ba lwarɪm wɔni.]

¹² Kuntu tɪn, nɔɔnu na jɪgi peeni bi (100), yi piə dɪdwa na je, abam burɪ ni oó kɪ ta mu? O nan manɪ sɪ o yagɪ peeni funugɔ nuɔgɔ kum (99) kaporo ni mu piu yuu ni, sɪ o daari o vu o beeri pi-jiə kam. ¹³ A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, o nan na beeri o na-ka, o laan wú na wɔpolo zanzan kantu ŋwaani kv dwəni peeni silu na daari yi sɪ wɔ je tɪn. ¹⁴ Kv nan yi bidwɪ mu dɪ abam Ko Wɛ na ba lagɪ sɪ Dɪ nɔɔna balu na muri tɪn dɪdwa dɪ je.»

Nɔɔnɔ dɪ o doŋ na maŋɪ sɪ ba fɔɔɔ daanɪ te tɪn

¹⁵ «Nmɔ ko-bu na kɪ-m lwarɪm, sɪ n vu n kaan-o dɪ o na kɪ kulɔ tɪn, sɪ ku taa yɪ abam yɪranɪ taanɪ, sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ ta tɔɔɔ o tɔrɔ. O nan na se nmɔ na tagɪ kulɔ tɪn, ku brɪ nɪ n joorɪ n dɪ-o Wɛ cwɛŋɔ kam wɔnɪ mɔ. ¹⁶ O nan na wɔ se sɪ o cɛɔɔ nmɔ taanɪ dɪm, sɪ n lagɪ nɔɔnɔ dɪdɔba naa nɔɔna bale sɪ á tɔɔɔ daanɪ á vu o te, sɪ ba bwe-o ba nɪi, sɪ Wɛ tɔnɔ kum tagɪ ku wɪ: «Nɔɔnɔ na jɔɔɔ taanɪ dɪ o doŋ, ku maŋɪ sɪ nɔɔna bale naa batɔ mɔ taa yɪ o maana tiinɔ.» ¹⁷ Nɔɔnɔ wɔm nan ta na wɔ se sɪ o cɛɔɔ bantɔ dɪ, sɪ n laan vu n ta dɪ Wɛ-digɔ kɔɔɔ kum ku na yɪ te tɪn. O nan daa ta na wɔ se sɪ o cɛɔɔ á Wɛ-digɔ kɔɔɔ kum taanɪ dɪm, sɪ n laan ta n nɪi-o nɪnɛnɪ o yɪ nɔn-balɔɔ kulɔ na maŋɪ ku yɔrɪ Wɛ tɪn mɔ.

¹⁸ A lagɪ a ta cɪga mɔ dɪ abam sɪ, nɔɔnɔ wɔlɔ maama abam na pɛ ni sɪ o zɔ Wɛ kɔɔɔ kum wɔnɪ tɪn, Wɛ wɔ zɪɔɔ abam kwaga nɪ dɪ kɔntɔ. Yɪ abam na wɪ o bá zɔ, Wɛ daa ta wɔ zɪɔɔ abam kwaga nɪ dɪ kɔntɔ. ¹⁹ Ku wɛli da, abam nɔɔna bale na kɪ ni daanɪ lɔɔɔ banja nɪ, sɪ á loori wɔŋɔ kulɔ maama amɔ Ko Wɛ tee nɪ, dɪntɔ wɔ kɪ Dɪ pa abam. ²⁰ Bɛŋwaaɪ, jɔɔɔ kalɔ maama nɔɔna bale naa batɔ na lagɪ daanɪ amɔ yɪrɪ ŋwaaɪ tɪn, amɔ wɔ ba tɪtarɪ nɪ.»

Nɔɔnɔ na maŋɪ sɪ o yaɔɔ o doŋ lwarɪm o ma cɛ-o te tɪn

²¹ Pɪyɛrɪ laan ma vu Zezi te, yɪ o bwe-o o wɪ: «A Yuutu, amɔ ko-bu na kɪ-nɪ lwarɪm, kuni bɪgra mɔ a maŋɪ sɪ a yaɔɔ a ma cɛ-o? Ku maŋɪ sɪ ku yɪ kuni bɪrɛ mɔ naa?»

²² Zezi ma lɔr-o o wɪ: «Awo, ku dai kuni bɪrɛ yɪranɪ, ku maŋɪ sɪ ku taa yɪ fusɪrɛ kuni bɪrɛ mɔ. ²³ Bɛŋwaaɪ Wɛ paari dɪm nɪ nɪnɛnɪ pɛ wɔdɔŋ na lagɪ o jeeli o sɛbu o tɪntɔŋna tee nɪ o nɪi te tɪn mɔ. ²⁴ O na pulɪ sɪ o jeeli-ku tɪn, ba laan ma ja o tɪntɔŋnɔ wɔdɔŋ na jɔɔɔ o jɪnɪ zanzan nɪnɛnɪ sɛbu-dala mɔrr-fugɔ te tɪn (10.000) ba ba o te. ²⁵ Nɔɔnɔ wɔm kɔntɔ maa warɪ o ŋwɪ o jɪnɪ dɪm. Pɛ wɔm laan ma pa ni sɪ ba ja nɔɔnɔ wɔm dɪ o kaanɪ dɪ o biɛ ba yɔɔɔ, ku wɛli dɪ o wɔɛnu maama, sɪ ba ma sɛbu kum kɔntɔ ba ŋwɪ jɪnɪ dɪm. ²⁶ Tɪntɔŋnɔ wɔm na nɪ kɔntɔ tɪn, o ma vu o kuni doonɔ pɛ wɔm yɔɔɔ nɪ o loor-o o wɪ: «Amɔ tu, popo ja n banɪ dɪ amɔ, sɪ amɔ wɔ ŋwɪ n jɪnɪ dɪm maama a pa-m.»

²⁷ Pɛ wɔm ma durɪ o ŋwaaɔ yɪ o yaɔɔ jɪnɪ dɪm o ma cɛ-o, yɪ o daa wɔ kɪ-o kulɔkulɔ.

²⁸ Nɔɔnɔ wɔm kɔntɔ laan ma nɪnɪ o vu o jeeri tɪntɔŋnɔ wɔdɔŋ na jɔɔɔ o jɪnɪ fɪnɪnɪ nɪnɛnɪ sɛbu-dalɔ dɪdɔba te tɪn. O laan ma sɔ nɔɔnɔ wɔm ba, yɪ o fɪ-o sɪ o ŋwɪ o jɪnɪ dɪm. ²⁹ Nɔɔnɔ wɔm ma kuni doonɔ o doŋ tɪntɔŋnɔ wɔm yɔɔɔ nɪ o loor-o o wɪ: «Popo ja n banɪ dɪ amɔ, sɪ amɔ wɔ ŋwɪ n jɪnɪ dɪm a pa-m.»

³⁰ O ma wɔ se, yɪ o ja nɔɔnɔ wɔm o vu o kɪ pɪna digɔ nɪ, sɪ ku vu ku yɪ maŋa kam o na wɔ ŋwɪ o jɪnɪ dɪm tɪn.

³¹ Pɛ wɔm tɪntɔŋna badonnɔ na nɛ kɔntɔ tɪn, ku ma pa ba wɔrɔ tiini tɪ cɔɔɔ. Ba laan ma vu ba ta ba brɪ pɛ wɔm kulɔ maama na kɪ tɪn. ³² Pɛ wɔm laan ma bɛŋɔ o tɪntɔŋnɔ wɔm kɔntɔ o ta dɪd-o o wɪ: «Nmɔ yɪ nɔn-balɔɔ mɔ. Amɔ yaɔɔ nmɔ jɪ-farɪ dɪm maama mɔ a ma cɛ-m, nmɔ na loori-nɪ tɪn ŋwaaɪ. ³³ Ku ya maŋɪ sɪ nmɔ dɪ durɪ n doŋ wɔm ŋwaaɔ, nɪnɛnɪ a na durɪ nmɔ ŋwaaɔ te tɪn.»

³⁴ Pɛ wɔm banɪ ma tiini dɪ zanɪ zanzan dɪ o tɪntɔŋnɔ wɔm. O ma kɪ-o o tɪntɔŋna bam jɪŋa nɪ, sɪ ba pa o na cam, sɪ ku vu ku yɪ maŋa kalɔ o na wɔ ŋwɪ o jɪnɪ dɪm maama tɪn.

³⁵ Kuntu tin, abam wɔɔɔ maama na wɔ yagɔ o ma ce o ko-bu di o wɔ maama tin, amɔ Ko We di wɔ pa abam na cam kuntu donj mu.»

19

Kaani wum taani

(Mariki 10:1-12, Luki 16:18)

¹ Zezi deen na bri-ba wænu tum kuntu maama o ti tin, o laan ma zanɔ Galile ni o vu o yi Zude ti-niæ yam, Zɔrden bugæ kam ni didon dim ni.

² Non-kogɔ ma tog-o ku vu, yi o pa ba yawuna na yazuræ je sim kuntu ni.

³ Farizian tiinæ badaara deen ma zanɔ ba vu Zezi te. Ba maa lagɔ si ba manj-o ba nii, yi ba bwe-o ba wɔ: «Nɔɔɔɔ jɔgɔ cwæŋæ si o vin o kaani, ku na manj ku yi kulɔ maama ŋwaani na?»

⁴ Zezi ma læri-ba o wɔ: «Ku pɔpɔni We tonɔ kum wɔni ku wɔ: <Pulim ni, We na ki nabiinæ tin, Di ki-ba si ba taa yi baaru di kaani mu.> Abam nan ta wɔ karimi kuntu na? ⁵ Kuntu ŋwaani, nɔɔɔɔ na di kaani, o manj si o pɔɔri o titi o nu di o ko tee ni, si o daari o pa o di o kaani wum jeni daani. Kuntu wɔ pa ba laan ji nɔɔɔɔ didba. ⁶ Kuntu tin, ba daa dai nɔɔɔɔ bale, ba laan yi nɔɔɔɔ didba mu. We na ki nɔɔɔɔ balɔ daani tin, nɔɔɔɔ-nɔɔɔɔɔ daa wɔ manj si o pɔɔri-ba daani.»

⁷ Farizian tiinæ bam daa ma bwe-o ba wɔ: «Bæe nan mu yi Moyisi deen pa ni, ni nɔɔɔɔ jɔgɔ cwæŋæ si o pɔpɔni tonɔ o pa o kaani, si ku bri ni o vi-o?»

⁸ Zezi ma læri-ba o wɔ: «Abam wɔɔɔ na dana tin ŋwaani mu pe Moyisi di se si æ vin á kaana. Ku na zigɔ pulim manj ni tin, ku ya wɔ manj si nɔɔɔɔ vin ba kaana. ⁹ A nan lagɔ a ta abam si, nɔɔɔɔ na vin o kaani, yi ku na dai ni o cogɔ di baara, yi o daari o di kaani wodonj, kuntu tu kæm dim yi balɔɔɔ nunæni o na pæni di o donj kaani te tin mu.»

¹⁰ Zezi na tagɔ kuntu tin, o karabiæ bam ma ta did-o ba wɔ: «Ku na sɔni ku yi kuntu mu baaru di o kaani lanj ni, ku ya lamma di nɔɔɔɔ na manj o wɔ di kaani.»

¹¹ O ma læri-ba o wɔ: «Ku nan dai nɔɔɔɔ maama mu wɔ wani ba ni taani dintu kuri, ku yi balɔ yiranɔ We na zæni-ba si ba wani ba jonj-di tin mu. ¹² Nɔɔɔɔ badaara wura ba na ba bɔnj si ba di kaana, bæŋwaani ba manj ba lɔ bantɔ bakani mu. Badaara di maa wura ba na ba bɔnj si ba di kaana, yi ku yi nɔɔɔɔ mu jaani-ba ba lwi. Ku daari badaara wura ba titi na vin si ba di kaana, yi ku yi ba na lagɔ si ba tɔnj We paari dim titɔnj yam tin ŋwaani mu.

Nɔɔɔɔ wɔɔɔ na wɔ wani o ni zaasum dintu kuri tin, si o se.»

Zezi na warɔ We o pa bu-balwa te tin

(Mariki 10:13-16, Luki 18:15-17)

¹³ Nɔɔɔɔ badonnæ deen ma ja bu-balwa ba vu Zezi te, si o danj o jia ba yuu ni si o warɔ We o pa-ba. O karabiæ bam ma zanɔ ba kaani-ba si ba yi taa ki kuntu. ¹⁴ Zezi laan ma ta di ba o wɔ: «Yagɔ-na si biæ bam taa tui a te, si á yi zanɔ á ci-ba. Bæŋwaani balɔ na nyi ni bu-balwa te tin mu manj si ba zɔ We paari dim wɔni.»

¹⁵ O na tagɔ kuntu tin, o laan ma danj o jia ba yuu ni o warɔ We o pa-ba, yi o daari o viiri.

Nadunæ wɔ wani ba na ŋwia We tee ni na?

(Mariki 10:17-31, Luki 18:18-30)

¹⁶ De didwɔ nɔn-dɔŋɔ kɔdɔŋ deen ma zanɔ o vu Zezi te. O ma bwe-o o wɔ: «Karanyina, kɛm-laa kɔɔ mu a maŋɔ sɔ a kɪ, sɔ a ma na ŋwɔa kalɔ na ba ti tɔn We tee ni?»

¹⁷ Zezi ma lɛr-o o wɔ: «Kɔ yɪ ta mu yɪ n bwe amɔ sɔ n lwarɪ wonɔ kulɔ na lana tɔn sɔ n kɪ? We yɪranɔ mu lana. Nmɔ na lagɪ sɔ n na ŋwɔa Dɪ tee ni, kɔ maŋɔ sɔ n ta n tɔŋɔ Dɪ cullu tɔm mu.»

¹⁸ Nɔɔnɔ wɔm ma bwe-o o wɔ: «Dɪ cullu tɔɔ mu kɔntɔ?»

Zezi ma lɛr-o o wɔ: «Yɪ zanɔ n gɔ nɔɔnɔ. Yɪ zanɔ n pɛni dɪ n dɔŋ kaanɔ. Yɪ zanɔ n ŋɔ. Yɪ fɔ wwan n pa n dɔŋ. ¹⁹ Ta n zuli n nu dɪ n ko. Ta n soe n dɔŋ ni n tɪtɪ te.»

²⁰ Nɔn-dɔŋɔ kɔm laan ma ta o wɔ: «A maŋɔ a tɔŋɔ cullu tɔntɔ maama. Kɔ nan ta gɛ bɛɛ mu sɔ a kɪ?»

²¹ Zezi ma ta did-o o wɔ: «Nmɔ na lagɪ sɔ n maŋɔ dɪ We cwɛŋɔ kam fastɔ, kɔ maŋɔ sɔ n kwe kulɔ maama n na jɪŋɔ tɔn n yɛŋɔ, sɔ n laan ma tɪ sɛbu kɔm n ma n zɛni yinigɔ tiinɛ. Kɔntɔ wɔ pa n ta n jɪŋɔ jɪjɪŋɔ We-sɔŋɔ ni. Nmɔ na kɪ kɔntɔ, sɔ n laan ba n ta n tɔŋɔ-nɔ.»

²² Nɔn-dɔŋɔ kɔm na ni kɔntɔ tɔn, kɔ ma pa o wɔ cɔŋɔ zanzan, o jɪjɪŋɔ tɔm na tiini tɪ daga tɔn ŋwaanɔ. O ma viiri Zezi tee ni.

²³ Zezi laan ma ta dɪ o karabiɛ bam o wɔ: «A lagɔ a ta cɪga mu dɪ abam sɔ, nadum na lagɔ sɔ o zɔ We paarɔ dɔm wɔnɔ, kɔɔ ta tiini kɔ cana kɔ pa-o.

²⁴ A nan ta lagɔ a ta dɪ abam ni, kɔɔ ta yɪ mwalɔ sɔ yogondi da gar-lwe bɔɔnɔ dɪ nunjɔ kɔ dwe nadum na lagɔ sɔ o zɔ We paarɔ dɔm wɔ.»

²⁵ O karabiɛ bam na ni kɔntɔ tɔn, kɔ ma tiini kɔ sɔ-ba. Ba maa tɛ ba wɔ: «Kɔ nan na yɪ kɔntɔ, wɔɔ mu wɔ wantɔ o na ŋwɔa We tee ni?»

²⁶ Zezi ma nii-ba yɪ o wɔ: «Nabiinɛ mu bɔ wantɔ ba kɪ, sɔ We wai wonɔ maama Dɪ kɪ.»

²⁷ Pɪyɛrɪ laan ma ta o wɔ: «Nii. Dɔbam yagɔ dɪ wonɔ maama mu, yɪ dɪ daarɔ dɪ tɔŋɔ nmɔ. Bɛɛ mu dɔbam lagɔ dɪ na We tee ni?»

²⁸ Zezi ma ta dɪ ba o wɔ: «A lagɔ a ta cɪga mu dɪ abam sɔ, abam balɔ na tɔŋɔ amɔ tɔn wɔ ba á tɔŋɔ á dɪ paarɔ, maŋa kalɔ We na wɔ kɪ wɛɛnu maama sɔ tɪ taa yɪ nadɔnnɔ tɔn. Maŋa kam kɔntɔ ni amɔ Nabiin-bu wɔm wɔ ba a jɛni a paarɔ jangɔŋɔ kɔm banɔ ni, yɪ abam dɪ wɔ jɛni paarɔ jangwaanɔ fugɔ-tɛle banɔ ni, sɔ á tɔŋɔ á dɪ Yisɪrayɛlɔ dwi tiinɔ kuri fugɔ-bɛle dɔm taanɔ.

²⁹ Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na yagɔ o sɔŋɔ dɪ o nu-biɛ dɪ o nu dɪ o ko dɪ o biɛ dɪ o karɔ amɔ yɪrɔ dɔm ŋwaanɔ tɔn, kɔntɔ tu wɔ ba o na kulɔ maama o na yagɔ tɔn kuni bi mu, yɪ o daarɔ o na ŋwɔa kalɔ na ba ti tɔn We tee ni.

³⁰ Balɔ na maŋɔ ba yɪ yigɔ tiinɛ tɔn zanzan wɔ joorɔ ba ji kwaga tiinɛ. Kɔ daarɔ balɔ dɪ na maŋɔ ba yɪ kwaga tiinɛ tɔn zanzan wɔ ba ba ji yigɔ tiinɛ We paarɔ dɔm wɔnɔ.»

20

Sɔŋɔ tu na ŋwɔ o kara tɔntɔŋna te tɔn mumaŋa

¹ Zezi daa ma daarɔ o wɔ: «We paarɔ dɔm nyɪ dɪ nɔɔnɔ wɔdɔŋ na jɪŋɔ o kara. O ma zanɔ o nunjɔ zɪzɪŋa ni o vu sɔ o lagɔ nɔɔna balɔ na varɔ ba jonjɔ sɛbu tɔn, sɔ ba vu ba tɔŋɔ o kara kam ni. ² O ma sɛ sɔ o ŋwɔ-ba sɛbu kulɔ ba na maŋɔ sɔ ba jonjɔ de wɔnɔ tɔn. Kɔ yɪ sɛbu-dalɔ didɔba mu. Ba na ŋɔɔnɔ ba maŋɔ daanɔ kɔntɔ tɔn, o ma tɔŋɔ-ba sɔ ba vu o kara kam ba taa tɔŋa.

³ Wɔa na bɪŋɔ fɪnɪnɔ nɪnɛnɔ luu nɔŋɔ maŋa ni te tɔn, o daa ma vu yaga o na nɔɔna badonnɛ na wɔra, yɪ ba ba jɪŋɔ tɔntɔŋa. ⁴ O ma ta dɪ ba o wɔ: «Abam dɪ ba á tɔŋɔ á tɔŋɔ a kara kam ni, sɔ amɔ wɔ ŋwɔ abam te

na manj̄i t̄in.> ⁵ Ba ma s̄e ba vu. W̄ia t̄itar̄i n̄i o daa ma j̄oori o vu o laḡi n̄oona badonn̄e o w̄eli da. W̄e-gunim manj̄a n̄i o daa ta ma vu o laḡi n̄oona badonn̄e d̄i o w̄eli da. ⁶ D̄idaan-ni n̄i o daa ma vu yaga o na n̄oona badonn̄e ta na ziḡi da. O ma bwe-ba o w̄i: «B̄eε mu ȳi abam ziḡi yo seeni d̄e d̄im w̄on̄i maama, ȳi á ba k̄i kulokulob?» ⁷ Ba ma l̄ar-o ba w̄i: «N̄oona-n̄oona w̄u kwe d̄ibam s̄i d̄í t̄on̄j̄i d̄í pa-o.» O ma ta d̄i bant̄u d̄i, s̄i ba vu ba t̄oḡi ba t̄on̄j̄i o kara kam n̄i.

⁸ T̄iga na laḡi ka ȳi t̄in, o laan ma ta d̄i o t̄it̄on̄ja ȳiḡe tu w̄om s̄i o ta d̄i t̄int̄on̄jna bam, s̄i ba zan̄j̄i ba ba ba jon̄j̄i ba n̄j̄uuru. O ma ta d̄id-o s̄i o puli o n̄j̄a t̄int̄on̄jna bal̄u na tu ba kweeli t̄in. ⁹ N̄oona bal̄u na tu ba s̄inj̄i t̄it̄on̄ja d̄idaan-ni n̄i t̄in ma ba s̄i ba jon̄j̄i ba n̄j̄uuru. Ba ma n̄j̄u-ba s̄ebu-dal̄i d̄id̄ba d̄id̄ba. ¹⁰ K̄u daari bal̄u na puli ba t̄on̄j̄i t̄it̄ut̄i t̄in d̄i laan ma ba s̄i ba jon̄j̄i ba n̄j̄uuru. Ba maa b̄on̄j̄i n̄i baá jon̄j̄i n̄j̄uuru k̄u dwe bant̄u nyim t̄im. Ba d̄i nan jon̄j̄i s̄ebu-dal̄i d̄id̄ba d̄id̄ba mu. ¹¹ Ba ma jon̄j̄i ba s̄ebu, ȳi ba daari ba p̄ov̄na d̄i kara kam tu w̄om ba w̄i: ¹² «Bal̄u na tu kwaga t̄in t̄on̄j̄i funf̄un ȳiran̄i mu, n̄in̄eεn̄i luu d̄id̄ba te. D̄ibam nan tu d̄í t̄on̄j̄i t̄it̄ut̄i mu, k̄u c̄e d̄í ȳira w̄ia ȳiḡe n̄i d̄e d̄im maama w̄on̄i, ȳi nm̄u pa bant̄u n̄j̄uuru mai d̄i d̄ibam na jon̄j̄i te t̄in.»

¹³ Kara kam tu w̄om ma l̄ari ba d̄id̄ba o w̄i: «A cilon̄j̄, nii yo. A w̄u k̄i nm̄u kampin̄e, b̄en̄j̄waan̄i nm̄u s̄e s̄i n̄ t̄on̄j̄i n̄ jon̄j̄i s̄ebu-dal̄i d̄id̄ba mu d̄e w̄on̄i. ¹⁴ Nan ja n̄ s̄ebu k̄om n̄ viiri, s̄i taan̄i t̄ar̄e. Am̄u laga, ȳi a n̄j̄u n̄oona w̄ul̄u na tu kwaga o t̄on̄j̄i t̄in, s̄i k̄u man̄j̄i d̄i nm̄u na jon̄j̄i te t̄in. ¹⁵ A nan ba jiḡi cw̄on̄j̄e s̄i a ma a s̄ebu k̄om a k̄i kul̄u a na laḡi t̄in na? Nm̄u nan jiḡi w̄u-ḡu d̄i a na jiḡi w̄u-yon̄j̄o t̄in mu na?»

¹⁶ Mu k̄u kuri, bal̄u na w̄u kwaga n̄i t̄in w̄u ba ba ji ȳiḡe tiin̄e, ȳi bal̄u na w̄u ȳiḡe n̄i t̄in w̄u j̄oori ba ji kwaga tiin̄e.»

Zezi daa na n̄oona o t̄ov̄ni taan̄i te t̄in

(Marik̄i 10:32-34, Luki 18:31-34)

¹⁷ Zezi d̄i o karabīe d̄een ma zan̄j̄i ba maa ke Zeruzalem. Ba na w̄u cw̄on̄j̄e n̄i t̄in, o ma p̄oor̄i o karabīe fuḡe-bale bam k̄oḡo k̄om w̄on̄i o pa ba t̄oḡi d̄id-o ba vēe. ¹⁸ O ma ta d̄i ba o w̄i: «Taá ye-na, d̄í na maa ve Zeruzalem t̄in, dáan̄i mu ba laan w̄u ja am̄u Nabiin-bu w̄om ba k̄i kaanum ȳiḡe tiin̄e bam d̄i cullu karanȳina tiin̄e bam j̄un̄a n̄i. N̄oona bam k̄unt̄u w̄u d̄i a taan̄i s̄i k̄u b̄ri n̄i a man̄j̄i s̄i a t̄i mu. ¹⁹ Ba laan w̄u daari ba k̄i-n̄i d̄wi-ḡe tiin̄e bam j̄un̄a n̄i. Bant̄u d̄i w̄u mwant̄i am̄u, ȳi ba daari ba maḡi-n̄i d̄i balaara. Ba laan w̄u ja-n̄i ba pa t̄ov̄n-dagara ban̄a n̄i ba ḡu. Da yat̄o d̄e n̄i, a laan w̄u j̄oori a bi a yaḡi t̄ov̄ni.»

Zezi cw̄on̄j̄e kam na jiḡi yaara te t̄in

(Marik̄i 10:35-45, Luki 22:24-27)

²⁰ Zebede bīe bam nu d̄een ma vu Zezi te d̄i o bīe bale bam. O ma kuni doon̄e o ȳiḡe n̄i s̄i o loor-o. ²¹ Zezi ma bwe-o o w̄i: «B̄eε mu n̄ laga?»

O ma l̄ar-o o w̄i: «Popo, pa ni s̄i n̄ na tu n̄ di n̄ paari d̄im, s̄i n̄ pa a bīe bale bant̄u j̄oni nm̄u tee n̄i, n̄ jaz̄im n̄i d̄i n̄ jaḡwīe n̄i.»

²² Zezi ma ta d̄i ba o w̄i: «Abam t̄iti ȳari á na loori kul̄u t̄in. Abam w̄u wan̄i á t̄oḡi á yaari n̄i a na laḡi a ba a na yaara yal̄u t̄in na?»

Ba ma l̄ar-o ba w̄i: «Eεn̄, d̄í w̄u wan̄i.»

²³ Zezi laan ma ta d̄i ba o w̄i: «Abam w̄u s̄it̄u á t̄oḡi á yaari am̄u yaara yam don̄j̄. K̄u daari w̄ul̄u na w̄u j̄oni a jaz̄im n̄i naa a jaḡwīe n̄i am̄u paari

dum wɔni tɛn, a ba jigi cwɔŋɔ sɛ a kuri nɔɔna sɛ ba jɛni da. A Ko Wɛ mu manɔ o tiɛi je sɛm kɔntɔ, sɛ o pa balɔ na wɔ ba ba jɛni da tɛn.»

²⁴ O karabiɔ fugɔ kam na lwarɛ ba donnɔ bale bam na loori kulɔ Zezi tee ni tɛn, ba bana ma tiini ya zanɔ di ba. ²⁵ Zezi laan ma bɛɛɛi ba maama, yi o ta di ba o wɛ: «Abam manɔ á ye lɔɔɔ baɲa pwa na yɛni ba jigi ba nɔɔna ba bɛɛsɛ te tɛn, yi ba didɛɛra mu di dam ba baɲa ni. ²⁶ Kɔ nan na yi abam, kɔ wɔ manɔ sɛ ku taa yi kɔntɔ doɲ abam titari ni. Bɛɛɛwaaɲi, abam wɔlɔ na lagɛ sɛ o ji nɔn-kamunu á wɔni tɛn, kɔntɔ tu manɔ sɛ o ji abam maama tintɔɲɲɔ mu. ²⁷ Wɔlɔ na lagɛ sɛ o ji abam yigɔ tu tɛn, kɔntɔ tu manɔ sɛ o ji á gambaa mu. ²⁸ Kɔ yi kɔntɔ doɲ mu, amɔ Nabiin-bu wɔm wɔ tu sɛ nɔɔna tɔɲi ba pa-ni. Amɔ nan tu sɛ a tɔɲi a pa nabiinɔ mu, sɛ a daari a kwe a ŋwɛa a ma lɛni nɔɔna zanzan ŋwɛa Wɛ tee ni.»

*Zezi na puri lilwɔ bale yiɔ te tɛn
(Mariki 10:46-52, Luki 18:35-43)*

²⁹ Zezi di o karabiɔ bam dɛɛn ma nuɲi Zeriko ni ba maa kea. Ba na maa ke tɛn, nɔn-kɔɔɔ maa tɔɔɔ-ba. ³⁰ Lilwɔ bale dɛɛn ma je cwɔŋɔ kam ni ni. Ba na lwarɛ ni Zezi mu tɔɔɔ dáani o maa ke tɛn, ba laan ma kaasi baɲa baɲa di kwɛr-dia ba wɛ: «Dí Yuutu! Pɛ Davidi dwi tu! Duri dɔbam yibwɔnɔ!»

³¹ Nɔn-kɔɔɔ kum ma kaani-ba sɛ ba pu ba niɔ. Ba laan ma tiini ba kaasi ba wɛ: «Dɔbam Yuutu! Pɛ Davidi dwi tu! Duri dɔbam yibwɔnɔ!»

³² Zezi na ni kɔntɔ tɛn, o ma zigi yi o bɛɛɛi-ba o bwe o wɛ: «Abam lagɛ sɛ a kɛ bɛɛ mu a pa abam?»

³³ Ba ma lɛri ba wɛ: «Dí Yuutu, dɔbam lagɛ sɛ n pa dí yiɔ mu joori ya taa nai.»

³⁴ Zezi ma duri ba ŋwaaɲa. O ma twɛ o juɲa o dwe ba yiɔ yam, yi ya joori ya nai bidwi baɲa ni. Ba laan ma zanɔ ba tɔɔɔ o kwaga.

21

*Zezi na zɔ Zeruzalem yi nɔɔna zul-o te tɛn
(Mariki 11:1-11,15-19, Luki 19:28-40,45-48, Zan 12:12-19, 2:13-17)*

¹ Zezi di o karabiɔ bam dɛɛn ma vu ba twe Zeruzalem. Ba ma vu ba yi tɔɔ kɔdoɲ, ku yiri mu Betifaazi. Ku wɔ Olivi piu kum sanya ni mu. ² Zezi laan ma li o karabiɔ bale yi o wɛ: «Ve-na á vu á zɔ tu kulɔ na wɔ abam yigɔ ni tɛn. Á na yi da, á wɔ na bɛnaga na lægi da, yi bɛna-pɔla di tɔɔɔ ka wɔra. Á na nea, sɛ á bwɛli-sɛ á ja ba á pa-ni. ³ Nɔɔnɔ na bwe abam sɛ wɔɲɔ, sɛ á ta did-o ni, ku yi dí Yuutu wɔm mu lagɛ-sɛ. Ku tu wɔ se o yagi o pa abam, yi á ja á ba.»

⁴ Ku kɛ kɔntɔ, sɛ ku pa Wɛ niɲɔɲnu wɔdoɲ dɛɛn na tagɛ kulɔ fanja fanja tɛn mu sɛni ku kɛ. O dɛɛn tagɛ o wɛ:

⁵ «Ve-na á ta di Siyɔn tiinɔ bam ni:

«Nii-na á pɛ wɔm,
o maa bɛni á te.
Wɔntɔ tu o titi mu,
yi o di bɛnaga o maa bɛni.
Ka yi bɛna-pɔla mu o diinɔ,
yi ka nu mi zila zɛɲɛm.» »

⁶ Zezi karabiɔ bale bam ma sɛni ba tɔɔɔ yigɔ, ba vu ba kɛ kulɔ o na tagɛ sɛ ba kɛ tɛn. ⁷ Ba ma ja bɛna-kwɛɛɛn kum di bɛna-pɔla kam ba ba, yi ba li

ba gwaaru ba danɪ sɪ banja nɪ. Zezi laan ma di bɪna-pola kam, yɪ ba ve ba maa kea. ⁸ Ba na maa ke tɪn, kɔ-fɔrɔ maa toɔɔi-ba, yɪ ba zanzan li ba gwaaru ba lwarɪ cwəŋə kam yuu nɪ, sɪ Zezi toɔɔi tɪ banja o ke. Badaara di ma goni vɔɔrɔ ba di cwəŋə kam yuu nɪ, sɪ o toɔɔi tɪ banja o ke. ⁹ Nɔn-kɔgo kulɔ na wɔ o yigə nɪ di o kwaga nɪ ba ve tɪn maa kaasa, yɪ ba te ba wɪ:

«Ozaana! Zulə taa wɔ Pɛ Davidi dwi tu wɔm tee nɪ!

Zuli-na wɔlɔ na tu dɪ Yuutu Wɛ yɪrɪ ŋwaanɪ tɪn.

Ozaana! Zulə taa wɔ Banja-Wɛ tee nɪ!»

¹⁰ Ba dɛɛn ma vu ba maa yɪ Zeruzalem tɪv kɔm ni. Tɪv kɔm tiinə bam maama ma zanɪ ba yɪ zulimaa ba sirigi je sɪm maama. Ba maa bwe ba wɪ: «Nɔɔnɔ wɔɔ mɔ tɪntɔ?»

¹¹ Nɔn-kɔgo kulɔ na toɔɔi Zezi tɪn maa te ba wɪ: «Wɔntɔ yɪ Wɛ niɔŋnɔ Zezi mɔ, o na nunɪ Galile tɪv Nazaretɪ tɪn.»

¹² Zezi dɛɛn ma vu o zɔ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔ. O ma na nɔɔna na wɔ ka kɔnkɔlɔ kɔm nɪ ba pipiə. O ma zəli-ba o pa ba nunɪ. O ma vu o ja səbu-lənnə bam taabullɔ tɪm o pipiri o pu tɪga nɪ, o pa ba səbiə bam jagɪ. O ma daari o yigi yitunnu tɪv nɔɔna badonnə na je da ba yəgi kunkwənpulə tɪn o di tɪga nɪ. ¹³ O na wɔra o zəli-ba kɔntɔ tɪn, o ma ta di ba o wɪ: «Kɔ pɔpɔnɪ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɪ, nɪ Wɛ mɔ wɪ: <Amɔ digə kantɔ manɪ sɪ ka taa yɪ jəgə kalɔ nɔɔna na wɔ ta tui ba warɪ amɔ da tɪn mɔ.> Abam nan pɛ kɔ jɪ ŋwɪna joro je.»

¹⁴ Lilwə di kwaaru dɛɛn ma ba Zezi te Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɪ, yɪ o pa ba na yazurə. ¹⁵ Zwifə kaanɪm yigə tiinə bam di ba cullu karanyina tiinə bam ma na wo-kunkagɪla yalɔ o na kɪ tɪn, yɪ ba daari ba na biə na zɪɔ Wɛ-digə kam kɔnkɔlɔ kɔm nɪ ba kaasi ba wɪ: «Ozaana! Zulə taa wɔ Pɛ Davidi dwi tu wɔm tee nɪ!»

Ba na nɛ kɔntɔ tɪn, ba bana ma zanɪ zanzan. ¹⁶ Ba ma ta di Zezi ba wɪ: «Nmɔ ba ni biə bam na te nmɔ taanɪ te? N bá cɪ-ba sɪ ba yɪ taa te kɔntɔ na?»

Zezi ma ləri-ba o wɪ: «A ye ba na te kulɔ tɪn. Kɔ nan pɔpɔnɪ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɪ kɔ wɪ: <Nmɔ Wɛ mɔ pɛ biə di bu-sɪsɪn zuli nmɔ di ba niə.> Abam manɪ á wɔ karɪmɪ kɔntɔ na?»

¹⁷ O laan ma zanɪ ba tee nɪ o viiri. O ma nunɪ tɪv kɔm nɪ o vu Betani, yɪ o pəni dáanɪ.

Zezi na sɔɔli kapuru yɪ kɔ tɪ te tɪn (Mariki 11:12-14,20-24)

¹⁸ Tɪga na pɔɔrɪ tituti tɪn, o ma zanɪ sɪ o joori o vu Zeruzalem. O na wɔ cwəŋə nɪ tɪn, o kana maa wɔɛ. ¹⁹ O ma na kapuru na zɪɔ cwəŋə kam daa nɪ. O ma vu sɪ o nii, yɪ o piini di vɔɔrɔ yiranɪ mɔ wɔra, yɪ mɔɔla tɛrə sɪ o di. O ma ta di kapuru kɔm o wɪ: «N daa n bá joori n lə biə manɪ di manɪ.» O na tagɪ kɔntɔ tɪn, kapuru kɔm ma da kɔ kwaari bidwɪ banja nɪ.

²⁰ Zezi karabiə bam na nɛ kɔntɔ tɪn, kɔ ma su-ba. Ba ma bwe ba wɪ: «Kɔ kɪ ta mɔ yɪ kapuru kɔm da kɔ kwaari lɪla kɔntɔ?»

²¹ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mɔ di abam sɪ, á na kɪ á wɔ-dɪdɔba di amɔ yɪ á ba jɪɔ bubwea, abam di wɔ wanɪ á kɪ kulɔ na kɪ kapuru kɔm tɪn doɔ. Kɔ nan dai kɔntɔ yiranɪ má. A wɔ wanɪ á ta di pu-kamunu kɔntɔ nɪ, kɔ go kɔ na wɔ mɛ tɪn kɔ vu kɔ tɔ nɪnɔv kɔm wɔnɪ, yɪ Wɛ nan wɔ pa kɔ kɪ. ²² Kulɔ na wəli da tɪn, abam na loori wonjo kulɔ maama Wɛ tee nɪ, yɪ á na kɪ wɔ-dɪdɔba nɪ á wɔ na, Wɛ wɔ pa á sɪnɪ á na-kɔ.»

Nɔɔna na bwe Zezi dam dɪm na nuji me tɪn
(Mariki 11:27-33, Luki 20:1-8)

²³ Zezi deen ma joori o vu o zu We-di-kamunu kɔm wɔ. O maa wɔra o bɪ nɔɔna bam. Zwifə nakwa bam dɪ ba kaanɪm yigə tiinə bam ma vu o te ba bwe-o ba wɪ: «Wɔɔ dam mu n ma n ki wəənu tɪb maama n na ki tun? Wɔɔ mu pɛ nmɔ ni sɪ n ta n ki kontu?»

²⁴ O ma ləri-ba o wɪ: «A dɪ jigi bwia a lagɪ a bwe abam. A na ləri á pa-nɪ, sɪ a laan bɪ abam wɔbɔ na pɛ amɔ ni sɪ a tɔŋɪ tɪn. ²⁵ A lagɪ a bwe abam a nii, Zan na miisi nɔɔna na wɔnɪ tɪn, kɔ yɪ We mu pɛ-o cwəŋə naa nabiinə mu?»

O na bwe-ba kontu tɪn, ba maa wɔra ba bwe daanɪ sɪ ba nii, ba na wɔ lər-o te tɪn. Ba maa wɪ: «Dɪbam na ləri dɪ wɪ, kɔ yɪ We mu, o laan wɔ bwe dɪbam o nii, bɛɛ mu yɪ dɪ nan wɔ se Zan taanɪ dɪm? ²⁶ Kɔ daari, dɪ na wɪ kɔ yɪ nabiinə mu pɛ-o cwəŋə, nɔn-kɔgɔ kɔm wɔ ja dɪ dɪbam, dɪ ba maama na paɪ Zan yɪ We nijonɔnu tɪn ŋwaanɪ.» ²⁷ Ba na banɪ daanɪ ba ga kulɔ ba na wɔ ta tɪn, ba ma ləri Zezi ba wɪ: «Dɪ yəri wɔbɔ na pɛ Zan cwəŋə tɪn.»

Zezi dɪ ma ta dɪ ba o wɪ: «Kɔ na yɪ kontu, amɔ dɪ nan bá ta wɔbɔ na pɛ amɔ ni sɪ a taa tɔŋɪ tɪn.»

Nɔɔnu dɪ o biə bale mɪmanja

²⁸ Zezi laan ma ta o wɪ: «A lagɪ a manɪ mɪmanɪ dɪdon a bɪ abam, sɪ á buŋɪ á nii. Nɔɔnu mu wɔra dɪ o biə bale. O ma ta dɪ bu-kwɪan kam o wɪ: <Ve n tɔŋɪ a kara nɪ zɪm de dɪm nɪ.> ²⁹ Bu wɔm ma lər-o o wɪ: <A bá vu.> Kɔ na ki fɪn tɪn, o ma joori o ləni o wɔbɔŋa yɪ o vu o tɔŋɪ.

³⁰ Nɔɔnu wɔm daa ma ta dɪ o bu wɔdon wɔm sɪ o dɪ vu o kara kam o tɔŋɪ. Wɔntɔ ma ləri o wɪ: <A ko, aá vu.> Yɪ o laan daari o wɔ ve.

³¹ Kontu tɪn, biə bam kontu bale wɔnɪ, wɔɔ mu sɪntɪ o ki ba ko wɔm na lagɪ kulɔ tun?»

Ba ma lər-o ba wɪ: «Kɔ yɪ bu nakwɪ wɔm mu.» Ba na ləri kontu tɪn, Zezi laan ma ta dɪ ba o wɪ: «A lagɪ a ta cigɪ mu dɪ abam sɪ, nɔn-cɪcɔgɪrɔ, kɔ na yɪ lampo-jonɔnə dɪ ka-bwəəru, wɔ zu We paari dɪm wɔnɪ ba daari abam. ³² Bɛŋwaanɪ, Zan na tu abam te tɪn, o deen bɪ abam cwəŋə kalɔ á na wɔ da sɪ á na cigɪ We tee nɪ tɪn, yɪ á wɔ se o taanɪ dɪm. Nɔn-cɪcɔgɪrɔ tum nan se-o yɪ tɪ ləni tɪ wɔrɔ tɪ yagɪ kəm-balwaaɪrɔ tum. Abam nan nɛ bantɔ na ki te tɪn, yɪ á daa ta wɔ se sɪ á ləni á wɔbɔŋa sɪ á se o taanɪ dɪm.»

Nɔɔnu dɪ o gaari mɪmanja
(Mariki 12:1-12, Luki 20:9-19)

³³ Zezi daa ma ta dɪ ba o wɪ: «Cəgi-na, sɪ a daa manɪ mɪmanɪ dɪdon a bɪ abam. Sɔŋɔ tu wɔdon mu wɔra. O ma zanɪ o cɪ gaari, yɪ o daari o jəri tweeru tɪb yɪrɪ na yɪ vinyə tɪn dɪ wɔnɪ. O ma daari o kɔ gonɔ tɪ-dɪa je nɪ, sɪ o na gwəri tweeru tum biə bam, sɪ o ki dáanɪ o nɔ o ka tɪ na bam. O ma daari o cwi dapala sɪ nɔɔnu taa je da o yɪrɪ gaari dɪm. O na fɔgɪ o cɪ-dɪ kontu tɪn, o laan ma kwe nɔɔna o yagɪ da sɪ ba taa tɔŋɪ, yɪ o daari o beeri o vu tɪb kɔdon.

³⁴ Kɔ na yɪ tweeru tum biə bam gwərim manja tɪn, o ma tɔŋɪ o tɪntɔŋna, sɪ ba vu nɔɔna balɔ na nii o gaari dɪm banja nɪ tɪn te, sɪ ba jonɪ tweeru tum biə bam ba ja ba pa-o. ³⁵ O tɪntɔŋna bam na tu tɪn, nɔɔna bam ma ja-ba, ba magɪ dɪdɔa lanyɪranɪ, ba gɔ wɔdon, yɪ ba daari ba dɔbɪ dɪdɔa dɪ kandwa ba gɔ.

³⁶ Gaari dum tu wum ta ma joori o tɔŋi o tintɔŋna badonnə nɔɔna bam tee ni. Bantu kɔgɔ dwe dayigə nɔɔna bam. Nɔɔna bam daa ta ma ki bantu di kuntu don. ³⁷ Ku kweelim ni tun, o laan ma tɔŋi o titi bu nɔɔna bam tee ni, yi o bɔŋi ni, baá nigi wuntu. ³⁸ O bu wum na maa ve yi nɔɔna bam na-o tin, ba maa nɔɔni daani ba wi: <Mu gaari dum tu bu, wuntu mu lagi o ba o taa te o ko wum wəənu tum. Nan pa-na dí gv-o, si dí daari dí taa te o wəənu tum.> ³⁹ Ba laan ma ja-o ba varɔ ba ja nuŋi gaari dum wuntu, ba mag-o ba gv.

⁴⁰ Kuntu tun, gaari dum tu wum laan na tuə, oó ki nɔɔna bam kuntu tita mu?»

⁴¹ Zezi na bwe-ba kuntu tun, ba laan ma ləri ba wi: «O manɔ si o gv nɔn-balwaarɔ tum kuntu mu, si o daari o kwe gaari dum o pa nɔɔna badonnə si ba taa nii-di, si tweeru tum biə bam gwərim manja na yiə, si ba taa pa-o o tweeru tum biə bam.»

⁴² Zezi daa ma ta di ba o wi: «Ku pɔpɔni We tɔnɔ kum wuntu ku wi: <Kandwe dɔlɔ lwara na vin tun laan mu joori di ba di ji kandwe dɔlɔ na paɔ sɔŋɔ kum dana tun.

Kuntu yi Baŋa-We mu kia, yi ku yi wo-kamunu ku pa dɔbam.>

Abam manɔ á wɔ karim kuntu na? ⁴³ Ku bri ni We laan wó jɔŋi DI paari dum abam tee ni, yi DI daari DI pa balɔ na sɛ DI ni tun na cwəŋə ba zu DI paari dum wu. [⁴⁴ Ku na yi kandwe dɔlɔ We na kuri tun, nɔɔnɔ wulɔ maama na tu dintɔ baŋa ni tun, kuntu tu wó tiini o cɔcɔŋi o titi mu. Ku daari, wulɔ maama kandwe dum na tu o baŋa ni tun, di wó murɔ kuntu tu mu.]»

⁴⁵ Zezi deen na manɔ mɔmanja yam kuntu maama tun, kaanum yigə tiinə bam di Farizian tiinə bam ma lwarɔ ni ku yi bantu taani mu o tea. ⁴⁶ Ba maa kwaani ba lagi cwəŋə si ba ja-o, yi ba kwarɔ fɔvɔni di nɔn-kɔgɔ kum, bantu na pe o yi We nijonnu tun nwaani.

22

Pe bu kadiri candiə mɔmanja

(Luki 14:15-24)

¹ Zezi deen ma manɔ mɔmanɔ didonɔ o bri nɔɔna bam o wi: ² «We paari dum nyi di pe wɔdonɔ na lagi si o ki kadiri candiə o pa o bu te tun. ³ Pe wum ya tagi di nɔɔna badonnə mu si ba ba ba tɔŋi ba di kadiri candiə kam. De dum na tu di yi tun, o ma tɔŋi o tintɔŋna si ba vu ba bəŋi nɔɔna bam kuntu si ba ba. Ba ma wu se si ba ba. ⁴ O laan ma joori o tɔŋi o tintɔŋna badonnə, si ba vu nɔɔna bam te ba ta di ba ni: <Ba-na, si amu ti woŋo maama yi a pa ba gv na-paala di varɔ-nunuguru. Nan ba-na si dí di candiə kam.>

⁵ Nɔɔna balɔ ba na bəŋi kuntu tun ma zarɔ ba vu ba wubɔŋa je, ba na ba nigi o beeri dum tun nwaani. Ba didɔva ve o kara mu. Didɔva ma vu si o ki o pipiu. ⁶ Nɔɔna balɔ na daari tun ma ja pe wum tintɔŋna bam, ba beesi-ba ba gv.

⁷ Pe wum banɔ ma tiini di zarɔ. O ma tɔŋi o pamanja si ba vu ba gv nɔn-gura bam kuntu, si ba daari ba zwe ba tiv kum maama. ⁸ O laan ma ta di o tintɔŋna bam o wi: <Kadiri dum woŋo maama ti ku yigə si dí di. A nan na bəŋi balɔ si dí di candiə kam tun ya wu manɔ di ka. ⁹ Nan nuŋi-na á vu tiv kum je sum maama ni, á nii cwe sum niə ni. Á na ne nɔɔnɔ wulɔ maama tun, si á bəŋ-o si o ba o tɔŋi o di.> ¹⁰ O tintɔŋna bam ma nuŋi

ba beeri tɔv kɔm maama, ba la nɔɔna balɔ maama ba na ne tɔn, kɔ na yi nɔn-ɲuna dɪ nɔn-balwaarɔ dɪ. Pɛ wɔm sɔɲɔ kɔm ma tiini kɔ su dɪ nɔɔna.

¹¹ Pɛ wɔm laan ma nunji sɪ o zaani nɔɔna bam. O ma na nɔɔnɔ dɪdɔba na wɔra o na wɔ zu gwar-ɲɔɲɔ kɔlɔ na maɲɪ dɪ kadiri dim tɔn. ¹² Pɛ wɔm ma bwe-o o wɪ: «A cilɔn, nmɔ kɪ ta mɔ n tɔɠɪ n zɔ yɔ seenɪ, yi nmɔ wɔ zɔ gɔɔ kɔlɔ na lana tɔn?» Nɔɔnɔ wɔm ma ga ka lɛrɛ je. ¹³ Pɛ wɔm laan ma ta dɪ o tɔntɔɲna bam o wɪ: «Ja-na nɔɔnɔ wɔntɔ á vɔ o jɪa dɪ o ne, sɪ á ja-o á nunji á dɪ lim wɔnɪ, yaara na wɔ mɛ yi nɔɔna keerɛ yi ba dɔnɪ ba nwa tɔn.»

¹⁴ Kɔntɔ brɪ nɪ, Wɛ bɔɲɪ nɔɔna zanzan mɔ, yi Dɪ daari Dɪ kuri ba fɪnfɪn ɪranti.»

Lampoo ɲwɪm taani

(Mariki 12:13-17, Luki 20:20-26)

¹⁵ Farizian tiinɛ bam laan ma zanɪ ba vu sɪ ba banɪ ba nii, ba na wɔ kɪ te ba pa Zezi ɲɔɔntɔ o tɔsi sɪ ba ja-o tɔn. ¹⁶ Ba ma lɪ ba karabiɛ badonnɛ, sɪ ba tɔɠɪ dɪ Pɛ Erɔdɪ kwaga nɔɔna badonnɛ ba vu Zezi te. Ba ma vu ba ta dɪd-o ba wɪ: «Karanyɪna, dɪbam ye nɪ nmɔ yi cɪga tu mɔ, yi n yɔni n brɪ nɔɔna Wɛ cwɔɲɛ kam cɪga. Nmɔ yigɛ tɛrɛ dɪ nɔɔna na bɔɲɪ kɔlɔ ba pa nmɔ tɔn, nmɔ nan ba kuri nɔɔna daani. ¹⁷ Dɪ nan lagɪ sɪ dɪ bwe nmɔ dɪ nii, nmɔ wɔbɔɲa yi tɪta mɔ? Dɪbam Zwifɛ bam cullu pɛ ni sɪ dɪ ɲwɪ lampoo dɪ pa lɔɠɔ kɔm pa-farɔ wɔm na? Mɔ na kɔ wɔ maɲɪ?»

¹⁸ Zezi na lwarɪ ba na jɪɠɪ wɔbɔɲɛ-balwaarɔ tɔlɔ tɔn, o ma lɛri-ba o wɪ: «Abam yi pipiri-nyɪna mɔ. Bɛɛ nan mɔ yi á lagɪ sɪ á maɲɪ-nɪ á nii? ¹⁹ Nan brɪ-na-nɪ sɛbu-dalɪ dɪlɔ dɪ na yɔni dɪ ma ɲwɪ lampoo tɔn.»

Ba ma lɪ sɛbu-dalɪ dum ba brɪ-o. ²⁰ O ma bwe-ba o wɪ: «Wɔɔ nyɪnyɔɠɔ dɪ o yɪrɪ mɔ pɔpɔntɔ dɪ banɪ nɪ?»

²¹ Ba ma lɛr-o ba wɪ: «Kɔ yi pa-farɔ wɔm mɔ.»

O laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Kɔ lamma. Nan taá ɲwɪ-na kɔlɔ na yi pa-farɔ wɔm nyɪm tɔn á pa-o, sɪ á daari á taá paɪ Wɛ kɔlɔ dɪ na yi Dɪ nyɪm tɔn.»

²² O na lɛri-ba kɔntɔ tɔn, kɔ ma sɔ-ba zanzan. Ba laan ma yag-o yi ba viiri.

Twa biim taani

(Mariki 12:18-27, Luki 20:27-40)

²³ Dɛ dim kɔntɔ nɪ, Sadustan tiinɛ badonnɛ dɛɛn ma zanɪ ba vu Zezi te. Bantɔ mɔ brɪ nɪ, nɔɔnɔ na tɪga o daa bá joorɪ o bi tɔn. ²⁴ Ba ma vu ba ta dɪ Zezi ba wɪ: «Karanyɪna, Moyisi dɛɛn brɪ nɪ, nɔɔnɔ na tɪga, yi o dɪ o kaani na ba jɪɠɪ biɛ daani, o nu-bu mɔ maɲɪ sɪ o dɪ kadɛm wɔm sɪ ba lɔ biɛ o cɔrɔ kɔlɔ na tɪɠɪ tɔn ɲwaaɪ. ²⁵ Kɔntɔ, nu-pugɛ-biɛ barpɛ mɔ ya wɔ dɪbam tɪtari nɪ. Ba dɪdɔba ma dɪ kaani yi o tɪ o daar-o, yi o wɔ lɔɠɪ bu dɪd-o. Wɔlɔ na saɲɪ tɔn dɪ daa ma lɛri o dɪ kaani wɔm. ²⁶ O dɪ ma tɪ o daar-o. Batɔ tu wɔm dɪ daa ma di-o. Kɔ kɪ kɔntɔ doɲ mɔ dɪ ba maama barpɛ, yi ba wɔ lɔɠɪ bu dɪ kaani wɔm. ²⁷ Ba maama na tɪɠɪ tɔn, kaani wɔm dɪ laan ma tɪ. ²⁸ Dɪ nan lagɪ dɪ bwe dɪ nii, ba maama na dɪ kaani wɔm tɔn, ba laan na tu ba bi ba yagɪ tɔntɔ, bantɔ wɔɔ mɔ wɔ ta te kaani wɔm?»

²⁹ Zezi ma lɛri-ba o wɪ: «Abam tiini á tɔsi mɔ. Abam nan wɔ ni Wɛ tɔnɔ kɔm zaasɪm dum kuri dɪ, yi á yɔri Wɛ dam dum na yi te tɔn. ³⁰ Bɛɲwaaɪ, nɔɔna na tu ba bi ba yagɪ tɔntɔ, baá ta nyɪ dɪ Wɛ malesɪ sum na yi te tɔn mɔ, baara daa bá dɪ kaana, kaana dɪ nan daa bá zɔ banna dɪ. ³¹ Kɔ nan na yi twa biim dim dɪ, abam maɲɪ á wɔ karɪmɪ kɔlɔ Wɛ na tagɪ Dɪ brɪ

abam yi ku pupuni DI tɔno kum wuni tun na? ³² DI tagi DI wi: «Amu yi Abraham WE, di Yizaki WE, di Zakobi WE mu.» Ku bri ni bantu daa ta jigi njwa mu DI tee ni, bejwaani Baŋa-WE yi nanɔna WE mu si DI dai twa WE.»

³³ Non-kɔgo kum na ni Zezi zaasum dum na yi te tun, ku ma tiini ku su-ba.

We niə yam wuni dɔɔ mu yi kamunu di dwe?

(Mariki 12:28-34, Luki 10:25-28)

³⁴ Farizian tiinə bam deen ma lwarɔ Zezi na ləri Sadusian tiinə bam te tun, ku pa ba daa warɔ taani ba ta. Ba laan ma kikili daani si ba lagi cwəŋə ba ma ja-o. ³⁵ Ba wu didɔba na yi WE cullu tum karanyina tun ma zanɔ si o maŋ-o o nii o swan na yi te tun, o ma bwe-o o wi: ³⁶ «Karanyina, WE niə yam maama wuni dɔɔ mu yi kamunu di dwe?»

³⁷ Zezi ma lər-o o wi: «Ta n soe n Yuutu Baŋa-WE di n bicari maama, di n wu maama, di n wubɔŋa maama. ³⁸ Dintu nan mu yi WE dayigə ni yi di yi kamunu. ³⁹ Dilu na saŋi tun di nyi di dintu mu, di tagi di wi, ta n soe n doŋ ni n titi te. ⁴⁰ Moyisi zaasum dum di faŋa faŋa WE nijorŋə bam zaasum dum maama yɔɔri di puli niə yantu yale baŋa ni mu.»

Krisi wɔm WE na tɔŋi tun yi Davidi Yuutu mu

(Mariki 12:35-37, Luki 20:41-44)

⁴¹ Farizian tiinə badonnə deen ma ba ba kikili daani. Zezi ma zanɔ o bwe-ba o wi: ⁴² «Ku na yi Krisi wɔm WE na lagi DI tɔŋi tun, abam buri ni oó ta yi wɔɔ dwi tu mu?»

Ba ma lər-o ba wi: «Oó ta yi Pɛ Davidi dwi tu mu.»

⁴³ Zezi laan ma ta di ba o wi: «Ku nan wó kɔ ta mu ku taa yi kuntu? WE Joro kum deen pɛ Davidi ŋɔɔni o woŋo, yi o bəŋ-o ni o Yuutu. Faŋa faŋa tun Davidi tagi o wi:

⁴⁴ «Yuutu Baŋa-WE tagi di a Yuutu DI wi:

Ba n jəni a jazum ni,

si aá kɔ nmu duna maama n ne kuri ni.»

⁴⁵ Davidi nan na suni o bəŋi Krisi wɔm o wi o Yuutu tun, o nan daa wó kɔ ta mu o taa yi Davidi naa daga?»

⁴⁶ Zezi na tagi kuntu tun, nɔɔn-nɔɔnu daa maa warɔ si o ləri kulukulu. Ku na zigi de dum kuntu ni tun, nɔɔna bam maama maa kwarɔ si ba daa bwe-o taani.

23

Pipiri-nyina na wó ba na lɛɛrɔ te tun

(Mariki 12:38-40, Luki 20:45-47, 11:37-54)

¹ Zezi laan ma ŋɔɔni di o karabiə bam di non-kɔgo kum maama. ² O ma ta di ba o wi: «Ku na yi Farizian tiinə bam di WE cullu karanyina tiinə bam, bantu mu tu ba ləni Moyisi yuu ni, si ba pa nɔɔna lwarɔ o zaasum dum na yi te tun. ³ Kuntu njwaani á maŋi si á taá togi kulɔ maama ba na bri abam tun. Á nan yi zanɔ á lwəni ba na kɔ kulɔ maama tun, bejwaani ba titi ba togi kulɔ ba na bri nɔɔna tun. ⁴ Ba na kɔ te tun, ba yəni ba yaari nɔɔna mu di cul-dɛɛrɔ si ba taa togi-ti. Ku maa nyi di ba na fi-ba si ba zɔŋi zila yalu duuni na dwe ba zɔŋum tun, yi ba titi yigə tərə si ba twəri zila yam funfun di ba zɔŋi. ⁵ Kulɔ na wəli da tun, ba yəni ba bri ba kəm-laaru tum jaja mu si nɔɔna maama taa nai. Ba yəni ba bri ba titi nɔɔna yigə ni, ni ba jigi WE tɔno kum sono, di ba na tiini ba vɔ-ti ba yira ni jaja tun. Ba ma kɔ zala zanzan ba gwaaru yira ni, si ku pa nɔɔna taa zuli-ba. ⁶ Ba na

yəni ba vu nɔɔnɔ sɔŋɔ sɪ ba di candiə, ku yɪ je-ŋuŋa je nɪ mɔ ba lagɪ sɪ ba taa je da. Ba na zɔ ba Wɛ-di sɪm, ba daa ta lagɪ je-kamunnu mɔ sɪ ba taa je yigə nɪ. ⁷ Ba na ve yaga, ba lagɪ sɪ nɔɔna maama taa tui ba zuli-ba mɔ, yɪ ba ta lagɪ sɪ nɔɔna taa bə-ba nɪ <Karanyɪna>.

⁸ Ku nan na yɪ abam, á yɪ taá lagɪ sɪ ba taa bə abam nɪ <Karanyɪna>, bɛŋwaani á maama yɪ nu-biə mɔ daani, yɪ á jɪgɪ Karanyɪna didɔba mɔ. ⁹ Á yɪ zanɪ á ma nɔɔn-nɔɔnɔ á ma bɛŋɪ nɪ á <Ko> lɔgɔ baŋa yo, Wɛ cɔwəŋə kam tɔgum ŋwaani. Bɛŋwaani abam maama jɪgɪ Ko didɔba mɔ, wuntɔ mɔ yɪ Baŋa-Wɛ. ¹⁰ Kɔlɔ na wəli da tɪn, á nan yɪ taá lagɪ sɪ nɔɔna taa bə abam nɪ <Yigə tiinə>, bɛŋwaani á Yigə Tu yɪ didɔba mɔ. Wuntɔ mɔ yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn.

¹¹ Abam nɔn-kamunu mɔ yɪ wɔlɔ na yɪ tintɔŋnɔ á wɔnɪ tɪn. ¹² Bɛŋwaani, wɔlɔ na zəŋɪ o tɪtɪ tɪn, Wɛ wɔ tu kɔntɔ tu. Wɔlɔ nan na tu o tɪtɪ tɪn, Wɛ wɔ zəŋɪ kɔntɔ tu.

¹³ Wɛ callu karanyɪna tiinə-ba dɪ Farizian tiinə-ba, lɛɛrɔ wɔ á yuu nɪ. Abam yɪ pipiri-nyɪna mɔ. Á yəni á cɪ cɔwəŋə á pa nɔɔna warɪ sɪ ba zɔ Wɛ paari dɪm wɔnɪ. Abam tɪtɪ ba lagɪ sɪ á zɔ, yɪ á daari á cɪ balɔ maama na lagɪ sɪ ba zɔ tɪn cɔwəŋə.

[¹⁴ Wɛ callu karanyɪna tiinə-ba dɪ Farizian tiinə-ba, lɛɛrɔ wɔ á yuu nɪ. Abam yɪ pipiri-nyɪna mɔ. Á yəni á ganɪ kadənə á jɔŋɪ ba wəənu. Á kwəri á kɪ Wɛ-lor-didwaarɔ sɪ ku taa nyɪ nɪ á yɪ nɔn-ŋɔna mɔ te. Kɔntɔ ŋwaani Wɛ wɔ tiini Dɪ pa abam na cam ku ja gaali.]

¹⁵ Wɛ callu karanyɪna tiinə-ba dɪ Farizian tiinə-ba, lɛɛrɔ wɔ á yuu nɪ. Abam yɪ pipiri-nyɪna mɔ. Á yəni á beeri lɔgɔ baŋa je maama mɔ sɪ á nii, á wɔ wanɪ á pa dwi-ge tu didɔba ba o tɔgɪ callu tɪlɔ Wɛ na pɛ dɪbam Zwifə bam tɪn na. Bantɔ didɔba nan na tu o sɛ Wɛ, á laan wɔ brɪ-o á tɪtɪ callu mɔ, sɪ á pa o tiini o jɪ min-tɪv nɔɔnɔ ku dwəni abam tɪtɪ na yɪ te tɪn.

¹⁶ Lɛɛrɔ wɔ á yuu nɪ. Abam nyɪ dɪ lilwə na vanɪ ba donnə lilwə te tɪn mɔ. Abam yəni á brɪ nɔɔna á wɪ, nɔɔnɔ na dugɪ durə dɪ Wɛ-di-kamunu kɔm, kɔntɔ dai kɔlɔkɔlɔ. Á ma daari á brɪ á wɪ, nɔɔnɔ nan na dugɪ dɪ səbu-sɪŋa kalɔ na wɔ Wɛ-digə kam wɔnɪ tɪn, ku yɪ fifɔn mɔ sɪ kɔntɔ tu kɪ kɔlɔ o na dugɪ dɪ ku tɪn. ¹⁷ Abam yɪ jwəəru yɪ á kwəri á nyɪ dɪ lilwə mɔ. Ku yɪ digə kam na yɪ Wɛ nyɪm tɪn ŋwaani mɔ pɛ səbu-sɪŋa kam dɪ yɪ Wɛ nyɪm. Kɔntɔ tɪn, tintɔ wɔnɪ kɔɔ mɔ jɪgɪ kuri ku dwe kɔdonɔ? ¹⁸ Abam daa ta brɪ nɪ, nɔɔnɔ na dugɪ dɪ Wɛ kaanum bimbim dɪm, kɔntɔ dai kɔlɔkɔlɔ. Á ma daari á brɪ nɪ, nɔɔnɔ na dugɪ dɪ kaanum wəənu tɪlɔ maama na tigi bimbim dɪm baŋa nɪ tɪn, ku yɪ fifɔn mɔ sɪ kɔntɔ tu kɪ kɔlɔ o na dugɪ dɪ ku tɪn. ¹⁹ Abam nyɪ dɪ lilwə mɔ yɪ á ba nai kɔlɔ na yɪ cɪga tɪn. Ku yɪ bimbim dɪm na yɪ Wɛ nyɪm tɪn mɔ pɛ kaanum wəənu tɪm dɪ yɪ Wɛ nyɪm. Kɔntɔ tɪn, tintɔ wɔnɪ kɔɔ mɔ jɪgɪ kuri ku dwe kɔdonɔ? ²⁰ Kɔntɔ, nɔɔnɔ wɔlɔ na dugɪ dɪ kaanum bimbim dɪm tɪn, ku brɪ nɪ kɔntɔ tu dugɪ dɪ bimbim dɪm tɪtɪ ku wəli dɪ wɔŋɔ kɔlɔ maama na tigi dɪ baŋa nɪ tɪn mɔ. ²¹ Wɔlɔ dɪ na dugɪ dɪ Wɛ-digə kam tɪn, ku brɪ nɪ kɔntɔ tu dugɪ dɪ Wɛ mɔ, Wɛ na wɔ ka wɔnɪ tɪn ŋwaani. ²² Nɔɔnɔ wɔlɔ dɪ nan na dugɪ dɪ Wɛ-sɔŋɔ kɔm tɪn, ku brɪ nɪ kɔntɔ tu dugɪ dɪ Wɛ paari jangɔŋɔ kɔm mɔ, ku brɪ nɪ kɔntɔ tu dugɪ dɪ Baŋa-Wɛ mɔ.

²³ Wɛ callu karanyɪna tiinə-ba dɪ Farizian tiinə-ba, lɛɛrɔ wɔ á yuu nɪ. Abam yɪ pipiri-nyɪna mɔ. Ku na manɪ ku yɪ dwə dwi maama, ba zɪ ba daga dɪ, á yəni á lɪ Wɛ təri á pa-Dɪ. Ku lana. Ku daari á yigə tərə dɪ Wɛ

niə yadaara yalə na tiini ya yi kamunə tɪn, nɪnɛɛnɪ cɪga tɔgɪm dɪ yibwən-durə dɪ wɔ-dɪdɔba kəm. Kɔ ya maɲɪ sɪ á taá kɪ wənu tɪm kɔntɔ mɔ sɪ á yi yaɟɪ Wɛ niə yadaara yam. ²⁴ Abam sɪnɪ á nɪɪ dɪ lilwə balɔ na vaɪ ba donnə lilwə tɪn mɔ. Abam nɪɪ dɪ nɔɔna balɔ na lagɪ ba nɔɔ na, yi ba yəni ba leeri-ba, sɪ kalisi na wɔra sɪ ba li-dɪ ba yaɟɪ, yi ba yigə nan tərə dɪ wo-kamunu kɔlɔ ba na liri tɪn, kɔ na maɲɪ kɔ ma dɪ yogondi dɪ.

²⁵ Wɛ cullu karanyɪna tiinə-ba dɪ Farizian tiinə-ba, lɛɛrɔ wɔ á yuu nɪ. Abam yi pipiri-nyɪna mɔ. Abam ŋwɪa kam nɪɪ dɪ ba na sɪn zwi dɪ kabəli kwe sɪ kɔ tɔɟɪ cullu na brɪ te yi sɪ wɔ su dɪ digiru te tɪn mɔ. Abam wɔrɔ su dɪ kampion dɪ pu-sɪŋa mɔ. ²⁶ Farizian tɪ, nɔm nɪɪ dɪ lilwe mɔ te. Nɔm maɲɪ sɪ n da yigə n sɪn n zwi wɔ mɔ, sɪ sɪ kwe dɪ daa yi taa jɪɟɪ digiru.

²⁷ Wɛ cullu karanyɪna tiinə-ba dɪ Farizian tiinə-ba, lɛɛrɔ wɔ á yuu nɪ. Abam yi pipiri-nyɪna mɔ. Abam nɪɪ dɪ yibeelə yalɔ ba na fɔɟɪ ya kwaga sɪ ya taa lana nɔɔna yibiyə nɪ tɪn mɔ. Yibeelə yam kɔntɔ wɔ ma su dɪ twa kwi, yi ya tiini ya yi digiru yɪranɪ. ²⁸ Abam dɪ nan yi kɔntɔ mɔ. Á paɪ á jɪɟɪ cɪga mɔ nɔɔna yibiyə nɪ, yi á wɔrɔ laan su dɪ lwarɪm yɪranɪ, dɪdaanɪ pipirə kikiə.

²⁹ Wɛ cullu karanyɪna tiinə-ba dɪ Farizian tiinə-ba, lɛɛrɔ wɔ á yuu nɪ. Abam yi pipiri-nyɪna mɔ. Abam yəni á fɔɟɪ á kɪ faɲa faɲa Wɛ niɔŋŋə bam yibeelə, yi á daari á kwe Wɛ nɔn-ŋɔna bam yibeelə lanyɪranɪ. ³⁰ Á ma daari á te á wɪ, abam dɛɛn ya na wɔra á kwə nakwa bam maɲa kam nɪ, á ya bá sɛ á wəli dɪ ba á gɔ Wɛ niɔŋŋə bam. ³¹ Abam tɪtɪ ni-taanɪ nan mɔ brɪ nɪ á yi balɔ na gɔ Wɛ niɔŋŋə bam tɪn biə. ³² Kɔntɔ, nan kwaanɪ-na á tɔŋɪ á kwə nakwa bam na kɪ wo-lwaanɔ tɪlɔ ba daari tɪn sɪ kɔ vu kɔ ti. ³³ Abam dɪ á kwə bam maama nɪɪ dɪ bɪsankwɪ-dwə mɔ. Á brɪ á bá lu min-tɔ cam dɪm wɔnɪ. ³⁴ Kɔntɔ ŋwaanɪ a lagɪ a tɔŋɪ a niɔŋŋə abam tee nɪ, dɪ yiyɪu tiinə dɪ Wɛ tɔnɔ karanyɪna tiinə dɪ. Abam wɔ ja badaara á gɔ, yi á daari á pa badaara tɔn-dagara baɲa nɪ á gɔ. Á ma wɔ ja badaara á Wɛ-di sɪm wɔnɪ á magɪ, yi á daari á taá tɔɟɪ ba nɛ tɔ dɪ tɔ á bɛɛsɪ-ba. ³⁵ Kɔntɔ ŋwaanɪ Wɛ wɔ pa abam na cam nɪnɛɛnɪ kɔ yi abam tɪtɪ mɔ gɔ nɔn-ŋɔna balɔ maama ba na maɲɪ ba gɔ lɔgɔ pulim nɪ sɪ kɔ ba kɔ yi zɪm tɪn. Kɔ na puli dɪ Abəlɪ wɔlɔ na yi nɔn-ŋɔm tɪn, sɪ kɔ ba kɔ kweeli dɪ Barasɪ bu Zakari wɔlɔ abam kwə na gɔ Wɛ di-laa kum dɪ Wɛ kaanum bimbim dɪm tɪtari nɪ tɪn. ³⁶ Á lagɪ a ta cɪga mɔ dɪ abam sɪ, nɔɔna bantɔ maama caa wɔ ta tɔɟɪ zɪm nɔɔna bam.»

*Zezi wɔ na cɔɟɪ Zeruzalɛm tiinə ŋwaanɪ te tɪn
(Luki 13:34-35)*

³⁷ «Həii! Zeruzalɛm tiinə-ba, á yəni á gɔ Wɛ niɔŋŋə, yi á dɔlɪ nɔɔna balɔ Wɛ na tɔŋɪ abam tee nɪ tɪn dɪ kandwa. Kuni zanzan mɔ a ya lagɪ sɪ a la abam nɔn-biə a kɪ daanɪ, sɪ a taa nii á baɲa nɪ, nɪnɛɛnɪ coro na kukwəri kɔ biə kɔ kɪ kɔ vwana kuri nɪ te tɪn. Abam maa ba sɛa. ³⁸ Kɔntɔ ŋwaanɪ abam tɔ kum laan wɔ ba kɔ ji di-dwənu. ³⁹ Nan taá ye-na nɪ, á daa bá na-nɪ sɪ kɔ taa ve maɲa kalɔ á na wɔ ta á wɪ: <Zuli-na wɔlɔ na bunɪ dɪ Yuutu Wɛ yɪrɪ ŋwaanɪ tɪn.> »

24

*Lɛɛrɔ na wɔ ba lɔgɔ baɲa te tɪn
(Mariki 13:1-23, Luki 21:5-24)*

¹ Zezi laan ma nunji We-di-kamunu kum ni si o viiri. O na maa ke tun, o karabiə bam ma ba o te, si ba pa o maanu We-digə kam loom dum na lana te. ² O ma ta di ba o wi: «Abam wu ne ka na yi te tun na? A lagı a ta cıga mu di abam si, ka maama wu ba ka tu tıga ni ka cögi maama. Kandwe daa bá danı di doŋ baŋa ni.»

³ Zezi deen ma vu o jəni Olivi piu kum yuu ni. O karabiə bam yıranı ma vu o te, yi ba bwe-o ba wi: «Maŋa koo mu We-digə kam wu ba ka tu kuntu? Bee mu lagı ku ki maana ku bri dibam ni maŋa kam yi si nmu joori n ba lugu baŋa, si lugu tiim mumaŋa laan yi?»

⁴ Zezi ma ləri-ba o wi: «Á fəgi á ci á tıti, si á yi pa noon-noonu ganı abam. ⁵ Beŋwaanı noona zanzan wu ba abam te, yi baá ma amu yırı ba ma ganı abam ba wi, bam didba didba mu yi Krisi wum We na tunı tun. Kuntu doŋ mu baá ganı noona zanzan. ⁶ Á wu ba á na tıgure na wu abam je sum ni, yi á kwəri á ni ka nwa tıni dılu na baŋwe tun ni. Nan yi pa-na foonı zu abam, beŋwaanı wəonu tum kuntu maama maŋı si ti ki mu, yi ku ta dai lugu tiim maŋa. ⁷ Dwi wu zanı di ki jara di dwi didoŋ, yi tu di ku doŋ wu zanı ti magı jara. Kana di wu ba ka taa wu je zanzan ni, yi tıga di wu sisinı je sidonnə ni. ⁸ Wəonu tum kuntu maama nan nyi di kaanı na sıŋı o vri pugə yi ka wəe te tun mu, yi cam daa ta wu kwaga ni.

⁹ Kantu maŋa kam ni noona wu ja abam ba ki didera jia ni si ba beesı abam, yi ba daarı ba gu abam. Abam na yi amu noona tun nwaanı, lugu baŋa noona maama wu ta culi abam. ¹⁰ Kantu maŋa ni noona zanzan wu ba ba yaŋı amu kwaga tögum. Noona badaara wu ku da-kurə ba bri daanı, yi badonnə di wu ta culi daanı. ¹¹ Noona zanzan wu ba ba bri ni ba yi We nijonŋə mu yi ba dai, yi baá ganı noona zanzan. ¹² Wo-balwaaru tum na wu ba ti tiini ti gaalı tun, ku pa noona zanzan sono ti. ¹³ Wulu maama nan na ki pu-dıa o zigı kəŋkəŋ si ku vu ku yi kweelim tun, We wu vri kuntu tu nwa. ¹⁴ Noona di wu beeri lugu baŋa je maama ba toalı We kwər-ywəŋə kam ni We lagı Di di paarı noona fıtarı ni, si ku taa yi maana nabiinə maama tee ni, si lugu tiim laan yi.

¹⁵ Abam nan wu ba á na wo-loŋo kulu na yi cöguu tun na wu ba ku zu ku zigı We tıti di-kamunu kum wunı ku cögi-ka. We nijonnu Daniyelı maŋı o ta wo-loŋo kum kuntu taanı. (A lagı a ta di abam si wulu na karımı tun, si o kwaanı o ni ku kuri lanyıranı.)

¹⁶ Abam na ne wo-loŋo kum kuntu, si abam balu na zıuru Zude ni tun ki lıla á nunji á duri á vu pweeru yuu á səgi da. ¹⁷ Noonu nan na wu nayuu ni, o daa yi tu o zu digə si o kwe kulukulu. ¹⁸ Noonu wulu nan na wu kara ni tun, o di yi joori cöŋo si o kwe o goro o zu. ¹⁹ Kantu maŋa kam ni ku tiini ku taa yi leeru di kaana balu na jıgi pwi tun, di balu na jıgi biə yi ba njoŋı yılı tun. ²⁰ Nan taá loori-na We, si cam durim dum kuntu yi zanı di ba taa yi waaru mumaŋa ni naa siun de dum ni. ²¹ Beŋwaanı yaara yalı na lagı ya ba maŋa kam kuntu ni tun wu ta tiini ya camma ya dwe yalı na maŋı ya ki lugu pulim maŋa ni si ku ba ku yi zım tun. Yaara yantu nan na ke, yaara yadonnə daa bá ba nıneeni yantu te. ²² Baŋa-We na wu pe yaara yam da yam tri, noon-noonu bá wəri. Ku nan yi We tıti noona bam Di na kuri tun nwaanı mu Di wu pa yaara yam da yam tri.

²³ Kantu maŋa kam ni, noonu wulu maama na tagı di abam o wi: «Nii-na Krisi wum We na tunı tun wu yo seeni» naa: «O wu jəgə kadoŋ ni», si á yi se kuntu tu. ²⁴ Noona badaara wu zanı ba bri ni bam didba didba yi Krisi

wom We na tɔŋɔ tɔn mu, yi ba yaɣi ba dai. Badonnɛ dɛ wɔ bɔɔ nɛ bantu yi We nijɔŋnɛ mu, yi ba yaɣi ba dai. Ba ma wɔ kɪ wo-kɪnkagɪla yalɔ na wɔ sɔ nɔɔna tɔn, sɪ ba ya na wai, sɪ ba sɔɣi We tɪtɪ nɔɔna balɔ DI na kuri tɔn. ²⁵ Nii-na, amɔ nan wuuri a ta a bɔɔ abam mu, yi ka maɲa kam ta wo yi.

²⁶ Woŋo kulɔ na wɛli da tɔn, nɔɔna na tagɪ dɛ abam ba wɔ: <Nii-na Krisi tu o wo kagɔa wɔnɔ>, sɪ á yi zanɔ á vu da. Naa ba na tagɪ ba wɔ: <Nii-na, sɪ o wo sɔŋɔ kɔntɔ nɔ>, sɪ á yi sɛ. ²⁷ Bɛŋwaanɔ, dɛ dɪm amɔ Nabiin-bu wom na lagɪ a ba lɔɣɔ baɲa tɔn na yiɔ, kɔv ta nyɪ dɛ dɔa na pɪpɪli weyuu nɛ ka zɪɣɪ bri-kwaga nɛ ka vu ka yi manɔŋo te tɔn mu, ²⁸ nɛ bitar-dɪndɪa na tagɪ ka wɔ: <Wo-tɔv na wo mɛ tɔn, duurɛ dɛ gilimi da mu.> »

Nabiin-bu wom na wɔ ba lɔɣɔ baɲa te tɔn

(Mariki 13:24-27, Luki 21:25-28)

²⁹ «Yaara yam kɔntɔ maɲa kam na tu ka kɛ, ku bá daanɔ, yi wɔa kam laan ji nazono tim. Cana dɛ daa bá funɔi sɪ pooni taa wɔra.

Weyuu wɔ sɪsɪŋi yi calɛwɔ sɪm wɔ kwɛri sɪ tɔ tɔga nɛ, yi wɛɛnu tɪlɔ maama na wo weyuu nɛ tɔn wɔ vugimi daanɔ.

³⁰ Nɔɔna laan wɔ na wo-kɪnkagɪli weyuu nɛ, sɪ ku bɔɔ nɛ Nabiin-bu wom maa bɪna. Lɔɣɔ baɲa dwi tiinɛ maama wɔ ta keerɔ, dɛ ba na nɛ Nabiin-bu wom na maa bɪnɔ tɔn. Oó ta wo weyuu nɛ kɪnkwɛɛnu baɲa nɛ o bɪna dɛ dam, yi We paari-zulɔ zanzan wo o tee nɛ. ³¹ Nabɔn-zɔŋɔ wɔ tiini ku taa wu weyuu nɛ, yi Nabiin-bu wom laan wɔ pa o malesɔ sɪm nunɔi sɪ jagɪ sɪ vu lɔɣɔ baɲa je maama, ku na yi wa-puli dɛ wa-zɔvri, jazɪm dɛ jagwɛɔ, sɪ la o nɔɔna balɔ We na kuri tɔn je maama sɪ kɪ daanɔ.»

Kapɔrv nyɪnyɔv na zaasɔ dɪbam kulɔ tɔn

(Mariki 13:28-31, Luki 21:29-33)

³² «Nan maanɔ-na á nii kapɔrv na yi te tɔn. Kɔntɔ na yɛni ku wɔra ku kwi vɔɔrv, á yɛni á lwarɔ nɛ ku twe yade. ³³ Ku nan yi bidwɔ mu dɛ á na nɛ wɛɛnu tɪlɔ maama a na tagɪ a bɔɔ abam tɔn na wɔra tɪ kɪa, sɪ á lwarɔ nɛ Nabiin-bu wom tum dɪm laan twe dɛ ti mu. ³⁴ A lagɪ a ta cɪga mu dɛ abam sɪ, wɛɛnu tum kɔntɔ maama wɔ ba tɪ wɔra tɪ kɪa, yi zɪm nɔɔna bam ta wo tɪɣɪ ba ti. ³⁵ Weyuu dɛ tɔga baɲa maama wɔ ba tɪ kɛ, yi amɔ taanɔ dɪm bá kɛ maɲa dɛ maɲa.»

We yɪranɔ mu ye lɔɣɔ tiim dɛ

(Mariki 13:32-37, Luki 17:26-30,34-36)

³⁶ «Nɔɔn-nɔɔnɔ yɛri dɛ dɪm wɔnɔ maɲa kam o na wɔ ba tɔn, ku na maɲi ku yi We malesɔ sɪm dɛ DI Bu wom tɪtɪ dɛ. Ku nan yi a Ko Baɲa-We yɪranɔ mu ye. ³⁷ Nabiin-bu wom na wɔ jooɔri o ba maɲa kalɔ tɔn, kɔv ta nyɪ nɪnɛnɔ ku dɛɛn na kɪ Nowe maɲa kam nɛ te tɔn. ³⁸ Ku na wɔ loori dɔ-fara kam nɪnɔm tɔn, nɔɔna dɛɛn dɛ ba wudɪiru, yi ba daari ba dɛ kaana, yi kaana dɛ zɔvri banna, sɪ ku vu ku yi dɛ dɪm Nowe na zɔ naboro kamunu kɔm wo tɔn. ³⁹ Ba dɛɛn wo lwarɔ woŋo kulɔ na lagɪ ku ba ku kɪ tɔn, sɪ ku vu ku yi maɲa kalɔ dɔ-fara kam na bam na tu ba li nɔɔna bam maama tɔn. Nabiin-bu wom dɛ lagɪ o ba kɔntɔ doɲ mu. ⁴⁰ Kantɔ maɲa kam nɛ, nɔɔna bale na wo kara nɛ ba tɔŋa, We wɔ li ba dɪdɔa DI daari wudɔŋ wom.

41 Kaana bale di na wɔra ba cwi muni nɔŋɔ ni, We wɔ lɪ ba dɪdɪba Dɪ daari wudɔŋ wɔm.

42 Kuntu ɲwaani, á fɔgi á ci á titi, si á yɛri de dim á Yuutu wɔm na wɔ joori o ba tɪn. 43 Lwari-na si, sɔŋɔ tu ya na lwari maɲa kalɔ ɲwɪtɪs na lagɪ o ba titi ni o ɲɔ tɪn, o ya wɔ yɪri o sɔŋɔ kɔm, si ɲwɪtɪs wɔm yɪ na cwɛɲɔ o zɔ o ɲɔ. 44 Kuntu tɪn, abam maɲi si á ci á titi mɔ, beɲwaani amɔ Nabiin-bu wɔm lagɪ a ba maɲa kalɔ abam na ba bɔɲi ni aá ba tɪn mɔ.»

Tɪntɔɲ-ɲɔm di tɪntɔɲ-balɔɔ mɪmaɲa

(Luki 12:41-48)

45 «Wɔɔ mɔ yɪ tɪntɔɲ-ɲɔm wɔlɔ na jɪgi wɔbɔɲa tɪn? O ɲɪ nɪɛɛni tɪntɔɲɔ wɔlɔ o yuutu na yagi o titɔɲa o pa-o yɪ o daari o vu cwɛɲɔ tɪn. O yuutu wɔm ma lɪ-o si o taa nii o donnɔ tɪntɔɲna bam baɲa ni, si o daari o taa pa-ba ba ni-wɔdiu maɲa maama. 46 O yuutu wɔm na joori o ba, yɪ o piini di o ki kɔlɔ maama o na wɪ o ki tɪn, tɪntɔɲɔ wɔm kɔntɔ laan wɔ na yu-yoɲɔ. 47 A lagɪ a ta cɪga mɔ di abam si, o yuutu wɔm laan wɔ pa o taa nii o jɪjɪgɪɪ tɪm maama baɲa ni.

48 O nan na yɪ tɪntɔɲ-balɔɔ yɪ o bɔɲi ni, o yuutu wɔm daani zanzan yɪ o ba tui, 49 yɪ o na jɪgi o donnɔ tɪntɔɲna bam o maga, yɪ o daari o tɔgi di sa-nyɔra o di yɪ o nyɔ sana di ba, 50 tɪntɔɲɔ wɔm kɔntɔ yuutu wɔm laan wɔ joori o ba de dim tɪntɔɲɔ wɔm na ba bɔɲi ni oó ba tɪn, di maɲa kalɔ o na wɔ ba o zɔ tɪn. 51 O yuutu wɔm nan na tu o pɪɪr-o kɔntɔ, o laan wɔ pa o na cam, yɪ o daari o pa o tɔgi di pipiri-nyina o na yaara zanzan, jɛgɛ kalɔ ni ba na wɔ ta keerɔ yɪ ba dɔni ba nwa tɪn.»

25

Bukwa fugɔ mɪmaɲa

1 «Kantu maɲa kam ni We paari dim wɔ ta ɲɪ di bukwa fugɔ na zaɲi ba vu si ba jeeri kan-bar-dɔɔɔ te tɪn. Ba ma kwe ba min-zwɛɛnu ba ja wɛli da ba vu. 2 Bukwa bam banu maa yɪ jwɛɛru, yɪ banu bam yɪ swan tiinɔ. 3 Balɔ na ba jɪgi swan tɪn ma wɔ ki nugɔ ba wɛli da, si ba taa ki ba min-zwɛɛnu tɪm ni. 4 Kɔ daari swan tiinɔ bam ma ki nugɔ wɛɛnu wɔni ba ziɔ. 5 Kan-barɔ wɔm na tiini o daani yɪ o ba tui tɪn, kɔ ma pa ba maama tigi ba dɔa.

6 Tɪga na tu ka kwɪɪ tɪn, nɔɔna maa tɔɔli ba wɪ: «Kan-barɔ wɔm maa bɪna! Zaɲi-na á nunji á jeer-o.»

7 Bukwa bam ma zaɲi ba tarɪgi ba min-zwɛɛnu tɪm. 8 Bukwa balɔ na ba jɪgi swan tɪn min-zwɛɛnu tɪm maa lagɪ ti dwe. Ba ma ta di ba donnɔ swan tiinɔ bam si ba ki nugɔ ba pa-ba, si ba min-zwɛɛnu tɪm lagɪ ti dwe. 9 Swan tiinɔ bam ma lɛri ba wɪ: «Aye, nugɔ kam ba daga si ka yɪ dɪbam maama. Kuntu ɲwaani, abam di ve balɔ na jɪgi nugɔ ba yɛgi tɪn te á yɛgi.»

10 Ba laan ma ke si ba yɛgi. Ba na ke ba daari tɪn, mɔ kan-barɔ wɔm yɪa. Badaara bam na maɲi ba ti ba yigɔ tɪn, ba ma tɔgi di kan-barɔ wɔm ba vu ba zɔ kadiri dim sɔŋɔ kɔm. Ba ma pi manɔŋɔ kɔm ni. 11 Kɔ na ki kɪnfɪtɪn tɪn, mɔ bukwa banu balɔ na ba jɪgi swan tɪn laan tuɔ, yɪ ba bɛɲi kan-barɔ wɔm ba wɪ: «Dí yuutu, dí yuutu, pɪri si di zɔ!» 12 O ma lɛri-ba o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mɔ di abam si, a yɛri abam.»

13 Kuntu ɲwaani á maɲi si á taá cɔ á titi, beɲwaani á yɛri de dɪlɔ naa maɲa kalɔ amɔ Nabiin-bu wɔm na wɔ joori a ba tɪn.»

Tɪntɔɣna bats mumaŋa

(Luki 19:11-27)

14 «We paari dɪm daa ta nyi dɪ sɔŋɔ tu wɔdɔŋ na lagɪ o nunɪ o vu cwɔŋɔ. O ma bɛŋi o tɪntɔɣna, yi o kwe o wɛɛnu o pa-ba sɪ ba taa niɔ. 15 O ma cɛ sɛbu-dala murr-tɪnu (5.000) o pa ba didɔa, yi o daari o pa didɔa sɛbu-dala murr-tɪle (2.000). O ma pa didɔa kam dɪ sɛbu-dala murr-tɪnu didɔa (1.000). O nan pɛ-ba sɛbu kɔm, sɪ kɔ maŋi ba didɔa didɔa dam na mai te tɪn mu. O laan ma daari o viiri. 16 Tɪntɔɣnu wɔlɔ na jonɪ sɛbu-dala murr-tɪnu tɪn tɪn ma ki lɪla o kwe sɛbu kɔm o ma ki pipiu, yi o na sɛbu-dala murr-tɪnu nyɔɔri o wɛli da. 17 Sɛbu-dala murr-tɪle tu wɔm dɪ ma na sɛbu-dala murr-tɪle nyɔɔri o wɛli da. 18 Kɔ daari sɛbu-dala murr-tɪnu didɔa kam tu wɔm ma kwe sɛbu kɔlɔ o tu wɔm na pɛ-o tɪn o kɔ goŋo o suli da.

19 Kɔ na daani tɪn, sɔŋɔ tu wɔm laan ma joori. O ma bɛŋi o tɪntɔɣna bam sɪ ba ba ba jeeli o sɛbu kɔm ba nii. 20 Sɛbu-dala murr-tɪnu tɪn tu wɔm ma ja sɛbu-dala murr-tɪnu nyɔɔri dɪlɔ o na nɛ tɪn o wɛli da o vu o pa-o. O ma ta dɪ o tu wɔm o wɪ: «Amu yuutu, nii. Nmu ya n pɛ-nɪ sɛbu-dala murr-tɪnu mu, yi a laan ki pipiu a na sɛbu-dala murr-tɪnu nyɔɔri a wɛli da.» 21 O tu wɔm ma lɛr-o o wɪ: «Nmu ki cɪga, n jɪɣi yawala, n yi tɪntɔɣ-ŋɔm. Nmu sɪni n ki cɪga dɪ n na nii kɔlɔ funfun a na ki n jɪŋa nɪ tɪn baŋa nɪ. Kuntɔ, a laan wɔ pa n ta n nii a wɛɛnu zanzan baŋa nɪ. Nan ba sɪ dɪ ki wɔpɔlo daani.»

22 Sɛbu-dala murr-tɪle tu wɔm dɪ ma vu o te, yi o ta did-o o wɪ: «A yuutu, nmu ya n pɛ-nɪ sɛbu-dala murr-tɪle mu, yi a laan ki pipiu a na sɛbu-dala murr-tɪle a wɛli da.» 23 O tu wɔm ma lɛr-o o wɪ: «Nmu ki cɪga, n jɪɣi yawala, n yi tɪntɔɣ-ŋɔm. Nmu sɪni n ki cɪga dɪ n na nii kɔlɔ funfun a na ki n jɪŋa nɪ tɪn baŋa nɪ. Kuntɔ, a laan wɔ pa n ta n nii a wɛɛnu zanzan baŋa nɪ. Nan ba sɪ dɪ ki wɔpɔlo daani.»

24 Sɛbu-dala murr-tɪle didɔa kam tu wɔm laan ma vu o ta dɪ o tu wɔm o wɪ: «Amu yuutu, a ye nɪ nmu laŋa dana. N yɛni n zagɪ mɪna yalɔ n tɪti na wɔ dugɪ tɪn, yi n daari n jonɪ nyɔɔri dɪlɔ na dai nmu tɪtɔŋa nyum tɪn. 25 Kuntɔ ŋwaani a kwarɪ fɔbɔni dɪ nmu, yi a kwe nmu sɛbu kɔm a vu a suli tɪga nɪ. Nan joori n jonɪ n sɛbu kɔm.»

26 O tu wɔm ma ta did-o o wɪ: «Nmu yi tɪntɔɣ-balɔɔ mu, yi n jɪɣi yawɔɔ zanzan. Nmu na ye nɪ amu laŋa dana, yi a yɛni a zagɪ mɪna yalɔ a tɪti na wɔ dugɪ tɪn, yi a lagɪ nyɔɔri dɪlɔ na dai a tɪtɔŋa nyum tɪn, 27 kɔ ya maŋi sɪ nmu kwe a sɛbu kɔm n tɪni bankɪ nɪ. Nmu ya na ki kuntɔ, a ya wɔ ba a jonɪ-kɔ dɪ nyɔɔri. 28 Kuntɔ tɪn, jonɪ-na sɛbu-dala murr-tɪnu didɔa kam o tee nɪ á pa wɔlɔ na jɪɣi sɛbu-dala murr-fugɔ kam tɪn. 29 Bɛŋwaani, nɔɔnɔ na maŋi o jɪɣi wɔŋɔ, o ta wɔ jonɪ kɔdɔŋ o wɛli da sɪ kɔ tiini kɔ taa daga. Nɔɔnɔ wɔlɔ nan na maŋi o ba jɪɣi kɔlɔkɔlɔ tɪn laan wɔ ba o ga kɔlɔ funfun o ya na jɪɣi tɪn dɪ mu. 30 Kɔ nan na yi tɪntɔɣ-kayaa kantɔ, ja-o-na á nunɪ á dɪ á yagɪ lim jɛgɛ nɪ, mɛ yaara na tiini ya wurɔ yi nɔɔna keerɛ yi ba dɔni ba nwa tɪn.» »

Nabiin-bu wɔm na wɔ ba o di paari yi o pɔɔri nɔɔna daani te tɪn

31 «Nabiin-bu wɔm nan na joori o ba dɪ o paari-zulɛ yam, yi We malesɪ sɪm maama tɔɣɪ sɪ wɔ o tee nɪ, o laan wɔ ba o jɛni o paari jangɔŋɔ kɔm baŋa nɪ. 32 Lɔɣɔ baŋa dwi tiinɔ maama wɔ ba ba la daani o yigɛ nɪ. O laan wɔ pɔɔri-ba kuni bɛle, nɪ nayɪrɔ na pɔɔri o peeni dɪ o bɔni daani te tɪn. 33 Oɔ pɔɔri peeni sɪm o pa sɪ taa wɔ o jazɪm nɪ, yi o daari o yagɪ bɔni

dım o jagwiə ni. ³⁴ Nabiin-bu wòm na yi pe kuntu tun, o laan wó ta di balu na wó o jazım ni tun o wı: «Abam balu a Ko We na ki lanyıranı tun, á ba-na á tɔgi á di paarı dılu Dı na maıı Dı tııı Dı pa abam, ku na sııı lıgu pulım ni tun. ³⁵ Beııwaanı, kana deen jaanı amu, yi á pa-nı wódiu yi a di. Na-nyóm deen jaanı-nı, yi á pa-nı na yi a nyó. A deen tu abam sam, yi á ki-nı voro lanyıranı. ³⁶ A deen ba jıgi goro sı a zu, yi á pa-nı goro. A deen ba jıgi yazurə, yi á ba á nii-nı. Ba deen ki-nı pıına digə ni, yi á ba á nii-nı.»

³⁷ We nɔn-ııuna bam laan wó zanı ba bwe-o ba nii: «Dı Yuutu, maıa koo mu dıbam ne kana jıgi nmu yi dı pa-m wódiu yi n di, naa na-nyóm jıgi-m yi dı pa-m na yi n nyó? ³⁸ Maıa koo mu nmu tu dıbam sam yi dı ki nmu voro, naa maıa koo mu n ba jıgi goro yi dı pa-m goro, ³⁹ naa maıa koo mu nmu ba jıgi yazurə naa n wó pıına digə ni yi dı ba dı nii-m?»

⁴⁰ Pe wóm laan wó ləri o ta di ba o wı: «A lagı a ta cıga mu di abam sı, abam nan na ki kuntu doıı á ma á wəli a nɔona bam tun, ku na maıı ku yi wulu na tiini o muri ba maama wónı tun di, ku yi amu mu á ki kuntu.»

⁴¹ O laan ma wó daarı o ta di balu na wó o jagwiə ni tun o wı: «A ve daa a tee ni, sı abam mu yi balu We soola na wó á yuu ni tun. Ke-na á vu á zu mini dılu na ba dwe tun wó, We na maıı Dı tııı sı Dı pa sutaanı di di malestı sım tun. ⁴² Beııwaanı, kana deen jaanı amu, yi á wó pe-nı wódiu sı a di. Na-nyóm di ma ja-nı, yi á wó pe-nı na sı a nyó. ⁴³ A deen tu abam sam, yi á wó ki-nı voro. A deen ba jıgi goro, yi á wó pe-nı goro sı a zu. A deen ba jıgi yazurə, yi ba ta kwəri ba ki-nı pıına digə ni, yi á wó tu sı á nii-nı.»

⁴⁴ Ba ma wó ləri ba bwe-o ba wı: «Dı Yuutu, maıa koo mu dıbam ki nmu kuntu? Maıa koo mu dı ne kana di na-nyóm na jıgi nmu, naa n na yi vuru, naa n ba jıgi goro, naa n ba jıgi yazurə, naa ba ki-m pıına digə ni, yi dıbam wó zəni-m?» ⁴⁵ O ma wó ta di ba o wı: «A lagı a ta cıga mu di abam sı, abam na vın sı á wəli amu nɔona bam tun, ku na maıı ku yi wulu na tiini o muri ba maama wónı tun di, ku yi amu mu á vın sı á wəli.»

⁴⁶ Bantu laan wó ke ba vu cam dılu na bá fıgtı di ti tun wónı. Ku daarı We nɔn-ııuna bam ma wó zu Dı te ba na ııwıa kalu na ba ti tun.»

26

Zwifə bam yigə tiinə na ki ni daanı sı ba gv Zezi te tın (Mariki 14:1-2, Luki 22:1-2, Zan 11:45-53)

¹ Zezi deen na tagı wəənu tum kuntu maama o ti tun, o laan ma ta di o karabiə bam o wı: ² «Abam ye sı ku daarı da yale mu sı Pakı candiə kam yi, yi ba laan wó ja amu Nabiin-bu wóm ba ki dıdeera jıa ni, sı ba pa-nı tııın-dagara banı ni ba gv.»

³ Zwifə nakwa bam di ba kaanum yigə tiinə bam ma kikili daanı Kayıfu soııo ni. Wóntu mu yi ba kaanum yuutu. ⁴ Ba ma banı daanı sı ba nii, ba na wó ki swan yalı ba ma ja Zezi ba gv tun. ⁵ Ba na wóra ba bwe kuntu tun, ba ma ta ba wı: «Dı nan wó maıı sı dı ja-o candiə kam maıa ni, sı kúú pa vuvugə jəni nɔona bam tııarı ni.»

Kaanı wıdoıı na ki te o zuli Zezi tın (Mariki 14:3-9, Zan 12:1-8)

⁶ Zezi dæen maa wu Betani ni nɔɔnu wɔdon sɔɔɔ ni, o yiri mu Simɔn. Wɔntu dæen ya yi nanyɔɔɔ mu. ⁷ Zezi na wɔra o di wɔdiu manja kalu tun, mu kaani wɔdon tu o te. O maa jigi kunkwɔlɔ ka na su di trali nugɔ kalu sɔbu na daga tun. O ma vu o lo nugɔ kam Zezi yuu ni si o ma zul-o. ⁸ Zezi karabiɔ bam na ne kuntu tun, ba maa ba jigi wɔpolo. Ba maa te ba wɔ: «Bee mu yi o ja nugɔ kam o cɔɔɔ tuntu?» ⁹ Di ya wu wani di kwe-ka di yegi sɔbu zanzan di ma wɔli yinigɔ tiinɔ.»

¹⁰ Zezi ma lwarɔ ba na te kulu tun, yi o ta di ba o wɔ: «Bee mu yi a jigi kaani wɔm a yaara? O na ki-ni zulɔ yalu tun yi kɔm-laa mu o ki-ni.

¹¹ Ku nan na yi yinigɔ tiinɔ, bantɔ wɔra mu di abam manja maama si a taá zani-ba. Ku daari amu nan bá ta wɔra di abam manja maama. ¹² Kaani wɔm na logi nugɔ kam a yira ni tun, ku bri ni o wuuri o turi a yira yam mu, si ba laan kwe-ni ba ki. ¹³ A lagɔ a ta cɔɔɔ mu di abam si, ba na wu tɔɔɔ amu kwɔr-ywɔɔɔ kam lugu banja je maama ni tun, baá ta kaani wɔm kuntu di taani si ba taa guli o gulɔ.»

*Zudasɔ na ki ni di Zwifɔ yigɔ tiinɔ bam si ba ja Zezi te tun
(Mariki 14:10-11, Luki 22:3-6)*

¹⁴ Kuntu kwaga ni, Zudasɔ Yiskariyo wulu na yi Zezi karabiɔ fugɔ-bale bam wu didua tun laan ma zanɔ o vu Zwifɔ bam kaani yigɔ tiinɔ bam te.

¹⁵ O ma bwe-ba o wɔ: «Abam wu pa amu bee mu, si a bri abam cwɔɔɔ si a ja Zezi?» Ba na ni kuntu tun, ba ma se si ba pa-o sɔbu-dala fiintɔ. ¹⁶ Ku na puli manja kam kuntu ni tun, o laan ma kwaani o beeri cwɔɔɔ si o ja Zezi o ki ba jia ni.

*Zezi na di Pakɔ candiɔ wɔdiu di o karabiɔ bam te tun
(Mariki 14:12-26, Luki 22:7-23, Zan 13:21-30, 1 Korenti 11:23-25)*

¹⁷ Ku ma ba ku yi de dilu ba na puli si ba di dɔpe dilu na ba jigi dabɔɔ di wɔni tun. Zezi karabiɔ bam ma vu ba bwe-o ba wɔ: «Nmu lagɔ si di di Pakɔ candiɔ kam jɔgɔ kɔɔ ni mu, si di vu di ti wɔɔɔ maama yigɔ di pa-m?»

¹⁸ O ma leri-ba o wɔ: «Zanɔ-na a vu tuw kum wu nɔɔnu don te, si a ta did-o ni: «Karanyina mu wɔ, o manja kam yiɔ. O nan lagɔ o tɔɔɔ di o karabiɔ bam o ba nmu sɔɔɔ mu, si ba di Pakɔ candiɔ kam wɔdiu da.» »

¹⁹ O karabiɔ bam ma vu ba ki o na tagɔ kulu tun, yi ba kwe candiɔ kam wɔɔnu tum ba ti.

²⁰ Tiga ma ba ka yi. Zezi di o karabiɔ fugɔ-bale bam laan ma jɔni si ba di wɔdiu kum. ²¹ Ba na wɔra ba di tun, Zezi laan ma ta o wɔ: «A lagɔ a ta cɔɔɔ mu di abam si, abam wu nɔɔnu didua mu lagɔ o yegi amu o pa nɔɔna.»

²² Ba na ni kuntu tun, ba wɔru ma tiini ti cɔɔɔ zanzan, yi ba puli si ba taa bwe-o didua didua ba wɔ: «Amu Yuutu, ku yi amu mu na?»

²³ O ma leri-ba o wɔ: «Nɔɔnu wulu na tɔɔɔ di amu o lu zɔɔɔ didua wɔni tun mu lagɔ o yegi amu o pa nɔɔna. ²⁴ Ku nan manɔ si amu Nabiin-bu wɔm vu a ti, ni We tɔɔɔ kum na manɔ ku bri a taani te tun. Ku nan za wu ta yi leɔru mu ku pa nɔɔnu wulu na wu yegi amu Nabiin-bu wɔm o pa tun. Ba ya na manɔ ba wu lugu nɔɔnu wɔm kuntu, ku ya wu ta gaa.»

²⁵ Zudasɔ wulu na lagɔ o yɔg-o o pa tun laan ma bwe-o o wɔ: «Karanyina, ku yi amu mu na?»

Zezi ma lɔr-o o wɔ: «Mu ka da n taga.»

²⁶ Ba na wura ba di maɗa kalu tun, Zezi ma kwe dɩɩɛ yi o ki We le di ɗwaani. O ma daari o fɔ-di o pa o karabiɛ bam yi o wɩ: «Jonji-na á di, si duntu yi a yira mu.»

²⁷ O daa ma kwe tweeru biɛ sana di zɔɗa, yi o ki We le ti ɗwaani. O ma kwe o pa-ba yi o wɩ: «Abam maama jonji-na á nyo. ²⁸ Wo-nyɔɔɔɔ tuntu mu yi a jana kalu na lagɩ ka nunji ka duri si ka ma vɩ nɔɔna zanzan ba lwarɩm wɔni tun. Ku maa bri ni We goni ni si DI yagi nɔɔna lwarɩm DI ma ce-ba amu jana kam ɗwaani. ²⁹ Taá ye-na ni, a daa bá nyo wo-nyɔɔɔɔ tuntu, si ku taa ve maɗa kam abam na wú tɔgi di amu á jɛni amu Ko We paari dum wɔni, si dí daa nyo daani.»

³⁰ Ba laan ma leeni ba zuli We, yi ba daari ba nunji ba vu Olivi piu yuu.

Zezi na wuuri o bri Pɩɩɛɩ na wú vi-o te tin

(Mariki 14:27-31, Luki 22:31-34, Zan 13:36-38)

³¹ Zezi laan ma ta di ba o wɩ: «Titu duntu titi nɔɔ mu abam maama wú joori amu kwaga ni, ni We tɔɔ kum na maɗi ku bri te tun. We dɛɛn tagi DI wɩ:

«Áá pa ba gu nayɩɩ wum,
yi o peeni sim maama jagɩ.»

³² Ku daari, We na joori DI bi-ni, áá da yigɛ a vu a taa cɔgi abam Galile ni.»

³³ Zezi na tagi kuntu tun, Pɩɩɛɩ ma ta did-o o wɩ: «Nɔɔna bam maama na maɗi ba joori nmu kwaga ni, amu bá fɔgi a joori nmu kwaga ni.»

³⁴ Zezi ma ta lɛr-o o wɩ: «A lagɩ a ta cɩga mu di nmu si, titu duntu titi nɔɔ mu, ku na wú loori si cibwɩ keeri tun, nmu wú fɩ kuni bitɔ ni n yɛri amu.»

³⁵ Pɩɩɛɩ laan ma ta did-o o wɩ: «A bri a bá fɩ ni a yɛri nmu, ku na maɗi ku yi ba na lagɩ ba gu amu di nmu maama di.»

Zezi karabiɛ bam maama di ma ta kuntu donj.

Zezi na ce di We-loro te tin

(Mariki 14:32-42, Luki 22:39-46)

³⁶ Zezi laan ma zanɩ o tɔgi di o karabiɛ bam o vu jɛgɛ kadonj, gaari na wura yi ba bɛ-ka ni Jesemanti tun. O ma ta di ba o wɩ: «Á taá je yo, si a vu daa a warɩ We si a ba.» ³⁷ O ma pa Pɩɩɛɩ di Zebede biɛ bale bam tɔg-o ba vu. O wɩ ma tiini ku cɔgi yi o bicari di. ³⁸ O ma ta di ba o wɩ: «A wɩ mu tiini ku cɔgi si ku yi a tɔɔni. Á nan zɩgi-na yo, á taá kogili-ni si á warɩ We, si á yi zanɩ á dɔ.»

³⁹ O laan ma fɔfo o vu daa. O ma vi o yigɛ tɩga ni o wura o loori We yi o wɩ: «Amu Ko, ku na wai, si n pa cam dɩɩ na lagɩ di ba amu banja ni tun ke. Nmu nan ki te na yi nmu wɔɔɔɔna tun, si n yi ki amu wɔɔɔɔna na lagɩ kulɩ tun.»

⁴⁰ O na loori We o ti tun, o ma joori o vu o karabiɛ batɔ bam te. O ma na ni ba tigi ba dɔa. O ma zanɩ-ba, yi o ta di Pɩɩɛɩ o wɩ: «Bɛɛ mu yi abam warɩ si á kogili amu, si á yi zanɩ á dɔ si ku yi mumaɗa funfun di? ⁴¹ Fɔgi-na á yiri á titi si á taá loori We, si á yi tɩ maɗum dum maɗa ni. Bɛɗwaani nanzwɛnɛ wɔɔɔɔna lagɩ si ya sɛ Banja-We, yi o yira laan bɔwɛnɛ.»

⁴² Zezi daa ma joori o vu daa, yi o loori We o wɩ: «Amu Ko, cam duntu na bá wani di li amu banja ni di yagi, yi a na maɗi si a zu di wɩ mu, amu ta se si ku ki nmu wɔɔɔɔna na lagɩ te tun.» ⁴³ O daa ma joori o vu o na ni ba ta tigi ba dɔa, dɔɔm na tiini di wai-ba tun ɗwaani. ⁴⁴ O ma yagi-ba, yi o joori o vu daa o daa ta loori We o ki kuni bitɔ, ni o ya na maɗi o ta kulɩ

tun. ⁴⁵ O daa ma joori o vu o karabië bam te, yi o ta di ba o wu: «Á ta tigi á dɔ mu na? Nii-na! Manja kam yië, si ba ja amu Nabiin-bu wum ba ki non-balwaaru jia ni. ⁴⁶ Zanj-na si di vu. Nɔɔnu wulu na lagi o yëgi-ni o pa tun maa bɔna.»

Ba na jaanu Zezi te tun

(Mariki 14:43-50, Luki 22:47-53, Zan 18:3-12)

⁴⁷ Zezi ta na wura o nɔɔni kontu tun, mu Zudas wulu na yi o karabië fugə-bale bam wu didva tun tu o yi o te, yi non-kɔgɔ zanzan tɔgi did-o ku ba, yi ba ze su-lwaanu di da-lwaanu. Ku yi Zwifə nakwa bam di ba kaanum yigə tiinə bam mu tunj-ba. ⁴⁸ Zudas ya manj o pa kɔgɔ kum lwaru ni, o na ve o kukwəri nɔɔnu wulu tun, si ba ja kontu tu.

⁴⁹ O laan ma yɔɔri o yi Zezi te o jɔɔn-o yi o wu: «Karanyina, dinle», yi o daari o kukwər-o. ⁵⁰ Zezi ma ta did-o o wu: «Amu cilonj, nmu na tu si n ki kulɔ tun, ki-ku lila.»

Nɔɔna bam laan ma yi ba ja Zezi. ⁵¹ Nɔɔna balu na manj ba wu Zezi tee ni tun didva ma li o sugu o ma zagɔ kaanum yuutu wum tintuɔɔna zwe o go. ⁵² Zezi ma ta did-o o wu: «Joori n sin n sugu kum ku polo ni, si nɔɔnu wulu maama na soe jara di sugu tun, sugu mu wu gu ku tu. ⁵³ Nmu yəri ni, a ya na lagi zənə, a ya wu ta di a Ko We, yi o da o tunj malesi kɔgɔ kuni fugə-bile, si si ba si wəli-ni na? ⁵⁴ Amu nan ya na ki kontu, We tɔnɔ kum na bri ni ku manj si ku ki amu te tun daa wu wanu ku ki na?»

⁵⁵ Zezi laan ma bwe kɔgɔ kum o wu: «Abam na kwe su-lwaanu di da-lwaanu á ba si á ja amu tun, a yi nwanu mu na? De maama a yəni a je We-di-kamunu kum wuni a bri nɔɔna, yi á wu jaanu-ni. ⁵⁶ Kontu maama nan ki, si ku pa faɲa faɲa We nijonə bam na pupuni kulɔ We tɔnɔ kum wuni tun mu ba ku sunu ku ki.»

Zezi karabië bam na ni kontu tun, ba ma duri ba viiri ba daar-o.

Ba na di Zezi taanu te tun

(Mariki 14:53-65, Luki 22:54-55,63-71, Zan 18:13-14,19-24)

⁵⁷ Nɔɔna balu na tu ba ja Zezi tun ma ja-o ba vu ba kaanum yuutu Kayifu sɔɔɔ, me Zwifə cullu karanyina tiinə di ba nakwa bam na manj ba kikili da tun. ⁵⁸ Piyɛɛri ma dali o tɔgi ba kwaga, o da o vu o yi kaanum yuutu wum sɔɔɔ. O ma zu o jəni sɔɔɔ kum tintuɔɔna bam tee ni, si o nii kulɔ na lagi ku ki Zezi tun. ⁵⁹ Zwifə kaanum yigə tiinə bam di ba sariya-dirə nakwa bam maama maa kwaanu si ba na nɔɔna balu na wu fɔ vwan ba pa Zezi tun, si ku bri ni ku manj si ba gu-o. ⁶⁰ Nɔɔna zanzan ma zanj ba fɔ vwan ba pa-o, yi ba daa ta wu wanu ba na kulɔ na bri ni ku manj si ba gu-o tun. Ku kwaga seeni mu nɔɔna bale zanj ba ba, yi ba ta ba wu: ⁶¹ «Nɔɔnu wuntu tagi o wu, wum wu wanu o magi dibam We-di-kamunu kum maama o di tiga ni, yi o joori o ma da yatɔ o lo-ka.»

⁶² Kaanum yuutu wum na ni kontu tun, o laan ma zanj o bwe Zezi o wu: «Nɔɔna bantu na tagi kulɔ ba pa nmu tun, nmu ba jigɔ taanu si n ləri na?»

⁶³ Zezi maa cim. Kaanum yuutu wum laan ma ta did-o o wu: «Kwari Njwɔ Tu Baɲa-We fɔnu, si n ta n bri dibam, nmu yi We Bu Krisi wum DI na tunj tun mu na?»

⁶⁴ Zezi ma lər-o o wu: «Mu ka da n taga. Amu nan lagi a ta di abam ni, abam wu ba á na Nabiin-bu wum o na je Dam-forɔ Tu Baɲa-We jazim ni, yi á ta wu daari á na-o o na nunj We-sɔɔɔ ni o maa bɔni kunkwənu wuni.»

⁶⁵ Kaanum yuutu wòm na ni kòntò tìn, o ma zanɔ o kaari o tɔtɔ gɔrɔ, sɪ kɔ brɪ nɪ o wɔ tiini kɔ cɔgi dɪ Zezi taanɪ dɪm. O ma ta o wɔ: «Nii-na, o ɲɔɔnɪ o twɪ Wɛ mu, o paɪ o dɪ Wɛ ma daanɪ mu. Dɪ daa ba lagɪ maana tiinɛ sɪ ba ɲɔɔnɪ o taanɪ dɪm. Abam maama manɔ á ni, o na ɲɔɔnɪ o twɪ Wɛ te. ⁶⁶ Kòntò tìn, abam wɪ bɛɛ mu?»

Ba ma lɛr-o ba wɔ: «O manɔ sɪ ba gu-o mu.»

⁶⁷ Ba laan ma twɪ lileeru ba yagɪ o yiɛ nɪ, yɪ ba mag-o lanyiranɪ. Badaara ma lo o pupwaanɔ, ⁶⁸ yɪ ba wɔ: «Nmɔ na yɪ Krisi wòm Wɛ na tɔɲɪ tìn, sɪ n lwarɪ n brɪ dɪbam wɔlɔ na magɪ-m tìn.»

Piyɛɛri na sunɪ o vin Zezi te tìn

(Marikɪ 14:66-72, Luki 22:56-62, Zan 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Kantɔ manɔ kam nɪ Piyɛɛri maa je kɔnkɔlɔ kɔm wɔnɪ. Kaanum yuutu wòm sɔɲɔ tɔntɔɲ-kana ma vu o te, yɪ o ta did-o o wɔ: «Nmɔ dɪ tɔgi dɪ Zezi, Galile tu wòm mu.»

⁷⁰ Piyɛɛri ma fu ba maama yigɛ nɪ o wɔ: «A yɛri wɔɲɔ kɔlɔ nmɔ na te tìn.» ⁷¹ O ma zanɔ o nunɔi manɔɲɔ ni. Tɔntɔɲ-kana kadoɲ dɪ daa ma na-o, yɪ o ta dɪ nɔɔna balɔ na wɔra tìn o wɔ: «Nɔɔnɔ wɔntɔ tɔgi dɪ Nazareti tu Zezi mu.»

⁷² Piyɛɛri ma du durɛ, yɪ o ta fu o wɔ: «A brɪ a yɛri nɔɔnɔ wòm kòntò.»

⁷³ Kɔ na kɪ fin tìn, nɔɔna badonnɛ ma vu ba ta dɪ Piyɛɛri ba wɔ: «Nmɔ sunɪ n yɪ ba kɔgɔ kɔm wɔ nɔɔnɔ didɔba mu. Nmɔ ɲwanɔ kam mu brɪ nɪ n sunɪ n nunɔi daanɪ mu.»

⁷⁴ O laan ma sɔɔlɔ o pa o tɔtɔ, sɪ kɔ brɪ nɪ o taanɪ dɪm yɪ cɪga, yɪ o wɔ: «A brɪ a yɛri nɔɔnɔ wòm kòntò.»

O na tagɪ kòntò tìn, cɪbwɔlɔ laan ma da kɔ keeri. ⁷⁵ Piyɛɛri laan ma guli Zezi ya na tagɪ kɔlɔ did-o o wɔ: «Kɔ na wó loori sɪ cɪbwɔlɔ keeri tìn, nmɔ wó fu kuni bitɔ nɪ n yɛri amɔ.» O na guli kòntò tìn, o laan ma nunɔi, yɪ o tiini o keeri zanzan.

27

Ba na jaanɪ Zezi ba vu Pilatɪ te te tìn

(Marikɪ 15:1, Luki 23:1-2, Zan 18:28-32)

¹ Tɪga na tu ka pɔɔri tɪtɪtɪ tìn, Zwifɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam dɪ ba tɪɔ kɔm nakwa bam maama ma kɔ ni daanɪ, sɪ ba pa ba gu Zezi. ² Ba ma ja-o ba wɔ, yɪ ba ja-o ba vu ba kɪ gɔvɪrma tu Pilatɪ ɲɲa ni.

Zudasɪ na gu o tɪtɪ te tìn

(Titɔɲa Tɔnɔ 1:18-19)

³ Zudasɪ wɔlɔ na yɛgi Zezi o pa nɔɔna bam tìn na lwarɪ nɪ ba di o sarɪya yɪ ba lagɪ ba gu-o tìn, o wɔ laan ma cɔgi dɪ o na kɪ kɔlɔ tìn, yɪ o joori o kwe sɛbu-dala fiintɔ kɔm, sɪ o pa kaanum yigɛ tiinɛ bam dɪ nakwa bam.

⁴ O ma ta dɪ ba o wɔ: «Amɔ kɪ wo-balɔrɔ, dɪ na a yɛgi nɔɔnɔ wɔlɔ na wɔ kɪ kɔlɔkɔlɔ tìn a pa abam yɪ ba lagɪ ba gu-o tìn.»

Ba ma lɛr-o ba wɔ: «Dɪbam yigɛ tɛrɛ, kɔ tɔgi dɪ n tɪtɪ.»

⁵ O laan ma kwe sɛbu kɔm o vu o dɪ o yagɪ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɪ, yɪ o daari o vu o kuuri ɲɔna o tɪ.

⁶ Kaanum yigɛ tiinɛ bam dɛɛn ma kwe sɛbu kɔm yɪ ba wɔ: «Sɛbu kòntò yɪ jana nyɪm mu, kɔ culɛ sɪ dɪ gwaanɔ-kɔ Wɛ-digɛ sɛbiɛ bam wɔnɪ.»

⁷ Ba ma bwe daanɪ, yɪ ba ma-kɔ ba yɛgi tɪga kadoɲ, ka yɪrɪ mu Kamɔ-mɔrɔ tɪga, yɪ ba ma kɪ vɛrɛ yibeelɛ jɛgɛ. ⁸ Kòntò ɲwaanɔ mu nɔɔna ɲɲɔ jɛgɛ kam kòntò ba ma bɛ nɪ Jana tɪga, sɪ kɔ ba kɔ yɪ zɪm.

9-10 Kuntu ma pa We nijonnu Zeremi deen na tagi kulu faja faja tun ba suni ku ki. O deen tagi o wi: «Ba kwe sabu-dala fiinto mu, ba ma yagi kamo-moru tga kam, ni Banja-We deen na pe-ni ni, si a ta te tun. Ku maa yi sabu kulu Yisrayeli dwi tiine bam na se si ba ma yagi nconu wum tun mu.»

Pilati na bwe Zezi taani te tin

(Mariki 15:2-15, Luki 23:3-5,13-25, Zan 18:33—19:16)

11 Zezi ma zari o zigi gvirma tu Pilati yige ni. Gvirma tu wum ma bwe-o o wi: «Nmu mu yi Zwifaba bam pe wum na?»

Zezi ma lar-o o wi: «Mu ka da n taga.»

12 Ku daari Zwifaba kaanum yige tiine bam di ba nakwa bam na nconu taani dilu maama ba pa-o tun, o wu leri kulukulu. 13 Pilati ma ta did-o o wi: «Nmu wu ni ba na nconu kulu maama ba pa nmu tun na?»

14 Zezi ma wu se si o leri ba taani dim diludilu. Ku ma pa gvirma tu wum tiini o yi yeau did-o.

15 Bum maama Paki candia kam manja na yoni ka yi, gvirma tu wum yoni o li piusu didu mu o pa non-kogo kum, nuneeni bantu na lagi wulu tun. 16 Kantu manja kam ni piusu wudonj maa wura, o yiri mu Barabasi. Nconu maama deen ye o kam-balwaarum tum ni ni. 17 Nconu bam na tu ba la daani tun, Pilati ma bwe-ba o wi: «Abam lagi si a yagi bantu woo mu a pa abam? Ku yi Barabasi mu naa Zezi wulu ba na ba-o ni Krisi tun mu?»

18 O deen bwe-ba kuntu, benwaani o ye ni, ku yi wu-guru njwaani mu ba jaani Zezi ba ki o jija ni.

19 Pilati na je saruya dim jage kam ni tun, o kaani ma tuni ni o pa-o o wi: «Yi zari n ki nconu wum kuntu kulukulu, o na jigi ciga tun njwaani. Benwaani titi dntu ni amu tiini a na yaara zanzan di nconu wum kuntu dundwa wuni.»

20 Zwifaba kaanum yige tiine bam di ba nakwa bam ma sugi non-kogo kum, si ba ta di Pilati ni, o yagi Barabasi o pa-ba, si o daari o pa ba gu Zezi.

21 Pilati daa ma joori o bwe-ba o wi: «Nconu bantu bale wuni, abam lagi si a yagi woo mu a pa abam?»

Ba ma lar-o ba wi: «Barabasi.»

22 Pilati laan ma bwe-ba o wi: «Si ku na yi Zezi wulu ba na ba-o ni Krisi tun, abam wi a ki-o ta mu?»

Ba maama ma ta did-o ba wi: «Pa-o toun-dagara banja ni n gu.»

23 O ma joori o bwe-ba o wi: «Wuntu ki bee mu o cogi?»

Ba laan ma tiini ba kaasi banja banja ba wi: «Pa-o toun-dagara banja ni n gu.»

24 Pilati ma lware ni ku ba jigi kuri si o taa nconu taan taan, ku na lagi ku ja bubwaka ku ba tun njwaani. O ma joni na o ma san o jia non-kogo kum maama yige ni, yi o wi: «A yige togi ka tere nconu wuntu tundi dim wuni. Ku yi abam yige mu.»

25 Non-kogo kum maama ma lar-o ba wi: «Yagi si o tundi dim caa taa togi dibam di di bia.»

26 O laan ma yagi Barabasi o pa-ba. O ma daari o pa ba magi Zezi, yi o pa-ba cwajje si ba ja-o ba vu ba pa toun-dagara banja ni ba gu.

Ba na jaani Zezi ba vu ba pa toun-dagara banja ni te tin

(Mariki 15:16-41, Luki 23:26-49, Zan 19:2-3,17-30)

27 Gvirma tu wum pamanja bam laan ma ja Zezi ba vu ba zu o conu kum kunkol. Pamanja kogo kum maama ma gilim-o da. 28 Ba ma li o gwaarum tum, yi ba daari ba zu-o gwar-sunju. 29 Ba ma so sabari yipuge ba

pu o yuu ni. Ba ma kwe miu ba ma ji nacəgə ba ki o jazum ni. Ba laan ma yáal-o ba mwana, yi ba ve ba kuni doonə o yigə ni, yi ba te ba wɪ: «Zwifə bam pɛ, dɪnle.» ³⁰ Ba ma daari ba twi lileeru ba yagi o yira ni, yi ba jigi miu kum ba lɔɛ o yuu ni.

³¹ Ba na mwan-o ba ti tun, ba laan ma li gwar-sɔnɔ kum, yi ba daari ba joori ba zv-o o titi gwaaru tum. Ba laan ma ja-o ba nunji ba vu si ba pa-o tɔɔn-dagara banja ni.

³² Ba na jig-o ba maa ke tin, ba ma jeeri nɔɔnɔ wɔdonɔ, o yiri mu Simɔn o nunji Sirɛɛni mu. Pamaɲna bam ma fi-o ba pa o jonji tɔɔn-dagara kam o zɪɲi si ba vu. ³³ Ba maama ma vu ba yi jəgə kadoɲ ba na bə si Goligota tin. Yiri dum kontu kuri mu Yukol-pɔa piu. ³⁴ Ba na yi da tin, ba ma ki sana ba gwaani di liri silu ni na cana tin ba pa Zezi si o nyo. O ma lanɔ o nii, yi o wɔ se si o nyo.

³⁵ Ba laan ma ja-o ba pa tɔɔn-dagara kam banja ni. Ba na pag-o kontu tin, ba ma kwe o gwaaru tum si ba maɲ-ti ba pa daani. Ba ma ta jɔɔ si ba nii, wɔɔ mu wɔ twəri kulɔ o na lagi tin. ³⁶ Ba laan ma je da ba yir-o.

³⁷ Ba deen ma tanɔ tɔɔnɔ dagara kam yira ni Zezi yuu banja ni, si ku bri kulɔ o na ki o cɔgi yi ba gv-o tin. Ba deen pɔpɔni ba wɪ: «Wɔntu yi Zezi wɔlu na yi Zwifə bam pɛ tin mu.»

³⁸ Ba ma daari ba ja ɲwɪna bale ba pa dagari sɪdonnə banja ni. Ba ma cwi didua Zezi jazum ni. Wɔwɔm maa wɔ o jagwiə ni. ³⁹ Nɔɔna balu na tɔgi da ba ke tin maa niə, yi ba gɔgisɪ ba yuni yi ba twi-o. Ba maa yáal-o, ⁴⁰ yi ba wɪ: «Nmɔ ya na bɔɲi si n cɔgi Wɛ-di-kamunu kum n di tɪga ni si n daari n ma da yatɔ n joori n fɔgi n lo-ka tin, nmɔ na siunɔ n yi Banja-Wɛ Bu, si n laan vri n tti, n tu dagara kam yuu ni si dí nii.»

⁴¹ Zwifə nakwa bam di ba kaanum yigə tiinə di ba cullu karanyina tiinə bam di maa twi-o ba mwana, yi ba te daani ba wɪ: ⁴² «O yəni o vri nɔɔna badonnə ɲwɪa, yi o laan wari o tti ɲwɪa o vri. O maa bri ni o yi Yisrayelɔ dwi tiinə pɛ mu. O laan nan tu dagara kam yuu ni lele si dí nii, si dí wɔ ba dí siunɔ di sɛ-o. ⁴³ O ta bri ni o tɪgi Wɛ, yi o te si o yi Wɛ Bu mu. Kontu, Wɛ na siunɔ DI lag-o, si DI laan jon-o DI yagi.»

⁴⁴ ɲwɪna balu ba na pagɔ dagari sɪm banja ni ba wəli da tin di maa jig-o ba twi kontu donɔ.

⁴⁵ Ku ma vu ku yi maɲa kam wɛ na tu di yi yupari banja ni tin. Luɔv kum maama ma ba ku ji lim ku vu ku yi wɛ-gunim maɲa ni, ⁴⁶ ku ki nɛɛni luu batɔ mu te. Maɲa kam kontu ni Zezi laan ma kaasi banja banja di kwər-dɪa o wɪ: «Eli, Eli, lɛma sabakitani?» Taani dɪntu kuri mu: «Amu Wɛ, amu Wɛ, bɛɛ mu ki yi n yagi amu?»

⁴⁷ Nɔɔna balu na zigɔ da yi ba ni taani dum tin ma bɔɲi ni, o bə Eli mu si o ba. ⁴⁸ Ba didua ma ki lɪla o duri o vu o kwe sɪpɔɔ. O ma di-ku sa-nywana wɔni, yi o daari o ki-ku miu ni ni, o vu o te o pa Zezi si o nyo. ⁴⁹ Nɔɔna badaara bam na nɛ kontu tin, ba maa wɪ: «Yagi si dí cəgi dí nii, Eli wɔ ba o jon-o o yagi na?»

⁵⁰ Zezi daa ma joori o kaasi di kwər-dɪa banja banja. O laan ma pa o siun ti.

⁵¹ Zezi na tɪgi kontu tin, gɔɔɔ kulɔ ba na ləgi ba ma ci Wɛ-di-laa kum tin ma kaari bile, ku zigɔ banja ni ku tu ku kwaari ku kuri. Tɪga kam maa sɪsɪnə, yi pulwaaru bagɔ ti yari. ⁵² Yibeelə yam ma puri. Ku daari Wɛ nɔɔn-ɲuna balu ya na tɪgi tin zanzan ma joori ba bi ba yagi tɔɔni, ⁵³ yi ba nunji ba yibeelə wɔni, maɲa kalu Zezi titi na tu o bi o yagi tɔɔni tin kwaga

ni. Bantu laan ma vu ba zu We titi tu Zeruzalem wu ba pa noona zanzan na-ba.

⁵⁴ Pamaɗna bam yigə tu wum di o noona balu na wura ba yiri Zezi tun ma na tɔga kam sisininim dum, di kulɔ maama na ki tun. Fɔɔni ma tiini di zu-ba, yi ba te ba wi: «Noonu wuntu ya suni o yi Baɗa-We Bu mu.»

⁵⁵ Kaana zanzan di togti ba wura, ba ma zɔgti yigə yigə yi ba niə. Bantu deen ya togti di Zezi mu ba nunji Galile ba ba, yi ba yəni ba togti ba zən-o.

⁵⁶ Mari wulu na nunji Magɔdala tun deen togti o wu kaana bam kontu wuni, didaani Mari wulu na yi Zaku di Zuzefu nu tun, ku weli di Zebede biə bam nu.

Ba na ki Zezi booni wuni te tin

(Mariki 15:42-47, Luki 23:50-56, Zan 19:38-42)

⁵⁷ Noonu wodon deen mu wura, o yiri mu Zuzefu, o na nunji Arimatɔ, yi o kwəri o yi nadum. Wuntu di deen yi Zezi karabu mu. Tɔga deen na lagɔ ka yi tun, ⁵⁸ o ma zanɔ o vu Pilatɔ te, si o loor-o cwəɗə si o vu o kwe Zezi yira yam o ki. Pilatɔ ma se, yi o pa ni si ba kwe Zezi yira yam ba pa-o. ⁵⁹ Zuzefu laan ma vu o kwe Zezi yira yam o pipiri-ya di gar-jali dɔlu na lana tun. ⁶⁰ Ba ma daari ba kwe-ya ba ja vu ba tini piu booni wuni. Duntu manɔ di yi o titi nyim mu, ba deen lugi-di piu yira ni mu. Di yi bɔn-dɔuri mu. Ba na tini Zezi yira yam da tun, ba laan ma bibili kandwe-pulɔgo kamunu ba ma pi booni dum ni, yi ba daari ba viiri. ⁶¹ Ba na wura ba ki-o kontu tun, Mari wulu na nunji Magɔdala tun di Mari wodon wum maa je yibeeli dum yigə ni ba niə.

Ba na pe pamaɗna yiri yibeeli dum te tin

⁶² De dum Zwifə bam na yəni ba ti ba yigə si ba siun de dum laan yi tun ma ke. Tɔga na puuri yi ku yi ba siun de dum tun, Zwifə kaanum yigə tiinə bam di Farizian tiinə bam laan ma zanɔ ba vu Pilatɔ te. ⁶³ Ba ma ta did-o ba wi: «Dɔbam tu, di guli ni, vwan nyim wum ya na wura maɗa kalu tun, o deen tagɔ o wi, wum wu joori o bi da yato de ni. ⁶⁴ Kontu njaani, nan pa ni si noona wuuri ba vu ba fəri yibeeli dum ni, si ba fɔgti ba taa yiri-di si ku vu ku yi da yato yam. Ku na dai kontu, o karabiə bam wu wanti ba vu ba kwe-o ba ja viiri, yi ba daari ba ta di noona ba wi, o bi o yagi tuuni mu. Kontu ma wu pa ba vwan yam laan tiini ya ji cɔga ku dwəni pulim dum ni.»

⁶⁵ Pilatɔ ma se yi o wi: «Abam jɔgti noona. Nan pa-na ba vu si ba kwaani ba taa yiri-di, si ku manɔ di abam na lagɔ te tin.»

⁶⁶ Ba ma zanɔ ba vu yibeeli dum jəgə kam, ba fəri di ni kandwe kamunu kum na pi tun. Ba ma daari ba yagi noona da si ba taa yiri-di.

28

Zezi na bi o yagi tuuni te tin

(Mariki 16:1-8, Luki 24:1-12, Zan 20:1-10)

¹ Ba siun de dum na ke tun, ti-bra-pura ni Mari wulu na nunji Magɔdala tun di Mari wodon wum ma zanɔ ba vu yibeeli dum jəgə kam si ba ni. ² Tɔga ma da ka sisinini zanzan. Baɗa-We maleka ma nunji wəyuu ni, ka tu ka ba ka bibili kandwe kamunu kum ka yagi daa ni, yi ka daari ka jani di baɗa ni. ³ Ka yibiyə maa tiini ka nyuna ni dɔa na pipili te tun, yi ka gwaaru tum di tiini ti puuri paru paru. ⁴ Noona balu na wura ba yiri yibeeli dum tun ma bəri di fɔɔni nɔnɛni ba tigi mu te.

⁵ Maleka kam laan ma ta di kaana bam ka wɔ: «Á yɪ taá kwarɪ fɔɔnɪ. Amɔ ye nɪ abam lagɪ sɪ á na Zezi wɔɔɔ ba na jaanɪ ba pa tɔɔn-dagara kam banɔ nɪ ba gɔ tɪn mɔ. ⁶ O nan tɔɔri yo. O joori o bi o yagɪ tɔɔnɪ, nɪnɛnɪ o ya na manɪ o ta kɔɔɔ di abam tɪn. Nan ba-na á nii o yɪra yam ya na tigi mɛ tɪn. ⁷ Abam nan kɪ lɪla á vu á ta di o karabiə bam nɪ, Wɛ pɛ o joori o bi o yagɪ tɔɔnɪ, yɪ o laan wɔ da yigə o vu o taa cəgi abam Galile nɪ. Dáanɪ mɔ á wɔ vu á na-o. Mɔ kɔɔɔ a na lagɪ a ta a brɪ abam tɪn.»

⁸ Maleka kam na tagɪ kɔɔntɔ tɪn, kaana bam ma kɪ lɪla ba nunɪ yibeeli dɪm jəgə kam nɪ ba maa kɛa, yɪ fɔɔnɪ di wɔɔpolo kamunu jɪgɪ-ba. Ba ma durɪ ba vu sɪ ba ta di Zezi karabiə bam kɔɔɔ na kɪ tɪn.

⁹ Ba na maa kɛ tɪn, Zezi ma da o jeeri-ba, yɪ o kɪ-ba le. Ba ma vu ba yɪ o te, ba kuni doonə ba ja o nɛ yɪ ba zul-o. ¹⁰ Zezi ma ta di ba o wɔ: «Á yɪ taá kwarɪ fɔɔnɪ. Ve-na a ko-biə bam te, sɪ á ta di ba sɪ ba vu Galile, sɪ dáanɪ mɔ baá na amɔ.»

¹¹ Kaana bam na nunɪ yibeeli dɪm jəgə kam nɪ kɔɔntɔ tɪn, nɔɔna balɔ na wɔra ba yɪrɪ-di tɪn badaara ma zanɪ ba joori ba vu tɪv kɔm wɔ, yɪ ba ta kɔɔɔ maama na kɪ tɪn ba brɪ Zwifə kaanɪm yigə tiinə bam. ¹² Kaanɪm yigə tiinə bam laan ma vu ba nɔɔnɪ di tɪv kɔm nakwa bam. Ba ma kɪ ni daanɪ yɪ ba kwe səbu-fɔɔɔ ba pa pamanɔna bam, ¹³ yɪ ba wɔ: «Abam manɪ sɪ á ta nɪ, Zezi karabiə bam mɔ tu tɪtɪ nɪ, ba nɔ o yɪra yam ba kwe ba ja viiri, yɪ abam tigi á dɔa. ¹⁴ Gɔvɪrma tu wɔm nan na tu o lwarɪ kɔ ni nɪ, yɪ kɔ na jɪgɪ taanɪ, dɪbam wɔ nɔɔnɪ dí jonɪ abam dí yagɪ, sɪ liə yɪ taa jɪgɪ abam.»

¹⁵ Pamanɔna bam ma jonɪ səbu kɔm, yɪ ba sɪnɪ ba kɪ kɔɔɔ ba na tagɪ-ba sɪ ba kɪ tɪn. Mɔ taanɪ dɪntɔ mɔ Zwifə bam jɪgɪ ba tɛa, kɔ ba kɔ yɪ zɪm maama.

Zezi na nɔɔnɪ kɔɔɔ di o karabiə bam o kweeli tɪn

(Marɪkɪ 16:14-18, Luki 24:36-49, Zan 20:19-23, Tɪtɔɔna Tɔɔnɔ 1:6-8)

¹⁶ Zezi karabiə fugə-dɪdɔa kam laan ma zanɪ ba vu Galile, piu kɔɔɔ yuu nɪ o na manɪ o ta di ba sɪ ba vu tɪn. ¹⁷ Ba ma sɪnɪ ba vu ba na-o, yɪ ba kuni doonə ba zul-o. Badaara maa ta jɪgɪ bubwɛa dɪd-o. ¹⁸ Zezi laan ma vu o yɪ ba te, yɪ o ta di ba o wɔ: «Wɛ pɛ-nɪ dam sɪ a taa te weyuu di tɪga banɔ wəənu maama. ¹⁹ Kɔɔntɔ nɔɔnɪ, nan ve-na lɔgɔ banɔ dwi tiinə maama te, sɪ á pa ba ji amɔ karabiə, sɪ á daari á miisi-ba na wɔnɪ di amɔ Ko Wɛ yɪrɪ, di amɔ na yɪ DI Bu tɪn yɪrɪ, di DI Joro kɔm yɪrɪ nɔɔnɪ, ²⁰ sɪ á daari á brɪ-ba sɪ ba sɛ wɔnɔ kɔɔɔ maama amɔ na pɛ abam ni sɪ á kɪ tɪn. Nan taá ye-na nɪ, amɔ wɔ ta wɔra di abam manɔna maama, sɪ kɔ vu kɔ yɪ lɔgɔ tiim manɔ.»

**Wε taani dɩɩ
MARIKI
na pɔpɔni tun**

**Wε taani dɩɩ Mariki na pɔpɔni tun na bri
dɩbam kulɩ tun mu tuntu**

Mariki yi wɔɩɩ dɛɛn na tɔgi o tɔɔi Wε titɔɔa o zani Pooli di Pɩyɛɛɩ tun mu. (Nii-na Titɔɔa Tɔnɔ 13:5, Kolosɩ 4:10, 1 Pɩyɛɛɩ 5:13.)

Mariki tɔnɔ kum bri ni Zezi yi Wε Bu mu, o jigi ni wɔɔo maama baɔa ni (Mariki 1:1 di 15:39).

Mariki de yigə o pɔpɔni Zan wɔɩɩ na miisi nɔɔna na wɔni tun na tu o kwe cwəɔə o pa Zezi te tun. O ta bri Zezi di dɛɛn na pe Zan miis-o na wɔni te di sutaani na maɔ-o te tun (Mariki 1:1-13).

O bri Zezi na bəɔi nɔɔna si ba taa tɔg-o te, di o na zaasi nɔɔna te, di o na pe yawuna na yazurə yi o zəli ciciri nɔɔna yira ni, yi o yagi nɔɔna lwarim o ma cɛ-ba te tun (Mariki 1:14–10:52).

Zezi wuuri o ta di o karabiə bam ni, o na ve Zeruzalem, o o na yaara yi o ti, si o laan joori o bi o yagi tɔvɔni. Ba nan wɔ ni o taani dɩm kuri (Mariki 8:31-32 di 9:30-32 di 10:32-34).

Zezi dɛɛn na maa zɔvɔri Zeruzalem tun, nɔn-kɔgɔ zul-o zanzan. Zwiɔə yigə tiinə bam maa cul-o. O laan ma zaasi nɔn-kɔgɔ kum di o karabiə bam di o duna di o maa guri (pɔɔrum 11-13).

Tɔnɔ kum tiim jəgə ni Mariki bri Zezi na tigi tɔvɔn-dagara baɔa ni yi o joori o bi te tun (pɔɔrum 14-16).

*Zan na miisi nɔɔna na wɔni yi o bri-ba te tin
(Matiyu 3:1-12, Luki 3:1-17, Zan 1:19-28)*

¹ Baɔa-Wε Bu Zezi Krisi kwər-ywəɔə kam na puli te tun mu tuntu: ² Ku ki ni Wε nijonnu Ezayi na maɔi o pɔpɔni kulɩ faɔa faɔa yi o tɔɔɩ Wε kwərə o wɩ:

«Nii, amɩ Wε lagɩ a tɔɔi a nɔɔnu mu,

si o da nmu yigə o vu o kwe cwəɔə kalɩ nmu na wɔ ba n tɔgi da tun.»

³ «Nɔɔnu mu wɩ kagɩa wɔni o tɔɔɩ kwərə o wɩ:

<Zaɔi-na á fɔgi á kwe di Yuutu wɔm cwəɔə kam,

o na lagɩ o ba o tɔgi da tun.

Pa-na cwe silɩ o na lagɩ o ba o tɔgi tun fɔgi si yɔvɔri lanyirant.» »

⁴ Ku dɛɛn sɩmɩ ku ki kuntu donj mu. Nɔɔnu wɔdonj dɛɛn mu wɔra, o yiri mu Zan. O maa wɩ kagɩa wɔni, yi o miisi nɔɔna na wɔni Wε ɩwaani. O maa yəni o tɔɔɩ Wε kwərə, o bri nɔɔna ni ba maɔi si ba ləni ba wɔvɩ ba yagi kəm-balwaaru, si ba daari ba pa o miisi-ba na wɔni, si Wε laan wɩ yagi ba lwarim DI ma cɛ-ba. ⁵ Nɔɔna zanzan maa yəni ba nunji Zude ti-biə bam maama di Zeruzalem ba ve o te. Ba na ve o te kuntu tun, ba maa te ba bri kulɩ ba na ki ba cɔgi tun. O laan maa paɩ ba tu Zɔrdən bugə kam wɔni, yi o miisi-ba na wɔni Wε ɩwaani.

⁶ Zan dɛɛn zɔvɔri gɔɔɩ kulɩ ba na sɔgi di yogondi kurɩ tun mu. O maa maɩ kilə o ja o təɔə. O wɔdiu mu yi kayira di tɔvɔri. ⁷ O maa tɔɔɩ Wε kwərə di nɔɔna bam o wɩ: «Nɔɔnu wɔdonj wɩ saɔi amɩ kwaga o ba, wɔntu tiini o dwe amɩ. A wɩ maɔi si a tiiri a li o ne natra a pa-o. ⁸ Amɩ miisi abam na wɔni mu. Wɔntu nan na tuə, o o miisi abam Wε Joro kum wɔni.»

*Zan na miisi Zezi Krisi na wɔni te tin
(Matiyu 3:13—4:11, Luki 3:21-22, 4:1-13)*

⁹ Maɲa kam kɔntɔ ni, Zezi deen ma nunji Galile tuɔ kudonɔ, ku yiri mu Nazareti. O ma vu o yi Zan te, yi o tu Zɔrden bugə kam wɔ yi Zan miis-o na wɔni. ¹⁰ Zezi na maa nunji na bam wɔni tin, o ma na weyuu na pɔri yi We Joro kum tɔgi da ku tu o baɲa, yi ku nyi di kunkwəɲə te. ¹¹ O ma ni kwərə laan na ɲɔɔni weyuu ni ka wɔ:

«Nmɔ mu yi amɔ bu-dɔa a na soe di a wɔ maama.

A tiini a jigi wɔpolo zanzan di nmɔ.»

¹² Ku na-niə da mu We Joro kum de ku pa o vu kagɔa wɔ. ¹³ O maa wɔ kagɔa kam wɔni taan da fiinna. O na wura tin, sutaani laan ma tui o te, si di gan-o si o ya ki o cɔgi. O maa zɔɔri di kagɔ-vara, yi We malesi di tui o te si zən-o.

*Zezi na bəɲi nɔɔna bana si ba taa tɔg-o te tin
(Matiyu 4:12-22, Luki 4:14-15, 5:1-11)*

¹⁴ Ba deen ma ja Zan ba ki piina digə ni. Kɔntɔ kwaga ni Zezi ma joori o vu Galile. O maa wura o tɔɔli We kwər-ywəɲə kam o bri nɔɔna, ¹⁵ yi o wɔ: «Maɲa kam laan yiə, We paari dɔm na lagɔ di ba nɔɔna titari ni tin. Kɔntɔ ɲwaani, ləni-na á wɔrɔ á yagi kəm-balwaarɔ tum, si á daari á se We kwər-ywəɲə kam.»

¹⁶ Zezi deen maa wɔ Galile nɔntɔ kum ni ni o veə. O ma na nɔɔna bale, ba na yi cɔrɔ. Ba didɔa yiri mu Simɔn. O nyaani yiri mu Andre. Ba yi kaləɲ-jara mu. Ba maa wɔ na bam wɔni ba dɔli buri si ba ma ja kale. ¹⁷ Zezi ma ta di ba o wɔ: «Zaɲi-na á ba á taá tɔgi amɔ. Aá pa á taá beeri nɔɔna mu á pa-ni, si ba taa tɔgi-ni, ni á na yəni á jaani kale te tin.» ¹⁸ O na tagɔ kɔntɔ tin, ba ma zaɲi lila ba yagi ba buri sim, yi ba vu ba tɔgi o kwaga.

¹⁹ Zezi na ve yigə finfin tin, o daa ma na nɔɔna bale. Ba didɔa yiri mu Zaki. O nyaani di maa wura, o yiri mu Zan. Ba ko yiri mu Zebede. Ba maa wɔ naboro wɔni ba kwe ba buri. ²⁰ O laan ma bəɲi-ba. O na bəɲi-ba kɔntɔ tin, ba ma zaɲi lila ba yagi ba ko wɔm di o tintɔɲna bam naboro kum wɔni, yi ba vu ba tɔg-o.

*Zezi na zəli cicirə nɔɔnɔ yira ni te tin
(Luki 4:31-37)*

²¹ Zezi di o karabiə ma tɔgi daani ba vu ba zɔ tuɔ kudonɔ wɔ, ku yiri mu Kapernawum. Zwifə bam siun de na yi tin, Zezi ma vu o zɔ ba We-digə kam si o bri-ba. ²² O na bri-ba tin, nɔɔna balɔ na wura tin maa tiini ba yi yəu di o zaasum dɔm, bəɲwaani o ni-taani dɔm jigi dam di dwe ba titi cullu karanyina tiinə bam taani dɔm.

²³ Nɔɔnɔ wɔdonɔ deen maa wɔ ba We-digə kam wɔni, yi cicirə jig-o. O ma kaasi di kwər-dia o wɔ: ²⁴ «Zezi, Nazareti tu, bɛɛ mu n lagɔ dibam tee ni? Nmɔ tu si n cɔgi dibam dwi mu na? A ye nmɔ na yi wɔlɔ. Nmɔ yi Wɔ-pɔɲo Tu wɔlɔ We na tɔɲi tin mu.»

²⁵ Zezi ma kaani cicirə kam o wɔ: «Cəgi sɔɔ, si n nunji n daari baaru wɔm.»

²⁶ O na tagɔ kɔntɔ tin, cicirə kam ma tiini ka ja nɔɔnɔ wɔm ka su. Ka ma kaasi di kwər-dia yi ka nunji ka daari nɔɔnɔ wɔm.

²⁷ Nɔɔna bam na nɛ kɔntɔ tin, ku ma sɔ ba maama lanyirani, yi ba bwe daani ba wɔ: «Bɛɛ mu kɔntɔ? O bri cwə-dɔɲa mu yi o zaasum dɔm jigi dam. Nii, o na te ciciri ni si viiri, yi si se o ni.»

²⁸ Nɔɔna balɔ maama na zɔɔri Galile je sum ni tun deen ma ni Zezi nwa lila.

Zezi na pe yawuna zanzan na yazurɛ te tin
(Matiyu 8:14-17, Luki 4:38-44)

²⁹ Zezi di o nɔɔna bam ma nunji We-digɛ kam ni, ba tɔgi di Zakɔ di Zan ba vu ba yi Simɔn di Andre-ba sɔɔɔ. ³⁰ Paa maa jigi Simɔn tunkaani yi o tige. Ba ma ta di Zezi ku na ki-o te tin. ³¹ O ma vu kaani wɔm te, o ja o juja o pa o zanɔ weeni. Paa kam ma da ka yag-o. O ma zanɔ o ki wɔdiu o pa-ba.

³² We na zu yi tɔga wɔra ka yi tin, nɔɔna maa jaani balɔ maama na yi yawuna di ciciri na jigi balɔ maama tun ba tui Zezi te. ³³ Tu kɔm nɔɔna bam maama ma vu ba gilimi Simɔn-ba sɔɔɔ ni ni. ³⁴ Zezi ma pa nɔɔna zanzan na yazurɛ di ba yawuru dwi dwi, yi o daari o zali ciciri zanzan nɔɔna yira ni. O ma wɔ se si ciciri sum nɔɔni kɔkɔkɔ, si na manɔ si ye o na yi wɔlɔ tin nwaani.

³⁵ Tɔga na pɔɔri tititi yi we daa ta wɔ puli tin, Zezi ma zanɔ o nunji o vu jɛgɛ kalɔ nɔɔn-nɔɔnu na tɛrɛ tin. O wɔra o warɔ We o yirani. ³⁶ Simɔn-ba laan ma zanɔ ba nunji si ba beeri o jɛgɛ. ³⁷ Ba na ne-o tin, ba ma ta did-o ba wɔ: «Nɔɔna bam maama lagi si ba na nɔu.»

³⁸ Zezi ma lɛri-ba o wɔ: «Zanɔ-na si di ke di vu je sɔdonnɛ. A manɔ si a vu ti-balwa balɔ na wɔ yoba seeni tin a tɔɔli We kwɛrɛ kam. Ku yi kɔntu nwaani mu a nunji We te a ba.»

³⁹ O laan ma beeri o tɔgi Galile wɔ maama. O maa yɛni o zɔɔri Zwifɛ bam We-di sum. O maa bri nɔɔna We cɔga kam, yi o zali ciciri nɔɔna yira ni.

Zezi na pe nanyɔɔɔ na yazurɛ te tin
(Matiyu 8:1-4, Luki 5:12-16)

⁴⁰ Nɔɔnu wɔdonɔ deen mu wɔra, o na yi nanyɔɔɔ. O ma zanɔ o vu Zezi te, o kuni doonɛ o yigɛ ni o loor-o o wɔ: «Nmɔ na laga, nɔ wani n pa a na yazurɛ a ji lanyirani.»

⁴¹ O nwanja ma zu Zezi. O ma twɔ o juja o dwe-o, yi o wɔ: «Een. A laga. Zanɔ di yazurɛ si n ji lanyirani.» ⁴² O na tagɔ kɔntu bidwi banja ni tin, mu yawu kɔm yagi nɔɔnu wɔm, yi o yira yam ji lanyirani. ⁴³ Zezi ma daa ta did-o o wɔ, o ve, yi o daari o kaan-o o wɔ: ⁴⁴ «Yi zanɔ n ta kɔlɔ na ki tin n bri nɔɔn-nɔɔnu. Nan yɔɔri n vu We kaanɔm tu wɔm te, si n pa o nii n yira yam, si n daari n kwe wɛɛnu tɔlɔ Moyisi cullu tin na bri ni ti manɔ tin n pa-o, si o ma o kaani Banja-We. Kɔntu wɔ bri nɔɔna maama ni n yawu kɔm sɔni ku je.»

⁴⁵ Zezi na tagɔ kɔntu tin, nɔɔnu wɔm ma nunji yi o kari o nɔɔni kɔlɔ na ki tin o pa nɔɔna maama lwarɔ ku ni ni. Kɔntu nwaani Zezi daa warɔ o zu tu di tu wɔ yi o wɔ sɛgi o titi. O ma lɛeri o manɔ gaa wɔni nɔɔna na tɛrɛ me tin. Nɔɔna maa yɛni ba nunji je maama ba ve o te.

2

Zezi na bri ni o jigi dam si o yagi nɔɔna lwarɔm o ma ce-ba te tin
(Matiyu 9:1-8, Luki 5:17-26)

¹ Da finfin na ke tin, Zezi ma joori o vu Kapernawum. Tu kɔm nɔɔna bam ma lwarɔ ni o tu o wɔ sɔɔɔ ni. ² Ba zanzan ma ba ba la daani sɔɔɔ kɔm ni, yi lanja daa tɛrɛ ku ni ni di finfin di. O maa wɔra o nɔɔni We

taanti o bɔɔ-ba. ³ O na wɔra o bɔɔ-ba kuntu tun, nɔɔna badonnɛ ya jɔɔ kɔɔ ba bɔɔni o te, yi nɔɔna bana zɔɔ-o dɔ gungolo. ⁴ Ba na yi jɔɔgɛ kam tun, ba maa warɔ ba ja-o ba yi Zezi te, kɔɔgɛ kum na daga tun nɔɔna. Ba ma ja-o ba di digɛ kalɔ Zezi na wɔ ka wɔni tun nayuu, ba zagɛ ba puri bɔɔni ba manɔ di Zezi na wɔ mɛ tun. Ba ma daari ba pa gungolo kum kɔɔ kum na tigi kɔɔ banɔ ni tun tɔɔɔ da kɔɔ tu digɛ kam wɔ. ⁵ Zezi ma lwarɔ ni ba kɔɔ ba wɔ-dɔɔba dɔ-dɔ. O ma ta di kɔɔ kum o wɔ: «A bu, nmu lwarɔm dɔm ti.»

⁶ Wɛ callu karanyɔna tiinɛ badaara ya tɔɔɔ ba wɔra. Ba maa je ba bwe ba wɔni ba wɔ: ⁷ «Bɛɛ mu yi o nɔɔni kuntu donɔ? O pai o di Wɛ yi bidwɔ mu. O nɔɔni o twɔ Wɛ mu. Nɔɔn-nɔɔnu bɔɔ wani o yagɔ nɔɔnu lwarɔm o ma ɛɛ-o, kɔɔ na dai Wɛ DI yɔranɔ.»

⁸ Zezi ma lwarɔ ba na jɔɔɔ wɔɔɔɔɔ yalɔ ba wɔni tun. O ma ta di ba o wɔ: «Bɛɔnɔɔni mu ɔɔɔ bɔɔni kuntu donɔ? ⁹ Kɔɔ mu yi mwali kɔɔ dwe, a na tagɔ di kɔɔ kum a wɔ: «Nmu lwarɔm dɔm ti» mu yi mwali, naa a na tagɔ a wɔ: «Zanɔ wɛɛni n kwe n gungolo kum n ta n vɛɔ» mu yi mwali? ¹⁰ A nan wɔ pa abam lwarɔ ni, amɔ wɔɔ na yi Nabiin-bu wɔm tun jɔɔɔ dam lɔɔɔ banɔ ni, sɔɔ a yagɔ nɔɔna lwarɔm a ma ɛɛ-ba.»

O laan ma ta di kɔɔ kum o wɔ: ¹¹ «A lagɔ a ta di nmu, zanɔ wɛɛni sɔɔ n kwe n gungolo kum n ja n vu sɔɔɔ.»

¹² Zezi na tagɔ kuntu tun, bidwɔ banɔ ni mu nɔɔnu wɔm zanɔ ba maama yigɛ ni o kwe o gungolo kum o nunɔ o viiri. Ba na nɛ kuntu tun, kɔɔ ma kɔɔ ba maama yɔɔ. Ba ma zuli Wɛ yi ba wɔ: «Dɔ daa ta wɔ fɔɔɔ dɔɔ na kɔm dɔntɔ donɔ.»

*Zezi na bɔɔni Leevi sɔɔ o taa tɔɔ-o te tun
(Matiyu 9:9-13, Luki 5:27-32)*

¹³ Zezi daa ma nunɔ o vu o wɔ Galile nunɔ kum ni ni. Kɔɔɔ zanzan ma ba o te kɔɔ gilim-o. O maa wɔra o bɔɔ-ba Wɛ ɔɔɔ kam. ¹⁴ O daa ma zanɔ o maa kɛa. O na maa kɛ tun, o ma na nɔɔnu wɔɔɔɔ, o yɔɔ mu Leevi. O ko yɔɔ mu Alhɔ. O dɛɛn je mɛ seeni o na yɔni o je o jonɔ lampoo tun mu. Zezi ma ta dɔ-dɔ o wɔ: «Zanɔ n ta n tɔɔ-nɔ.» O ma sunɔ o zanɔ o tɔɔ o kwaga.

¹⁵ Zezi dɛɛn ma vu Leevi sɔɔɔ sɔɔ o di wɔɔɔ di o karabiɔ bam. Lampo-jɔɔnɔ di nɔn-ɔɔɔɔɔ zanzan di maa tɔɔɔ ba wɔra ba di wɔɔɔ kum di ba, bɛɔnɔɔni balɔ dɛɛn na tɔɔ-o tun daga. ¹⁶ Wɛ callu karanyɔna tiinɛ badaara na nunɔ Farizian tiinɛ kɔɔgɛ kum wɔ tun maa tɔɔɔ ba wɔra. Ba na nɛ Zezi na je o di wɔɔɔ di nɔn-ɔɔɔɔɔ di lampo-jɔɔnɔ kuntu tun, ba ma bwe o karabiɔ bam ba wɔ: «Bɛɛ mu kɔɔ yi o di wɔɔɔ dɔɔɔɔ lampo-jɔɔnɔ di nɔn-ɔɔɔɔɔ tun kuntu?»

¹⁷ Zezi ma ni ba na tagɔ kɔɔ tun. O laan ma ta di ba o wɔ: «Kɔɔ na yi balɔ na jɔɔɔ yazurɔ tun, bantɔ wɔ manɔ sɔɔ ba vu dɔɔɔɔ tu te sɔɔ o sooni-ba. Kɔɔ daari balɔ na ba jɔɔɔ yazurɔ tun mu manɔ sɔɔ ba vu sɔɔ ba na soonim. A na tu lɔɔɔ banɔ tun, kɔɔ dai sɔɔ a bɔɔni balɔ na manɔ ba yi nɔn-nɔɔna tun, amɔ nan tuɔ, sɔɔ a bɔɔni nɔn-balwaarɔ mu sɔɔ ba ba amɔ te.»

*Zezi zaasɔm dɔm na yi zaasɔm-dɔɔɔ te tun
(Matiyu 9:14-17, Luki 5:33-39)*

¹⁸ Zan karabiɔ bam di Farizian tiinɛ bam dɛɛn yɔni ba vɔ ni. Nɔɔna badonnɛ ma vu Zezi te ba bwe-o ba wɔ: «Bɛɔnɔɔni mu Zan karabiɔ bam di Farizian tiinɛ bam yɔni ba vɔ ni, yi nmu karabiɔ bam ba vɔa?»

¹⁹ Zezi ma lɔri-ba o wɔ: «Nɔɔnu na di kaani yi o kɔɔ candiɔ, yi o cilonnɔ na wɔra sɔɔ ba tɔɔɔ ba di, bantɔ wɔ wani ba vɔ ni yi kan-barɔ wɔm ta wɔ ba tee ni na? Ba bɔɔ se ba vɔ ni manɔ kalɔ kan-barɔ wɔm ta na wɔ ba tee

ni tun. ²⁰ Ku nan wó ba ku yi maŋa kam ba na wó ja kan-baru wóm ba viiri tun. Maŋa kam kóntu ni o daa na tæri ba tee ni tun, mu ba laan wó vó ni.

²¹ Nɔɔn-nɔɔnu bá se o kwe garyi-dɔɔri o ma færi gwar-donjo kulɔ na kaari tun. O nan na ki kóntu, garyi-dɔɔri dum laan wó vuuri gwar-donjo kum di pa ku tiini ku cɔgi zanzan. ²² Nɔɔn-nɔɔnu di nan bá se o kwe sa-duŋa o lo o ki lo-donjo wónti. O na ki kóntu, yi sana kam na keeri, kaá pa loo kóm bagɔ mu. Loo kóm wó cɔgi yi sana kam di lo. Kóntu ŋwaani nɔɔnu maŋi si o kwe sa-duŋa o ki lo-duŋu wónti mu.»

*Zezi Kriŋi na dwe siun de callu tum te tun
(Matiyu 12:1-8, Luki 6:1-5)*

²³ Zwifæ bam siun de didon na yi tun, Zezi deen ma togi kari wó o maa kea. O karabiæ bam di maa togi ba veæ, yi ba bwæri muna ba yu ba duna.

²⁴ Farizian tiinæ bam na ne ba na ki te tun, ba ma ta di Zezi ba wi: «Nii ba na ki te tun. Bæe mu yi ba tɔŋi titɔŋi dilu na cɔgi siun de callu tum tun?»

²⁵ Zezi ma læri-ba o wi: «Abam ta wó fogi á karumi Wæ tɔnɔ kóm na bri Pæ Davidi taanti te tun na? Ku bri ni maŋa kalu Abiata deen na yi Wæ kaanum yuutu tun, kana deen jigi Davidi di o nɔɔna bam, yi ba ba jigi wodi si ba di. ²⁶ O ma vu o zu Wæ digæ, yi o kwe dɔpwa yalu na tigi da Wæ ŋwaani tun o di. Dɔpæ dum kóntu culæ si nɔn-gaa di-di, ku na dai Wæ kaanum tiinæ yirani. Davidi deen di dɔpæ dum, yi o daari o pa o nɔɔna bam di togi ba di.»

²⁷ O daa ma ta di ba o wi: «Wæ na ki nabiinæ DI yagi lɔgu banja ni tun, DI tiŋi siun de da yarpe maama wónti, si ku taa jigi zænæ mu ku pa-ba, si ku dai ni Wæ ki nabiinæ siun de callu tum togiŋ ŋwaani mu. ²⁸ Kóntu ŋwaani amu Nabiin-bu wóm jigi ni siun de callu tum banja ni.»

3

*Zezi na pæ nɔɔnu na yazuræ siun de ni te tun
(Matiyu 12:9-14, Luki 6:6-11)*

¹ Zezi daa ma joori o vu o zu ba Wæ-digæ kam. Nɔɔnu maa wɔra o ŋɔa dɔdɔa na tɔga. ² Farizian tiinæ badonnæ maa lagi cwæŋæ si ba bri ni Zezi ki o cɔgi. Kóntu ŋwaani ba ma je ba yiri Zezi si ba nii, oó se o pa nɔɔnu wóm na yazuræ siun de dum ni naa o bá se. ³ Zezi ma ta di nɔɔnu wóm o wi: «Zaŋi n zigi nɔɔna bam maama titari ni.»

⁴ O laan ma bwe ba maama o wi: «Culu bri bæe mu? Koo mu maŋi di culu kóm, nɔɔnu na ki o don lanyirani siun de ni mu maŋi naa o na ki-o lwarum mu gara? Nɔɔnu na vri o don ŋwɔa siun de ni mu maŋi naa o na gu-o mu gara?»

O na bwe-ba kóntu tun, ba maa cum. ⁵ O ma nii ba maama yi o banɔ zaŋi. O wó ma cɔgi zanzan ba wubɔŋa na tigi tun ŋwaani. O laan ma ta di nɔɔnu wóm o wi: «Twi n ŋɔa kam.» O ma twi-ka, yi ka joori ka ji lanyirani.

⁶ Farizian tiinæ bam na ne o na ki te tun, ba ma nunji ba vu ba banɔ di Pæ Erɔdi kwaga nɔɔna bam, si ba lagi cwæŋæ ba gu Zezi.

Nɔn-kɔgɔ na tu Zezi te te tun

⁷ Zezi di o karabiæ bam ma zaŋi ba ke. Ba ma vu ba yi nɔntu kóm ni. Kɔgɔ zanzan ma nunji Galile te sum ni ba togi o kwaga. ⁸ Nɔɔna badonnæ di ma nunji Zeruzalem di Zude maama, di Yidume je sum ni. Badaara di ma nunji je silu na wó Zurden bugæ kam bube didon dum ni tun, di Tiiri

dı Sidon ti-niə yam maama wunu. Kə-fəro zanzan ma vu Zezi te, ba na lwarı o na kɪ kulɔ maama tun nwaanu. ⁹ Ba kɔgɔ kum na daga yi ba tiini ba piun-o zanzan tun, o ma ta dı o karabiə bam sı ba ja naboro ba ba ba zıgı da, sı o wani o zu kɔ wɔ. ¹⁰ O na manı o pa nɔɔna zanzan na yazurə tun, kɔ ma pa yawuna bam maama yigi ba piun-o, yi ba kwaanu sı ba dwe o yira. ¹¹ Manja kalɔ maama ciciri sum na yəni sı na-o, sı wó tu o yigə nı mu, yi sı kaası sı wı: «Nmɔ mu yi Wɛ Bu wɔm.» ¹² Ciciri sum na yəni sı te kuntu don, o yəni o kaanu-sı mu, sı sı yi pa nɔɔn-nɔɔnu lwarı o na yi wulɔ tun.

Zezi na kuri o tintɔɣna fugə-bale bam te tin

(Matiyu 10:1-4, Luki 6:12-16)

¹³ Zezi laan ma zanı o vu o di piu kudon yuu. O ma bəni balɔ o na lagı tin sı ba ba o te. ¹⁴ Ba na tu tun, o ma kuri nɔɔna fugə-bale sı ba taa wɔ o tee nı, sı o taa tunı-ba sı ba taa ve ba tɔɔla Wɛ kwəɾə kam dı nɔɔna. ¹⁵ O ma daarı o pa-ba dam sı ba wani ciciri ba zəli nɔɔna yira nı.

¹⁶ Nɔɔna fugə-bale bam o na kuri tun yira mu tintɔ:

Simɔn wulɔ Zezi na pɛ o yırı nı Pɛyɛɛrı tun,

¹⁷ dı Zaki wulɔ na yi Zebede bu tun, dı o nyaanu Zan.

Zezi ma pa bantu yırı nı Buanergesi, kɔ kuri mu Du-baka biə.

¹⁸ Dı Andre, dı Filipi, dı Batelemi, dı Matiyo, dı Toma,

dı Zaki wulɔ na yi Alfi bu tun, dı Tadı,

dı Simɔn wulɔ na yi Zeloti nɔɔna bam wɔ nɔɔnu tun,

¹⁹ dıdaanu Zudası Yiskariyo wulɔ na wó ba o yəgi Zezi o pa nɔɔna tun.

Wɔɔ dam mu Zezi maı o zəli ciciri sum?

(Matiyu 12:22-32, Luki 11:14-23, 12:10)

²⁰ Zezi ma joori o vu sɔɣo. Kɔgɔ zanzan daa ta ma ba kɔ gilimi sɔɣo kum. Kɔ ma pa Zezi dı o karabiə bam daa warı ba na laja sı ba dı wɔdiu dı. ²¹ O sɔɣo tiinə na ni kuntu tun, ba ma zanı ba nunı sı ba vu ba ja-o ba viiri, bɛnwaanu nɔɔna te ba wı, o co mu.

²² Wɛ callu karanyına tiinə ya nunı Zeruzalem ba ba sı ba nii-o. Ba maa te ba wı: «Sutaana-pe Belizebuli mu jig-o. Kɔ yi wuntu dam mu o ma o zəli sutaana.»

²³ Zezi laan ma bəni-ba sı ba ba o te, yi o daarı o manı mumaŋa o bri-ba o wı: «Nɔɔnu wó wani o ma sutaana-pe dam o ma zəli sutaana na? ²⁴ Tıɔ kulɔ paarı na pɔɔrı kuni bile yi ba jigı daanu tun, kú tu mu. ²⁵ Sɔɣo kulɔ maama na pɔɔrı kɔ tıti wuntu tun, kɔ dı wó tu mu. ²⁶ Sutaana-pe na joori o jigı dı o tıti, kɔ bri nı o paarı dım pɔɔrı bile mu yi o dam ti. Oó tu mu. ²⁷ Kɔ nan na yi te tun, sutaana-pe nyı dı nɔn-didɛɛru na yırı o sɔɣo te tun mu. Nɔɔnu na lagı sı o zu didɛɛru wum sɔɣo o ɣo, o manı sı o da yigə o ja didɛɛru wum o vɔ mu. O na de yigə o vɔ-o, o laan wó wani o zu o kwalımi o jıjıguru tum maama o ja viiri.

²⁸ A lagı a ta cıga mu dı abam sı, kəm-balwaarı tıɔ maama nɔɔna na kɪ tun, naa ta-balwaarı tıɔ ba na ɣɔɔnı tun, Wɛ wai Dı yagi-tı Dı ma ce-ba.

²⁹ Kɔ daarı, wulɔ maama na ɣɔɔnı o twı Wɛ Joro kum tun, Wɛ bá se sı Dı ma ce kuntu tu maŋa dı maŋa. Lwarım dım kuntu wó ta tɔgı kuntu tu sı kɔ taa ve maŋa kalɔ na ba ti tun.» ³⁰ Ba na tagı ba wı, cicirə mu jig-o tun, mu o tagı kuntu dı ba.

Zezi nu dı Zezi nyaana na yi balɔ tin

(Matiyu 12:46-50, Luki 8:19-21)

³¹ Zezi nu di o nyaana ma ba o na wu me tun, ba zigi soho kum mancho no, yi ba pa ni si ba bəŋ-o. ³² Kogo zanzan maa je ba gilim-o. Ba ma ta dud-o ba wu: «N nu di n nyaana tu ba wu mancho no, yi ba lag-m.»

³³ O ma ləri-ba o wu: «Woo mu yi a nu, bran yi a nyaana?» ³⁴ O laan ma nii balu na je ba gilim-o tun seeni yi o wu: «Amu nu di a nyaana mu tuntu. ³⁵ Bəŋwaanti wu maama na ki We wubuŋa na lag te tun mu yi a nyaanti di a nako di a nu.»

4

Zezi na maŋi mumaŋa o bri noona te tun (Matiyu 13:1-23, Luki 8:4-15)

¹ Zezi deen maa wu nuwu kum ni ni o bri noona bam. Noona zanzan ma ba ba gilim-o. Ba kogo kum na daga tun, o ma zaŋi o di naboro ku na wu na bam wuni tun, yi o jəni si o bri-ba. Noona bam maama ma maŋi na bam ni ni, si ba taa cəgi o taanti dum. ² O maa mai mumaŋa o bri-ba wənu zanzan, yi o zaasi-ba o wu:

³ «Cəgi-na. Valu deen mu wura. O ma zaŋi o vu o kara si o du. ⁴ O ma kari o duli o wo-duuru tum. Tidonnə ma tu cwəŋə ni ni. Zunə ma ba ba twe-ti ba di. ⁵ Tidonnə ma tu kandwa jəgə ni valum na ba daga me tun. Ti ma wu daanti ti puli, valum dum na ba lirə tun ŋwaanti. ⁶ Wia ma ba ka baanti ti maama. Ti buŋu na wu zu tga tun, ti ma ti. ⁷ Ku daari wo-duuru tidonnə ma tu sabari wuni. Ti na puli tun, sabari sum laan ma zaŋi si li-ti si gu, yi ti daa wu ki biə. ⁸ Ku daari tidonnə ma tu ti-ywəŋə jəgə ni, ti ma puli ti nuŋi ti ki biə lanyirani. Tidonnə ki nuɛɛni biə fiinto fiinto. Tidaara ki nuɛɛni biə fusirdu fusirdu. Titum di maa ki nuɛɛni biə bi bi.»

⁹ Zezi laan ma ta o wu: «Á nan fogi á cəgi a taanti dum lanyirani.»

¹⁰ Kogo kum na viiri ku daari Zezi o yuranti tun, noona balu ya na wu o tee ni tun badaara ma togi di o karabiə fugə-bale bam, ba vu ba bwe-o mumaŋa yam kuri. ¹¹ O ma ləri-ba o wu: «Ku na yi abam, We maŋi DI pa á lwarı DI paari dum kuri na yi te tun, yi cıga kam kuntu ya maŋi ka səgi mu. Ku daari, balu na dai amu kogo kum wu noona tun, a mai mumaŋa yurani mu a bri-ba We cıga kam, ¹² si <ba na niə, si ba yi taa nai lanyirani, ba na cəgə, si ba yi taa ni ka kuri.

Ku na dai kuntu, ba ya wu pipiri ba se We, yi DI wu yagi ba lwarım DI ma ce-ba.» »

¹³ Zezi laan ma bwe-ba o wu: «Á wu ni mumaŋi duntu kuri na? Kuntu tun, á nan wu ki ta mu á ni mumaŋa yadonnə yam kuri? ¹⁴ Mumaŋi dum kuri mu tuntu:

Wo-duuru tulu valu wum na jigı o du tun mu bri We taanti dum na yi te tun. ¹⁵ Noona badonnə nyi di cwəŋə kam ni wo-duuru tum na tu me tun mu. Bantu na ni We taanti dum tun, sutaanti ma da di ba di li-di, yi di wu zu ba wubuŋa. ¹⁶ Noona badonnə nyi di kandwa jəgə kalu wo-duuru tum na tu da tun mu. Bantu na ni We taanti dum tun, ba jorji-di lila di wupolo. ¹⁷ Taanti dum ma wu tiini di zu ba wubuŋa. Yaara na yi-ba, yi ba na bəesi-ba We taanti dum ŋwaanti, baá da ba kwe-di ba yagi mu lila. ¹⁸ Noona badaara nyi di sabari sum jəgə kam wo-duuru tum na tu da tun mu. Bantu mu yi balu na ni We taanti dum, ¹⁹ yi ba ta jigı liə di lugu baŋa wənu tum. Səbu-lagi ma cəgi ba wubuŋa yi wo-yooŋu fra jigı-ba, ku pa ba kwe We

taanü düm ba yağı, yí dı wó jaanı kuri dı pa-ba. ²⁰ Kú daarı nööna badaara nyí dı tı-ywəŋə jəgə kam wo-duuru tum na tó da tın mü. Bantü mü yí balü na ni Wé taanı düm yí ba se-dí lanyıranı tın. Kuntü ma pa Wé taanı düm ja kuri dı pa-ba, nüneeni wo-duuru na kú biə lanyıranı, sı kú manı dı biə fiınto fiınto, yí tudaara dı kú biə fusrdü fusrdü, yí tidonnə dı kú biə bi bi tın.»

Kanta mımanja

(Luki 8:16-18)

²¹ Zezi daa ma manı o brı-ba o wı: «Nöönu na tarıgı kanta, oó se o kwe-ka o pu tıtəgə kuri nı, naa o zıgı-ka gadogo kuri nı na? Aye. Oó kwe-ka o palı wəeni mü. ²² Külü maama na səgi zım nööna tee nı tın wó ba kú kwın. Külü maama na pugı zım tın wó ba kú purı sı nööna maama lwarı-kú. ²³ A nan fəgı á cəgi á taanı düm lanyıranı.»

²⁴ O daa ma ta o wı: «Kwaanı-na á pa á na ni külü tın zü á wubıŋa. Abam na maı bwanja kalü á manı á pa á donnə tın, Wé dı wó ma bwanja kantü mü Dı manı Dı pəelı Dı pa abam. ²⁵ Bəŋwaanı, nöönu wülü na manı o jıgı wonjo tın, o ta wó jonı kudonj o wəli da, yí nöönu wülü nan na manı o ba jıgı kuləkülü tın wó ba o ga kulé funfın o ya na jıgı tın dı.»

Wo-vaalu bırv mımanja

²⁶ Zezi daa ma ta o wı: «Wé paarı dım nyı dı nöönu na kwe wo-duuru o du o kara wónı te tın mü. ²⁷ Tıttı nı o maa tıgı o dca. Wıa nı o maa yəni o zanı. Wıa dı tıttı maama wo-vaalu tum maa pulə yı tı bıra, yı valü wóm yəri tı na kı te tı pulı. ²⁸ Tıga kam nı mü wənu tum tıttı yəni tı pulı tı nunjı tı da yıgə tı kı vöörü. Tı laan ja pugə yı tı daarı tı kı biə. ²⁹ Wo-vaalu tum na bıgı tı tı, valü wóm laan wó kwe o sügü o vu o zagı-tı, faa manja kam na yı tın ŋwaanı.»

Wé paarı dım na yı te tın

(Matıyu 13:31-32, Luki 13:18-19)

³⁰ Zezi daa ta ma ta o wı: «Amü wó ma bəe mü a maa manı a brı abam Wé paarı dım na nyı te tın? Aá ma mımanja mü a brı abam sı á lwarı lanyıranı. ³¹ Wé paarı dım nyı dı nöönu na kwe wo-duu na yı mımıttınu o du tıga nı, yı wo-duu kım kuntü mü tiini kú yı mımıttınu wo-dwə maama wónı. ³² O na dugı-kü tın, kú laan ma nunjı kú jı kamunu kú dwəni dwə balü maama na wó o kara kam nı tın. Kú ma ta ne kamunə kamunə, yı zunə tui ba so ba pwəru kú yuu nı, kú na jıgı woro tın ŋwaanı.»

³³ Zezi maa maı mımanja yantü dwi zanzan mü o manı Wé taanı dım o brı nööna bam. O maa yəni o brı-ba nüneeni ba na wó wanı ba nı dı kuri te tın. ³⁴ O maa maı mımanja yıranı mü o brı nööna bam. Kú na yəni kú yı wóntü dı o karabiə bam yıranı, o yəni o te wənu tum maama kuri o brı-ba.

Zezi na jıgı dam vu-fərc dı na banja nı te tın

(Matıyu 8:23-27, Luki 8:22-25)

³⁵ De dım kuntü wa-züörı manja nı, Zezi ma ta dı o karabiə bam o wı: «Pa-na dí kwe naboro dí vu dí bə bube dıdonj dım.» ³⁶ O na je naboro kım wónı kuntü tın, ba ma kwe-o ba ja viiri yı ba daarı kəgə kım. Nabwəuru tidonnə dı maa təgı-ba tı veə. ³⁷ Vu-fərc laan ma zanı kú magı boro kım. Na bam ma pəgıh zanzan ba wəra ba sui boro kım, yı kú lagı kú miisi na bam kuri nı. ³⁸ Zezi maa wó naboro kım kwaga kam nı o tıgı pələ banja nı

o dɔa. O karabiə bam ma vu ba zaŋ-o, yi ba ta did-o ba wɪ: «Karanyina, dɪ na lagɪ dɪ tɪ tɪn, kɔ dat kulɔkɔlɔ dɪ nmɔ na?»

³⁹ O laan ma zaŋi wɛɛnt, yi o bagɪ vu-forɔ kɔm o wɪ, kɔ kwəri, yi o daari o ta dɪ na bam o wɪ, ba yaɣɪ sɔɔ! O na tagɪ kuntu tɪn, viu kɔm ma sɪnti kɔ ja, yi na bam dɪ maŋɪ da ba cɪmm. ⁴⁰ O ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: «Bɛɛ mu yi á fɔmma kuntu? Abam ta wɔ kɪ á wu-dɪɔa dɪ amɔ na?»

⁴¹ Fɔɔnti ma tiini dɪ ja-ba. Ba ma bwe daanti ba wɪ: «Nɔɔnti wuntu yi wɔɔ mu, yi viu dɪ na dɪ ta sɛ o ni?»

5

Zezi na zali ciciri nɔɔnti yira ni te tɪn

(Matiyu 8:28-34, Luki 8:26-39)

¹ Ba ma vu ba bɛ nɪntɔ kɔm ni didɔŋ dɪm mɛ Zeraaza tiinɛ na zɔvri da tɪn. ² Zezi ma nunji naboro kɔm wɔnti. Nɔɔnti wɔdɔŋ ma da o nunji yibeelɛ je ni o ba o jeer-o. Cicirɛ mu jig-o ka yaara. ³⁻⁴ O dɛɛn tigi yibeelɛ je ni mu. Kuni zanzan ba yɛni ba mai capɔnnɔ mu ba ma vɔ o jɪa dɪ o nɛ. O maa yɛni o vaŋɪ capɔnnɔ tɪlɔ na wɔ o jɪa ni tɪn o kɔ. O ma daari o magɪ luguru tɪlɔ ba na kɪ o nɛ sɪm ni tɪn o cɔɣɪ. O na tiini o dana tɪn, nɔɔnti-nɔɔnti daa wari o ja-o o vɔ, naa o ja-o o pa o jɛni cɪm. ⁵ Maŋa maama wɪa dɪ tɪtɪ o beeri yibeelɛ je sɪm ni dɪ pweeru yuu ni mu, yi o kaasa. O maa yɛni o magɪ o tɪtɪ dɪ kandwa o fwɛlɛ.

⁶ O na tɔlɔ o na Zezi yigɛ yigɛ tɪn, o ma nunji yibeelɛ yam wɔnti o duri o vu o jeer-o. O na yi o te tɪn, o ma kuni doonɛ o yigɛ ni, ⁷ yi o kaasi dɪ kwɛr-dɪa o wɪ: «Zezi, Yuutu Baŋa-We Bu, n tu amɔ te sɪ n kɪ bɛɛ mu? A loori-m dɪ We yiri, sɪ n yi zaŋɪ n yaari-nɪ.» ⁸ O tagɪ kuntu, bɛŋwaanti Zezi maŋɪ o wɔra o tɛ dɪ cicirɛ kam sɪ ka nunji o yira ni.

⁹ Zezi laan ma bwe-o o wɪ: «N yiri mu bɛɛ?»

O ma lɛri o wɪ: «A yiri mu Kɔɔ, bɛŋwaanti dɪ yi ciciri zanzan mu.»

¹⁰ Ciciri sɪm ma pa nɔɔnti wɔm tiini o loori Zezi, sɪ o yi pa sɪ nunji je sɪntu ni sɪ viiri.

¹¹ Tɛrɛ zanzan dɛɛn ma wɔ je sɪm kuntu ni ba beeri piu kɔm tɛɣɛ ni ba di. ¹² Ciciri sɪm ma loori Zezi sɪ wɪ: «Pa dɪbam cwɛŋɛ sɪ dɪ vu dɪ zɔ tɛrɛ bam.» ¹³ O ma sɛ. Ciciri sɪm laan ma yaɣɪ nɔɔnti wɔm yira yi sɪ zɔ tɛrɛ bam. Tɛrɛ bam kɔɔ kɔm maama laan ma duri ba tu ba tu bugɛ kam wɔnti ba li na ba ti. Ba dɛɛn yi nɛɛnti tɛrɛ murr-tile (2.000) mu te.

¹⁴ Nɔɔnti balɔ ya na nii tɛrɛ bam baŋa ni tɪn ma duri ba vu tu kɔm wɔ dɪ dɛ sɪm maama ni, ba ta dɪ nɔɔnti bam kulɔ na kɪ tɪn. Nɔɔnti bam ma nunji ba vu sɪ ba nii kɔ na kɪ te tɪn. ¹⁵ Ba ma vu ba yi Zezi te. Ba ma na nɔɔnti wɔlɔ ciciri kɔɔ kɔm ya na jig-o tɪn. O maa je yi o wɔbɔŋa joori ya ba o tɪtɪ yi o zɔ gwaaru. Ba na nɛ-o kuntu tɪn, fɔnti ma zɔ-ba. ¹⁶ Balɔ yɛ na nɛ kɛm dɪm tɪn ma ta ba bɪri nɔɔnti bam kɔ na kɪ nɔɔnti wɔm te tɪn, dɪ kulɔ na kɪ tɛrɛ bam dɪ tɪn. ¹⁷ Tu kɔm nɔɔnti bam laan ma loori Zezi sɪ o nunji ba tu kɔm ni o viiri.

¹⁸ Zezi ma vu sɪ o joori o zɔ naboro kɔm wɔ. Nɔɔnti wɔlɔ ciciri sɪm ya na jigɪ sɪ yaari tɪn ma loor-o, sɪ o na sɛ, sɪ o taa tɔɔ-o.

¹⁹ O ma wɔ sɛ. O ma ta did-o o wɪ: «Ve sɔŋɔ, sɪ n ta dɪ n sɔŋɔ tiinɛ n Yuutu Baŋa-We na duri nmɔ ŋwanɔ dɪ DI na kɪ wɔŋɔ kulɔ maama DI pa-m tɪn.»

²⁰ Nɔɔnti wɔm laan ma kɛ o vu je sɪlɔ ba na bɛ ni Tɪnti Fugɛ tɪn, yi o tɛ o bɪri nɔɔnti bam Zezi na kɪ kulɔ o pa-o tɪn. Balɔ maama na ni o taanti dɪm tɪn, kɔ ma sɔ-ba.

*Zezi na bi Zayirusi buko yi o pa kaani wudoŋ na yazuræ te tɪn
(Matiyu 9:18-26, Luki 8:40-56)*

²¹ Zezi deen ma joori o da nɪntu kum wu di naboro o be bube didoŋ dɪm. O na zigɪ nɪntu kum ni nɪ tɪn, non-kogɔ ma ba o te ba gilim-o. ²² Nɔɔnu wudoŋ maa toɔi o wura, o yiri mu Zayirusi. O yi We-digæ kam yigæ tiinæ wu didba mu. O na ne Zezi tɪn, o ma kuni doonæ o yigæ ni, ²³ yi o tiini o loor-o o wɪ: «Amu buko balanja mu lagi o ti. Popo, a loori-m si n ba n danɪ n jia o banja ni, si kuv pa o yawu kum je si o joori o na ŋwia.»

²⁴ Zezi ma se yi o toɔi did-o o ma ve. Ko-foro di maa toɔg-o, yi ba piun-o zanzan.

²⁵ Kaani wudoŋ maa toɔi o wura, o na wæ ka-wu taan bina fugæ-yale.

²⁶ O deen tiini o yaari dogita tiinæ zanzan tee ni. O deen cogɪ o sɔbu maama o yawu kum banja ni, yi ku ta ba garɪ ku pa-o, ku fogɪ ku jiri leeru mu o yira ni. ²⁷ O laan na ni Zezi ŋwa tɪn, o ma toɔi kogɔ kum wu o ke o kwaga o vu o dwe o gorɔ. ²⁸ O maa bunɪ o wɪ: «A na manɪ a dwe o gorɔ kum mɑ di, aɑ na yazuræ.»

²⁹ O na dwe-o kontu tɪn, jana kam ma da ka ko. O ma lwarɪ ni o yawu kum sunɪ ku je o yira ni. ³⁰ Bidwi banja ni mu Zezi maanɪ ni dam nunɪ o yira ni. O maa zigɪ kogɔ kum wu ni o pipiri o nii, yi o bwe o wɪ: «Wɔɔ mu dwe a gorɔ?»

³¹ O karabiæ bam ma ta did-o ba wɪ: «Nmɪ wu ne nɔɔna bam maama na yigi ba piunɪ nmɪ te tɪn na? Bæ mu yi n bwe ni, wɔɔ mu dwe-m?»

³² O daa ta maa fogɪ o nii kogɔ kum wu ni si o lwarɪ wuɔ na dwe-o tɪn.

³³ Fɔunɪ laan maa jigɪ kaani wu ni o yira sat, o na ye kulɔ na ki-o yi o ta o cigæ maama did-o. ³⁴ Zezi ma ta did-o o wɪ: «A buko, nmɪ na ki n wu-didba di amu te tɪn mu pe n na yazuræ. Ve si We wu wæli-m, si n sin di n yawu kum.»

³⁵ Zezi ta na wura o ŋɔɔni kontu tɪn, nɔɔna badonnæ ma nunɪ Zayirusi soŋɔ ba ba, ba ta did-o ba wɪ: «N buko wuɔm tɪga. Daa n yi ta n jigɪ karanyina kam n yaara.»

³⁶ Zezi maa cɪm, yi o ta di Zayirusi o wɪ: «Yi pa fɔunɪ ja-m. Za n weeni n ki n wu-didba di amu.»

³⁷ Zezi ma wu se si nɔɔna toɔi did-o ba vu Zayirusi soŋɔ kum, ku na dat Piyeeri di Zakɪ di o nyaanɪ Zan yiranɪ. ³⁸ Ba ma vu ba yi soŋɔ kum. Zezi ma ni nɪ soɔ yiranɪ mu wura boɔi boɔi, yi nɔɔna keeræ yi ba coosæ. ³⁹ O ma zu soŋɔ kum, yi o ta di nɔɔna bam o wɪ: «Berɔwaanɪ mu yi á ki soɔ yi á keeræ? Bu wuɔm wu tɪgi, o do mu.»

⁴⁰ O na tagɪ kontu tɪn, ba ma mwan-o. O ma pa ba maama nunɪ. O ma daari o ja bu wuɔm nu di o ko di o tɪti karabiæ batɔ bam o vu o zu digæ kalu bu wuɔm na tigi da tɪn. ⁴¹ O ma ja bu wuɔm jɪŋa, yi o ta did-o o wɪ: «Talita kumi.» Taanɪ dɪntu kuri mu: «Bisankana, a lagi a ta nmɪ, zanɪ wæni.»

⁴² O na tagɪ kontu tɪn, bisankana kam ma da ka zanɪ wæni ka veæ. O bina deen yi fugæ-yale mu. Ba na ne kontu tɪn, ku ma su-ba lanyiranɪ.

⁴³ Zezi laan ma kaani-ba o wɪ, ba yi zanɪ ba pa nɔɔn-nɔɔnu lwarɪ kulɔ na ki tɪn. O ma daari o ta di ba o wɪ, ba ki wɔdiu ba pa bu wuɔm si o di.

6

*Zezi tɪti tɪv kum tiinæ na yi-o te tɪn
(Matiyu 13:53-58, Luki 4:16-30)*

¹ Zezi dæen ma nuñi jægə kam kontu ni, yi o joori o vu o titi tuv. O karabiə bam di tög-o ba vu. ² Zwifə bam siun de na yi tun, o ma vu o zu ba Wε-digə kam yi o puli si o bri-ba Wε taani. Nɔɔna zanzan maa wura yi ba cəgi o zaasim dɔm. Ba na ni tun, ku ma su-ba lanyirani. Ba maa te ba wɔ: «Nɔɔnu wɔntu ki ta mu o lwarɔ wænu tuntu donj? O ki ta mu o jigt swan tuntu, yi o jigt dam o ma ki wo-kɔnkagɔla yantu? ³ Ku dai wɔm mu yi da-lwarɔ wɔm na? Wɔm mu dai Mari bu wɔm na? Ku dai wɔm nyaana mu yi Zaki di Zuzefu di Zudasɔ di Simɔn na? Ku dai wɔm nakwa mu wɔ dibam titari ni tun na?»

Kuntu nwaani mu ba dæen wɔ se ni Zezi stɔni o nuñi Wε te. ⁴ O laan ma ta di ba o wɔ: «Nɔɔnu na yi Wε nijonnu, nɔɔna yəni ba pa-o zule lanyirani, ku daari o titi tuv tiinə di o sɔɔɔ tiinə di o cɔrru nan bá nig-o.»

⁵ O dæen ma wɔ ki wo-kɔnkagɔla ba tee ni. Ku na dai o na kwe o jija o danj yawɔna funfun banja ni o pa ba na yazurə tun. ⁶ Ku ma su Zezi di ba na wɔ ki ba wɔ-didwa did-o tun.

Zezi na tuñi o karabiə fugə-bale bam te tin
(Matiyu 10:5-15, Luki 9:1-6)

Zezi dæen maa tɔli ti-balwa bam o kari o bri nɔɔna Wε cɔga kam. ⁷ O laan ma bəni o karabiə fugə-bale bam si ba ba o te. O ma li-ba bale bale si o tuñi-ba, yi o pa-ba dam si ba wani ba zəli ciciri nɔɔna yura ni. ⁸ O ma ta di ba o wɔ: «Á na maa ve, á yi zanj á kwe kɔlɔkɔlɔ á wəli da á ja á vu, ku na dai nacəgə yirani. Á nan yi kwe wɔdiu naa tampɔgɔ. Á yi kwe səbu á ki gwar-fwεela ni á wəli da. ⁹ Zɔ-na natra, si á yi kwe gwaarɔ tile tile. ¹⁰ Á na ve á zɔ sɔɔɔ kɔlɔ á pəni da, si á taá zɔurɔ daani si ku ba ku yi á viirim manja. ¹¹ Ku daari, á na yi tuv kɔlɔ yi ba na wɔ se si ba jeeri abam lanyirani, naa ba na wɔ cəgi abam taani, si á nuñi tuv kɔm kontu ni. Á na maa viirə, si á puɔsi á nε fogo á yagi da, si ku pa nɔɔna bam lwarɔ ni ba wɔ ki lanyirani.»

¹² O na tagi kontu di ba o ti tun, ba laan ma nuñi ba vu ba tɔɔli Wε kwərə, ba bri nɔɔna ni ba manj si ba ləni ba wurɔ ba yagi kəm-balwaarɔ tum. ¹³ Ba ma zəli ciciri zanzan nɔɔna yura ni. Ba ma kwəri ba kwe nugə ba ma dwe yawɔna zanzan, yi ba na yazurə.

Pε Erɔdi na pε ba gv Zan te tin
(Matiyu 14:1-12, Luki 9:7-9)

¹⁴ Pε wɔdonj dæen mu wura, o yiri mu Erɔdi. O ma ba o ni Zezi nwa, nɔɔna zanzan na jigt o taani ba nɔɔni tun nwaani. Nɔɔna badonnə maa te ba wɔ: «Ku yi Zan wɔlɔ na miisi nɔɔna na wɔnti tun mu joori o bi o yagi tɔnti. Kuntu nwaani mu o jigt dam yi o wai wo-kɔnkagɔla o kia.»

¹⁵ Nɔɔna badaara maa wɔ: «Ku yi Wε nijonnu Eli mu tuə.» Badaara di ta maa wɔ: «O yi Wε nijonnu mu, nɔnɛni balɔ na tɔɔli Wε kwərə fanja fanja tun.»

¹⁶ Ku daari, Pε Erɔdi na ni Zezi nwa tun, o ma ta o wɔ: «Kɔv ta yi Zan wɔlɔ amɔ na pε ba go o yuu tun mu joori o bi o yagi tɔnti.»

¹⁷ O dæen tagi kontu, bɛnwaani o ya wɔ ki Zan lanyirani. O pε ba ja Zan ba vɔ ba ki puina digə ni. Ku dæen ki tuntu donj mu: Erɔdi ya di kaani wɔdonj, o yiri mu Erɔdiadi. Kaani wɔm dæen yi o zumbaarɔ Filipi kaani mu. ¹⁸ Zan dæen ma ta did-o ni, ku culə si o di o zumbaarɔ kaani yi o ta nwi. ¹⁹ Kuntu nwaani mu Erɔdiadi culi Zan. O maa lagi si ba gv-o, yi o wɔ nε cwənjə, ²⁰ bɛnwaani Erɔdi dæen kwarɔ Zan. O maa ye ni Zan yi

wu-ponjo tu yi o te ciga. Kuntu n̄waani Erɔdi ma fɔg-o o nii lanyirani, si kulukulu yi ki-o. O maa yɔni o cɛgi o taani di wɔpolo, yi ku pa o wɔbɔŋa vugimi.

²¹ Erɔdiadi dɛen laan ma ba o na cwɔŋɔ si ba gu Zan. Pɛ Erɔdi lɔra manja na tu ka yi tun, o ma ki candiɔ yi o bɔŋi o tu kum didɛera bam di pamaŋna yigɛ tiinɔ, di nadunɔ balɔ na zɔuri Galile ni tun, si ba tɔgi ba di candiɔ kam. ²² Ba na wɔra ba di candiɔ kuntu tun, Erɔdiadi buko laan ma zaŋi o zɔ o sa o bri vɔrɔ bam. Ku ma pa pɛ wɔm di o vɔrɔ bam wɔ poli lanyirani. Pɛ wɔm ma ta di buko wɔm o wɔ: «Wɔŋo kulɔ maama nmɔ na lagi tun, amɔ wɔ pa-m.» ²³ O ta ma ta o du o wɔ: «Aá pa-m wɔŋo kulɔ maama n na wɔ loori a tee ni tun. Ku na manji ku yi a tu kum cicoro di, a ta wɔ pa-m.»

²⁴ Buko wɔm na ni kuntu tun, o ma nunji o vu o nu te o bwe-o o wɔ: «Bɛɛ wɔŋo mu amɔ wɔ loori?» O ma lɔri o wɔ: «Ve n ta ni n lagi si o go Zan yuu mu o pa-m.»

²⁵ Buko wɔm ma ki lila o joori o zɔ pɛ wɔm te, yi o ta did-o o wɔ: «A lagi si n go Zan yuu mu n ki zɔŋ-tanlanja wɔni n pa-ni lele.»

²⁶ Pɛ Erɔdi na ni kuntu tun, o wɔ ma tiini ku cɔgi zanzan. O nan na tagi o du vɔrɔ bam yigɛ ni tun, o maa ba lagi si o vin. ²⁷ O ma ki lila o tɔŋi o pamaŋnɔ didɔba si o vu o go Zan yuu kum o ja ba. Nɔɔnɔ wɔm ma vu pɔna digɛ kam o go Zan yuu kum. ²⁸ O ma kwe-ku o ki zɔŋ-tanlanja wɔni o ja ba o pa buko wɔm. O ma jonji o ja vu o pa o nu.

²⁹ Zan karabiɔ bam na lwarɔ kulɔ na ki tun, ba ma zaŋi ba vu ba kwe o yɔra yam ba ja vu ba ki.

*Zezi na pɛ kɔ-fɔrɔ di wɔdiu ba su te tin
(Matiyu 14:13-21, Luki 9:10-17, Zan 6:1-14)*

³⁰ Zezi karabiɔ fugɔ-bale bam ma joori ba ba o te. Ba ma ta ba bri-o kulɔ maama ba na kia, di ba na bri nɔɔna Wɛ ciga kam te tun. ³¹ Nɔɔna zanzan maa yɔni ba tui Zezi te, yi ba joori ba viirɔ. Ba na daga kuntu tun, Zezi di o karabiɔ bam daa warɔ ba na pwɛlɔ si ba di wɔdiu di. Kuntu n̄waani o ma ta di ba o wɔ: «Abam nan ba á yirani, si di vu gaa wɔ si á wani á sin finfin.»

³² Ba laan ma vu ba zɔ naboro, si ba vu je silɔ na yi gaa wɔ tun ba yirani.

³³ Ba na maa kɛ tun, nɔɔna zanzan ma na-ba yi ba lwarɔ-ba. Ba ma zaŋi ba nunji ba tuni dɔm maama ni, ba duri di nɛ ba vu ba loori-ba jɔgɔ kalɔ ba na maa ve tun ni. ³⁴ Zezi ma nunji naboro kum wɔni. O laan ma na nɔn-kɔgɔ kum na tu ku wɔra. Ba n̄wanja ma zɔ-o lanyirani, bɛn̄waani ba n̄yi di peeni silɔ na ba jigi nayirɔ si o taa nii si banja ni tun. O laan ma poli o wɔra o bri-ba wɛnu zanzan.

³⁵ Ku na tiini ku daani yi wɛ ba wɔra di zɔuri tun, o karabiɔ bam ma vu ba ta did-o ba wɔ: «Manja kam wɔra ka kea, yi jɔgɔ kalɔ dibam na wɔra tin yi gaa wɔ mu. Wɔdiu tɛri yo. ³⁶ Kuntu n̄waani, pa nɔɔna bam vu sam wɔni ba yɛgi wɔdiu ba di.»

³⁷ O ma lɔri-ba o wɔ: «Abam titi pa-ba wɔdiu si ba di.»

Ba ma ta ba wɔ: «Dí na lagi dí yɛgi dípe si di yi ba maama dim, kɔb yi n̄nɛni sɛbu-dala biɔ yale mu (200). Dí wɔ wani dí yɛgi kuntu na?»

³⁸ O laan ma bwe-ba o wɔ: «Abam jigi dɔpwa yagra mu? Ve-na á nii.»

Ba na ve ba nii tun, ba ma joori ba ba, ba ta did-o ba wɔ: «Ya yi dɔpwa yanu di kale yirani mu.»

³⁹ Zezi laan ma pa o karabiə bam ni, si ba pa noona bam pɔɔri kɔgɔ kɔgɔ ba jəni tɪga ni ga-lu kum banja ni. ⁴⁰ Ba maama ma pɔɔri yi ba jəni, badaara kɔgɔ bi bi, badaara kɔgɔ fiinnu fiinnu. ⁴¹ Zezi laan ma kwe dɪpwa yanu yam dɪ kale sile sɪm, yi o kwəni o yuu wɛɛni o ki Wɛ le ti nɔwaani. O ma fɔ fɔ dɪpwa yam o manɪ o pa o karabiə bam, si ba laan jɔŋi-ya ba ja vu ba manɪ ba pa noona bam. O ma daari o manɪ kale sile sɪm dɪ o pa ba maama si ba di. ⁴² Noona bam maama ma di ba su ba daari. ⁴³ Zezi karabiə bam ma pɛ dɪpwa dɪ kale ciwəəru tɪlɔ na daari tɪn ba su tɪtwarɔ fugə-tile. ⁴⁴ Noona balɔ dɛɛn na di kuntu tɪn yi baara mɔrr-tɪnu mɔ (5.000), kɔ wəli dɪ kaana dɪ biə dɪ.

Zezi na ve na banja ni te tɪn
(*Matiyu 14:22-36, Zan 6:16-21*)

⁴⁵ Kuntu kwaga ni Zezi ma da o pa o karabiə bam vu ba zɔ naboro kum, si ba da yigə ba bɛ nɪntɔ kum ba vu ba yi Betisayida. Ba na maa kɛ tɪn, o ma pa kɔgɔ kum viiri. ⁴⁶ O na pɛ ba viiri tɪn, o ma vu o di piu yuu si o warɪ Wɛ.

⁴⁷ Tɪga ma ba ka yi. Naboro kum maa wɔ nɪntɔ kum tɪtari ni, yi Zezi ta wɔ buburu kum ni o yurani. ⁴⁸ O ma na o karabiə bam na tiini ba kwaani ba ye yi kɔ cɛ ba yɪra ni, vu-fɔrɔ na zanɪ kɔ jeeri-ba tɪn nɔwaani. Tɪga na wɔra ka pɔɔri tɪn, Zezi ma zanɪ o ve na bam banja ni o maa ve ba te. O ma vu o lagɪ o gaali-ba o kɛ. ⁴⁹ Ba na nɛ-o o ve na bam banja ni tɪn, ba ya bɔŋi ni kɔ yi ciru mɔ. Ba ma kaasi banja banja, ⁵⁰ bɛnɔwaani ba maama nɛ-o yi fɔntɔ zɔ-ba zanzan.

Zezi laan ma nɔɔntɔ dɪ ba o wɪ: «Pa-na á wɔrɔ ki dam, si kɔ yi amɔ mɔ. Á yi pa fɔntɔ taa jigɪ abam.»

⁵¹ O laan ma vu o zɔ naboro kum wɔ. O na yi ba te kuntu tɪn, vii kum ma da kɔ kwəri. Kɔ ma tiini kɔ su-ba, ⁵² bɛnɔwaani Zezi na manɪ dɪpɛ dɪm o pa nɔn-kɔgɔ kum yi ba di tɪn, ba wɔ ni wo-kɪnkagɪ dɪm kuntu kɪri, Wɛ cɪga kam na wɔ wani ka zɔ ba wɔbɔŋa tɪn nɔwaani.

⁵³ Ba ma vu ba bɛ ba yi bube dɪdɪm dɪm. Ba ma ja naboro kum ba ja nunɪ ba zɪgɪ da. Ba na yi je silɔ tɪn yurɪ mɔ Zenezareti. ⁵⁴ Ba na nunɪ naboro kum wɔntɔ tɪn, nɔɔna bam ma lwarɪ Zezi. ⁵⁵ Ba laan ma duri je sɪm kuntu maama ni, ba vu ba ta ba pa noona lwarɪ. Mɛ maama ba na lwarɪ ni o tu da tɪn, ba ma kwe balɔ na ba jigɪ yazurə tɪn ba zɪŋi gungwəlu wɔntɔ ba ja vu o te. ⁵⁶ O na yəni o ve je silɔ maama tɪn, kɔ na yi tɪ-bale naa tɪ-kamunə, nɔɔna yəni ba ja yawɪna mɔ ba nunɪ ba jeer-o yaga ni ni, yi ba loor-o si o pa-ba cwəŋə si ba dwe o gɔrɔ kum ni má. Balɔ maama na dwe o gɔrɔ kum kuntu tɪn dɛɛn nɛ yazurə.

7

Wo-digiru tɪlɔ na cɔgɪ nɔɔna tɪn
(*Matiyu 15:1-20*)

¹ Farizian tiinə badaara dɪ Wɛ cullu karanyɪna tiinə badonnə dɛɛn ya nunɪ Zeruzalem ba ba, ba gilimi Zezi tee ni. ² Ba ma na o karabiə badonnə na je ba di wɔdiu, yi ba wɔ sanɪ ba ja si kɔ tɔgɪ bantɔ cullu tɪm cwəŋə. ³ Bɛnɔwaani Farizian tiinə bam dɪ Zwifə bam maama ba fɔgɪ ba di wɔdiu, yi ba wɔ sanɪ ba ja si kɔ tɔgɪ cullu tɪlɔ ba nabaara bam na pɛ-ba tɪn. ⁴ Ba na yəni ba zɪgɪ yaga ni ba ba sɔŋɔ, baá ki na mɔ ba ma zarɪ ba tɪtɪ si ba ji lanyirani, yi ba laan daari ba di wɔdiu. Ba ta jigɪ cullu tɪdonnə zanzan

ba na toḡi-ti ba wəli da. Ba yəni ba fəḡi ba sɪn ba zwi dɪ ba kɔɔra dɪ ba luu-kambi, yi ba laan daari ba ki wɔdiu da.

⁵ Ku yi kuntu nɔwaani mu Farizian tiinə bam dɪ We callu karanyina tiinə bam deen bwe Zezi ba wi: «Bee mu yi n karabiə bam yəni ba dɪ wɔdiu, yi ba wu sanɪ ba ja ni dɪbam nabaara bam na pe dɪbam callu tiɪn tɪn?»

⁶ O ma ləri-ba o wi: «Abam yi pipiri-nyina mu. We nijorɔnu Ezayi deen jigi bura dɪ o na maɲi o ta abam taani faɲa faɲa te tɪn. Ku puɔɔni We tɔɔɔ kum wɔni ku wi:

<Nɔɔna bantɔ zuli amɔ We dɪ ba niə mu,
yi ba wɔbɔɲa banɲwe dɪ amɔ.

⁷ Ba na pai amɔ zulɔ yalɔ maama tɪn yi kafe mu.

Ba yəni ba bri nabiinə wɔbɔɲa callu,
yi ba pai ti yi amɔ zaasum dɪm mu.>

⁸ Kuntu, abam kwe We niə yam na bri te tɪn á yagi mu, yi á daari á toḡi nabiinə callu.»

⁹ O daa ta ma ta dɪ ba o wi: «Abam yəni á vɪn We niə yam, yi á daari á jigi á tɪti wɔbɔɲa callu mu á toḡa. ¹⁰ Faɲa faɲa tɪn, Moyisi deen bri We ni dɪm o wi, nɔɔnɔ maɲi sɪ o taa zuli o nu dɪ o ko. O daa ta bri ni, nɔɔnɔ na nɔɔni ta-balɔɔ dɪ o nu naa o ko, kuntu tu maɲi sɪ ba gu-o mu. ¹¹ Ku daari abam nan yəni á ja We taani dɪm á gugwəli mu yi á wi, nɔɔnɔ na jigi wɔɲo kulɔ o ya na wɔ ma o zəni o nu dɪ o ko tɪn, yi o na tagi dɪ ba o wi, wɔɲo kum kuntu yi <Korɪban> mu (ku kuri mu ku yi We nyɪm), ¹² ku bri ni kuntu tu daa wɔ maɲi sɪ o kwe wɔɲo kum o ma zəni o nu dɪ o ko.

¹³ Abam na bri nɔɔna sɪ ba taa toḡi á tɪti callu tɪn pai We taani dɪm daa ba jigi kuri abam tee ni. Abam nan ta yəni á ki wo-balwaarɔ tɪntɔ donnə zanzan á wəli da.»

¹⁴ Zezi daa ta ma bəɲi nɔn-kɔḡo kum sɪ ba ba o te, yi o ta dɪ ba o wi: «Abam maama cəgi lanyirani sɪ á ni a taani dɪm kuri. ¹⁵ Ku dai wɔɲo kulɔ na toḡi nɔɔnɔ ni ku zɔ o wɔ tɪn mu wɔ wantɔ ku cəḡ-o. Ku yi wɔɲo kulɔ na toḡi nɔɔnɔ ni ku nuɲi tɪn mu wɔ cəḡ-o. [¹⁶ A nan fəḡi á cəgi a taani dɪm lanyirani.]>

¹⁷ O laan ma vu o zɔ sɔɲo o daari nɔn-kɔḡo kum pooni ni. O karabiə bam ma bwe-o taani dɪm kuri. ¹⁸ O ma ta dɪ ba o wi: «Abam dɪ ba jigi wɔbɔɲa na? Á maɲi sɪ á taá ye ni, wɔɲo kulɔ maama nɔɔnɔ na wɔ kwe o pa ku toḡi o ni ku zɔ o wɔ tɪn bá wantɔ ku cəḡ-o. ¹⁹ Bɛɲwaani ku bá wantɔ ku zɔ o wɔbɔɲa. Ku nan wɔ tu o kana yirani mu, yi o laan daari o tɔ-ku o yagi.»

Zezi deen na tagi cɪga kam kɔntɔ tɪn, o bri ni wɔdiiru maama maɲi sɪ nɔɔna taa dɪ-ti.

²⁰ O daa ta ma ta o wi: «Ku yi kulɔ na maɲi ku wɔ nɔɔnɔ wɔni yi ku laan nuɲi tɪn mu cəḡ-o. ²¹ Bɛɲwaani ku yi nɔɔnɔ wɔbɔɲa mu pai o lagi wo-balwaarɔ kəm, ku na yi boorim wo-zɔɔna dwi maama, dɪ nɲwɪni, dɪ nɔn-gɔra, ²² dɪ wo-swənə zanzan, dɪ pu-sɪɲa, dɪ kampinə, dɪ wo-digiru kikiə, dɪ wɔ-gurɔ, dɪ bɪbara dɪ nɔn-tɔra, dɪ kamunni, dɪ jwərim. ²³ Wo-balwaarɔ tɪntɔ maama nuɲi nɔɔnɔ wɔni mu yi ti cəḡ-o.»

Kaani wɔdɔɲ na ki o wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi te tɪn

(Matiyu 15:21-28)

²⁴ Zezi deen ma nuɲi je sɪm kɔntɔ ni o vu Tiiri nawurə yam seeni. O maa vu o zɔ sɔɲo kudɔɲ. O ma ba lagi sɪ nɔɔna lwarɪ ni o wɔra, yi o wɔ wantɔ o səgi o tɪti dɪ nɔɔna bam. ²⁵⁻²⁶ Kaani wɔdɔɲ maa wɔra, o na yi

dwi-ge tu. Ba ya lug-o Siiri ni mu, je silu yiri na yi Fenisi tun. Cicirə maa jigi o buko ka yaara. O maa na ni Zezi nwa tun, o ma ki lila o vu o te, yi o kuni doona o yigə ni o loor-o, si o zali cicirə kam o pa ka yagi o buko wum yira. ²⁷ Zezi ma ta did-o o wi: «Biə bam mu manj si ba da yigə ba di ba daari. Ku wu manj si noonu joni o biə wodi o di kakuri yigə ni.»

²⁸ Kaani wum maa ləri o wi: «Amu tu, n tagi ciga. Kakuri silu nan na tigi taabulu kuri ni tun wat si twe wodi kulu biə bam na di yi ku siiri tga ni tun si di.»

²⁹ O laan ma ta di kaani wum o wi: «Nmu lərə yam na lana tun nwaani, a se n loro kom. Joori n vu soho. Cicirə kam manj ka yagi n buko wum yira.»

³⁰ Kaani wum ma suntu o joori o vu soho. O ma na o buko wum o tigi o tige je ni, di cicirə kam nunj ka daar-o.

Zezi na pe zwa-kogo na yi bibaku na yazura te tin

³¹ Zezi laan ma zanj o nunj Tiiri nawurə yam ni o da Sidon o ke. O laan ma tigi je silu ba na ba ni Tuni Fuga tun o vu o yi Galile nuntu kom je sum.

³² Noonu ma wura o na yi zwa-kogo yi o wari o noonu lanyirani. Ba ma ja-o ba vu Zezi te. Ba ma loor-o si o kwe o jina o danj noonu wum banja ni si o pa o na yazura. ³³ Zezi ma ja-o o vu daa o yirani o daari kogo kom. O ma kwe o nwa o turi noonu wum zwa ni, yi o daari o twi lileeru o ki o nwa ni o ma dwe o dindalimi. ³⁴ O ma kwani o yuu o nii weeni, yi o suuri. O ma ta di noonu wum o wi: «Efata», ku kuri mu Puri! ³⁵ O na tagi kuntu tun, o zwa yam ma suntu ya puri, yi o dindalimi di wat di pipirə. O maa wat o noonu lanyirani.

³⁶ Zezi ma kaani noona bam maama, si ba yi ta kulu na ki tun ba bri noon-noonu. O na kaani-ba kuntu tun, mu ba laan fogi ba te di noona bam. ³⁷ Ku ma tiini ku su balu maama na ni tun zanzan. Ba maa wi: «Woho kulu maama o na ki tun yi lanyirani mu. O pai zwa-kwaru joori ti ni, yi mumaaru di wat ti noona.»

8

Zezi na pe ko-foro di wodi ku su te tin (Matiyu 15:32-39)

¹ Kantu manja kam ni kogo zanzan daa ma joori ku gilimi daani Zezi tee ni. Ba maa ba jigi kulukulu si ba di. Zezi ma beji o karabiə bam yi ba ba o te. O ma ta di ba o wi: ² «Noona bantu nwanja jigi-ni, di ba na tu ba wu a tee ni zim da yato yi ba daa ba jigi wodi si ba di tun. ³ A na pe ba viiri yi ba wu di kulukulu, kana wu pa ba bəri cwəhə ni, bejwani ba badaara nunj yigə yigə mu ba ba amu te.»

⁴ O karabiə bam ma lər-o ba wi: «Dí nan wu ki ta mu dí na wodi gaa kuntu wuni si ku yi ba maama dim?»

⁵ O ma bwe-ba o wi: «Abam jigi dipwa yagra mu?»

Ba ma ləri ba wi: «Ya yi yarpe mu.»

⁶ Zezi laan ma ta di kogo kom si ba maama jeni tga ni. O ma kwe dipwa yarpe yam yi o ki We le ya nwaani. O ma ja-ya o fo fo o pa o karabiə bam, yi bant di laan joni ba ja vu ba pa noona bam. ⁷ Ba deen jigi kaləh-bale funtu ba wəli da. Zezi ma kwe-si o ki We le, yi o daari o ta di o karabiə bam si ba kwe suntu di ba manj ba pa noona bam maama. ⁸ Ba maama ma di ba su ba daari. Ba laan ma twe cicwəru tlu na daari tun ba su

tɪtwarɔ tɪrpe. ⁹ Balɔ dɛɛn na di kɔntɔ tɪn yɪ baara mɔrr-tɪna mɔ (4.000), kɔ wɛli dɪ kaana dɪ biɛ dɪ.

Zezi laan ma pa kɔgɔ kɔm viiri. ¹⁰ O ma daari o vu o zɔ naboro dɪ o karabiɛ bam. Ba ma vu ba yɪ jɛgɛ kalɔ yiri na yɪ Dalɪmanuta tɪn.

Farizian tiinɛ na yɪ te tɪn
(*Matiyu 16:1-12*)

¹¹ Farizian tiinɛ badonnɛ dɛɛn ma ba Zezi te ba ma puli ba magɪ kantɔgɔ did-o, yɪ ba lagɪ sɪ ba man-o ba nii. Ba ma ta did-o, sɪ o kɪ wo-kɪnkagɪli dɪlɔ na wɔ bri-ba nɪ o dam dɪm nuɲi Wɛ tee nɪ tɪn. ¹² O ma tiini o suuri o wɔnɪ, yɪ o ta o wɪ: «Bɛɛ mɔ yɪ zɪm nɔɔna bam lagɪ sɪ a kɪ wo-kɪnkagɪli a bri-ba? A lagɪ a ta cɪga mɔ dɪ abam sɪ, a bɔ kɪ wo-kɪnkagɪli a bri-ba.»

¹³ O na tagɪ kɔntɔ tɪn, o ma yagɪ ba te, yɪ o joori o vu o zɔ naboro kɔm sɪ ba vu ba bɛ bube didɪm dɪm.

¹⁴ Ba dɛɛn na wɔ naboro kɔm wɔnɪ ba maa ve ba bɛ tɪn, Zezi karabiɛ bam ya swe sɪ ba ja dɪpe ba wɛli da, dɪpe didɔba yɪranɪ mɔ ba ya jɪga.

¹⁵ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Fɔgɪ-na á cɪ á tɪtɪ sɪ á yɪ pa Farizian tiinɛ bam dɪ Pɛ Erɔdɪ dɪ abam ba dabɪli dɪm.»

¹⁶ O na tagɪ dɪ ba kɔntɔ tɪn, ba ma nɔɔnɪ daanɪ ba wɪ: «Kɔ yɪ dɪpe taanɪ mɔ o tea, dɪ na ba jɪgɪ tɪn nɪwaanɪ.»

¹⁷ Zezi ma lwarɪ ba na jɪgɪ kɔlɔ ba nɔɔnɪ tɪn, yɪ o wɪ: «Bɛɛ mɔ yɪ á nɔɔnɪ daanɪ á wɪ, á na ba jɪgɪ dɪpe tɪn mɔ te a nɔɔnɪ kɔntɔ? Abam ta wɔ lwarɪ Wɛ na jɪgɪ dam te tɪn na? Á wɔbɔɲa tɪgɪ mɔ na? ¹⁸ Abam jɪgɪ yɪɛ yɪ ya ba nat Wɛ cɪga kam. Á jɪgɪ zwa yɪ á ba ni Wɛ taanɪ dɪm kuri. ¹⁹ Abam manɪ á swe a dɛɛn na kwe dɪpwa yanu mɔ a fɔ fɔ a pa baara mɔrr-tɪnu tɪm yɪ ba di na? Ba na di ba ti tɪn, abam tɛwe cicwɛɛru tɪm á su tɪtwarɔ tɪgra mɔ?»

Ba ma lɛr-o ba wɪ: «Tɪtwarɔ fugɛ-tɪle.»

²⁰ O daa ma bwe-ba o wɪ: «A daa ta na kwe dɪpwa yarpe yam a fɔ fɔ a pa baara mɔrr-tɪna tɪm yɪ ba di tɪn, á tɛwe cicwɛɛru tɪm á su tɪtwarɔ tɪgra mɔ?»

Ba ma lɛr-o ba wɪ: «Tɪtwarɔ tɪrpe.»

²¹ O laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam nan daa ta ba ni kɔ kuri mɔ na?»

Zezi na puri lilwe yɪ te tɪn

²² Ba dɛɛn ma vu ba yɪ Betisayida. Nɔɔna badonnɛ ma ja lilwe ba ja vu Zezi te, yɪ ba loor-o sɪ o ma o jɪna o dwe-o, sɪ o na yazurɛ. ²³ O ma ja lilwe wɔm jɪna o vanɪ o ja nuɲi tɪv kɔm daa. O ma twɪ lileeru o kɪ o yɪɛ nɪ, yɪ o danɪ o jɪa lilwe wɔm banja nɪ. O laan ma bwe-o o wɪ: «Nɔmɔ nat wɔnɔ na?»

²⁴ Lilwe wɔm ma puri o yɪɛ o nii, yɪ o wɪ: «A nat nɔɔna mɔ. Ba nan nyɪ dɪ tweeru mɔ te yɪ ba veɛ.»

²⁵ Zezi daa ma danɪ o jɪa nɔɔnɔ wɔm yɪɛ nɪ. O laan ma fin o yɪɛ yam, yɪ ya joori ya nat. O maa wɔ o nat wɔnɔ maama lanyranɪ. ²⁶ Zezi laan ma ta did-o o wɪ, o yɔɔrɪ o vu o sɔnɔ, sɪ o daa yɪ joori o zɔ tɪv kɔm wɔ.

Pɪyɛɛrɪ tagɪ sɪ Zezi yɪ Krisi wɔm Wɛ na twɲɪ tɪn mɔ
(*Matiyu 16:13-20, Luki 9:18-21*)

²⁷ Zezi dɪ o karabiɛ bam daa ma kɛ, ba vu ba yɪ Sezaari kɔlɔ na yɪ Filipi tɪv tɪn. Ba na maa ve tɪn, o ma bwe-ba o wɪ: «Nɔɔna yɛni ba tɛ ba wɪ, amɔ yɪ wɔɔ mɔ?»

²⁸ Ba ma læri ba wɪ: «Badaara tɛ ba wɪ, nmɔ yɪ Zan wʉlɔ dɛɛn na miisi nɔɔna na wʉnɪ tɪn mʉ. Babam dɪ maa tɛ ba wɪ, nmɔ yɪ Wɛ nijɔŋnu Eli mʉ. Badonnɛ dɪ maa tɛ ba wɪ, nmɔ yɪ faŋa faŋa Wɛ nijɔŋnɛ bam dɪdʉa mʉ.»

²⁹ O laan ma bwe-ba o wɪ: «Kʉ nan na yɪ abam, abam bʉŋɪ sɪ amɔ yɪ wɔɔ mu?»

Pɪyɛɛrɪ ma lɛr-o o wɪ: «Nmɔ yɪ Krisi wʉm Wɛ na tʉŋɪ tɪn mʉ.»

³⁰ Zezi laan ma kaanɪ-ba sɪ ba yɪ ta kʉntʉ ba brɪ nɔɔn-nɔɔnu.

Zezi na brɪ o tʉʉnɪ na wʉ ta yɪ te tɪn

(Matiyu 16:21-28, Luki 9:22-27)

³¹ Kʉ na zɪgɪ kantʉ maŋa kam nɪ, Zezi ma ŋɔɔnɪ o brɪ-ba o wɪ: «Amɔ Nabiin-bu wʉm maŋɪ sɪ a na yaara zanzan. Zwifɛ nakwa bam dɪ ba kaanɪm yɪgɛ tiinɛ bam dɪ ba cullu karanyɪna tiinɛ bam mʉ wʉ culi amʉ. Baá gu-nɪ, yɪ da yatɔ dɛ nɪ a laan wʉ jooɪ a bi.» ³² O maa ŋɔɔnɪ kʉntʉ jaja o brɪ-ba. Pɪyɛɛrɪ ma ja-o o vu daa, yɪ o kaan-o o wɪ, o yɪ taa ŋɔɔnɪ kʉntʉ doŋ.

³³ Zezi ma guni o nii o karabiɛ bam seeni, yɪ o baɟɪ Pɪyɛɛrɪ o wɪ: «Sʉtaanɪ, ve daa a tee nɪ! Nmɔ wʉbʉŋa yam yɪ nabiinɛ ŋyɪm mʉ, sɪ ya ba tɔgɪ Wɛ na lagɪ te tɪn.»

³⁴ Zezi laan ma bʉŋɪ nɔn-kɔgɔ kʉm maama dɪ o karabiɛ bam sɪ ba ba o te. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Nɔɔnʉ wʉlɔ maama na lagɪ sɪ o taa tɔgɪ amʉ kwaga tɪn, kʉntʉ tu maŋɪ sɪ o vɪn o tɪtɪ wʉbʉŋa sɪ o sɛ yaara nɪ wʉlɔ na zɪŋ tʉʉn-dagara o maa ve o tʉʉnɪ jɛgɛ te tɪn, sɪ o laan taa tɔgɪ-nɪ.

³⁵ Wʉlɔ maama nan na lagɪ sɪ o yɪrɪ o ŋwɪa tɪn, kʉntʉ tu wʉ ga-ka mʉ. Kʉ daari, wʉlɔ maama na sɛ sɪ o ga o ŋwɪa amʉ ŋwaaɪnɪ dɪ Wɛ kwɛr-ywɛŋɛ kam ŋwaaɪnɪ, kʉntʉ tu wʉ na ŋwɪa Wɛ tee nɪ. ³⁶ Nɔɔnʉ nan na nɛ lʉgʉ baŋa wɛɛnu tɪm maama, yɪ o laan na gɛ ŋwɪa Wɛ tee nɪ, bɛɛ nyɔɔrɪ mʉ o nɛa? ³⁷ Kʉlɔkʉlɔ nan tɛrɛ nɔɔnʉ na wʉ wanɪ o ma lɛni o ŋwɪa Wɛ tee nɪ. ³⁸ Kʉntʉ tɪn, nɔɔnʉ wʉlɔ maama na kwari cavɪra amʉ ŋwaaɪnɪ dɪ amʉ taanɪ dɪm ŋwaaɪnɪ zɪm nɔɔna bam tɪtari nɪ, ba na yɪ nɔn-balwaarɔ yɪ ba yɪgɛ tɛrɛ dɪ Wɛ tɪn, amʉ Nabiin-bu wʉm dɪ wʉ kwari kʉntʉ tu cavɪra, maŋa kam a na wʉ jooɪ a ba lʉgʉ baŋa dɪ a Ko Wɛ paari-zulɛ dɪ Dɪ malesɪ sɪm tɪn.»

9

¹ O daa ta ma ta dɪ ba o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mʉ dɪ abam sɪ, nɔɔna balɔ zɪm na wʉ yo seeni tɪn badaara bá tɪ, yɪ baá na Wɛ paari dɪm na wʉ ba nɔɔna tɪtari nɪ dɪ dam te tɪn.»

Zezi yɪbiyɛ na lɛni te tɪn

(Matiyu 17:1-13, Luki 9:28-36)

² Da yardʉ dɛɛn na kɛ tɪn, Zezi laan ma ja Pɪyɛɛrɪ dɪ Zakɪ dɪ Zan o pa ba tɔgɪ daanɪ ba vu ba dɪ pu-kamunu yuu. Ba wʉra ba yɪranɪ. Ba na wʉra kʉntʉ tɪn, Zezi yɪbiyɛ ma lɛni ba yɪgɛ nɪ. ³ O gwaarɔ tɪm ma tiini tɪ pɪrɪ parɪ parɪ yɪ tɪ nyɪna. Tɪ pɪrɪ tɪ gaalɪ nabiinu na wʉ wanɪ o zarɪ o gwaarɔ o pa tɪ pɪrɪ te tɪn. ⁴ Eli dɪ Moyisi ma da ba nuŋɪ ba yɪgɛ nɪ, yɪ ba ŋɔɔnɪ dɪ Zezi.

⁵ Pɪyɛɛrɪ laan ma ta dɪ Zezi o wɪ: «Karanyɪna, dí na wʉ yo seeni tɪn, kʉ tiini kʉ lana kʉ pa dɪbam. Nan pa dí pu vwɛ yatɔ yo seeni, sɪ nmɔ dɪ Moyisi dɪ Eli taa zʉʉrɪ da.» ⁶ Fʉʉmɪ dɛɛn zʉ-ba zanzan. Kʉntʉ ŋwaaɪnɪ mʉ o garɪ o ŋɔɔnɪ kʉntʉ doŋ.

⁷ Kunkwænu laan ma ba ti kwæli-ba. Ba ma ni kwërè na ñòon ti wóni ka wí: «Wóntu mu yi amu bu-dba a na so-o di a wu maama. A nan taá cegi o taani lanyirani.»

⁸ Ba ma da kwæni ba nii jëgë maama, yi ba daa wu ne ñoon-ñoonu, ku na dai Zezi yirani. ⁹ Ba ma zani piu kum yuu ni ba maa tuë. Zezi laan ma kaani-ba o wí: «Yi pa-na ñoon-ñoonu lwarí á na ne kulb tun, si ku taa ve manja kalu amu Nabiin-bu wum na wó ba a bi a yagi tuntu tun.» ¹⁰ Ba ma se yi ba ñoonu ba yirani ba bwe ba nii, ka bi ka yagi tuntu taani dum kuri mu bæ.

¹¹ Ba laan ma bwe-o ba wí: «We callu karanyina tiinë bam yëni ba te ba wí: Eli mu maní si o da yigë o ba, si Krisi wum laan da kwaga. Ku yi ciga mu naa vwan mu?»

¹² Zezi ma lëri-ba o wí: «Ku yi ciga mu. Eli maní si o da yigë o ba o kwe wõn maama, si Krisi wum laan ba. Bëe nan mu yi ku pupuni We tonu kum wuni ku wí, Nabiin-bu wum maní si o yaari zanzan si ñoonu cul-o?»

¹³ A nan taá ye-na ni, Eli maní o ba, yi ñoonu tiini ba bæe-o ni ba wubnja na lagu te tun, ni ku na maní ku pupuni o wõn We tonu kum wuni te tun.»

*Zezi na zëli cicirë bu wudon yira ni te tun
(Matiyu 17:14-23, Luki 9:37-45)*

¹⁴ Zezi di o karabië batu bam laan ma joori ba vu ba yi o karabië babam bam te. Ba ma na kogo zanzan na gilimi-ba. We callu karanyina tiinë badonnë maa wura ba magi kantogo didaani ba. ¹⁵ Kogo kum na ne Zezi tun, ba ma tiini ba yi yëu, yi ba duri ba vu o te ba joon-o. ¹⁶ O ma bwe-ba o wí: «Bëe ñwaan mu á zigí á magi kantogo di ba?»

¹⁷ Ñoonu wudon maa wu kogo kum wuni, o ma lër-o o wí: «Karanyina, a ya jaani a bu mu a ba nmu te, si n pa o na yazurë. Cicirë mu jig-o ka yaara, ka pa o wari o ñoonu. ¹⁸ Manja kalu ka na yëni ka ja-o tun, ka yëni ka dul-o ka di tuga ni mu. Lile-punë ma nunji o ni ni yi o duni o yälë. O yira yam maama yaa yëni ya ku. A ma loori nmu karabië bam si ba zëli cicirë kam si ka yag-o, yi ba wu wani.»

¹⁹ Zezi na ni kuntu tun, o ma ta o wí: «Abam zim ñoonu bam bri á ba jigí wu-didba di amu. Amu wó daani abam titari ni a ki wu-zuru di abam si ku taa ve manja koo? Ja-na bu wum á ba.» ²⁰ Ba ma ja-o ba vu o te.

Cicirë kam na ne Zezi tun, ka ma su bu wum ka pa o yira sai pogi pogi. O ma tu tuga ni o bibilë. Lile-punë maa nunji o ni ni. ²¹ Zezi ma bwe bu wum ko o wí: «Manja koo mu ku puli ku ki-o kuntu?»

O ma lër-o o wí: «O biini ni. ²² Kuni zanzan cicirë kam yëni ka dul-o ka di mini wuni di na wuni mu, si ka gu-o. Nmu nan na wó wani, si n duri dibam yibwënë n zëni dibam.»

²³ Zezi ma lër-o o wí: «Nmu tagi n wí, amu na wó wani mu. Wulu maama nan na ki o wu-didba di amu tun, kulukulu tërë We na bá wani DI ki DI pa kuntu tu.»

²⁴ Bu wum ko laan ma kaasi o wí: «A suni a jigí wu-didba di nmu. Nan wëli-ni si a taa fõgt a jiga.»

²⁵ Zezi ma na non-kogo zanzan na durë ku maa biini ba te. O laan ma bagí cicirë kam, yi o ta di ka o wí: «Nmu wulu na pai ñoonu jiri mumaaru di zwa-kwaru tun, a te di nmu si n nunji bu wum yira ni n viiri, si n daa yi joori n yaar-o.»

²⁶ Zezi na tagi kuntu tun, cicirë kam ma kaasi, yi ka tiini ka su bu wum ka pa o yira sai pogi pogi, yi ka nunji ka daar-o. Ka na yag-o tun, o ma

bəri. Nɔɔna zanzan maa te ba wɔ: «O tigi mu.» ²⁷ Zezi laan ma ja o juɔa o pa o zanɔ wɛɛni o zigi.

²⁸ Zezi na joori o zu digə tɔn, o karabiə bam ma vu o te ba yɔranɔ, yɔ ba bwe-o ba wɔ: «Bɛɔwaaɔ mu dɔbam wɔ wani dɔ zəli cicirə kam?»

²⁹ O ma ləri-ba o wɔ: «Cicirə kantu donɔ zəlɔm cana. Cicirə kantu dwi warɔ ka zəli ku na dai dɔ Wɛ-loro dam.»

³⁰ Ba dɛɛn ma nuɔi jəgə kam kuntu ni ba vu ba tɔgi Galile wɔ ba ke. Zezi maa ba lagɔ si nɔɔn-nɔɔnu lwarɔ ba je, ³¹ o na jigi o karabiə bam o bɔri tɔn ɔwaaɔ. O maa bɔri-ba o wɔ: «Baá ja amɔ Nabiin-bu wɔm ba kɔ nɔɔna juɔa ni yɔ ba gu-nɔ. Ba nan na gu-nɔ, da yatɔ dɛ ni a laan wɔ joori a bi a yagi tɔɔni.»

³² O karabiə bam ma wɔ ni o taanɔ dɔm kuri, yɔ ba kwarɔ si ba bwe-o ba nii.

Wɔɔ mu yɔ kamunu o dwe maama?

(Matiyu 18:1-9, Luki 9:46-50, 17:1-2)

³³ Ba ma vu ba yɔ Kapɛrnawum. Ba ma zu sɔɔɔ. Zezi ma bwe o karabiə bam o wɔ: «Dɔ na wɔ cwəɔɔ ni dɔ maa biɔni tɔn, á ya magɔ kantɔgɔ bɛɛ ɔwaaɔ mu?»

³⁴ Ba maa cɔm. Bɛɔwaaɔ, ba ya na maa biɔni tɔn, ba ya magɔ kantɔgɔ daanɔ si ba nii, bantɔ wɔni wɔɔ mu yɔ kamunu o dwe ba maama. ³⁵ Zezi ma jəni tɔga ni. O ma bəɔi o karabiə fugə-bale bam si ba ba o te. O ma ta dɔ ba o wɔ: «Wɔlɔ na lagɔ si o taa yɔ yigə tu tɔn, kuntu tu manɔ si o ji ba maama kwaga tu mu, si o taa tɔɔi o pa ba maama.»

³⁶ O ma ja bu balanɔ o pa o zigi ba maama titari ni. O ma kwe-o o kɔ o ja-kukoro ni, yɔ o ta dɔ ba o wɔ: ³⁷ «Wɔlɔ maama na niɔi bu balanɔ kantu donɔ lanyɔranɔ amɔ yɔri ɔwaaɔ tɔn, kuntu tu niɔi amɔ mu. Wɔlɔ maama nan na niɔi amɔ tɔn, ku dai amɔ yɔranɔ mu o niɔa, ku yɔ o niɔi Banja-Wɛ dɔlɔ na tɔɔi-nɔ tɔn dɔ mu.»

³⁸ Zan ma ta dɔ Zezi o wɔ: «Karanyɔna, dɔ ya nɛ nɔɔnu wɔdonɔ na zəli ciciri nɔɔna yɔra ni dɔ nmɔ yɔri. O nan na dai dɔbam kɔgɔ kɔm wɔ nɔɔnu tɔn, dɔ ma kwaanɔ si dɔ cɔ-o, si o daa yɔ taa kɔ kuntu.»

³⁹ Zezi ma ləri o wɔ: «Á ya wɔ manɔ si á cɔ-o. Nɔɔnu wɔlɔ maama na tɔgi amɔ yɔri ɔwaaɔ o kɔ wo-kɔnkagɔ tɔn bá wani o pipiri lila o ɔɔɔni ta-balɔɔ o pa-nɔ. ⁴⁰ Bɛɔwaaɔ wɔlɔ maama na ba culi dɔbam tɔn yɔ dɔbam nɔɔnu mu. ⁴¹ A lagɔ a ta cɔga mu dɔ abam si, nɔɔnu wɔlɔ na kwe na o pa abam si á nyɔ, á na yɔ amɔ Zezi Krisi nɔɔna tɔn ɔwaaɔ, kuntu tu wɔ na pɛri Wɛ tee ni.

⁴² Ku na yɔ balɔ na kɔ ba wɔ-dɔdɔa dɔ amɔ tɔn, ba na manɔ ba muri ni bu-balwa te dɔ, nɔɔnu wɔlɔ na pɛ ba dɔdɔa yagi Wɛ cwəɔɔ tɔgum tɔn, ba na ləgi kandwɛ kamunu mu kuntu tu ba ni ba dɔ-o nɔnu wɔni yɔ o ti, kuɔ ta garɔ cam dɔlɔ o na wɔ ba o na Wɛ tee ni tɔn. ⁴³ Nmɔ juɔa na lagɔ ka pa n kɔ lwarɔm, ku manɔ si n go-ka mu n yagi. N na gɛ n juɔa, yɔ n daari n na ɔwɔa Wɛ tee ni, kuntu garɔ nmɔ na jigi n jia maama yɔ n vu min-tɔ, mɛ na yɔ mini dɔlɔ na bá dwe manɔ dɔ manɔ tɔn. [⁴⁴ Jəgə kam kuntu ni,

<kanzwa wɔ ta di ba yɔra,

yɔ ya ba fɔgi ya tɔa.

Mini wɔ ta di-ba,

yɔ dɔ ba fɔgi dɔ dweə.]

⁴⁵ Nmu naga na lagɪ ka pa n kɪ lwarum, ku manɪ sɪ n go-ka mu n yagɪ. Nmu na yɪ na-dɔa yɪ n na ŋwɪa Wɛ tee ni, kuntu garɪ nmu na jɪgɪ n nɛ sɪm maama, yɪ ba laan dɪ-m ba yagɪ min-tɔu ni. [⁴⁶ Jɔgɔ kam kuntu ni, <kanzwa wó ta di ba yɪra, yɪ ya ba fɔgɪ ya tɔa.

Mini wó ta di-ba,
yɪ dɪ ba fɔgɪ dɪ dweə. >]

⁴⁷ Nmu yɪ nan na lagɪ dɪ pa n kɪ lwarum, ku manɪ sɪ n li-dɪ n dɔli n yagɪ mu. N na jɪgɪ yɪ dɪdɔa yɪ n zɔ Wɛ paari dɪm wɔni, kuntu garɪ nmu na jɪgɪ yɪə yale, yɪ ba laan dɪ-m ba yagɪ min-tɔu ni. ⁴⁸ Jɔgɔ kam kuntu ni, <kanzwa wó ta di ba yɪra,

yɪ ya ba fɔgɪ ya tɔa.

Mini wó ta di-ba,

yɪ dɪ ba fɔgɪ dɪ dweə. >

⁴⁹ Nɔɔnu maama manɪ sɪ Wɛ kwe mini mu Dɪ ma man-o Dɪ nii, sɪ Dɪ pa o bɪcarɪ fɔgɪ dɪ kwe, ni ye na kwe wɔdiu te tɪn. ⁵⁰ Yɛ ywənə yɪ dɪ wai dɪ kwe wɔdiu. Yɛ ywəni nan na ti, n daa n bá want n pa dɪ joori dɪ ja ywəni. Pa-na á wɔru taa ywəmmə da-ŋwaani, sɪ á jəni dɪ yazurə, ni ye na pai wɔdiu ywəmmə te tɪn.»

10

Kaani vɪm taani

(Matiyu 19:1-12, Luki 16:18)

¹ Zezi laan ma zanɪ o nuɪ je sɪm kuntu ni o vu o da Zude tɪ-niə yam. O ma vu o be Zɔrden bugə kam ni dɪdɔŋ dɪm ni. Nɔn-kɔgɔ zanzan daa ma ba ba gilim-o. O ma ta bri-ba Wɛ cɪga kam, ni o na yəni o kɪ te tɪn.

² Farizian tiinə badaara dɛen ma zanɪ ba vu o te sɪ ba man-o ba nii. Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nɔɔnu jɪgɪ cwəŋə sɪ o vɪn o kaani na?»

³ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Moyisi dɛen pɛ abam culu kum o wɪ bɛɛ?»

⁴ Ba ma lər-o ba wɪ: «Moyisi pɛ ni, ni nɔɔnu jɪgɪ cwəŋə sɪ o pɔpɔni tɔnɔ o pa o kaani, sɪ ku bri ni o vi-o mu.»

⁵ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Moyisi dɛen pɔpɔni kuntu o pa abam, á wɔru na dana tɪn ŋwaani mu. ⁶ Ku daari, pulim ni Wɛ na kɪ nabiinə tɪn, Dɪ kɪ-ba sɪ ba taa yɪ baaru dɪ kaani mu. ⁷ Kuntu ŋwaani, nɔɔnu na di kaani, o manɪ sɪ o pɔɔri o tɪtɪ o nu dɪ o ko tee ni, sɪ o daari o pa o dɪ o kaani wɔm jəni daani. ⁸ Kuntu wó pa ba laan jɪ nɔɔnu dɪdɔa. Ba daa dai nɔɔna bale, ba laan yɪ nɔɔnu dɪdɔa mu. ⁹ Wɛ na kɪ nɔɔna balɔ daani tɪn, nɔɔn-nɔɔnu daa wɔ manɪ sɪ o pɔɔri-ba daani.»

¹⁰ Zezi dɪ o karabiə bam laan ma joori ba vu sɔŋɔ. Ba na zɔ tɪn, ba ma bwe-o o taani dɪm kuri. ¹¹ O ma ta dɪ ba o wɪ: «Nɔɔnu na vɪn o kaani yɪ o daari o di kaani wɔdɔŋ, kuntu tu kəm dɪm dɪ ka-bwəŋə yɪ bɪdwi mu.

¹² Kaani dɪ na vɪn o barɔ yɪ o vu o zɔ barɔ wɔdɔŋ, o dɪ kəm dɪm dɪ bwəŋə yɪ bɪdwi mu.»

Bu-balwa na manɪ dɪ Wɛ paari dɪm te tɪn

(Matiyu 19:13-15, Luki 18:15-17)

¹³ Nɔɔna badonnə maa jaani biə ba tui Zezi te sɪ o danɪ o jɪa ba banə ni. O karabiə bam ma zanɪ ba bagɪ-ba sɪ ba yɪ taa kɪ kuntu. ¹⁴ Zezi na nɛ ba na kɪ te tɪn, o banɪ ma zanɪ yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Yagɪ-na sɪ biə bam taa tui amɔ te, sɪ á yɪ zanɪ á taá cɔ-ba. Bɛŋwaani balɔ na nyɪ ni bu-balwa te

tun mu manji si ba zu We paari dum wu. ¹⁵ A lagi a ta ciga mu di abam si, noonu na wu se si We taa te-o ni bu-balanja te, o ba na cwajə o zu We paari dum wu.»

¹⁶ Zezi na tagi kontu tun, o laan ma ja ja biə bam o ki o ja-kukoro ni. O ma danji o jia ba banja ni o wari We o pa-ba.

Nadunə wó waní ba na ɲwía Wé tee ní na?
(Matiyu 19:16-30, Luki 18:18-30)

¹⁷ Zezi ma zanji o maa kea. Noonu wɔɔɔɔ ma duri o vu o yi o te. O ma kuni doonə o yigə ni yi o wɔ: «Karanyina, n yi non-ɲum. Nan bru-ni kulɔ a na wó ki, si a wanti a na ɲwía kalɔ na ba ti tun Wé tee ni.»

¹⁸ Zezi ma ta did-o o wɔ: «Benwaanɔ mu n bəɲi-ni ni non-ɲum? Noon-noonu tərə o na yi non-ɲum, ku na dai Wé DI yiranɔ. ¹⁹ Nmu manji n ye Wé callu tun na bri kulɔ tun. Yi zanji n gu noonu. Yi zanji n pəni di n doɲ kaani. Yi ɲoni. Yi zanji n fə wwan n pa n doɲ. Yi pini n doɲ. Ta n zuli n nu di n ko.»

²⁰ Noonu wum ma ta did-o o wɔ: «Karanyina, ku na sɔɲi a biini ni tun, a manji a se callu tintu maama.»

²¹ Zezi ma nii-o di sono, yi o ta did-o o wɔ: «Ku nan ta ge woɲo diduə mu si n ki. Ve sɔɲo n kwe woɲo kulɔ maama n na jigi tun n yəgi, si n laan kwe ti səbu kum n ma n wəli yinigə tiinə. Kontu wó pa n ta n jigi jujigru zanzan Wé-sɔɲo ni. Nmu na ki kontu, si n laan ba n ta n tɔgi-ni.»

²² Noonu wum na ni kontu tun, o wu ma cɔgi zanzan yi o yigə nywanɔ, o jujigru tun na tiini ti daga tun ɲwaanɔ. O ma yagi Zezi yi o viiri.

²³ Zezi laan ma pipiri o nii o karabiə bam seeni, yi o ta di ba o wɔ: «Nadunə na lagɔ si ba zu We paari dum wu, ku ta tiini ku cana ku pa-ba.»

²⁴ O karabiə bam na ni kontu tun, ku ma sɔ-ba. Zezi daa ta ma ta di ba o wɔ: «A biə-ba, noona na lagɔ si ba zu We paari dum wu, ku ta tiini ku cana ku pa-ba. ²⁵ Ku ta yi mwali si yogondi da gar-lwe booni di nunji ku dwe nadum na lagɔ si o zu We paari dum wu.»

²⁶ Zezi na tagi kontu tun, ku ma tiini ku sɔ o karabiə bam zanzan, yi ba te daani ba wɔ: «Ku nan na yi kontu, wɔɔ mu wó wanti o na ɲwía Wé tee ni?»

²⁷ Zezi ma nii-ba yi o wɔ: «Nabiinə mu bá wanti ba ki, si Wé wai DI kia. Benwaanɔ Wé wai woɲo maama DI kia.»

²⁸ Piyɛɛri laan ma ta did-o o wɔ: «Nii. Dɔbam yagi di woɲo maama mu, yi di daari di tɔgi nmu.»

²⁹ Zezi ma ləri o wɔ: «A lagɔ a ta ciga mu di abam si, noonu wɔɔɔ maama na tagi amu ɲwaanɔ di Wé kwər-ywəɲə kam ɲwaanɔ, o yagi o sɔɲo naa o nu-biə naa o nu di o ko naa o biə naa o kari di tun, ³⁰ kontu tu wó ba o na kulɔ maama o na yagi tun kuni bi mu lɔɔ kontu banja ni. Oó na sam di nu-biə di niinə di biə di kari, yi oó na yaara di o wəli da. Ku daari manja kalɔ na wó ba tun, kontu tu wó na ɲwía kalɔ na ba ti tun Wé tee ni.

³¹ Balɔ na manji ba yi yigə tiinə tun zanzan wó joori ba ji kwaga tiinə. Ku daari balɔ di na manji ba yi kwaga tiinə tun zanzan wó ba ba ji yigə tiinə Wé paari dum wu.»

Zezi daa na ɲooni o tɔvni taani te tin
(Matiyu 20:17-19, Luki 18:31-34)

³² Zezi di noona zanzan maa zanji ba wu cwəɲə ni ba maa ve Zeruzalem. Zezi maa wu ba yigə ni o veə. O karabiə bam maa yi yəəu. Noona balɔ di

na togi ba kwaga tun maa fomma. Zezi ma bəŋi o karabiə fugə-bale bam daa ni, yi o ta o bɾi-ba kulɔ na lagi ku ki-o Zeruzalem ni tun. ³³ O maa ta di ba o wi: «Taá ye-na, di na maa ve Zeruzalem tun, daani mu ba laan wu ja amu Nabiin-bu wum ba ki Zwifə kaanum yigə tiinə bam di ba cullu karanyina tiinə bam juna ni. Nɔɔna bam kuntu wu di a taani ba wi, ku manɔ si a ti mu, yi ba daari ba ki-ni dwi-ge tiinə bam juna ni. ³⁴ Baá yáalt-ni ba mwani, yi ba daari ba twi lileeru ba yagi a yira ni. Baá magi-ni di balaara, yi ba laan daari ba gu-ni. Da yato de ni a nan wu joori a bi a yagi tɔɔni.»

*Zezi cwəŋə kam na jigi yaara te tun
(Matiyu 20:20-28)*

³⁵ Zaki di Zan balu na yi Zebede biə tun deen ma vu Zezi te ba ta did-o ba wi: «Karanyina, popo, ki woŋo kulɔ di na lagi tun n pa dɔbam.»

³⁶ Zezi ma bwe-ba o wi: «Á lagi si a ki beɛ mu a pa abam?»

³⁷ Ba ma lər-o ba wi: «Nmu na tu n ba n di n paari dum, si n pa dɔbam diduə jəni n jazum ni si diduə jəni n jagwiə ni.»

³⁸ Zezi ma ta di ba o wi: «Abam tɔti yəri á na loori kulɔ tun. Abam wu wani á togi á yaari, ni amu na lagi a ba a na yaara yalu tun na? Á wu wani á yaari á ti, ni a na lagi a yaari a ti te tun na?»

³⁹ Ba ma lər-o ba wi: «Een, di wu wani.»

Zezi laan ma ta di ba o wi: «Ku yi ciga, abam nan wu suni á togi á yaari amu yaara yam doŋ. ⁴⁰ Ku nan dai amu mu manɔ si a kuri wulu na wu jəni a jazum ni naa a jagwiə ni tun. Ku yi Baŋa-We mu manɔ DI tiŋi je sim kuntu, si DI pa balu na wu jəni da tun.»

⁴¹ O karabiə fugə kam na tu ba lwarɔ ba donnə bale bam na loori kulɔ Zezi tee ni tun, ba bana ma tiini ya zanɔ di Zaki di Zan. ⁴² Zezi laan ma bəŋi ba maama, yi o ta di ba o wi: «Abam nan manɔ á ye ni luŋo baŋa pwa ki dam mu di ba nɔɔna, yi ba didɛera di dam ba baŋa ni. ⁴³ Ku nan na ni abam, ku wu manɔ si ku taa yi kuntu doŋ abam tɔtari ni. Bɛŋwaaŋi, abam wulu na lagi si o ji nɔn-kamunu á wɔni tun, kuntu tu manɔ si o ji abam maama tɔntɔŋɔ mu. ⁴⁴ Wulu na lagi si o ji abam yigə tu tun, kuntu tu manɔ si o ji abam maama gambia. ⁴⁵ Bɛŋwaaŋi amu Nabiin-bu wum wu tu si nɔɔna tɔŋi ba pa-ni. Amu nan tu si a tɔŋi a pa nɔɔna mu, si a daari a kwe a ŋwia a ma ləni nɔɔna zanzan ŋwia We tee ni.»

*Zezi na pɛ lilwe yiə puri te tun
(Matiyu 20:29-34, Luki 18:35-43)*

⁴⁶ Zezi di o karabiə bam ma vu ba yi tuɔ kudonɔ, ku yiri mu Zeriko. Ba ma togi da ba nunji ba maa kea. Ba na maa ke tun, nɔn-kogɔ maa togi-ba. Nɔɔnɔ wudonɔ maa wura o na yi lilwe. O yiri mu Batime, o ko mu yi Time. O maa je cwəŋə kam ni ni yi o loorə. ⁴⁷ O ma lwarɔ ni ku yi Nazareti tu Zezi mu togi daani o maa kea. O laan ma puli o kaasi baŋa baŋa o wi: «Zezi, Pɛ Davidi dwi tu, duri a yibwənə!»

⁴⁸ Nɔɔna zanzan ma bag-o si o pu o ni. O laan ma tiini o kaasi zanzan yi o wi: «Pɛ Davidi dwi tu, duri a yibwənə!»

⁴⁹ Zezi laan ma zigi yi o ta o wi, ba bəŋ-o si o ba. Ba ma bəŋ-o, yi ba ta did-o ba wi: «Ki wɔpolo, si n zanɔ weeni, si o bə-m o wi n ba.»

⁵⁰ Lilwe wum ma da pɔsi o gɔrɔ o yagi, yi o zanɔ lila o vu o yi Zezi te.

⁵¹ Zezi ma bwe-o o wi: «Nmu lagi si a ki beɛ mu a pa-m?»

O ma ləri o wi: «Karanyina, a lagi si a joori a taa nai mu.»

⁵² Zezi ma ta did-o o wɪ: «Nan ve, nmɔ na kɪ n wɔ-dɪdɔa dɪ amu te tɪn mu pɛ n na yazurə.»

Zezi na tagɪ kɔntu bɪdwɪ baŋa nɪ tɪn, mu lilwe wɔm yɪə joori ya naɪ. O maa tɔgi Zezi kwaga cwəŋə kam nɪ.

11

Zezi na zɔ Zeruzalem yɪ nɔɔna zul-o te tɪn

(Matiyu 21:1-11, Luki 19:28-40, Zan 12:12-19)

¹ Zezi dɪ o karabiə bam dɛɛn ma vu ba twe Zeruzalem. Ba ma vu ba yɪ tɪ-balwa bale, ba yɪrɪ mu Betifaaazi dɪ Betani. Je sɪm kɔntu wɔ Olivi piu kɔm saŋa nɪ mu. Zezi ma hɪ o karabiə bam bale o tɔŋɪ, ² yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Ve-na á vu á zɔ tɪv kɔlv na wɔ abam yigə nɪ tɪn. Á na zɔ tɪv kɔm wɔnɪ, á wɔ na bɪna-pɔla na ləgi da, yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ daa ta wɔ diini ka baŋa. Ve-na á bwəli-ka á ja ba á pa-nɪ. ³ Nɔɔnɔ na bwe abam nɪ: «Bɛɛ mu yɪ á bwəli-ka?», sɪ á ta dɪd-o nɪ: «Kɔ yɪ dɪ Yuutu wɔm mu laga. Oó joori o pa ka ba lele.»

⁴ Ba ma zanɪ ba vu sɪ ba nii. Ba na yɪ tɪv kɔm wɔ tɪn, ba ma sɪnɪ ba na bɪna-pɔla cwəŋə nɪ nɪ. Ka ləgi sɔŋɔ kɔdɔŋ nɪ nɪ. Ba ma vu ba bwəli-ka.

⁵ Nɔɔna badonnə maa zɪgtɪ da. Ba ma bwe Zezi karabiə bam ba wɪ: «Bɛɛ mu yɪ á lagɪ á bwəli bɪna-pɔla kam?»

⁶ Ba ma ləri-ba nɪ Zezi na manɪ o ta te tɪn. Nɔɔna bam ma sɛ. ⁷ Ba ma ja bɪna-pɔla kam ba ja vu ba yɪ Zezi te. Ba laan ma kwe ba gwaaru ba danɪ ka baŋa nɪ. Zezi ma dɪ ka baŋa, yɪ ba ve ba maa kea. ⁸ Ba na maa ke tɪn, nɔɔna zanzan ma zul-o ba kwe ba gwaaru ba lwarɪ cwəŋə kam yuu nɪ, sɪ Zezi ba o tɔgi tɪ baŋa o ke. Nɔɔna badaara ma vu ba go tweeru ne dɪ vɔɔru ba dɪ cwəŋə yuu nɪ, sɪ o tɔgi tɪ baŋa o ke. ⁹ Nɔɔna balɔ na wɔ o yigə nɪ dɪ o kwaga nɪ ba ve tɪn maa tɔɔlɪ ba wɪ:

«Ozaana! Zulə taa wɔ Wɛ tee nɪ!

Zuli-na wɔlv na tu dɪ Yuutu Wɛ yɪrɪ ŋwaanɪ tɪn.

¹⁰ Zuli-na wɔlv na wɔ ta te o nɔɔna, nɪnɛɛnɪ dɪbam ko Davidi dɛɛn na jɪgtɪ paari te tɪn. Ozaana! Zulə taa wɔ Baŋa-Wɛ tee nɪ!»

¹¹ Zezi ma vu o zɔ Zeruzalem tɪv kɔm wɔ. O ma vu o yɪ Wɛ-di-kamunu kɔm o zɔ kɔ wɔ. O ma kaagi o nii wəənu tɪm maama na yɪ te. Wɛ na lagɪ dɪ zɔ tɪn, o ma joori o nunɪ tɪv kɔm wɔnɪ, o tɔgi dɪ o karabiə fugə-bale bam o vu Betani.

Zezi na sɔɔli kapuru te tɪn

(Matiyu 21:18-19)

¹² Tɪga na pɔuri tɪn, ba ma zanɪ Betani nɪ sɪ ba joori Zeruzalem. Kana maa jɪgtɪ Zezi. ¹³ Ba na maa ve tɪn, o ma tɔlɪ o na kapuru. Kɔ dɛɛn li dɪ vɔɔru mu. O ma vu sɪ o nii mɔɔla wura na sɪ o di. O na yɪ da tɪn, o ma wɔ ne kɔlvkɔlv, kɔ na wɔ yɪ kɔ lərim manɪ tɪn ŋwaanɪ. ¹⁴ O laan ma ta dɪ kapuru kɔm o wɪ: «Nɔɔn-nɔɔnɔ daa bá na mɔɔla nmɔ yuu nɪ o di.»

O karabiə bam ma nɪ o na tagɪ kɔlv tɪn.

Zezi na zəli pipimpiɪnə Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɪ te tɪn

(Matiyu 21:12-17, Luki 19:45-48, Zan 2:13-22)

¹⁵ Ba ma vu ba yɪ Zeruzalem. Zezi ma vu o zɔ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔ. O ma na nɔɔna na wɔ ka kɔnkɔlv kɔm nɪ ba pipiə. O ma zəli-ba o pa ba nunɪ. O ma vu o ja səbu-lənnə bam taabɔlv tɪm o pipiri o pu tɪga nɪ, o pa ba səbiə bam jagɪ. O ma daari o yigi yitunnu tɪlv nɔɔna badonnə na

je da ba yəgi kunkwən-pulə tɪn o dɪ tɪga nɪ. ¹⁶ O ma wɔ sɛ sɪ nɔɔna taa zɪnɪ ba zɪla ba tɔgi kunkɔlɔ kɔm wɔ ba kea. ¹⁷ O ma brɪ nɔɔna bam o wɪ: «Kɔ pupɔnɪ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɪ nɪ, Wɛ mɔ wɪ: «Amɔ digɛ kantɔ manɪ sɪ ka taa yɪ jɛgɛ kalɔ lɔgɔ banja dwi tiinɛ maama na wɔ ta tui ba warɪ amɔ da tɪn mɔ.» Abam nan pɛ ka jɪ ŋwɪna joro jɛgɛ.»

¹⁸ Zwifɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam dɪ ba callu karanyɪna tiinɛ bam ma ni Zezi na tagɪ kɔlɔ tɪn. Ba laan ma beeri cwɛŋɛ sɪ ba gɔ-o. Ba ma kwarɪ fɔbɔnɪ dɪd-o, o zaasɪm dɪm na sɔ nɔn-kɔgɔ kɔm maama tɪn ŋwaanɪ.

¹⁹ Tɪga na lagɪ ka yɪ tɪn, Zezi dɪ o karabiɛ bam ma nunɪ tɪv kɔm wɔnɪ.

Zezi ŋɔɔnɪ kapɔrɔ kɔlɔ na kɔgi tɪn taanɪ
(Matiyu 21:20-22)

²⁰ Tɪga na pɔrɪ tɪn, ba ma daa zanɪ ba maa kea. Ba ma na kapɔrɔ kɔm na kɔga, dɪ kɔ bɔnnɔ maama. ²¹ Pɪyɛrɪ ma guli Zezi ya na tagɪ te tɪn. O ma ta dɪ Zezi o wɪ: «Karanyɪna, nii kapɔrɔ kɔm nmɔ diin na sɔɔlɪ tɪn, kɔ kɔga.»

²² Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Fɔgi-na á kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ. ²³ A lagɪ a ta cɪga mɔ dɪ abam sɪ, abam wɔlɔ na tagɪ dɪ piu kamunu kɔntɔ nɪ, kɔ gɔ kɔ na zɪgi mɛ tɪn kɔ vu kɔ tɔ nɪnɔv kɔm wɔnɪ, Wɛ wɔ pa kɔ kɪ. Nmɔ na jɪgi wɔ-dɪdɔba nɪ nmɔ na tagɪ kɔlɔ tɪn wɔ sɪnɪ kɔ kɪ, yɪ n ba jɪgi bɔbwea, Wɛ wɔ pa kɔ kɪ. ²⁴ Kɔntɔ ŋwaanɪ a lagɪ a ta dɪ abam nɪ, wɔŋɔ kɔlɔ maama á na wɔ loori Wɛ tee nɪ tɪn, sɪ á taá jɪgi wɔ-dɪdɔba nɪ á wɔ sɪnɪ á na-kɔ, yɪ Wɛ wɔ pa á na-kɔ. ²⁵ Manja maama abam na wɔra á warɪ Wɛ, yɪ taanɪ na wɔ abam dɪ nɔɔnɔ wɔdɔŋ laɲa nɪ, sɪ á yagɪ á ma cɛ-o. Á Ko Wɛ laan wɔ yagɪ abam dɪ lwarɪm Dɪ ma cɛ abam. [²⁶ Kɔ daari, abam na wɛ sɛ sɪ á yagɪ nɔɔna lwarɪm á ma cɛ-ba, á Ko Wɛ bá yagɪ abam dɪ lwarɪm Dɪ ma cɛ abam.]»

Zezi dam dɪm nunɪ yɛn mɔ?
(Matiyu 21:23-27, Luki 20:1-8)

²⁷ Ba daa ma vu ba yɪ Zeruzalɛm. Zezi ma vu o zɔ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔ, o karɪ ka wɔnɪ o beerɛ. Zwifɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam dɪ ba callu karanyɪna tiinɛ bam dɪ ba nakwa bam ma vu o te, ²⁸ ba bwe-o ba wɪ: «Wɔɔ dam mɔ n ma n kɪ wɛɛnu tɪv maama n na kɪ tɪn? Wɔɔ mɔ pɛ nmɔ nɪ sɪ n ta n kɪ kɔntɔ?»

²⁹ O ma lɛrɪ-ba o wɪ: «A dɪ jɪgi bwiɛ a lagɪ a bwe abam, sɪ á na lɛrɪ-ya á pa-nɪ, sɪ a laan brɪ abam wɔlɔ na pɛ amɔ ni sɪ a tɔŋɪ tɪn. ³⁰ A lagɪ a bwe abam a nii, Zan na miisi nɔɔna na wɔnɪ tɪn, kɔ yɪ Wɛ mɔ pɛ-o cwɛŋɛ naa nabiinɛ mɔ pɛ-o?»

³¹ O na bwe-ba kɔntɔ tɪn, ba maa wɔra ba bwe daanɪ sɪ ba nii ba na wɔ lɛrɪ te tɪn. Ba maa wɪ: «Dɪbam na lɛrɪ dí wɪ, kɔ yɪ Wɛ mɔ, o laan wɔ bwe dɪbam nɪ, bɛɛ mɔ yɪ dí nan wɔ sɛ Zan taanɪ dɪm? ³² Kɔ daari, dí bá wanɪ dí ta nɪ kɔ yɪ nabiinɛ mɔ pɛ-o cwɛŋɛ.» Ba tagɪ kɔntɔ, bɛŋwaanɪ ba kwarɪ fɔbɔnɪ dɪ nɔɔna bam, dɪ ba maama na sɛ nɪ Zan sɪnɪ o yɪ Wɛ nijɔŋnu tɪn. ³³ Kɔntɔ ŋwaanɪ mɔ ba lɛrɪ Zezi ba wɪ: «Dí yɛrɪ wɔlɔ na pɛ Zan cwɛŋɛ tɪn.»

Zezi dɪ ma ta dɪ ba o wɪ: «Kɔ na yɪ kɔntɔ, amɔ dɪ nan bá ta wɔlɔ na pɛ amɔ ni sɪ a taa tɔŋɪ tɪn.»

12

Nɔɔnɔ dɪ o gaari mumaŋa (Matiyu 21:33-46, Luki 20:9-19)

¹ Zezi ma maŋi mumaŋa o bri nɔɔna bam o wɪ: «Nɔɔnɔ wɔɔɔŋ mu wɔra. O ma zaŋi o ci gaari, yi o daari o jɔri tweeru tɪɪ yi na yi vɪnyɔ tɪn dɪ wɔni. O ma daari o kɔ goŋo ti-dɪa je ni, si o na gwɔri tweeru biɛ bam, si o ki dɛani o nɔ o kan ti na bam. O ma daari o cwɪ dapala si nɔɔnɔ taa je da o yi gaari dɪm. O na fɔgi o ci-dɪ kɔntɔ tɪn, o laan ma kwe nɔɔna o yagɪ da si ba taa tɔŋa, yi o daari o nuŋi o vu cwɔŋɔ. ² Tweeru biɛ bam gwɔrim maŋa na yi tɪn, o ma tɔŋi o tɪntɔŋnɔ si o vu nɔɔna balɔ na nii o gaari dɪm baŋa ni tɪn te, si ba cɛ o tɔri ba pa-o. ³ Tɪntɔŋnɔ wɔm na yi ba te tɪn, ba ma ja-o ba magɪ, yi ba daari ba pa o viiri dɪ ji-kɔri. ⁴ Nɔɔnɔ wɔm daa ma tɔŋi o tɪntɔŋnɔ wɔɔɔŋ. O na yi ba te tɪn, ba ma magɪ o yuu ba kaari yi ba twi-o. ⁵ O daa ta ma tɔŋi o tɪntɔŋnɔ wɔɔɔŋ o wɛli da. Wɔntɔ na yi ba te tɪn, ba ma mag-o ba gv. Nɔɔnɔ wɔm ta ma tɔŋi o tɪntɔŋna zanzan nɔɔna bam tee ni, yi ba magɪ ba badonnɔ, ba daari ba gv ba badaara.

⁶ Kɔ laan ma daari o titi bu wɔɪ o na so-o zanzan tɪn yiranɪ. O ma tɔŋ-o ba tee ni o ma kweeli, yi o buŋi si, baá niŋi wɔntɔ. ⁷ Nɔɔna bam na nɛ-o tɪn, ba maa ŋɔɔni daani ba wɪ: «Mu gaari dɪm tu bu, wɔntɔ mu lagɪ o ba o taa te o ko wɔm wɔɔnu tɪm. Nan pa-na dí gv-o, si dí daari dí taá te o wɔɔnu tɪm.» ⁸ Ba laan ma gv-o, yi ba daari ba van-o ba ja nuŋi gaari dɪm wɔni ba yagɪ.

⁹ Kɔntɔ tɪn, gaari dɪm tu wɔm laan wɔ ki nɔɔna bam kɔntɔ tɪta mu? O maŋi si o ba o gv-ba mu, si o daari gaari dɪm o pa nɔɔna badonnɔ si ba taa niɔ. ¹⁰⁻¹¹ Kɔ pupɔni Wɛ tɔnɔ kɔm wɔni kɔ wɪ:

«Kandwɛ dɪɪ lwarɔ na vɪn tɪn laan mu jooi dɪ ba dɪ ji kandwɛ dɪɪ na paɪ sɔŋɔ kɔm dana tɪn.

Baŋa-Wɛ na ki te tɪn mu kɔntɔ,
yi kɔ yi wo-kamunu kɔ pa dɪbam.»

Abam maŋi á wɔ karɪmɪ kɔntɔ na?»

¹² Zwifɛ yigɔ tiinɛ bam na ni kɔntɔ tɪn, ba ma lwarɪ ni o maŋi mumaŋi dɪm bantɔ ŋwaani mu. Ba laan maa beeri cwɔŋɔ si ba ja-o. Ba maa wari, ba na kwari fɔɔni dɪ nɔn-kɔŋɔ kɔm tɪn ŋwaani. Ba ma yag-o, yi ba daari ba viiri.

Zwifɛ bam na bwe Zezi lampoo ŋwɪm wɔŋo te tɪn (Matiyu 22:15-22, Luki 20:20-26)

¹³ Zwifɛ bam dɛɛn ma li Farizɪan tiinɛ badonnɔ dɪ Pɛ Erɔdɪ kwaga nɔɔna badonnɔ si ba vu Zezi te. Ba maa lagɪ si ba pa o ŋɔɔni o tɔsi, si ba wani ba ja-o. ¹⁴ Ba ma yi o te, yi ba ta did-o ba wɪ: «Karanyɪna, dí ye ni nmu yi cɪga tu mu. Nmu yigɔ tɔrɔ dɪ nɔɔna na buŋi kulɔ ba pa nmu tɪn, nmu nan ba kuri nɔɔna daani. Nmu nan yɔni n bri nɔɔna Wɛ cwɔŋɔ dɪ cɪga mu. Dí lagɪ dí bwe dí nii, dɪbam Zwifɛ bam culu pɛ ni si dí ŋwɪ lampoo dí pa lɔgv kɔm pa-farɔ wɔm naa kɔ wɔ maŋi? Dí maŋi si dí ŋwɪ naa dí wɔ maŋi si dí ŋwɪ?»

¹⁵ Zezi nan maŋi o ye ba na yi pipiri-nyɪna te tɪn. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Bɛɛ nan mu yi á lagɪ si á maŋi-nɪ á nii? Ja-na sɛbu-dali didɔva á ba si a nii.»

¹⁶ Ba ma li sɛbu-dali dɪm ba bri-o. O ma nii yi o bwe-ba o wɪ: «Wɔɔ nyɪnyɔgv dɪ o yiɪ mu pupɔni dɪ baŋa ni?»

Ba ma lær-o ba wɪ: «Kɔ yɪ pa-farɔ wɔm mu.» ¹⁷ Zezi laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Kɔ lamma. A nan taá ŋwɪ kɔlɔ na yɪ pa-farɔ wɔm nyɪm tɪn á pa-o, sɪ á daari á taá paɪ Wɛ kɔlɔ dɪ na yɪ Dɪ nyɪm tɪn.»

O na læri-ba kɔntɔ tɪn, kɔ ma sɔ-ba zanzan.

Ba na bwe Zezi twa biim woŋo te tɪn

(Matiyu 22:23-33, Luki 20:27-40)

¹⁸ Sadustan tiinɛ badonnɛ dɛɛn ma zaŋɪ ba vu Zezi te. Bantɔ mu brɪ ba wɪ, nɔɔnɔ na tɪga, o daa bá joori o bi. ¹⁹ Ba ma vu ba ta dɪ Zezi ba wɪ: «Karanyɪna, Moyisi dɛɛn na pɔpɔni kɔlɔ o tɪŋi o pa dɪbam tɪn, kɔ brɪ nɪ, nɔɔnɔ nu-bu na tɪga yɪ o daari o kaani, ba na wɔ lɔgɪ biɛ daani, tɔ wɔm cɔrɔ mu maŋɪ sɪ o dɪ kaani wɔm sɪ ba wani ba lɔ biɛ o nu-bu wɔlɔ na tɪgɪ tɪn ŋwaani. ²⁰ Kɔntɔ, nu-biɛ barpe ya mu wɔra. Ba didɔba ma di kaani, yɪ o tɪ o daar-o, yɪ o wɔ lɔgɪ bu. ²¹ Wɔlɔ na saŋɪ tɪn laan ma di kadɛm wɔm. O dɪ ma tɪ o daari kaani wɔm, yɪ ba dɪ wɔ lɔgɪ bu. Batɔ tu wɔm dɪ daa ma di-o. ²² Ba maama barpe di kaani wɔm, yɪ ba wɔ lɔgɪ bu did-o. Ba maama na tɪgɪ tɪn, kaani wɔm dɪ laan ma tɪ. ²³ Ba maama barpe na di kaani wɔm tɪn, ba laan na tu ba bi ba yaɣɪ tɔɔni, bantɔ wɔɔ mu wɔ ta te kaani wɔm?»

²⁴ Zezi ma læri-ba o wɪ: «Abam tiini á tusi mu. Abam wɔ lwarɪ Wɛ tɔnɔ kɔm zaasɪm dɪm kuri, yɪ á ta yɛri Wɛ dam dɪm na yɪ te tɪn. Á wɔ tusi cɪga na? ²⁵ Nɔɔna na tu ba bi ba yaɣɪ tɔɔni, ba lagɪ ba taa nyɪ dɪ Wɛ malesɪ sɪm na yɪ te tɪn mu, ba ba di kaana, kaana dɪ nan ba zɔɔrɪ banna dɪ. ²⁶ Kɔ nan na yɪ twa biim dɪm dɪ, Moyisi na pɔpɔni kɔlɔ tɪn brɪ nɪ nɔɔna wɔ sɪni ba bi. Abam maŋɪ á wɔ karɪm kɔlɔ Wɛ na tagɪ dɪ Moyisi Dɪ na brɪ Dɪ tɪtɪ did-o sabari puŋu kɔm wɔni maŋa kalɔ tɪn na? Wɛ dɛɛn tagɪ Dɪ wɪ: «Amɔ yɪ Abraham Wɛ, dɪ Yizakɪ Wɛ, dɪ Zakɔbɪ Wɛ mu.» ²⁷ Kɔ brɪ nɪ bantɔ daa ta jɪgɪ ŋwɪa mu Wɛ tee nɪ, bɛŋwaani Baŋa-Wɛ yɪ nanɔna Wɛ mu, sɪ Dɪ dai twa Wɛ. Mu kɔ kuri á tiini á tusi dɪ á na bɔŋɪ te tɪn.»

Wɛ niɛ yam wɔni dɔɔ mu yɪ kamunu dɪ dwe?

(Matiyu 22:34-40, Luki 10:25-28)

²⁸ Ba na wɔra ba ŋɔɔni kɔntɔ tɪn, Wɛ cullu karanyɪna tu wɔdɔŋ ma yɪ ba te, yɪ o ni ba taani dɪm. O ma lwarɪ nɪ Zezi tiini o kwaani dɪ o na læri Sadustan tiinɛ bam te tɪn. O laan ma twɛ Zezi te, yɪ o bwe o wɪ: «Wɛ niɛ yam maama wɔni dɔɔ mu yɪ kamunu dɪ dwe?»

²⁹ Zezi ma lær-o o wɪ: «Wɛ ni dɪlɔ na yɪ kamunu dɪ dwe ya maama tɪn mu tɪntɔ: «Yisɪrayɛlɪ tiinɛ-ba, cɛgi-na. Yuutu Baŋa-Wɛ mu yɪ dɪbam Yuutu didɔba má. ³⁰ Ta n soe n Yuutu Baŋa-Wɛ dɪ n bicari maama, dɪ n wɔ maama, dɪ n wɔbɔŋa maama, dɪ n dam maama.» ³¹ Wɛ ni dɪlɔ na saŋɪ tɪn mu tɪntɔ: «Ta n soe n dɔŋ nɪ n tɪtɪ te.» Wɛ ni dɪdɔŋ daa tɛrɛ dɪ na yɪ kamunu dɪ dwe niɛ yantɔ yale.»

³² Wɛ cullu karanyɪna tu wɔm ma ta dɪ Zezi o wɪ: «Karanyɪna, n tagɪ cɪga. Nmɔ na tagɪ n wɪ, Wɛ didɔba yɪranɪ mu wɔra yɪ Dɪ dɔŋ daa tɛrɛ tɪn, kɔ yɪ cɪga mu. ³³ Kɔ maŋɪ sɪ dɪ taá soe Wɛ dɪ dɪ wɔ maama, dɪ dɪ wɔbɔŋa maama, dɪ dɪ dam maama, sɪ dɪ daari dɪ taá soe dɪ donnɛ nɪ dɪ tɪtɪ te. Dɪ na kɪ kɔntɔ, dɪ kɪ lanyɪranɪ kɔ dwe dɪ na mɛ vara naa woŋo kɔlɔ maama dɪ ma kaani-Dɪ.»

³⁴ Zezi na nɛ nɪ o læri taani dɪm lanyɪranɪ dɪ wɔbɔŋ-ŋɔna tɪn, o ma ta did-o o wɪ: «Nmɔ batwarɪ dɪ Wɛ paari dɪm.»

Kɔ na zɪgɪ maŋa kam kɔntɔ nɪ, nɔɔn-nɔɔnɔ daa maa kwari sɪ o bwe-o taani.

Krisi wòm Wε na tɔŋɩ tɩn yɩ Davidi Yuutu mu

(Matiyu 22:41-46, Luki 20:41-44)

³⁵ Zezi dɛɛn maa wɔ Wε-di-kamunu kɔm nɩ o brɩ nɔɔna, yɩ o ta o wɩ: «Wε callu karanyɩna tiinɛ bam yɔni ba brɩ nɩ, Krisi wòm Wε na tɔŋɩ tɩn yɩ Pɛ Davidi dwi tu mu. Kɔ nan wó wanti kɔ taa yɩ kuntu na? ³⁶ Wε Joro kɔm dɛɛn pɛ Davidi tɩti ta o wɩ:

«Yuutu Baŋa-Wε tagɩ dɩ a Yuutu Dɩ wɩ:

Ba n jɔni amɔ jazɩm nɩ,

sɩ a laan kɩ nmɔ dɔna maama n nɛ kuri nɩ.»

³⁷ Davidi tɩti nan na sɩntɩ o bɛŋɩ Krisi wòm o wɩ o Yuutu tɩn, dɩbam nan daa wó kɩ ta mu dí bɛŋ-o nɩ Davidi naa daga?»

Zezi na brɩ Wε cɩga kam kuntu tɩn, kɔ ma pa nɔn-kɔgɔ kɔlɔ na je kɔ cɛgi tɩn wɔ poli zanzan.

Zezi kaani nɔɔna, sɩ ba yɩ lwɔni callu karanyɩna tiinɛ bam

(Matiyu 23:1-36, Luki 20:45-47)

³⁸ O daa ta ma brɩ-ba yɩ o wɩ: «Taá yɩrɩ-na á tɩti dɩ callu karanyɩna tiinɛ bam. Bantɔ soe sɩ ba taa zɔurɩ gwar-dɩdwaaru, sɩ ba taa beerɛ yɩ nɔɔna nii-ba. Ba na ve yaga, ba lagɩ sɩ nɔɔna maama taa tui ba zuli-ba mu. ³⁹ Ba na yɔni ba zɔ ba Wε-di sɩm, ba lagɩ je-kamunnu mu sɩ ba taa je yigɛ nɩ. Ba na ve nɔɔnɔ sɔŋɔ sɩ ba di candiɔ, kɔ yɩ je-ŋɩŋa jɔgɛ nɩ mu ba lagɩ sɩ ba taa je da. ⁴⁰ Ba maa yɔni ba ganɩ kadɛnɛ ba jɔŋɩ kɔlɔ maama ba na jɩgi tɩn, yɩ ba kwɛri ba loori Wε dɩ bitar-dɩdwaaru, sɩ kɔ taa nyɩ nɩ ba yɩ nɔn-ŋɩna mu te. Wε wó tiini Dɩ pa bantɔ na cam kɔ ja gaali.»

Kadɛm na pɛ Wε pɛɛri te tɩn

(Luki 21:1-4)

⁴¹ Zezi ma vu o jɔni Wε-di-kamunu kɔm wɔntɩ, jɔgɛ kalɔ daka na zɩgi da yɩ nɔɔna dɩ Wε pɛɛra ka wɔntɩ tɩn tɩkɛri nɩ. O maa je o nii nɔɔna bam na ve ba dɩ ba sɛbiɔ ka wɔntɩ te tɩn. Nadunɛ zanzan ma ba dɩ sɛbu zanzan ka wɔntɩ. ⁴² Kadɛm wɔdoŋ na yɩ yinigɛ tu tɩn ma ja sɛbu-dal-balwa bale, o ja vu o dɩ da. ⁴³ Zezi na nɛ kuntu tɩn, o ma bɛŋɩ o karabiɔ bam, yɩ o ta dɩ ba o wɩ: «A lagɩ a ta cɩga mu dɩ abam sɩ, kadɛm wɔntɩ na yɩ yinigɛ tu tɩn, o dɩ sɛbu kɔ dwɔni nɔɔna balɔ maama na dɩ da tɩn. ⁴⁴ Bantɔ maama lɩ ba daari sɛbiɔ mu tata. Kadɛm wòm nan yɩ yinigɛ tu mu, yɩ o kwe wɔŋo kɔlɔ maama o na jɩgi sɩ o ma yɔgi o ni-wɔdiu tɩn o dɩ da.»

13

Lɛɛrv na wó ba lɔgɔ baŋa te tɩn

(Matiyu 24:1-28, Luki 21:5-24)

¹ Zezi laan ma zanɩ o nuŋɩ Wε-di-kamunu kɔm wɔntɩ. O na maa kɛ tɩn, o karabiɔ bam dɩdɔa ma ta dɩd-o o wɩ: «Karanyɩna, nii kandwa yantɔ ba na mɛ ba lɩ digɛ kam tɩn na lana te. Nii ka lɔɔm dɩm na dana te.»

² Zezi ma lɛr-o o wɩ: «Nmɔ wɔ nɛ ka na daga te tɩn na? Ka maama nan wó ba ka tɔ tɩga nɩ ka cɔgi. Kandwɛ daa bá danɩ dɩ doŋ baŋa nɩ.»

³ Zezi dɛɛn ma vu o jɔni Olivi piu kɔm yuu nɩ, yɩ o tultɩ o na Wε-di-kamunu kɔm o yigɛ nɩ. O na je kuntu tɩn, Pɩyɛɛri dɩ Zakɩ dɩ Zan dɩ Andre yɩranɩ ma vu o te, yɩ ba bwe-o ba wɩ: ⁴ «Maŋa kɔɔ mu Wε-digɛ kam wó ba ka cɔgi kuntu? Bɛɛ mu lagɩ kɔ kɩ maana kɔ brɩ dɩbam, sɩ dí lwarɩ nɩ wɔɛnu tɩntɩ maama lagɩ tɩ kɩ?»

⁵ Zezi ma lɛri-ba o wɩ: «Á fɔgi á cɩ á tɩti, sɩ á yɩ pa nɔɔn-nɔɔnɔ ganɩ abam. ⁶ Bɛŋwaani nɔɔna zanzan wó ba abam te, yɩ baá ma amɔ yɩrɩ ba

ma ganu abam ba wɪ, bantɔ dɪdɔba dɪdɔba mu yɪ Krisi wɔm We na tɔŋɪ tɪn, yɪ baá ganu nɔɔna zanzan. ⁷ Á wó ba á na tigurə na wó abam tɪnɪ dɪm nɪ, yɪ á kwəri á nɪ ka ŋwa tɪnɪ dɪlɔ na banjwe tɪn nɪ. Á nan na nɪ kontɔ, sɪ á yɪ pa fɔɔnɪ zɔ abam. Wəənu tɪm kuntɔ manɪ sɪ tɪ kɪ mu, yɪ kɔ ta dai lɔgɔ tiim manja. ⁸ Dwi wó zanɪ dɪ kɪ jara dɪ dwi dɪdɔŋ, yɪ tɪv dɪ kɔ dɔŋ wó zanɪ tɪ magɪ jara. Tɪga dɪ wó sɪsɪnɪ je sɪdɔnnə nɪ, yɪ kana dɪ wó ba ka taa wó je zanzan nɪ. Yaara yam kuntu maama nan nɪtɪ dɪ kaanɪ na sɪŋɪ o vri pugə yɪ ka wɔɛ yɪ cam daa ta wó kwaga nɪ te tɪn mu.

⁹ Á fɔŋɪ á cɪ á tɪtɪ, sɪ nɔɔna wó ja abam ba vu ba sanɪ sarɪya-dirə nakwa tee nɪ. Ba ta wó ja abam ba magɪ ba We-di sɪm wɔnɪ. Baá ja abam ba vu ba sanɪ dɪdɛera dɪ pwa tee nɪ, abam na tɔŋɪ amɔ tɪn ŋwaanɪ. Kuntu mu wó pa á wanɪ á brɪ-ba We cɪga kam. ¹⁰ Kɔ nan fin mu sɪ ba da yigə ba tɔɔlɪ We kwər-ywəŋə kam ba brɪ dwi maama tiinə, sɪ wɔŋɔ maama tiim laan yɪ. ¹¹ Ba na jaanɪ abam ba vu ba sanɪ, sɪ á yɪ taá liə dɪ á na wó ta kulɔ tɪn. Á na wó taá zɪgɪ ba yigə nɪ manja kulɔ tɪn, sɪ á laan ŋɔɔnɪ kulɔ We na wó pa abam tɪn. Kɔ dai abam tɪtɪ mu wó ŋɔɔnɪ, kɔ yɪ We Joro kɔm mu wó pa abam kulɔ á na wó ŋɔɔnɪ tɪn. ¹² Nɔɔna badonnə wó ja ba tɪtɪ currɔ ba kɪ nɔɔna jɪa nɪ sɪ ba gɔ-ba. Kwə dɪ wó kɪ ba biə kuntu dɔŋ. Biə dɪ wó zanɪ ba pa ba ja ba niinə dɪ ba kwə ba gu. ¹³ Nɔɔna maama wó ta culi abam, á na yɪ a nɔɔna tɪn ŋwaanɪ. Wɔlɔ maama nan na kɪ pu-dɪa o zɪgɪ kəŋkəŋ sɪ kɔ vu kɔ yɪ kweelim tɪn, We wó vri kuntu tu ŋwɪa.

¹⁴ Abam nan wó ba á na wo-lɔŋɔ kulɔ na yɪ cɔŋɪnɔ tɪn na wó ba kɔ zɪgɪ jəgə kalɔ na wó manɪ sɪ kɔ taa zɪgɪ da tɪn.» (A te abam sɪ wɔlɔ na karimɪ tɪn, sɪ o kwaanɪ o nɪ kɔ kuri lanyiranɪ.)

«Abam na ne wo-lɔŋɔ kɔm kuntu, sɪ abam balɔ na zɔvri Zude nɪ tɪn kɪ lɪla á nunɪ á duri á vu pweeru yum á səgi da. ¹⁵ Nɔɔnɔ nan na wó nayuu nɪ, o daa yɪ tu o zɔ digə sɪ o kwe kulɔkulɔ. ¹⁶ Nɔɔnɔ wɔlɔ nan na wó kara nɪ tɪn, o daa yɪ joorɪ sɔŋɔ sɪ o kwe o gɔrɔ o zɔ. ¹⁷ Kantɔ manja kam nɪ kɔvɔ ta tiini kɔ yɪ lɛɛrɔ dɪ kaana balɔ na jɪgɪ pwi tɪn, dɪ balɔ na jɪgɪ biə yɪ ba ŋɔŋɪ yɪlɪ tɪn. ¹⁸ Nan taá loori-na We, sɪ cam dɪm kuntu yɪ ba waaru mumana nɪ. ¹⁹ Benjwaanɪ yaara yalɔ na lagɪ ya ba da yam kuntu nɪ tɪn wó ta tiini ya camma ya dwe yalɔ na manɪ ya kɪ pulim nɪ We na kɪ lɔgɔ sɪ kɔ ba kɔ yɪ zɪm tɪn. Yaara yantɔ nan na ke, yadonnə daa bá ba nɪnɛnɪ yantɔ te. ²⁰ Banja-We nan na wó pe yaara yam da yam tri, nɔɔn-nɔɔnɔ bá wəri. Kɔ nan yɪ We tɪtɪ nɔɔna balɔ DI na kuri tɪn ŋwaanɪ mu, DI wó pa yaara yam da yam tri.

²¹ Kantɔ manja kam nɪ, nɔɔnɔ wɔlɔ maama na tagɪ dɪ abam o wɪ: «Nii Krisi wɔm We na tɔŋɪ tɪn, o wó yo seenɪ» naa «o wó jəgə kantɔ nɪ», sɪ á yɪ se kuntu tu. ²² Nɔɔna badaara wó zanɪ ba brɪ nɪ bantɔ dɪdɔba dɪdɔba mu yɪ Krisi wɔm, yɪ ba yagɪ ba dai. Badonnə dɪ wó brɪ nɪ bantɔ mu yɪ We nijɔŋnə, yɪ ba yagɪ ba dai. Baá kɪ wo-kunkagɪla yalɔ na wó sɔ nɔɔna tɪn, sɪ ba ya na wai, sɪ ba sɔgɪ We tɪtɪ nɔɔna balɔ DI na kuri tɪn. ²³ Á taá cɔ á tɪtɪ, sɪ a wuuri a ta a brɪ abam mu yɪ wəənu tɪm manja daa ta wó yɪ.»

Nabiin-bu wɔm na wó ba lɔgɔ banja te tɪn

(Matiyu 24:29-44, Luki 21:25-36)

²⁴ «Yaara yam kuntu manja na tu ka ke, da yantɔ wɔnɪ <wɪa kam laan wó jɪ nazono tɪm tɪm, cana dɪ daa bá funɪ sɪ pooni taa wɔra.

²⁵ Weyuu wó sɪsɪnɪ yɪ calcwɪ sɪm kwəri sɪ tɔ tɪga nɪ,

yi wæənu tɪlɔ maama na wɔ wɛyuu ni tɪn wɔ vugimi daanu.»

²⁶ Maŋa kam kɔntɔ ni nɔɔna wɔ na Nabiin-bu wɔm na maa biɪni lɔgɔ baŋa. Oó ta wɔ kunkwænu wɔni o biɪni di dam, yi Wɛ paari-zulə wɔ o tee ni zanzan. ²⁷ O laan wɔ pa o malesi sɪm nuŋi si jagi si vu lɔgɔ baŋa je maama, kɔ na yi wa-puli di wa-zɔɔri, jazim di jagwiə, si la o nɔɔna balɔ Wɛ na kuri tɪn je maama si ki daanu.

²⁸ Nan maani-na á nii kapɔɔ na yi te tɪn. Kɔntɔ na yəni kɔ wɔra kɔ kwi wɔɔɔ, á yəni á lwarɪ ni kɔ twe yadɛ. ²⁹ Kɔ nan yi biɔdwi mu di á na tu á na wæənu tɪlɔ a na tagi a bri abam tɪn na wɔra ti kia, si á lwarɪ ni maŋa kam laan twe ka ti. ³⁰ A lagɪ a ta cɪga mu di abam si, wæənu tɪm kɔntɔ maama wɔ ba ti wɔra ti kia, yi zɪm nɔɔna bam ta wɔ tɪgi ba ti. ³¹ Wɛyuu di tɪga baŋa maama wɔ ba ti kɛ, yi amɔ taani dɪm bá kɛ maŋa di maŋa.

³² Nɔɔn-nɔɔnɔ nan yəri de dɪlɔ Nabiin-bu wɔm na lagɪ o jooɪi o ba tɪn, yi nɔɔn-nɔɔnɔ yəri de dɪm wɔni maŋa kam o na wɔ ba tɪn, kɔ na maŋi kɔ yi Wɛ malesi sɪm naa DI Bu wɔm tɪti di. Kɔ yi a Ko Baŋa-Wɛ yɪranɪ mu ye. ³³ Á taá fɔgi á cɔ á tɪti, si á yəri maŋa kam o na wɔ jooɪi o ba tɪn. ³⁴ Kɔɔ ta nyɪ di sɔŋɔ tu na nuŋi si o beeri o vu yigə yigə te tɪn. O ma pa o tɪntɔŋna bam ni si ba taa nii o sɔŋɔ kɔm baŋa ni. O ma pa ba nɔɔnɔ maama o tɪtɔŋi. O ma ta di ba diɔba, si o taa yɪri o manɔŋo kɔm lanyɪranɪ. ³⁵ Abam di maŋi si á fɔgi á taá yɪri kɔntɔ doŋ mu. Bɛŋwaani á yəri maŋa kalɔ sɔŋɔ tu wɔm na wɔ jooɪi o ba tɪn. O wai o tui diɔdaan-ni ni naa tɪti kɔnkɔɔ ni, naa ti-bra-pɔra ni naa wa-puli maŋa ni. ³⁶ Kɔntɔ tɪn, o na tu biɔdwi baŋa ni, si o yi darɪ abam di á tigi á dɔa. ³⁷ A lagɪ a ta di abam di nɔɔna bam maama ni, á maŋi si á taá cɔ á tɪti mu.»

14

Zwifə bam yigə tiinə na kɪ ni daani si ba gv Zezi te tɪn
(*Matiyu 26:1-5, Luki 22:1-2, Zan 11:45-53*)

¹ Kɔ deen daari da yale mu si Pakɪ candiə kam yi. Candiə kam kɔntɔ ni mu Zwifə bam yəni ba di diɔpe dɪlɔ na ba jigɪ dabiɪlɔ tɪn. Zwifə bam kaanɪm yigə tiinə bam di ba cullu karanyɪna tiinə bam maa kwaani ba lagɪ cwəŋə, si ba kɪ swan ba ma ja Zezi ba gv. ² Ba ma ta ba wɪ: «Dí nan wɔ maŋi si dí ja-o candiə kam maŋa ni, si kɔɔ pa wuvugə jəni nɔɔna bam tɪtari ni.»

Kaanɪ wɔdoŋ na zuli Zezi te tɪn
(*Matiyu 26:6-16, Zan 12:1-8*)

³ Zezi deen maa wɔ Betani ni nɔɔnɔ wɔdoŋ sɔŋɔ ni, o yɪri mu Simɔn. Wɔntɔ deen ya yi nanyɔŋɔ mu. Zezi na wɔra o di wɔdiɪ maŋa kalɔ tɪn, mu kaani wɔdoŋ tu o te. O maa jigɪ kunkwələ ka na su di trali nugə kalɔ yɪri na yi naadi tɪn. Nugə kam lana yi ka yəlo cana zanzan. O ma puri kunkwələ kam ni, o lo nugə kam Zezi yuu ni o ma kɪ-o zulə. ⁴ Balɔ na tɔgi ba wɔra yi ba na tɪn badonnə maa ba jigɪ wɔpɔlo, yi ba tɛ daani ba wɪ: «Bɛɛ mu yi o cɔgi nugə kam kɔntɔ? ⁵ Dí ya wai dí yəgi-ka dí na səbu zanzan, kɔ dwe səbu-dala biə yatɔ, yi dí ma wəli yinigə tiinə.» Ba ma tiini ba jigɪ kaani wɔm ba ŋɔɔna di o kəm dɪm.

⁶ Zezi ma ta di ba o wɪ: «Á yag-o. Bɛɛ mu yi á jig-o á yaara? O na kɪ amɔ zulə yalɔ tɪn yi kəm-laa mu o kɪ-ni. ⁷ Kɔ nan na yi yinigə tiinə, bantu wɔra mu di abam maŋa maama, yi á wɔ wanɪ á zəni-ba maŋa kalɔ á na lagɪ tɪn. Kɔ daari amɔ nan bá ta wɔra di abam maŋa maama. ⁸ Kaani

wontu ki kulv o na wat tun mu. O na logi nugə kam a yira ni tun, ku bri ni o wuuri o turi a yira yam mu, si ba laan kwe-ni ba ki. ⁹ A lagi a ta ciga mu di abam si, ba na wó tóol amu kwər-ywəŋə kam lugu banja je sim maama ni tun, baá ta kaanu wum kontu di taanu si ba taa guli o gula.»

¹⁰ Zudasí Yiskariyo wulu ba na yi Zezi karabiə fugə-bale bam wu didwa tun laan ma zanɔ o nunɔ. O ma vu Zwifə kaanum yigə tiinə bam te, si o bri-ba cwəŋə si ba wanɔ ba ja Zezi. ¹¹ Ba na ni o na tagi kulv tun, ba wu ma poli zanzan. Ba ma go ni ni baá pa-o səbu. O laan maa kwaanu o beeri cwəŋə si o ja Zezi o ki ba jɔŋa ni.

*Zezi na di Paki candiə wɔdiu di o karabiə bam te tin
(Matiyu 26:17-30, Luki 22:7-23, Zan 13:21-30, 1 Korənti 11:23-25)*

¹² Ku ma ba ku yi de dilv ba na puli si ba di dɔpe dilv ba na jigi dabilɔ di wunu tun. De dim kontu ni Zwifə bam yəni ba guɔ pibalɔ mu, ba ma di Paki candiə kam. Zezi karabiə bam ma vu ba bwe-o ba wɔ: «Nmu lagi si di di Paki candiə kam jəgə kɔɔ ni mu, si di vu di ti wono maama yigə di pa-m?»

¹³ O ma tunɔ o karabiə bam bale, yi o ta di ba o wɔ: «Zanɔ-na á vu tuɔ kum wu. A na yi da, nɔɔnu wɔdonɔ wó jeeri abam o na zunɔ kɔɔru di na. Si á da-na o kwaga á vu. ¹⁴ O na zu sɔŋɔ kulv tun, si á di zu á ta di ku tu ni: «Dí Karanyuna mu wɔ, di ba di bwe di nii, digə kalv wum na wó jəni da di o karabiə bam si ba di Paki candiə kam wɔdiu tun wu yən mu?» ¹⁵ A na bwe-o kontu, o laan wó bri abam weyuu digə. Kaá ta daga lanyiranɔ, yi ka jigi wono kulv maama di na lagi tun ka wunu. Ve-na á kwe candiə kam wəənu tum á ti, si di laan ba.»

¹⁶ O karabiə bale bam ma zanɔ ba vu tuɔ kum wu. Ba ma sɔnu ba na wono maama ni Zezi na manɔ o ta te tun. Ba ma kwe Paki candiə kam wɔdiu kum ba ti.

¹⁷ Tɔga ma ba ka yi. Zezi ma ba o zu digə kam di o karabiə fugə-bale bam. ¹⁸ Ba ma jəni si ba di wɔdiu kum. Ba na wura ba di tun, Zezi laan ma ta o wɔ: «A lagi a ta ciga mu di abam si, abam balv na je á tɔgɔ á di di amu tun wu nɔɔnu didwa mu lagi o yəgi amu o pa nɔɔna.»

¹⁹ Ba na ni kontu tun, ku ma pa ba wu cɔgɔ zanzan. Ba maa bwe-o didwa didwa ba wɔ: «Ku yi amu mu na?»

²⁰ O ma ləri-ba o wɔ: «Ku yi abam fugə-bale bam wu didwa mu. Ku yi wulu na tɔgɔ di amu o lu zunɔ didwa wunu tun mu. ²¹ Ku nan manɔ si amu Nabiin-bu wum vu a ti, ni Wɛ tɔnɔ kum na manɔ ku bri a taanu te tun mu. Ku nan za wó ta yi lɛɛru mu ku pa nɔɔnu wulu na wó yəgi amu Nabiin-bu wum o pa tun. Ba ya na manɔ ba wu lugu nɔɔnu wum kontu, ku ya wó ta gara.»

²² Ba na wura ba di manɔ kalv tun, Zezi ma kwe dɔpe yi o ki Wɛ le di ŋwaanu. O ma daaru o fɔ-di o pa o karabiə bam yi o wɔ: «Jɔŋi-na, si dintu yi a yira mu.»

²³ O daa ma kwe tweeru biə sana di zunɔ, yi o ki Wɛ le ti ŋwaanu. O ma kwe o pa-ba, yi ba maama nyɔ. ²⁴ O maa wɔ: «Wo-nyɔɔru tuntu mu yi a jana kalv na lagi ka nunɔ ka duri si ka ma vri nɔɔna zanzan ba lwarum wunu tun. ²⁵ A lagi a ta ciga mu di abam si, a daa ba nyɔ wo-nyɔɔru tuntu, si ku taa ve manɔ kam a na wó jəni Wɛ paari dim wunu a daa nyɔ tun.»

²⁶ Ba laan ma leeni ba zuli Wɛ, yi ba daaru ba nunɔ ba vu Olivi piu kum yuu.

Zezi na wuuri o bri Piyeyeri na wó vi-o te tin
(Matiyu 26:31-35, Luki 22:31-34, Zan 13:36-38)

²⁷ Zezi ma ta di ba o wí: «Abam maama wó ba á joori amu kwaga ni, ni We tóno kum na manj kú bri te tin. We deen tagi Di wí:

«Áá pa ba gu nayiru wóm,
 yi o peeni sum maama jagi.»

²⁸ Kú daari, We na joori Di bi-ni, áá da yigə a vu a taa cəgi abam Galile ni.»

²⁹ Zezi na tagi kuntu tin, Piyeyeri ma ta o wí: «Nɔɔna bam maama na manj ba joori nmu kwaga ni, amu bá fəgi a joori nmu kwaga ni.»

³⁰ Zezi ma lər-o o wí: «A lagí a ta cɪga mu di nmu si, zim titi dinto ku na wó loori si cibwɔ keeri kuni bile tin, nmu wó fɔ kuni bito ni n yəri amu.»

³¹ Piyeyeri laan ma fəgi o ta di baari o wí: «A bri a bá fɔ ni a yəri nmu, ku na manj kú yi ba na lagí ba gu amu di nmu maama mu di.»

Zezi karabiə bam maama di ma ta kuntu doj.

Zezi na ce di We-loro te tin
(Matiyu 26:36-46, Luki 22:39-46)

³² Ba laan ma zanj ba vu jəgə kadoj gaari na wɔra yi ba bə-ka ni Jeseman tin. Zezi ma ta di o karabiə bam o wí: «Á taá je yo, si a vu a wari We si a ba.» ³³ O ma pa Piyeyeri di Zaki di Zan təgi did-o ba vu. O wu ma tiini kú cəgi zanzan, yi o bicari di. ³⁴ O ma ta di ba o wí: «A wu mu tiini kú cəgi si ku yi a tɔni. Á nan taá zigi yo, si á wari We si á yi zanj á do.»

³⁵ O laan ma fufɔ o vu daa. O ma vi o yigə tɪga ni o loori We o wí, ku na wai si cam dum ke di daar-o. ³⁶ O ma loori We o wí: «Amu Ko Baba, nmu wai wɔno maama n kta. Nan pa cam dɔb na lagí di ba amu banja tin ke. Nan ki te na yi nmu wɔbɔnja tin, si n yi ki amu wɔbɔnja na lagí kɔb tin.»

³⁷ O na loori We o ti tin, o ma joori o vu o karabiə bato bam te. O piini ba tigi ba doa. O ma ta di Piyeyeri o wí: «Simɔn, n tigi n do mu na? Bɛɛ mu yi n wari n ta n niə, si n yi zanj n do, si ku yi manja funfun di? ³⁸ Fəgi-na á yiri á titi si á taá loori We, si á yi tɔ manjum dum manja ni. Bɛɛwaa ni nanzwəna wɔbɔnja lagí si ya se Banja-We, yi o yira laan bɔwəna.»

³⁹ O ma yagu-ba, yi o joori o vu o loori We, ni o ya na manj o loori te tin. ⁴⁰ O daa ta ma joori o vu o piini ba tigi ba doa, doom na tiini di wai-ba tin ŋwaa ni. Ba maa yəri ba daa na wó ta kɔb did-o tin. ⁴¹ O daa ma vu o loori We o ki kuni bito, yi o joori o ba ba te. O laan ma ta di ba o wí: «Á ta tigi á doa mu na? Kú manj. Nii-na! Manja kam yiə, si ba ja amu Nabiin-bu wóm ba ki non-balwaa ru jia ni. ⁴² Zanj-na si di vu. Nɔɔnu wɔbɔ na lagí o yəgi-ni o pa tin maa bitna.»

Ba na jaani Zezi te tin
(Matiyu 26:47-56, Luki 22:47-53, Zan 18:3-12)

⁴³ Zezi ta na wɔra o ŋɔɔni kuntu tin, mu Zudas wɔbɔ na yi o karabiə fugə-bale bam wu didwa tin tu o yi o te, yi non-kəgɔ zanzan təgi did-o kú ba, yi ba ze su-lwaa ni di da-lwaa ni. Ku yi Zwifə bam kaanun yigə tiinə bam di ba cullu karanyina tiinə bam di ba nakwa bam mu tɔnt-ba. ⁴⁴ Zudas ya manj o pa kəgɔ kum lwaru ni, o na ve o kukwəri nɔɔnu wɔbɔ tin, si ba vu ba ja kuntu tu, si ba fəgi ba ja-o lanyirani ba ja viiri.

⁴⁵ O laan ma yoori o vu o yi Zezi te yi o wɪ: «Karanyina.» O ma daari o kukwər-o. ⁴⁶ Nɔɔna bam laan ma yi ba ja Zezi. ⁴⁷ Nɔɔna balu na togi ba wɔ Zezi tee ni tun didba ma li o sɔgu o ma zagi kaanum yuutu wɔm tuntɔɔnɔ zwe o go. ⁴⁸ Zezi laan ma bwe kɔgo kɔm o wɪ: «Abam na kwe su-lwaanu di da-lwaanu á ba si á ja amu tun, a yi nɔwɔnu mu na? ⁴⁹ De maama a yɛni a wɔ abam tee ni a brɪ nɔɔna Wɛ-di-kamunu kum wɔnu, yi á ba jaani-nɪ. Ku nan manɪ si ku ki kɔntɔ mu, si ku pa kulɔ na manɪ ku pupɔni Wɛ tɔnɔ kum wɔni tun sɔni ku ki.»

⁵⁰ O karabiə bam maama na ne kuntu tun, ba ma duri ba viiri ba daar-o.

⁵¹ Nɔn-dɔɔɔ kɔdɔɔ ya wɔra, o na togi Zezi. O ya kukwəri gar-jali yiranɪ mu. Ba ma kwaani si ba ja-o. ⁵² O ma vrɪ o titi o daari o gɔrɔ kum o yagi o pa-ba, yi o duri kalambolo o viiri.

Ba na di Zezi taani te tin

(Matiyu 26:57-68, Luki 22:54-55,63-71, Zan 18:12-14,19-24)

⁵³ Ba ma ja Zezi ba vu kaanum yuutu wɔm sɔɔɔ. Zwifə kaanum yigə tiinə bam di ba cullu karanyina tiinə di ba tuɔ kum nakwa bam maama ma gilimi daani jɔgə kam kuntu ni. ⁵⁴ Pɪyɛɛɪ ma dali o togi ba kwaga o da o vu o yi kaanum yuutu wɔm sɔɔɔ. O ma zɔ o jɔni di sɔɔɔ kum tuntɔɔna bam o togi o weeri mini.

⁵⁵ Zwifə bam kaanum yigə tiinə bam di ba sariya-dirə nakwa kɔgo kum maama maa kwaani si ba na cwəɔɔ kalɔ ba na wɔ da da ba ma sanɪ Zezi si ba laan pa ba gu-o tun. Ba ma kwaani taan ba ga. ⁵⁶ Nɔɔna zanzan ma zaɔi ba fɔ vwan ba pa-o, yi ba na te ba wɪ o ki wəənu tɪɔ tun ba togi daani. ⁵⁷ Nɔɔna badonnə di daa ma zaɔi ba fɔ vwan ba pa Zezi ba wɪ: ⁵⁸ «Dɪbam ni nɔɔnu wɔntɔ na tagi o wɪ, oɔ magi Wɛ-di-kamunu kuntu nabiinə na loɔi tun o di tɪga ni, yi o joori o ma da yatɔ o lo kadoɔ, yi ku dai nabiinə mu wɔ lo-ka.» ⁵⁹ Nan di nɔɔna bam na manɪ ba te kuntu di tun, ba niə daa ta ba togi daani.

⁶⁰ Kaanum yuutu wɔm laan ma zaɔi ba maama titari ni, yi o bwe Zezi o wɪ: «Nɔɔna bantɔ na tagi kulɔ ba pa nmu tun, nmu ba jigɪ taani si n ləri na?»

⁶¹ Zezi maa cɔm yi o wɔ ləri kulɔkulɔ. Kaanum yuutu wɔm ma joori o bwe-o o wɪ: «Nmu mu yi Krisi wɔm Wɛ na tunɪ tun na? Nmu mu yi Baɔa-Wɛ dilɔ dibam na zuli tun Bu wɔm na?»

⁶² Zezi ma ləri o wɪ: «Eɛn, amu mu kuntu. Nan taá ye-na ni, á wɔ ba á na Nabiin-bu wɔm na je Dam-fɔrɔ Tu Baɔa-Wɛ jazɔm ni, yi á ta wɔ na-o o na nunɪ weyuu ni o maa biɔni kunkwəənu wɔni.»

⁶³ Kaanum yuutu wɔm na ni kuntu tun, o ma zaɔi o kaari o titi gɔrɔ, si ku brɪ ni o wɔ tiini ku cɔɔi di Zezi taani dɔm. O ma ta o wɪ: «Dí daa ba lagɪ maana tiinə si ba nɔɔni o taani dɔm. ⁶⁴ Abam maama manɪ á ni o na nɔɔni o twɪ Wɛ, o paɪ o di Wɛ ma daani mu. Kuntu tun, abam wɪ bɛɛ mu?»

Ba maama ma ləri ba wɪ, o manɪ si o ti mu. ⁶⁵ Ba badaara ma twɪ lileeru ba yagi o yira ni. Ba ma kwe gɔrɔ ba ma pu o yiə, yi ba daari ba mag-o di jagulə yi ba wɪ: «Lwari n brɪ dibam wɔɔ na magi-m tun.» Pamanɔna bam ma jig-o ba maga.

Pɪyɛɛɪ na sɔni o vin Zezi te tin

(Matiyu 26:69-75, Luki 22:56-62, Zan 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Pɪyɛɛɪ ya daa ta togi o je kunkɔɔ kum ni. Kaanum yuutu wɔm sɔɔɔ tuntɔɔn-kana ma ba ka togi da ka maa kea. ⁶⁷ O ma na Pɪyɛɛɪ na je o weeri

mini. O ma fɔgi o nii-o lanyirani, yi o wɔ: «Nmu di tɔgi di Nazareti tu Zezi mu.»

⁶⁸ O ma fu o wɔ: «A yɛri wonjo kulɔ n na te tin. A ba ni ku kuri.» O ma zanɔ o nunji o vu manconjo ni. Cibwɔɔ ma da ku keeri.

⁶⁹ Tintɔɔ-kana kam daa ma na-o. O daa ta ma ta di nɔɔna balɔ na zigɔ da tin o wɔ: «Nɔɔnɔ wɔntɔ tɔgi o yi Zezi kɔgɔ kum wɔ didɔa mu.» ⁷⁰ O daa ma fu o wɔ, o dat ba wɔ nɔɔnɔ.

Ku na ki fun tin, nɔɔna balɔ na zigɔ da tin ma ta di Pɛyɛɛri ba wɔ: «Nmu sunɔ n yi ba wɔ didɔa mu. Nmu di yi Galile tu mu.»

⁷¹ O laan ma sɔɔli o pa o titi, si ku taa yi ni cɔga mu o taga, yi o wɔ: «A bri a yɛri nɔɔnɔ wɔɔɔ á na te o taani tin.»

⁷² O na tagɔ kuntu tin, cibwɔɔ laan ma da ku keeri ku ki kuni bile. Pɛyɛɛri laan ma guli Zezi ya na tagɔ kulɔ did-o o wɔ: «Ku na wɔ loori si cibwɔɔ keeri kuni bile tin, nmu wɔ fu kuni bitɔ ni n yɛri amu.» O na guli kuntu tin, o wɔ ma tiini ku cɔgi zanzan, o ma zanɔ o nunji yi o keera.

15

Pilatɔ na bwe Zezi taani te tin

(Matiyu 27:1-2,11-26, Luki 23:1-5,13-25, Zan 18:28—19:16)

¹ Tɔga na tu ka pɔɔri tititɔ tin, Zwifɔ kaanum yigɔ tiinɔ bam di ba tuɔ kum nakwa bam, di ba karanyina tiinɔ bam di ba sarɔya-dirɔ nakwa kɔgɔ kum maama ma ba ba ki ni daani. Ba ma pa ba ja Zezi ba vɔ, yi ba ja-o ba vu ba ki gɔvirma tu Pilatɔ juɔa ni. ² Pilatɔ ma bwe-o o wɔ: «Nmu mu yi Zwifɔ bam pe wɔm na?»

Zezi ma lɛr-o o wɔ: «Mu ka da n taga.»

³ Zwifɔ kaanum yigɔ tiinɔ bam ma tiini ba manɔ wɔɔnu zanzan ba pa-o.

⁴ Pilatɔ ta ma joori o bwe-o o wɔ: «Nmu ba lagɔ n lɛri ba taani dum na? Nmu wɔ ni ba na nɔɔni kulɔ maama ba pa nmu tin na?»

⁵ Zezi daa ta ma wɔ lɛri ba taani dum diludɔɔ. Ku ma pa Pilatɔ tiini o yi yɔɔu did-o.

⁶ Binɔ maama Pakɔ candiɔ kam manɔ na yɔni ka yi, gɔvirma tu yɔni o li pɔnɔ didɔa mu o pa nɔɔna bam, nunɛɛni bantɔ na lagɔ wɔɔɔ tin. ⁷ Pɔnɔ wɔɔɔnɔ dɛɛn maa wɔra, o yiri mu Barabasɔ. Ba dɛɛn ya pɔ-o di balɔ na wɔli daani ba ki jara di ba tuɔ kum yigɔ tiinɔ yi ba gɔ nɔɔnɔ tin mu. ⁸ Nɔɔna bam ma ba ba la kɔgɔ, yi ba ta di Pilatɔ si o li pɔnɔ didɔa o pa-ba, ni o na yɔni o ki te tin. ⁹ Pilatɔ ma bwe-ba o wɔ: «Á lagɔ si a li Zwifɔ bam pe wɔm mu a pa abam na?» ¹⁰ O dɛɛn bwe-ba kuntu, bɛɛnwaani o ye ni ku yi wɔ-gɔrɔ nɔɔnɔ mu kaanum yigɔ tiinɔ bam ya jaani Zezi ba ki o juɔa ni.

¹¹ Kaanum yigɔ tiinɔ bam ma sɔgi nɔn-kɔgɔ kum, ba pa ba ta di Pilatɔ ni ba lagɔ si o yagi Barabasɔ mu o pa-ba. ¹² Pilatɔ laan ma bwe-ba o wɔ: «Si wɔɔɔ á na bɛ-o ni Zwifɔ bam pe tin, abam lagɔ si a ki-o ta mu?»

¹³ Ba ma kaasi banɔ banɔ ba wɔ: «Pa-o tɔun-dagara banɔ ni n gɔ.»

¹⁴ O ma joori o bwe-ba o wɔ: «Wɔntɔ cɔgi bɛɛ mu?»

Ba laan ma tiini ba kaasi banɔ banɔ ba wɔ: «Pa-o tɔun-dagara banɔ ni n gɔ.»

¹⁵ Pilatɔ maa lagɔ si o pa kɔgɔ kum wɔ poli. Kuntu nɔɔnɔ o ma pa ba pɔri Barabasɔ ba yagi. O daari o pa ba magɔ Zezi di balaara, yi o pa-ba cwɔnɔ si ba ja-o ba vu ba pa tɔun-dagara banɔ ni ba gɔ.

Ba na jaani Zezi ba vu ba pa tɔun-dagara banɔ ni te tin

(Matiyu 27:27-56, Luki 23:26-49, Zan 19:2-3,17-30)

16 Pamaṅna bam laan ma ja Zezi ba vu ba zu gɔvɪrma tu Pilati sɔŋɔ kɔm kɔnkɔlɔ. Ba ma pa pamaṅna bam kɔgɔ kɔm maama gilimi da, ¹⁷ yɪ ba pa o zu gwar-sɔŋɔ. Ba ma daari ba kwe sabari ba ma sɔ yipugə ba pu o yuu ni. ¹⁸ Ba laan maa ki ni ba zul-o mu te yɪ ba wi: «Zwifə bam pɛ, dɪnle.» ¹⁹ Ba maa jigɪ miu ba lɔɛ o yuu ni, yɪ ba twɪ lileeru ba yagɪ o yɪra ni. Ba ma kuni doonə o yigə ni, yɪ ba ki ni ba zul-o mu te. ²⁰ Ba na yaali yaal-o ba ti tɪn, ba ma li gwar-sɔŋɔ kɔm, yɪ ba joori ba zu-o o tɪti gɔɔ kɔm. Ba laan ma ja-o ba nunji ba vu si ba pa tɔɔn-dagara baŋa ni ba gɔ.

²¹ Ba na maa ke tɪn, ba ma na nɔɔnɔ wudɔŋ, o yɪri mu Simɔn. O nunji Sireeni mu. Wɔntu mu yɪ Alesandri di Rufusi kɔ. O deen ya nunji kara mu o ba o yɪ tw wɔ o maa kea. Pamaṅna bam na ne-o tɪn, ba ma fi-o si o kwe tɔɔn-dagara kam o zɪŋ si ba vu. ²² Ba ma ja Zezi ba vu ba yɪ jəgə kalb ba na bə ni Goligota tɪn. Yɪri dɪm kɔntu kuri mu Yukol-pɔa piu. ²³ Ba na yɪ da tɪn, ba ma ki sana kalb na gwaanɪ di liri silɔ yɪri na yɪ Miiri tɪn, ba pa Zezi si o nyɔ. O ma wɔ sɛ o nyɔ.

²⁴ Ba laan ma ja-o ba pa dagara kam baŋa ni. Ba ma kwe o gwaaru tɪn si ba manj ba pa daani. Ba ma ta jɔɔ si ba nii, wɔɔ mu wɔ twəri kɔlɔ o na lagɪ tɪn. ²⁵ Ba na pag-o manja kalb tɪn yɪ tɪtɪtɪ luu nɔgɔ manja ni mu.

²⁶ Ba ma pɔpɔni tɔɔɔ, si kɔ brɪ kɔlɔ o na cɔgɪ yɪ ba gɔ-o tɪn, ba tanɪ tɔɔn-dagara kam yuu ni. Ba pɔpɔni ba wi: «Wɔntu yɪ Zwifə bam pɛ mu.»

²⁷ Ba ma ja ŋwɪna bale di ba pa dagari sɪdonnə baŋa ni. Ba ma cwi didɔa Zezi jazim ni. Wɔwɔm maa wɔ o jagwiə ni. [²⁸ Kɔntu ma pa kɔlɔ na pɔpɔni Wɛ tɔɔɔ kɔm wɔni tɪn siɪni kɔ ki, ni kɔ na wi: «Ba wəl-o di nɔn-balwaarɔ mu, kɔ ma pa nɔɔna nii-o ni nɔn-balɔɔ te.»]

²⁹ Nɔɔna balɔ na tɔgɪ da ba ke tɪn maa niə, yɪ ba gɔgɪsɪ ba yuni ba twi-o. Ba ma yáal-o yɪ ba wi: «Nii. Nmu ya na bunjɪ si n cɛcɔgɪ Wɛ-di-kamunu kɔm mu n di tɪga ni, si n daari n ma da yatɔ n joori n fɔgɪ n lɔ-ka tɪn, ³⁰ laan nan vrɪ n tɪti n tu dagara kam yuu ni si di nii.»

³¹ Zwifə kaanum yigə tiinə bam di ba cullu karanyuna tiinə bam di maa twi-o ba brɪ daani ba mwana. Ba maa tɛ daani ba wi: «O yəni o vrɪ nɔɔna badonnə ŋwɪa, yɪ o laan warɪ o tɪti ŋwɪa o vrɪ. ³² O brɪ o tɪti ni o yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn, di Yisrayelɪ dwi tiinə pɛ. O nan tu dagara kam yuu ni lele si di nii. Di na ne kɔntu, di laan wɔ sɛ-o.»

Nɔɔna balɔ ba na pagɪ dagari sɪm baŋa ni ba wəli da tɪn di maa jig-o ba twɪa.

³³ Kɔ ma vu kɔ yɪ manja kam wɛ na tu di yɪ yupari baŋa ni tɪn. Lɔgɔ kɔm maama ma ba kɔ ji lim kɔ vu kɔ yɪ wɛ-guni manja ni. ³⁴ Kɔ na ki nɪnɛni luu batɔ te tɪn, Zezi laan ma kaasi baŋa baŋa di kwər-dɪa o wi: «Eli, Eli, lɛma sabakitani?» Taani dɪntu kuri mu: «Amu Wɛ, amu Wɛ, bɛɛ mu ki yɪ n yagɪ amu?»

³⁵ Nɔɔna balɔ na zɪgɪ da yɪ ba ni taani dɪm tɪn badaara maa wi: «Cəgi-na. O lagɪ o bəŋji Eli mu si o ba.» ³⁶ Ba didɔa laan ma duri o vu o kwe sɔɔɔ o di sa-nywana wɔni, o ki-kɔ miu ni ni o vu o te o pa Zezi si o nyɔ. O daari o wi: «Yagɪ si di cəgi di nii, Eli wɔ ba o pa o tu dagara kam yuu ni na?»

³⁷ Zezi laan ma kaasi baŋa baŋa, yɪ o daari o pa o siun ti.

³⁸ Zezi na tɪgɪ kɔntu tɪn, gɔɔɔ kɔlɔ ba na ləgi ba ma cɪ Wɛ-di-laa kɔm tɪn ma kaari bile, kɔ zɪgɪ baŋa ni kɔ tu kɔ kwaari tɪga. ³⁹ Pamaṅna bam yigə tu wɔlɔ na zɪgɪ Zezi yigə ni tɪn ma na o na kaasi yɪ o daari o ti te tɪn. O na ne kɔntu tɪn, o maa wi: «Nɔɔnɔ wɔntu ya siɪni o yɪ Baŋa-Wɛ Bu mu.»

⁴⁰ Kaana badonnə maa tɔgi ba wɔra, ba ma zigi yigə yigə ba niə. Mari wɔlb na nunji Magidala tɔn maa wɔ ba wɔni, didaanɔ Mari wɔlb na yi Zaki kukulə dɔ Zɔzɛsɔ nu tɔn. Salomɔ dɔ maa tɔgi o wɔra. ⁴¹ Kaana bantɔ dɛɛn ya tɔgi dɔ Zezi Galile ni mu, yi ba yəni ba tɔni ba zən-o. Kaana badaara zanzan dɔ maa wɔra, ba ya na tɔgi did-o ba ba Zeruzalem.

Ba na ki Zezi bɔɔni wɔni te tɔn

(Matiyu 27:57-61, Luki 23:50-56, Zan 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Nɔɔnɔ wɔdonj dɛɛn mu wɔra, o yiri mu Zɔzɛfɔ, o na nunji Arimati. O yi Zwifə bam nakwa kɔgɔ kɔm yigə tu didɔba, yi nɔɔna pa-o zulə. O maa jigi tɔna ni Wɛ paari dɔm wɔ ba nɔɔna titari ni. Dɛ dɔm ba na gu Zezi tɔn maa yi dɛ dɔlb Zwifə bam na manjɔ si ba ti ba yigə ba siun dɛ dɔm nɔɔna tɔn. Tɔga na yi, mu ba siun dɛ dɔm pulim. Kɔntɔ nɔɔna Zezi tɔn maa ki pu-dɔa, yi o zanjɔ o vu Pilati dɛ o loor-o cwəŋə, si o kwe Zezi yira yam o ki. ⁴⁴ Pilati na lwarɔ ni Zezi manjɔ o ti tɔn, mu kɔ su-o lanyiranɔ. O ma tɔni nɔɔna si ba vu ba bəŋi pamanɔna bam yigə tu wɔm si o ba. O na tu tɔn, o ma bwe-o si o nii, Zezi siunɔ o ti mu na. ⁴⁵ O na lwarɔ ni o tigi tɔn, o ma sɛ si Zɔzɛfɔ vu o kwe o yira yam o ki. ⁴⁶ Zɔzɛfɔ ma nunji o vu o yəgi gar-jalɔ dɔlb na lana tɔn. O ma vu o parɔ Zezi yira yam dagara kam yuu ni. O ma kwe gɔrɔ kɔm o ma pipir-o, yi o daari o ja vu o tiŋi piu bɔɔni wɔni. Dɔntɔ yi yibeeli dɔlb ba dɛɛn na lugi-dɔ piu yira ni tɔn mu. O laan ma bibili kandwɛ-pulɔgɔ o ma pi bɔɔni dɔm ni. ⁴⁷ Mari wɔlb na nunji Magidala dɔ Mari wɔlb na yi Zɔzɛsɔ nu tɔn maa zigi ba nii o na tiŋi Zezi yira yam mɛ tɔn.

16

Zezi na bi o yagɔ tɔni te tɔn

(Matiyu 28:1-8, Luki 24:1-12, Zan 20:1-10)

¹ Ba siun dɛ dɔm ma ba dɔ kɛ. Mari wɔlb na nunji Magidala dɔ Mari wɔlb na yi Zaki nu tɔn dɔ Salomɔ ma zanjɔ ba nunji ba vu ba yəgi trali nuge, si ba ma turi Zezi yira yam. ² Dɛ dɔlb na sanjɔ siun dɛ dɔm tɔn, ba maa zanjɔ ba go tɔga dɔ wɛ wɔra dɔ pulə, ba vu yibeeli dɔm jəgə kam. ³ Ba na maa ve tɔn, ba ma bwe daanɔ ba wɔ: «Wɔɔ mu wɔ bibili kandwɛ dɔlb na pi yibeeli dɔm ni tɔn o yagɔ daa ni o pa dɔbam?» ⁴ Kandwɛ dɔm na yi kamunu tɔn mu te ba nɔɔni kɔntɔ. Ba na yi jəgə kam tɔn, ba ma fɔgi ba nii ba na didaanɔ kandwɛ dɔm bibili dɔ tigi daa ni. ⁵ Ba ma vu ba zɔ bɔɔni dɔm wɔ. Ba na zɔ tɔn, ba ma na nɔn-dɔnɔ, kɔ na je ba jazɔm seeni. O zɔ gwar-ponjɔ didɔrɔ mu. Ba na nɛ-o tɔn, kɔ ma pa ba yira sɔɔri. ⁶ O ma ta dɔ ba o wɔ: «Á yi taá kwari fɔni. Abam lagi si á na Nazaretɔ tu Zezi wɔlb ba na jaanɔ ba pa tɔn-dagara kam banja ni ba gu tɔn mu. O nan təri yo. O joori o bi. Nii-na ba ya na tiŋi o yira yam mɛ tɔn. ⁷ Nan ve-na á ta dɔ Pɔyɛɛri dɔ Zezi karabiə bam maama ni, o lagi o da yigə o vu o taa cəgi abam Galile ni. Dáanɔ mu abam wɔ vu á na-o. Kɔbɔ ki ni o na manjɔ o ta kɔlb o bri abam tɔn.»

⁸ Kaana bam na ni kɔntɔ tɔn, fɔni maa pa ba yira sai, yi ba wɔbɔnɔ yugimi. Ba ma nunji bɔɔni dɔm wɔni ba duri ba kɛ. Fɔni na jigi-ba kɔntɔ yi ba maa ve tɔn, ba ma wɔ tagɔ kɔlb na ki tɔn ba bri nɔɔn-nɔɔnɔ.

Zezi na bri o titi nɔɔna badonnə te tɔn

(Matiyu 28:9-10,16-20, Luki 24:13-53, Zan 20:11-23, Titɔnɔ Tɔnɔ 1:6-11)

[⁹ Dɛ dɔm Zezi na bi tititɔ tɔn maa yi dɛ dɔlb na sanjɔ Zwifə bam siun dɛ dɔm tɔn. O na bi tɔn, o ma puli o bri o titi Mari wɔlb na nunji Magidala

tin tee ni. Wontu mu yi kaani wulu o ya na zeli ciciri surpe o yira ni tin. ¹⁰ Mari laan ma vu o ta o bri balu ya na tugi di Zezi tin. O yi ba te di ba wuru cogi zanzan yi ba keerə. ¹¹ Ba na ni ni Mari wi, Zezi joori o bi o nwi yi wum na-o tin, ba wu se o taani dim.

¹² Ku kwaga seeni, Zezi ma ləni o yibiyə yi o bri o titi o karabiə bale. Ba ya nunji Zeruzalem mu ba maa ve ti-balaŋa kadoŋ. ¹³ Ba na ne-o tin, ba ma joori ba vu Zeruzalem ba ta ba bri ba donnə karabiə bam. Ba maa daa ta wu se ni ku yi ciga.

¹⁴ Kuntu kwaga ni, Zezi laan ma ba o bri o titi o karabiə fugə-didba kam, ba na wura ba di wodiu maŋa kalu tin. O ma kaani-ba di ba wobuŋa na muri yi ba wu se We ciga kam tin, beŋwaani ba vin si ba se balu na tagi ba bri-ba ni wontu joori o bi yi ba na-o tin.

¹⁵ O laan ma ta di ba o wi: «Zaŋi-na á vu lugu baŋa je maama, si á tooli We kwər-ywəŋə kam á bri nabiinə maama. ¹⁶ Wulu maama na ki o wu-didba di amu yi o daari o pa ba miis-o na wuni We ŋwaani tin, We wu vri kuntu tu ŋwia. Ku daari balu maama na wu se tin wu ga bura yi ba na cam We tee ni. ¹⁷ Balu na se amu tin wu wani ba taa ki wo-kinkagila yalu na bri We dam tin. Baá da amu yiri ŋwaani ba zeli ciciri noona yira ni. Baá ta ŋooni ta-ge. ¹⁸ Ba na jaani bisankwi di ba jia, si bá ki-ba kulokulu. Ba na nyogi cono, ku bá ki-ba kulokulu. Ba na danj ba jia yawuna baŋa ni, baá na yazurə.»

¹⁹ Dí Yuutu Zezi na ŋooni o bri-ba kuntu tin, We laan ma pa o zaŋi o di Di soŋo. O ma vu o jəni Baŋa-We jazum ni. ²⁰ O na diini We-soŋo kuntu tin, o karabiə bam ma nunji ba vu ba beeri je maama ni ba tooli We kwərə kam ba bri noona. Dí Yuutu wum maa wu ba tee ni o tŋa. O ma pa-ba dam si ba taa ki wo-kinkagila, si ku bri ni o taani dilu ba na bri tin suni di yi ciga.]

**Wε taani dɪlɔ
LUKI
na pɔpɔni tun**

**Wε taani dɪlɔ Luki na pɔpɔni tun na brɪ
dɪbam kɔlɔ tun mɔ tuntu**

Luki yɪ wɔlɔ dɛɛn na tɔgɪ dɪ Pooli o tɔŋɪ Wε tɪtɔŋa tun mɔ (Filimon 24). O dɛɛn yɪ dɔgɪta tu mɔ. Wɔntɔ mɔ daa ta pɔpɔni Tɪtɔŋa Tɔnɔ kɔm dɪ. O dɪɪ Zwifu. O nan tiini o kwaani o pɔpɔni Zezi wɔŋɔ maama lanyirani mɔ o ma brɪ dwi-gɛ tiinɛ dɪ, sɪ ba lwarɪ tɪ kuri cɪga cɪga (Luki 1:1-4).

Luki brɪ dɪbam nɪ Zezi yɪ Zwifɛ tiinɛ dɪ lɔgɔ bɔŋa dwi maama tiinɛ vɪrnɔ mɔ. O yɪ wɔlɔ na jɪgɪ yinigɛ tiinɛ dɪ yawɪna dɪ nɔɔna na culi balɔ tun ŋwana zanzan. O brɪ nɪ Zezi tɔŋɪ dɪ Wε Joro dam mɔ, yɪ o ta brɪ nɪ Wε kwɛr-ywɛŋɛ kam jɪgɪ wɔpolo zanzan (Luki 2:10 dɪ 24:52).

Luki dɪ pɔpɔni Zezi ŋwɪa kam na dɛ te tun, nɪ Matiyu dɪ Marɪkɪ dɪ na pɔpɔni te tun. O brɪ Zezi na puli o tɪtɔŋa yam te, dɪ o na zaasɪ nɔɔna yɪ o pa ba na yazurɛ te tun, dɪ o na ve Zeruzalem yɪ ba ja-o ba pa tɔɔn-dagara bɔŋa nɪ ba gɔ yɪ o joori o bi te tun. Luki ta brɪ Zezi na diini Wε sɔŋɔ te tun.

Luki tɔnɔ kɔm jɪgɪ wɛɛnu zanzan tɪ na wɔ pɔpɔni twaanɔ tɔdonnɛ tun wɔntɔ. O tagɪ Wε na tɔŋɪ maleka yɪ ka ba ka ŋɔɔni dɪ Mari Zezi lɔra kam wɔŋɔ te tun, dɪ Zan wɔlɔ na miisi nɔɔna na wɔntɔ tun dɪ lɔra kam wɔŋɔ (pɔɔrum 1). Luki ta brɪ Zezi lɔra kam na dɛ te tun, dɪ malesɪ na brɪ nayɪra yɪ ba vu ba zul-o te tun. O ta brɪ ba na kwe Zezi ba pa Wε yɪ Simeyon dɪ Anni ŋɔɔni o wɔŋɔ te tun, dɪ Zezi na kɪ te o bɪna fugɛ-yale maŋa nɪ Wε-di-kamunu kɔm wɔntɔ tun (pɔɔrum 2). O ta tagɪ Zezi na maŋi mumaŋa o brɪ Samari tu na sooni nɔɔnu te tun (Luki 10:30-35), dɪ bu wɔlɔ na nuŋɪ o yagi o ko sɔŋɔ yɪ o joori o ba tun (Luki 15:11-32).

¹⁻³ A cilɔŋ Teofli, a bɔŋɪ sɪ kɔ lana sɪ a pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ a pa nmɔ, sɪ n wantɪ n lwarɪ kɔlɔ na yɪ cɪga tun. Nmɔ maŋɪ n ye wo-kamunnu tɪlɔ na kɪ dɪbam tee nɪ tun ni nɪ. Nɔɔna badonnɛ dɛɛn mɔ wɔra wo-kamunnu tuntu pulim nɪ. Ba nɛ kɔlɔ maama na kɪ tun, yɪ ba brɪ Wε kwɛrɛ kam. Ba ma daari ba pa dɪbam lwarɪ kɔlɔ na kɪ tun. Nɔɔna zanzan ma kwaani sɪ ba pɔpɔni wɛɛnu tuntu ba tinji. Mɔ kɔ kuri a bɔŋɪ sɪ kɔlɔ ta lamma sɪ a dɪ pɔpɔni-tɪ lanyirani a pa nmɔ. A kwaani a zaasɪ wɛɛnu tum tɪ pulim nɪ mɔ, yɪ a lwarɪ tɪ kuri cɪga cɪga. ⁴ Kɔntɔ tun, aɔ wantɪ a pɔpɔni wɛɛnu tuntu na kɪ te tun, sɪ n wantɪ n lwarɪ lanyirani nɪ, wɛɛnu tɪlɔ ba na tagɪ ba brɪ nmɔ tun sɔntɪ tɪ yɪ cɪga.

Zakari bu Zan lɔra kam taani

⁵ Maŋa kam Erɔdɪ dɛɛn na yɪ Zude pɛ tun, nɔɔnu wɔdonɪ mɔ wɔra, o yɪrɪ mɔ Zakari. Wɔntɔ mɔ yɪ Wε kaanɪm tu. O nuŋɪ Abɪa dwi tiinɛ wɔntɔ mɔ. O kaanɪ yɪrɪ mɔ Elizabetɪ. Wɔntɔ dɪ dɛɛn nuŋɪ kaanɪm tu Aaron dwi dum wɔntɔ mɔ. ⁶ Bantu maama kɪ lanyirani Wε yigɛ nɪ, yɪ ba sɛ Wε niɛ yam dɪ Dɪ cullu tum maama. ⁷ Elizabetɪ dɛɛn yɪ ka-dɔgɔ mɔ yɪ o ba jɪgɪ bu. Ba maama dɛɛn kwɪn mɔ. ⁸ Maŋa ma ba yɪ sɪ Abɪa dwi tiinɛ bam zɔ Wε-di-kamunu kɔm ba taa tɔŋɪ ba pa Wε. Zakari maa tɔgɪ o wɔra o tunja.

⁹ Wε kaanɪm tiinɛ bam yɛni ba ta jɔrɔ mɔ sɪ ba nii, ba wɔntɔ wɔɔ mɔ wɔ zɔ Wε-di-laa kɔm wɔntɔ o zwe wɛɛnu tɪlɔ lwɛm na ywɛmmɛ tun o pa Wε. Ba ma ta jɔrɔ yɪ Zakari dɪ. ¹⁰ O ma sɔntɪ o zɔ sɪ o zwe wɛɛnu tum o

pa We. Manja kam o na wu dige kam wuntu tun, non-kogɔ zanzan deen ma wu konkolo kum ni ba zigi ba wari We.

¹¹ Baŋa-We maleka laan ma da ka ba o te, ka zigi wænu zwæm bimbim dum jazim ni. ¹² Zakari na ne-ka tun, o maa yi yæu yi fɔɔni zu-o lanyiranu. ¹³ Maleka kam ma ta did-o ka wɔ: «Zakari, yi ta n kwari fɔɔni, si We ni nmu na loori-DI kulɔ tun. Nmu kaani wum laan wu ja pugɔ o lb bu o pa-m, si n pa o yiri ni Zan. ¹⁴ O lura kam wu pa n na wupolo zanzan. Nɔɔna zanzan di wu tiini ba taa jigi wupolo di o lura kam. ¹⁵ Oo ta yi non-kamunu Baŋa-We tee ni. O nan yi zaŋi o nyo sana naa woŋo kulɔ na kɔkari yiɔ tun. We Joro kum wu ta wu o tee ni manja maama, ku na wu suŋi o lura kam manja ni tun. ¹⁶ O nan wu pa Yisrayel dwi tiinɔ zanzan wubɔŋa joori ya taa togi ba Yuutu Baŋa-We. ¹⁷ Oo togi di Yuutu wum yigɔ, yi We Joro kum dam wu ta wu o tee ni, nɔnɛni We nijonhu Eli deen na yi te tun. Oo pa kwæ joori ba taa soe ba biɔ, yi o kwæri o pa vɔnvɔna joori ba taa jigi non-ŋuna wubɔŋa, si o fɔgi o kwe di Yuutu wum nɔɔna bam yigɔ o pa-o.»

¹⁸ Zakari laan ma bwe maleka kam o wɔ: «A yi nankwɔtan mu, yi a kaani di kwɔn. Bæ mu wu pa a lwarɔ ni nmu taani dum yi ciga?»

¹⁹ Maleka kam ma lɔr-o ka wɔ: «Amu nan yi Gabriyel mu, wulɔ na zigi We tee ni tun. Di tuni-ni si a ba a ŋɔɔni di nmu, si a ta ta-ŋum dum a bri-m. ²⁰ Nmu nan na wu se a taani dum tun, We wu pa n ni mæari. Manja kam na yiɔ, wænu tɔlɔ a na tagi a bri-m tun wu suŋi ti ki. Nan ta n ye si nmu ba wani n ŋɔɔni, si ku taa ve manja kam wænu tum na wu ki tun.»

²¹ Kuntu maama na wura ku ki tun, non-kogɔ kum maa zigi ba cegi Zakari si o nuŋi We-di-laa kum wuntu. Ba ma ceg-o taan ba ga. Ku ma ki-ba yæu di o na daani te tun. ²² O laan ma ba nuŋi, yi o wari o ŋɔɔni di ba. O ni na mæari tun, o maa mai o jia o manɔ o bri-ba. Ba ma maani si o ne wo-kɔnkagɔ mu We-di-laa kum wuntu.

²³ Da yalɔ o na manɔ si o taa tuni We-di-kamunu kum wuntu tun ma ba ya ti. O ma joori o vu sɔŋɔ. ²⁴ Da yantu na ke tun, o kaani wum laan ma ja pugɔ. O maa wu sɔŋɔ ni taan, canɔ sɔnu. ²⁵ O na wura kuntu tun, o maa wɔ: «Mu woŋo kulɔ Yuutu Baŋa-We na ki DI pa-ni tun. DI lɔ woŋo kulɔ ya na yi a cavura nɔɔna titari ni tun.»

Zezi lura kam taani (Matiyu 1:18-25)

²⁶⁻²⁷ Bɔsankana kadoŋ deen mu wura, o yiri mu Mari. O ta yæri baaru. O sɔŋɔ tiinɔ wubɔŋa deen ya yi si o zu nɔɔnu wudoŋ mu, yi o daa ta wu zu-o. Nɔɔnu wum yiri mu Zuzefu. O yi faŋa faŋa Pe Davidi dwi tu mu. Mari deen zuuri Galile tɔ kudoŋ ni mu, ku yiri mu Nazareti. Manja kam Zakari kaani Elizabeti pugɔ kam na yi nɔnɛni canɔ sɔrdɔ tun, Baŋa-We daa ma tuni maleka Gabriyel si ka vu Mari te. ²⁸ Ka ma zu o te ka jɔɔn-o yi ka wɔ: «Ki wupolo, n Yuutu Baŋa-We wu nmu tee ni si DI zæni-m lanyiranu.»

²⁹ Mari na ni ka na tagi kulɔ tun, o bicari ma di. O ma buŋi o wɔ: «Taani dɔntɔ kuri mu bæe?» ³⁰ Maleka kam laan ma ta ka wɔ: «Mari, yi ta n kwari fɔɔni, si Baŋa-We ki nmu yu-yonjo. ³¹ Nmu wu ba n ja pugɔ n lb bækarɔ, si n pa o yiri ni Zezi. ³² Wuntu wu ta yi non-kamunu. Baa ta bæ-o ba wɔ, Baŋa-We Bu. Di Yuutu We wu pa o di paari ni o ko-nakwi Davidi deen na di paari faŋa faŋa te tun. ³³ O ma wu ta yi Zakobi dwi tiinɔ bam pe manja maama. O paari dum daa ba ti manja di manja.»

³⁴ Mari ma læri maleka kam o wɪ: «Kuntɔ wó kɪ tɪta mu kɔ kɪ, yɪ a ta wɔ zɔ barɔ?»

³⁵ Maleka kam ma læri ka wɪ: «Kɔ na wó kɪ te tɪn, Wɛ Joro kum wó ba nmu te, yɪ Baŋa-Wɛ tɪtɪ dam-fɔrɔ kum wó ba kɔ kwɛli nmu. Kuntɔ ŋwaani bu wɔlu n na wó lu tɪn wó ta yɪ Wɛ tɪtɪ nyim, yɪ ba taa bæ-o ni Baŋa-Wɛ Bu. ³⁶ Maani n nii nmu cɔrɔ Elizabetɪ na yɪ te. Wuntu jaani pugɔ mu sɪ o lu bu, yɪ o maŋɪ o kwɪn. Nɔɔna ya buŋɪ sɪ o yɪ ka-dugɔ mu, yɪ o laan jɪgɪ pugɔ ka yɪ nɪnɛɛni canɪ sɪrɔv. ³⁷ Kulɔkulu tɔrɔ Baŋa-Wɛ na bá wani Dɪ kɪ.»

³⁸ Mari ma ta o wɪ: «Amu yɪ dí Yuutu Wɛ tuntɔŋ-kana mu. Wɛ nan pa kɔ kɪ ni n na tagɪ te dɪ amu tɪn.» Maleka kam laan ma viiri.

Mari na zaŋɪ o vu o na Elizabetɪ te tɪn

³⁹ Da yam kuntɔ ni ni Mari ma zaŋɪ o kɪ lɪla o maa diini Zude tɔv kudonɔ na wɔ pweeru titari ni. ⁴⁰ O ma vu o yɪ Zakari sɔŋɔ. O ma zɔ o na o kaani Elizabetɪ. O ma kɪ o pwɛgɔ. ⁴¹ Maŋa kam Elizabetɪ na ni Mari na jɔɔn-o tɪn, o bu wɔm na tigi o wɔni tɪn ma pipiri. Wɛ Joro kum ma ba Elizabetɪ te, ⁴² yɪ o ŋɔɔni baŋa baŋa dɪ kwɛr-dɪa o wɪ: «Wɛ tiini Dɪ kɪ nmu yu-yonɔ Dɪ dwɛni kaana maama. Kɔ na yɪ bu wɔlu na wɔ n wɔni tɪn, Wɛ kɪ-o yu-yonɔ lanyirani. ⁴³ Amu yɪ wɔɔ mu sɪ a Yuutu nu ba amu te? ⁴⁴ N jɔɔnim dɪm na tu dɪ tɔ a zwe ni tɪn, bu wɔm na wɔ a wɔni tɪn tigi o pipiri mu, o na jɪgɪ wɔpolo tɪn ŋwaani. ⁴⁵ Nmu na sɛ ni Baŋa-Wɛ jɪgɪ cɪga tɪn, nmu yɪ yu-yonɔ tu. Kulɔ maama Wɛ na tagɪ Dɪ brɪ-m tɪn wó sɪni kɔ kɪ.»

Mari na tee Baŋa-Wɛ te tɪn

⁴⁶ Mari laan ma ta o wɪ:

«Áa pa a Yuutu Baŋa-Wɛ zulɔ dɪ a bicari maama.

⁴⁷ Wɔntɔ na yɪ a Vɪrnɔ tɪn mu pɛ a na wɔpolo dɪ a wɔ maama.

⁴⁸ Bɛŋwaani amu yɪ Wɛ tuntɔŋ-kana balanɔ mu, yɪ Dɪ nii amu baŋa ni.

⁴⁹ Kɔ na zɪgɪ zɪm kɔ ta maa ve, nɔɔna maama wó ta wɪ, a yɪ yu-yonɔ tu,

⁴⁹ dɪdaani Dam-fɔrɔ Tu Baŋa-Wɛ na kɪ kulɔ Dɪ pa-ni tɪn ŋwaani. Dɪntɔ mu yɪ wɔ-ponɔ tu cɪga.

⁵⁰ Balɔ maama na kwari-Dɪ tɪn,

Dɪ jɪgɪ ba ŋwanɔ lanyirani maŋa maama.

⁵¹ Wɛ kwe Dɪ jɪŋa mu Dɪ ma kɪ wo-kɪnkagɪla.

Dɪ ma pa bani-nyina jagɪ da-yigɔ ni dɪ ba wɔbɔŋ-yɔɔrɔ tɪm.

⁵² Dɪ jonɪ balɔ na yɪ pwa tɪn paari,

yɪ Dɪ paɪ balɔ na yɪ nabwɛnɔ tɪn na zulɔ.

⁵³ Dɪ maa paɪ balɔ yinigɔ na jɪgɪ-ba tɪn wo-laarɔ zanzan,

yɪ Dɪ daari Dɪ pa nadunɔ viiri dɪ jɪ-kɔri.

⁵⁴ Yisɪrayɛli dwi tiinɔ yɪ Dɪ tɪtɪ nɔɔna mu.

Dɪ guli ba gulɔ, Dɪ duri ba ŋwanɔ yɪ Dɪ zɛni-ba,

⁵⁵ ni Dɪ na goni ni dɪdaani dɪbam kwɛ-nakwa tɪn,

dɪdaani Abraham dɪ o dwi tiinɔ bam maama, sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn.»

⁵⁶ Mari dɛɛn ma maŋɪ Elizabetɪ tee ni nɪnɛɛni canɪ sɪtɔ. O laan ma joori sɔŋɔ.

Zan lɔra kam na dɛ te tɪn

⁵⁷ Maŋa kam dɛɛn ma yɪ sɪ Elizabetɪ lu. O ma sɪni o lu bɛkɛrɔ. ⁵⁸ O tɔv kum tiinɔ dɪ o cɔrɔ dɪ ma ni, Baŋa-Wɛ na tiini Dɪ duri o ŋwanɔ yɪ Dɪ kɪ kulɔ Dɪ pa-o tɪn. Ba maama dɪ ma jɪgɪ wɔpolo zanzan.

⁵⁹ Bu wòm da na yi nana tɔn, ba ma pa ba go-o, nɔ Moyisi callu tɔn na brɔ sɔ ba taa goni ba bækəri te tɔn. Ba ma lagɔ sɔ ba pa o yiri nɔ Zakari, nɔ o ko yiri na yi te tɔn. ⁶⁰ O nu wòm ma wɔ sɛ yi o wɔ: «Awo, á pa o yiri nɔ Zan.»

⁶¹ Ba ma lər-o ba wɔ: «Bɛɲwaanɔ mu yi n ta kuntu? Nɔɔnɔ manɔ o təri á sɔɲɔ nɔ o yiri na yi Zan.»

⁶² Ba ma daari ba ma ba jɛ ba manɔ ba brɔ o ko wòm sɔ ba nii, o na lagɔ sɔ ba pa o bu wòm yiri te tɔn. ⁶³ O ma pa ba kwe tɔnɔ ba pa-o, sɔ o pɔpɔnɔ o brɔ-ba. O ma pɔpɔnɔ tɔnɔ kɔm wɔnɔ o wɔ, o yiri mu Zan. Kɔ ma sɔ-ba dɔ o na pɔpɔnɔ te tɔn. ⁶⁴ O na pɔpɔnɔ kuntu tɔn, o ni ma puri bidwɔ banja nɔ, yi o dindɛlimi joori dɔ pipiri. O maa nɔɔnɔ o zuli Wɛ.

⁶⁵ Fɔɔnɔ dɛɛn ma ja ba tɔ kɔm nɔɔna bam maama. Balɔ maama dɛɛn na zɔvri Zude pweeru tum je sɔm nɔ tɔn dɔ dɛɛn ma ni wəənu tɔlɔ na kɔ tɔn, yi ba jɔɲ tɔ taanɔ ba nɔɔna. ⁶⁶ Ba maa jɔɲ kulɔ ba na ni tɔn ba wɔrɔ nɔ, yi ba tɛ ba wɔ: «Bu wɔntu nan lagɔ o ji wɔɔ mu?» Bɛɲwaanɔ Banja-Wɛ dam dɛɛn wɔ bu wòm tee nɔ.

Zakari na brɔ Wɛ kwərə te tɔn

⁶⁷ Wɛ Joro kɔm dɛɛn ma ba bu wòm ko Zakari te, yi kɔ pa o nɔɔnɔ Wɛ yiyiu-ɲwɛ o wɔ:

⁶⁸ «Pa-na dí zuli Banja-Wɛ dɔlɔ na te Yisɔrayɛlɔ tiinɔ tɔn, bɛɲwaanɔ Dɔ tu Dɔ nɔɔna bam te, sɔ Dɔ vrɔ-ba lwarɔm wɔnɔ Dɔ yagi.

⁶⁹ Dɔ ma pa wɔlɔ na yi faɲa faɲa Wɛ tuntɔɲnɔ Davidi dwi tu tɔn zaɲɔ dí wɔnɔ,
sɔ o ba o ji dɔbam vɔrɔnɔ.

⁷⁰ Kɔ ma sɔnɔ kɔ kɔ nɔ Banja-Wɛ na pɛ Dɔ nijɔɲnɔ bam manɔ ba ta kulɔ faɲa faɲa tɔn.

⁷¹ Ba dɛɛn tagɔ ba wɔ,
Wɛ wó vrɔ dɔbam dí dɔna jɛ nɔ,
dɔ balɔ maama na culi dɔbam tɔn jɛ nɔ.

⁷² Dɔ daa ta duri dɔbam kwə-nakwa yibwənə,

⁷³ yi Dɔ guli Dɔ ni-ɲɔm dɔlɔ Dɔ dɛɛn na goni dɔ dɔbam ko-nakwɔ Abraham tɔn wɔɲɔ.

⁷⁴ Wɛ dɛɛn wɔ, Dɔ wó jɔɲɔ dɔbam dí dɔna jɛ nɔ Dɔ yagi,
yi dí daa bá kwari fɔɔnɔ,
sɔ dí taá tɔɲa nɔ Dɔ wɔbɔɲa na lagɔ te tɔn.

⁷⁵ Dɔ maa wɔ, dí wó ta tɔɲɔ-Dɔ dɔ wɔ-pɔɲɔ,
sɔ dí taá kɔ lanyiranɔ Dɔ yigə nɔ dɔbam ɲwɛa maama wɔnɔ.

⁷⁶ A bu, kɔ na yi nɔm, baá bəɲɔ nɔm nɔ Banja-Wɛ nijɔɲnɔ,
bɛɲwaanɔ nɔm wó da dí Yuutu wòm yigə,
sɔ n fɔɲɔ n kwɛ o cwəɲə kam,
o na lagɔ o ba o da da tɔn.

⁷⁷ Nɔm ta wó pa Wɛ nɔɔna bam lwarɔ sɔ Dɔ wó vrɔ-ba,
dɔ Dɔ na wó yagi ba lwarɔm Dɔ ma sɛ-ba tɔn.

⁷⁸ Wɛ maa jɔɲ dɔbam ɲwanja lanyiranɔ.
Dɔ ma wó pa pooni nunɔ wɛyuu dɔ ba dɔbam te dɔ nyɔna,
nɔ wɔ na puli titɔtɔ te tɔn,

⁷⁹ sɔ dɔ pa nɔɔna balɔ na wɔ lim wɔnɔ tɔn dɔ balɔ na kwari tɔnɔ tɔn na pooni,
sɔ dɔ pa dí da yazurə cwəɲə.»

⁸⁰ Zakari bu Zan deen ma ki noonu yi o wobuɔa bi lanyirani. O deen ma zɔɔri kagɔa ni taan, si ku vu ku yi de dim o na wɔ nunji Yisrayeli tiine bam titari ni o bri-ba We kwɛrɛ kam tin.

2

Zezi lɔra kam na de te tin (Matiyu 1:18-25)

¹ Manja kam kontu ni lɔgɔ kɔm pa-faru wɔlɔ yiri na yi Ogusi tin deen ma pa ni, si ba ga o tuɔ kɔm maama non-biɛ bam si o lwarɔ ba ni. ² Garɔm duntu maa yi pulim garɔm, yi di ki manja kalɔ Kwirini di deen na yi Siiri tuntu dim yuutu tin. ³ Garɔm dim manja na yi tin, noonu maama ma vu o titi tu si ba ga-o.

⁴ Zɔzefɔ di deen ma zanɔ o nunji Nazareti ku na yi Galile tuɔ tin. O ma vu Zude tuɔ kɔdonɔ, ku yiri mu Betelhem, ba na lɔgi faɔa faɔa Pe Davidi me tin. O deen ve daani, o na yi Davidi dwi tu tin nɔwaani mu. ⁵ Mari wɔlɔ ba na se si o taa yi Zɔzefɔ kaani tin di ma togi did-o o vu si ba ga-ba. O deen jigi pugɛ mu. ⁶ Ba na wɔ Betelhem ni kontu tin, ku ma yi si o lɔ bu wɔm. ⁷ O ma lɔ bɛkɛrɛ. Mu o dayigɛ bu. O ma kwe bu wɔm o ma gwaaru o kukwɛrɛ-o o tiɔi vara wɔdiu dim jɛgɛ ni. Ba deen tigi vara digɛ ni mu, bɛnɔwaani vɛrɛ mu su tuɔ kɔm maama, yi ba wɔ ne digɛ si ba zɔ.

Nayira na ni Zezi lɔra kam taani te tin

⁸ Nayira di deen mu wɔ je sim kontu ni, gaa kɔm wɔni, ba yiri ba vara titi ni. ⁹ Baɔa-We maleka ma nunji ba yigɛ ni, yi We zɔɔi Di paari-zulɛ yam pooni ba baɔa ni, yi di nyuni di gilimi-ba. Fɔuni ma tiini di zɔ-ba zanzan. ¹⁰ Maleka kam laan ma ta di ba ka wi: «Á yi taá kwarɔ fɔuni. Ku yi wɔpolo taani mu a tu si a ta a bri abam, yi di lagɔ di pa noona maama mu mu poli zanzan. ¹¹ Bɛnɔwaani zim de dim ni ba lɔgi abam Vɔrnu wɔm Davidi tuɔ Betelhem ni. Wɔntu yi Krisi wɔm We na tuɔi tin mu. Wɔm mu yi abam Yuutu. ¹² Á na ve á nii, á wɔ na bu-sisɔa ba na kukwɛri di gwaaru ba tiɔi vara wɔdiu dim jɛgɛ ni. Mu kɔlɔ na wɔ bri abam ni ku yi tɔga mu a taga.»

¹³ Maleka kam na tagɔ kontu tin, We malesɔ kɔgɔ zanzan ma da si nunji si wɛli di ka. Si maama ma tee We si wi:

¹⁴ «We manɔ di zulɛ weyuu ni.

Ku daari tɔga baɔa ni,

balɔ na tigi We bɔcari ni tin wɔ ta zɔɔri lanyirani di wɔ-zuru.»

¹⁵ Malesɔ sim laan ma joori We-sɔɔɔ. Si na ke tin, nayira bam ma ta daani ba wi: «Ba-na di vu Betelhem di nii kɔlɔ na ki da yi We pa di lwarɔ tin.»

Nayira na ve si ba na Zezi te tin

¹⁶ Ba ma zanɔ lɔla ba ke tuɔ kɔm wɔ. Ba ma vu ba na Mari dɔdaani Zɔzefɔ. Ba ma na bu wɔm na tigi vara wɔdiu dim jɛgɛ ni. ¹⁷ Ba na ne-o kontu tin, ba laan ma ta maleka kam na manɔ ka ta bu wɔm taani te tin. ¹⁸ Balɔ maama na ni nayira bam na tagɔ kɔlɔ tin, ku ma sɔ-ba. ¹⁹ Mari di na ni wɛnu tɔlɔ na ki tin, o maa bɔɔi-ti o wɔ ni.

²⁰ Nayira bam ma joori ba viiri yi ba zuli We, yi ba tee-Di di kɔlɔ ba na ni yi ba ta kwɛri ba na tin. Ku deen sɔni ku ki nɔnɛni maleka kam na tagɔ ka bri-ba te tin.

Ba na pe bu wɔm yiri te tin

²¹ Bu wòm na yi da nana tɔn, ba ma pa si ba go-o, ni Moyisi cullu tɔm na bri si ba taa goni ba bækəri te tɔn. Ba ma pa o yiri ba wɔ Zezi. Mu yiri dilu maleka kam na manɔ ka pa-o, yi ba ta wɔ jaanti o pugə tɔn.

Ba na pɛ Zezi Wɛ te tɔn

²² Maɲa kam laan ma yi si Mari zari o digiru tum si o kwe o titi di Wɛ, si ku tɔgi Wɛ cullu tɔlu DI na ki Moyisi jɔɲa ni na bri te tɔn. Zuzɛfu di Mari ma zari ba ja bu wòm ba vu Zeruzalem, si ba vu ba zu Wɛ-di-kamunu kum wɔ, si ba pa-o ba Yuutu Baɲa-Wɛ. ²³ Ba ki kuntu, bɛɲwaanɔ Wɛ ni dum na bri te tɔn mu kuntu: «Bækərə kalɔ maama na yi o nu dayigə bu tɔn manɔ si o taa yi Baɲa-Wɛ nyim mu.» ²⁴ Ba ma vu si ba kaanti Baɲa-Wɛ, ni DI ni dum na bri te tɔn. Ba manɔ si ba kwe kunkwənə bale mu ba ma kaanti-DI, naa kunkwən-puli stile ba ma kaanti-DI.

²⁵ Nɔɔnɔ wɔdonɔ dɛɛn maa zɔɔri Zeruzalem tu kum wɔnti, o yiri mu Simeyon. O yi nɔn-ɲum mu, yi o kwari Wɛ lanyiranti. O maa yɔɔri o cəgi dɛ dum Wɛ na wɔ ba DI jɔɲi Yisɔrayɛlɔ dwi tiinə bam tɔn. Wɛ Joro kum maa wɔ o tee ni. ²⁶ Ku dɛɛn ya pɛ o lwarɔ si o bá ti, yi oó na Krisi wòm di Yuutu Baɲa-Wɛ na lagɔ DI tɔɲi tɔn.

²⁷ Wɛ Joro kum dɛɛn ma pa Simeyon zari o vu o zu Wɛ-di-kamunu kum wɔ. O na wura kuntu tɔn, Zezi nu di o ko ma ja-o ba vu ba zu, si ba ki kulɔ Wɛ ni dum na bri si ba ki o ɲwaanɔ tɔn. ²⁸ Ba na jaanti bu wòm ba vu ba zu kuntu tɔn, Simeyon ma vu o kwe-o o ziə, yi o daari o zuli Wɛ o wɔ:

²⁹ «A Yuutu Baɲa-Wɛ,

lele kuntu a nɛ kulɔ nmu dɛɛn na tagɔ ni aá na tɔn.

A laan jigi wɔ-zuru.

Kuntu ɲwaanɔ nmu laan wai n paɔ amɔ na yi nmu tɔntɔɲnɔ tɔn na cwəɲə, si a yagi lɔɟu baɲa si a ba nmu te.

³⁰ Amɔ yi nɛ Vɔrnɔ wòm nmu na tɔɲi si o vri nɔɔna lwarum wɔnti tɔn.

³¹ Nabiinə maama lɔɟu baɲa ni wɔ lwarɔ nmu vrim dum na yi te tɔn.

³² Kú ta nyi ni wɔa pooni mu te,

si ku pa dwi maama lwarɔ nmu cwəɲə kam.

Kú pa nmu titi nɔɔna Yisɔrayɛlɔ dwi dum na zulə.»

³³ Simeyon na tagɔ bu wòm taanti kuntu tɔn, o nu di o ko maa yi yəu di o taanti dum. ³⁴ Simeyon daa ta ma ta di ba o wɔ, Wɛ wɔ ki-ba lanyiranti. O ma daari o ta di bu wòm nu Mari o wɔ: «Nii, Wɛ sɔnti DI tɔɲi bu wòm si o ba o pa Yisɔrayɛlɔ tiinə zanzan mu tu tɔga ni, ba na tɔsi tɔn ɲwaanɔ. O nan daa ta wɔ pa ba zanzan zari wɛɛni. Wɛ wɔ pa o bri nɔɔna cɔga, yi ba zanzan ta wɔ vi-o. ³⁵ Mu ku kuri nɔɔna zanzan wɔbɔɲa ya na səgi tɔn wɔ ba ya lwarɔ jaja. Ku daari, ku na yi nmu titi, n wɔ wɔ di ni sɔ-zɔɔ na zɔgi nɔɔnɔ bɔcɔɲɔ ni te tɔn.»

³⁶⁻³⁷ Kaanti wɔdonɔ di dɛɛn mu wura, o yiri mu Anni. O ko yiri mu Fanuyɛlɔ, o yi Aseɛri dwi tu mu. Anni dɛɛn ya zu barɔ. Ba maa wura daani bina yarpɛ, yi o barɔ wòm ti o daar-o. O daa ma wɔ zu barɔ. O kwan zanzan yi o jigi bina funɔɔnɔ-yana (84). O ma yi Wɛ niɲonnu. O maa zɔɔri Wɛ-di-kamunu kum wɔnti maɲa maama. Wɔa di titi maama o ma zuli Wɛ di ni-vɔɔm di Wɛ-loro. ³⁸ Maɲa kam kuntu ni nɔɔ, mu o ve o yi bu wòm na wɔ mɛ tɔn. O ma ki Wɛ le, yi o wura o ɲɔɔnti bu wòm wɔɲo o bri balɔ maama na wura yi ba cəgi maɲa kalɔ Wɛ na wɔ ba DI vri Yisɔrayɛlɔ tiinə bam lwarum wɔnti DI yagi tɔn.

³⁹ Zezi nu di o ko dɛɛn ma ki kulɔ maama Baɲa-Wɛ cullu tɔm na bri si ba ki tɔn. Ba na ki ba ti tɔn, ba ma joori ba vu Nazareti na yi ba titi tu

yí kú wó Galile ní tìn. ⁴⁰ Ba na joori ba vu ba wóra tìn, bu wóm ma kí nǎǎǎ dǐ ya-dǎera. O yíá ma pǎǎrǐ, Wé na kí-o yu-yoǎo tìn ǎwaańi.

Zezi na kí te o bina fugə-yale maŋa ní Wé-di-kamunu kóm wóni tìn

⁴¹ Zwifə bam candiə kalú yírǐ na yí Pakǐ tìn ma yí. Bɔnǐ maama wuu, Zezi nu dǐ o ko dǎen yəni ba vu Zeruzalem mú, sí ba dǐ candiə kam kúntú.

⁴² Zezi dǎen na yí bina fugə-yale tìn, o ma da dǐ ba o vu candiə kam, núnɛnǐ ba na yəni ba ve ba di-ka te tìn. ⁴³ Ba na dǐ candiə kam ba tí tìn, ba ma zanǐ ba maa joori sǎǎǎ. Zezi ma maŋǐ Zeruzalem ní, yí o nu dǐ o ko yəri kú ní ní. ⁴⁴ Ba ma vu taan dǎ dǐdwǐ, yí ba bɔnǐ sí oó ta wó ba kǎǎǎ kóm wóni mú. Ba na wó nɛ-o ba tee ní tìn, ba laan ma puli sí ba beeri o je ba nu-biə bam dǐ ba badonnə bam tee ní. ⁴⁵ Ba ma wó nɛ-o. Ba ma joori ba vu Zeruzalem tǐv kóm wó sí ba beer-o. ⁴⁶ Ba ma beer-o taan da yatú, yí ba laan vu ba na-o Wé-di-kamunu kóm wóni, o je karanyina tiinə bam tǐtarǐ ní. O na je da kúntú tìn, o maa cəǐi ba na brǐ te tìn, yí o bwe-ba wəənu zanzan. ⁴⁷ Balú maama na je ba cəǐi o taanǐ dǐm tìn maa yí yəəu, dǐ o na jǐǐ yəno dǐ taanǐ dǐm lərim te tìn. ⁴⁸ Zezi nu dǐ o ko na nɛ-o kúntú tìn, kú ma sǎǎrǐ-ba. O nu wóm ma ta dǐd-o o wǐ: «A bu, bɛɛ mú yí n kí kúntú dǐdaanǐ dǐbam? Ta n níi, amú dǐ nmú ko na tiini dǐ beeri nmú taan, yí liə dǐ wó-cǎǎǎ jǐǐ dǐbam.»

⁴⁹ Zezi ma ləri-ba o wǐ: «Bɛɛ mú yí abam karǐ á beeri amú je? Amú maŋǐ sí a taa wó a Ko sǎǎǎ kóm ní mú. Abam yəri kúntú na?» ⁵⁰ O na tagǐ kúntú tìn, ba ma wó ní o taanǐ dǐm kuri.

⁵¹ Zezi dǎen ma tǎǐ dǐ ba o joori Nazaretǐ, yí o sɛ ba ní. O nu wóm maa jǐǐ wəənu tǐm kúntú maama o wó ní. ⁵² Zezi dǎen bira o yira wóni, yí o yəno dǐ bira kú wəli da, yí Baŋa-Wé dǐ nabiinə dǎen so-o.

3

Zakari bu Zan na tǎǎli Wé kwərə te tìn

(Matiyu 3:1-12, Mariki 1:1-8, Zan 1:19-28)

¹⁻² Kú dǎen na ke yí Tibɛəri yí lǎǎǎ kóm pa-farú kú maŋǐ dǐ bina fugə-yanu tìn, mú Wé kwərə dǎen tu Zakari bu Zan te. Kantú maŋa kam ní Pónsǐ Pilatú mú yí Zude tǐnǐ dǐm gǎvǐrma tu. Eródi maa yí Galile tǐv kóm yuutu, yí o zumbaarú Filipi dǐ yí Yituri dǐ Tǐrakoni tǐnǐ dǐm yuutu. Lizanta dǐ maa yí Abilɛnǐ tǐv yuutu. Kú daari Annǐ dǐ Kayifu dǎen maa yí Wé kaanum yigə tiinə. Maŋa kam Wé kwərə kam na tu Zan te kúntú tìn, o wó kagva wóni mú. ³ O ma zanǐ o tǐli Zǎrdɛn bugə ní tǐnǐ dǐm maama ní, yí o tǎǎli Wé kwərə kam o brǐ nǎǎna o wǐ, ba maŋǐ sí ba ləni ba wóru ba yagǐ kəm-balwaarú, sí ba daari ba pa o miisi-ba na wóni, sí Wé laan wó yagǐ ba lwarum Dǐ ma ɛ-ba. ⁴ Zan na tǎǎli Wé kwərə kam kúntú tìn, kú sǐnǐ kú kí núnɛnǐ Wé nijonǎ Ezayi dǎen na pǎpǎnǐ o tǎǎǎ kóm ní o ta te tìn. Faŋa faŋa tìn, o dǎen tagǐ o wǐ:

«Nǎǎǎ mú wó kagva wóni o tǎǎli kwərə o wǐ:

<Zanǐ-na á fǎǐ á kwe dǐ Yuutu wóm cwəŋə kam,
o na lagǐ o ba o tǎǐ da tìn.

Pa-na cwe síb o na lagǐ o da tìn fǎǐ sí yǎǎrǐ lanyuranǐ.

⁵ Je síb maama na jǐǐ gwəənu tìn maŋǐ sí tǐ suuri mú,
dǐ je síb maama na jǐǐ zwəənu dǐ pweeru tìn maŋǐ sí tǐ guri mú tǐ daari
cwəŋə kam.

Cwe síb maama na gugwəli tìn maŋǐ sí sí fǎǐ sí yǎǎrǐ mú.

Cwe síb maama na ba lana tìn maŋǐ sí sí fǎǐ sí kwe mú.

6 NABIINƏ MAAMA LAAN WÓ NA WE NA WÓ VRU NÓONA LWARUM WÓNU TE TUN. »
 Mv Ezayi na ɛɔɔni Zan taani faɲa faɲa te tun.

7 NÓONA ZANZAN DEEN MA ZANU BA VU ZAN TE BA PA O MIISI-BA NA WÓNU WE ɲWAANI. Ba na tu o te kuntu tun, o ma ta di ba o wɪ: «Abam nyi di bisankwi-dwə. Wɔɔ mu bri abam si á kwaanu á lu cam dilu WE na lagi DI pa nabiinə na tun wɔnu? 8 Abam nan manɪ si á ki kənə yalu na wó bri ni á lani á wɔru á yagi kəm-balwaarv tun mu. Abam nan yi gari á buɲi á pa á titi ni, abam na yi Abraham dwi tiinə tun, á daa wɔ manɪ si á lani á wɔru. WE na laga, DI wó wanu DI pa kandwa yantu lani ya ji Abraham dwi tiinə. 9 NÓONU NAN MANU O JIGI DOORU O JIɲA NI, SI O TA MA GONI TWEERU TUM O DI TIGA NI. TIU KULB MAAMA NA BA LƏRI BU-ɲONA TUN, O MANU SI O GO-KU MU O DI MINI NI SI KU DI. Mv WE DI NA LAGI DI KI NON-BALWAARV TE TUN.»

10 Zan na tagi kuntu tun, non-kogɔ kum ma bwe-o ba wɪ: «Dí nan wó ki bɛɛ mu?»

11 O ma ləri-ba o wɪ: «Abam balu na jigi gwaaru tile tile tun, á manɪ si á kwe didva mu á pa balu na ba jigi kulɔkulɔ tun. Ku daari, abam balu na jigi wodiiru tun, á di manɪ si á kwe-ti á manɪ á pa nɔɔna balu na ba jigi ba di tun.»

12 Lampo-ɔɔɲə di deen ma ba si Zan miisi-ba na wɔnu. Ba ma bwe-o ba wɪ: «Karanyina, bɛɛ mu dibam nan wó ki?»

13 O ma ləri-ba o wɪ: «Á wɔ manɪ si á la nɔɔnu yuu, si ku dwəni á na wó ɔɔ-ɔ te tun.»

14 Pamaɲna di daa ma ba ba bwe-o ba wɪ: «Dibam nan wó ki bɛɛ mu?»

O ma ləri-ba o wɪ: «Abam wɔ manɪ si á vru nɔɔn-nɔɔnu səbu di dam naa á ganu-ba á ɔɔɲi. Ku daari, á taá jigi wɔpolo di á ɲwuru tum na manɪ ti yi te di.»

15 NÓONA DEEN MA JIGI TUNA DI WE LANYIRANU, YI BA MAAMA MA BWE BA WÓNU SI BA LWARU ZAN NA YI WULU TUN. Ba maa wɪ: «Wuntu mu wó ta yi Krisi wum WE na lagi DI tuɲ-o si o ba tin na?»

16 Ba maama na buɲi kuntu tun, Zan ma ta di ba o wɪ: «Ku na yi amv, a miisi abam na wɔnu mu. Ku daari wulu na tiini o dwe amv tun lagi o sanɪ amv kwaga o ba. A wɔ manɪ si a bwəli o ne natra a pa-o. Wuntu nan wó miisi abam WE Joro di mini wɔnu. 17 Wuntu nan ze zɔɲ-kogɔ mu si o ma caari o muna o pɛ o ki o tulə ni, si o daari mun-swaanv tum o zwe di mini dilu na ba di di dwe tun. Mu o na lagi o pɔɔri nɔɔna daani o ki-ba te tun.»

18 Mv tuntu wənu tum di wənu dwi təri təri mu Zan deen ma o bri non-kogɔ kum WE kwər-ywəɲə kam. 19 O deen ma ta di Erɔdi wulu na yi Galile yuutu tun, ni o ki kulb na wɔ manɪ tun di o zumbaaru kaani Erɔdiadi. O daa ta ma kaan-o di wo-balwaarv tlv maama o na manɪ o ki tun. 20 Erɔdi ma ja Zan o ki piina digə ni. Kuntu tun, o daa ta ki wo-balɔrɔ mu o wəli da.

*Zan na miisi Zezi na wɔnu te tin
 (Matiyu 3:13-17, Mariki 1:9-11)*

21 Non-kogɔ kum deen na tu Zan te si o miisi-ba na wɔnu tun, Zezi di deen ma ba o te, si o pa Zan miis-o di. Zezi na miisi na kuntu tun, o maa wɔra o waru WE. 22 Weyuu laan ma puri, yi WE Joro kum tɔɲi da ku tu o baɲa, yi ku nyi di kunkwəɲə te. Kwərə laan ma ɔɔni weyuu ni ka wɪ: «Nmu mu yi amv bu-dva a na soe di a wɔ maama. Amv tiini a jigi wɔpolo di nmu.»

*Zezi dwi dım na toji te tın
(Matiyu 1:1-17)*

²³ Maņa kam Zezi na puli sı o brı nōona We cwəŋə kam tın, o dɛɛn yı nɛnɛntı bına fiinto mu te. Nōona dɛɛn bɔŋı ba wı, o yı Zɔzɛfɔ bu mu. Zɔzɛfɔ ko dɛɛn mu yı Eli.

²⁴ Eli ko dɛɛn mu yı Matatı.

Matatı ko dɛɛn maa yı Leevi.

Leevi ko dɛɛn maa yı Meliki.

Meliki ko dɛɛn maa yı Zanayi.

Zanayi ko dɛɛn maa yı Zɔzɛfɔ.

²⁵ Zɔzɛfɔ ko dɛɛn maa yı Matatıa.

Matatıa ko dɛɛn maa yı Amɔsı.

Amɔsı ko dɛɛn maa yı Nawum.

Nawum ko dɛɛn maa yı Esili.

Esili ko dɛɛn maa yı Nagayi.

²⁶ Nagayi ko dɛɛn maa yı Maatı.

Maatı ko dɛɛn maa yı Matatıa.

Matatıa ko dɛɛn maa yı Semeyi.

Semeyi ko dɛɛn maa yı Zozeki.

Zozeki ko dɛɛn maa yı Zoda.

²⁷ Zoda ko dɛɛn maa yı Zɔnan.

Zɔnan ko dɛɛn maa yı Risa.

Risa ko dɛɛn maa yı Zorobabelı.

Zorobabelı ko dɛɛn maa yı Salatıyelı.

Salatıyelı ko dɛɛn maa yı Neri.

²⁸ Neri ko dɛɛn maa yı Meliki.

Meliki ko dɛɛn maa yı Adi.

Adi ko dɛɛn maa yı Kosam.

Kosam ko dɛɛn maa yı Elimadam.

Elimadam ko dɛɛn maa yı Eri.

²⁹ Eri ko dɛɛn maa yı Zozwe.

Zozwe ko dɛɛn maa yı Elizɛɛrı.

Elizɛɛrı ko dɛɛn maa yı Zorim.

Zorim ko dɛɛn maa yı Matatı.

Matatı ko dɛɛn maa yı Leevi.

³⁰ Leevi ko dɛɛn maa yı Simeyon.

Simeyon ko dɛɛn maa yı Zuda.

Zuda ko dɛɛn maa yı Zɔzɛfɔ.

Zɔzɛfɔ ko dɛɛn maa yı Zɔnam.

Zɔnam ko dɛɛn maa yı Eliyakım.

³¹ Eliyakım ko dɛɛn maa yı Mıta.

Mıta ko dɛɛn maa yı Mına.

Mına ko dɛɛn maa yı Matata.

Matata ko dɛɛn maa yı Natan.

Natan ko dɛɛn maa yı Davidi.

³² Davidi ko dɛɛn maa yı Zese.

Zese ko dɛɛn maa yı Zɔbedı.

Zɔbedı ko dɛɛn maa yı Bɔazı.

Bɔazı ko dɛɛn maa yı Sala.

Sala ko dɛɛn maa yı Naason.

³³ Naason ko dɛɛn maa yı Amınadabı.

Amınadabı ko dɛɛn maa yı Adımını.

Adımını ko deen maa yi Arni.
 Arni ko deen maa yi Esrom.
 Esrom ko deen maa yi Faresi.
 Faresi ko deen maa yi Zuda.
³⁴ Zuda ko deen maa yi Zakobi.
 Zakobi ko deen maa yi Yizaki.
 Yizaki ko deen maa yi Abraham.
 Abraham ko deen maa yi Tara.
 Tara ko deen maa yi Nakoori.
³⁵ Nakoori ko deen maa yi Seruki.
 Seruki ko deen maa yi Rago.
 Rago ko deen maa yi Faleki.
 Faleki ko deen maa yi Ebberi.
 Ebberi ko deen maa yi Sala.
³⁶ Sala ko deen maa yi Kayınam.
 Kayınam ko deen maa yi Arıfasadı.
 Arıfasadı ko deen maa yi Sem.
 Sem ko deen maa yi Nowe.
 Nowe ko deen maa yi Lameki.
³⁷ Lameki ko deen maa yi Matusala.
 Matusala ko deen maa yi Enoki.
 Enoki ko deen maa yi Zaredi.
 Zaredi ko deen maa yi Malihiyeli.
 Malihiyeli ko deen maa yi Kayınan.
³⁸ Kayınan ko deen maa yi Enosi.
 Enosi ko deen maa yi Seti.
 Seti ko deen maa yi Adam.
 Adam maa yi wulb We na mooni tun.

4

Sutaani na manji Zezi te tin (Matiyu 4:1-11, Mariki 1:12-13)

¹ Zezi deen ma nunji Zorden bugə kam ni ni o maa kea. We Joro kum maa tog-o di dam. Ku ma ja-o ku vu kagba woni. ² O maa wura taan da fiinna. O na wura tun mu sutaani tu o te, si di sog-o si o ya ki o cogi. Manja kam kontu ni o ya ba di kulukulub. Da fiinna yam na ke tin, kana maa jig-o lanyiranu. ³ Sutaani laan ma ba di ta did-o di wi: «Nm na suni n yi Baŋa-We Bu, si n ta di kandwe dntu si di ji wodiu si n di.»

⁴ Zezi ma leri-di o wi: «Ku nan pupuni We tɔnɔ kum woni ku wi: <Ku dai wodiu yiranu mu pai nabiiu ŋwi.> »

⁵ Sutaani daa ma ja-o di ja vu di di piu kulub na dwara tin yuu. Di laan ma bri-o lugu baŋa tɔni diim maama yibugisa woni. ⁶ Di daa ma ta di wi: «Wo-laaru tuntu maama yi amu nyim mu. A nan wu wani a kwe-ti a pa wulb maama a na lagi tin. Amu wu pa n di dam ti maama baŋa ni, si n ta n te zula noona maama tee ni. ⁷ Nm na se n kuni doonə n zuli-ni, wəənu tuntu maama wu ta yi nm nyim.»

⁸ Zezi ma leri-di o wi: «Ku pupuni We tɔnɔ kum woni ku wi: <Ku yi n Yuutu Baŋa-We yiranu mu n manji si n kuni doonə n zuli, si n ki DI wubɔŋa na lagi te tin.> »

⁹ Sutaani daa ma kwe-o di ja vu Zeruzalem. Di ma ja-o di ja vu di di We-di-kamunu kum yuu me na dwara tin di zig-o da, yi di wi: «Nm na

yi Baŋa-We Bu, si n faŋi n cu tɔga ni si dɔ nii, ¹⁰ si ku pɔpɔni We tɔno kum wɔni ku wɔ:

<We wɔ ta DI malesɛ,
si si taa nii nmɔ baŋa ni.

¹¹ DI wɔ pa si ba si ma si ja si lwari-m,
si n yi tɔ tɔga ni n magi n naga dɔ kandwe.> »

¹² Zezi laan ma lɔri o wɔ: «Ku ta pɔpɔni We tɔno kum wɔni ku wɔ:
<Yi zaŋi n maŋi n Yuutu Baŋa-We n nii.> »

¹³ Sɔtaani laan na maŋi Zezi wəənu maama wɔni dɔ ga tun, dɔ ma yag-o si dɔ daa beeri maŋa kadoŋ.

Zezi na siŋi o titɔŋa Galile ni te tin

(Matiyu 4:12-17, Mariki 1:14-15)

¹⁴ Zezi laan ma joori o vu Galile, yi We Joro kum dam wɔ o tee ni. Nɔɔna balɔ maama na zɔvri je sum kɔntɔ ni tun ma ni o ŋwa. ¹⁵ O maa yəni o zɔ Zwifə bam We-di sum o bɔri-ba We taani. Nɔɔna maama ma zul-o lanyiranɔ.

Zezi titi tɔv kum tiinə na vi-o te tin

(Matiyu 13:53-58, Mariki 6:1-6)

¹⁶ Zezi deen ma vu o yi Nazareti, mɔ tɔv kɔlɔ o na ki nɔɔnɔ da tun. Zwifə bam siun de maama, o deen maa zɔvri ba We-digə kam. Ba siun de didɔba na yi tun, o ma vu da. O na zɔ da tun, o ma zaŋi weeni si o karimi We tɔno o bɔri-ba. ¹⁷ Ba ma kwe tɔno kɔlɔ We nijonɔnu Ezayi na pɔpɔni faŋa faŋa tun ba pa-o. O ma puri-ku o karima, yi o na mɛ seeni ku na pɔpɔni ku wɔ:

¹⁸ «Yuutu Baŋa-We Joro kum wɔ amɔ tee ni.

DI ma kuri-ni yi DI pa-ni dam,
si a tɔɔli DI kwəɔ-ywəŋə kam a bɔri yinigə tiinə.

[DI tɔŋi amɔ si a gani nɔɔna balɔ wɔvri na cɔŋi tun.]

Si a tɔɔli DI kwəɔ kam dɔ balɔ na wɔ gambeem wɔni tun, si ba na vɔrim,
si a daari a bɔri lilwə ni ba yiə wɔ ba ya puri.

DI daa ta ma tɔŋi-ni si a vɔri nɔɔna balɔ ba na beesi tun, si ba na siun,

¹⁹ si a daari a pa nɔɔna lwarɔ si maŋa kam yiə,

si Baŋa-We laan ba DI vɔri DI nɔɔna bam lwarim wɔni.»

²⁰ Zezi na karimi o ti tun, o laan ma pu tɔno kum, yi o kwe o pa ba We-digə kam tintɔŋnɔ. O ma jəni si o bɔri-ba. Nɔɔna bam maama ma lo yiə o baŋa ni yi ba cəg-o. ²¹ O ma ta o wɔ: «Zɔm de dɔm ni abam na ni We tɔno kum na bɔri kɔlɔ tun ki á yibiyə ni.»

²² Ba maama ma zul-o yi ba wɔ: «O taani dɔm lamma.» O kwəɔ kam na ywəmmə tun, ku ki-ba yəəu. Ba daa ta ma wɔ: «Ku dai Zɔzefɔ bu mɔ tintɔ na?»

²³ O ma ta dɔ ba o wɔ: «A nan maŋi a ye ni abam wɔ ŋɔɔni sɔsɔna dɔ amɔ nɔnɛni: <Nmɔ wɔlɔ na pɛ nɔɔna na yazurə tun, si n zəni n titi!> Abam daa ta wɔ ta á wɔ: <DI ni wəənu tɔlɔ nmɔ na ki Kapernawum ni tun ŋwa. Nan daa n ki kɔntɔ doŋ n titi tɔv kum ni.> »

²⁴ O daa ta ma ta o wɔ: «A lagɔ a ta cɔga mɔ dɔ abam si, Baŋa-We nijonɔnu bá na zulə o titi tɔv ni. ²⁵ Ku siun ku yi cɔga mɔ, si maŋa kalɔ We nijonɔnu Eli deen na wɔra tun, dɔba deen tu ka zɔŋi ka wɔ nɔŋi taan bɔna yato dɔ canɔ sɔrɔv mɔ. Kɔntɔ ŋwaani kana deen maa jɔŋi lɔgɔ kum maama. Kadənə maa daga zanzan Yisrayeli tiinə bam wɔni, ²⁶ yi We nan wɔ tɔŋi Eli si o vu ba wɔlɔwɔlɔ te. We deen tɔŋ-o kadəm wɔdoŋ tee ni mɔ, o na zɔvri Sarepita tɔv wɔni, ku na yi Sidon tɔv ni. ²⁷ Wɔŋo kɔlɔ ta na wəli da tun,

maŋa kalu We nijonnu Elize deen na wɔra tun, nanywaanu zanzan deen wɔ Yisrayeli tu kum ni. Ba wɔlbwɔlbɔ di deen nan wɔ ne yazurɛ ba wɔni. Elize deen pɛ Naaman yirani mu na yazurɛ, yi wɔntu nuŋi Siiri tu mu.»

²⁸ Nɔɔna balu maama na wɔ We-digɛ kam ni tun na ni Zezi na tagi-ba te tun, ba bana ma zaŋi zanzan. ²⁹ Ba ma zaŋi ba zɛl-o ba pa o nuŋi tu kum wɔni. Tu kum wɔ piu yuu ni mu. Ba ma ja-o ba vu jɛgɛ kalu na luunɛ di tɛga tun, si ba yig-o ba di tɛga ni ba gu. ³⁰ Ba maa wari. Zezi ma pipiri o vu o toɔi ba tɛfari o nuŋi o maa kea.

*Zezi na zɛli cicirɛ nɔɔnu yira ni te tun
(Mariki 1:21-28)*

³¹ Zezi deen ma vu Galile tu kɔɔɔŋ, ku yiri mu Kapernawum. Zwifɛ bam siun de ma yi. O ma vu o zu ba We-digɛ kam si o bɔri nɔɔna bam We taani da. ³² O na bɔri-ba tun, ba maa tiini ba yi yɛɔu di o zaasum dum, o ni-taani dum na jigi dam tun nɔɔna. ³³ Nɔɔnu wɔɔɔŋ deen maa wɔ ba We-digɛ kam wɔni yi cicirɛ jig-o. ³⁴ O ma kaasi di kwɛr-dia yi o wɔ: «Aa, Zezi, Nazareti tu, bɛɛ mu n lagɛ dibam tee ni? Nmu tu si n cɔgi dibam dwi mu na? A ye nmu na yi wɔlb. Nmu yi Wɔ-pɔŋo Tu wɔlb We na tuni tu mu.»

³⁵ Zezi ma kaani cicirɛ kam o wɔ: «Cɛgi sɔɔ, si n nuŋi n daari baaru wɔm.» Cicirɛ kam na ni kuntu tun, ka ma yigi nɔɔnu wɔm ka di tɛga ni. Ka laan ma yag-o yi ka wɔ ki-o kɔlbkɔlb. Kuntu ki nɔɔna bam maama yiɛ ni mu. ³⁶ Ku ma su-ba lanyirani. Ba maama ma nɔɔni daani ba wɔ: «Bitara kantɔ yi bitari dwi dɔɔ mu? Nii o na mai o dam o tɛ di ciciri sum, yi si se o ni yi si viirɛ.»

³⁷ Nɔɔna balu maama na zɔburi je sum kuntu ni tun laan ma ni Zezi nɔɔna.

*Zezi na pɛ yawuna zanzan na yazurɛ te tun
(Matiyu 8:14-17, Mariki 1:29-34)*

³⁸ Zezi deen ma nuŋi We-digɛ kam wɔni. O ma vu Simɔn-ba sɔŋo. O na yi da tun di paa magɛ Simɔn tunkaani ku cana. Ba ma loori Zezi si o zɛni kaani wɔm si o na yazurɛ. ³⁹ O ma vu o tiiri kaani wɔm banja ni. O ma ta di paa kam o wɔ, ka yag-o. Ka ma siuni ka yag-o. O laan ma zaŋi lila, yi o ki wɔdiu o pa-ba.

⁴⁰ Ku na tu ku yi wa-zɔburi maŋa ni tun, ba ma ja nɔɔna di ba yawuru dwi tɛri tɛri ba ba Zezi te, si o pa ba na yazurɛ. O ma danɔ o jia ba didua didua banja ni o pa ba maama na yazurɛ. ⁴¹ Kɔlb na wɛli da tun, ciciri di ma nuŋi si yagi nɔɔna zanzan si ya na jigi si yaara tun yira. Si maa yɛni si kaasa si wɔ: «Nmu yi Banja-We Bu mu.» Si na ye ni o siuni o yi Krisi wɔm We na tuni tun, o ma kaani-si, si si yi taa nɔɔni o taani.

*Zezi na tɔɔli We kwɛrɛ Zwifɛ We-di sum maama wɔni te tun
(Mariki 1:35-39)*

⁴² Tɛga na pɔuri tituti tun, Zezi daa ma nuŋi o vu je silu nɔɔn-nɔɔnu na tɛrɛ tun. Tu kum nɔɔna bam ma zaŋi ba nuŋi si ba beeri o je. Ba laan ma na-o yi ba vu o te. Ba ma kwaanɔ si ba ja-o, si o yi viiri o yagi-ba.

⁴³ O ma ta di ba o wɔ: «A nan maŋi si a vu a tuli tuni didum dum mu, a tɔɔli kwɛr-ywɛŋɛ kam a bɔri-ba We na lagɛ DI di paari tite nɔɔna titari ni tun. Ku yi kuntu nɔɔnaani mu We tuni-ni nabiinɛ tee ni.» ⁴⁴ O laan ma tuli Zwifɛ bam tuni dum ni. O maa yɛni o zu ba We-di sum si o taa tɔɔli We kwɛrɛ kam.

5

Zezi na bəŋi o dayigə karabia bam si ba taa tɔg-o te tin
(Matiyu 4:18-22, Mariki 1:16-20)

¹ De didwi mu Zezi deen ve o zigi nɔnɔ kɔdon ni ni, ku yiri mu Zenezareti. O na zigi da kuntu tin, nɔɔna ma ba o te si ba taa cəgi We kwərə kam. Ba ma yigi daani si ba twe Zezi. ² O ma na nabwæru tile ti tigi nɔnɔ kum ni ni, kaləŋ-jara na yaɣi-ti yi ba wura ba zari ba buri. ³ Naboro didu kum yi Simon nyim mu. Zezi ma zu ku wɔni. O ma ta didaani Simon o wi: «Co boro kum n ja n vu yigə funfun n pa-ni.» O na cogə o ja o yi yigə tin, Zezi laan ma je naboro kum wɔni o tɔɔli We kwərə o bri nɔn-kɔgɔ kum.

⁴ O na bri-ba o ti tin, o ma ta di Simon o wi: «Co boro kum n ja n vu na-lunə kam je, si abam di á buri sim na bam kuri ni á ma ja kale.»

⁵ O ma lər-o o wi: «A Yuutu, dibam manɔ di di buri sim taan di pɔuri tɔga, yi di wɔ nɛ kulɔkulɔ. Nmu nan na wi, di daa joori di di tin, di wɔ di-si si di nii.»

⁶ Ba ma vu ba yi na bam titari, yi ba di buri sim da ba ja kale zanzan. Kale sim maa tiini si daga zanzan, yi ku pa buri sim lagɔ si kaari. ⁷ Ba ma yigisi ja ba bəŋi ba donnə bam naboro kukum kum wɔni, si ba ba ba wəli-ba. Bantu di ma ja ba boro kum ba vu ba zəni-ba. Bwæru tum tile maama ma su di kale. Ti ma ga funfun si ti miisi na bam wɔni. ⁸ Simon wɔb yiri didon na yi Pɔyɛri tin na nɛ kulɔ na ki tin, o ma vu o kuni doonə Zezi yigə ni yi o wi: «A Yuutu, fɔɔri a tee ni, si a yi lwarum tu mu.»

⁹ Ba na jaani kale zanzan tin ŋwaani mu fɔbni zu Simon didaani nɔɔna balɔ na wɔ o tee ni tin. Kuntu mu te Simon tagi kuntu. ¹⁰ Fɔbni dim di deen zu Zebede biə balɔ na tɔgi ba wura tin. Ba didwa yiri mu Zaki, o nyaani yiri mu Zan. Bantu deen yəni ba tɔgi di Simon mu ba tɔŋa. Zezi daa ma ta di Simon o wi: «Yi ta n kwari fɔbni. Ku na zigi zum de dim ni si ku taa ve tin, nmu laan wɔ ta n beeri nɔɔna mu n pa-ni si ba da amu kwaga, ni nmu ya na yəni n jaani kale te tin.»

¹¹ Ba ma joori ba ja nabwæru tum ba nunji ba tinji buburu kum ni ni. Ba na ki kuntu ba ti tin, ba yaɣi ba wəənu maama, yi ba laan daari ba tɔgi Zezi.

Zezi na pɛ nanyɔŋɔ na yazurə te tin
(Matiyu 8:1-4, Mariki 1:40-45)

¹² De didwi mu Zezi ve tiv kɔdon. Baaru wɔdon mu wura o na yi nanyɔŋɔ. O yawu kum deen zu o yira zanzan. O na nɛ Zezi tin, o ma vu o te o tu o yigə ni, yi o loor-o o wi: «Amu tu, nmu na laga, nmu wɔ wani n pa a na yazurə a ji lanyirani.»

¹³ Zezi ma sɛ. O ma twi o jɔŋa o dwe-o o wi: «Een, a laga. Zanɔ di yazurə si n ji lanyirani.» O na tagi kuntu bidwi banja ni tin, mu yawu kum je nɔɔnɔ wum yira ni. ¹⁴ Zezi ma kaan-o o wi: «Yi zanɔ n ta kulɔ na ki tin n bri nɔɔn-nɔɔnɔ. Nan yɔɔri n vu kaanum tu wum te, si n pa o nii n yira yam, si n daari n kwe wəənu tiv Moyisi cullu tum na bri ni ti manɔ tin n pa-o, si o ma kaani Banja-We. Kuntu mu wɔ bri nɔɔna ni n yawu kum simu ku je.»

¹⁵ Nan di ku di, nɔɔna zanzan deen ni Zezi ŋwa je maama. Kuntu ŋwaani mu nɔn-kɔgɔ zanzan maa ve o te si ba taa cəgi o ni-taani dim, si ba daari ba na yazurə. ¹⁶ O deen yəni o ve mɛ seeni nɔɔn-nɔɔnɔ na tərə tin mu o wari We.

Zezi na pɛ kɔɔɔ zanɔ kɔ vu te tɪn
(*Matiyu 9:1-8, Mariki 2:1-12*)

¹⁷ De didɔa mu Zezi dɛɛn wura o bri noona We taani. Ba badaara yi Farizian tiinɛ mu didaani We callu karanyina tiinɛ. Ba dɛɛn nunɔ tɪnɔ tɔri tɔri mu ba ba. Ku na yi Zeruzalem di tɪnɔ dilɔ maama na wɔ Galile ni di Zude ni tɪn. Ba jɛni ba kaagi Zezi, yi o jigi We dam o ma pa yawɔna na yazurɛ. ¹⁸ O na wura o bri-ba kɔntɔ tɪn, noona badonnɛ ya zanɔ kɔɔɔ di gungolo ba jigi ba buuna. Ba na yi da tɪn, mu ba kwaani si ba ja-o ba ja zu digɛ kam wɔ ba zɔuri ba tiɔi Zezi yigɛ ni. ¹⁹ Ba maa warɔ, kɔɔɔ kɔm na daga tɪn nɔaani. Ba ma wɔ nɛ cwɔnɛ si ba zu. Ba ma ja-o ba di nayuu. Ba ma puri booni yi ba daari ba pa gungolo kɔm tɔgi da ku tu digɛ kam wɔni. Ku pɛni noona bam titari ni Zezi yigɛ ni. ²⁰ Zezi ma lwarɔ ni ba ki ba wɔ-didɔa did-o. O ma ta o wɔ: «A badonɔ, nmu lwarɔm diɔm ti.»

²¹ O na tagi kɔntɔ tɪn, We callu karanyina tiinɛ bam di Farizian tiinɛ bam ma bwe ba wɔni ba wɔ: «O bri o titi ni o yi wɔɔ mu, yi o pai o di We yi bidɔi? O nɔɔni o tɔi We mu. Nɔɔn-nɔɔnɔ nan ba jigi cwɔnɛ si o yagi noona lwarɔm o ma cɛ-ba, ku na dai We Di yɔranɔ.»

²² Zezi ma lwarɔ ba na bwe te tɪn, yi o ta-ba o wɔ: «Bɛnɔaani mu á bɔni kɔntɔ á wɔni? ²³ Kɔɔ mu yi mwali ku dwe, amɔ na tagi di kɔɔɔ kɔm a wɔ: <Nmu lwarɔm diɔm ti> mu yi mwali, naa a na tagi a wɔ: <Zanɔ n ta n veɔ> mu yi mwali? ²⁴ Amɔ nan wɔ pa abam lwarɔ si a na yi Nabiin-bu wɔm tɪn jigi dam luɔɔ banɔ ni, si a yagi noona lwarɔm a ma cɛ-ba.» O laan ma ta di kɔɔɔ kɔm o wɔ: «A lagi a ta nmu, zanɔ wɛɛni si n kwe n gungolo kɔm n ja n vu sɔnɔ.»

²⁵ Zezi na tagi kɔntɔ tɪn, bidɔi banɔ ni mu nɔɔnɔ wɔm zanɔ ba maama yigɛ ni, yi o kwe o gungolo kɔm o ya na tigi ku banɔ ni tɪn o zanɔ o maa ve sɔnɔ, yi o zuli We.

²⁶ Nɔɔna bam maama na nɛ kɔlɔ na ki tɪn, mu ku ki-ba yɛu. Fɔuni ma ja-ba. Ba ma zuli We, yi ba te ba wɔ: «Dí zɔm nɛ wo-kɔnkagila!»

Zezi na bɛni Leevi si o taa tɔg-o te tɪn
(*Matiyu 9:9-13, Mariki 2:13-17*)

²⁷ Kɔntɔ maama na ke tɪn, Zezi ma zanɔ o nunɔ o maa kea. O na maa ke tɪn mu o nɛ lampo-jonɔ wɔdonɔ, o yɔri mu Leevi. O dɛɛn je mɛ seeni o na yɛni o jɛni o jonɔ lampoo tɪn. Zezi ma ta did-o o wɔ: «Zanɔ n ta n tɔgi amɔ.» ²⁸ Leevi ma zanɔ o yagi o wɔnɔ maama yi o tɔgi o kwaga. ²⁹ O ma vu sɔnɔ o ki wɔdiiru zanzan o ma ki candiɔ o pa Zezi. Lampo-jonɔ zanzan di noona badonnɛ ma ba ba tɔgi ba di.

³⁰ Farizian tiinɛ di ba callu karanyina tiinɛ bam na nɛ kɔntɔ tɪn, ba ma vu Zezi karabiɔ bam te ba nɔɔna yi ba puɔna ba wɔ: «Bɛɛ mu ki yi abam di wɔdiu didaani lampo-jonɔ di nɔn-cɔcɔgɔru tum kɔntɔ?»

³¹ Zezi ma lɛri-ba o wɔ: «Ku na yi balɔ na jigi yazurɛ tɪn, bantu wɔ manɔ si ba vu dɔgita tu te si o sooni-ba. Ku daari balɔ na ba jigi yazurɛ tɪn mu manɔ si ba vu ba na soonim. ³² Amɔ na tu luɔɔ banɔ tɪn, ku dai si a bɛni balɔ na manɔ ba yi nɔn-nɔna tɪn, a nan tu si a bɛni nɔn-balwaarɔ mu, si ba lɛni ba wɔru ba yagi kɛm-balwaarɔ.»

Zezi zaasɔm diɔm na yi zaasɔm-dɔuri te tɪn
(*Matiyu 9:14-17, Mariki 2:18-22*)

³³ Ba daa ta ma ta di Zezi ba wɔ: «Zan karabiɔ bam yɛni ba vɔ ni mu manɔ zanzan yi ba daari ba warɔ We. Farizian karabiɔ bam di yɛni ba ki kɔntɔ donɔ mu. Bɛɛ mu yi nmu karabiɔ bam ba vɔ ni kɔntɔ?»

³⁴ O ma læri-ba o wɪ: «Nɔɔnɔ na di kaanɪ yɪ o kɪ candiə, yɪ o cillonə na wɔra sɪ ba tɔɔɪ ba di, n sɛ n pa ba vɔ ni yɪ kan-barɔ wɔm ta wɔ ba tee ni na? ³⁵ Manja nan wó ba yi, yɪ ba ja kan-barɔ wɔm ba viiri. Manja kam kuntu ni yɪ o daa na ba ta wɔ ba tee ni tɪn, mu ba laan wó vɔ ni.»

³⁶ Zezi daa ma manɪ mɪmanɪ didonɔ o bri-ba o wɪ: «Nɔɔn-nɔɔnɔ bá sɛ o kwe gwar-dɔnɔ o kaari sɪ o ma fəri gwar-donɔ. O nan na kɪ kuntu óo kaari gwar-dɔnɔ kum o cɔɔɪ mu, yɪ kɔ bá wanɪ kɔ manɪ dɪ gwar-donɔ kum. ³⁷ Nɔɔn-nɔɔnɔ dɪ nan bá sɛ o kwe sa-dɔnɔ o lo o kɪ lɔ-donɔ wɔnɪ. O na kɪ kuntu, yɪ sana kam na keeri, kaá pa lɔɔ kum bagɪ mu. Kuntu njaanɪ sana kam wó lo, yɪ lɔɔ kum dɪ cɔɔɪ. ³⁸ Sa-dɔnɔ nan manɪ sɪ n lo n kɪ lɔ-dɔnɔ wɔnɪ mu. ³⁹ Nɔɔnɔ nan na nyɔɔɪ sa-donɔ o mɪ, o daa bá lagɪ sɪ o nyɔ sa-dɔnɔ. Oó ta wɪ: «Sa-donɔ kam tiini ka lamma.»

6

Zezi Kriisi na bri ni o dwe siun de cullu tim te tin (Matiyu 12:1-14, Mariki 2:23—3:6)

¹ Zwifə bam siun de didonɔ daa ma yi. Zezi dɪ o karabiə bam dɛɛn ma tɔɔɪ daanɪ ba da kari wɔ ba maa kea. Ba na maa ke tɪn, o karabiə bam maa bɔwəri muna ba yu ba dɔna. ² Farizian tiinə badonnə na nɛ kuntu tɪn, ba ma bwe ba wɪ: «Bɛɛ mu yɪ abam tɔnɪ tɪtɔnɪ dɪlɔ na cɔɔɪ dɪbam siun de cullu tim tɪn?» ³ Zezi ma læri-ba o wɪ: «Abam ta wɔ fɔɔɪ á karumɪ Wɛ tɔnɔ kum na bri Pɛ Davidi taanɪ te tɪn na? Kɔ bri sɪ kana dɛɛn jaan-o dɪ o nɔɔna bam. ⁴ O ma vu o zɔ Wɛ digə, yɪ o kwe culu dɪpɛ dɪlɔ na tigi da Wɛ njaanɪ tɪn. Dɪpɛ dɪntɔ ya culə sɪ nɔn-gaa di-dɪ, kɔ na daɪ Wɛ kaanum tiinə bam yɪranɪ. Yɪ Davidi dɛɛn di dɪpɛ dɪm, yɪ o daari o pa o nɔɔna bam dɪ tɔɔɪ ba di.»

⁵ Zezi daa ta ma ta dɪ ba o wɪ: «Kuntu tɪn, amɔ Nabiin-bu wɔm jɪɔ ni siun de cullu tim banja ni.»

⁶ Kuntu na ke tɪn, siun de didum daa ma yi. Zezi ma vu o zɔ Zwifə bam Wɛ-digə. O maa wɔra o bri-ba Wɛ taanɪ. Nɔɔnɔ wudonɔ maa tɔɔɪ o wɔra, o jazum jɪnɔ na tɪga. ⁷ Wɛ cullu karanyɪna tiinə dɪ Farizian tiinə dɪ maa wɔra. Bantu maa kwaanɪ ba lagɪ cwəŋə sɪ ba bri ni Zezi kɪ o tusi. Kuntu njaanɪ ba dɛɛn je ba yɪr-o sɪ ba nii, oó sɛ o pa nɔɔnɔ na yazurə siun de dɪm ni naa o bá sɛ. ⁸ Zezi ma lwarɪ ba na bɔnɪ te tɪn. O ma ta dɪ jɪ-tɪga kam tu o wɪ: «Zanɪ wɛɛnɪ n ba n zigɪ nɔɔna bam maama titari ni.» O ma zanɪ o nunɪ o zigɪ da.

⁹ Zezi ma bwe-ba o wɪ: «Cullu bri sɪ bɛɛ mu? Kɔɔ mu manɪ dɪ culu kum, nɔɔnɔ na kɪ o donɔ lanyuranɪ siun de ni mu manɪ naa o na kɪ-o lwarum mu gara? Nɔɔnɔ na vrɪ o donɔ njaanɪ siun de ni mu manɪ naa o na gu-o mu gara?»

¹⁰ O na tagɪ kuntu tɪn, o ma nii ba maama, yɪ o daari o nɔɔnɔ dɪ jɪ-tɪga kam tu o wɪ: «Twi n jɪnɔ kam!» O na twɪ o jɪnɔ kam tɪn, ka ma jooɪ ka jɪ lanyuranɪ. ¹¹ Ba na nɛ kuntu tɪn, ba ma fɔlɪ didaanɪ Zezi, yɪ ba banɪ daanɪ sɪ ba nii ba na wó wanɪ ba kɪ-o te tɪn.

Zezi na kuri o karabiə fugə-bale te tin (Matiyu 10:1-4, Mariki 3:13-19)

¹² Da yantɔ ni ni, Zezi ma vu o di piu kɔdonɔ yuu sɪ o warɪ Wɛ. Tɪtɪ dɪm kuntu maama o warɪ Wɛ taan, sɪ kɔ yɪ ti-pɔra. ¹³ Tɪga na pɔɔrɪ ka ti tɪn,

o ma beŋi o karabiə bam si ba ba o te. O laan ma li nɔɔna fugə-bale ba wɔni, si ba taa yi nɔɔna balu o na wó tɔŋi tɔn. ¹⁴ Ba yira mu tuntu: Simɔn wulu Zezi na pe o yiri o wi Piyeri tɔn,

Andre wulu na yi Simɔn nyaani tɔn,
Zaki, Zan, Filipi, Batelemi,

¹⁵ Matiyu, Toma,

Zaki wulu na yi Alfi bu tɔn,
Simɔn wulu na yi Zeloti nɔɔna bam wu nɔɔnu tɔn,

¹⁶ Zudasɔ wulu na yi Zaki bu tɔn,

dɔdaani Zudasɔ Yiskariyo wulu na wó ba o yəgi Zezi o pa nɔɔna tɔn.

¹⁷ Zezi de di ba o zigi piu kum yuu ni o tu pɔgo-tiga. O ma zigi da dɔdaani o karabiə zanzan, di non-kogo zanzan manɔ ku su gilimi ku su jəgə kam maama. Bantu deen nunji je dwi təri təri mu Zwifə bam tɔni dum maama wɔni. Badonnə nunji Zeruzalem. Badonnə di ma nunji Tiiri di Sidon je silu na wu nuntu kum ni ni tɔn. ¹⁸ Ba deen tu Zezi te si ba cəgi o taani dum, si ba kwəri ba na yazurə di ba yawuru. Nɔɔna badaara wura ciciri na jigi-ba si yaara, yi ba na yazurə. ¹⁹ Nɔɔna bam maama maa kwaani si ba dwe-o, beŋwaani dam nunji o yira ni di pa ba na yazurə.

*Wɔpolo di lɛɛru taani
(Matiyu 5:1-12)*

²⁰ Zezi ma kwəni o yia o nii o karabiə bam seeni yi o wi:

«Yinigə na jigi abam balu tɔn mu jigi yu-yoŋo,

á na wó da á di We paari dum tɔn nwaani.

²¹ Kana na jigi abam balu lele tɔn mu jigi yu-yoŋo,

We na wó pa abam ku daga tɔn nwaani.

Abam balu wuru na cəgi lele tɔn mu jigi yu-yoŋo,

We na wó pa abam wɔpolo tɔn nwaani.

²² Nɔɔna na culi abam, yi ba na vai abam, naa ba na twi abam, naa ba na jigi abam ba goonə, á na tɔgi amu na yi Nabiin-bu wum tɔn nwaani, á jigi yu-yoŋo mu. ²³ Manja kalu ba na ki abam kuntu tɔn, taá fanɔ-na á caka di wɔpolo, á nwaru na yi zanzan We tee ni tɔn nwaani. Taá ye-na si ba kwə-nakwa di deen ki fanja fanja We nijonə bam kuntu mu.

²⁴ Ku daari abam balu na yi nadunə tɔn,
ku yi lɛɛru di abam,

á na manɔ á na wo-laaru tɔn yi á daa bá na-ti tɔn nwaani.

²⁵ Abam balu na jigi wu-fwaaru á di lele tɔn,

ku yi lɛɛru di abam,

á na wó ba á yaari di kana tɔn nwaani.

Abam balu na jigi wɔpolo lele tɔn,

ku yi lɛɛru di abam,

á na wó ba á keeri yi á yi-na lu tɔn nwaani.

²⁶ Nɔɔna maama na jigi abam ba zula, ku yi lɛɛru di abam. Á taá ye-na si ba kwə-nakwa di deen zuli balu na paɔ ba yi We nijonə yi ba yagi ba dai tɔn.»

*Sono taani
(Matiyu 5:38-48, 7:12)*

²⁷ Zezi daa ma ta o wi: «Abam balu na cəgi a taani tɔn nan cəgi-na lanyirani. Taá soe á duna. Taá ki balu na culi abam tɔn lanyirani. ²⁸ Ku na yi balu na soɔli si ku cəgi abam tɔn, si á loori-na We si DI ki-ba lanyirani.

Loori-na We á pa balu na jigi abam ba beesí tún. ²⁹ Nɔɔnɔ na loɔi n puɔɔɔɔ, si n guni kudonɔ kum si o lo o wɛli da. Nɔɔnɔ na vri n gwar-bwɛrɛ, yi cu-o si o vri n gwar-bu di. ³⁰ Nɔɔnɔ wulɔ maama na loori wono nmu tee ni tún, si n pa-o. Nɔɔnɔ na kwe nmu wono o ja viiri, yi bwe ku bwiɛ si n jonɔi. ³¹ Nan taá ki-na á donnɛ lanyiranɔ, si ku manɔ di abam na lagɔ si bantɔ taa ki abam te tún.

³² Abam nan na soe balu di na soe abam tun yiranɔ, á wú na pɛɛri na? Nɔɔna balu na ba tɔɔi We tun di soe balu na soe-ba tun mu. ³³ Abam na ki lanyiranɔ di balu na ki abam lanyiranɔ tun yiranɔ, á wú na pɛɛri na? Nɔɔna balu na ba tɔɔi We tun di manɔ ba ki kuntu donɔ mu. ³⁴ Abam na jini balu abam na bunɔ si baá wanɔ ba joori ba ŋwi abam tun yiranɔ, á wú na pɛɛri na? Nɔɔna balu na ba tɔɔi We tun di yɛni ba paɔ ba donnɛ juna, si ba joori ba jonɔi ku ni ni mu. ³⁵ Abam nan manɔ si á taá soe á duna si á taá ki-ba lanyiranɔ. Pa-na juna, nan yi taá tɔna si á joori á jonɔi. Á na ki kuntu donɔ, á wú na pɛɛri zanzan We tee ni, yi kúu bri si á yi Yuutu Baŋa-We biɛ mu, beŋwaanɔ We yɛni DI zɛni banɔ-nyina di nɔn-balwaarɔ di. ³⁶ Á taá jigi nɔɔna ŋwanɔ, ni á Ko We na jigi nɔɔna ŋwanɔ te tún.»

*Yi ŋɔɔni n donɔ wɛɛnu
(Matiyu 7:1-5)*

³⁷ «Abam yi taá ŋɔɔna á donnɛ wɛɛnu, si We yi ŋɔɔni abam di wɛɛnu. Yi taá lwe-na nɔɔna, si We yi zanɔ DI ba DI lwe abam di. Nan yagi-na á donnɛ lwarim á ma cɛ-ba, si We wú yagi abam lwarim DI ma cɛ abam di. ³⁸ Pa-na á donnɛ wono kulɔ na manɔ si á pa-ba tún, si We di wú pa abam wono kulɔ na manɔ si DI pa abam tún. We wú pa abam lanyiranɔ nɛɛɛni ba na kwe bwan-kamunu ba manɔ ba vuuri ka ni yi ku siiri te tún. Bwanɔ kalɔ abam na ma á manɔ á pa nɔɔna tún, We di wú ma kantɔ mu DI manɔ DI pa abam di.»

³⁹ Zezi laan ma manɔ mumaŋa o bri-ba o wi: «Lilwe wú want o vanɔ o donɔ lilwe na? Ba na vanɔ daanɔ, ba maama bá tɔ goŋo wɔnɔ na? ⁴⁰ Karabu bá wanɔ o dwɛni o karanyina. Karabu nan na zaasɔ o ti maama, o di o karanyina kam maɔ daanɔ mu.

⁴¹ Abam nyi di nɔɔnɔ na nii o donɔ yi ni o na gaa balanɔ da, yi o ba lagɔ si o lwarɔ ni o titi yi jigi daa tún. Ku manɔ si ku taa yi kuntu donɔ na? ⁴² Nmu na wɔ nɛ daa na wɔ nmu yi ni tún, nmu wú ki ta n ta n donɔ ni o ba si n li gaa o yi ni? Nmu yi pipiri-nyim di nmu na ki n donɔ te tún. Nmu nan manɔ si n li n titi yi daa kam mu, si n laan wanɔ n nii lanyiranɔ si n li n donɔ yi gaa kam.»

*Nɔɔnɔ kɛm mu pa ba lwarɔ o na yi te tún
(Matiyu 7:16-20, 12:33-35)*

⁴³ «Tu-ŋuŋu bá wanɔ ku læ bu-balwaarɔ. Tu-balɔɔ di nan bá wanɔ ku læ bu-ŋuna. ⁴⁴ Abam na lagɔ si á lwarɔ tiu maama na yi kulɔ tún, á wú ma ku biɛ mu á lwarɔ. Nmu bá na mɔɔla sabara yuu ni, asawe n na swan kaligoŋo kuri ni n twe. ⁴⁵ Nɔn-ŋum ŋɔɔni wo-ŋunɔ tɔ na wɔ o wɔbɔŋa ni tún mu. Nɔn-balɔɔ di ma ŋɔɔni wo-balwaarɔ tɔ na wɔ o wɔbɔŋa ni tún. Wonɔ kulɔ maama na wɔ nɔɔnɔ wɔbɔŋa ni tún mu tɔɔi o ni ku nuŋɛ.»

*Dí na manɔ si dí sɛ We taanɔ te tún
(Matiyu 7:24-27)*

46 «Beɲwaani mu yi á bæ amu si <Yuutu, Yuutu>, yi á ba ki a na wi á ki te tin? 47 Wɔɔɔ maama na tu amu te o cægi a taani ðim yi o ki a na wi te tin, amu wó brɪ abam kuntu tu na nyi te tin. 48 Wɔntu nyi di nɔɔɔɔ wɔɔɔ na lagi o lo o sɔɲɔ yi o ku goɲo o yi pulɔɔɔ yi o laan cwi sɔɲɔ kum kuri pulɔɔɔ kum baɲa ni tin mu. Du-na na daga yi ba magi sɔɲɔ kum, ba bá wani ba coori-ku, o na logi-ku lanyirani yi ku dana tin ɲwaani. 49 Ku daari wɔɔɔ maama nan na cægi amu taani ðim yi o ba ki a na wi te tin, kuntu tu nyi di nɔɔɔɔ wɔɔɔ na logi o sɔɲɔ kasɔɔɔ baɲa ni yi o wɔ kuɲi goɲo si o ma cwi-ku tin mu. Du-na na daga, baá magi sɔɲɔ kum ba guri yi ba coori ku maama.»

7

Zezi na pe pamaɲɲu tintɔɲɲu na yazuræ te tin (Matiyu 8:5-13)

1 Zezi ðeen na brɪ nɔn-kɔɲɔ kum o zaasum ðim o ti tin, o ma vu Kapernawum. 2 Pamaɲɲa yigæ tu wudonɲ ðeen mu wɔra, o na jigi tintɔɲɲu. O maa so-o lanyirani. O tintɔɲɲu wum ðeen ba jigi yazuræ, ku ge fin si o ti. 3 Pamaɲɲu wum ma ba o ni Zezi ɲwa. O ma tɔɲi Zwifæ bam nakwa o tee ni si ba vu ba loor-o, si o ba o pa o tintɔɲɲu wum na yazuræ. 4 Ba ma vu Zezi te ba tiini ba loor-o, si o ba o pa ba ðiðeɛɛ wum tintɔɲɲu wum na yazuræ. Ba ma ta ðið-o ba wi: «O yi nɔn-ɲum. 5 O soe ðibam balu na yi Zwifæ tin zanzan, yi o lo Wɛ-digæ o pa ðibam. Kuntu ɲwaani, kwaani si n duri o yibwænæ.» 6 Zezi ma sɛ. O ma tɔɲi ðiðaanɲ ba o maa ve pamaɲɲu wum sɔɲɔ. O na ma twe sɔɲɔ kum tin, ðiðaanɲ pamaɲɲu wum daa tɔɲi o cilonnæ o tee ni o wi: «Amu tu, yi yaari n titi n ba. A wɔ maɲi si n ba n zu amu sɔɲɔ. 7 Kuntu mu pe a bɔɲi si ku wɔ maɲi si a titi ba nmu te. Nan weeni n ta di n ni ni a tintɔɲɲu wum zaɲi. N na tagi kuntu, oó na yazuræ. 8 Beɲwaani, amu di yi nɔɔɔɔ wɔɔɔ nɔɔɔa badonnæ na jigi dam a baɲa ni tin, yi amu di ta jigi dam pamaɲɲa badaara baɲa ni. A na tagi a wi, nɔɔɔɔ wɔɔɔ ve, o maɲi si o vu mu. A nan daa na wi, nɔɔɔɔ wɔɔɔ ba, o di wó ba mu. Ku daa zi yi a tintɔɲɲu, a na wi o ki wɔɲo, oó ki mu.»

9 Zezi na ni kuntu tin, ku ma su-o. O ma pipiri o nii kɔɲɔ kulɔ na tɔɲ-o tin, yi o ta o wi: «A lagi a ta abam si, amu wɔ nɛ nɔɔn-nɔɔɔɔ o na jigi wɔ-ðiðba di amu nɲɛni wɔntu na jigi wɔ-ðiðba te tin, ku na maɲi ku yi Yisurayeli dwi tiinæ bam wɔni di.»

10 Pamaɲɲu wum cilonnæ bam o na tɔɲi tin laan ma joori sɔɲɔ. Ba na yi da tin, ba nɛ di o tintɔɲɲu wum jigi yazuræ.

Zezi na bi kadæm bu te tin

11 Kuntu na ke tin, Zezi daa ma zaɲi o vu tuɔ kudonɲ, ku yiri mu Nayim. O na maa ve tin, o karabiæ bam ðiðaanɲ kɔ-fɔɔ mu tɔɲ-o ba veæ. 12 O na yi tuɔ kum ni tin, o ma jeeri nɔɔɔa na zaɲi tu di gandwa ba ma nuɲæ. Tu wum nu yi kadæm mu. Mu o bu ðiðba. Tuɔ kum kɔ-fɔɔ di maa tɔɲi tu wum kwaga. 13 Di Yuutu Zezi na nɛ kadæm wum tin, o ɲwanɲa ma zu-o. O ma ta ðið-o o wi: «Yi ta n keeræ.»

14 O ma vu o dwe gandwa yam. O na dwe-ya tin, balu na zaɲi tu wum tin ma zigi. Zezi ma ta di tu wum o wi: «Bu-duɲɔ, a te di nmu: Zaɲi weeni!»

15 O na tagi kuntu tin, tu wum ma sɔɲi o zaɲi yi o sɔɲi o ɲɔɔɔa. Zezi ma jɔɲ-o o pa o nu wum.

¹⁶ Nɔɔna bam maama na ne kɔntɔ tɪn, fɔɔntɪ jaantɪ-ba lanyirantɪ. Ba ma tee WE ba wɪ: «WE nijɔŋnu kamunu mɔ tu dɪbam tɪtarɪ nɪ. WE tu sɪ Dɪ zɔni Dɪ nɔɔna bam.»

¹⁷ Ba laan ma ni Zezi ŋwa Zude tɪntɪ dɪm maama wɔntɪ dɪ je sɪm maama nɪ.

*Zan wɔlb na miisi nɔɔna na wɔntɪ tɪn mɔ tɔŋɪ nɔɔna Zezi tee nɪ
(Matiyu 11:2-19)*

¹⁸ Zan dɪ dɛɛn ma ni Zezi ŋwa. O karabiə bam ma ta ba brɪ-o Zezi na kɪ kɔlb maama tɪn. O laan ma li o karabiə bam bale, ¹⁹ yɪ o tɔŋɪ-ba dɪ Yuutu Zezi tee nɪ, sɪ ba vu ba bwe-o ba nii, wɔntɔ mɔ yɪ wɔlb WE na brɪ-ba sɪ oó ba tɪn naa ba ta wó ta cɛgi nɔɔntɔ wɔdɔŋ mɔ?

²⁰ Nɔɔna bam ma vu Zezi te ba ta did-o ba wɪ: «Zan wɔlb na miisi nɔɔna na wɔntɪ tɪn mɔ tɔŋɪ dɪbam nmu tee nɪ, sɪ dɪ ba dɪ bwe dɪ nii, nmu mɔ yɪ wɔlb WE na brɪ dɪbam sɪ n ba tɪn naa dɪ ta wó ta cɛgi nɔɔntɔ wɔdɔŋ mɔ?»

²¹ Kantɔ maŋa kam nɪ nɔɔ, mɔ Zezi dɛɛn pɛ nɔɔna zanzan na yazurə dɪ ba yawɪrɔ dwi dwi. O ma zɛli ciciri sɪlb na yaarɪ nɔɔna tɪn, yɪ o daari o pa lilwə zanzan yiə puri. ²² O laan ma ləri Zan karabiə bam o wɪ: «Ve-na á ta dɪ Zan kɔlb maama á na ne tɪn yɪ á kwəri á ni tɪn. Á ta á brɪ-o nɪ lilwə yiə puri, kwaarɔ dɪ wat tɪ veə, nanywaanɔ yɪra dɪ kwe lanyirantɪ, zwa-kwarɔ dɪ zwa ni, twa dɪ joori ba bi. Kɔlb na wəli da tɪn, yinigə tiinə dɪ maa ni WE kwər-ywəŋə kam. ²³ Wɔlb maama na ba joori amɔ kwaga nɪ tɪn mɔ yɪ yu-yoŋo tu.»

²⁴ Zan karabiə bam ma joori ba viiri. Zezi laan ma ta Zan taantɪ o brɪ non-kɔgɔ kum o wɪ: «Abam dɛɛn na ve Zan te kagva kam wɔntɪ tɪn, á bɔŋɪ sɪ á wó na bɛɛ mɔ? Á ve sɪ á nii miu kɔlb viu na jɪgɪ kɔ zuuli tɪn mɔ na? Aye, kɔ dai kɔntɔ. ²⁵ Sɪ bɛɛ mɔ? Á ve sɪ á nii nɔɔntɔ wɔlb na zɔ gwar-ŋɔntɔ tɪn mɔ na? Aye, kɔ dai kɔntɔ. Nɔɔna balɔ na zɔ gwar-ŋɔntɔ yɪ ba ŋwɪa ywəŋə tɪn zɔvɪrɪ sɔ-ŋɔntɔ wɔntɪ mɔ, sɪ kɔ dai kagva wɔntɪ. ²⁶ Bɛɛ nan mɔ á ve sɪ á nii? Á ve sɪ á na WE nijɔŋnu mɔ na? ɛɛn, kɔ yɪ kɔntɔ mɔ. Á nan na ne wɔlb tɪn tiinɪ o dwe faŋa faŋa WE nijɔŋə bam na yɪ te tɪn. ²⁷ WE tɔnɔ kum nan maŋɪ kɔ ta wɔntɔ taantɪ kɔ wɪ:
<Nii, amɔ WE lagɪ a tɔŋɪ a tɪntɔŋntɔ mɔ,

sɪ o da nmu yigə o vu o kwe cwəŋə kalɔ nmu na wó ba n tɔgɪ da tɪn.>

²⁸ A lagɪ a ta abam sɪ, nabiinə balɔ maama ba na maŋɪ ba lɔ tɪn wɔntɪ nɔɔn-nɔɔntɔ tərə o na dwe Zan na yɪ te tɪn. Kɔ daari lele kɔntɔ, non-nabwəŋ wɔlb maama na zɔ Baŋa-WE paari dɪm wɔntɪ tɪn laan tu o dwe Zan.

²⁹ Nɔɔna bam maama dɪdaantɪ lampo-joŋə bam dɛɛn dɪ na ni Zan taantɪ tɪn, ba ma se sɪ WE jɪgɪ cɪga dɪ ba na maŋɪ ba pa Zan miisi-ba na wɔntɪ tɪn ŋwaantɪ. ³⁰ Kɔ daari Farizɪan tiinə bam dɪ cullu karanyuna tiinə bam dɛɛn wɔ se sɪ Zan miisi-ba na wɔntɪ, yɪ ba vɪn WE na bɔŋɪ kɔlb sɪ Dɪ kɪ Dɪ pa-ba tɪn.»

³¹ Zezi daa ma ta o wɪ: «Amɔ nan wó kɪ ta mɔ a maŋɪ zɪm nɔɔna bam kəm na yɪ te tɪn? Ba nyɪ dɪ bɛɛ mɔ? ³² Zɪm nɔɔna bam nyɪ nɪnɛɛntɪ biə na je yaga kaporo nɪ ba kwɛɛrɪ te tɪn mɔ. Ba maa te daantɪ ba wɪ:

<Dɪ magɪ gullu mɔ sɪ á sa,

yɪ á wɔ sagɪ.

Dɪ ma daari dɪ leeni luə le,

yɪ á yigə wɔ nywantɪ.>

³³ Zɪm nɔɔna bam dɪ yɪ kɔntɔ mɔ. Bɛŋwaantɪ, Zan na tu tɪn, o dɛɛn piɪntɪ o kana mɔ yɪ o kwəri o ba nyɔ sana. Abam na ne-o tɪn, á maa jɪg-o á yáala

sı ku yi cicirə mu tög-o. ³⁴ Ku daari, amu Nabiin-bu wum nan na tu tin, a wu vögi ni. Abam daa ta ma yáali amu di á wı, a yi nön-kolo mu, yi a yi sa-nyöru di. Á daa ta maa wı, a yi lampo-jönə di nön-balwaaru cilon mu. ³⁵ Balu maama nan na tögı We cwənjə tin mu lwarı ni We jıgi cıga.»

Zezi na ki te Farizian tu Simön sönjə ni tin

³⁶ Farizian tu didba deen mu wura, o yiri mu Simön. O ma bənji Zezi sı o ba o vu o sönjə o di wödiu. Zezi ma vu o zu o sönjə kum o jəni sı o di. ³⁷ Ka-cıcwaka deen mu wu tu kum kontu ni. O ma lwarı sı Zezi wu Farizian tu wum sönjə ni o di wödiu. O ma kwe kunkwələ na su di tralı nugə tin o ja vu Zezi te. ³⁸ O ma vu o zıgi Zezi ne ni ni, yi o keerə. O yi-na maa lurə ba bugi Zezi ne. O ma tiiri o ma o yuuywe o guguni o yi-na bam Zezi ne ni, yi o kukwəri Zezi ne sim. O ma daari o pwəri tralı nugə kam o ma turi o ne sim.

³⁹ Farizian tu wulb na bənji Zezi o sönjə ni tin na ne kontu tin, o laan ma bənji o wöni o wı: «Nöönw wöntu ya na yi We nijönnu, o ya wı lwarı kaanı wöntu kəm na yi te tin, yi o ya wı lwarı ni kaanı wulb na dwe-o tin yi ka-cıcwaka mu.»

⁴⁰ Zezi ma ta did-o o wı: «Simön a lagı a bwe nmu wönjə.» O maa wı: «Karanyına, nan bwe.»

⁴¹ Zezi laan ma manı mumaña o wı: «Nöönna bale mu jını səbu nöönw tee ni, didba jını mürr-fiinnu, wödonj wum ma jını mürr-tınu. ⁴² Ba maa warı ba njwi jını dum, yi o yagi o ma ce ba maama. Kontu tin, bantw wöni wöw mu wı ta so-o o dwe?»

⁴³ Simön ma lər-o o wı: «A bənji sı wulb jını na daga yi o yagi o ma ce-o tin mu wı taa so-o o dwe.»

Zezi maa wı: «N sıtin n ta cıga.»

⁴⁴ O laan ma pipiri kaanı wum seeni, yi o ta di Simön o wı: «Nmu ne kaanı wöntu na ki te tin na? A na tu a zu n sönjə kum tin, nmu wu pə-ni na sı a ma sın a ne. Kaanı wöntu nan bugi a ne didaanı o yi-na mu, yi o daari o guguni-sı didaanı o yuuywe. ⁴⁵ A na tu tin, nmu wu kukwəri-ni sı ku bri ni n jeeri-ni lanyıranı. Kaanı wöntu nan kukwəri a ne mu taan, ku na puli di maña kam a na tu nmu sönjə tin. ⁴⁶ A na tu nmu te tin, nmu wu ki nugə a yuu ni sı ku pa-ni zulə. Kaanı wöntu nan kwe tralı nugə mu o lo o ma turi a ne. ⁴⁷ Kontu njwaanı a lagı a ta nmu sı, o sono kamunu kum mu bri ni We yagi o lwarma yam zanzan DI ma ce-o. Ku daari wulb We na yagi o lwarım funfun DI ma ce-o tin jıgi sono funfun yıranı mu.»

⁴⁸ Zezi laan ma daari o ta di kaanı wum o wı: «N lwarım dum ti.»

⁴⁹ O na tagı kontu tin, nöönna balu di na tögı ba wura tin ma njönı daanı ba wı: «Wöntu nan bri o titi ni o yi wöw mu, yi o yagi nöönw lwarım o ma ce-o?»

⁵⁰ O laan ma ta di kaanı wum o wı: «Nmu na ki n wu-didba di amu tin mu pə n na vrım. Ve di yazurə.»

8

Kaana badonnə na zəni Zezi te tin

¹ Kontu kwaga ni, Zezi deen ma beeri o tultı-tı-kamunnu di tı-balwa bam maama, yi o tölö kwər-ywənjə kam o bri We na lagı DI di paarı tite nöönna tıtarı ni tin. O karabiə fugə-bale bam di deen maa tögı did-o ba beerə.

² Kaana badonnə di tögı ba wu o tee ni. Bantw yi balu ciciri di yawıru dwi dwi deen na yaarı-ba yi Zezi pa ba na yazurə tin. Ba didba yiri mu

Mari wɔlɔ na nunji Magɔdala tɩn. Wɔntɔ mu Zezi ya zɔli ciciri surpe yi sɩ nunji sɩ daar-o. ³ Wɔdɔŋ yiri mu Zannɩ. Wɔntɔ mu yi Zuuza wɔlɔ na nii Erɔdɩ sɔŋɔ banja ni tɩn kaani. Wudɔŋ dɩ yiri mu Suzaani. Kaana zanzan dɩ tɔŋi ba wɔra. Kaana bantɔ maama deen yɔni ba li ba jɩjɩgɩrɔ ba ma zani Zezi dɩ o karabiɔ bam.

*Nɔɔna na jonji We taani te tɩn
(Matiyu 13:1-23, Mariki 4:1-20)*

⁴ Nɔɔna zanzan deen nunji tɩni tɔri ba ba Zezi te. Kɔ-fɔrɔ na gilim-o kɔntɔ tɩn, o laan ma manɩ mumaŋa o bri-ba o wɩ:

⁵ «Valɔ deen mu wɔra. O ma zanɩ o vu o kara duum manja ni. O ma kari o dɔl o wo-duuru tum kara kam wɔni. Wo-duuru tɩdonnɔ ma tɩ cwɛŋɔ ni ni. Nɔɔna ma nɔna tɩ banja ni ba kea. Zunɔ ma na-tɩ ba twe ba di. ⁶ Tɩdaara ma tɩ kandwa jɔgɔ ni. Tɩ ma nunji yi tɩ kwaari tɩ tɩ lɩla, tɩga kam na ba zurɔ tɩn ŋwaani. ⁷ Tɩdaara ma tɩ sabari jɔgɔ ni. Tɩ na puli tɩ zanɩ tɩn, sabari sum ma tɔŋi sɩ zanɩ sɩ li-tɩ sɩ gv. ⁸ Kɔ daari tɩdaara ma tɩ tɩ-ywɛŋɔ jɔgɔ ni. Tɩ ma nunji tɩ kɩ biɔ lanyɩrani nɩnɛni biɔ bi bi te.»

Zezi na tagɩ kɔntɔ o tɩ tɩn, o laan ma ta dɩ kwɛr-dia o wɩ: «Abam nan fɔŋi á cɔŋi a taani dɩm lanyɩrani.»

⁹ Zezi karabiɔ bam laan ma bwe-o ba wɩ: «Mumaŋi dɩntɔ kuri mu beɛ?»

¹⁰ O ma lɛri-ba o wɩ: «We paari dɩm kuri ya sɔŋi mu. Kɔ nan na yi abam, We manɩ DI pa á lwarɩ DI paari dɩm kuri na yi te tɩn. Kɔ na yi nɔɔna badaara, a yɔni a manɩ mumaŋa mu a bri-ba, sɩ <ba na niɔ, sɩ ba yi taa nai, ba na cɔgɔ, sɩ ba yi taa ni kɔ kuri.>

¹¹ Mumaŋi dɩm kuri mu tɩntɔ: Wo-duuru tum bri We taani dɩm na yi te tɩn mu. ¹² Cwɛŋɔ kam wo-duuru tum na tɩ da tɩn maa manɩ nɔɔna balɔ na ni We taani dɩm yi sɩtaani laan ba dɩ li-dɩ yi dɩ wɔ zɩ ba wubɔŋa tɩn mu. Dɩ kɩ kɔntɔ sɩ ba yi kɩ ba wɔ-dɩdɩba mu dɩ We, sɩ We yi vrɩ-ba lwarɩm wɔni. ¹³ Kandwa yam jɔgɔ kam maa manɩ balɔ na ni We taani dɩm yi ba jonji-dɩ dɩ wɔpolo tɩn mu. Taani dɩm ma wɔ tiini dɩ zɩ ba wubɔŋa, yi kɔ na kɩ finfɩn, ba daa ba sea. Cam manja na yiɔ, baá da kwe ba yagɩ mu. ¹⁴ Sabari sum jɔgɔ kam wo-duuru tum na tɩ da tɩn maa manɩ balɔ na ni We taani dɩm yi ba zanɩ ba ta jɩŋi liɔ dɩ ba ŋwɩa wɛɛnu, yi sɛbu-laga dɩ lɔgɔ banja ywɛɛni cɔŋi ba wubɔŋa ni sabari sum na ligi wo-duuru tum te tɩn. Bantɔ wubɔŋa daa bá bɩ dɩ We cwɛŋɔ kam tɔŋum. ¹⁵ Tɩ-ywɛŋɔ jɔgɔ kam wo-duuru tum na tɩ da tɩn maa manɩ balɔ na ni We taani dɩm yi ba jonji-dɩ lanyɩrani ba kɩ ba bicari ni tɩn mu. Bantɔ mu jɩŋi wubɔŋ-ŋona, yi ba vɔ ba wɔ dɩ We cwɛŋɔ kam tɔŋum. We taani dɩm ma ja kuri dɩ pa-ba ni wo-duuru tɩlɔ na kɩ biɔ zanzan tɩn.»

*Kania mumaŋa
(Mariki 4:21-25)*

¹⁶ Zezi daa ma ta o wɩ: «Nɔɔntɔ na jɩŋi kania, o bá se sɩ o tarɩŋi-ka o pu tɩtɔŋo kuri ni, naa o zɩŋi-ka gadogo kuri ni. Oó kwe-ka o palɩ wɛɛni mu, sɩ ka taa jɩŋi pooni ka paɩ balɔ na lagɩ ba zɩ digɔ kam wɔni tɩn. ¹⁷ Kɔlɔ maama zɩm na sɔŋi nɔɔna tee ni tɩn wɔ ba kwɩn. Kɔlɔ maama na pugɩ tɩn wɔ ba kɔ puri mu, sɩ nɔɔna lwarɩ kɔ kuri na yi te.

¹⁸ Kwaani-na á pa á na ni kɔlɔ tɩn zɩ á wubɔŋa. Bɛŋwaani, nɔɔntɔ wɔlɔ na manɩ o jɩŋi wɔŋo tɩn, o ta wɔ jonji kɔdɔŋ o wɛli da, yi nɔɔntɔ wɔlɔ na manɩ o ba jɩŋi tɩn wɔ ba ga kɔlɔ finfɩn o na bɔŋi sɩ o jɩŋi tɩn.»

Zezi nu dɪ Zezi nyaana na yɪ balɔ tɪn
(Matiyu 12:46-50, Mariki 3:31-35)

¹⁹ Zezi nu dɪ o nyaana ma ba o te sɪ ba na-o. Ba ma warɪ ba yɪ o te, kɔgɔ kɔm na daga tɪn nɔwaanɪ. ²⁰ Nɔɔnɔ wɔdɔn ma ta dɪ Zezi o wɪ: «N nu dɪ n nyaana mu tu ba zɪgɪ ciwɔnɔ nɪ, yɪ ba lagɪ sɪ ba na-m.» ²¹ O ma lɔri-ba o wɪ: «Balɔ maama na ni Wɛ taanɪ dɪm yɪ ba se-dɪ tɪn mu yɪ a nu dɪ a nyaana.»

Zezi na jɪgɪ dam vu-fɔɔɔ banɔ nɪ te tɪn
(Matiyu 8:23-27, Mariki 4:35-41)

²² Dɛ dɪdɔwɪ Zezi dɪ o karabiɔ bam ma zɔ naboro. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Pa-na dɪ bɛ nɪnɔ kɔm ni dɪdɔn dɪm.» Ba ma sɪnɪ ba yɛ ba maa kɛa. ²³ Ba na maa kɛ tɪn, Zezi ma tɔ dɔɔm nɪ. Vu-fɔɔɔ ma da kɔ zanɪ nɪnɔ kɔm banɔ nɪ, kɔ magɪ boro kɔm kɔ pa kɔ wɔra kɔ miisɛ na bam kuri nɪ. Ba dɛɛn maa wɔ cam wɔnɪ ba lagɪ ba tɪ. ²⁴ Ba ma wɪ ba zanɪ Zezi dɔɔm nɪ, yɪ ba wɪ: «Dɪ Yuutu, zanɪ sɪ dɪ lagɪ dɪ li na dɪ tɪ.»

O laan ma zanɪ wɛɛnɪ. O ma bagɪ viu kɔm dɪ na bam sɪ tɪ yagɪ. Viu kɔm laan ma yagɪ, yɪ na bam dɪ manɪ da cɪmm. ²⁵ O ma bwe o karabiɔ bam o wɪ: «Bɛɛ mu yɪ á ba jɪgɪ wɔ-dɪdɔba dɪ amɔ?»

Fɔnɪ ma ja-ba, yɪ kɔ kɪ-ba yɔɔu. Ba ma bwe daanɪ ba wɪ: «Wɔntɔ yɪ wɔɔ mu, yɪ o ta wanɪ o bagɪ viu didaanɪ na, yɪ tɪ sɛ o ni?»

Zezi na zɔli ciciri nɔɔnɔ yɪra nɪ te tɪn
(Matiyu 8:28-34, Mariki 5:1-20)

²⁶ Ba ma yɛ ba vu ba bɛ nɪnɔ kɔm. Ba ma yɪ Zeraaza tiinɛ na zɔvri mɛ tɪn. Nɪnɔ kɔm tigi je sɪm kɔntɔ dɪ Galile lanɔ nɪ mu. ²⁷ Zezi ma nunɪ naboro kɔm wɔnɪ. Tɪw kɔm nɔɔnɔ dɪdɔba ma ba o jeer-o. Ciciri mu jɪg-o sɪ yaara. Kɔ tiini kɔ daanɪ o na wɔ zɔ kulɔkulɔ yɪ o ba zɔvri sɔnɔ nɪ. O yɔni o tigi yibeelɛ je nɪ mu. ²⁸ O na nɛ Zezi tɪn, o ma sɪnɪ o kaasi wɛwɛ. O ma vu o tɔ Zezi yigɛ nɪ, yɪ o kaasi dɪ kwɛr-dɪa o wɪ: «Zezi, Yuutu Banɔ-Wɛ Bu, nmu tu amɔ tee nɪ sɪ n kɪ bɛɛ mu? Popo, yɪ zanɪ n yaari-nɪ.» ²⁹ O tagɪ kɔntɔ, bɛnɔwanɪ Zezi manɪ o pa cicirɛ kam ni sɪ ka nunɪ ka yagɪ nɔɔnɔ wɔm. Kɔ daanɪ cicirɛ kam na manɪ ka jɪg-o. Kɔntɔ mu paɪ ba yɔni ba kwe capɔnnɔ ba ma vɔ o jɪa dɪ o nɛ, sɪ ba taa yɪr-o. Ba na yɔni ba vɔ-o kɔntɔ, o yɔni o kɔ-tɪ mu. Cicirɛ kam laan ma zɔl-o ka pa o duri o vu kagɔa wɔ.

³⁰ Zezi laan ma bwe-o o wɪ: «N yɪrɪ mu bɛɛ?»

O ma lɔri o wɪ: «A yɪrɪ mu Kɔgɔ», bɛnɔwanɪ ciciri zanzan mu tɔg-o.

³¹ Ciciri sɪm ma loori Zezi, sɪ o yɪ zɔli-sɪ o pa sɪ zɔ curu gɔn-lunɔ kɔm wɔ.

³² Tɔrɛ kɔgɔ zanzan dɛɛn ma wɔ je sɪm nɪ ba beeri piɔ yuu nɪ ba dɪ. Ciciri sɪm ma loori Zezi, sɪ o pa-sɪ cwɔnɔ sɪ sɪ vu sɪ zɔ tɔrɛ bam wɔ. O ma se. ³³ Ciciri sɪm laan ma yagɪ nɔɔnɔ wɔm yɪra, yɪ sɪ vu sɪ zɔ tɔrɛ bam. Tɔrɛ bam maama ma duri ba tu ba tɔ nɪnɔ kɔm wɔnɪ ba li na ba tɪ.

³⁴ Nɔɔna balɔ ya na nii tɔrɛ bam banɔ nɪ tɪn na nɛ kɔntɔ tɪn, ba ma duri ba vu ba ta kɔlɔ na kɪ tɪn tɪw wɔnɪ dɪdaanɪ dɛ sɪm maama ba brɪ nɔɔna bam. ³⁵ Nɔɔna bam ma nunɪ ba vu sɪ ba nii kɔ na kɪ te tɪn. Ba ma vu ba yɪ Zezi te. Ba ma na nɔɔnɔ wɔlɔ cicirɛ kam na yag-o tɪn. O maa je Zezi tee nɪ didaanɪ o swan joori ya ba, yɪ o zɔ gwaaru. Ba na nɛ-o kɔntɔ tɪn, fɔnɪ ma zɔ-ba. ³⁶ Balɔ yɪɔ na nɛ kɔ maama tɪn ma ta ba brɪ nɔɔna bam kɔ na kɪ te yɪ ciciri sɪm nunɪ sɪ yagɪ nɔɔnɔ wɔm tɪn.

³⁷ Zeraaza tɔw kɔm dɪ kɔ nawurɛ yam maama nɔɔna bam ma loori Zezi sɪ o viiri, bɛnɔwanɪ fɔnɪ tiini dɪ jɪgɪ-ba. Zezi laan ma joori o vu o zɔ naboro kɔm sɪ o viiri.

³⁸ O na maa viiri tun, nɔɔnɔ wɔlɔ ciciiri sum na yag-o tun ma loor-o si o pa o da o vu. Zezi ma wɔ se. ³⁹ O ma ta di nɔɔnɔ wɔm o wi: «Joori n vu n sɔɔɔ tiinɛ te, si n ta kulɔ Wɛ na ki DI pa nmɔ tun n brɔ-ba.»

Nɔɔnɔ wɔm ma vu o tɔlɔ tɔlɔ kɔm maama wɔnɔ o tɔɔlɔ kulɔ maama Zezi na ki o pa-o tun.

*Zezi na pɛ Zayirusi bukɔ di kaanɔ wɔdonɔ na yazurɛ te tun
(Matiyu 9:18-26, Mariki 5:21-43)*

⁴⁰ Zezi dɛɛn ma joori o bɛ nɔnɔ kɔm ni didonɔ dɔm didaanɔ kɔgɔ zanzan mɔ manɔ kɔ gilimi daanɔ kɔ cɛg-o. Ba na nɛ-o tun, ba ma jeer-o lanyiranɔ. ⁴¹⁻⁴² Nɔɔnɔ wɔdonɔ maa tɔgɔ o wɔra, o yiri mɔ Zayirusi. O yi Zwifɛ Wɛ-digɛ kam yigɛ tu. O ma vu Zezi te, o kuni doonɛ o yigɛ ni o loor-o o wi: «Popo, ba dibam sɔɔɔ n jonɔ a bu n yagɔ, si o wɔɛ o lagɔ o ti.» Mɔ o bu didɔba yiranɔ, o yi bɛsankana mɔ, o yi ni bɛna fugɛ-yale te. Zezi ma se si o vu.

O na maa kɛ tun, kɔgɔ kɔm tiini kɔ pɔn-o. ⁴³ Kaanɔ wɔdonɔ di maa wɔra o na wɔɛ ka-wɔ taan bɛna fugɛ-yale. O ya kwe o jijigirɔ maama o pa liri tiinɛ si ba soon-o, yi nɔɔnɔ di didɔba wɔ wantɔ o soon-o. ⁴⁴ O ma kɛ Zezi kwaga o vu o laari o dwe o gɔrɔ kɔm ni. O na dwe-o kontɔ tun, jana bam ma kɔ bidwi banja ni.

⁴⁵ Zezi ma bwe o wi: «Wɔɔ mɔ dwe amɔ?» Ba maama ma fu ba wɔ, ba wɔ dwe-o. Pɔyɛɛri di balɔ na wɔ o tee ni tun ma ta ba wɔ: «Dɔ Yuutu, nmɔ wɔ nɛ nɔɔna bam na tiini ba daga yi ba pɔnɔ nmɔ te tun na?»

⁴⁶ Zezi ma lɛri o wi: «Kɔ yi nɔɔnɔ mɔ dwe-nɔ. Amɔ ye si dam nunɔ a yira ni.» ⁴⁷ Kaanɔ wɔm ma lwarɔ si o bɛ wɔnɔ o sɛgi di kulɔ na ki tun. Fɔunɔ maa jig-o yi o yira sat. O ma vu o tɔ Zezi yigɛ ni. O ma ta did-o kulɔ maama na pɛ o dwe-o kontɔ tun, di o na nɛ yazurɛ bidwi banja ni te tun. Kɔgɔ kɔm maama ma ni o na tagɔ kulɔ tun. ⁴⁸ Zezi laan ma ta did-o o wi: «A bukɔ, nmɔ na ki n wɔ-didɔba di amɔ te tun mɔ pɛ n na yazurɛ. Ve si Wɛ wɔ wɛli-m.»

⁴⁹ Zezi ta na wɔra o nɔɔnɔ kontɔ tun, nɔɔnɔ wɔdonɔ ma nunɔ Zayirusi sɔɔɔ o ba o ta did-o o wi: «N bukɔ wɔm tɔga. Daa yi ta n yaari karanyina kam.» ⁵⁰ Zezi na ni kontɔ tun, o ma ta di Zayirusi o wi: «Yɔ ta n funa. Za n weeni n ki n wɔ-didɔba di amɔ, si oɔ na yazurɛ.»

⁵¹ Ba ma vu ba yi sɔɔɔ kɔm. Zezi ma zɔ. O ma wɔ se si nɔɔna da-o ba zɔ, kɔ na daɔ Pɔyɛɛri di Zan di Zaki, di bu wɔnɔ nu di o ko yiranɔ. ⁵² Balɔ maama na manɔ ba wɔ sɔɔɔ kɔm wɔnɔ tun maa keerɛ ba coosɛ bɛsankana kam nɔwaaɔ. Zezi ma ta di ba o wi: «Á yi taá keerɛ, si o wɔ tɔgɔ, o do mɔ.»

⁵³ O na tagɔ kontɔ tun, ba maama ma mwan-o, bɛnɔwaaɔ ba ye ni bu wɔm sunɔ o ti mɔ. ⁵⁴ Zezi laan ma vu o ja bɛsankana kam jɔnɔ, yi o ta did-o o wi: «A bu, zanɔ weeni.» ⁵⁵ O na tagɔ kontɔ tun, o nɔwɔ ma joori. O ma zanɔ weeni bidwi banja ni. Zezi ma ta di ba si ba ki wɔdiu ba pa bu wɔm si o di. ⁵⁶ Kɔ ma sɔ bu wɔm nu di o ko lanyiranɔ. Zezi ma kaanɔ-ba o wi, ba yi zanɔ ba ta ba brɔ nɔɔn-nɔɔnɔ wɔnɔ kulɔ na ki tun.

9

*Zezi na tɔnɔ o karabiɛ fugɛ-bale bam te tun
(Matiyu 10:5-15, Mariki 6:7-13)*

¹ Zezi dɛɛn ma bɛnɔ o karabiɛ fugɛ-bale bam si ba la daanɔ jɛgɛ didɔba. O ma pa-ba dam si ba wantɔ ciciiri maama ba zɛli nɔɔna yira ni, si ba daari ba pa nɔɔna na yazurɛ ba yawurɔ wɔnɔ. ² O ma tɔnɔ-ba si ba vu ba tɔɔlɔ

We kwærə kam ba brɪ DI na lagɪ DI di paaru tite nɔɔna titari nɪ tɪn, sɪ ba daaru ba pa yawɪna na yazurə. ³ O ma ta dɪ ba o wɪ: «Á na maa ve, á yɪ zanɪ á kwe kɔlɔkɔlɔ á wɛli da á ja vu. A yɪ kwe nacəgə naa tampɔgɔ naa wɔdiu naa səbu. A yɪ kwe gwaaru tile tile á wɛli da. ⁴ Á na ve á zɔ sɔɔɔ kɔlɔ maama á pəni da, sɪ á taá zɔvɪ dáanu sɪ kɔ ba kɔ yɪ á viirim mɪmanja. ⁵ Ba nan daa na wɔ sɛ sɪ ba jeeri abam lanyirani, sɪ á nuɔi tɪv kum kuntu nɪ. A na maa viirə, sɪ á pɪsɪ á nɛ fogo kum á yagɪ da, sɪ kɔ pa nɔɔna bam lwarɪ nɪ ba wɔ kɪ lanyirani.»

⁶ Zezi na tagɪ kuntu dɪ ba o ti tɪn, ba laan ma nuɔi ba tɔlɪ tɪ-balɛ sɪm maama. Je sɪlɔ maama ba na ve tɪn, ba ma tɔɔlɪ Wɛ kwær-ywəɔgə kam, yɪ ba pa nɔɔna yawuru je.

*Erɔdɪ bwe Zezi na yɪ wɔlɔ tɪn
(Matiyu 14:1-12, Marɪkɪ 6:14-29)*

⁷ Galile Pɛ Erɔdɪ dɛɛn ni kɔlɔ maama Zezi dɪ o karabiə bam na wɔra ba kɪ tɪn. Kɔ ma pa o wɔbɔɔɔa vugimi daanu, bɛɔɔwaani nɔɔna badaara tɛ Zezi wɔɔo ba wɪ, Zan mɔ joori o bi o yagɪ tɔvɔnɪ. ⁸ Babam maa tɛ ba wɪ, Wɛ niɔɔɔnu Eli mɔ joori o ba lɔgɔ banja. Badonnə dɪ maa tɛ ba wɪ, kɔ yɪ fanja fanja Wɛ niɔɔɔnə bam dɪdɔa mɔ joori o bi. ⁹ Erɔdɪ ma ta o wɪ: «Kɔ nan na yɪ Zan, a manɪ a pa ba go o yuu. Nɔɔɔnɔ wɔntɔ nan yɪ nɔɔɔnɔ wɔɔ mɔ, yɪ o kɪ wo-kɪnkagɪla yalɔ maama a na ni ya ŋwa tɪn?» O maa tiini o kwaana, sɪ o na wɔlɔ na kɪ wəɔnu tɪntɔ maama tɪn.

*Zezi na pɛ kɔ-fɔɔɔ di wɔdiu kɔ su te tɪn
(Matiyu 14:13-21, Marɪkɪ 6:30-44, Zan 6:1-14)*

¹⁰ Zezi karabiə bam dɛɛn ma joori ba vu o tɛ. Ba ma ta ba brɪ-o ba na kɪ kɔlɔ maama tɪn. O ma pa ba tɔgɪ dɪd-o ba vu jəgə kadoɔɔ ba yɪrani, yɪ ba daaru nɔn-kɔgɔ kum. Jəgə kam ba na ve tɪn batwarɪ dɪ tɪv kɔdɔɔɔ, kɔ yɪrɪ mɔ Betisayida. ¹¹ Nɔn-kɔgɔ kum ma lwarɪ Zezi dɪ o karabiə bam na ve mɛ tɪn. Ba laan ma tɔgɪ ba kwaga. Ba ma vu ba yɪ Zezi tɛ. O ma jeeri-ba lanyirani. O ma ŋɔɔnɪ o brɪ-ba Wɛ paaru dɪm na yɪ tɛ tɪn, yɪ o daaru o pa balɔ maama na lagɪ yazurə tɪn na yazurə.

¹² Manja kalɔ wɛ na wɔra dɪ zɔvɪ tɪn, Zezi karabiə fugə-bale bam ma ba o tɛ ba wɪ: «Pa nɔɔna bam vu sam wɔnɪ ba lagɪ wɔdiu ba dɪ, dɪ pwəgə je ba pəni, bɛɔɔwaani jəgə kalɔ dɪbam na wɔra tɪn yɪ gaa wɔ mɔ. Wɔdiu tərɪ yo.»

¹³ O ma ləri-ba o wɪ: «Abam tɪtɪ mɔ wɔ pa-ba wɔdiu sɪ ba dɪ.»

Ba ma lər-o ba wɪ: «Dɪ jɪgɪ dɪpwa yanu dɪ kale sɪle má má mɔ, kɔ na dai sɪ dɪ vu dɪ yəgɪ wɔdiu dɪ ja ba dɪ pa nɔn-kɔgɔ kuntu maama.»

¹⁴ Kɔgɔ kum dɛɛn yɪ nɪnɛnɪ baara murr-tɪnu mɔ (5.000), kɔ wɛli dɪ kaana dɪ biə dɪ. Zezi ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ, ba pa nɔɔna bam pɔɔrɪ finnu finnu ba jəni tɪga nɪ. ¹⁵ Ba ma kɪ kuntu. Nɔɔna bam maama ma jəni tɪga nɪ. ¹⁶ Zezi laan ma kwe dɪpwa yanu yam dɪ kale sɪle sɪm, yɪ o kwəni o yuu wɛɛnɪ o kɪ Wɛ le tɪ ŋwaani. O ma fɔ fɔ wɔdiiru tɪm o manɪ o pa o karabiə bam, sɪ ba ja vu ba pa nɔɔna bam. ¹⁷ Nɔɔna bam maama ma dɪ ba su ba daaru. Ba na dɪ ba daaru kɔlɔ tɪn, ba ma pɛ cicwəəru tɪlɔ na daaru tɪn ba su tɪtwarɔ fugə-tɪle.

*Pɪyɛɛrɪ tagɪ sɪ Zezi yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔɔɔ tɪn mɔ
(Matiyu 16:13-21, Marɪkɪ 8:27-31)*

18 De didwɪ mu Zezi deen wɔra o warɪ Wɛ o yɪranɪ. O karabiə bam dɪ maa wɔ jɔgə kam kɔntɔ nɪ. O ma bwe-ba o wɪ: «Nɔɔna yəni ba tɛ ba wɪ, amɔ yɪ wɔɔ mu?»

19 Ba ma lər-o ba wɪ: «Badaara tɛ ba wɪ, nmɔ yɪ Zan wɔlɔ deen na miisi nɔɔna na wɔnɪ Wɛ nɔwaaɪ tɪn mu. Babam dɪ maa tɛ ba wɪ, nmɔ yɪ Wɛ nijɔŋnu Eli mu. Badonnə dɪ maa tɛ ba wɪ, nmɔ yɪ faŋa faŋa Wɛ nijɔŋnə bam didwa mu n joori n bi n yaɣɪ tɔbɔnɪ.»

20 O laan ma bwe-ba o wɪ: «Kɔ nan na yɪ abam, á buŋɪ sɪ amɔ yɪ wɔɔ mu?»

Pɪyɛɛɪ ma lər-o o wɪ: «Nmɔ yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn mu.»

21 Zezi laan ma tiini o kaanɪ-ba, sɪ ba yɪ ta wɔŋɔ kɔntɔ ba brɪ nɔɔn-nɔɔnɔ. 22 O daa ma ta o wɪ: «Kɔ fɪn mu sɪ amɔ Nabiin-bu wɔm na yaara zanzan. Zwifə nakwa bam dɪ ba kaanɪm yigə tiinə bam dɪ ba cullu karanyina tiinə bam mu wɔ culi amɔ. Baá gu-nɪ, yɪ a laan wɔ joori a bi da yatɔ de nɪ.»

Dí na maŋɪ sɪ dí tɔɣɪ Zezi te tɪn
(Matiyu 16:24-28, Marɪkɪ 6:34—9:1)

23 Zezi laan ma ta dɪ nɔɔna bam maama o wɪ: «Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na lagɪ sɪ o taa tɔɣɪ amɔ kwaga tɪn, kɔntɔ tu maŋɪ sɪ o vɪn o tɪtɪ wɔbɔŋa, sɪ o sɛ yaara de maama, nɪ wɔlɔ na zɪŋɪ dagara o maa ve o tɔbɔnɪ jɔgə te tɪn, sɪ o laan taa tɔɣɪ-nɪ. 24 Wɔlɔ maama nan na lagɪ sɪ o yɪɪ o nɔwɪ tɪn, kɔntɔ tu wɔ ga-ka mu. Kɔ daari, wɔlɔ maama na sɛ sɪ o ga o nɔwɪ amɔ nɔwaaɪ tɪn, kɔntɔ tu wɔ na nɔwɪ Wɛ tee nɪ. 25 Nɔɔnɔ nan na nɛ lɔɣɔ baŋa wəənu tɪn maama, yɪ o laan na gɛ nɔwɪ Wɛ tee nɪ, kɔ jɪɣɪ bɛɛ nyɔɔɪ mu kɔ pa-o? 26 Wɔlɔ maama na kwarɪ cavɪra amɔ nɔwaaɪ dɪ a taanɪ dɪm nɔwaaɪ tɪn, cavɪra wɔ ta jɪɣɪ amɔ Nabiin-bu wɔm kɔntɔ tu nɔwaaɪ, maŋa kam a na wɔ joori a ba lɔɣɔ baŋa dɪ paari-zulə, nɪ a Ko Wɛ dɪ Dɪ malesɪ sɪm na jɪɣɪ paari-zulə te tɪn. 27 A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, nɔɔna balɔ zɪm na wɔ yo seeni tɪn badaara bá tɪ, yɪ baá na nɪ Wɛ paari dɪm tu nɔɔna tɪtarɪ nɪ.»

Zezi yibiyə na ləni te tɪn
(Matiyu 17:1-8, Marɪkɪ 9:2-8)

28 Zezi na tagɪ kɔntɔ tɪn, kɔ maŋɪ dɪ da nana na kɛ tɪn, o laan ma ja Pɪyɛɛɪ dɪ Zan dɪ Zakɪ o vu o di piu yuu sɪ o warɪ Wɛ. 29 Maŋa kam o na wɔra o warɪ Wɛ tɪn, o yibiyə ma ləni. O gwaarɔ tɪn dɪ maa pɪrɪ part part, yɪ tɪ nyɪna. 30-31 Nɔɔna bale ma da ba nunɣɪ ba yigə nɪ, ba na tiini ba jɪɣɪ Wɛ paari-zulə pooni lanyɪranɪ. Bantɔ yɪ Moyisi dɪ Eli mu. Ba ma zigɪ ba nɔɔnɪ dɪ Zezi. Ba maa wɔra ba tɛ o na wɔ vu o tɪ Zeruzalem nɪ, sɪ o ma ti kɔlɔ o na tu sɪ o tɔŋɪ tɪn. 32 Pɪyɛɛɪ dɪ o donnə bam ma cɛ dɪ dɔɔnɪ. Ba laan na dɔ ba zanɣɪ tɪn, mu ba nɛ Zezi na jɪɣɪ Wɛ paari-zulə pooni kɔ gaalɪ te. Ba ma daari ba na nɔɔna bale bam na zigɪ o tee nɪ. 33 Maŋa kam nɔɔna bale bam na lagɪ ba viiri tɪn, Pɪyɛɛɪ ma ta dɪ Zezi o wɪ: «Dí Yuutu, dí na wɔ yo seeni tɪn, kɔ tiini kɔ lana kɔ pa dɪbam. Nan pa dí pu vwə yatɔ yo seeni, sɪ nmɔ dɪ Moyisi dɪ Eli taa zɔbɪ da.» O deen gari o nɔɔnɪ mu, sɪ o yəri kɔlɔ o na jɪɣɪ o tɛ tɪn.

34 O na wɔra o nɔɔnɪ kɔntɔ tɪn mu kunkwəənu tu tɪ ba tɪ kwəlɪ-ba. Tɪ na kwəlɪ-ba tɪn, fɔbɔnɪ ma ja Zezi karabiə bam lanyɪranɪ. 35 Ba ma ni kwərə na nɔɔnɪ kunkwəənu tɪm wɔnɪ ka wɪ: «Wɔntɔ mu yɪ amɔ Bu wɔm a na kuri tɪn. A nan taá cəɣɪ o taanɪ lanyɪranɪ.»

³⁶ Kwærə kam na ɲɔɔni ka ti tɪn, ba ma daa wɔ ne nɔɔn-nɔɔnu ba wɛli Zezi ni.

Da yam kɔntɔ ni ni ba ma cɪm, yi ba wɔ tagi kulɔ ba na ne tɪn ba bri nɔɔn-nɔɔnu.

*Zezi na zɛli cicirɛ bu wɔdoŋ yɪra ni te tɪn
(Matiyu 17:14-21, Mariki 9:14-29)*

³⁷ Tɪga na pɔɔri tɪn, Zezi ma tu piu kɔm yuu ni di o karabiɛ bam. Nɔn-kɔɔ zanzan ma jeer-o. ³⁸ Nɔɔnu wɔdoŋ maa togi o wɔ kɔɔ kɔm wɔnu. O ma ta di kwær-dɪa o wɔ: «Karanyɪna, popo, ba n nii a bu banja ni. Mu amɔ bu dɪdɔa, yi cicirɛ laan jig-o. ³⁹ Manja kam cicirɛ kam na yɛni ka zan-o tɪn, o da o kaasi mu, yi o yɪra sai pɔgi pɔgi, yi lile-punɛ togi o ni ka nunɛ. Ka ma tiini ka yaar-o manja maama, yi ka na yɛni ka zan-o, ka ba nunji o yɪra ni mwali mwali. ⁴⁰ Kɔntɔ ɲwaani mu a loori nmu karabiɛ bam si ba zɛli-ka o yɪra ni, yi ba wɔ wani.»

⁴¹ Zezi ma lɛri o wɔ: «Abam zɪm nɔɔna bam bri á ba jigɪ wɔ-dɪdɔa di amɔ, yi á ba ki lanyɪrani. Amɔ wɔ daani abam titari ni a ki wɔ-zuru di abam si ku taa ve manja kɔɔ?» O laan ma ta di nɔɔnu wɔm o wɔ: «Ja n bu wɔm n ba.»

⁴² Bu wɔm na maa ve o te kɔntɔ tɪn, cicirɛ kam daa ta ma dul-o ka di tɪga ni, yi ka pai o yɪra sai pɔgi pɔgi. Zezi ma bagɪ cicirɛ kam o pa ka yag-o. O ma pa bu wɔm na yazurɛ. O laan ma joori o ki-o o ko wɔm juɲa ni. ⁴³ Nɔɔna bam maama ma na Wɛ dam dɪm na gaali te, yi ku sɔ-ba zanzan.

*Zezi daa na ɲɔɔni o tɔvni taani te tɪn
(Matiyu 17:22-23, Mariki 9:30-32)*

Nɔɔna maama dɛen yi yɛu di kulɔ maama Zezi na ki tɪn. O laan ma ta di o karabiɛ bam o wɔ: ⁴⁴ «Cɛgi-na taani dɪlɔ a na lagɪ a ta di abam tɪn, si á jonji-di lanyɪrani. Baá ja amɔ Nabiin-bu wɔm ba ki nɔɔna juɲa ni.» ⁴⁵ Ba ma wɔ ni o taani dɪm kuri. Di kuri dɪm sɛgi mu di ba, yi ba wɔ wani ba jonji-di. Ba ma kwari si ba bwe-o ba nii.

*Wɔɔ mu yi nɔn-kamunu Wɛ tee ni?
(Matiyu 18:1-5, Mariki 9:33-40)*

⁴⁶ Kantɔɔ dɛen ma ba Zezi karabiɛ bam wɔ. Ba dɛen lagɪ si ba lwarɪ, bantɔ wɔni wɔɔ mu wɔ ta yi nɔn-kamunu o dwe ba maama. ⁴⁷ Zezi ma lwarɪ ba na jigɪ kulɔ ba wɔbɔɲa ni tɪn. O ma ja bu balanja o pa o zigɪ o tee ni. ⁴⁸ O laan ma ta di ba o wɔ: «Wɔlɔ maama na nɪgɪ bu wɔntɔ doŋ amɔ yɪri ɲwaani tɪn, kɔntɔ tu nɪgɪ amɔ mu. Wɔlɔ maama nan na nɪgɪ amɔ tɪn, ku yi o nɪgɪ Banja-Wɛ dɪlɔ na tɔɲɪ-ni tɪn di mu. Wɔlɔ nan na yi balanja abam maama wɔni tɪn mu yi nɔn-kamunu cigɔ cigɔ.»

⁴⁹ Zan ma ta o wɔ: «Dí Yuutu, dí ya ne nɔɔnu na zɛli ciciri nɔɔna yɪra ni di nmu yɪri. O nan na dai dɪbam kɔɔ kɔm wɔ nɔɔnu tɪn, dí ma kwaani si dí cɪ-o, si o daa yi taa ki kɔntɔ.»

⁵⁰ Zezi ma lɛri o wɔ: «Á ya wɔ manɪ si á cɪ-o. Wɔlɔ maama na ba culi abam tɪn yi abam nɔɔnu mu.»

Samari tiv kɔdoŋ nɔɔna wɔ se si ba jeeri Zezi

⁵¹ Manja kam dɛen ma ba ka tɔwɛ si Wɛ kwe Zezi DI ja di DI sɔɲɔ. Zezi ma li bɔɲa si o yɔɔri o kwe cwɔɲɔ o vu Zeruzalem. ⁵² O ma tɔɲɪ nɔɔna si ba da o yigɛ ba vu. Ba ma vu ba yi Samari tiinɛ tiv kɔdoŋ, si ba ti wɛnu maama yigɛ si o laan ba. ⁵³ Tɪv kɔm nɔɔna bam ma wɔ se si ba jeer-o, ba

na lwarı dı o maa ve Zeruzalem tın ɲwaanı. ⁵⁴ O karabiä bam bale Zaki dı Zan na ni kuntu tın, ba ma ta ba wı: «Dı Yuutu, n lagı sı dı pa mini nurı weyuu nı dı ba dı cögi-ba na?»

⁵⁵ Zezi ma pipiri o nii-ba, yı o bagı-ba [o wı: «Abam yəri joro küls na jıgı abam tın. ⁵⁶ Amu Nabiin-bu wum wu tu sı a cögi nööna ɲwıa, a tu sı a vrı-ba lwarım wumı mu.»] Ba daa ma yöri tıv kudoŋ ba vu.

Balı na lagı sı ba tögı Zezi tın na maŋı sı ba kı te tın
(*Matiyu 8:19-22*)

⁵⁷ De didwı ba na wu cwəŋə nı ba maa ke tın, nöönu wudoŋ ma ta dı Zezi o wı: «Nmı na lagı n vu je silı maama tın, aá da a vu.»

⁵⁸ Zezi ma lər-o o wı: «Kı na yı yirə, bantı jıgı bööna ba tigi da. Zunə dı jıgı pwəru ba tigi da. Kú daarı amu Nabiin-bu wum ba jıgı jəgə sı a pəni da a sin.»

⁵⁹ Zezi daa ma ta dı nöönu wudoŋ o wı: «Zanı n ta n tögı-nı.» Nöönu wum ma ta o wı: «A Yuutu, yagı sı a vu a kı a ko luə, sı a laan ba a tögı nmı.»

⁶⁰ Zezi ma ləri o wı: «Nan yagı, sı balı na ba jıgı ɲwıa We tee nı tın taa kı ba lwi, sı nmı daarı n vu n tóolı We kwəə kam n brı Dı na lagı Dı dı paarı tite nööna tıtarı nı tın.»

⁶¹ Nöönu wudoŋ dı ma ta did-o o wı: «A Yuutu, aá ba a taa tögı nmı. Nan pa-nı cwəŋə sı a vu a banı a sɔŋɔ tiinə, sı a laan joori a ba.»

⁶² Zezi ma ta did-o o wı: «Nöönu wuls na jıgı naan-voro o maa vara yı o pipiri o nii o kwaga nı tın, kú brı sı kuntu tu wubəŋa pöörı bile mu. Nöönu wuntu doŋ bá wanı We paarı dım tıtəŋa o təŋı.»

10

Zezi na tıŋı o karabiä fusrıpe (70) te tın

¹ Kuntu kwaga nı dı Yuutu Zezi daa ta ma lı nööna fusrıpe (70), sı o tıŋı-ba bale bale, sı ba da yigə ba vu me maama o na lagı o vu tın. ² O na lagı o tıŋı-ba kuntu tın, mu o tagı dı ba o wı: «Kú nyı dı faa na kı lanyıranı, yı tıntəŋna funfun yıranı mu wura sı ba kı-kú te tın. Nan loori-na faa kum tu, sı o tıŋı nööna zanzan, sı ba vu ba kı o faa kum ba pa-o.»

³ O ma daarı o wı: «Ve-na! A na tıŋı abam je sım kuntu nı tın, abam nyı dı pəlbıə na maa ve sı ba gwaanı nywənkuri wumı te tın mu. ⁴ Á na maa ve, yı kwe-na səbiə gan-lögodı, nan yı kwe-na tampogó, naa á taá jıgı natra á wəli da. Yı zıgı-na cwəŋə nı á daanı nöönu-nöönu pwəgə. ⁵ Á nan na yı sɔŋɔ küls maama á na lagı á zı tın, sı á ta dı sɔŋɔ kum tiinə nı: «We wú pa abam yazurə.» ⁶ Nöönu na wura yı o soe wu-zuru, á yazurə yam wú ta wura did-o. Wu-zuru-nyım nan na tərə, á yazurə yam wú joori ya ba á tıti te mu. ⁷ Taá zıbrı-na sɔŋɔ kum kuntu wumı. Wudiu küls maama ba na kı ba pa abam tın, sı á taá dı kuntu. Tıntəŋnu maŋı sı o taa jıŋı o ɲwıru mu. Á yı zanı á tultı sam didonnə. Á taá zıbrı dáanı, sı kú taa ve maŋa kalı á na wú ba á viiri tın. ⁸ Á na zı tıv küls maama, yı ba na jeeri abam lanyıranı, sı á taá dı wudiu küls maama ba na kı ba pa abam tın, ⁹ sı á pa yawına na yazurə, á daarı á ta dı ba nı: «Maŋa twe sı Baŋa-We dı paarı á tıtarı nı.» ¹⁰ Kú daarı, á na zı tıv küls maama yı ba na wu se sı ba jeeri abam, sı á nunı tıv kum cwe wumı á ta dı ba nı: ¹¹ «Abam tıv kum fogo na taagı dıbam ne sım tın, nii-na dı pııı-kú dı joori dı yagı da, sı kú brı nı abam wu kı lanyıranı. Nan taá ye-na sı maŋa twe sı Baŋa-We

di paartu nɔɔna titaru ni.» ¹² A nan lagɪ a ta abam si, We sariya de dum na yiə, Sodom tiinə bá tiini ba na lɛɛrɔ ni tɔv kɔntɔv tiinə na wó na lɛɛrɔ te tɪn.

¹³ Abam Korazin tiinə, á wó na lɛɛrɔ! Kɔ wəli dɪ abam Betisayida tiinə dɪ wó na lɛɛrɔ! Bɛɲwaanti, wo-kunkagila yalɔ maama a na kɪ abam tee ni tɪn, yadonnə ya na kɪ Tiiri dɪ Sidon tiinə tee ni, bantɔ ya wó kɪ lɪla ba ləni ba wɔrɔ ba yagɪ kəm-balwaaru, yɪ ba ya wó zɔ gwar-zɪnzwara ba lo puru ba yuu ni, si kɔ brɪ ni ba wɔrɔ tiini tɪ cɔgɪ zanzan. ¹⁴ We sariya de dum na yiə, Tiiri dɪ Sidon tiinə bá tiini ba na lɛɛrɔ ni abam na wó na lɛɛrɔ te tɪn.

¹⁵ Abam Kapernawum tiinə, á ga bɔɲɪ ni We lagɪ Dɪ zəɲɪ abam weyuu ni mu na? Aye. Abam nan lagɪ á tɔ tɪga ni mu á tu á kwaarɪ curu.»

¹⁶ Zezi daa ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: «Wɔlɔ maama na jonɪ abam taani tɪn, kɔntɔv tu jonɪ amɔ taani mu. Wɔlɔ maama nan na wɔ jonɪ abam taani tɪn, kɔ tu wɔ jonɪ amɔ taani mu. Wɔlɔ maama na wɔ jonɪ amɔ taani tɪn wɔ jonɪ Baɲa-We dɪlɔ na tɔɲɪ-nɪ tɪn taani mu.»

(Zezi na tagɪ kɔntɔv tɪn, o laan ma tɔɲɪ-ba yɪ ba vu.)

¹⁷ Kɔ na kɪ fɪn tɪn nɔɔna fusurpe bam ma joori ba ba Zezi te dɪ wɔpɔlo. Ba ma ta did-o ba wɪ: «Dí Yuutu, ciciri tɪtɪ dɪ de nmɔ yɪrɪ kɔrɔ ɲwaanti si se dɪbam ni.»

¹⁸ O ma ləri-ba o wɪ: «A ne sɔtaanti na zɪgɪ weyuu ni dɪ tɔ tɪga ni, ni dɔba na pipɪla ka baga ka tu ka kwaarɪ tɪga te tɪn. ¹⁹ Nii-na, a pe abam dam si á nɔ bɪsankwɪ dɪ nwaanɔ baɲa ni, si á wani sɔtaanti dɪ dɪ dam maama, yɪ tɪ tɪlɔtɪlɔ bá wani abam wɔɲo tɪ kɪ. ²⁰ Á nan yɪ kɪ wɔpɔlo dɪ ciciri na se abam ni tɪn ɲwaanti. Nan za á kɪ-na wɔpɔlo dɪ á yira na pɔpɔni We-sɔɲo ɲwɪa tɔnɔ kɔm wɔni tɪn ɲwaanti.»

Zezi na kɪ wɔpɔlo te tɪn

(Matiyu 11:25-27, 13:16-17)

²¹ Maɲa kam kɔntɔv ni, We Joro kɔm deen pe Zezi na wɔpɔlo lanyɪranti. O laan ma kɪ o Ko Baɲa-We le o wɪ: «A Ko, nmɔ yɪ wɔlɔ na te weyuu dɪ tɪga baɲa maama tɪn. Nmɔ nan mu pe n cɪga kam səgɪ swan tiinə dɪ yiyiu tiinə tee ni, yɪ n daari n pa balɔ na nyɪ dɪ bu-bale te tɪn lwarɪ ka kuri. A Ko, a kɪ nmɔ le. Nmɔ na kɪ kɔntɔv tɪn, kɔ yɪ n wɔbɔɲa na lagɪ kɔlɔ tɪn ɲwaanti mu.»

²² «A Ko nan pe-nɪ dam wəənu maama baɲa ni. Nɔɔn-nɔɔnɔv bá wani o lwarɪ We Bu wɔm na yɪ wɔlɔ, kɔ na dai o Ko yɪranti. Nɔɔn-nɔɔnɔv dɪ nan bá wani o lwarɪ a Ko We na yɪ wɔlɔ, kɔ na dai amɔ wɔlɔ na yɪ Dɪ Bu wɔm tɪn yɪranti, kɔ wəli dɪ amɔ na lagɪ si a pa nɔɔnɔv wɔlɔ maama lwarɪ Dɪ na yɪ wɔlɔ tɪn.»

²³ O laan ma pipiri o nii o karabiə bam seeni, yɪ o ɲɔɔni dɪ bantɔ ba yɪranti o wɪ: «Á jɪgɪ yu-yoɲo dɪ á yiə na nai wo-kamunnu tɪlɔ tɪn. ²⁴ Lwarɪ-na si, faɲa faɲa We niɲoɲnə zanzan dɪ pwa zanzan deen jɪgɪ tɪna si ba ya na kɔlɔ maama abam na nai lele tɪn, yɪ ba wɔ wani ba na. Ba deen jɪgɪ tɪna si ba ya ni We taani dɪlɔ abam na ni tɪn, yɪ ba wɔ wani ba ni-dɪ.»

Wɔɔ mu yɪ a doɲ? mɪmaɲa

²⁵ We callu karanyɪna didɔba deen tu Zezi te, si o maɲ-o o nii o swan na yɪ te tɪn. O ma zaɲɪ o bwe-o o wɪ: «Karanyɪna, amɔ nan wó kɪ ta mu si a jonɪ ɲwɪa kalɔ na ba ti tɪn We tee ni?»

²⁶ Zezi ma ta did-o o wɪ: «Bɛɛ mu pɔpɔni We callu tɔnɔ kɔm wɔni? Bɛɛ mu n yəni n karɪmɪ da?»

²⁷ Nɔɔnɔ wɔm ma lɛri o wɔ: «Kɔ pɔpɔnɔ kɔ wɔ, ta n soe n Yuutu Baŋa-We dɔ n bɛari maama, dɔ n wɔ maama, dɔ n dam maama, dɔ n wɔbɔŋa maama, sɔ n kwɛri n ta n soe n donɔ nɔ n titi te.»

²⁸ Zezi ma lɛri o wɔ: «N tagɔ cɔga. Nan ta n kɔ kɔntɔ, sɔ nɔ na ŋwɔa We tee nɔ.»

²⁹ Nɔɔnɔ wɔm ma lagɔ sɔ o pa o titi bɔra. O ma daa bwe Zezi o wɔ: «Amu donɔ mu wɔɔ?»

³⁰ Zezi dɛɛn ma maŋɔ mumaŋa o ma lɛr-o o wɔ:

«Nɔɔnɔ wɔdonɔ mu zɔɔ Zeruzalem nɔ o nunɔi o maa ve tɔv kɔdonɔ, kɔ yɔri mu Zeriko. O ma vu o maŋɔ dɔ nɔn-vɔrna. Nɔn-vɔrna bam ma zi-o ba vɔri o gwaaru dɔ o wɛɛnu maama. Ba ma mag-o ba bɛari, yɔ ba daari ba duri ba viiri. ³¹ O na tigi da kɔntɔ tɔn, We kaanum tu didɔba dɔ ya wɔ cwɛŋɛ kam kɔntɔ nɔ o maa ve. O na maa ve tɔn, o ma na nɔɔnɔ wɔm na tigi o yigɛ nɔ. O ma ywɛri o tɔɔi daa o kɛ. ³² We-digɛ tɔntɔŋnɔ wɔbɔ na yɔ Leviti tu tɔn dɔ maa tɔɔi da o maa kɛa. O na yɔ jɔgɛ kam tɔn, o ma na nɔɔnɔ wɔm na tigɛ. O dɔ daa ma ywɛri o tɔɔi daa o kɛ. ³³ Samari tu wɔdonɔ dɔ dɛɛn maa wɔ bɛrɛ nɔ. O ma vu o yɔ nɔɔnɔ wɔm na tigi mɛ tɔn. O na nɛ-o tɔn, o ŋwana ma zɔ-o. ³⁴ O ma vu o te. O ma kwe nugɛ dɔ sana o ma zari o fufwɛlɛ yam, yɔ o daari o vɔ-ya. O laan ma kwe-o o danɔ o titi binaga baŋa nɔ o ja vu nɔɔnɔ wɔdonɔ vɛrɛ-digɛ. Ba na yɔ da tɔn, o maa jɔg-o o nɔi lanyiranɔ. ³⁵ Tɔga na pɔvɔri tɔn, Samari tu wɔm ma zanɔ sɔ o kɛ. O ma hɛ sɛbu-dala yale o pa wɔbɔ na te vɛrɛ-digɛ kam tɔn. O ma ta did-o o wɔ: «Ta n nɔi nɔɔnɔ wɔm baŋa nɔ n pa-nɔ. Sɛbu kɔm na wɔ yɔ, maŋa kalɔ a na wɔ jooɔi a ba tɔn, aá ŋwɔ kɔbɔ maama n na wɔ kɔ n wɛli da tɔn.» »

³⁶ Zezi laan ma bwe-o o wɔ: «Kɔntɔ tɔn, bantɔ batɔ wɔnɔ, wɔɔ mu yɔ nɔɔnɔ wɔbɔ nɔn-vɔrna bam na vɔri tɔn donɔ cɔga cɔga?»

³⁷ Karanyɔna kam ma lɛri o wɔ: «Wɔbɔ wɔm na jaanɔ o ŋwana tɔn.»

Zezi laan ma ta did-o o wɔ: «Nan ve sɔ n dɔ ta n kɔ kɔntɔ.»

Zezi wɔ Maritɔ dɔ Mari-ba sɔŋɔ nɔ

³⁸ Zezi dɔ o karabiɛ bam daa maa wɔ cwɛŋɛ nɔ ba veɛ. O ma vu o yɔ tɔv kɔdonɔ. Kaanɔ wɔdonɔ maa wɔra, o yɔri mu Maritɔ. O ma jeeri Zezi lanyiranɔ ba sɔŋɔ nɔ. ³⁹ Maritɔ nyaanɔ dɔ maa wɔra, o yɔri mu Mari. O ma jɛni tɔga nɔ Zezi tee nɔ, yɔ o cɛɔi o taanɔ dum maama. ⁴⁰ Mari na je kɔntɔ tɔn, Maritɔ ma tiini o cɛ titɔŋa nɔ yɔ o liɛ. O ma vu Zezi te o wɔ: «A Yuutu, nɔi amɔ na zɔɔi a tɔŋa a yiranɔ, yɔ a nyaanɔ wɔm cɔm. Nmɔ yigɛ tɛrɛ na? Ta did-o sɔ o zanɔ o wɛli-nɔ.»

⁴¹ Dɔ Yuutu Zezi ma lɛr-o o wɔ: «Maritɔ, Maritɔ, nmɔ na li zanzan tɔn mu jɔgɔ-m kɔ yaara. ⁴² Wɔŋɔ kɔdonɔ yiranɔ mu daari. Mari mu hɛ kɔbɔ na lana tɔn sɔ o kɔ, yɔ nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɔ o cɔ-kɔ.»

11

Zezi na bɔri o karabiɛ We-loro te tɔn (Matiyu 6:9-13, 7:7-11)

¹ Dɛ didɔwɔ mu Zezi dɛɛn ve jɔgɛ kadoŋ sɔ o warɔ We. O na warɔ We o ti tɔn, o karabiɛ bam didɔba ma ta did-o o wɔ: «Dɔ Yuutu, bɔri dɔbam dɔ na wɔ ta warɔ We te tɔn, nɔ Zan dɔ na bɔri o karabiɛ bam sɔ ba taa warɔ We te tɔn.»

² Zezi ma ta dɔ ba o wɔ: «Abam na lagɔ á warɔ We, sɔ á taá warɔ tɔntɔ donɔ:

«Dɔbam Ko,
sɔ nmɔ yɔri na tiɛ dɔ zulɛ,

sɪ n paari ba.

³ Ta n pa dɪbam wɔdiu dɛ maama sɪ kɔ maɲɪ dɪbam.

⁴ Yagi dɪ lwarɪm n ma n cɛ dɪbam,

nɪ dɪbam dɪ na yagi dɪ cɛ balɔ na kɪ dɪbam lwarɪm tɪn.

Yɪ pa dɪ na maɲɪm dɪlɔ na wɔ pa dɪ tɔ tɪn.> »

⁵ Zezi daa ma ta dɪ o karabiɛ bam o wɪ: «Wɛ-loro nyɪ dɪ nmɔ na jɪɠɪ n cilonɲ yɪ n zaɲɪ n vu o te titɪ kɔrɔ nɪ n ta did-o n wɪ: <A cilonɲ, popo a loori-m sɪ n pa-nɪ dɪpwa yato, ⁶ sɪ vɛru mu nuɲɪ yigɔ yigɔ o ba a te, yɪ a ba jɪɠɪ kɔlɔkɔlɔ sɪ a pa-o sɪ o di.>

⁷ Nmɔ cilonɲ wɔm maa zɪɠɪ digɔ kam wɔnɪ o ta dɪ nmɔ o wɪ: <Yɪ ta n jɪɠɪ-nɪ n yaara, sɪ mancoɲo pɪ yɪ amɔ dɪ a biɛ maama nan tigi dɪ dɔ mu. A bɔ wani a zaɲɪ a wɛli-m.>

⁸ N cilonɲ wɔm wɔ wani o ta kɔntɔ doɲ na? A nan lagɪ a ta abam sɪ, o ya zɪ wɔ zaɲɪ o pa nmɔ wɔdiu kɔm á cilonɲo kɔm ɲwaaɪnɪ dɪ, nmɔ na zɪɠɪ da taan n loor-o dɪ baari tɪn, o laan wɔ sɛ o zaɲɪ o pa-m kɔlɔ maama n na lagɪ tɪn.

⁹ A nan lagɪ a ta abam sɪ á loori-na Wɛ, sɪ Dɪ wɔ pa abam kɔlɔ á na lagɪ tɪn. Beeri-na kɔlɔ á na lagɪ tɪn, sɪ á wɔ na. Magɪ-na boro, sɪ baá pɔrɪ ba pa abam. ¹⁰ Bɛɲwaaɪnɪ wɔlɔ maama na loori Wɛ sɪ Dɪ pa-o woɲo tɪn wɔ jɔɲɪ. Wɔlɔ maama na beeri woɲo Wɛ tee nɪ tɪn wɔ na-kɔ. Baá pɔrɪ ba pa wɔlɔ maama na magɪ boro tɪn.

¹¹ Abam wɔlɔ na jɪɠɪ bu yɪ o na loori-m kalɛɲɔ, nmɔ wɔ sɛ n pa-o bɪsankwɪa na? ¹² O na loori cɪcari, nɲ sɛ n kwe nɔɲo n pa-o na? ¹³ Aye. Abam wɔrɔ na ba lana yɪ á ta ye sɪ á pa á biɛ wo-laaru tɪlɔ ba na lagɪ tɪn, dɪ Ko Wɛ dɪlɔ na wɔ wɛyuu nɪ yɪ Dɪ lana Dɪ dwe abam tɪn bɔ pa nɔɲa balɔ na loori-Dɪ Dɪ Joro kɔm tɪn na?»

*Wɔɔ dam mu Zezi mai o zɛli sɪtaana?
(Matiyu 12:22-30, Mariki 3:22-27)*

¹⁴ Dɛ didɔa mu Zezi dɛɛn zɛli cɪcɪrɛ nɔɲɔn wɔdoɲ yɪra nɪ. Cɪcɪrɛ kam ya pɛ nɔɲɔn wɔm jɪ mɪmaa mu. Ka na yagi o yɪra tɪn, o laan maa ɲɔɲa. Kɔ ma sɔ nɔn-kɔɠo kɔm lanyɪranɪ. ¹⁵ Nɔɲa badaara na nɛ tɪn ba maa wɪ: «O na wai o zɛli sɪtaana tɪn, kɔ yɪ sɪtaana-pɛ Belizebuli dam ɲwaaɪnɪ mu.»

¹⁶ Ba badaara maa kwaanɪ sɪ ba maɲɪ o dam dɪm ba nii, yɪ ba wɪ, o maɲɪ sɪ o kɪ wo-kɪnkagɪlɪ dɪlɔ na wɔ brɪ-ba nɪ o dam dɪm sɪnɪ dɪ nuɲɪ Wɛ te tɪn mu.

¹⁷ Zezi ma lwarɪ ba wɔbɔɲa na yɪ te tɪn. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Tɪlɔ kɔlɔ paari na pɔɔrɪ kuni bile yɪ ba jɪɠɪ daanɪ tɪn, kɔ bɔ daanɪ kɔ cɔɠɪ. Kampwara na zu sɔɲo kɔlɔ wɔ tɪn, kɔtɔ tɔ mu. ¹⁸ Sɪtaana-pɛ dam dɪm na sɪnɪ dɪ pɔɔrɪ bile, dɪ paari dɪm bɔ daanɪ dɪ cɔɠɪ. Abam na tɛ á wɪ, kɔ yɪ Belizebuli dam ɲwaaɪnɪ mu a wai a zɛli sɪtaana tɪn, mu pɛ a ta kɔntɔ doɲ. ¹⁹ Kɔ na sɪnɪ kɔ yɪ amɔ jɪɠɪ Belizebuli dam mu a maa zɛli sɪtaana, abam nɔɲa bam dɪ nan mai dam dɪm kɔntɔ mu ba maa zɛli-ya na? Abam titɪ nɔɲa bam na kɪ te tɪn mu brɪ sɪ cɪɠa tɛrɪ á tee nɪ. ²⁰ Kɔ nan yɪ Wɛ titɪ dam mu a mai a zɛli sɪtaana. Kɔ maa brɪ nɪ Wɛ maɲɪ Dɪ ba abam te Dɪ dɪ paari nɔɲa titari nɪ.

²¹ Sɪtaana-pɛ nan nyɪ dɪ nɔn-dɪdɛɛrɔ na jɪɠɪ taɲa dɪ cɪna o maa yɪrɪ o sɔɲo te tɪn. O na yɪrɪ-kɔ tɪn, o jɪɠɪrɔ tɪm bɔ je. ²² Nɔɲɔn wɔdoɲ nan na tuɔ, yɪ o dam na dwe nɔn-dɪdɛɛrɔ wɔm, kɔntɔ tu wɔ wani nɔn-dɪdɛɛrɔ

wòm. O laan wó vrí o taɲa dɪ o cɪna yalɔ o na tɪgɪ tɪn maama. O daari o kwalumɔ o jijigirɔ tum maama o maɲɪ o pa nɔɔna.

²³ Nɔɔnɔ wɔlɔ maama nan na dai a nɔɔnɔ tɪn yɪ a dɔm mu. Nɔɔnɔ wɔlɔ maama nan na ba tɔgɪ o lai a nɔɔna o kɪ jɔgɔ dɪdɔa tɪn, o jagɪ-ba mu.»

Zezi na ɲɔɔni o brɪ cicirɛ na joori ka ba nɔɔnɔ tee ni te tɪn

(Matiyu 12:43-45)

²⁴ «Cicirɛ na nuɲi nɔɔnɔ yɪra ni, ka laan wó vu ka beeri kapwɛrɛ yigɛ mu, sɪ ka lagɪ je ka sin da. Ka nan na beeri ka ga, ka laan wó ta ka wɪ: <Aá joori a vu a na nuɲi mɛ tɪn mu, a taa wɔra.> ²⁵ Ka na joori ka vu nɔɔnɔ wòm te yɪ ka na sɪ jɔgɔ kam fɔgɪ ka kwe lanyiranɪ, ²⁶ ka laan wó joori ka vu ka lagɪ ciciri sirpɛ silɔ na tiini sɪ yɪ balwaarɔ sɪ dwe ka tɪtɪ tɪn. Sɪ ma tɔgɪ daani sɪ vu sɪ zɔɔrɪ da. Kuntɔ, nɔɔnɔ wòm laan wó tiini o na cam kɔ dwɛni faɲa.»

Balɔ na sɛ We taani tɪn mu jigɪ yu-yoɲo

²⁷ Zezi na zigɪ o ɲɔɔni kɔntɔ tɪn, kaani wɔdɔɲ tɔgɪ o wɔ kɔgɔ kɔm wɔni, o ma ta dɪ kwɛr-dia o wɪ: «Kaani wɔlɔ na lugɪ-m yɪ n ɲɔgɪ o yɪli tɪn mu yɪ yu-yoɲo tu.»

²⁸ Zezi ma lɛri o wɪ: «Balɔ na ni We kwɛrɛ yɪ ba sɛ tɪn mu jigɪ yu-yoɲo ba dwe didɪ.»

Balɔ na vɪn We cɪga kam tɪn wó na bɔra na?

(Matiyu 12:38-42)

²⁹ Nɔn-kɔgɔ kɔm ma tiini kɔ puɪni daani. Zezi daa ma ta o wɪ: «Zɪm nɔɔna yɪ nɔn-balwaarɔ mu. Ba lagɪ sɪ a kɪ wo-kɪnkagɪli mu a brɪ-ba, sɪ kɔ taa yɪ maana kɔ pa-ba. Ba nan bá na, kɔ na dai wo-kɪnkagɪli dɪlɔ na maɲɪ dɪ kɪ We niɲoɲnu Zonasɪ tee ni faɲa faɲa tɪn. ³⁰ Wɔntɔ dɛɛn brɪ We dam Niniivi tiinɛ tee ni, sɪ kɔ taa yɪ maana kɔ pa-ba. Amɔ Nabiin-bu wòm dɪ wó ji maana zɪm nɔɔna bam ɲwaani, ni kɔ dɛɛn na kɪ Zonasɪ te tɪn. ³¹ We sariya dɛ dɪm na yɪɔ, pa-kana kalɔ dɛɛn na te Saba tɪv faɲa faɲa tɪn wó zaɲɪ o dɪ zɪm nɔɔna bantɔ sariya, yɪ o vɪ-ba bɔra. Wɔntɔ dɛɛn zaɲɪ o tɪtɪ tɪv kɔlɔ na tiini kɔ yɪ yigɛ yigɛ ni tɪn o ba Pɛ Salɔmɔn te, sɪ o cɛgɪ o swan taani dɪm. Wɔlɔ nan na dwe Salɔmɔn tɪn wɔ abam tee ni, yɪ á ba lagɪ sɪ á cɛg-o. ³² Niniivi tiinɛ dɪ wó zaɲɪ dɛ dɪm kɔntɔ ni ba dɪ zɪm nɔɔna bantɔ sariya, bɛɲwaani Zonasɪ na ve ba te o tɔɔli-ba We kwɛrɛ kam tɪn, ba lɛni ba wɔrɔ ba yagɪ kɛm-balwaarɔ. Wɔlɔ na dwe Zonasɪ tɪn nan wɔ abam tee ni, yɪ á wɔ sɛ-o.»

We cɪga kam na pai dɪbam pooni te tɪn

(Matiyu 5:15, 6:22-23)

³³ «Nɔɔnɔ na jigɪ kanta, o bá sɛ o tarɪgɪ-ka o zigɪ gugoro ni, naa o pu-ka tɪtɔgɔ kuri ni. O nan wó kwe-ka o pali wɛɛni mu, sɪ balɔ na zɔ digɔ kam wɔ tɪn taa nai pooni dɪm. ³⁴ Nmɔ yɪɔ mu nyɪ nɪnɛɛni kaniɔ kalɔ na pai n yɪra jigɪ pooni te tɪn. Kɔntɔ tɪn, n yɪɔ na lana, kɔ pai n yɪra maama wɔ pooni wɔntɔ mu. N yɪɔ nan na ba lana, kɔ pai n yɪra maama wɔ lim wɔntɔ mu. ³⁵ Kɔntɔ ɲwaani, ta n yɪrɪ n tɪtɪ sɪ pooni dɪlɔ na wɔ nmɔ wɔntɔ tɪn daa yɪ zaɲɪ dɪ ji lim. ³⁶ Nmɔ yɪra maama na jigɪ pooni yɪ lim dɪ funfɪn tɛrɛ, kɔv pa n yɪra maama wɔ pooni wɔntɔ mu, nɪnɛɛni kaniɔ na pai pooni wɔra te tɪn.»

Lɛrɔ na wó ba Farizian tiinɛ dɪ cullu karanyɪna tiinɛ banja ni te tɪn

(Matiyu 23:1-36, Marɪkɪ 12:38-40, Luki 20:45-47)

³⁷ Zezi dɛɛn na ŋɔɔni wænu tum kontu o ti tun, Farizian tu diduɔa ma bɛŋ-o, si o da o vu o soŋo o di wɔdiu. O ma vu o zu soŋo kum o jɔni si o di. ³⁸ Farizian tu wɔm ma na si Zezi wɔ sanɔ o jia si ku toɔi ba callu tum cwɛŋɔ. Ku ma su-o. ³⁹ Dɔ Yuutu Zezi ma ta did-o o wɔ: «Ei! Abam Farizian tiinɛ na lagɔ á di wɔdiu, á yɔni á fɔɔi á sin á zwi dɔ á kabɛli kwe lanyuranɔ. Ku daari abam tɔti nan su di digiru mu. Á wɔru sɔ di ŋwuni dɔ wo-balwaarɔ kɛm. ⁴⁰ Abam yɔ jwæru mu. Wɛ nan mu wɔ ki wænu maama wɔru dɔ ti kwe na? ⁴¹ Á nan manɔ si á kwe á na jigi kulɔ tun á pa yinigɔ tiinɛ dɔ á wɔru maama. Á na ki kontu, á kulɔkulɔ daa bá ta jigi digiru.

⁴² Abam Farizian tiinɛ-ba, lɛɛru wɔ á yuu ni. Bɛŋwaanɔ, ku na manɔ ku yɔ dwɛ dwi maama ba zi ba daga dɔ, á yɔni á li kulɔ na yɔ Wɛ nyim tun á pa-DI. Ku lana. Ku daari abam yigɔ tɛrɔ dɔ cɔga toɔm dɔ Wɛ sono. Ku ya manɔ si á taá ki tintu wænu tum mu, si á yɔ yagɔ Wɛ niɔ yadaara yam.

⁴³ Abam Farizian tiinɛ-ba, lɛɛru wɔ á yuu ni. Bɛŋwaanɔ, á na zu á Wɛ-di sim, á lagɔ je-kamunnu mu si á taá je yigɔ ni. Á na ve yaga, á lagɔ si noɔna maama taa tui ba zuli abam.

⁴⁴ Lɛɛru wɔ á yuu ni. Bɛŋwaanɔ á nyi dɔ yibeelɔ yalu na saari ya daari tɔga yɔ noɔna toɔi ya bɛɛa ba kea yɔ ba yɔri ya ni ni tun mu.»

⁴⁵ Wɛ callu karanyina diduɔa ma lɛri Zezi taani dum o wɔ: «Karanyina, nmu na jigi wænu tɔlɔ n ŋɔɔni tun, n twi dibam dɔ mu.»

⁴⁶ Zezi ma lɛri o wɔ: «Abam balu na yɔ Wɛ callu karanyina tiinɛ tun, lɛɛru wɔ á dɔ yuu ni. Bɛŋwaanɔ abam yɔni á yaari noɔna dɔ wo-dɛɛru si ba taa toɔa. Ku maa nyi dɔ á na pa ba zɔni zila yalu na dunɔ ya dwe ba zɔnim tun, yɔ abam tɔti ba se si á twɛri zila yam funfun dɔ á zɔŋi.

⁴⁷ Lɛɛru wɔ á yuu ni. Bɛŋwaanɔ abam yɔni á fɔɔi á ki fanja fanja Wɛ nijɔŋnɔ bam yibeelɔ. Ku nan yɔ á kwɛ-nakwa mu gu-ba. ⁴⁸ Á kɛm dum bri ni á se kɛm-balwaarɔ tɔlɔ á kwɛ-nakwa bam na ki tun. Bantu dɛɛn gu Wɛ nijɔŋnɔ bam, yɔ abam tɔti laan fɔɔi á kwe ba yibeelɔ yam. ⁴⁹ Abam na toɔi á kwɛ kɛnɔ kontu tun, Wɛ dɔlɔ na manɔ DI ye wænu maama tun tagɔ abam ŋwaanɔ DI wɔ: «Áá tɔŋi a nijɔŋnɔ dɔ a tuntɔŋna ba tee ni. Ba ma wɔ ja ba badaara ba gu, yɔ baá yaari badaara.» ⁵⁰ Kontu ŋwaanɔ Wɛ wɔ pa á na cam zanzan, ni ku yɔ abam tɔti mu gu Wɛ nijɔŋnɔ balu maama ba na gu lugu pulim ni si ku ba ku yɔ zɔm tun, ⁵¹ ku na puli Abɛli ni si ku ba ku kweeli dɔ Zakari wɔlɔ ba na gu Wɛ kaanum bimbim dum dɔ DI di-laa kum tɔtari ni tun. Á lagɔ á ta cɔga mu dɔ abam si, kɛm-balwaarɔ tum kontu maama caa wɔ ta wɔ zɔm noɔna bam yuu ni.

⁵² Wɛ callu karanyina tiinɛ-ba, lɛɛru wɔ á yuu ni. Bɛŋwaanɔ á yɔni á cɔ noɔna si ba yɔ lwarɔ Wɛ cɔga kam. Abam tɔti wɔ se si á jɔni-ka, yɔ á daari á wɔ pɛ balu na lagɔ ba jɔni-ka tun cwɛŋɔ si ba jɔni.»

⁵³ Zezi laan ma nunji jɔgɔ kam kontu ni o viiri. Wɛ callu karanyina tiinɛ bam dɔ Farizian tiinɛ bam maa ba lagɔ o taani dɔ funfun dɔ. Ba ma yaar-o dɔ bwɛ zanzan. ⁵⁴ Ba maa lagɔ si ba pa o ŋɔɔni o tusi, si ba wani ba ja-o.

12

*Dɔ na wɔ ta jigi dɔ tɔti te tun
(Matiyu 10:26-33, 12:32, 10:17-20)*

¹ Manɔ kam kontu ni kɔ-fɔɔ zanzan ya lagɔ daani Zezi tee ni. Ba dɛɛn yɔ noɔna murrɔ murrɔ mu. Ba tiini ba piɔni daani yɔ ba noɔni daani. Zezi

ma puli o ta di o karabiə bam o wɪ: «Á fɔɣi á cí á títí, sí á yí pa Farizian tiinə bam di abam ba dabɪli dɪm, di ba na yí pipiri-nyɪna yí ba səgi ba kɪ wo-balwaarɔ te tɪn. ² Kɔlɔ maama na səgi nɔɔna tee nɪ tɪn, kɔ jwa wɔ ba kɔ lwarɪ jaja. ³ Kuntɔ tɪn, abam na səgi á ta kɔlɔ maama tɪn wɔ nunji pooni mu sí nɔɔna maama ni. Abam na waasɔ wonɔ kɔlɔ digə wɔnɪ tɪn, nɔɔna wɔ di nayuu ba tɔɔl-kɔ.

⁴ A cilonnə-ba, a lagɪ a ta abam sí á yí taá kwarɪ fɔɔnɪ di balɔ na wai ba gɔɪ á yira yam yí ba daa warɪ ba kɪ abam kɔlɔkɔlɔ ba wəli da tɪn. ⁵ A nan wɔ brɪ abam á na manɪ sí á taá kwarɪ wɔlɔ tɪn. A manɪ sí á taá kwarɪ Wɛ mu, bɛɲwaanɪ dɪntɔ jɪɣɪ dam sí Dɪ gɔ abam sí Dɪ daari Dɪ di abam min-tɔ nɪ. A lagɪ a ta abam sí dɪntɔ mu á manɪ sí á taá kwarɪ.

⁶ Kɔ na yí kabəmbəli, ba yəni ba yəgi sɪntɔ mwali mwali mu. Wɛ nan ba swe sí didɔa didɔa ni nɪ. ⁷ Wɛ manɪ Dɪ ye abam yuuywe sɪm ni na mai te tɪn. Á yí taá kwarɪ fɔɔnɪ, sí abam didɔa didɔa jɪɣɪ kuri á dwe kabəmbəli zanzan.

⁸ A lagɪ a ta abam sí nɔɔnɔ wɔlɔ maama na zɪɣɪ nabiinə yigə nɪ o brɪ jaja sí o yí a nɔɔnɔ tɪn, amɔ Nabiin-bu wɔm di wɔ zɪɣɪ kuntɔ tu kwaga nɪ a brɪ nɪ o yí a nɔɔnɔ Wɛ malesɪ sɪm yigə nɪ. ⁹ Kɔ daari, wɔlɔ maama na vɪn amɔ nabiinə yigə nɪ tɪn, amɔ di wɔ vɪn kuntɔ tu Wɛ malesɪ sɪm yigə nɪ. ¹⁰ Wɔlɔ maama na nɔɔnɔ wo-balwaarɔ o pa amɔ Nabiin-bu wɔm tɪn, Wɛ wɔ sɛ sí Dɪ ma cɛ kuntɔ tu. Wɔlɔ nan na nɔɔnɔ o twɪ Wɛ Joro kɔm tɪn, Wɛ bá sɛ sí Dɪ ma cɛ-o.

¹¹ Nɔɔna wɔ ja abam ba vu ba sanɪ Zwifə nakwa tee nɪ di tɔv kɔm yigə tiinə tee nɪ di didɛera tee nɪ. Ba na kɪ abam kuntɔ, sí á yí taá liə di á na wɔ nɔɔnɔ kɔlɔ sí á ma vɪ á títí, naa á na wɔ tɔli taanɪ dɪm te tɪn. ¹² Kantɔ manɪ kam nɪ Wɛ Joro kɔm wɔ pa á lwarɪ á na manɪ sí á ta kɔlɔ tɪn.»

Jɪɣɪrɔ na bá wanɪ tɪ pa nɔwɪa te tɪn taanɪ

¹³ Nɔɔnɔ didɔa mu tɔɣɪ o wɔ kɔɔɔ kɔm wɔnɪ, o ma ta di Zezi o wɪ: «Karanyina, a loori-m sí n ta a zɪmbaarɔ wɔm, sí o kwe wəənu tɪlɔ dɪbam kɔ na tɣɪ o daari tɪn o manɪ amɔ nyɪm o pa-nɪ.»

¹⁴ Zezi ma lər-o o wɪ: «A cilonɔ. Wɔɔ mu tinɪ amɔ sí a di abam taanɪ naa sí a manɪ á jɪɣɪrɔ a pa abam?» ¹⁵ O laan ma ta di ba maama o wɪ: «Á taá yiri á títí di wo-swənə zanzan. Nɔɔnɔ jɪɣɪrɔ na daga te, tɪ bá wanɪ o nɔwɪa tɪ yiri, o na manɪ o yí nadum te di.»

¹⁶ Zezi laan ma manɪ mɪmanɔa o brɪ-ba o wɪ: «Nadum wɔɔonɔ mu wɔra. O maa jɪɣɪ kari sí na kɪ wɔdiiru zanzan sí pa-o. ¹⁷ O ma bɔnɪ o wɪ: A nan wɔ kɪ ta mu? Je daa tərə sí a kɪ a wɔdiiru tum maama da.»

¹⁸ O laan ma bɔnɪ o wɪ: «A na wɔ kɪ te tɪn, aá magɪ a tuli sɪm maama mu a di tɣa nɪ, sí a daari a lɔ tuli-zɛ, sí a wanɪ a pɛ a wo-vaalɔ tum di a wəənu tum maama a kɪ da.» ¹⁹ A laan wɔ ta a wɔnɪ a wɪ: «A jɪɣɪ wəənu tɪlɔ maama a na lagɪ tɪn sí kɔ taa ve bɪna kɔɔɔ kɔɔɔ. Liə daa bá ja-nɪ. Aá ta kɪ a wɔbɔnɔ na lagɪ te tɪn, a di yí a nyɔa yí a kɪ wɔpɔlo.» ²⁰ Wɛ ma ta did-o Dɪ wɪ: «Nmu yí joro mu. Tɪtɪ dɪntɔ wɔnɪ aá jonɪ n nɔwɪa. Kuntɔ tɪn, wɔɔ mu wɔ ta te wəənu tɪlɔ maama n ya na jɪɣɪ tɪn?» ²¹ «Kɔ yí kuntɔ donɔ mu di wɔlɔ maama na tinɪ jɪɣɪrɔ zanzan o pa o títí yí o ba jɪɣɪ kɔlɔkɔlɔ Wɛ tee nɪ tɪn.»

*Banɔ-Wɛ na nii dɪbam banɔ nɪ te tɪn
(Matiyu 6:19-21,25-34)*

²² Zezi ma ta di o karabiə bam o wɪ: «Kuntɔ ɲwaanɪ mu a lagɪ a ta abam sɪ á yɪ taá jɪgɪ liə di lɔgɔ banja kulɔkulɔ, kɔ na yɪ á ni-wɔdiu, naa á na wɔ zɔ gwaaru tɪlɔ tɪn. ²³ Bɛɲwaanɪ á ɲwɪa garɪ wɔdiiru. Yɪra yalɔ Wɛ na pɛ abam tɪn di maa garɪ gwaaru. ²⁴ Nan maanɪ-na á nii bacangaaru na yɪ te tɪn. Tɪ ba duə, yɪ tɪ ba zagi mɪna. Tɪ ba jɪgɪ tuli di tikəri sɪ tɪ kɪ wɔdiiru da. Kɔ nan yɪ Wɛ mu nii tɪ banja nɪ di tɪ ni-wɔdiu. Abam nan tiini á jɪgɪ kuri á dwe zunə bam. ²⁵ Abam wɔlɔwɔlɔ bá wanɪ o tonji o ɲwɪa di finfin di, o na manɪ o li te di. ²⁶ Á bá wanɪ kɔ finfin di á kɪ, bɛɛ nan mu yɪ á jɪgɪ liə di wəənu tɪlɔ maama na daari tɪn? ²⁷ Maanɪ-na á nii ga-punnu tum lam na yɪ te tɪn. Tɪntɔ nan warɪ tɪ tɔɲɪ, yɪ tɪ warɪ gwaaru tɪ sɔ. Nan taá ye-na nɪ, tɪntɔ jɪgɪ lam tɪ dwe Pɛ Salomɔn dɛɛn na manɪ o zɔvri gwar-ɲonnu tɪlɔ tɪn. ²⁸ Kɔ nan na yɪ gaaru tum kuntɔ, tɪntɔ ba jɪgɪ dɛ di nɔɔna na zwe-tɪ. Di kuntɔ di, Wɛ ta mu pai tɪ jɪgɪ lam kuntɔ doɲ. Kuntɔ ɲwaanɪ, kɔ na yɪ abam, Wɛ tiini Dɪ nii abam banja nɪ. Bɛɛ mu yɪ á ba kɪ á wɔ-dɪdɔba di Wɛ?

²⁹ Á yɪ taá jɪgɪ wɔbɔɲ-fara di á na wɔ kɪ te sɪ á na wɔdiu á di tɪn. Á yɪ taá kɪ liə di kuntɔ wɔɲo. ³⁰ Lɔgɔ banja nɔɔna balɔ na yəri Wɛ tɪn mu tiini ba bɔɲɪ wəənu tum kuntɔ maama wɔbɔɲa. Abam Ko Wɛ nan manɪ Dɪ ye nɪ abam manɪ sɪ á taá jɪgɪ wəənu tum kuntɔ. ³¹ Abam manɪ sɪ á pa á wɔbɔɲa taa tɔgɪ Wɛ paari dɪm mu. Á na kɪ kuntɔ, Wɛ laan wɔ wəli abam wɔɲo kulɔ na daari tɪn.

³² Á nɔɔna bam á na ba daga tɪn, yɪ pa-na fɔvri taa jɪgɪ abam. Abam Ko Wɛ wɔbɔɲa mu lagɪ sɪ Dɪ pa abam tɔgɪ á di Dɪ paari dɪm. ³³ Kwe-na á jɪjɪgɪ tum á yəgi, sɪ á daari á manɪ tɪ səbu kɔm á ma wəli yinigə tiinə. Kuntɔ mu á kwe á jɪjɪgɪ á tiɲi Wɛ-sɔɲo nɪ, səbiə gan-lɔgɔdi na bá cɔgɪ me tɪn. Á na tiɲi jɪjɪgɪ Wɛ tee nɪ, tɪ daa bá je. ɲwɪna daa bá wanɪ ba ɲo-tɪ, yɪ tɔa bá wanɪ ka mu-tɪ ka cɔgɪ. ³⁴ Bɛɲwaanɪ, abam jɪjɪgɪ na tigi me tɪn, á bɪcara di tigi dáanɪ mu.»

*Dí na wɔ ta jɪgɪ dí tɪtɪ te sɪ dí Yuutu joori o ba tɪn
(Matiyu 24:42-51, 10:34-36, 16:2-3, 5:25-26, Mariki 13:32-37)*

³⁵⁻³⁶ Zezi ta ma ta o wɪ: «Á taá fɔgɪ á cɔ á tɪtɪ, nɪ nɔɔna balɔ yuutu na nunɪ o vu sɪ o di kadiri candiə yɪ ba jɪgɪ tɪna sɪ o joori o ba tɪn. Ba ma fɔgɪ ba vɔ ba gwaaru di vwɪ, yɪ ba tarɪgɪ ba min-zwəənu ba zɪgɪ ba tee nɪ. Ba yuutu wɔm na tu o yɪ manco-pɪna o magɪ boro, ba laan wɔ wanɪ ba zanɪ lɪla ba pɔri ba pa-o. ³⁷ Ba yuutu wɔm na joori o ba, yɪ tintɔɲna balɔ na zɪgɪ ba niə yɪ ba ba dɔ tɪn, kɔv ji wɔpolo di ba. Á lagɪ a ta cɪga mu di abam sɪ, ba yuutu wɔm laan wɔ pa ba jəni ba di wɔdiu. O ma wɔ vɔ o gɔɔ di vɔa, sɪ o kwe wɔdiu kɔm o vu o zɪgɪ sɪ ba di. ³⁸ O nan na joori o ba tɪtɪ kɔv nɪ di, yɪ o tintɔɲna bam ta na zɪgɪ ba niə yɪ ba ba dɔa, kɔv ji wɔpolo di ba.

³⁹ Á taá ye sɪ, sɔɲo tu ya na lwarɪ manja kalɔ ɲwɪnɔ na lagɪ o ba tɪn, o ya bá pa ɲwɪnɔ wɔm na cwəɲə o zɔ o ɲo. ⁴⁰ Kuntɔ ɲwaanɪ abam manɪ sɪ á cɪ á tɪtɪ mu, sɪ amɔ Nabiin-bu wɔm lagɪ a ba manja kalɔ abam na ba tɪna nɪ aá ba tɪn mu.»

⁴¹ Pɪyɛɛrɪ ma bwe Zezi o wɪ: «Dí Yuutu, nmɔ na manɪ mɪmanja yantu tɪn, kɔ yɪ dɪbam yɪranɪ ɲwaanɪ mu naa nɔɔna maama ɲwaanɪ mu?»

⁴² Dí Yuutu Zezi ma ləri o wɪ: «Wɔɔ mu yɪ tintɔɲ-ɲum wɔlɔ na jɪgɪ wɔbɔɲa tɪn? O ɲyɪ nɪnɛɛnɪ tintɔɲnɔ wɔlɔ o yuutu na yagɪ o tɪtɔɲa o pa-o yɪ o daari o vu cwəɲə tɪn. O yuutu wɔm ma li-o sɪ o taa nii o donnə tintɔɲna bam banja nɪ, sɪ o daari o taa pa-ba ba ni-wɔdiu dɛ maama. ⁴³ O

sɔŋɔ tu wɔm na joori o ba, yi o na piini di o ki kulɔ maama o na pɛ-o si o ki tɪn, tɪntɔŋnɔ wɔm kɔntɔ laan wɔ na wɔpɔlo. ⁴⁴ A lagɪ a ta cɪga mu di abam si, o yuutu wɔm laan wɔ pa o taa nii o jɪjɪgrɔ maama banja ni mu.

⁴⁵ Tɪntɔŋnɔ wɔm nan na buŋi o wɪ, o yuutu wɔm daani zanzan yi o ba tui, yi o na jɪɪ o donnɛ tɪntɔŋ-baara di tɪntɔŋ-kaana bam o maga, o di o gaala, yi o nyo sana o bugɛ, ⁴⁶ tɪntɔŋnɔ wɔm kɔntɔ yuutu wɔm laan wɔ joori o ba, dɛ dum tɪntɔŋnɔ wɔm na ba jɪɪ tɪna di maŋa kalɔ o na wɔ ba tɪn. O yuutu wɔm na tu o pɪr-o kɔntɔ, o laan wɔ pa o na cam, yi o daari o pa o da di balɔ na vɪn Wɛ cɪga kam tɪn o na yaara zanzan.

⁴⁷ Tɪntɔŋnɔ wɔlɔ maama na lwarɪ o yuutu wɔbɔŋa na lagɪ si o ki kulɔ tɪn, yi o na wɔ sɛ si o ja o tɪtɪ o ki-ku, kɔntɔ tu wɔ na magɪrɔ zanzan. ⁴⁸ Kɔ daari, wɔlɔ na yɛri o yuutu na lagɪ si o ki kulɔ tɪn, yi o na ki kulɔ na maŋi si ba mag-o tɪn, kɔntɔ tu wɔ na magɪrɔ finfɪn mu. Wɔlɔ maama ba na pɛ wɛɛnu zanzan tɪn, baá bwe-o wɛɛnu zanzan bwɛ. Nɔɔnɔ wɔlɔ na joŋi wɛɛnu zanzan si o taa nii-tɪ tɪn, Wɛ wɔ bwe-o wɛɛnu zanzan kɔ ja gaalɔ.»

⁴⁹ Zezi daa ta ma ta o wɪ: «Amɔ tu lugɔ banja si a tarɪɪ mini mu a ma zwɛ-ku. A nan ya lagɪ di a wɔ maama si mini dɪm na maŋi di ya tarɪɪ mu. ⁵⁰ Amɔ nan maŋi si a zu yaara wɔ, nɪnɛni a na wɔ miisi na wɔntɔ te tɪn mu. A nan wɔ wɔ-cɔgɔ wɔntɔ mu, si ku taa ve maŋa kam kɔ na wɔ ki ku ti tɪn. ⁵¹ Amɔ na tu lugɔ banja tɪn, á buŋi si ku yi si a pa nɔɔna fɔɪɪ daani mu na? Aye. A tu si a pa nɔɔna pɔɔri daani mu. ⁵² Kɔ na puli zɪm kɔ maa ve, sɔŋɔ didɔba wɔntɔ nɔɔna banu na wɔra, baá pɔɔri daani batɔ di bale. ⁵³ Kɔ di o bu wɔ pɔɔri daani. Nu di o buko di wɔ pɔɔri daani. Kaani di o barɔ nu di wɔ pɔɔri daani.»

⁵⁴ Zezi laan ma ta di nɔn-kɔgɔ kɔm o wɪ: «Á na nɛ kunkwɛɛnu na wɔra ti zaŋa mɛ seeni dɔba na zɪɪ da ka ni tɪn, á yɛni á ta lɪla si dɔba lagɪ ka ni, yi kaá sɪntɔ ka ni mu. ⁵⁵ Kɔ daari gungun-kɔrrɔ vii na wɔra kɔ fulɔ, á yɛni á wɪ lɔn-wɪa maa bɪna, yi kɔbɔ sɪntɔ kɔ ki kɔntɔ mu. ⁵⁶ Abam yi pipiri-nyɪna mu. Abam wai á nii weyuu di tɪga banja á ma lwarɪ tɪga kam yibiyɛ na wɔ ta yi te tɪn. Bɛɛ nan mu yi á wari á lwarɪ wɛɛnu tɪlɔ na wɔra ti ki lele tɪn kuri?»

⁵⁷ Bɛŋwaaŋi mu yi abam ba buŋa, si á lwarɪ kulɔ na lana tɪn si á taá kɪa? ⁵⁸ Kɔ nyi di nɔɔnɔ na jaani-m o vu o sanɪ sariya jɛgɛ ni te tɪn. Abam ta na wɔ cwɛŋɔ ni á maa ve tɪn, si n kwaanɪ n pa á fɔɪɪ daani. Kɔ na dai kɔntɔ, o laan wɔ ja nmu o ki sariya-diru wɔm jɪŋa ni. Wɔntɔ di laan ma wɔ ki nmu o tɪntɔŋnɔ jɪŋa ni, si o ki nmu pɪna digɛ ni. ⁵⁹ A lagɪ a ta nmu si ní ta n wɔra taan. N na wɔ ŋwi jɪni dɪm maama n ti, ba bá yagi-m.»

13

Dí na wɔ lɔni dí wɔrɔ, dí wɔ na cɔɪm

¹ Kantɔ maŋa kam ni nɔɔna badonnɛ maa ba Zezi te, yi ba ta did-o Galile tiinɛ badonnɛ taani. Gɔvɪrma tu Pilatɔ dɛɛn jaani bantɔ o gu maŋa kalɔ ba na wɔra ba kaani Baŋa-Wɛ tɪn, o pa ba jana nuŋi ka gwaanɪ di vara jana. ² Zezi ma lɔri nɔɔna bam o wɪ: «Galile tiinɛ bantɔ na tiini ba na cam kɔntɔ doŋ tɪn, á buŋi si ku yi ba na tiini ba yi nɔn-balwaaɪrɔ ba dwe ba donnɛ bam tɪn ŋwaaŋi mu na? ³ Aye, ku dai kɔntɔ. Abam tɪtɪ di na wɔ lɔni á wɔrɔ á yagi kɛm-balwaaɪrɔ tɪm, abam maama di wɔ cɔɪ

kuntu donj mu. ⁴ Ku ta na yi nɔɔna fugə-nana balu ya na tigi Silva ni manja kam weyuu digə na tu ba banja ni tun, á bɔɔɔ ni ku yi ba na manj si ba na cogum ku dwəni Zeruzalem tiinə badonnə bam tun njaanɔ mu na? ⁵ Aye, ku dai kuntu. Abam titi na wu ləni á wuru á yagi kəm-balwaaru tun, abam maama di wú cogi kuntu donj mu.»

Kapuru kulu na ba jaanu tin mumaŋa

⁶ Zezi laan ma manj mumaŋa o bri-ba o wɔ: «Nɔɔɔ mu wɔra. O ma jəri kapuru o kara wɔnti. O ma vu si o nii, oó na ku biə o gwəri na. O ma wu nɛ. ⁷ Ku na ba ləri biə tun, o ma ta di o tintɔɔɔ wɔm o wɔ: «Nii, dɔɔɔ jigi bina yatɔ mu a na tui a laga ku biə yi a ba nai kulukulu. Nan goni-ku n di tiga ni, si ku zigɔ da kafe mu.»

⁸ Tintɔɔɔ wɔm ma lər-o o wɔ: «A yuutu, yagi si ku daa ki bini didwa ku wəli da. Aá ku goŋo a kaagi ku maama yi a ki pupɔɔɔ da. ⁹ Bini daa na yiə yi ku na ləgi biə, ku lana. Ku nan daa ta na wu ləgi, di laan wú go-ku di di tiga ni.» »

Zezi na pɛ kaani wɔdon na yazurə ba siun de ni te tin

¹⁰ Zwifə bam siun de didon deen ma yi. Zezi maa wu ba Wɛ-digə kam ni o bri-ba Wɛ taani. ¹¹ Kaani wɔdon maa tɔgi o wɔra, cicirə na jig-o ka yaara di yawu taan bina fugə-nana, ka pa o tii mu, o warɔ o kwəni wɛɛni. ¹² Zezi na nɛ-o tun, o ma ta did-o si o ba o te. O laan ma ta did-o o wɔ: «Kaani, n nɛ bwəlɛm, n sin di n yaara yam.» ¹³ O na tagi kuntu tun, o ma zi o ja o banja ni. Bidwi banja ni mu kaani wɔm kwəni wɛɛni. O na kwəni wɛɛni tun, o ma tee Banja-Wɛ.

¹⁴ Zwifə Wɛ-digə kam yuutu wɔm na nɛ Zezi na ki te ba siun de dɔm ni yi o pa kaani wɔm na yazurə tun, o bam ma zanj. O ma ta di kɔgɔ kum o wɔ: «Wɛ pɛ dibam da yardu mu si di ta maa tɔɔ di titɔɔ. Kuntu tun, á manj si á taá tui da yam kuntu ni mu si á na yazurə, si ku dai siun de dɔm ni.»

¹⁵ Di Yuutu Zezi ma lər-o o wɔ: «Abam yi pipiri-nyina mu. Abam wɔɔ mu wú ta jigɔ o nabia naa o bunaga yi o ba bwəli-ka o ja vu si ka nyɔ na siun de dɔm ni? ¹⁶ Kuntu tun, kaani wɔntu na yi Abraham dwi tu yi sɔtaani ya vɔ-o di yawu bina fugə-nana tun, ku culi si a bwəl-o a yagi siun de dɔm ni si o sin di o yawu kum na?»

¹⁷ O na tagi kuntu tun, ku ma pa balu na vi-o tun na cavura. Ku daari nɔɔ-kɔgɔ kum maama maa jigɔ wɔpolo zanzan di wo-kinkagila yalu maama o na ki tun.

Wɛ paari dɔm na yi te tin

(Matiyu 13:31-33, Mariki 4:30-32)

¹⁸ Zezi daa ma ta o wɔ: «Wɛ paari dɔm nyi di bɛɛ? A ma bɛɛ mu a manj-di a bri abam? ¹⁹ Wɛ paari dɔm nyi di nɔɔɔ na kwe wo-duu na yi mumunɔ o vu o du o kadugə ni. Wo-duu kum kuntu ma nunj, yi ku tiini ku ji tu-kamunu. Zunə laan ma ba ba sɔ ba pwəru tiu kum yuu ni.»

²⁰ Zezi daa ma ta o wɔ: «A ta wú ma bɛɛ mu a manj Wɛ paari dɔm na nyi te tun a bri abam? ²¹ Di nyi di kaani na kwe dabili o gwaani di dɔpɛ muni zwɔ-zɛ sɔtɔ te tun. Di laan ma pa dɔpɛ muni dɔm maama fɔli.»

Di na wú zv Wɛ paari dɔm wɔnti te tin

(Matiyu 7:13-14,21-23)

²² Zezi dæen wu cwəŋə ni o maa ve Zeruzalem. O na maa ve tɪn, o tɔh tɪntɪ dɪm maama yi o bri-ba We taanɪ. ²³ Nɔɔnɔ wɔdɔŋ ma bwe-o o wɪ: «A Yuutu, nɔɔna finfɪn yɪranɪ mɔ wɔ na vɪm na?»

Zezi ma ta dɪ nɔɔna bam o wɪ: ²⁴ «Á taá cɔ á tɪtɪ sɪ á kwaanɪ á da ni dɪb na pɪntɪ tɪn á zɔ We paartɪ dɪm wɔ. A lagɪ a ta abam sɪ nɔɔna zanzan wɔ ba ba beeri sɪ ba zɔ, yi ba bá wanɪ ba na cwəŋə. ²⁵ Manɪ kam na yiə, yi sɔŋɔ tu zanɪ o pɪ o manɔŋɔ, abam laan wɔ ba á zɪɪ pɔoni nɪ á magɪ boro, yi á loori á wɪ: «Dí Yuutu, popo, purɪ sɪ dí zɔ.» O laan wɔ ləri o wɪ: «A yəri abam na nunɪ mɛ.» ²⁶ Abam laan wɔ ta wɪ: «Dɪbam ya tɔɪ dɪ nmɔ dí jəni dí di wɔdiu. Kɔ yi dɪbam tɪw kɔm cwe sɪm wɔnɪ mɔ n zɪɪ da n bri We taanɪ.» ²⁷ O nan ta wɔ ləri abam o wɪ: «A yəri abam. Joori-na daa nɪ, abam kəm-balwaarɔ tiinə bam.»

²⁸ Kɔ na kɪ abam kɔntɔ, á wɔ na Abraham dɪ Yizakɪ dɪ Zakɔbɪ na je We paartɪ dɪm wɔnɪ, kɔ wəli dɪ We nijɔŋnə bam maama. Abam tɪtɪ nan bá na cwəŋə sɪ á zɔ. Abam wɔ manɪ mɛ yaara na wɔra yi nɔɔna keerə yi ba dɔnɪ ba nwa tɪn. ²⁹ Nɔɔna wɔ nunɪ lɔɪɔ banɪ je maama nɪ ba ba ba zɔ We paartɪ dɪm wɔ, yi ba jəni ba di ywəəni daanɪ. ³⁰ Á taá ye nɪ, nɔɔna badaara zɪm na yi kwaga tiinə tɪn wɔ ba ba ji yigə tiinə. Badaara dɪ na manɪ ba yi yigə tiinə tɪn wɔ joori ba ji kwaga tiinə.»

*Zezi wɔ na cɔɪ Zeruzalem tiinə ŋwaanɪ te tɪn
(Matiyu 23:37-39)*

³¹ Manɪ kam kɔntɔ nɪ mɔ Farizian badonnə tu Zezi te, yi ba ta dɪd-o ba wɪ: «Yagɪ yo seenɪ sɪ n vɔ jəgə kadoŋ. Bɛŋwaanɪ Pɛ Erɔdɪ lagɪ sɪ o pa ba gɔ nmɔ.»

³² O ma ləri-ba o wɪ: «Ve-na á ta á bri nasɪa kam nɪ, zɪm da yantɔ nɪ a manɪ sɪ a taa zəli sɔtaana, sɪ a kwəri a pa nɔɔna na yazurə. Da yatɔ dɛ nɪ, a laan wɔ yi a kweelim jəgə. ³³ A nan manɪ sɪ a daa kwe a cwəŋə a taa kɛa zɪm dɪ jwaanɪ dɪ jwa yigə nɪ, bɛŋwaanɪ kɔ bá wanɪ sɪ wɔlɔ na yi We nijɔŋnɔ tɪn ga o ŋwɪa yi kɔ dɪ Zeruzalem nɪ.

³⁴ Həii! Zeruzalem tiinə-ba, á yəni á gɔ We nijɔŋnə yi á dɔlɔ nɔɔna balɔ We na tɔŋɪ abam tee nɪ tɪn dɪ kandwa. Kuni zanzan mɔ a ya lagɪ sɪ a la abam nɔn-biə a kɪ daanɪ sɪ a taa nii á banɪ nɪ, nɪnɛɛnɪ coro na kukwəri kɔ biə kɔ kɪ kɔ vwana kuri nɪ te tɪn, yi abam wɔ se. ³⁵ Kɔntɔ tɪn, We laan wɔ dwanɪ Dɪ jɪa abam tɪw kɔm banɪ nɪ sɪ kɔ ji di-dwəənu. Á taá ye nɪ, á daa bá na-nɪ sɪ kɔ taa ve manɪ kalɔ á na wɔ ta wɪ: «Zuli-na wɔlɔ na tu dí Yuutu We yɪrɪ ŋwaanɪ tɪn.» »

14

Zezi na pɛ ya-fula tu na yazurə te tɪn

¹ Siun dɛ dɪdɔŋ dæen ma yi. Zezi ma vɔ Farizian yigə tu dɪdɔba sɔŋɔ o zɔ sɪ o di wɔdiu. O na wɔra tɪn, ba maa kwaanɪ ba yɪr-o, sɪ ba nii o na wɔ kɪ te tɪn. ² Ya-fula tu ma ba o zɪɪ Zezi yigə nɪ. ³ Zezi na nɛ-o tɪn, o ma bwe We cullu karanyɪna tiinə dɪ Farizian tiinə bam o wɪ: «Dɪbam cullu paɪ cwəŋə sɪ dí pa nɔɔnɔ na yazurə siun dɛ dɪm nɪ naa kɔ culə?» ⁴ Ba maa cɪm. O ma dwe nɔɔnɔ wɔm o pa o na yazurə, yi o yag-o o wɪ, o ve.

⁵ O laan ma bwe-ba o wɪ: «Abam wɔlɔ bu na tɔ vɔlɔ wɔnɪ siun dɛ nɪ, n bá kɪ lɪla n vɔ n van-o n lɪ na? Kɔ na yi n nabɪa dɪ, n bá vɔ n lɪ-ka na?»

⁶ Ba maa warɪ ba lər-o kɔlɔkɔlɔ.

Dí na manji sí dí tu dí títí dí kí te tìn

⁷ Nɔɔna balɔ na tu sí ba tɔgɔ ba di wɔdiu Fariztan tu wɔm sɔɔɔ nɔ tìn maa lagɔ jɔɔɔ je sí ba jɔni. Zezi ma na nɔ ba lagɔ je-laaru je mu sí ba jɔni da. O na nɛ kɔntu tìn, o ma manji mumaja o bri-ba o wɔ: ⁸ «Nɔɔnɔ na kí kadiri candiə yɔ o bɛɔji-m sí n ba n di, yɔ kwaani sí n jɔni nɔn-kamunu jɔɔɔ je nɔ. Nmɔ na kí kɔntu, yɔ nɔn-kɔrɔ na tuə, ⁹ sɔɔɔ tu wɔlɔ na bɛɔji abam tìn wɔ ba o ta di nmɔ o wɔ: <Zanɔ sí n daari jɔgɔ kam n pa nɔɔnɔ wɔntu.> Nmɔ laan wɔ zanɔ n vu n jɔni kwaga kwaga mu di cavura.

¹⁰ Kɔ daari, ba na bɛɔji-m sí n vu n tɔgɔ n di candiə, ve n jɔni kwaga kwaga. Nmɔ na kí kɔntu, yɔ sɔɔɔ tu wɔm na tu o na-m, o laan wɔ ta o wɔ: <A cilonɔ, zanɔ n ba yigə n jɔni.> Kɔntu wɔ pa n na zulə nɔɔna bam maama yigə nɔ.

¹¹ Bɛɔwaani, wɔlɔ na zɔɔji o títí tìn, Wɛ wɔ tu kɔntu tu. Wɔlɔ nan na tu o títí tìn, Wɛ wɔ zɔɔji kɔntu tu.»

¹² Zezi laan ma ta di sɔɔɔ tu wɔm o wɔ: «Nmɔ na lagɔ n kí wɔdi-fɔrɔ n pa nɔɔna, kɔ na yɔ wɔa nɔ naa didaani, sí n yɔ bɛɔji n cilonnə di n cɔrru di n donnə nadunə. Nmɔ na kí kɔntu, bantɔ wɔ wani ba joori ba di kí-m kɔntu doɔ ba ma ɔwɔ jɔni dɔm. ¹³ Nmɔ nan na lagɔ n kí candiə, sí n bɛɔji balɔ na yɔ yinigə tiinə di kwaaru di gwanɔ di lilwə tìn, sí ba ba ba di. ¹⁴ Nmɔ na kí kɔntu, nmɔ wɔ ta n jɔgɔ yu-yoɔɔ. Nɔɔna bantɔ doɔ ba wani ba joori ba ɔwɔ jɔni dɔm. Manja kam Wɛ na wɔ pa nɔn-ɔbɔna bi ba yagɔ tɔbɔn tìn, nmɔ laan wɔ jɔɔji n kəm dɔm kwəɔ.»

*Candi-fara mumaja
(Matiyu 22:1-14)*

¹⁵ Nɔɔnɔ wɔdoɔ wɔlɔ na tɔgɔ o je Zezi tee nɔ o di wɔdiu tìn ma ni o na tagɔ kɔlɔ tìn. O ma ta did-o o wɔ: «Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na zɔ Wɛ paari dɔm wɔ o jɔni o di ywəəni dáani tìn mu yɔ yu-yoɔɔ tu.»

¹⁶ Zezi ma manji mumaja o ma ləri o wɔ: «Nɔɔnɔ wɔdoɔ mu ya wɔra o ma lagɔ o kí wɔdi-fɔrɔ sí o pa nɔɔna. O ma bɛɔji nɔɔna zanzan sí ba ba ba di. ¹⁷ Candiə kam manja na yɔ tìn, o ma tɔɔɔ o tɔntɔɔnɔ sí o vu o ta di balɔ o na bɛɔji tìn nɔ, ba ba sí wɔɔɔ maama ti kɔ yigə. ¹⁸ Nɔɔna bam na ni kɔntu tìn, ba maama ma wɔra ba loori cwəɔɔ o tee nɔ. Ba didɔa ma wɔ: <Popo, pa-nɔ cwəɔɔ, sí a jɔɔji kar-duɔa mu, kɔ yɔ fifiɔn sí a vu a nii ka banja nɔ.> ¹⁹ Nɔɔnɔ wɔdoɔ di ma wɔ: <Popo, pa-nɔ cwəɔɔ, sí a yəgɔ nabe fugə mu lele kɔntu sí a ma va. A maa ve sí a kí a nii, sí wɔ se sí va na?> ²⁰ Nɔɔnɔ wɔdoɔ di ma ta o wɔ: <A di kaani mu lele kɔntu. Amɔ daa bá wani a ba.>

²¹ Tɔntɔɔnɔ wɔm laan ma joori sɔɔɔ o vu o ta di o tu wɔm ba na ləri te tìn. Sɔɔɔ tu wɔm na ni tìn, o bam ma zanɔ. O ma ta di tɔntɔɔnɔ wɔm o wɔ: <Nuɔji lɔla n vu tɔ kɔm cwe sɔm yum maama n la yinigə tiinə di kwaaru di lilwə di gwanɔ n pa ba ba ba di.> ²² Tɔntɔɔnɔ wɔm ma kí kɔntu, yɔ o daa ta o wɔ: <Amɔ tu, a kí tte maama nmɔ na tagɔ tìn, yɔ jɔgɔ daa ta daari sí nɔɔna jɔni da.> ²³ Sɔɔɔ tu wɔm daa ma ta did-o o wɔ: <Nuɔji tɔ kɔm wɔ n vu n beeri cwə-bim sɔm maama niə nɔ, sí n pa balɔ na wɔra tìn ba ba zɔ a sɔɔɔ kɔm sí kɔ su.>

²⁴ A lagɔ a ta abam sí, kɔ na yɔ nɔɔna balɔ a ya na bɛɔji yɔ ba vɔn tìn, bantɔ wɔlɔwɔlɔ daa ba jɔgɔ ni sí ba tɔgɔ ba di a wɔdiu kɔm.»

*Dí na wɔ kwaani di dí dam maama te sí dí taá tɔgɔ Zezi tìn
(Matiyu 10:37-38, 5:13, Mariki 9:50)*

²⁵ Zezi na wu cwəŋə nɪ o maa ve tɪn, nɔn-kɔɔɔ zanzan maa tɔɔtɔ o kwaga. O ma pipiri o nii ba seeni yɪ o wɪ: ²⁶ «Nɔɔɔnɔ wɔɔɔ na tu amɔ te yɪ o wɔ vɪn o ko dɪ o nu, dɪ o kaanɪ dɪ o biə, dɪ o zɪmbaara dɪ o nyaana dɪ o nakwa, yɪ o na wɔ vɪn o tɪtɪ ŋwɪa dɪ, kɔntɔ tu bá wanɪ o ji amɔ karabu. ²⁷ Wɔɔɔ maama na wɔ sɛ sɪ o tɔɔtɔ amɔ kwaga, sɪ o na yaara nɪ wɔɔɔ na zɪŋɪ dagara o maa ve o tɔɔɔnɪ je te tɪn, kɔntɔ tu bá wanɪ o ji a karabu.

²⁸ Abam wɔɔɔ na bɔŋɪ sɪ o lɔ weyuu di-kamunu, n manɪ sɪ n da yigə n jəni n jeeli n nii, səbu kɔm wɔ wanɪ digə kam kɔ lɔ kɔ ti naa kɔ bá wanɪ. Kɔ daɪ kɔntɔ na? ²⁹ N na wɔ kɪ kɔntɔ, yɪ n na cwɪ digə kam kuri yɪ ka daa warɪ ka guri, balɔ maama na lwarɪ tɪn wɔ ta mwani nɔm, ³⁰ yɪ ba wɪ: «Nɔɔɔnɔ wɔɔɔnɔ puli digə lɔɔm, yɪ o daa warɪ-ka o guri.»

³¹ Asawe, pɛ na lagɪ o kɪ jara dɪ pɛ wɔɔɔnɔ, o manɪ sɪ o da yigə o jəni o bwe o nii, nɔɔna mɔrr-fugə (10.000) kalɔ na wɔ o kwaga nɪ tɪn wɔ wanɪ ba jeeri nɔɔna mɔrr-fiinle (20.000) kalɔ na wɔ pɛ wɔɔɔnɔ wɔm kwaga nɪ tɪn naa ba bá wanɪ. Kɔ daɪ cɪga na? ³² O nan na bá wanɪ, pɛ wɔɔɔnɔ wɔm ta na wɔ yigə yigə o bɔnɪ tɪn, oɔ da yigə o tɔŋɪ tɪntɔŋna mɔ o tee nɪ, sɪ ba koor-o sɪ o yagɪ jara yam sɪ ya ti. ³³ Kɔntɔ tɪn, kɔ yɪ bɪdɔɪ mɔ dɪ abam wɔɔɔ maama na wɔ kwe o wɔŋɔ maama o yagɪ daa nɪ, o bá wanɪ o ji amɔ karabu.

³⁴ Ye ywəŋə yɪ dɪ wat dɪ kwe wɔɔɔɪ. Ye ywəŋəni nan na ti, n daa n bá wanɪ n pa dɪ joori dɪ ja ywəŋəni. ³⁵ Dɪntɔ daa ba jɪɔtɪ kuri. N bá wanɪ n kɪ-dɪ n kadugə nɪ, naa n ma n kɪ pɔpɔnɔ. N manɪ sɪ n lo-dɪ n yagɪ mɔ.

Abam nan fɔɔtɔ á cəɔi amɔ taanɪ dɪm.»

15

Pi-jɪə dɪ səbu-jiu mumaŋa (Matiyu 18:12-14)

¹ Dɛ dɪdɔɪ lampo-joŋnə dɪ nɔn-cɪcɔɔɔrɔ zanzan ma fɔɔrɪ ba yi Zezi te, sɪ ba taa cəɔi o taanɪ dɪm. ² Farizɪan tiinə dɪ Wɛ cullu karanyɪna tiinə na nɛ kɔntɔ tɪn, ba maa pɔɔna ba wɪ: «Taá nii nɔɔɔnɔ wɔɔntɔ na je dɪ nɔn-cɪcɔɔɔrɔ, yɪ o ta kwəri o dɪ wɔɔɔɪ dɪ ba.»

³ Zezi laan ma manɪ mumaŋa o brɪ-ba o wɪ: ⁴ «Abam wɔɔɔ na jɪɔtɪ peeni bi (100), yɪ sɪ dɪdɔɪ na je, o bá yagɪ peeni funɔɔɔ-nɔɔɔ kɔm (99) gaa nɪ, yɪ o daari o vu o beeri pi-jɪə kam na? ⁵ O nan na beeri o na-ka, o laan wɔ kwe-ka o danɪ o bakala banɔ nɪ dɪ wɔpɔlo o ja vu sɔŋɔ. ⁶ O na tu o yi sɔŋɔ, oɔ bəŋɪ o cillonə dɪ o sɔŋɔ tiinə maama, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Á kɪ wɔpɔlo dɪ amɔ, a na nɛ piə kalɔ ya na je tɪn ŋwaanɪ.» ⁷ Kɔntɔ tɪn, a lagɪ a ta abam sɪ, kɔ yɪ bɪdɔɪ mɔ dɪ nɔn-cɪcɔɔɔ dɪdɔɪ na ləni o wɔ o yagɪ kəm-balwaarɔ, kɔv pa wɔpɔlo taa daga Wɛ-sɔŋɔ nɪ. Baá ta jɪɔtɪ wɔpɔlo zanzan dɪd-o kɔ dwe nɔn-ŋɔna funɔɔɔ-nɔɔɔ na ba bɔŋɪ sɪ ba manɪ sɪ ba ləni ba wɔɔ Wɛ ŋwaanɪ.

⁸ Asawe, kaanɪ na jɪɔtɪ səbu-dala fugə, yɪ dɪdɔɪ na je, o bá tarɪɔtɪ kanɪa o zuri o yɪra o zwarɪ digə kam wɔ maama, sɪ o nii oɔ na-dɪ na? ⁹ O nan na nɛ-dɪ, o laan wɔ bəŋɪ o cillonə dɪ o sɔŋɔ tiinə maama, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Á kɪ wɔpɔlo dɪ amɔ, a na nɛ səbu-dalɪ dɪlɔ ya na je tɪn ŋwaanɪ.»

¹⁰ Kɔntɔ tɪn, a lagɪ a ta abam sɪ, kɔ yɪ bɪdɔɪ mɔ dɪ nɔn-cɪcɔɔɔ dɪdɔɪ na ləni o wɔ o yagɪ kəm-balwaarɔ, kɔv pa wɔpɔlo kɔntɔ donɪ taa wɔ Wɛ malesɪ sum tee nɪ.»

Bu-jiu mumaŋa

¹¹ Zezi daa ta ma ta o wɔ: «Nɔɔnɔ mɔ wɔra o na jigi bɛkɛri sile. ¹² De didwɔ nyaani wɔm ma zanɔ o ta di o ko o wɔ: «A ko, a loori-m si n manɔ a tɛri nmɔ wɛɛnu tum wɔnti n pa-nɔ». O ko ma se. O ma manɔ o jujiguru tum o pa-ba.

¹³ Da funfin na ke tin, nyaani wɔm ma zanɔ o kwalimi o wɛɛnu maama o ja nunɔ o vu tuv kɔdon yigɛ yigɛ. O maa zɔvri da, yi o ki paweeni yɔranɔ. O maa jigi o wɛɛnu tum o cɔgi yɔɔ yɔɔ. ¹⁴ O laan ma ba o cɔgi o wɛɛnu tum o ti maama. Kana ma tiini ka zɔ tuv kum, yi o daa ba jigi kulɔkulɔ.

¹⁵ O ma vu tuv kum nɔɔnɔ didwa te, o loor-o si o wɛl-o. Nɔɔnɔ wɔm ma pa o vu o tɔgi o tɛrɛ gaa ni. ¹⁶ Kana na tiini ka ce o yira ni tin, o ma bunɔ si o tɔgi o di tɛrɛ yam wudiu kum, yi nɔɔn-nɔɔnɔ ba pa-o-ku. ¹⁷ O wɔbɔna laan ma joori. O ma bwe o titi ni o wɔ: A ko yɛni o paɔ o tintɔɔna wɔdiu zanzan yi ba ba di ba tiɛ, yi a laan wɔ yo seeni kana lagi ka gu-ni. ¹⁸ Aa zanɔ a joori a vu a ko wɔm te mɔ, si a ta did-o ni: A ko, a ki a cɔgi We yigɛ, yi a ki a cɔgi nmɔ di wɔ. ¹⁹ Kɔntɔ tin, ku daa wɔ manɔ si n ki-ni ni nmɔ bu te. Nan pa a taa tɔgi a yi nmɔ tintɔɔna bam didwa.

²⁰ O na bunɔ kɔntɔ tin, o laan ma zanɔ o maa ve o ko wɔm te. O ta na wɔ yigɛ yigɛ tin, mɔ o ko wɔm tɔli o na-o. O na ne-o tin, o njwana ma zɔ-o. O ma zanɔ o duri o vu o jeeri o bu wɔm, o kukwar-o di wɔpolo zanzan.

²¹ Bu wɔm laan ma ta did-o o wɔ: A ko, a ki a cɔgi We yigɛ, yi a ki a cɔgi nmɔ di wɔ. Kɔntɔ tin, ku daa wɔ manɔ si n ki-ni ni n bu te. ²² O ko wɔm ma ta di o tintɔɔna bam o wɔ: A ki lila á zɔ á kwe gɔɔ kulɔ na lana ku dwe ti maama tin, á ja ba á zɔ-o. Kwe-na jafɔli á ki o jɔna ni, si á kwe natra á pa o zɔ. ²³ Ve-na á ja na-paali kamunu kum á ja ba á gu, si dí ma ki wɔdiu dí di candiɛ di wɔpolo. ²⁴ Bɛnjwaani a bu wɔntɔ ya tigi mɔ, yi o joori o bi. O ya je mɔ, yi a joori a na-o. Ba ma puli wɔdiiru tum dim yi ba kwɛɛra di wɔpolo.

²⁵ Manɔ kalɔ nyaani wɔm na tu o yi sɔɔɔ tin, o zumbaaru wɔm ya wɔ kara ni mɔ o vara. O na nunɔ kara kam ni o maa bunɔ sɔɔɔ tin, mɔ o ni ba na magi wɛɛnu yi ba sai. ²⁶ O ma bunɔ o ko tintɔɔna bam didwa o bwe-o wɔɔɔ kulɔ na ki yi ba kwɛɛri tin. ²⁷ Tintɔɔnɔ wɔm ma lɛr-o o wɔ: «Nmɔ nyaani wɔm mɔ tuɛ. Nmɔ ko ma ja na-paali kamunu kum o gu si ba di candiɛ, o na ne-o yi o jigi yazurɛ tin njwaani.»

²⁸ Bu-kwan kam na ni kɔntɔ tin, o bam ma zanɔ. O ma ba lagi si o zɔ digɛ. O ko wɔm ma nunɔ o vu o koor-o si o zɔ. ²⁹ O ma ta di o ko wɔm o wɔ: «Ta n niɛ, bɔna yantɔ maama amɔ tiini a tunɔ zanzan a pa nmɔ. A yɛni a se nmɔ ni manɔ maama. Nmɔ nan wɔ pɛ amɔ di bɔbala di si a gu, si amɔ di a cilonɛ ma ki candiɛ. ³⁰ Ku daari nmɔ bu wɔntɔ na tu tin, n jaani na-paali kamunu kum n gu n pa-o, yi o yi wɔlɔ na kwe nmɔ jujiguru o vu o cɔgi ka-bwɛɛru kwaga ni yi o laan joori o ba tin.» ³¹ O ko wɔm ma lɛr-o o wɔ: «A bu, nmɔ wɔ amɔ tee ni mɔ manɔ maama. Wɛɛnu tɔli maama amɔ na jigi tin yi nmɔ nyim mɔ. ³² Dí nan manɔ si dí ki wɔpolo candiɛ mɔ zim, bɛnjwaani nmɔ nyaani wɔm ya tigi mɔ, yi o joori o bi. O ya je mɔ, yi dí joori dí na-o.» »

16

Tintɔɔ-balɔɔ mumaɔa

¹ Zezi daa ta ma ta di o karabiɛ bam o wɔ: «Nadum mɔ wɔra o na jigi tintɔɔnɔ. O tintɔɔnɔ wɔm mɔ niɔ o wɛɛnu maama banɔ ni. Nɔɔna badonnɛ ma vu ba ta di nadum wɔm ba wɔ, o tintɔɔnɔ wɔm jigi o wɛɛnu

tum o cōga mu. ² O ma bæŋi o tintuŋnu wum, yi o ta did-o o wi: <A ni nmu na ki te tin. Kōo mu n nan wó ta di amu? Nan ve n jeeli nmu na ki te di a wænu tum tin, si n ba n ta n bri-ni. Nmu daa n bá wani n ta n yi a tintuŋnu.>

³ Tintuŋnu wum ma bwe o titi ni o wi: <Amu nan wó ki ta mu? A tu wum lagi o li-ni o tituŋa yam ni. Amu ba dana si a wani a va. Cavira maa jigi-ni si a taa tibi a looræ. ⁴ A nan ye a na wó ki te, si o na li-ni o tituŋi dum ni, si nōona taa jonji-ni lanyirani ba sam ni tin.>

⁵ O na buŋi kuntu tin, o ma bæŋi balu na jigi o tu wum juna tin didua didua o pa ba ba o te. O ma bwe dayigæ tu wum o wi: <Nmu jigi a tu wum jini ku mai tita mu?> ⁶ Nōonu wum ma læri o wi: <Ku yi nugæ kunkwaanu bi (100) mu.> Tintuŋnu wum ma ta-o o wi: <Nii tōno kulu nmu jini dum na pupuni da tin. Nan ki lila n kwe n ja n vu n joni n pupuni ni kunkwaanu fiinnu (50).> ⁷ O daa ta ma bwe nōonu wudonj o wi: <Nmu jigi a tu wum jini ku mai tita mu?> O ma læri o wi: <Ku yi mina ywælu bi (100) mu.> Tintuŋnu wum ma ta did-o o wi: <Kwe tōno kum n pupuni ni ywælu funōno (80).>

⁸ Nadum wum na lwaru kuntu tin, o ta tee tituŋ-baloro kum di o na ki te tin, bæŋwaanti lugu banja tiinæ jigi swan ba ye ba na wó ki te si ba ma wæli daani ba dwe balu na lwaru We pooni dum tin.

⁹ A lagi a ta abam si, á manj si á kwe lugu banja sæbu á ma wæli nōona si ku pa á di ciloŋo daani. A na ki kuntu, yi sæbu kum na ti, ba jwa wó jeeri abam lanyirani We-sōŋo ni, si á taá wōra manja kalu na bá ti tin.»

Dí na manj si dí taá yi ciga tiinæ te tin

¹⁰ «Nōonu wulu na tōgi ciga di wo-balaŋa tin wó ta tōgi ciga di wo-kamunu di. Ku daari wulu na ba tōgi ciga di wo-balaŋa tin bá wani o tōgi ciga di wo-kamunu di. ¹¹ Kuntu tin, abam na wari á tōgi ciga di lugu banja sæbu, We bá se si Di kwe jijiguru ciga ciga Di ki abam juna ni. ¹² Abam na wari á tōgi ciga di wænu tibi ba na kwe ba ki abam juna ni si á nii ti banja ni tin, We bá se si Di pa abam wænu tibi na wó ta yi abam titi nyim tin.

¹³ Tintuŋnu bá wani o kwe wubun-didwi si o ma tunj o pa o yuutiinæ bale. Oó ta culi didua kam yi o daari o soe wudonj wum, naa oó ta nigu didua kam yi o daari o gooni wudonj wum. Kuntu ŋwaanti abam bá wani á pa si We taa yi á yuutu, si á daari á pa sæbu di taa yi á yuutu.»

¹⁴ Farizian tiinæ bam na tōgi ba wōra tin ma ni Zezi na tagi kulu maama tin. Ba na yi sæbu-swæn-nyina tin, ba maa jig-o ba mwana. ¹⁵ O ma ta di ba o wi: «Abam mu lagi si á bri á titi nōona yigæ ni, ni á yi nōn-ŋuna. We nan ye á wubuna na yi te tin. Wōŋo kulu nōona na pai ku yi wo-kamunu tin, ku yi wo-zōoni mu We yigæ ni.

¹⁶ Nōona deen jigi Moyisi cullu tum di faŋa faŋa We nijonŋæ bam na bri kulu tin mu ba tōga, yi ku vu ku yi manja kalu Zan wulu na miisi nōona na wuni tin laan ba. O na tu tin, ku laan yi We paari kwær-ywæŋæ kam mu wōra, yi nōona maama tiini ba kwaanti si ba tōgi ba zu di wu.

¹⁷ Di ku di, ku yi mwali si weyuu di tiga je ku dwe wōŋo finftun na lagi ku li We cullu tum wuni.

¹⁸ Nōonu wulu na yagi o kaani yi o daari o di kaani wudonj, kuntu tu kəm dum yi baloro nūneeni nōonu na pæni di o donj kaani te tin mu. Nōonu wulu na zanj o di kaani wulu o titi baru na yag-o tin, kuntu tu kəm dum di yi baloro nūneeni nōonu na pæni di o donj kaani te tin mu.»

Nadum di yinigə tu mumaŋa

¹⁹ Zezi ta ma ta o wɪ: «Nadum mɔ wɔra. O maa yəni o zɔ gwar-ŋɔnnu tɩɔ na tiini tɩ lana tɩn. O jɔgɩ wɔŋo maama kɔ yi-o, yɩ o ŋwɩa lana dɛ maama. ²⁰ Yinigə tu dɩ mɔ wɔra, o yɩrɩ mɔ Lazaari. O yəni o tigi nadum wɔm sɔŋo mancoŋo nɩ. O yɩra maama yɩ ŋwana. ²¹ O maa lagɩ sɩ o taa dɩ wɔdiu kɔɔ nadum wɔm na dɩ yɩ kɔ siiri tuga nɩ tɩn, yɩ o ba na-kɔ o dɩ. Kakuri dɩ ma tui sɩ dɛlimi o ŋwana yam.

²² Yinigə tu wɔm laan ma ba o tɩ. Wɛ maɛsɩ ma ba sɩ kwe-o sɩ ja vu Wɛ-sɔŋo sɩ pa o jəni Abraham tɩkəri nɩ. Nadum wɔm dɩ ma tɩ. Ba ma kwe-o ba kɩ. ²³ O ma vu curu. O maa wɔra o yaara zanzan. O ma kwəni o yuu wɛɛnɩ o na Abraham na wɔ yigə yigə, yɩ Lazaari je o tɩkəri nɩ. ²⁴ O ma kaasɩ o ta did-o o wɪ: «A kɔ Abraham, popo, duri a ŋwana. A loori-m sɩ n pa Lazaari vu o ma o nɔa o laŋɩ na o ba o ma zuri a dɩndɛlimi, sɩ a tiini a yaari zanzan mini dɩm wɔnɩ.»

²⁵ Abraham ma lər-o o wɪ: «A bu, nan guli nmɔ dɛɛn na ŋwɩ lɔgɩ banja nɩ yɩ n na wo-laaru tɩɔ maama n na lagɩ tɩn. Lazaari dɛɛn nan jɔgɩ yaara yɩranɩ mɔ. Kɔ daari lele kɔntɔ, wɔm bɩcarɩ laan zuri, yɩ nmɔ dɩ daa wɔ yaara wɔnɩ. ²⁶ Wɔŋo kɔɔ na wɛli da tɩn, goŋ-canluŋu mɔ cɩgɩ dɩbam dɩ abam laŋa nɩ, yɩ nɔɔn-nɔɔnɔ b́a wanɩ o zɩgɩ yo o vu o bɛ o yɩ abam te. Nɔɔn-nɔɔnɔ dɩ b́a wanɩ o zɩgɩ abam tee nɩ o bɛ o ba dɩbam te.» ²⁷ Nadum wɔm ma ta o wɪ: «A kɔ, kɔ nan na yɩ kɔntɔ, a loori-m sɩ n tɔŋɩ Lazaari sɩ o vu a kɔ sɔŋo, ²⁸ sɩ a nyaana banu wɔra, sɩ o kaani-ba, sɩ ba dɩ daa yɩ tɔgɩ ba ba yaara jɔgə kantɔ.»

²⁹ Abraham ma ta did-o o wɪ: «Ba maŋɩ ba jɔgɩ twaanɔ tɩɔ Moyisi dɩ Wɛ niŋoŋnə bam na pɔpɔnɩ tɩn. Ba nan maŋɩ sɩ b́a sɛ twaanɔ tɩntɔ taani dɩm mɔ.» ³⁰ O ma ləri o wɪ: «A kɔ Abraham, ba b́a sɛ kɔntɔ. Nɔɔnɔ nan na bi o yagɩ tɔvɔnɩ yɩ o vu ba te o ta dɩ ba, ba laan wɔ ləni ba wɔru ba yagɩ kəm-balwaaɔ tɩm.» ³¹ Abraham ma ləri nadum wɔm o wɪ: «Ba na wɔ sɛ Moyisi dɩ Wɛ niŋoŋnə bam maama taani dɩm, nɔɔnɔ na maŋɩ o bi o yagɩ tɔvɔnɩ dɩ, ba ta b́a sɛ sɩ o taani dɩm yɩ cɩga.» »

17

Zezi na brɩ o karabiə wəənu tɩɔ tɩn (*Matiyu 18:6-7,21-22, Marɩkɩ 9:42*)

¹ Zezi dɛɛn ma ta dɩ o karabiə bam o wɪ: «Kɔ b́a wanɩ sɩ wəənu tɩɔ na ganɩ nɔɔna sɩ ba yagɩ Wɛ cwəŋə tɔgɩm tɩn taa tərə. Kɔ nan na yɩ nɔɔnɔ wɔɔɔ na ganɩ nɔɔna sɩ ba yagɩ Wɛ cwəŋə tɔgɩm tɩn, lɛɛrɔ wɔ o yuu nɩ. ² Kɔɔ tɩɔ lana kɔ pa kɔntɔ tu sɩ ba lə kandwɛ kamunu o ba nɩ ba dɩ-o nɩntɔ wɔnɩ, kɔ gari cam dɩɔ o na wɔ na dɩ o na pɛ Wɛ bu-balaŋa didɔba yagɩ Wɛ cwəŋə tɔgɩm tɩn. ³ Kɔntɔ tɩn, á taá cv á tɩtɩ!

N nu-bu na kɩ lwarɩm, sɩ n kaan-o dɩ o na kɩ kɔɔ tɩn. O nan na sɛ yɩ o ləni o wɔ dɩ o kəm-balɔɔ kɔm, sɩ n ma n cɛ-o. ⁴ O na maŋɩ o kɩ nmɔ lwarɩm kuni birpɛ dɛ wɔnɩ yɩ o sɛ nɩ o kɩ o cɔgɩ, nmɔ ta maŋɩ sɩ n ma n cɛ-o mɔ.»

⁵ Dí Yuutu Zezi tɩntɔŋna bam ma ta did-o ba wɪ: «Wɛli dɩbam wɔbɔŋa, sɩ dí taá jɔgɩ wɔ-dɩdɔba dɩ nmɔ.»

⁶ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Á na kɩ á wɔ-dɩdɔba dɩ amɔ, yɩ kɔ na maŋɩ kɔ yɩ finfin yɩranɩ nɩ nyasaŋ-bu te dɩ, á wɔ wanɩ á ta dɩ tu-kamunu kɔntɔ nɩ kɔ gɔ kɔ vu kɔ jəni nɩntɔ kɔm wɔnɩ, yɩ kɔɔ sɛ á nɩ.»

Tɩntɔŋnə na maŋɩ sɩ o kɩ te tɩn

⁷ Zezi daa ta ma ta o wɔ: «Abam wɔɔɔ na jɔɔɔ tɔntɔɔɔɔ, yɔ o na wɔra o varɔ o pa-m, naa o na tɔɔɔ n peeni, yɔ wɔntɔ na tɔɔɔ o ti yɔ o ba o yɔ sɔɔɔ, n ta dɔd-o nɔ o ba o jɔni o di wɔdiu di nmu na? ⁸ Aye. Nmu nan wɔ ta dɔd-o nɔ: <Ve n kɔ wɔdiu, sɔ n laan vɔ n gɔɔɔ di vɔa, n ja wɔdiu kum n ba n pa-nɔ sɔ a di. Amu na di a ti, sɔ n laan vu n di n tɔti nyum.> ⁹ Kɔ daa dai sɔ n kɔ n tɔntɔɔɔɔ wɔm le, di o na kɔ kɔɔ nmu na pe-o ni sɔ o kɔ tɔn. ¹⁰ Kɔ yɔ bɔdwɔ mu di abam di. Abam na kɔ kɔɔ maama We na pe abam ni sɔ á kɔ tɔn, á maɔɔ sɔ á taá wɔ: <Dɔbam yɔ tɔntɔɔɔna má mu. Dí kɔ kɔɔ na maɔɔ sɔ dí kɔ tɔn yɔranɔ mu.> »

Zezi na pe nanywaanɔ fugə na yazurə te tɔn

¹¹ Zezi deen ma wɔ cwəɔɔ nɔ o maa ve Zeruzalem. O ma da Samari lɔɔɔ di Galile lɔɔɔ sisəm o maa kea. ¹² O ma vu sɔ o zɔ tɔv kɔdɔɔɔ. Mu nanywaanɔ fugə jeer-o cwəɔɔ nɔ. Ba ma zɔɔɔ yigə yigə, ¹³ yɔ ba kaasɔ di kwər-de ba wɔ: «Dɔbam tu Zezi, popo duri dɔbam nɔɔɔɔ.»

¹⁴ Zezi na ne-ba tɔn, o ma ta di ba o wɔ: «Ve-na We kaanum tu wɔm te sɔ á pa o nii á yɔra yam.»

O na tagɔ kɔntɔ yɔ ba maa ve tɔn, mu ba maama ne yazurə yɔ ba yɔra ji lanyiranɔ. ¹⁵ Ba wɔ didwa na ne nɔ o yawɔɔ kum je tɔn, o ma pipiri o joori o vu Zezi te, yɔ o zuli We di kwər-dɔa. ¹⁶ O ma vu o tɔv Zezi yigə nɔ, yɔ o kɔ o le. Wɔɔɔ na kɔ kɔntɔ tɔn yɔ Samari tu mu. ¹⁷ Zezi ma bwe o wɔ: «Kɔ dai nɔɔna fugə kam maama mu ne yazurə na? Nɔɔɔ kum nan be? ¹⁸ Ba wɔɔɔwɔɔ wɔ joori o ba sɔ o kɔ We le, kɔ na dai dwi-ge tu wɔntɔ yiranɔ.» ¹⁹ O laan ma ta di nɔɔɔɔ wɔm o wɔ: «Nmu na kɔ n wɔ-dɔdwa di amu tɔn mu pe n na vrɔm. Nan zaɔɔ n viiri.»

We paari dɔm na wɔ ba nɔɔna titari te tɔn (Matiyu 24:23-28,36-41)

²⁰ Farizɔan tiinə bam deen ma bwe Zezi, sɔ ba lwarɔ maɔa kalɔ We na wɔ di paari nɔɔna titari nɔ tɔn. O ma ləri-ba o wɔ: «We paari dɔm maɔa na yɔə, á bá want á ma á yɔə á na-dɔ. ²¹ Nɔɔna bá ta wɔ: <Nii-na yo seeni>, asawe ba wɔ: <Nii jəgə kantɔ nɔ>, beɔwaanɔ We paari dɔm maɔa di wɔ abam titari nɔ.»

²² Zezi ma ta di o karabiə bam o wɔ: «Maɔa wɔ ba, yɔ á wɔ ta lagɔ di á wɔ maama sɔ á ya na tɔɔɔ á wɔra, kɔ na maɔa kɔ yɔ de didwɔ yiranɔ di, maɔa kalɔ amu Nabiin-bu wɔm na joori a ba tɔn. Á nan bá na. ²³ Kantɔ maɔa kam ni nɔɔna wɔ ta di abam ba wɔ: <Nii-na, o wɔ yo seeni>, asawe: <O wɔ jəgə kantɔ nɔ>. Á nan yɔ se ba taanɔ dɔm sɔ á vu á nii. ²⁴ Beɔwaanɔ, de dɔm amu Nabiin-bu wɔm na lagɔ a ba tɔn na yɔə, kɔv ta nyɔ di dɔa na pipɔɔ wɔyuu nɔ ka lɛenɔ ka paɔ pooni lɔɔɔ baɔa je maama nɔ te tɔn mu. ²⁵ Kɔ na wɔ loori kɔntɔ tɔn, kɔ fin mu sɔ amu Nabiin-bu wɔm na yaara zanzan sɔ zim nɔɔna bam culi-nɔ.»

²⁶ Amu Nabiin-bu wɔm na wɔ ba maɔa kalɔ tɔn wɔ ta nyɔ nɔnɛenɔ kɔ deen na kɔ Nowe maɔa kam nɔ te tɔn mu. ²⁷ Kantɔ maɔa kam nɔ, nɔɔna deen di ba wɔdiiru yɔ ba nyɔa, yɔ ba daari ba di kaana, yɔ kaana di zɔvɔɔ banna, sɔ kɔ vu kɔ yɔ de dɔm Nowe na zɔ naboro kamunu kum wɔ tɔn. Na laan ma ba, ba li lɔɔɔ baɔa ba cɔɔɔ nɔɔna bam maama.

²⁸ Maɔa kalɔ Lotɔ deen na wɔra tɔn, kɔ di maɔa kɔ yɔ kɔntɔ mu. Nɔɔna deen wɔra ba di ba wɔdiiru yɔ ba nyɔa, yɔ ba daari ba kɔ pipiu, yɔ ba vara yɔ ba lɔ sam. ²⁹ Kɔ ma ba kɔ yɔ de dɔm Lotɔ na duri o nuɔi Sodɔm nɔ tɔn.

De dum kontu ni, mini di min-kandwa ma nunji weyuu ni ya tu tiga ni ya cegi tu kum noona bam maama.

³⁰ De dum amu Nabiin-bu wum na wu joori a ba lugu banja a bri a titi tin, ku daru noona kontu don mu. ³¹ De dum kontu ni, noonu wulu na wu nayuu ni yi o wænu na wu digæ wuni, kontu tu daa yi tu o zu digæ wu si o kwe o wænu tum o ja duri. Noonu wulu nan na wu kara ni, o di daa yi joori soho. ³² Guli-na ku deen na ki Loti kaani wum te tin. ³³ Wulu maama na lagi si o taa jigi o titi nwia tin, kontu tu wu ga-ka mu. Wulu maama nan na se si o ga o nwia tin, kontu tu wu ta jigi nwia We tee ni.

³⁴ A lagi a ta abam si, noona bale na pæni titu ni sara didua wuni, We wu li ba didua DI daari didua. ³⁵ Kaana bale na wura ba cu muni, We wu li ba didua DI daari didua. [³⁶ Noona bale di na wu kara ni ba twa, We wu li ba didua DI daari didua.] »

³⁷ Zezi na tagi kontu tin, ba ma bwe-o ba wi: «Dibam Yuutu, kontu wojo wu ki yæn mu?»

O ma læri-ba di bitar-dinda o wi: «Wo-tu na wu me tin, duuræ di gilimi da mu.»

18

We-loro na yi te tin

¹ Zezi deen ma manji mumaja o bri o karabiæ bam ni ba manji si ba taa loori We taan mu, si ba yi yagi. ² O ma manji o bri-ba o wi: «Tu kudon ni mu sariya-diru wodon deen ya wura, yi o ba kwaru We. O maa ba ngi noona di. ³ Kadæm wodon di maa wu tu kum kontu ni. O maa yæni o ve sariya-diru wum te manja maama, o loor-o zænæ o wi: «Nan kwaani n wæli-ni, si n pa a na bura a dum wum tee ni.»

⁴ Sariya-diru wum maa ba se o taani dum. Ku maa wura ku wura, o laan ma ta o titi wuni o wi: «A ba kwaru We. A ba ngi noona di. ⁵ Di ku di, kadæm wuntu nan ta jigi-ni o yaara manja maama di o taani dum. Kontu njwaani a manji si a pa-o bura. Ku na dai kontu, o o ta tui a te o yaari-ni manja maama.» »

⁶ Di Yuutu Zezi laan ma ta o wi: «Cægi-na sariya-diru baloro kum na tagi te tin. ⁷ Si ku laan nan na yi We, DI ba se si DI wæli DI titi noona balu DI na kuri tin si ba na ciga na? DI ba ki lila DI wæli balu na tiini ba loori-DI manja maama wia di titu tin na? ⁸ A lagi a ta abam si, DI wu pa-ba ciga lila. Ku daari, amu Nabiin-bu wum na joori a ba lugu banja, noona ta wu ta jigi wu-didua di amu na?»

Farizian tu di lampo-jonnu mumaja

⁹ Zezi daa ma manji mumaji didon, si o ma bri balu na buji ba pai ba yi non-nuna We tee ni yi ba gooni ba donnæ tin. ¹⁰ O ma manji o bri-ba o wi: «Noona bale mu wura. Ba didua yi Farizian tu mu. Wodon wum maa yi lampo-jonnu. Ba ma zari ba vu We-di-kamunu kum si ba wari We. ¹¹ Ba na zu tin, Farizian tu wum ma zigi o wari We o wuni o wi: «We, a ki nmu le di amu na dai nuneeni noona badaara balu na yi nwina di wo-lwaan-kæræ di ka-lagina te tin. A ki nmu le di a na dai nuneeni lampo-jonnu wuntu di te tin. ¹² A yæni a vø ni kuni bile mu da yarpe maama wuni. Wænu tlu maama a na ne tin, a yæni a li nmu tæri ti wuni a pa nmu.»

¹³ Kɔ daari lampo-jonnu wɔm maa zigi daa ni o warɔ Wɛ. O maa ba lagɔ si o kwɛni o yuu wɛɛni, yi o magɔ o japoora Wɛ yigɛ ni o wɔ: «Wɛ, amɔ yi lwarim tu mu. Nan duri a yibwɛnɛ.»

¹⁴ Kɔntɔ tɛn, a nan lagɔ a ta di abam si, nɔɔna bantɔ bale na warɔ Wɛ ba ti yi ba laan joori soɔɔ tɛn, kɔ yi lampo-jonnu wɔm mu nɛ cɔga Wɛ tee ni, si kɔ dai Farizian tu wɔm. Bɛɛwaaɛni, wɔlɔ na zɛɛɛni o tɛti tɛn, Wɛ wɔ tu kɔntɔ tu. Wɔlɔ nan na tu o tɛti tɛn, Wɛ wɔ zɛɛɛni kɔntɔ tu.»

Bu-balwa na manɔ di Wɛ paari dɛm te tɛn
(Matiyu 19:13-15, Mariki 10:13-16)

¹⁵ Nɔɔna badonnɛ maa jaani ba bu-balwa ba tui Zezi te, si o danɔ o jia ba banja ni o warɔ Wɛ o pa-ba. O karabiɛ bam na nɛ kɔntɔ tɛn, ba ma zanɔ ba kaani-ba si ba yi taa ki kɔntɔ. ¹⁶ Zezi laan ma bɛɛɛni biɛ bam si ba ba o te, yi o wɔ: «Yagɔ-na si biɛ bam taa tui a te, si á yi zanɔ á cɔ-ba. Bɛɛwaaɛni balɔ na nɔi di bu-balwa te tɛn mu manɔ si ba zɔ Wɛ paari dɛm wɔ. ¹⁷ A lagɔ a ta cɔga mu di abam si, nɔɔɔɔ na wɔ se si Wɛ taa te-o ni bu-balanja te, o bá na cwɛɛɛni si o zɔ Wɛ paari dɛm wɔ.»

Nadunɛ wɔ wani ba na ɛwɔɔ Wɛ tee ni na?
(Matiyu 19:16-30, Mariki 10:17-31)

¹⁸ Zwifɛ yigɛ tu wɔɔɔɔ dɛɛn ma bwe Zezi o wɔ: «Karanyina, n yi nɔɔ-nɔɔm. Bri-ni kɔlɔ a na wɔ ki, si a ma a na ɛwɔɔ kalɔ na ba ti tɛn Wɛ tee ni.»

¹⁹ Zezi ma ta did-o o wɔ: «Bɛɛwaaɛni mu n bɛɛɛni-ni ni nɔɔ-nɔɔm? Nɔɔ-nɔɔɔɔ tɛrɛ o na yi nɔɔ-nɔɔm, kɔ na dai Wɛ DI yiranɔ. ²⁰ Nmu manɔ n ye Wɛ callu tɛn na bri kɔlɔ tɛn. Yi zanɔ n pɛni di n don kaani. Yi zanɔ n gu nɔɔɔɔ. Yi zanɔ n ɛɔ. Yi fɔ vwan n pa nɔɔ-nɔɔɔɔ. Ta n zuli n nu di n kɔ.»

²¹ Zwifɛ yigɛ tu wɔm ma ta o wɔ: «Kɔ zigi amɔ biini ni mu a manɔ a tɔɔɔ callu tɛntɔ maama.»

²² Zezi na ni o na tagɔ kɔlɔ tɛn, o ma ta did-o o wɔ: «Kɔ nan ta ge wɔɔɔ didɔa mu si n ki. Kwe wɛɛni tɛlɔ maama n na jigi tɛn n yɛgi, si n laan manɔ ti sɛbu kum n pa yinigɛ tiinɛ. Kɔntɔ wɔ pa n ta n jigi jujigɔ Wɛ-soɔɔ ni. Nmu na ki kɔntɔ, si n laan ba n ta n tɔɔɔ-ni.» ²³ Nɔɔɔɔ wɔm na ni kɔntɔ tɛn, o wɔ ma cɔɔɔ zanzan, o na yi jujigɔ zanzan tu tɛn ɛwɔɔɔni.

²⁴ Zezi ma lwarɔ o wɔ na cɔɔɔ te tɛn. O ma ta o wɔ: «Nadunɛ na lagɔ si ba zɔ Wɛ paari dɛm wɔ, kɔ siɛni kɔ cana kɔ pa-ba. ²⁵ Kɔlɔ ta yi mwali si yogondi da gar-lwe bɔɔɔni di nunɔ kɔ dwe nadum na lagɔ si o zɔ Wɛ paari dɛm wɔ.»

²⁶ Nɔɔna balɔ na ni kɔlɔ Zezi na tagɔ tɛn ma bwe-o ba wɔ: «Kɔ nan na yi kɔntɔ, wɔɔ mu wɔ wani o na vrɛm?»

²⁷ O ma lɛri-ba o wɔ: «Kɔlɔ nabiiɛ na warɔ ba ki tɛn, Wɛ wa-kɔ DI kɔɔ.»

²⁸ Pɛyɛɛri laan ma ta o wɔ: «Nii. Dibam yagɔ di wɛɛni mu yi di daari di tɔɔɔ nmu.»

²⁹ Zezi ma ta di ba o wɔ: «A lagɔ a ta cɔga mu di abam si, nɔɔɔɔ wɔlɔ maama na tagɔ Wɛ paari dɛm ɛwɔɔɔni yi o yagɔ o soɔɔ naa o kaani naa o nu-biɛ naa o nu di o ko naa o biɛ tɛn, ³⁰ kɔntɔ tu wɔ siɛni o jonɔ kɔ dwɛni kɔlɔ maama o na yagɔ tɛn manja kantɔ ni. Kɔ daari manja kalɔ na wɔ ba tɛn, kɔntɔ tu wɔ na ɛwɔɔ kalɔ na ba ti tɛn Wɛ tee ni.»

Zezi daa na ɛwɔɔni o tɔɔɔni taani te tɛn
(Matiyu 20:17-19, Mariki 10:32-34)

³¹ Zezi dɛɛn ma pɔɔri o karabiə fugə-bale bam kɔgɔ kum wɔni, yi o ta di ba o wɔ: «Taá ye-na si, dí maa ve Zeruzalem, yi wəənu tɔlv maama faɲa faɲa Wɛ nijonɲə bam na pɔpɔni amɔ Nabiin-bu wɔm ɲwaani tɪn wó kɪ. ³² Baá ja amɔ ba kɪ dwi-ge tiinə juɲa ni. Baá mwanɪ amɔ, baá bɛɛsi amɔ, baá twɪ lileeru ba yaɲi a yura ni, ³³ baá kwe balaari ba ma magɪ-nɪ, yi ba laan daari ba gu-nɪ. Da yato dɛ ni, a laan wó joori a bi a yaɲi tɔvni.»

³⁴ Zezi na tagɪ kuntɔ tɪn, ba wɔ ni o taani dɪm kuri. Ba maa yəri o na jɲɪ kɔlv o ɲɔɔni tɪn, kɔ kuri na səɲi di ba tɪn ɲwaani.

Zezi na puri lilwe yiə te tɪn
(Matiyu 20:29-34, Mariki 10:46-52)

³⁵ Zezi dɛɛn ma vu o twe tɔv kudonɲ, kɔ yiri mɔ Zeriko. Lilwe maa je cwəɲə kam ni ni o loorə. ³⁶ O ma ni nɔn-kɔgɔ na tɔɲi da kɔ maa kea. O ma bwe si o lwarɪ kɔ na yi kɔlv tɪn. ³⁷ Ba ma ta ba bri-o si kɔ yi Nazaretɪ tu Zezi mɔ tɔɲi dɛani o maa kea. ³⁸ O ma tɔɔli o bəɲi o wɔ: «Zezi, Pɛ Davidi dwi tu, duri a yibwəɲə!»

³⁹ Nɔɔna balɔ na wɔ kɔgɔ kum yigə ni ba maa ve tɪn ma kaan-o si o pu o ni. O laan ma tiini o tɔɔli baɲa baɲa o wɔ: «Pɛ Davidi dwi tu, duri a yibwəɲə!»

⁴⁰ Zezi ma zɪɲi, yi o pa ni si ba vanɪ lilwe wɔm ba ja ba o te. O na yi o te tɪn, Zezi ma bwe-o o wɔ: ⁴¹ «Nmɔ lagɪ si a kɪ bɛɛ mɔ a pa-m?»

O ma ləri o wɔ: «A tu, a lagɪ si a joori a taa na mɔ.»

⁴² Zezi ma ta did-o o wɔ: «Ta n nai. Nmɔ na kɪ n wɔ-dɪdɔba di amɔ te tɪn mɔ pɛ n na vrɪm.»

⁴³ Zezi na tagɪ kuntɔ bidwɪ baɲa ni tɪn, mɔ lilwe wɔm yiə joori ya nai. O ma zanɪ o tɔɲi Zezi, yi o zuli Wɛ lanyirani. Nɔɔna bam maama na nɛ kɔlv na kɪ tɪn, ba di maa tee Wɛ.

19

Lampo-joɲnu Zase na kɪ te tɪn

¹ Zezi ma vu o tɔɲi Zeriko tɔv kum wɔ o maa kea. ² Nɔɔnɔ wɔdonɲ mɔ wɔ tɔv kum wɔni, o yiri mɔ Zase. O maa yi lampo-joɲnə yigə tu, yi o yi nadum. ³ O dɛɛn ma lagɪ si o lwarɪ Zezi na yi wɔlv tɪn. O ma kwaani o ga, o na yi nɔn-kukulə yi kɔgɔ kum daga tɪn ɲwaani. ⁴ O ma duri o ke kɔgɔ kum yigə, o vu o di kapɔrvɔ yuu si o kwaani o na Zezi, o na lagɪ o ba o da dɛani o ke tɪn ɲwaani.

⁵ Zezi ma vu o yi jəgə kam. O ma kwəni o yuu wɛɛni o nii, yi o wɔ: «Zase, kɪ lɪla n tu tɪga, si zɪm a manɪ si a ba a pəni nmɔ sɔɲɔ ni mɔ.»

⁶ Zase na ni kuntɔ tɪn, o ma kɪ lɪla o tu tɪga, yi o vu o jeeri Zezi lanyirani o sɔɲɔ ni di wɔpɔlo.

⁷ Nɔɔna bam na nɛ Zezi na kɪ te tɪn, ba maama maa pɔvni ba wɔ: «Taá nii o na ve o zɔ nɔn-cɪcɔgɔ sɔɲɔ si o taa yi o vəru.»

⁸ Zase laan ma zanɪ wɛɛni o ta di dí Yuutu Zezi o wɔ: «A tu, nii amɔ na lagɪ a kɪ te tɪn. Aá pɔɔri a jɲɪɲɪvɔ tum cɪcɔro mɔ a manɪ a pa yinigə tiinə. A ya na pini wɔlv maama a joɲi lampoo zanzan o tee ni tɪn, aá joori a ɲwɪ-kɔ kuni bɪna mɔ a pa kɔ tu.»

⁹ Zezi ma ta did-o o wɔ: «Zɪm dɛ dɪm ni sɔɲɔ kuntɔ tiinə nɛ vrɪm, bɛɲwaani nɔɔnɔ wɔntɔ bɪri si o di tɔɲi o yi Abraham dwi tu cɪga cɪga. ¹⁰ Amɔ Nabiin-bu wɔm na tu lɔgɔ baɲa tɪn, kɔ yi si a beeri balɔ na je tɪn mɔ, si a daari a vrɪ-ba a kɪ Wɛ juɲa ni.»

*Nɔɔnu dɪ o tɪntɔŋna mumaŋa
(Matiyu 25:14-30)*

11 Nɔɔna bam ta na wura ba cɛgi o taani dɪm kɔntɔ tɪn, Zezi daa ma maŋi mumaŋa o bɪ-ba. O na tu o tɔwɛ Zeruzalem tɪn, nɔɔna bam ga bɔŋi sɪ Wɛ paari dɪm wɔ ba lɪla mu ba yibiyɛ nɪ kantɔ maŋa kam nɪ. 12 Kɔntɔ ŋwaani mu o ma maŋi o bɪ-ba o wɪ: «Nɔɔnu wɔdoŋ mu wura o na yɪ pabu. Dɛ dɪdwɔ o ma zaŋi sɪ o vu tɔv kudoŋ yigɛ yigɛ sɪ ba pa-o paari, sɪ o laan joori o ba. 13 O ma bɛŋi o tɪntɔŋna fugɛ, yɪ o kwe sɛbu-sɪŋa dala fugɛ o pa-ba, yɪ o wɪ: <Ma-na sɛbu kɔntɔ á taá maa pipiɛ, sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ a na wɔ joori a ba tɪn.>

14 O tɔv kɔm tiinɛ nan cul-o zanzan. Ba ma tɔŋi nɔɔna sɪ ba da o kwaga ba vu ba ta wɪ, ba ba lagɪ sɪ o taa yɪ ba pɛ. 15 Dɪ kɔ dɪ, ba ta pɛ-o paari. O ma joori o tɪtɪ tɔv kɔm. O laan ma pa ba bɛŋi o tɪntɔŋna balɔ o ya na pɛ-ba sɛbu kɔm tɪn, sɪ ba ba o te ba bɪ-o nyɔɔri dɪlɔ ba na nɛ kɔ baŋa nɪ tɪn.

16 Dayigɛ nɔɔnu wɔm ma ba o ta dɪd-o o wɪ: <A yuutu, a kwe sɛbu-sɪŋa daltɪ dɪm nmu na pɛ-nɪ tɪn, a ma na dala fugɛ nyɔɔri mu a wɛli da.> 17 O yuutu wɔm ma lɛr-o o wɪ: <N kɪ cɪga n jɪgtɪ yawala, n yɪ tɪntɔŋ-ŋɔm. Nmu na kɪ cɪga dɪ kɔlɔ finftɪn a na kɪ n jɪŋa nɪ tɪn, a laan wɔ pa n ta n te tɪnɪ fugɛ.>

18 Bale-tu wɔm ma ba o ta dɪ o yuutu wɔm o wɪ: <A yuutu, a kwe sɛbu-sɪŋa daltɪ dɪm a ma na dala yanu nyɔɔri mu a wɛli da.> 19 O yuutu wɔm ma lɛr-o o dɪ o wɪ: <Aá pa n ta n te tɪnɪ dɪnu.>

20 Wɔlɔ na yɪ batɔ-tu wɔm tɪn dɪ ma daa ba o ta dɪd-o o wɪ: <A yuutu, nan jɔŋi nmu sɛbu-sɪŋa daltɪ dɪm. A kwe-dɪ mu a kukuli dɪ yu-kwala a tɪŋi, 21 a na ye nɪ nmu laŋa damma, yɪ a kwarɪ fɔbɔnɪ dɪ nmu tɪn ŋwaani. Nmu yɛni n jɔŋi nyɔɔri wɛɛnu tɪlɔ nmu yɪra na wɔ cɛ tɪ baŋa nɪ tɪn, yɪ n zagɪ mɪna yalɔ n tɪtɪ na wɔ dugɪ tɪn.> 22 O yuutu wɔm laan ma ta dɪd-o o wɪ: <Nmu yɪ tɪntɔŋ-balɔɔ mu. N tɪtɪ nɪ-taani dɪm mu bɪ nɪ n ba jɪgtɪ bɔra. Nmu ya na ye nɪ a laŋa damma, yɪ a jɔŋi nyɔɔri wɛɛnu tɪlɔ a yɪra na wɔ cɛ tɪ baŋa nɪ tɪn, yɪ a zagɪ mɪna yalɔ a tɪtɪ na wɔ dugɪ tɪn, 23 bɛɛ nan yɪ nmu wɔ kwe a sɛbu kɔm n tɪŋi bankɪ nɪ. Nmu ya na tɪŋi-kɔ bankɪ nɪ, a ya wɔ ba a jɔŋi-kɔ dɪ nyɔɔri.>

24 O laan ma ta dɪ balɔ na zɪgtɪ da tɪn o wɪ: <Jɔŋi-na sɛbu-sɪŋa daltɪ dɪm o tee nɪ á pa wɔlɔ na nɛ dala fugɛ kam tɪn tu.> 25 Ba ma ta dɪd-o ba wɪ: <Dí yuutu, wɔntɔ maŋi o jɪgtɪ dala fugɛ mu.> 26 O ma lɛri o wɪ: <A lagɪ a ta abam sɪ wɔlɔ maama na maŋi o jɪgtɪ wɔŋo tɪn, o ta wɔ jɔŋi kudoŋ o wɛli da. Wɔlɔ nan na maŋi o ba jɪgtɪ kɔlɔkɔlɔ tɪn laan wɔ ba o ga kɔlɔ finftɪn o ya na jɪgtɪ tɪn dɪ. 27 Kɔ daari, kɔ na yɪ a dɔna balɔ na ba lagɪ sɪ a taa yɪ ba pɛ tɪn, ve-na á ja-ba á ba yɔ seeni sɪ á gu-ba a yigɛ nɪ.> »

*Zezi na zv Zeruzalem yɪ nɔɔna zul-o te tɪn
(Matiyu 21:1-11, Marɪkɪ 11:1-11, Zan 12:12-19)*

28 Zezi dɛɛn na tagɪ wɛɛnu tum kɔntɔ maama o ti tɪn, o ma zaŋi o kwe cɔwɔŋɔ o tɔgtɪ nɔɔna bam yigɛ o maa ve Zeruzalem. 29 Ba ma vu ba yɪ tɪ-balwa bale, ba yɪra mu Betifaazɪ dɪ Betani. Je sɪm kɔntɔ vɔ piu kudoŋ saŋa nɪ mu, kɔ yɪrɪ mu Olivi piu. Zezi ma tɔŋi nɔɔna bale o karabiɛ bam wɔnɪ, 30 yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Ve-na á zv tɔv kɔlɔ na wɔ abam yigɛ nɪ tɪn. Á na zv kɔ wɔ, á wɔ na bɪna-pɔla na lɛgtɪ da, yɪ nɔɔn-nɔɔnu daa ta wɔ garɪ ka baŋa. Ve-na á bwɛli-ka á ja ba á pa-nɪ. 31 Nɔɔnu nan na bwe abam o

wɪ: <Bee mu yi á bwəli-ka?>, si á ta did-o ni: <Ku yi dí Yuutu wɔm mu lagɪ-ka.> »

³² Nɔɔna bale balu o na tunɪ tun ma zanɪ ba vu si ba nii. Ba ma sɪnɪ ba na ni ku yi o na tagɪ te tun. ³³ Ba na wɔra ba bwəli bɪna-pɔla kam tun, ka tiinə ma bwe-ba ba wɪ: «Bɛɲwaanɪ mu yi á wɔra á bwəli bɪnaga kam?»

³⁴ Ba ma ləri ba wɪ: «Ku yi dí Yuutu wɔm mu lagɪ-ka.» ³⁵ Ba ma ja-ka ba ja vu Zezi te. Ba laan ma kwe ba gwaarɔ ba danɪ ka banɪ ni, yi ba pa Zezi di ka banɪ. ³⁶ O na maa ke tun, nɔɔna bam ma zul-o, yi ba kwe ba gwaarɔ ba lwarɪ cwəɲə kam yuu ni, si o taa ve ti banɪ ni o kea.

³⁷ O na ge finfin si o yi Zeruzalem tun, o ma da cwəɲə kalu na kwe ka tu Olivi piu kum seeni tun. O karabiə kɔgɔ kum maama laan ma puli si ba taa zuli Banɪ-Wɛ di kwər-dɛ. Ba maa tee Wɛ di wɔpɔlo, di wo-kamunnu tɪɔ zanzan DI na ki yi ba yiə na tun ɲwaanɪ, ³⁸ yi ba wɪ:

«Zuli-na pɛ wɔɔ na tu dí Yuutu Wɛ yɪɪ ɲwaanɪ tun.

Ywəni taa wɔ Wɛ-sɔɲɔ ni.

Zulə di taa wɔ Banɪ-Wɛ tee ni.»

³⁹ Farizian tiinə badonnə na toɲɪ ba wɔ kɔgɔ kum wɔnɪ tun ma ta di Zezi ba wɪ: «Karanyɪna, bagɪ n karabiə bam si ba yi taa te kɔntɔ doɲ.»

⁴⁰ O ma ləri-ba o wɪ: «A lagɪ a ta abam si, bantɔ na cɪm, kandwa yam tɪtɪ wú kaasi di kwər-dɛ.»

Zezi na keeri Zeruzalem nɔɔna ɲwaanɪ te tɪn

⁴¹ Zezi ma vu o twe Zeruzalem. O na ne tɪɔ kum tun, o ma keeri ku nɔɔna bam ɲwaanɪ, ⁴² yi o wɪ: «Zeruzalem tiinə-ba, á ya na lwarɪ zɪm dɛ dɪm ni ɲənu tɪɔ ya na wɔ pa si á taá zɔɔɪ di ywəni tun, ku ya wú ta lana. Wo-laarɔ tɪm kɔntɔ nan səɲi abam tee ni mu. ⁴³ Taá ye-na si manɪ wú ba, yi á dɔna wú ba ba gilimi á tɪɔ kum maama. Baá cɪ ku niə yam maama si nɔɔn-nɔɔnɔ daa yi wanɪ o nunɪ ku wɔnɪ, ⁴⁴ yi baá tiini ba cɔɲi tɪɔ kum didaanɪ abam balu na zɔɔɪ ku wɔnɪ tun. Ba na cɔɲi-ku ba ti, tɪɔ kum kandwe daa bá danɪ didoɲ banɪ ni. Ku yi abam na wɔ lwarɪ ni manɪ kam yiə, si Wɛ ba DI vrɪ abam tun ɲwaanɪ mu wənu tɪm kɔntɔ maama wú ki abam banɪ ni.»

Zezi na zəli pipimpiinə Wɛ-di-kamunu kum wɔnɪ te tɪn

(Matiyu 21:12-17, Mariki 11:15-19, Zan 21:3-22)

⁴⁵ Zezi ma vu o zɔ Wɛ-di-kamunu kum wɔ. O ma na balu na je da ba pipi tun. O ma puli si o zəli-ba si ba nunɪ. ⁴⁶ O ma ta di ba o wɪ: «Ku pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kum wɔnɪ, ni Wɛ mu wɪ: <Amɔ digə kantɔ manɪ si ka taa yi jɔgə kalu nɔɔna na wú ta tɪɔ ba warɪ amɔ da tun mu.> Abam nan pɛ ka ji ɲwɪna joro jɔgə.»

⁴⁷ Dɛ maama Zezi maa wɔ Wɛ-di-kamunu kum wɔnɪ o brɪ nɔɔna Wɛ taanɪ dɪm. Ku daarɪ Zwifə kaanum yigə tiinə di ba callu karanyɪna tiinə bam di tɪɔ kum didɛera bam maa kwaana, si ba na cwəɲə ba gɔ-o. ⁴⁸ Ba maa yəri ba na wú ki te, bɛɲwaanɪ nɔɔna bam maama cəɲi o taanɪ dɪm lanyɪranɪ.

20

Zezi dam dɪm nunɪ yən mu?

(Matiyu 21:23-27, Mariki 11:27-33)

¹ Dɛ didwɪ mu Zezi dɛɛn wɔ Wɛ-di-kamunu kum wɔnɪ, o tɔɔɔl Wɛ kwər-wəɲə kam o brɪ nɔɔna. Zwifə bam kaanum yigə tiinə di callu karanyɪna

tiinə bam dɪ ba tʊv kʊm nakwa bam ma vu ba yi o te. ² Ba ma ta dɪd-o ba wɪ: «Ta n brɪ dɪbam, wɔɔ dam mu n ma n kɪ wəənu tɪlʊ maama n na kɪ tɪn? Wɔɔ mu pɛ nmʊ ni, sɪ n ta n kɪ kʊntʊ?»

³ O ma ləri-ba o wɪ: «A dɪ jɪgɪ bwɪə a lagɪ a bwe abam, sɪ á ləri-ya á pa-nɪ. ⁴ Zan na miisi nɔɔna na wɔnɪ tɪn, kʊ yɪ Wɛ mu pɛ-o cwəŋə naa nabiinə mu?»

⁵ O na bwe-ba kʊntʊ tɪn, ba maa wɔra ba bwe daanɪ sɪ ba nii, ba na wú lər-o te tɪn. Ba laan ma wɪ: «Dɪbam na ləri dí wɪ, kʊ yɪ Wɛ mu, o laan wú bwe dɪbam nɪ, bɛɛ mu yɪ dí nan wʊ sɛ Zan taanɪ dɪm? ⁶ Dí nan na wɪ, kʊ yɪ nabiinə mu pɛ-o cwəŋə, nɔɔna bam maama wú dɪlɪ dɪbam dɪ kandwa mu ba gʊ, bɛŋwaanɪ ba maama paɪ sɪ Zan yɪ Wɛ nijonɪ mu.» ⁷ Kʊntʊ ŋwaanɪ ba ma ləri Zezi ba wɪ, ba yəri wʊlʊ na pɛ Zan cwəŋə tɪn.

⁸ Zezi laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Kʊ na yɪ kʊntʊ, amʊ dɪ bá sɛ sɪ a ta wʊlʊ na pɛ amʊ ni sɪ a taa tʊŋɪ tɪn.»

Nɔɔnʊ dɪ o gaari mumaŋa

(Matiyu 21:33-46, Marɪkɪ 12:1-12)

⁹ Zezi ma maŋɪ mumaŋa o brɪ nɔɔna bam o wɪ: «Nɔɔnʊ wɔdoŋ mu wɔra. O ma zanɪ o cɪ gaari, yɪ o daari o jəri tweeru tɪlʊ yɪrɪ na yɪ vɪnyə tɪn dɪ wɔnɪ. O laan ma kwe nɔɔna o yagɪ da sɪ ba taa tʊŋa, yɪ o daari o beeri o vu tʊv kʊdoŋ o daanɪ da. ¹⁰ Tweeru tum biə gwərim maŋa ma yi. O ma tʊŋɪ o tɪntʊŋnʊ sɪ o vu nɔɔna balʊ na nii o gaari dɪm baŋa nɪ tɪn te, sɪ ba cɛ o təri ba pa-o. Tɪntʊŋnʊ wʊm na yi ba te tɪn, ba ma mag-o. Ba daari ba pa o viiri dɪ jɪ-kʊrɪ. ¹¹ Nɔɔnʊ wʊm daa ma tʊŋɪ o tɪntʊŋnʊ wɔdoŋ. Ba ma magɪ wɔntʊ dɪ, yɪ ba twɪ-o zanzan. Ba ma pa o dɪ viiri dɪ jɪ-kʊrɪ. ¹² O daa ma tʊŋɪ tɪntʊŋnʊ wɔdoŋ o kɪ kuni bitɔ. Ba ma ja wɔntʊ dɪ ba magɪ o yɪra ba kaari, yɪ ba zəl-o gaari dɪm wɔnɪ.

¹³ Gaari dɪm tu wʊm laan ma bʊŋɪ o wɪ: «A nan wú kɪ ta mu? Amʊ na wú kɪ te tɪn, áá tʊŋɪ a tɪtɪ bu wʊlʊ a na so-o tɪn mu. Kʊ ba dwe, baá ta kwari wɔntʊ.» ¹⁴ Nɔɔna bam na nɛ-o tɪn, ba ma bwe daanɪ ba wɪ: «Mu gaari dɪm tu bu. Wɔntʊ mu lagɪ o ba o taa te o kʊ wʊm wəənu tum. Pa-na dí gʊ-o, sɪ dí daari dí taá te o wəənu tum.» ¹⁵ Ba laan ma van-o ba ja nuŋɪ gaari dɪm wɔnɪ, yɪ ba mag-o ba gʊ.»

Zezi laan ma bwe-ba o wɪ: «Gaari dɪm tu laan wú kɪ nɔɔna bam kʊntʊ ta mu? ¹⁶ O maŋɪ sɪ o ba o gʊ-ba mu, sɪ o daari gaari dɪm o pa nɔɔna badonnə sɪ ba taa niə.»

Nɔɔna bam na ni kʊntʊ tɪn, ba ma ta ba wɪ: «Wɛ pa kʊ yɪ kɪ kʊntʊ!»

¹⁷ Zezi ma nii ba seeni yɪ o wɪ: «Kʊ na dai kʊntʊ, bɛɛ mu yɪ kʊ pʊpʊnɪ Wɛ tɔnʊ kʊm wɔnɪ kʊ wɪ:

«Kandwɛ dɪlʊ lwara na vɪn tɪn laan mu joori dɪ ba dɪ jɪ kandwɛ dɪlʊ na paɪ sɔŋɔ kʊm dana tɪn?»

¹⁸ Nɔɔnʊ wʊlʊ maama na tʊ kandwɛ dɪntʊ baŋa nɪ tɪn wú cɪcʊgɪ o tɪtɪ mu. Kʊ daari, wʊlʊ maama kandwɛ dɪm na tʊ o baŋa nɪ tɪn, dɪ wú mɪrɪ kʊntʊ tu mu.»

¹⁹ Zezi na tagɪ wəənu tum kʊntʊ tɪn, Zwifə kaanum yigə tiinə dɪ callu karanyina tiinə ma lwari sɪ o maŋɪ mumaŋɪ dɪm bam ŋwaanɪ mu. Kʊntʊ tɪn, ba ma kwaanɪ ba lagɪ cwəŋə sɪ ba ja-o lɪla. Ba maa wari, ba na kwari fʊnɪ dɪ nɔɔna bam tɪn ŋwaanɪ.

Lampoo ŋwum taanɪ

(Matiyu 22:15-22, Marɪkɪ 12:13-17)

²⁰ Zwifə yigə tiinə bam dɛɛn ma yɪrɪ Zezi, sɪ ba daa ta nii o na wú ta kʊlʊ tɪn. Ba ma lagɪ cwəŋə sɪ ba brɪ nɪ o dʊwəgə, sɪ ba wanɪ ba ja-o, sɪ ba

daaru ba ki-o gɔvirma tu wɔm juŋa ni si o di o sariya. Ba ma li nɔɔna si ba vu Zezi te nɔnɛni ba yi nɔn-ŋɔna mu te, si ba laan kwaani ba ja-o di o taani dɔm. ²¹ Bantu ma vu Zezi te ba bwe-o ba wɔ: «Karanyina, dɛ ye ni taani dilu nmu na yɛni n te n bri nɔɔna tun yi ciga mu. Nmu ba pɔɔri nɔɔna daani di n na ki-ba te tun. Nmu nan yɛni n bri nɔɔna Wɛ cwɛŋɛ ciga mu. ²² Dɛ lagi dɛ bwe dɛ nii, dɛbam cullu pɛ ni si dɛ ŋwi lampoo dɛ pa lɔɔ kɔm pa-faru wɔm na?»

²³ Zezi ma lwarɛ ba na ki ba swan yam did-o te tun, o ma ta dɛ ba o wɔ: ²⁴ «Kwe-na sɛbu dalɛ á bri-nɔ. Dɛ juɔ wɔɔ nyinyɔɔ dɛ o yiri mu dɛ banja ni?»

Ba ma lɛr-o ba wɔ: «Kɔ yi pa-faru wɔm mu.»

²⁵ O laan ma ta dɛ ba o wɔ: «Kɔ lamma. Á nan taá ŋwi kulɔ na yi pa-faru wɔm nyim tun á pa-o, si á daari á taá pat Wɛ kulɔ dɛ na yi Dɛ nyim tun.»

²⁶ Zezi na tagɛ kuntu dɛ ba tun, ba maa warɛ ba ja-o nɔɔna bam maama yigɛ ni dɛ o na tagɛ kulɔ tun. O na lɛri-ba te tun su-ba zanzan yi ba cum.

*Wɛ-sɔŋɔ ŋwia na wɔ ta yi te tun
(Matiyu 22:23-33, Mariki 12:18-27)*

²⁷ Sadustian tiinɛ badonnɛ dɛɛn ma zanɔ ba vu Zezi te. Bantu zaasɔm mu bri si, nɔɔnɔ na tɔga, o daa bá joori o bi. ²⁸ Ba ma vu ba bwe-o ba wɔ: «Karanyina, Moyisi dɛɛn na pɔpɔni kulɔ o tiŋi o pa dɛbam tun, o bri si, nɔɔnɔ nu-bu na tɔga yi o daari kaani, yi ba na wɔ lugi biɛ, tu wɔm cɔrɔ mu maŋi si o di kaani wɔm si ba wani ba lu biɛ o nu-bu wɔlɔ na tɔgi tun ŋwaani. ²⁹ Kuntu tun, nu-biɛ barpe mu ya wɔra. Ba didɔba ma di kaani yi o ti o daar-o, yi ba ba juɔ biɛ daani. ³⁰ Wɔlɔ na sanɔ tun ma di kadɛm wɔm. ³¹ O dɛ ma ti o daar-o. Bato-tu wɔm dɛ daa ma di-o. Kɔ ma ki ba maama kuntu doŋ. Ba maama barpe ma ti, yi ba wɔ lugi bu dɛ kaani wɔm. ³² Ba maama na tɔgi tun, kaani wɔm dɛ laan ma ti. ³³ Kuntu tun, ba maama barpe na di kaani wɔm tun, ba laan na tu ba bi ba yagi tɔɔni, bantu wɔɔ mu wɔ ta te kaani wɔm?»

³⁴ Zezi ma lɛri-ba o wɔ: «Kɔ na yi zɔm lɔɔ banja nɔn-biɛ mu, baara di kaana yi kaana dɛ zɔɔri banna. ³⁵ Kɔ daari, nɔɔna balɔ Wɛ na nii ni ba maŋi si ba bi ba yagi tɔɔni si ba laan taa zɔɔri Dɛ lu-dɔŋɔ kɔm ni tun, bantu bá di kaana, yi kaana dɛ daa bá zɔ banna. ³⁶ Ba daa bá wani ba ti, ba na wɔ ta nyi dɛ Wɛ malesi sɔm tun ŋwaani. Ba yi Wɛ titi biɛ mu, dɛ ba na bi ba yagi tɔɔni tun. ³⁷ Kɔ nan na yi twa biim, Moyisi maŋi o bri ni nɔɔna wɔ sɔni ba bi. O dɛɛn pɔpɔni maŋa kalɔ Wɛ na bri Dɛ titi did-o sabari puŋu kum wɔni yi Dɛ ta kulɔ tun. Moyisi ma bri si Yuutu Banja-Wɛ yi Abraham Wɛ, dɛ Yizaki Wɛ, dɛ Zakɔbi Wɛ mu. ³⁸ Kɔ bri si bantu daa ta juɔ ŋwia mu Wɛ tee ni, bɛŋwaani Banja-Wɛ yi nanɔna Wɛ mu, si Dɛ dai twa Wɛ. Wɛ yibiyɛ ni, nɔɔna maama juɔ ŋwia, dɛ balɔ na tɔgi tun dɛ.»

³⁹ Wɛ cullu karanyina tiinɛ badonnɛ na ni kuntu tun, ba ma lɛri ba wɔ: «Karanyina, n tagɛ ciga.» ⁴⁰ Ba dɛɛn ma kwarɛ si ba daa bwe-o taani.

*Krisi wɔm Wɛ na tɔŋi tun yi Davidi Yuutu mu
(Matiyu 22:41-46, Mariki 12:35-37)*

⁴¹ Zezi laan ma ta dɛ ba o wɔ: «Nɔɔna yɛni ba wɔ, si Krisi wɔm Wɛ na tɔŋi tun yi Pɛ Davidi dwi tu mu. Kɔ nan wɔ wani kɔ taa yi kuntu na?»

⁴² Davidi titi nan pɔpɔni Wɛ lɛŋ-ŋwi tɔnɔ kum wɔni o wɔ: <Yuutu Banja-Wɛ tagɛ dɛ a Yuutu Dɛ wɔ: Ba n jɔni a jazim ni,

⁴³ si áá kɪ nmu dɔna maama n nɛ kuri nɪ sɪ n nɔ-ba nɪ tɪga te.»

⁴⁴ Kɔntɔ tɪn, Davidi tɪtɪ na sɪnɪ o bɔŋi Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn nɪ o Yuutu tɪn, kɔv kɪ ta mu sɪ o daa joori o taa yɪ Davidi naa?»

*Zezi kaani o karabiã sɪ ba yɪ lwani callu karanyɪna tiinã bam
(Matiyu 23:1-7, Marɪkɪ 12:38-40)*

⁴⁵ Nɔn-kɔgɔ kum maama ta na wɔra kɔ cɔgi o taani dɪm kɔntɔ tɪn, o ma ta dɪ o karabiã bam o wɪ: ⁴⁶ «Taá yɪri-na á tɪtɪ dɪ callu karanyɪna tiinã bam. Bantu soe sɪ ba taa zɔvɪ gwar-dɪdwaaru ba beerã, sɪ nɔɔna taa nii-ba. Ba na ve yaga, ba soe sɪ nɔɔna maama taa tui ba zuli-ba. Ba na yɔni ba zɔ ba Wɛ-di sɪm, ba ta lagɪ je-kamunnu mu sɪ ba taa je yigã nɪ. Ba na ve nɔɔnɔ sɔŋɔ sɪ ba di candiã, kɔ yɪ je-ŋɔŋa je mu ba lagɪ sɪ ba taa je da. ⁴⁷ Ba nan yɔni ba ganɪ kadãnã ba jɔŋi kulɔ maama ba na jɪgi tɪn. Ba kwəri ba kɪ Wɛ-lor-dɪdwaaru, sɪ kɔ taa nyɪ nɪ ba yɪ nɔn-ŋɔna mu te. Wɛ wɔ tiini DI pa bantu na cam kɔ ja gaal.»

21

*Kadãm na pɛ Wɛ pɛeri te tɪn
(Marɪkɪ 12:41-44)*

¹ Zezi ta na wɔ Wɛ-di-kamunu kum wɔnɪ o brɪ nɔɔna bam kɔntɔ tɪn, o ma kwani o yuu wɛɛnɪ o nii je maama. O ma na nadunã na ve ba dɪ ba sãbiã daka kalu na zɪgi da Wɛ pɛera ŋwaani tɪn wɔnɪ. ² O daa ta ma na kadãm wɔdɔŋ na tɔgi o wɔra, o yɪ yinigã tu mu. Wɔntɔ ma ja sãbu dalɪ-balwa bale yɪranɪ mu o ja vu o dɪ daka kam wɔnɪ. ³ Zezi na nɛ kɔntɔ tɪn, o ma ta o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, kadãm wɔntɔ na yɪ yinigã tu tɪn, o dɪ sãbu kɔ dwani balɔ maama na dɪ da tɪn. ⁴ Bantu maama li ba daari mu. Kadãm wɔm nan yɪ yinigã tu mu, yɪ o kwe kulɔ maama o na jɪgi sɪ o ma yãgi o ni-wɔdiu tɪn o dɪ da.»

*Lɛɛrv na wɔ ba lɔgv banja te tɪn
(Matiyu 24:1-28, Marɪkɪ 13:1-23)*

⁵ Nɔɔna badonnã dɛɛn ma te Wɛ-di-kamunu kum taani yɪ ba wɪ: «Nii-na kandwa yam ba na mɛ ba lɔ-ka tɪn na tiini ya lana te, yɪ ba ma pɛera yalɔ ba na pɛ Wɛ tɪn ba ma kɪ-ka lanyiranɪ.» Zezi ma lãri-ba o wɪ: ⁶ «Kɔ na yɪ wãnu tɪntɔ á na nai tɪn, maŋa wɔ ba ba, sɪ ba dɪ tɪ maama tɪga nɪ. Kandwɛ daa bá danɪ didɔŋ banja nɪ.»

⁷ Ba ma bwe-o ba wɪ: «Karanyɪna, maŋa kɔɔ mu kɔntɔ wɔŋɔ wɔ kɪ? Bɛɛ mu lagɪ kɔ kɪ maana kɔ brɪ dɪbam, sɪ dí lwarɪ nɪ wãnu tɪntɔ lagɪ tɪ kɪ?»

⁸ Zezi ma lãri-ba o wɪ: «Á fɔgi á cɪ á tɪtɪ, sɪ á yɪ pa nɔɔna ganɪ abam. Nɔɔna zanzan wɔ ba abam te dɪ amɔ yɪri, ba ta dɪ abam nɪ ba didɔva didɔva mu yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn, yɪ baá daari ba ganɪ abam ba wɪ, maŋa kam yɪã. A nan yɪ se á tɔgi bantu kwaga. ⁹ Á wɔ ba á ni tigurã dɪ jara ŋwa. Á nan yɪ pa fɔvɔnɪ zɔ abam. Wãnu tum kɔntɔ maama maŋi sɪ ti da yigã tɪ kɪ mu, yɪ kɔ ta dai lɔgv tiim mɪmaŋa.»

¹⁰ O daa ta ma ta dɪ ba o wɪ: «Dwi wɔ zanjɪ dɪ kɪ jara dɪ dwi didɔŋ, yɪ tɪv dɪ kɔ dɔŋ tɪw wɔ zanjɪ tɪ magɪ jara. ¹¹ Tɪga ma wɔ sisɪŋi zanzan. Kana dɪ wɔ ba ka taa wɔ je sɪdonnã nɪ, yɪ yawɪ-lɔŋnu dɪ wɔ cɔgi nɔɔna zanzan. Wɛ wɔ pa wo-kɪnkagɪla yalɔ na brɪ DI dam tɪn taa kɪ weyuu nɪ, yɪ fɔvɔnɪ wɔ ja nɔɔna ya ŋwaani.»

¹² Ku na wó loori wæñnu tintu kəm tun, nɔɔna wó ja abam dam ba pa á na yaara. Baá ja abam ba vu ba sanj ba We-di sim nakwa tee ni, yi ba ki abam pɔna digə ni. Baá ja abam ba pa á zigɔ pwa di didɛera yigə ni, abam na tɔgi amu tun ɲwaani. ¹³ Ku nan wó pa á na pwələ si á brɪ-ba We cɪga kam. ¹⁴ Taá ye-na kuntu ni ni, si á pa á bicara ki dam. A yi taá ki liə, di á na wó ləri-ba tite si á ma vri á titi tun. ¹⁵ Bɛɲwaani amu wó pa abam wubɔɲ-ɲɔna di á ni-taani, kúɔ pa á dɔna bá wani ba twani di á na wó ta kulu tun. ¹⁶ Abam titi kwə di á niinə, di á cɔrru di á cilonnə wó ja abam ba ki didɛera ɲɲa ni, yi baá gv abam badonnə. ¹⁷ Nɔɔna maama wó ta culi abam á na yi a nɔɔna tun ɲwaani. ¹⁸ Baá ki abam kuntu, yi We ta wó ta nii á banja ni, yi á bá lagi á yuuywe sim diduɔa titi di á ga. ¹⁹ Abam nan na kwaani á ki pu-dia á zigɔ kəɲkəɲ, á wó na ɲwɪa We tee ni.

²⁰ Abam nan wó ba á na pamaɲna na gilimi Zeruzalem tu kum maama ba pu. A na ne kuntu, á laan wó lwarɪ ni maɲa kam yia si ba cɔgi-ku. ²¹ Maɲa kam kuntu ni, abam balu na zɔɔri Zude ni tun maɲi si á ki lila á nunji á duri á beeri pweeru je á səgi da. Balu na wó tu kum wɔni tun maɲi si á nunji lila. Balu di na wó ba kari ni tun daa yi ve á zɔ tu kum wó. ²² Bɛɲwaani maɲa kantɔ ni mu yaara maɲi si ya ba, We na wó vanj nɔɔna zwa tun ɲwaani, si kulu maama na pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔni tun laan ki. ²³ Kantɔ maɲa kam ni kúɔ tiini ku taa yi lɛɛru di kaana balu na jɔgi pwi tun, di balu na jɔgi biə yi ba ɲɔgi yɪli tun. Yaara zanzan wó ba tu kuntu di ku nɔɔna maama banja ni, yi Banja-We wó kwe DI bam ba yira ni. ²⁴ Ba ma wó gv ba badonnə di su-zɔɔru, yi ba daari ba ja ba badonnə ba vɔ ba ja vu gambɛem dwi tiinə maama titari ni. Dwi-ge tiinə laan wó ba zɔ Zeruzalem tu kum wó ba kari ba nɔni ku wæñnu ba cɔga taan, si ku vu ku yi maɲa kalu We na pɛ-ba tun tiim.»

*Nabiin-bu wɔm na wó ba lɔgv banja te tin
(Matiyu 24:29-35,42-44, Mariki 13:24-37)*

²⁵ «Maɲa wó ba si We pa wo-kunkagɪla yalu na brɪ DI dam tun taa ki wia wɔni di cana di calicwi sim wɔni. Liə wó ja lɔgv banja dwi tiinə maama, yi ba wubɔɲa vugimi di nuntɔ kum na bam na pɔgɪla di sɔɔ zanzan tun ɲwaani. ²⁶ Fɔɔni zanzan wó pa nɔɔna wubɔɲa je ba na bɔɲi wɔɲo kulu na biini lɔgv banja tun, bɛɲwaani weyuu wó sisinji ku pa wæñnu tɪlu na wó weyuu ni tun maama vugimi daani.

²⁷ Maɲa kam kuntu ni nɔɔna wó na Nabiin-bu wɔm na maa biini lɔgv banja. Oó ta wó kunkwæñnu wɔni o biini di dam, yi We paari-zulə wó o tee ni zanzan. ²⁸ A na ne si wæñnu tim kuntu puli ti kia, si á zanj á zigɔ lanyirani á kwəni á yum wɛeni, bɛɲwaani maɲa kam twe si We vri abam DI yagi.»

²⁹ Zezi laan ma maɲi mumaɲa o brɪ-ba o wɪ: «Maani-na á nii kapuru di tweeru maama na yi te tun. ³⁰ A na ne ni tweeru wɔra ti kwi vɔɔru, abam wai á lwarɪ ni ku twe yadɛ. ³¹ Ku nan yi bidwi mu di á na ne wæñnu tɪlu a na tagi a brɪ abam tun na wɔra ti kia, si á lwarɪ ni maɲa kam laan twe si We paari dim lagi di ba nɔɔna titari ni. ³² A lagi a ta cɪga mu di abam si, wæñnu tintu maama wó ba wɔra ti kia, yi zɪm nɔɔna bam ta wó tigi ba ti. ³³ Weyuu di tɪga wó ba ti ke, yi amu taani dim bá ke maɲa di maɲa.

³⁴ A taá fɔgi á cv á titi, si á yi taá bɔɲi wɔdi-fwaarɔ dim naa sa-nyɔɔgo wubɔɲa, naa á taá jɔgi liə di á ɲwɪa wæñnu. A na jɔgi wubɔɲa yantu donj,

de dɪlɔ amɔ Nabiin-bu wɔm na wɔ ba tɪn wat dɪ tui bɪdɔwɪ banja nɪ dɪ darɪ abam, ³⁵ nɪ cɪkɔ na jaanɪ varɪm te tɪn. Bɛŋwaanɪ de dɪm kɔntɔ wɔ ba li nɔɔnɔ wɔlɔ maama na wɔ lɔgɔ banja nɪ tɪn. ³⁶ Kɔntɔ tɪn, á taá yɪrɪ á tɪtɪ maŋa maama, sɪ á taá loori Wɛ sɪ Dɪ pa abam dam, sɪ á want á nunɪ yaara yalɔ maama na lagɪ ya ba tɪn wɔnɪ, sɪ á daari á vu á zɪgɪ amɔ Nabiin-bu wɔm yigə nɪ.»

³⁷ Zezi deen yəni o wɔ Wɛ di-kamunu kɔm wɔnɪ de maama o brɪ nɔɔna Wɛ taanɪ dɪm. Tɪga na yəni ka yi, o yəni o nunɪ tɪv kɔm wɔ o vu Olivi piu kɔm seeni o pəni da. ³⁸ Kɔ daari tɪga na yəni ka pɔɔrɪ, nɔɔna bam maama yəni ba zanɪ lɪla ba ve Wɛ di-kamunu kɔm, sɪ ba taa cəgi o taanɪ dɪm.

22

Zwifə yigə tiinə bam na kɪ ni sɪ ba gɔ Zezi te tɪn

(Matiyu 26:1-5,14-16, Marɪkɪ 14:1-2,10-11, Zan 11:45-53)

¹ Kɔ deen gɛ fɪn sɪ Zwifə bam di ba candiə kalɔ yɪrɪ na yɪ Pakɪ tɪn. Candiə kam kɔntɔ nɪ mɔ ba yəni ba di dɪpɛ dɪlɔ na ba jɪgɪ dabɪlɪ dɪ wɔnɪ tɪn. ² Kaanum yigə tiinə dɪ cullu karanyɪna tiinə bam ma kwaanɪ ba lagɪ cwəŋə, sɪ ba ja Zezi ba gɔ. Ba na kwarɪ fɔɔnɪ dɪ nɔɔna bam tɪn ŋwaanɪ, ba yəri ba na wɔ kɪ te sɪ ba ja-o.

³ Sɔtaanɪ laan ma zɔ Zudasɪ Yiskariyo bɪcarɪ. Wɔntɔ yɪ Zezi karabiə fugə-bale bam wɔ nɔɔnɔ didɔba mɔ. ⁴ O ma vu kaanum yigə tiinə dɪ Wɛ di-kamunu kɔm yɪrɪna yigə tiinə bam te sɪ ba banɪ ba nii, o na wɔ kɪ te o brɪ-ba cwəŋə sɪ ba want ba ja Zezi. ⁵ Ba na ni kɔntɔ tɪn, ba wɔ ma poli zanzan. Ba ma di yəlo ba maŋɪ daanɪ dɪ səbu ni. ⁶ O ma sɛ. O laan ma beeri cwəŋə sɪ o ja Zezi o kɪ ba juŋa nɪ, sɪ kɔgɔ kɔm yɪ zanɪ kɔ lwari.

Zezi na di candiə wɔdiu dɪ o karabiə bam te tɪn

(Matiyu 26:17-29, Marɪkɪ 14:12-25, 1 Korɛntɪ 11:23-25)

⁷ Kɔ ma ba kɔ yi de dɪlɔ ba na puli sɪ ba di dɪpɛ dɪlɔ na ba jɪgɪ dabɪlɪ dɪ wɔnɪ tɪn. De dɪm kɔntɔ nɪ Zwifə bam yəni ba gɔt pibalɪ mɔ ba ma di Pakɪ candiə kam. ⁸ Zezi ma lɪ Pɪyɛɛrɪ dɪ Zan yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Ve-na á kwe woŋo maama á pa dɪbam, sɪ dí ba dí di Pakɪ candiə kam.»

⁹ Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nmɔ lagɪ sɪ dí vu jəgə kɔɔ mɔ dí kwe jəgə kam?»

¹⁰ O ma ləri-ba o wɪ: «Cəgi-na, á na ve á maa zɔɔrɪ tɪv kɔm wɔ, nɔɔnɔ wɔdɔŋ wɔ jeeri abam o na zɪŋɪ kɔɔrɔ dɪ na. Da-na o kwaga á vu á zɔ sɔŋɔ kulɔ o na wɔ zɔ tɪn. ¹¹ Á na zɔa, sɪ á ta dɪ sɔŋɔ kɔm tu nɪ: <Dí karanyɪna wɪ, dí ba dí bwe dí nii, digə kalɔ o na wɔ jəni da dɪ o karabiə bam sɪ ba di Pakɪ candiə kam wɔdiu kɔm tɪn wɔ yən mɔ?» ¹² Oó brɪ abam wɛyuu digə, ka daga lanyɪranɪ, yɪ ka jɪgɪ woŋo kulɔ maama dí na lagɪ tɪn ka wɔnɪ. Ve-na á kwe candiə kam wəənu tum á ti, sɪ dí laan ba.»

¹³ Ba ma zanɪ ba vu, yɪ ba sɪnɪ ba na woŋo maama nɪ Zezi na maŋɪ o ta te tɪn. Ba ma kwe Pakɪ candiə kam wɔdiu kɔm ba ti.

¹⁴ Wɔdiu dim maŋa na yɪ tɪn, Zezi jəni dɪ o karabiə fugə-bale bam sɪ ba di wɔdiu kɔm. ¹⁵ O laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Amɔ ya tiini a lagɪ sɪ a di candiə kantɔ dɪ abam dɪ a wɔ maama, sɪ a laan daari a yaari. ¹⁶ A nan lagɪ a ta abam sɪ, a daa bá di candiə kantɔ, sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ candiə kam kɔntɔ kuri na wɔ vu kɔ kweeli Wɛ paari dɪm wɔnɪ tɪn.»

¹⁷ Zezi na tagɪ kɔntɔ o ti tɪn, o laan ma jɔŋɪ tweeru biə sana dɪ zɔŋa, yɪ o kɪ Wɛ le ti ŋwaanɪ. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Jɔŋɪ-na tɪntɔ á nyo á daari á

pa daani. ¹⁸ A lagɔ a ta abam si, ku na puli zum, a daa bá nyo wo-nyɔɔɔɔɔɔ tuntu, si ku taa ve manja kalɔ We paari dum na wó ba nɔɔna titari ni tun.»

¹⁹ Zezi laan ma kwe dɔpɛ, yi o ki We le di nwaani. O ma daari o fɔ-di o pa o karabiã bam yi o wi: «Amɔ yira yam mu tuntu, a na lagɔ a kwe a pa abam nwaani tun. Taá ki-na kontu don, si á taá ma guli a gulã.»

²⁰ Ba na di ba ti tun, o daa ma kwe zɔɔa di ka wo-nyɔɔɔɔɔɔ o ki We le ti nwaani o pa-ba, yi o wi: «Wo-nyɔɔɔɔɔɔ tuntu bri si We goni ni-duuri didaani nabiinã amɔ jana kam nwaani. A jana kam lagɔ ka nunji ka duri abam nwaani mu. ²¹ Nan nii-na, nɔɔɔɔ wɔɔɔ na lagɔ o yɛgi-ni o pa nɔɔna tun togi o je di amɔ o di yo seeni. ²² Ku nan fin mu si amɔ Nabiin-bu wɔm ti, ni We na manɔ Di lagɔ te tun. Ku nan za yi leɛɛɔ mu ku pa nɔɔɔɔ wɔɔ na wó yɛgi-ni o pa tun.»

²³ Ba na ni o na tagɔ kulɔ tun, ba ma sɔɔɔ ba bwe daani ba nii, bantɔ wɔɔ wɔɔ mu wó wani o ki kontu.

Wɔɔ mu yi nɔn-kamunu?

(Matiyu 20:25-28, 19:28, Mariki 10:42-45)

²⁴ Zezi karabiã bam deen magɔ kantɔɔ ku cɛ, si ba nii bantɔ wɔɔ mu yi kamunu o dwe ba maama. ²⁵ Zezi ma ta di ba o wi: «Ku na yi lɔɔɔ baɔa pwa, bantɔ yɛni ba te ba nɔɔna di dam mu. Balɔ na di dam nɔɔna baɔa ni tun, nɔɔna bam daa ta yɛni ba bɛ-ba ba wi «Lanyiran-kɛrɛ» mu.

²⁶ Abam nan wɔ manɔ si á taá yi kontu don. Wɔɔ na yi nɔn-kamunu abam wɔni tun manɔ si o ji ni á nyaani mu te. Wɔɔ di na yi abam yuutu tun manɔ si o ji ni á tintɔɔɔ mu te. ²⁷ Wɔɔ na jɔni si o di wɔɔɔ tun, di wɔɔ na kwe wɔɔɔ kɔm o ja ba o pa-o tun, bantɔ wɔɔ mu yi kamunu? Ku dai wɔɔ na jɔni si o di tun mu na? Ku nan na yi amɔ, a wɔ abam wɔni yi a ki nɔnɔni wɔɔ na yi á tintɔɔɔ tun mu te.

²⁸ Abam nan yi balɔ na togi di amɔ a cam maama wɔni, yi á wɔ yagi a toɔɔm. ²⁹ Aá pa abam togi á di paari, ni a Ko We na pɛ si a di paari te tun. ³⁰ Kontu tun, á wó ba á zɔ a paari dum wɔ, yi á togi di amɔ á jɔni á di ywãni. Á wó ba á jɔni paari jangwaanɔ tum baɔa ni, si á di Yisrayelɔ dwi tiinã kuri fugã-bale bam taani.»

Zezi na wuuri o bri Pɔyɛɛɔ na wó vi-o te tun

(Matiyu 26:31-35, Mariki 14:27-31, Zan 13:36-38)

³¹ Zezi laan ma ta di Simɔn Pɔyɛɛɔ o wi: «Simɔn, Simɔn, sɔtaani sɔni di na cwɔɔɔ si di manɔ abam di nii, ni nɔɔɔ na caari mina te tun. ³² Amɔ nan loori We a pa nmu, si n ki n wɔ-didɔa di amɔ si n yi yagi-ni. Nmu nan na tusi, yi n wɔɔɔa na joori ya togi amɔ, si n pa n ko-biã fɔɔɔ ba zigi kɛɔkɛɔ.»

³³ Pɔyɛɛɔ laan ma ta did-o o wi: «A Yuutu, ba na lagɔ ba ki amɔ di nmu pɔna digɛ ni, naa ba na lagɔ ba gɔ dɔbam, a ta bá se si a joori nmu kwaga ni.»

³⁴ Zezi ma lɛr-o o wi: «Pɔyɛɛɔ, a lagɔ a ta nmu si, ku na wó loori si cubɔɔ keeri zum ti-bra-pɔra ni tun, nmu wó fɔ kuni bitɔ ni n yɛri amɔ.»

Zezi na tagɔ di o karabiã si ba ti ba yigã te tun

³⁵ O laan ma ta di ba maama o wi: «A daama na tɔɔɔ abam si á tɔɔ á tɔɔɔ We kwɛrɛ kam yi á ba jigi sɛbiã gan-lɔɔɔɔ di tampɔɔ di natra tun, wɔɔɔ muri abam na?»

Ba ma lɛri ba wi: «Awo, di wɔ gɛ kulɔkulɔ.»

³⁶ O ma ta di ba o wɔ: «Kɔ daari lele kuntu, wɔɔ na jigi sɔbiɛ gan-lɔgɔdi tɔn, kuntu tu manɔ si o kwe-di mu. Wɔɔ di na jigi tampɔgɔ tɔn manɔ si o kwe-kɔ mu. Wɔɔ maama na ba jigi sɔ-lɔŋɔ tɔn, kuntu tu manɔ si o kwe o gɔɔ mu o yɛgi o ma yɛgi sɔ-lɔŋɔ. ³⁷ Amu nan lagɔ a ta abam si, kɔɔ na pupunɔ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɔ amu nɔwaanɔ tɔn manɔ si kɔ ki, di kɔ na wɔ: <Ba wɔl-o di nɔn-balwaarɔ mu>.

Kuntu na pupunɔ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɔ amu nɔwaanɔ tɔn laan wɔ ki lele.»

³⁸ Zezi karabiɛ bam ma ta did-o ba wɔ: «Dí Yuutu, nii sɔ-lwaanɔ tile mu dí jiga.»

O ma lɔri-ba o wɔ: «Yagɔ-na si kɔ manɔ.»

Zezi na tiini o loori o Ko Wɛ te tɔn
(*Matiyu 26:36-46, Mariki 14:32-42*)

³⁹ Zezi deen ma nunɔ tɔv kɔm wɔnɔ o vu Olivi piu kɔm seeni, nɔ o na yɛni o ki te tɔn. O karabiɛ bam di ma tɔg-o ba vu. ⁴⁰ Ba na yi jɔgɔ kalɔ ba na maa ve tɔn, Zezi ma ta di ba o wɔ: «Á taá loori Wɛ, si á yi tɔ manɔm dum manɔ nɔ.»

⁴¹ O laan ma fɔɔri ba tee nɔ o vu o zigi daa nɔ, kɔ manɔ nɔɔnɔ na wɔ dɔɔ kandwe yi di yi me tɔn. O ma kuni doonɔ o loori Wɛ o wɔ: ⁴² «A Ko, nmɔ na se, si n pa cam dɔɔ na lagɔ di ba amu banɔ nɔ tɔn ke. Nan ki kɔɔ na tɔgi nmɔ wɔɔɔnɔ tɔn, si yi ki amu wɔɔɔnɔ na lagɔ kɔɔ tɔn.» ⁴³ O na loori Wɛ kuntu tɔn, Wɛ maleka ma nunɔ weyuu ka ba o te, yi ka wɔl-o di dam. ⁴⁴ O wɔ na tiini kɔ cɔgi zanzan tɔn ma pa o tiini o loori Wɛ di o wɔ maama. O lulunɔ ma ji nɔneenɔ jana te, yi kɔ luri tigi nɔ.

⁴⁵ O na loori Wɛ o ti tɔn, o ma zanɔ o joori o vu o karabiɛ bam te. O ma na si ba tigi ba dɔa wɔ-cɔgɔ kɔm nɔwaanɔ. ⁴⁶ O ma ta di ba o wɔ: «Bɛɛ mu yi á dɔa? Zanɔ-na si á taá loori Wɛ, si á yi tɔ manɔm dum manɔ nɔ.»

Ba na jaanɔ Zezi te tɔn
(*Matiyu 26:47-56, Mariki 14:43-50, Zan 18:3-11*)

⁴⁷ Zezi ta na wɔra o nɔɔnɔ kuntu tɔn, nɔn-kɔgɔ laan ma ba kɔ yi o te. Zudasɔ wɔɔ na yi o karabiɛ fugɔ-bale bam wɔ didɔa tɔn ma tɔgi ba yigɔ. O ma fɔɔri o yi Zezi te si o kukwɔr-o. ⁴⁸ Zezi ma ta did-o o wɔ: «Zudasɔ, nmɔ tu si n pa ba ja amu Nabiin-bu wɔm, yi n ta lagɔ n kukwɔri-nɔ mu na?»

⁴⁹ Zezi karabiɛ balɔ na wɔ o tee nɔ tɔn ma na kɔ na lagɔ kɔ ki-o te tɔn. Ba ma bwe-o ba wɔ: «Dí Yuutu, dí li dí sɔ-lwaanɔ tɔm dí zagɔ-ba na?» ⁵⁰ Ba wɔ didɔa ma li o sɔgɔ kɔm o ma zagɔ kaanum yuutu wɔm tɔntɔnɔv jazɔm zwe o go. ⁵¹ Zezi na ne kuntu tɔn, o ma ta di ba o wɔ: «Yagɔ-na». O ma vu o dwe nɔɔnɔ wɔm zwe dim, yi di je, di joori di yi di ya na yi te tɔn.

⁵² O ma daari o ta di kaanum yigɔ tiinɔ bam di Wɛ-di-kamunu kɔm yirina bam yigɔ tiinɔ di nakwa bam, ba na tu si ba ja-o tɔn, o wɔ: «Abam na kwe sɔ-lwaanɔ di da-lwaanɔ á ba si á ja amu tɔn, a yi nɔwɔnɔ mu na?»

⁵³ De maama a yɛni a wɔ abam tee nɔ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɔ, yi á wɔ jaanɔ amu. Kɔ nan na yi te tɔn, manɔ kam laan yie si á ki á wɔɔɔnɔ na lagɔ kɔɔ tɔn, beɔnɔwaanɔ manɔ mu yie si lim pe jonɔ dam.»

Pɔyɛri na siini o vin Zezi te tɔn
(*Matiyu 26:57-58,69-75, Mariki 14:53-54,66-72, Zan 18:12-18,25-27*)

⁵⁴ Ba laan ma ja Zezi, yi ba ja-o ba ke. Pɔyɛri ma dalɔ o tɔgi ba kwaga o da o vu. Ba ma vu ba yi kaanum yuutu wɔm sɔŋɔ. ⁵⁵ Ba ma dwe mini ba tiɔi sɔŋɔ kɔm titari nɔ. Nɔɔna bam ma vu ba je ba weeri mini dum.

Pɔyɛɛri dɪ ma tɔgɪ o vu o jɔni ba wɔnu. ⁵⁶ O na tɔgɪ o je mini dum yigɛ nɪ kuntu tɪn, sɔŋɔ kum tuntuŋ-kana kadoŋ ma yɔɔri o nii o yibiyɛ nɪ, yɪ o wɪ: «Nɔɔɔnɔ wuntu dɪ tɔgɪ o wɔ Zezi tee nɪ mu.»

⁵⁷ Pɔyɛɛri ma fɔ yɪ o wɪ: «Kaanɪ, a yɛr-o.»

⁵⁸ Kɔ na ki fiun tɪn, nɔɔɔnɔ wɔdoŋ dɪ daa ma na-o, yɪ o wɪ: «Nmɔ tɔgɪ n yɪ Zezi kɔgɔ kum nɔɔɔnɔ didɔba mu.»

Pɔyɛɛri ma lɛri nɔɔɔnɔ wɔm o wɪ: «A tɔgɪ a dai ba wɔ nɔɔɔnɔ.»

⁵⁹ Kɔ daa na ki fiun nɪnɛɛnɪ luu didɔba tɪn, nɔɔɔnɔ wɔdoŋ dɪ daa ma ta o wɪ: «Nɔɔɔnɔ wuntu sɪnɪ o tɔgɪ did-o mu. O dɪ yɪ Galile tu mu.»

⁶⁰ Pɔyɛɛri ma lɛri o wɪ: «Baaru, a yɛri n taanɪ dum kuri.» O ta na wɔra o ŋɔɔnɪ kuntu tɪn, cɪbwɔba ma da kɔ keeri.

⁶¹ Dɪ Yuutu Zezi laan ma pipiri o yɔɔri Pɔyɛɛri o nii. Pɔyɛɛri ma guli Zezi ya na tagɪ kulɔ did-o o wɪ: «Kɔ na wɔ loori sɪ cɪbwɔba keeri zɪm ti-bra-pɔra nɪ tɪn, nmɔ wɔ fɔ kuni bitɔ nɪ n yɛri amɔ.» ⁶² O na guli kuntu tɪn, o laan ma nuŋi, yɪ o tiini o keeri zanzan.

Ba na mwanɪ Zezi yɪ ba mag-o te tɪn

(Matiyu 26:67-68, Mariki 14:65)

⁶³ Nɔɔna balɔ dɛɛn na yɪri Zezi tɪn maa yáal-o ba mwan-o, yɪ ba kwɛri ba mag-o. ⁶⁴ Ba ma kwe gɔɔɔ ba ma kwɛli o yɛ, yɪ ba daari ba mag-o. Ba maa wɪ: «Lwari n bɪri dɪbam wɔbɔ na magɪ-m tɪn.» ⁶⁵ Ba ta maa ŋɔɔnɪ wɛɛnu dwi dwi ba ma cɔgɪ o yuu, yɪ ba twɔ-o zanzan.

Zwifɛ nakwa na di Zezi taanɪ te tɪn

(Matiyu 26:59-66, Mariki 14:55-64, Zan 18:19-24)

⁶⁶ Tɪga na pɔɔri tɪn, Zwifɛ bam nakwa kɔgɔ kum maama ma la daanɪ, dɪ ba kaanɪm yigɛ tiinɛ bam dɪ ba cullu karanyɪna tiinɛ maama. Ba laan ma pa Zezi nuŋi o vu taanɪ dum dim jɔgɛ o zigɪ ba yigɛ nɪ. ⁶⁷ Ba ma ta did-o ba wɪ: «Nmɔ na sɪnɪ n yɪ Krisi wɔm Wɛ na manɪ sɪ Dɪ tɔŋɪ Dɪ pa dɪbam tɪn, sɪ n ta.»

Zezi ma lɛri-ba o wɪ: «A na tagɪ kuntu a bɪri abam, á ta bá sɛ a ni. ⁶⁸ A nan daa na bwe abam taanɪ dɪ, abam bá sɛ sɪ á lɛri á pa-nɪ. ⁶⁹ Kɔ na puli lele kuntu, amɔ Nabiin-bu wɔm wɔ vu a jɔni Dam-Panɔwa Tu Banɔa-We jazɪm nɪ a da a di paari.»

⁷⁰ Ba maama laan ma bwe-o ba wɪ: «Kuntu tɪn, nmɔ nan sɪnɪ n yɪ Wɛ Bu wɔm mu na?»

Zezi ma lɛri-ba o wɪ: «Mɔ abam na wɪ te tɪn.»

⁷¹ Ba laan ma ŋɔɔnɪ daanɪ ba wɪ: «Dɪbam tɪti laan mu ni o kwɛrɛ kam na bɪri o tɪti cɔgɪm. Dɪ daa ba lagɪ maana tiinɛ sɪ ba ŋɔɔnɪ o taanɪ dum.»

23

Pilatɪ na bwe Zezi taanɪ te tɪn

(Matiyu 27:1-2,11-26, Mariki 15:1-15, Zan 18:28—19:16)

¹ Zwifɛ bam nakwa kɔgɔ kum maama dɛɛn ma zanɪ ba ja Zezi ba ja vu gɔvɪrma tu Pilatɪ te. ² Ba ma sɪŋɪ sɪ ba fɔ vwan ba pa-o, yɪ ba wɪ: «Dɪbam nɛ nɔɔɔnɔ wuntu mu o jɪgɪ dɪ tɪv kum nɔɔna bam o gana sɪ ba tɪsi. O tɛ-ba o wɪ, ba yɪ taa lai lampoo ba paɪ gɔvɪrma. O maa kwɛri o bɪri o tɪti nɪ wɔm mu yɪ Krisi, kɔ na lagɪ kɔ ta nɪ pɛ tɪn.»

³ Pilatɪ na ni kuntu tɪn, o ma bwe-o o wɪ: «Nmɔ mu yɪ Zwifɛ bam pɛ wɔm na?»

Zezi ma lɛr-o o wɪ: «Mɔ ka da n taga.»

⁴ Pilati ma ta di kaanum yigə tiinə bam di non-kəgə kum maama o wɪ: «Amɔ wɔ nɛ nɔɔnɔ wɔntɔ na ki kulɔ o cɔgɪ tɪn, sɪ dɪ di o taanɪ.»

⁵ Ba ma tiini ba nɔɔnɔ taanɪ dɪm, yɪ ba kwaana ba tɛ ba wɪ: «O nan yəni o tulɪ Zude tunɪ dɪm maama, o brɪ nɔɔna bam sɪ ba yɪ taa sɛ ba tɔ kum didɛɛra ni. O dɛɛn puli o ki kɔntɔ doŋ Galile ni mu, yɪ o laan yɪ yo seeni.»

⁶ Pilati na ni kɔntɔ tun, o ma bwe-ba sɪ o nii, nɔɔnɔ wɔm yɪ Galile tu mu na? ⁷ O na tu o lwarɪ ni Zezi nunɪ tɔ kɔlɔ Erɔdɪ na te tɪn, o ma pa ba ja-o ba vu wɔntɔ te sɪ o di taanɪ dɪm, bɛnwaanɪ Erɔdɪ di tɔgɪ o wɔ Zeruzalɛm ni manɔ kam kɔntɔ ni.

⁸ Erɔdɪ na nɛ Zezi tun, o maa jɪgɪ wɔpolo zanzan, bɛnwaanɪ o ya manɪ o ni o nɔwa, yɪ o tiini o lagɪ sɪ o na-o. O maa lagɪ sɪ o nii Zezi wɔ ki wo-kɪnkagɪlɪ o brɪ-o na. ⁹ O ma kwaanɪ o bwe-o wənu zanzan. Zezi ma wɔ sɛ o lər-o kulɔkulɔ. ¹⁰ Kaanum yigə tiinə di cullu karanyuna tiinə bam maa tɔgɪ ba zɪgɪ da, yɪ ba tiini ba nɔɔnɔ taanɪ dɪm di baarɪ sɪ ba ma di-o. ¹¹ Erɔdɪ di o pamanɔna bam laan ma gooni Zezi zanzan. Ba pa o zɔ paarɪ gɔrɔ sɪ ba ma mwan-o, yɪ Erɔdɪ laan pa o joori o vu Pilati te. ¹² Dɪntɔ dɛ dɪm ni Erɔdɪ di Pilati laan di cilonɔ mu daanɪ, yɪ ba dɛɛn ya culi daanɪ mu.

¹³ Pilati ma pa kaanum yigə tiinə bam di nakwa bam di nɔɔna bam maama la daanɪ o tee ni. ¹⁴ O ma ta di ba o wɪ: «Abam na sanɪ nɔɔnɔ wɔntɔ amɔ tee ni tɪn, yɪ á tɛ á wɪ, o yɪ wɔlɔ na ganɪ á tɔ kum nɔɔna bam o pa ba tɔsɪ tɪn, kɔntɔ mu a nan bwe-o abam yibiɔ ni sɪ a nii, yɪ a wɔ nɛ kulɔ o na ki o cɔgɪ yɪ abam ja-o kɔ nɔwaanɪ tɪn. ¹⁵ Erɔdɪ di wɔ nɛ kulɔ o na cɔgɪ tɪn. Mu kɔ kuri o pɛ o joori o ba dɪbam te. Á taá ye sɪ kulɔkulɔ tərɛ kɔ na wɔ pa ba ja-o ba gɔ tɪn. ¹⁶ Kɔntɔ nɔwaanɪ aá pa ba mag-o di balaarɪ mu, yɪ ba daar-o ba yagɪ.»

[¹⁷ Pakɪ candiə kam manɔ na yəni ka ba yɪ, Pilati manɪ sɪ o lɪ ba pɪntɔ didɔba mu o yagɪ sɪ o viiri.] ¹⁸ Non-kəgə kum maama ma ki daanɪ ba kaasɪ di kwər-dɛ ba wɪ: «Kɔ na yɪ nɔɔnɔ wɔntɔ, ja-o n gɔ, sɪ n daarɪ n lɪ Barabasɪ n pa dɪbam.» ¹⁹ Barabasɪ yɪ wɔlɔ ba dɛɛn na ki pɪna digə ni, o na ki jara di ba tɔ kum didɛɛra yɪ o gɔ nɔɔna tɪn nɔwaanɪ mu.

²⁰ Pilati na lagɪ sɪ o lɪ Zezi o yagɪ tɪn nɔwaanɪ, o daa ma ta di nɔɔna bam sɪ ba sɛ sɪ o yagɪ Zezi. ²¹ Ba ma daa ta vɪn, yɪ ba tiini ba kaasɪ banɔ banɔ ba wɪ: «Pa-o tɔvɔn-dagara banɔ ni n gɔ. Pa-o tɔvɔn-dagara banɔ ni n gɔ.»

²² O daa ta ma ta di ba o ki bitɔ o wɪ: «Bɛɛ wo-lɔŋɔ mu o kia? A wɔ nɛ kulɔ o na ki o cɔgɪ pa kɔ manɪ sɪ dɪ gɔ-o tɪn. Kɔntɔ tɪn, aá pa ba mag-o, yɪ a daarɪ a yag-o.»

²³ Ba daa ta maa tiini ba kwaana ba kaasɪ di kwər-dɛ, yɪ ba te di baarɪ ba wɪ: «N manɪ sɪ n pa-o dagara banɔ ni mu n gɔ.» Ba na tiini ba nɔɔnɔ di kwər-dɛ tɪn, ²⁴ kɔ ma pa Pilati sɛ sɪ o ki kulɔ ba na lagɪ tɪn. ²⁵ O ma pa ni sɪ ba lɪ Barabasɪ wɔlɔ ba na lagɪ sɪ o yagɪ o pa-ba tɪn. Wɔntɔ mu yɪ wɔlɔ ba ya na jaanɪ ba ki pɪna digə ni, o na ki jara di ba tɔ kum didɛɛra yɪ o gɔ nɔɔnɔ tɪn nɔwaanɪ. Pilati ma daarɪ o ki Zezi pamanɔna juɔa ni, sɪ ba ki-o ni kəgə kum wɔbɔŋa na lagɪ te tɪn.

*Ba na jaanɪ Zezi ba vu ba pa tɔvɔn-dagara banɔ ni te tɪn
(Matiyu 27:32-56, Marɪkɪ 15:21-41, Zan 19:17-30)*

²⁶ Pamanɔna bam laan ma ja Zezi ba maa kea. Nɔɔna bam maama maa tɔga. Ba na maa ve tɪn, ba ma jeeri nɔɔnɔ wɔdoŋ, o yɪrɪ mu Simɔn. O nunɪ Sireɛni mu. O dɛɛn ya nunɪ gaa mu o ba o yɪ tɔ wɔntɔ o maa kea. Pamanɔna bam ma ja-o, yɪ ba pa o zɪŋɪ dagara kam o bakalɪ ni o tɔgɪ Zezi

kwaga. ²⁷ Zeruzalem ko-foro deen maa togi Zezi kwaga. Kaana di maa togi ba wura, yi ba keerə ba fri ba titi o njwaani. ²⁸ Zezi ma pipiri o nii-ba yi o wi: «Zeruzalem kaana-ba, yi taá keeri-na amu njwaani. Á za taá keeri á titi di á biə njwaani. ²⁹ Benjwaani manja wó ba ka yi, yi baá ta wi: «Kaani wólu maama na yi ka-dugú tun yi yu-yono tu mu. Wólu na manj o wó lugi bu si o pa o njogi yili tun jigi yu-yono zanzan.» ³⁰ Yaara yam kuntu manja na yiə, noona wó loori pweeru si ti tu ba banja ni, yi ba loori pu-kum si ti kwəli-ba. ³¹ Taá nii-na, da-lta na jigi mini ka di tuntu tun, ku laan na yi da-kura, kaá ki ta?»

³² Ba deen ma ja non-balwaaru tile ba vu si ba wəli di Zezi ba gu. ³³ Ba ma vu ba yi jəgə kalb yiri na yi Yukol-pua piu tun. Ba laan ma ja Zezi ba pa dagara kam banja ni. Ba ma ja non-balwaaru tun di, ba pa dagari sidonnə banja ni. Ba ma cwi didva Zezi jazim ni. Wuwum maa wó o jagwiə ni. ³⁴ Ba na pagi Zezi dagara kam banja ni kuntu tun, o ma loori We o wi: «A Ko, yagi n ma n ce-ba, si ba yəri wono kulb ba na ki tun.»

Pamanja bam na lagi ba manj o gwaaru tun tun, ba tagi joro mu ba ma manj-ti.

³⁵ Non-kəgo kum maa zigi da ba niə. Zwifə bam nakwa bam ma ki-o cavura, yi ba mwana ba wi: «O yəni o vri noona njwa. O na suni o yi Krisi wum We na kuri tun, si o vri o titi njwa si dí nii.»

³⁶ Pamanja bam di maa mwan-o, yi ba jigi sa-nywana ba sunj o yigə ni. ³⁷ Ba maa wi: «Nmu na suni n yi Zwifə bam pə, si n vri n titi njwa si dí nii.» ³⁸ Ba deen ya pupuni təno ba tani-ku daa kam yira ni o yuu banja ni, yi ku wi:

«Wuntu yi Zwifə bam pə mu.»

³⁹ Non-balwaaru tibi ba na pagi di Zezi tun didva maa jigi Zezi o twia yi o wi: «Ku dai nmu mu yi Krisi wum We na tunj tun na? Nan vri n titi njwa, si n daari n vri dibam di n wəli da.»

⁴⁰ Non-baloro kudonj kum ma kaani kukum kum ku wi: «Nmu ba kwari We fəuni na? Ba lagi ba gu dibam maama mu. ⁴¹ Ku na yi dibam, dibam tūni dum manj, benjwaani kəm-balwaaru tibi dí na ki tun, ku manj si di ti mu. Ku nan na yi noonu wuntu, o wó ki kulbukulb o cəgi.» ⁴² O ma daari o ta di Zezi o wi: «Nmu na tu n ba n jonj n paari dum, si n guli a gulə.»

⁴³ Zezi ma lər-o o wi: «A lagi a ta ciga di nmu si, nmu wó jəni di amu We-səno kum ni zim de dum ni.»

⁴⁴ Ku ma vu ku yi manja kam wə na tu di yi yupari banja tun. Lugu kum maama ma ji lim taan, si ku vu ku yi luu batə. ⁴⁵ Wia kam daa ba jigi pooni. Goro kulb ba na ləgə ba ma ci We-di-laa kam tun ma kaari bile. ⁴⁶ Zezi laan ma kaasi di kwər-dia o wi: «Amu Ko, a kwe a joro a ki nmu juna ni.» O na tagi kuntu tun, o ma daari o ti.

⁴⁷ Pamanja bam yigə tu wum na ne kulb na ki tun, o ma tee We yi o wi: «Ku yi ciga pween. Noonu wuntu suni o yi non-njum mu.»

⁴⁸ Kəgo kulb maama na tu si ku nii kəm dum tun ma suni ba na ku na ki te tun. Ba na ma joori soro tun, ba maa fri ba titi ba veə, ba wó na cəgi tun njwaani. ⁴⁹ Ku daari balu maama na manj ba ye-o tun di kaana balu ya na togi did-o ba nunj Galile ba ba tun maa zigi daa ni ba niə.

*Ba na ki Zezi bəoni wuni te tun
(Matiyu 27:57-61, Mariki 15:42-47, Zan 19:38-42)*

⁵⁰⁻⁵¹ Noonu wodonj deen mu wura, o yiri mu Zuzefu. O nunj Zwifə tu kudonj mu, ku yiri mu Arimati. O maa yi Zwifə bam nakwa kəgo kum

nɔɔnɔ dɪdɔa mɔ. O ma kwəri o yɪ nɔn-ɲɔm, yɪ o tɔɔtɪ Wɛ dɪ ɔɪɔa. Ba kɔɔɔ kɔm ya na kɪ nɪ daanɪ sɪ ba ja Zezi tɪn, o wɔ sɛ ba na bɔɲɪ sɪ ba kɪ-o kɔlɔ tɪn. O maa jɪɔtɪ tɪna sɪ Wɛ paari dɪm wɔ ba nɔɔna tɪtari nɪ. ⁵² O ma zanɪ o vu Pilatɪ te, o loori cwəɲə sɪ o vu pari Zezi yɪra yam o kɪ. ⁵³ Pilatɪ na sɛ tɪn, Zɔzɛfɔ ma vu o pari Zezi dagara kam yuu nɪ. Ba ma kwe gar-jalɪ ba ma pipir-o, yɪ ba daari ba ja-o ba vu ba kɪ piu bɔɔnɪ wɔnɪ. Dɪntɔ yɪ bɔɔnɪ dɪlɔ ba dɛɛn na lugi-dɪ piu yɪra nɪ yɪ ba manɪ ba wɔ kɪ nɔɔnɔ da tɪn.

⁵⁴ Dɛ dɪm Zɔzɛfɔ na kɪ kɔntɔ tɪn maa yɪ dɛ dɪlɔ Zwifə bam na manɪ sɪ ba ti ba yigə ba siun dɛ dɪm ɲwaanɪ tɪn. Tɪɔa na yɪ, ba siun dɛ dɪm puli mɔ.

⁵⁵ Kaana balɔ ya na tɔɔtɪ dɪ Zezi ba nunɪ Galile tɪn dɛɛn ma da Zɔzɛfɔ kwaga, ba vu ba na bɔɔnɪ dɪm dɪ ba na tɪɲɪ Zezi te tɪn. ⁵⁶ Ba na nɛ kɔntɔ tɪn, ba ma joori ba vu sɔɲɔ. Ba ma vu ba lagɪ traltɔ nwi dwi dwi, sɪ ba ma turi Zezi yɪra yam. Ba siun dɛ dɪm nɪ ba ma sin dɪ ba tɪtɔɲa yam nɪ Wɛ cullu na bri te tɪn.

24

Zezi na bi o yaɔtɪ tɔvɔnɪ te tɪn

(Matiyu 28:1-10, Marɪkɪ 16:1-8, Zan 20:1-10)

¹ Dɛ dɪlɔ na sanɪ siun dɛ dɪm tɪn, kaana bam ma zanɪ ba go tɪɔa ba vu yibeeli dɪm jəɔə kam. Ba ma jɪɔtɪ traltɔ nwi silɔ ba na lagɪ ba ma turi Zezi yɪra yam tɪn. ² Ba na yɪ jəɔə kam tɪn, ba ma na kandwɛ dɪlɔ ya na pɪ bɔɔnɪ dɪm nɪ tɪn bibili dɪ tigi daa nɪ. ³ Ba ma vu ba zɔ bɔɔnɪ dɪm wɔ. Ba wɔ nɛ dɪ Yuutu Zezi da. ⁴ Ba wɔbɔɲa ma vugimi, yɪ ba yəri ba na wɔ bɔɲɪ kɔlɔ. Ba na zɪɔtɪ da kɔntɔ tɪn, nɔɔna bale ma da ba nunɪ ba zɪɔtɪ ba tee nɪ, yɪ ba zɔ gwaaru tɪ nyɪntɪ pugɔ pugɔ. ⁵ Fɔvɔnɪ ma ja kaana bam. Ba ma cɔɔlɔ ba yum tɪɔa nɪ. Nɔɔna bam laan ma ta dɪ ba ba wɪ: «Bɛɲwaanɪ mɔ á karɪ á beeri wɔlɔ na ɲwɪ tɪn twa wɔnɪ?» ⁶ O nan təri yo. O joori o bi. Guli-na kɔlɔ o dɛɛn na tagɪ dɪ abam manɔ kalɔ o ta na wɔ Galile nɪ tɪn, ⁷ yɪ o ta o wɪ, ba manɪ sɪ ba ja wɔm Nabiin-bu ba kɪ nɔn-balwaaru jɪnɔ nɪ, sɪ ba pa-o tɔvɔn-dagara banɔ nɪ ba gɔ, sɪ o laan joori o bi da yatɔ dɛ nɪ.»

⁸ Nɔɔna bam na tagɪ kɔntɔ tɪn, kaana bam laan ma guli Zezi ya na tagɪ kɔlɔ dɪ ba tɪn.

⁹ Ba ma zanɪ yibeeli dɪm jəɔə kam nɪ, ba joori ba vu ba ta dɪ Zezi karabiə fugə-dɪdɔa kam dɪ balɔ maama na tɔɔtɪ ba wɔra tɪn. ¹⁰ Kaana bam kɔntɔ mɔ yɪ Mari wɔlɔ na nunɪ Magɔdala, dɪ Zannɪ, dɪ Mari wɔlɔ na yɪ Zakɪ nu tɪn, kɔ wɛlɪ dɪ kaana balɔ na tɔɔtɪ dɪ ba tɪn. Bantu maama maa wɔra ba te kɔlɔ na kɪ tɪn ba bri Zezi karabiə fugə-dɪdɔa kam.

¹¹ Nɔɔna bam na ni tɪn, ba ma wɔ pɛ kaana bam taanɪ dɪm ja kuri, yɪ ba wɔ sɛ ba ni. ¹² Kɔ daari Pɪyɛɛrɪ ma zanɪ lɪla o duri o vu yibeeli dɪm jəɔə kam sɪ o nii. O na yɪ da tɪn, o ma tiiri o nii bɔɔnɪ dɪm wɔnɪ, yɪ o na garyiə yam yɪranɪ na tigi da. O ma joori o viiri, yɪ kɔ kɪ-o yəəu dɪ kɔlɔ na kɪ tɪn.

Zezi na bri o tɪtɪ nɔɔna bale te tɪn

(Marɪkɪ 16:12-13)

¹³ Dɪntɔ dɛ dɪm nɪ mɔ Zezi karabiə bam bale wɔ cwəɲə nɪ ba maa ve tɪv kɔdɔɲ, kɔ yɪrɪ mɔ Emayusi. Tɪv kɔm kɔntɔ yɪ nɪnɛnɪ kilometra fugə-dɪdɔa mɔ dɪ Zeruzalem. ¹⁴ Ba na maa ve tɪn, ba maa ɲɔɔna kɔlɔ maama na kɪ tɪn ba veə. ¹⁵ Ba na ɲɔɔnɪ yɪ ba bwe daanɪ kɔntɔ tɪn, Zezi tɪtɪ ma tɔ ba wɔnɪ o tɔɔtɪ dɪ ba o veə. ¹⁶ Ba na tɔɔtɪ daanɪ kɔntɔ tɪn, ba yɪə ma

pugimi yi ba wu lwar-o. ¹⁷ Zezi ma bwe-ba o wi: «Bee woŋo mu abam jigi á ŋɔɔni á veə?»

Ba na ni kuntu tin, ba ma zigi yi ba yigə nywanɩ. ¹⁸ Ba didba yiri mu Klupast. O ma ləri Zezi o wi: «Nɔɔna balɩ maama na zɔɔri Zeruzalem ni tun manɩ ba lwarɩ wo-kamunnu tɩɩ na ki da lele kuntu tin. Bee nan mu kɩa, yi nmu yiranɩ wɔ ni?» ¹⁹ O ma bwe-ba o wi: «Bee wəenu mu tintu?»

Ba ma ləri ba wi: «Ku yi kulɩ na ki Nazaretɩ tu Zezi tun mu. O yi We nijonnu mu, yi o kikiə di o ni-taanɩ maama jigi dam. We titi bri si ku yi ciga mu, yi nɔɔna maama di na kuntu. ²⁰ Dɩbam kaanum yigə tiinə bam di di tuɩ kum nakwa bam ma ja-o, ba vu ba pa ba di o taanɩ si ku ji tuɩni. Ba laan ma pa pamaŋna bam ja Zezi ba vu ba pa tuɩn-dagara yuu ni ba gu. ²¹ Dɩbam nan ya jigi tuna, si wuntu mu yi wulu na lagi o vri Yisrayelɩ dwi tiinə bam o yagi tin. Di kuntu maama, zɩm mu jigi da yatɔ woŋo kuntu na ki tin. ²² Kulɩ na wəli da tin, dɩbam kɔgɔ kum kaana badonnə ve o yibeeli dum jəgə kam ba na kulɩ na sɔɔri dɩbam yira. Ba ya ve titutu mu, ²³ yi ba wu ne o yira yam da. Ba ma joori ba ba, ba ta di dɩbam ni ba ne wo-kunkaguli mu. Ba ma na We malesɩ, yi si ta di ba si wi, Zezi daa ta ŋwi mu. ²⁴ Dɩbam nɔɔna bam badonnə di ma zanɩ ba vu yibeeli dum ni. Ba ma na ni ku sɩni ku yi nɩnɛni kaana bam na tagi te tin mu, ku daari Zezi titi mu ba wu ne.»

²⁵ Zezi laan ma ta di nɔɔna bam o wi: «Á ba jigi wɔbɔŋa na? Bee mu yi á warɩ á sɛ We kwəɩ kalɩ DI nijonɩnə bam dɛen na tɔɔli faŋa faŋa tin. ²⁶ Ku dai mu Krisi wɔm na manɩ si o na yaara yalɩ si o daari o di We-sɔŋo o jonji o paari tin na?» ²⁷ O laan ma manɩ kulɩ maama na pɔpɔni o ŋwaanɩ ku tiŋi We tɔnɔ kum wɔni tin o bri-ba. O ma puli o pa ba lwarɩ Moyisi zaasum dum kuri, yi o daari o bri-ba faŋa faŋa We nijonɩnə bam maama zaasum dum kuri na yi te tin.

²⁸ Ba na maa ke tin, ba ma vu ba twe tu kulɩ ba na maa ve tin. Zezi ma ki ni o maa ke yigə mu te. ²⁹ Nɔɔna bam ma wu sɛ, yi ba loor-o ba wi: «Tiga lagi ka yi. Nan zɩ n pəni dɩbam tee ni.» O ma sɛ yi o da o zɩ.

³⁰ O ma jəni si o di wɔdiu di ba. O ma kwe dɩpe yi o ki We le di ŋwaanɩ. O laan ma fɔ fɔ dɩpe dum o manɩ o pa-ba. ³¹ O na ki kuntu tin, mu ba yia pɔɔri yi ba laan lwar-o. Ba na lwar-o tin, o ma da o je ba yigə ni, yi ba daa wu ne-o. ³² Ba laan ma ta daanɩ ba wi: «Nmu wu ne na? Di ya na tɔgi daanɩ cwəŋə ni yi o ŋɔɔni o bri dɩbam We tɔnɔ kum wəenu tum kuri na yi te tin, di ya ba tiini di jigi wɔpolo na?»

³³ Ba ma zanɩ lila ba joori ba vu Zeruzalem tuɩ kum wu. Ba na yi da tin, ba ma na Zezi karabiə fugə-didba kam di nɔɔna badonnə bam na lagi daanɩ jəgə didba. ³⁴ Bantɩ ma te ba wi: «Ku yi ciga mu. Di Yuutu Zezi sɩni o bi o yagi tuɩni. O tu o bri o titi di Simɔn mu.»

³⁵ Nɔɔna bale bam di ma manɩ kulɩ na ki cwəŋə ni tin ba bri-ba. Ba daari ba manɩ Zezi na fɔgi dɩpe dum yi ba laan lwar-o te tin.

Zezi na bri o titi o karabiə bam te tin

(Matiyu 28:16-20, Mariki 16:14-18, Zan 20:19-23)

³⁶ Zezi karabiə bam ta na wura ba ŋɔɔni kuntu tin, o ma da o ba o zigi ba titari ni. O ma jɔɔni-ba yi o wi: «Yazurə wɔ jəni di abam.» ³⁷ Ba bucara ma di yi fuɩni ja-ba zanzan. Ba ma bɔŋi ni ba ne ciru mu. ³⁸ O ma ta di ba o wi: «Beŋwaanɩ mu ku sɩ abam kuntu? Bee mu yi á jigi bubwea di amu? ³⁹ Fɔgi-na á nii amu jia di a ne na yi te tin. Ku sɩni ku yi amu.»

Taanu-na amu á nii. Ciru ba jigi ya-nwana di kwi, ni á na nai amu na yi te tun.»

⁴⁰ O na tagi kuntu tun, o ma bri-ba o jataala di o ne. ⁴¹ Ku na tiini ku jigi wupolo ku pa-ba tun, ba ta waru ba se ni ku yi ciga, yi ku su-ba zanzan. O ma bwe-ba o wi: «Á jigi wodiyo yo ni si di di na?» ⁴² Ba ma twari kalaj-saja ba pa-o. ⁴³ O ma jonji-ka o di ba yibiyè ni.

⁴⁴ O laan ma ta di ba o wi: «Wænu tlu na ki amu tun manj di taanu dilu a na manj a ta a bri abam, manja kalu a ta na wu abam wunu tun. A deen tagi a wi, kulu maama na pupuni amu nwaanu We tɔnɔ kum wunu tun manj si ku ki mu. Ku na yi kulu Moyisi di faja faja We nijonhè bam na pupuni tun, di kulu na pupuni We laj-ɲwi tɔnɔ kum wunu tun maama.»

⁴⁵ O ma daari o pa ba wu pupu, si ba wani ba lwaru We tɔnɔ kum na bri kulu tun kuri. ⁴⁶ O ma ta o bri-ba o wi: «Ba pupuni We tɔnɔ kum wunu ba wi: <Krisi wum lagi o na yaara zanzan mu si o ti, yi o laan wu joori o bi o yagi tɔnu da yato de ni.> ⁴⁷ Ba daa ta pupuni ba wi: <O karabiè wu vu lugu banja dwi tiinè maama te, yi wum yiri dum nwaanu baá bri noona ni ba manj si ba lani ba wubu mu, si We laan yagi ba lwarum DI ma ce-ba.> Á nan manj si á puli Zeruzalem ni mu á taá tɔɔli We kwərə kam kuntu. ⁴⁸ Abam ne kulu maama na ki tun, á nan manj si á bri noona kuntu mu. ⁴⁹ A nan wu tunj wulu wum a Ko na goni ni si o ba abam te tun, yi o na tuə, oó pa abam na dam dilu na nunji We te tun. Manj-na Zeruzalem ni, si á taá cəgə dam dilu a na te tun.»

Zezi na joori o vu We-səŋɔ te tun

(Mariki 16:19-20, Tituŋa Tɔnɔ 1:9-11)

⁵⁰ Zezi laan ma ja-ba o nunji tu kum wunu, o ja vu o yi Betani seeni. O ma zəŋi o ja weyuu ni, yi o ta di ba o wi: «Amu pɛ abam yu-yonɔ.» ⁵¹ O na ki-ba yu-yonɔ kuntu tun, o ma yagi-ba yi We kwe-o DI ja di DI sɔŋɔ. ⁵² Ba ma kuni doonə ba zul-o, yi ba laan daari ba joori Zeruzalem di wupolo zanzan. ⁵³ Ba na wura tun, ba wu fɔgi ba kwe We-di-kamunu kum vəŋə, yi ba zuli We manja maama.

**Wε taani dɪɓ
ZAN
na pɔpɔni tun**

**Wε taani dɪɓ Zan na pɔpɔni tun na bri
dɪbam kɔɓu tun mu tuntu**

Zan wɔɓu na yi Zezi karabiə fugə-bale bam wɔ dɪɓa tun mu pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ (Matiyu 10:2). O na yəni o nɔɔni o titi wonɔ, o ba bəi o yiri, oɔ pɔpɔni ni karabu wɔdonj mu (Zan 18:15), naa wɔɓu Zezi na soe tun (Zan 13:23).

Zan bri ni Zezi yi Krisi wɔm o Ko Wε na tɔnɔ tun mu, ni DI na manɔ DI go ni te tun. Zezi mu yi cwəŋə kalɔ dɪ na wɔ da da dɪ na nɔwɔ kalɔ na ba ti tun Wε tee ni. Wɔm mu yi cɪga tu, o yi pooni dɪɓ na bri Wε cɪga kam, o yi wɔdiu kɔɓu na pai nɔwɔ tun, yi o yi nayirɔ wɔɓu na nii dɪbam banja ni, oɔ vanɔ dɪbam si dɪ yi dɪ Ko Wε te.

Zan tɔnɔ kɔm wɔni, o de yigə o bri ni Zezi yi Wε Bitara mu ka na wɔra manja maama. Ka ma ji nabiinu, yi o zɔuri dɪbam titari ni. O bri Zan wɔɓu na miisi nɔɔna na wɔni tun na bri Zezi cɪga kam te tun (pɔɔrum 1).

O ma ta bri Zezi na jeeri nɔɔna dwi təri təri te tun. Zan bri wo-kunkagɔla yarpe yalɔ Zezi na kia yi ya yi nyinyugɔ, kɔ bri dɪbam o na yi wɔɓu tun (pɔɔrum 2-12).

O ta ma bri Zezi na zaasi o karabiə te titi dɪɓ ba na jaan-o tun wɔni (pɔɔrum 13-17).

Tɔnɔ kɔm tiim jəgə ni, kɔ bri dɪbam ba na jaani Zezi ba di o taani te, yi ba pa-o tɔun-dagara banja ni ba gɔ, yi o joori o bi o yagi tɔunɔ, yi o bri o titi dɪ o karabiə bam te tun (pɔɔrum 18-21).

Zan wɔ pɔpɔni wəənu tɪɓ maama Matiyu dɪ Mariki dɪ Luki na pɔpɔni tun. Wɔntɔ yiranɔ nan mu bri kɔ na ki te kadri candiə manja ni Kana ni tun (2:1-12), dɪ Zezi na jeeri Nikodem (3:1-21) dɪ Samari tiinə kaani te tun (4:1-12), dɪ o na pɛ kɔrɔ na yazurə Betizata jəgə kam ni te tun (5:1-18), dɪ o na pɛ Lazaari joori o bi te tun (11:1-44).

Zan na bri wəənu tɪɓ Zezi na ki tun, o laan ma daari o bri Zezi na zaasi nɔɔna bam yi o bri-ba ti kuri te tun.

Wε Bu Zezi Krisi mu yi bitara kalɔ na pai nabiinə nɔwɔ tun

¹ Pulim ni tun, Bitara kam manɔ ka wɔra mu, yi lɔgɔ banja daa ta tərə. Ka manɔ ka wɔ Wε tee ni mu. Wɔɓu na yi Bitara kam tun dɪ Wε maama yi bidwi mu. ² O manɔ o wɔ Wε tee ni mu pulim ni. ³ Kɔ de dɪ wɔntɔ mu yi Banja-Wε dɛɛn ki wonɔ maama. Kɔɓukɔɓu tərə Wε na kia, yi kɔ wɔ de dɪ wɔntɔ. ⁴ Wɔm mu pai nabiinə na nɔwɔ. Nɔwɔ kam kɔntɔ nan mu pai nabiinə na pooni. ⁵ Pooni dɪm kɔntɔ na tu tun, dɪ zəli lim, yi lim daa warɔ pooni dɪm dɪ zəli.

⁶ Wε dɛɛn tɔnɔ nɔɔnɔ wɔdonj, o yiri mu Zan. ⁷ O tu si o ta wɔɓu na yi pooni dɪm tun taani mu o bri nɔɔna, si nabiinə maama wanti ba lwar-o si ba daari ba sɛ-o. ⁸ Zan titi dai pooni dɪm. O nan tu si o ta wɔɓu na yi pooni dɪm tun taani mu o bri nɔɔna.

⁹ Wɔɓu na yi pooni dɪm cɪga cɪga tun dɛɛn nunɔ Wε te mu o ba lɔgɔ banja. Wɔntɔ mu pai nabiinə maama na pooni si ba wanti ba lwarɔ Wε. ¹⁰ O dɛɛn ma ba lɔgɔ banja o wɔra. Kɔ ya de dɪ wɔntɔ mu yi Wε ki lɔgɔ. Dɪ kɔntɔ dɪ, nabiinə daa ta wɔ lwar-o. ¹¹ O ma ba o titi tɪɓ, yi o dwi tiinə wɔ jeer-o

lanyiranu. ¹² Ku daari balu maama na se-o yi ba ki ba wu-dudua did-o tun, o ma pa-ba ni si ba ji Baɗa-We biə. ¹³ Ba na jigi We biə kuntu tun, ku dai nabiinə na luri te tun, naa noona yira lagum, naa noona wubunja na lagu te tun. Ku nan yi Baɗa-We titi mu pe ba ji DI biə.

¹⁴ Bitara kam deen ma ji nabiinu, yi o zuri dibam titari ni. We zaani di DI ciga maama tiini ka wu o tee ni. Di ma na o paari-zulə na dagi te, o na yi o Ko We Bu-dua tun nwaani.

¹⁵ Zan deen nooni wuntu taani, yi o ta di kwər-dia o wi: «Mu wulu wum a na manji a ta o taani a wi, noonu wudon wu sanji amu kwaga o ba. Wuntu yi kamunu o dwe amu, benwaani o manji o wura yi amu yaa ta tara.»

¹⁶ Wuntu mu yəni o pa dibam maama na zaani zanzan, o na tiini o jigi We zaani lanyiranu tun nwaani. ¹⁷ Benwaani We pe DI callu tum Moyisi mu yi o pa dibam. Ku daari, ku na yi We zaani di DI ciga kam, DI de DI Bu Zezi Krisi nwaani mu DI pa dibam ka. ¹⁸ Noon-noonu ta manji o wu ne Baɗa-We. Ku daari DI Bu-dua kam mu pe di lwaru-DI. Wuntu di We yi bidwi mu. O maa wu o Ko Baɗa-We tkaeri ni.

Zan na nooni Zezi taani te tun

(Matiyu 3:1-12, Mariki 1:1-8, Luki 3:1-17)

¹⁹ Zan deen na pe noona lwaru Zezi te tun mu tuntu: Zwifa yigə tiinə balu na zuri Zeruzalem ni tun deen ma tuni ba kaanum yigə tiinə di Leviti tiinə si ba vu Zan te. Ba ma vu ba bwe-o ba wi: «Nmu yi wɔɔ mu?»

²⁰ Zan ma vuri o ta-ba o wi: «Ku dai amu mu yi Krisi wum We na tuni tun.»

²¹ Ba ta ma joori ba bwe-o ba wi: «Nmu nan yi wɔɔ mu za? Nmu yi Eli mu na?»

O ma leri-ba o wi, wum dai Eli. Ba daa ma bwe-o ba wi: «Nmu yi We nijonnu wulu na manji si o ba tun mu na?»

O maa wi: «Awo.»

²² Ba laan ma ta ba wi: «Nmu nan yi wɔɔ? Di manji si di ja nmu na leri te tun mu, di vu di ta di bri balu na tuni dibam tun. Ta n bri dibam nmu na yi wulu tun.»

²³ Ba na bwe-o kuntu tun, Zan ma leri-ba o wi:

«Amu yi wulu na tooli kwəra kagua wuni a wi:

«Zan-na á kwe cwəgə kalu di Yuutu wum na lagu o ba o togi da tun,

á pa ka fəgi ka yɔɔri lanyiranu.»

Mu We nijonnu Ezayi na manji o ta amu taani te tun.»

²⁴ Noona badonnə di deen togi ba wu ba wuni, ba na nunji Farizian tiinə kəgə kum wuni. ²⁵ Ba ma bwe Zan ba wi: «Nmu nan na suni n dai Krisi wum We na tuni tun, yi n dai Eli naa We nijonnu wulu na manji si o ba tun, wɔɔ mu pe nmu ni si n miisi noona na wuni?»

²⁶ Zan ma leri-ba o wi: «Ku na yi amu, a yəni a miisi noona na wuni mu. Abam nan na zigi tun, noonu wu á titari ni yi á yər-o. ²⁷ Wuntu mu lagu o sanji amu kwaga o ba, yi a wu manji si a li o ne natra di.»

²⁸ Kuntu maama deen ki Betani ni mu, Zorden bugə kam bube dım ni, me Zan na miisi noona na wuni We nwaani tun.

Zan bri ni Zezi mu yi We Pəlbə wulu na li nabiinə lwarum tun

²⁹ Tiga na puri tun, Zan ma na Zezi na ve o maa biuni o te. O ma ta di balu na wura tun o wi: «Nii-na We Pəlbə wulu na li nabiinə lwarum tun. ³⁰ A ya tagi a wi: «Noonu wu sanji amu kwaga o ba, yi o yi kamunu o

dwe amu, beŋwaani o maŋi o wuru yi amu yaa ta tərə.» Ku nan yi wuntu taani mu a tea. ³¹ Amu tti deen maŋi a yəri o na yi wulu tun, yi a laan ba a lwar-o. A nan tu si a pa Yisrayeli dwi tiinə mu lwar-o. Kontu ŋwaani mu a yəni a miisi nɔɔna na wuntu.»

³²⁻³³ Zan daa ta ma ŋɔɔni Zezi taani o bri-ba o wi: «A ya yəri We Bu wum na yi wulu tun. Wulu nan na tunɗi-ni si a ba a miisi nɔɔna na wuntu tun tagi o wi, a na ne We Joro kum tu ku wu nɔɔnu wulu baŋa ni tun, wuntu mu yi wulu na wu miisi nɔɔna We Joro kum wuntu tun. A laan nan ne We Joro kum na nunji weyuu ni ku tu ku ba ku wu nɔɔnu wuntu baŋa ni, yi ku nyi di kunkwəŋə te. ³⁴ Amu suntu a na kulu We na tagi tun, yi a lagi a ta ciga di abam si wuntu mu yi We Bu wum.»

Zezi na de yiga o bəŋi o karabiə balu tun

³⁵ Tɔga na puuri tun, Zan di o karabiə bale daa ta maa wuru. ³⁶ Zan ma na Zezi na ve o maa kea. O ma ta o wi: «Nii-na We Pɔlbu wum.»

³⁷ Zan karabiə bale bam ma ni o na tagi kulu tun. Ba ma pe Zezi kwaga ba pu. ³⁸ Zezi ma pipiri o nii o na ba na tɔg-o tun. O ma bwe-ba o wi: «Abam beeri beɛ mu?»

Ba ma ləri ba wi: «Rabi, nmu zɔuri yən mu?» (Rabi kuri mu Karanyina.)

³⁹ O ma ləri-ba o wi: «Ba-na si á wu na.» Ba ma tɔgi did-o ba vu ba na o na zɔuri me tun. Ku yi didaan-ni ni mu. Ba ma maŋi o tee ni ba tu we.

⁴⁰ Nɔɔna bale balu na ni Zan na tagi Zezi taani dum te yi ba daari ba tɔg-o tun diduɓa yiri mu Andre. O yi Simɔn Piyɛeri nyaani mu. ⁴¹ Ba na joori tun, Andre ma ki lila o vu o zumbaaru Simɔn te, o ta did-o o wi: «Dibam ne Mesi wum.» (Yiri dum kontu di Kriŋi yi bidwi mu.)

⁴² O laan ma ja-o o vu Zezi te. Zezi ma nii o yibiyə ni yi o wi: «Nmu yi Simɔn wulu na yi Zan bu tun mu. Nmu yiri laan wu ta yi Sifasi mu.» (Yiri dum kontu di Piyɛeri yi bidwi mu, yi di kuri mu Puloro.)

⁴³ Tɔga deen na puuri tun, Zezi ma buŋi si o vu Galile. O ma vu o jeeri Filipi, yi o ta did-o o wi: «Ba n ta n tɔgi amu.»

⁴⁴ Filipi nunji Betisayida mu, tɔu kulu Andre di Piyɛeri di na nunji da tun.

⁴⁵ Filipi laan ma zaŋi o vu o jeeri nɔɔnu wɔɔɔŋ, o yiri mu Natanayeli. O ma ta did-o o wi: «Dibam ne wulu wum Moyisi na puɔɔni o taani faŋa faŋa We cullu tɔnɔ kum wuntu tun, yi We nijonə di deen puɔɔni ba ta o taani tun. Wuntu mu yi Zezi, o yi Zuzefu bu mu. O nunji Nazareti.»

⁴⁶ Natanayeli ma ta did-o o wi: «Wo-laa kontu wu wanu ku nunji Nazareti na?»

Filipi ma ləri o wi: «Ba si n na.»

⁴⁷ Ba na maa ve tun, Zezi ma na Natanayeli na maa buɔni o te. O ma ta o taani o wi: «Wuntu suntu o yi Yisrayeli dwi tu mu ciga ciga, o wu lana.»

⁴⁸ Natanayeli ma bwe-o o wi: «Nmu ki ta mu n ye amu?»

O ma lər-o o wi: «A ya ne nmu maŋa kam n na wu kapuru kum kuri ni ku loori Filipi na bəŋi nmu tun.»

⁴⁹ Natanayeli ma lər-o o wi: «Karanyina, nmu yi Baŋa-We Bu mu, yi n ta yi Yisrayeli tiinə pe.»

⁵⁰ Zezi ma ta did-o o wi: «Nmu na se amu tun, ku yi a na tagi a wi, a ya ne nmu kapuru kum kuri ni tun ŋwaani mu. Nmu nan wu na wo-kunkagila yalu na tiini ya dana ya dwe kontu tun.» ⁵¹ O laan ma ta o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, abam wu ba á na weyuu na puuri, yi We malesi tɔgi da si diinə yi si tuə Nabiin-bu wum baŋa ni.»

2

Zezi na ve kadiri candiä Kana ni te tin

¹ Da yale dëen na ke tin, ba maa wura ba ki kadiri candiä Galile tiv kudoŋ ni, ku yiri mu Kana. Zezi nu maa tɔgi o wura. ² Ba dëen bæŋi Zezi di o karabiä bam kadiri candiä kam kontu ni. ³ Ba na wura tin, tweeru biä sana kalu yiri na yi ven ba ya na jigi ba nyo tin ma ti. Zezi nu ma ta did-o o wi: «Ba daa ba jigi sana si ba nyo.»

⁴ Zezi ma læri o wi: «A nu, nmɔ lagɔ n bri-ni a na wó ki kulɔ tin na? A maŋa kam daa ta wɔ yi.»

⁵ O nu wɔm laan ma ta di wɔdi-maŋna bam o wi: «O na tagɔ kulɔ maama di abam, si á ki.»

⁶ Kandwa kambi-zɛ sɔrdɔ dëen maa zɔgi da. Si didɔba maama jigi nɔnɛni litra fusɔrdɔ naa bi mu. Si dëen zɔgi da si nɔɔna ta maa sin ba jia di ba zwi mu, ni Zwifä bam cullu tum na bri te tin. ⁷ Zezi ma ta di wɔdi-maŋna bam si ba mɔ na ba su kambi sum ni. Ba ma mɔ na ba su si ni ba pɛɛɛɛ. ⁸ O daa ma ta-ba o wi, ba laan mɔ na bam ba vu ba pa wɔɔɔ na nii candiä kam wænu tum baŋa ni tin. Ba ma mɔ ba pa-o. ⁹ O ma nyo na bam, didaani ba maŋi ba ji tweeru biä sana. O ma wɔ lwarɔ sana kam kontu na nuŋi mɛ, yi wɔdi-maŋna balu na mɔɔni na bam tin nan ye. Nɔɔnu wɔɔɔ na nii candiä kam baŋa ni tin laan ma bæŋi kan-barɔ wɔm o ta did-o o wi: ¹⁰ «Nɔɔnu maama yæni o pa sa-ŋuŋa mu yigæ yi ba nyo. Ba laan na yæni ba nyo ba su, o ma pa-ba sana kalu na ba tiini ka ywænæ tun yi ba nyo. Nmɔ nan kwe sa-ŋuŋa kam mu n zɔgi, yi n laan ba n kwe-ka n pa dɔbam ku kwaga ni.»

¹¹ Mu Zezi na dɛ yigæ o ki wo-kɔnkagɔɔ dɔɔ tin. O dëen ki-di Kana ni mu, Galile tiv ni, si ku bri nɔɔna ni o nuŋi Wɛ te mu. Ku ma pa nɔɔna lwarɔ o dam na yi te tin. O karabiä bam na nɛ kontu tin, ba ma ki ba wɔ-dɔɔba did-o.

¹² Kontu dëen na ke tin, Zezi di o nu di Zezi nyaana di o karabiä bam ma vu Kapernawum ba ki da finfin da.

Zezi na zæli pipimpiinä Wɛ-di-kamunu kum ni te tin

(Matiyu 21:12-13, Mariki 11:15-17, Luki 19:45-46)

¹³ Ku dëen ma daari fin si Zwifä bam di ba candiä kalu yiri na yi Paki tin. Zezi ma zaŋi o vu Zeruzalem. ¹⁴ O na yi da tin, o ma vu Wɛ-di-kamunu kum ni. O ma na nɔɔna na jigi naani di peeni di kunkwæn-pulæ ba yægæ ka kunkɔɔɔ kum ni. Sæbu-lænnæ di maa je da ba læni ba sæbiä. ¹⁵ O ma kwe ŋuɔi o ma ki balaari o zæli peeni sum di naani dum maama, o pa di nuŋi. O ma daari o yigi sæbu-lænnæ bam taabullu tum o di tɔga ni, o pa ba sæbu kum jagɔ. ¹⁶ O ma daari o ta nɔɔna balu di na jigi kunkwæn-pulæ bam ba yægɔ tin o wi: «Ja-na-ba á ja nuŋi yo. Á yi zaŋi á pa a Ko Wɛ digæ kam taa yi pipiu jægæ.»

¹⁷ Zezi na ki kontu tin, o karabiä bam laan ma ba ba guli ku na pupuɔni Wɛ tɔɔɔ kum wɔni ku wi te: «Amu na tiini a jigi sono kulɔ nmɔ Wɛ-di-kamunu kum ŋwaani tin nyi nɔnɛni mini na di-ni te tin mu.»

¹⁸ Zwifä yigæ tiinæ bam laan ma bwe Zezi ba wi: «Wo-kɔnkagɔɔ dɔɔ nmɔ wó ki, si ku pa dɔbam lwarɔ ni nmɔ jigi ni si n zæli nɔɔna bam kontu?»

¹⁹ Zezi ma læri-ba o wi: «Abam na magɔ Wɛ-digæ kantɔ maama á di tɔga ni, amu wó ma da yatɔ mu a joori a lo-ka a zɔgi.»

²⁰ Ba laan ma ta ba wɔ: «Ba mɛ bɛna fiinna yardɔ mu (46) ba ma lo Wɛ-di-kamunu kuntu ba ti. Nmu nan wɔ ki ta mu n ma da yatɔ yɛranɔ n joori n lo-ka n zigɔ?»

²¹ Zezi nan ya na nɔɔnti Wɛ-digɛ kam taantɔ kuntu tun, ku yi o titi yɛra yam taantɔ mu o taga. ²² Ku deen na tu ku yi maɲa kam Zezi na tigi yi o joori o bi tun, o karabiɛ bam ma guli o deen na tagɛ te tun. Ba ma se kulu na pupɔnti Wɛ tɔnɔ kum wɔnti tun, di Zezi na tagɛ kulu tun.

²³ Zezi deen na wɔ Zeruzalem ni Paki candiɛ kam maɲa ni tun, nɔɔna zanzan ma na wo-kɔnkagila yalɔ o na ki tun, yi ba laan se-o. ²⁴ Zezi deen nan wɔ pe-ba o wɔ maama, beɲwaantɔ o ye nɔɔnti maama na yi te tun. ²⁵ O maa ba lagɛ si nɔɔn-nɔɔnti bri-o nabiinɛ na yi te tun, o na maɲi o ye kulu na wɔ nabiinu maama biɛarɔ ni tun nɲaantɔ.

3

Nikodem na ve Zezi te te tun

¹ Nɔɔnti wɔɔɔɔ deen mu wɔra, o yɛri mu Nikodem. O nunɲi Farizian tiinɛ kɔɔɔ kum wɔnti mu. O maa tɔɔi o yi Zwifɛ bam yigɛ tu didɔa. ² De didɔi o ma zaɲi o vu Zezi te titi ni, yi o ta did-o o wɔ: «Karanyina, di ye ni Wɛ mu tunɲi nmu si n ba n bri nɔɔna DI cɔga kam. Di ne wo-kɔnkagila yalɔ nmu na ki tun. Ku pe di lwarɔ ni Wɛ mu sɔnti DI wɔ nmu tee ni, DI paɲi n wai wo-kɔnkagila yam n kia.»

³ Zezi ma lɛr-o o wɔ: «A lagɛ a ta cɔga di nmu si, ba na wɔ joori ba lu nɔɔnti wɔlɔ tun, kuntu tu bɔ wani o na Wɛ paari dum na yi te tun.»

⁴ Nikodem ma bwe-o o wɔ: «Nɔɔnti na yi nɔn-kwiɔn, baɔ ki ta mu ba lu-o daga? O bɔ wani o joori o zɔ o nu wɔ si ba daa lu-o.»

⁵ Zezi ma lɛr-o o wɔ: «A lagɛ a ta cɔga di nmu si, nɔɔnti wɔlɔ Wɛ na wɔ mɛ na di DI Joro kum DI pa o na lɛr-dɔɲa tun, kuntu tu bɔ wani o zɔ Wɛ paari dum wɔnti. ⁶ Nabiinɛ na lugi nɔɔnti wɔlɔ tun, ku yi lugu baɲa nɲia mu o jiga. Ku daari, Wɛ Joro kum na lugi wɔlɔ tun, ku yi Wɛ Joro kum nɲia mu o jiga. ⁷ Yi pa ku sɔ-m di a na tagɛ kulu ni ku maɲi si ba joori ba lu abam tun. ⁸ Ku na yi viu, ku yɛni ku duli mɛ di mɛ ku na lagɛ tun mu. N yɛni n ni ku sɔɔ kum, yi n yɛri ku na nunɲi mɛ di ku na maa ve mɛ tun. Ku yi bidɔi mu di Wɛ Joro kum na pe wɔlɔ maama nɲi-dɔɲa tun.»

⁹ Nikodem ma bwe o wɔ: «Kɔɔ ki ta mu ku ki kuntu?»

¹⁰ Zezi ma lɛr-o o wɔ: «Nmu yi Zwifɛ bam karanyina mu, yi n daa n ta yɛri wɛnu tuntu? ¹¹ A lagɛ a ta cɔga di nmu si, di yɛni di te wɛnu tɔlɔ di na ye tun mu, yi di kwɛri di nɔɔnti kulu di na ne tun di bri nɔɔna. Di kuntu di, á ta ba se dibam taantɔ dum. ¹² A na te lugu kuntu baɲa wɛnu taantɔ a bri abam yi á ba se a ni tun, a laan na nɔɔnti Wɛ-sɔɲɔ wɛnu a bri abam, á wɔ ki ta mu á se a ni? ¹³ Nɔɔn-nɔɔnti tɛrɛ o na diini Wɛ-sɔɲɔ, ku na dai Nabiin-bu wɔm na zigɔ da o tu tun yɛranɔ.

¹⁴ Ni Moyisi deen na zɛɲi can-na bɛsankwɛa kam o palɔ daa yuu ni kagɔa kam wɔnti te tun, ba nan maɲi si ba kwe Nabiin-bu wɔm di ba zɛɲi wɛyuu ni kuntu mu, ¹⁵ si ku pa nɔɔnti wɔlɔ maama na ki o wɔ-didɔa did-o tun na nɲi-dɔɲa kalɔ na ba ti tun.»

¹⁶ Beɲwaantɔ Wɛ na tiini DI soe nabiinɛ tun mu pe DI tunɲi DI Bu-dɔa si o ba lugu baɲa, si wɔlɔ maama na ki o wɔ-didɔa did-o tun daa yi cɔɔi, si o na nɲi-dɔɲa kalɔ na ba ti tun. ¹⁷ Wɛ na tunɲi DI Bu wɔm si o ba lugu baɲa kuntu tun, ku dai si o di nabiinɛ taantɔ si o cɔɔi-ba, ku nan yi si o vɛi-ba lwarɔm wɔnti mu o yagi. ¹⁸ Wɔlɔ maama na ki o wɔ-didɔa di Wɛ

Bu wum tun, ba daa bá di o taani. Ku daari wulɔ maama na wɔ sɛ-o tun maɲi o ga bura mu, o na vin si o sɛ We Bu-dua kam tun ɲwaani. ¹⁹ We na di nabiinɛ taani te tun mu tuntu: We pɛ wulɔ na yi pooni tun mu ba lugu baɲa. Nabiinɛ nan soe lim ba dwe pooni dum ba tɔɔɲ-balwaaru tun ɲwaani. ²⁰ Nɔɔɔ wulɔ maama na ki kɛm-balwaaru tun culi pooni dum mu, o bá sɛ si o nunɲi di yigə ni, si o wo-balwaaru tum wú jalɔ jaja. ²¹ Wulɔ maama nan na tɔɔɲ cɪga cwəɲə tun wú nunɲi pooni dum yigə mu, si ku bri ni o tɔɔɲa maama tɔɔɲ We wɔbɔɲa mu.

Zan daa na ɲɔɔni Zezi taani te tun

²² Kuntɔ kwaga ni Zezi di o karabiə bam ma vu ba beeri Zude ti-balwa bam wɔni. Ba ma daani jəgə kam kuntɔ ni, yi o miisi nɔɔna na wɔni We ɲwaani. ²³ Zan dɛɛn maa wɔ ɛnɔn ni. Tiw kum kuntɔ batwari didaani Salim. O di maa wura o miisi nɔɔna na wɔni, na na daga je sɔm kuntɔ ni tun ɲwaani. Nɔɔna zanzan dɛɛn yəni ba tui o te maɲa maama, si ba pa o miisi-ba na wɔni. ²⁴ Maɲa kam kuntɔ ni ba ta wɔ jaani Zan ba pi.

²⁵ Zan karabiə badonnə dɛɛn ma magɔ kantɔɔɔ di Zwifu wɔɔɔɔɔ, di nɔɔna na maɲi si ba zari ba titi te si ku tɔɔɲ Zwifə bam cullu tum cwəɲə tun. ²⁶ Ba ma vu Zan te ba ta did-o ba wɔ: «Karanyina, di nɛ nɔɔɔ wulɔ dɛɛn na wɔ nmɔ tee ni yi n wɔ Zurden bugə kam bube didoɲ dum ni tun. Nmɔ tagɔ o taani n bri dibam. Lele kuntɔ, o laan wura o miisi nɔɔna na wɔni, yi nɔɔna zanzan tiini ba ve o te ba daari dibam.»

²⁷ Zan ma ləri-ba o wɔ: «Ku ba cɔga. Nɔɔɔ bá wani o na wɔɲo, yi ku na dai We mu pɛ-o-ku. ²⁸ Abam titi maɲi á yi amɔ maana tiinə di a na tagɔ a wɔ, amɔ dai Krisi wum, si ku yi We mu tɔɔɲ-ni si a tɔɔɲ Krisi wum yigə a ba. ²⁹ Ku nyi di nɔɔɔ na di kaani te tun mu, ku yi kan-baru wum titi mu te kaani wum. Ka-yiginu wum maa zigɔ daa ni yi o cəgə. O na nɛ ni kan-baru wum jɔɲi wɔɔɔɔ di o kaani wum, o di wú ta jɔɲi wɔɔɔɔ. Kuntɔ, a di jɔɲi wɔɔɔɔ ku ja gaali. ³⁰ Wuntɔ nan maɲi si o ji nɔn-kamunu mu, si amɔ joori a ji nɔn-balaɲa.

³¹ Nɔɔɔ wulɔ na nunɲi We te tun mu yi nɔn-kamunu o dwe nɔɔɔ maama. Ku daari wulɔ na nunɲi lugu baɲa tun yi lugu nyum mu. O ni-taani di maa yi lugu baɲa nyum. Wulɔ nan na nunɲi We-sɔɲɔ tun mu dwe maama. ³² O yəni o te kulɔ o na niə yi o kwəri o na tun mu o bri nɔɔna. Di kuntɔ di, nɔɔna ta ba sɛ o zaasum dum. ³³ Nɔɔɔ wulɔ nan na sɛ o zaasum dum tun, kuntɔ tu siɔni o bri ni We yi cɪga mu. ³⁴ Beɲwaani, ku na yi wulɔ wum We na tɔɔɲ tun, We pɛ-o Di Joro kum ku tiini ku ja gaali, yi ku pai o te We titi ni-taani. ³⁵ Ko Baɲa-We soe Di Bu wum yi Di pa-o dam wɔɲo maama baɲa ni. ³⁶ Nɔɔɔ wulɔ na ki o wɔ-dudɔa di We Bu wum tun jɔɲi ɲwi-dɔɲa kalb na ba ti tun. Ku daari nɔɔɔ wulɔ na vin We Bu wum tun bá fogɔ o na ɲwɔa We tee ni. We ban-zɔɲɔ nan wú ta wɔ o yuu ni.»

4

Samari tiinə kaani na lɔwari Zezi te tun

¹⁻³ Farizian tiinə bam dɛɛn ma ni ni Zezi wura o pai nɔɔna zanzan tɔɔɲ o kwaga ku dwe Zan, yi o ta kwəri o miisi-ba na wɔni We ɲwaani. Ku nan dai Zezi titi mu miisi-ba na wɔni, ku yi o karabiə bam mu miisi-ba. Zezi na maani ni Farizian tiinə bam lɔwari kuntɔ tun, o ma zanɔ Zude ni o joori o maa ve Galile. ⁴ O na maa ve kuntɔ tun, o maɲi si o tɔɔɲ Samari wum mu o ke.

⁵ O ma vu o yi Samari tuv kɔdon, ku yiri mu Siswaari. Ku batwari di tɔga kalu Zakɔbi deen na pe o bu Zuzefu faɲa faɲa tun. ⁶ Zakɔbi deen jigi vɔli je sun kontu ni, di ta na wɔra di zim maama. Zezi na ve taan kontu tun, o ma bwani. O ma vu o jani vɔli dim ni ni. Ku deen yi wia titari ni mu. ⁷⁻⁸ O karabiɛ bam maa ke tu kum wɔ si ba yɛgi wɔdiu. Zezi na je da kontu tun, Samari tiinɛ kaani wudon laan ma ba si o mo na. Zezi ma ta did-o o wɔ, o ki na o pa-o si o nyɔ.

⁹ Kaani wɔm ma ta di Zezi o wɔ: «Nmu yi Zwifu mu, yi amu yi Samari tu. Bɛɛ mu yi n ta n wɔ, a ki na a pa-m?» Kaani wɔm tagi kontu, beɲwaanɔ Zwifɛ bam di Samari tiinɛ deen wari daani.

¹⁰ Zezi ma lɛr-o o wɔ: «Nmu ya na ye pɛɛri dilu We na lagi DI pa-m tun, yi nmu ya na ye wɔlu na loori nmu na tun, nmu titi ya mu wɔ loori amu, yi a pa nmu na balu na pai nabiinɛ ɲwi-dɔɲa tun.»

¹¹ Kaani wɔm ma ta did-o o wɔ: «A tu, nmu ba jigi goɲo yi vɔli dim luunɛ. Nmu nan wɔ ki ta mu n mo na balu na pai nabiinɛ ɲwi-dɔɲa tun? ¹² Dɔbam nabaaru Zakɔbi mu kɔgi vɔli dinto o pa dɔbam. Wɔntu titi di o biɛ di o vara maama deen mɔɔni na yo mu faɲa faɲa ba nyɔa. Nmu nan buɲi n pai n dwe Zakɔbi mu naa?»

¹³ O ma lɛr-o o wɔ: «Ku na yi vɔli dinto na bam, nɔɔnu wɔlu maama na nyɔgi-ba tun, na-nyɔm ta wɔ ja kontu tu. ¹⁴ Ku nan na yi na balu amu na wɔ pa tun, na-nyɔm daa ba ja wɔlu na nyɔgi-ba tun. Na balu a na wɔ pa tun wɔ ji nɛɛni buli-yi mu te o wɔni, yi di wɔ ta burɛ na balu na pai ɲwi-dɔɲa kalu na ba ti tun.»

¹⁵ Kaani wɔm daa ma ta did-o o wɔ: «A tu, nan pa-ni na bam kontu, si na-nyɔm daa yi ja-ni si a taa tui yo a mɔɔni na.»

¹⁶ Zezi ma ta did-o o wɔ: «Ve n bɛɲi n baru si á da daani á ba.»

¹⁷ Kaani wɔm ma lɛri o wɔ, wɔm ba jigi baru.

Zezi ma ta-o o wɔ: «Nmu na tagi ni n ba jigi baru tun yi cɔga mu. ¹⁸ Nmu ya n zu banna banu mu, yi nmu na wɔ nɔɔnu wɔlu tee ni lele kontu tun dai n baru. Ku yi cɔga mu n tagi n bri-ni.»

¹⁹ Kaani wɔm ma ta did-o o wɔ: «A tu, amu lwarɔ ni n yi We nijonnu mu. ²⁰ Dɔbam Samari tiinɛ nabaara bam deen tui piu kontu yuu mu ba zuli We. Ku daari abam Zwifɛ bam bri ni, ku manɔ si nɔɔna taa zuli We Zeruzalem ni mu.»

²¹ Zezi laan ma ta did-o o wɔ: «Kaani, se a taani dim. Manɔ wɔ ba, yi abam daa ba ta ve piu kontu yuu naa Zeruzalem si á zuli dí Ko We da.

²² Abam Samari tiinɛ yɛri wɔlu á na zuli tun. Dɔbam Zwifɛ bam nan ye wɔlu dí na zuli tun, beɲwaanɔ We tɔgi Zwifɛ bam jɲa mu DI vri nabiinɛ ba lwarɔm wɔni. ²³ Ku daari manɔ maa bɔni lele kontu, yi balu na suni ba zuli dí Ko We cɔga tun, baá zuli-DI di We Joro dam di cɔga. Mu dí Ko We na lagi si nabiinɛ taa zuli-DI te tun. ²⁴ We yi joro mu. Balu maama na lagi ba zuli-DI tun manɔ si ba zuli-DI di We Joro dam di cɔga mu.»

²⁵ Kaani wɔm ma ta o wɔ: «Amu ye si Mesi wɔlu ba na bɛ ni Krisi tun wɔ ba. O nan na tuɛ, oó ta We cɔga kam maama o bri dɔbam.»

²⁶ Zezi ma lɛr-o o wɔ: «Ku yi amu mu kontu, a zɔgi a ɲɔɔni di nmu.»

²⁷ Zezi karabiɛ bam laan ma joori ba ba. Ba na ne Zezi na zɔgi o ɲɔɔni di kaani wɔm kontu tun, ku ma su-ba. Di kontu di, ba wɔluwɔlu nan wɔ bwe o nii, «bɛɛ mu o laga?» naa, «bɛɛ mu yi Zezi ɲɔɔni di kaani wɔm?»

²⁸ Kaani wɔm laan ma yagi o kɔɔru wɔm, yi o daari o vu tuv kum wɔ. O na yi da tun, o ma ta di nɔɔna bam o wɔ: ²⁹ «Ba-na á nii nɔɔnu, o na tagi

amu na ki kulv maama tun o bri-ni. A yeri wontu mu wu ta yi Krisi wum We na tuni tun naa?» ³⁰ O na tagi o bri-ba kontu tun, ba ma nunji tuv kum wuni ba maa ve Zezi te.

³¹ Kantu manja kam ni Zezi karabiã bam ma ta did-o si o di wodi. ³² O ma leri-ba o wi: «A manji a jigi wodi. Abam nan yeri ku na yi wodi kulv tun.»

³³ O karabiã bam laan ma bwe daani ba wi: «Nõõnu mu nan ga jaani wodi o ba o pa-o naa?»

³⁴ Zezi ma ta di ba o wi: «Amu wodi kum yi si a tigi wulv wum na tuni-ni tun wubnja mu, si a tuni o titnja yam a ti. ³⁵ Abam yani á te ni: «Ku daari cani sina mu si dí ki faa.» Amu nan lagi a ta abam si á fõgi á nii kari sum na yi te tun. Faa kum biga, ku laan daari zagum mu. ³⁶ Manja kam yiã, si wulv na ki faa kum tun jõji o njuru. Faa kum nyi di nõõna balv We na vri DI pa ba na nwi-dnja kalv na ba ti tun mu, si nõõnu wulv na dugi tun di wulv na zagi tun maama weli daani ba na wupolo. ³⁷ Taani dntu yi ciga mu: «Nõõnu mu dugã, yi wodon zagi.» ³⁸ Kontu tun, a tuni abam si á vu á beeri nõõna mu á pa We. Ku nyi nuneni abam wu vagi mina, yi á laan wu vu á zagi-ya. Nõõna badonnã mu vagi-ya, yi abam di nyõõri ba titnja yam bana ni.»

³⁹ Samari tiinã kaani wum deen na tagi o bri o tuv kum tiinã ni Zezi tagi wum na ki kulv maama o bri-o tun, ku ma pa Samari tiinã zanzan ki ba wu-didva di Zezi. ⁴⁰ Samari tiinã bam ma vu Zezi te, ba loor-o si o manji ba tee ni. O ma ki da yale di ba.

⁴¹ Nõõna zanzan daa ta ma ki ba wu-didva did-o o ni-taani dum njwaani.

⁴² Ba ma ta di kaani wum ba wi: «Dibam laan ki dí wu-didva did-o, yi ku daa dai nmv na tagi kulv n bri dibam tun njwaani. Dibam titi ni o taani dum, yi dí kwari dí lwaru ni wontu mu sũni o yi wulv na vri nabiinã lwarum wuni tun.»

Zezi na pe didẽrv wodon bu na yazurã te tun

⁴³ Da yale yam deen na ke tun, Zezi ma zani o maa ve o titi tuv Galile.

⁴⁴ Zezi titi deen mu tagi o wi, ba ba nigri We nijõnu o titi tuv ni. ⁴⁵ Zezi nan na ve o yi Galile tun, nõõna ma jeer-o lanyirani, benjwaani ba ya na ve Zeruzalem si ba di Paki candiã kam tun, ba ne wo-kinkagila yalv maama o na ki da tun.

⁴⁶ Zezi laan ma joori o vu Kana, Galile tuv ni. Ku yi jãgã kalv o ya na pe na bam ji tweeru biã sana tun mu.

Didẽrv wodon maa wu Kapernawum ni, yi o bu ba jigi yazurã. ⁴⁷ O na lwaru ni Zezi nunji Zude ni o ba Galile tun, o ma zani o vu o te, o loor-o si o vu Kapernawum o pa o bu wum na yazurã, o na lagi o ti tun njwaani.

⁴⁸ Zezi ma ta did-o o wi: «Abam na wu ne wo-kinkagila yalv na bri ni We tuni-ni tun, abam bá fõgi á se amu.»

⁴⁹ Didẽrv wum daa ma ta o wi: «A tu, pa dí vu lila si a bu wum wu zigi o ti.»

⁵⁰ Zezi laan ma ta did-o o wi: «Ve sõõõ, si n bu wum daa bá ti.»

Nõõnu wum ma ki o wu-didva di Zezi na tagi te tun, yi o zani o viiri.

⁵¹ O ta na wu cwõõõ ni o maa ve sõõõ tun, mu o tintõõõna tu ba jeer-o, yi ba ta ba wi: «N bu wum ne yazurã.»

⁵² O ma bwe-ba o wi: «Manja kõõ mu ku garu bu wum yira ni?» Ba ma ta ba wi: «Ku yi diin, wã titari ni mu, o paa kam yag-o.» ⁵³ Ba na tagi kontu tun, nõõnu wum ma guli ni ku yi manja kam kontu ni nõõ mu Zezi

tagi o wɪ, o bu wɔm daa bá tɪ. O dɪ o sɔŋɔ tiinə maama laan ma kɪ ba wu-dɪdɪba dɪ Zezi.

⁵⁴ Mɔ Zezi na kɪ wo-kɪnkagɪɪ dɪɪ, o kɪ kuni bɪle Galile nɪ, o na nunɔi Zude o joori o ba tɪn.

5

Zezi na pɛ kɔɔɔ na yazurə siun dɛ nɪ te tɪn

¹ Kɔntɔ kwaga nɪ Zezi ma zanɪ o vu Zeruzalem, sɪ o tɔɔɔ o di Zwifə bam candiə kadoŋ. ² Bugə kadoŋ mɔ wɔra, ka na batwarɪ dɪ tɪv kɔm ni dɪɪ peeni na tɔɔɔ da tɪn. Ka yɪrɪ dɪ Zwifə bam taanu mɔ yɪ Betizata. Ba dɛɛn te pwe sɪnu mɔ ka ni nɪ. ³ Yawɪna zanzan dɛɛn yəni ba tigi pwe sɪm kuri nɪ. Badaara yɪ lilwə dɪ gwani dɪ kwaarɔ. [Ba tigi da ba cəɔə, sɪ Wɛ maleka mɔ ba ka pɔɔɔɪ na bam. ⁴ Ka na yəni ka pɔɔɔɪ na bam kɔntɔ doŋ, yawɪnu wɔɪ na wɔ loori yigə o tu na bam wɔnɪ tɪn wɔ na yazurə dɪ yawɪv kɔɪ maama na jɪg-o tɪn.]

⁵ Nɔɔnɔ wɔdoŋ dɛɛn ma wɔra, o na ba jɪɔ yazurə kɔ yɪ nɪ bɪna fiintɔ nana (38) te. ⁶ Zezi ma na o na tigi da tɪn, yɪ o lwarɪ nɪ o ya maŋɪ o ba jɪɔ yazurə kɔ daanu. O ma ta dɪ nɔɔnɔ wɔm o wɪ: «Nmu lagɪ sɪ n na yazurə na?»

⁷ Yawɪnu wɔm ma lər-o o wɪ: «A tu, bugə kam na bam na yəni ba pɔɔɔɪ, a ba jɪɔ nɔɔnɔ wɔɪ na wɔ kwe-nɪ o ja tu na bam wɔnɪ tɪn. A na yəni a kwaani sɪ a tu, nɔɔnɔ mɔ wɔ tu o loori amɔ.»

⁸ Zezi ma ta did-o o wɪ: «Zanɪ wɛɛnɪ, sɪ n kwe n sara kam n ta n veə.»

⁹ O na tagɪ kɔntɔ tɪn, nɔɔnɔ wɔm ma sɪnu o na yazurə bɪdɪwɪ banɔ nɪ, yɪ o zanɪ o kwe o sara kam o veə. Kɔ yɪ Zwifə bam siun dɛ nɪ mɔ kɪ kɔntɔ.

¹⁰ Kɔntɔ ŋwaani Zwifə yigə tiinə bam ma ta dɪ nɔɔnɔ wɔm ba wɪ: «Zɪm yɪ dɪbam siun dɛ mɔ. Kɔntɔ ŋwaani kɔ culə sɪ n ta n ze n sara kam.»

¹¹ O ma ləri-ba o wɪ: «Nɔɔnɔ wɔɪ na pɛ amɔ na yazurə tɪn mɔ tagɪ o wɪ, a kwe a sara kam a taa veə.»

¹² Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nɔɔnɔ wɔm kɔntɔ yɪ wɔɔ mɔ, yɪ o wɪ n kwe n sara kam n ta n veə?»

¹³ O maa daa yəri wɔɪ na pɛ o na yazurə yam tɪn, bɛŋwaani Zezi zu nɔn-kɔɔɔ kɔm wɔ yɪ o daa wɔ nɛ-o.

¹⁴ Kɔ na kɪ fun tɪn, Zezi ma vu o jeer-o Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɪ. O ma ta did-o o wɪ: «Nii, nmu laan nɛ yazurə. Nan daa n yɪ kɪ lwarɪm, sɪ wo-lɔŋɔ kɔɪ na dwe kɔntɔ tɪn daa yɪ kɪ-m.»

¹⁵ Nɔɔnɔ wɔm laan ma vu o ta dɪ Zwifə yigə tiinə bam o wɪ: «Kɔ yɪ Zezi ya mɔ pɛ a na yazurə.»

Zezi na jɪɔ dam te tɪn

¹⁶ Zwifə yigə tiinə bam dɛɛn maa wɔra ba yaari Zezi, dɪ o na pɛ yawɪnu wɔm na yazurə ba siun dɛ dɪm nɪ tɪn ŋwaani. ¹⁷ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «A Kɔ Wɛ yəni Dɪ kɪ kɔɪ Dɪ wɔɔɔŋa na lagɪ tɪn mɔ maŋa maama. Amɔ dɪ nan kɪ kɔntɔ mɔ.»

¹⁸ O na tagɪ kɔntɔ tɪn ŋwaani mɔ pɛ Zwifə yigə tiinə bam laan tiini ba bɔŋɔ o gum. Kɔ nan dai nɪ ba na wɪ o cɔɔɔ ba siun dɛ cullu tɪm tɪn má ŋwaani, kɔ yɪ o na tagɪ o wɪ Wɛ yɪ o titɪ Kɔ tɪn mɔ. O taani dɪm kɔntɔ bɪrɪ nɪ o dɪ Wɛ yɪ bɪdɪwɪ mɔ.

¹⁹ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mɔ dɪ abam sɪ, amɔ na yɪ Wɛ Bu wɔm tɪn, a bá wani a kɪ kɔɪkɔɪ a titɪ nɪ, kɔ na dai kɔɪ a na nɛ a Kɔ Wɛ na kɪ tɪn. A Kɔ na kɪ kɔɪ tɪn mɔ amɔ dɪ wɔ kɪ. ²⁰ Bɛŋwaani

Banja-We soe DI Bu wòm yí DI maa brí-o kulɔ maama DI títí na kí tìn. DI nan wó brí-o wo-kamunnu tɔlɔ na dwe tɔntɔ tìn sí o kí, yí kúv sɔ abam. ²¹ Kuntɔ, Banja-We na bí nɔɔna DI pa ba yagí tɔvɔn yí DI pa-ba ŋwí-dɔŋa te tìn, DI Bu wòm dí wó pa balɔ o na lagí tìn na ŋwí-dɔŋa. ²² Kulɔ na wɛlí da tìn, Banja-We títí bá dí nɔɔn-nɔɔnɔ taanɔ. DI nan pɛ DI Bu wòm ní sí o dí nabiinɛ maama taanɔ. ²³ Kuntɔ wó pa nɔɔna maama zulí We Bu wòm, ní ba na zulí o Ko We te tìn. Wɔlɔ maama na ba zulí We Bu wòm tìn, o ba zulí o Ko We dílɔ na tɔŋ-o tìn dí mu.»

²⁴ Zezi daa ma ta o wɔ: «A lagí a ta cíga mu dí abam sí, wɔlɔ maama na ní a taanɔ dí m yí o daari o kí o wɔ-dídɔba dí wɔlɔ na tɔŋí-ní tìn, kuntɔ tu jígí ŋwí-dɔŋa kalɔ na ba tí tìn. Ba daa bá dí o taanɔ. Kuntɔ tu nuŋjí tɔvɔn wɔnɔ mu, o zɔ ŋwí kalɔ na ba tí tìn wɔnɔ. ²⁵ A lagí a ta cíga dí abam sí, manja maa búna lele kuntɔ, yí balɔ na ba jígí ŋwí We tee ní tìn wó ní amɔ We Bu wòm kwɛrɛ. Balɔ na se-ka tìn wó na We ŋwí-dɔŋa kam. ²⁶ Kuntɔ, We na yí ŋwí tu tìn, mu DI pɛ wɔlɔ na yí DI Bu wòm tìn dí jí ŋwí tu. ²⁷ DI ma kwɛrí DI pa-o ní sí o dí nabiinɛ taanɔ, o na yí Nabiin-bu wòm tìn ŋwaanɔ. ²⁸ Yí pa-na kɔ sɔ abam dí a na tagí wɔŋo kulɔ tìn. Manja maa búna, yí balɔ maama na tígí tìn wó ní amɔ kwɛrɛ, ²⁹ yí ba nuŋjí ba yíbeelɛ wɔnɔ. Balɔ maama na kí lanyíranɔ tìn wó bí ba taa ŋwí We tee ní. Kɔ daari balɔ maama na kí wo-balwaarɔ tìn wó bí, yí ba dí ba taanɔ, yí ba na cam. ³⁰ A bá wanɔ a kí kulɔkulɔ amɔ títí ní. Amɔ tɔgí a Ko ní mu a maa dí nabiinɛ taanɔ. Kuntɔ ŋwaanɔ amɔ sariya dí m dí m yɔɔrɔ dí yí cíga mu, beŋwaanɔ amɔ ba kwaanɔ sí a kí kulɔ amɔ títí na lagí tìn, kɔ yí We na tɔŋí-ní sí a kí kulɔ DI na lagí tìn mu.»

³¹ Zezi ta ma ta dí Zwífɛ yígɛ tiiɛ bam o wɔ: «A títí yíranɔ mu ya na brí a cíga kam, kɔ dai fífɔn sí á se ní a taanɔ dí m yí cíga. ³² Nɔɔnɔ wɔdɔŋ nan mu zígí amɔ cíga kam kwaga ní, kɔ yí amɔ Ko We mu, yí a ye ní wɔntɔ jígí cíga dí o na te amɔ taanɔ te tìn. ³³ Abam ya tɔŋí nɔɔna Zan tee ní yí o ta amɔ cíga o brí-ba. ³⁴ Kɔ na yí amɔ, a ya ba lagí sí nɔɔn-nɔɔnɔ pa amɔ cíga kam maana. A nan tagí Zan taanɔ abam ŋwaanɔ mu, sí kɔ wanɔ kɔ wɛlí abam sí á na vɔm lwarɔm wɔnɔ. ³⁵ Zan deen nyí dí kanɔa míní na tiiɛ dí jígí pooní te tìn mu. Abam ma se sí á tɔgí o taanɔ dí m dí wɔpolo manja fínfín yíranɔ, yí á laan kwe á yagí.

³⁶ A nan jígí maana yalɔ na daga ya dwe Zan na pɛ yalɔ tìn. Títɔŋa yam a Ko We na pɛ-ní sí a tɔŋí tìn, yantɔ mu a jígí a tɔŋa, yí yantɔ mu pa-ní cíga ní We mu sɔnɔ DI tɔŋí-ní. ³⁷ A Ko We dílɔ na tɔŋí-ní tìn zígí a cíga kam kwaga ní. Abam nan manjí á wɔ cɛgí DI kwɛrɛ, naa á na DI na nyí te tìn. ³⁸ Abam wɔ jɔŋí DI taanɔ dí m á kí á wɔ ní. Á na wɔ se wɔlɔ wòm DI na tɔŋí tìn mu brí kuntɔ. ³⁹ Abam yɛní á kwaanɔ á zaasí We twaanɔ tum, beŋwaanɔ á bɔŋí ní tɔntɔ ŋwaanɔ mu á wó na ŋwí kalɔ na ba tí tìn. Kɔ nan yí amɔ taanɔ mu twaanɔ tum kuntɔ tea. ⁴⁰ Abam nan ta ba se sí á ba amɔ te, sí kɔ pa á na ŋwí-dɔŋa kalɔ na ba tí tìn.

⁴¹ A nan ba bɔŋí sí nabiinɛ ta pa amɔ zulɛ. ⁴² Kɔ na yí abam, amɔ ye á wɔvɔ. A ye ní We sono tɛrí á bicara ní. ⁴³ Amɔ nan jaanɔ a Ko yí mu a ba, yí abam vɔn sí á jeerí-ní. Nɔɔnɔ wɔlɔ nan na jaanɔ o títí yíri o ba, á wó jeerí kuntɔ tu. ⁴⁴ Abam nan lagí sí á taá jɔŋí zulɛ mu da-tee ní, yí á ba lagí sí á kí kulɔ na wó pa á na zulɛ We dílɔ na ba jígí dɔŋ tìn tee ní. Kuntɔ mu á warí á kí á wɔ-dídɔba dí amɔ.

⁴⁵ Á yí taá buɲɲi ní, amu mu wó vɛn abam bura a Ko We tee ní. Kú yí Moyisi wóm abam ya na buɲɲi sí á wó na ɲwɔɔ We tee ní o ɲwaaɲi tɛn mu wó vɛn abam bura. ⁴⁶ Abam ya na síɲɲi á se Moyisi na tagi kulɛ tɛn, á ya wó se amu dí, beɲwaaɲi wɔntɔ pɔpɔntɔ amu taani mu. ⁴⁷ Abam nan maɲɲi á wó se o na pɔpɔntɔ kulɛ tɛn. Kɔntɔ tɛn, á nan wó kí ta mu á se amu na tagi kulɛ tɛn?»

6

Zezi na pe nɔn-kɔgɔ wɔdiu yí ba dí te tɛn
(*Matiyu 14:13-21, Mariki 6:30-44, Luki 9:10-17*)

¹ De dídwɔ Zezi dí o karabiá bam ma zaɲɲi ba vu ba be Galile nɲɲɔ kóm bube dídoɲ díɲ. Nɔɔna badaara bæ-ka ní Tiberiyadí nɲɲɔ mu. ² Nɔn-kɔgɔ zanzan maa tɔgi o kwaga, beɲwaaɲi ba ne wo-kɔnkagɔla yalɔ o na kí o pa yawɔna na yazurá tɛn. ³⁻⁴ Kú deen twe sí Zwifá bam dí ba candiá kalɔ yɲɲi na yí Paki tɛn. Zezi ma vu o dí piu yuu o jəni da dí o karabiá bam. ⁵ O ma kwəni o yuu o nii, yí o na ní kɔgɔ zanzan mu maa biɲni o te. O ma ta dí Filipi o wɔ: «Dí wó kí ta mu dí na wɔdiu, sí dí yəgi dí pa nɔɔna bantɔ maama sí ba dí?» ⁶ O na tagi kɔntɔ tɛn, kú yí sí o ma nii Filipi wɔbuɲa na yí te tɛn mu, sí o maɲɲi o ye o na wó kí te.

⁷ Filipi ma ləɔ-o o wɔ: «Dí na lagɲ dí yəgi dípe sí nɔɔnɔ maama na fɛnfɛn o dí, kú səbu kóm wó dwəni səbu-dala biá-yale (200).»

⁸ O karabiá bam dídwɔ, Andre wɔlɔ na yí Simɔn Piyɛɛri nyaani tɛn, ma ta o wɔ: ⁹ «Nii, bu wɔdoɲ mu wɔ yo seeni, o jɲgi dípwa yanu dí kaləɲ-balɛ síle. Kú nan bá wani kú yí nɔɔna bantɔ maama dim.»

¹⁰ Zezi laan ma ta dí ba o wɔ: «Á nan pa nɔɔna bam jəni tɲga ní.» Gaaru tiini tí wura jəgə kam kɔntɔ ní. Nɔɔna bam maama ma jəni tɲga ní. Ba yí nɲɛɛni baara mɔrr-tɲu (5.000), kú wəli dí kaana dí biá.

¹¹ Zezi ma kwe dípwa yam yí o kí We le ya ɲwaaɲi. O ma daari o maɲɲi-ya o pa nɔɔna bam na je tɲga ní tɛn. O ma kí We le kale síɲɲi dí ɲwaaɲi yí o pa-ba. Nɔɔna bam maama ma dí ní ba na lagɲ te tɛn. ¹² Ba ma dí ba su ba daari. Zezi ma ta dí o karabiá bam o wɔ: «Ve-na á twe cicwəuru tɛlɔ na daari tɛn, sí á yí yagɲ sí tí cɔgt.» ¹³ Ba ma twe tí maama ba su titwarɔ fugə-tile. Dípwa yanu yam ba na dí ba daari tɛn cicwəuru yirani mu kɔntɔ.

¹⁴ Nɔɔna bam na ne wo-kɔnkagɔli díɲ Zezi na kí tɛn, ba ma ta ba wɔ: «Kú síɲɲi kú yí cíga mu, We níjɔɲnu wɔlɔ ya na maɲɲi sí o ba lugɔ banja tɛn mu tɛntɔ.»

¹⁵ Zezi laan ma lwarɲ ní ba lagɲ ba pa o jí ba pe dí dam mu. O na lwarɲ kɔntɔ tɛn, o ma zaɲɲi o jooɲi o vu o dí piu yuu o wura o yirani.

Zezi na ve na banja ní te tɛn
(*Matiyu 14:22-33, Mariki 6:45-52*)

¹⁶ Dídaani na yí tɛn, Zezi karabiá bam ma vu ba yí nɲɲɔ kóm ní. ¹⁷ Ba ma zú naboro ba tɔgi nɲɲɔ kóm wɔ ba maa ve Kapernawum. Tɲga maa tiini ka yí, yí Zezi daa ta wɔ tu ba te. ¹⁸ Vu-dɔl laan ma zaɲɲi kú fufuga kú pa na bam pɔgɔla. ¹⁹ Zezi karabiá bam ma cɔ naboro kóm ba vu ba yí nɲɛɛni kilomɛtra yanu naa yardɔ te. Ba laan ma na Zezi na ve na bam banja ní o maa biɲni ba te. Fɔbɲni ma zú-ba. ²⁰ Zezi ma ta dí ba o wɔ: «Á yí taá kwarɲ fɔbɲni, sí kú yí amu.» ²¹ Ba ma buɲɲi sí ba pa Zezi zú naboro kóm, dí ba de ba yí buburu ní, jəgə kalɔ ba ya na maa ve tɛn.

Zezi mu pai nabiina ŋwi-dɔŋa kalu na ba ti tin

²² Tɔga na puuri tin, non-kɔgɔ kulu na manɔ nuntu kum bube didonɔ dɔm ni tin ma maani ni, naboro didua yirani ya mu wura. Ba maa ye ni Zezi karabiɛ bam ke ba daar-o, yi o wu de o zu ba naboro kum o vu.

²³ Nabwæru tidonna ma nunɔ Tiberiyadi ti ba, ti yi bube dilu non-kɔgɔ kum na wura tin. Ku yi jægə kam kontu ni mu dí Yuutu Zezi ya ki We le wodiiru tum ŋwaani, yi o daari o pa nɔɔna bam di tin. ²⁴ Nɔɔna bam na lwarɔ ni Zezi di o karabiɛ bam daa tərə tin, ba ma zu nabwæru tum wu ba maa ve Kapernawum si ba beer-o.

²⁵ Nɔɔna bam na be nuntu kum tin, ba ma na Zezi. Ba ma bwe-o ba wi: «Karanyina, maŋa kɔɔ mu n tu yoba?»

²⁶ Zezi ma ləri-ba o wi: «A lagɔ a ta cɔga mu di abam si, abam na kari á beeri amu tin, ku dai á na ne wo-kinkagila yalu na bri ni We tunɔ-tɔ tin ŋwaani. Ku yi á na di wodiiru tum á su tin ŋwaani mu á beeri amu.

²⁷ Á nan yi taá tunɔ-na wodiuru kulu na wu ba ku cɔgɔ tin má ŋwaani. Á taá tunɔ wodiuru kulu na wu pa á na ŋwi-dɔŋa kalu na ba ti tin ŋwaani. Amu Nabiin-bu wum mu wu pa abam kontu wodiuru kum, beŋwaani a Ko We mu pe-ni ni si a taa tunɔ a pa-DI.»

²⁸ Ba laan ma bwe-o ba wi: «Dɔbam nan wu ki ta mu, si dí taá tunɔ titunɔ yalu We na lagɔ tin?»

²⁹ O ma ləri-ba o wi: «Titunɔ dilu We na lagɔ si abam tunɔ tin, ku yi si á se wulu DI na tunɔ tin mu.»

³⁰ Ba ma ta bwe-o ba wi: «Wo-kinkagilu dɔɔ mu nmu wu ki, si dí wani dí lwarɔ ni We mu sɔnu DI tunɔ nmu, si dí laan se-m? Nmu wu ki beɛ mu n bri dɔbam? ³¹ Faŋa faŋa tin, dɔbam nabaara deɛn na wu kagwa wunt maŋa kalu ni tin, ba di wodiuru kulu yiri na yi «Maani» tin mu, ni We tɔɔɔ kum na tagɔ te ku wi: «O pe-ba wodiuru kulu na nunɔ We-sɔŋɔ ni tin yi ba di.» »

³² Zezi ma ləri-ba o wi: «A lagɔ a ta cɔga mu di abam si, ku dai Moyisi mu pe abam wodiuru kulu na nunɔ We-sɔŋɔ ni tin. Ku nan yi a Ko We mu pai abam wodiuru kulu na nunɔ DI sɔŋɔ ni yi ku yi wodiuru cɔga cɔga tin. ³³ Beŋwaani wodiuru kulu We na pai tin mu yi wulu na nunɔ DI sɔŋɔ ni o tu o ba lugu bana o pai nabiina ŋwi-dɔŋa tin.»

³⁴ Ba ma ta did-o ba wi: «Dɔbam tu, ta n pai dɔbam wodiuru kum kontu maŋa maama.»

³⁵ Zezi ma ta di ba o wi: «Amu yi wodiuru kulu na pai nabiina ŋwi-dɔŋa tin. Wulu maama na tu amu te tin, kana daa bá ja kontu tu. Wulu maama na ki o wu-didua di amu tin, na-nyom daa bá ja kontu tu. ³⁶ A nan manɔ a ta a bri abam ni, á ne amu yi á ta ba se-ni. ³⁷ Ku daari wulu maama a Ko We na pe amu tin wu ba amu te. Wulu maama nan na tu amu te tin, a bá fogɔ a vin kontu tu. ³⁸ Beŋwaani amu nunɔ We-sɔŋɔ a ba si a ki wulu na tunɔ-ni tin wubunɔ mu, si ku dai a titi wubunɔ. ³⁹ Wulu na tunɔ-ni tin wubunɔ na lagɔ kulu tin mu yi si a yi yagi a pa balu maama DI na pe-ni tin wuluwulu je, si a daari a pa ba maama joori ba bi lugu tiim de ni. ⁴⁰ A Ko We wubunɔ mu yi si, wulu maama na lwarɔ DI Bu wum yi o ki o wu-didua did-o tin, si kontu tu na ŋwi-dɔŋa kalu na ba ti tin. Aá pa kontu tu joori o bi lugu tiim de dɔm ni.»

⁴¹ Zezi na tagɔ kontu tin, Zwifə bam maa puuna di o na tagɔ o wi, wum mu yi wodiuru kulu na nunɔ We-sɔŋɔ ni tin. ⁴² Ba maa te ba wi: «Wuntu

mu dai Zuzefu bu Zezi wum na? Dí ye o nu di o ko. BEE mu yi o laan nan ta wi, o nunji We-sɔŋɔ ni mu o ba?»

⁴³ Zezi ma lari-ba o wi: «Yagi-na, á yi taá pɔuna. ⁴⁴ Nɔɔn-nɔɔnu bá wanti o ba amu te, ku na dai a Ko We dilu na tɔŋi-ni tun mu vani kuntu tu juna si o ba amu te. Amu wó pa kuntu tu joori o bi lugu tiim de dum ni. ⁴⁵ Ku pupuni faŋa faŋa We nijonhə tɔnɔ kum wuni ku wi: «Ba maama wó zaasi We tee ni.» Wulɔ maama nan na cəgi a Ko We taani dum yi o se DI zaasim dum tun wó ba amu te. ⁴⁶ Ku nan dai ni nɔɔnu mu ne a Ko We, ku yi amu na nunji DI te tun yirani mu ne-DI. ⁴⁷ A lagi a ta ciga mu di abam si, wulɔ na ki o wu-didɔa di amu tun mu jigi ŋwi-dɔŋa kalu na ba ti tun. ⁴⁸ Amu yi wɔdiu kulu na pai nabiinə ŋwi-dɔŋa tun. ⁴⁹ Faŋa faŋa tun, abam nabaara deen na wu kagba kam wuni tun, ba di wɔdiu kulu yiri na yi «Maani» tun, yi ba ta wu lugi tɔuni. ⁵⁰ Ku daari kuntu yi wɔdiu kulu na nunji We-sɔŋɔ, yi wulɔ na di-ku tun, tɔuni daa bá ja kuntu tu. ⁵¹ Amu yi wɔdiu kulu na nunji We-sɔŋɔ ni yi ku jigi ŋwia ku pai nabiinə tun. Wulɔ maama na di wɔdiu kum kuntu tun wó ta ŋwi mu marja maama. Wɔdiu kulu a na wó pa nabiinə tun yi a yira yam mu, si ku pa nabiinə taa jigi ŋwi-dɔŋa.»

⁵² Zezi na tagi kuntu tun, Zwifə bam laan ma tiini ba magi kantɔgo daani ba wi: «Nɔɔnu wuntu wó ki ta mu o kwe o yira o pa dibam si di di?»

⁵³ Zezi laan ma ta di ba o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, abam na wu di amu Nabiin-bu wum yira yam, yi á daari á wu nyɔgi a jana kam, á ba jigi We ŋwi-dɔŋa kam. ⁵⁴ Wulɔ nan na di a yira yam yi o daari o nyɔ a jana kam tun, kuntu tu jigi ŋwia kalu na ba ti tun. Amu wó joori a bi kuntu tu lugu tiim de dum ni. ⁵⁵ Benwaani a yira yam mu yi wɔdiu ciga, yi a jana kam yi wo-nyɔɔɔɔ ciga ciga. ⁵⁶ Wulɔ na di a yira yam yi o daari o nyɔ a jana kam tun wó ta ŋwi di amu, yi amu ŋwi kuntu tu wuni. ⁵⁷ A Ko We dilu na yi ŋwia tu tun mu tɔŋi-ni. Ku nan yi dintu ŋwaani mu amu di jigi ŋwia. Kuntu, wulɔ na di a yira yam tun, kuntu tu di wó ta ŋwi amu ŋwaani.»

⁵⁸ Mu wɔdiu kulu na nunji We-sɔŋɔ ni tun. Kuntu nan ba nyi di wɔdiu kulu abam nabaara bam deen na di yi ba daa ta ti tun. Wulɔ maama na di wɔdiu kuntu tun wó ta ŋwi mu marja maama.»

⁵⁹ Mu Zezi deen na bri nɔɔna bam tite Kapernawum We-digə kam wuni tun.

⁶⁰ Zezi karabiə bam zanzan na ni kuntu tun, ba ma ta ba wi: «O taani dum tiini di cana. Nɔɔn-nɔɔnu bá wanti o jonji-di.»

⁶¹ Zezi ma lwarɔ o titi ni, ni o karabiə bam pɔuna di o taani dum. O laan ma ta di ba o wi: «A taani dum kuntu pe á wubɔŋa vugimi mu na? ⁶² Ku nan na yi kuntu, á na ne Nabiin-bu wum na maa joori o diini o ya na marɔ o wu me tun, á laan wó ki titi mu? ⁶³ Ku yi We Joro kum mu pai nɔɔna ŋwia. Ku daari nabiinə dam bá wanti kulɔkulu di ki. A na tagi taani dilu di abam tun mu pe abam We Joro kulu na pai nabiinə ŋwi-dɔŋa tun. ⁶⁴ Di kuntu di, abam badaara ta wu se.» Zezi tagi kuntu, benwaani ku pulim ni mu o marɔ o ye balu na bá se-o tun, di wulɔ na wó ba o yəg-o o pa nɔɔna tun. ⁶⁵ O daa ma ta o wi: «Kuntu ŋwaani mu a tagi a bri abam ni, nɔɔn-nɔɔnu bá wanti o ba amu te, yi ku na dai a Ko We mu pe-o cwəŋə.»

⁶⁶ Kuntu na ki tun, o karabiə zanzan ma joori o kwaga ni, yi ba daa ba tɔg-o. ⁶⁷ Zezi laan ma ta di o karabiə fugə-bale bam o wi: «Abam di ba lagi si á yagi amu na?»

⁶⁸ Simón Pɩyɛɛɾɩ ma lər-o o wɩ: «A yuutu, dɩbam wú yagɩ nmɩ, sɩ dí daa vu wɔɔ te mu? Nmɩ jigɩ taanɩ dɩɩ na paɩ nɔɔna ŋwɩa kalɩ na ba ti tɩn. ⁶⁹ Dɩbam sɛ nmɩ, yɩ dí kwɛri dí lwarɩ nɩ nmɩ yɩ Wɩ-pɔŋɔ Tu wulɩ We na tɩŋɩ tɩn mu.»

⁷⁰ Zezi ma ta dɩ ba o wɩ: «Amɩ kuri abam fugə-bale bam, abam dɩɩba nan yɩ sutaanɩ mu.» ⁷¹ O na tagɩ kɔntɩ tɩn, ku yɩ Zudasɩ wulɩ na yɩ Simón Yiskariyo bu tɩn taanɩ mu o tea. Wɔntu tɔgɩ o wɩ karabiə fugə-bale bam wɔnɩ, yɩ wɔm mu lagɩ o ba o yəgɩ Zezi o pa nɔɔna.

7

Zezi nu-biə na wɩ sɛ-o te tɩn

¹ Zezi deen maa wɩ Galile nɩ o beerə. O deen ba lagɩ sɩ o vu Zude o beeri da, beŋwaanɩ Zwifə yigə tiinə balɩ na wɩ dáanɩ tɩn lagɩ cwəŋə mu sɩ ba gu-o. ² Ku deen ma daari fun sɩ Zwifə bam di ba candiə kalɩ yɩɾɩ na yɩ vwə candiə tɩn. ³ Zezi nyaana ma ta did-o ba wɩ, o yagɩ Galile je sɩm sɩ o daari o vu Zude, sɩ o karabiə bam wanɩ ba na titɩŋa yalɩ o na jigɩ o tɩŋɩ tɩn. ⁴ Ba ta maa ta ba wɩ: «Nɔɔnɩ wulɩ na lagɩ sɩ ba taa ye-o lanyɩranɩ tɩn ba səgɩ kulɩ o na kɩ tɩn. Kɔntɩ ŋwaanɩ, nmɩ na kɩ wəənu tɩntɩ tɩn, n maŋɩ sɩ n ta n kɩ-tɩ nabiinə maama yigə nɩ mu.» ⁵ Ba na tagɩ te tɩn bri nɩ ba titɩ ta wɩ kɩ ba wɩ-dɩɩba did-o.

⁶ Zezi ma ta dɩ ba o wɩ: «A maŋa kam ta wɩ yɩ sɩ a vu candiə kam. Ku nan na yɩ abam, maŋa maama lana di abam. ⁷ Nabiinə bá wanɩ ba ta culi abam. Ba nan culi amɩ, beŋwaanɩ amɩ yɔɔɾɩ a tɛ-ba jaja mu, nɩ ba titɩŋa ba tɔgɩ cwəŋə. ⁸ Abam nan ve-na á di candiə kam, sɩ amɩ ta bá vu lele, beŋwaanɩ a maŋa kam ta wɩ yɩ ka ti sɩ a vu.» ⁹ O na tagɩ kɔntɩ tɩn, o ma maŋɩ Galile nɩ.

Zezi na wɩ Zeruzalem nɩ o bri nɔɔna te tɩn

¹⁰ Zezi nyaana bam na ke ba daar-o tɩn, o dɩ laan ma zanɩ o vu candiə kam. O na ve kɔntɩ tɩn, o wɩ ve jaja sɩ nɔɔna lwar-o. ¹¹ Zwifə yigə tiinə balɩ na wɩ candiə kam nɩ tɩn maa kari ba beer-o, yɩ ba bwe ba wɩ: «O wɩ yən mu?»

¹² Nɔn-kɔgɔ kulɩ na wɩra tɩn maa tiini ba jigɩ o taanɩ ba waasa. Nɔɔna badonnə maa tɛ ba wɩ: «O yɩ nɔn-ŋum mu.» Badaara maa tɛ ba wɩ: «Aye, o dai nɔn-ŋum, sɩ o jigɩ nɔɔna bam o ganɩ mu.» ¹³ Nɔɔn-nɔɔnɩ nan wɩ tagɩ o taanɩ jaja, beŋwaanɩ ba kwarɩ Zwifə yigə tiinə bam.

¹⁴ Ba na di candiə kam ba yɩ ka da yam titari tɩn, Zezi laan ma vu o zu Wɛ-di-kamunu kum o wɩra o bri nɔɔna. ¹⁵ Zwifə yigə tiinə bam maa tiini ba yɩ yəəu dɩ o na bri nɔɔna bam te tɩn. Ba maa tɛ ba wɩ: «Nɔɔnɩ wɔntu nan wɩ zaasɩ tɔnɔ nɔɔn-nɔɔnɩ tee nɩ, yɩ o yɩ kɩ ta mu dɩ pɩɩɩ yɩ o ye Wɛ tɔnɔ kum kɔntɩ don?»

¹⁶ Zezi ma ləri-ba o wɩ: «A na bri kulɩ tɩn dai amɩ titɩ nyɩm, ku yɩ wulɩ na tɩŋɩ-nɩ tɩn nyɩm mu. ¹⁷ Wulɩ nan na lagɩ sɩ o kɩ Wɛ wɩbɩŋa na lagɩ kulɩ tɩn, kɔntɩ tu wú lwarɩ amɩ zaasɩm dim kuri na nunɩ mɛ tɩn, dɩ na yɩ Wɛ nyɩm mu, naa dɩ na yɩ a titɩ dam mu a maa bra, oó lwarɩ. ¹⁸ Nɔɔnɩ wulɩ na ŋɔɔnɩ dɩ o titɩ dam tɩn, kɔntɩ tu kwaanɩ sɩ o na yɩɾɩ mu o pa o titɩ. Ku daari wulɩ nan na kwaanɩ sɩ o lagɩ yɩɾɩ o pa wulɩ na tɩŋ-o tɩn, kɔntɩ tu mu yɩ wulɩ na jigɩ cɩga tɩn, yɩ o ba tɩsi kulɩkulɩ bana nɩ. ¹⁹ Moyisi nan maŋɩ o pa abam lwarɩ Wɛ cullu tɩm. Abam wulɩwulɩ nan ba tɔgɩ-tɩ. Bɛɛ mu yɩ abam kwaanɩ á lagɩ cwəŋə sɩ á gu amu?»

²⁰ Ba ma lər-o ba wɩ: «N yirisi mu. Wɔɔn beeri nmɩ sɩ o gu?»

²¹ Zezi ma læri-ba o wɪ: «A tɔŋɪ tɪtɔŋ-kamunu dɪdɔ mu siun de ni, yɪ ku sɔ abam. ²² Moyisi deen pe abam ni sɪ á taá goni á bækəri. Ku nan dai ni Moyisi mu puli-ku. Ku puli dɪ abam nabaara mu. Moyisi na pe abam ni dɪm kuntu tɪn, abam maa goni á bækəri dɪ siun de ni dɪ, sɪ ku yɪ pa á cɔɔɪ ni dɪm kuntu. ²³ Abam na wai á goni bækəri siun de dɪm ni sɪ á yɪ cɔɔɪ Moyisi culu kum, bæe mu yɪ á bana zanɪ dɪ amɔ, dɪ a na pe yawuɔn na yazurə fasti siun de ni tɪn ŋwaanɪ? ²⁴ Abam yɪ taá garɪ á yáalɪ nɔɔnɔ kəm dɪ á yɪə na ne kulɔ tɪn. A nan maŋɪ sɪ á burɪ dɪ cɪga mu.»

Ba na bwɛ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn taanɪ te tɪn

²⁵ Nɔɔna balɔ na zɔurɪ Zeruzalem ni tɪn badaara laan maa ŋɔɔni Zezi taanɪ ba wɪ: «Ku dai nɔɔnɔ wɔntɔ mu ba kwaanɪ sɪ ba gɔ tɪn na? ²⁶ Nii-na o na zɪɔɪ o ŋɔɔni jaja, yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ ba te kulɔkulɔ sɪ ba cɪ-o. Dɪbam yɪgə tiinə bam laan buŋɪ ni wɔntɔ mu sɪnɪ o yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn naa? ²⁷ Ku nan na yɪ Krisi wɔm mu na tuə, nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ o lwarɪ o na nuŋɪ me tɪn. Ku daari dɪbam maama ye wɔntɔ na nuŋɪ me tɪn.»

²⁸ Zezi deen na wɔ Wɛ-di-kamunu kum wɔnɪ o brɪ nɔɔna tɪn, o ma ŋɔɔni dɪ kwər-dɪa o wɪ: «Abam buŋɪ ni á sɪnɪ á ye amɔ, yɪ á kwəri á ye a na nuŋɪ me tɪn. A nan wɔ tu a tɪtɪ ni, wɔlɔ na tɔŋɪ-nɪ tɪn yɪ cɪga tu mu. Abam nan yər-o. ²⁹ Amɔ mu ye-o, bæŋwaanɪ a nuŋɪ wɔntɔ te mu, yɪ wɔm mu tɔŋɪ-nɪ.»

³⁰ Zezi na tagɪ kuntu tɪn, ba laan ma lagɪ sɪ ba ja-o. Nɔɔn-nɔɔnɔ nan ba jɪɔ cwəŋə sɪ o kɪ-o kulɔkulɔ, o maŋa kam ta na wɔ yɪ tɪn ŋwaanɪ. ³¹ Ku daari nɔn-kɔɔɔ kum wɔ nɔɔna zanzan ma kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪd-o, yɪ ba te ba wɪ: «Krisi wɔm na tuə, o bá wanɪ o kɪ wo-kɪnkagɪla zanzan sɪ ku dwəni wɔntɔ na maŋɪ o kɪ te tɪn.»

Zwifə yɪgə tiinə bam na kwaanɪ sɪ ba ja Zezi te tɪn

³² Farizian tiinə bam ma ni nɔn-kɔɔɔ kum na jɪɔ Zezi taanɪ ba waasa te tɪn. Ba dɪ Wɛ kaanɪm yɪgə tiinə bam laan ma tɔŋɪ nɔɔna sɪ ba vu ba ja Zezi.

³³ Zezi laan ma ta o wɪ: «Amɔ bá tiini a daanɪ abam tee ni. Ku na kɪ fɪn, áá vu wɔlɔ na tɔŋɪ-nɪ tɪn te. ³⁴ Abam nan wɔ ba á beeri amɔ je á ga, bæŋwaanɪ amɔ na wɔ me tɪn, abam bá wanɪ da á vu.»

³⁵ O na tagɪ kuntu tɪn, Zwifə yɪgə tiinə bam maa ŋɔɔni daanɪ ba wɪ: «O lagɪ o vu yən mu yɪ dɪbam bá na-o? O ga lagɪ o vu Zwifə balɔ na zɔurɪ Grɛkɪ tiinə tɪnɪ dɪm ni tɪn te mu, sɪ o taa brɪ-ba na? ³⁶ O taanɪ dɪm kuri mu bæe? O na tagɪ o wɪ, dɪbam wɔ ba dɪ beeri wɔm jəgə dɪ ga, yɪ o ta o wɪ, wɔm na wɔ me tɪn, dɪbam bá wanɪ da dɪ vu tɪn, ku kuri mu bæe?»

Na balɔ na pai ŋwɪa tɪn

³⁷ Ku deen ma ba ku yɪ candiə kam tiim de. De dɪm kuntu mu yɪ candiə kam de kamunu. Zezi maa zanɪ wɛɛnɪ o ŋɔɔni dɪ kwər-dɪa o wɪ: «Nan-nyɔm na jɪɔ wɔlɔ maama tɪn, sɪ o ba amɔ te o nyɔ. ³⁸ Bæŋwaanɪ wɔlɔ maama na kɪ o wɔ-dɪdɔba dɪ amɔ tɪn wɔ na ŋwɪ-dɔŋa Wɛ tee ni, nɪnɛɛnɪ Wɛ tɔnɔ kum na maŋɪ ku brɪ te ku wɪ: «Na balɔ na pai nabiinə ŋwɪa tɪn wɔ ta buri kuntu tu bɪcarɪ ni.» »

³⁹ Zezi na tagɪ na bam taanɪ kuntu tɪn, ku yɪ o brɪ Wɛ na wɔ kɪ Dɪ Joro kum balɔ na kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪd-o tɪn bɪcara ni te tɪn mu. Kantɔ maŋa ni Wɛ Joro kum daa ta wɔ tu ba te, bæŋwaanɪ Zezi daa ta wɔ tɪɔɪ o joorɪ o bi o na paari-zulə Wɛ tee ni.

Nɔn-kɔɔɔ na pɔɔrɪ daanɪ Zezi ŋwaanɪ te tɪn

⁴⁰ Nɔn-kɔgɔ kɔm dɛɛn na ni Zezi na tagɛ te tɪn, badaara maa tɛ ba wɪ: «Nɔɔnɔ wɔntɔ sɪntɪ o yɪ We nijɔŋnu wɔlɔ ya na maŋɪ sɪ o ba tɪn mu.»

⁴¹ Badaara dɪ maa tɛ ba wɪ: «O yɪ Kriɪi wɔm We na tɔŋɪ tɪn mu.»

Kɔ daari badonnɛ maa tɛ ba wɪ: «Kɔ da-o. Kriɪi wɔm na tuɛ, o bɔ nuŋɪ Galile. ⁴² Bɛŋwaani We tɔnɔ kɔm bri nɪ Kriɪi wɔm wɔ ta yɪ Pɛ Davidi dwi tu mu, yɪ o nuŋɪ Betlɛhem, tɪv kɔlɔ Davidi dɛɛn na zɔvri da tɪn.» ⁴³ Kɔntɔ ŋwaani, kampwara dɛɛn ma ba nɔn-kɔgɔ kɔm wɔ Zezi ŋwaani. ⁴⁴ Badaara lagɪ sɪ ba ja-o, yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ nan wɔ nɛ cwɛŋɛ sɪ o kɪ-o kɔlɔkɔlɔ.

⁴⁵ We kaanɪm yigɛ tiinɛ bam dɪ Farizɪan tiinɛ bam na tɔŋɪ nɔɔna balɔ tɪn ma joori ba ba ba te. Ba ma bwe-ba ba wɪ: «Bɛɛ mu yɪ á wɔ jaan-o á ba?»

⁴⁶ Nɔɔna bam ma lɛri-ba ba wɪ: «Nɔɔn-nɔɔnɔ maŋɪ o wɔ ŋɔɔnɪ nɪ nɔɔnɔ wɔm kɔntɔ na ŋɔɔnɪ te tɪn.»

⁴⁷ Farizɪan tiinɛ bam ma ta-ba ba wɪ: «Abam pɛ o ganɪ abam dɪ mu na?

⁴⁸ Abam yɛri nɪ dɪbam yigɛ tiinɛ dɪ Farizɪan tiinɛ bam wɔlɔwɔlɔ wɔ sɛ-o na? ⁴⁹ Kɔ nan na yɪ nɔn-kɔgɔ kɔm, bantɔ yɛri We cullu tum Moyisi na tɪŋɪ o pa dɪbam tɪn. Kɔntɔ ŋwaani kɔv cɔŋɪ-ba.»

⁵⁰ Farizɪan tiinɛ bam wɔ nɔɔnɔ dɪdɔa dɛɛn maa tɔŋɪ o wɔra, o yɪri mu Nikodɛm. Wɔntɔ mu yɪ wɔlɔ ya na maŋɪ o vu Zezi te tɪn. O ma zaŋɪ o ta dɪ o donnɛ bam o wɪ: ⁵¹ «Kɔ na yɪ We cullu tum Moyisi na bri tɪn, kɔ culɛ sɪ dɪ cɔŋɪ nɔɔnɔ, yɪ dɪ daa ta wɔ bwe-o sɪ dɪ ni o na kɪ kɔlɔ tɪn.»

⁵² Ba laan ma lɛri ba wɪ: «Nmɔ dɪ yɪ Galile tu mu na? Nan karɪmɪ We tɔnɔ wɔnɪ n nii, sɪ n na nɪ We nijɔŋnu tɛrɛ o na wɔ nuŋɪ Galile nɪ.» ⁵³ Ba maama laan ma jagɪ ba vu sam.

8

Ba na jaani ka-boro ba ja vu Zezi te te tɪn

¹ Kɔ daari Zezi dɛɛn ma vu Olivi piu kɔm yuu. ² Tɪga na pɔvri tɪttɪ puru tɪn, Zezi ma joori o vu o zv We-di-kamunu kɔm wɔ. Nɔn-kɔgɔ kɔm maama ma ba kɔ gilim-o. O ma jɛni tɪga nɪ o wɔra o bri-ba. ³ We cullu karanyina tiinɛ dɪ Farizɪan tiinɛ ma ja kaani wɔlɔ ba na pɪr-o boorim baŋa nɪ tɪn, ba ja ba ba zɪŋɪ ba maama yigɛ nɪ. ⁴ Ba ma ta dɪ Zezi ba wɪ: «Karanyina, dɪbam pɪri kaani wɔntɔ boorim baŋa nɪ mu. ⁵ Moyisi na pɛ dɪbam We cullu tɪv tɪn pɛ dɪbam ni sɪ, kaani na kɪ kam dɪntɔ don, sɪ dɪ dɔl-o dɪ gɔ mu. Kɔ nan na yɪ nmɔ, nmɔ wɪ dɪ kɪ ta mu?»

⁶ Ba na bwe-o kɔntɔ tɪn, ba lagɪ sɪ ba maŋɪ Zezi mu ba nii, baá wani ba saŋ-o na? Zezi ma tiiri o ma o nva o la tɪga nɪ. ⁷ Ba maa ta joori ba bwe Zezi taan. O laan ma kwɛni wɛɛnɪ, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Abam wɔlɔ na wɔ kɪ lwarɪm tɪn, sɪ o da yigɛ o kwe kandwe o ma dɔlɪ kaani wɔm.»

⁸ O laan ma joori o tiiri o wɔra o la tɪga nɪ dɪ o nva. ⁹ Ba na ni o na tagɛ te tɪn, ba nakwa bam mu dɛ yigɛ ba nuŋɪ dɪdɔa dɪdɔa ba viiri. Ba maama ma nuŋɪ ba daari Zezi yɪrani, yɪ kaani wɔm daa ta zɪŋɪ o yigɛ nɪ. ¹⁰ O ma kwɛni wɛɛnɪ, yɪ o bwe kaani wɔm o wɪ: «Balɔ na saŋɪ nmɔ tɪn wɔ yɛn? Ba nɔɔn-nɔɔnɔ daa wɔ daari sɪ o ŋɔɔnɪ o cɔŋɪ nmɔ na?»

¹¹ O ma lɛri o wɪ: «Aye, a tu, ba nɔɔn-nɔɔnɔ daa wɔ daari.»

Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Amɔ dɪ nan bá di nmɔ sariya. Ve, nan daa n yɪ kɪ lwarɪm.»

Zezi na bri nɪ o jigi cɪga te tɪn

¹² Zezi deen ma ta di noona bam o wi: «Amu mu yi pooni a pai nabiina maama. Wulu nan na togi amu tun, kuntu tu daa ba vu lim wuni. Kuntu tu wu na pooni dilu na wu pa-o nya ciga ciga tun.»

¹³ Farizian tiina bam ma ta did-o ba wi: «Nmu na pai n titi ciga tun, n taani dim ba jigi kuri.»

¹⁴ O ma leri-ba o wi: «A na manj a pai a titi ciga di, ku ta yi ciga mu, bejwaani amu ye a na nunji me tun. Abam nan yeri amu na nunji me di me a na maa ve tun. ¹⁵ Abam yeni a di noona taani ni nabiina wubunya na lagi te tun mu. Amu nan ba di noon-noonu taani. ¹⁶ Ku daari, amu na lagi a di noona taani, amu taani dim dim wu ta yi ciga mu, bejwaani amu Ko mu tuni-ni. O nan wura di amu, ku dai amu yirani mu wu di noona taani. ¹⁷ Ku pupuni Moyisi cullu twaanu tum wuni ku wi, noona bale na jigi ni didba, ba na tagi kulb tun yi ciga mu. ¹⁸ Amu pai a titi ciga, yi a Ko wulu na tuni-ni tun di pai amu ciga.»

¹⁹ Ba ma bwe-o ba wi: «N ko wum bee?»

O ma leri-ba o wi: «Abam yeri amu na yi wulu tun, yi a yeri a Ko wum di. A ya na ye amu, a ya wu lwar a Ko wum di.»

²⁰ Zezi deen tagi wænu tum kuntu o bri noona We-di-kamunu kum wuni, jage kalb noona na ve ba di sabu da ba pa We tun mu. O na tagi kuntu o ti tun, noon-noonu wu ne cwage si o ja-o, o manja kam ta na wu yi tun nyaani.

²¹ Zezi daa ma ta di non-kogo kum o wi: «Amu wu viiri, yi abam wu beeri amu jage a ga, bejwaani abam wu ti a lwarim dim wuni mu. A na maa ve me tun, abam ba wani da a vu.»

²² Zwifæ bam maa te daani ba wi: «O na tagi o wi, dibam ba wani di vu o na maa ve me tun, ku bri ni o lagi o gu o titi mu na?»

²³ O ma ta di ba o wi: «Abam yi lugu banja noona mu, amu nan nunji weyuu mu. Abam kugu je yi lugu banja yo mu. Amu kugu je nan dai lugu kuntu. ²⁴ Kuntu mu a tagi a bri abam ni, abam wu ti a lwarim dim wuni mu, bejwaani abam na wu se ni amu suni a yi wulu na wura manja maama tun, a wu ti a lwarim dim wuni mu.»

²⁵ Ba ma bwe-o ba wi: «Nmu yi wu mu?»

O ma ta di ba o wi: «Ku yi kulb a na manj a ta a bri abam tun mu.

²⁶ Amu ya jigi wænu zanzan si a nooni a ma di abam taani. Wulu nan na tuni-ni tun tiini o yi ciga tu mu. A na ni kulb o tee ni tun yirani mu a te a bri nabiina.»

²⁷ Zezi na tagi wænu tum kuntu tun, ba wu lwarim ni ku yi o Ko Banja-We taani mu o nooni di ba. ²⁸ O laan ma ta di ba o wi: «Manja wu ba, yi a kwe amu wulu na yi Nabiin-bu wum tun a zengi weeni. A laan wu lwarim ni amu suni a yi wulu na wura manja maama tun. Abam ta wu lwarim ni amu ba ki kulb kulb a titi ni. A nan yeni a te wænu tlu a Ko wum na bri-ni tun yirani mu a bri noona. ²⁹ Wulu nan na tuni-ni tun wu amu tee ni, o wu yagi-ni a yirani, bejwaani a yeni a ki kulb na poli o wu tun mu manja maama.»

³⁰ Zezi deen na nooni kuntu donj tun, noona zanzan laan ma ki ba wu didba did-o.

Biæ na togi ba kwæ kam te tun

³¹ Zezi laan ma ta di Zwifæ balu na se-o tun o wi: «Abam na se amu zaasim dim yi a wu yagi, a wu suni a ji amu karabiæ ciga ciga. ³² Abam

laan wó ba á lwarí cɪga, yí cɪga kam wó vrí abam ka yagí sí á taá te á títí.»

³³ Ba ma lər-o ba wí: «Dɪbam yí Abraham dwi tiinə mu, dɪbam manɪ dí wó jigi nɔɔn-nɔɔnu gambɛ. Bɛɲwaani mu yí n ta n wí, dí wó ta te dí títí tun?»

³⁴ O ma ta dí ba o wí: «A lagí a ta cɪga mu dí abam sí, wɔɔɔ maama na kí lwarim tun yí lwarim gambaa mu. ³⁵ Kó nan na yí gambaa, kantú ba zɔɔrɪ ka tu sɔɲɔ ní manɪ maama. Kó daari, kó na yí sɔɲɔ kóm bu, wuntu jigi kugu je sɔɲɔ kóm wɔni manɪ kalɔ na ba tí tun. ³⁶ Kuntu ɲwaani, Wɛ Bu wɔm na vrí abam o yagí, á wó suni á taá te á títí. ³⁷ Amu ye ní abam yí Abraham dwi tiinə mu, yí abam ta kwaani sí á gú amu, bɛɲwaani á ba sɛ a zaasim dım. ³⁸ Amu ɲɔɔni wəənu tɪɔ a na nɛ amu Kó tee ní tun mu. Abam dí nan kí kulɔ á na niə abam kó tee ní tun mu.»

³⁹ Ba ma lər-o ba wí: «Dɪbam kó mu Abraham.»

O ma ta dí ba o wí: «Abam ya na suni á yí Abraham biə, á ya wó taá kí wəənu tɪɔ Abraham dɛɛn na kí tun mu. ⁴⁰ Amu tagí cɪga kalɔ a na ní Wɛ tee ní tun a brí abam, yí abam kwaani sí á gú-ní. Abraham dɛɛn nan ba kí abam kəm dım doɲ. ⁴¹ Abam yəni á kí kəəni yalɔ á kó na kí tun mu.»

Ba ma lər-o ba wí: «Dɪbam dai tampirə. Wɛ títí yiraní mu yí dɪbam Kó.»

⁴² O ma ta dí ba o wí: «Baɲa-Wɛ ya na yí abam Kó, á ya wó taá soe amu, bɛɲwaani amu nuɲi Wɛ te mu a ba a wɔra dí abam. A wó tu a títí ní. Wɛ mu tɔɲi-ní. ⁴³ Bɛɛ mu yí abam ba ní a taani dım kuri? Kó yí abam na ba lagí sí á sɛ a taani dım tun mu. ⁴⁴ Abam yí á kó sɔtaani biə mu. Á maa lagí sí á taá kí dí wɔɔɔɲa na lagí te tun. Pulim ní tun sɔtaani manɪ dí yí nɔn-gurɔ mu. Dí ba fɔgí dí tɔgí cɪga cwəɲə, bɛɲwaani cɪga təri dí wɔni. Dí na yəni dí fɔ vwan, kó yí dí wɔɔɔɲa na manɪ ya yí te tun mu. Dí yí vwa-fɔrɔ mu. Dıntu nan mu yí vwa-nyina kó. ⁴⁵ Kó na yí amu, a yəni a te cɪga mu. Kuntu ɲwaani mu abam ba sɛ amu. ⁴⁶ Abam wɔɔ mu wó wani o brí ní amu kí a cɔgí? Amu nan na ɲɔɔni cɪga tun, bɛɛ mu yí á ba sɛ-ní? ⁴⁷ Wɔɔɔ na yí Wɛ nɔɔnu tun cəgí Wɛ taani mu. Abam nan na dai Wɛ nɔɔna tun mu pat á ba cəgə.»

Zezi na brí ní o dwe Abraham te tin

⁴⁸ Zwifə bam ma ləri Zezi ba wí: «Dɪbam jigi bura sí dí ta ní, nmɔ suni n yí Samari tu mu. N yirisi mu.»

⁴⁹ O ma ləri-ba o wí: «A ba yirisə. Amu pat a Kó mu zulə. Kó daari abam nan gooni amu mu. ⁵⁰ A nan ba beeri a títí zulə. Wɛ yiraní mu pa-ní zulə, yí duntu mu dí nabiinə taani. ⁵¹ A lagí a ta cɪga mu dí abam sí, wɔɔɔ maama na sɛ yí o kí a na tagí kulɔ tun, tɔɔni daa bá ja kuntu tu.»

⁵² Zwifə bam laan ma ta did-o ba wí: «N taani dım n na tagí tun pɛ dí lwarí ní n yirisi mu. Abraham dɛɛn tɪga, yí Wɛ niɲɔɲə bam maama dí tí. Nmɔ nan ta tagí n wí, wɔɔɔ na sɛ yí o kí n na tagí kulɔ tun, tɔɔni daa bá ja kuntu tu. ⁵³ Nmɔ yí nɔn-kamunu n dwe dɪbam kó Abraham mu na? Wuntu nan tɪga. Wɛ niɲɔɲə bam dí ma tí. Nmɔ bɔɲi n pat n yí wɔɔ?»

⁵⁴ O ma ləri-ba o wí: «A ya na lagí yiri a pa a títí, kuntu ya yí kafe mu. Kó yí a Kó Wɛ mu zəɲi a yiri, kó yí duntu mu abam yəni á tɛ á wí: «Wɛ dɪɔ na yí dɪbam Wɛ tun.» ⁵⁵ Abam nan yəri-DI, amu nan ye-DI. A ya na tagí a wí, a yəri-DI, a ya yí vwa-nyim mu nɛnɛni abam te. Amu nan suni a ye-DI, yí a sɛ a kí kulɔ DI na tagí tun. ⁵⁶ Abam kó Abraham dɛɛn jigi

wupolo si o na maŋa kam a na wú ba tɪn. O nan siɪni o na-ka, yi o wu poli.»

⁵⁷ Ba ma ləri ba wɪ: «Nmɔ ta wu yi buna fiinnu, yi n ki ta mu n na Abraham?»

⁵⁸ O ma ləri-ba o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, ba dɛɛn ta na wu luɪ Abraham tɪn, amɔ maŋɪ a wɔra mu, a nan ta wú ta wɔra maŋa maama.»

⁵⁹ Zezi na tagɪ kɔntu tɪn, ba laan ma kwe kandwa sɪ ba ma dɔl-o ba gu. O ma sɛgi o nuŋi Wɛ-di-kamunu kum wɔni.

9

Zezi na puri lilwe yiə te tɪn

¹ Zezi dɛɛn ma vu o maa kɛa. O ma na nɔɔnɔ wɔdonɔ ba na maŋɪ ba lu-o yi o yi lilwe. ² O karabiə bam ma bwe-o ba wɪ: «Karanyɪna, wɔɔ lwarɪm mu pɛ ba lu nɔɔnɔ wɔntu dɪ lilweem? Ku yi o titɪ lwarɪm mu naa, o nu dɪ o ko lwarɪm mu pɛ ba lu-o dɪ lilweem?»

³ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «O na yi lilwe tɪn, ku dai o titɪ mu ki lwarɪm naa o nu dɪ o ko mu ki lwarɪm. Ku nan yi sɪ ku pa nɔɔna mu wantɪ ba lwarɪ Wɛ titɔŋa na yi te tɪn wɔntu ŋwaani. ⁴ Dɪbam nan maŋɪ sɪ dɪ tɔŋɪ wɔlɔ na tɔŋɪ-nɪ tɪn titɔŋa yam yi wɪa ta wɔra mu. Ku daari fin sɪ tɪga yi, yi nɔɔn-nɔɔnɔ daa bá wantɪ o tɔŋɪ Wɛ titɔŋa yam. ⁵ Maŋa kam a ta na wu luɔ baŋa nɪ tɪn, amɔ yi pooni mu a pai nabiinə.»

⁶ O na tagɪ kɔntu o ti tɪn, o laan ma twɪ lileeru o dɪ tɪga nɪ. O ma viiri tɪru, yi o ki-tɪ o bɛ lilwe wɔm yiə baŋa nɪ. ⁷ O ma ta did-o o wɪ: «Ve n su n yiə yam Silba bugə kam nɪ.» (Bugə kam yɪri dɪm kuri mu Atɔŋɪ.) Nɔɔnɔ wɔm ma vu o su o yiə yam. O ma joori o ba, yi o laan nai.

⁸ Balɔ na zɔɔri o tɪkəri nɪ dɪ balɔ na maŋɪ ba ye nɪ o yi looru tɪn ma na-o, yi ba bwe ba wɪ: «Ku dai nɔɔnɔ wɔntu mu yəni o je o loori tɪn na?»

⁹ Badaara maa tɛ ba wɪ: «Ku yi wɔntu mu.»

Badonnə maa wɪ: «Ku dai wɔntu, sɪ ba nyɪ daani mu.»

Nɔɔnɔ wɔm titɪ ma ta o wɪ: «Ku yi amɔ kɔntu.»

¹⁰ Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nmɔ yiə yam ki ta mu ya puri?»

¹¹ O ma ləri o wɪ: «Nɔɔnɔ wɔlɔ yɪri na yi Zezi tɪn mu ki tɪru o ma bə a yiə yam baŋa, yi o ta-nɪ o wɪ, a ve Silba bugə kam a su-ya. A ma vu a su, yi a laan nai.»

¹² Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nɔɔnɔ wɔm kɔntu bɛ?»

O ma ləri-ba o wɪ: «A yəri o je.»

¹³ Ba laan ma ja-o ba vu Farizian tiinə bam te. ¹⁴ Dɛ dɪm Zezi na ki tɪru tum o ma puri nɔɔnɔ wɔm yiə yam tɪn ya yi Zwifə bam siun dɛ mu.

¹⁵ Kɔntu ŋwaani mu Farizian tiinə bam dɪ daa bwe nɔɔnɔ wɔm ba wɪ: «N yiə yam ki ta mu ya puri?» O ma ta-ba o wɪ: «O ki tɪru mu o ma bə a yiə baŋa. A ma su-ya, yi a laan nai.»

¹⁶ Farizian tiinə bam badaara ma ta ba wɪ: «Nɔɔnɔ wɔm na ki te tɪn, o wu nuŋi Wɛ te, bɛŋwaani o cɔɔɪ siun dɛ cullu tum.»

Badonnə dɪ maa tɛ ba wɪ: «O na yi nɔn-balɔɔɔ, o bá wantɪ o ki wɔkɪkagɪla yantɔ donɔ.» Kɔntu ma pa kampwara ba ba titari.

¹⁷ Ba laan ma joori ba bwe nɔɔnɔ wɔm ba wɪ: «O nan na pɛ n yiə yam puri tɪn, nmɔ tɛ n wɪ, o yi wɔɔ mu?»

O ma ləri o wɪ: «O yi Wɛ nijɔŋnu mu.»

¹⁸ Zwifə yigə tiinə bam maa ba lagɪ sɪ ba sɛ, nɪ nɔɔnɔ wɔm ya maŋɪ o yi lilwe mu yi o laan ba o nai. Kɔntu ŋwaani, ba ma bəŋi nɔɔnɔ wɔm nu

dí o ko sí ba bwe ba nii. ¹⁹ Ba ma bwe-ba ba wí: «Wúntu yí abam bu mu na? Á lúg-o dí o manjɪ o yí lilwe mu na? O nan kí ta mu o nai lele kúntu?»

²⁰ Nɔ́ɔ́nɔ́ wóm tiinə bam ma ləri ba wí: «Dɪ́bam ye ní o yí dɪ́bam bu mu. Dí ye ní dí lúg-o dí o yí lilwe mu. ²¹ Dí nan yəri o laan ná kí te o nai, yí dí yəri wúlɔ́ na puri o yíá yam dí. Abam nan bwe-na o títí, sí o yí nɔ́n-kwɪtɪn mu, o títí wó wanti o ləri.» ²² O tiinə bam na tagi kúntu tɪn, ba dɛɛn kwari Zwifə yigə tiinə bam mu. Bantu ya manjɪ ba kí ní daani sí nɔ́ɔ́nɔ́ wúlɔ́ maama ná sɛ ní Zezi mu yí Krisi wóm Wɛ ná tɔ́ŋɪ tɪn, sí ba lí kúntu tu ba Wɛ-digə kam ní. ²³ Mú kú kuri o tiinə bam cɪm, yí ba ta ba wí, ba bwe o títí sí o yí nɔ́n-kwɪtɪn mu tɪn.

²⁴ Ba ma joori ba bəŋi nɔ́ɔ́nɔ́ wóm ba ná lúg-o dí lilweem tɪn, yí ba ta dí-d-o ba wí: «Nan kwari Wɛ, sí n ta cɪga, sí dɪ́bam ye ní nɔ́ɔ́nɔ́ wóm kúntu yí nɔ́n-balɔ́ɔ́ mu.»

²⁵ O ma ləri-ba o wí: «Amú yəri ní nɔ́ɔ́nɔ́ wóm kúntu yí nɔ́n-balɔ́ɔ́ naa o dai. Kúlɔ́ yɪranɪ a ná ye tɪn mu yí sí, a dɛɛn yí lilwe mu, yí a laan nai lele kúntu.»

²⁶ Ba ma bwe-o ba wí: «O kí ta mu o puri nmu yíá yam?»

²⁷ Nɔ́ɔ́nɔ́ wóm ma ləri o wí: «A manjɪ a ta a bri abam, yí á wó sɛ sí á cəgi. Bɛɛ mu yí abam daa lagɪ sí á bwe á nii? Abam dí ga lagɪ sí á taá tɔ́ŋɪ á yí o karabiə mu na?»

²⁸ O ná tagi kúntu tɪn, ba ma twí-o yí ba wí: «Kú yí nmu mu tɔ́ŋɪ o kwaga, sí kú dai dɪ́bam mu tɔ́ŋ-o. Dɪ́bam tɔ́ŋɪ Moyisi cullu tɪn mu. ²⁹ Dɪ́bam ye ní Wɛ dɛɛn ŋɔ́ɔ́nɪ dí Moyisi mu. Kú daari, kú ná yí nɔ́ɔ́nɔ́ wóntu, dí bri dí yəri o ná nunjɪ mɛ tɪn.»

³⁰ O ma ləri-ba o wí: «Aa. Kú yí kúlɔ́ ná tiini kú sɔ́ amú tɪn. Abam yəri o ná nunjɪ mɛ, yí wóntu nan mu puri a yíá yam. ³¹ Dɪ́bam ye ní Wɛ ba cəgi nɔ́n-balwaarɔ́ taani. Kú yí nɔ́ɔ́na balɔ́ ná nɪŋɪ-DI yí ba kí DI wóɔ́ɔ́ŋa ná lagɪ te tɪn mu DI cəgə. ³² Kú ná zɪŋɪ lúgɔ́ baŋa pulim ní sí kú ba kú yí zɪm tɪn, dí daa ta wó ní ní nɔ́ɔ́nɔ́ puri wúlɔ́ ba ná lúg-o dí lilweem tɪn yíá. ³³ Nɔ́ɔ́nɔ́ wóntu ná sɪntɪ o wó nunjɪ Wɛ te, o ya bá wanti o kí wo-kɪnkagɪlɪ dɪntu doŋ.»

³⁴ Ba ma lər-o ba wí: «Ba lúgɪ nmu yí n maama manjɪ n yí lwarɪm punə mu. Bɛɛ mu yí n bɔ́ŋɪ sí n bri dɪ́bam?» Ba laan ma zəl-o, sí o daa yí tɔ́ŋɪ o zɔ́ ba Wɛ-digə kam.

³⁵ Zezi dɛɛn ma ní ní ba lí nɔ́ɔ́nɔ́ wóm ba Wɛ-digə kam wóntɪ. O ma vu o jeer-o, yí o bwe-o o wí: «Nmu sɛ Nabiin-bu wóm dí n wó maama na?»

³⁶ Nɔ́ɔ́nɔ́ wóm ma ləri o wí: «A yuutu, ta n bri-nɪ o ná yí wúlɔ́ tɪn, sí a wanti a sɛ-o.»

³⁷ O ma ta dí-d-o o wí: «Nmu manjɪ n ná-o. Amú mu yí Nabiin-bu wóm, a zɪŋɪ a ŋɔ́ɔ́nɪ dí nmu.»

³⁸ O laan ma ta o wí: «A Yuutu, a sɛ-m.» O ma kuni doonə Zezi yigə ní o zúl-o.

³⁹ Zezi ma ta o wí: «Amú tu lúgɔ́ kúntu baŋa sí a pɔ́ɔ́rɪ nɔ́ɔ́na balɔ́ ná jɪŋɪ bura dí balɔ́ ná ba jɪŋɪ bura tɪn mu daani, sí balɔ́ ná yí lilwə tɪn yíá puri, sí balɔ́ yíá ná nai tɪn joori ya dwe.»

⁴⁰ Farizian tiinə badaara balɔ́ ná wɔ́ra dí-d-o tɪn ma ní o ná tagi te tɪn. Ba ma bwe-o ba wí: «Nmu lagɪ n bri ní dɪ́bam nyɪ dí lilwə mu na?»

⁴¹ Zezi ma ləri-ba o wí: «Abam ya ná nyɪ dí lilwə, kú lagɪ kú ta ní á yəri Wɛ taani díɪm mu, á lwarɪm ya bá ta wó á yuu ní. Kú daari, á nan ná bri ní á yíá pɔ́ɔ́rɪ tɪn, á lwarɪm taa wó á yuu ní mu.»

10

Nayirv di o peeni mumaŋa

¹ Zezi deen ma maŋi mumaŋa o bri noona bam o wɔ: «A lagɔ a ta cɪga mu di abam si, noonu wɔɔ na wɔ de najiri ni o zu si o puri peeni yi o togi jɔgɔ kadoŋ o cu o zu tin, kuntu tu yi ŋwuuɔ yi o kwɛri o yi vɔru mu. ² Ku daari, wɔɔ na de najiri dum ni o zu si o puri o peeni sum tin, wɔm mu yi peeni sum nayirv wɔm titi. ³ O na lagɔ o zu, wɔɔ na nii najiri dum ni baŋa ni tin wɔ puri o pa o zu. Peeni sum wɔ ni o kwɛrɛ, yi oɔ bɛŋi o titi peeni sum yira, yi si da-o si nunji. ⁴ O na jaani-si o nunji, oɔ ta togi si yigɔ, yi peeni sum togi o kwaga, bɛŋwaani si ye o kwɛrɛ. ⁵ Ku nan na yi non-gaa, si bɔ se si togo-o. Si wɔ duri si viiri mu, bɛŋwaani si yɛri o kwɛrɛ.»

⁶ Zezi na tagi kuntu o bri-ba tin, ba ma wɔ lwarɔ o taani dum kuri.

⁷ Zezi daa ma ta o wɔ: «A lagɔ a ta cɪga mu di abam si, amu mu nyi di ni dilɔ peeni sum na togi da tin. ⁸ Balu maama na de yigɔ ba ba ba zu ba loori amu tin nyi di ŋwuuɔ di vɔrna mu. Peeni sum ma wɔ se ba ni. ⁹ Amu mu yi ni dum. Wɔɔ maama na togi amu o zu tin, kuntu tu wɔ na vɔru. O nan wɔ na ŋwia kalɔ na ywɛmmɛ tin, ni peeni na togi najiri ni si nunji si di yi si joori si zɔɔru te tin. ¹⁰ Ŋwuuɔ na tu o zu, o lagɔ si o ŋɔ mu o gu o daari o ja o cɔgi. Ku nan na yi amu, a tu si a pa nabiinɛ mu na ŋwia kalɔ na ywɛnɛ tin cɪga cɪga.

¹¹ Amu mu nyi di nayir-ŋum cɪga cɪga, yi a soe a noona. Nayir-ŋum se tɔɔru mu o peeni ŋwaani. ¹² Ku daari, ku na yi wɔɔ na togi peeni sum o jɔŋi sɛbu tin, wuntu dat nayirv wɔɔ na yi peeni sum tu tin. Wuntu na ne nywɛnkurɛ na maa biina, oɔ duri mu o daari peeni sum. Nywɛnkurɛ kam wɔ zu peeni sum wɔ ka ja-si ka pa si jagi. ¹³ Oɔ duri o viiri, bɛŋwaani o togi peeni sum sɛbu ŋwaani mu, si o ba jigɔ si ŋwaŋa.

¹⁴ Amu mu yi nayir-ŋum cɪga cɪga. Amu ye a noona bam, yi ba di ye amu, ¹⁵ ninɛɛni amu Ko na ye-ni yi amu di ye-o te tin. Amu wɔ se si a ti a noona bam ŋwaani, ni nayir-ŋum na se si o ti o peeni ŋwaani te tin. ¹⁶ A daa ta jigɔ peeni sidaara, si na tɛri najiri duntu wɔni. A nan maŋi si a vu a kalɔ-si mu a ja ba a ki daani. Peeni suntu di wɔ ni amu kwɛrɛ. Kuntu, a peeni sum maama wɔ la jɔgɔ didɔɔ, yi nayirv didɔɔ nii-si.

¹⁷ A Ko Wɛ soe amu, di a na se si a ti nabiinɛ ŋwaani, si a joori a bi a na ŋwia tin. ¹⁸ Noon-noonu nan bɔ wani o pa a ga a ŋwia. Amu titi nan mu li wɔɔɔŋa si a ga-ka. A jigɔ cwɛŋɔ si a ga a ŋwia kam. A nan ta jigɔ cwɛŋɔ si a joori a bi a na-ka. Mu wɔŋo kulɔ a Ko na pɛ-ni ni si a ki tin.»

¹⁹ Zezi na tagi kuntu o ti tin, kampwara daa ma ba Zwifɛ bam wɔ o taani dum ŋwaani. ²⁰ Ba zanzan maa te ba wɔ: «Cicirɛ mu jig-o, o yuu mu tɛrɛ. Bɛɛ mu yi á cɔgi o taani?»

²¹ Ku daari badaara maa te ba wɔ: «Wɔɔ yuu na tɛrɛ tin bɔ wani o ŋɔɔni tuntu doŋ. Cicirɛ na jigɔ wɔɔ tin bɔ wani o puri lilwe yia.»

Zezi na bri ni o di o Ko Wɛ yi bidwi te tin

²² Ku deen ma ba ku yi si Zwifɛ bam di ba candiɔ kalɔ yiri na yi Bakwebapawe tin Zeruzalem ni. Ku yi waarv mumaŋa ni mu. ²³ Zezi deen ma vu Wɛ-di-kamunu kum. O maa wɔ Salomɔn kunkolɔ kum ni o kaaga. ²⁴ Zwifɛ badaara laan ma ba ba gilim-o, yi ba bwe-o ba wɔ: «Nmu yi Krisi wɔm Wɛ na tɔŋi tin na? Bɛɛ mu yi n pa ku tiini ku yi wɔɔɔŋa zanzan di dibam? Ta cɪga n bri dibam si dí ko joro.»

²⁵ O ma læri-ba o wɔ: «A maɲi a ta a bɔi abam, yɔ á ba se a ni. Tɪtɔɲa yalɔ a Ko Wɛ na pɛ a tɔɲi tɪn mu bɔi ni a jɪɟi cɪga. ²⁶ Abam nan ba se a ni, bɛɲwaani abam dai amɔ nɔɔna. ²⁷ A nɔɔna bam nyɔ di peeni sɪlɔ na cɛɟi amɔ kwɛrɛ tɪn mu. A maa ye-sɪ, yɔ sɪ tɔɟi-nɪ. ²⁸ Amɔ pat a nɔɔna bam na ɲwɪa kalɔ na ba ti tɪn mu, yɔ ba bá fɔɟi ba cɔɟi maɲa di maɲa. Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o vrɪ-ba amɔ juɲa ni. ²⁹ Kɔ yɔ a Ko Wɛ mu kwe-ba DI kɪ a juɲa ni. Dɪntɔ nan mu dwe wonɔ maama. Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o vrɪ-ba DI juɲa ni. ³⁰ Amɔ di a Ko Wɛ yɔ bɪdwɪ mu.»

³¹ Zezi na tagɪ kɔntɔ tɪn, Zwifɛ bam daa ma kwe kandwa sɪ ba ma dɔl-o ba gɔ. ³² O ma ta di ba o wɔ: «Amɔ Ko pɛ a tɔɲi tɪtɔɲ-ɲɔna zanzan mu a bɔi abam. Tɪtɔɲa yantɔ wonɔ dɔɔ tɪti mu pɛ abam kwaanɪ sɪ á gɔ amɔ di kandwa?»

³³ Ba ma lær-o ba wɔ: «Kɔ dai tɪtɔɲ-ɲɔm ɲwaani mu dí lagɪ dí dɔl-m dí gɔ. Kɔ yɔ nmɔ na twɪ Wɛ tɪn ɲwaani mu. Nmɔ yɔ nabiinu mu, yɔ n pat n yɔ Wɛ mu.»

³⁴ O ma læri-ba o wɔ: «Wɛ cullu tɔnɔ kulɔ DI na pɛ abam tɪn wonɔ mu kɔ pɔpɔni kɔ wɔ, Wɛ tagɪ di nɔɔna badonnɛ DI wɔ: <Abam didɔa didɔa yɔ Wɛ nyɪnyɔgɔ mu.> ³⁵ Kɔ bɔi ni Wɛ dɛɛn pɛ DI kwɛrɛ nɔɔna bantɔ mu, yɔ DI bɛɲi-ba ni DI nyɪnyɔgɔ. Kulɔ na pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kɔm wonɔ tɪn bá wani kɔ ji kafe. ³⁶ Amɔ nan yɔ wɔlɔ a Ko Wɛ na li sɪ a kɪ DI wɔbɔɲa, yɔ DI tɔɲi-nɪ sɪ a ba lugɔ banya tɪn mu. Kɔntɔ, a na tagɪ ni a yɔ Wɛ Bu tɪn, bɛɛ mu yɔ á ba sea? Bɛɛ mu yɔ á bɔi ni a twɪ Wɛ mu?»

³⁷ Maani-na á nii a tɪtɔɲa yam na yɔ te tɪn. Kɔ na dai a Ko Wɛ tɪtɔɲa mu a tɔɲa, sɪ á yɔ se-nɪ. ³⁸ Kɔ nan na yɔ Wɛ tɪtɔɲa, á na maɲi á ba se amɔ, sɪ á se tɪtɔɲa yam na bɔi te tɪn. Á na se tɪtɔɲa yam kɔntɔ, á wɔ sɪni á lɔwari ni a Ko wɔra di amɔ, yɔ amɔ di wɔra di a Ko.»

³⁹ O na tagɪ kɔntɔ tɪn, ba daa maa lagɪ sɪ ba ja-o. O ma lu ba jɪa wonɔ o viiri.

⁴⁰ Zezi ma joori o vu o bɛ Zɔrdɛn bugɛ kam. O ma vu je sɪlɔ Zan dɛɛn na yɛni o miisi nɔɔna na wonɔ tɪn, o zɔɔri da. ⁴¹ Nɔɔna zanzan dɛɛn maa tui o te. Ba maa yɛni ba te ba wɔ: «Zan nan wɔ kɪ wo-kɪnkagɪla. Kɔ daari o na tagɪ kulɔ maama Zezi ɲwaani tɪn yɔ cɪga mu.» ⁴² Je sɪm kɔntɔ ni nɔɔna zanzan ma kɪ ba wɔ-dɪdɔa di Zezi.

11

Lazaari na tɪga yɔ Zezi bi-o te tɪn

¹⁻² Nɔɔnɔ wɔdɔɲ dɛɛn zɔɔri Betani ni, o yɔri mu Lazaari. O nakwa mu yɔ Mari di o zumbaaru Marɪti. Mari wonɔ mu yɔ wɔlɔ dɛɛn na kwe trah nuga o lo dí Yuutu wɔm nɛ ni yɔ o daari o ma o yuuywe o guguni-sɪ tɪn. Lazaari ma ba o ba jɪɟi yazurɛ. ³ Mari didaani Marɪti ma tɔɲi ni ba pa Zezi ba wɔ: «Dɪbam Yuutu, nmɔ cilɔɲ-sono kɔm ba jɪɟi yazurɛ.»

⁴ Zezi na ni kɔntɔ tɪn, o maa wɔ: «Yawɪw kɔntɔ kweelim je bá ta yɔ o tɔɔni. Kɔ nan kɪ sɪ kɔ pa Wɛ mu na zulɛ, sɪ amɔ Wɛ Bu wɔm di na zulɛ kɔ ɲwaani.»

⁵ Zezi yagɪ o soe Marɪti di o nyaani wɔm di Lazaari lanyirani. ⁶ O na ni ni Lazaari ba jɪɟi yazurɛ tɪn, o ta ma kɪ da yale o ya na wɔ mɛ tɪn, ⁷ yɔ o laan daari o ta di o karabiɛ bam o wɔ: «Pa-na dí joori dí vu Zude.»

⁸ O karabiɛ bam ma ta did-o ba wɔ: «Karanyɪna, Zwifɛ bam daama na lagɪ sɪ ba dɔl nmɔ di kandwa ba gɔ tɪn, n swe mu na? Yɔ n daa ta lagɪ sɪ n joori n vu da.»

⁹ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Kɔ nan maŋɪ sɪ a vu mu. Luu fugə-bale mu wɔra wɪa nɪ. Kɔ daɪ kɔntu na? Nɔɔnu na ve wɪa nɪ, o daa ba tri o tuɪ, beŋwaani lugu baŋa pooni dɪm paɪ o naɪ. ¹⁰ O nan na ve titɪ nɪ, o tri o tu mu, beŋwaani pooni tɛri o tee nɪ.» ¹¹ Zezi na tagɪ kɔntu tɪn, o daa ma ta o wɛli da o wɪ: «Dɪbam cilɔŋ Lazaari dɔ mu. A nan maa ve sɪ a pa o zaŋɪ.»

¹² O karabiə bam ma ta did-o ba wɪ: «Dɪbam yuutu, o na dɔa, kɔv gari o yɪra nɪ.»

¹³ Zezi nan na tagɪ te tɪn brɪ nɪ Lazaari tɪgɪ mu. Bantu maa buŋɪ nɪ Zezi ŋɔɔni dɔɔm titɪ woŋo mu. ¹⁴ O laan ma ta dɪ ba jaja o wɪ: «Lazaari tɪgɪ mu. ¹⁵ Amu nan jɪgɪ wɔpolo abam ŋwaani dɪ a na tɛri o tee nɪ tɪn. Kɔv pa á wani á kɪ á wu-dɪɔba dɪ amu. Nan pa-na dɪ vu o te.»

¹⁶ Toma wɔɔba ba na bɛ nɪ Yiywe tɪn ma ta dɪ o donnə bam o wɪ: «Pa-na dɪ maama toɔgɪ dɪ vu dɪ wɛli dɪ dɪ Yuutu dɪ tɪ.»

¹⁷ Zezi ma vu o yi Betani dɪ ba kwe Lazaari ba kɪ kɔ jɪgɪ da yana mu. ¹⁸ Betani batwari dɪ Zeruzalem nɪnɛnɪ kilometra yale mu te. ¹⁹ Zwifə zanzan dɛn ya tu sɪ ba kɪ Marɪtɪ dɪ Mari le dɪ ba nabɔ wɔm tɔɔni dɪm. ²⁰ Marɪtɪ na ni nɪ Zezi maa buɪnɪ tɪn, o ma nuŋɪ o vu sɪ o jeer-o. Mari ma maŋɪ sɔŋɔ nɪ. ²¹ Marɪtɪ na yi Zezi te tɪn, o ma ta o wɪ: «A yuutu, nmu ya na wɔ yo, a nabɔ wɔm ya bá tɪ. ²² Dɪ kɔ dɪ, a ye nɪ nmu na loori kɔɔba maama We tee nɪ tɪn, Dɪ wɔ kɪ Dɪ pa nmu.»

²³ Zezi ma ta did-o o wɪ: «N nabɔ wɔm wɔ joori o bi.»

²⁴ Marɪtɪ ma lər-o o wɪ: «A ye nɪ oó joori o bi lugu tiim dɛ dɪm nɪ, We na wɔ pa twa joori ba bi ba yagɪ tɔɔni tɪn.»

²⁵ Zezi ma ta did-o o wɪ: «Amu mu yi twa biinu dɪ ŋwɪa tu. Wɔɔba na kɪ o wu-dɪɔba dɪ amu tɪn, o na maŋɪ o tɪ dɪ, kɔntu tu ta wɔ na ŋwɪa. ²⁶ Kɔɔba na wɛli da tɪn, wɔɔba maama na ŋwɪ yi o kɪ o wu-dɪɔba dɪ amu tɪn, tɔɔni daa bá ja kɔntu tu maŋa dɪ maŋa. Nmu sɛ kɔntu na?»

²⁷ O ma lər-o o wɪ: «Eɛn. A yuutu, a sɛ nɪ nmu mu yi Kriɪ wɔm We na tɔŋɪ tɪn, yi n kwəri n yi We Bu wɔɔba na maŋɪ sɪ o ba lugu baŋa tɪn.»

²⁸ Marɪtɪ na tagɪ kɔntu o tɪ tɪn, o ma joori o vu o na Mari o yɪrani, yi o bɛŋ-o o wɪ: «Karanyɪna tuə, yi o lagɪ sɪ o na-m.» ²⁹ Mari na ni kɔntu tɪn, o ma zaŋɪ lɪla o nuŋɪ o vu sɪ o jeer-o. ³⁰ Zezi daa ta wɔ jəgə kalɔ Marɪtɪ na jeer-o da tɪn mu. O ta wɔ yi tɔv kɔm wɔ. ³¹ Zwifə balɔ na wɔ sɔŋɔ kɔm nɪ ba lari dɪ Mari sɪ kɔ gani o wɔ tɪn ma na o na zaŋɪ lɪla o nuŋɪ. Ba ma zaŋɪ ba tɔg-o, yi ba buŋɪ nɪ o ga lagɪ o vu yibeeli dɪm jəgə mu o keeri.

³² Mari na ve o yi Zezi na wɔ mɛ tɪn, o ma na-o yi o vu o kuni doonə o yigə nɪ o wɪ: «A yuutu, nmu ya na wɔ yo, a nabɔ wɔm ya bá tɪ.»

³³ Zezi ma na o na keerə, yi Zwifə balɔ na tɔgɪ did-o ba ba tɪn dɪ keerə. O wɔ ma cɔgɪ, yi o yɪra sɔɔrɪ. ³⁴ O ma bwe-ba o wɪ: «Abam kɪ-o yɛn mu?» Ba ma ləri ba wɪ: «Dɪbam yuutu, ba n nii o yibeeli dɪm.»

³⁵ Zezi ma kan yi-na. ³⁶ Zwifə bam na nɛ kɔntu tɪn, ba ma ta ba wɪ: «Nii o na tiini o so-o te.»

³⁷ Kɔ daari badaara maa tɛ ba wɪ: «Wɔntu mu puri lilwe wɔm yiə yam. Kɔ nan kɪ ta mu yi o wɔ cɪgɪ Lazaari tɔɔni dɪm?»

³⁸ Zezi na maa ve yibeeli dɪm jəgə tɪn, o wɔ daa ma cɔgɪ zanzan. Yibeeli dɪm dɛn wɔ piu yɪra nɪ mu, yi ba ma kandwe ba pi dɪ ni. ³⁹ Zezi ma ta o wɪ: «Lɪ-na kandwe dɪm á yagɪ daa nɪ.» Tɔv wɔm nakɔ Marɪtɪ ma ləri o wɪ: «A yuutu, ba na kwe-o ba kɪ tɪn, kɔ jɪgɪ da yana mu zɪm. Kɔntu tɪn, oó ta tiini o lwe.»

⁴⁰ Zezi ma ta did-o o wɛ: «A maɲɪ a ta dɪ nmɔ nɪ, nmɔ na kɪ n wɔ-dɪdɔa dɪ amɔ, nmɔ wɔ na Wɛ na jɪgɪ dam te tɪn.»

⁴¹ Ba ma li kandwɛ dɪm ba yagɪ daa nɪ. Zezi ma kwɛni o yuu wɛɛnɪ, yɪ o ta o wɛ: «Amɔ Ko, dɪnle dɪ nmɔ na cɛgi a taanɪ tɪn. ⁴² A maɲɪ a ye nɪ nmɔ yɛni n cɛgi a taanɪ maɲa maama. A nan tagɪ kɔntɔ nɔn-kɔgɔ kɔlɔ na zɪgɪ yɔ tɪn ɲwaanɪ mɔ, sɪ kɔ pa ba sɛ nɪ nmɔ tɔɲɪ-nɪ.» ⁴³ O na tagɪ kɔntɔ o tɪ tɪn, o ma bɛɲɪ dɪ kwɛr-dɪa o wɛ: «Lazaari, zanɪ n nuɲɪ!»

⁴⁴ Tɔ wɔm ma zanɪ o nuɲɪ, dɪ garyɛ yam ba ya mɛ ba ba o jɪa dɪ o nɛ, yɪ gɔrɔ dɪ kɪkarɪ o yibiya. Zezi ma ta dɪ ba o wɛ: «Bwɛli-na garyɛ yam a yagɪ sɪ o vu.»

*Zwifɛ yigɛ tiinɛ bam na kɪ ni daanɪ sɪ ba gɔ Zezi te tɪn
(Matiyu 26:1-5, Marɪkɪ 14:1-2, Luki 22:1-2)*

⁴⁵ Zwifɛ balɔ ya na tu Mari te tɪn ma na Zezi na bi Lazaari te tɪn. Ba zanzan ma kɪ ba wɔ-dɪdɔa did-o. ⁴⁶ Kɔ daari ba badaara ma joori ba vu Fariztan tiinɛ bam te, yɪ ba ta dɪ ba Zezi na kɪ kɔlɔ tɪn. ⁴⁷ Wɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam dɪ Fariztan tiinɛ bam laan ma la saruya-dirɛ nakwa bam maama ba kɪ daanɪ, yɪ ba bwe ba wɛ: «Nii-na nɔɔnɔ wɔntɔ na kɪ wɔ-kɪnkagɪla yalɔ maama tɪn. Dɪbam nan wɔ kɪ-o ta mɔ? ⁴⁸ Dɪ na yag-o sɪ o taa kɪ kɔntɔ, nɔɔna bam maama wɔ ba ba sɛ wɔm mɔ. Kɔntɔ wɔ pa Rom dɪdɛɛra bam laan ba ba cɔgɪ dɪ Wɛ-di-kamunu kɔm dɪ dɪ tɔv kɔm maama.»

⁴⁹ Balɔ na bwe daanɪ kɔntɔ tɪn, ba wɔ nɔɔnɔ dɪdɔa yɪrɪ mɔ Kayifu. Wɔntɔ mɔ yɪ ba Wɛ kaanum yuutu bɪnɪ dɪm kɔntɔ wɔntɔ. O ma ta dɪ ba o wɛ: «Abam yɛri kɔlɔkɔlɔ. ⁵⁰ A fɔgɪ a bɔɲɪ a nii, nɔɔnɔ dɪdɔa na tɪga dɪbam nɔɔna bam maama ɲwaanɪ, kɔv ta lana kɔ pa dɪbam kɔ garɪ dɪ tɔv kɔm maama na cɔgɪ.» ⁵¹ Kayifu na tagɪ kɔntɔ tɪn, kɔ daɪ o tɪtɪ wɔbɔɲa mɔ o mɛ o ta. O nan na yɪ Wɛ kaanum yuutu tɪn, mɔ Wɛ pɛ o wuuri o ta nɪ, Zezi lagɪ o tɪ Zwifɛ dwi dɪm maama ɲwaanɪ mɔ. ⁵² Kɔ nan daɪ nɪ o lagɪ o tɪ bantɔ dwi dɪm a ɲwaanɪ mɔ. Kɔ yɪ Wɛ biɛ bam na jagɪ je maama tɪn dɪ ɲwaanɪ mɔ, sɪ o wantɔ o kɪ-ba daanɪ sɪ ba taa yɪ dwi dɪdɔa.

⁵³ Kɔ na zɪgɪ dɛ dɪm kɔntɔ nɪ tɪn, Zwifɛ yigɛ tiinɛ bam ma kɪ ni daanɪ sɪ ba gɔ Zezi. ⁵⁴ Kɔntɔ ma pa Zezi daa ba beeri jaja Zude nɪ sɪ nɔɔna taa na-o. O ma yagɪ daanɪ, yɪ o vu je sɪlɔ na batwari dɪ kagva ni tɪn. Kɔ yɪ Efrayim nɪ mɔ o ve o zɔvɪ da dɪ o karabiɛ bam.

⁵⁵ Zwifɛ bam candiɛ kalɔ yɪrɪ na yɪ Pakɪ tɪn dɛɛn ma daari fɪn sɪ ka yɪ. Nɔɔna zanzan ma zanɪ tɔv kɔm je maama nɪ, ba vu Zeruzalem sɪ ba kwe ba tɪtɪ dɪ Wɛ, sɪ kɔ loori candiɛ kam. ⁵⁶ Nɔɔna bam ma beeri Zezi je. Ba ma la daanɪ Wɛ-di-kamunu kɔm nɪ, yɪ ba bwe daanɪ ba wɛ: «Abam bɔɲɪ nɪ, o bɔ ba dɪ o candiɛ kam na?»

⁵⁷ Wɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam dɪ Fariztan tiinɛ bam dɛɛn ya pɛ ni nɪ, nɔɔnɔ wɔlɔ na ye Zezi na wɔ mɛ tɪn, sɪ o brɪ-ba, sɪ ba ja-o.

12

*Mari na zuli Zezi te tɪn
(Matiyu 26:6-13, Marɪkɪ 14:3-9)*

¹ Da yardɔ dɛɛn na daari sɪ kɔ yɪ Pakɪ candiɛ kam tɪn, Zezi ma vu o yɪ Betani. Kɔ yɪ daanɪ mɔ Lazaari zɔvɪ da. Wɔntɔ mɔ yɪ nɔɔnɔ wɔlɔ Zezi na pɛ o bi o yagɪ tɔvɪ tɪn. ² Ba ma kɪ wɔdiu ba pa-o jɔgɔ kam kɔntɔ nɪ. Marɪtɪ maa wɔra o maɲɪ wɔdiu kɔm. Lazaari ma tɔgɪ o jɛni sɪ o dɪ dɪ Zezi. ³ Mari laan ma kwe tralɪ nugɛ kalɔ yɪrɪ na yɪ naadɪ tɪn. Ka dɛɛn yɪ

kunkwələ yi mu, yi ka tiini ka lana. Nugə kam kuntu yəlo cana zanzan. O ma kwe-ka o ma turi Zezi nɛ. O ma daari o ma o yuuywe o guguni o nɛ sɪm. Trali nugə kam lwəm dɪm ma zanɪ sɔŋɔ kum maama wɔni. ⁴ Zezi karabiə bam didba wɔlɔ yiri na yi Zudasɪ Yiskariyo tɪn dɪ tɔɔi o wɔra. Wɔntu mu yi wɔlɔ na wɔ ba o yɔgi Zezi o pa nɔɔna tɪn. ⁵ O na nɛ Mari na kɪ te tɪn, o ma ta o wɪ: «Bɛɛ mu yi o kɪ kuntu? Dɪ ya wai dɪ kwe trali nugə kam dɪ yɔgi, yi dɪ cɛ dɪ pa yinigə tiinə. Ka sɛbu kum ya wɔ yi sɛbu-dala biə-yatɔ (300).» ⁶ O na tagɪ kuntu tɪn, kɔ daɪ nɪ o jɔɔi yinigə tiinə bam nɔwɔŋa mu. O yi nɔwɔntu mu. Wɔntu mu nii ba kɔɔɔ kum sɛbu kum banɔa nɪ, yi o yɔni o nɔni-kɔ o lia.

⁷ Zezi laan ma ləri o wɪ: «Yagɪ o yira, sɪ o kɪ kuntu a na wɔ tɪ yi ba kɪ-nɪ tɪn nɔwɔntu mu. ⁸ Kɔ nan na yi yinigə tiinə, bantɔ ta wɔra mu dɪ abam maŋa maama. Kɔ daari amɔ nan bá ta wɔra dɪ abam maŋa maama.»

⁹ Zwifə kɔɔɔ zanzan ma lwarɪ nɪ Zezi wɔ Betani nɪ. Ba ma zanɪ ba vu da. Ba na ve tɪn, kɔ daɪ Zezi yiranɪ nɔwɔntu, kɔ yi sɪ ba dɪ na Lazaari wɔlɔ Zezi na pɛ o bi o yagɪ tɔntɪ tɪn mu. ¹⁰ Wɛ kaanɪm yigə tiinə bam laan ma kɪ ni daanɪ sɪ ba gɔ Lazaari dɪ, ¹¹ bɛnɔwɔntu Lazaari biim dɪm mu te Zwifə zanzan joori ba yigə tiinə bam kwaga nɪ, yi ba daari ba sɛ Zezi.

*Zezi na zv Zeruzalem te tɪn
(Matiyu 21:1-11, Mariki 11:1-11, Luki 19:28-40)*

¹² Tɪga na pɔɔri tɪn, nɔn-kɔɔɔ kɔlɔ na tu Zeruzalem sɪ ba di candiə kam tɪn ma lwarɪ nɪ Zezi maa bɪna. ¹³ Ba ma vu ba kaari kɔrɔ-vɔɔrɔ, yi ba nunɔi ba maa ve sɪ ba jeer-o. Ba na maa ve tɪn, ba maa zul-o ba wɪ:

«Ozaana! Zuli-na wɔlɔ na tu dɪ Yuutu Banɔa-Wɛ yiri nɔwɔntu tɪn. Wɔntu mu yi Yisɪrayelɪ dwi tiinə pɛ.»

¹⁴ Zezi ma na bɪna-pɔla o di, nɪ Wɛ tɔnɔ kum na maŋɪ kɔ ta te tɪn. Kɔ pɔɔri kɔ wɪ:

¹⁵ «Abam balɔ na zɔɔri Siyɔn tɔv kum nɪ tɪn,

á yi taá kwarɪ fɔntɪ.

Nii-na á pɛ wɔm,

o diini bɪna-pɔla o maa bɪna.»

¹⁶ Maŋa kam kuntu nɪ, Zezi karabiə bam ya ma wɔ lwarɪ wənu tɪm kuntu kuri. Kɔ daari maŋa kam Zezi na tɪɔi yi o bi o yagɪ tɔntɪ o na paari-zulə Wɛ tee nɪ tɪn, mu ba laan guli Wɛ tɔnɔ kum na tagɪ o taanɪ te tɪn, dɪ nɔn-kɔɔɔ kum na kɪ kɔlɔ ba zul-o tɪn.

¹⁷ Nɔɔna balɔ dɛɛn na wɔ Zezi tee nɪ yi o pa Lazaari bi o yagɪ tɔntɪ tɪn ya maŋɪ ba ta ba brɪ tɔv kum nɔɔna bam, o na kɪ te o bɛŋɪ Lazaari yi o nunɔi yibeeli dɪm wɔntɪ tɪn. ¹⁸ Kɔ yi kuntu nɔwɔntu mu nɔn-kɔɔɔ kum nunɔi tɔv kum nɪ ba jeer-o, ba na ni nɪ o kɪ wo-kɪnkagɪlɪ dɪm kuntu tɪn nɔwɔntu.

¹⁹ Farizɪan tiinə bam laan maa te daanɪ ba wɪ: «Á wɔ nɛ? Dɪbam brɪ dɪ bá wani kɔlɔkɔlɔ dɪ kɪ. Nii-na lɔɔɔ kum nɔɔna bam maama mu tɔɔi o kwaga.»

Zezi na tɛ o tɔntɪ dɪm taanɪ te tɪn

²⁰ Grɛkɪ tiinə balɔ dɛɛn na tɔɔi ba vu Zeruzalem sɪ ba di candiə kam ba zuli Wɛ tɪn badaara ma vu Filipi te. ²¹ Wɔntu nunɔi Galile tɔv kɔlɔ yiri na yi Betisayida tɪn mu. Ba ma ta did-o ba wɪ: «Dɪbam lagɪ sɪ dɪ na Zezi mu.»

²² Filipi ma vu o ta dɪ Andre. Bantɔ bale ma vu ba ta ba brɪ Zezi. ²³ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Maŋa kam laan yia, sɪ Wɛ pa Nabiin-bu wɔm na paari-zulə. ²⁴ A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, nmɔ na jɔɔi mɪn-dwi, yi n na dugi-dɪ

tiga ni, di wó nunji di ki biá zanzan mu. Nmu nan na wó se si n du-di tiga ni si di puli di nunji di daari si mun-bu wóm pò, di wó ta yi didwí yíraní mu taan, n bá na nyóorí di banja ni. ²⁵ Wulá na soe o titi nwia tìn, kuntu tu bá na nwia We tee ni. Wulá nan na vín o nwia lugu kuntu banja ni tìn, ku tu wó na nwia kalá na ba ti tìn We tee ni. ²⁶ Wulá maama na lagí si o tũji amu titũja tìn, kuntu tu manjì si o tũgi a kwaga mu. Kuntu, a na wó me tìn, a tĩtũjũ wóm di wó ta tũgi o wura. Wulá maama na tũji amu titũja tìn, amu Ko wó pa o na zulá.»

²⁷ Zezi ma ta o wí: «A wó mu cõgi zanzan. A nan wó ta ni bæe mu? Aá loori a Ko mu si o vrí-ni yaara yantú wõni na? Awo. Ku yi kuntu njwaani mu amu manjì a ba si a yaari. ²⁸ A nan wó loori a Ko si o pa o yiri na zulá.»

Kwëræ laan ma njõni weyuu ni ka wí: «A manjì a pa a yiri na zulá, a nan ta wó pa di na zulá.»

²⁹ Nõn-kõgo kulá na zigí da tìn ma ni kwëræ kam, yi ba ta ba wí, dua mu mumunæ. Badaara maa wí, ku yi maleka mu njõni did-o.

³⁰ Zezi ma ta di ba o wí: «Kú dai amu njwaani mu kwëræ kantú njõni, ku yi abam njwaani mu ka njõna. ³¹ Manja laan yiæ si We di nabiinæ taani, si Di zeli lugu banja pe wóm. ³² Kú daari ku na yi amu, manja kalá ba na wó zõji amu weeni tìn, amu wó pa nabiinæ maama ba amu te.» ³³ O na tagi kuntu tìn, o brí o na lagí o ti tũni dwi dilá tìn mu.

³⁴ Nõn-kõgo kum ma lær-o kú wí: «Dibam ni ni kú pupũni We callu tũnõ wõni kú wí, Krisi wóm We na tũji tìn manjì si o taa njwi mu manja maama. Bæe nan mu yi n ta n wí, ba manjì si ba zõji Nabiin-bu wóm weeni? Nabiin-bu wõntu nan yi wõ?»

³⁵ Zezi ma læri-ba o wí: «Pooni bá tiini di daani abam tee ni. Pooni dım ta na wó á tee ni manja kalá tìn, si á taá veæ, si lim yi ba di yi abam. Wulá na ve lim wõni tìn yæri o na ve me. ³⁶ Pooni dım ta na wó á tee ni tìn, á nan se wulá na yi pooni dım tìn, si á daari á taá yi pooni dım biæ.»

Zezi na tagi kuntu o ti tìn, o ma nunji ba titari ni o vu o sãgi. ³⁷ Di o na manjì o ki wo-kinkagila zanzan ba yibiyæ ni tìn, ba daa ta wó se-o. ³⁸ Kuntu ma pa kulá We nijõnu Ezayi dæn na tagi tìn sũni kú ki. O dæn tagi faña faña o wí:

«Yuutu Banja-We,

nõn-nõnõnu wó se dí na tagi taani dilá dí brí-ba tìn.

Nõn-nõnõnu nan wó lwarí dí Yuutu wóm dam dım na yi te tìn.»

³⁹ Ba wó waní ba se Zezi taani dım, bæjwaani Ezayi ta tagi o wí:

⁴⁰ «Dıntu mu dwe ba yiæ,

yi Di pa ba wubũja tí,

si ba yiæ yam yi waní ya taa nai,

si ba wubũja yam di yi waní ya lwarí We taani dım kuri,

si ba yi læni ba wubũja ba se We si Di pa ba na yazuræ.»

⁴¹ Ezayi dæn tagi dí Yuutu wóm taani kuntu, bæjwaani o wuuri o na Zezi paari-zulá na yi te yi o daa ta wó tu lugu banja.

⁴² Di kuntu di, Zwifæ yigæ tiinæ zanzan di ta ki ba wó-dıdwa di Zezi. Ba na kwarí Farizian tiinæ bam tìn njwaani mu, ba wó njõni-ku jaja, si baá zeli-ba ba We-digæ kam ni. ⁴³ Ba na ki te tìn brí ni ba soe si nabiinæ wõru poli di ba kú dwe We wó na poli di ba.

Zezi na tu si o vrí nabiinæ lwarim wõni te tìn

⁴⁴ Zezi ma ta di kwær-dta o wɪ: «Wɔɔɔ na ki o wɔ-dɔɔba di amɔ tɪn, ku dai ni o sɛ amɔ yɪranɪ mɔ, ku yɪ wɔɔɔ na tɔŋɪ-nɪ tɪn mɔ o sɛ. ⁴⁵ Wɔɔɔ na nɛ amɔ tɪn nɛ wɔɔɔ na tɔŋɪ-nɪ tɪn di mɔ. ⁴⁶ Amɔ tu lɔgɔ baŋa sɪ a taa yɪ pooni mɔ a paɪ nabiinɛ, sɪ wɔɔɔ maama na sɛ amɔ tɪn daa yɪ maŋɪ lɪm wɔɔɔ. ⁴⁷ Wɔɔɔ na ni a taanɪ dɪm yɪ o wɔ sɛ sɪ o ki kɔɔɔ a na tagɪ tɪn, ku dai amɔ mɔ cɔgɪ kɔntɔ tu, bɛŋwaanɪ amɔ na tu lɔgɔ baŋa tɪn, ku dai sɪ a di nabiinɛ taanɪ sɪ a cɔgɪ-ba. Ku nan yɪ sɪ a vrɪ-ba ba lwarɪm wɔɔɔ mɔ. ⁴⁸ Wɔɔɔ na vɪn amɔ yɪ o wɔ sɛ a taanɪ dɪm tɪn, mɔ kɔɔɔ na wɔ cɔg-o: Taanɪ dɪɔ amɔ na ŋɔɔnɪ a brɪ nɔɔna tɪn mɔ wɔ zanɪ lɔgɔ tiim dɛ dɪm ni di brɪ ni kɔntɔ tu ba jɪgɪ bɔra. ⁴⁹ Ku nan dai a tɪtɪ wɔɔɔba mɔ a ŋɔɔna. Ku yɪ a Ko wɔɔɔ na tɔŋɪ-nɪ tɪn mɔ pɛ-nɪ ni sɪ a ta kɔɔɔ Dɪ wɔɔɔba na lagɪ tɪn, yɪ Dɪ ta brɪ-nɪ kɔɔɔ a na wɔ ŋɔɔnɪ tɪn. ⁵⁰ Amɔ nan ye sɪ balɔ na sɛ ni dɪɔɔ a Ko Wɛ na pɛ-nɪ sɪ a ŋɔɔnɪ tɪn wɔ na ŋwɪa kalɔ na ba ti tɪn. A na yɔni a ŋɔɔnɪ te maama tɪn, ku yɪ a Ko Wɛ na tagɪ kɔɔɔ o brɪ-nɪ tɪn mɔ.»

13

Zezi na zari o karabiɔ bam nɛ te tɪn

¹ Dɛ dɪdɔɔ na daari sɪ ba di Pakɪ candiɔ kam tɪn, Zezi dɛɛn maa ye ni o maŋa kam yɪɔ, sɪ o yagɪ lɔgɔ baŋa sɪ o daari o vu o Ko te. O maa soe balɔ na yɪ o nɔɔna lɔgɔ baŋa ni tɪn, yɪ o tiini o so-ba ku ja gaali.

² Zezi di o karabiɔ bam maa je ba di wɔɔɔɔ tɪtɪ ni, di sɪtaanɪ ya maŋɪ di pa Zudasɪ Yiskariyo wɔɔɔ na yɪ Simɔn bu tɪn lɪ wɔɔɔba sɪ o yagɪ Zezi o pa nɔɔna. ³ Zezi maa ye ni o Ko Wɛ mɔ pɛ-o dam wɔŋo maama baŋa ni, yɪ o ye ni o nuŋɪ Wɛ te mɔ, o nan ta wɔ jooɪ o vu Wɛ te. ⁴ Ba na wɔra ba di tɪn, o ma zanɪ da. O lɪ o na zɔ gɔɔɔ kɔɔɔ o danɪ tɪn, yɪ o daari o vɔ pɔpaa o tɔŋɔ ni. ⁵ O ma ki na o ki kacɔɔ wɔɔɔ o wɔra o maa zari o karabiɔ bam nɛ, yɪ o ma pɔpaa kɔm o ma guguni-sɪ. ⁶ O ma ba o yɪ Simɔn Pɪyɛɛɪ te. Wɔntɔ ma ta dɪd-o o wɪ: «A yuutu, nɔm mɔ wɔ zari amɔ nɛ na?»

⁷ Zezi ma lɛr-o o wɪ: «Nɔm bɔ lwarɪ amɔ na wɔra a ki kɔɔɔ tɪn kuri lele, n nan wɔ ba n lwarɪ ku kuri.»

⁸ Pɪyɛɛɪ ma ta o wɪ: «N brɪ n bɔ zari a nɛ maŋa di maŋa.»

Zezi ma lɛr-o o wɪ: «A na wɔ zari n nɛ sɪm, n bɔ n wanɪ n ta n yɪ amɔ nɔɔnɔ.»

⁹ Simɔn Pɪyɛɛɪ ma ta dɪd-o o wɪ: «Kɔ na yɪ kɔntɔ, a yuutu, yɪ zari a nɛ yɪranɪ, zari a jɪa di a yuu di n wɔli da.»

¹⁰ Zezi laan ma ta dɪd-o o wɪ: «Wɔɔɔ na swɛ o yɪra tɪn daa ba jɪgɪ digiru, yɪ o daa wɔ maŋɪ sɪ o swɛ o yɪra, ku na dai o nɛ yɪranɪ. Abam ba jɪgɪ digiru, ku nan dai á maama.» ¹¹ Bɛŋwaanɪ Zezi maŋɪ o ye wɔɔɔ na lagɪ o yag-o o pa nɔɔna tɪn. Mɔ ku kuri o tagɪ o wɪ, ku dai ba maama mɔ ba jɪgɪ digiru tɪn.

¹² Zezi na zari ba nɛ sɪm o ti tɪn, o ma jooɪ o zɔ o gɔɔɔ kɔm, yɪ o vu o jɔni o jɔŋɔ je ni. O laan ma bwe-ba o wɪ: «Abam lwarɪ kɔɔɔ amɔ na ki di abam tɪn kuri na? ¹³ Abam yɔni á bɛ amɔ ni, Karanyɪna naa á Yuutu mɔ. Abam na bɛ te tɪn ku maŋɪ, bɛŋwaanɪ amɔ sɪnɪ a yɪ kɔntɔ mɔ. ¹⁴ Amɔ nan na yɪ abam Yuutu di á Karanyɪna yɪ a zari abam nɛ tɪn, ku maŋɪ sɪ abam di laan zuli daanɪ kɔntɔ mɔ. ¹⁵ Amɔ nan ki a brɪ abam, sɪ á lɔwɔni amɔ na ki abam te tɪn mɔ. ¹⁶ A lagɪ a ta cɪga mɔ di abam sɪ, gambaa tɛɔ ka na dwe ka tu. Tɪntɔŋnɔ nan tɛɔ o na dwe wɔɔɔ na tɔŋ-o tɪn. ¹⁷ Abam na lwarɪ tɪn, á na ki kɔntɔ, á wɔ taá jɪgɪ yu-yɔŋo.»

¹⁸ Ku nan dai abam maama taani mu a tea. A ye balu a na kuri tin. Ku daari kulu na pupuni We tona kum wuni tin manj si ku ki mu. Ku tagi ku wi: «Wulu na jani o di wodi u di amu tin mu joori o zigi amu ziga.» ¹⁹ A nan wuuri a ta a bri abam mu yi ku ta wu ki, si ku na tu ku ki, si a wani a se ni amu yi wulu na wura manja maama tin. ²⁰ A lagi a ta ciga mu di abam si, nconu na jeeri wulu maama a na tunj tin, kuntu tu jeeri amu mu. Ku daari, wulu na jeeri amu tin, o jeeri wulu na tunj-ni tin mu.»

²¹ Zezi na tagi kuntu o ti tin, o wu ma tiini ku cogi ku pa o njoni jaja o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, abam diduwa mu lagi o yegi amu o pa ncona.»

²² O na tagi kuntu tin, o karabiə bam maa nii daani, yi ba bri ba yeri wulu titi o na te bantu wuni tin. ²³ Wulu Zezi na soe lanyirani ba wuni tin maa je o tikari ni. ²⁴ Simon Piyeri ma yigisi o juna o bri wuntu, si o bwe Zezi o nii, ku yi woc taani mu o tea. ²⁵ Nconu wum ma foori o yi Zezi o sal-o, yi o bwe o wi: «A Yuutu, ku yi woc mu?»

²⁶ Zezi ma leri o wi: «Amu na fagi dpe a lu dwə wuni a pa wulu tin, mu ku tu.» O laan ma fo dpe dum o ma lu o pa Zudas Yiskariyo wulu na yi Simon bu tin. ²⁷ Zudas na joni dpe dum kuntu tin, sutaani ma zu o bicari. Zezi ma ta did-o o wi: «Ki lila si n ki kulu nmu na lagi n ki tin.»

²⁸ Balu maama na je ba di tin wuluwulu ma wu lwaru Zezi na tagi kulu did-o tin kuri. ²⁹ Zudas nan na nii ba kogə kum səbu kum banja ni tin, ba badaara maa bunj ni Zezi tun-o si o vu o yegi wodi u mu si ba ma di candiə kam, naa o ga tun-o si o vu o pa yiniga tiine wəənu mu. ³⁰ Zudas na joni dpe dum tin, o ma da o zanj o nunji. Ku deen yi titi ni mu.

³¹ Zudas na nunji o daari kuntu tin, Zezi ma ta o wi: «Lele kuntu amu Nabiin-bu wum wu na paaru-zulə, yi We titi wu na zulə amu njwaani.

³² We na ne zulə amu njwaani tin, Di laan wu pa a na paaru-zulə Di titi tee ni. We nan wu pa a na zulə lele kuntu. ³³ A biə-ba, a daa ba tiini a daani abam tee ni. Abam nan wu ba a beeri amu jəgə. A nan lagi a ta a bri abam kulu a na manj a ta a bri Zwifə bam a wi, amu na lagi a vu me tin, abam ba wani da a vu. ³⁴ A nan lagi a pa abam ni-duuri mu. Ta a soe-na daani. Amu na soe abam te tin, abam di ta a soe daani kuntu. ³⁵ A na soe daani, ncona maama wu lwaru ni abam yi a karabiə mu.»

*Zezi na wuuri o bri Piyeri na wu vi-o te tin
(Matiyu 26:31-35, Mariki 14:27-31, Luki 22:31-34)*

³⁶ Simon Piyeri ma bwe Zezi o wi: «A yuutu, yən mu n lagi n vu?»

Zezi ma leri o wi: «Amu na lagi a vu me tin, nmu ba wani n da n vu lele kuntu. Manja kadoj ni mu, nmu laan wu wani n da-ni n vu.»

³⁷ Piyeri ma ta o wi: «A yuutu, beə mu yi a ba wani a togɔ nmu lele kuntu? Amu wu se si a ti nmu njwaani.»

³⁸ Zezi ma lər-o o wi: «Nmu wu sɔni n se si n ti amu njwaani na? A lagi a ta ciga mu di nmu si, ku na wu loori si cibwulu keeri tin, nmu wu fo kuni bito ni n yeri amu.»

14

Wulu na ne Zezi tin, o ne o Ko We di mu

¹ Zezi laan ma ta di o karabiə bam o wi: «A yi pa a bicara taa maga. Ki-na a wu-duduwa di We, si a ki a wu-duduwa di amu di. ² A Ko wum sɔno ni, je zanzan mu wura. A nan lagi a vu a kwe je mu a pa abam. Ku na dai

ciga, a ya bá ta dɪ abam. ³ A na ve a kwe je sɪm a ti abam ɲwaanɪ, a laan wú joori a ba a ja abam, sɪ á toɲi á vu á taá wɔ amu na wɔ me tɪn. ⁴ Abam nan ye a na maa ve tɪn cwɛɲə.»

⁵ Toma ma ta dɪd-o o wɪ: «A yuutu, dɪbam yəri nmu na lagi n vu me tɪn. Dí nan wú kɪ ta mu dí lwarɪ ka cwɛɲə?»

⁶ Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Amu mu yɪ cwɛɲə dɪ ciga tu dɪ ɲwɪa tu. Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ o vu a Ko Wɛ te dɪ o na wɔ de amu o vu. ⁷ Abam na ye amu, á wú lwarɪ a Ko wɔm dɪ. Lele kuntu abam lwar-o, á nan ne-o dɪ.»

⁸ Filipi ma ta o wɪ: «A yuutu, brɪ dɪbam n Ko wɔm, sɪ kuntu wú manɪ dɪbam.»

⁹ Zezi ma ləri o wɪ: «Filipi, amu daanɪ abam tee nɪ yɪ nmu ta yəri amu na? Wɔɔɔ maama na ne amu tɪn ne amu Ko wɔm mu. Beɲwaanɪ mu yɪ n ta n wɪ, a brɪ abam a Ko wɔm? ¹⁰ Nmu wɔ se nɪ amu wɔra dɪ a Ko yɪ a Ko wɔra dɪ amu na? Taanɪ dɪɔ amu na tagɪ a brɪ abam tɪn dai amu tɪtɪ nyɪm. Ku yɪ amu Ko wɔm mu ɲwɪ amu wɔnɪ, yɪ o tɔɲɪ o tɪtɔɲa. ¹¹ Taá jɪɲɪ-na wɔ-dɪdɔba dɪ amu, sɪ amu wɔra dɪ a Ko yɪ a Ko wɔra dɪ amu. Á na wɔ kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ amu a taanɪ dɪm ɲwaanɪ, á weeni á kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ amu tɪtɔɲa yalɔ amu na tɔɲɪ tɪn ɲwaanɪ. ¹² A lagi a ta ciga mu dɪ abam sɪ, wɔɔ na kɪ o wɔ-dɪdɔba dɪ amu tɪn wú tɔɲɪ tɪtɔɲa yalɔ doɲ amu na tɔɲɪ tɪn. O nan wú tɔɲɪ tɪtɔɲ-kamunə sɪ ya taa dwe amu na kɪ te tɪn, amu na lagi a vu a Ko te tɪn ɲwaanɪ. ¹³ Kulɔ maama abam na wú loori amu yɪrɪ ɲwaanɪ tɪn, áá kɪ-kɔ a pa abam sɪ a Ko Wɛ na zulə amu ɲwaanɪ. ¹⁴ Abam na loori wɔɲo kulɔ maama amu yɪrɪ ɲwaanɪ tɪn, amu wú kɪ-kɔ a pa abam.

¹⁵ Abam na soe amu, á wú se a niə yam. ¹⁶ A nan wú loori a Ko wɔm sɪ o pa abam Zənnu wɔdoɲ. Wɔntɔ wú ta wɔ abam tee nɪ manɪ kalɔ na ba ti tɪn. ¹⁷ Wɔntɔ mu yɪ Wɛ Joro kulɔ na yɪ ciga tu tɪn. Nɔɔna balɔ kugu je na wɔ lɔɔɔ banɪ nɪ tɪn bá wanɪ ba se-o, beɲwaanɪ ba bá wanɪ ba na-o, yɪ ba bá wanɪ ba lwar-o dɪ. Ku daari abam nan ye-o, beɲwaanɪ o wɔra dɪ abam, yɪ oó ta ɲwɪ abam wɔnɪ. ¹⁸ Amu bá yagɪ abam á yɪranɪ. Áá joori a ba abam te. ¹⁹ Ku na kɪ fɪn, lɔɔɔ banɪ nɔɔna bam daa bá na amu. Abam nan wú na-nɪ. Beɲwaanɪ, amu na jɪɲɪ ɲwɪa Wɛ tee nɪ tɪn, abam dɪ wú na ɲwɪa Wɛ tee nɪ. ²⁰ De dɪm kuntu nɪ á wú lwarɪ nɪ a wɔra dɪ a Ko Wɛ, yɪ abam dɪ wɔra dɪ amu, yɪ amu dɪ wɔra dɪ abam.

²¹ Nɔɔnɔ wɔɔɔ maama na se a niə yam yɪ o toɲi-ya tɪn mu yɪ wɔɔ na soe amu tɪn. A Ko Wɛ wú ta soe kuntu tu. A dɪ nan wú ta so-o, yɪ a kwəri a pa o lwarɪ amu na yɪ wɔɔ tɪn.»

²² Zezi na tagɪ kuntu tɪn, nɔɔnɔ wɔdoɲ dɪ yɪrɪ na yɪ Zudasɪ yɪ ku dai Zudasɪ Yiskariyɔ tɪn ma ləri o wɪ: «A yuutu, nmu wú kɪ ta mu n pa dɪbam lwarɪ nmu na yɪ wɔɔ tɪn, yɪ lɔɔɔ banɪ nɔɔna bam bá lwarɪ?»

²³ Zezi ma lər-o o wɪ: «Wɔɔɔ na soe amu tɪn wú se o kɪ a na tagɪ kulɔ tɪn mu. A Ko wú ta soe kuntu tu, yɪ amu dɪ a Ko wú ba o te dí taá wɔra dɪd-o. ²⁴ Wɔɔɔ maama nan na ba soe amu tɪn bá se o kɪ a na tagɪ kulɔ tɪn. Taanɪ dɪɔ abam nan na nɪ tɪn dai amu nyɪm, dɪ nunɪ a Ko wɔɔ na tɔɲɪ-nɪ tɪn te mu. ²⁵ A manɪ a ta wəənu tɪm kuntu a brɪ abam manɪ kam a ta na wɔ abam tee nɪ tɪn. ²⁶ Ku daari, Zənnu wɔɔ na wú ba abam te tɪn, wɔntɔ mu yɪ Wɛ Joro kum a Ko Wɛ na wú tɔɲɪ sɪ ku ba amu yɪrɪ ɲwaanɪ tɪn. Kuntu wú brɪ abam wɔɲo maama, yɪ kúɔ pa á guli kulɔ maama amu na manɪ a ta a brɪ abam tɪn.

²⁷ Amu yagɪ wɔ-zuru mu a pa abam. Ku yi amu titi wɔ-zuru mu a pe abam. Amu na pe abam wɔ-zuru kulɔ tun, ku dai lɔgɔ banja nyim. A yi pa á bɛcara taa maga, á nan yi taá jigi liá di. ²⁸ Abam manɪ á ni amu na tagi di abam ni, a lagɪ a viiri, yi a ta wó joori a ba abam te. Abam ya na soe amu, á wó taá jigi wɔpɔlo dɛdaani amu na lagɪ a vu a Ko Wɛ te tun, bɛɲwaanɪ a Ko Wɛ dwe amu. ²⁹ Amu nan tagi wænu tintu a bri abam lele kuntu yi ti daa ta wu ki, si ti na tu ti ki, si á wani á se a taani dim. ³⁰ Amu daa bá ɲɔɔni taani zanzan di abam, lɔgɔ banja pe sutaani na maa bɪni tun ɲwaanɪ. Wɔntu nan bá jigi dam di amu. ³¹ A nan manɪ si a pa lɔgɔ banja nɔɔna lwarɪ ni a soe a Ko wɔm, kuntu mu a ki kulɔ maama a Ko na pe-ni ni si a ki tun mu.

A zanɪ si dí viiri.»

15

Zezi di o nɔɔna bam nyi ni vinyə tiu di ku ne mu te

¹ Zezi ma ta di ba o wɪ: «Amu yi vinyə tiu cɪga cɪga. A Ko maa yi tiu kum tu, yi o nii ku banja ni. ² Naga kalu na nuɲi tiu kum yira ni yi ka ba ləri biə tun, oó go-ka o yagɪ mu. Ku daari naga kalu na ləri biə tun, oó farɪsɪ-ka mu, si ka taa lana, si ka taa fɔgɪ ka ləri biə zanzan. ³ Abam bɛcara nan manɪ ya kwe lanyiranɪ, ni ba na farɪsɪ tiu ne yi si lana te tun, á na se taani dilu amu na ɲɔɔni a bri abam tun ɲwaanɪ. ⁴ Taá wura di amu, si amu di wó ta ɲwi abam wɔni. Tiu naga bá wani ka lə biə ka yiranɪ yi ka təri tiu kum yira ni. Ku nan yi bidwi mu di abam. Abam manɪ si á taá wura di amu mu, si á laan wani á taá ki kəm-laaru.

⁵ Amu mu yi tiu kum, yi abam yi ku ne sim. Wɔlɔ maama na wura di amu yi amu ɲwi kuntu tu wɔni tun wó ta ki kəm-laaru mu, ni naga kalu na ləri biə zanzan tun. Amu nan na təri á bɛcara ni, á bá wani kulukulu á ki. ⁶ Wɔlɔ na tərə di amu tun nyi di tiu naga kalu ba na goni ba yagɪ yi ka ku tun mu. Tiu ne silu na kugi tun, baá pe-si ba ki mini ni mu yi si di. ⁷ Abam nan na wura di amu, yi amu taani dim na wu á bɛcara ni, á wó wani á loori kulɔ maama á wɔbɔɲa na lagɪ tun, yi á wó na-ku. ⁸ Abam na ki kəm-laaru, ni tiu na ləri bu-ɲɔna zanzan te tun, á wó sɪni á taá yi amu karabiə, yi kuntu wó pa a Ko wɔm na zulə. ⁹ Nɪnɛni a Ko na soe amu te tun, amu di soe abam kuntu mu. Taá jigi-na amu sono kum á bɛcara ni. ¹⁰ Abam na ki a na tagi kulɔ tun, á wó wani á taá jigi amu sono kum kuntu, ni amu di na ki a Ko na tagi kulɔ yi a jigi o sono kum a bɛcari ni te tun.

¹¹ A tagi wænu tintu a bri abam, si wɔpɔlo kulɔ a na jigi tun mu taa wu abam wɔni, si ku pa abam wɔpɔlo kum ja gaali. ¹² Ni dilu amu na lagɪ a pa abam tun mu tintu:

Á taá soe daani,
nɪnɛni a na soe abam te tun.

¹³ Sono tərə ku na dwe tintu, si nɔɔnu se si o ti o donnə ɲwaanɪ. ¹⁴ Abam na ki a na tagi kulɔ tun, á wó ta yi a cillonə mu. ¹⁵ Amu daa bá ta bə abam ni a tintuɲna. Bɛɲwaanɪ tintuɲnu yəri kulɔ o yuutu na lagɪ o ki tun. Ku nan na yi abam, a tagi kulɔ maama a na ni a Ko Wɛ tee ni tun a bri abam. Kuntu ɲwaanɪ mu a laan bə abam ni a cillonə. ¹⁶ Ku nan dai abam mu kuri amu. Ku yi amu mu kuri abam, yi a daari a pa abam ni si á taá ki kəm-laaru. Kəm-laaru tum kuntu wó ta wura manja maama. Abam na ki

kəm-laarv tum kuntu, a Ko wó pa abam kulv maama á na wó loori o tee ni amv yiri nwaani tin. ¹⁷ Amv na pe abam ni si á ki kulv tin mu tintv: A taá soe daani.»

Lvgv banja nɔɔna na wó culi We nɔɔna te tin

¹⁸ Zezi daa ma ta o wí: «Lvgv banja nɔɔna bam wó culi abam. Ba nan na culi abam, si á lwarí ni ba manj ba da yigə ba culi amv mu. ¹⁹ Abam ya na yi lvgv banja nyim, kv nɔɔna bam ya wó ta soe abam, á na yi kv nyim tin nwaani. Amv nan mu kuri abam lvgv nɔɔna bam wóni, yi á daa dai ba nyim. Kuntu nwaani mu balv na yi lvgv banja nɔɔna tin wó ta culi abam. ²⁰ Guli-na a na manj a ta kulv a brí abam tin: Tintvnyv tərə o na dwe o yuutu. Ba na yaari amv tin, baá yaari abam di mu. Ba nan na se amv ni-taani dım, baá se abam di ni-taani mu. ²¹ Ba nan wó ki abam tintv wəənu tum maama amv nwaani mu, bejnwaani ba yəri wulv na tvn-ıı tin. ²² Amv ya na wv tu a nɔɔni cıga a brı-ba, lwarım ya bá ta wv ba yuu ni. Lele kuntu ba nan daa bá wani ba ta ni ba jıgı bura. ²³ Wulv maama na culi amv tin, kuntu tu culi a Ko wım di mu. ²⁴ Amv ki tintv-njuna yalv nɔɔn-nɔɔnv ta na wv ki ya donj tin a brı-ba. A ya na wv ki a brı-ba, lwarım ya bá ta wv ba yuu ni. Ba nan ne a na ki kulv tin, yi ba ta culi amv di a Ko wım maama. ²⁵ Kv nan ki si kv pa kulv na pvpvni We callu tɔnɔ kım wóni tin mu svni kv ki, di kv na wı: «Ba culi amv, yi a wv ki kulukulv.»

²⁶ Zənnu wım nan wó nunj a Ko te o ba. Wım mu yi We Joro kulv na yi cıga tu tin. A nan wó tvn-o yi o ba abam te, yi o laan wó nɔɔni a cıga kam o brı abam. ²⁷ Abam di nan wó nɔɔni a cıga kam taani á brı nɔɔna, bejnwaani abam manj á wura di amv pulim ni mu.»

16

¹ «A nan nɔɔni wəənu tintv a brı abam si kv pa á yi zavj á yagı We cvənjə kam tvgım mu. ² Ba nan wó lı abam ba We-di svı wóni. Manja nan wó ba ka yi, yi nɔɔna wó gv abam, yi ba bvnj ni ba tvnjı tintv-njım mu ba pa We. ³ Ba nan wó ki abam wəənu tum kuntu, bejnwaani ba yəri a Ko wım, ba nan yəri amv di. ⁴ A te wəənu tintv maama a brı abam, si manja kam na yıə ba na ki abam kuntu, si á wani á guli ni amv manj a ta-tı a brı abam.»

We Joro kım na wó brı nɔɔna cıga te tin

«A wv tagı wəənu tum kuntu a brı abam pulim ni, bejnwaani amv ya wv abam tee ni mu. ⁵ Kv daari lele kuntu a lagı a vu wulv na tvn-ıı tin te. Abam wulv wulv nan wv bwe-ıı á nii, a lagı a vu yan mu? ⁶ Amv nan na tagı a brı abam kulv na lagı kv ki tin mu pe á wvrv tiini ti cvgı. ⁷ Kv daari, a lagı a ta cıga mu di abam si, amv na viiri, kvb ta lana kv pa abam. Bejnwaani, amv na wv viiri, Zənnu wım bá ba abam te. A nan na veə, a laan wó tvn-o yi o ba abam te. ⁸ O nan na tvə, oó pa lvgv banja nɔɔna lwarı ni ba tusı mu ba lwarım wóni, di We cıga kam lanja ni, di We na wó di nɔɔna taani te tin. ⁹ Oó brı-ba ni ba na wv se amv tin ba ki lwarım mu. ¹⁰ Oó brı-ba ni ba tusı We cıga kam wóni, bejnwaani amv lagı a vu a Ko We te, yi á daa bá na-nı. ¹¹ O ta wó brı-ba ni ba tusı We sarıya dım dım wóni, bejnwaani wulv na yi lvgv banja pe wım tin manj o ga bura.

¹² Amv ya ta jıgı wəənu zanzan si a ta a brı abam, ti nan wó ta tiini ti camma di abam lele. ¹³ Kv daari We Joro kım yi cıga tu mu. Kv na tvə,

ku laan wó pa á lwarí cɪga kam maama. Ku nan dai ku tɪtɪ taani mu ku lagɪ ku ŋɔɔni. Kúú ŋɔɔni kulɔ ku na ni Wɛ tee ni tɪn mu, ku ma daari ku ta wəənu tɪlɔ na lagɪ tɪ ba tɪn ku brɪ abam. ¹⁴ Ku nan wó pa amu na zulə, bɛɲwaaɪ kúú brɪ abam amu cɪga kam maama. ¹⁵ A Ko wɔm na jɪgɪ kulɔ maama tɪn yɪ amu di nyɪm mu. Kuntɔ ŋwaaɪ mu a tagɪ a wɪ, Dɪ Joro kum wó brɪ abam amu cɪga kam maama.

¹⁶ Ku na kɪ fɪn, abam daa bá na amu, yɪ maɲa fɪnfɪn na wəli da, á wó joori á na-nɪ, [a na maa ve a Ko te tɪn ŋwaaɪ.]»

Wu-cɔgɔ na wó ləni ku ji wɔpolo te tɪn

¹⁷ Zezi na tagɪ kuntɔ tɪn, o karabiə badaara maa tɛ daani ba wɪ: «O na tagɪ o wɪ, ku na kɪ fɪn dí daa bá na-o, yɪ maɲa fɪnfɪn na wəli da dí daa wó joori dí na-o tɪn, ku kuri mu bɛɛ? O na tagɪ o wɪ, o lagɪ o vu o Ko te tɪn, dí yəri ku kuri.»

¹⁸ Ba ta maa tiini ba bwe daani ba wɪ: «O na tagɪ o wɪ, ku na kɪ fɪn tɪn, ku kuri mu bɛɛ? Dí yəri o na te kulɔ tɪn kuri.»

¹⁹ Zezi ma lwarɪ ni ba lagɪ sɪ ba bwe-o taani dɪm kuri. O ma ta di ba o wɪ: «A na tagɪ a wɪ, ku na kɪ fɪn á daa bá na-nɪ, yɪ maɲa fɪnfɪn na wəli da á wó joori á na-nɪ tɪn ŋwaaɪ mu á bwe daani na? ²⁰ A nan lagɪ a ta cɪga mu di abam sɪ, abam wó ba á keeri á coosi. Ku daari lɔgɔ baɲa nɔɔna bam wó ta jɪgɪ wɔpolo. Abam wɔrɔ wó ba tɪ cɔgɪ, yɪ á wu-cɔgɔ kum laan wó ləni ku ji wɔpolo. ²¹ Maɲa kalɔ kaani na lagɪ o lɔ bu tɪn, o jɪgɪ liə mu, bɛɲwaaɪ o canɛɛrɪ maɲa yɪə. O nan na lɔgɪ bu wɔm, o laan wó swe o cam dɪm ni ni, yɪ o jɪgɪ wɔpolo di o na lɔgɪ bu wɔm tɪn. ²² Ku nan yɪ kuntɔ mu di abam di. Lele kuntɔ á jɪgɪ liə. Amu nan daa ta wó joori a na abam, yɪ ku pa á tiini á na wɔpolo, yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ daa bá wanɪ-ku o cɔgɪ. ²³ De dɪm kuntɔ na yɪə, abam daa bá bwe amu kulɔkulɔ. A lagɪ a ta cɪga mu di abam sɪ, a Ko wɔm wó pa abam kulɔ maama abam na wó loori amu yɪrɪ ŋwaaɪ tɪn. ²⁴ Abam nan ta maɲɪ á wó loori kulɔkulɔ di amu yɪrɪ. Nan loori-na, sɪ á wó na, sɪ ku pa abam wɔpolo kum tiini ku gaal.

²⁵ A na tagɪ wəənu tɪntɔ a brɪ abam tɪn, ku yɪ mumaɲa mu a mɛ a ta. Maɲa nan wó ba, yɪ a daa bá maɲɪ mumaɲa a ma brɪ abam. A laan wó ba a ŋɔɔni a Ko Wɛ taani dɪm jaja mu a brɪ abam. ²⁶ De dɪm kuntɔ ni, amu daa bá loori a Ko Wɛ abam ŋwaaɪ. Abam mu wó loori-Dɪ amu yɪrɪ ŋwaaɪ, ²⁷ bɛɲwaaɪ Wɛ tɪtɪ maɲɪ Dɪ soe abam, abam na soe amu yɪ á kwəri á sɛ ni a nunjɪ Dɪ tee ni tɪn ŋwaaɪ. ²⁸ Amu sɪnɪ a nunjɪ a Ko Baɲa-Wɛ te mu a ba lɔgɔ baɲa. Lele kuntɔ a nan lagɪ a yagɪ lɔgɔ baɲa sɪ a joori a vu Dɪ te.»

²⁹ Zezi na tagɪ kuntɔ tɪn, o karabiə bam laan ma ta did-o ba wɪ: «Nii, nmɔ laan ŋɔɔni jaja mu, n daa wɔ mɛ mumaɲa n maɲɪ. ³⁰ Lele kuntɔ, dí laan lwarɪ ni nmɔ ye wɔŋɔ maama. Nmɔ daa n ba lagɪ sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ bwe-m taani. Kuntɔ ŋwaaɪ mu dɪbam sɛ ni nmɔ sɪnɪ n nunjɪ Wɛ te.»

³¹ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Lele kuntɔ á laan sɛ na? ³² Nii-na, maɲa maa bɪnɪ, ka nan yɪ ka ti, yɪ abam wó jagɪ, yɪ á didɔa didɔa wó joori o kwe o cwəŋə o daari amu yɪrɪnɪ. A nan bá ta yɪ a yɪrɪnɪ, bɛɲwaaɪ a Ko wɔm wó ta wɔ a tee ni. ³³ Amu tagɪ wəənu tɪntɔ a brɪ abam sɪ ku pa á na wu-zuru mu amu tɔgɪm dɪm wɔnɪ. Lɔgɔ baɲa ni á wó na yaara. Nan taá jɪgɪ-na pu-dɪa, sɪ amu wanɪ lɔgɔ.»

17

Zezi na warı We o pa o karabiä bam te tin

¹ Zezi na tagı taanı dum kontu o ti tin, o ma kwäni o yuu wëni yi o wı: «Amu Ko, a tıvıni manja kam laan yiä. Amu yi nmu Bu mu. Nan pa a na zulä, sı amu di wı pa n na zulä. ² Bëjwaanı nmu pë-ni dam nabiinä maama banja ni, sı a wani a pa balu maama nmu na pë-ni tin na njwä kalu na ba ti tin. ³ Njwä kalu na ba ti tin mu yi sı nabiinä wani ba lwarı nmu wulu yıranı na yi Ciga Tu Banja-We tin, sı ba daari ba taa ye amu Zezi Krisi wulu nmu na tıni tin. ⁴ A pë nıona lwarı nmu zulä yam lıgu banja ni. A ti tıvıni dum nmu na pë-ni sı a tıni tin. ⁵ Amu Ko, pa a na paarı-zulä nmu tee ni lele kontu, paarı-zulä yalı a na manı a jıgi di nmu ku loori lıgu banja ta na wı ki tin.

⁶ Amu pë nıona balu nmu na kuri lıgu banja nıona bam wıni n ki amu jıja ni tin lwarı nmu na yi wulu. Bantu yi nmu nyım mu, yi n kwe-ba n ki amu jıja ni. Ba nan së nmu ni-taani dum. ⁷ Lele kontu ba lwarı ni, kulı maama nmu na pë amu tin nuji nmu te mu. ⁸ Bëjwaanı kwërä kalu nmu na pë amu tin mu a pë-ba, yi ba së. Ba nan lwarı lanyıranı ni amu nuji nmu te mu, yi ba ta së ni nmu tıni-ni.

⁹ A nan loori nmu bantu njwaanı mu, sı a ba loori nmu lıgu banja nıona bam njwaanı. Ku yi nıona balu nmu na ki a jıja ni tin njwaanı mu, bëjwaanı bantu yi nmu nyım mu. ¹⁰ Wonjo kulı maama a na jıgi tin yi nmu nyım mu, yi nmu di na jıgi wonjo kulı maama tin yi amu nyım. Nıona balu na yi nmu nyım yi n ki-ba amu jıja ni tin mu pë a na zulä. ¹¹ Amu daa bá ta wı lıgu banja ni, bantu nan ta wıra mu. A maa bıni nmu te mu. Amu Ko, Wı-pıno Tu Banja-We, mai nmu yıri dam dum n ta n mai n nii n nıona bam banja ni, yıri dilu nmu na pë amu tin, sı ku pa ba taa yi wonjo didıba, ni nmu di amu na yi didıba te tin. ¹² A na wıra di ba manja kalu tin, nmu yıri dam dum n na pë-ni tin mu a mē a nii ba banja ni, a ma cı-ba yi ba wuluwulu wı je, ku na dai wulu wıni na manı sı o cıgi tin yıranı. Nmu tıno kum bri ni wıntu manı sı o cıgi mu.

¹³ Lele kontu amu maa bıni nmu te, a nan tagı wënu tıntu lıgu banja ni mu, sı ku pa nmu nıona bam taa jıgi amu wıpolo kum donj ba wıni, sı ba taa jıgi wıpolo ku gaalı. ¹⁴ A ma pa-ba nmu taanı dum. Balu kugu je na wı lıgu banja ni tin ma culi-ba, ba na dai lıgu banja nyım tin njwaanı, ni amu di na dai lıgu banja nyım te tin. ¹⁵ Ku nan dai ni a loori nmu sı n li-ba lıgu banja ni. A loori nmu sı n cı-ba sutaanı na yi wo-lwaanı tu tin jıja ni mu. ¹⁶ Ba dai lıgu banja nyım, ni amu di na dai lıgu banja nyım te tin. ¹⁷ Fıgi ni kwe-ba di n cıga kam sı ba taa yi nmu nyım. Nmu taanı dum yi cıga mu. ¹⁸ Amu tıni-ba lıgu wıni, ni nmu di na tıni amu lıgu banja ni te tin mu. ¹⁹ Ku nan yi bantu njwaanı mu a kwe a tıti a ki nmu jıja ni, sı ku pa bantu di wani ba taa yi nmu nyım cıga cıga.

²⁰ A nan ba loori nmu a paı bantu yıranı má, ku yi balu di na wı ba ba ki ba wı-dıba di amu bantu taanı dum njwaanı tin di mu. ²¹ A nan loori nmu, sı ku pa ba maama taa yi wonjo didıba mu. Amu Ko, nmu njwı amu wıni, yi amu di njwı nmu wıni. Nan pa bantu di taa njwı di dibam kontu donj, sı ba taa yi wonjo didıba, sı ku pa lıgu banja nıona së ni nmu tıni-ni.

²² A pë-ba zulä yalı nmu na pë amu tin, sı ba wani ba taa yi wonjo didıba, ni amu di nmu na yi didıba te tin. ²³ Amu njwı ba wıni yi nmu njwı amu wıni, sı ku pa ba sıni ba taa yi wonjo didıba, sı lıgu banja nıona wani ba lwarı ni nmu mu tıni-ni, yi nmu soe nmu nıona bam, nıneıni nmu na soe amu te tin.

²⁴ Amu Ko, a lagi si balu nmu na ki a juna ni tun taa togi ba wu amu na wu me tun, si ku pa ba na amu paari-zulæ yalu nmu na pe-ni tun. Berjwaani nmu manj n soe amu ku loori lugu banja daa ta na wu ki tun. ²⁵ Amu Ko, nmu yi Ciga Tu. Lugu kum noona bam nan yæri nmu. A nan ye nmu, yi a noona bam di ye ni nmu tunj-ni. ²⁶ Amu nan pe ba lwaru nmu na yi wulu tun, yi a daa ta wu pa ba lwaru nmu, si ku pa sono kulub nmu na jigi amu njwaani tun taa wu ba wuni, si amu titi taa njwi ba wuni.»

18

Ba na jaani Zezi te tun

(Matiyu 26:47-56, Mariki 14:43-50, Luki 22:47-53)

¹ Zezi deen na tagi wænu tum kontu o ti tun, o di o karabiæ bam ma zari ba nuji ba ke. Ba ma vu ba be nabara kalu yiri na yi Sidron tun. Gaari maa wu jægæ kam kontu ni. Ba ma vu ba zu di wu. ² Zezi di o karabiæ bam deen yæni ba jeeri daani gaari dim kontu ni mu. Kontu mu pe Zudas wulu na lagi o yægi Zezi o pa tun di ye ka jægæ. ³ Zudas ma togi di pamanj-kogö o vu jægæ kam kontu. We kaanum yigæ tiinæ bam di Farizian tiinæ bam di tunj ba noona si ba togi ba vu. Ba ma jigi ba jara zila didaani min-zwænu di moola. ⁴ Zezi nan manj o ye kulub maama na lagi ku ki-o tun. O ma foori o twe ba te, yi o bwe-ba o wi: «Woo mu abam laga?»

⁵ Ba ma lær-o ba wi: «Zezi wulu na yi Nazareti tu tun mu di laga.»

Zezi ma ta o wi: «Ku yi amu mu kontu.»

Zudas wulu na yæg-o o pa tun di maa togi o zigi di ba. ⁶ Zezi na tagi di ba o wi wum mu kontu tun, ba ma titwæni ba joori kwaga ba tu tiga ni. ⁷ O ma joori o bwe-ba o wi: «Woo mu abam laga?»

Ba ma ta ba wi: «Zezi wulu na yi Nazareti tu tun mu di laga.»

⁸ Zezi ma ta di ba o wi: «A manj a ta a bri abam ni, amu mu kontu. Ku nan na yi amu mu á laga, si á yagi bantu si ba viiri.» ⁹ O tagi kontu, si ku pa o na manj o ta taani dilu tun mu suni di ki, di o na wi: «Amu Ko, a wu pe balu maama nmu na ki a juna ni tun di didua di je.»

¹⁰ Simon Piyæri maa jigi su-lonjo. O ma li-ku o ma zagi We kaanum yuutu wum tintunju jazim zwe o go. Tintunju wum yiri mu Malkusi.

¹¹ Zezi ma ta di Piyæri o wi: «Joori n sin n sugu kum ku polo ni. Nmu buji ni a lagi si a lu cam dilu a Ko na pe-ni tun mu na?»

¹² Pamanjna bam kogö kum di ba didæru wum di Zwifæ bam noona bam laan ma ja Zezi ba vo. ¹³ Ba ma ja-o ba da yigæ ba vu Anni te. O yi Kayifu tumbaaru mu. Kayifu mu yi We kaanum yuutu bini dim kontu ni.

¹⁴ Wuntu deen mu ya tagi di Zwifæ bam ni ku manj si noonu didua mu ti noona bam maama njwaani.

Piyæri na fugi ni o yæri Zezi te tun

(Matiyu 26:69-70, Mariki 14:66-68, Luki 22:55-57)

¹⁵ Simon Piyæri di o donj karabu didua ma togi Zezi kwaga. Karabu wum kontu di We kaanum yuutu wum ye daani lanyirani. O ma togi di Zezi o zu We kaanum yuutu wum sonjo kunkolo. ¹⁶ Piyæri ma manj mancono ni ni o ziga. Zezi karabu wulu di We kaanum yuutu wum na ye daani tun ma joori o nuji o ta di bisankana kalu na nii mancono kum ni dim banja ni tun, yi o daari o ja Piyæri o zu. ¹⁷ Bisankana kam ma bwe Piyæri ka wi: «Nmu togi n yi Zezi karabu mu na?»

O ma læri o wi: «A dai o karabu.»

¹⁸ Waarv deen ma wɔra. Kɔntv ɲwaam tɪntvɲna bam dɪ Zwifə yigə tiinə nɔɔna bam ma dwe mini ba zɪgɪ ba weerə. Pɪyɛɛrɪ dɪ ma vu o tɔgɪ o zɪgɪ da o weeri mini dɪm.

We kaanum yuutu wɔm na bwe Zezi taani te tɪn
(*Matiyu 26:59-66, Marɪkɪ 14:55-64, Luki 22:66-71*)

¹⁹ Wɛ kaanum yuutu wɔm laan ma bwe Zezi o karabiə bam laɲa, dɪ o zaasum dɪm na yɪ te tɪn. ²⁰ Zezi ma lər-o o wɪ: «Amv yəni a ɲɔɔnɪ jaja mv a brɪ nɔɔna bam maama. A nan yəni a brɪ nɔɔna bam ba Wɛ-di sum nɪ mv dɪ Wɛ-di-kamunu kum nɪ, mɛ Zwifə bam maama na yəni ba jeeri daani tɪn. A wɔ fɔgɪ a səgɪ a ta kulɔkulɔ. ²¹ Bɛɛ nan mv yɪ n bwe amv sɪ n niɪ? Nan bwe balv na cəgɪ amv taani dɪm tɪn n niɪ a na tagɪ kulɔ dɪ ba tɪn, sɪ bantv mv ye a na tagɪ kulɔ tɪn.»

²² Zezi na tagɪ kɔntv tɪn, Zwifə yigə tiinə bam tɪntvɲnv dɪdva na zɪgɪ o tɪkəri nɪ tɪn ma lɔ o pɔpɔɲɔ, yɪ o bwe-o o wɪ: «Bɛɛ mv yɪ n ɲɔɔnɪ kɔntv doɲ dɪ Wɛ kaanum yuutu wɔm?»

²³ Zezi ma lər-o o wɪ: «A na tagɪ kulɔ a cɔgɪ tɪn, sɪ n ta sɪ dɪ lwarɪ. Kɔ nan na yɪ cɪga mv a taga, bɛɛ mv yɪ n magɪ-nɪ?»

²⁴ Annɪ laan ma pa ba ja-o ba vu Kayifu wɔlv na yɪ Wɛ kaanum yuutu tɪn te, yɪ ba ta wɔ bɔwəl-o.

Pɪyɛɛrɪ ta na joori o fɔv nɪ o yəri Zezi te tɪn
(*Matiyu 26:71-75, Marɪkɪ 14:69-72, Luki 22:58-62*)

²⁵ Simɔn Pɪyɛɛrɪ daa ta maa zɪgɪ da o weeri mini dɪm. Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nmɔv tɔgɪ n yɪ nɔɔnv wɔntv karabu mv na?» Pɪyɛɛrɪ ma fɔv o wɪ, wɔm daɪ o karabu.

²⁶ Wɛ kaanum yuutu wɔm tɪntvɲnv dɪdva, wɔlv cɔrv Pɪyɛɛrɪ na zagɪ o zɔwɛ o go tɪn, ma ta dɪd-o o wɪ: «Amv wɔv nɛ abam daani gaari dɪm wɔntv na?»

²⁷ Pɪyɛɛrɪ daa ta ma fɔv. Cɪbwɔv ma da kv keeri.

Zezi na zɪgɪ Pilatɪ yigə nɪ te tɪn
(*Matiyu 27:1-2,11-31, Marɪkɪ 15:1-20, Luki 23:1-5,13-25*)

²⁸ Ba laan ma ja Zezi ba nɲɲɪ Kayifu sɔɲɔ nɪ ba vu Rom gɔvɪrma tu wɔm sɔɲɔ. Kɔ deen yɪ tɪtɪtɪ mv. Zwifə bam ma wɛ ba zɔv sɔɲɔ kum wɔ ba cullu tɪm ɲwaani. Ba manɲ sɪ ba cɪ ba tɪtɪ dɪ digɪru sɪ ba wani ba na cwəɲə ba di Pakɪ candiə kam. ²⁹ Gɔvɪrma tu Pilatɪ ma nɲɲɪ ba te, yɪ o bwe-ba o wɪ: «Bɛɛ mv yɪ abam sanɲ nɔɔnv wɔntv?»

³⁰ Ba ma lər-o ba wɪ: «Nɔɔnv wɔntv ya na wɔ kv o cɔgɪ, dɪ ya bá ja-o dɪ ba nmɔv te.»

³¹ Pilatɪ ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam tɪtɪ nan jɔɲ-o sɪ á dɪ o taani, sɪ kv tɔgɪ abam cullu tɪm na yɪ te tɪn.»

Zwifə bam ma ləri ba wɪ: «Dɪbam ba jɪgɪ cwəɲə sɪ dɪ gv nɔɔn-nɔɔnv.»

³² Kɔntv nan kv sɪ kv pa Zezi na tagɪ kulɔ tɪn mv sɪntɪ kv kv, dɪ o na tagɪ nɪ oó tɪ tɔvntɪ dɪlv dɔwɪ tɪn.

³³ Pilatɪ laan ma joori o zɔv sɔɲɔ kum wɔv o bəɲɪ Zezi, yɪ o bwe-o o wɪ: «Nmɔv yɪ Zwifə bam pɛ mv na?»

³⁴ Zezi ma bwe-o o wɪ: «Nmɔv na tagɪ kɔntv tɪn, kv yɪ nmɔv tɪtɪ wɔbɔɲa taani mv naa nɔɔna mv tagɪ a taani dɪ nmɔv?»

³⁵ O ma ləri o wɪ: «Amv daɪ Zwifu. Kɔv yɪ nmɔv tɪtɪ dɔwɪ tiinə dɪ ba kaanum yigə tiinə bam mv jaani nmɔv ba ba kv amv jɲɲa nɪ. Kɔɔ mv n kv?»

³⁶ Zezi ma læri o wɪ: «Amu paari dɪm wɔ nuŋi lɔgɔ baŋa, sɪ dɪ ya na yɪ lɔgɔ baŋa nyɪm, a nɔɔna bam ya wɔ kɪ jara sɪ ba cɪ sɪ Zwifə bam yɪ wantɪ ba ja amɔ. Kɔ nan na yɪ te tɪn, amɔ paari dɪm dat lɔgɔ baŋa nyɪm.»

³⁷ Pilatɪ ma bwe-o o wɪ: «Kɔntɔ, nmɔ za yɪ pɛ mu na?»

Zezi ma læri o wɪ: «Nmɔ tɪtɪ mu tagɪ n wɪ, a yɪ pɛ. A tu sɪ a ŋɔɔnɪ cɪga mu a bɪrɪ nɔɔna lɔgɔ baŋa nɪ. Kɔntɔ ŋwaanɪ mu ba lɔgɔ amɔ. Wɔlɔ maama na yɪ cɪga nɔɔnɔ tɪn mu cɔgi amɔ taanɪ.»

³⁸ O ma ta dɪd-o o wɪ: «Bɛɛn yɪ cɪga?»

Pilatɪ na tagɪ kɔntɔ tɪn, o laan ma joori o nuŋi pooni o ta dɪ Zwifə bam o wɪ: «Amɔ wɔ nɛ o na kɪ kɔlɔ o cɔgi tɪn sɪ a dɪ o taanɪ. ³⁹ Abam nan yɛni á jɪgi muɔ kudoŋ: Pakɪ candiə kam maŋa nɪ, amɔ yɛni a lɪ abam pɪtɪnɔ dɪdɔa mu a yagi yɪ o viiri. Abam nan lagi sɪ a yagi Zwifə bam pɛ wɔm mu na?»

⁴⁰ Ba ma kaasɪ dɪ kwɛr-dɪa ba wɪ: «Kɔ dat wɔntɔ, ku yɪ Barabasɪ mu dɪ laga sɪ n yagi.» Barabasɪ ya yɪ nɔn-vɪrɪnɔ mu.

19

¹ Pilatɪ laan ma pa ba ja Zezi ba magɪ dɪ balaara. ² Pamaŋna bam ma kɪ sabari ba ma sɔ yipugə ba pu o yuu nɪ. Ba ma kwe gwar-sɔŋɔ ba zɔ-o, yɪ ba mwan-o. ³ Ba maa ve o te, yɪ ba te dɪd-o ba wɪ: «Zwifə bam pɛ, dɪnle», yɪ ba lɔɛ o pɔpwaanɔ.

⁴ Pilatɪ daa ta ma joori o nuŋi pooni, yɪ o ta dɪ kɔgɔ kɔm o wɪ: «Nii-na, aá pa nɔɔnɔ wɔm nuŋi o ba o zɪgi abam yigə nɪ, sɪ á wantɪ á lwarɪ nɪ amɔ wɔ nɛ o na kɪ kɔlɔ o cɔgi tɪn.»

⁵ Zezi ma nuŋi dɪ o yuu sabari yipugə kam dɪ o gwar-sɔŋɔ kɔm. Pilatɪ ma ta dɪ ba o wɪ: «Nii-na nɔɔnɔ wɔm da.»

⁶ Wɛ kaanum yigə tiinə bam dɪ ba nɔɔna bam na nɛ-o tɪn, ba maa tɛ dɪ kwɛr-dɪa ba wɪ: «Pa-o tɔvɔn-dagara baŋa nɪ n gɔ. Pa-o tɔvɔn-dagara baŋa nɪ n gɔ.»

Pilatɪ ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam tɪtɪ nan ja-o á pa dagara baŋa nɪ á gɔ, sɪ amɔ wɔ nɛ kɔlɔ o na cɔgi sɪ a ma dɪ o taanɪ.»

⁷ Zwifə bam ma joori ba lær-o ba wɪ: «Dɪbam jɪgi culu kɔlɔ na bɪrɪ nɪ o maŋɪ sɪ o tɪ tɪn, bɛŋwaanɪ o bɪrɪ o tɪtɪ nɪ o yɪ Wɛ Bu mu.»

⁸ Pilatɪ na ni ba na tagɪ kɔntɔ tɪn, fɔvɔnɪ ma tiini dɪ zɔ-o. ⁹ O ma joori o zɔ sɔŋɔ kɔm wɔ, yɪ o bwe Zezi o wɪ: «Nmɔ nuŋi yɛn mu?»

Zezi maa cɪm yɪ o wɔ lær-o kɔlɔkɔlɔ.

¹⁰ O ma ta dɪd-o o wɪ: «Nmɔ ba lagi sɪ n læri amɔ na? Nmɔ yɛri nɪ amɔ jɪgi dam sɪ a pa ba yagi-m naa sɪ a pa ba pa-m tɔvɔn-dagara baŋa nɪ ba gɔ na?»

¹¹ Zezi ma lær-o o wɪ: «Nmɔ ya n ba jɪgi dam amɔ baŋa nɪ, ku na dat dam dɪl Wɛ na pɛ-m tɪn. Kɔntɔ ŋwaanɪ nɔɔnɔ wɔlɔ na jaanɪ amɔ o kɪ nmɔ jɪŋa nɪ tɪn mu tiini o kɪ wo-lɔŋɔ o dwɛni nmɔ.»

¹² Maŋa kam Pilatɪ na ni kɔntɔ tɪn, o maa kwaanɪ o lagi cwɛŋɔ sɪ o pa ba yagi Zezi. Kɔ daari Zwifə bam maa tiini ba tɛ dɪ kwɛr-dɪa ba wɪ: «Nmɔ na yagi nɔɔnɔ wɔntɔ, kɔvɔ bɪrɪ nɪ n culi lɔgɔ kɔm pa-farɔ wɔm mu. Nɔɔnɔ wɔlɔ na pɛ o tɪtɪ paari tɪn, kɔntɔ tu yɪ pa-farɔ wɔm dɔm mu.»

¹³ Pilatɪ na ni kɔntɔ tɪn, o ma pa ba ja Zezi ba nuŋi, yɪ o daari o jɛni taanɪ dɪm jɛŋɔ kam je nɪ. Ba bɛ jɛgɔ kam kɔntɔ nɪ, Kandwa-pulwaaru je mu. Ka yɪrɪ dɪ Zwifə bam taanɪ mu yɪ Gabata.

¹⁴ Kɔ dɛɛn yɪ wɪa titari nɪ mu, dɛ dɪm tɪga na wɔ pɔvɔrɪ sɪ Pakɪ candiə kam dɪ tɪn. Pilatɪ laan ma ta dɪ Zwifə bam o wɪ: «Nii-na á pɛ wɔm.»

15 Ba ma ta kaasi banja banja ba wɔ: «Ti o mɔmɔwɛ, ti o mɔmɔwɛ, pa-o tɔɔn-dagara banja ni n gu.»

O ma bwe-ba o wɔ: «Abam lagi sɛ ba pa á pɛ wɔm dagara banja ni ba gu mu na?»

Wɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam ma lɛri ba wɔ: «Dɔbam ba jɛgɛ pɛ wɔdonɔ, ku na dai lɔgu kɔm pa-farɔ wɔm yɛranɔ.»

16 Pilati laan ma kɛ Zezi pamaɲna bam jɛna ni, sɛ ba pa-o tɔɔn-dagara banja ni ba gu.

Ba na jaanɔ Zezi ba pa tɔɔn-dagara banja ni te tɛn
(*Matiyu 27:32-56, Mariki 15:21-41, Luki 23:26-49*)

Pamaɲna bam laan ma ja Zezi, ¹⁷ yɛ ba pa o zɛɲɛ dagara kalɔ ba na lagi ba pa-o ka banja ni tɛn. O ma vu o yɛ jɛgɛ kalɔ ba na bɛ ni Yukol-pɔa piu tɛn. Ku yɛri dɛ Zwifɛ bam taanɔ mu yɛ Goligota. ¹⁸ Ku yɛ dɛaanɔ mu ba pag-o tɔɔn-dagara kam banja ni. Ba ma ja nɔɔna badonnɛ bale dɛ, ba pa dagari banja ni. Zezi maa wɔ bantɔ bale titari ni. ¹⁹ Pilati ma pɔpɔnɔ tɔnɔ o pa ba tanɔ-ku dagara kam yuu ni. Ku pɔpɔnɔ ku wɔ:

«Wɔntɔ mu yɛ Nazaretɛ tu Zezi wɔlɔ na yɛ Zwifɛ bam pɛ tɛn.»

²⁰ Zwifɛ bam zanzan ma karɛm tɔnɔ kɔm, bɛɲwaanɔ jɛgɛ kalɔ ba na pagɛ Zezi da tɛn batwari dɛ tɔɔ kɔm ni. Ku ma pɔpɔnɔ dɛ Zwifɛ bam taanɔ dɛ Rom tiinɛ taanɔ dɛ Greki tiinɛ taanɔ mu.

²¹ Zwifɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam na nɛ tɛn, ba ma vu ba ta dɛ Pilati ba wɔ: «Ku wɔ manɛ sɛ n pɔpɔnɔ ni <Zwifɛ bam pɛ>. Ku manɛ sɛ n pɔpɔnɔ ni: <Nɔɔnɔ wɔntɔ mu bɛri o titi o wɔ, o yɛ Zwifɛ bam pɛ mu.> »

²² O ma lɛri-ba o wɔ: «Amɔ na pɔpɔnɛ te tɛn manɛ.»

²³ Pamaɲna bam na pagɛ Zezi dagara kam banja ni ba ti tɛn, ba laan ma kwe o gwaarɔ tum ba cɛ kuni bɛna, sɛ pamaɲnɔ maama kwe o nyɛm. Ba ma kwe o gwar-bu wɔm dɛ. Ku maama sɔgɛ punɛ mu, ku ba jɛgɛ tonjim je.

²⁴ Ku na yɛ kɔntɔ tɛn, ba ma ta daanɔ ba wɔ: «Yɛ pa-na dɛ kaarɔ-ku. Nan pa-na dɛ ta jɔrɔ sɛ dɛ nii wɔlɔ na wɔ jɔɲi-ku tɛn.»

Ku dɛɛn kɛ kɔntɔ mu, sɛ ku pa kulɔ na pɔpɔnɔ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔntɔ tɛn siunɔ ku kɛ, ni ku na wɔ: «Ba cɛ amɔ gwaarɔ ba pa daanɔ, yɛ ba daari ba ta jɔrɔ amɔ gwar-bu wɔm ɲwaanɔ.» Pamaɲna bam ma siunɔ ba kɛ kɔntɔ.

²⁵ Balɔ dɛɛn na zɛgɛ ba batwari dɛ Zezi dagara kam tɛn mu yɛ o nu wɔm dɛ o nu nyaanɔ, dɛ Mari wɔlɔ na yɛ Klopasi kaanɔ tɛn, dɛ Mari wɔlɔ na nunɛ Magɔdala tɛn. ²⁶ Zezi na nɛ o nu wɔm dɛ o karabu wɔlɔ o na soe lanyɛranɔ ba zɛgɛ da tɛn, o ma ta dɛ o nu wɔm o wɔ: «A nu, nii wɔntɔ laan mu yɛ n bu.»

²⁷ O ma daari o ta dɛ o karabu wɔm dɛ o wɔ: «Nii n nu da.» Ku na zɛgɛ manɛ kam kɔntɔ ni, o karabu wɔm laan ma jɔɲi Zezi nu wɔm o pa o ba o zɔɔri o sɔɲɔ ni.

²⁸ Kɔntɔ kwaga ni Zezi maa ye ni wɔɲɔ maama kɛ ku ti. O maa wɔ, na-nyɛm jɛg-o. O tagɛ kɔntɔ, sɛ kulɔ na pɔpɔnɔ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔntɔ tɛn mu siunɔ ku kɛ. ²⁹ Zɔɲa dɛɛn mu zɛgɛ da, ka na su dɛ sana kalɔ na nywana tɛn. Ba ma kwe sɛpɔɔ ba dɛ sana kam wɔntɔ, yɛ ba vɔ-ku miu ni ni ba te ba pa ku yɛ Zezi ni. ³⁰ Zezi na lanɛ sa-nywana kam tɛn, o ma ta o wɔ: «Ku laan kɛ ku ti.»

O ma daari o cɔɔli o yuu tɛga ni, yɛ o pa o siun ti.

³¹ Ku dɛɛn yɛ dɛ dilɔ Zwifɛ bam na yɛni ba ti ba yigɛ sɛ ba siun dɛ dɛm laan yɛ tɛn mu. Tɛga na wɔ pɔɔri sɛ ku taa yɛ ba siun dɛ kamunu kɔm tɛn, ba maa ba lagi sɛ nɔɔna bam yɛra yam taa wɔ dagari sɛm banja ni dɛ dɛm kɔntɔ ni. Kɔntɔ ɲwaanɔ Zwifɛ yigɛ tiinɛ bam ma vu Pilati te, ba ta did-o

sɪ o pa cwəŋə sɪ ba bwəri nɔɔna bam nɛ sɪ ba tɪ, sɪ ba laan part-ba ba kɪ. ³² Kuntɔ, pamaŋna bam ma vu balɔ ba na pagɪ ba wəli dɪ Zezi tɪn te, yɪ ba magɪ dayigə nɔɔnɔ wɔm nɛ ba bwəri, dɪ o don wɔm nɛ. ³³ Ba ma vu ba yɪ Zezi. Ba ma na nɪ o maŋɪ o tɪ mɔ, yɪ ba daa wɔ bwəri wuntɔ nɛ. ³⁴ Kɔ daari pamaŋnɔ didba ma kwe o cicwe o ma zɔ Zezi saŋa nɪ. Jana dɪ na ma da ba nuŋə. ³⁵ Nɔɔnɔ wɔlɔ yɪ na nɛ kuntɔ tɪn mɔ nɔɔnɪ kɔ wɔŋɔ, sɪ kɔ pa abam dɪ wantɔ á sɛ. O nan ye nɪ o na tagɪ kɔlɔ tɪn yɪ cɪga mɔ, yɪ o zɪgɪ cɪga kam kuntɔ kwaga nɪ.

³⁶ Kuntɔ nan kɪ sɪ kɔ pa kɔlɔ na pɔpɔnɪ We tɔnɔ kum wɔnɪ tɪn mɔ sɪnɪ kɔ kɪ, nɪ kɔ na wɪ: «O kuə dɪ didba dɪ bá bwəri.» ³⁷ We tɔnɔ kum ta tagɪ kɔ wɪ: «Nɔɔna wɔ fɔgɪ ba nii wɔlɔ wɔm ba na zɔgɪ tɪn.»

*Ba na kwe Zezi ba kɪ bɔɔnɪ nɪ te tɪn
(Matiyu 27:57-61, Marɪkɪ 15:42-47, Luki 23:50-56)*

³⁸ Kuntɔ kwaga nɪ nɔɔnɔ wɔdon na nunjɪ Arimatɪ o yɪrɪ mɔ Zɔzɛfɔ tɪn ma zaŋɪ o vu Pilatɪ te. O deen yɪ Zezi karabu mɔ, yɪ o ba brɪ o tɪtɪ jaja o na kwari Zwifə yigə tiinə bam tɪn nɔɔnɔ. O ma vu o bwe Pilatɪ sɪ o nii, oó wantɔ o kwe Zezi yɪra yam na. Pilatɪ ma sɛ sɪ o kwe. Zɔzɛfɔ ma vu o par-o dagara kam yuu nɪ. ³⁹ Nikodem wɔlɔ deen na ve o na Zezi tɪtɪ nɪ tɪn dɪ maa tɔgɪ o wɔra. O maa jigɪ tralɪ nugə zanzan o tee nɪ, kɔ na maŋɪ dɪ garɪwaa yɪ. Nugə kam yɪ Miiri dɪ Alowesɪ nugə mɔ gwaanɪ daanɪ. ⁴⁰ Zɔzɛfɔ dɪ Nikodem ma kwe Zezi yɪra yam ba turi-ya dɪ tralɪ nugə kam, yɪ ba daari ba pri-o dɪ gar-jalɪ, nɪ Zwifə bam na yəni ba kɪ ba twa te tɪn. ⁴¹ Gaara mɔ wɔ jəgə kalɔ ba na pagɪ Zezi dagara banja nɪ tɪn. Piu ma wɔ gaara yam wɔnɪ, bɔn-dɔbɔrɪ maa wɔ piu kum yɪra nɪ ba ta na wɔ kɪ nɔɔn-nɔɔnɔ da. ⁴² Kɔ na yɪ de dɪlɔ tɪga na wɔ pɔbɔrɪ sɪ kɔ taa yɪ ba siun de dum tɪn, ba ma kwe Zezi ba tinjɪ bɔɔnɪ dum wɔnɪ, dɪ je na batwarɪ tɪn nɔɔnɔ.

20

*Zezi na bi o yagɪ tɔbɔnɪ yɪ o brɪ o tɪtɪ te tɪn
(Matiyu 28:1-10,16-20, Marɪkɪ 16:1-11,14-18, Luki 24:1-12,36-49)*

¹ De dɪlɔ na saŋɪ ba siun de dum tɪn, Mari wɔlɔ na nunjɪ Magɪdala tɪn ma zaŋɪ o go tɪga o vu Zezi yibeeli dum jəgə. O ma na nɪ kandwe dɪlɔ ya na pɪ bɔɔnɪ dum nɪ tɪn tigi daa nɪ. ² O ma duri o joori o vu o ta dɪ Simɔn Pɔyɛrɪ dɪ karabu wɔlɔ Zezi na soe tɪn o wɪ: «Ba kwe dɪ Yuutu wɔm yɪra yam yibeeli dum wɔnɪ, dɪ nan yari ba na kɪ-o mɛ.»

³⁻⁴ Pɔyɛrɪ dɪ karabu wɔdon wɔm ma zaŋɪ ba duri ba maa ve bɔɔnɪ dum jəgə. Karabu wɔntɔ ma duri o loori Pɔyɛrɪ bɔɔnɪ dum nɪ nɪ. ⁵ O ma tiiri o nii bɔɔnɪ dum wɔnɪ o na gar-jalɪ dum na tigi da, yɪ o wɔ zɔ dɪ wɔ. ⁶ Simɔn Pɔyɛrɪ ma da o kwaga o ba o yɪ. O ma ke o zɔ bɔɔnɪ dum wɔ o na gar-jalɪ dum na tigi da, ⁷ yɪ o na gɔrɔ kɔlɔ ba ya na mɛ ba ba Zezi yuu tɪn. Kuntɔ nan pri mɔ kɔ tigi kɔ yɪra. ⁸ Karabu wɔlɔ ya na yɪ da yigə tɪn dɪ laan ma zɔ bɔɔnɪ dum wɔ. O ma na kɔlɔ na wɔra tɪn, yɪ o daari o sɛ nɪ kɔ sɪnɪ kɔ yɪ cɪga. ⁹ Ba daa ta ma wɔ lwarɪ We tɔnɔ kum na tagɪ kɔlɔ kɔ wɪ o maŋɪ sɪ o bi o yagɪ tɔbɔnɪ tɪn kuri. ¹⁰ Ba laan ma joori ba vu sɔŋɔ.

¹¹ Mari daa ta maa zɪgɪ yibeeli dum nɪ nɪ o keera. O na keerə kuntɔ tɪn, o ma tiiri o nii bɔɔnɪ dum wɔnɪ. ¹² O ma na malesɪ sɪle na zɔ gwar-pwəənu, sɪ je mɛ seenɪ Zezi yɪra yam ya na tigi da tɪn. Didba maa wɔ o yuu seenɪ,

yi kadorŋ kam wɔ o ne seeni. ¹³ Si ma bwe-o si wɔ: «A nakɔ, bɛɛ mu yi n keerɔ?»

O ma ta di si o wɔ: «Ba kwe a Yuutu wɔm yura yam mu ba ja viiri, a nan yɛri ba na kwe-o ba ki mɛ.»

¹⁴ O na tagɔ kuntɔ tɪn, o ma pipiri o nii o kwaga ni o na Zezi na zɪgɔ da, yi o wɔ lwarɪ ni ku yi Zezi mu. ¹⁵ Zezi ma bwe-o o wɔ: «A nakɔ, bɛɛ mu yi n keerɔ? Wɔɔ mu nmɔ beerɔ?»

Mari maa buɲɪ ni o yi gaari dɪm tu mu. O ma ta did-o o wɔ: «Amɔ tu, ku na yi nmɔ na kwe-o n ja n viiri, si n bri-ni n na ki-o mɛ tɪn, si a vu a kwe-o.»

¹⁶ Zezi ma bɛɲi o yɪri o wɔ: «Mari.»

Mari ma pipiri o nii o seeni, yi o ta di Zwifɛ bam taani o wɔ: «Rabuni», ku kuri mu Karanyina.

¹⁷ Zezi ma ta did-o o wɔ: «Yi ta n dwe-ni, si amɔ daa ta wɔ joori a vu a Ko wɔm te. Nan ve n ta n bri a ko-biɛ bam ni, amɔ laan maa ve a Ko wɔm te, wɔlɔ na yi abam di Ko tɪn. Wɔntɔ mu yi Baɲa-We, amɔ Tu di abam di Tu.»

¹⁸ Mari wɔlɔ na nuɲi Magɪdala tɪn laan ma zaɲi o vu o ta di Zezi karabiɛ bam o wɔ: «Amɔ ne di Yuutu wɔm», yi o daari o ta kulɔ Zezi na tagɔ o bri-o tɪn.

¹⁹ De dɪm kuntɔ ni didaan-ni ni mu Zezi karabiɛ bam lagɔ daani jɛgɔ didua. Ba fɔgɔ ba pi digɔ kam ni di borbu, ba na kwarɪ fɔbɔni di Zwifɛ yigɔ tiinɛ bam tɪn ɲwaani. Zezi laan ma da o ba o zɪgɔ ba titari ni. O ma ta di ba o wɔ: «Yazurɛ wɔ jɛni di abam.»

²⁰ O na tagɔ kuntɔ tɪn, o ma bri-ba o jɪa di o saɲa kam. O karabiɛ bam maa tiini ba jɪgɔ wɔpolo lanyranɪ di ba na ne ba Yuutu wɔm tɪn. ²¹ O daa ta ma joori o ta di ba o wɔ: «Yazurɛ wɔ jɛni di abam. A Ko We na tɔɲi-ni lɔgɔ baɲa ni te tɪn, amɔ di tɔɲi abam lɔgɔ kɔm wɔni kuntɔ doɲ mu.»

²² O na tagɔ kuntɔ tɪn, o ma fuli ba seeni yi o wɔ: «Jɔɲi-na We Joro kɔm.

²³ Abam na yagɔ nɔɔɔ wɔlɔ lwarɪm á ma ce-o tɪn, We wɔ sunɪ DI yagɔ DI ma ce ku tu. Ku daari, abam na wɔ yagɔ á ma ce wɔlɔ tɪn, We di bá yagɔ DI ma ce-o.»

Toma na tu o se Zezi te tɪn

²⁴ Toma wɔlɔ ba na ma bɛ ni Yiywe yi o wɔ Zezi karabiɛ fugɛ-bale bam wɔni tɪn ya tɛrɛ maɲa kam Zezi na tu o karabiɛ bam te tɪn. ²⁵ Karabiɛ badonnɛ bam ma ta ba bri-o ba wɔ: «Dɪbam ya ne di Yuutu wɔm.»

O ma ta di ba o wɔ: «Amɔ yi na wɔ ne cɪna yam niɛ o ji sum ni, si a ki a nɔa da a nii, si a daari a ki a juɲa o saɲa kam ni, amɔ bá se.»

²⁶ Da nana na ke tɪn, Zezi karabiɛ bam daa ma la daani jɛgɔ didua, yi Toma di laan wɔra. Ba ma fɔgɔ ba pi digɔ kam ni di borbu. Zezi ma da o ba o zɪgɔ ba titari ni. O ma ta o wɔ: «Yazurɛ wɔ jɛni di abam.»

²⁷ O laan ma ta di Toma o wɔ: «Ma n nɔa n taani a ji sum yo seeni n nii, n daari n tɔri n juɲa a saɲa kam ni. Yagɔ bubwea, si n daari n se.»

²⁸ Toma ma lɛr-o o wɔ: «Nmɔ yi a Yuutu di amɔ Baɲa-We.»

²⁹ Zezi ma ta did-o o wɔ: «Nmɔ na ne amɔ tɪn ɲwaani mu n laan se na? Balɔ nan na se amɔ yi ba ta wɔ ne-ni tɪn mu tiini ba jɪgɔ yu-yoɲo.»

Wɔɲo kulɔ ɲwaani Zan na pɔpɔni tɔɔɔ kuntɔ tɪn

³⁰ Zezi deen ki wo-kɪnkagɪa yadonnɛ zanzan o karabiɛ bam titari ni, yi ti maama nan wɔ pɔpɔni tɔɔɔ kuntɔ wɔni. ³¹ Wɛɛnu tɪlɔ na pɔpɔni tɪn

yi si á wani á se, ni Zezi mu yi Krisi wòm Wε na tɔŋi tun, yi o kwəri o yi Wε Bu wòm. A nan na ki á wu-dɔɔba dɔɔ-o, á wó na ŋwɔ Wε tee ni.

21

Zezi na brɔ o titi di o karabiə bam Galile nunu kum ni ni te tin

¹ Kuntu kwaga ni Zezi daa ma joori o brɔ o titi di o karabiə bam Tiberiyadi nunu kum ni ni. O na brɔ o titi te tun mu tuntu: ² Simɔn Piyɛɛri dɛɛn wura, di Toma wulu ba na bə ni Yiywe tin. Natanayeli di wura, wulu na nunji Galile tuw Kana tin, didaani Zebede biə bam di Zezi karabiə badonnə bale. Bantu bam maama mu wu daani. ³ Simɔn Piyɛɛri ma ta di ba o wɔ: «A maa ve a ja kale mu.» Ba ma lər-o ba wɔ: «Dí wó tɔgi di nmu dí vu.»

Ba ma zanɔ ba vu ba zu naboro kum. Tɔtu dɔm kuntu ni ba ma kwaani si ba ja kale, yi ba wu ne kulukulu ba ja.

⁴ Tɔga na wura ka puuri tin, Zezi maa zigɔ nunu kum ni ni, yi ba wu lwar-o. ⁵ O ma bəŋi-ba o wɔ: «A badonnə-ba, abam wu jaani kale na?»

Ba ma lər-o ba wɔ: «Dí wu ne kulukulu.»

⁶ O laan ma ta di ba o wɔ: «Nan di-na á bura kam naboro kum jazim seeni, si á wú ja.» Ba ma suni ba di bura kam, yi ba daa wari ba vanɔ-ka ba li ba di boro kum wuni, kale sum na tiini si dagɔ tin ŋwaani.

⁷ Zezi karabu wulu o na soe tin ma ta di Piyɛɛri o wɔ: «Dɔbam Yuutu wum mu.»

Simɔn Piyɛɛri na lwarɔ ni ku yi ba Yuutu wòm kuntu tin, o ma kwe o gɔɔ kulɔ o ya na li tin o zu, yi o laan daari o fanɔ o cu na bam wuni.

⁸ Karabiə badaara bam ma ja naboro kum ba ba, yi ba vanɔ bura kam di kale sum ba wəli da ba yi na bam ni, ba na dai yigə yigə di buburu kum tin ŋwaani. Ku dɛɛn yi nunɛni metra bi mu te. ⁹ Ba na bɛ bube dɔm tin, ba ma na min-cala na wura, yi kale wu ya yuu ni. Dɔpe di maa tigi da.

¹⁰ Zezi ma ta di ba o wɔ: «Tɔwəri-na kale silu á na jaani lele tin sɔdaara á ja á ba.»

¹¹ Simɔn Piyɛɛri laan ma vu o zu naboro kum wu o vanɔ bura kam o di tɔga ni. Ka su di kaləŋ-kamunə mu, si maama yi bi di fiinnu sitɔ mu (153). Di kale sum na daga kuntu tin di, bura kam wu kaari. ¹² Zezi ma ta di ba o wɔ: «Ba-na á gu á ni-cɛɛri.» O karabiə bam maama ma kwari si ba bwe-o ba nii ni o yi wɔɔ mu, bɛŋwaani ba manɔ ba lwarɔ ni ku yi ba Yuutu wum mu. ¹³ Zezi ma zanɔ o vu o kwe dɔpe dɔm o pa-ba, yi o daari o kwe kale sum di o pa-ba.

¹⁴ Zezi na bi o yagɔ tɔɔni tin, kuntu mu ki kuni bitɔ o na brɔ o titi di o karabiə bam.

Zezi na ŋɔɔni di Piyɛɛri te tin

¹⁵ Ba na di ba ti tin, Zezi laan ma bwe Simɔn Piyɛɛri o wɔ: «Zan bu Simɔn, nmu soe amu n dwe bantu na?»

O ma ləri o wɔ: «A Yuutu, ɛɛn, nmu ye ni amu soe nmu.»

Zezi ma ta dɔɔ-o o wɔ: «Nan ta n nii a pəlbɔə bam banɔ ni.»

¹⁶ O ma joori o bwe Piyɛɛri o ki bule o wɔ: «Zan bu Simɔn, nmu soe amu na?»

O ma ləri o wɔ: «A Yuutu, ɛɛn, nmu ye ni amu soe nmu.»

Zezi ma ta dɔɔ-o o wɔ: «Nan ta n nii amu peeni sum banɔ ni.»

¹⁷ O daa ma bwe Piyɛɛri o ki kuni bitɔ o wɔ: «Zan bu Simɔn, nmu soe amu na?»

Pɩyɛɛɾɩ wɔ ma ɔɔɔɔ dɩ Zezi na bwe-o kuni bito o wɩ o so-o na tɩn. O ma ta dɩ Zezi o wɩ: «Amɔ Yuutu, nmɔ ye woŋo maama. Kuntɔ ɲwaani nmɔ ye nɩ amɔ soe nmɔ.»

Zezi laan ma ta dɩd-o o wɩ: «Nan ta n nii amɔ peeni sɩm baŋa nɩ. ¹⁸ A lagɩ a ta ɔɔɔɔ mɔ dɩ nmɔ sɩ, nmɔ dɛɛn na yɩ nɔn-dɔŋɔ tɩn, nmɔ yɛni n vɔ n kilɔ n tɩtɩ nɩ mɔ lanyirani, yɩ n daari n ve nmɔ na lagɩ me tɩn. Kɔ daari nmɔ nan na kwɩn, n laan wɔ zɛŋi n ja mɔ wɛɛnɩ, yɩ nɔɔnɔ wɔdɔŋ vɔ-ka o pa-m, yɩ o daari o ja-m o vu nmɔ na ba lagɩ me sɩ n vu tɩn.»

¹⁹ Zezi dɛɛn tagɩ kuntɔ sɩ kɔ bɩ Pɩyɛɛɾɩ na wɔ tɩ tɔvɩ dɩɔ dwi sɩ kɔ pa We na zulɔ tɩn mɔ. O laan ma daari o ta dɩ Pɩyɛɛɾɩ o wɩ: «Ta n tɔɔɩ-nɩ.»

²⁰ Pɩyɛɛɾɩ ma pipiri o nii o kwaga nɩ, yɩ o na Zezi karabu wɔɔɔ o na soe tɩn na tɔɔɩ-ba. Wɔntɔ mɔ yɩ wɔɔɔ ya na jɛni o salɩ Zezi wɔɔɩu kɔm dim maŋa nɩ yɩ o bwe-o o wɩ: «A Yuutu, wɔɔ mɔ lagɩ o yɛɔi nmɔ o pa?» tɩn.

²¹ Pɩyɛɛɾɩ na nɛ-o tɩn, o ma bwe Zezi o wɩ: «A Yuutu, sɩ wɔntɔ, bɛɛ mɔ lagɩ kɔ kɩ-o?»

²² Zezi ma lɛr-o o wɩ: «Amɔ na lagɩ sɩ o taa ɲwɩ sɩ kɔ taa ve maŋa kam amɔ na wɔ joori a ba tɩn, kuntɔ dɩ nmɔ yigɔ. Nmɔ za n weeni n ta n tɔɔɩ-nɩ.»

²³ Kuntɔ ɲwaani mɔ pɛ Zezi karabiɔ bam dɛɛn jɩɔ-ka ba ɲɔɔnɩ ba wɩ, Zezi karabu wɔm kuntɔ bɔ tɩ maŋa dɩ maŋa. Zezi nan wɔ tagɩ o wɩ, o bɔ tɩ. O dɛɛn tagɩ o wɩ: «Amɔ na lagɩ sɩ o taa ɲwɩ sɩ kɔ taa ve maŋa kam a na wɔ joori a ba tɩn, kuntɔ dɩ nmɔ yigɔ.»

²⁴ Zezi karabu wɔɔɔ o na tagɩ o taani kuntɔ tɩn mɔ yɩ amɔ wɔɔɔ na bɩ We ɔɔɔ kam yɩ a daari a pɔpɔnɩ-ka a tɩŋi tɩn. Dɩbam maama nan ye nɩ a na bɩ te tɩn sɩnɩ kɔ yɩ ɔɔɔ mɔ.

²⁵ Zezi ta kɩ wɛɛnu zanzan o wɛli da. Tɩ maama dɩɔɔa dɩɔɔa nan ya na lagɩ tɩ pɔpɔnɩ tɩ tɩŋi, a bɔŋɩ nɩ lɔɔɔ baŋa ya bɔ na je sɩ twaanɔ tum kuntɔ pɛni da.

Zezi tɪtʊŋna bam TɪTʊŋA Tɔnɔ

Zezi tɪtʊŋna bam Tɪtʊŋa Tɔnɔ kum na bri dɪbam kɔlɔ tɪn mu tɪntɔ

Luki pɔpɔnti twaanɔ tile mu. Dayigə tɔnɔ kum mu yɪ «Wɛ taanɪ dɪlɔ Luki na pɔpɔnti tɪn». Kɔ bri Zezi na kɪ te yɪ o ŋɔɔnti kɔlɔ lɔgɔ banja nɪ tɪn. Tɪtʊŋa Tɔnɔ kum nan bri wəənu tɪlɔ na kɪa, Zezi na diini Wɛ sɔŋɔ tɪn kwaga nɪ tɪn mu. O karabiə daa ba na-o dɪ yɪə, Zezi nan wɔ ba tee nɪ dɪ Wɛ Joro kum o na tɔŋɪ ba tee nɪ tɪn, yɪ Wɛ Joro kum kuntɔ mu pɛ Zezi kɔgɔ kum dam, sɪ kɔ jagɪ kɔ yɪ je maama.

Luki tɪtɪ dɛɛn tɔgɪ dɪ Pooli o tɔŋɪ Wɛ tɪtʊŋa yam (Tɪtʊŋa Tɔnɔ 16:10).

Tɔnɔ kum bri nɪ, Pantkoti dɛ dɪm nɪ Wɛ Joro kum tu dɪ dam mu Zezi karabiə bam banja nɪ kɔ pa Zezi kɔgɔ kum puli Zeruzalem nɪ (pɔɔrɪm 1-7).

Zezi kwərə kam laan ma jagɪ ka yɪ Zude dɪ Samari lɔgɔ kum maama (pɔɔrɪm 8-12).

Zezi tɪtʊŋnɔ Pooli dɪ Zezi karabiə badaara laan ma vu ba yɪ tɪntɪ dɪlɔ na kaagɪ na-fara bam tɪn, yɪ ba vu ba yɪ tɔ-kamunu kɔlɔ yɪrɪ na yɪ Rom tɪn, ba tɔɔlɪ Zezi kwərə-ywəŋə kam, yɪ dwi-ge tiinə balɔ maama na kɪ ba wɔ-dɪdɔa dɪ Zezi tɪn dɪ na Wɛ Joro kum dam (pɔɔrɪm 13-28).

Zezi kɔgɔ kum nɛ cam dɪ yaara zanzan. Wɛ Joro kum nan zəni-ba, kɔ bri-ba ba na wɔ kɪ te, yɪ kɔ guli-ba Zezi na yɪ wɔlɔ, dɪ o na kɪ kɔlɔ, dɪ o na ŋɔɔnti kɔlɔ tɪn.

Wəənu tɪlɔ maama na pɔpɔnti Tɪtʊŋa Tɔnɔ kum wɔntɪ tɪn bri nɪ, Wɛ nɔɔna bam manjɪ sɪ ba tɔɔlɪ Zezi Krisi kwərə kam mu, sɪ kɔ yɪ lɔgɔ banja je maama.

Zezi na kɪ kɔlɔ yɪ o laan joori Wɛ-sɔŋɔ tɪn

¹ A cilɔŋ Teofili, a manjɪ a da yigə a pɔpɔnti tɔnɔ a pa nmu. Tɔnɔ kum kuntɔ wɔntɪ mu a pɔpɔnti wəənu tɪlɔ maama Zezi dɛɛn na kɪ tɪn, yɪ a kwəri a pɔpɔnti o na yəni o bri nɔɔna te tɪn, kɔ na sɪŋɪ manja kalɔ o na puli o tɪtʊŋa yam ² sɪ kɔ vu kɔ yɪ dɛ dɪm Wɛ na kwe-o DI ja dɪ DI sɔŋɔ tɪn. Kɔ na wɔ loori sɪ o dɪ Wɛ-sɔŋɔ kuntɔ tɪn, o laan ma bri o tɪntʊŋna balɔ o na kuri tɪn dɪ Wɛ Joro dam, yɪ o bri-ba ba na manjɪ sɪ ba kɪ kɔlɔ tɪn. ³ O tɔɔntɪ dɪm kwaga nɪ o ma joori o ba o bri o tɪtɪ o nɔɔna bam tee nɪ kuni zanzan, sɪ kɔ bri-ba lanyɪrɪntɪ nɪ o sɪntɪ o bi o yagɪ tɔɔntɪ. O dɛɛn bri o tɪtɪ o tɪntʊŋna bam da fiinna mu, yɪ o ŋɔɔnti Wɛ paari dɪm taanɪ o bri-ba.

⁴ Dɛ dɪdɔlɪ Zezi na wɔra o bri-ba kuntɔ tɪn, o ma kaanɪ-ba o wɪ, ba yɪ zanjɪ ba nunjɪ Zeruzalem wɔntɪ, sɪ ba taa cəgɪ wɔlɔ wɔm o Ko na goni nɪ sɪ o ba ba te tɪn, nɪ o na manjɪ o ta dɪ ba te tɪn. ⁵ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Zan dɛɛn yəni o miisi nɔɔna na wɔntɪ mu, da finfin nan na wəli da, Wɛ wɔ miisi abam DI Joro kum wɔntɪ.»

⁶ Zezi dɪ o tɪntʊŋna bam dɛɛn na kikili daanɪ kuntɔ tɪn, ba ma bwe-o ba wɪ: «Dɪbam Yuutu, kɔ yɪ lele kuntɔ mu n lagɪ n pa dɪbam Yisrayelɪ tiinə bam joori dɪ di paari na?»

⁷ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Kɔ dat sɪ abam lwarɪ manja kalɔ Wɛ na lɪ dɪdaanɪ DI tɪtɪ nɪ sɪ wəənu tɪntɔ kɪ tɪn. ⁸ Wɛ Joro kum nan wɔ ba abam yuu nɪ kɔ pa á jɔŋɪ dam dɪlɔ na nunjɪ Wɛ tee nɪ tɪn. Abam laan wɔ ji a maana

tiinɛ sɪ á brɪ nɔɔna amɔ cɪga kam je maama nɪ, kɔ na sɪŋɪ dɪ Zeruzalem dɪ Zude dɪ Samari tɪnɪ dɪm maama, dɪ lɔɔvɔ bana je maama nɪ.»

⁹ Zezi dɛɛn na ŋɔɔnɪ kuntɔ dɪ ba o ti tɪn, o ma zaŋɪ o maa diini Wɛ-sɔŋɔ, yɪ ba zɪɣɪ ba nii-o. Kunkwænu ma ba tɪ kwəl-o kɔ pa ba daa warɪ ba na-o. ¹⁰ O na maa diini kuntɔ tɪn, ba daa ta ma kwəni ba nii weyuu nɪ. Ba na zɪɣɪ ba nii kuntɔ tɪn, nɔɔna bale ma da ba ba ba zɪɣɪ ba tee nɪ. Ba zɔ gwar-pwænu mɔ. ¹¹ Ba ma ta dɪ ba ba wɪ: «Galile tiinɛ-ba, bɛɛ mɔ yɪ á zɪɣɪ yoba á kwəni á nii wɛɛnɪ? Abam na nɛ kulɔ tɪn, kɔ yɪ Wɛ mɔ kwe Zezi Dɪ ja dɪ Dɪ sɔŋɔ. Wuntɔ tɪtɪ nan ta wó joori o ba kuntɔ don, nɪ abam na nɛ-o o na maa diini te tɪn.»

¹² Zezi tɪntuŋna bam laan ma zɪɣɪ piu kɔm ba ya na wɔ kɔ yuu nɪ tɪn, ba joori ba vu Zeruzalem tɪv kɔm wɔ. Piu kɔm kuntɔ yurɪ mɔ Olivi piu, yɪ kɔ batwarɪ didaanɪ tɪv kɔm nɪnɛɛnɪ kilomɛtrɪ didɔa. ¹³ Ba ma vu ba zɔ tɪv kɔm ba kɛ ba vu sɔŋɔ kulɔ ba na marɪ ba zɔvɪ da tɪn, ba dɪ weyuu digə kam. Nɔɔna bam kuntɔ yɪ Pɪyɛɛrɪ dɪ Zan dɪ Zakɪ dɪ Andre, kɔ wəlɪ dɪ Filipi dɪ Toma, didaanɪ Batelemi dɪ Matiyu, kɔ wəlɪ dɪ Zakɪ wɔlɔ na yɪ Alɪfɪ bu tɪn, dɪ Simɔn wɔlɔ na yɪ Zelɔtɪ nɔɔna bam wɔ nɔɔnɔ tɪn, didaanɪ Zudasɪ wɔlɔ na yɪ Zakɪ bu tɪn. ¹⁴ Manja maama bantɔ dɛɛn yəni ba wɔ daanɪ dɪ wɔbɔŋ-dɪdɔwɪ mɔ, yɪ ba warɪ Wɛ. Kaana badonnɛ didaanɪ Zezi nu Mari dɪ Zezi nyaana dɪ tɔɣɪ ba wurɔ dɪ ba.

Ba na kuri nɔɔnɔ wɔdonɪ sɪ o ləni Zudasɪ yuu nɪ te tɪn

¹⁵ Dɛ didɔwɪ balɔ maama na yɪ ko-biə Zezi ŋwaanɪ tɪn ma kikili daanɪ jəgə didɔa, ba yɪ nɪ nɔɔna bi dɪ fiinle (120). Ba na wurɔ kuntɔ tɪn, Pɪyɛɛrɪ ma zaŋɪ ba wuntɔ o zɪɣɪ wɛɛnɪ sɪ o ŋɔɔnɪ. ¹⁶ O maa wɪ: «A ko-biə-ba, kɔ na yɪ Zudasɪ wɔlɔ na brɪ Zezi dɔna bam cwəŋə sɪ ba ja-o tɪn, Wɛ Joro kɔm dɛɛn marɪ kɔ pa Pɛ Davidi ŋɔɔnɪ wuntɔ taanɪ faŋa faŋa. Kulɔ na pɔpɔnɪ kɔ tɪŋɪ Wɛ tɔnɔ kɔm wuntɔ wuntɔ ŋwaanɪ tɪn mɔ marɪ sɪ kɔ ba kɔ kɪ. ¹⁷ Zudasɪ dɛɛn tɔɣɪ o wɔ dɪbam kɔgɔ kɔm wuntɔ mɔ, yɪ o tɔɣɪ o tɔŋɪ Wɛ tɪtuŋa yam.»

¹⁸ Zudasɪ na kɪ te tɪn, o dɛɛn kwe səbu kulɔ o na jonɪ o kəm-balɔɔ kɔm bana nɪ tɪn o ma yəɣɪ tɪga mɔ. O daari o tɔ tɪga nɪ o ti. O pugə ma bagɪ yɪ o lɔvɔ pi tɪ nunɣɪ. ¹⁹ Nɔɔna balɔ maama na zɔvɪ Zeruzalem nɪ tɪn ma ni kulɔ na kɪ-o tɪn, kuntɔ ŋwaanɪ mɔ ba bəŋɪ tɪga kam kuntɔ nɪ Akɪldama dɪ ba tɪtɪ taanɪ. Kɔ kuri mɔ Jana tɪga.

²⁰ Pɪyɛɛrɪ ta ma ta o wɪ: «Kɔ nan pɔpɔnɪ Wɛ ləŋ-ŋwɪ tɔnɔ kɔm wuntɔ kɔ wɪ: <Wɛ wó pa wuntɔ sɔŋɔ kɔm ba kɔ cɔɣɪ, sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ daa yɪ daari kɔ wuntɔ.>

Kɔ daa ta pɔpɔnɪ kɔ wɪ:

<Wɛ wó pa nɔɔnɔ wɔdonɪ ləni wuntɔ yuu nɪ o taa tɔŋɪ o tɪtuŋa yam.>

²¹⁻²² Kɔ nan marɪ sɪ nɔɔnɔ wəlɪ dɪbam Zezi tɪntuŋna bam wuntɔ o ji maana tɪ, sɪ o taa ŋɔɔnɪ dɪ Yuutu Zezi cɪga kam dɪ o na bi o yagɪ tɔvɪ te tɪn. Kuntɔ tɪ nan marɪ sɪ o taa yɪ wɔlɔ dɛɛn na tɔɣɪ o wɔ dɪbam kɔgɔ kɔm wuntɔ manja maama dɪ Yuutu Zezi dɛɛn na tɔɣɪ dɪ dɪbam o beeri tɪn mɔ, kɔ sɪŋɪ manja kam Zan na miisi Zezi na wuntɔ tɪn, sɪ kɔ vu kɔ yɪ manja kam Zezi na yagɪ dɪbam te yɪ o dɪ Wɛ-sɔŋɔ tɪn.»

²³ Pɪyɛɛrɪ na tagɪ kuntɔ o ti tɪn, ba ma lɪ nɔɔna bale. Didɔa mɔ yɪ Zɔzɛfɔ wɔlɔ ba na bə nɪ Basaba yɪ ba daa ta bə-o nɪ Zusitu tɪn. Wɔdonɪ wɔm maa yɪ Matasɪ. ²⁴ Ba laan ma loori Wɛ ba wɪ: «Dɪ Yuutu, nɔm marɪ n ye nɔɔnɔ maama wɔbɔŋna na yɪ te tɪn. Kuntɔ ŋwaanɪ dɪ loori nɔm tee nɪ sɪ n brɪ dɪbam nɔɔna bantɔ bale wuntɔ nɔm na kuri wɔlɔ sɪ o ji nɔm tɪntuŋnɔ

tɩn, ²⁵ sɩ o taa tɔŋɩ titouja yalɔ Zudasɩ na kwe o yagɩ yɩ o daari o vu o na maŋɩ sɩ o vu me tɩn.»

²⁶ Ba na loori We ba ti tɩn, ba ma ta jɔɔ sɩ ba kuri nɔɔna bale bam kuntu wɔni. Ba na tagɩ ba kuri wɔlɔ tɩn mu yɩ Matyasi. Ba laan ma pa o tɔɔɩ o yɩ Zezi tintoujɩnɔ o wɛli ba fugə-dɩɖa kam wɔni.

2

We Joro kum na tu kv zani Zezi karabiə bam te tɩn

¹ De dɩm Zwifə bam na yəni ba di ba candiə kalɔ yɩri na yɩ Pantikoti tɩn ma ba ka yi. Zezi karabiə bam maama maa wɔ daani jəgə dɩɖa. ² Sɔɔ ma da kv nuŋɩ weyuu ni nɩɛɛni vu-dɩɔ na fufugi te tɩn. Sɔŋɔ kum ba na je kv wɔni tɩn maama ma su dɩ sɔɔ kum kuntu. ³ Ba ma na wəənu ni min-vwi te, yɩ ti pwe pwe ti jəni ba dɩɖa dɩɖa yuu ni. ⁴ We Joro kum ma ba ba maama tee ni dɩ dam, yɩ ba sɩŋɩ sɩ ba taa ŋɔɔni taana dwi dwi, nɩɛɛni We Joro kum na pɛ-ba dam sɩ ba ŋɔɔni taani dɩɔ tɩn.

⁵ Kantɔ maŋa kam ni, Zwifə zanzan deen mu tu ba wɔ tɩv kum ni. Ba maa yɩ balɔ na kwari We lanyɩrani tɩn, yɩ ba nuŋɩ je maama mu lɔgɔ baŋa ni. ⁶ Balɔ na wɔra tɩn deen ma ni sɔɔ kum na ki te tɩn, yɩ kɔgɔ zanzan laan ma ba kv la daani jəgə kam ni. Ba ma ni Zezi karabiə bam na zɩɔ ba ŋɔɔni taana dwi dwi. Kv ma sɩ-ba, beŋwaani ba maama deen ni Zezi karabiə bam na ŋɔɔni ba dɩɖa dɩɖa dwi taani. ⁷ Ba yɩra ma sɔɔɩ yɩ kv ki-ba yəəu. Ba ma ta ba wɩ: «Nii, bantɔ maama yɩ Galile tiinə mu, yɩ ba zɩɔ ba ŋɔɔni taana yantɔ doŋ. ⁸ Kv nan ki ta mu yɩ dɩbam maama ni ba na ŋɔɔni dɩbam dɩɖa dɩɖa dwi taani? ⁹ Dɩbam nuŋɩ je dwi təri təri mu. Dɩbam badonnə nuŋɩ Parɩti dɩ Meedi dɩ Elam, kv wɛli dɩ Mesopotami dɩ Zude dɩ Kapadɔsi, dɩdaani Pɔn dɩ Azi tɩni dɩm maama. ¹⁰ Dɩ badonnə dɩ ma nuŋɩ Friizi dɩ Pamfili dɩ Ezipi dɩ Liibi tɩni dɩɔ na batwari dɩ Sireeni tɩn. Dɩ badonnə maa nuŋɩ Rom. ¹¹ Dɩbam yɩ Zwifə mu, kv wɛli dɩ dwi-ge tiinə balɔ na tɔɔɩ cullu tɩv We na pɛ dɩbam Zwifə bam tɩn. Dɩbam badonnə maa nuŋɩ Kreti dɩ Arabi. Dɩ kuntu dɩ, dɩbam maama nan ta ni ba na mai dɩbam dɩɖa dɩɖa dwi taani ba ŋɔɔni wo-kamunnu tɩv We na ki tɩn.»

¹² Nɔɔna bam na yɩ yəəu yɩ ba wɔbɔŋa vugimi daani kuntu tɩn, ba maa bwe daani ba wɩ: «Kəm dɩntɔ kuri mu bɛɛ?» ¹³ Ba badaara laan maa jɩɔ Zezi tintoujɩna bam ba mwana, yɩ ba te ba wɩ: «Nɔɔna bantɔ nyɔɔɩ sana mu ba su.»

Pɩyɛɛri na tɔɔli We kwərə Pantikoti de ni te tɩn

¹⁴ Pɩyɛɛri laan ma zani weɛni dɩdaani o donnə fugə-dɩɖa kam. O ma ŋɔɔni dɩ kwər-dɩa o ta dɩ nɔn-kɔgɔ kum o wɩ: «A badonnə-ba, Zwifə-ba dɩ abam balɔ maama na zɔvri Zeruzalem ni tɩn, cəgi-na sɩ a ta kəm dɩntɔ kuri a bri abam. ¹⁵ Abam na bɔŋɩ ni nɔɔna bantɔ nyɔɔɩ sana mu ba su tɩn, kv nan dai kuntu. Kv daa ta yɩ tɩtɩti mu, wɩa ta wɩ bɩɔ sɩ ba nyo sana. ¹⁶ Kv nan yɩ kolɔ We nijoujɩnu Zɔweli deen na ŋɔɔni kv taani tɩn mu.

¹⁷ O tagɩ sɩ Baŋa-We wɩ:

«Lɔgɔ tiim maŋa na yiə,

amu wɔ pwəri a Joro kum sɩ kv taa wɔ nabiinə maama tee ni.

Kuntu nan wɔ pa abam biə dɩ á bukwa ŋɔɔni amu yiyi-ŋwɛ.

Aá pa abam nɔn-dɔnnɔ na vɩrɩm,

kv daari sɩ á nankwɩn dwe dɩndwɩa.

¹⁸ Kv yɩ cɩga sɩ da yam kuntu ni,

ku na yi a tintuŋ-baara di kaana di,
 aá pwəri a Joro kum a pa ba maama,
 si ba ŋɔɔni amu yiyiu-ŋwe.

¹⁹ A ta wú pa wo-kinkagila taa ki weyuu ni,
 yi a daari á ki wəənu tɔlɔ na bri a dam tin tɔga baŋa ni.

Kantu maŋa kam ni jana wú ta wura di mini di nyɔa kalɔ na tiini ka zwərə
 tɔn.

²⁰ Wɔa kam wú ji lim, yi cana kam di wú ji nasuŋu ni jana te,
 ku na wú loori si amu Baŋa-We sariya de kamunu kulɔ na jigi zulə ba di
 yi tɔn.

²¹ De dum kuntu ni,
 wulɔ maama na wú bəŋi dí Yuutu yiri o ma loori zənə tɔn,
 oó na vrɔm.>

²² A badonnə Yisrayelɔ tiinə-ba, cəgi-na a na lagɔ a ta kulɔ tɔn. A lagɔ
 a ta Zezi wulɔ na yi Nazaretɔ tu tin taani mu a bri abam. Baŋa-We tagɔ
 wuntu ŋwaani mu DI ki wo-kamunnu di wo-kinkagila di wəənu tɔlɔ na
 bri DI dam tin, si ku bri abam ni o sɔni o nuŋi wum Baŋa-We te mu.
 Abam titi maŋi á ye kuntu, bəŋwaani wəənu tum kuntu maŋi ti ki abam
 titari ni. ²³ We maŋi DI ye ku na wú ta yi te tɔn. DI deen ma li wubɔŋa
 si abam ja Zezi á ki non-balwaaru jɔŋa ni, si ba pa-o tɔbɔn-dagara baŋa ni.
 Á ki kuntu mu á ma á gu-o. ²⁴ We nan mu bi-o DI pa o yagi tɔbɔni. DI ma
 jɔŋ-o tɔbɔni yaara yam wuntu DI yagi. Bəŋwaani tɔbɔni deen wu wani di
 cəŋ-o di yagi yibeeli dum wuntu.

²⁵ Faŋa faŋa tɔn, Pe Davidi deen tagɔ wuntu taani o wɔ:
 <A nai a Yuutu We a yigə ni maŋa maama.

DI wu a jazɔm ni,
 si DI zəni-ni si a yi tɔ.

²⁶ Mu ku kuri a jigi wɔpolo lanyiranɔ,
 yi a ni-taani di jigi ywəəni.

Di a yira bwəni dum maama
 a nan ta jigi tɔna nmu We tee ni.

²⁷ Bəŋwaani, a na tɔga,
 nmu Baŋa-We bá yagi-ni si a maŋi curu ni.

Nmu bá se si n titi Wu-pɔŋo Tu wum yira pɔ.

²⁸ Nmu pe a lwarɔ cwe sɔlɔ na yi ŋwɔa cwe tɔn si a taa tɔga.
 Nmu wú pa a na ywəəni zanzan nmu tee ni.>

²⁹ A ko-biə-ba, mu kulɔ dɔbam nabaaru Davidi deen na tagɔ tɔn. A nan
 lagɔ a ŋɔɔni wuntu taani mu jaja a bri abam ni o tɔga, yi ba kwe-o ba ki.
 O yibeeli ta wura di zɔm maama. ³⁰ O deen nan yi We nijɔŋnu mu, yi o
 guli We na goni ni DI pa-o DI wɔ, DI wú pa o dwi tiinə bam didɔba zanɔ o
 di paari o jəŋə kam je ni. ³¹ Davidi nan maŋi o da yigə o lwarɔ kulɔ We
 na wú ki tɔn. Ku yi Krisi wum We na tɔŋi tin tɔbɔni biim wɔŋo mu o tagɔ
 o wɔ: <We wu se si DI yag-o curu ni. O yira yam di nan wu pɔgi.> ³² Cɔga
 tɔn, Baŋa-We mu jori DI pa Zezi wulɔ a ya na tagɔ tin ŋwɔa, yi dɔbam
 maama yi maana tiinə dí bri nɔɔna cɔga kam kuntu. ³³ We na bi-o tɔn, DI
 zəŋ-o DI jəni DI jazɔm ni. Zezi laan ma jɔŋi We Joro kum o Ko We tee ni,
 ni We na maŋi DI go ni si DI wú pa-o te tɔn, yi o pwəri-ku dɔbam baŋa
 ni. Mu kulɔ abam zɔm na nai yi á kwəri á ni tɔn. ³⁴ Ku dai Davidi titi mu
 diini We-sɔŋɔ. Wuntu nan tagɔ o wɔ:

<Yuutu Baŋa-We tagɔ di a Yuutu DI wɔ:
 Ba n jəni a jazɔm ni,

³⁵ si áá kɪ nmu dɔna maama n ne kuri ni, si n no-ba ni tɔga te.»

³⁶ Kuntu tin, Yisrayeli dwi maama nan manɪ si ba lwarɪ lanyiranɪ ni, Zezi wɔlu abam na pagɪ tɔun-dagara banɪ ni á gɔ tin, kɔ yi wɔntu titi nɔɔ mu We laan pe si o taa yi Kriɪi wɔm, yi o kwɛri o yi dɪbam Yuutu.»

³⁷ Nɔɔna bam na ni Pɪyɛɛri na tagɪ kulu kuntu tin, kɔ ma tiini kɔ cɔgɪ ba wurɔ zanzan. Ba ma bwe Pɪyɛɛri dɪ Zezi tintoujna badonnɔ bam ba wɪ: «Dí ko-biə-ba, dí nan wó kɪ ta mu?»

³⁸ Pɪyɛɛri ma ləri-ba o wɪ: «Abam maama manɪ si á ləni á wurɔ á yagɪ kəm-balwaarɔ tum, si á daari á pa ba miisi abam na wɔnt Zezi Kriɪi yiri ŋwaani, si We wó yagɪ á lwarim Dɪ ma ce abam. We laan wó pa Dɪ Joro kum taa wɔ abam tee ni. ³⁹ Mu We na goni ni si Dɪ kɪ te tin. Dɪ goni ni dintu Dɪ pa abam dɪ á biə, kɔ wəli dɪ balɔ maama na banɔwe tin. Kɔ yi balɔ maama dɪbam Yuutu Banɔ-We na wó bəŋi si ba taa tɔg-o tin mu.»

⁴⁰ Pɪyɛɛri ma joori o fɔgɪ o ma bitari dwi dwi o bri-ba We cɪga kam, yi o kaani-ba o wɪ: «Sɛ-na si Banɔ-We vri abam zum non-balwaarɔ tum titari ni.» ⁴¹ Nɔɔna bam zanzan ma sɛ o taani dum, yi ba daari ba pa ba miisi-ba na wɔnt We ŋwaani. De dum kuntu ni nɔɔna zanzan mu tu ba zɔ ba wəli Zezi karabiə kɔgɔ kum wɔnt, ba yi nɔnɛni nɔɔna murr-tito (3.000) te. ⁴² Ba ma tiini ba kwaani ba pa Zezi tintoujna bam bri-ba We cwəŋə kam. Ba maama maa wəli daani dɪ ni didɔa, yi ba kwari ba tɔgɪ daani ba dɪ wɔdiu ni Zezi deen na fɔgɪ dɪpe dum o pa o karabiə bam yi ba dɪ te tin. Ba ma kwəri ba tɔgɪ daani ba wari We manɔ maama.

⁴³ Fɔntɪ ma zɔ nɔɔna bam maama, bɛŋwaani We deen pe Zezi tintoujna bam kɪ wo-kunkagɪla dɪ wəonu zanzan na bri Banɔ-We dam tin. ⁴⁴ Zezi karabiə bam maama deen yəni ba wɔ jəgə didɔa mu, yi wəonu tɪlɔ ba na jɪgɪ tin yi ba maama nyim. ⁴⁵ Ba maa yəni ba kwe ba jɪjɪgɪrɔ dɪ ba zɪla ba yəgə, yi ba manɪ tɪ səbu kum ba pa daani, kɔ manɪ ni nɔɔnu maama na lagɪ zəŋə te tin. ⁴⁶ De maama ba yəni ba la daani We-di-kamunu kum wɔnt. Ba ma tɔgɪ daani ba dɪ wɔdiu da sam ni, kɔ nyi dɪ Zezi deen na fɔgɪ dɪpe o pa karabiə bam te tin. Ba maa manɪ ba wɔdiiru ba pa daani, yi ba jɪgɪ wɔpolo lanyiranɪ didaani wɔbɔŋ-didwɪ. ⁴⁷ Ba maa zuli We manɔ maama, yi ba jɪgɪ zulə nɔɔna maama yibiya ni. De maama dí Yuutu wum maa pai balɔ na ne vrim tin tui ba wəli ba kɔgɔ kum wɔnt.

3

Kɔrɔ na ne yazurə Zezi dam ŋwaani te tin

¹ De didwɪ mu Pɪyɛɛri dɪ Zan deen zanɪ ba vu We-di-kamunu kum, manɔ kalɔ nɔɔna na yəni ba ve ba wari We tin. Kɔ yi we-gunim manɔ ni mu.

² Ba ma vu ba yi digə kam ni dilɔ ba na bə ni Ni-laa tin. Nɔɔnu wudonɔ deen mu wurɔ, o yi kɔrɔ mu kɔ na puli o lura kam manɔ ni. O nɔɔna maa yəni ba zɪŋ-o ba vu ba jəni da de maama, si o taa loori səbiə nɔɔna balɔ na tui ba tɔgɪ da ba zɔ We-di-kamunu kum wɔ tin tee ni. ³ Nɔɔnu wum ma na Pɪyɛɛri dɪ Zan na maa zɔvri We-digə kam. O ma loori-ba si ba pa-o wɔŋo. ⁴ Ba ma nii-o ziin. Pɪyɛɛri laan ma ta did-o o wɪ: «Nii dɪbam seeni.» ⁵ O ma sumɪ o nii-ba yi o jɪgɪ tɪna si baá pa-o wɔŋo. ⁶ Pɪyɛɛri ma ta did-o o wɪ: «A ba jɪgɪ səbu si a pa-m. A nan wó pa nmu a na jɪgɪ kulu tin. Dɪ Nazareti tu Zezi Kriɪi yiri ŋwaani, zanɪ n ta n veə.»

⁷ Pɪyɛɛri na tagɪ kuntu tin, o laan ma ja o jazum o zən-o o pa o zanɪ wɛɛni. O na zanɪ kuntu bidwɪ banɔ ni tin, mu o ne sum dɪ o nakwəlu tum maama kɪ dam lanyiranɪ. ⁸ Nɔɔnu wum ma fanɪ wɛɛni o joori o ba

o cwi o ne banja ni yi o siŋi vɛŋɛ. O ma tɔŋi-ba o zu We-di-kamunu kɔm wɔ. O maa vɛɛ yi o faŋa wɛɛni yi o zuli We. ⁹ Nɔn-kɔŋɔ kɔm ma na o na vɛɛ yi o zuli We. ¹⁰ Ba ma lwarɛ ni nɔɔnu wɔm kuntu mu yi looru wɔbɔ ya na je We-di-kamunu kɔm Ni-laa kɔm ni tun. Ku ma tiini kɔ sɔɔri-ba, yi ku ki-ba yɛu di kulɔ na ki tun.

Piyɛɛri na tɔɔli We kwɛrɛ We-di-kamunu kɔm wɔni te tin

¹¹ Nɔɔnu wɔm ma yɔɔri o mɛɛli Piyɛɛri di Zan. Nɔɔna bam maama maa yi yɛu. Ba ma zanɛ ba duri ba vu ba te, kunkɔlo kulɔ na jigi pwanɛ yi ba maa bɛ ni Salɔmɔn kunkɔlo tun ni. ¹² Piyɛɛri na ne nɔɔna bam kuntu tun, o ma ta di ba o wi: «A badonnɛ Yisrayeli tiinɛ-ba, bɛɛnwaani mu yi abam yi yɛu di kulɔ na ki tun? Bɛɛ mu yi abam yɔɔri á nii dɔbam kuntu? Abam buɛi si ku yi dɔbam titi dam mu pɛ o zanɛ o ve na? A buɛi ni ku yi dɔbam na kwari We lanyirani tin nwaani mu pɛ o zanɛ o ve na? ¹³ Ku nan na yi te tin, dɔbam nabaara Abraham di Yizaki di Zakɔbi Banja-We laan mu pɛ DI tuntɔŋnu Zezi jonɛ paari di zulɛ. Abam jaani wɔntu mu á pa ba gu-o. Pilati deen buɛi si o yag-o yi abam wɔ sɛ. ¹⁴ Zezi Krisi yi wɔ-ponɔ tu mu di ciga tu. Abam nan vi-o, yi á daari á loori Pilati si o yagi nɔn-guru mu o pa abam. ¹⁵ Abam na ki te tin, á gu wɔbɔ na yi nwa tu tin mu, yi We joori DI bi-o DI pa o yagi tɔbɔni. Dɔbam yi maana tiinɛ dí bri nɔɔna ciga kam kuntu. ¹⁶ Ku yi Zezi Krisi yiri dam dɔm nwaani, dí dí na ki dí wɔ-dɔɔba did-o tin mu pɛ nɔɔnu wɔbɔ abam na ne yi á ye tin na dam. Ku yi o na ki o wɔ-dɔɔba di Zezi tin mu pɛ o na yazurɛ abam maama yigɛ ni.

¹⁷ A ko-biɛ-ba, abam di á yigɛ tiinɛ bam na ki Zezi te tin, a ye ni abam ya yɛri wɔŋo kulɔ á na ki tun mu. ¹⁸ Faŋa faŋa tun, We deen pɛ DI nijonɔ bam maama tɔɔli DI kwɛrɛ ba bri nɔɔna ni Krisi wɔm DI na tɔŋi tin maɛi si o yaari mu. Abam na ki-o te tin mu pɛ We taani dɔm siɛni di ki. ¹⁹ Kuntu nwaani, nan lɛni-na á wurɔ á yagi kɛm-balwaaru, si á daari á pipiri á taá tɔŋi We, si We wɔ yagi á lwarɔm DI ma ce abam. ²⁰ Kuntu tun, dí Yuutu Banja-We wɔ pa abam wurɔ taa zurɛ maɛa di maɛa, yi DI daari DI tɔŋi Krisi wɔm DI na maɛi DI kuri si DI pa abam tun. Wɔntu mu yi Zezi. ²¹ O maɛi si o taa wɔ We-sɔŋo ni mu, si ku taa ve maɛa kalɔ We na wɔ fɔŋi DI kwe wɛɛnu maama tin, ni We na maɛi DI pa DI nijonɔ bam tɔɔli DI kwɛrɛ faŋa faŋa te tin. ²² Ku yi nɛɛni Moyisi deen na tagi o wi: «Abam Yuutu Banja-We wɔ pa abam dwi tu didɔba mu zanɛ o taa yi We nijonɔ abam titari ni, ni DI na tɔŋi amɔ Moyisi te tin. Wɔntu nan na tuɛ, abam maɛi si á sɛ taani dɔbɔ maama o na wɔ ta o bri abam tun. ²³ Wɔbɔ maama nan na wɔ sɛ kulɔ We nijonɔ wɔm na wɔ bri tun, ba maɛi si ba li ku tu mu We nɔɔna bam wɔni ba gu.» Mu kulɔ Moyisi deen na tagi tun. ²⁴ Ku na puli di Samuwɛli di balɔ maama na saɛi o kwaga tun, We nijonɔ balɔ maama na tɔɔli We kwɛrɛ tun deen bri kulɔ na wɔ ki da yantu wɔni tun mu. ²⁵ We kwɛrɛ kam DI deen na pɛ DI nijonɔ bam si ba tɔɔli tun yi abam nwaani mu. We ni dɔm DI deen na goni DI pa dɔbam nabaara bam tin di daa ta yi abam nwaani mu. DI deen goni ni di Abraham DI wi: «Nmɔ dwi dɔm nwaani amɔ wɔ ki lɔŋu banja dwi tiinɛ wɔm abam lanyirani.» ²⁶ Kuntu nwaani Banja-We de yigɛ DI tɔŋi DI tuntɔŋnu wɔm abam tee ni mu, si o ki abam lanyirani di o na pa abam didɔba didɔba yagi á kɛm-balwaaru tm.»

4

Ba na jaani Piyɛɛri di Zan te tin

¹ Pɩyɛɛri dɪ Zan dɛɛn na wɔra ba ŋɔɔni kuntu donɔ ba bri nɔɔna bam tɪn, Zwifə bam kaanum tiinə dɪdaani Wɛ-di-kamunu kum yɪrɪna bam yigə tu wɔm dɪ Sadustan tiinə badonnə ma zanɪ ba ba ba te. ² Ba bana tiini ya zanɪ dɪ Pɩyɛɛri dɪ Zan dɪ ba na ŋɔɔni te ba wɪ, Zezi bi o yagɪ tɔɔni, yɪ kuntu bri ni twa dɪ wɔ wani ba bi ba yagɪ tɔɔni tɪn. ³ Ba ma ja Pɩyɛɛri dɪ Zan ba kɪ pɪna digə ni. Tɪga na yɪ tɪn ŋwaani, ba ma yagɪ-ba da sɪ tɪga pɔɔri. ⁴ Kɔ daari kɔgɔ kum nɔɔna zanzan ma sɛ taani dɪlɔ ba na ni tɪn, yɪ ba kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi. Balɔ na sɛ tɪn kɔgɔ kum dɛɛn yɪ nɪnɛɛni nɔɔna mɔrr-tɪnu (5.000).

⁵ Tɪga na pɔɔri tɪn, Zwifə yigə tiinə bam dɪ ba nakwa bam dɪ ba callu karanyina tiinə bam ma la daani Zeruzalem ni. ⁶ Ba ma jeeri dɪdaani Anni wɔlɔ na yɪ ba kaanum yuutu tɪn, dɪ Kayifu dɪ Zan dɪ Alesandri, dɪ balɔ na tɔgɪ ba yɪ kaanum yuutu wɔm sɔŋɔ tiinə tɪn. ⁷ Ba ma pa Pɩyɛɛri dɪ Zan ba ba zigɪ ba yigə ni. Ba ma bwe-ba ba wɪ: «Kɔ yɪ dɪ bɛɛ dam mɔ, dɪ wɔɔ yɪrɪ ŋwaani mɔ, abam mɛ á kɪ kuntu?»

⁸ Wɛ Joro kum laan ma ba Pɩyɛɛri te dɪ dam. O ma ləri-ba o wɪ: «Tɪv kum yigə tiinə dɪ nakwa-ba, ⁹ abam zɪm na bwe dɪbam kulɔ taani tɪn, kɔ na yɪ dɪbam na zəni kɔrɔ kum yɪ kɔ na yazurə tɪn, ¹⁰ dɪ wɔ pa abam dɪ Yisrayelɪ dwi tiinə bam maama lwarɪ kɔ na kɪ te. Á taá ye ni Nazaretɪ tu Zezi Krisi yɪrɪ dam ŋwaani mɔ pɛ nɔɔnɔ wɔntɔ na yazurə, yɪ o laan ba o zigɪ abam yigə ni. Abam nan pagɪ Zezi Krisi tɔɔn-dagara banja ni á gɔ, yɪ Wɛ joori Dɪ bi-o Dɪ pa o yagɪ tɔɔni. ¹¹ Wɔntɔ mɔ yɪ wɔlɔ Wɛ tɔnɔ kum na manɪ kɔ ta o taani ni:

«Kandwɛ dɪlɔ abam lwarɪ bam na vɪn tɪn laan mɔ joori dɪ ba dɪ ji kandwɛ dɪlɔ na paɪ sɔŋɔ kum dana tɪn.»

¹² Yɪrɪ didonɔ daa təri lɔgɔ banja ni Wɛ na pɛ nabiinə sɪ dɪ wani dɪ pa ba na vrɪm. Kɔ na daɪ Zezi Krisi yɪrani mɔ wai o vrɪ nɔɔna o yaga.»

¹³ Zwifə nakwa bam na nɛ Pɩyɛɛri dɪ Zan na jigɪ baari dɪ ba na ŋɔɔni te tɪn, kɔ ma kɪ-ba yəu dɪ ba na yɪ nɔɔna balɔ na yəri kulɔkɔlɔ yɪ ba daɪ yɪ-purɪ-nyuna tɪn ŋwaani. Ba ma lwarɪ ni bantɔ dɛɛn tɔgɪ ba wɔ dɪ Zezi mɔ. ¹⁴ Ba na nɛ kɔrɔ kum na zigɪ Pɩyɛɛri dɪ Zan tee ni yɪ kɔ jigɪ yazurə tɪn, ba maa warɪ kulɔkɔlɔ sɪ ba daa ta. ¹⁵ Ba ma ta dɪ ba ba wɪ, ba nunɔ dɪ ba taani dim jəgə kam ni sɪ ba daari. Ba laan maa wɔra ba bwe daani, sɪ ba nii ba na wɔ kɪ te tɪn. ¹⁶ Ba ma bwe daani ba wɪ: «Dɪ nan wɔ kɪ nɔɔna bantɔ ta mɔ? Nɔɔna balɔ maama na zɔvri Zeruzalem ni tɪn lwarɪ ni bantɔ mɔ kɪ wɔ-kɪnkagɪlɪ dɪm kuntu. Dɪ daa bá wani dɪ ta ni vwan. ¹⁷ Dɪ nan na lagɪ sɪ kəm dɪntɔ yɪ jagɪ dɪ vu yigə tɪn, dɪ manɪ sɪ dɪ kaani nɔɔna bam mɔ, sɪ ba daa yɪ ŋɔɔni Zezi wɔŋɔ dɪ nɔɔn-nɔɔnɔ.»

¹⁸ Ba laan ma joori ba bəŋi-ba, yɪ ba zɔ. Ba ma ta dɪ ba ba wɪ, ba ba jigɪ cwəŋə sɪ ba daa ŋɔɔni Zezi wɔŋɔ, naa sɪ ba taɪ bri nɔɔna dɪ wɔntɔ yɪrɪ.

¹⁹ Pɩyɛɛri dɪ Zan ma ləri-ba ba wɪ: «Abam tɪtɪ bɔŋɪ-na á nii. Kɔɔ mɔ lana Wɛ yigə ni? Kɔ manɪ sɪ dɪ sɛ abam dɪ dwəni Banja-Wɛ na? ²⁰ Dɪbam nan bá wani dɪ yagɪ kulɔ dɪ na nɛ yɪ dɪ kwəri dɪ ni tɪn ŋwanja.»

²¹ Zwifə nakwa bam laan ma fɔgɪ ba kaani-ba zanzan, yɪ ba daari ba yagɪ-ba ba pa ba viiri. Ba dɛɛn wɔ nɛ kulɔ kum ba na wɔ vanɪ ba zwa kɔ banja ni tɪn, bɛŋwaani tɪv kum nɔɔna maama tiini ba zuli Wɛ dɪ wɔŋɔ kulɔ na kɪ tɪn. ²² Bɛŋwaani nɔɔnɔ wɔlɔ wɔ-kɪnkagɪlɪ dɪm na kɪ o banja ni yɪ o na yazurə tɪn dwe buna fiinna o ya na yɪ kɔrɔ.

Zezi karabiə bam na tɔŋɪ dɪ Wɛ Joro dam te tɪn

²³ Ba na yagi Puyeeru di Zan kontu tun, ba ma joori ba vu ba kogo kum te. Ba ma ta di ba Zwifə kaanum yigə tiinə bam di ba tu kum nakwa bam na tagi kulə tun. ²⁴ Ba na ni kontu tun, ba maama ma wəli daani ba waru We yi ba wu: «Yuutu Banja-We, nmu mu ki weyuu di tiga banja di na-fara di wənu tlu maama na zuru ti wuni tun. ²⁵ Di nabaaru Davidi deen mu yi nmu tintuɲu. Nmu deen ma pa n Joro kum pa o ta nmu kwərə kam o wu:

«Bee mu yi lugu banja tiinə dwi təri təri bana zanɲi yi ba buɲi wubuɲi-yoɔru?»

²⁶ Ba pwa bam ti ba yigə si ba ki jara.

Ba yum tiinə di ma la daani si ba ki jara didaani Banja-We di Krisi wum DI na tuɲi tun.»

²⁷ Ku suni ku ki kontu mu. Tu kontu ni mu Erədi di Ponsi Pilati jəni daani di Yisrayeli tiinə di dwi-ge tiinə, si ba ja di nmu tintuɲ-ɲum Zezi wulu nmu na kuri tun. ²⁸ Ba na bwe daani kontu tun, ba ki ku manɲi di nmu na manɲi n li wubuɲa di n dam dum si kulə wu ki tun mu. ²⁹ Di Yuutu We, nii ba na lagɲi ba yaari dɲbam te tin! Dɲbam nan yi nmu tintuɲna mu. Nan pa dɲbam dam, si di wani di taʔ tɔɔli nmu kwərə kam di baari. ³⁰ Nan twi n ji-dia kam n pa noona taa nai yazurə, si n pa wo-kinkagila di wənu tlu na bri n dam tun taa ki nmu tintuɲ-ɲum Zezi yiri dum ɲwaani.»

³¹ Ba na waru We ba ti tun, jəgə kam ba na lagɲi daani me tun ma sisinə. We Joro kum laan ma ba ba maama te di dam, yi ba ɲoonu We kwərə kam di baari.

³² Zezi karabiə bam kogo kum maama wubuɲa di ba ɲwita maama deen yi bidwi mu. Ba wuluwulu wu tagi ni wum yiranu mu te o wənu. Wənu tlu ba na jigi tun yi ba maama nyum mu. ³³ Zezi tintuɲna bam maa jigi dam kamunu, yi ba fəgi ba bri di Yuutu Zezi ciga kam ni o suni o bi o yagi tuntu. We ma zəni ba maama di DI zaani dum lanyirani. ³⁴ Noon-noonu təri ba kogo kum wuni o na yi yinigə tu. Balu na jigi kari naa sam tun yəni ba yəgi-ti mu, ³⁵ yi ba daari ba kwe səbu kum ba ja ba pa Zezi tintuɲna bam. Ba laan ma manɲi səbu kum ba pa daani, ku manɲi di wulu maama na lagɲi zənə te tun.

³⁶ Kontu, Zuzəfu wulu ba na maa bə ni Banabasi, ku kuri mu kwia tu, yi o yi Leviti tu wulu na nunji Sipri tun, ³⁷ o deen yəgi o kara yi o kwe səbu kum o pa Zezi tintuɲna bam.

5

Ananiya di Safira

¹ Ku daari noonu wodon deen mu wura, o yiri mu Ananiya, o kaani yiri mu Safira. Noonu wum ma kwe ba kara o yəgi. ² O ma twəri səbu kum wuni si o ta jiga, yi o kaani di ye ku ni ni. O laan ma kwe kulə na daari tun o ja vu o pa Zezi tintuɲna bam. ³ O na ki kontu tun, Puyeeru ma ta did-o o wu: «Ananiya, bee mu ki yi nmu pa sutaani wani nmu kontu don, yi n fo vwan di We Joro kum di nmu na twəri kara kam səbu kum wuni si n ta n jigi tun? ⁴ Manja kam nmu ta na wu yəgi kara kam tun, ka ya yi nmu nyum mu. Nmu nan na kwe n yəgi tun, səbu kum ta yi nmu nyum mu. Beɲwaani mu n buɲi n wu ni, yi nmu ki kəm dum kontu? Nmu na fəgi vwan kontu tun, n fəgi n pa We mu, si ku dai nabiinə.»

⁵ Ananiya na ni kontu tun, o ma tu tiga ni o tu. Ku deen ma pa fɔuni ja balu maama na lwaru ku ni ni tun. ⁶ Non-donnu ma zanɲi ba vu ba pri tu wum ba ja nunji ba ki.

⁷ Kɔ na ke ni luu titɔ te tun, o kaani wɔm di daa ma ba o zu Piyɛɛri-ba te. O ma daa ta wɔ lwarɔ kulɔ na ki tun. ⁸ Piyɛɛri ma ta did-o o wɔ: «Ta n bri-ni, mu sɛbu kulɔ maama nmu di n barɔ wɔm na jonji á kara kam ɲwaani tun na?» O ma se o wɔ: «Een, kɔ maama mu kontɔ.»

⁹ Piyɛɛri laan ma bwe-o o wɔ: «Beɲwaani mu nmu di n barɔ wɔm ki ni daani si á manɲ Yuutu Baɲa-We Joro kum á nii? Nɔɔna balɔ na kwe ni barɔ wɔm ba ki tun ta zigɔ digɛ kam ni ni lele kontɔ. Ba nan wú zunɲ nmu di ba ja nunɲi.» ¹⁰ O na tagɔ kontɔ o ti tun, bidwɔ baɲa ni mu kaani wɔm tu tɪga ni Piyɛɛri yigɛ ni o ti. Non-dɔnnɔ tum ma ba ti yi di o tɪga. Ba ma kwe-o ba ja nunɲi ba ki o barɔ wɔm tɪkɛri ni.

¹¹ Fɔuni deen ma ja Zezi kɔgɔ kum di nɔɔna balɔ maama di na ni kulɔ na ki tun.

¹² We deen pe Zezi tintoujna bam ki wænu tɪlɔ na bri DI dam tun di wo-kɪnkagɪla zanzan nɔɔna titari ni. Zezi nɔɔna bam maama deen yɛni ba jeeri daani di wɔbɔɲ-dɪdwɔ mu faja faja Pe Salomɔn kunkolɔ kum ni. ¹³ Balɔ na dai ba kɔgɔ kum wɔ nɔɔna tun, ba wɔlɔwɔlɔ wɔ de o wɛli ba wɔni. Kɔ daari tu kum nɔɔna bam maama ma tee Zezi nɔɔna bam. ¹⁴ Baara di kaana zanzan deen tu ba ki ba wɔ-dɪdɔba di dí Yuutu Zezi. Ba ma tɔgɔ ba wɛli o kɔgɔ kum wɔni. ¹⁵ Zezi nɔɔna bam na yi kontɔ tun, nɔɔna maa zunɲ yawɪna ba nunɲi ba tinɲi cwe niə ni. Ba deen tinɲi-ba sari di gungwælu baɲa ni mu, si Piyɛɛri na maa tɔgɔ da o kea, si o lulɔɲu kum má wani kɔ tɔgɔ ba badonnə baɲa. ¹⁶ Nɔɔna zanzan maa yɛni ba nunɲi Zeruzalem sa-tɪni dɪm maama wɔni ba jaani yawɪna di balɔ ciciri na jɪgɔ-ba si yaari tun ba tui, yi ba maama ne yazurə.

Ba na jɪgɔ Zezi tintoujna bam ba yaari te tin

¹⁷ Zwifə bam kaanum yuutu wɔm di o nɔɔna bam maama na tɔgɔ ba yi Sadusian tiinə kɔgɔ kum wɔ nɔɔna tun deen ma na kulɔ na ki tun. Ba maa tiini ba jɪgɔ wɔ-gurɔ di Zezi tintoujna bam. ¹⁸ Ba laan ma zanɲ ba ja-ba ba ja vu ba ki pɪna digɛ ni. ¹⁹ Tɪga na yi tun, Baɲa-We maleka ma ba ka purɔ pɪna digɛ kam niə yam, yi ka pa Zezi tintoujna bam nunɲi. Ka ma ta di ba ka wɔ: ²⁰ «Ve-na á zu We-di-kamunu kum, si á taá bri nɔɔna bam We ɲwi-dɔɲa kam na yi te tun maama.» ²¹ Ba ma se We maleka kam ni. Tɪga na purɔ titɪti tun, ba ma vu ba zu We-di-kamunu kum ba wɔra ba bri nɔɔna bam.

Kaanum yuutu wɔm di o nɔɔna bam laan ma bəɲi Zwifə sariya-dirə nakwa di Zwifə nakwa bam kɔgɔ kum maama si ba kikili daani. Ba ma daari ba tɔɲi nɔɔna si ba vu ba li Zezi tintoujna bam pɪna digɛ kam ni ba ja ba pa-ba. ²² Ba nɔɔna bam na yi da tun, mu ba wɔ ne Zezi tintoujna bam pɪna digɛ kam ni. Ba ma joori ba vu Zwifə nakwa bam te yi ba wɔ: ²³ «Dí na yi da tun, pɪna digɛ kam niə yam pɪ mu lanyiranɔ. Nɔɔna balɔ na wɔra ba yɪra si pɪna bam yi lu tun maa zigɔ da. Dí nan na purɔ digɛ kam tun, dí wɔ ne nɔɔn-nɔɔnɔ ka wɔni.»

²⁴ We-di-kamunu kum yɪrɪna bam yigɛ tu wɔm didaani kaanum yigɛ tiinə bam na ni kontɔ tun, ba wɔbɔɲa vugimi daani yi ba yəri kulɔ na ki Zezi tintoujna bam tun. ²⁵ Nɔɔnɔ wɔdɔɲ laan ma ba o zu ba na wɔ me tun o ta di ba o wɔ: «Nii-na, nɔɔna balɔ abam ya na jaani á ki pɪna digɛ kam ni tun, bam mu wɔ We-di-kamunu kum wɔni ba zigɔ da ba bri nɔɔna.»

²⁶ Yɪrɪna bam yigɛ tu wɔm na ni kontɔ tun, o di o nɔɔna bam ma joori ba vu ba ja Zezi tintoujna bam ba ba. Ba daa wɔ jaani-ba di dam, beɲwaani ba kwari fɔuni si nɔɔna bam wú dɔl-ba di kandwa.

²⁷ Ba laan ma pa ba zɔ ba zɔgi sariya-dirɛ nakwa bam yigɛ ni. Kaanum yuutu wɔm laan ma bwe-ba o wɔ: ²⁸ «Bɛŋwaani mu á kɪ kɔntu? Dɔbam manɔ dí kaani abam sɪ á daa yɪ taá brɪ nɔɔna dɪ yɪrɪ dɪntu. Nii abam na kɪ te. Á pɛ abam zaasum dum yɪranɪ mu jagɪ Zeruzalem maama wɔntɪ, yɪ á ta lagɪ sɪ wɔntu caa kɔm tɔgi dɔbam.» ²⁹ Pɪyɛɛrɪ dɪ o donnɛ tuntɔŋna bam ma lɛri ba wɔ: «Dɔbam manɔ sɪ dí sɛ Wɛ ni mu kɔ dwɔni nabiinɛ ni. ³⁰ Zezi wɔlɔ abam na jaani á pa tɔɔn-dagara banja ni á gɔ tɪn, Banja-Wɛ dɪlɔ dɔbam nabaara bam na tɔgi tɪn mu pɛ o bi o yagi tɔntu. ³¹ Kɔ yɪ wɔntu mu Banja-Wɛ zɔŋ-o Dɪ jɔni Dɪ jazum ni, sɪ o taa yɪ dɔbam Pɛ dɪ dí Vɪrɔv, sɪ o pa Yisrayɛlɪ tiinɛ na cwɔŋɔ ba lɛni ba wɔrɔ, sɪ Wɛ laan yagi ba lwarɪm Dɪ ma cɛ-ba. ³² Dɔbam dɪ Wɛ Joro kɔlɔ Wɛ na pɛ balɔ maama na sɛ Dɪ ni tɪn yɪ cɪga kantɔ maana tiinɛ.»

³³ Zwifɛ nakwa bam na ni Zezi tuntɔŋna bam na tɛ kɔlɔ tɪn, ba bana ma tiini ya zanɔ dɪ ba, yɪ ba lagɪ sɪ ba gu-ba. ³⁴ Sariya-dirɛ nakwa bam dɪdɔ ma zanɔ ba titari ni, o yɪrɪ mu Gamaliyɛlɪ. O yɪ Farizian tu yɪ o ta yɪ Wɛ cullu tɪn karanyɪn-kamunu. Nɔɔna maama maa pa-o zulɛ. O na zanɔ ba kɔgɔ kɔm wɔntɪ tɪn, o maa wɔ, ba ja Zezi tuntɔŋna bam ba nunɔi pooni sɪ ba cɔgi tɪn. ³⁵ O ma daari o ta dɪ sariya-dirɛ nakwa bam o wɔ: «Yisrayɛlɪ tiinɛ-ba, á cɔ-na á tɪtɪ dɪ á na bɔŋɪ sɪ á kɪ nɔɔna bantɔ te tɪn. ³⁶ Kɔ ta wɔ daani nɔɔntɔ wɔdɔŋ mu zanɔ dɔbam lɔgɔ ni, o yɪrɪ mu Tɔdasi. O maa paɪ o yɪ nɔn-kamunu yɪ nɔɔna zanzan dɛɛn tɔgi o kwaga, ba yɪ nunɛɛni nɔɔna biɛ-yana (400) tɛ. Ba dɛɛn gu-o mu yɪ o karabiɛ bam jagɪ da yigɛ ni. Nɔɔn-nɔɔntɔ daa wɔ daari. ³⁷ Kɔntu kwaga ni Galile tu wɔdɔŋ dɪ daa ma zanɔ o yɪrɪ mu Zudasi. Manja kam ba dɛɛn na wɔra ba garɪ dí lɔgɔ kɔm nɔn-biɛ tɪn, mu o zanɔ o la kɔgɔ o kɪ o kwaga ni. Ba ma gɔ wɔntɔ dɪ. O dɪ kwaga nɔɔna bam maama ma jagɪ da yigɛ ni. ³⁸ Kɔntu ŋwaani mu a lagɪ a ta abam sɪ á yɪ zanɔ á kɪ nɔɔna bantɔ kɔlɔkɔlɔ. Yagi-na-ba, bɛŋwaani ba wɔbɔŋa yam dɪ ba titɔŋa yam maama na yɪ nabiinɛ nyɪm mu, yaá ba ya ji kafɛ mu. ³⁹ Kɔ nan na yɪ Wɛ nyɪm mu, abam bá wanɪ á cɪ-ba. Yɪrɪ-na á tɪtɪ sɪ á yɪ ba á ja dɪ Banja-Wɛ.»

Gamaliyɛlɪ na tagɪ kɔntu o ti tɪn, ba ma sɛ o taani dɪm. ⁴⁰ Ba ma bɔŋi Zezi tuntɔŋna bam sɪ ba joori ba zɔ ba te. Ba ma magɪ-ba dɪ balaara, yɪ ba daari ba kaani-ba sɪ ba daa yɪ ŋɔɔni kɔlɔkɔlɔ dɪ Zezi yɪrɪ. Ba laan ma yagi-ba yɪ ba viiri.

⁴¹ Zezi tuntɔŋna bam ma nunɔi sariya-dirɛ nakwa bam tee ni, yɪ ba jɔgi wɔpɔlo lanyɪranɪ dɪ ba na manɔ sɪ ba na yaara Zezi yɪrɪ ŋwaani tɪn. ⁴² Dɛ maama ba maa yɔni ba jeeri daani Wɛ-dɪ-kamunu kɔm wɔntɪ, yɪ ba daari ba tɔlɪ sam ba brɪ nɔɔna Wɛ cɪga kam. Ba ma tɔɔlɪ Wɛ kwɛr-ywɔŋɔ kam, ni Zezi mu yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn.

6

Ba na li nɔɔna barpe tituŋa yam ŋwaani te tɪn

¹ Manja kam kɔntu ni Zezi karabiɛ bam kɔgɔ kɔm maa wɔra kɔ pulɛ zanzan. Ba kɔgɔ kɔm wɔntɪ Zwifɛ balɔ na yɪ vɛrɔ yɪ ba ŋɔɔni Grɛkɪ tiinɛ taani dɪm tɪn maa jɔgi balɔ na ŋɔɔni ba tɪtɪ Zwifɛ taani dɪm tɪn ba pɔna, dɪ ba na ba paɪ ba kadɛnɛ kɔlɔ na manɔ sɪ ba pa-ba ba ni-wɔdiu ŋwaani dɛ maama tɪn. ² Zezi tuntɔŋna fugɛ-bale bam ma bɔŋi ba kɔgɔ kɔm maama ba kɪ daani, yɪ ba ta ba wɔ: «Kɔ wɔ manɔ sɪ dɔbam yagi Wɛ taani dɪm zaasum, sɪ dí daari dí taá manɔ wɔdiiru. ³ Dí ko-biɛ-ba, á manɔ sɪ á li nɔɔna barpe mu á wɔntɪ, sɪ dí pa ba taa nii wɔɛnu tɪntɔ banja ni. Ba nan

manɔ sɪ ba taa yi noona balɔ noona maama na ye ni ba yi non-ɲona yi We Joro kɔm wɔ ba tee ni lanyirani yi ba jigi wɔbɔɲ-ɲona tɪn. ⁴ Sɪ dɪbam dɪ daari dɪ kwaani dɪ nii We warum dɪ Dɪ taani dɪm zaasum banja ni.»

⁵ Ba na tagɪ kontɔ tɪn, ku ma poli ba kɔgɔ kɔm maama wɔ. Ba ma kuri noonu wɔdɔɲ, o yiri mu Etiyeni. Wɔntɔ jigi wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi yi We Joro kɔm wɔ o tee ni. Ba ma wɔli Filipi dɪ Prokori dɪ Nikano dɪ Timɔn dɪ Pamina dɪ Nikola wɔlɔ na nunɔ Antɔsɪ, o yi dwi-gɛ tu yi o ba o tɔgɪ callu tɪlɔ We na pɛ dɪbam Zwifɛ bam tɪn. ⁶ Ba ma li-ba ba ja vu ba zɪgɪ Zezi tɪntɔɲna bam yigɛ ni. Ba ma warɪ We ba pa-ba yi ba danɪ ba jɪa ba banja ni.

⁷ We kwɛrɛ kam dɛɛn ma fɔgɪ ka jagɪ ka ve yigɛ yi noona sɛ-ka. Zezi karabiɛ bam kɔgɔ kɔm maa pulɛ zanzan Zeruzalem ni. Zwifɛ kaanum tiinɛ zanzan dɪ dɛɛn ma ba ba sɛ Zezi cɪga kam.

Ba na jaani Etiyeni te tɪn

⁸ Etiyeni dɛɛn yi noonu wɔlɔ We na pɛ-o zaani dɪ dam zanzan tɪn. O maa tiini o kɪ wo-kɪnkagɪla dɪ wɛɛnu tɪlɔ na brɪ We dam tɪn noona tɪtari ni. ⁹ Noona badonnɛ maa zanɪ ba magɪ kantɔgɔ dɪd-o. Bantu nunɔ Zwifɛ kɔgɔ kulɔ ya na yi gambɛ yi ba laan ba ba te ba tɪtɪ tɪn wɔntɔ mu. Ba dɛɛn nunɔ Sirɛɛni dɪ Alesandri mu. Ba ma tɔgɪ ba wɔli dɪ Zwifɛ badaara na nunɔ Silisi dɪ Azi tɪn. ¹⁰ Ba na magɪ kantɔgɔ dɪd-o tɪn, o ma ɲɔɔni dɪ buɲum dam ni We Joro kɔm na pɛ-o te tɪn, ku pa ba daa warɪ o taani ba lɛri. ¹¹ Ba laan ma nunɔ ba kɪ ni dɪdaani noona badonnɛ, sɪ ba fɔ vwan ba ta wɪ: «Dɪbam ni noonu wɔntɔ na ɲɔɔni o twɪ Moyisi dɪ We.»

¹² Ba ma pa tɔl kɔm noona dɪ ba nakwa bam dɪ ba callu karanyina tiinɛ bam bana zanɪ, yi ba ja Etiyeni ba ja vu ba sariya-dirɛ nakwa bam yigɛ sɪ ba dɪ o taani. ¹³ Ba ma pa noona badonnɛ zɔ ba fɔ vwan ba pa-o, yi ba ta ba wɪ: «Manja maama noonu wɔntɔ sɪntɪ o ɲɔɔni ta-balwaarɔ mu o paɪ dɪbam We-di-kamunu kɔm dɪ We callu tɪlɔ Dɪ na kɪ Moyisi jɲa ni dɪbam ɲwaani tɪn. ¹⁴ Dɪ ma ni o na tagɪ o wɪ, Nazaretɪ tu Zezi mu wɔ ba o cɔgɪ We-di-kamunu kɔm, yi o pipiri mu kulɔ maama Moyisi dɛɛn na brɪ dɪ nabaara sɪ dɪ taá tɔgɪ tɪn.»

¹⁵ Zwifɛ nakwa balɔ maama na je da tɪn laan maa yɔɔrɪ ba nii Etiyeni cɔɔn. Ba ma nii ba na o yibiye na lɛni ni maleka yibiye te.

7

Etiyeni na tɔlɔ o kwɛrɛ te tɪn

¹ Zwifɛ kaanum yuutu wɔm ma zanɪ o bwe Etiyeni o wɪ: «Wɛɛnu tɪlɔ ba na tagɪ ba pa nmɔ tɪn yi cɪga mu naa vwan mu?»

² Etiyeni laan ma lɛri o wɪ: «A kwɛ-ba dɪ a ko-biɛ-ba, cɛgi-na amɔ na lagɪ a ta wɔɲo kulɔ tɪn. Faɲa faɲa tɪn Paari-Zulɛ Tu Banja-We mu tu dɪbam nabaaru Abraham te. Kantɔ manja kam ni, Abraham dɛɛn ta zɔurɪ Mesopotami ni mu. O daa ta wɔ ve sɪ o taa zɔurɪ Aaran ni. ³ We dɛɛn ma ta dɪd-o Dɪ wɪ: <Yagɪ n tɪtɪ tɔl kɔm dɪ n sɔɲɔ tiinɛ, sɪ n daari n vu tɔl kulɔ amɔ na wɔ brɪ nmɔ tɪn.> ⁴ O ma sɪntɪ o zanɪ o nunɔ Kalɪdian tiinɛ tɔl kɔm ni o vu o yi Aaran o zɔurɪ da. O na wɔ dáani tɪn, o ko ma tɪ. We ma pa o daa nunɔ o fɔɔrɪ o vu o yi tɔl kontɔ abam na zɔurɪ zɔm tɪn. ⁵ We nan wɔ pɛ Abraham tɪga yɔ seeni sɪ o taa te, dɪ finfin dɪ. We dɛɛn goni ni mu dɪd-o Dɪ wɪ, wɔm wɔ pa-o tɪga kantɔ sɪ o taa te, yi o na tɪgɪ o daari, sɪ o dwi tiinɛ ta ta te-ka. We na goni Dɪ ni dɪm tɪn, Abraham ta ba jigi bu.

⁶ Mu We na tagɪ kulɔ dɪd-o tɪn mu tɪntɔ: <Abraham, nmɔ dwi tiinɛ wɔ vu

ba taa zɔɔri tu-gaa ni. Baá ta yi gambe mu tu kum kontu ni, yi noona wó beesi-ba taan bina biə-yana (400). ⁷ Amu We nan wó di balu na fi-ba si ba tuŋi gambeem tituŋa tun taani si ba na cam. Kontu kwaga ni, ba laan wó nuŋi tu kum kontu ni ba ba, ba taa zuli amu jəgə kantu ni. ⁸ Baŋa-We ma daari DI go ni DI pa Abraham DI wɛ, Abraham dwi tiinə taa goni ba bəkəri si kɔ bri ni ba se DI ni. Kontu, Abraham na lugi Yizaki tun, da nana de ni o ma go-o. Yizaki di deen ma ba o lu Zakobi, o di ma go-o. Zakobi ma lu di nabaara fugə-bale bam yi o go-ba di.

⁹ Nabaara bam didba yiri mu Zuzefu. O cɔrru tum deen maa jigi wɔsɔru did-o. Kontu nwaant mu ba jaan-o ba yəgi ba pa o vu Ezipi si o taa yi gamba. We ta maa wɔru did-o. ¹⁰ DI ma pa o nuŋi cam maama wɔni di yazurə. Zuzefu na tu o zigi Ezipi pa-faru wɔm yigə ni tun, We pe-o wɔbɔŋ-nɔna yi pe wɔm yi su Zuzefu lanyiranu. Pe wɔm ma pa o ji o sɔŋo kum tu di Ezipi tu kum maama yuutu.

¹¹ Kana deen ma ba ka wɔ Ezipi di Kanaan tunu dum maama ni. Ku ma tiini ku ce ba yira ni. Di nabaara bam maa waru si ba na wɔdiu ba di. ¹² Zakobi deen ma ni ni wɔdiu wɔ Ezipi ni. O ma tuŋi di nabaara bam si ba vu ba yəgi. ¹³ Kontu kwaga ni ba daa ma joori ba vu ba ki ble. Zuzefu laan ma pa o cɔrru tum lwar-o. Ezipi pa-faru wɔm di laan ma ba o lwaru Zuzefu dwi dum na nuŋi me tun. ¹⁴ Zuzefu ma daari o tuŋi ni o pa o ko Zakobi, si o di o sɔŋo tiinə bam maama ba o te Ezipi ni. Ba maama deen yi noona fusurpe-banu mu (75). ¹⁵ Zakobi ma sunu o zanu o vu Ezipi. Daa ni mu wuntu tga. Dibam nabaara bam di ma ba ba ti. ¹⁶ Ba ma ja ba yira yam ba joori ba vu su Sisim ba ki-ba yibeeli dilu Abraham na yəgi di səbu Emori biə bam tee ni tun ni.

¹⁷ Maŋa kam ma twe si Baŋa-We sunu DI ki kulɔ DI deen na goni ni di Abraham tun. Maŋa kam kontu ni dibam noona balu na wɔ Ezipi ni tun maa tiini ba wɔra ba puli zanzan. ¹⁸ Pa-faru wɔdon di daa ma zanu si o taa te Ezipi. O maa yiri Zuzefu ni ni. ¹⁹ O deen maa jigi dibam nabaara bam o beesa. O deen ki swan mu o fi-ba si ba kwe ba bu-sisu ba jaanu ba ve ba yaga, si ba taa tva.

²⁰ Kantu maŋa kam ni mu ba lugi Moyisi. O deen maa yi bu-ŋum We yibiyə ni. Ba maa jig-o ba kɔna o ko sɔŋo ni canu sɔto. ²¹ Ba laan ma ja-o ba nuŋi ba vu ba yagi. Pa-faru wɔm buko ma kwe-o o jigi o niə, ni o yi o titi bu mu te. ²² Ba ma bri Moyisi Ezipi tiinə yi-puru kum maama. O ma ji non-babia o ni-taanu di o kam maama baŋa ni.

²³ Moyisi deen na yi bina finna tun, o ma li wɔbɔŋa si o vu o nii o ko-biə Yisrayel tiinə bam na yi te. ²⁴ O na ve tun, o ma na Ezipi tu wɔdon na jigi Yisrayel tu o maga. Moyisi ma vu si o wəli o titi dwi tu wɔm jara yam wunu. O ma magu Ezipi tu wɔm o gv. ²⁵ O deen ya bɔŋi ni o titi dwi tiinə bam wɔ lwaru ni We lagɔ DI pa wuntu mu jonɔ-ba Ezipi tiinə bam juna ni o yagi. Ba nan wɔ lwaru. ²⁶ Tga na pɔru tun, o daa ma na Yisrayel tiinə bale na jigi daanu. O ma kwaant si o lo-ba, yi o ta di ba o wɛ: <A ko-biə-ba, abam yi cɔrru mu daanu. Bee mu ki yi abam daa jigi daanu?> ²⁷ O na tagɔ di ba kontu tun, mu wɔlɔ wɔm na dana tun ma yigi Moyisi o yagi daa ni, yi o daari o bwe Moyisi o wɛ: <Wɔɔ mu pe nmu ni si n ta n yi dibam yuutu si n daari n ŋɔɔni dibam taani?> ²⁸ Nmu lagɔ si n gv amu di mu, ni n diin na gv Ezipi tu wɔm te tun na?>

²⁹ Moyisi na ni kontu tun, o laan ma duri o nuŋi Ezipi ni o vu o zɔɔri Madan tu ni. Daa ni mu o di kaanu yi ba lu biə bale.

³⁰ Bɪna fiinna dɛɛn na kɛ tɪn, Wɛ maleka ma ba Moyisi te kagva wɔnɪ Sinayi piu kɔm tɪkɛri nɪ. O ma na min-vɔgɔ na jɪgɪ puɔɔ kɔ di, yɪ maleka kam wɔ mini dɪm wɔnɪ. ³¹ Moyisi yɪra ma sɔɔri dɪ o na nɛ kulɔ tɪn. O ma fɔɔri o yɪ mini dɪm te sɪ o nii. O laan ma ni Baŋa-Wɛ kwɛrɛ na ɛɔɔnɪ dɪd-o ka wɪ: ³² <Amɔ yɪ nɔm nabaara bam Baŋa-Wɛ. Amɔ mu yɪ Abraham Baŋa-Wɛ, dɪ Yizaki dɪ Zakɔbi Baŋa-Wɛ.> Moyisi yɪra maa sat, yɪ o daa warɪ o nii. ³³ Baŋa-Wɛ ma ta dɪd-o Dɪ wɪ: <Lɪ n natra yam, sɪ jɛgɛ kalɔ nɔm na zɪgɪ da tɪn yɪ amɔ tɪtɪ jɛgɛ mu.> ³⁴ Wɛ daa ma ta Dɪ wɪ: <A nɛ a nɔɔna bam na wɔ Ezipi nɪ ba yaara te tɪn, yɪ a kwɛri a ni ba na kɔnɪ te tɪn. Amɔ nan tu sɪ a jɔŋi-ba mu a yagɪ. Kɔntɔ tɪn, a lagɪ a tɔŋɪ nɔm sɪ n jɔori n vu Ezipi.> »

³⁵ Etiyɛnɪ ta ma ta o wɪ: <Moyisi dɛɛn yɪ wɔlɔ Yisɪrayɛlɪ tiinɛ bam na vɪ-o tɪn. Ba dɛɛn bwe-o ba wɪ: <Wɔɔ mu pɛ nɔm ni, sɪ n ta n yɪ dɪbam yuutu sɪ n daari n ɛɔɔnɪ dɪbam taanɪ?> Moyisi wɔntɔ mu Wɛ tɔŋɪ sɪ o vu o taa te Dɪ nɔɔna bam, sɪ o daari o jɔŋi-ba o yagɪ. Wɛ ma tɔŋɪ Dɪ maleka, yɪ ka nɔŋɪ o yigɛ nɪ puɔɔ wɔnɪ ka brɪ-o kɔntɔ maama. ³⁶ Moyisi dɛɛn ma kɪ wɔ-kɪnkagɪla dɪ wɛɛnu tɪlɔ na brɪ Wɛ dam tɪn Ezipi nɪ, yɪ o wanɪ o ja nɔɔna bam o nɔŋɪ. Ba ma tɔgɪ nɔnɔ-sɔŋɔ kɔm ba bɛ, yɪ ba daari ba beeri kagva kam wɔnɪ taan bɪna fiinna, yɪ Moyisi dɛɛn ta kɪ wɔ-kɪnkagɪla zanzan ba tee nɪ. ³⁷ Moyisi daa ta mu yɪ wɔlɔ na tagɪ dɪ Yisɪrayɛlɪ tiinɛ bam o wɪ: <Wɛ wɔ pa abam dwi tu dɪdɔa zaŋɪ o taa yɪ Wɛ niɔŋnɔ abam tɪtarɪ nɪ, nɪ Dɪ na tɔŋɪ amɔ Moyisi te tɪn.> ³⁸ Moyisi mu yɪ wɔlɔ dɛɛn na wɔra dɪ Yisɪrayɛlɪ tiinɛ kɔgɔ kɔm kagva kam wɔnɪ tɪn, yɪ o wɔra dɪdaani dɪbam nabaara bam, dɪ maleka kalɔ na ɛɔɔnɪ dɪd-o Sinayi piu kɔm yuu nɪ tɪn. Wɔntɔ mu jɔŋɪ Wɛ bitari sɪlɔ na paɪ ɲwɪa tɪn o pa dɪbam.

³⁹ Dɪ kɔntɔ maama, dɪ nabaara bam dɛɛn ba lagɪ sɪ ba sɛ Moyisi ni. Ba ma vɪ-o, yɪ ba daari ba bɔŋɪ sɪ ba jɔori ba vu Ezipi. ⁴⁰ Ba ma ta dɪ Aarɔn ba wɪ: <Mɔ jwɛnɛ n pa dɪbam sɪ ya taa tɔgɪ dɪ yigɛ, sɪ Moyisi wɔlɔ na jaanɪ dɪbam o nɔŋɪ Ezipi nɪ tɪn, dɪ yɛri wɔŋɔ kulɔ na kɪ-o tɪn.>

⁴¹ Maŋa kam kɔntɔ nɪ ba ma sɪnɪ ba mɔ kamɔgɔ kɔ nɪ dɪ nɔa, yɪ ba pa kɔ yɪ ba jwɛni. Ba maa jɪgɪ-dɪ ba kaana. Ba ma daari ba kɪ wɔpolo dɪ ba tɪtɪ na mɛ ba jɪa ba ma mɔ kulɔ tɪn. ⁴² Ba na kaanɪ jwɛni dɪm kɔntɔ tɪn, Wɛ ma pipiri Dɪ kwaga Dɪ ya-ba. Dɪ ma yagɪ-ba sɪ ba taa zuli calɪcwɪ sɪlɔ na wɔ wɛyuu nɪ tɪn. Kɔ kɪ nɪnɛnɪ kɔ na maŋɪ kɔ pɔpɔnɪ Wɛ niɔŋnɛ bam tɔŋɔ kɔm wɔnɪ kɔ wɪ:

<Abam Yisɪrayɛlɪ dwi tiinɛ-ba,

á dɛɛn na gɔ vara á ma kaanɪ jwɛnɛ kagva kam wɔnɪ bɪna fiinna tɪn, kɔ dai amɔ mu á kaanɪ á pa kɔntɔ.

⁴³ Kɔ nan yɪ Moloki jwɛni dɪm vwe mu abam dɛɛn zɪŋɪ, dɪdaani calɪcɔa kalɔ na yɪ abam jwɛni Rifanɪ tɪn.

Tɪntɔ maama nan yɪ kamwarɔ tɪlɔ á na kɪ sɪ á taá zuli-tɪ mu.

Kɔntɔ ɲwaanɪ amɔ wɔ pa nɔɔna zɛli abam

ba ja vu ba gaalɪ Babilɔnɪ na wɔ mɛ tɪn.>

⁴⁴ Dɪbam nabaara bam na beeri kagva kam wɔnɪ tɪn, ba dɛɛn jɪgɪ Wɛ vwe dɪlɔ na brɪ nɪ Wɛ wɔ ba tee nɪ tɪn mu. Wɛ dɛɛn brɪ Moyisi o na wɔ kɪ te sɪ o ma pu vwe dɪm tɪn. Ba dɛɛn sɪnɪ ba kɪ-dɪ nɪ Wɛ na brɪ sɪ ba kɪ te tɪn mu. ⁴⁵ Kɔ kwaga seeni tɪn, dɪbam nabaara bam mu jɔŋɪ vwe dɪm ba kwɛ tee nɪ ba zɪŋɪ-dɪ ba ja tɔgɪ Zozwe kwaga. Ba ma vu ba wanɪ tɪnɪ dɪlɔ Wɛ na lagɪ Dɪ pa-ba sɪ ba taa zɔvri da tɪn. Wɛ dɛɛn zɛli je sum nɔɔna bam Dɪ yagɪ ba yigɛ nɪ. Vwe dɪm maa wɔra taan, kɔ ba kɔ yɪ Davidi na zaŋɪ o jɪ pɛ maŋa kalɔ tɪn. ⁴⁶ Wɛ wɔ ma poli dɪ Davidi, yɪ o loori Wɛ sɪ

DI pa-o cwəŋə sɪ o lo digə o ma ləni vwe dɪm yuu nɪ, sɪ Wɛ taa zʊʊrɪ da sɪ DI taa wʊ Zakɔbi dwi tiinə bam tee nɪ. ⁴⁷ Kʊ nan yɪ Davidi bu Salɔmɔn mu logi digə kam o pa Wɛ.

⁴⁸ Baŋa-Wɛ dɪlɔ na yɪ kamunu tɪn nan ba zʊʊra di sɪlɔ nabiinə na logi tɪn wʊnɪ. Wɛ nijonɔn dɪdɔa dɛɛn mu tagi o wɪ:

⁴⁹ «Yuutu Baŋa-Wɛ wɪ:

Weyuu mu yɪ amɔ jəŋə je,

kʊ daari tɪga baŋa maa yɪ amɔ nɛ cwiim je.

Digə kɔɔ dwi mu abam wʊ wanɪ á lo á pa amɔ?

Jagə kɔɔ mu amɔ wʊ vu a pəni da a sin?

⁵⁰ Kʊ dai amɔ tɪtɪ juŋa mu kɪ wəənu tɪntɔ maama na?» »

⁵¹ Etiyeni daa ta ma ta di Zwifə nakwa bam o wɪ: «Abam yɪ vɪna zanzan. Á wubɔŋa di nyɪ di balɔ na ba tɔgi Wɛ tɪn wubɔŋa. Abam zwa mu kwarɪmɪ yɪ á ba ni Wɛ kwərə kam. Abam ba sɛ Wɛ Joro kʊm na brɪ cɪga kalɔ tɪn. Abam di á nabaara bam kikiə maama yɪ bidwɪ mu. ⁵² Wɛ nijonɔnə bam wʊnɪ wubɔwubɔ tərə abam nabaara bam na wʊ bɛɛs-o. Ba dɛɛn gʊ balɔ na brɪ nɪ Wɛ wʊ tɔŋɪ Cɪga Tu wʊm sɪ o ba tɪn. Lele kʊntɔ abam nan mu jaanɪ wʊntɔ á kɪ nɔɔna juŋa nɪ, yɪ á kɪ daanɪ á gʊ-o. ⁵³ Abam yɪ balɔ na jonɪ Wɛ cullu tɪlɔ DI na tɔgi malesɪ juŋa DI pa abam tɪn mu. Di kʊntɔ di á ta wʊ sɛ-tɪ.»

Ba na gʊ Etiyeni te tɪn

⁵⁴ Etiyeni na tagi kʊntɔ o ti tɪn, kʊ ma pa Zwifə nakwa bam bana zanɪ did-o zanzan, yɪ ba dʊnɪ ba yələ. ⁵⁵ Wɛ Joro kʊm maa wʊ Etiyeni tee nɪ lanyiranɪ. O ma kwəni o yuu wɛɛnɪ o nii Wɛ-sɔŋɔ seeni yɔɔrɔ-tɔtɔ, yɪ o na Wɛ paari-zulə na dagi te. O ma daari o nii o na Zezi na zɪgi Baŋa-Wɛ jazɪm nɪ. ⁵⁶ O laan ma ta o wɪ: «Nii-na, amɔ nɛ Wɛ-sɔŋɔ ni na purɪ yɪ Nabiin-bu wʊm zɪgi Baŋa-Wɛ jazɪm nɪ.»

⁵⁷ Zwifə nakwa bam kɔgɔ kʊm maama na ni kʊntɔ tɪn, ba ma kaasi di kwər-dɪa, yɪ ba pu ba zwa sɪ ba daa yɪ taa ni o taanɪ dɪm. Ba maama ma duri bidwɪ baŋa nɪ ba vu ba ja-o. ⁵⁸ Ba ma varɔ-o ba pa o nunɪ tɪv kʊm daa. Ba laan ma daari ba jig-o ba dɔlɪ di kandwa sɪ ba gʊ. Balɔ na dɔl-o di kandwa tɪn ma lɪ ba gwaarɔ ba pa nɔn-dɔŋɔ kʊdɔŋ sɪ o ta niə. Nɔɔnɔ wʊm yɪrɪ mu Sooli. ⁵⁹ Ba na jigɪ Etiyeni ba dɔlɪ kʊntɔ tɪn, o ma loori Wɛ o wɪ: «A Yuutu Zezi, jonɪ a joro.»

⁶⁰ O laan ma kuni doonə tɪga nɪ o kaasi di kwər-dɪa o wɪ: «A Yuutu, yɪ kwe ba taalɪ ba kəm-balɔrɔ kʊntɔ ŋwaanɪ.» O na tagi kʊntɔ tɪn, o laan ma tɪ.

8

¹ Sooli na nɛ ba na kɪ te ba gʊ Etiyeni tɪn, o ma sɛ nɪ kʊ manɪ.

Zezi karabiə bam na nɛ yaara te tɪn

Dɛ dɪm kʊntɔ nɪ nɔɔna pulɪ sɪ ba yaari Zezi kʊgɔ kʊlɔ na wʊ Zeruzalem nɪ tɪn zanzan. Ba maama ma jagi ba duri ba zʊ tɪnɪ dɪlɔ maama na wʊ Zude di Samari nɪ tɪn wʊnɪ. Kʊ daari Zezi tɪntɔŋna fugə-bale bam yiranɪ mu wʊ tɔgi ba duri. ² Nɔɔna balɔ na kwarɪ Wɛ tɪn ma kwe Etiyeni yɪra yam ba kɪ, yɪ ba daari ba keeri zanzan o tʊbɪnɪ dɪm ŋwaanɪ. ³ Sooli maa kwaanɪ sɪ o cɔgi Zezi kɔgɔ kʊm maama. O maa yəni o tɔlɪ sam dɪm wʊnɪ o jaanɪ baara di kaana balɔ na tɔgi Zezi tɪn o ve o kɪ pɪna digə nɪ.

Wɛ kwər-ywəŋə kam na jagi te tɪn

⁴ Zezi karabiə balu na duri ba jagɔ tun maa yəni ba ve je maama ba tɔɔli We kwər-ywəŋə kam. ⁵ Filipi ma zanɔ o vu Samari tɔv kudoŋ o tɔɔli Krisi wum We na tɔŋi tun kwərə o bri nɔɔna bam. ⁶ Nɔn-kɔgɔ kum maama maa kwaani ba cəgi Filipi na ŋɔɔni kɔɔɔ tun. Ba maama cəgi o taani dum, yi ba kwəri ba na wo-kɔnkagɔla yalu o na ki tun. ⁷ Ba ma na ciciri na nuŋi sɔ yagɔ nɔɔna zanzan yi sɔ kaasa dɔ kwər-de. Kwaarɔ zanzan dɔ gwani dɔ ma na yazurə. ⁸ Kuntɔ ŋwaani wɔpolo deen maa tiini ku wɔ tɔv kuntu wɔni.

⁹ Tɔv kum kuntu ni nɔɔnu deen ya wɔra, o yiri mu Simɔn. O deen jigi liri mwaanɔ mu o kia. Ku maa paɔ Samari tiinə bam yi yəu dɔd-o. O maa bri o titi ni o yi non-kamunu mu. ¹⁰ Tɔv kum nɔɔna maama maa kwaani ba cəgi o taani lanyirani, didɛera dɔ nabwənə maama. Ba maa paɔ We dam mu wɔ o tee ni, yi ba jig-o ba bə ba wɔ Dam-fɔrɔ tu. ¹¹ O deen ya paɔ ba yi yəu dɔ o liri mwaanɔ tum taan yi ku daani zanzan. Kuntɔ ŋwaani mu ba kwaani ba cəg-o lanyirani.

¹² Filipi laan ma ba o tɔɔli We kwərə o bri-ba We paari dum taani dɔ Zezi Krisi yiri dum. O na bri-ba kuntu tun, nɔɔna bam ma se o taani dum. Ba pa ba miisi-ba na wɔni Zezi yiri ŋwaani, baara dɔ kaana maama. ¹³ Simɔn titi dɔ ma se, yi o daari o pa ba miis-o na wɔni. O ma tɔgi didaani Filipi yi o nai wo-kɔnkagɔla dɔ wənu tɔɔɔ na bri We dam tun. O na nɛ kuntu tun, ku ma su-o.

¹⁴ Zezi tuntuŋna balu na wɔ Zeruzalem ni tun ma ni ni Samari tiinə bam se We taani dum. Ba ma tɔŋi Pɔyɛɛɔ dɔ Zan ba tee ni. ¹⁵ Ba na ve ba yi da tun, ba ma loori We ba pa balu na se Zezi tun sɔ ba wani ba jonji We Joro kum. ¹⁶ Bɛŋwaani We Joro kum daa ta wɔ tu bantɔ wɔɔwɔɔ te. Ba deen pɛ ba miisi-ba na wɔni dɔ Yuutu Zezi yiri ŋwaani má mu. ¹⁷ Pɔyɛɛɔ dɔ Zan laan ma danɔ ba jia ba banja ni, yi ba jonji We Joro kum ba bicara ni.

¹⁸ Zezi tuntuŋna bam na danɔ ba jia nɔɔna bam banja ni yi ba jonji We Joro kum kuntu tun, yi Simɔn na nɛ ku na ki te tun, o ma kwe səbu o ma loori Pɔyɛɛɔ dɔ Zan o wɔ: ¹⁹ «A lagɔ sɔ á pa amɔ dɔ taa jigi dam dɔntɔ donɔ, sɔ a na kwe a jia a danɔ nɔɔnu wɔɔɔ banja ni, sɔ kuntu tu dɔ jonji We Joro kum.»

²⁰ Pɔyɛɛɔ ma lər-o o wɔ: «We wɔ cɔgi nmu dɔ n səbu kum maama, dɔ nmu na buŋi sɔ nɔ wani n ma n səbu n yəgi We pɛɛɔɔ dɔm tun ŋwaani. ²¹ Nmu wɔɔbuŋa ba tɔgi cɔga We yigə ni. Kuntu tun, n bá na cwəŋə sɔ n tɔgi dɔ dibam n tɔŋi We tituŋa yam. ²² Nan ləni n wɔ sɔ n yagɔ wo-balwaarɔ tɔɔ nmu na buŋi sɔ n ki tun, sɔ n daari n loori dɔ Yuutu We sɔ, DI na se, sɔ DI yagɔ n lwarɔm DI ma cɛ-m. ²³ Bɛŋwaani a nɛ sɔ n jigi pu-sɔŋa zanzan, yi n wɔ lwarɔm gambɛɛm wɔni.»

²⁴ Simɔn ma ləri o wɔ: «Nan loori-na We á pa-ni, sɔ wənu tɔɔɔ maama á na tagɔ amɔ banja ni tun yi ba ti cɔgi-ni.»

²⁵ Pɔyɛɛɔ dɔ Zan deen ma nɔɔni dɔ Yuutu Zezi taani dum ba bri nɔɔna bam. Ba laan ma joori ba maa ve Zeruzalem. Ba na maa joori tun, ba ma tɔli Samari ti-niə yam wɔni ba tɔɔli We kwər-ywəŋə kam.

Filipi na pɛ didɛɛrɔ lwarɔ We taani te tin

²⁶ Banja-We maleka ma ba Filipi te ka ta dɔd-o ka wɔ: «Zanɔ n da jagwio seeni n vu n da cwəŋə kalu na zigɔ Zeruzalem ni ka ve Gaaza tun.» Cwəŋə kam kuntu tɔgi kagɔa wɔ mu ka veə.

²⁷ Filipi ma zanɔ o maa kea. Etiyopi tu dɔ deen maa wɔ cwəŋə kam ni o maa ve sɔŋɔ. Wɔntɔ mu tɔŋi o paɔ ba tɔv kum pa-kana kalu ba na bə ba wɔ Kandaasi tun. O yi didɛɛrɔ wɔɔɔ na nii o jujigirɔ tum maama banja

ni. O deen ya ve Zeruzalem mu si o zuli We, ²⁸ yi o laan maa joori o ve soŋo di tæriko kulɔ sise na vat tin. O na maa ke di o tæriko kum kuntu tin, o maa je o karumi tonɔ kulɔ We nijorŋu Ezayi na pupuŋi faŋa faŋa tin. ²⁹ We Joro kum ma bri Filipi ku wi: «Ve n ta n togti di tæriko kum.» ³⁰ O ma duri o vu o yi tæriko kum yi ku vea. O ma ni noɔnu wum na jigi We nijorŋu Ezayi tonɔ kum o karuma. O ma bwe-o o wi: «Nmu ni n na karumi kulɔ tin kuri na?»

³¹ O ma læri o wi: «A nan wu ki ta mu a ni ku kuri, yi noɔn-noɔnu wu manɔ-ku o bri-ni?»

O laan ma loori Filipi si o di tæriko kum baŋa o jæni o tee ni. ³² O na wura o karumi wænu tub tonɔ kum wuni tin mu tintu:

«Wuntu deen mu nyi di piæ kalɔ noɔnu na vanɔ o ja o vu si ba gu tin.

O ta nyi di pælbu wulu ba na fanɔ o kurɔ yi o wu ki soɔ tin.

O nan wu puri o ni o ta kulɔkulɔ.

³³ Noɔna maa goon-o, yi ba wu di o taani di cigã.

Wɔɔn wu wani o ŋɔɔni wuntu dwi dum ŋwanja?

Beŋwaanɔ ba li o ŋwã lugu baŋa ni.»

³⁴ Dɪdeɛɛɛ wum ma ta di Filipi o wi: «A lagɔ a bwe a nii, wɔɔ taani mu We nijorŋu wum tea, o tɪti mu o te naa noɔnu wudorŋ mu?» ³⁵ Filipi ma joori o puli noɔnu wum na karumi me tin o bri-o ku kuri, yi o daari o ta Zezi kwær-ywæŋa kam maama o bri-o. ³⁶ Ba na togti cwæŋa kam ba maa ke kuntu tin, ba ma vu ba yi bugæ. Dɪdeɛɛɛ wum ma ta o wi: «Nii, na wu yo seeni. N ba wani n miisi-ni na wuni na?»

[³⁷ Filipi ma lær-o o wi: «Nmu na se We cigã kam di n wu maama, aã wani a miisi-m na wuni.» O ma læri o wi: «A se si Zezi Kriŋi yi Baŋa-We Bu mu.»]

³⁸ Dɪdeɛɛɛ wum laan ma pa tæriko kum zigɔ. O di Filipi ma tu tɪga ba vu ba zu na bam wu, yi Filipi miis-o na bam wuni. ³⁹ Ba ma nuŋi na bam wuni. Ba na nuŋi tin, di Yuutu We Joro kum ma kwe Filipi ku ja viiri. Dɪdeɛɛɛ wum ma daa wu ne-o. O ma joori o kwe cwæŋa o maa kea, yi o jigi wupolo zanzan. ⁴⁰ Filipi ma na ni o wu Azoti ni mu. O ma tubi tunti dum maama o toɔli We kwær-ywæŋa kam taan, o vu o yi Sezaari.

9

Sooli na læni o wubvɔŋa o se Zezi te tin

(Tɪtʊŋa Tɔŋo 22:4-16, 26:9-18)

¹ Sooli deen maa kwaana o yaari di Yuutu Zezi karabiæ bam, yi o lagɔ si o gu-ba. O ma zanɔ o vu Zwifæ bam kaanum yuutu wum te. ² O ma loor-o si o pupuŋi twaanu o pa Zwifæ We-di sum na wu Damasi ni tin, ni wum na ne noɔna balu na togti Zezi cwæŋa kam, oó ja baara di kaana o ja vu o ki puŋa digæ ni Zeruzalem ni. ³ O na ne twaanu tum tin, o ma zanɔ o maa ve Damasi. O na twe tub kum tin, pooni ma da di nuŋi weyuu di pipili di gilim-o. ⁴ O ma tu tɪga ni, yi o ni kwær na bæŋi o yiri ka wi: «Sooli, Sooli, beŋwaanɔ mu n jigi amu n bæesi kuntu?»

⁵ O ma bwe o wi: «A tu, nmu yi wɔɔ mu?»

Kwæræ kam ma ta ka wi: «Amu yi Zezi wulu nmu na jigi n bæesi tin mu.

⁶ Nan zanɔ n zu tub kum wu. Nmu na yi da, ba laan wu ta kulɔ nmu na manɔ si n ki tin.»

⁷ Noɔna balu na togti di Sooli tin maa zigɔ da, yi ba wari kulɔkulɔ si ba ta. Ba deen ni kwæræ kam, yi ba nan wu ne noɔn-noɔnu. ⁸ Sooli ma zanɔ wænti o puri o yiæ yi o daa ba nai. Ba ma ja-o o juŋa ni, ba vanɔ-o ba ja zu

Damasɩ wu. ⁹ Kɔ dɛɛn jigi da yatɔ mu o yiɛ na dwe. Manja kam kuntɔ nɩ o wɔ di, o nan wɔ nyɔgi.

¹⁰ Zezi karabu wɔdon dɛɛn maa wɔ Damasɩ nɩ, o yiri mu Ananiya. O ma na vurum wɔntɩ dɩ Yuutu wɔm na ŋɔɔntɩ did-o. O ma bɛŋi o yiri o wɩ: «Ananiya!»

O ma lɛri o wɩ: «A yuutu, nii-nɩ.»

¹¹ Dɩ Yuutu wɔm ma ta did-o o wɩ: «Zanɩ n vu Zudasɩ sɔŋɔ, kɔ na zigi cwɛŋɛ kalɔ yiri na yi <Yɔɔɔɔ-tɔtɔ> tin ni nɩ. Nmɔ na yi da, sɩ n bwe nɔɔnɔ wɔlɔ yiri na yi Sooli tin bwia. O yi Tarisɩ tu mu. Nmɔ wɔ na o na wura o warɩ Wɛ. ¹² Vurum wɔntɩ mu o nɛ nɔɔnɔ, o yiri mu Ananiya. O ma na-o yi o ba o danɩ o jia o banja nɩ, sɩ o yiɛ yam joori ya taa na.»

¹³ Ananiya na ni kuntɔ tin, o ma lɛri o wɩ: «A yuutu, nɔɔna zanzan manɩ ba ta nɔɔnɔ wɔm kuntɔ taantɩ ba bri amɔ, dɩ o na ki wo-balwaarɔ tɩb maama o ma cɔgi nmɔ nɔɔna balɔ na wɔ Zeruzalem nɩ tin. ¹⁴ O nan tu yo dɩ ni dilɔ o na jonɩ Zwifɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam tee nɩ tin mu, sɩ o ma ja balɔ maama na bɛ nmɔ nɩ ba Yuutu tin.»

¹⁵ Dɩ Yuutu wɔm ma ta did-o o wɩ: «Nan ve, bɛŋwaantɩ wɔntɩ mu yi wɔlɔ amɔ na kuri sɩ o taa tɔŋɩ o pa-nɩ, sɩ o daari o pa amɔ yiri dɩm zanɩ Yisrayelɩ tiinɛ bam tee nɩ didaantɩ dwi-ge tiinɛ dɩ ba pwa dɩ tee nɩ. ¹⁶ Amɔ titɩ nan wɔ bri-o yaara yalɔ maama o na manɩ sɩ o na amɔ yiri ŋwaantɩ tin.»

¹⁷ Ananiya laan ma zanɩ o vu o yi sɔŋɔ kɔm o zɔ. O ma na Sooli yi o danɩ o jia o banja nɩ o wɩ: «A ko-bu Sooli, dɩ Yuutu Zezi titɩ mu tɔŋɩ amɔ nmɔ tee nɩ. Wɔntɩ ya mu bri o titɩ nmɔ yigɛ nɩ manja kalɔ n ya na wɔ cwɛŋɛ nɩ n maa n biuntɩ tin. O tɔŋɩ-nɩ sɩ a ba a pa n joori n ta n naɩ mu, sɩ n daari n jonɩ Wɛ Joro kɔm dam.»

¹⁸ Ananiya na tagɩ kuntɔ tin, bidwi banja nɩ mu wɛɛnu dwanɩ Sooli yiɛ nɩ ti tɔ tɩga nɩ nɩɛɛntɩ ŋwam-purru te ti daari, yi o laan naɩ. O ma zanɩ o zigi wɛɛntɩ. O ma pa ba miis-o na wɔntɩ Zezi yiri ŋwaantɩ. ¹⁹ O laan ma dɩ wɔdiu yi o dam joori dɩ ba. O ma manɩ Zezi karabiɛ bam tee nɩ Damasɩ nɩ da funfun.

²⁰ Sooli dɛɛn na wɔ Damasɩ nɩ kuntɔ tin, o maa yɛni o vu Zwifɛ bam Wɛ-di sum o bri-ba Zezi taantɩ. O maa te o wɩ: «Zezi yi Wɛ Bu mu.» ²¹ Kɔ ma sɔ nɔɔna balɔ maama na ni o zaasum dɩm tin. Ba ma bwe daantɩ ba wɩ: «Kɔ dai nɔɔnɔ wɔntɩ dɛɛn mu wɔ Zeruzalem nɩ o cɔgi balɔ na ma Zezi ba bɛ nɩ ba Yuutu tin na? Kɔ nan dai kuntɔ ŋwaantɩ mu o tu yo seeni, sɩ o taa jaantɩ Zezi karabiɛ o ve o pai Zwifɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam na?»

²² Sooli dɛɛn maa ve yigɛ dɩ baari zanzan, yi o bri nɔɔna bam nɩ Zezi mu sɩntɩ o yi Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɩ tin. Kɔ ma pai Zwifɛ balɔ na zɔvri Damasɩ nɩ tin daa warɩ o ni-taantɩ ba lɛri.

²³ Da zanzan na ke tin, Zwifɛ bam ma ki ni daantɩ sɩ ba gɔ Sooli. ²⁴ O ma lwarɩ ba na bunɩ sɩ ba ki-o kulɔ tin. Dɛ maama wɩa dɩ titɩ ba zigi ba yiri tɩb kɔm niɛ yam mu, sɩ Sooli na tu sɩ o da da, sɩ ba laan gɔ-o. ²⁵ Dɛ didwi titɩ nɩ mu o karabiɛ bam ma pa o zɔ titɔgɔ wɔ, yi ba lɛ ŋɔna kɔ ni nɩ ba pa o da kɛbrɛ o tu tɩga yi o lu.

²⁶ Sooli laan ma vu Zeruzalem. O maa kwaantɩ sɩ o tɔgi o wɛli Zezi karabiɛ bam wɔntɩ. Ba maama maa fɔna did-o, yi ba ba bunɩ nɩ o sɩntɩ o ji Zezi karabu. ²⁷ Banabasi ma vu o zɛn-o, yi o ja-o o vu Zezi tintɔŋna bam te. O ma ta o bri-ba Sooli na nɛ dɩ Yuutu Zezi cwɛŋɛ nɩ yi o ŋɔɔntɩ did-o te tin. O ta ma ta o bri-ba Sooli na kwaantɩ o ŋɔɔntɩ dɩ baari o pa balɔ na wɔ Damasɩ nɩ tin lwarɩ Wɛ ciga kam dɩ Zezi yiri te tin. ²⁸ Sooli ma manɩ Zezi

karabiə bam tee ni, yi o tɔli Zeruzalem ni maama o tɔoli We kwərə di di Yuutu Zezi yiri o bri nɔɔna. ²⁹ O maa yəni o ŋɔɔni di Zwifə balu na ŋɔɔni Greki tiinə taani tun, yi o magi kantɔgo di ba. Ba laan maa kwaani si ba gu-o. ³⁰ Zezi karabiə bam na lwarɔ kuntu tun, ba ma ja-o ba ja vu Sezaari, yi ba pa o ke o vu Tarisi.

³¹ Zezi kɔgo kum nɔɔna balu maama na wɔ Zude di Galile di Samari je sum ni tun deen ma na siun di ba yaara yam. Ba kɔgo kum ma fɔgi ku pulə ku wəli da, We Joro kum na zəni-ba tun ŋwaani. Ba maa tɔgi di Yuutu yi ba sɛ-o ba ŋwita maama wɔni.

Ene na ne yazurə te tin

³² Pɛyɛri deen yəni o beeri o ve je maama mu o nii Zezi karabiə bam. De didwi o daa ma zaŋi o vu si o nii karabiə balu na zɔvri Lidi ni tun. ³³ O na yi da tun, o ma na nɔɔnu o yiri mu Ene. O deen yi kɔrɔ mu, yi o tigi bina nana o warɔ o zaŋi wɛɛni. ³⁴ Pɛyɛri na ne-o tun, o ma ta did-o o wɔ: «Ene, Zezi Krisi wɔ pa-m yazurə. Nan zaŋi wɛɛni si n pri n sara kam n tinji.» O na tagi kuntu bidwi banja ni tun, mu Ene zaŋi wɛɛni. ³⁵ Nɔɔna balu maama na zɔvri Lidi ni di Sarɔn je sum maama ni tun ma na Ene na ne yazurə. Ba laan ma ba ba tɔgi di Yuutu Zezi.

Tabita na joori o bi te tin

³⁶ Kaani wɔdoŋ deen mu wɔ Zope ni, o yiri mu Tabita. (O yiri didaani Greki tiinə taani mu yi Dorkasi, di kuri mu fərə.) O maa yi Zezi karabu. O maa ki lanyirani yi o wəli yinigə tiinə zanzan. ³⁷ Manja kam kuntu ni, o ma ba o ba jigɔ yazurə yi o ti. Nɔɔna ma kwe-o ba swe, yi ba ja-o ba di wɛyuu digə ba tinji da. ³⁸ Zope nan batwarɔ didaani Lidi. Kuntu tun, Zezi karabiə balu na wɔ Zope ni tun ma lwarɔ ni Pɛyɛri tu Lidi o wura. Ba ma tuni nɔɔna bale o tee ni. Ba ma vu ba loor-o ba wɔ: «Popo, ki lila n ba dibam tu kum.»

³⁹ Pɛyɛri ma zaŋi o tɔgi di ba o ke. O na yi Zope tun, ba ma ja-o ba di wɛyuu digə kam. Kadənə bam maama maa zigi ba gilim-o yi ba keera. Ba ma bri-o gwaaru tɔlu maama Dorkasi ya na ŋwi yi o nyaani-ti o pa-ba tun. ⁴⁰ Pɛyɛri laan ma pa ba maama nunji pooni ba daar-o. O ma kuni doonə tɔga ni o warɔ We. O laan ma pipiri o nii tu wum yi o wɔ: «Tabita, zaŋi wɛɛni.» O ma puri o yiə o na Pɛyɛri. O ma zaŋi o je. ⁴¹ Pɛyɛri ma twi o jura o ja-o o pa o zaŋi wɛɛni o zigi. O laan ma bəŋi kadənə bam di Zezi karabiə bam maama. O ma pa Tabita zigi ba yigə ni yi o bri-ba si o ŋwi.

⁴² Zope je sum nɔɔna bam maama ma ni kəm diim kuntu ŋwa. Ku ma pai maŋa zanzan ki ba wu-didwa di di Yuutu Zezi. ⁴³ Pɛyɛri ma maŋi Zope ni taan da zanzan. O deen zɔvri tɔn-gɔgo kudoŋ tee ni mu, o yiri mu Simɔn.

10

Dwi-ge tu na lwarɔ We ciga kam te tin

¹ Nɔɔnu wɔdoŋ deen mu wura, o yiri mu Kɔrɔnɛli. O maa zɔvri Sezaari ni. O deen yi Rom pamaŋna didɛɛru mu. Pamaŋna kɔgo kulɔ o na tɔgi o wɔ ku wɔni tun yiri mu Yitali tiinə kɔgo. ² O deen kwarɔ We, yi o di o sɔŋo tiinə maama zuli We lanyirani. O maa ki wəɛnu zanzan o wəli Zwifə yinigə tiinə bam. O maa yəni o warɔ We manja maama. ³ De didwi we na guni manja kalu tun, o ne vurum. O ma na We maleka na tu ka bəŋi o yiri ka wɔ: «Kɔrɔnɛli!»

⁴ O maa nii maleka kam yi fɔvri jig-o. O ma ta o wɔ: «Ku yi ta, a tu.»

Maleka kam ma lɔr-o ka wɛ: «Nmɔ na yɛni n warɛ Wɛ yi n kwɛri n wɛli yinigɛ tiinɛ tɛn, kɔ yi Baɲa-Wɛ wɔbɔɲa. DI nan guli nmɔ gulɛ. ⁵ Laan nan tɔɲi nɔɔna sɛ ba vu Zope ba bɛɲi nɔɔnɔ wɔdɔɲ, o yiri mu Simɔn Pɛyɛri. ⁶ O yi vɛru mu o wɔ Simɔn wɔlɔ na yi tɔn-gɔgɔ tɛn sɔɲɔ nɛ, nɔnɔ kɔm ni nɛ.»

⁷ Maleka kam na tagɛ did-o kɔntɔ ka ti tɛn, ka ma viiri. Kɔrɛnɛɛl ma bɛɲi o sɔɲɔ kɔm tintɔɲna bale di pamanɲɔ didɔba wɔlɔ na tɔɲi o pa-o yi o di kwarɛ Wɛ tɛn. ⁸ O ma ta kɔlɔ maama na ki tɛn o brɛ-ba, yi o daari o tɔɲi-ba sɛ ba vu Zope.

⁹ Tɛga na pɔuri yi nɔɔna bam wɔ cwɛɲɛ nɛ ba ma twe Zope tɛn, kɔ manɛ di Pɛyɛri di diini sɔɲɔ kɔm nayuu sɛ o warɛ Wɛ wɛ titari nɛ. ¹⁰ Kana laan maa jig-o yi o lagɛ wɔdiu sɛ o di. Ba na wɔra ba ki wɔdiu kɔm tɛn, Wɛ ma pa o na wo-kɛnkagɛli nɛ dɛndwɛa mu te. ¹¹ O nɛ weyuu na pɔuri o baɲa nɛ, yi wɔɲɔ nunɛi da kɔ maa tu tɛga. Wɔɲɔ kɔm nyɛ di gɔrɔ kamunu mu, yi ba jigɛ kɔ niɛ yana, yi kɔ maa tu tɛga. ¹² Vara dwi maama mu wɔ kɔ wɔnɛ, didaani tɛga wo-vɛɛlu di zunɛ. ¹³ O na nɛ tɛn, o ma ni kwɛrɛ na ɲɔɔni did-o ka wɛ: «Pɛyɛri, zaɲi n gɔ wɛɛnu tintɔ n di.»

¹⁴ Pɛyɛri ma lɔri o wɛ: «Amɔ tu, a bɛ sɛ. A ta wɔ fɔgɛ a di dɛbam callu wɔɲɔ naa kɔlɔ na wɔ manɛ di dim tɛn.»

¹⁵ O daa ta ma joori o ni kwɛrɛ kam na wɛ: «Yɛ zaɲi n culi wɔɲɔ kɔlɔ Wɛ na wɛ kɔ yi lanyirani tɛn.» ¹⁶ Kɔ ki kɔntɔ mu kuni bɛtɔ. Wɛɛnu tɛm laan ma joori ti vanɛ ti di weyuu.

¹⁷ Pɛyɛri maa bwe wo-kɛnkagɛli dim o na nɛ tɛn kuri. Ka manɛ kam nɛ mu nɔɔna balɔ Kɔrɛnɛɛl na tɔɲi o tee nɛ tɛn bwe ba lwarɛ Simɔn sɔɲɔ kɔm je. Ba laan ma vu ba yi manɔɲɔ kɔm ba zɛga. ¹⁸ Ba ma bɛɲi nɔɔnɔ ba bwe ba wɛ: «Nɔɔnɔ zɔuri yo o yiri mu Simɔn Pɛyɛri na?»

¹⁹ Pɛyɛri daa ta na wɔra o bwe sɛ o lwarɛ wo-kɛnkagɛli dim kuri tɛn, Wɛ Joro kɔm ma ta did-o kɔ wɛ: «Nii, nɔɔna batɔ mu tu ba lagɛ nmɔ. ²⁰ Zaɲi n tu tɛga. Yi ta n bwea, sɛ n toɲi di ba n vu, bɛɲwaani amɔ mu tɔɲi-ba.»

²¹ Pɛyɛri ma tu tɛga, yi o ta di ba o wɛ: «Amɔ mu yi wɔlɔ abam na lagɛ tɛn. Bɛɛ mu jaani abam kɔ ba?»

²² Ba ma lɔri ba wɛ: «Pamanɲa didɛɛru Kɔrɛnɛɛl mu tɔɲi dɛbam. O yi nɔn-ɲɔm mu yi o kwarɛ Wɛ lanyirani. Zwifɛ bam maama maa zul-o. Wɛ maleka mu tagɛ did-o sɛ o bɛɲi nmɔ o sɔɲɔ nɛ, sɛ o wani o ni kɔlɔ nmɔ na lagɛ n ta tɛn.» ²³ Pɛyɛri ma pa ba zɔ sɔɲɔ kɔm ba pɛni.

Tɛga na pɔuri tɛn o ma zaɲi o toɲi di ba o vu. Zezi karabiɛ badaara di ma zaɲi Zope ni ba toɲi did-o ba vu. ²⁴ Tɛga daa na pɔuri tɛn mu o yi Sezaari. O yi da didaani Kɔrɛnɛɛl di o sɔɲɔ tiinɛ di o badonnɛ balɔ o na bɛɲi tɛn manɛ ba je ba cɛg-o. ²⁵ Pɛyɛri na yi sɔɲɔ kɔm yi o maa zɔuri tɛn, Kɔrɛnɛɛl ma zaɲi o nunɛi o jeer-o, yi o kuni doonɛ o yigɛ nɛ o jɔɔn-o. ²⁶ Pɛyɛri ma pa o zaɲi wɛɛnɛ o zɛgɛ, yi o ta did-o o wɛ: «Amɔ di yi nabiinu mu.» ²⁷ O ta maa ɲɔɔni did-o yi ba maa zɔuri sɔɲɔ kɔm. O ma na nɔn-kɔgɔ na kikili da ba je. ²⁸ O ma ta di nɔɔna bam o wɛ: «Abam manɛ á ye nɛ kɔ culɛ sɛ Zwifu taa zɔuri didaani dwi-gɛ tiinɛ, naa o taa toɲi di ba. Wɛ nan mu brɛ amɔ nɛ kɔ wɔ manɛ sɛ a taa culi nɔɔn-nɔɔnɔ naa a pai o taa yi nɔn-diku. ²⁹ Kɔntɔ ɲwaani mu, abam na tɔɲi á bɛɲi-nɛ tɛn, a wɔ vɛn yi a ba. A nan lagɛ a bwe a nii, bɛɲwaani mu á tɔɲi á bɛɲi-nɛ?»

³⁰ Kɔrɛnɛɛl ma ta o wɛ: «Zɛm mu jigɛ da yana, kɔ manɛ di manɛ kantɔ nɛ na guni tɛn, di a wɔra a warɛ Wɛ a sɔɲɔ nɛ, nɔɔnɔ ma da o ba o zɛgɛ a yigɛ nɛ. O zɔ gwaaru ti na nyɛna. ³¹ O ma ta di amɔ o wɛ: «Kɔrɛnɛɛl, Wɛ mu jonɛ n loro kɔm. Nmɔ na wɛli yinigɛ tiinɛ tɛn mu DI guli nmɔ gulɛ.»

³² Nan tɔŋi nɔɔna sɪ ba vu Zope ba bɛŋi nɔɔnɔ wɔdɔŋ, o yiri mu Simɔn Pɪyɛɛri. O yi vɛru mu, o wɔ Simɔn wɔlɔ na yi tɔn-gɔgɔ tɔn sɔŋɔ ni. O zɔɔri nɔnɔ kɔm ni ni mu.» ³³ O na tagi kɔntɔ tɔn, a ma tɔŋi nɔɔna lɪla sɪ ba vu ba bɛŋi nɔɔnɔ sɪ n ba. Nɔm na tɔ tɔn, n kɪ cɪga. Dɪbam maama nan tagi Wɛ yigɛ ni mu dɪ cɛgi, sɪ dɪ ni kɔlɔ maama dɪ Yuutu wɔm na pɛ-m sɪ n ta tɔn.»

³⁴ Pɪyɛɛri laan ma zanɪ o ta o wɪ: «A zɪm lwarɪ ni kɔ yi cɪga mu sɪ Wɛ ba kuri nɔɔna daanu. ³⁵ Wɛ jɔŋi nɔɔnɔ wɔlɔ maama na kwari-DI yi o kɪ kɔlɔ na lana tɔn mu, kɔ na maŋi kɔ yi dwi dɪlɔ nɔɔnɔ. ³⁶ Abam maŋi á ye Wɛ na tagi DI taani dɪm DI bri Yisɪrayɛlɪ tiinɛ bam, ni Zezi Krisi mu wat o jɔŋi nɔɔna o fogɪ ba dɪ Wɛ daanu. Wɔntɔ mu yi nabiinɛ maama Yuutu.

³⁷ Abam ta ye wo-kamunnu tɪlɔ maama na kɪ Zude ni tɔn. Kɔ dɛɛn puli Galile ni mu, maŋa kam Zan na tɔɔli Wɛ kwɛrɛ dɪ nɔɔna sɪ ba miisi na wɔntɔ tɔn kwaga ni. ³⁸ Abam maŋi á ye Wɛ na pɛ DI Joro kɔm Nazaretɪ tu Zezi yi DI kwɛri DI pa-o dam te tɔn. Wɛ na wɔ o tee ni kɔntɔ tɔn, o yɛni o ve je maama o kɪ nɔɔna lanyiranɪ, yi o kwɛri o vri balɔ na wɔ sɔtaani jɔŋa ni tɔn o yaga. ³⁹ Dɪbam nan mu nɛ wɛɛnu tɪlɔ maama o na kɪ Zeruzalɛm ni dɪ Zwifɛ tɔnɪ dɪm maama ni tɔn, yi dɪ yi cɪga kantɔ maana tiinɛ. Ba dɛɛn jaan-o mu ba pa tɔvɔn-dagara banja ni ba gɔ. ⁴⁰ Wɛ ma pa o joori o bi o yagi tɔvɔni da yatɔ dɛ ni. DI ma pa o bri o titi nɔɔna yigɛ ni sɪ ba na-o. ⁴¹ Kɔ nan dai ni nɔɔna maama mu nɛ-o, kɔ yi dɪbam balɔ Wɛ na maŋi DI kuri sɪ dɪ taá yi o maana tiinɛ tɔn mu nɛ-o. Zezi na bi o yagi tɔvɔni tɔn, dɪbam tɔgi dɪd-o dɪ di wɔdiu yi dɪ nyɔ na. ⁴² O ma pa dɪbam ni sɪ dɪ tɔɔli Wɛ kwɛrɛ kam dɪ bri nɔɔna, dɪ pa ba lwarɪ ni wɔm mu yi wɔlɔ Wɛ na tiŋi sɪ o di naŋɔna dɪ balɔ na tiŋi tɔn taani. ⁴³ Faŋa faŋa Wɛ niŋɔŋnɛ bam maama dɛɛn tagi wɔntɔ taani ba wɪ, nɔɔnɔ wɔlɔ maama na kɪ o wɔ-dɪdɔ dɪd-o tɔn, Wɛ wɔ yagi kɔntɔ tu lwarɪm DI ma cɛ-o wɔntɔ yiri ŋwaani.»

⁴⁴ Pɪyɛɛri ta na wɔra o ŋɔɔni kɔntɔ tɔn, Wɛ Joro kɔm ma tu balɔ maama na je ba cɛgi o taani dɪm tɔn yuu ni. ⁴⁵ Wɛ na pɛ DI Joro kɔm dwi-ge tiinɛ dɪ tɔn, kɔ dari Zwifɛ balɔ na maŋi ba tɔgi Zezi yi ba da dɪ Pɪyɛɛri ba ba tɔn. ⁴⁶ Bɛŋwaani ba ni ba na ŋɔɔni ta-ge yi ba kwɛri ba zuli Wɛ.

⁴⁷ Pɪyɛɛri laan ma ta o wɪ: «Nɔɔna bantɔ sɔntɔ ba jɔŋi Wɛ Joro kɔm ni dɪbam dɪ na jɔŋi te tɔn mu. Kɔntɔ tɔn, dɪ wɔ wani dɪ cɪ ba yigɛ sɪ ba yi miisi na wɔntɔ dɪ Zezi yiri na?» ⁴⁸ O ma daari o pa ni sɪ ba miisi-ba na wɔntɔ Zezi Krisi yiri ŋwaani. Ba laan ma loori Pɪyɛɛri sɪ o maŋi ba tee ni da funfun.

11

Pɪyɛɛri tɔli kɔ na kɪ te yi o vu dwi-ge tiinɛ te tɔn

¹ Zezi tɔntɔŋna bam dɪ o karabiɛ balɔ na zɔɔri Zude ni tɔn ma ni ni dwi-ge tiinɛ dɪ laan sɛ Wɛ kwɛrɛ kam. ² Pɪyɛɛri dɛɛn ma zanɪ o vu Zeruzalɛm. O na yi da tɔn, Zwifɛ balɔ na tɔgi Zezi tɔn ma magɪ kantɔgɔ dɪd-o. ³ Ba ma bwe-o ba wɪ: «Bɛɛ mu yi n vu n zɔ dwi-ge tiinɛ sɔŋɔ yi ba yi balɔ na ba goni ba bɛkɛri tɔn? Bɛɛ mu yi n di wɔdiu dɪ ba?»

⁴ Pɪyɛɛri ma zanɪ o tɔli kɔlɔ maama na kɪ tɔn o bri-ba o wɪ: ⁵ «A ya wɔ Zope ni mu a wari Wɛ. Wɛ ma pa a na vɔurɪm. A nɛ wo-kamunu na nunɪ wɛyuu kɔ maa tu tiŋa. Kɔ nyɪ dɪ gɔrɔ kamunu mu, yi ba jɪgi kɔ niɛ yana ba pa kɔ maa tu tiŋa. Kɔ ma ba kɔ zɪgi a yigɛ ni. ⁶ A ma nii kɔ wɔntɔ yi a na vara na wɔra, sɔŋɔ vara dɪ ga-vara dɪ tiŋa wo-vɛlɔ dɪ zunɛ. ⁷ A laan

ma ni kwɛrɛ na nɔɔni dɛ amu ka wɛ: «Pɛyɛɛri, zanɔ n gu n di.» ⁸ A ma lɛri a wɛ: «A tu, aye a bá sɛ. A maɔi a wɔ di dɛbam cullu wɔɔ naa kɔlɔ na wɔ maɔi dɛ dim tɛn.» ⁹ Kwɛrɛ kam daa ta ma joori ka zigɛ weyuu ni ka nɔɔni ka wɛ: «Yɛ zanɔ n culi wɔɔ kɔlɔ Wɛ na wɛ kɔ yɛ lanyirani tɛn.» ¹⁰ Kɔ ma kɛ kontu taan kuni bitɔ, yɛ wɛɛnu tum maama joori ti vanɔ ti di weyuu.

¹¹ Maɔa kantɔ ni nɔɔna batɔ dɛɛn tu ba zigɛ sɔɔɔ kɔlɔ amu na zɔvri da tun ni ni. Ba ya tunɔ-ba Sezaari ni mu sɛ ba ba amu te. ¹² Wɛ Joro kum ma ta kɔ bɛri-nɛ kɔ wɛ, a yɛ taa bwea, sɛ a tɔgɛ dɛ ba a vu. Dí ko-biɛ bantɔ bardɔ dɛ ma da amu ba vu. Dí maama ma vu dí yɛ Sezaari, yɛ dí vu dí zɔ Kɔrɛnɛli sɔɔ kɔm. ¹³ O ma ta o bɛri dɛbam o na nɛ Wɛ maleka na tu o sɔɔɔ ka zigɛ yɛ ka ta did-o ka wɛ: «Tɔɔi nɔɔna sɛ ba vu Zope ba bɛɔi nɔɔnu wɔdɔɔ o yɛri na yɛ Simɔn Pɛyɛɛri tun sɛ o ba. ¹⁴ Wɔntu na tuɛ, o laan wɔ nɔɔni taani dɛlɔ na wɔ pa nmu dɛ n sɔɔɔ tiinɛ bam maama na vɛm tɛn.»

¹⁵ A na sɔɔi sɛ a nɔɔni dɛ ba tun, mu Wɛ Joro kum tu ba te nɛnɛni kɔ na maɔi kɔ tu dɛbam te pulim ni te tɛn. ¹⁶ A laan ma guli dí Yuutu Zezi dɛɛn na tagɛ te o wɛ: «Zan dɛɛn miisi nɔɔna bam na wɔni mu, Wɛ nan wɔ miisi abam DI Joro kum wɔni mu.» ¹⁷ Kɔ sɔɔni kɔ yɛ cɛga mu ni Wɛ pɛ dwi-ge tiinɛ bantɔ DI pɛɛri dɛm, ni DI na maɔi DI pa dɛbam dɛ, maɔa kalɔ dí na kɛ dí wɔ-dɛdɛba dɛ dí Yuutu Zezi Kɛri tɛn. Kontu tɛn, a nan yɛ wɔɔ mu sɛ a cɛ Wɛ yigɛ?»

¹⁸ Pɛyɛɛri na tagɛ kontu yɛ ba ni tɛn, ba ma yaɔi taani dɛm yɛ ba daari ba zuli Wɛ. Ba maa wɛ: «Wɛ sɔɔni DI pa dwi-ge tiinɛ bam dɛ cwɛɔɔ sɛ ba lɛni ba wɔvɔ, sɛ ba daari ba na DI nɔɔi-dɔɔa kam.»

Zezi kɔgɔ kɔlɔ na wɔ Antɔɔi ni tɛn na kɛ te tɛn

¹⁹ Maɔa kam ba dɛɛn na gu Etiyɛni tɛn, nɔɔna yaari Zezi karabiɛ bam kɔ pa ba jagɛ da-yigɛ ni. Balɔ na jagɛ tɛn badonnɛ ma vu ba yɛ Fenisi dɛ Sipri dɛ Antɔɔi. Ba na jagɛ kontu tɛn, ba yɛni ba tɔɔlɔ Wɛ kwɛrɛ kam ba bɛri Zwifɛ bam yɛrɛni mu. ²⁰ Kɔ daari Zezi karabiɛ badaara na nunɔi Sipri dɛ Sireɛni tɛn ma zanɔ ba vu Antɔɔi ba tɔɔlɔ dí Yuutu Zezi kwɛrɛ-ywɛɔɔ kam ba bɛri dwi-ge tiinɛ dɛ. ²¹ Baɔa-Wɛ dam maa wɔ ba tee ni. Nɔɔna zanzan ma kɛ ba wɔ-dɛdɛba dɛ dí Yuutu Zezi yɛ ba tɔg-o.

²² Zezi kɔgɔ kɔlɔ na wɔ Zeruzalem ni tɛn ma ni kɔlɔ na kɛ tɛn. Ba ma tunɔ Banabasi sɛ o vu Antɔɔi o nii. ²³ O na ve o yɛ da tɛn, o ma na Wɛ na sɔɔni DI kɛ nɔɔna bam lanyirani te tɛn. O maa jigɛ wɔpɔlo lanyirani. O ma kwe ba maama kwɛiɛ yalɔ na wɔ pa ba taa tɔgɛ dí Yuutu wɔm dɛ ba wɔ maama sɛ ba yɛ zanɔ ba yaɔi tɛn.

²⁴ Banabasi dɛɛn yɛ non-nɔm. O maa tiini o jigɛ wɔ-dɛdɛba dɛ Zezi, yɛ Wɛ Joro kum wɔ o tee ni dɛ dam. Nɔɔna zanzan dɛɛn ma ba ba tɔgɛ dí Yuutu wɔm, yɛ ba dɛ wɛli o kɔgɔ kum wɔni.

²⁵ Banabasi laan ma zanɔ o vu Tarisi sɛ o beeri Sooli je. ²⁶ O na ve o na-o tɛn, o ma ja-o o joori Antɔɔi. Ba na wɔra tɛn, ba maa yɛni ba wɛli daani ba bɛri Zezi kɔgɔ kum Wɛ taani. Ba kɛ kontu taan sɛ kɔ vu kɔ yɛ bim, yɛ nɔɔna balɔ ba na bɛri tɛn dagɛ zanzan. Kɔ yɛ Antɔɔi ni mu ba puli sɛ ba bɛɔi Zezi karabiɛ bam ni Kɛri biɛ.

²⁷ Da yam kontu ni Wɛ nijɔɔnɛ badonnɛ ma zigɛ Zeruzalem ni ba vu Antɔɔi. ²⁸ Ba didɛba yɛri mu Agabusi. Wɛ Joro kum ma pa o ta Wɛ kwɛrɛ, ni kana lagɛ ka ba ka tiini ka zɔ lɔgɔ maama. (Kɔ dɛɛn sɔɔni kɔ kɛ kontu mu maɔa kalɔ Kloodi na di paari tɛn.) ²⁹ Zezi karabiɛ bam na ni kontu tɛn, ba ma li wɔvɔɔa sɛ ba la sɛbu ba ma wɛli ba ko-biɛ balɔ na zɔvri Zude

ni tun. Ba ma se si ba didɔba didɔba wɔ pa ni ba na wɔ wante tun. ³⁰ Ba ma sɔni ba ki kuntu. Ba ma kwe sɔbu kulu ba na lagi tun ba ki Banabasi di Sooli jɔŋa ni, si ba ja vu Zeruzalem ba pa Zezi kɔɔ kum nakwa bam.

12

We maleka na vri Pɔyɛɛri Erɔdi jɔŋa ni ka yagi te tun

¹ Maŋa kam kuntu ni Pe Erɔdi ma zaŋi o ja Zezi kɔɔ kum wɔ nɔɔna badonnɔ si o yaari-ba. ² O ma ja Zaki wulu na yi Zan zumbaaru tun o pa ba gu-o di su-zɔɔ. ³ O na ki kuntu yi o lwarɔ ni ku poli Zwifɔ bam wɔ lanyirani tun, o daa ma ja Pɔyɛɛri di. Ku yi Zwifɔ bam candiɔ kalu ba na yɛni ba di dipe dilu ba ba jigi dabilu tun maŋa ni mu. ⁴ O na jaani Pɔyɛɛri kuntu tun, o ma ki-o pɔna digɛ ni, yi o pa pamaŋna bana bana kuri bɔna yir-o ba lɛni daani. Erɔdi deen maa lagi si Paki candiɔ kam na ke ka daari, si o laan pa ba ja Pɔyɛɛri ba nunji, si o di o taani nɔɔna bam maama yigɛ ni. ⁵ Kuntu nɔɔna Pɔyɛɛri maa wɔ pɔna digɛ kam ni taan, yi Zezi kɔɔ kum nɔɔna bam tiini ba loori We o nɔɔna.

⁶ Ku deen yi titu dilu tɔga na wɔ pɔuri si Erɔdi pa Pɔyɛɛri nunji pooni si o di o taani tun. Pɔyɛɛri ya tigi pamaŋna bale titari ni mu o dɔa. Ba ya vɔg-o di capɔnnu tile mu. Pamaŋna badonnɔ di ma wɔ pɔna digɛ kam ni ni ba yira. ⁷ Baŋa-We maleka laan ma da ka tu ka zigi da. Pooni maa da zɛŋi digɛ kam wuni. Maleka kam ma pɔpɔgi Pɔyɛɛri tikɛri ni ka pa o zaŋi, yi ka ta-o ka wi: «Ki lila n zaŋi weeni!» Capɔnnu tum ma kɔ Pɔyɛɛri jia ni ti tu tɔga ni. ⁸ Maleka kam ma ta-o ka wi: «Fɔgi n vɔ n vɔɔru tum si n zɔ n natra yam.» O ma sɔni o ki kuntu. Ka daa ma ta ka wi: «Kwe n kasaa kum n zɔ, si n ta n tɔgi amu.»

⁹ Pɔyɛɛri ma tɔgi ka kwaga o nunji pɔna digɛ kam wuni. O maa wɔ lwarɔ ni maleka kam na ki kulu tun yi tɔga. O maa bɔni ni ku yi dindɔwa mu. ¹⁰ Ba ma vu ba gaali dayigɛ yiruna bam di kwaga yiruna bam. Ba laan ma vu ba yi luu-bor-zɔŋɔ kulu na pɔri ku yɔɔri tu kum wɔ tun. Boro kum titi ma pɔri, yi ba ke ba nunji. Ba ma kwe cwɛŋɔ ba ve ba maa kea. Maleka kam laan ma da ka viiri ka daari Pɔyɛɛri.

¹¹ Ku laan ma ba Pɔyɛɛri wɔbɔŋa. O ma ta o wi: «A laan lwarɔ ni ku yi ciga mu. We mu sɔni DI tunji DI maleka si ka ba ka jɔŋi-ni Erɔdi jɔŋa ni ka yagi, si Zwifɔ bam daa yi wante ba ki amu ni ba na bɔni te tun.»

¹² Pɔyɛɛri na maani ku na yi te tun, o ma vu Mari-ba sɔŋɔ. Wuntu yi Zan Mariki nu mu. Nɔɔna zanzan deen mu kikili daani sɔŋɔ kum ni ba wɔra ba wari We. ¹³ O ma vu o yi manɔŋo boro kum o magi, si ba pɔri si o zɔ. Ka-nyaani maa wɔ sɔŋɔ kum ni, o yiri mu Rɔdi. O ma vu si o nii, wɔɔ mu maga. ¹⁴ O na ve tun, o ma lwarɔ Pɔyɛɛri kwɛrɛ. O maa tiini o jigi wɔpɔlo zanzan ku pa o duri o joori, yi o wɔ pɔri boro kum. O ma vu o ta di nɔɔna bam o wi: «Pɔyɛɛri mu zigi cicwɛŋɔ ni.» ¹⁵ Ba ma lɛr-o ba wi, o co mu. O maa cum yi o ta o wi: «Ku sɔni ku yi ciga mu.» Ba daa ma lɛri ba wi: «Ku ga yi o ciru mu.»

¹⁶ Pɔyɛɛri daa ta maa zigi o magi boro kum taan. Ba laan ma ba ba pɔri. Ba na ne-o tun, ku ma tiini ku su-ba. ¹⁷ O ma zɛŋi o jia o wi, ba cɛgi sɔɔ. O ma daari o maŋi di Yuutu wɔm na ki te o ja-o o nunji pɔna digɛ kam ni tun. O ta ma ta di ba o wi, ba ve ba ta kulu na ki tun ba bɔri Zaki di Zezi karabiɔ bam maama. O laan ma yagi-ba yi o vu jɛŋi kadoŋ.

¹⁸ Tɔga na pɔuri titutu tun, pamaŋna balu ya na yiri Pɔyɛɛri tun wɔbɔŋa vugimi. Ba ma bwe daani ba wi: «Bɛɛ mu ki yi Pɔyɛɛri tɛrɛ?» ¹⁹ Erɔdi ma pa ni si ba kwaani ba beeri o jɛgɛ. Ba ma beer-o taan ba ga. Erɔdi

ma bwe pamaŋna bam o nii, ba ki ta mu yi Piyeeɾu nuŋi, yi o daaru o pa ni si ba gu-ba.

Kuntu na ki ku ke tun, Erɔɗi ma zaŋi Zude ni o vu Sezaari o zɔɔri da.

Ku na ki te yi Erɔɗi ti tun

²⁰ Erɔɗi banɩ deen tiini di zaŋi di Tiiri di Sidon tiina. Je sum kuntu noona bam ma zaŋi ba la kogo si ba vu ba tu Erɔɗi si o yagi. Erɔɗi deen jigi dideeɾu wulu na nii o soŋo kum baŋa ni, o yiri mu Bilasiti. Noona bam ma puli ba di cilonjo didaani wuntu, yi ba daari ba vu Erɔɗi te ba nooni did-o si o yagi o ban-zoŋo kum. Ba deen lagi si ba ni daani, beŋwaani ba titi tu kum yoni ku joni ku wodiiru pe wuntu tu kum ni mu. ²¹ Ba ma li de si ba jeni daani ba nooni taani dim.

De dim na yi tun, Erɔɗi ma kwe o paari gwar-fwaaru o zu. O laan ma jeni o paari jangonjo kum baŋa ni si o nooni di noona bam. ²² O kwera na zaŋi yi o nooni di ba kuntu tun, noona bam ma kaasi baŋa baŋa ba wɩ: «Kwera kantu yi we kwera mu si ka dai nabinzwana nyum.» ²³ Erɔɗi na se ba zula yam yi o wu pe We Di zula tun, Baŋa-We maleka ma pa yawu ja-o hla. Kanzwa ma zu o wu ya di-o ya gu.

²⁴ We kwera kam deen maa jagi je maama, yi noona zanzan se-ka.

²⁵ Banabasi di Sooli ma ti tituŋi dilu ba na ve Zeruzalem si ba tuŋi tun. Ba laan ma ja Zan Mariki ba weli ba titi ni, yi ba nuŋi Zeruzalem ba joori ba vu Antosi.

13

Zezi kogo kum na li Banabasi di Sooli te tun

¹ Zezi kogo kulɩ na wu Antosi ni tun deen jigi We nijonno di balɩ na bri We taani dim tun ba titari ni. Bantu mu yi Banabasi, di Simeyon wulu ba na ba ni nazono tun, di Sireni tu Lukiyusi, di Manayan wulu deen na yi guvirma tu Erɔɗi yuu-dono ba biini ni tun, didaani Sooli. ² De didwi ba maa wura ba zuli Baŋa-We, yi ba ta kwari ba vo ni. We Joro kum laan ma ta ku bri-ba ku wɩ: «Li-na Banabasi di Sooli amu nwaani, si ba taa tuŋi tituŋi dilu amu na kuri-ba si ba tuŋi tun.»

³ Zezi karabia bam na ni kuntu tun, ba daa ma vo ni yi ba loori We ba pa-ba. Ba ma daari ba danɩ ba jia ba baŋa ni, yi ba laan banɩ-ba yi ba viiri.

Pooli di Banabasi na wu Sipri ni te tun

⁴ We Joro kum deen na tuŋi Banabasi di Sooli kuntu tun, ba ma vu ba yi Seliusi. Ba ma zu naboro ba togi nuɩtu kum wu ba vu ba be ba yi Sipri. ⁵ Ba ma vu ba zu Sipri tu kudonɩ, ku yiri mu Salamini. Ba na yi da tun, ba maa zɔɔri Zwifa bam We-di sum ba toli We kwera. Zan Mariki maa wu ba tee ni o weli-ba.

⁶ Ba ma zaŋi Salamini ni ba tɔli je sum maama ba ke. Ba ma vu ba yi Pafosi. Ba ma jeeri liri tu wodonɩ daani, o yiri mu Bar-Zezi, yi o yi Zwifu. O deen pai o yi We nijonnu mu yi o dai. ⁷ O maa yi guvirma tu Serziu Polusi kwaga noonu mu. Guvirma tu wum maa jigi swan lanyirani. O ma beŋi Banabasi di Sooli o pa ba ba o te. O maa lagi si o ni We kwera kam. ⁸ Liri tu wum ma zaŋi o wura o culi ba brim dim. O maa kwaani si o ci guvirma tu wum si o yi se We ciga kam. Liri tu wum yiri didonɩ mu yi Elimasi di Greki tiina taani. ⁹ Sooli wulu yiri didonɩ ta na yi Pooli tun deen jigi We Joro kum dam lanyirani. O ma nii liri tu wum viri, yi o wɩ: ¹⁰ «N wu su di sɩtuna mu didaani baloro. Nmu yi sɩtaani juna noonu mu. Nmu culi wənu tɩɩ maama na lana tun. Nmu tiini n kwaana si n

pipiri dí Yuutu wɔm cɪga kam sɪ ka ji wwan mu. ¹¹ Nii, Baŋa-We wó ba DI magɪ-m dɪ DI ji-dɪa lele kɔntɔ. Ní ji lilwe yɪ n daa n bá na wɪa pooni, sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ We na lagɪ tɪn.»

O na tagɪ kɔntɔ tɪn, bídwɪ baŋa nɪ mu Elimasɪ yɪə dwe, yɪ o zɪgɪ lim wɔnɪ. O maa ve o kɪkara, yɪ o lagɪ vaŋɪnɔ sɪ o ja o juŋa. ¹² Gɔvɪrma tu wɔm na nɛ kulɔ na kɪ tɪn, o laan ma kɪ o wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi Krisi. Dí Yuutu cɪga kam ba na brɪ-o tɪn ma sɔ-o.

Pooli-ba na wɔ Antɔsɪ nɪ te tɪn

¹³ Pooli dɪ o badonnə bam laan ma zaŋɪ Pafɔsɪ nɪ ba zɔ naboro ba vu ba yɪ Pamfili tɔw kɔdɔŋ, kɔ yɪrɪ mu Pɛrɪzɪ. Zan Marɪkɪ ma yagɪ-ba dáanɪ, yɪ o daari o joori Zeruzalem. ¹⁴ Ba daa maa zɪgɪ Pɛrɪzɪ nɪ ba vu Antɔsɪ kulɔ na wɔ Pisidi nɪ tɪn. Zwifə bam siun de dɪm na yɪ tɪn, ba ma vu ba zɔ ba We-digə kam wɔ ba je da. ¹⁵ Nɔɔna ma zaŋɪ ba karɪmɪ Moyisi callu twaanɔ tɪm dɪ faŋa faŋa We nijɔŋnə bam twaanɔ tɪn wɔnɪ. Ba na karɪmɪ ba ti tɪn, ba yigə tiinə bam ma tɔŋɪ nɪ ba pa Pooli-ba, yɪ ba wɪ: «Dí ko-biə-ba, abam na jɪgɪ kwɪə yalɔ na wó zəni nɔɔna bam tɪn, sɪ á zaŋɪ á ta.»

¹⁶ Pooli ma zaŋɪ wɛɛnɪ o zəŋɪ o juŋa, yɪ o laan daari o ta o wɪ: «Yisɪrayelɪ dwi tiinə-ba dɪdaanɪ dwi-ge tiinə balɔ na kwarɪ We tɪn, cəgi-na a na lagɪ a ta kulɔ tɪn. ¹⁷ We dɪlɔ dɪbam Yisɪrayelɪ tiinə bam na tɔgɪ tɪn deen mu kuri dí nabaara bam, sɪ ba taa yɪ DI tɪtɪ nɔɔna. Maŋa kam ba deen na yɪ vərə Ezipi nɪ tɪn mu We pe ba puli zanzan. DI ma daari DI ma DI tɪtɪ ji-dɪa kam DI lɪ-ba DI pa ba nɔŋɪ tɔw kɔm kɔntɔ nɪ. ¹⁸ Ba na beeri kagɔba wɔnɪ taan bɪna fiinna tɪn, DI ma kɪ wɔ-zuru dɪdaanɪ ba. ¹⁹ Ba na zɔ Kanaan tɪn, DI ma pa tɔw kɔm dwi dwi tiinə kuni bɪrpe cəgɪ, yɪ DI daari DI pa DI tɪtɪ nɔɔna Yisɪrayelɪ tiinə bam taa te tɔw kɔm kɔntɔ. ²⁰ Kɔntɔ kəm dɪm maama yɪ nɔnɛnɪ bɪna biə-yana dɪ finnu mu (450).

Kɔntɔ kwaga nɪ, We laan ma kuri yigə tiinə DI pa-ba yɪ bantɔ te-ba taan, kɔ vu kɔ yɪ maŋa kam DI nijɔŋnu Samɔwɛlɪ na tu o ba o te-ba tɪn. ²¹ Nɔɔna bam laan ma loori Samɔwɛlɪ sɪ o tiŋɪ pɛ o pa-ba. We ma tiŋɪ Benzamen dwi tu dɪdɔba DI pa-ba, o yɪrɪ mu Sayuli. O yɪ Kisi bu mu. O maa ji ba pɛ bɪna fiinna. ²² We deen ma ba DI lɪ Sayuli paari dɪm wɔnɪ, yɪ DI daari DI pa Davidi ji ba pɛ. We deen tagɪ wɔntɔ taanɪ DI wɪ: «Zese bu Davidi yɪ nɔɔnɔ wɔlɔ na su amɔ wɔ tɪn. Wɔntɔ wó kɪ kulɔ maama a wɔbɔŋa na lagɪ tɪn.»

²³ Kɔ nan yɪ wɔntɔ dwi dɪm wɔnɪ mu We pe Zezi ba. We ma tɔgɪ nɪ dɪlɔ DI na goni tɪn DI pa Zezi ji dɪbam Yisɪrayelɪ tiinə bam Vɪrnɔ. ²⁴ Maŋa kam Zezi ta na wɔ puli o tituŋa yam tɪn, Zan deen mu brɪ Yisɪrayelɪ tiinə bam maama o wɪ, ba ləni ba wɔrɔ ba yagɪ kəm-balwaarɔ, sɪ ba daari ba pa ba miisi-ba na wɔnɪ We ŋwaanɪ. ²⁵ Kɔ na tu kɔ daari finfɪn sɪ Zan ti o tituŋa yam tɪn, o ma bwe nɔɔna bam o wɪ: «Abam bɔŋɪ sɪ amɔ yɪ wɔɔ mu? Amɔ dai wɔlɔ wɔm á na tɪnɪ tɪn. Wɔntɔ nan lagɪ o saŋɪ a kwaga mu o ba, yɪ a wɔ maŋɪ sɪ a bɔwɪlɪ o nɛ natra dɪ.»

²⁶ A ko-biə-ba, Abraham dwi tiinə dɪ dwi-ge tiinə balɔ na kwarɪ We tɪn, kɔ yɪ dɪbam mu We pe sɪ dí nɪ DI taanɪ dɪm kɔntɔ, sɪ dí wanɪ dí lwarɪ DI na lagɪ DI vrɪ dɪbam DI yagɪ te tɪn. ²⁷ Zeruzalem tiinə bam dɪ ba yigə tiinə bam nan wɔ lwarɪ Zezi na yɪ wɔlɔ tɪn. Kɔ daa zɪ yɪ wənnu tɔw We nijɔŋnə bam na pɔpɔnɪ ba tiŋɪ yɪ nɔɔna yəni ba karɪmɪ-tɪ ba siun da yam maama nɪ tɪn, ba ba ni wənnu tɔntɔ kuri dɪ. Ba nan na pɛ Zezi na cam tɪn, kɔ pɛ We nijɔŋnə bam na pɔpɔnɪ kulɔ tɪn sɪnɪ kɔ kɪ. ²⁸ Ba maa ba jɪgɪ taanɪ dɪlɔ na wó pa ba gɔ-o tɪn. Dɪ kɔntɔ dɪ, ba ta ma loori Pilatɪ sɪ

o pa ba gu-o. ²⁹ Ba ma kɪ kulɔ maama na maŋɪ kɔ pɔpɔni We tɔnɔ kɔm wɔni yi kɔ ta o taani tɪn ba ti. O na tigi tɪn, ba laan ma par-o tɔn-dagara kam banja ni ba ja vu ba kɪ yibeeli wɔni. ³⁰ We laan ma pa o bi o yagi tɔni. ³¹ O maa wɔra da kɔgɔ kɔgɔ. O na wɔra tɪn, kuni zanzan mu o bɪ o tɪti o karabiə bam yigə ni, balɔ ya na tɔgi did-o Galile ni ba beeri ba ve Zeruzalem tɪn. Bantu laan mu yi o maana tiinə ba bɪ o cɪga kam ba pa dɪbam Yisɪrayeli tiinə bam.

³² Dɪbam nan tu abam te mu sɪ dɪ tɔɔli We kwər-ywəŋə kam dɪ bɪ abam. Kɔ nan yi ni, We deen na goni ni dɪ dɪbam nabaara bam ni Dɪ wɔ kɔlɔ tɪn mu, ³³ Dɪ laan sɪni Dɪ kɪ Dɪ pa dɪbam balɔ na yi ba naaru tɪn. Mu kuntu mu Dɪ bi Zezi Dɪ pa o yagi tɔni. Kɔ yi nunɛni kɔ na maŋɪ kɔ pɔpɔni We ləŋ-ŋwi tɔnɔ pɔɔrɪm bile tu wɔni te tɪn kɔ wɪ:

<Nmɔ mu yi amɔ Bu

yi zɪm amɔ dɪ jigi nmɔ Ko.>

³⁴ We tɔnɔ kɔm daa ta bɪ We na wɔ bi-o Dɪ pa o yagi tɔni, sɪ o yira yi pɔ. Kɔ ma ta kɔ wɪ:

<Aá pa n na wo-laarɔ cɪga cɪga,

ni a na maŋɪ a go ni sɪ a pa Davidi na-tɪ te tɪn.>

³⁵ We tɔnɔ kɔm jəgə kadoŋ ni Davidi pɔpɔni o wɪ:

<Nmɔ We bá sɛ sɪ n tɪti Wɔ-pɔŋo Tu wɔm yira pɔ.>

³⁶ Kɔ nan na yi Davidi tɪti, wɔntɔ deen tɔŋi We tituŋa yam maŋa kalɔ o na ŋwi tɪn, yi o laan ba o ti. Ba ma kwe-o ba kɪ o nabaara bam tee ni. O yira yam ma sɪni ya pɔ. ³⁷ Kɔ daari, wɔlɔ wɔm We na pɛ o bi o yagi tɔni tɪn, wɔntɔ yira nan wɔ pɔgi.

³⁸ A ko-biə-ba, abam maŋɪ sɪ á lwarɪ ni kɔ yi Zezi ŋwaani mu dɪ jigi cwəŋə sɪ dɪ bɪ abam ni We wɔ wantɔ Dɪ yagi á lwarɪm Dɪ ma cɛ abam.

³⁹ We cullu tɪlɔ Dɪ na kɪ Moyisi juŋa ni tɪn warɪ tɪ pa á lwarɪm dɪm ti. Kɔ daari wɔlɔ maama na kɪ o wɔ-dɪba dɪ Zezi tɪn wɔ na vrɪm We tee ni, dɪ o lwarɪm dɪm maama na ti wɔntɔ ŋwaani tɪn. ⁴⁰ Nan taá yɪrɪ-na á tɪti, sɪ lɛɛrɔ tɪlɔ We niŋɔŋə bam na pɔpɔni tɪ taani tɪn yi zanɪ tɪ yi abam. ⁴¹ Ba deen tagi ba wɪ:

<Nii-na, abam balɔ na yəni á gooni amɔ We cɪga kam tɪn,

abam yira wɔ sɔɔrɪ yi á ti.

Benwaani kɔ na yi kəm dɪlɔ a na lagɪ a kɪ abam da yam kuntu ni tɪn,

abam bá sɛ ni dɪ yi cɪga,

nɔɔnɔ na maŋɪ o bɪ abam tɪ kuri dɪ, á ta bá sɛ.> »

⁴² Pooli na tagi kuntu o ti tɪn, o dɪ Banabasɪ ma zanɪ sɪ ba nuŋi We-digə kam wɔni. Ba na lagɪ ba viiri tɪn, nɔɔna bam ma ta dɪ ba sɪ ba joori ba ba siun de didoŋ dɪm ni, sɪ ba daa ta nɔɔni taani dɪm kuntu dɪ ba. ⁴³ Nɔɔna bam ma zanɪ ba jagɪ. Ba zanzan ma tɔgi Pooli dɪ Banabasɪ, Zwifə bam dɪ dwi-ge tiinə balɔ na nigi We yi ba tɔgi cullu tɪlɔ Dɪ na pɛ dɪbam Zwifə bam tɪn dɪ maa tɔga. Pooli dɪ Banabasɪ maa ta dɪ nɔɔna bam sɪ ba ta kwaani ba dalɔ We Dɪ zaani dɪlɔ Dɪ na pɛ-ba tɪn ŋwaani.

⁴⁴ Ba siun de dɪm ma joori dɪ yi. Nɔɔna zanzan ma la daani sɪ ba cəgi Banja-We kwərə kam, kɔ ge fiɪn sɪ kɔ taa nyɪ dɪ tɪlɔ kɔm nɔɔna maama mu lagɪ da te. ⁴⁵ Zwifə bam na nɛ kɔgɔ kɔm na su je sɪm maama tɪn, ba maa tiini ba jigi wɔ-gurɔ dɪ ba. Ba ma yáali Pooli na te kɔlɔ tɪn, yi ba kwari ba twɔ-o. ⁴⁶ Pooli dɪ Banabasɪ laan ma fɔgi ba nɔɔni dɪ baari, yi ba wɪ: «Dɪ

ya maŋɪ sɪ dɪ puli abam tee ni mu dɪ nɔɔni We kwərə kam. Abam nan na maŋɪ á wɔ sɛ-ka tɪn, abam ba buŋi ni á maŋɪ dɪ We ŋwi-dɔŋa kam.

Kuntu n̄waani dí wú vu dwi-ge tiinə bam te dí daari abam. ⁴⁷ Dí Yuutu wóm na pɛ dɪbam ni dɪlɔ tɪn mu tɪntɔ:
 <Amu Wɛ tɪŋi nmɔ sɪ n ja a pooni dɪm
 n vu n pa dwi-ge tiinə bam,
 sɪ n wani n pa nabiinə na vrɪm
 lɔgɔ baŋa je maama nɪ.> »

⁴⁸ Dwi-ge tiinə balɔ na wɔra yɪ ba ni kuntu tɪn, ba maa jɪgɪ wɔpolo, yɪ ba pa Baŋa-Wɛ kwɛrɛ kam jɪgɪ dam. Balɔ maama na maŋɪ sɪ ba na Wɛ n̄wi-dɪŋa kam tɪn mu sɪni ba kɪ ba wɔ-dɪdɔa dɪ Zezi.

⁴⁹ Baŋa-Wɛ kwɛrɛ kam ma jagɪ je sɪm kuntu maama wɔni. ⁵⁰ Kɔ daari Zwifə bam ma kwaanɪ ba pa kaana balɔ jɪŋa na jɪgɪ yɪ ba nɪgɪ Wɛ tɪn dɪ tɪv kum yigə tiinə bam bana zaŋɪ dɪ Pooli dɪ Banabasi. Ba dɛɛn ma pa ba yaari Pooli dɪ Banabasi, yɪ ba daari ba zɛli-ba ba pa ba nuŋɪ ba tɪv kum wɔni. ⁵¹ Ba na kɪ-ba kuntu tɪn, Pooli dɪ Banabasi ma pɪsɪ ba nɛ fogo kum ba yagɪ da, sɪ kɔ brɪ nɪ ba wɔ kɪ lanyɪrani. Ba laan ma daari ba vu Yikon. ⁵² Zezi karabiə bam dɛɛn tiini ba jɪgɪ wɔpolo, yɪ Wɛ Joro kum wɔ ba tee nɪ lanyɪrani.

14

Pooli dɪ Banabasi na wɔ Yikon nɪ te tɪn

¹ Pooli dɪ Banabasi na wɔ Yikon nɪ tɪn, ba daa ta ve Zwifə bam Wɛ-diga kam. Ba n̄ɔɔni Wɛ taani dɪm ba brɪ n̄ɔɔna bam, yɪ ba zanzan kɪ ba wɔ-dɪdɔa dɪ Zezi, Zwifə dɪ dwi-ge tiinə dɪ. ² Kɔ daari Zwifə badonnə vɪn Wɛ taani dɪm. Bantɔ ma zaŋɪ ba vugimi dwi-ge tiinə bam wɔbɔŋa ba pa ba wɔwɔ cɔgɪ dɪ Zezi karabiə bam. ³ Pooli dɪ Banabasi maa zɔvri da taan. Ba na wɔra kuntu tɪn, ba maa n̄ɔɔni dí Yuutu Zezi taani dí baari yɪ ba kɪ ba wɔ-dɪdɔa dɪd-o. Ba maa te dí Yuutu wóm na kɪ n̄ɔɔna lanyɪrani te tɪn, yɪ o zɪgɪ ba taani dɪm kwaga nɪ dɪ o na pɛ-ba dam sɪ ba taa kɪ wo-kɪnkagɪla dɪ wəɛnu tɪlɔ na brɪ Wɛ dam tɪn. ⁴ Tɪv kum n̄ɔɔna bam dɛɛn p̄ɔɔri bɪle mu. Badaara tɔgɪ Zwifə bam mu, yɪ badonnə dɪ tɔgɪ Zezi tɪntɔŋna bam.

⁵ Dwi-ge tiinə dɪ Zwifə badonnə dɛɛn ma lɪ wɔbɔŋa ba wɛli dɪdaani ba yigə tiinə bam, sɪ ba yaari Zezi tɪntɔŋna bam, sɪ ba dɔli-ba dɪ kandwa. ⁶ Ba na lɔwari kɔ ni nɪ tɪn, ba ma duri ba vu Likoni tɪni dɪm, Lisitri dɪ Derɪbɪ dɪ tɪ-niə yam maama. ⁷ Ba na wɔra tɪn, ba maa tɔɔli Wɛ kwɛr-ywɛŋə kam ba brɪ n̄ɔɔna.

Kɔ na kɪ te Lisitri nɪ tɪn

⁸ N̄ɔɔnu dɛɛn mu wɔ Lisitri nɪ, o yɪ kɔrɔ mu. Kɔ na zɪgɪ o lɔra maŋa nɪ o maŋɪ o wari o vu. ⁹ O dɛɛn maa tɔgɪ o je o cɔgɪ Pooli na n̄ɔɔni taani dɪlɔ tɪn. Pooli ma nɪi-o ziin, yɪ o lɔwari nɪ o kɪ o wɔ-dɪdɔa dɪ Zezi sɪ o wani o na yazurɛ. ¹⁰ O laan ma ta dɪ kwɛr-dɪa o wɪ: «Zaŋɪ wɛɛni n zɪgɪ n nɛ sɪm baŋa nɪ ywam!» O na tagɪ kuntu tɪn, kɔrɔ kum ma zaŋɪ wɛɛni kɔ faŋɪ kɔ cwɪ yɪ kɔ sɪŋɪ vɛŋɛ.

¹¹ Nɔn-kɔgɔ kum na nɛ kɔlɔ Pooli na kɪ tɪn, ba maa tiini ba n̄ɔɔni baŋa baŋa dɪ ba tɪti dɪwɪ taani dɪm ba wɪ: «Kɔ yɪ dɪbam wa yam mu jigi nabiinə ya tu ya ba dɪbam te.» ¹² Ba ma pa Banabasi yɪri nɪ Ziusi. Pooli dɪ yɪri maa yɪ Ermesɪ, bɛŋwaani kɔ yɪ wɔntɔ ya mu n̄ɔɔni taani dɪm.

¹³ Ba dɛɛn maa jɪgɪ digə ba tɪv kum daa nɪ ba na yɛni ba kaani ba wɛ Ziusi da tɪn. Ba kaanɪm tu wóm ma zaŋɪ o ja nabe dɪ tweeru punnu tɪlɔ ba na sɔgɪ tɪn o ba o zɪgɪ tɪv kum nɪ nɪ. Wɔntɔ dɪdaani nɔn-kɔgɔ kum maama dɛɛn maa lagɪ sɪ ba gɔ nabe sɪm ba ma kaani Zezi tɪntɔŋna bam.

¹⁴ Banabasi dɪ Pooli ma lɔwari ba na bɔŋɪ sɪ ba kɪ te tɪn. Ba wɔ ma cɔgɪ

zanzan. Ba ma ja ba gwaaru ba kaaru, yi ba daaru ba duri lila ba zu non-koŋo kum wu. Ba maa te baya baya ba wɔ: ¹⁵ «Nɔɔna-ba, bɛɛ mu yi abam lagɔ á kɛ kuntu? Dɔbam yi nabiinɛ mu, ni abam di te. Dɔbam nan tu yo seeni sɔ dí tɔɔli We kwɛr-ywɛŋɛ kam mu dí bɔi abam, sɔ á yagɔ jwɛnɛ kaanum, sɔ á daaru á taá tɔɔi Nwɔa Tu Baya-We. Dɔntu mu kɛ weyuu di tɔɔa di na-fara di wɛɛnu tɔɔ maama na wu ti wɔni tɔn. ¹⁶ Faŋa tɔn, We dɛɛn yagɔ dwi maama sɔ di kɛ di wɔbɔɔna na lagɔ te tɔn. ¹⁷ Dɔ kuntu di, DI ta yɛni DI kɛ abam lanyɔranɔ, sɔ ku pa á lwarɔ ni DI yi We cɔga cɔga. DI yɛni DI pa dɔa nɔa yi wɔdiiru kɛ ti maŋa ni. DI paɔ abam wɔdiu yi á di, yi DI paɔ abam wɔpɔlo lanyɔranɔ.» ¹⁸ Pooli na tagɔ kuntu tɔn, ku ya gɛ finfin mu sɔ nɔɔna bam kwe wɛɛnu tɔn ba ma kaanɔ-ba, yi ba laan yagɔ.

¹⁹ Zwifɛ badonnɛ ya nunji Antɔsɔ mu Pisidi tɔn ni ba ba. Badaara di ma nunji Yikon ba ba. Bantu ma pa koŋo kum maama wɔɔ lɛni di Pooli. Ba laan ma dɔl-o di kandwa, yi ba daaru ba tuur-o ba ja nunji tɔn kum wɔni. Ba ya bɔɔni ni o tɔɔi mu. ²⁰ Zezi karabiɛ bam laan ma vu ba gilim-o. O ma zanɔ ba titari ni o joori o zu tɔn kum wu. Tɔga na pɔɔri tɔn, o ma tɔɔi didaanɔ Banabasɔ yi ba vu Derɔbi.

Ba na joori ba vu Antɔsɔ te tɔn

²¹ Pooli di Banabasɔ na wu Derɔbi ni tɔn, ba ma tɔɔli We kwɛr-ywɛŋɛ kam yi nɔɔna zanzan ji Zezi karabiɛ. Ba daa ma joori ba vu Lisitri di Yikon, yi ba daaru ba kɛ ba yi Antɔsɔ kɔɔl na wu Pisidi wɔni tɔn. ²² Ba na maa ve kuntu tɔn, ba ma pa balɔ maama na yi Zezi karabiɛ tɔn na baari, yi ba kwe-ba sɔ ba fogɔ ba taa tɔɔi We cwɛŋɛ kam, sɔ ba yi yagɔ-ka. Ba ta ma bɔi-ba ba wɔ: «Dɔbam balɔ maama na tɔɔi Zezi tɔn, dí wɔ na yaara zanzan mu sɔ dí laan zu We paari dɔm wu.»

²³ Je sɔɔ maama ba na ve tɔn, ba li nakwa Zezi koŋo kum wɔni sɔ ba taa nii-ba. Ba maa yɛni ba wɔ ni ba loori We ba pa nakwa bam, yi ba kɔ-ba dí Yuutu juŋa ni, o na yi wɔɔl ba na kɛ ba wu-dɔdɔa did-o tɔn ŋwaani.

²⁴ Ba dɛɛn ma da Pisidi ba kɛ. Ba ma vu ba yi Pamfilɔ je sɔm. ²⁵ Ba na wɔra tɔn, ba ma vu Perɔzi ba ŋɔɔni We taani dɔm da, yi ba daaru ba vu Atali. ²⁶ Ba laan ma zɔɔi daani ba zu naboro ba joori ba vu Antɔsɔ kɔɔl na wu Siiri wɔni tɔn. Ku dɛɛn yi kantɔ jɔgɛ kam ni mu Zezi koŋo kum nɔɔna bam ya kwe-ba ba kɛ We juŋa ni, sɔ DI zɛni-ba sɔ ba wani ba vu ba tɔɔni kɔɔl ba laan na tu ba tɔɔni ba ti tɔn. ²⁷ Ba na yi Antɔsɔ tɔn, ba ma pa Zezi koŋo kum la daani, yi ba laan tɔli kɔɔl maama We na kɛ di ba tɔn ba bɔi-ba, di DI na pɔri cwɛŋɛ DI pa dwi-ge tiinɛ sɔ ba wani ba kɛ ba wu-dɔdɔa di Zezi tɔn. ²⁸ Ba ma zu Zezi karabiɛ bam tee ni ba daani.

15

Zezi koŋo kɔɔl na wu Zeruzalem ni tɔn ŋɔɔni dwi-ge tiinɛ bam taani

¹ Nɔɔna badonnɛ ma zanɔ Zude ni ba vu Antɔsɔ. Ba maa wɔra ba bɔi Zezi karabiɛ bam ba wɔ: «Abam na wu se á tɔɔi Moyisi callu tɔn na bɔi te sɔ á go á bɛkɛri, á bá wani á na vrɔm.»

² Pooli di Banabasɔ na ni kuntu tɔn, ba ma tiini ba magɔ kantɔɔo di nɔɔna bam. Kuntu ŋwaani Zezi koŋo kum ma li wɔbɔɔna sɔ ba li Pooli di Banabasɔ di nɔɔna badonnɛ ba wɔni, sɔ ba ja taani dɔm ba vu Zeruzalem ba kɛ Zezi tɔntɔɔna bam di nakwa bam ja ni.

³ Zezi koŋo kum ma bani-ba yi ba kɛ. Ba ma vu ba da Fenisi di Samari je sɔm. Ba na maa ve tɔn, ba maa te dwi-ge tiinɛ na lɛni ba wɔɔɔ ba se We te tɔn ba bɔi nɔɔna bam. Zezi karabiɛ bam na ni kuntu tɔn, ku ma pa ba

maama juḡi wupolo lanyirani. ⁴ Ba ma vu ba yi Zeruzalem. Zezi tintuḡna bam di o kōḡo kum maama di ba nakwa bam ma jeeri-ba lanyirani. Ba laan ma maḡi ba bri-ba Wε na ki kulɔ di ba tun. ⁵ Zwifə badaara balɔ na wɔ Farizian kōḡo kum wɔni yi ba ba ba tōḡi Zezi tun ni taani dum. Ba ma zaḡi ba ta ba wɔ: «Nōona bantɔ maḡi sɔ ba ḡo ba bəkəri mu, sɔ ba daari ba sɛ Moyisi cullu tum maama na bri te tun.»

⁶ Zezi tintuḡna bam di o kōḡo kum nakwa bam ma la daani sɔ ba bwe taani dum ba nii. ⁷ Ba na maḡi kantōḡo taan tun, Pɔyεeri ma zaḡi ba wɔni o ta o wɔ: «A ko-biə-ba, abam ye sɔ Wε deen kuri amɔ abam wɔni, sɔ a vu dwi-ge tiinə bam te sɔ a bri-ba DI kwər-ywəḡə kam, sɔ ba daari ba sɛ-ka. ⁸ Wε na ye nōona wɔbuḡa na yi te tun, DI ma pa-ba DI Joro kum, ni DI na maḡi DI pa dibam te tun, sɔ ku bri ni DI suni DI vɔ-ba ba lwarum wɔni. ⁹ DI ma wɔ pōori bantɔ di dibam daani. DI fōḡi DI kwe ba wɔbuḡa mu di ba na ki ba wɔ-didɔa di Zezi tun ḡwaani. ¹⁰ Kuntɔ tun, beḡwaani mu á buḡi sɔ á maḡi Wε á nii di á na laḡi á pa Zezi karabiə bam zɔḡi zila yalɔ na dummə ya dwe-ba tun? Ku na yi dibam nabaara bam naa dibam titi di, dí warɔ dí tōḡi kənə yantɔ cwəḡə, yi á laḡi á pa bantɔ tōḡi-ka. ¹¹ Ku nan dai kuntɔ. Wε na jonji dibam DI yaḡi te tun, ku yi dí Yuutu Zezi zaani dum ḡwaani mu, di dí na ki dí wɔ-didɔa did-o tun. Ku nan yi bidwɔ mu di bantɔ di.»

¹² Ba kōḡo kum maa je, yi ba cəḡi sōɔ sɔ ba ni taani dum. Pooli di Banabasi ma zaḡi ba ta Wε na de bantɔ juḡa DI ki wo-kinkagila di wəənu tɔlɔ na bri DI dam dwi-ge tiinə bam te tun. ¹³ Ba na ḡōoni ba ti tun, Zaki ma zaḡi o ta o wɔ: «A ko-biə-ba, á cəḡi-na a na laḡi a ta kulɔ tun. ¹⁴ Simōn Pɔyεeri maḡi o ta o bri dibam, Wε na sɔḡi DI bri DI titi dwi-ge tiinə bam tee ni yi DI li nōona ba wɔni sɔ ba taa yi DI titi nōona te tun. ¹⁵ Wε nijōḡə bam na tagi kulɔ faḡa faḡa tun didaani kəm dintɔ maama yi bidwɔ mu. Ku pɔpɔni Wε tōḡo kum wɔni ku wɔ:

¹⁶ «Kuntɔ kwaga ni amɔ Wε wɔ joori a ba, yi a daa lɔ Davidi sōḡo kulɔ ya na cōḡi tun. Amɔ wɔ fōḡi a lɔ di-dōḡo kum, sɔ ku ji sō-dḡḡo.

¹⁷ Kuntɔ tun, nōona balɔ na daari tun wɔ kwaani sɔ ba lwarɔ amɔ wɔlɔ na yi ba Yuutu Baḡa-Wε tun.

Dwi-ge tiinə balɔ a na li sɔ ba taa yi a titi nōona tun wɔ lwarɔ amɔ. Yuutu Baḡa-Wε mu tagi kuntɔ, yi DI pa wəənu tum suni ti ki.

¹⁸ DI maḡi DI pa nōona lwarɔ wəənu tintɔ ni ni faḡa faḡa mu.» »

¹⁹ Zaki ta ma ta o wɔ: «Kuntɔ ḡwaani amɔ buḡi sɔ, dí wɔ maḡi sɔ dí yaari dwi-ge tiinə balɔ na tu ba sɛ Wε tun. ²⁰ Dí nan na wɔ ki kulɔ tun, dí wɔ pɔpɔni tōḡo mu dí pa-ba, sɔ dí bri-ba ni ba daa yi taa di wɔdiu kulɔ nōona na me ba kaani jwəḡə yi ku ba lana tun, sɔ ba yi cōḡi ba titi di kaana, sɔ kaana di yi cōḡi ba titi di baara. Dí wɔ ta di ba sɔ ba yi di varum wɔlɔ ba na jujugi ba ḡv tun, sɔ ba yi di jana di. ²¹ Beḡwaani, ku na sɔḡi faḡa faḡa tun, ba maḡi ba karumi Moyisi tōḡo kum Zwifə Wε-di sɔm ni ba siun de maama wɔni, yi nōona yəni ba bri wəənu tɔlɔ na pɔpɔni da tun tumi dum maama wɔni.»

²² Ba maama na ni kuntɔ tun, Zezi tintuḡna bam di o kōḡo kum nakwa bam maa li wɔbuḡa sɔ ba li nōona ba wɔni, sɔ ba tōḡi di Pooli di Banabasi ba vu Antioxi. Ba deen ma li nōona bale balɔ na yi yigə tiinə ba kōḡo kum wɔni tun. Ba didɔa yiri mu Zudi wɔlɔ yiri didoḡ na yi Basaba tun. Wɔdōḡ

wom yuru mu Silasi. ²³ Ba ma pupuru tonc si ba tuni-ba di ku, yi tonc kum wuni ku wi:

«Dibam balu na yi á ko-biè tun, Zezi tintonja bam di o kogo kum nakwa bam, di joni abam, dwi-ge tiine balu na tu á togi Zezi yi á zuri Antosi ni, di Siiri di Silisi ni tun.

²⁴ Dibam ni ni di kogo kum noona badonne mu zari ba ba abam te, ba yaari abam ba pa á wubnja cogi di kulb ba na bri abam tun. Dibam nan wu pe-ba cwajè si ba ki kuntu. ²⁵ Kuntu njwaani dibam maama mu ki ni daani si di li noona di tuni-ba abam tee ni, si ba togi di dibam cilonsonnu Banabasi di Pooli ba ba.

²⁶ Bantu mu yi balu na kwe ba njwa maama ba pa di Yuutu Zezi Krisi titonja yam njwaani tun. ²⁷ Dibam nan mu tuni Zudi di Silasi abam tee ni, si ba ba ba fogi ba njoni ba bri abam kulb di na pupuru tun.

²⁸ We Joro kum didaani dibam maama bunu ni ku wu manj si di yaari abam zanzan. Wono kulb yurani na yi fifun si á yi ki tun mu tintu: ²⁹ Á yi zari á di wodi kulb ba na me ba kaani jwèné tun. Á yi di jana. Á yi di varum wulu ba na jujugi ba gu tun. Á yi cogi á titi di kaana, si kaana di yi cogi ba titi di baara. Á na jigi á titi di wènu tintu maama, á wu taá ki lanyirani. We wu pa abam yazurè.»

³⁰ Ba na pupuru kuntu ba ti tun, ba laan ma tuni noona bam si ba vu Antosi. Ba na yi da tun, ba ma la ba kogo kum maama daani, yi ba daari ba pa-ba tonc kum si ba karimu. ³¹ Noona bam na karimu tonc kum tun, ba maa jigi wupolo lanyirani di ku na fogi ku zoni ba wubnja tun. ³² Zudi di Silasi na yi We nijonè tun deen ma tiini ba njoni di noona bam ba pa ba na pu-dia di baari. ³³ Ba maa daani ba tee ni, yi ba ba ba lagi ba viiri. Zezi kogo kum noona bam ma banti-ba, yi ba joori ba vu balu na tuni-ba tun te di yazurè.

[³⁴ Silasi ma li wubnja si o manj da.] ³⁵ Ku daari Pooli di Banabasi di ma manj Antosi ni. Ba deen maa togi di noona zanzan ba tooli di Yuutu We kwèrè kam yi ba bri Di ciga kam.

Pooli di Banabasi na pòri daani te tin

³⁶ Ba na daani da da yagratu tun, Pooli ma ta di Banabasi o wi: «Pa di joori di vu di nii di ko-biè bam tuni dilu maama wuni di na manj di tooli di Yuutu wom kwèrè kam da tun, si di nii ku na yi te tun.» ³⁷ Banabasi ma se yi o lagi si Zan Mariki taa togi didaani ba o tunja. ³⁸ Pooli maa bunu ni ku wu manj si o togi o weli ba wuni, bejwaani manja kalu ba deen na wu Pamfili ni tun wuntu yagi-ba mu, yi o daa ba togi di ba o tunja. ³⁹ Ba ma tiini ba magi kantogo daani, yi ku pa ba pwe da-tee ni. Banabasi ma ja Zan Mariki yi ba vu ba zu naboro si ba vu Sipri. ⁴⁰ Pooli di ma li Silasi si ba togi daani ba vu. Zezi karabiè bam ma ki-ba di Yuutu wom juna ni si o zoni-ba. Ba laan ma zari ba ke. ⁴¹ Ba ma togi Siiri di Silisi wu, yi ba pa Zezi kogo kum noona bam na wu je silu maama tun fogi ba zigi di dam lanyirani.

[³⁴ Silasi ma li wubnja si o manj da.] ³⁵ Ku daari Pooli di Banabasi di ma manj Antosi ni. Ba deen maa togi di noona zanzan ba tooli di Yuutu We kwèrè kam yi ba bri Di ciga kam.

Pooli di Banabasi na pòri daani te tin

³⁶ Ba na daani da da yagratu tun, Pooli ma ta di Banabasi o wi: «Pa di joori di vu di nii di ko-biè bam tuni dilu maama wuni di na manj di tooli di Yuutu wom kwèrè kam da tun, si di nii ku na yi te tun.» ³⁷ Banabasi ma se yi o lagi si Zan Mariki taa togi didaani ba o tunja. ³⁸ Pooli maa bunu ni ku wu manj si o togi o weli ba wuni, bejwaani manja kalu ba deen na wu Pamfili ni tun wuntu yagi-ba mu, yi o daa ba togi di ba o tunja. ³⁹ Ba ma tiini ba magi kantogo daani, yi ku pa ba pwe da-tee ni. Banabasi ma ja Zan Mariki yi ba vu ba zu naboro si ba vu Sipri. ⁴⁰ Pooli di ma li Silasi si ba togi daani ba vu. Zezi karabiè bam ma ki-ba di Yuutu wom juna ni si o zoni-ba. Ba laan ma zari ba ke. ⁴¹ Ba ma togi Siiri di Silisi wu, yi ba pa Zezi kogo kum noona bam na wu je silu maama tun fogi ba zigi di dam lanyirani.

[³⁴ Silasi ma li wubnja si o manj da.] ³⁵ Ku daari Pooli di Banabasi di ma manj Antosi ni. Ba deen maa togi di noona zanzan ba tooli di Yuutu We kwèrè kam yi ba bri Di ciga kam.

Pooli di Banabasi na pòri daani te tin

³⁶ Ba na daani da da yagratu tun, Pooli ma ta di Banabasi o wi: «Pa di joori di vu di nii di ko-biè bam tuni dilu maama wuni di na manj di tooli di Yuutu wom kwèrè kam da tun, si di nii ku na yi te tun.» ³⁷ Banabasi ma se yi o lagi si Zan Mariki taa togi didaani ba o tunja. ³⁸ Pooli maa bunu ni ku wu manj si o togi o weli ba wuni, bejwaani manja kalu ba deen na wu Pamfili ni tun wuntu yagi-ba mu, yi o daa ba togi di ba o tunja. ³⁹ Ba ma tiini ba magi kantogo daani, yi ku pa ba pwe da-tee ni. Banabasi ma ja Zan Mariki yi ba vu ba zu naboro si ba vu Sipri. ⁴⁰ Pooli di ma li Silasi si ba togi daani ba vu. Zezi karabiè bam ma ki-ba di Yuutu wom juna ni si o zoni-ba. Ba laan ma zari ba ke. ⁴¹ Ba ma togi Siiri di Silisi wu, yi ba pa Zezi kogo kum noona bam na wu je silu maama tun fogi ba zigi di dam lanyirani.

16

Timoti na togi di Pooli-ba yi ba bri We ciga kam te tin

¹ Pooli daa ta ma vu o yi Deribi di Lisitri. Zezi karabu wodon maa wura, o yuru mu Timoti. O nu maa yi Zwifu yi o di ki o wu-duda di Zezi. O ko maa yi Greki tu. ² Zezi karabiè balu na zuri Lisitri ni di Yikon ni tun maa te ba wi, o yi non-nom lanyirani. ³ Pooli maa lagi si o ja-o, si ba taa togi

daani ba tɔŋa. Zwifə balɔ maama na zɔvri je sɪm kɔntɔ nɪ tɪn maa ye nɪ Timoti ko yɪ Grektɪ tu mɔ. Kɔntɔ ŋwaaɪ Pooli ma pa ba go-o, nɪ Moyisi dɛɛn na bɪrɪ Zwifə bam sɪ ba taa goni ba bəkəri te tɪn. ⁴ Ba laan ma zaɲɪ ba vu ba tɔlɪ tɪnɪ dɪm sɪ ba nii Zezi kɔgɔ kɔm nɔɔna bam maama. Ba maa bɪrɪ-ba niə yalɔ Zezi tɪntɔŋna bam dɪ o kɔgɔ kɔm nakwa bam na lɪ Zeruzalem nɪ tɪn. Ba ma ta dɪ ba sɪ ba taa sɛ niə yam kɔntɔ. ⁵ Kɔntɔ mu pɛ Zezi kɔgɔ kɔm nɔɔna bam na wɔ je sɪlɔ maama tɪn na dam dɪ ba We cwəŋə kam tɔgɪm, yɪ de maama ba kɔgɔ kɔm fɔgɪ kɔ pulə kɔ wəli da.

Pooli na nɛ vurɪm Trɔasɪ nɪ te tɪn

⁶ Pooli dɪ o tɔgɪ-donnə bam maa lagɪ sɪ ba kɛ ba vu Azi tɪnɪ dɪm ba tɔɔlɪ We kwərə kam. We Joro kum ma cɪ ba yigə sɪ ba yɪ ve. Ba daa ma vu ba tɔgɪ Friizi dɪ Galatɪ tɪ-niə yam wɔnɪ ba kɛ. ⁷ Ba ma vu ba yɪ Miizi sisəm dɪm nɪ. Ba maa kwaanɪ sɪ ba zɔ Bitini wɔ. Zezi Joro kum ma wɔ pɛ-ba cwəŋə sɪ ba zɔ da. ⁸ Ba na kwaanɪ ba ga kɔntɔ tɪn, ba ma tɔgɪ Miizi wɔ ba kɛ, yɪ ba vu ba yɪ Trɔasɪ. ⁹ Ba na yɪ da tɪn, tɪtɪ nɪ Pooli ma dwe o na nɔɔnɔ na zɪgɪ o yigə nɪ. O yɪ Masɪdwanɪ tu mɔ. O ma loori Pooli o wɔ: «Popo, zaɲɪ n tɔgɪ nɪnɪ kum wɔ n bɛ n ba Masɪdwanɪ, n zəni dɪbam.»

¹⁰ Pooli na dwe kɔntɔ tɪn, dɪbam ma kɪ lɪla dɪ ti dɪ yigə sɪ dɪ vu Masɪdwanɪ, bɛŋwaaɪ dɪ maanɪ nɪ kɔ yɪ We mu bəŋɪ dɪbam sɪ dɪ vu dɪ bɪrɪ nɔɔna bam Dɪ kwər-ywəŋə kam dāanɪ.

Lidɪa na kɪ o wɔ-dɪdɔva dɪ Zezi te tɪn

¹¹ Dɪ laan ma kwe naboro Trɔasɪ nɪ dɪ yɔvri Samotrasɪ. Tɪga na pɔvri tɪn, dɪ daa ma zaɲɪ dɪ tɔgɪ nɪnɪ kum dɪ vu Nɪapolisɪ. ¹² Dɪ laan ma zɪgɪ dāanɪ dɪ vu tɪga nɪ dɪ vu dɪ yɪ Filipi. Tɪv kum kɔntɔ yɪ Masɪdwanɪ tɪ-niə yam dayigə tɪv mɔ. Rom tiinə mɔ te-kɔ.

Dɪ ma kɪ da kɔgɔ kɔgɔ tɪv kum kɔntɔ nɪ. ¹³ Zwifə bam siun de dɪm na yɪ tɪn, dɪ ma nunɪ tɪv kum wɔ dɪ vu bugə ni. Dɪ ya bɔŋɪ nɪ jəgə wɔ ta wɔ dāanɪ Zwifə bam na yəni ba ve ba warɪ We da. Dɪ na nɛ jəgə kam tɪn, dɪ ma jəni tɪga nɪ yɪ dɪ ŋɔvri dɪ kaana balɔ na lagɪ daanɪ jəgə kam nɪ tɪn. ¹⁴ Kaanɪ wɔdɔŋ dɛɛn tɔgɪ o wɔra, o yɪrɪ mu Lidɪa. O nunɪ Tiyatiiri mu, yɪ o nɪgɪ We lanyranɪ. O maa jɪgɪ gwaarɔ tɪlɔ na tiini tɪ jɪgɪ nɪnwanja tɪn o yəgə. Dɪ Yuutu wɔm ma purɪ o wɔbɔŋa yɪ o sɛ wəənu tɪlɔ Pooli na jɪgɪ o te tɪn. ¹⁵ O dɛɛn ma pa dɪ miis-o dɪ o sɔŋɔ tiinə maama na wɔnɪ Zezi yɪrɪ ŋwaaɪ. O laan ma zaɲɪ o loori dɪbam o wɔ: «Abam na sɛ nɪ a sunɪ a kɪ a wɔ-dɪdɔva dɪdaanɪ dɪ Yuutu Zezi, sɪ á ba á taá zɔvri dɪbam sɔŋɔ nɪ.» O ma wɔ sɛ sɪ dɪ viiri.

Ba na kɪ Pooli dɪ Silasɪ pɪna digə nɪ yɪ kɔ kɪ te tɪn

¹⁶ De didwɪ mu dɪ zaɲɪ dɪ maa ve We warɪm jəgə kam. Dɪ na maa ve tɪn, dɪ ma jeeri bɪsankana kalɔ na yɪ nɔɔna gambaa tɪn. Cɪcirə dɛɛn maa tɔg-o ka pa o pwərisə. O na yəni o pwərisə o tɛ wəənu tɪlɔ na lagɪ tɪ ba tɪ kɪ tɪn, mu o yuu tiinə bam dɛɛn nɛ səbu zanzan kɔ banja nɪ. ¹⁷ O ma tɔgɪ Pooli dɪ dɪbam kwaga, yɪ o tɔɔlɪ dɪ kwər-dɪa o wɔ: «Nɔɔna bantɔ yɪ Yuutu Banja-We tɪntɔŋna mu. Ba tu sɪ ba bɪrɪ abam cwəŋə mu sɪ á tɔgɪ da á na vrɪm.»

¹⁸ O dɛɛn tɔgɪ dɪbam kwaga o kɪ kɔntɔ mu taan da kɔgɔ kɔgɔ. Pooli wɔ laan ma cɔgɪ. O ma pipiri o ta dɪ cɪcirə kam o wɔ: «A lagɪ a ta dɪ nɪmɔ Zezi Krisi yɪrɪ ŋwaaɪ, nunɪ sɪ n daar-o!» O na tagɪ kɔntɔ tɪn, cɪcirə kam ma nunɪ ka daar-o bɪdɪwɪ banja nɪ.

¹⁹ Bɛsankana kam yuu tiinɛ bam ma maanu ba lwarɩ nɩ ba daa bá wani ba na sɛbu o ŋwaanu. Ba ma ja Pooli dɩ Silasɩ ba vanɩ ba ja ba vu yaga, sɩ ba sanɩ-ba dɩdɛera bam tee nɩ. ²⁰ Ba ma ja-ba ba vu ba pa Rom tiinɛ dɩdɛera sɩ ba di ba taanu. Ba ma ta ba wɩ: «Nɔɔna bantɩ yɩ Zwifɛ mu, yɩ ba jɩɔ dɩbam tɩv kum nɔɔna wɔbɔŋa ba vugimɛ. ²¹ Ba bɩ wɛɛnu tɩv na cɔɔɔ dɩbam callu tum mu. Dɩbam nan yɩ Rom tiinɛ mu, dɩ bá wani dɩ sɛ bantɩ na bɩ kulɩ tun.»

²² Kɔɔɔ kum maama ma tɔɔɔ ba jɩɔ dɩ Pooli dɩ Silasɩ. Rom tiinɛ dɩdɛera bam ma ja-ba ba vanɩ ba gwaaru tum ba kaaru, yɩ ba daaru ba pa nɔɔna magɩ-ba dɩ balaara. ²³ Ba na tiini ba magɩ-ba kuntu tun, ba laan ma ki-ba pɩna digɛ nɩ. Dɩdɛera bam ma ta dɩ wɔv na nii pɩna digɛ kam banɩ nɩ tun, sɩ o fɔɔɔ o pɩ nɔɔna bam lanyirani. ²⁴ Nɔɔnu wɔm na ni kuntu tun, o ma pa ba zɩ titari digɛ kam wɔ, yɩ o daaru o kwaaru-ba dɩ dɛ. ²⁵ Manɩ kalɩ tɩga na kwɩri tun, Pooli dɩ Silasɩ maa wurɩ ba warɩ Wɛ yɩ ba leenɛ ba zuli Wɛ. Pɩna badonnɛ bam maa je ba cɛɔɔ. ²⁶ Tɩga kam laan ma da ka sɩsɩni, yɩ pɩna digɛ kam sɩsɩni dɩ ka kuri maama. Digɛ kam bɔwɛru tum maama ma da ti purɩ, pɩna bam capɔnnɩ tum maama ma kɔ ti tu. ²⁷ Nɔɔnu wɔv na yɩri digɛ kam tun ma zanɩ yɩ o na pɩna digɛ kam niɛ na purɩ. O ma bɔŋɩ nɩ pɩna bam maama nunɩ ba duri mu. Kuntu ŋwaanu o ma li sɔ-zɔɔ sɩ o ma gu o titi. ²⁸ Pooli laan ma bagɩ dɩ kwɛr-dɩa o wɩ: «Yɩ zanɩ n gu n titi, sɩ dɩbam maama wɔ yo.»

²⁹ Nɔɔnu wɔm ma bɛŋɩ sɩ ba ja mini ba ba ba pa-o. O ma ki lɩla o zɩ digɛ kam wɔ o vu o tɔ Pooli dɩ Silasɩ yigɛ nɩ, yɩ o yɩra sat. ³⁰ O ma pa ba nunɩ pooni, yɩ o daaru o bwe-ba o wɩ: «A yuu tiinɛ-ba, a nan wó ki ta mu sɩ a ma na vrɩm?»

³¹ Ba ma lɛr-o ba wɩ: «Nmu manɩ sɩ n ki n wɔ-dɩba mu dɩdaantɩ dɩ Yuutu Zezi, sɩ Wɛ wó vrɩ nmu dɩ n sɔŋɔ tiinɛ maama.» ³² Ba ma daaru ba ta Wɛ kwɛrɛ kam ba bɩ-o dɩ balɩ maama na wɔ o sɔŋɔ kum nɩ tun. ³³ Titɩ dɩm manɩ kam kuntu nɩ mu o jaanu-ba o vu o zari ba fufwɛlɛ yam maama. O na ki kuntu o ti tun, mu o dɩ o sɔŋɔ tiinɛ bam maama dɛ ba pa ba miisi-ba na wɔnɩ Zezi yɩri ŋwaanu. ³⁴ O ma daaru o pa Pooli dɩ Silasɩ zɩ o sɔŋɔ kum wɔ. O ma ki wɔdɩu o pa ba di. O na tu o sɛ Wɛ dɩ wɔ-dɩba tun, o maa jɩɔ wɔpɔlo lanyirani dɩ o sɔŋɔ tiinɛ bam maama.

³⁵ Tɩga na pɔurɩ tun, Rom tiinɛ dɩdɛera bam ma tunɩ nɔɔna sɩ ba vu pɩna digɛ kam yɩrɩnu wɔm te, ba ta dɩd-o nɩ o yagɩ nɔɔna bam sɩ ba viiri.

³⁶ Pɩna digɛ kam yɩrɩnu wɔm ma ta o bɩ Pooli dɩdɛera bam na tagɩ te sɩ o yagɩ-ba tun. O maa wɩ: «Ba pɛ abam cwɛŋɔ sɩ á viiri. Nan ve-na dɩ yazurɛ.»

³⁷ Pooli laan ma ta dɩ nɔɔna bam o wɩ: «Dɩbam nan yɩ Rom tɩv kum jɩŋa nɔɔna mu. Ba nan wɔ dɩbam taanu sɩ ba na dɩ kɛm-balɔɔ, yɩ ba garɩ ba ja dɩbam ba magɩ nɔɔna maama yigɛ nɩ, yɩ ba daaru ba ki dɩbam pɩna digɛ nɩ. Bɛɛ mu yɩ ba laan lagɩ sɩ ba sɛɔɔ ba purɩ dɩbam ba yagɩ? Dɩ bá sɛ. Ba titi mu manɩ sɩ ba ba ba purɩ dɩbam ba yagɩ.»

³⁸ Nɔɔna bam ma vu ba ta Pooli na tagɩ kulɩ tun ba bɩ Rom tiinɛ dɩdɛera bam. Ba na lwarɩ nɩ Pooli dɩ Silasɩ yɩ Rom tɩv kum jɩŋa nɔɔna mu tun, fɔbɩ ma zɩ-ba dɩ ba na ki-ba te tun. ³⁹ Ba ma vu ba koori Pooli dɩ Silasɩ sɩ ba yagɩ taanu dɩm sɩ ku ti. Ba ma daaru ba purɩ-ba ba yagɩ, yɩ ba loori-ba ba wɩ, ba nunɩ tɩv kum wɔnɩ ba viiri. ⁴⁰ Pooli dɩ Silasɩ ma nunɩ pɩna digɛ kam nɩ ba vu ba zɩ Lidɩa-ba sɔŋɔ. Dáanu mu ba jeeri Zezi karabiɛ bam, yɩ ba ŋɔɔnɩ dɩ ba ba pa-ba dam dɩ baaru. Ba laan ma zanɩ ba viiri.

17

Kv na kɪ te Tesaloniki nɪ tɪn

¹ Ba dɛɛn ma da Afipolisi dɪ Apoloni ba kɛ ba vu ba yi Tesaloniki. Tɪv kum kuntu nɪ mu Zwifɛ bam Wɛ-digɛ wura. ² Pooli ma vu da, nɪ o na maɲɪ o yɛni o kɪ te tɪn. O dɛɛn kɪ siun da yatɔ mu dɪ ba. O maa karumi Wɛ tɔno kum, yɪ o brɪ-ba ku kuri sɪ ba ni. ³ O ma maɲɪ o brɪ-ba o wɪ, ku dɛɛn ya maɲɪ sɪ Kriŋi wɔm Wɛ na tɔɲɪ tɪn yaari mu o tɪ, sɪ o joori o bi o yaɣɪ tɔvɔni. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Zezi wɔlv a na jɣɪ o taani a tea a brɪ abam tɪn mu sɔvɔni o yɪ Kriŋi wɔm Wɛ na tɔɲɪ tɪn.»

⁴ Zwifɛ bam na ni kuntu tɪn, ba badonnɔ ma sɛ o na tagɪ kulv tɪn, yɪ ba laan tɔɣɪ ba wɛli Pooli dɪ Silasi nɪ. Grɛki tiinɔ balv na nɣɪ Wɛ tɪn kɔɔ zanzan dɪ ma sɛ Pooli taani dɪm, dɪdaani kaana zanzan balv jɪa na garɪ tɪn.

⁵ Zwifɛ badaara maa jɣɪ wɔ-gurɔv dɪ ba. Ba ma vu yaga ba la zwabani-nyuna ba pa ba tɔɣɪ daani, yɪ ba kɔɔ kum ma pa tɪv kum maama vugimi dɪ sɔɔ bɔɣɪ bɔɣɪ. Ba ma vu ba ciɲɪ jara Zazon sɔɲɔ nɪ, yɪ ba kwaani ba lagɪ Pooli dɪ Silasi jɛgɛ, sɪ ba ja-ba ba ja nɲɪ ba kɪ nɔɔna bam jɲa nɪ. ⁶ Ba ma wɔ nɛ-ba. Ba ma ja Zazon dɪ Zezi karabiɔ badonnɔ ba ja vu tɪv kum dɪdɛera bam te, yɪ ba tɔɔlɪ ba wɪ: «Nɔɔna bantv mu yɛni ba beeri lɔɣv banja je maama ba vugimi nɔɔna wɔbɔɲa. Bantv nan mu tu yo. ⁷ Zazon mu pɛ ba zɔvɔvɔ o sɔɲɔ nɪ. Bantv maama mu vɪn dɪ pa-farɔv wɔm cullu tɪm, yɪ ba tɛ ba wɪ, pɛ wɔdɔɲ mu wura, o yɪvɪ mu Zezi.» ⁸ Tɪv kum dɪdɛera bam dɪ kɔɔ kum maama na ni kuntu tɪn, ba bana ma zanɪ zanzan dɪ ba. ⁹ Dɪdɛera bam ma pa Zazon dɪ o donnɔ bam tiɲɪ sɛbu kulv na wɔ pa-ba cwɔɲɔ sɪ ba vɪvɪ ba tɪtɪ tɪn. Ba laan ma yaɣɪ-ba ba pa ba viiri.

Kv na kɪ te Beere nɪ tɪn

¹⁰ Tɪga na tu ka yi tɪn, Zezi karabiɔ bam ma pa Pooli dɪ Silasi nɲɪ tɪv kum nɪ ba vu Beere. Ba na ve ba yi da tɪn, ba ma vu ba zɔ Zwifɛ bam Wɛ-digɛ kam wɔ. ¹¹ Tɪv kum kuntu Zwifɛ bam maa jɣɪ wɔbɔɲ-ɲuna ba dwe Tesaloniki nɔɔna bam. Ba ma cɛɣɪ Wɛ kwɔrɛ kam lanyɪrɔni dɪ ba wɔ maama. De maama wɔni ba yɛni ba karumi Wɛ tɔno kum sɪ ba nii, Pooli na brɪ kulv tɪn sɔvɔni ku yɪ cɪga na. ¹² Ba zanzan ma sɛ Pooli taani dɪm, Grɛki tiinɔ zanzan dɪ maa sɛ, baara dɪ kaana balv jɪa na garɪ tɪn zanzan dɪ maa sɛ.

¹³ Tesaloniki Zwifɛ bam ma ni nɪ Pooli wɔ Beere nɪ o tɔɔlɪ Wɛ kwɔrɛ kam. Ba ma zanɪ ba vu Beere ba la kɔɔ ba pa tɪv kum nɔɔna bam bana zanɪ dɪ Pooli. ¹⁴ Zezi karabiɔ bam na nɛ kuntu tɪn, ba ma pa Pooli zanɪ lɪla o nɲɪ o vu nɪvɔv kum ni. Ku ma daari Silasi dɪ Timoti mu maɲɪ Beere nɪ. ¹⁵ Nɔɔna balv na kogili Pooli tɪn ma da dɪd-o ba vu ba yi Ateɛni. Ba na maa joori tɪn, Pooli ma pa-ba ni sɪ ba vu ba ta Silasi dɪ Timoti nɪ ba zanɪ ba tɔɣɪ o kwaga ba ba lɪla.

Kv na kɪ te Ateɛni nɪ tɪn

¹⁶ Pooli dɛɛn na wɔ Ateɛni nɪ o cɛɣɪ Silasi dɪ Timoti sɪ ba ba tɪn, o wɔ ma tiini ku cɔɣɪ dɪ o na nɛ nɪ jwɔnɔ zanzan su tɪv kum tɪn. ¹⁷ O maa yɛni o zɔ Zwifɛ bam Wɛ-digɛ kam wɔ o ɲɔɔni dɪ ba dɪdaani dwi-gɛ tiinɔ balv na nɣɪ Wɛ tɪn. De maama o maa yɛni o ve yaga ni o ɲɔɔni dɪ balv na wura tɪn. ¹⁸ Yi-purɔv tiinɔ badonnɔ dɪ ma ba ba maɲɪ dɪd-o. Ba badaara dɛɛn tɔɣɪ Epikuri zaasum dɪm mu, babam dɪ maa tɔɣɪ Siteyisi zaasum dɪm. Ba badaara ma ta ba wɪ: «Ɔwanɲ-fara tu wɔntv bɔɲɪ sɪ o brɪ bɛɛ mu?» Badonnɔ dɪ ma ta ba wɪ: «Kv nɪvɪ dɪ o ɲɔɔni dwi-gɛ tiinɔ jwɔnɔ taani mu

te.» Ba tagi kuntu, beŋwaani o toohi Zezi kwær-ywæŋə kam dɪ twa biim taani mu.

¹⁹ Ba laan ma ja-o ba vu Arɪpaazi, (mɛ ba yigə tiinə bam na jeeri da tɪn). Ba ma ta-o ba wɪ: «Dɪbam ya lagɪ sɪ dɪ lwarɪ zaasɪm-dɔɔri dɪm nmɔ na jɪgɪ n zaasɪ tɪn kuri mu. ²⁰ Wænu tɪl nmɔ na brɪ tɪn, dɪ ta wɔ fɔgɪ dɪ ni tɪ dwi. Kuntu mu dɪ lagɪ sɪ dɪ lwarɪ tɪ kuri na yɪ te tɪn.» ²¹ Ateenu tiinə bam maama dɪdaani vɛrə balɔ na zɔvri ba tee nɪ tɪn dɛen tiini ba lagɪ sɪ ba taa larɪ daani mu maŋa maama, sɪ ba taa cəgɪ wænu tɪl na yɪ wo-dɔnnu tɪn.

²² Pooli ma zanɪ o zɪgɪ Arɪpaazi yigə tiinə bam tɪtari nɪ o wɪ: «Ateenu tiinə-ba, amɔ na nii tɪn, abam ŋwɪa kam maama wɔnɪ á tiini á zuli jwənə mu zanzan. ²³ A na beeri abam tɪv kɔm wɔnɪ tɪn, a nɛ je sɪm maama á na zuli á jwənə da tɪn. A na beeri tɪn mu a nɛ kaanɪm bimbim dɪdɔ, yɪ kɔ pɔpɔnɪ dɪ yɪra nɪ kɔ wɪ: «Wɛ dɪlɔ dɪ na yəri tɪn». Kuntu, Wɛ dɪlɔ abam na jɪgɪ á zuli yɪ á ta yəri-DI tɪn kwærə mu a lagɪ a toohi a brɪ abam. ²⁴ Dɪntu mu yɪ Wɛ dɪlɔ na kɪ lɔgɔ baŋa dɪ wænu tɪl maama na wɔ kɔ wɔnɪ tɪn. DI maa te weyuu dɪ tɪga baŋa maama, yɪ DI ba zɔvri dɪ sɪlɔ nabiinə na lɔgɪ ba pa-DI tɪn wɔnɪ. ²⁵ Wɛ nan wɔ ge kɔlɔkɔlɔ sɪ nabiinə taa tɔŋa ba pa-DI, kɔ na yɪ dɪntu tɪtɪ mu kwe ŋwɪa dɪ siun dɪ wɔŋo maama DI pa nabiinə tɪn ŋwaani. ²⁶ Wɛ nan kɪ nabiinu dɪdɔa mu, yɪ DI laan pa nabiinə dwi maama zɪgɪ wɔntɔ yɪra nɪ. DI ma pa ba jagɪ ba zɔvri lɔgɔ baŋa maama wɔnɪ. Kuntu tɪn, dɪntu mu maŋɪ DI lɪ wɔbɔŋa yɪ DI lɪ mɪmaŋa kalɔ dɪ je sɪlɔ dwi maama na wɔ ta zɔvri da tɪn. ²⁷ Wɛ na kɪ nabiinə kuntu tɪn, kɔ yɪ sɪ ba taa lagɪ-DI mu. Ba maŋɪ sɪ ba beeri-DI mu ba na DI jəgə, sɪ ba ma wani ba lwarɪ-DI. Wɛ nan maŋɪ DI dai yigə yigə dɪdaani dɪbam maama. ²⁸ Kɔ nyɪ nɪ nɔɔnɔ wɔdɔŋ na tagɪ o wɪ: «Dɪntu ŋwaani mu dɪ ŋwɪ, dɪ wɔra yɪ dɪ vɛə.» Abam tɪtɪ lɛŋ-leenu dɪdɔa dɪ tagɪ kuntu dɔŋ o wɪ: «Dɪbam dɪ maŋɪ dɪ yɪ DI dwi tiinə mu.»

²⁹ Dɪbam na sɪnɪ dɪ yɪ Wɛ dwi tiinə tɪn, dɪ wɔ maŋɪ sɪ dɪ bɔŋɪ nɪ Wɛ wɔ ta nyɪ dɪ kamɔgɔ kɔlɔ nabiinu na mɛ səbu-sɔŋa naa luguru naa kandwa o ma o kɪ dɪ o tɪtɪ wɔbɔŋa tɪn. ³⁰ Faŋa faŋa yɪ nabiinə ta yəri kɔlɔ na lana sɪ ba taa kɪ tɪn, Wɛ wɔ kwe-kɔ DI kɪ DI wɔbɔŋa nɪ. Kɔ daari lele kuntu, DI laan pɛ ni nɪ nɔɔna maama lɔgɔ baŋa nɪ maŋɪ sɪ ba lɛni ba wɔvɔ ba yagɪ wo-balwaarɔ kɛm. ³¹ Beŋwaani DI lɪ dɛ mu sɪ DI ma DI dɪ nabiinə maama taani. DI nan wɔ tɔgɪ cɪga mu DI ma dɪ ba taani dɪm. DI nan maŋɪ DI kuri wɔlɔ DI na wɔ tɔgɪ o ŋwaani DI ma dɪ ba taani tɪn. DI pɛ nɔɔnɔ wɔm kuntu mu bi o yagɪ tɔvri, sɪ kɔ pa nɔɔna maama lwarɪ nɪ kɔ sɪnɪ kɔ yɪ cɪga mu.»

³² Pooli na ŋɔɔnɪ twa biim taani kuntu tɪn, nɔɔna bam badonnə maa jɪg-o ba mwana. Kɔ daari badaara maa te ba wɪ: «Dɪ lagɪ sɪ n joori n ŋɔɔnɪ taani dɪm kuntu dɔŋ mu sɪ dɪ cəgɪ dɛ dɪdɔŋ nɪ.»

³³ Pooli laan ma zanɪ o nunjɪ ba tee nɪ. ³⁴ Nɔɔna badonnə dɛen ma sɛ ba tɔgɪ Pooli, yɪ ba kɪ ba wɔ-dɪdɔa dɪ Zezi. Ba dɪdɔa yɪri mu Denisi. O tɔgɪ o wɔ Arɪpaazi kɔgɔ kum wɔnɪ mu. Kaani wɔdɔŋ dɪ wɔra, o yɪri mu Damarisi. Nɔɔna badonnə dɪ tɔgɪ ba wɛli da ba na sɛ Zezi.

18

Kɔ na kɪ te Korentɪ nɪ tɪn

¹ Kuntu kwaga nɪ, Pooli dɛen ma zɪgɪ Ateenu nɪ o vu Korentɪ. ² O na yɪ da tɪn, o ma maŋɪ dɪdaani Zwifu wɔdɔŋ, o yɪri mu Akwila. Ba dɛen lɔg-o Pɔn

ni mu. Manja kalu Pooli na ne-o tun, o ya nunji Yitali mu o ba, di o kaani Prisili, beŋwaan Rom pa-faru Kloodi deen ya zeli Zwifə bam maama o pa ba nunji Rom ni ba viiri. Pooli ma zanɔ o vu ba te, ³ yi o zɔɔri di ba si ba taa tunɔ daani, ba deen na tunɔ tituŋi didwi tun nɔwaan. Ba deen nyaani gwaaru mu yi ba yegi ba ma pu vwə. ⁴ Zwifə bam siun de maama o maa yɛni o zu ba Wɛ-digə kam o nɔɔni Wɛ tee ni, ku yi abam titi yigə mu. Zwifə bam di Grɛki tiinə bam maama se o taani dum.

⁵ Silasi di Timoti deen zigɔ Masɔɔbani ni ba ba Pooli te. Ba na tu tun, Pooli laan ma cɛ di Wɛ taani dum zaasum. O maa kwaani o pa Zwifə bam lwarɔ ni Zezi yi Krisi wum Wɛ na tunɔ tun. ⁶ Ba ma wɔ se o taani dum yi ba twi-o. O laan ma ja o gwaaru tum o pupugi ti foga kum ba yigə ni, yi o ta di ba o wɔ: «Abam na ne lɛɛrɔ Wɛ tee ni, ku yi abam titi yigə mu. Ku daa dai amu yigə. Ku na sunɔ lele kuntu tun, a laan wɔ vu dwi-ge tiinə bam te a daari abam.»

⁷ O ma sunɔ o nunji Zwifə bam tee ni o daari o vu o zɔɔri dwi-ge tu wɔɔɔn sɔɔɔ ni, o yiri mu Titu Zusitu. Wɔntu maa nigɔ Wɛ. O sɔɔɔ kum maa zigɔ Zwifə bam Wɛ-digə kam tkəri ni. ⁸ Wɛ-digə kam yuutu wum yiri mu Krisipu. Wɔntu di o sɔɔɔ tiinə bam maama deen tu ba tɔɔɔ di Yuutu Zezi. Korenti tiinə zanzan di deen ma ni Wɛ kwər-ywəŋə kam yi ba se. Ba laan ma pa ba miisi-ba na wɔntu Zezi yiri nɔwaan.

⁹ De didwi titi ni mu Pooli dwe o na wurum wɔntu di Yuutu wum na nɔɔni did-o o wɔ: «Yi ta n kwari fɔɔni. Ta ta n nɔɔna, si n yi ta n cim, ¹⁰ si amu wɔ nmu tee ni. Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o ki nmu lwarum, beŋwaan tu kuntu wɔntu nɔɔna zanzan mu wɔra ba na yi amu titi nɔɔna.» ¹¹ Pooli deen maa zɔɔri da taan bini di canɔ sɔɔɔ. O na wɔra tun, o ma bri-ba Wɛ taani dum.

¹² Nɔɔnɔ wɔɔɔn deen tu o ji Akayi tunɔ dum gɔvirma tu, o yiri mu Galu. O na wɔra manja kalu tun, Zwifə bam ma ki ni-didwi yi ba ja Pooli ba vu sanɔ o tee ni. ¹³ Ba ma ta di Galu ba wɔ: «Nɔɔnɔ wɔntu mu jigɔ nɔɔna o sɔɔa, o pa ba tɔɔɔ Wɛ ku na wɔ manɔ di cullu na bri te tun.»

¹⁴ Pooli ya maa bunɔ si o nɔɔni, yi Galu wuuri o ta di Zwifə bam o wɔ: «Ku ya na yi nɔwɔntu taani naa kəm-balɔɔ kudoŋ taani mu á jigɔ si á nɔɔni, ku yaá manɔ si a zuri a yira a cəgi abam. ¹⁵ Ku nan na yi abam na magɔ kantɔɔ abam titi cullu tum bana ni yi ku yi bitarbiə di nɔɔna yira nɔwɔntu mu tun, abam titi mu manɔ si á nii ku bana ni. A bá se si a di abam taana yantu donnə.» ¹⁶ O na tagɔ kuntu tun, o ma zeli-ba si ba nunji taani dum dim jəgə kam ni. ¹⁷ Nɔɔna bam maama laan ma zanɔ ba ja Sositeni wɔlɔ na yi ba Wɛ-digə kam yuutu tun, ba mag-o taani dum dim jəgə kam ni. Galu yigə nan manɔ ka tərə di ba kəm dum.

Pooli daa ta na beeri yi o ki te tun

¹⁸ Pooli deen ma ki da kɔɔɔ kɔɔɔ Korenti ni Zezi karabiə bam tee ni. O laan ma zanɔ o bani-ba si o viiri. O ma pa Prisili di Akwila tɔɔɔ did-o ba zu naboro si ba vu Siiri. Ba ta na wɔ zu naboro kum si ba ke tun, Pooli ya zigɔ Sankri ni o pa ba fanɔ o yuu, si ku bri ni o goni o ni di Wɛ. ¹⁹ Ba ma tɔɔɔ nɔwɔ kum wɔ ba vu ba yi Efɛzi. Pooli ma yagɔ Prisili di Akwila dáani. O ma vu o zu Zwifə bam Wɛ-digə kam o nɔɔni di ba. ²⁰ Ba ma loor-o si o manɔ ba tee ni manja finfin. O ma wɔ se. ²¹ O ma bani-ba, yi o ta o wɔ: «Wɛ na se, áá joori a ba a na abam.» O daa ma zu naboro Efɛzi ni o ke.

²² O deen ma vu o yi Sezaari. O ma zigi daani o vu tɔga ni o vu o yi Zeruzalem. O ma jɔoni Zezi kɔgɔ kum, yi o daari o ke o vu Antɔsi. ²³ O ma daani da da funfun, yi o laan zaɲi o ke. O ma vu o toli Galati di Friizi tɔni dum wu, yi o pa Zezi karabiə bam maama fɔgi ba zigi kɔŋkɔŋ.

Apolosi na tooli We kwərə te tin

²⁴ Zwifu wɔdon deen mu wura, o yiri mu Apolosi. Ba lɔg-o Alesandri ni mu. Wuntu ma ba Efɛzi. O deen yi wulu na wai taani o ɲɔni pɔri pɔri tin mu. O maa kwəri o ye We tɔno kum wənu tum kuri maama lanyirani.

²⁵ Nɔona deen maɲi ba bri-o di Yuutu wum cɔga kam na yi te tin. O maa wura o bri nɔona di o wu maama, si o pa ba lwarɔ wənu tilu maama na bri Zezi cɔga kam tin. Ku nan na yi nɔona na pa ba miisi-ba na wunti We ɲwaani te tin, o ye Zan na miisi nɔona na wunti te tin yirani mu. ²⁶ O ma puli si o ta ɲɔni We cɔga kam di baari Zwifə bam We-digə kam ni. Prisili di Akwila ma ba ba lwarɔ o zaasum dum na yi te tin. Ba ma pa o tɔgi o zɔuri di ba, yi ba fɔgi ba maɲi We cwəŋə kam cɔga na yi te tin ba bri-o.

²⁷ Apolosi laan ma buɲi si o nunji Efɛzi ni o ke o vu Akayi. Zezi karabiə bam ma pu o wubuɲa yam kwaga ni. Ba ma pɔpɔni tɔno si ba pa Zezi karabiə balu na wu Akayi ni tin, ba ta di ba si ba fɔgi ba jeer-o lanyirani. O ma sɔni o zaɲi o ke. O na yi Akayi tin, o ma tiini o wəli balu na se We zaani dum tin si ba ki ba wu-dɔɔba di Zezi. ²⁸ O ma kwaanɔ o ɲɔni di Zwifə bam nɔona maama yigə ni, yi o magi kantɔgɔ o wani-ba, di o na me We tɔno kum o bri-ba ni Zezi sɔni o yi Krisi wum We na tɔni tin.

19

Pooli na bri nɔona We cɔga kam Efɛzi ni te tin

¹ Apolosi deen ta na wu Korenti ni tin, Pooli ma zaɲi o beeri o tɔgi tɔni dum titari o vu o yi Efɛzi. O na yi da tin, o ma na We cwəŋə karabiə badonnə, ² yi o bwe-ba o wɔ: «Abam na ta á se We tin, á jɔni We Joro kum na?»

Ba ma lər-o ba wɔ: «Aye, dibam maɲi dí bri dí wu lwarɔ ni We Joro wura.»

³ O daa ma bwe-ba o wɔ: «Ba nan na miisi abam na wunti tin, ba miisi abam tita mu?»

Ba maa wɔ: «Ku yi Zan na miisi nɔona na wunti te tin mu.»

⁴ Pooli laan ma ta o wɔ: «Ku na yi Zan na miisi nɔona na wunti te tin, wuntu deen bri nɔona si ba ləni ba wubu ba yaɲi ba kəm-balwaarɔ tum, si ba daari ba pa ba miisi-ba na wunti. O ma ta di nɔona bam si ba ki ba wu-dɔɔba di wulu wum na wu saɲi o kwaga o ba tin. Zezi mu wuntu.»

⁵ Nɔona bam na ni kuntu tin, ba ma pa ba miisi-ba na wunti di Yuutu Zezi yiri ɲwaani. ⁶ Pooli ma danɲi danɲi o jɔa ba banɲa ni. We Joro kum laan ma ba ba te. Ba ma ɲɔni dwi-ge taana təri təri, yi ba daari ba tooli We kwərə kam. ⁷ Ba maama deen yi nɔnɛni baara fugə-bale mu te.

⁸ Pooli deen ma ki canɔ sɔto Efɛzi ni. O maa yəni o ve o zɔuri Zwifə bam We-digə kam o ɲɔni di baari o bri-ba. O ma kwaanɔ o magi kantɔgɔ di ba, si o pa ba lwarɔ We paari dum na yi te tin. ⁹ Nɔona bam badonnə ma kwarumi ba zwa, yi ba vin si ba se o taani dum. Ba maa jɔgi di Yuutu wum cwəŋə kam tɔgum ba goonə nɔona bam maama yigə ni. Pooli ma zaɲi o nunji ba wunti, yi o pwe balu na se ba tɔgi Zezi tin si ba ta wu o tee ni. De maama o maa yəni o ɲɔni o bri nɔona bam Tiranusi karadigə kam ni. ¹⁰ Pooli ma ki kuntu donɲi taan bina yale. Ku ma pa nɔona balu

maama na zɔɔri Azi tɔnɔ dɔm nɔ tɔn ba ba ni dɔ Yuutu wɔm taanɔ dɔm, kɔ na yɔ Zwifɔ dɔ dwi-ge tiinɔ maama dɔ.

Kɔ na kɔ Seeva biɔ bam te tɔn

¹¹ We deen ma tɔgi Pooli juŋa DI kɔ wo-kunkagɔla yalɔ doŋ na maŋɔ ya wɔ kɔ tɔn. ¹² Kɔ deen na kɔ te tɔn, nɔɔna yɔni ba kwe garyiɔ dɔ gwaaru tɔlɔ na dwe Pooli yira tɔn ba ja vu ba ma dwe yawɔna, yɔ kɔ pa ba na yazurɔ, yɔ ciciri dɔ nuŋi sɔ yagi-ba.

¹³ Zwifɔ liri tiinɔ badonnɔ dɔ maa wɔra ba na yɔni ba beeri ba zɔli ciciri nɔɔna tee nɔ. Bantɔ dɔ deen ma kwaanɔ sɔ ba zɔli ciciri sɔm dɔ Yuutu Zezi yɔri ŋwaanɔ. Ba maa yɔni ba te dɔ ciciri sɔm ba wɔ: «Zezi wɔlɔ Pooli na bri o taanɔ tɔn yɔri ŋwaanɔ mu a te abam sɔ á nuŋi á viiri.»

¹⁴ Baara barpe dɔ deen mu wɔra, ba ko yɔri mu Seeva yɔ o yɔ Zwifɔ kaanum yigɔ tu. Ba maa mat Zezi yɔri dɔm ba zɔli ciciri nɔɔna tee nɔ.

¹⁵ Cicirɔ kadoŋ laan ma ta dɔ ba ka wɔ: «A maŋɔ a ye Zezi. A ye Pooli dɔ na yɔ wɔlɔ tɔn. Sɔ abam nan yɔ bra mu?»

¹⁶ Nɔɔnɔ wɔm cicirɔ kam na tɔg-o tɔn laan ma zaŋɔ o puuri-ba. O ma wanɔ-ba o pa ba maama duri ba nuŋi o sɔŋɔ kum nɔ, yɔ ba gwaaru kaari kaari yɔ ba yira dɔ fwɔli fwɔli. ¹⁷ Nɔɔna balɔ maama na zɔɔri Efɛzi nɔ tɔn ma lwarɔ kulɔ na kɔ tɔn, Zwifɔ bam dɔ dwi-ge tiinɔ maama. Fɔbɔni ma zɔ-ba zanzan. Kɔ ma pa dɔ Yuutu Zezi yɔri tiini dɔ zaŋɔ dɔ zulɔ. ¹⁸ Nɔɔna balɔ na tu ba sɛ Zezi tɔn zanzan ma zaŋɔ ba zɔgi nɔɔna bam maama yigɔ nɔ, yɔ ba ta ba bri kulɔ ba na kɔ ba cɔgi tɔn. ¹⁹ Ba badonnɔ zanzan ya na yɔni ba tɔgi liri kɔm tɔn ma kwe ba liri kɔm twaanɔ tum ba vwe daanɔ jɔgɔ didɔa, yɔ ba daari ba zwe-tɔ nɔɔna bam maama yigɔ nɔ. Ba ma jeeli twaanɔ tum sɛbu ba nii kɔ ni na wɔ ta mat te tɔn. Kɔ ma yɔ sɛbu-dala murr-fiinnu (50.000). ²⁰ Dɔ Yuutu wɔm na bri o dam dɔm kuntu tɔn, kɔ ma pa o taanɔ dɔm fɔgi dɔ jagɔ dɔ ve yigɔ yɔ nɔɔna sɛ-dɔ.

Vuvugɔ na zaŋɔ Efɛzi nɔ te tɔn

²¹ Wɔɔnu tuntu deen na kɔ tɔ ke tɔn, Pooli ma lɔ wɔbɔŋa sɔ o beeri o tɔgi Masɔdwanɔ dɔ Akayi wɔ, sɔ o laan ke o vu Zeruzalem. O ma bɔŋi o wɔ: «A na ve a wɔ Zeruzalem nɔ, a maŋɔ sɔ a vu Rom dɔ mu.» ²² O ma tɔŋi nɔɔna bale sɔ ba da o yigɔ ba vu Masɔdwanɔ. Bantɔ maa yɔ Timoti dɔ Erasɔti balɔ na tɔgi ba tɔŋi ba pa-o tɔn. O titɔ ma maŋɔ Azi nɔ o daanɔ finfin.

²³ Da yam kuntu nɔ mu vuvugɔ zanzan tuɔ dɔ Yuutu Zezi cwɔnɔ kam ŋwaanɔ. ²⁴ Nɔɔnɔ wɔdoŋ deen mu wɔ Efɛzi nɔ, o yɔri mu Demetrisi. O yɔ gɔgɔ mu, yɔ o mat sɛbu-pwɔɔnu o maa mɔɔni kamwarɔ o pat tɔ nyɔ dɔ digɔ kalɔ ba na zuli ba we Atumisi ka wɔntɔ tɔn. O tituŋa yam maa jaanɔ nyɔɔri zanzan ya pat o tuntuŋ-donnɔ bam. ²⁵ O ma zaŋɔ o bɔŋi ba maama dɔ balɔ dɔ na tɔŋi tituŋa yantɔ doŋ tɔn, yɔ ba la daanɔ. O ma ta dɔ ba o wɔ: «A badonnɔ-ba, abam maŋɔ á ye nɔ tituŋi dɔlɔ dɔ na jigɔ dɔ tɔŋi tɔn mu pa dɔ jta gara. ²⁶ Abam nan ne yɔ á kwɔri á ni Pooli wɔntɔ na kɔ te tɔn. O yɔni o te nɔ nabiinɔ na me ba jta ba kɔ wɔɔnu tɔlɔ tɔn bá wanɔ tɔ taa yɔ wa cɔga cɔga, dɔ wɔ maŋɔ sɔ dɔ zuli-ya. O kɔ kuntu mu o sɔgi nɔɔna zanzan o pa ba sɛ o taanɔ dɔm, yɔ kɔ dai Efɛzi yiranɔ wɔntɔ mu o kɔ kuntu, kɔ ge fin mu sɔ kɔ taa yɔ Azi tɔv kum maama. ²⁷ Kuntu maama wat kɔ pa nɔɔna ŋɔɔni ba cɔgi dɔbam tituŋi dɔm. Kɔ ta wɔli da, ba laan wɔ gooni dɔbam we kamunu Atumisi digɔ kam, yɔ baá pa ka taa yɔ kafe. Kulɔ na daari tɔn mu yɔ sɔ Atumisi titɔ yɔri dɔm wɔ cɔgi nɔɔna tee nɔ, yɔ wɔntɔ ya yɔ we dɔlɔ nɔɔna maama na zuli Azi tɔv kum wɔntɔ dɔ lɔgɔ baŋa maama wɔntɔ tɔn.»

²⁸ Nɔɔna bam na ni kuntu tɔn, ba bana ma tiini ya zanɔ zanzan yɛ ba kaasi ba wɛ: «Dɔbam Efɛɛzi tiinɛ wɛ Atumisi mu jɔgi dam!» ²⁹ Soɔ laan ma tiini kɔ ki tɔw kum maama wɔnɔ bɔgi bɔgi. Non-kɔgɔ kum ma vu ba ja Gayusi dɛ Arisariki, yɛ ba ki lila ba vanɔ-ba ba ja vu tɔw kum joro jɔgɛ kam. Nɔɔna bantɔ bale ya togi dɛ Pooli mu ba nunɔ Masɔdwanɔ ba ba. ³⁰ Pooli ma bunɔ si o vu o zɔgi kɔgɔ kum yigɛ ni o nɔɔnɔ dɛ ba. Zezi karabiɛ bam ma wɛ sɛ ba pa-o cwɛnɛ. ³¹ Tɔw kum didɛɛra badonnɛ ya di cilonɔ dɛ Pooli. Ba ma tɔnɔ ni ba loor-o si o yɛ zanɔ o vu joro kum jɔgɛ. ³² Ba ma ki soɔ bɔgi bɔgi joro jɔgɛ kam nɛ. Nɔɔnɔ maama maa tiini o nɔɔnɔ o wɔbɔnɔ taanɔ dɛ kwɛr-dia. Kɔgɔ kum nɔɔna zanzan ma wɛ lwarɔ wɔnɔ kulɔ nɔwanɔ ba na jeeri daanɔ tɔn. ³³ Zwifɛ bam ma li Alesandri si o nunɔ o zɔgi kɔgɔ kum yigɛ ni o nɔɔnɔ. Kɔgɔ kum nɔɔna badonnɛ ma kwaanɔ ba brɔ-o o na wɔ ki te. O ma zɛnɔ o jɔnɔ si ba cɛgi soɔ kum, yɛ o sɔnɔ si o tɔli kulɔ na ki tɔn o brɔ non-kɔgɔ kum. ³⁴ Ba nan na lwarɔ nɛ o yɛ Zwifu tɔn, ba maama maa togi daanɔ ba tiini ba bagɔ bidwɛ ba wɛ: «Dɔbam Efɛɛzi tiinɛ wɛ Atumisi jɔgi dam!» Ba ki kuntu don mu taan, si ku vu ku yɛ nunɛnɛ luu tile te.

³⁵ Tɔw kum twan-pɔpɔnɔ laan ma kwaanɔ o pa kɔgɔ kum bɛcara pɛni tɔga nɛ. O ma ta dɛ ba o wɛ: «A badonnɛ Efɛɛzi tiinɛ-ba, nɔɔn-nɔɔnɔ tɛrɛ o na yɛri nɛ dɔbam wɛ kamunu Atumisi digɛ kam zɔgi Efɛɛzi wɔnɔ yoba seenɔ, yɛ dɔbam mu nii ka banɔ nɛ. Dɛ ta kwɛri dɛ jɔgi dɛ kamɔgɔ kulɔ na nunɔ weyuu nɛ ku tɔ tɔga nɛ tɔn dɛ niɛ. ³⁶ Nɔɔn-nɔɔnɔ bɛ wani o ta nɛ kuntu yɛ vwan. Kuntu nɔwanɔ ku manɔ si ɛ pa ɛ bɛcara pɛni tɔga nɛ, si ɛ yɛ garɔ ɛ ki kulɔ na wɛ manɔ tɔn. ³⁷ Nii-na, abam jaanɔ nɔɔna bantɔ bale ɛ ba yo, yɛ ba wɛ nɔgɔ dɔbam wɛ digɛ kam wɛnɔ naa ba nɔɔnɔ ba cogɔ dɔbam wɛ dum yuu. ³⁸ Ku nan na yɛ Demetrissi dɛ o nɔɔna bam, ba na jɔgi nɔɔnɔ wɔm taanɔ, ba manɔ si ba vu sarɔya dim jɔgɛ nɛ ba san-o didɛɛra bam yigɛ nɛ. ³⁹ Ku daanɔ, abam ta na jɔgi bwɛɛ si ɛ wɛli da, dɛ manɔ si dɛ bɛnɔ tɔw kum nɔɔna si ba la daanɔ, nɛ ku na wɔ togi cwɛnɛ te tɔn. Dɛ laan wɔ wani dɛ nɔɔnɔ taanɔ dum si dɛ ni dɛ kuri. ⁴⁰ Kulɔ na ki zɔm tɔn wɔ wani ku pa Rom tiinɛ bam cwɛnɛ si ba taa wɛ, dɛ zɔm jeeri daanɔ dɛ ki wo-balɔɔ. Soɔ kum na su tɔw kum maama tɔn, ku ba jɔgi kuri. Ba na bwe dɔbam ku kuri, dɛ bɛ wani dɛ nɔɔnɔ dɛ vrɛ dɛ tɔti.» ⁴¹ O na tagɔ kuntu o ti tɔn, o ma ta dɛ non-kɔgɔ kum si ba viiri.

20

Pooli na ve Masɔdwanɔ dɛ Greki tɔw te tɔn

¹ Tɔw kum wuvugɛ kam na tu ka ti tɔn, Pooli laan ma zanɔ si o ke. O ma bɛnɔ Zezi karabiɛ bam si ba jani daanɔ, yɛ o nɔɔnɔ dɛ ba o pa ba na baari. O ma daanɔ o banɔ-ba yɛ o ke o vu Masɔdwanɔ. ² O maa tɔli je sum kuntu maama o nɔɔnɔ wɛnɔ zanzan o brɔ nɔɔna bam o pa ba na baari. O daa ma ke o vu o yɛ Greki tɔw. ³ O ma ki canɔ sitɔ daanɔ. O laan ma ti o yigɛ si o zɔ naboro o vu Siiri. O ma ba o lwarɔ nɛ Zwifɛ bam ki ni daanɔ si ba kwaanɔ ba cog-o. Kuntu nɔwanɔ o ma lani o wɔbɔnɔ yɛ o bunɔ si o vu tɔga nɛ o togi Masɔdwanɔ cwɛnɛ kam o joori o vu Siiri. ⁴ Balɔ na zanɔ si ba togi did-o tɔn mu tintɔ:

Sopateeri wɔlɔ na yɛ Pirusi bu yɛ o nunɔ Beere tɔn,
 Arisitaki dɛ Sɔkɔn, bantɔ nunɔ Tesaloniki mu,
 Gayusi wɔlɔ na nunɔ Deribi tɔn,
 Timoti,
 Tisiki dɛ Trofim, ba na yɛ Azi tiinɛ tɔn.

5 Bantu mu de yigə ba loori ba vu Truasi ba cəgi dɔbam da. 6 Dɔbam tuti laan ma maŋi Filipi ni, yi dɔ tɔgi dɔ di Zwifə bam candiə kalu ba na yəni ba di dɔpe dɔlu na ba jigɔ dabilɔ tun. Candiə kam na ti tun, dɔ laan ma zu naboro dɔ tɔgi nɔnɔ kum wɔ dɔ kɔ da yanu dɔ vu dɔ yi Truasi. Dɔ ma jeeri dɔ tɔgi-donnə bam da, yi dɔ kɔ da yarpe tuw kum ni.

Yutiki na tigi yi o joori o bi te tun

7 De dɔlu na sanɔ Zwifə bam siun de dɔm tun, dɔbam maama ma jeeri daanɔ sɔ dɔ di wɔdiu ni Zezi deen na fɔgi dɔpe o pa o karabiə bam yi ba di te tun. Pooli ma tiini o ŋɔɔni o bɔi nɔɔna bam taan, ku vu ku yi titi kunkuru, beŋwaanɔ tɔga na puɔri o lagɔ o viiri mu. 8 Dɔ ya lagɔ daanɔ weyuu digə kalu na yi bitɔ tu tun wɔni mu. Ba ma tarigi min-zwəənu zanzan ba zigi da. 9 Non-dɔŋɔ kɔdonɔ maa tɔgi o wura, o yiri mu Yutiki. O maa je təkoro ni ni. Pooli na tiini o ŋɔɔni o daanɔ kuntu tun, nɔn-dɔŋɔ kum maa je o dɔ o vula. O laan ma ba o dɔ fasti o ke. O ma tɔgi təkoro kum o tɔ tɔga ni. Ba ma tu ba kwe-o dɔ o tɔga. 10 Pooli tuti ma tu o vu o pəni nɔn-dɔŋɔ kum banɔ ni o kukwər-o dɔ o jia yi o wɔ: «Á yi pa á yira sɔɔri, sɔ o ta ŋwi mu.»

11 Pooli ma joori o di weyuu digə kam. O ma fɔ dɔpe dɔm o di. O daa ta ma lari dɔ ba taan, yi tɔga ba ka puɔri. O laan ma viiri. 12 O na viiri tun, nɔɔna bam ma ja nɔn-dɔŋɔ kum ba ja vu sɔŋɔ dɔ yazurə. Ba bɔcara ma pəni tɔga ni yi ba jigɔ wɔpolo.

Pooli na kaanɔ Efɛzi nakwa bam yi o banɔ-ba te tun

13 Dɔbam ma yagi Pooli, yi dɔ vu dɔ zu naboro kum sɔ dɔ tɔgi yigə dɔ da nɔnɔ kum wɔ dɔ vu Asɔsi. Dɔ ya kɔ ni daanɔ sɔ dɔ jeeri Pooli Asɔsi ni mu, o na lagɔ sɔ o vu tɔga ni tun ŋwaanɔ. 14 Dɔ na ne daanɔ Asɔsi ni tun, Pooli laan ma zu naboro kum, yi dɔ maama tɔgi daanɔ dɔ vu dɔ yi Mitileeni. 15 Dɔ ma zigi daanɔ dɔ tɔgi nɔnɔ kum wɔ dɔ ke. Tɔga ma puɔri, yi dɔ vu dɔ tɔgi Kiyo buburu kum dɔ ke. Tɔga daa ma puɔri, dɔ ma vu dɔ be dɔ yi Samɔsi. Tɔga daa ta na puɔri tun, dɔ ma vu dɔ yi Miletɔ. 16 Pooli deen ya bunɔ sɔ o da Efɛzi mu o ke sɔ o yi zigi da. O ya ba lagɔ sɔ o daanɔ Azi ni, beŋwaanɔ o lagɔ lɔla mu sɔ o na wai, sɔ o vu o yi Zeruzalem dɔ Pantikoti candiə kam ta wɔ yi.

17 Dɔbam deen na wɔ Miletɔ ni tun, Pooli ma tunɔ ni o pa Zezi kɔɔɔ kum nakwa bam Efɛzi ni o wɔ, ba ba. 18 Ba na tu tun, o ma ta dɔ ba o wɔ: «Abam maŋi á ye a deen na zuɔri abam tee ni yi a kɔ te maŋa maama, ku na zigi de dɔlu a na sɔŋi a ba Azi tun. 19 A tunɔ a pa dɔ Yuutu wɔm dɔ tu-n-titi mu, a yi-na nunɔ, yi a na yaara dɔ Zwifə bam na kɔ ni daanɔ sɔ ba cɔgi amɔ te tun. 20 Abam ta ye ni, a wɔ yagi sɔ a ta wɔŋɔ kulɔ maama na wɔ wanɔ ku wəli abam tun a bɔi abam. A ma kwaanɔ a bɔi abam We cɔga kam nɔɔna maama yigə ni dɔ á titi sam ni. 21 A ma tiini a bɔi Zwifə bam dɔ dwi-ge tiinə maama sɔ ba ləni ba wɔrɔ ba sɛ We, sɔ ba daanɔ ba kɔ ba wɔ-dɔɔba dɔ dɔ Yuutu Zezi.

22 Lele kuntu a laan maa ve Zeruzalem. Ku yi We Joro kum mu fi-ni sɔ a vu, yi a yəri kulɔ na wɔ vu ku kɔ amɔ da tun. 23 A na ye kulɔ tun mu yi sɔ We Joro kum yəni ku bɔi amɔ tuw maama ni, ni nɔɔna wɔ ja-ni ba vɔ yi ba kwəri ba beesi-ni. 24 A nan na bunɔ te tun, a ba pai sɔ a ŋwɔa taa jigɔ nyɔɔri ka pa-ni. Kulɔ na yi wɔ-ŋɔŋɔ tun mu yi sɔ a tunɔ tituŋa yalɔ dɔ

Yuutu Zezi na ki a juŋa ni si a tɔŋi tun a ti. Tituŋa yam kuntu mu yi si a kwaan̄i a bri We kwər-ywəŋə kam di DI na ki nɔɔna lanyiran̄i te tin.

²⁵ A nan ye ni abam wulɔwulɔ daa bá na amu, abam nan yi balu a na beeri á wunu a bri abam We paari dım cıga kam tun. ²⁶ Kuntu ŋwaan̄i a lagı a tiini a kaani abam zim de dım ni, ni abam wulɔ na ge ŋwia We tee ni, ku daa dai amu yigə. ²⁷ Berɔwaan̄i a tɔɔli cıga kalu maama na tɔgi We wulɔŋa tun a bri abam, yi a wu səgi abam kulukulu. ²⁸ Nan fɔgi-na á taá nii á titi ban̄a ni, didaan̄i kɔgo kulɔ maama We Joro kum na kwe ku ki abam juŋa ni si á taá nii tun. Á taá nii We kɔgo kum ban̄a ni, ni nayıra na nii ba peeni te tun. We me DI titi bu wum jana mu DI ma vri DI kɔgo kum si ku taa yi DI nyım. ²⁹ A ye ni, a na viiri a daari abam, nɔn-balwaar̄u wɔ zan̄i ba zɔ abam wu ba yaari abam nınɛni nywənkuri na jaani peeni te tun. Ba bá se si ba yagi abam kɔgo kum yi ba wu cɔgi abam wu nɔɔna. ³⁰ Nɔɔna di wɔ zan̄i abam titi wunu, ba pipiri We cıga kam ba gan̄i Zezi karabiə bam, ba pa ba ywəri We kwaga ni si ba daari ba tɔgi-ba. ³¹ Kuntu ŋwaan̄i á fɔgi á cı á titi. Á taá guli ni amu zɔ abam tee ni bına yato, yi a kaani abam maama si á taá tɔgi We di cıga. Man̄a maama a yəni a ki kuntu mu wia di titi, yi a yi-na nun̄i zanzan.

³² A laan lagı a ki abam We juŋa ni, si á taá tɔgi DI zaani kwərə kam. Kaá wan̄i ka kwe abam lanyiran̄i, si á laan ba á tɔgi di balu maama na yi We titi nɔɔna tin á na ywəni DI tee ni. ³³ A wu jon̄i səbu naa səbu-sıŋa naa gwaar̄u abam wulɔwulɔ tee ni. ³⁴ Abam titi ye lanyiran̄i ni, a me a titi jia mu a tɔŋi si a di a tɔgi-donnə bam wan̄i dí na dí ni-wodi. ³⁵ A na ki kulɔ maama abam tee ni yi a ce di tituŋa kuntu don̄ tun, a ki a bri abam ni dí man̄i si dí tɔŋi dí wəli nabwənə mu. Taá guli-na dí Yuutu Zezi na tagı o wı: <Nm̄u na kwe wɔŋo n pa n don̄, nı na wɔpolo ku dwəni n na jon̄i wɔŋo n don̄ tee ni.> »

³⁶ Pooli na tagı kuntu o ti tun, ba maama ma kuni doonə yi o loori We o pa-ba. ³⁷ Ba ma zan̄i yi ba maama tiini ba keerə. Ba ma kukwəri Pooli lanyiran̄i. ³⁸ Ba wuru ma tiini ti cɔgi, di o na tagı taani dıɔ o bri-ba ni ba daa bá joori ba na-o tun. Ba ma zan̄i ba kogil-o ba ja vu naboro kum na wu me tun ba yag-o.

21

Pooli na ve o yi Zeruzalem te tin

¹ Dí laan ma ban̄i-ba yi dí daari dí viiri. Dí ma kwe dí yigə dí yɔɔri nun̄u kum wu dí vu dí yi Kosi. Tıga ma pɔuri, dí daa ma yi Rodi. Dí ma zıgi dáani dí vu Patara. ² Dí na yi dáani tun, dí ma na naboro kɔdon̄ ku na lagı ku vu Fenisi. Dí ma vu dí zɔ ku wu si dí tɔgi dí vu. ³ Dí na maa ve tun, dí ma tulɔ dí na Sipri. Dí ma yagi-ku dí jagwiə ni, yi dí daari dí ke. Dí ma vu dí yi Siiri. Dí na yi da tun, dí ma zıgi Tiiri ni. Ku yi dáani mu ba man̄i si ba li naboro kum zıla yam. ⁴ Dí ma nun̄i dí vu dí jeeri balu na yi Zezi karabiə tun, yi dí ki da yarpe ba tee ni. Dí na wura tun, We Joro kum dam ma pa ba ta di Pooli si o yi zan̄i o vu Zeruzalem. ⁵ Da yarpe yam na ke tun, dí ma zan̄i dí kwe dí cwəŋə si dí viiri. Zezi nɔɔna bam di ba kaana di ba biə maama ma ja dıbam ba nun̄i tuɔ kum wunu ba vu si ba yagi. Dí na ve dí yi nun̄u kum ni tun, dıbam maama ma kuni doonə tıga ni dí warı We. ⁶ Dí na warı We dí ti tun, dí ma ban̄i daani di yi-na, yi dí zɔ naboro kum. Bantu ma joori sɔŋo.

⁷ Dí ma zaŋi dí nuŋi Tiiri ni, yi dí tɔli nɔnɔ kɔm ni dí vu dí yi Tolemu. Dí na yi da tɔn, mu dí ne Zezi karabiə. Dí ma jɔɔnɔ-ba yi dí ki de didwɔ ba tee ni. ⁸ Tɔga na puɔri tɔn, dí ma zaŋi dí vu dí yi Sezaari. Dí ma vu dí pəni Filipi-ba sɔŋɔ ni. Wɔntɔ mu tɔɔli We kwər-ywəŋə kam, yi o tɔgi o yi nɔɔna barpe balɔ ba na li Zeruzalem ni tɔn wɔ nɔɔnɔ didwa. ⁹ O maa jɔgi o bukwa bana ba ta wɔ zu banna. Bantu yi balɔ na wai ba nɔɔnɔ We yiyiu-ŋwe tɔn. ¹⁰ Dí na ki da finfin dɔani kɔntɔ tɔn, nɔɔnɔ wɔɔɔŋ ma nuŋi Zude o ba dɔbam te. O yiri mu Agabusi. O yi We nijonnu mu. ¹¹ O na tu dɔbam te kɔntɔ tɔn, o ma li Pooli kilə o təŋə ni o ma vɔ o titi ne di o jia o ki daani. O laan ma ta o wɔ: «Mu We Joro kɔm na tagi kɔlɔ tɔn kɔ wɔ: Zwifə balɔ na zɔɔri Zeruzalem ni tɔn wɔ ja kilə kantɔ tu ba vɔ tɔntɔ doŋ, yi ba daari ba ki-o dwi-ge tiinə jɔna ni.»

¹² Dí na ni kɔntɔ tɔn, dɔbam di balɔ na tɔgi ba wɔra tɔn maa kwaani dí loori Pooli si o yi zaŋi o vu Zeruzalem. ¹³ O ma ləri o wɔ: «Bɛŋwaani mu abam keerə, yi á pa a wɔ cɔgi? Ba na lagi ba vɔ-ni Zeruzalem ni naa ba na lagi ba gɔ-ni di, amɔ wó se si a ti dí Yuutu Zezi yiri ŋwaani.»

¹⁴ Dí na loor-o taan dí ga tɔn, dí ma yagi yi dí ta dí wɔ: «We wó ki DI wubɔna na lagi kɔlɔ tɔn.»

¹⁵ Dí na ki da finfin da tɔn, dí ma zaŋi dí ti dí yigə dí nuŋi dí maa ve Zeruzalem. ¹⁶ Zezi karabiə badaara ma zaŋi Sezaari ni ba kogili dɔbam. Ba ma ja dɔbam ba vu nɔɔnɔ wɔlɔ sɔŋɔ dí na lagi dí pəni da tɔn. O yiri mu Minason. O yi Sipri tu mu o na maŋi o yi Zezi karabu faŋa faŋa.

Pooli na wɔ Zeruzalem ni yi kɔ ki-o te tɔn

¹⁷ Dí na yi Zeruzalem tɔn, dí ko-biə bam ma jeeri dɔbam lanyirani. ¹⁸ Tɔga na puɔri tɔn, Pooli ma zaŋi o tɔgi dɔdaani dɔbam si dí vu dí na Zaki. Zezi kɔgɔ kɔm nakwa bam maama maa tɔgi ba wɔra. ¹⁹ Pooli ma jɔɔnɔ-ba. O ma tɔli kɔlɔ maama We na ki dwi-ge tiinə bam tee ni o tituŋa yam wɔntɔ tɔn o bri-ba. ²⁰ Ba na ni kɔlɔ maama o na tagi tɔn, ba ma ki We le kɔ ŋwaani. Ba laan ma ta di Pooli ba wɔ: «Dɔbam ko-bu, ni kɔ na yi te tɔn. Zwifə bam murrɔ kɔgɔ kɔgɔ laan mu tu ba se Zezi, yi ba ta tɔgi We ni-doorə yam di ba wɔ maama. ²¹ Ba ni ni nmu yəni n bri Zwifə balɔ na zɔɔri dwi-ge tiinə wɔntɔ tɔn, si ba yagi We callu tɔlɔ DI na ki Moyisi jɔna ni tɔn. Ba ni ni n te nɔɔna bam kɔntɔ si ba daa yi ta goni ba bəkəri, si ba daa yi ta tɔgi dɔbam Zwifə bam mu na yi te tɔn. ²² Zwifə balɔ na wɔ yo seeni tɔn wɔ lwarɔ ni nmu tuə. Dí nan wó ki ta mu? ²³ Kɔntɔ, dí nan wó bri-m n na wó ki te tɔn. Nɔɔna bana wɔ dɔbam tee ni ba na goni ba ni di We. ²⁴ Ba na lagi ba vu We-di-kamunu kɔm si ba kwe ba titi di We, nmu maŋi si n tɔgi n vu mu, si n daari n ŋwi kɔlɔ na wó pa ba na cwəŋə si ba fa ba yuni tɔn. N na ki kɔntɔ, nɔɔna bam maama wó lwarɔ ni ba na te kɔlɔ ba pa nmu tɔn dai cɔga. Ba nan wó lwarɔ ni nmu titi tɔgi We callu tɔn na bri te tɔn mu. ²⁵ Kɔ daari dwi-ge tiinə balɔ na tu ba ki ba wɔ-dɔɔba di Zezi tɔn, dɔbam maŋi dí puɔri tɔno dí pa-ba yi dí ta kɔlɔ dí na bɔni tɔn. Dɔbam tagi-ba si ba yi zaŋi ba di wɔdɔi kɔlɔ nɔɔna na me ba kaani jwəŋə tɔn, naa ba di jana, naa ba di varim wɔlɔ ba na jujugi ba gɔ tɔn, yi dí ta di ba si ba yi cɔgi ba titi di kaana, si kaana di yi cɔgi ba titi di baara.»

²⁶ Ba na tagi kɔntɔ tɔn, Pooli ma se ba taani dɔm. Tɔga na puɔri tɔn, o ma ja nɔɔna bam o vu si o tɔgi o kwe o titi di We. O ma daari o zu We-di-kamunu kɔm wɔ, si o ta o bri ka yigə tiinə bam da yalɔ ni na daari

sɪ nɔɔna bam kwe ba tɪtɪ dɪ We ba ti tɪn, sɪ ba laan ja ba wəɛnu tum ba ja ba, sɪ ba ma kaanɪ Banja-We ba pa ba dɪdɔa dɪdɔa.

²⁷ Da yarpe yam ni na daari tɪn sɪ ya ti tɪn, Zwifə badaara ma na Pooli We-di-kamunu kɔm wɔnɪ. Bantɔ nunɪ Azi tɔv kudonɪ mɔ. Ba ma pa nɔn-kɔgɔ kɔm maama na wɔra tɪn bana zanɪ dɪ Pooli. Ba ma ja-o, ²⁸ yɪ ba tɔɔlɪ ba tɛ ba wɪ: «Yisrayelɪ tiinə-ba, ba zəni-na dɪbam! Nɔɔnɔ wuntu mɔ yɪ wɔlɔ na tɔlɪ je maama o brɪ nɔɔna maama sɪ ba yɪ taa nɪgɪ dɪbam Yisrayelɪ tiinə, sɪ ba yɪ taa sɛ We cullu tɪlɔ dɪbam na tɔgɪ tɪn, sɪ ba pa We-di-kamunu kɔntɔ dɪ ji kafɛ. Kɔ wəli da, o jaanɪ dwi-ge tiinə badonnə mɔ o ba o zɔ dɪbam We-digə kam wɔ, o pa ba digiru cɔgɪ jɔgə kalɔ na yɪ We nyɪm tɪn.» ²⁹ Ba deen tagɪ kɔntɔ donɪ, bɛɪwaaɪ ba ya nɛ Trofim dɪ Pooli na tɔgɪ daanɪ tɔv kɔm wɔnɪ, yɪ o yɪ dwi-ge tu na nunɪ Efɛzɪ tɪn. Ba deen bunɪ nɪ nɔɔnɔ wɔm kɔntɔ mɔ Pooli jaanɪ o zɔ We-di-kamunu kɔm wɔ.

³⁰ Vuvugə ma zanɪ tɔv kɔm maama wɔnɪ. Nɔn-kɔgɔ ma duri kɔ vu jɔgə kam. Ba laan ma ja Pooli ba tuur-o ba ja nunɪ We-di-kamunu kɔm wɔnɪ, yɪ ba daari ba pɪ ka niə yam maama. ³¹ Nɔn-kɔgɔ kɔm maa kwaana sɪ ba gɔ Pooli. Rom pamaɲna bam dɪdeɛrɔ wɔm ma ni nɪ Zeruzalem tɔv kɔm maama vugimi. ³² O na ni kɔntɔ tɪn, o ma lɪ pamaɲna bam dɪ ba yigə tiinə badaara, yɪ ba duri lɪla ba vu ba yɪ kɔgɔ kɔm na wɔ mɛ tɪn. Nɔɔna bam na nɛ-o dɪ o pamaɲna bam kɔntɔ tɪn, ba ma yagɪ Pooli magɪm. ³³ Dɪdeɛrɔ wɔm ma vu o twe Pooli tɛ, yɪ o pa ba ja-o. O ma pa ba kwe capɔnnɔ tile ba ma vɔ-o. O ma daari o bwe sɪ o lwarɪ nɔɔnɔ wɔm na yɪ wɔlɔ tɪn, dɪ o na kɪ kɔlɔ tɪn. ³⁴ O na bwe kɔntɔ tɪn, nɔɔna badaara ma kaasa kɔgɔ kɔm wɔnɪ yɪ ba tɛ n ni n ni. Sɔɔ kɔm na daga kɔntɔ tɪn, kɔ ma pa dɪdeɛrɔ wɔm wari sɪ o lwarɪ kɔlɔ na kɪ cɪga cɪga tɪn. Kɔntɔ ɲwaaɪ o ma pa o nɔɔna bam ni, sɪ ba ja Pooli ba vu ba pamaɲna bam pɪna digə kam. ³⁵ Ba na jaan-o ba yɪ natənə yam diinim jɔgə tɪn, pamaɲna bam kwe-o mɔ ba zɪɲɪ, bɛɪwaaɪ nɔn-kɔgɔ kɔm yɪə tiinɪ ya sɪnɪ o banɪ nɪ. ³⁶ Nɔɔna bam maama ma pɛ ba pu o kwaga, yɪ ba kaasi ba tɛ ba wɪ: «Gɔ-o-na!»

³⁷ Pamaɲna bam na lagɪ ba ja Pooli ba zɔ ba pɪna digə kam tɪn, o ma ta dɪ ba dɪdeɛrɔ wɔm o wɪ: «Nɔmɔ wɔ pa-nɪ cwəɲə sɪ a ta taanɪ a brɪ-m na?»

Dɪdeɛrɔ wɔm na ni kɔntɔ tɪn, o ma bwe Pooli o wɪ: «Nɔmɔ kɪ ta mɔ n ni Greki tiinə taanɪ? ³⁸ Kɔ na yɪ kɔntɔ, nɔmɔ daɪ Ezipi tu wɔlɔ deen na pɛ nɔɔna vɪn ba tɔv kɔm yigə tiinə ni yɪ o daari o lɪ nɔɔna mɔrr-tuna (4.000) balɔ na yɪ jara-kərə o ja vu kagɔa wɔnɪ tɪn na?»

³⁹ Pooli ma ləri o wɪ: «Aye. Amɔ yɪ Zwifu mɔ. Ba lɔgɪ amɔ Silisi tɔv Tariɪ nɪ mɔ. A yɪ tu-kamunu kɔm kɔntɔ nɔn-bu mɔ. A loori-m sɪ n pa-nɪ cwəɲə sɪ a ɲɔɔnɪ dɪ nɔn-kɔgɔ kɔm.»

⁴⁰ Dɪdeɛrɔ wɔm ma sɛ. Pooli ma zanɪ o zɪgɪ natənə yam banɪ nɪ. O ma zəɲɪ o jɲa kɔgɔ kɔm banɪ nɪ. Ba maama ma cəgɪ sɔɔ. O ma ɲɔɔnɪ dɪ ba dɪ ba tɪtɪ Zwifə taanɪ dɪm.

22

Pooli na ɲɔɔnɪ sɪ o ma jɔɲɪ o tɪtɪ tɛ tɪn
(Titonja Tɔno 9:1-19, 26:9-18)

¹ O ma ta o wɪ: «A kwə-ba dɪ a ko-biə-ba, á fɔgɪ á cəgɪ sɪ a tɔlɪ kɔ na yɪ tɛ tɪn a brɪ abam.» ² Zwifə bam na lwarɪ nɪ o ɲɔɔnɪ ba tɪtɪ dwi taanɪ mɔ tɪn, ba ma fɔgɪ ba cəgɪ sɔɔ.

³ O laan ma ta di ba o wi: «Amu yi Zwifu mu. Ba lugi-ni Silisi tuw Tarisi ni mu. Ku nan yi Zeruzalem yo mu a ki noonu. Gamalyeli mu bri amu dibam nabaara cullu tum na yi te tun ciga ciga. A deen ce lanyirani a kwe a titi a pa We nneeni abam zum di na ki te tun mu. ⁴ A deen yaari balu na se ba togi Zezi cwajɛ kam tun, yi a daari a pa ba gu badaara. A maa yɛni a jaani baara di kaana a ki pɛna digɛ ni. ⁵ Dibam kaanum yuutu wɔm didaani di nakwa kɔgo kɔm maama wɔ wani ba ta ni ku yi ciga. Manja kadoŋ ni a ve bantu te mu a jonji twaanu tɛlɛ a na wɔ kwe a bri Zwifa balu na wɔ Damasi ni tun, si ba pa-ni cwajɛ si a ja balu na togi Zezi cwajɛ kam tun, a vɔ-ba a ja a ba Zeruzalem si ba na cam.»

⁶ A na maa ve yi a daari fiun si a yi Damasi tun, ku na manji di wia titari ni tun, mu pooni de di nunji weyuu ni di ba di pipili di kaagi-ni. ⁷ A ma tu tiga ni, yi a ni kwɛrɛ na bɛŋi-ni ka wi: «Sooli, Sooli! Bɛŋwaani mu yi n jigi amu n bɛɛsi kuntu?»

⁸ A ma bwe a wi: «A tu, nmu yi wɔɔ mu?»

O ma lɛri o wi: «Amu yi Zezi mu, Nazareti tu wɔlɛ nmu na jigi n bɛɛsi tun.»

⁹ Noona balu na togi di amu tun ma na pooni dum, yi ba wɔ ni wɔlɛ kwɛrɛ na nɔoni di amu tun. ¹⁰ A laan ma bwe a wi: «A tu, bɛɛ mu a nan wɔ ki?»

Di Yuutu wɔm ma lɛri-ni o wi: «Zaŋi n vu n zu Damasi, si daani mu ba laan wɔ bri-m kulɛ maama We na pɛ ni si n ki tun.»

¹¹ A ma zaŋi weeni, yi a yiɛ daa ba nai, pooni dum na tiini di pipili-ya tun nɔwaani. Kuntu, balu na togi di amu tun ma ja a juja ba vanji-ni ba ja zu Damasi tuw kɔm wɔ.

¹² Noonu wudonj maa wɔra, o yiri mu Ananiya. O maa nigi We lanyirani, yi o togi dibam Zwifa bam cullu tum. Zwifa balu maama na zuuri Damasi ni tun maa te o taani ba wi, o yi no-nɔm. ¹³ O laan ma ba o zigi amu tee ni yi o wi: «A ko-bu Sooli, joori n ta n nai!» O na tagi kuntu tun, bidwi banja ni mu a yiɛ yam puri yi a na o yibiyɛ. ¹⁴ O ma ta o wi: «Dibam nabaara Baŋa-We mu li nmu si n lwarɛ Di wɔbɔna na lagu kulɛ tun, si n daari n na Wu-pɔŋɔ Tu wɔm si n ni o na nɔoni di o titi kwɛrɛ. ¹⁵ Bɛŋwaani nmu wɔ ta n yi o maana tu si n bri noona bam maama o ciga kam, si n ta n bri-ba nmu na nɛ kulɛ yi n daari n ni te tun. ¹⁶ Nmu nan wɔ manji si n da n daani. Zaŋi si n loori We di Yuutu wɔm yiri nɔwaani, si n daari n pa ba miisi-m na wɔni, si We wɔ yagi n lwarum Di ma ce-m.»

¹⁷ Kuntu na ke tun, a laan ma joori a vu Zeruzalem. A ma vu We-dikamunu kɔm wɔ a wɔra a wart We. A na wɔra tun, We ma pa a na wo-kinkagili ni dundwɛa te. ¹⁸ A ma na di Yuutu wɔm yi o nɔoni di amu o wi: «Zaŋi n ki lila n duri n nunji Zeruzalem ni, bɛŋwaani tuw kɔm noona bam ba se kulɛ nmu na wɔ ta amu nɔwaani tun.» ¹⁹ A ma lɛri a wi: «A yuutu, noona bam ye lanyirani ni amu deen yɛni a tulɛ Zwifa bam We-di sum, yi a jaani noona balu na ki ba wɔ-dɔɔa di nmu tun a pa ba pi-ba, yi ba daari ba magi-ba. ²⁰ Ku daari manja kalɛ ba na gu Etiyeni wɔlɛ na yi nmu maana tu o bri nmu ciga kam tun, a titi wɔra yi a se ni ku manji si ba gu-o. Amu deen mu zigi a nii ba gwaaru tum ba na li ba tinji si ba daari ba dul-o ba gu tun.» ²¹ Di Yuutu wɔm laan ma ta di amu o wi: «Nan ve, si amu wɔ tunji-m yigɛ yigɛ si n vu dwi-ge tiinɛ bam te.» »

²² Pooli na nɔoni te maama tun, noona bam ya cum mu yi ba cɛg-o. O nan na tagi dwi-ge tiinɛ bam taani o wɛli da tun, ba laan ma zaŋi ba kaasi di kwɛrɛ-de ba wi: «Ti-na o mumwe! Ku wɔ manji si o taa nɔwɛ!» ²³ Ba maa

nanɩ baari yi ba vuvugə ba gwaaru wɛɛni, yi ba mɔoni fogo ba caara. ²⁴ Pamaɲna bam didɛɛru wɔm na nɛ kulɔ na ki tun, o ma pa o nɔona bam ni si ba ja Pooli ba zɔ ba pɩna digə kam. O ma ta di ba si ba mag-o di balaara, si o ta o pa ba lwarɩ o na ki kulɔ yi Zwifə bam nanɩ baari o banja ni tun. ²⁵ Ba na vɔg-o ba ti si ba daari ba mag-o tun, Pooli ma ta di pamaɲna bam yigə tu wɔlɔ na zigi da tun o wɩ: «Abam jigi cwəɲə si á ja Rom tuɔ juna nɔonɔ á magɩ, yi ba ta wɔ bwe-o ba nii o na cɔgi kulɔ tun na?»

²⁶ Pamaɲna yigə tu wɔm na ni kuntu tun, o ma vu o ta di o didɛɛru wɔm o wɩ: «Nmu nan lagɩ n ki ta mu? Nɔonɔ wɔm yi Rom tuɔ juna nɔonɔ mu.»

²⁷ Didɛɛru wɔm ma vu Pooli te o bwe-o o wɩ: «Nmu yi Rom tuɔ kum juna nɔonɔ mu na? Si n ta n bri-nɩ.»

Pooli ma ləri o wɩ: «Eɛn, a yi Rom tuɔ kum juna nɔonɔ mu.»

²⁸ Didɛɛru wɔm ma ta o wɩ: «Amu ŋwi səbu-fɔɔ mu yi a daari a ji Rom tuɔ kum juna nɔonɔ.» Pooli ma lər-o o wɩ: «A nan maɲɩ a yi Rom tuɔ kum juna nɔonɔ a lɔra maɲa ni mu.»

²⁹ Nɔona balɔ ya na zigi si ba mag-o si o ŋɔoni tun na ni kuntu tun, ba ma kwe o yɩra ba yagi lɔa. Didɛɛru wɔm di na lwarɩ ni Pooli yi Rom tuɔ kum juna nɔonɔ tun, fɔbni ma ja-o di o na pɛ ba vɔ-o di capɔnnu tun.

Pooli na zigi nakwa bam yigə ni te tin

³⁰ Didɛɛru wɔm dɛɛn maa lagɩ si o lwarɩ kulɔ na ki yi Zwifə bam sarɩ Pooli tun. Tɩga na pɔɔri tun, o ma pa ba bwəli Pooli ba yagi. O ma daari o pa ni si Zwifə bam kaanum yigə tiinə bam di ba sarɩya-dirə nakwa bam maama jeeri daani. O laan ma ja Pooli o vu o pa o zigi ba yigə ni.

23

¹ Pooli ma nii sarɩya-dirə nakwa bam seeni yi o wɩ: «A ko-biə-ba, kulɔ maama a na ki a ŋwɩa wɔni si ku ba ku yi zim tun, fɔbni təri a bɩcari ni, yi We di ye ku ni ni.» ² Zwifə bam kaanum yuutu wɔm o yɩri na yi Ananiya tun na ni Pooli na tagi kulɔ tun, o ma ta di balɔ na zigi Pooli tee ni tun si ba fri o ni ni. ³ Pooli ma ləri Ananiya o wɩ: «Wɛ wɔ magɩ nmu tɩti mu. Nmu nyɩ di kəbrə kalɔ nɔona na fɔgi tun mu. Nmu yi wɔlɔ na je si n di amu taani si ku tɔgi Zwifə bam callu tim mu, yi nmu tɩti mu cɔgi-ti di n na pɛ ni si ba magɩ amu tun.»

⁴ Nɔona balɔ na zigi Pooli tee ni tun ma ta did-o ba wɩ: «Nmu jigi We kaanum yuutu wɔm mu n twa!»

⁵ Pooli ma ləri-ba o wɩ: «A ko-biə-ba, a maɲɩ a yəri ni o yi kaanum yuutu mu. Ku pɔɔri We tɔno kum wɔni ku wɩ, n yi zarɩ n ŋɔoni n cɔgi di wɔlɔ na yi abam yuutu tun.»

⁶ Pooli na lwarɩ ni kɔgɔ kum nɔona badaara yi Sadusian tiinə yi badaara di yi Farizian tiinə tun, o laan ma ŋɔoni banja banja di kwər-dɩa ba kɔgɔ kum wɔni o wɩ: «A ko-biə-ba, amu yi Farizian tu mu yi a kwəri a yi Farizian tiinə bu. Ba zim sarɩ amu si ba di a taani, di a na jigi tɩna ni twa wɔ joori ba bi ba yagi tɔbni tun ŋwaani mu.»

⁷ O na tagi kuntu o ti tun, Farizian tiinə bam di Sadusian tiinə bam ma sarɩ ba wɔra ba magɩ kantɔgɔ daani. Ba kɔgɔ kum ma pɔɔri bile.

⁸ Sadusian tiinə bam maa bri ni twa biim tərə, yi ba tɛ ni malesɩ di cirə di tərə. Ku daari Farizian tiinə bam maa bri ni tuntu maama wɔra.

⁹ Ba maama maa ki sɔɔ ku tiini ku ja gaalu. We callu karanyina tiinə badaara na nunɩ Farizian kɔgɔ kum wɔni tun ma zarɩ wɛɛni ba twani di dam ba wɩ: «Dɩbam wɔ nɛ kulɔ nɔonɔ wuntu na cɔgi tun. Dɛ donɩ ku wai ku yi ciru naa maleka mu sɩni ka ŋɔoni did-o.»

¹⁰ Ba kantɔgɔ kum na tiini ku daga tɔn, ku ma pa fɔvɔnɔ zɔ pamaŋna bam dɔdɛɛrɔ wɔm, o ya bɔŋi sɪ ba ga wɔ ja Pooli ba vanɪ ba tɔri mɔ. O ma pa ni sɪ o pamaŋna bam zɔ kɔgɔ kum wɔ ba ja Pooli ba ja nunɪ, sɪ ba daari ba ja-o ba joori ba vu ba pɪna digɛ kam.

¹¹ Dɛ dɔm kɔntu tɪtu ni, dɪ Yuutu wɔm ma ba o zɪgɪ Pooli tee ni yɪ o ta dɪd-o o wɪ: «Ta n jɪgɪ baari, bɛŋwaaŋi nɔm na pɛ amɔ maana n brɪ amɔ cɪga kam Zeruzalem tiinɛ tee ni te tɪn, nɔm nan daa n ta manɪ sɪ n brɪ a cɪga kam kɔntu mɔ Rom tiinɛ tee ni dɪ.»

Ba na kwaanɪ sɪ ba gɔ Pooli te tɪn

¹² Tɪga na pɔvri tɪn, Zwifɛ badaara ma la ba kɪ ni daanɪ. Ba ma du dɪ Wɛ ni ba daa bɔ di wɔdiu naa ba nyɔ kulɔkulɔ, sɪ ku taa ve maŋa kalɔ ba na wɔ gɔ Pooli tɪn. ¹³ Nɔɔna balɔ na kɪ ni daanɪ kɔntu tɪn dwe nɔɔna fiinna. ¹⁴ Ba laan ma zanɪ ba vu ba kaanɔm yigɛ tiinɛ bam dɪ ba nakwa bam te ba ta ba wɪ: «Dɪbam maama kɪ ni daanɪ mɔ yɪ dɪ du dɪ Wɛ dɪ wɪ, dɪ daa bɔ di kulɔkulɔ sɪ ku taa ve maŋa kalɔ dɪ na wɔ gɔ Pooli tɪn. ¹⁵ Ku laan daari sɪ abam dɪ sarɪya-dirɛ nakwa bam maama mɔ tɔŋi ni pamaŋna dɔdɛɛrɔ wɔm tee ni, sɪ ba ja Pooli ba nunɪ ba ba ba pa abam. Abam wɔ kɪ sɪ ku taa nyɪ nɪnɛɛnɪ á lagɪ sɪ á fɔgɪ á ni o taanɪ dɔm wɔŋo mɔ te. Ku daari dɪbam wɔ vu dɪ tɪ dɪ yigɛ, sɪ dɪ gɔ-o cɔwɛŋɛ ni yɪ o daa ta wɔ yɪ abam te.»

¹⁶ Pooli nakɔ bu dɛɛn ma ni kɛm dɔm kɔntu ŋwa. O ma zanɪ o vu o zɔ pamaŋna bam pɪna digɛ kam o ta o brɪ Pooli. ¹⁷ Pooli na ni kɔntu tɪn, o ma bɛŋi pamaŋna bam yigɛ tu dɪdɔba sɪ o ba. O ma ta dɪd-o o wɪ: «Ja nɔn-dɔŋɔ kɔntu n vu dɔdɛɛrɔ wɔm te, sɪ o jɪgɪ taanɪ mɔ sɪ o ta dɪd-o.»

¹⁸ Pamaŋna bam yigɛ tu wɔm ma tɔgɪ o yigɛ o ja-o o vu dɔdɛɛrɔ wɔm te. O ma ta o wɪ: «Pooli wɔlɔ na wɔ pɪna digɛ ni tɪn mɔ bɛŋi amɔ o ta o wɪ, a ja nɔn-dɔŋɔ kɔntu a ba nɔm te, sɪ o jɪgɪ taanɪ mɔ sɪ o ta o brɪ-m.»

¹⁹ Dɔdɛɛrɔ wɔm ma ja o jɪŋa o vanɔ-o o ja nunɪ daa. O ma bwe-o o wɪ: «Nɔm jɪgɪ bɛɛn n lagɪ n ta n brɪ amɔ?»

²⁰ O ma ta o wɪ: «Zwifɛ bam mɔ kɪ ni daanɪ sɪ ba jwa tɔŋi ni nɔm tee ni, sɪ n ja Pooli n vu ba sarɪya-dirɛ nakwa bam te, sɪ ku taa nyɪ nɪnɛɛnɪ ba lagɪ sɪ ba fɔgɪ ba ni o taanɪ dɔm mɔ te. ²¹ Nan yɪ zanɪ n sɛ ba ni, bɛŋwaaŋi ba dwe nɔɔna fiinna ba na lagɪ ba sɛgɪ ba tɪtu cɔwɛŋɛ ni sɪ ba taa cɛg-o. Ba maama nan dugɪ dɪ Wɛ mɔ ba wɪ, ba bɔ di naa ba nyɔ kulɔkulɔ sɪ ku taa ve maŋa kalɔ ba na wɔ gɔ Pooli tɪn. Ba nan ti ba yigɛ, yɪ ba laan cɛgɪ sɪ nɔm na sɛ ba ni dɔm mɔ, sɪ ba kɪ kɔntu.»

²² Dɔdɛɛrɔ wɔm na ni kɔntu tɪn, o ma ta dɪd-o o wɪ: «Yɪ zanɪ n ta n brɪ nɔɔn-nɔɔnɔ ni n tu n ta kɛm dɔm kɔntu dɪ amɔ.» O ma daari o pa nɔn-dɔŋɔ kɔm viiri.

²³ Dɔdɛɛrɔ wɔm laan ma bɛŋi o yigɛ tiinɛ bale o ta dɪ ba o wɪ: «Lɪ-na pamaŋna biɛ-yale (200) sɪ ba vu Sezaari, dɪdaanɪ sise diinɛ fusɪrɛ (70) dɪ cigwɛ dɔlɪna biɛ-yale (200). Á manɪ sɪ á tɪ á yigɛ sɪ á nunɪ ku manɪ dɪ luu nɔgɔ tɪtu ni. ²⁴ Lɪ-na sise á pa Pooli sɪ o dɪ, sɪ o wantɔ o vu o yɪ gɔvɪrma tu Felisi te dɪ yazurɛ.»

²⁵ Dɔdɛɛrɔ wɔm laan ma pɔpɔnɪ tɔnɔ o wɪ:

²⁶ «Amɔ Kloodi Lizɪa mɔ pɔpɔnɪ tɔnɔ kɔntu a pa nɔm Felisi wɔlɔ na yɪ dɪbam gɔvɪrma tu yɪ n nii dɪbam lanyɪranɪ tɪn. A jɔɔnɪ nɔm.»

²⁷ Zwifɛ badonnɛ mɔ jaanɪ nɔɔnɔ wɔntɔ, yɪ ba kwaanɪ sɪ ba gɔ-o. Amɔ nan lwarɪ ni o yɪ Rom tɔv kɔm jɪŋa nɔɔnɔ mɔ. Kɔntu ŋwaaŋi mɔ amɔ dɪ a pamaŋna bam ma vu dɪ jɔŋ-o dɪ yagɪ. ²⁸ A ya lagɪ sɪ a lwarɪ wɔŋo kulɔ ŋwaaŋi ba na jaan-o ba ba ba saŋi tɪn mɔ. Mɔ ku kuri a

jaan-o a vu a zɪgɪ ba sarɪya-dirə nakwa bam yigə nɪ. ²⁹ A ma lwarɪ nɪ ba saŋ-o ba titɪ cullu tɪm ŋwaanɪ mʊ. Kʊlʊkʊlʊ nan tərə kʊ na brɪ nɪ ba maŋɪ sɪ ba gu-o naa ba pɪ-o. ³⁰ Nɔɔnʊ nan mʊ tagɪ o brɪ-nɪ, nɪ Zwifə badaara mʊ kɪ nɪ daanɪ sɪ ba gu nɔɔnʊ wʊm. Kuntʊ ŋwaanɪ mʊ a tʊŋ-o nmʊ tee nɪ. A ma ta dɪ balʊ na saŋ-o tɪn, nɪ ba ba nmʊ te ba ta kʊlʊ o na kɪ tɪn.»

³¹ Pamaŋna bam laan ma zaŋɪ ba ja Pooli ba nuŋɪ nɪ ba na pɛ-ba nɪ sɪ ba kɪ te tɪn. Ba ma ja-o tɪtɪ dɪm kuntʊ ba vu ba yɪ Antipatriisi. ³² Tɪga na pʊʊrɪ tɪn, pamaŋna balʊ na ve tɪga nɪ tɪn ma zɪgɪ dāanɪ ba joori ba vu ba jɔgə kam. Ba ma daari sise diinə bam yɪranɪ mʊ sɪ ba tɔgɪ dɪ Pooli ba vu.

³³ Ba ma ja-o ba vu ba yɪ Sezaari. Ba na yɪ da tɪn, ba ma kwe tɔnɔ kʊm ba pa gʊvɪrma tu wʊm yɪ ba kɪ Pooli o jɪŋa nɪ. ³⁴ O ma karɪmɪ tɔnɔ kʊm, yɪ o daari o bwe Pooli o wɪ, tɪv kɔɔ mʊ o nuŋɪ? O na lwarɪ nɪ o nuŋɪ Silisi tɪn, ³⁵ o ma ta o wɪ: «Nmʊ saŋɪna bam na tuə, aá bwe nmʊ taanɪ dɪm a nii.» O ma daari o pa nɪ o wɪ, ba ja Pooli ba vu sɔŋɔ kʊlʊ Pɛ Erɔdɪ dɛɛn na logɪ tɪn ba pɪ-o da sɪ ba taa yɪr-o.

24

Felisi na bwe Pooli taanɪ te tɪn

¹ Da yanu na ke tɪn, Zwifə bam kaanum yuutu Ananiya laan ma ba dɪdaanɪ nakwa badaara, dɪ bɪtar-yeenu wʊlʊ na yɪ ba zənnu tɪn o yɪrɪ mʊ Tɛtuli. Ba ma vu ba jəni gʊvɪrma tu wʊm yigə nɪ, sɪ ba tʊlʊ kʊlʊ Pooli na kɪ tɪn ba brɪ-o. ² Ba ma bəŋɪ Pooli sɪ o ba. Tɛtuli laan ma puli sɪ o ŋɔɔnɪ taanɪ dɪm. O ma tʊlʊ o wɪ: «Dɪbam yuutu Felisi, dɪbam maama ye nɪ nmʊ ŋwaanɪ mʊ dɪbam lɔgʊ kʊm jɪgɪ ywəəni dɪ yazurə. Nmʊ na jɪgɪ dɪbam te tɪn mʊ pɛ dɪbam lɔgʊ kʊm fɔgɪ kʊ ve yigə. ³ Nmʊ na kɪ kʊlʊ maŋa maama naa je dɪ je n pa dɪbam tɪn, dɪ kɪ nmʊ le zanzan kʊ ŋwaanɪ. ⁴ A nan ba lagɪ sɪ a ŋɔɔnɪ zanzan sɪ kʊ yaari nmʊ. A nan loori-m sɪ n cəgɪ dɪbam na jɪgɪ kʊlʊ fɪnfɪtɪn sɪ dɪ ta tɪn. ⁵ Dɪbam maanɪ nɪ nɔɔnʊ wʊntʊ jɪgɪ nakɔɔrɪ zanzan. O yəni o paɪ Zwifə bam magɪ kantɔgɔ yɪ ba pɔɔrɪ daanɪ lɔgʊ baŋa je maama nɪ. O maa kwəri o yɪ Nazareti tiinə vwan kara kam yigə tu. ⁶ O ya ma tiini o kwaanɪ sɪ o cɔgɪ dɪbam Wɛ-di-kamunu kʊm cullu tɪm. Dɪbam ma ja-o. [Dɪ ya maa lagɪ sɪ dɪ ma dɪbam Zwifə bam cullu tɪm mʊ dɪ di o taanɪ. ⁷ Pamaŋna bam didɛɛrʊ Lizɪa laan ma ba o vrɪ-o dɪ dam dɪbam jɪa nɪ. ⁸ O ma pa nɪ nɪ balʊ na saŋɪ Pooli tɪn ba nmʊ te.] Nmʊ nan na bwe-o taanɪ, nmʊ tɪti laan wʊ lwarɪ kʊlʊ o na kɪ yɪ dɪ saŋ-o tɪn.»

⁹ Tɛtuli na tagɪ kuntʊ tɪn, Zwifə bam ma pu o kwaga ba wɪ, o na tagɪ kʊlʊ maama tɪn yɪ cɪga mʊ.

¹⁰ Gʊvɪrma tu wʊm laan ma yɪgɪsɪ o jɪŋa sɪ Pooli dɪ daa tʊlʊ o kwərə. Pooli ma ta o wɪ: «Amʊ ye nɪ nmʊ te lɔgʊ kuntʊ yɪ n yɪ sarɪya-diru bɪna zanzan na ke. Kuntʊ ŋwaanɪ a jɪgɪ wʊpɔlɔ sɪ a zɪgɪ nmʊ yigə nɪ a ŋɔɔnɪ a jɔŋɪ a tɪtɪ. ¹¹ Nmʊ tɪtɪ nan wʊ wanɪ n lwarɪ nɪ a na ve Zeruzalem sɪ a zuli Wɛ tɪn, kʊ ta wʊ dwəni da fugə-yale zɪm dɛ dɪm nɪ. ¹² Zwifə bam na ne amʊ Wɛ-di-kamunu kʊm nɪ tɪn, a ba wʊra a magɪ kantɔgɔ dɪdaanɪ nɔɔn-nɔɔnʊ. Ba nan wʊ ne nɪ a pɛ vuvugə zʊ nɔɔna tɪtari nɪ. Kʊ na yɪ dɪbam Zwifə bam Wɛ-di sɪm wʊnɪ naa je dɪ je tɪv kʊm wʊnɪ, ba wʊ ne nɪ a kɪ kuntʊ doŋ. ¹³ Wəənu tɪlʊ ba na wɪ a kɪ tɪn, ba bá wanɪ ba brɪ nɪ tɪ yɪ cɪga. ¹⁴ A nan na wʊ ta kʊlʊ dɪ nmʊ nɪ kʊ yɪ cɪga tɪn mʊ tɪntʊ: A zuli Wɛ dɪlʊ na yɪ dɪbam nabaara Wɛ tɪn mʊ, yɪ a tɔgɪ Wɛ cʊə-dʊŋa kalʊ nɔɔna bantʊ na te ba wɪ ka yɪ vwan tɪn. A nan sɛ a tɔgɪ wəənu tɪlʊ maama na pʊpʊnɪ

We cullu tɔno kɔm wɔni dɪ faŋa faŋa We nijɔŋnə bam twaanu tum wɔni tun. ¹⁵ A nan jɪgɪ tɪna We tee ni, ni nɔɔna bantɔ dɪ na jɪgɪ tɪna te, ni twa maama wɔ joori ba bi ba yagɪ tɔɔni, kɔ na yɪ nɔn-ŋɔna dɪ nɔn-balwaaru maama. ¹⁶ Kɔntɔ ŋwaani mu a tiini a kwaana, sɪ a kɪ kulɔ maama na lana We dɪ nabiinə tee ni tun, yɪ fɔɔni təri a bɪcarɪ ni.

¹⁷ A dɛɛn ya təri Zeruzalem ni bɪna zanzan na ke tun, yɪ a laan joori a ba. A jaani sɛbu pɛera mu a ba sɪ a pa a tɔv kɔm yiniɔ tiinə, yɪ a daari a jɪgɪ pɛera sɪ a ma kaani Baŋa-We. ¹⁸ A na wɔra a kɪ kɔntɔ tun, Zwifə bam ma ba ba na amɔ We-di-kamunu kɔm wɔni. Ba na ne-nɪ kɔntɔ tun, dɪ amɔ maŋɪ a kwe a titɪ dɪ We a ti. Nɔn-kɔɔɔ dɪ maa təri a tee ni. Vuvugə dɪ nan tərə. ¹⁹ Kɔ daari Zwifə badaara na nuŋi Azi tunɪ dɪm wɔni tum dɛɛn mu tɔgɪ ba wɔra. Bantɔ ya na jɪgɪ wɔŋɔ dɪ amɔ, bantɔ mu ya maŋɪ sɪ ba ba ba zɪgɪ nmɔ yigə ni sɪ ba ta kulɔ a na cɔgɪ tun. ²⁰ Ba nan na tərə tun, pa nɔɔna bantɔ na zɪgɪ yo seeni tun ta ba na ne kulɔ amɔ na kɪ a cɔgɪ, maŋa kalɔ a na zɪgɪ Zwifə sarɪya-dirə nakwa bam yigə ni a ŋɔɔni tun. ²¹ Ba wɔ ne kulɔ a na cɔgɪ tun, kɔ na dai wɔŋɔ didɔba yiranɪ mu a taga. A na zɪgɪ ba wɔni tun, a ya tagɪ dɪ kwər-dɪa a wɪ: «Abam zɔm nan jɪgɪ amɔ taani mu á dɪ, a na sɛ ni twa wɔ joori ba bi ba yagɪ tɔɔni tun ŋwaani.» »

²² Pooli na tagɪ kɔntɔ o ti tun, Felisi ma pa ba tiŋi taani dɪm. Wɔm titɪ dɛɛn maŋɪ o ye We cwə-duŋa kam cɪga na yɪ te tun. O ma ta o wɪ: «Pamaŋna bam didɛɛru Lizɪa na tuə, a laan wɔ dɪ abam taani dɪm a ti.» ²³ O ma pa pamaŋna bam yigə tu wɔm ni sɪ o ja Pooli o vu o taa yɪr-o, sɪ o daari o pa-o pwələ sɪ o cilonnə taa wai ba zən-o dɪ kulɔ o na lagɪ tun.

²⁴ Da funfun na ke tun, Felisi ma tɔgɪ dɪ o kaani Drusili o ba. Wɔntɔ yɪ Zwifu mu. Felisi ma pa ba bəŋi Pooli sɪ o ba. Ba ma cəgɪ Pooli na wɔra o tɛ Zezi Krisi cwəŋə kam na yɪ te yɪ nɔɔna kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi tun. ²⁵ Pooli ma daari o wɔra o tɛ kəm-laaru tɔgɪm taani, dɪ nɔɔna na maŋɪ sɪ ba ja ba titɪ te tun. O ta ma ta o bɪr-ba We na ba DI dɪ nɔɔna sarɪya te tun. Pooli na wɔra o tɛ kɔntɔ doŋ tun, fɔɔni ma zɔ Felisi. O ma ta o wɪ: «Kɔ maŋɪ. Nan ve sɪ maŋa kalɔ a na lagɪ-m tun, a laan wɔ bəŋi-m.» ²⁶ O dɛɛn ya buŋɪ ni Pooli wɔ ma sɛbu mu o loor-o sɪ o yag-o. Kɔntɔ ŋwaani mu o yəni o bə-o maŋa maama o ŋɔɔni did-o.

²⁷ Bɪna yale ma ba ya yɪ. Nɔɔnɔ wɔdoŋ ma ba o ləni Felisi yuu ni sɪ o taa yɪ lɔgɔ kɔm tun. Wɔntɔ yɪrɪ mu Porisiu Fesitu. Felisi dɛɛn na lagɪ sɪ o pa Zwifə bam wɔ poli did-o tun, o ma yagɪ Pooli pɪna digə kam ni tata.

25

Fesitu na ŋɔɔni Pooli taani te tɪn

¹ Fesitu dɛɛn na tu o ji lɔgɔ kɔm tu tun, kɔ da yatɔ dɛ ni mu o zanɪ Sezaari ni o vu Zeruzalem. ² O na ve o wɔra kɔntɔ tun, Zwifə bam kaanum yigə tiinə bam dɪ ba tɔv kɔm yigə tiinə bam ma vu o te ba sanɪ Pooli. ³ Ba ma loor-o sɪ o wəli-ba o pa Pooli joori o ba Zeruzalem. Kɔ yɪ ba na kɪ ni daani sɪ ba gɔ Pooli cwəŋə ni tun ŋwaani mu ba loori Fesitu sɪ o kɪ kɔntɔ. ⁴ O ma ləri-ba o wɪ: «Pooli wɔ Sezaari ni mu, yɪ ba jɪg-o ba yɪra. Kɔ nan bá daani sɪ a titɪ joori a vu da. ⁵ Kɔ nan na yɪ o kɪ wɔŋɔ mu o cɔgɪ, á pa á yigə tiinə bam tɔgɪ dɪ amɔ ba vu sɪ á laan san-o dáani.»

⁶ Fesitu na kɪ nɪnɛɛni da nana naa da fugə ba tɔv kɔm ni tun, o laan ma zanɪ o joori o vu Sezaari. O na yɪ da yɪ tɪga pɔvɔri tun, o ma nuŋi o jəni sɪ o di taani dɪm. O ma pa ni sɪ ba ja Pooli ba ba. ⁷ Pooli na tu o ba o yɪ ba te tɪn, Zwifə balɔ na nuŋi Zeruzalem ba ba tɪn maa zɪgɪ ba gilim-o.

Ba ma puli si ba taa te wo-lwaan-kamunnu zanzan ba pa-o, yi ba warɔ ba ta kulɔkulɔ si ku brɔ ni ku yi cɔga. ⁸ Pooli maa ŋɔɔni o jɔŋi o titi o wɔ: «Amɔ wɔ ki kulɔkulɔ na wɔ wani ku cɔgi Zwifɛ bam cullu tum di ba We-di-kamunu kɔm cullu tum tun. A nan wɔ ki kulɔ na wɔ cɔgi Rom pa-farɔ wɔm yuu tun.»

⁹ Fesitu deen maa lagi si o pa Zwifɛ bam wɔ poli did-o. Kuntu ŋwaani o ma bwe Pooli o wɔ: «Nmɔ wɔ se si n vu Zeruzalem si a di nmɔ taani daani na?»

¹⁰ Pooli ma lɛr-o o wɔ: «A nan maŋi a zigi nɔɔnu wɔlɔ Rom pa-farɔ wɔm na pɛ-o ni si o di dɔbam taani tun yigɛ ni mɔ, ku yi Rom ni mɔ ba maŋi si ba di a taani dɔm. Ku na yi Zwifɛ bam, a wɔ cɔgi ba kulɔkulɔ. Nmɔ titi nan maŋi n ye ni kuntu yi cɔga mɔ. ¹¹ A nan na ki a tusi yi a ki kulɔ na maŋi si a ti tun, a se tɔvɔni. Wɛɛnu tɔlɔ Zwifɛ bam nan na ŋɔɔni ba pa amɔ tun na ba jigi cɔga, nɔɔn-nɔɔnu ba jigi cwɛŋɛ si o ja amɔ o ki ba juŋa ni. Kuntu ŋwaani a laan lagi si a vu Rom pa-farɔ wɔm titi te mɔ, si wɔntɔ di a taani dɔm.»

¹² Fesitu na ni kuntu tun, o ma ŋɔɔni di o kwaga nɔɔna bam, yi o laan daari o ta di Pooli o wɔ: «Nmɔ na wɔ n lagi si Rom pa-farɔ wɔm mɔ di n taani dɔm tun, n nan wɔ vu daani mɔ.»

Pooli na zigi Agripa di Birinisi yigɛ ni o ŋɔɔni te tun

¹³ Da finfin deen na ke tun, pɛ wɔɔɔŋ o yiri na yi Agripa tun ma zaŋi o tɔgi di o nakɔ Birinisi o ba Sezaari. Ba tu si ba jɔɔni Fesitu di o na jigi tɔv kɔm yuutu tun ŋwaani mɔ. ¹⁴ Ba na ki da finfin da tun, Fesitu ma ta taani dɔlɔ na wɔ Pooli yuu ni tun o brɔ pɛ wɔm o wɔ: «Nɔɔnu mɔ wɔ yo seeni Felisi na jaan-o o ki piina digɛ ni yi o yag-o da. ¹⁵ A nan ve Zeruzalem yi Zwifɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam di ba nakwa bam ta o taani ba brɔ amɔ. Ba ma ta ba wɔ, ku maŋi si a di o taani ni ku maŋi si ba gu-o mɔ. ¹⁶ A ma ta di ba a wɔ, dɔbam Rom tiinɛ ba jaani nɔɔnu dɔ ki nɔɔna juŋa ni, yi o ta wɔ zigi balɔ na saŋ-o tun yigɛ ni si o ŋɔɔni o jɔŋi o titi di ba na saŋ-o kulɔ ŋwaani tun. ¹⁷ Ba laan ma tɔgi di amɔ ba ba yo seeni. A ma wɔ pɛ taani dɔm dim daani. Tɔga na pɔvri tun, a ma zaŋi a nunji si a di taani dɔm. A ma pa ni si ba ja nɔɔnu wɔm ba ba. ¹⁸ Balɔ na saŋ-o tun ma zaŋi si ba ŋɔɔni. A ya maa buŋi ni ba lagi ba ŋɔɔni wo-lwaanɔ mɔ ba pa-o. Ba nan wɔ ŋɔɔni kuntu. ¹⁹ Ba na zaŋi ba ŋɔɔni kulɔ tun yi kantɔgo bitari mɔ ba titi We cwɛŋɛ kam ŋwaani. Ku ma wɛli di nɔɔnu wɔɔɔŋ na tɔga, o yiri mɔ Zezi, yi Pooli te o wɔ, o ŋwɔ mɔ. ²⁰ A wɔbɔŋa ma vugimi di a na wɔ ki te a di ba taani dɔm tun. Kuntu ŋwaani a ma bwe Pooli, si o na wɔ se o vu Zeruzalem si a di o taani dɔm daani. ²¹ Pooli ma loori si dɔ taá nii-o, si dɔ daari dɔ yagi taani dɔm si dɔ yuutu Rom pa-farɔ wɔm titi laan di o taani dɔm. Kuntu ŋwaani a ma pa ni si ba taa yir-o, si ku taa ve maŋa kalɔ a na wɔ wani a pa o vu pa-farɔ wɔm te tun.»

²² Fesitu na tagi kuntu did-o o ti tun, Agripa laan ma ta o wɔ, wɔm titi wɔ ta lagi si o ni nɔɔnu wɔm kuntu ni-taani. Fesitu ma lɛr-o o wɔ: «Jwaani mɔ, nmɔ wɔ ni o taani dɔm.»

²³ Tɔga na pɔvri tun, Agripa di Birinisi ma zaŋi ba kwe nunwanja lanyirani ba nunji. Pamanɔna bam didɛera didaani tɔv kɔm yigɛ tiinɛ maa tɔgi ba kwaga, yi ba vu ba zv taani dɔm dim jɔgɛ kam. Fesitu laan ma pa ni si ba ja Pooli ba ba. ²⁴ Fesitu ma ta o wɔ: «Pɛ Agripa di abam balɔ maama na wɔ yo seeni zɔm tun, nii-na nɔɔnu wɔntɔ mɔ yi wɔlɔ Zwifɛ balɔ maama na wɔ Zeruzalem ni di yoba seeni tun na jigi o taani ba ŋɔɔni di

amu tɩn. Ba maa tiini ba ɲɔɔni dɩ dam ni kɩ wɔ maɲi sɩ nɔɔnu wɔntu daa ta ɲwi. ²⁵ A nan wɔ nɛ o na kɩ kɩlɩ kɩ maɲi sɩ dɩ gu-o tɩn. O titi nan na wɩ o lagɩ sɩ Rom pa-faru wɔm mu dɩ o taani tɩn, amu li wɔbɔɲa sɩ a pa o vu dɔani mu. ²⁶ Ku daari, a nan ba jɪgɩ o wɔɲo kɩlɩ na jɪgɩ kuri tɩn sɩ a pupɔni a pa dɩbam yuutu wɔm. Kuntu ɲwaani mu a pɛ o ba o zigɩ abam yigɩ ni sɩ á nii, ku na dwe didi nmu Pɛ Agripa yigɩ ni. Dí nan na bwe-o dí ti, ku wai ku pai a nai o wɔɲo kɩlɩ a na wɔ pupɔni a pa pa-faru wɔm tɩn. ²⁷ Bɛɲwaani a bɔɲi ni ku bá ta jɪgɩ kuri sɩ a tɔɲi pɩnu sɩ o vu pa-faru wɔm te, yɩ a wɔ tagi o na jɪgɩ taani wɔɲo kɩlɩ ɲwaani tɩn.»

26

Pooli na ɲɔɔni sɩ o ma jɔɲi o titi te tɩn (Titonja Tɔnɔ 9:1-19, 22:4-16)

¹ Fesitu na ɲɔɔni o ti tɩn, Agripa laan ma ta dɩ Pooli o wɩ: «Nmu jɪgɩ cwɛɲɔ sɩ n ɲɔɔni n ma n jɔɲi n titi.»

Pooli ma zɛɲi o juɲa, yɩ o laan daari o ɲɔɔni sɩ o ma o jɔɲi o titi. ² O maa wɩ: «Pɛ Agripa, a zɩm jɪgɩ wɔpɔlo, dɩ a na zigɩ nmu yigɩ ni sɩ a ɲɔɔni a jɔɲi a titi dɩ Zwifɛ bam na saɲi-nɩ wɛɛnu tɩlɩ maama ɲwaani tɩn. ³ Ku sɩni ku yɩ cɪga mu dɩ a na wɩ a jɪgɩ wɔpɔlo tɩn, bɛɲwaani nmu titi ye Zwifɛ bam mu dɩ ba kantɔgɔ na yɩ te tɩn. Kuntu ɲwaani a loori-m sɩ n kwaani n cɛgi a taani dɩm dɩ wɔ-zuru.

⁴ Zwifɛ bam maama maɲi ba ye amu ɲwia na yɩ te a biini ni sɩ ku ba ku yɩ zɩm. Bantu nan ye amu dɛɛn na ɲwi te a titi tɩw ni dɩ Zeruzalem ni tɩn. ⁵ Ba maa maɲi ba ye ni ku yɩ pulim ni mu a maɲi a tɔgi a wɔ Farizian bam kɔgɔ kum wɔni yɩ a tɔgi a sɛ ba cullu tɩm, yɩ bantu cullu tɩm tiini tɩ damma tɩ dwe dɩbam Wɛ cullu tɩm maama. Ba na laga, ba ya wɔ wani ba ta ni kuntu yɩ cɪga mu. ⁶ Bɛɲwaani mu yɩ a zigɩ yo seeni zɩm sɩ ba bwe amu taani, ku yɩ a na jɪgɩ tɩna ni Wɛ wɔ bi twa Dɩ pa ba yaɲi tɔni, ni Dɩ na goni ni Dɩ pa dí nabaara bam te tɩn. ⁷ Dɩbam Yisrayeli tiinɛ maama tiini dí zuli Wɛ, yɩ dí tɔɲi dí pa-Dɩ wɩa dɩ titi maama, yɩ dí jɪgɩ tɩna sɩ dí na Wɛ na goni Dɩ ni sɩ Dɩ kɩ wɛɛnu tɩntɩ doɲ tɩn. Amu tu pɛ, a na jɪgɩ tɩna yam kuntu tɩn mu pɛ Zwifɛ bam jɪgɩ dɩ amu. ⁸ Bɛɲwaani mu abam wari sɩ á bɔɲi ni Wɛ wɔ wani Dɩ bi twa Dɩ pa ba yaɲi tɔni?

⁹ Ku na yɩ amu titi dɩ, a dɛɛn bɔɲi ni ku maɲi sɩ a kɩ kɩlɩ maama na wɩ ma cɔgi Zezi na yɩ Nazaretɩ tu tɩn yɩri dɩm mu. ¹⁰ Amu kɩ kuntu maama Zeruzalem ni. Zwifɛ kaanum yigɩ tiinɛ bam dɛɛn mu pɛ-nɩ cwɛɲɔ, yɩ a jaani Zezi karabiɛ bam a kɩ pɩna digɩ ni. Ba na yɔni ba gu-ba, amu yɔni a sɛ ni ku maɲi. ¹¹ Kuni zanzan a yɔni a kari a ve Zwifɛ bam Wɛ-di sɩm maama, yɩ a jaani-ba a pa ba na cam. A maa kwaani a fi-ba sɩ ba ɲɔɔni ba tɩw ba Yuutu wɔm. A bani na tiini dɩ zanɩ dɩ ba tɩn, a yɔni a tɔgi ba nɛ a ve tɩni yigɩ yigɩ, yɩ a jaani-ba a bɛɛsa.

¹² Dɛ didwi mu a zanɩ a maa ve Damasɩ sɩ a yaari Zezi karabiɛ bam. Zwifɛ bam kaanum yigɩ tiinɛ bam dɛɛn pɛ-nɩ cwɛɲɔ dɩ dam sɩ a vu da a yaari-ba. ¹³ Amu tu pɛ, dɩbam dɛɛn wɔ cwɛɲɔ ni mu dí veɔ. Wɩa titari ni a ma na pooni na tiini dɩ dana dɩ dwe wɩa kam na yɩ te tɩn, dɩ nunji weyuu ni dɩ pɩpɩlɩ dɩ gilimi amu dɩ balɩ na tɔgi dɩ amu tɩn. ¹⁴ Dɩbam maama ma tɩ tɩga ni. A ma ni kwɛɛɛn na ɲɔɔni dɩ Zwifɛ bam taani ka wɩ: «Sooli, Sooli, bɛɛ mu yɩ n jɪgɩ amu n bɛɛsɩ kuntu? Nmu kɩ nɩnɛni nabɩa na kwaani sɩ ka ta wɩlɩ na jɪgɩ-ka o pa tɩn mu. Nmu wɔ joori n cɔgi n titi mu.» ¹⁵ A ma

bwe a wɔ: «A tu, nmu yi wɔɔ mu?» Dɔ Yuutu wɔm ma lɛri o wɔ: «Amu yi Zezi wɔɔ nmu na jigi n beɛsi tun mu. ¹⁶ Nan zaɲi n zigi weɛni. A bri a titi di nmu si a li-m si n ta n yi a tintuɲu mu di a maana tu, si n daari n pa nɔɔna lwarɔ nmu zɔm na nɛ kɔɔ amu tee ni di kɔɔ a na wɔ bri nmu tun. ¹⁷ Aa jɔɲi nmu Zwifɛ bam juɲa ni a yagi, di dwi-ge tiinɛ bam juɲa ni. A laan nan wɔ tunɲi nmu si n vu dwi-ge tiinɛ bam te, ¹⁸ si n puri ba yiɛ si ba yagi lim, si ba taa ŋwi pooni yigɛ ni. Nmu wɔ pa ba nuɲi sutaani dam wɔni n daari n ki-ba We juɲa ni. Kuntu tun, We wɔ yagi ba lwarɔm Dɔ ma cɛ-ba si ba na jɔɲɛ je Dɔ titi nɔɔna bam wɔni, ba na ki ba wɔ-dɔɔba di amu tun ŋwaani.»

¹⁹ Kuntu tun, Pɛ Agripa, amu wɔ vɔn vɔrum dɔɔ na nuɲi We-sɔɲɔ di ba amu te tun, a se-di mu. ²⁰ A puli a tɔɔli We kwɛrɛ kam a bri nɔɔna Damasi ni mu di Zeruzalem ni, ku wɛli di Zwifɛ bam tu kum maama ni, di dwi-ge tiinɛ bam di tee ni. A bri-ba si ba lɛni ba wuru, si ba daari ba pipiri ba taa tɔɲi We, si ba taa ki kɔɔ na wɔ bri ni ba sɔni ba lɛni ba wuru tun mu. ²¹ Kuntu ŋwaani mu Zwifɛ bam jaani-ni maɲa kalɔ a na wɔ We-di-kamunu kum wɔni tun, yi ba kwaani si ba gu-ni. ²² We nan mu wɛli-ni yi ku ba ku yi zɔm. Kuntu ŋwaani mu a zigi yo si a ta cɔga a bri nɔɔna maama, ku na yi nɔn-kamunɛ naa nɔɔnu di nɔɔnu di. A na yɛni a te kɔɔ tun yi bidwi mu di faɲa faɲa We nijɔɲɛ bam di Moyisi titi deen na tagi ni kɔɔ wɔ ki tun. ²³ Ku tagi ku wɔ, ni Krisi wɔm We na tunɲi tun maɲi si o na yaara, si o ji wɔɔ na wɔ da yigɛ o bi o yagi tɔɔni tun, si o daari o pa Zwifɛ bam di dwi-ge tiinɛ bam di na pooni, si We vɔi-ba ba lwarɔm wɔni.»

²⁴ Pooli na wɔra o ŋɔɔni si o ma jɔɲi o titi kuntu tun, Fesitu ma zaɲi o ta di kwɛr-dɔ o wɔ: «Pooli, nmu co mu! Nmu na tiini n zaasi tɔno zanzan kuntu tun mu pɛ n wɔɔɲa tɛrɛ.»

²⁵ Pooli ma lɛri o wɔ: «Dɔbam tu Fesitu, ku dai ni a wɔɔɲa mu tɛrɛ. A na zigi a te kɔɔ tun yi cɔga mu, yi ku jigi kuri lanyɔranɔ. ²⁶ Pɛ Agripa maɲi o ye wɛnu tum kuntu ni ni. Aa wani a ŋɔɔni a taani dɔ-dɔ jaja. A ye ni a na ŋɔɔni kɔɔ maama tun dai wɔ-dɔɲɔ did-o, beɲwaani wɛnu tum kuntu wɔ sɛgi ti ki gugoro ni. ²⁷ Pɛ Agripa, nmu se faɲa faɲa We nijɔɲɛ bam na bri kɔɔ tun na? Amu ye ni n sɛ.»

²⁸ Agripa ma ta di Pooli o wɔ: «Ku ge finfɔn si n taani dɔm pa amu ji Zezi Krisi bu.»

²⁹ Pooli ma lɛri o wɔ: «Ku na ge finfɔn naa ku na daani di, a loori We si Dɔ pa nmu di balɔ maama zɔm na je ba cɔgi a taani dɔm tun di ji ni amu na yi te tun. Ku na dai capɔnnu tum yɔranɔ mu a ba lagɔ si ba ma vɔ abam di.»

³⁰ Pɛ wɔm di gɔvɔrma tu Fesitu di Birinisi di balɔ maama na wɔra tun laan ma zaɲi ba nuɲi. ³¹ Ba na nuɲi tun, ba maa ŋɔɔni daani ba wɔ: «Nɔɔnu wɔntu wɔ ki kɔɔ na maɲi si ba gu-o naa si ba ki-o pɔna digɛ ni tun.»

³² Agripa ma ta di Fesitu o wɔ: «Dɔi ya wɔ wani dɔ li nɔɔnu wɔntu dɔi yagi, ku na dai o titi na wɔ o lagɔ si pa-faru wɔm mu di o taani dɔm tun ŋwaani.»

27

Pooli na maa ve Yitali te tun

¹ Ba deen laan na li wɔɔɲa si ba pa dɔ zɔ naboro dɔ vu Yitali tun, ba ma ja Pooli di pɔna badonnɛ ba ki pamaɲa yigɛ tu wɔɔɲ juɲa ni, o yɔri mu

Zuliyusi. O nunji pa-faru wum pamaŋna bam kɔgɔ kum wɔni mu. ² Dɛ ma na naboro, ku nunji Adramiti yi ku lagi ku vu tiɛni dɛlɔ na wɔ Azi nɔnɔ kum ni nɛ tun. Dɛ ma vu dɛ zu ku wɔ dɛ tɔgɛ dɛ ke. Arisarɩki dɛ ma tɔgɛ dɛbam o ke. Wɔntɔ nunji Masɩdwanɩ tɩv kɔdonɔ mu, ku yiri na yi Tesaloniki tɩn.

³ Tɩga na pɔɔri tɩn, dɛ ma vu dɛ yi Sidɔn. Zuliyusi ma duri Pooli nwanja, yi o pa-o cwɛŋɔ sɩ o vu o badonnɔ te, sɩ ba kɩ kulɔ o na lagi tɩn ba pa-o.

⁴ Dɛ ma zanɩ dɛ nunji dɛani dɛ zu nɔnɔ kum wɔ. Vu-dɩv maa jeeri dɛbam ku maga. Kuntɔ nwanja dɛ ma dalɩ Sipri tɩv buburu kum yira dɛ ke. ⁵ Dɛ ma daari dɛ tɔgɛ nɔnɔ kum wɔ dɛ vu dɛ da Silisi dɩ Pamfili te dɛ ke. Dɛ ma vu dɛ yi Liizi tɩv kɔdonɔ, ku yiri mu Miira. ⁶ Dɛ na yi da tɩn, pamaŋna yigɔ tu wum ma na naboro kɔdonɔ ku na nunji Alesandri ku maa ve Yitali. O ma pa dɛ zu ku wɔ. ⁷ Dɛ maa wɔ nɔnɔ kum wɔni dɛ ve fiɩn fiɩn yi dɛ kɩ da kɔgɔ kɔgɔ, ku na tiɛni ku camma tɩn nwanja. Dɛ ma vu dɛ yi Kinidi na batwari mɛ tɩn. Viu kum na jeeri dɛbam ku magɩ kuntɔ tɩn, dɛ daa ma wari dɛ yɔɔri dɛ yigɔ dɛ vu. Kuntɔ nwanja dɛ ma vu dɛ dalɩ Kretɩ buburu kum yira dɛ ke dɛ da Salɩmɔnɩ je sɩm. ⁸ Dɛ ma yɔɔri dɛ dalɩ buburu kum yira yi dɛ na kam zanzan, yi dɛ laan vu dɛ yi jɔgɔ kalɔ yiri na yi Nabwɛaru Zɩgum Je-nɔnɔ tɩn. Laazɩ tɩv kum batwari dɛ jɔgɔ kam kuntɔ.

⁹ Dɛbam ma tiɛni dɛ daani je sɩm kuntɔ nɩ. Ku ma ba ku yi manja kam ku na damma sɩ nɔɔna ja naboro ba zu nɔnɔ kum wɔ tɩn. Zwifɔ bam ni-vɔɔm dɛ dɩm manɩ dɩ ke yi ku daari fiɩn sɩ bɩni dɩm ti. Pooli ma kaani-ba o wɩ:

¹⁰ «A badonnɔ-ba, a na nɛ kulɔ tɩn, dɛ na zanɩ sɩ dɛ daa ke, dɛ wɔ na yaara zanzan. Dɛ wɛɛnu tɩm maama lagi tɩ cɔgɩ mu. Ku dalɩ naboro kum dɩ ku zila yam yirani mɛ, ku wai sɩ dɛbam tɩti dɛ ga dɛ nwanja.» ¹¹ Pooli na tagɩ kuntɔ tɩn, pamaŋna yigɔ tu wum ma wɔ sɛ o na tagɩ kulɔ tɩn, yi o daari o sɛ naboro kum tu wum dɩ wɔlɔ na co-ku tɩn taani dɩm. ¹² Nabwɛaru gugoro kum mɛ ba na wurɩ tɩn ba lana sɩ ba taa tigi da, sɩ vu-dɩv kum manja kam ba ka ke. Nɔɔna bam zanzan ma li wɔbɔnɩ sɩ ba zanɩ ba ke nɔnɔ kum wɔ, sɩ ba kwaani ba nii baá wani ba yi Feniki na. Feniki wɔ Kretɩ nɩ mu, yi ku jigi nabwɛaru gugoro kulɔ kwaga na yagɩ vii kum tɩn. Ba na yi dɛani, baá wani ba taa tigi da sɩ vii kum manja ke.

Vu-fɔrɔ na jaani-ba na banja nɩ te tɩn

¹³ Viu laan ma zanɩ jagwiɔ banja nɩ ku fulɔ. Nɔɔna bam maa bɔnɩ nɩ baá wani ba na cwɛŋɔ ba kɩ kulɔ ba na bɔnɩ tɩn mu. Ba ma ti ba yigɔ sɩ ba kwe naboro kum ba ke. Ba maa dalɩ Kretɩ buburu kum yira ba maa kea.

¹⁴ Dɛbam ma wɔ yi yigɔ, yi vu-dɩv zanɩ ku zigi bube dɩm nɩ ku ba ku magɩ dɛbam. Ba dɛɛn bæ vii kum kuntɔ yiri nɩ Yurakilo mu. ¹⁵ Viu kum na tiɛni ku magɩ dɛbam kuntɔ tɩn, dɛ daa ma wari sɩ dɛ pa naboro kum yɔɔri vii kum na nunji mɛ tɩn. Dɛ na kwaani dɛ ga tɩn, dɛ ma yagɩ naboro kum dɛ pa vii kum. ¹⁶ Viu kum ma ja dɛbam ku vu ku pa dɛ dalɩ buburu kɔdonɔ yira, yi vii kum daa ba magɩ dɛbam zanzan. Bube dɩm kuntɔ yiri mu Kɔda. Ku tiɛni ku cɛ dɛ yira mu, yi dɛ laan wani dɛ liiri naboro balanja kam dɛ kɩ naboro kamunu kum wɔni sɩ ka yi cɔgɩ. ¹⁷ Ba na pɛ ku zu naboro kum wɔni tɩn, ba ma kwe nɔnɩ ba pa sɩ tɔgɩ naboro kamunu kum kuri yi ba vɔ ku maama. Ba maa kwari fɔbɩ nɩ kɔv ja-ba ku vu na-kula je silɔ yiri na yi Siriti tɩn. Kuntɔ nwanja ba ma kwaani ba cɛnɩ naboro kum ba pa ku daa ba tiɛni ku durɔ, yi ba yagɩ-ku ba pa vii kum. ¹⁸ Vu-dɩv daa ta ma tiɛni ku magɩ dɛbam. Tɩga na pɔɔri tɩn, ba ma sɩnɩ sɩ ba li naboro kum

zila yam ba dɔli ba yagi na bam wɔni, si ku daa yi ta dunə. ¹⁹ Tɔga daa na puuri tun, ba titi ma ma ba jia ba li naboro kum yira wənu ba di na bam wɔni. ²⁰ Ku deen yi da kɔgɔ kɔgɔ mu dibam na wɔ ne wia di calicwi. Vu-dɔb kum daa ta maa tiini ku magi dibam yi ku ba yaga. Dibam daa ba tɔna ni di wɔ wəri.

²¹ Nɔɔna bam maa na ve taan yi ba ba di wɔdiu tun, Pooli ma zanɔ o zigi ba wɔni o ta di ba o wi: «A badonnə-ba, abam ya na se a ni yi di wɔ zanɔ di yagi Kretɔ, di ya bá na cɔgim di yaara yantu donɔ. ²² A laan nan loori abam si á taá jigi pu-dia. Amu ye si abam wɔlɔwɔlɔ bá ga o ŋwia, ku yi naboro kum yirani mu wɔ cɔgi. ²³ Ku yi diin titi ni mu, Wɛ dɔb na te amu yi a yi Di tintɔnɔ tun tɔɔi Di maleka amu tee ni. ²⁴ Ka ma ta ka wi: «Pooli, yi ta n kwari fɔni, si nmu manɔ si n vu n zigi pa-farɔ wɔm yigə ni mu. Wɛ yi ŋwanɔ tu, yi Di wɔ pa nɔɔna balu na tɔgi ba wɔ naboro kum wɔni tun di na ŋwia.» ²⁵ Kuntɔ ŋwaanɔ, a badonnə-ba, á taá jigi-na pu-dia. A jigi tɔna di Wɛ, ni maleka kam na tagi kulɔ ka bri-ni tun wɔ sɔni ku ki. ²⁶ Di kuntɔ di, viu kum manɔ si ku magi dibam ku ja vu ku zigi bube didon yuu ni mu.»

Naboro kum na cɔgi yi nɔɔna bam lu te tin

²⁷ Viu kum deen maa magi dibam taan, ku jigi ku maa ve Adria nɔnɔ kum wɔni. Ku deen yi titi dɔb na ki dibam da fugə yana na bam wɔni tun mu. Titi kunkɔrɔ ni balu na co naboro kum tun maa buɔi ni di wɔra di twe bube mu. ²⁸ Ba ma kwe kandwe na lægə ŋɔna ni ni ba di na bam wɔni, si ba lwarɔ na bam na luunə te tin. Ba ma na ni ba luunə ba manɔ ni metra fiinna mu te. Ku na ki fin tun, ba daa ma di ŋɔna kam si ba nii, yi ba na ni na bam ta luunə ba manɔ ni metra fiinto mu te. ²⁹ Ba maa kwari fɔni si viu kum wɔ magi naboro kum, ku ja vu ku magi di pweeru. Kuntɔ ŋwaanɔ ba ma li naboro kum zigim luguru tɔna ku kwaga ni ba di na bam wɔni si ku ma zigi. Ba ma daari ba loori Wɛ si tɔga puuri lila. ³⁰ Naboro kum coonə bam ma buɔi si ba lu si ba daari naboro kum. Ba ma li naboro balanɔ kam ba di na bam wɔni, yi ba ki nɔnɛni ba lagi ba vu ba li naboro kum yigə luguru tum mu si ba ma zigi-ku te. ³¹ Pooli na lwarɔ ba na buɔi si ba ki te tun, o ma ta di pamajna yigə tu wɔm di o nɔɔna bam o wi: «Nɔɔna bantɔ na nunɔ ba daari naboro kum, abam daa bá wanɔ á lu.» ³² Pooli na tagi kuntɔ tun, pamajna bam ma go ŋɔni silɔ ba na me ba læ boro balanɔ kam tun ba di-ka ba yagi.

³³ Tɔga na wɔra ka puuri tun, Pooli ma loori ba maama si ba zanɔ ba di wɔdiu. O ma ta di ba o wi: «Zim mu jigi da fugə yana liə zanzan na jigi abam yi á warɔ wɔdiu si á di. ³⁴ A nan loori abam si á zanɔ á di wɔdiu. A na wɔ ki kuntɔ, á bá wəri. A taá ye ni abam wɔlɔwɔlɔ bá lagi á yuuyue titi di á ga.»

³⁵ Pooli na tagi kuntɔ o ti tun, o ma kwe dɔpe o zigi ba maama yigə ni o ki Wɛ le, yi o daari o fɔ-di o wɔra o di. ³⁶ Ku ma pa ba maama pu-dia yi ba di di wɔdiu. ³⁷ Dibam maama ni deen yi nɔɔna biə-yale di fusirpe bardɔ mu (276) naboro kum wɔni. ³⁸ Ba maama na di ba zanɔ tun, ba ma li mɔna ywəlu tum naboro kum wɔni ba di na bam wɔni, si ku daa yi ta dunə.

³⁹ Tɔga laan na puuri tun, nɔɔna bam maa yəri tuburu kulɔ ni ni ba na wɔra tun. Ba ma nii ba na gugoro na na ve ba tigi da tun. Ba maa buɔi si ba nii ba na wɔ wanɔ ba pa naboro kum tɔgi dáam ku be. ⁴⁰ Ba ma go ŋɔni silɔ na lægi naboro kum zigim luguru tum tun ba yagi na bam wɔni. Ba

ma daari ba bwɛli ŋɔni sɛlɔ na vɔgi naboro kum naywi sum tɛn, sɛ ba taa paɪ kɔ ve ni ba na lagɪ te tɛn. Ba laan ma kwe naboro gɔrɔ ba lɛ naboro kum yigɛ ni sɛ viu kum taa magɪ-kɔ, sɛ naboro kum wanɪ kɔ bɛ. ⁴¹ Naboro kum ma vu kɔ yi na-kula jɛgɛ kɔ cɛŋi da. Kɔ yigɛ kam maa muɔri kasula wɔnɪ, yi ka daa warɪ ka lɪ. Kɔ daari na bam maa tiini ba pɔgɪla, yi ba magɪ naboro kum kwaga kam ba pa ka wɔra ka cɔga.

⁴² Pamaŋna bam deen ma ki ni daani sɛ ba ja piina bam ba gu, sɛ ba wulɔwulɔ yi zaŋɪ o dɪn na bam o vrɪ o titɪ ba jɪa ni. ⁴³ Ba yigɛ tu wɔm maa lagɪ sɛ o vrɪ Pooli ŋwɪa o yagɪ. O ma ci-ba sɛ ba yi ki kulɔ ba na buŋi tɛn. O ma daari o pa ni, sɛ nɔɔna balɔ na wɔ wanɪ ba dɪn ba nuŋi tɛn da yigɛ ba fanɪ ba cu na bam wɔnɪ sɛ ba dɪn ba bɛ, ⁴⁴ sɛ balɔ na daari tɛn kwe naboro kum da-dɪdwaaru tɛm naa kɔ wɛɛnu tɛlɔ na bwɛri tɛn ba ma dɪn ba bɛ. Kuntɔ mu dɪbam maama ki dɪ ma jɔŋi dɪ titɪ.

28

Kulɔ na ki Malɪti ni tɛn

¹ Dɪbam na lugi yi dɪ bɛ bube dɪm kuntɔ tɛn, mu dɪ lwarɪ ni bube dɪm kuntɔ yɪri mu Malɪti. ² Nɔɔna balɔ na zuɔri dɛani tɛn maa ja dɪbam ŋwaaŋa zanzan. Dɔa maa suŋi ka wɔra ka nɪa, ka pa waaru wɔra. Ba ma dwe mini ba pa dɪbam maama sɛ dɪ weeri. ³ Pooli ma puuri de o wɔra o ki mini dɪm wɔnɪ. Mini dɪm wulim ma pa bisankwɪa nuŋi de sum wɔnɪ ka kari Pooli juŋa ka lɛgi da. ⁴ Tɛw kum tiinɛ bam na nɛ bisankwɪa kam na lɛgi Pooli juŋa kam ni tɛn, ba maa te daani ba wɪ: «Kɛm dɪntɔ bɪri ni nɔɔnu wɔntɔ yi nɔn-guru mu. Dɪ o na lugi nɔntɔ kum wɔnɪ tɛn dɪ, kɔ ta wɔ maŋi sɛ o taa ŋwɪ. Wɛ wɔ sɛ sɛ o wɛri.»

⁵ Pooli ma mi bisankwɪa kam o dɪ mini dɪm wɔnɪ, yi kulɔkulɔ wɔ ki-o.

⁶ Nɔɔna bam maa buŋi ni, o yura ga wɔ fulɔ mu naa oɔ da o tɔ tɪga ni mu o tɪ. Ba na cɛgi kuntɔ taan tɛn, ba ma wɔ nɛ ni kulɔkulɔ ki-o. Ba ma lɛni ba wɔbuŋa yi ba daari ba wɪ: «Nɔɔnu wɔntɔ yi wɛ dɪdɔŋ mu!»

⁷ Jɛgɛ kam kuntɔ seeni nɔɔnu wɔdɔŋ kara batwarɪ da. Nɔɔnu wɔm yɪri mu Pubilu. Wɔntɔ mu yi tɛw kum kuntɔ dɪdɛɛrɔ. O ma jɔŋi dɪbam lanyɪranɪ o sɔŋɔ ni. Dɪ ma ki da yatɔ da. ⁸ O ko maa tigi o ba jɪgi yazurɛ. Paa dɪ wɔ-zuru mu jɪg-o. Pooli ma zu o digɛ kam sɛ o na-o. O ma danɪ o jɪa o banɪ ni o loori Wɛ o pa-o, yi o yawɔ kum je. ⁹ O na ki kuntɔ tɛn, tɛw kum tiinɛ balɔ maama na ba jɪgi yazurɛ tɛn maa tui o te, yi ba na yazurɛ.

¹⁰ Ba ma zuli dɪbam, yi ba kwe pɛɛra zanzan ba ja ba ba pa dɪbam. Maŋa kalɔ dɪ daa na lagɪ dɪ zu naboro sɛ dɪ kɛ tɛn, ba ma pa dɪbam kulɔ maama na maŋi dɪ dɪ vɛŋɛ kam tɛn sɛ dɪ ja dɪ viiri.

Ba na kɛ ba maa ve Rom te tɛn

¹¹ Dɪ deen ki canɪ sɛtɔ mu tɛw kum kuntɔ ni, yi dɪ laan na naboro kɔdɔŋ kulɔ ba na ma bɛ ni Wa-yiywa tɛn. Kɔ deen nuŋi Alesandri mu kɔ ba kɔ zigɪ bube dɪm kuntɔ ni ni taan, yi vu-dɪw kum maŋa kɛ. Dɪ deen ma zu kɔ wɔ sɛ dɪ kɛ. ¹² Dɪ ma tɔgi nɔntɔ kum wɔ dɪ vu dɪ yi Sirakusi. Dɪ ma pɛni da da yatɔ. ¹³ Dɪ ma zaŋɪ dɛani dɪ tɔgi nɔntɔ kum wɔ dɪ vu dɪ yi Rigiui. Tɪga na puɔri tɛn, viu ma daa zaŋɪ dɪ kwaga ni kɔ suŋi kɔ maga. Dɪ ma ki da yale, yi dɪ vu dɪ yi Pusoli dɪ zigɪ da. ¹⁴ Dɪ ma nuŋi naboro kum wɔnɪ dɪ vu dɪ maŋi dɪ Zezi karabiɛ badonnɛ. Ba ma loori dɪbam sɛ dɪ ki da yarpe ba tee ni. Dɪ ma ki da yarpe dɛani, yi dɪ laan vu dɪ yi Rom. ¹⁵ Zezi karabiɛ balɔ na wɔ Rom ni tɛn ma ni dɪbam ŋwa. Ba ma zaŋɪ Rom ni sɛ ba nuŋi ba jeeri dɪbam cwɛŋɛ ni. Ba deen tu ba yi Apiusi yaga kam na wɔ me tɛn,

yi badaara di deen ba jɛgɛ kalu ba na bɛ ni Vɛrɛ Di Sɪtɔ tun, si ba jeeri dɪbam. Pooli na nɛ-ba kɔntu tun, o ma ki Wɛ le yi ku pa-o baaru. ¹⁶ Dɪ na ve dɪ yi Rom kɔntu tun, ba ma pa Pooli cwɛŋɛ si o taa zɔvri o na lagu mɛ tun, yi ba pa pamanɔv tɔgi o yir-o.

Pooli na brɪ Wɛ cɪga kam Rom ni te tun

¹⁷ Da yato na kɛ tun, Pooli ma bɛŋi tuv kum Zwifɛ bam yigɛ tiinɛ si ba jeeri daani. Ba na tu tun, Pooli ma ta di ba o wɪ: «A ko-biɛ-ba, a wɔ ki kulɔkulɔ a cɔgi dɪbam nɔɔna bam wɔ, naa a cɔgi callu tɪv dɪbam nabaara na tiŋi ba pa dɪbam tun. Di ku di, ba jaani amv Zeruzalem ni mu ba ki Rom tiinɛ juŋa ni si ba pi-ni. ¹⁸ Ba deen ma bwe-ni taani si ba nii a na ki kulɔ tun. Ba ma wɔ nɛ a na ki kulɔ a cɔgi si ku pa ba gu-ni tun. Kuntu nɔwaaŋi ba ya maa lagu si ba yagi-ni. ¹⁹ Zwifɛ bam ma wɔ se kuntu. Mu ku kuri ku deen yi fifɪvɪv si a ta si Rom pa-farv wɔm titi di a taani dɪm. Ku nan dai ni amv ga jigi taani mu di a titi dwi tiinɛ bam. ²⁰ Kuntu nɔwaaŋi mu a bɛŋi abam si a ba, si dɪ nɔɔni daani dɪ nii. Ba na vɔgi amv di capɔnnv tum tun, ku yi a na se wɔlv wɔm Yistrayeli tiinɛ bam na jigi o tɪna tun nɔwaaŋi mu.»

²¹ Pooli na tagi kuntu tun, ba ma ta did-o ba wɪ: «Dɪbam nan wɔ jɔŋi tɔnɔ Zude tiinɛ bam tee ni ba na pɔpɔni ba ta nmv taani tun. Dɪbam ta wɔ nɛ dɪ ko-bu wɔlv na nuŋi da o ba o ta nmv taani o brɪ dɪbam, naa o ta wo-balɔv o pa nmv. ²² Dɪbam nan wɔ ta lagu si dɪ lwarɪ nmv na jigi kulɔ n wɔvɔŋa ni tun. Bɛŋwaaŋi dɪ maŋi dɪ ye ni, nmv na tɔgi cwɛ-dɔŋa kalu tun, nɔɔna yɛni ba nɔɔna ba yaaht-ka je maama.»

²³ Ba laan ma lagu de ba pa Pooli si ba jeeri daani. De dɪm na yi tun, nɔɔna zanzan ma ba jɛgɛ kalu Pooli na zɔvri da tun. Ba na tu tun, o ma tiini o nɔɔni taan o brɪ-ba, ku zigɪ zizɪŋa ni ku vu ku yi didaan-ni. O ma ta Wɛ paari dɪm na yi te tun o brɪ-ba. O ma ma Wɛ cɪga kalu na pɔpɔni Moyisi callu tɔnɔ kum di faŋa faŋa Wɛ nijɔŋnɛ bam twaanv tum wɔni tun o brɪ-ba, yi o kwaanɪ si o pa ba se cɪga kalu o na te Zezi nɔwaaŋi tun. ²⁴ O na brɪ-ba kuntu tun, badaara ma se o taani dɪm. Badaara di ma wɔ se. ²⁵ Ba ma zanɪ si ba viiri, yi ba magɪ kantɔgɔ daani di Pooli na tagi kulɔ tun. Ba ta na wɔ viiri tun, mu Pooli tagi taani didɔŋ o wɛli da o wɪ:

«Wɛ Joro kum deen tɔgi Wɛ nijɔŋnu Ezayi kwɛrɛ mu ku ta cɪga di abam nabaara bam ku wɪ:

²⁶ Ve a nɔɔna bam te si n ta di ba ni:
Abam wɔ fɔgi á cɔgi Wɛ taani dɪm di á zwa,
yi á bá ni di kuri.

Abam wɔ fɔgi á nii di á yia,
yi á bá na.

²⁷ Bɛŋwaaŋi nɔɔna bam kuntu wɔvɔŋa tigi mu.

Ba zwa di ma kwarɪmɪ,
yi ba daari ba pu ba yia,
si ba yia yi zanɪ ya na,
si ba zwa yi zanɪ ya ni,
si ba wɔvɔŋa yi zanɪ ya lwarɪ Wɛ taani dɪm kuri.

Ku na dai kuntu, ba ya wɔ pipiri ba se amv Wɛ yi a pa-ba yazurɛ.»

²⁸ Pooli laan ma ta o wɛli da o wɪ: «Á nan taá ye ni Wɛ pɛ dwi-gɛ tiinɛ mu lwarɪ DI na wɔ jɔŋi-ba DI yagi te tun. Bantu nan wɔ se DI kwɛrɛ kam.» [²⁹ O na tagi kuntu tun, Zwifɛ bam ma nuŋi o tee ni. Ba na maa viiri tun, ba ma tiini ba magɪ kantɔgɔ daani.]

³⁰ Pooli dɛɛn kɪ bɪna yale mɔ jɛgɛ kam kɔntɔ nɪ, yɪ o zɔɔrɪ mɛ o na ŋwɪ sɪ o taa tigi da tɪn. O maa yɛni o jɛeri nɔɔna balɔ maama na tui o te sɪ ba na-o tɪn. ³¹ O maa yɛni o brɪ Wɛ paari dɪm cɪga kam, yɪ o tɔɔlɪ dɪ Yuutu Zezi Krisi kwɛrɛ. O dɛɛn ŋɔɔnɪ dɪ baari mɔ, yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ wɔ cɪgɪ o yigɛ.

**Tɔnɔ kuls Pooli na pɔpɔni o pa
ROM TIINƐ tun
Tɔnɔ kuls Pooli na pɔpɔni o pa Rom tiinɔ
tun na bri dibam kuls tun mu tuntu**

Pooli deen pɔpɔni tɔnɔ kuntu o pa We nɔɔna balɔ na wɔ Rom ni tun mu. Nɔɔna badaara ya manɔ ba bri-ba We cɔga kam. Pooli nan lagi si o di yi ba te, si o pa ba na baari mu, si o laan daari o ke o vu yigɛ.

Tɔnɔ kuntu wɔni o bri o zaasim dim maama na yi te tun:

Nɔɔnɔ maama ki lwarim mu, yi We nan soe ba maama, ku na yi Zwifɛ naa dwi-ge tiinɔ di. Ba maama wɔ wani ba na cɔga We tee ni, di ba na ki ba wɔ-dɔdɔa di Zezi Kriki wɔlɔ na tigi ba nɔwani tun. Kuntu nan yi We pɛɛri mu. Wɔlɔ maama na ki o wɔ-dɔdɔa di Zezi tun wɔ na vrɔm lwarim di tɔbɔni wɔni. Ba laan wɔ ta nɔwɔ di ba Yuutu Zezi, yi We Joro kum zani-ba (pɔɔrum 1-8).

Pooli ta ma bri Zwifɛ balɔ na vɔn Zezi di zim maama tun wɔnɔ. O bri ni ba ba wani ba vɔn We manɔ maama, We zaani dim na wai wɔnɔ maama tun nɔwani (pɔɔrum 9-11).

Ku nan na yi lele kuntu, We na ki dwi-ge tiinɔ maama lanyirani te tun, ku manɔ si ba kwe ba titi ba pa Zezi, si ba taa nɔwɔ di wɔ-pɔnɔ, si ku poli We wɔ (pɔɔrum 12-15).

Tɔnɔ kum tiim jɛgɛ ni, Pooli bri ni o lagi si o vu Rom mu, si bantɔ di laan wani ba zɛn-o si o ke o vu Ɛsɔpanyi. O laan ma daari o jɔɔni nɔɔna balɔ maama o na ye yi ba wɔ Rom ni tun (pɔɔrum 15-16).

1 Amɔ Pooli wɔlɔ na yi Zezi Kriki gamba-sono tun mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu. We mu kuri-ni si a taa yi Zezi tuntɔnɔ, si a taa tɔɔli o kwɛr-ywɛnɔ kam.

2 Faɔa faɔa tun We manɔ DI pa DI nijɔnɔ bam mu pɔpɔni DI tɔnɔ kum wɔni, ni DI goni ni si DI pa nɔɔna lwarɔ DI kwɛr-ywɛnɔ kam kuntu. ³⁻⁴ DI kwɛrɔ kam kuntu nan yi DI Bu wɔm taani mu, wɔlɔ na yi dibam Yuutu Zezi Kriki tun. Wɔntɔ na jigi nabiinu tun, ba lɔg-o Pɛ Davididwi tiinɔ bam wɔni mu. We Jorokum nan wɔ o tee ni di dam, yi ku bri ni o yi Baɔa-We Bu mu manɔ kalɔ o na bi o yagɔ tɔbɔni tun. ⁵ Wɔntɔ nɔwani mu We ki dibam yu-yonɔ lanyirani, yi DI pa di yi Zezi tuntɔnɔ si di vu dwi maama tiinɔ te di pa ba se o kwɛr-ywɛnɔ kam, si ba daari ba ki ba wɔ-dɔdɔa di-d-o, yi kuntu wɔ pa Zezi Kriki na zulɔ. ⁶ Abam di tɔgi á yi balɔ We na kuri si á taá yi Zezi Kriki nɔɔna tun mu.

⁷ A pɔpɔni a pa abam balɔ na wɔ Rom ni yi We soe abam yi DI kuri abam si á taá yi DI nɔɔna tun mu.

Dí Ko We di di Yuutu Zezi Kriki wɔ pa abam yazurɔ di yu-yonɔ.

Pooli bɔni si o vu o na Rom tiinɔ bam

⁸ Dayigɛ wɔnɔ yi, amɔ lagi a tɔgi Zezi Kriki nɔwani mu a ki a Yuutu We le abam maama nɔwani, di nɔɔna na te abam taani je maama ni á ki á wɔ-dɔdɔa di Zezi tun. ⁹ Amɔ yɛni a loori We abam nɔwani manɔ maama, yi We dilɔ a na tɔni a pai di a wɔ maama di a na tɔɔli DI Bu Zezi kwɛr-ywɛnɔ kam tun ye ni amɔ te cɔga mu. ¹⁰ A ta yɛni a loori-DI si DI pa-ni cwɛnɔ, si a laan wani a ba abam te. ¹¹ Abam fra tiini ya jigi amɔ. A lagi si a na abam, si We Jorokum laan wani ku tɔgi amɔ ku zani abam di

Wε-peeri dilu na wó pa á zigi lanyirani tun. ¹² A na lagi kulu tun mu yi si dí na baari da-tee ni, dibam maama na jigi wu-didwa di Zezi tun nwaani.

¹³ A ko-bia-ba, á taá ye ni a kwaani kuni zanzan mu si a na ne cwəŋə si a ba a na abam, yi a daa ta wu ne cwəŋə di zim maama. A lagi si a ba si a wani a dɔŋi titɔŋi dilu na wó ja kuri tun mu abam titari ni, ni a na manɔ a ki te dwi tiinə badonnə di titari ni tun. ¹⁴ Ku yi fifɔn mu si a tooli Wε kwər-ywəŋə kam a bri nɔɔna maama, yi ku nyi ni jum te na a yuu ni, ku na yi balu yi na puuri, naa balu yi na wu puuri tun, di swan tiinə di balu na yəri kulokulu tun. ¹⁵ Kuntu nwaani mu amu tiini a lagi si a ba a tooli Wε kwər-ywəŋə kam a bri abam balu na wu Rom ni tun di.

Wε kwər-ywəŋə kam na jigi dam te tin

¹⁶ Amu ba kwari cavura si a bri nɔɔna Wε kwər-ywəŋə kam. Taani dum kuntu mu jigi dam, yi Wε ma-di DI vri nɔɔna balu maama na ki ba wu-didwa di DI tun, ku puli di Zwifəbam mu, yi ku laan ba ku wəli dwi-getiina di da. ¹⁷ Wε kwər-ywəŋə kam mu bri nɔɔna DI na wó pa ba na ciga DI tee ni te tun. Ku maama nan zigi ba na jigi wu-didwa di Wε tun nwaani mu. Wε tɔnɔ kum manɔ ku bri ni: «Wulu maama na jigi ciga Wε tee ni tun mu yi wulu na ki o wu-didwa di DI tun, oó na nwa ciga ciga.»

Nabiinə maama na ge bura Wε tee ni te tin

¹⁸ Baŋa-Wε nan bri nɔɔna DI banɔ na zanɔ di ba ba lwarim di ba kəm-lwaanu tum maama nwaani. Ba na ki wo-lwaanu tun nwaani mu pa ba yəni ba ci ciga kam nɔɔna tee ni. ¹⁹ Wε nan vanɔ ba zwa, beŋwaanɔ DI manɔ DI pa nɔɔna cwəŋə si ba lwarɔ DI ciga kam. Wε titi bri-ba DI ciga kam jaja yi ba wu se. ²⁰ Nabiinə wari ba nai Baŋa-Wε di ba yia. Ku nan na zigi DI na ki lugu baŋa tun, nabiinə sunɔ ba nai wəənu tilu DI na ki tun. Ku ma pa ba wani ba lwarɔ lanyirani ni DI yi Wε ciga ciga, yi DI jigi dam dilu na ba jigi tiim tun. Kuntu nwaani nabiinə bá wani ba na bura Wε tee ni di ba na wu se-DI tun. ²¹ Ba manɔ ba ye Wε na yi wulu tun, yi ba nan ba zuli-DI ni ba Wε, naa ba taa ki-DI le. Ku maa pa ba wubɔŋa ti, yi ba bicara yam laan yi lim, yi ba yəri woŋo kulu na lana tun. ²² Ba maa pai ba jigi swan mu, yi ba laan yi jwəuru. ²³ Ba ba se si ba taa zuli Nwɔa Tu Baŋa-Wε, yi ba daari ba zuli wəənu tilu ba titi na mɔɔni di ba jia tun. Wəənu tum kuntu mu nyi di nabiinə balu na tu tun, di zunə di vara di tiga wo-vəəlu.

²⁴ Kuntu nwaani mu Wε yagi-ba, si ba taa togi wo-yɔɔru tilu ba titi fra na zuuri tun. Ba maa yəni ba ki wo-digiru, yi ba togi boorim kikiə yalu na yi ba cavura tun. ²⁵ Ba maa vin Wε ciga kam, yi ba daari ba togi wvan. Ba maa yəni ba zuli wəənu tilu Wε na ki tun, yi ba togi-ti ni ti yi Wε mu te. Ba daari ba yagi wulu titi na yi ti maama Kəru tun. Wuntu nan mu manɔ si o jɔŋi zula si ku taa ve manɔ kalu na ba ti tun. Amina.

²⁶ Kuntu nwaani mu Wε yagi-ba, yi ba ki wo-digiru kikiə yalu ba fra na zuuri yi ya jigi cavura tun. Kaana ma yəni ba yagi ba banna, yi ba daari ba tigi di ba donnə kaana, ni baaru di o kaani na tigi daani te tun. ²⁷ Ku yi kuntu mu di baara di. Ba di ba lagi kaana, yi ba daari ba pai ba fra zuuri ba donnə baara ba ma tigi di ba, yi ku ya wu manɔ si ba taa ki kuntu. Baara yəni ba ki cavura kanə yantu don mu daani, yi ku pa ba na cam dilu na manɔ di ba lwarim kikiə yam tun.

²⁸ Nɔɔna bam kuntu nan buŋi ni Wε ciga kam ba jigi kuri mu si ba taa jigi-ka ba wubɔŋa ni. Kuntu nwaani mu Wε yagi-ba, si ba taa togi ba wubɔŋ-yɔɔru tum kwaga, yi ba ki wəənu tilu ba ya na wu manɔ si ba ki

tɪn. ²⁹ Ba wɔbɔŋa maa su dɪ wo-balwaarɔ tɪlɔ na ba tɔgɪ cɪga kam cwɛŋɔ tɪn, dɪ kɛm-lwaanɔ dwi maama. Ba yi maa zɔ wɛənu zanzan. Ba tiini ba jɪgɪ pu-sɪŋa, yi ba jɪgɪ wɔ-gɔɔ. Ba ma lagɪ nɔɔna gum, yi ba kwɛri ba jaanɪ daanɪ, yi ba daari ba ganɪ ba donnɔ. Ba maa bɔŋɪ wo-balwaarɔ ba pai ba donnɔ, yi ba yi bɪbarɪ-nyɪna. ³⁰ Ba maa nɔɔnɪ ba cɔgɪ ba donnɔ yum. Ba maa culɪ Wɛ, yi ba twɪ ba donnɔ. Ba ta kwɛri ba yi banɪ-nyɪna, yi ba brɪ ba tɪtɪ nɔɔna yɪgɔ nɪ. Ba ta ma tiini ba bɔŋɪ kɛm-balwaarɔ wɔbɔŋa, yi ba ba nɪgɪ ba tiinɔ balɔ na lɔgɪ-ba tɪn. ³¹ Ba yɛri kɔlɔ na wɔ manɪ tɪn. Ba maa jɪgɪ niɔ yale yale. Ba ma ba soe ba donnɔ, yi ba ba jɪgɪ ba nwanja dɪ. ³² Ba nan manɪ ba ye Wɛ kwɛrɔ kam na brɪ kɔlɔ, nɪ balɔ na kɪ kɛm-balwaarɔ tɪntɔ doŋ tɪn manɪ sɪ ba tɪ mɔ. Nan dɪ kɔntɔ dɪ, ba ta yɛni ba kɪ-tɪ mɔ, yi ba tɛ dɪ balɔ na kɪ lwarɪm tɪn dɪ, nɪ kɔ lana.

2

Wɛ tɔgɪ cɪga mɔ DI maa dɪ nabiinɔ sariya

¹ Nmu wɔlɔ na co n donnɔ tɪn, kɔ yi nmu tɪtɪ mɔ n coɛ, bɛŋwaanɪ nmu tɪtɪ dɪ kɪ wo-lwaanɔ tum kɔntɔ doŋ mɔ. Kɔntɔ tɪn, n bá wantɪ n na bura Wɛ tee nɪ. ² Dɪ nan ye nɪ Wɛ wɔ dɪ nɔɔna balɔ na kɪ wo-lwaanɔ tum kɔntɔ doŋ tɪn taanɪ dɪ cɪga mɔ. ³ Nmu wɔlɔ na co n donnɔ kikɪɔ yi nmu tɪtɪ dɪ kɪ-ya mɔ tɪn, kɔntɔ nmu bɔŋɪ nɪ nɪ wantɪ n lu Wɛ sariya yam wɔnɪ mɔ na? ⁴ Wɛ nan tiini DI jɪgɪ nɔɔna nwanja dɪ ban-pɔnɔ dɪ wɔ-zuru. Nmu nan pai wɛənu tum kɔntɔ yi kafɛ mɔ na? Ta n ye nɪ, Wɛ na jɪgɪ nmu nwanja tɪn, kɔ yi sɪ kɔ pa nmu wantɪ n lɛni n wɔ mɔ n yagɪ kɛm-balwaarɔ.

⁵ Nmu nan tiini n kɔ n bɪcarɪ mɔ yi n vɪn sɪ n lɛni n wɔ. Kɔntɔ mɔ wɔ pa n cam dɪm tiini dɪ pulɪ dɛ dɪm Wɛ na wɔ ba DI brɪ DI ban-zɔŋɔ kɔm yi DI daari DI dɪ nabiinɔ sariya dɪ cɪga tɪn. ⁶ Wɛ laan wɔ pa nɔɔnɔ maama na o nyɪm sɪ kɔ manɪ dɪ o tɪtɔŋa yam na yi te tɪn. ⁷ Nɔɔna badaara yɛni ba vɔ ba wɔrɔ mɔ yi ba kɪ wo-laaru, sɪ kɔ pa ba na paari dɪ zulɔ dɪ nwanja kalɔ na ba cɔgɪ tɪn Wɛ tee nɪ. Wɛ nan wɔ pa bantɔ nwanja kalɔ na ba ti tɪn. ⁸ Nɔɔna badaara nan wɔra ba na lagɪ bam tɪtɪ yɪranɪ zɛnɔ mɔ. Ba maa vɪn Wɛ cɪga kam, yi ba daari ba tɔgɪ wo-balwaarɔ kɛnɔ. Wɛ cam dɪm dɪ DI ban-zɔŋɔ kɔm nan wɔ ba bantɔ banja. ⁹ Nabiinɔ balɔ maama na kɪ wo-balwaarɔ tɪn wɔ na yaara dɪ cam, kɔ na pulɪ dɪ Zwifɔ bam, sɪ kɔ vu kɔ yi dwi-gɛ tiinɔ dɪ. ¹⁰ Kɔ daari, balɔ maama na kɪ kɛm-laaru tɪn, Wɛ wɔ pa-ba paari dɪ zulɔ dɪ ywɛni, kɔ na pulɪ dɪ Zwifɔ bam sɪ kɔ vu kɔ yi dwi-gɛ tiinɔ dɪ. ¹¹ Bɛŋwaanɪ Wɛ tɔgɪ cɪga mɔ dɪ DI na kɪ nɔɔna maama te tɪn, sɪ DI ba kuri-ba daanɪ.

¹² Balɔ na kɪ lwarɪm yi ba yɛri Wɛ callu tɪlɔ DI na kɪ Moyisijɪna nɪ tɪn, baá cɔgɪ mɔ yi kɔ dai DI callu tum nwanja. Kɔ daari, balɔ na ye Wɛ callu tum na kɪ ba cɔgɪ, Wɛ wɔ tɔgɪ DI callu tum kɔntɔ nwanja mɔ DI ma dɪ ba taanɪ. ¹³ Bɛŋwaanɪ, kɔ dai nɔɔna balɔ na cɔgɪ Wɛ callu tum tɪn mɔ wɔ na cɪga DI tee nɪ, kɔ yi balɔ na sɛ ba kɪ DI callu tum na wɪ te tɪn mɔ wɔ na cɪga DI tee nɪ. ¹⁴ Dwi-gɛ tiinɔ bam nan yɛri Wɛ callu tum sɪ ba taa tɔgɪ-tɪ. Ba tɪtɪ wɔbɔŋa nan na pai ba tɔgɪ cɪga kalɔ Wɛ callu tum na brɪ tɪn, kɔ brɪ nɪ ba manɪ ba ye kɔlɔ na manɪ sɪ ba taa kɪ tɪn mɔ, yi Wɛ callu tum ta tɛri ba tee nɪ. ¹⁵ Ba tɪtɔŋa yam brɪ nɪ cɪga kalɔ Wɛ callu tum na brɪ tɪn tigi ba bɪcara nɪ. Ba wɔbɔŋa na pai ba tɔgɪ cwɛŋɔ kalɔ tɪn dɪ brɪ nɪ kɔ yi cɪga mɔ, bɛŋwaanɪ ba wɔbɔŋa wai ya brɪ-ba nɪ ba kɪ ba cɔgɪ, naa ya brɪ-ba nɪ ba jɪgɪ cɪga. ¹⁶ Kɔɔ ta yi kɔntɔ mɔ Wɛ sariya dɛ dɪm nɪ. Banja-Wɛ wɔ da

Zezi Krisi ηwaaṅi DI burɪ nɔɔna maama wɔbɔɲa yalɔ na sɛgi tɪn, nɪ amu na brɪ Wɛ kwɔr-ywɔɲɛ kam te tɪn.

Wɔɔ mu yɪ Zwifu cɪga cɪga Wɛ yigɛ nɪ?

¹⁷ Kɔ daari nmu wɔlɔ na brɪ n tɪtɪ nɪ n yɪ Zwifu tɪn, nmu yɔni n dalɪ Wɛ callu tɪm yɪra nɪ mu, yɪ n kɪ tɪra dɪ n Wɛ tɔga kam. ¹⁸ Nmu maɲɪ n ye Wɛ wɔbɔɲa na lagɪ sɪ n kɪ kulɔ tɪn. Nmu na zaasi Wɛ callu tɪm tɪn mu pɛ n lwarɪ wɔɲo kulɔ na yɪ cɪga tɪn. ¹⁹ Nmu burɪ nɪ n jɪgɪ Wɛ pooni mu n paɪ balɔ ta na wɔ lim wɔnɪ tɪn, yɪ n nyɪ dɪ lilwe varɪnɔ na lagɪ sɪ o pa nɔɔna tɔgɪ cwɔɲɛ te tɪn. ²⁰ Nmu maa n burɪ nɪ n jɪgɪ cwɔɲɛ sɪ n brɪ balɔ na ba jɪgɪ yɔno tɪn, sɪ n daari n zaasi balɔ wɔbɔɲa ta na wɔ biɲɪ tɪn. Wɛ callu tɪm na brɪ-m cɪga dɪ yɔno maama tɪn mu paɪ n burɪ kɔntu. ²¹ Nmu nan na yɔni n zaasi n donnɔ tɪn, bɛɛ mu kɪ yɪ n ba zaasi n tɪtɪ? Nmu yɔni n brɪ nɔɔna nɪ ba yɪ taa ηɔna, yɪ nmu tɪtɪ ηɔni mu. ²² N tɛ nɪ ba yɪ kɪ boorim, yɪ nmu tɪtɪ boori mu. Nmu culi jwɔnɔ, yɪ n laan daari n dɪ nyɔɔrɪ ya banja nɪ. ²³ Nmu jɪgɪ tɪra dɪ Wɛ na kɪ DI callu tɪm n jɪɲa nɪ tɪn, yɪ n laan daari n kɪ n cɔgɪ Wɛ yɪrɪ dɪ n na ba sɛ DI callu tɪm na brɪ te tɪn. ²⁴ Kɔ pɔpɔni Wɛ tɔno kɔm wɔnɪ kɔ wɪ: «Kɔ yɪ abam Zwifɛ bam kikiɛ ηwaaṅi mu paɪ dwi-ge tiinɛ ηɔni ba cɔgɪ Wɛ yɪrɪ.»

²⁵ Abam yɔni á goni á bɛkəri sɪ kɔ brɪ nɪ á yɪ Wɛ nɔɔna mu. Á nan na kwaani á sɛ Wɛ callu tɪm, á bɛkəriɲonim dɪm jɪgɪ kuri. Kɔ daari, á na cɔgɪ Wɛ callu tɪm, á bɛkəri sɪm gwɔɲɛ yɪ kafe mu. ²⁶ Dwi-ge tiinɛ nan ba goni ba bɛkəri. Ba wɔ nɔɔnɔ dɪdɔba nan na tɔgɪ cɪga kalu Wɛ callu tɪm na brɪ tɪn, kɔntu tu nyɪ dɪ wɔlɔ na goni sɪ kɔ brɪ nɪ o yɪ Wɛ nɔɔnɔ tɪm mu. ²⁷ Dwi-ge tiinɛ wɔ brɪ nɪ abam Zwifɛ bam ba jɪgɪ bura. Bɛɲwaaṅi á jɪgɪ Wɛ callu tɔno kɔm á jɪɲa nɪ, yɪ á goni á bɛkəri. Nan dɪ kɔ dɪ, á ta yɔni á cɔgɪ Wɛ callu tɪm mu. Bantu nan ba goni ba bɛkəri, yɪ ba nan tɔgɪ Wɛ callu tɪm.

²⁸ Kɔ dai wɔlɔ na brɪ o tɪtɪ nɪ o yɪ Zwifu tɪn mu sɪni o yɪ Zwifu cɪga cɪga Wɛ yigɛ nɪ. Kɔ nan ta dai nɪ wɔlɔ na goni tɪm mu sɪni o yɪ Wɛ nɔɔnɔ. ²⁹ Wɛ yigɛ nɪ, Zwifu cɪga cɪga yɪ wɔlɔ Wɛ na lɛni o bɪcarɪ tɪn mu. Wɔlɔ bɪcarɪ na fɔgɪ dɪ kwe tɪn mu nyɪ dɪ o goni mu cɪga cɪga. Wɛ callu tɔno kɔm bá wani kɔ kwe nɔɔnɔ bɪcarɪ, kɔ nan yɪ Wɛ Jorokɔm mu wai kɔ kwe nɔɔnɔ bɪcarɪ. Nɔɔnɔ wɔntu doɲ nai zulɛ Wɛ tee nɪ mu, sɪ kɔ dai nabiinɛ tee nɪ.

3

Zwifu dwe dwi-ge tu Wɛ yigɛ nɪ na?

¹ Zwifɛ nan jɪgɪ yu-yoɲo ba dwe dwi-getiinɛ na? Zwifɛ na goni ba bɛkəri tɪn, kɔ jɪgɪ zɔnɔ kɔ pa-ba na? ² Eɛn, kɔ tiini kɔ jɪgɪ kuri. Bɛɲwaaṅi dayigɛ tɪn, Zwifɛ bam mu yɪ balɔ Wɛ na kwe DI ni-butari sɪm DI kɪ ba jɪɲa nɪ tɪn. ³ Ba badaara nan wɔ kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ. Kɔntu nan bá wani kɔ pa Wɛ kwanɪ DI ni-taani dɪm. ⁴ Nɔɔna maama na maɲɪ ba yɪ vwa-nyina, Wɛ ta yɪ cɪga tu mu. Kɔ pɔpɔni Wɛ tɔno kɔm wɔnɪ kɔ wɪ:

«Nmu Wɛ jɪgɪ cɪga dɪ nmu na ηɔni taani dɪlɔ maama tɪn. Nɔɔna na maɲɪ ba co nmu dɪ, nmu ta yɪ cɪga tu mu.»

⁵ Kɔntu ηwaaṅi, dɪbam na kɪ lwarim dɪlɔ tɪn ta na brɪ nɪ Wɛ yɪ cɪga tu mu, dɪ wɔ ta nɪ bɛɛ? Kɔntu wɔ pa nɔɔna taa te nɪ, Wɛ na pɛ ba na cam ba lwarim ηwaaṅi tɪn, DI wɔ kɪ cɪga na? ⁶ Kɔ nan dai kɔntu. Wɛ ya na

dat cıga tu, DI wó kı ta mu DI di nabiinê taanı? ⁷ Nöona ta wat ba te ba wı: «Amu na yêni a fô vwan tun, ku pe nöona lwarı jaja nı We tiini DI yi cıga tu, yi DI na zulê ku ñwaanı. Ku na yi kuntu, bée mu yi a manı sı a na cam a kêm-balwaarı tum ñwaanı?» ⁸ Kuntu ya na yi cıga, dı ya wó wanı dı ta dı wı: «Pa-na dı taá tunı lwarım, sı kuv ja lanyıranı ku ba.» Nöona badonnê yêni ba fô vwan ba pa amu ba wı, amu te kuntu donı mu. Ba nan lagı sı ba cogı amu yırı mu. Ba nan wó na cogım sı ku manı dı ba titıña na yi te tun.

Nöon-nöonu tərê o na jıgi cıga We yigê nı

⁹ Ku brı nı dıbam Zwifê bam garı dwi-getiinê bam mu na? Awo. A ya manı a ta nı nöona maama wı lwarım gambëem wınu mu, ku na yi Zwifê naa dwi-ge tiinê bam dı. ¹⁰ nı ku na pupıni We tınc kım wınu ku wı: «Nöon-nöonu tərê o na jıgi cıga We yigê nı,

dı nöonu dıdva dı.

¹¹ Nöon-nöonu tərê o na ye kulı na manı tun. Nöon-nöonu tərê o na lagı sı o lwarı We.

¹² Ba maama me ba kwaga mu ba ya We, yi ba maama tısi.

Nöon-nöonu tərê o na kı lanyıranı, dı nöonu dıdva dı.

¹³ Ba niê maa ñcorı nı yibeelê niê na purı te tun. Ba maa mai ba dındelimê ba ma ganı daanı.

Ba niê ma cana nı bırankwı na jıgi vıan sı gıvı nöona te tun.

¹⁴ Ba maa soolı wo-balwaarı ba pa nöona.

¹⁵ Ba ma tiini ba duri lıla ba ve ba gıvı nöona.

¹⁶ Ba na de jægê kalı maama tun, ba yêni ba cogı wænu mu yi ba ta yaarı nöona zanzan.

¹⁷ Ba maa yəri ywæni cwægê sı ba tögı.

¹⁸ Ba maa brı ba ba kwarı We.»

¹⁹ Dı nan ye nı kulı maama We cıllu tınc kım na brı tun, ku pupıni ku pa balı cıllu tum na te-ba tun mu. Kuntu ñwaanı, nabiinê maama wó ba ba zıgi We yigê nı sı DI di ba taanı, yi ba wıbwıwı bı wanı o nı o purı sı o ma ñcorı o jonı o tıti. ²⁰ Nöon-nöonu bı wanı o na cıga We tee nı, o na tögı DI cıllu tum tun ñwaanı. We cıllu tum nan paı nabiinê mu lwarı nı ba kı ba tısi.

Dı na wó na cıga We tee nı te tun

²¹ We laan nan pe dı lwarı DI na paı nöona naı cıga DI tee nı te tun, yi ku wı zıgi cıllu tögım banı nı. We cıllu tınc kım dı We nijonıne bam dı nan manı ba brı cwægê kam kuntu. ²² Ku nan yi nöona na kı ba wı-dıdva dı Zezi Krisi tun ñwaanı mu We paı ba na cıga DI tee nı. Balı maama na kı ba wı-dıdva dı Zezi Krisi tun wó na cıga We tee nı, beñwaanı nöona maama yi bıdwı mu We yigê nı. ²³ Nabiinê maama kı lwarım mu yi ba daa wı manı dı We paarı dım. ²⁴ We nan paı nöona na cıga DI tee nı zaanı mu, Zezi Krisi na ñwı ba lwarım junı o ma jonı-ba tun ñwaanı. We paı nöona DI zaanı dım kafe mu. ²⁵ DI ma pa Zezi ba o ji kaanım. O jana kam nunı ka ma vrı nöona ba lwarım wınu, dı ba na kı ba wı-dıdva dıd-o tun ñwaanı. We kı kuntu mu sı ku brı nı DI yi cıga tu mu. Faña faña tun, We deen kı wı-zuru mu yi DI wı vanı balı na kı lwarım tun zwa. ²⁶ Ku daarı lele kuntu We pe dı lwarı nı DI yi cıga tu, dı DI na jonı nöona ba

lwarum wɔni tun. Kuntu maa bri ni We jigi ciga, yi DI ta pai balu maama na ki ba wu-didwa di Zezi tun di ta na ciga DI tee ni.

²⁷ Ku na yi kuntu, di wu magi di nyɔɔna beɛ banja ni mu? Kulukulu tɔrɔ. Benwaani, ku dai di na tɔgi We callu tum tun mu pe di na ciga, ku yi di na se di ki di wu-didwa di Zezi tun nwaani mu. ²⁸ Benwaani di ye ni nɔɔna wu na ciga We tee ni di ba na ki ba wu-didwa di DI tun mu, si ku dai callu tum tɔgum nwaani. ²⁹ Banja-We yi Zwifɛ bam yirani We mu na? DI dai dwi-ge tiinɛ bam di We na? Eɛn, DI yi nabiinɛ maama We mu. ³⁰ We yi didwa mu. Zwifɛ bam na ki ba wu-didwa di DI, DI wu pa ba na ciga DI tee ni. Dwi-ge tiinɛ bam di nan na ki ba wu-didwa di DI, DI wu pa ba di na ciga DI tee ni. ³¹ Kuntu nan ba lagɛ ku ta ni di na ki di wu-didwa di We tun, DI callu tum daa ba jigi kuri. Di na ki di wu-didwa di We te tun laan pai DI callu tum tiini ti jigi kuri mu.

4

Abraham na ki o wu-didwa di We yi o na ciga DI tee ni te tun

¹ A pa di nii di nabaaru Abrahamdeen na yi te yi o na ciga We tee ni tun. ² We ya na pe-o ciga o na ki kam-laaru tun nwaani mu, o ya wu ta jigi woɔo si o magi o nyɔɔni ku banja ni. O nan ba jigi woɔo si o magi o nyɔɔni We yigɛ ni. ³ We tɔnɔ kum nan bri dibam ku wi: «Abraham ki o wu-didwa di We, yi We pa o na ciga ku nwaani.» ⁴ Ku nan na yi nɔɔni na tɔɔi tɔɔɔi, o manɔ si o jonɔi o nɔɔni mu o tɔɔɔi dum nwaani, kuntu nan dai peeri mu o jonɔi. ⁵ Ku daari nɔɔni wulu na ki o wu-didwa di We, yi o ba tɔɔi kam-laaru tɔɔi o na ki tun, We wu pa kuntu tu na ciga di o na ki o wu-didwa di DI tun nwaani. We mu yi wulu na yagi nɔn-balwaaru lwarum DI ma ce-ba yi DI pa ba na ciga DI tee ni tun. ⁶ Pe Davididi manɔ o ta kuntu doɔi mu. O deen tagi o wi, nɔɔni wulu We na pe o na ciga yi ku dai o kam-laaru nwaani tun yi yu-yoɔo tu mu. ⁷ Davidi maa wi: «Balɔ We na yagi ba wu-balwaaru DI ma ce-ba tun jigi yu-yoɔo, DI na saari ba lwarum dum tun nwaani.

⁸ Nɔɔni wulu na ki lwarum

yi We yagi DI ma ce-o yi DI daa ba ki-di DI bicari ni tun jigi yu-yoɔo.»

⁹ Davidi na nɔɔni wɔpolo taani dum kuntu tun, o nɔɔni balɔ na goni ba bɛkɛritɔn yirani nwaani mu na? Aye. O nɔɔni balɔ na ba goni ba bɛkɛri tun di nwaani mu. Di manɔ di lwarɔ ni: «Abraham ki o wu-didwa di We mu, yi We pa o na ciga ku nwaani.» ¹⁰ We na pe o na ciga DI tee ni kuntu tun, ku yi maɔa kalɔ o na goni tun mu na? Awo, ku yi o ta na wu goni maɔa kalɔ tun mu. ¹¹ Ku yi ku kwaga ni mu We pe o go si ku ta na yi maana ku bri ni, We manɔ DI pa o na ciga o na ki o wu-didwa di DI tun nwaani, ku loori o na wu go tun. Kuntu, balɔ maama di na wu goni yi ba ki ba wu-didwa di We yi ku pa ba na ciga DI tee ni tun, ba di yi Abraham dwi tiinɛ ciga ciga mu. ¹² Balɔ maama di na goni yi ba ki ba wu-didwa di We tun yi Abraham dwi tiinɛ mu, yi ku nan dai ba na goni tun yirani ma nwaani, ku yi ba na ki ba wu-didwa di We tun nwaani mu, ni Abraham deen na ki o wu-didwa di We ku loori o na wu go maɔa kalɔ tun.

We goni DI ni di Abraham, o na ki o wu-didwa di DI tun nwaani mu

¹³ Ku dai Abrahamna tɔgi We callu tum tun nwaani mu pe We go DI ni di Abraham di o dwi tiinɛ bam. Ku nan yi Abraham na ki o wu-didwa di We yi o na ciga DI tee ni tun nwaani mu pe We go ni DI wi, DI wu pa o ba

o taa te lɔgɔ kɔm. ¹⁴ Kɔ nan ya na yɛ balɔ na tɔgɪ cullu tum tɪn mɔ wɔ ba ba taa te lɔgɔ kɔm, dɪ na kɪ dɪ wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ te tɪn ya daa ba jɪgɪ kuri, yɛ Wɛ ni-gonim dɪm dɪ ya wɔ jɪ kafe mɔ. ¹⁵ Wɛ cullu tum vɪɔn mɔ paɪ Dɪ banɪ zanɪ dɪ nɔɔna, ba na cɔgɪ-tɪ tɪn ŋwaani. Cullu nan na tɔrɛ, nɔɔna bɔ wani ba cɔgɪ-tɪ.

¹⁶ Kɔntɔ, dɪ lwarɪ nɪ kɔ yɛ Abraham na kɪ o wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ tɪn ŋwaani mɔ pɛ Wɛ go nɪ dɪd-o, sɪ kɔ taa yɛ zaani pɛeri. Kɔntɔ tɪn, Abraham dwi tiinɔ bam maama wɔ sɪnɪ ba na wo-laaru tɪlɔ Wɛ na goni nɪ sɪ Dɪ pa-ba tɪn. Kɔ dai balɔ na tɔgɪ Wɛ cullu tum tɪn yɪranɪ mɔ wɔ na-tɪ, kɔ yɛ balɔ dɪ na kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ nɪ Abraham dɪ dɛɛn na kɪ te tɪn mɔ. Kɔntɔ ŋwaani dɪbam maama wɔ wani dɪ bɛŋɪ Abraham nɪ dɪ nabaaru. ¹⁷ Wɛ dɛɛn tagɪ dɪ Abraham Dɪ wɪ: «Amɔ goni a nɪ sɪ a pa n jɪ dwi zanzan nabaaru mɔ.» Abraham na kɪ o wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ tɪn, o sɪnɪ o jɪ dɪ nabaaru Wɛ yɪgɔ nɪ. Kɔ yɛ Wɛ dɪntɔ mɔ bɪ nɔɔna Dɪ pa ba yagɪ tɔvɔnɪ, yɛ Dɪ pa wɔŋo maama kɪ maŋa kalɔ kɔlɔkɔlɔ ya ta na tɔrɛ tɪn. ¹⁸ Wɛ dɛɛn na tagɪ dɪ Abraham Dɪ wɪ o dwi wɔ puli tɪn, Abraham ya yɔri Wɛ na wɔ kɪ te Dɪ kɪ kɔntɔ. Dɪ kɔntɔ dɪ, o ta jɪgɪ tɪna lanyirani, yɛ o kɪ o wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ. Kɔntɔ ma pa o sɪnɪ o jɪ dwi zanzan nabaaru, nɪnɛɛnɪ Wɛ na tagɪ nɪ o dwi dɪm wɔ puli te tɪn. ¹⁹ Abraham dɛɛn na gɛ fɪn sɪ o yɛ bɪna bɪ tɪn, o ma na nɪ o tiini o kwɪn zanzan, o daa bɔ wani bu o lɔ. O ma na nɪ o kaani Sara dɪ kwɪn zanzan o kɛ lɔra. Dɪ kɔntɔ maama o dɛɛn ta kɪ o wɔ-dɪdɔba mɔ dɪ Wɛ. ²⁰ O maa ba jɪgɪ bubwɛa dɪ Wɛ na goni Dɪ nɪ sɪ Dɪ pa-o kɔlɔ tɪn. O na kɪ o wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ tɪn, kɔ paɪ o zɪgɪ kɛŋkɛŋ, yɛ kɔ pa Wɛ na zulɔ. ²¹ O maa sɪnɪ o ye lanyirani nɪ, Wɛ wɔ wani Dɪ kɪ kɔlɔ Dɪ na goni Dɪ nɪ sɪ Dɪ kɪ tɪn. ²² Kɔ yɛ kɔntɔ ŋwaani mɔ kɔ pɔpɔnɪ kɔ wɪ: «Wɛ ma pa o na cɪga dɪ o na kɪ o wɔ-dɪdɔba dɪ Dɪ tɪn ŋwaani.» ²³ Kɔ nan na pɔpɔnɪ kɔ wɪ: «Wɛ ma pa o na cɪga» tɪn, kɔ dai Abraham yɪranɪ ŋwaani mɔ kɔ pɔpɔnɪ kɔntɔ. ²⁴ Kɔ pɔpɔnɪ dɪbam dɪ ŋwaani mɔ. Bɛŋwaani Wɛ wɔ pa dɪbam dɪ na cɪga Dɪ tee nɪ, dɪ dɪ na kɪ dɪ wɔ-dɪdɔba dɪ Dɪ tɪn ŋwaani. Dɪntɔ mɔ bɪ dɪ Yuutu Zezi Dɪ pa o yagɪ tɔvɔnɪ. ²⁵ Wɛ nan mɔ kɪ Zezi nabiinɔ jɪŋa nɪ Dɪ pa o tɪ dɪbam lwarɪm ŋwaani. Dɪ ma daari Dɪ bi-o Dɪ pa o yagɪ tɔvɔnɪ o joorɪ o na ŋwia, sɪ kɔ pa dɪ na cɪga Dɪ tee nɪ.

5

Zezi na fɔgɪ dɪbam dɪ Wɛ daani te tɪn

¹ Dɪ na kɪ dɪ wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi tɪn mɔ pɛ dɪ na cɪga Wɛ tee nɪ. Kɔntɔ, dɪbam dɪ Wɛ fɔgɪ daani dɪ Yuutu Zezi Krisi ŋwaani mɔ. ² Zezi mɔ pɛ dɪbam yɛ Wɛ yɪgɔ, yɛ Wɛ kɪ dɪbam yu-yoŋo dɪ na kɪ dɪ wɔ-dɪdɔba dɪd-o tɪn ŋwaani. Kɔntɔ tɪn, dɪ jɪgɪ tɪna nɪ dɪ wɔ na paari-zulɔ Wɛ tee nɪ, yɛ kɔ paɪ dɪbam jɪgɪ wɔpɔlo lanyirani. ³ Dɪ nan ta jɪgɪ wɔpɔlo dɪ yaara yam wɔnɪ, bɛŋwaani dɪ ye nɪ yaara wai ya paɪ dɪ fɔgɪ dɪ zɪgɪ dɪ pu-dɪa. ⁴ Dɪ pu-dɪa kam yaara yam wɔnɪ tɪn laan maa pa dɪ zɪgɪ kɛŋkɛŋ maŋɪm wɔnɪ. Dɪ na zɪgɪ kɛŋkɛŋ maŋɪm wɔnɪ tɪn laan maa pa dɪ jɪgɪ tɪna Wɛ tee nɪ. ⁵ Dɪ na jɪgɪ tɪna kɔntɔ tɪn, kɔ bɔ pa dɪ na dɪ cavura, bɛŋwaani Wɛ tiini Dɪ kɪ Dɪ sono dɪbam bicara nɪ, dɪ Dɪ na pɛ Dɪ Jorokɔm wɔ dɪbam wɔnɪ tɪn.

⁶ Dɪbam na bwɔnɛ yɛ dɪ wari dɪ jɔŋɪ dɪ tɪtɪ tɪn, mɔ Zezi Krisi tɪga o ma vri dɪbam na yɛ nɔn-balwaaru tɪn, maŋa kalɔ Wɛ wɔbɔŋa na lagɪ tɪn. ⁷ Kɔ cana sɪ nɔɔnɔ sɛ o tɪ o don ŋwaani, dɪ o na wɔ tɪ wɔlɔ ŋwaani tɪn na maŋɪ o yɛ cɪga tu te dɪ. Kɔ nan wai kɔ kɪ sɪ nɔɔnɔ bɔ kwari fɔvɔnɪ sɪ o tɪ

nɔn-ɲum ɲwaanɩ. ⁸ Kɔ nan na yɩ Baɲa-We, dɩntu bɩ dɩbam DI na tiini DI soe dɩbam te tɩn, dɩ DI na pɛ Zezi Kɩsi ba o tɩ dɩbam ɲwaanɩ maɲa kalɔ dɩ ya ta na yɩ lwarum kərə tɩn. ⁹ Zezi na tɔga yɩ o jana kam nuɲi tɩn mu pɛ dɩ na cɔga We tee nɩ. Kɔ nan na dwe didɩ tɩn, o laan wó jɔɲi dɩbam We ban-zɔɲɔ kum wɔnɩ. ¹⁰ Dɩbam ya yɩ We dɔna mu. Dɩ Bu wɔm tɔɔnɩ dɩm nan mu pɛ dɩbam dɩ We fɔɔɔ daanɩ. Kɔ nan na dwe didɩ, dɩbam laan na jɔɲi We nɔɔna tɩn, Dɩ Bu wɔm wó vrɩ dɩbam, o na joori o bi o yaɔɔ tɔɔnɩ tɩn ɲwaanɩ. ¹¹ Kulɔ ta na wɛli da tɩn, dɩ jɔɲi wɔpɔlo lanyɩranɩ dɩ We, dɩ dɩ Yuutu Zezi Kɩsi na pɛ dɩbam dɩ We fɔɔɔ daanɩ tɩn ɲwaanɩ.

Adam na vɩn We ni tɩn mu pɛ tɔɔnɩ ba, Zezi maa ja ɲwɩa o ba

¹² Nabiinu didɔba ɲwaanɩ mu pɛ lwarum ba lɔɔɔ baɲa, yɩ lwarum dɩ ja tɔɔnɩ dɩ wɛli da dɩ ba. Kɔntu tɩn, nabiinɩ maama maɲi sɩ ba tɩ mu, ba maama na kɩ lwarum tɩn ɲwaanɩ. ¹³ Kɔ na wó loori sɩ We kɩ DI cullu tɩm DI nɔɔna bam jɔɲa nɩ tɩn, dɩ lwarum maɲi dɩ wɔ lɔɔɔ baɲa nɩ mu. Cullu tɩm nan ya ta na tərə tɩn, We ba jeeli nɔɔna lwarum. ¹⁴ Kɔ na zɔɲi Adammaɲa kam nɩ sɩ kɔ vu kɔ yɩ Moyisi maɲa kam tɩn, tɔɔnɩ ya maɲi dɩ wura mu yɩ dɩ wai nabiinɩ. Dɩ maa wai balɔ dɩ na kɩ ba tɩsi, yɩ kɔ dai nɩ Adam deen na kɩ lwarum o vɩn We ni te tɩn.

Adam nan bɩ dɩbam Zezi na lagɩ o ba tɩn nyɩnyɔɔ mu. ¹⁵ Ba nan dai bɩdwi. Bɛɲwaanɩ Adam deen na kɩ lwarum dɩlɔ tɩn dai bɩdwi dɩ We na pɛ dɩbam pɛɛrɩ dɩlɔ zaanɩ tɩn. Nabiinu didɔba kam kɔntu lwarum dɩm ɲwaanɩ mu pɛ nɔɔna zanzan tɩ. We zaanɩ dɩm nan dwe kɔntu, yɩ Dɩ tɔɲi nabiinu didɔba, wɔntu mu yɩ Zezi Kɩsi, sɩ o kɩ nɔɔna zanzan yu-yoɲo kɔ ja gaalɩ. ¹⁶ We na pɛ pɛɛrɩ dɩm nɔɔna zaanɩ kɔntu tɩn, kɔ dai bɩdwi nɩ Adam na kɩ lwarum te tɩn. Wɔntu na kɩ lwarum o vɩn We ni bɩdwi tɩn mu pɛ We dɩ nɔɔna sarɩya. Kɔ daari nɔɔna zanzan na kɩ ba tɩsi tɩn, We pɛɛrɩ dɩm nan pɛ ba lwarum zanzan tɩ yɩ ba na cɔga DI tee nɩ. ¹⁷ Nabiinu didɔba kam lwarum ɲwaanɩ mu pɛ tɔɔnɩ tɔɲi da dɩ jaanɩ nɔɔna. Kɔ nan na dwe didɩ tɩn, balɔ maama We na kɩ-ba yu-yoɲo kɔ ja gaalɩ, yɩ Dɩ kwəri Dɩ pa ba na cɔga DI tee nɩ tɩn, mu wó ta ɲwɩ We paari dɩm wɔnɩ nabiinu didɔba wɔlɔ na yɩ Zezi Kɩsi tɩn ɲwaanɩ.

¹⁸ Dɩ nan lwarɩ nɩ Adam na kɩ o tɩsi bɩdwi tɩn mu pɛ nabiinɩ maama na cɔɲum We tee nɩ. Zezi Kɩsi yɩranɩ kəm-laa kum dɩ nan mu pɛ nɔɔna na cɔga yɩ ba jɔɲi ɲwɩa We tee nɩ. ¹⁹ Nabiinu didɔba kam na vɩn We ni dɩm tɩn mu pɛ nɔɔna zanzan yɩ lwarum kərə. Nɔɔnɩ didɔba kam na yɩ Zezi Kɩsi tɩn nan na sɛ We ni tɩn dɩ wó pa nɔɔna zanzan na cɔga We tee nɩ.

²⁰ We deen kɩ Dɩ cullu tɩm nɔɔna jɔɲa nɩ, sɩ kɔ pa lwarum fɔɲi dɩ puli. Lwarum nan na puli kɔntu tɩn, We na kɩ nɔɔna zaanɩ te tɩn wó tiini kɔ puli zanzan kɔ dwanɩ. ²¹ Kɔntu tɩn, lwarum tɔɲi tɔɔnɩ ɲwaanɩ mu dɩ maa te nɔɔna. We zaanɩ dɩm nan tɔɲi Dɩ na paɩ nɔɔna cɔga te tɩn ɲwaanɩ mu dɩ maa dɩ paari nɔɔna titari nɩ, sɩ ba taa jɔɲi ɲwɩa kalɔ na ba tɩ tɩn We tee nɩ dɩ Yuutu Zezi Kɩsi ɲwaanɩ.

6

Dɩ na jɔɲi We ɲwɩ-dɔɲa kam Zezi Kɩsi ɲwaanɩ te tɩn

¹ Dɩ nan wó ta nɩ bɛɛ mu? Dɩ wó ta kɩ lwarum mu, sɩ kɔ wanɩ kɔ pa We zaanɩ dɩm tiini dɩ puli dɩ tee nɩ na? ² Aye, dɩ bá ta kɩ kɔntu dɔɲ. Kɔ na yɩ dɩ lwarum jəɲə nɩ, dɩbam nyɩ dɩ twa mu. Kɔntu tɩn, dɩ daa wó kɩ ta mu dɩ taá ɲwɩ lwarum wɔnɩ? ³ Abam yəri nɩ, dɩbam balɔ maama ba na miisi na wɔnɩ Zezi Kɩsi yɩri ɲwaanɩ tɩn, kɔ bɩ nɩ dɩ tɔɲi dɩ wɛli did-o o tɔɔnɩ

dum wɔnɩ mu na? ⁴ Kɔntɔ, ba na miisi dɩbam na wɔnɩ tɩn, kɔ nyɩ dɩ dɩ tigi dɩd-o mu yɩ ba kɩ dɩbam dɩd-o. Kɔntɔ ma pa dɩ tɔgi dɩ Zezi Krisi dɩ ŋwi We ŋwi-dɔŋa kam, nɩ dɩ Ko We na me DI paari dam dɩm DI ma bi Zezi DI pa o yagi tɔbɩnɩ yɩ o na ŋwia te tɩn.

⁵ Kɔntɔ, dɩbam na tɔgi dɩ Zezi dɩ tɩ tɩn, dɩ laan jigi wɔŋɔ dɩdɔa mu dɩd-o, yɩ dɩ daa ta wɔ tɔgi dɩd-o dɩ bi dɩ yagi tɔbɩnɩ. ⁶ Dɩ ye nɩ, ba na pagɩ Zezi tɔbɩn-dagarakam baŋa nɩ ba gu tɩn, dɩbam lwarɩm ŋwi-dɔŋa kam dɩ tɔgi ka tɩ mu, kɔ pa lwarɩm daa warɩ dɩbam. Kɔntɔ tɩn, dɩ laan te dɩ tɩtɩ mu lwarɩm jɩŋa nɩ, ⁷ beŋwaani lwarɩm daa bá wani dɩ taa te wɔlb na tɔgi dɩ Zezi o tɩ tɩn.

⁸ Dɩ na tɔgi dɩ Zezi Krisi dɩ tɩ tɩn, dɩ jigi tɩna nɩ dɩ wɔ tɔgi dɩd-o dɩ na ŋwia. ⁹ Beŋwaani dɩ ye nɩ Zezi Krisi bi o yagi tɔbɩnɩ yɩ o daa bá joori o tɩ. Kɔntɔ ŋwaani tɔbɩnɩ daa ba jigi dam o baŋa nɩ. ¹⁰ Zezi na tigi kɔntɔ tɩn, kɔ yɩ sɩ o cɔgi lwarɩm dam mu. O tigi bidwi yɩrani mu o ma kweeli. O laan nan na ŋwi tɩn, o ŋwia kam zuli We mu. ¹¹ Kɔ yɩ kɔntɔ mu dɩ abam dɩ. Kɔ na yɩ dɩ lwarɩm jɔgɔ nɩ, lwarɩ-na nɩ á nyɩ dɩ twa mu te. Kɔ nan na yɩ abam dɩ We laŋa nɩ, á ŋwi mu Zezi Krisi ŋwaani.

¹² Kɔntɔ ŋwaani abam daa yɩ pa lwarɩm dɩ dam á yɩra yalɔ na tɩ tɩn baŋa nɩ. A nan yɩ se á pa wo-balwaarɩ tɩlb á fra na zɔbɩ tɩn wani abam. ¹³ Yɩ se-na á pa lwarɩm taa te abam sɩ kɔ pa á taá kɩ kɔm-balwaarɩ. Nan kwe-na á tɩtɩ á kɩ We jɩŋa nɩ, sɩ á nyɩ nɩ balɔ na tigi yɩ We pa á joori á bi á na ŋwia tɩn mu. Kwe-na á maama á pa We, sɩ DI ma tɔŋɩ kɔlb na yɩ cɩga tɩn. ¹⁴ Lwarɩm daa ba te abam, beŋwaani á na jigi ŋwia We tee nɩ tɩn, kɔ dai sɩ á taá ŋwi DI cullu tɩm tɔgɩm ŋwaani, kɔ yɩ DI zaani dum ŋwaani mu.

Dɩ maŋɩ sɩ dɩ taá kɩ lanyɩrani mu maŋa maama

¹⁵ Kɔ nan bɩri dɩbam nɩ beɛ mu? Dɩ na jigi ŋwia We tee nɩ DI zaani dum ŋwaani yɩ kɔ dai sɩ dɩ taá ŋwi DI cullu tɩm tɔgɩm ŋwaani tɩn, kɔ bɩri nɩ dɩ jigi cwɔŋɔ sɩ dɩ taá kɩ lwarɩm mu na? Awo, kɔ dai kɔntɔ. ¹⁶ Á ye lanyɩrani nɩ, á na kwe á tɩtɩ á kɩ kɔkɔnb jɩŋa nɩ sɩ á taá yɩ o gambe yɩ á se o nɩ, á sunɩ á yɩ á na se wɔlb tɩn gambe mu. Kɔntɔ tɩn, á na yɩ lwarɩm gambe, tɔbɩnɩ laan mu wɔ ba dɩ ja abam. Á nan daa na yɩ balɔ na se We nɩ tɩn, á wɔ na cɩga DI tee nɩ. ¹⁷ A nan kɩ We le, dɩ abam deen ya na yɩ lwarɩm gambe yɩ á laan kwe á tɩtɩ á pa We cɩga kam zaasɩm yɩ á se-ka dɩ á wɔ maama tɩn. ¹⁸ We mu vɩri abam lwarɩm jɩŋa nɩ, yɩ á laan ji DI cɩga kam tɩntɔŋna.

¹⁹ Abam wɔbɔŋa ta na wɔ bigɩ tɩn mu pe a kwe nabiinɔ mumaŋa a ma maŋɩ a bɩri abam kɔntɔ dɔŋ. Abam deen kwe á maama mu á pa wo-digiru dɩ lwarɩm kikiɔ yɩ á yɩ tɩ gambe, yɩ á tɔŋɩ wo-lwaanɩ kɔ ja gaali. Lele kɔntɔ, á laan nan maŋɩ sɩ á kwe á maama mu á pa We cɩga kam, sɩ á taá yɩ ka gambe sɩ á taá ŋwi dɩ wɔ-poŋɔ. ²⁰ Abam deen na yɩ lwarɩm gambe tɩn, We cɩga kam ya ba te abam. ²¹ Abam na kɩ wo-yɔɔɔɔ tɩlb tɩn deen jigi beɛ nyɔɔɔɔ mu tɩ pa abam? Tɩ laan nan jigi cavɩra mu dɩ abam. Wɔɔnu tɩntɩ kweelim je nan yɩ tɔbɩnɩ mu. ²² Kɔ daari lele kɔntɔ We vɩri abam lwarɩm gambeɛm wɔnɩ, yɩ á laan yɩ DI gambe-sonnu mu. Kɔntɔ ŋwaani á jigi nyɔɔɔɔ dɩ á na ŋwi dɩ wɔ-poŋɔ tɩn, yɩ kɔ kweelim je nɩ á wɔ na ŋwia kalɔ na ba ti tɩn We tee nɩ. ²³ Lwarɩm ŋwiɩru yɩ tɔbɩnɩ mu. Kɔ daari We peeri dɩlb DI na pe dɩbam zaani tɩn mu yɩ ŋwia kalɔ na ba ti tɩn We tee nɩ, dɩ na ŋwi dɩ dɩ Yuutu Zezi Krisi tɩn ŋwaani.

7

Cullu tum daa ba te dibam

¹ A ko-biä-ba, á maama ye cullu laña na yi te. Kuntu njwaani á ye ni cullu na te nɔɔnu, ku yi si ku taa ve o tɔɔni mu. O nan na tɔga, ti daa ba te-o. ² Ku nyi ni kaani na zu baru te tin mu. Culu bri ni o baru wum ta na njwi manja kalu tin, o ba jigi cwəgə si o yagi o baru wum. O baru wum nan na tɔga, o laan jigi ni si o zu baru wodon, culu daa wu vɔgi-ba daani. ³ Kuntu njwaani, o baru wum ta na njwi, yi kaani wum na ve o zu baru wodon, o cɔgi mu. O baru wum nan na tɔga, culu kum daa wu vɔgi-ba daani. O laan na zu baru wodon, o daa wu cɔgi.

⁴ A ko-biä-ba, ku yi kuntu mu di abam di. Ku na yi cullu tum laña ni, abam maama nyi di twa mu te, Zezi Krisi na tigi tin njwaani. Kuntu ma pa di yigə li cullu tum wɔni, yi di jigi cwəgə si di ki di titi nɔɔnu wodon jɔna ni, wɔntu yi Zezi wulu na bi o yagi tɔɔni tin. Ku maa pai di tɔni titɔn-nɔna di pa We. ⁵ Di deen ki wo-yɔɔru tɔlu di wɔbɔna na lagi tin. We cullu tum nan bri dibam kulɔ na yi lwarim tin, yi di fra ta yəni ya zɔɔri wəənu tum kuntu. Ku deen ma pa di ki kəm-balwaarɔ tɔlu na jigi dibam ti ve tɔɔni tin. ⁶ Cullu tum deen tiini ti puini dibam mu di dam. Lele kuntu ti nan daa ba te dibam, di na tɔgi di Zezi di ti tin njwaani. Kuntu tin, di na tɔni We titɔna yam te tin, ku yi Di Jorokum na wu di bicara ni tin njwaani mu. Di laan tɔgi cwə-dɔna kam kuntu, si ku dai cwə-dɔnə kalu na yi cullu tɔlu na puɔni ti tinj tɔnɔ wɔni tin njwaani.

We cullu tum bri dibam lwarim na yi te tin

⁷ Bɛɛ mu di nan wɔ ta cullu tum laña ni? Ti yi lwarim mu na? Aye, ku dai kuntu. We cullu tum nan mu pe a lwarɔ lwarim na yi te tin. Ti ya na wu bri ni: «Yi pa n yi zu n donnə wəənu», a ya bá ta ye ni a yi na zu a donnə wəənu, ku yi lwarim mu. ⁸ Culu kum kuntu nan mu pe lwarim na cwəgə di zu a wɔbɔna ku pa a yi zu wəənu zanzan. Cullu nan na tərə, lwarim bá ta jigi dam. ⁹ A deen ya ta na yəri We cullu tum tin, a njwi mu a ya ba liə. A laan nan na tu a lwarɔ We cullu tum na bri kulɔ tin mu pe lwarim jigi dam a banja ni, ¹⁰ yi a nyi ni a tigi mu te. We cullu tɔlu ya na manɔ si ti pa nɔɔna njwi tin laan pe tɔɔni mu ja-ni. ¹¹ Bɛnjwaani, a na ni cullu tum tin mu pe lwarim laan na cwəgə di gani-ni, yi di tɔgi cullu tum njwaani di pa tɔɔni ja-ni. ¹² Kuntu nan bri ni We cullu tum ba jigi lwarim mu. Ni tɔlu maama We na pe dibam tin ba jigi lwarim. Di yi lanyiranɔ mu yi di jigi cɔga.

¹³ Kuntu nan bri ni We cullu tɔlu na lana tin mu jaani a tɔɔni dɔm di ba na? Awo. Ku yi lwarim mu de We cullu tum di pa tɔɔni ja-ni. Kuntu ki si nɔɔna mu wani ba lwarɔ lwarim na suni di yi te tin. Cullu tum ma pa lwarim tiini di puli di bri di na yi balɔɔ te tin.

Lwarim dam na tɔni nabiinə wɔni te tin

¹⁴ Di ye ni We cullu tum tɔgi Di wɔbɔna na lagi te tin mu. Amu nan yi lugu banja nabiinu mu, yi a yi lwarim gambaa. ¹⁵ A nan yəri wonjo kulɔ a na ki tin kuri. Amu yəni a ba ki kulɔ a na lagi tin, yi a laan daari a ki kulɔ a na culi tin. ¹⁶ A na yəni a ki kulɔ a na ba lagi si a ki tin, ku bri ni a se ni We cullu tum yi cɔga mu. ¹⁷ Kuntu, ku dai ni a titi mu paali a ki wəənu tum kuntu, ku nan yi lwarim tɔlu na wu a wɔni tum mu pa a kia. ¹⁸ A nan ye ni lanyiranɔ təri a wɔni, di a na yi nabiinu yi a fra zɔɔri lugu banja wo-yɔɔru tin. Bɛnjwaani, a na yəni a jigi wɔbɔna si a ki lanyiranɔ,

a ta warɪ lanyɪranɪ wɔm a kɪ. ¹⁹ A yɛni a ba kɪ lanyɪranɪ nɪ a wɔbɔŋa na lagɪ tɛ tɪn, yɪ a laan daari a kɪ wo-balwaarɔ tɪlɔ a na ba lagɪ sɪ a kɪ tɪn. ²⁰ A na yɛni a kɪ kulɔ a wɔbɔŋa na ba lagɪ sɪ a kɪ tɪn, kɔ brɪ nɪ kɔ dai a tɪtɪ mɔ paali a kɪ wɛɛnu tɪm kɔntɔ, kɔ yɪ lwarɪm dɪlɔ na wɔ a wɔni tɪn mɔ pai a kɪa.

²¹ A nan lwarɪ kɔ na yɛni kɔ kɪ amɔ tɛ tɪn: A na yɛni a bɔŋɪ sɪ a kɪ kulɔ na lana tɪn, kɔ yɪ lwarɪm yɪranɪ mɔ aá kɪ. ²² A tiini a jɪgɪ wɔpolo a bɪcarɪ nɪ dɪ Wɛ cullu tɪm. ²³ A nan ye nɪ dam dɪdɔŋ mɔ wɔ amɔ wɔni, kɔ na lagɪ sɪ kɔ pa a taa tɔgɪ cwɛŋɔ kalɔ na ba lana tɪn. Dam dɪm kɔntɔ maa lagɪ sɪ dɪ cɔgɪ a wɔbɔŋa yam na lagɪ sɪ ya da cwɛ-ŋɔŋa kalɔ tɪn. Kɔntɔ maa pɪni amɔ, yɪ lwarɪm dɪlɔ na wɔ a wɔni tɪn pai a ta tɔgɪ lwarɪm cwɛŋɔ. ²⁴ Lɛɛrɔ maa jɪgɪ-nɪ, lwarɪm dɪlɔ na wɔ a wɔni tɪn na lagɪ sɪ dɪ pa tɔɔni ja-nɪ tɪn ŋwaani. Wɔɔ mɔ wɔ wani o vrɪ-nɪ o yagɪ? ²⁵ Amɔ kɪ Wɛ le dɪ Yuutu Zezi Krisi ŋwaani. Wɔntɔ mɔ wɔ jɔŋɪ-nɪ.

Kɔ na yɪ a wɔbɔŋa yam wɔni, a sɛ Wɛ cullu tɪm mɔ. A nan na yɪ lɔgɔ baŋa nabiinu tɪn mɔ pai a tɔgɪ lwarɪm cwɛŋɔ.

8

Wɛ Joro kɔm na pai dɪ ŋwi dɪ Wɛ tɛ tɪn

¹ Kɔntɔ tɪn, balɔ na ŋwi dɪ Zezi Krisi tɪn, Wɛ daa bá dɪ ba taani sɪ Dɪ cɔgɪ-ba. ² Wɛ Jorokɔm mɔ pai dɪ jɪgɪ ŋwia Wɛ tee nɪ Zezi Krisi ŋwaani. Wɛ Joro kɔm dam dɪm mɔ pɛ dɪ na vrɪm lwarɪm dɪ tɔɔni jɪŋa nɪ. ³ Dɪbam na yɪ nabiinɔ yɪ dɪ bwɛnɔ tɪn mɔ pai dɪ warɪ Wɛ cullu tɪm dɪ da. Kɔntɔ ŋwaani dɪ daa bá wani dɪ na cɪga Wɛ tee nɪ Dɪ cullu tɪm tɔgɪm ŋwaani. Wɔŋo kulɔ cullu tɪm na wɔ wani tɪ kɪ tɪn, Wɛ mɔ kɪa, dɪ Dɪ na tɔŋɪ Dɪ tɪtɪ Bu sɪ o ba o jɪ nabiinu, yɪ o nyɪ dɪ nabiinɔ balɔ lwarɪm na wai-ba tɪn. O ma ba o tɪ nabiinɔ lwarɪm ŋwaani, sɪ o ma cɔgɪ lwarɪm na jɪgɪ dam dɪlɔ nabiinɔ baŋa nɪ tɪn. ⁴ Wɛ kɪ kɔntɔ sɪ kɔ pa dɪ na cɪga mɔ Dɪ tee nɪ, sɪ dɪ na cwɛŋɔ dɪ kɪ kulɔ maama Wɛ cullu tɪm na brɪ nɪ kɔ manɪ tɪn. Bɛŋwaani dɪbam yɪ balɔ na tɔgɪ Wɛ Joro kɔm cwɛŋɔ tɪn mɔ, sɪ dɪ daa ba tɔgɪ wo-yɔɔrɔ tɪlɔ nabiinɔ fra na zɔɔrɪ tɪn. ⁵ Balɔ nan na tɔgɪ wo-yɔɔrɔ tɪm kɔntɔ dɔŋ tɪn tiini ba kwe ba wɔbɔŋa ba tiŋi wɛɛnu tɪlɔ nabiinɔ wɔbɔŋa na lagɪ tɪn baŋa nɪ mɔ. Kɔ daari balɔ na tɔgɪ Wɛ Joro kɔm cwɛŋɔ kam tɪn kwe ba wɔbɔŋa ba tiŋi wo-laaru tɪlɔ Wɛ Joro kɔm wɔbɔŋa na lagɪ tɪn baŋa nɪ mɔ. ⁶ Nɔɔnɔ wɔbɔŋa na tɔgɪ wo-yɔɔrɔ tɪlɔ nabiinɔ fra na zɔɔrɪ tɪn, tɔɔni wɔ ja kɔntɔ tɪn. Wɔlɔ wɔbɔŋa nan na tɔgɪ Wɛ Joro kɔm cwɛŋɔ kam tɪn wɔ na ŋwia Wɛ tee nɪ dɪ wɔ-zuru. ⁷ Bɛŋwaani, nɔɔnɔ na tɔgɪ nabiinɔ wɔbɔŋ-yɔɔrɔ tɪm, o yɪ Wɛ dɔm mɔ, o ba kɪ kulɔ Wɛ niɔ yam na brɪ tɪn, o nan warɪ-ya dɪ o sɛ. ⁸ Balɔ maama na tɔgɪ wo-yɔɔrɔ tɪlɔ nabiinɔ wɔbɔŋa na lagɪ tɪn bá wani ba pa Wɛ wɔ poli.

⁹ Abam nan ba tɔgɪ nabiinɔ wɔbɔŋ-yɔɔrɔ na lagɪ kulɔ tɪn. Á tɔgɪ Wɛ Jorokɔm na lagɪ kulɔ tɪn mɔ, kɔ na wɔ á bɪcarɪ nɪ tɪn ŋwaani. Zezi Krisi Joro kɔm nan na tɛrɪ nɔɔnɔ wɔlɔ bɪcarɪ nɪ tɪn, o dai Zezi nɔɔnɔ. ¹⁰ Zezi Krisi na wɔ á bɪcara nɪ tɪn, o Joro kɔm mɔ pai á ŋwi dɪ Wɛ, á na nɛ cɪga Dɪ tee nɪ tɪn ŋwaani. Á yɪra yam nan manɪ sɪ ya tɪ mɔ lwarɪm dɪm ŋwaani. ¹¹ Wɛ mɔ bɪ Zezi Dɪ pa o yagɪ tɔɔni. Kɔntɔ ŋwaani, Dɪ Joro kɔm na sɪni kɔ wɔ á bɪcara nɪ, Wɛ wɔ pa abam yɪra yalɔ na manɪ sɪ ya tɪ tɪn joorɪ ya na ŋwia, Dɪ Joro kɔm na wɔ á bɪcara nɪ tɪn ŋwaani.

¹² Kuntu, a ko-biə-ba, dí manɔ sɪ dí taá ɲwɪ nɪ Wɛ Joro kɔm na lagɪ te tɪn mu, sɪ kɔ dai sɪ dí taá tɔgɪ wo-yɔɔru tɪlɔ nabiinə wɔbɔɲa na lagɪ tɪn. ¹³ Bɛɲwaanɪ, á na tɔgɪ wo-yɔɔru tɪlɔ nabiinə wɔbɔɲa na lagɪ tɪn, tɔɔnɪ wó ja abam. Kɔ daari, á nan na tɔgɪ Wɛ Joro kɔm dam ɲwaanɪ á cɪ á tɪtɪ dɪ kəm-balwaarɔ tɪlɔ á fra na zɔɔrɪ tɪn, á wó na ɲwɪa Wɛ tee nɪ. ¹⁴ Balɔ maama na pai Wɛ Joro kɔm brɪ-ba cwəɲə tɪn yɪ Wɛ biə mu. ¹⁵ Joro kɔlɔ Wɛ na kɪ á bɪcara nɪ tɪn ba pai fɔɔnɪ jɪgɪ abam daga nɪ gambɛ te. Wɛ Joro kɔm nan pai á yɪ Wɛ biə mu. Kɔ maa pai dí jɪgɪ cwəɲə sɪ dí bəɲɪ Wɛ nɪ Dí Ko Baba. ¹⁶ Wɛ Joro kɔm mu pai dɪbam jwəəru tɪm lwarɪ nɪ dí sunɪ dí yɪ Wɛ biə mu. ¹⁷ Dí na yɪ Wɛ biə tɪn, dí wó ba dí na wo-laaru tɪlɔ maama Dɪ na tɪɲɪ sɪ Dɪ pa Dɪ biə bam tɪn. Dí wó tɔgɪ dɪ Dɪ Bu Zezi Krisi dí jɔɲɪ kɔlɔ maama Wɛ na tɪɲɪ sɪ Dɪ pa-o tɪn. Dí na tɔgɪ dɪ Zezi dí na yaara, dí laan wó ba dí tɔgɪ did-o dí na paari zulə.

Dí jɪgɪ tɪna nɪ dí wó na paari-zulə Wɛ tee nɪ

¹⁸ Amɔ ye nɪ dí na jɪgɪ yaara yalɔ lele tɪn bá wanɪ ya taa mai dɪ paari-zulə yalɔ dí na wó na Wɛ tee nɪ tɪn. ¹⁹ Wɛ na kɪ wəənu tɪlɔ maama tɪn tiini tɪ lagɪ sɪ tɪ na de dɪm Wɛ na wó ba Dɪ brɪ Dɪ biə bam paari-zulə jaja tɪn. ²⁰ Wəənu tɪlɔ maama Wɛ na kɪ tɪn tu tɪ daa ba jɪgɪ kuri. Kɔ nan dai wəənu tɪm tɪtɪ mu lagɪ kuntu. Kɔ yɪ Wɛ mu pɛ tɪ jɪ kafɛ, yɪ Dɪ nan pai tɪ ta jɪgɪ tɪna nɪ, ²¹ wəənu tɪlɔ maama Dɪ na kɪ tɪn wó ba tɪ na vrɪm, sɪ tɪ daa yɪ cɔgɪ nɪ tɪ zɪm na yəni tɪ cɔgɪ te tɪn. Wɛ wó fɔgɪ Dɪ kwɛ-tɪ sɪ tɪ laan ba tɪ taa jɪgɪ lam Dɪ tee nɪ, sɪ kɔ manɔ dɪ Dɪ biə bam na wó na paari-zulə yalɔ tɪn.

²² Dí nan ye nɪ wəənu tɪlɔ maama Wɛ na kɪ tɪn jɪgɪ cam mu dɪ zɪm maama, nɪ kaanɪ na vrɪ pugə yɪ o kɔnɪ te tɪn. ²³ Kɔ nan dai wəənu tɪm kuntu yiranɪ, kɔ yɪ dɪ dɪbam balɔ Wɛ na kɪ Dɪ Jorokum dí bɪcara nɪ tɪn dɪ mu. Kuntu mu yɪ Wɛ dayigə pɛɛrɪ dɪlɔ na brɪ nɪ dí wó ba dí na Dɪ wo-laaru tɪm maama. Dɪbam dɪ nan kɔnɪ mu, yɪ dí jɪgɪ tɪna dí cəgɪ manɔ kam Wɛ na wó pa dí jɪ Dɪ tɪtɪ sɔɲɔ biə, sɪ Dɪ vrɪ dí yɪra yam yaara maama wɔnɪ. ²⁴ Wɛ na vrɪ dɪbam tɪn mu pai dí jɪgɪ tɪna nɪ dí wó na kɔlɔ Dɪ na wó pa dɪbam tɪn. Dí ya na manɔ dí na kɔlɔ dí na jɪgɪ tɪna kɔ ɲwaanɪ tɪn, dí ya daa bá ta jɪgɪ kɔ tɪna. Nɔɔn-nɔɔnɔ ba ta tɪnɪ kɔlɔ o na manɔ o na tɪn. ²⁵ Dí nan ta jɪgɪ tɪna sɪ dí wó na Wɛ wo-laaru tɪlɔ dí ta na wɔ ne tɪn. Kuntu ɲwaanɪ mu dí zuri dí yɪra dí cəgɪ tɪ manɔ kam.

²⁶ Wɛ Joro kɔm dɪ nan wəli dɪbam, dí na bwənə tɪn ɲwaanɪ. Dɪbam yəri dí na wó loori Wɛ te sɪ kɔ manɔ tɪn. Dɪ Joro kɔm nan loori-Dɪ kɔ pa dɪbam dɪ ɲwana yalɔ na bá wanɪ ya ta dɪ nabiinə bɪtarɪ tɪn. ²⁷ Wɛ nan ye dí bɪcara na yɪ te tɪn, yɪ Dɪ kwəri Dɪ ye Dɪ Joro kɔm dí wɔbɔɲa na lagɪ kɔlɔ tɪn, bɛɲwaanɪ Wɛ Joro kɔm tɔgɪ Wɛ wɔbɔɲa na lagɪ te tɪn mu, yɪ kɔ loori Wɛ kɔ pa dɪbam balɔ na yɪ Dɪ nɔɔna tɪn.

²⁸ Dí ye nɪ balɔ na soe Wɛ yɪ Dɪ bəɲɪ-ba nɪ Dɪ na manɔ Dɪ lɪ wɔbɔɲa te tɪn, Dɪ kɪ-ba lanyiranɪ wɔɲo maama wɔnɪ. ²⁹ Wɛ deen manɔ Dɪ jɪgɪ bantu wɔbɔɲa Dɪ bɪcarɪ nɪ faɲa faɲa mu, yɪ Dɪ daari Dɪ kuri-ba sɪ ba laan ba ba taa nyɪ nɪ Dɪ Bu wɔm na yɪ te tɪn. Kuntu ma wó pa Wɛ Bu Zezi na nyaana zanzan, balɔ dí na yɪ Wɛ biə yɪ ba saɲɪ o kwaga tɪn ɲwaanɪ. ³⁰ Wɛ nan na manɔ Dɪ kuri balɔ tɪn mu Dɪ bəɲɪ sɪ ba taa yɪ Dɪ nɔɔna. Dɪ na bəɲɪ-ba kuntu tɪn, Dɪ ma pa ba na cɪga Dɪ tee nɪ. Balɔ Dɪ na pɛ ba na cɪga kam tɪn mu Dɪ pɛ ba na paari-zulə Dɪ tee nɪ.

We sono kòm na tiini kɔ dagɔ te tɪn

³¹ Kɔ na yɪ kɔntɔ tɪn, dɪ wó ta nɪ bɛɛ mu? We na wɔra dɪ dɪbam tɪn, nɔɔntɔ wɔɔ mu wó wantɔ o cɔgɪ dɪbam? ³² We nan wɔ vɪn sɪ Dɪ tɪtɪ Bu wɔm na yaara, yɪ Dɪ sɛ Dɪ kɪ-o nabiinɛ jɪŋa nɪ sɪ o tɪ dɪbam maama ŋwaantɪ. We na pɛ dɪbam Dɪ Bu wɔm kɔntɔ tɪn, Dɪ ta wó kwe wo-laarɔ maama Dɪ pa dɪbam zaanɪ Dɪ wɛli da. ³³ Nɔɔn-nɔɔntɔ bá wantɔ o cɔ dɪbam balɔ We na kuri tɪn Dɪ yigɛ nɪ. Bɛŋwaantɪ kɔ yɪ We tɪtɪ mu pɛ dɪ na cɪga Dɪ tee nɪ. ³⁴ Nɔɔn-nɔɔntɔ bá wantɔ o pa dɪ ga bura We tee nɪ. Bɛŋwaantɪ kɔ yɪ Zezi Kriisi tɪtɪ mu tɪgɪ dɪbam ŋwaantɪ, yɪ o joori o bi o yagɪ tɔbɔntɔ o jɪgɪ ŋwɪa We tee nɪ. O laan maa je We jazɪm nɪ yɪ o loori We o pa dɪbam. ³⁵ Nɔɔn-nɔɔntɔ bá wantɔ o cɔgɪ dɪbam dɪ Zezi Kriisi sono kòm daantɪ. Yaara mu wó wantɔ ya cɔgɪ dɪbam dɪ Zezi Kriisi sono kòm na? Wɔ-cɔgɔ mu naa, bɛɛsa mu naa, kana mu naa, yinigɛ mu naa, cam dɪlɔ na wó ba tɪn mu naa, naa tɔbɔntɔ mu? Awo, tɪ bá wantɔ tɪ cɔgɪ dɪbam dɪ Zezi Kriisi sono kòm daantɪ. ³⁶ Kɔ pɔpɔntɪ We tɔnɔ kòm wɔntɪ kɔ wɪ:

«Dɪbam na yɪ nmɔ We nɔɔna tɪn mu pɛ dɪ tɔgɪ tɔbɔntɔ wɔ dɪ ke de maama. Ba kwe dɪbam ba ma jɪ nɪ peeni sɪlɔ ba na jɪgɪ ba ve ba gɔ te tɪn mu.»

³⁷ We nan na soe dɪbam tɪn, Dɪ tiini Dɪ pɛ dɪbam wɔnɔ wɛnɔ tɪn kɔntɔ maama wɔntɪ. ³⁸ Bɛŋwaantɪ amɔ ye lanyɪrɪntɪ nɪ kɔlɔkɔlɔ tɛrɛ kɔ na wó wantɔ kɔ cɔgɪ dɪbam dɪ We sono kòm daantɪ. Kɔ na yɪ tɔbɔntɔ naa ŋwɪa, naa kɔ na yɪ mɛlɛsɪ naa weyuu tɪlampolo dɪdɛɛra bam maama, naa kɔ na yɪ zɪm wɛnɔ naa jwa wɛnɔ tɪlɔ na bɪntɪ tɪn, naa wɛnɔ tɪlɔ maama na jɪgɪ dam nabiinɛ baŋa nɪ tɪn, ³⁹ kɔ na yɪ wɛnɔ tɪlɔ na jɪgɪ dam weyuu tɪlampolo nɪ dɪ tɪlɔ na jɪgɪ dam tɪga kuri nɪ tɪn, naa wɛnɔ tɪlɔ maama We na kɪ tɪn, tɪntɔ maama wɔntɪ kɔlɔkɔlɔ bá wantɔ kɔ cɔgɪ dɪbam dɪ We sono kòm daantɪ, bɛŋwaantɪ kɔ yɪ sono kɔlɔ We na jɪgɪ dɪ dɪbam dɪ Yuutu Zezi Kriisi ŋwaantɪ tɪn mu.

9

We na kuri balɔ sɪ ba taa yɪ Dɪ nɔɔna tɪn

¹ Amɔ na yɪ Zezi Kriisi nɔɔntɔ tɪn, a ŋɔɔntɔ cɪga mu sɪ kɔ datɔ vwan. We Jorokòm na wɔ a bɪcarɪ nɪ tɪn mu pɛ a ye nɪ kɔ sɪntɪ kɔ yɪ cɪga mu, ² dɪ a na brɪ nɪ a wɔ tiini kɔ cɔgɪ yɪ a jɪgɪ liɛ maŋa maama amɔ tɪtɪ dwi tiinɛ bam ŋwaantɪ dɪ ba na wɔ sɛ Zezi Kriisi tɪn. ³ A ya wó ta lagɪ sɪ We cɔgɪ amɔ tɪtɪ Dɪ daarɪ Dɪ pɔɔrɪ-nɪ Zezi Kriisi tee nɪ, dɪ kɔ na wó wantɔ kɔ pa a kɔ-biɛ Zwifɛ bam na vɪm. ⁴ Ba yɪ Yisrayel dwi tiinɛ mu. Kɔ yɪ bantɔ mu We dɛɛn pɛ ba jɪ Dɪ biɛ, yɪ Dɪ pa-ba Dɪ paarɪ-zulɛ yam. Dɪ ma go nɪ nɪ Dɪ wó ta wɔra dɪ ba, yɪ Dɪ daarɪ Dɪ kɪ Dɪ cullu tɪm ba jɪŋa nɪ. Dɪ ma brɪ-ba ba na maŋɪ sɪ ba taa zuli-Dɪ te tɪn. Dɪ ma daarɪ Dɪ go niɛ dɪ ba. ⁵ Ba dwi dɪm kuri nuŋjɪ dɪbam nabaarɔ Abraham dwi dɪm wɔntɪ mu. Ba na lɔgɪ Zezi Kriisi lɔgɔ baŋa nɪ tɪn, kɔ yɪ bantɔ dwi dɪm wɔntɪ mu ba lɔgɔ-o. Wɔntɔ mu yɪ wɛnɔ maama Tu. O maa yɪ We yɪ o maŋɪ dɪ zulɛ sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn. Amina.

⁶ A nan ba lagɪ a ta nɪ We na goni Dɪ ni sɪ Dɪ kɪ kɔlɔ tɪn jɪgɪ kafe. Bɛŋwaantɪ kɔ datɔ nɪ Yisrayel dwi tiinɛ bam maama mu sɪntɪ ba yɪ Yisrayel tiinɛ cɪga cɪga We yigɛ nɪ. ⁷ Abraham dwi tiinɛ bam maama nan datɔ o biɛ cɪga cɪga We yigɛ nɪ. We dɛɛn tagɪ dɪ Abraham Dɪ wɪ: «Nmɔ bu Yizakɪ dwi dɪm yɪrɪntɪ mu wó ta yɪ n dwi tiinɛ cɪga cɪga.» ⁸ Kɔ brɪ nɪ We tee nɪ, kɔ datɔ biɛ balɔ maama Abraham na lɔgɪ tɪn mu yɪ We biɛ cɪga cɪga. Kɔ nan yɪ biɛ balɔ We na goni ni ba ŋwaantɪ tɪn mu sɪntɪ ba

yí DÍ bià cɪga cɪga. ⁹ Bɛɲwaani Wɛ dɛɛn goni ni DÍ wɪ: «Maɲa kam kuntu na joori ka yí, amu wó joori a ba dɪ Saralugi bəkərə.»

¹⁰ Kɔ de kuntu mu yí dɪbam nabaaru Yizaki kaani Rabeka dɛɛn ja puga o lu yiywa bale. ¹¹⁻¹² Maɲa kam Rabeka ta na wu lugi o bià bale bam yí ba daa ta yəri lanyirani naa baloro tun, Wɛ dɛɛn tagi did-o DÍ wɪ: «Nakwi wum mu wó ta yí o nyaani wum tintuɲu.» Ku kɪ kontu sɪ Wɛ na kuri-ba daani te tun mu togi DÍ na maɲi DÍ li wubuɲa te tun. Ku bri ni Wɛ kurim dum togi DÍ na bɛɲi wulu sɪ o taa yí DÍ noonu tun mu, sɪ ku dai noonu wum tituɲa ɲwaani, ¹³ ni ku daa ta na pupuni Wɛ tonɔ kum wuni ku wɪ: «Amu soe Zakobi, yí a daari a yagi Ezayu.»

¹⁴ DÍ nan wó ta ni bɛɛ mu? DÍ bá wani dí ta ni Wɛ ba jigi cɪga dɪ DÍ na kɪ te tun. ¹⁵ Bɛɲwaani Wɛ dɛɛn tagi dɪ Moyisi DÍ wɪ:

«Amu wó ja noonu wulu ɲwanja
a na lagi tun mu,
yí a daari a duri noonu wulu yibwəna
a na lagi tun.»

¹⁶ Kuntu bri ni ku maama togi Wɛ na jigi noona ɲwanja te tun mu, sɪ ku dai nabiinə wubuɲa na lagi kulu tun naa ba tituɲa na yí te tun ɲwaani.

¹⁷ Ku pupuni Wɛ tonɔ kum wuni, ni Wɛ dɛɛn tagi dɪ Ezipipa-faru wum DÍ wɪ: «Amu pɛ n dɪ paari sɪ a wani a togi nmu ɲwaani mu a bri noona amu dum na mai te tun, sɪ ku pa noona taa zɛɲi amu yiri dum lugu baɲa maama ni.» ¹⁸ Ku bri ni Wɛ duri balu ɲwanja DÍ na lagi tun mu, yí DÍ daari DÍ pa badonna ta ku ba wuru ni DÍ na lagi te tun.

Wɛ jigi ni sɪ DÍ kɪ DÍ wubuɲa na lagi te tun

¹⁹ Abam wu didwa wai o bwe amu ni: «Ku na yí kuntu, bɛɛ mu yí Wɛ nan bri ni noona kɪ ba cɔgi? Noon-noonu nan bá wani o vin kulu Wɛ na lagi sɪ o kɪ tun.» ²⁰ Nabiinu yí wɔɔ mu sɪ o wani o magi kantɔgo dɪ Wɛ? Kuntu tun, kamɔgo wó wani ku bwe ku mɔru wum ni: «Bɛɛ mu yí n mɔ-ni tintu doɲ» na? ²¹ Bɛɲwaani kamɔ-mɔru wum jigi cwəɲə sɪ o kwe dɔgo o ma mɔ kamwaru tɪlu dwi maama o na lagi tun. O wai o cɛ dɔgo kum kuntu o maa mɔɔni kamɔgo sɪ ku taa yí lɔnni nyum, yí o daari o mɔɔni kudɔɲ sɪ ku taa yí tituɲa nyum.

²² Ku nan yí kuntu mu dɪ Wɛ. DÍ na lagi sɪ DÍ bri noona DÍ ban-zɔɲo kum dɪ DÍ dam dum na mai te tun, DÍ jigi cwəɲə sɪ DÍ kɪ kuntu. DÍ nan puɲi DÍ bani mu dɪ balu na pɛ DÍ banɪ zaɲi yí ba maɲi dɪ cɔɲum tun, ²³ sɪ DÍ daari DÍ pa noona balu DÍ na jigi ba ɲwanja tun togi ba na DÍ paari dum na tiini dɪ jigi zulə te tun. Bantu mu yí balu DÍ na maɲi DÍ li sɪ ba zu DÍ paari zulə yam wuni tun. ²⁴ Ku nan yí dɪbam mu kuntu. Wɛ mu kuri dɪbam nabiinə dwi maama wuni, yí ku dai Zwifə dwi dum yirani má wuni, ²⁵ ni ku na maɲi ku pupuni Oze tonɔ kum wuni te tun. Wɛ dɛɛn tagi DÍ wɪ:

«Noona balu ya na dai amu noona tun,
mu a laan wó bɛɲi-ba ni amu noona.
Dwi tiinə balu amu ya na ba soe tun,
mu a laan wó bɛɲi-ba ni amu non-sonnu.»

²⁶ «Je silu ni nɔɔ Wɛ ya na tagi dɪ ba DÍ wɪ,
ba dai DÍ noona tun,
ku yí dáani mu ba laan wó bɛɲi-ba ni
Nwta Tu Baɲa-Wɛ biə.»

²⁷ Ezayidi dɛɛn tagi Yisrayeltiinə bam taani o wɪ:

«Yisrayel tiinē bam na manj ba tiini ba daga
ni bugə ni kasullu na daga te tin,
ba funfun yiranu mu wu na vrum.

²⁸ Benjwaani Yuutu Baŋa-We bá daanu si DI ki kulu maama DI na manj DI
li wubɔŋa si DI ki tin lugu baŋa ni.»

²⁹ Ku ta yi nuneeni Ezayi na manj o ta te o wi:

«Dam-foro Tu Baŋa-We ya na wu daaru dibam biə badaara DI yagu,
si ku pa dí dwi dum tonji,
dí ya wu ti mu,

ni Sodomu Gomoori tiinē bam dwi dum deen na ti te tin.»

³⁰ Dí nan wu ta ni bee mu? Dwi-getiinē balu ya na ba kwaan si ba na
ciga We tee ni tin laan mu tu ba na ciga We tee ni, ba na ki ba wu-didwa
di We tin njwaani. ³¹ Ku daaru, Yisrayel tiinē bam na tiini ba kwaan si
ba na ciga We tee ni DI cullu tum togum njwaani tin, ba wu ne. ³² Bee mu
yi ba nan wu ne ciga We tee ni? Bantu ya bɔŋi si ba na ciga ba kəm-laaru
tum njwaani mu, yi ku dai ni ba ki ba wu-didwa di We. Ba na vin si ba se
We kontu tin, ku maa nyi di ba magi ba naga mu di kandwe dilu na pai
noona tri ba tui tin, ³³ ni ku na manj ku pupuni We tonɔ kum wuni ku wi:
«Nii-na, amu We lagi a cwi kandwe mu Siyɔnni.

Di maa yi kandwe dilu noona na wu magi ba titi di di ba tu tga ni tin.
Ku daaru noonu wulu na ki o wu-didwa di wulu na yi kandwe dum kontu
tin,
cavura bá fɔgi ya ja kontu tu.»

10

¹ A ko-biə-ba, amu tiini a laga si Yisrayel tiinē bam na vrum, yi a yəni
a loori We a pa-ba ku njwaani. ² Amu wu wani a pa ciga ni ba tiini ba lagi
si ba tɔŋi ba pa We, ba nan yəri cwəŋə kalu ba na manj si ba tɔgi tum mu.
³ Ba maa yəri cwəŋə kalu We na pe si nabiinē tɔgi da ba ma na ciga DI
tee ni tin. Ba maa tiŋi ba titi cwəŋə si ba maa na ciga We tee ni, yi ba
ba se si ba taa tɔgi cwəŋə kalu We na tiŋi tin. ⁴ Zezi Krisi mu pe We cullu
tum togum cwəŋə kam laan ba ka kweeli, ku ma pa balu maama na ki ba
wu-didwa did-o tin laan na ciga We tee ni.

Nɔonu wulu maama na ki o wu-didwa di Zezi tin wu na vrum

⁵ Moyisi deen pupuni noonu na wu ki te si o ma na ciga We tee ni DI
cullu tum togum njwaani tin. O pupuni o wi: «Wulu na ki We cullu tum na
wi te tin wu na njwa ku njwaani.» ⁶ Ku nan daa na yi noonu na wu ki te
si o ma na ciga We tee ni o na ki o wu-didwa di DI tin njwaani, ku pupuni
ku wi: «Yi zanj n bwe n titi nuneeni, wɔɔ mu wu wani o di We-ɔŋɔ?» Ku
lagi ku ta ni, si o pa Zezi Krisi tu o ba o zəni dibam. ⁷ «Nan yi bwe n titi
ni, wɔɔ mu wu wani o tu curu?» Ku lagi ku ta ni, si o pa Zezi bi o yagu
tɔuni si o joori o ba. ⁸ Ku nan manj ku pupuni ku wi: «We taani dum dai
yigə yigə di nmu, di wu nmu ni ni di n bicari ni.» Kwərə kam kontu mu
dibam tɔɔli dí bri noona si ba ki ba wu-didwa di Zezi. ⁹ Ku tagi ku wi, nmu
na tagi di n ni ni Zezi mu yi wonjo maama Yuutu, yi nmu na se n bicari
ni, si We suni DI bi-o DI pa o yagu tɔuni, We wu vru-m. ¹⁰ Benjwaani, ku
yi nmu bicari ni mu nni se di n wu-didwa yi n na ciga We tee ni, yi nmu
wu ma n ni mu n ta jaja ni Zezi mu yi Yuutu, si n ma n na vrum. ¹¹ Ku
pupuni We tonɔ kum wuni ku wi: «Wulu maama na ki o wu-didwa did-o
tin, cavura bá ja kontu tu.» ¹² Kontu, ku yi bidwi mu di noona maama,

ku na yi Zwifə dɪ dwi-ge tiinə bam dɪ. Ba maama Yuutu yi didɔba mu, yi wɔntɔ mu yəni o paɪ balɔ maama na loor-o tɪn zənə zanzan. ¹³ Bɛɲwaani, «wɔlɔ maama na loori zənə dɪ Yuutu wɔm yiri ŋwaani tɪn wɔ na vrɪm.»

¹⁴ Ku nan na yi kɔntɔ tɪn, nɔɔna wɔ ki ta mu ba loori zənə o tee ni, yi ba wɔ ki ba wɔ-dɪdɔba dɪd-o? Ba nan wɔ ki ta mu ba ki ba wɔ-dɪdɔba dɪd-o, yi ba wɔ ni o kwərə? Ba nan wɔ ki ta mu ba ni o kwərə yi nɔɔn-nɔɔn wɔ tɔɔli-ka o brɪ-ba? ¹⁵ Nɔɔnɔ nan wɔ ki ta mu o vu o tɔɔli Wɛ kwər-ywəŋə kam o brɪ-ba dɪ ba na wɔ tɔŋ-o? Ku nan pɔpɔni Wɛ tɔɔɔ kum wɔni ku wɪ: «Balɔ na beeri ba tɔɔli Wɛ kwər-ywəŋə kam ba brɪ nɔɔna tɪn vəŋə jɪɪ wɔpolo mu.»

¹⁶ Ku nan dai ni nɔɔna maama mu sɛ Wɛ kwər-ywəŋə kam. Ezayidɛɛn tagɪ o wɪ: «Yuutu Baŋa-Wɛ, wɔɔ mu jonɪ dɪbam ni-taani dɪm?» ¹⁷ Kɔntɔ ma brɪ ni nɔɔna zwa na ni kɔlɔ tɪn, mu ba ki ba wɔ-dɪdɔba dɪ ku. Taani dɪlɔ ba nan na wɔ ni tɪn mu yi Zezi Krisi kwərə kam.

¹⁸ Amɔ lagɪ a bwe a nii, Yisɪrayɛli tiinə bam wɔ ni Wɛ kwərə kam mu na? Ku yi cɪga ba ni-ka, ni Wɛ tɔɔɔ kum na tagɪ ku wɪ: «Ba tɔɔli o kwərə kam lɔgɔ baŋa je maama, yi ba ni-taani jɪɪ dɪ yi je maama.»

¹⁹ Amɔ ta lagɪ a bwe a nii, Yisɪrayɛli tiinə bam sɪni ba wɔ ni Wɛ taani dɪm kuri mu na? Ba niə. Dayigə tɪn, Wɛ dɛɛn tɔgɪ Moyisɪŋwaani mu Dɪ ta dɪ ba Dɪ wɪ:

«Amɔ wɔ pa abam taá jɪɪ wɔ-gɔɔ dɪ dwi tiinə balɔ na dai amɔ nɔɔna tɪn. Amɔ wɔ pa abam bana zanɪ dɪ nɔɔna balɔ na yəri kɔlɔkɔlɔ tɪn.»

²⁰ Kɔntɔ kwaga ni Ezayi dɛɛn nɛ baari yi o ta o wɪ: «Nɔɔna balɔ ya na ba bɔŋɪ sɪ ba ba ba sɛ amɔ Wɛ tɪn, bantɔ laan mu tu ba sɛ amɔ.

Amɔ pɛ balɔ na manɪ ba wɔ bwe amɔ bwɪə tɪn mu ba ba lwarɪ amɔ.»

²¹ Ku nan na yi Yisɪrayɛli tiinə bam, Wɛ tagɪ Dɪ wɪ:

«Dɛ maama wɔni amɔ te a jɪa sɪ a ma jonɪ abam, yi á vɪn sɪ á ba amɔ te.»

11

Wɛ wɔ yagɪ Yisɪrayɛli tiinə bam

¹ Kɔntɔ tɪn, amɔ ta lagɪ a bwe a nii, Wɛ vɪn Dɪ titɪ nɔɔna Yisɪrayɛli tiinə bam mu na? Aye! Ku dai kɔntɔ. Amɔ titɪ dɪ yi Yisɪrayɛli dwi tu mu. A yi Abrahamnaa mu, yi a nunɪ Benzamendwi dɪm wɔni. ² Wɛ wɔ vɪn Dɪ nɔɔna balɔ Dɪ na manɪ Dɪ kuri pulim ni tɪn. Abam nan manɪ á ye Wɛ tɔɔɔ kum na tagɪ Eli taani te, dɪ o na warɪ Wɛ o ta Yisɪrayɛli tiinə bam na ki te yi ku wɔ manɪ tɪn. ³ O dɛɛn warɪ Wɛ o wɪ: «Yuutu Baŋa-Wɛ, ba gɔ nmɔ niŋɔŋə bam maama, yi ba daari ba cɔgɪ nmɔ kaanum bimbɪnə yam. Ku laan daari amɔ yirani mu, yi ba kwaani sɪ ba gɔ amɔ dɪ.»

⁴ Wɛ nan lər-o Dɪ wɪ bɛɛ mu? Dɪ dɛɛn wɪ: «Amɔ lɪ nɔɔna mɔrr-tɪrɛ mu (7.000), sɪ ba taa yi amɔ titɪ nɔɔna. Bantɔ ta wɔ fɔgɪ ba kuni doonə ba zuli Baalt.»

⁵ Ku nan ta yi bɪdwi mu dɪ zɪm maama. Nɔɔna finfinɔn ta mu daari, Wɛ na tɔgɪ Dɪ zaani dɪm ŋwaani Dɪ kuri-ba tɪn. ⁶ Wɛ dɛ Dɪ zaani dɪm ŋwaani mu Dɪ kuri-ba, sɪ ku dai ba titɔŋ-ŋɔna ŋwaani. Ku ya na yi ba titɔŋ-ŋɔna ŋwaani mu Wɛ kuri-ba, ku ya daa bá ta yi Dɪ zaani dɪm Dɪ na pɛ-ba tɪn ŋwaani.

⁷ Kɔ bɔɪ nɪ Yisɪɾayɛlɪ tɪɪnə bəm wɔ nɛ ɕɪgə kalɔ ba na kwaanɪ sɪ ba na Wɛ tee nɪ tɪn. Nɔɔna balɔ Wɛ na kuri tɪn nan mɔ nɛ-ka. Balɔ na daari tɪn bɪcarɪ digili. ⁸ Kɔ maa kɪ-ba nɪ kɔ na pupunɪ tɛ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɪ kɔ wɪ:

«Wɛ mɔ pɛ ba wɔbɔɪa tɪ,
yɪ ba daa ba nɪ kɔlɔkɔlɔ kuri.
Dɪ zɪm maama, ba yɪə ta ba naɪ,
yɪ ba zwa dɪ kwarɪmɪ dɪ Wɛ ɕɪgə kam.»

⁹ Davididɪ dɛɛn tagɪ ba taanɪ o wɪ:

«Wɛ wɔ pa ywəəni dɪlɔ ba na bɔɪɪ sɪ ba dɪ tɪn pipiri dɪ jɪ wɔɲɔ kɔlɔ na
wɔ ja-ba kɔ ɕɔgɪ,
nɪ ɕɪkɔ na jaanɪ-ba tɛ tɪn.

Kɔ maa wɔ pa Wɛ pa ba na cam yɪ ba tɔ tɪgə nɪ.

¹⁰ Wɛ wɔ pa ba yɪə dwe yɪ ba daa bá ta naɪ.

DI maa wɔ pa ba yɪra ɕɛ dɪ yaara taan,
maɲa maama.»

¹¹ Amɔ ta lagɪ a bwe a nii, Yisɪɾayɛlɪ tɪɪnə bəm na tri ba tɔ kɔntɔ tɪn, kɔ bɔɪ nɪ ba daa bá wanɪ ba zanɪ ba joori ba fɔgɪ dɪ Wɛ mɔ na? Aye! Bantɔ na vɪn Wɛ ɕɪgə kam tɛ tɪn mɔ pɛ dwi-geɪtɪɪnə wanɪ ba na vɪm Wɛ tee nɪ. Wɛ kɪ kɔntɔ sɪ kɔ pa Yisɪɾayɛlɪ tɪɪnə bəm mɔ taa jɪgɪ wɔ-gɔɔ dɪ ba.

¹² Yisɪɾayɛlɪ tɪɪnə bəm na kɪ ba ɕɔgɪ tɪn mɔ pɛ nabiiɪnə maama wanɪ ba na zənə lanyɪranɪ Wɛ tee nɪ. Bantɔ na gɛ kɔlɔ ba na maɲɪ sɪ ba na tɪn mɔ pɛ dwi-ge tɪɪnə na ɕwəɲə ba jonɪ Wɛ zənə yam. Kɔ bɔɪ nɪ Yisɪɾayɛlɪ tɪɪnə kɔgɔ kɔlɔ na wɔ ba tɔgɪ Wɛ tɪn na puli kɔ tɪ, kɔɔ pa nɔɔna na Wɛ zənə zanzan kɔ ja gaah.

Wɛ na vɪɪ dwi-ge tɪɪnə tɛ tɪn

¹³ Kɔ yɪ dɪ abam dwi-geɪtɪɪnə mɔ a lagɪ a ta taanɪ dɪntɔ. Amɔ na yɪ Zezi tɪntɔɲɔn sɪ a taa tɔɔlɪ o kwərə kam a bɔɪ dwi-ge tɪɪnə tɪn, a bɔɪ nɪ kɔ tɪini kɔ yɪ tɪtɔɲ-kamunɔ mɔ. ¹⁴ Amɔ kwaanɪ a tɔɲɪ sɪ kɔ pa wɔ-gɔɔ mɔ ja a donnə Yisɪɾayɛlɪtɪɪnə bəm, sɪ kɔ wanɪ kɔ pa Wɛ vɪɪ ba badonnə amɔ tɪtɔɲa yam ɲwaanɪ. ¹⁵ Wɛ na yagɪ bantɔ tɪn, kɔ pɛ lɔgɔ baɲa dwi tɪɪnə maama laan ba ba fɔgɪ dɪ Wɛ. Kɔ daari maɲa kalɔ Wɛ na wɔ joori DI jonɪ-ba tɪn, kɔɔ ta nɪɪ dɪ twa na joori ba na ɲwɪa tɛ tɪn mɔ.

¹⁶ Dɪ ye nɪ, nmɔ na dɛ yigə n fɔ dɪpɛ n tɪɲɪ Wɛ ɲwaanɪ, dɪlɔ maama na daari tɪn daa ta yɪ Wɛ nyɪm mɔ. Tɪu kuri na yɪ Wɛ nyɪm, kɔ nɛ sɪm maama dɪ yɪ Wɛ nyɪm mɔ. ¹⁷ Yisɪɾayɛlɪ tɪɪnə bəm nɪɪ dɪ Olivitiu ba na jəri gaari wɔnɪ tɛ tɪn mɔ. Kɔ yɪ nɪnɛɛnɪ Wɛ mɔ goni tɪu kɔm kɔntɔ nɛ sɪdaara DI yagɪ, yɪ DI daari DI kwe Olivi tɪu kɔlɔ na wɔ gaa wɔnɪ tɪn nɛ DI tɔɲɪ DI gwaanɪ nɛ sɪdonnə sɪm wɔnɪ. Abam balɔ na yɪ dwi-ge tɪɪnə tɪn nɪɪ dɪ nɛ sɪlɔ ba na tɔɲɪ tɪn mɔ. Sɪ laan ma wəri yɪ sɪ tɔgɪ sɪ naɪ tɪu kɔm kugu kɔm nyɔa kam. ¹⁸ Kɔntɔ ɲwaanɪ, nmɔ yɪ ta n gooni nɛ sɪlɔ ba na goni ba yagɪ tɪn. Nmɔ na bɔɪ n tɪtɪ kɔntɔ, ta n ye sɪ kɔ daɪ nmɔ mɔ paɪ tɪu kɔm kugu kɔm zɪgə. Kɔ yɪ kugu kɔm mɔ jɪgɪ nmɔ. ¹⁹ Nmɔ nan wai n tɛ nɪ: «Wɛ goni nɛ sɪm kɔntɔ DI yagɪ, kɔ daari sɪ amɔ mɔ na jəgə a tɔɲɪ tɪu kɔm yɪra nɪ.» ²⁰ Kɔ sɪmɪ kɔ kɪ kɔntɔ mɔ. Wɛ nan goni nɛ sɪm kɔntɔ DI yagɪ, ba na wɔ kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ DI tɪn ɲwaanɪ mɔ. Nmɔ nan na wanɪ n tɔɲɪ tɪu kɔm yɪra nɪ tɪn, kɔ yɪ n na kɪ n wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ tɪn ɲwaanɪ mɔ. Nan yɪ zanɪ n ta n kɪ kamunni, za n ta n kwarɪ Wɛ. ²¹ Bɛɲwaanɪ, Wɛ na wɔ sɛ sɪ DI yagɪ tɪu kɔm tɪtɪ nɛ sɪm sɪ jɛ nɪ tɪn, nmɔ dɪ na ba jɪgɪ wɔ-dɪdɔba dɪ DI, DI bá yagɪ-m da.

²² Kɔ maama nan bɔɪ Wɛ na kɪ nɔɔna lanyɪranɪ tɛ, yɪ DI daari DI vanɪ nɔɔna zwa tɛ tɪn mɔ. Kɔ na yɪ balɔ na kɪ ba ɕɔgɪ tɪn, DI vanɪ ba zwa mɔ.

Ku daari, nmɔ nan na wɔ yaɣi We cwəŋə kam tɔgum, DI wó ta kɪ nmɔ lanyranɪ. Nmɔ nan na yaɣi We cwəŋə kam, DI laan wó go nmɔ dɪ DI yaɣi mɔ nɪ tiu naga te. ²³ Yisrayelɪ tiinə bam nan na kɪ ba wu-dɪdɔba ba sɛ We, baá joori ba na ba jəgə kam. We wó wanɪ DI joori DI tɔŋi-ba da. ²⁴ Kuntu tɪn, nmɔ wɔlɔ na yɪ dwi-ge tu tɪn nyɪ dɪ naga kalɔ We na goni Olivi tiu kɔlɔ na wɔ gaa wɔnɪ tɪn yɪra nɪ mɔ. DI ma pa nmɔ tɔŋi Olivi tiu kɔlɔ na wɔ gaari wɔnɪ tɪn yɪra nɪ, yɪ kɔ dai nɪ nɔɔna na yəni ba kɪ te tɪn. Kuntu ŋwaanɪ kɔ bá ta cana dɪ We sɪ DI joori DI tɔŋi nɛ sɪlɔ DI ya na goni tɪn sɪ tɪtɪ kugu kɔm je nɪ.

We jigi nɔɔna maama ŋwanja sɪ DI vɪrɪ-ba

²⁵ A ko-biə-ba, amɔ lagɪ sɪ á lwarɪ We cɪga kalɔ dɛɛn na sɛgi tɪn mɔ. Abam na sɪnɪ á lwarɪ kuntu, á daa bá ta bɔnɪ nɪ á yɪ swan tiinə. Ku na yɪ te tɪn, lele kuntu Yisrayelɪtiinə badaara wurɔ digili yɪ ba warɪ We cɪga kam kuri ba ni. Ku nan wó ta yɪ kuntu, sɪ kɔ vu kɔ yɪ maŋa kam dwi-geɪtiinə balɔ na sɛ We tɪn kɔgɔ kɔm na wó puli kɔ ti tɪn. ²⁶ Kuntu, Yisrayelɪ tiinə kɔgɔ kɔm maama laan wó na vrɪm, nɪ kɔ na pɔpɔnɪ We tɔnɔ kɔm wɔnɪ kɔ wɪ:

«Wɔlɔ na pɔɪ nɔɔna na vrɪm tɪn wó nunɪ Siyɔnnɪ o ba,
yɪ oó pa Zakɔbɪdwi tiinə bam lwarɪm dɪm ti.

²⁷ Amɔ We wó go ni dɪntɔ a pa-ba,
nɪ amɔ wó saari ba lwarɪm dɪm a yaɣi.»

²⁸ Yisrayelɪ tiinə bam na vɪn We kwər-ywəŋə kam tɪn, ba jigi We dɔna mɔ, yɪ kuntu laan pa abam dwi-geɪ tiinə bam na vrɪm We tee nɪ. Ku daari, kɔ na yɪ We na kuri nɔɔna sɪ ba taa yɪ DI nɔɔna te tɪn laŋa nɪ, DI soe Yisrayelɪ tiinə bam, DI dɛɛn na goni nɪ dɪ ba nabaara bam tɪn ŋwaanɪ.

²⁹ We nan ba kɪ a ya na maanɪ, dɪ DI na kuri nɔɔna yɪ DI kɪ-ba lanyranɪ te tɪn. ³⁰ Abam dwi-geɪ tiinə dɛɛn ya vɪn We mɔ, yɪ á laan ba á lwarɪ DI yibwən-durə kam, Yisrayelɪ tiinə bam na vɪn We tɪn ŋwaanɪ. ³¹ Bantu dɪ laan tu ba vɪn We nɪ, yɪ abam na We yibwənə kam, sɪ kɔ wanɪ kɔ pa bantu dɪ laan ba ba lwarɪ DI yibwən-durə kam na yɪ te tɪn. ³² We nan pɛ nɔɔna maama nyɪ nɪ ba wɔ pɪna digə nɪ mɔ te, ba na vɪn DI ni tɪn ŋwaanɪ, sɪ DI laan wanɪ DI duri ba maama yibwənə.

³³ Maanɪ-na á nii We zaanɪ dɪm na tiini dɪ dagɪ te.
We wɔbɔŋa dɪ DI yəno kɔm dɪ ma tiini kɔ lirə.

Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ o lwarɪ DI na lɪ wɔbɔŋa sɪ DI kɪ te tɪn,
naa o lwarɪ cwe sɪlɔ DI na tɔgɪ tɪn,
nɪ kɔ na pɔpɔnɪ We tɔnɔ kɔm wɔnɪ kɔ wɪ:

³⁴ «Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ o lwarɪ Baŋa-We wɔbɔŋa,
naa o bɪrɪ-DI DI na wó kɪ te tɪn.

³⁵ Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ o kwe o wɔŋo
o jɪnɪ We.»

³⁶ Bɛŋwaanɪ wəənu maama nunɪ We te mɔ,
yɪ dɪntɔ mɔ nii tɪ maama baŋa nɪ,
yɪ tɪ maama yɪ dɪntɔ nyɪm mɔ.

We maŋɪ dɪ zulə mɔ, sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn. Amina.

12

We nɔɔna na maŋɪ sɪ ba taa ŋwɪ te tɪn

¹ A ko-biə-ba, We na tiini DI jigi abam ŋwanja kuntu tɪn, a loori abam sɪ á kwe á tɪtɪ á pa We nɪnɛɛnɪ ba na mɛ wɔŋo ba kɪ kaanɪm ba pa We

tun, si á taá ηwi di wo-porjo, si ku poli We wo lanyirani. Kuntu mu yi zulə yalə na manj si á pa We tun. ² Á yi pa á wuburja taa togi balu na yəri We tun cwe sum. Kwaan-na si We pa á taá jigi wuburj-dubra, si ku ləni á ηwia kam maama. Abam laan wú ba á lwarı We wuburja na lagı si á kı kulu tun, yi á wú lwarı nı ku tiini ku lana cıga cıga yi ku poli Dı wo.

³ We na kı-nı yu-yorjo si a taa yi Dı tunturju tun, a lagı a ta di abam maama si á yi taá burj kamunni á pa á titı, nı á dwe á na manj á yi te tun. A nan taá jigi wuburj-ηuna, si ku manj di We na pe abam didua didua peeri te á na kı á wo-didua di Dı tun ηwaanı. ⁴ Nabiinu yıra yi worjo didua mu, yi ya laan porı je dwi təri təri. Jəgə maama nan jigi ka titurja mu yıra yam wunı. ⁵ Ku nan yi bidwı mu di dibam balu di na ηwi di Zezi Krisi tun. Dı tiini dı daga, yi dı nan yi kəgə didua mu. Dibam maama didua didua maa turj dı wəli daanı, nı yıra yam je sum dwi təri təri na turj si zəni daanı te tun. ⁶ We-peera yalu Dı na pe dibam tun yi dwi təri təri mu, nı Dı na pe dibam zaanı te tun. We na pe wulu wai o ηoonı yiyiu-ηwe tun, kuntu tu manj si o taa togi o na jigi wo-didua di We te tun mu o ma ηoonı-sı. ⁷ We na pe wulu wai o turj o wəli o donnə tun, kuntu tu manj si o taa turj kuntu mu. Wulu We na pe o wai o bri o donnə We cıga kam tun, si o di kwaanı o taa bri-ka. ⁸ We na pe wulu wai o kwe noonı si ba na baarı tun manj si o taa kı kuntu mu. Wulu di na ce o wənu o maa zəni o donnə tun manj si o ma o wo-yorjo mu o wəli-ba lanyirani. Wulu nan na yi noonı yigə tu tun manj si o kwaanı o taa bri-ba cwəηə lanyirani. Wulu nan na duri o donnə yibwəηə tun manj si o taa kı-ku di wopolu mu.

⁹ Á taá soe daanı di cıga. Á taá culi wo-lwaanı dwi maama, si á daarı á taá kı kulu maama na lana tun. ¹⁰ Á na yi ko-biə daanı Zezi Krisi ηwaanı tun, á taá soe daanı di á wuru maama, si á taá nıgi daanı lanyirani. ¹¹ Á na turj á pa We te tun, á yi pa yaworə zə abam. Kwe-na á bicara maama á taá maa turj á pa dı Yuutu wunı. ¹² Á na jigi tına di We te tun, á taá jigi wopolu ku ηwaanı. Yaara na yi abam, si á və pu-dıa. Kwaanı-na á taá loori We manj maama. ¹³ Ce-na á wənu á ma zəni balu na yi We noonı yi yinıgə jigi-ba tun. Á taá jeeri vərə lanyirani á sam nı.

¹⁴ Ku na yi balu na jigi abam ba beesi tun, si á taá loori We si Dı kı-ba lanyirani. Á nan yi soolı á cəgi-ba. ¹⁵ Kı-na wopolu di balu na jigi wopolu tun, si á daarı á wəli di balu na keeri tun á keeri. ¹⁶ Á taá jigi-na wuburj-dıdwı. Á yi taá kı kamunni. Tu-na á titı si á taá turj titurj-bale di. Á yi taá burj á pa á jigi swan.

¹⁷ Noonu na kı abam lwarım, á di daa yi joori á kı-o lwarım á ma ηwi. Nan kwaanı-na si á taá kı kulu na lana tun noonı maama yigə nı.

¹⁸ Kwaanı-na lanyirani si á taá zuri di ywəni noonı maama titarı nı, nı á na wai te tun. ¹⁹ A badon-sonnu-ba, á yi taá burj si á kı balu na kı abam lwarım tun di lwarım. Nan yagi-na, si We ban-zorjo kum wú ba ba banja. Benwaanı ku pəpənı We tonə kum wunı, nı Banja-We tagı Dı wı:

«Amu yi wulu na wú cəgi noonı di ba kəm-balwaarı tun.

Amu wú pa ba joori ba na kulu na manj di ba tun.»

²⁰ Ku nan ta pəpənı ku wı:

«Nmu dum kana na wəe,

si n pa-o wudiu si o di.

Na-nyom na jig-o,

si n pa-o na si o nyo.

N na ki kuntu,
kúv pa cavura tiini ya ja-o.»

²¹ Abam nan yi pa lwarim want abam. Á taá ki kám-laaru si ti want lwarim dam ti cögi.

13

Dí na manj si dí se dí lvgö kum yigö tiinö te tin

¹ Abam maama manj si á se dídeera balu na te á tuntu dum tun ni, bejwaani nööñ-nööñv ba jigü dam si o taa te o doñ yi We wu pe ku tu cwəñə. Dídeera balu na wura tun yi We mu tiñi-ba. ² Wulu maama na vin dídeera bam kuntu ni tin, ku tu vin cwəñə kalu We na tiñi tun mu. Balu na ki kuntu doñ tun wó na cam. ³ Dídeera bam nan ba pai fuvni jigü balu na ki kám-laaru tin. Fuvni jigü balu na ki kám-balwaaru tin mu. Nmu na ba lagi si fuvni taa jigü-m dí dídeera bam, n manj si n ta n ki kám-laaru mu si ku pa n na zulə ba tee ni. ⁴ We nan tiñi dídeera bam si ba taa tujü ba pa-DI abam zənə ŋwaani mu. Abam nan na ki wo-balwaaru, á manj si á taá kwari fuvni, bejwaani dídeera bam suntu ba jigü cwəñə si ba pa nööña na cam. Bantu mu yi balu We na tiñi si ba tögü DI ban-zəñə kum ŋwaani ba ma pa balu na ki lwarim tun na cam. ⁵ Kuntu ŋwaani mu á manj si á se ba ni. Ku dai ba na wó pa á na cam tun yirani ŋwaani. Á se-ba, bejwaani á ye á bicara ni, ni á manj si á tögü ciga cwəñə mu.

⁶ Ku ta yi kuntu ŋwaani mu á manj si á taá ŋwi lampoo. Bejwaani dídeera bam tujü ba pa We mu, dí ba na kwaani ba tujü te tin. ⁷ Nan taá ŋwi kulv maama ba na manj si ba jonji á tee ni tin á pa-ba. Ku na yi wulu na jonji á yuu lampoo tin, naa wulu dí na jonji á wəñu lampoo tin, si á ŋwi á lampoo kama á pa-ba. Ku na yi wulu na manj si á taá kwari-o tin, si á taá kwari-o. Mu na yi wulu na manj dí zulə tin, si á taá zul-o.

Dí na manj si dí taá soe dí donnö te tin

⁸ Abam nan yi taá jigü-na nööñ-nööñv wəñə junu, junu dilu á na wó taá jigü tun mu yi si á taá soe á donnö. Wulu maama na soe o doñ tun suntu o tögü We cullu tum dí DI niə yam mu. ⁹ We cullu tum brü ni: «Yi ki boorim, yi gú nööñv, yi ŋöni, yi pa n yi zü n donnö wəñu.» Cullu tum kuntu dídaani We niə yam maama nan tögü ni dídva mu. Ni duntu nan mu wü: «Ta n soe n doñ ni n titi te.» ¹⁰ Nmu na soe n doñ, n daa n bá want n ki-balorö. Wulu na soe o doñ tun suntu o ki We niə yam na brü kulv tin mu.

Dí manj si dí ti dí yigö mu dí cəgi Zezi Krisi tum

¹¹ Á taá ki-na kuntu, si abam ye manja kalu wunu dí na wura tin. Manja yi si á zañi á yagi dööm. Manja kalu We na wó ba DI vru dibam tun daari fin si ka yi, yi ku daa dai nüneeni manja kalu dí deen na puli dí ki dí wu-didva dí Zezi tin. ¹² Manja kam daari fin si ka yi, ni tiga na lagi ka puuri te tin. Titü dum lagi dí ke si wia pooni ba. Kuntu ŋwaani, á pa dí yagi kikiə yalu maama na yi lim nyim tin, si dí daari dí ma We dam dum dí ci dí titi, si dí want dí tögü pooni cwəñə kam. ¹³ Pa-na dí tögü cwəñə si ku manj dí balu na wu pooni wunu te tin. Á nan pa-na dí yagi nön-kwəlim dí sa-nyori dí boorim dí wo-digiru kikiə maama. Á yi taá jaani daani naa á taá ki wu-guu daani. ¹⁴ Pa-na abam ŋwüa kam dídaani dí Yuutu Zezi Krisi ŋwüa kam taa yi bidwi. Nan yi pa-na á wubunja taa tögü wo-yöörv tilu á fra na züuri tin.

14

Dí wɔ maɲi sɪ dí taá co daani

¹ Jonji-na nɔɔnɔ wɔlɔ wɔbɔɲa ta na wɔ biɣi Wɛ cwɛɲə kam wɔni tɪn lanyirani. A nan yi magi kantɔɔ di o na bɔɲi te tɪn. ² Nɔɔnɔ wɔra o wɔbɔɲa na biɣa Wɛ cwɛɲə kam wɔni, kɔ ma pa o ba culi kulɔkulɔ dim. Kɔ daari nɔɔnɔ wɔdonɔ wɔra o wɔbɔɲa na wɔ biɣi yi kɔ pa o culi nwam. ³ Wɔlɔ nan na wai o di wɔɲo maama tɪn yi zanɔ o gooni wɔlɔ wɔm o na ba di wɔɲo maama tɪn. Wɔlɔ di nan na ba di wɔɲo maama tɪn yi zanɔ o co wɔlɔ na di wɔɲo maama tɪn, bɛɲwaani o di yi Wɛ nɔɔnɔ mu. ⁴ Nmu yi wɔɔ mu sɪ n co nɔɔnɔ wɔdonɔ tɪntɔɲnɔ? Kɔ yi o tɪti yuutu wɔm mu maɲi sɪ o nii o ki cɪga naa o wɔ ki. Wɔlɔ na yi dí Yuutu wɔm nɔɔnɔ tɪn ki lanyirani mu, bɛɲwaani dí Yuutu wɔm wɔ wani o pa o taa ki lanyirani.

⁵ Nɔɔnɔ wɔra o na li de o pa di dwe da yadonnə yam. Kɔ daari nɔɔnɔ wɔdonɔ di maa wɔra o na ba kuri da yam daani. Nɔɔnɔ maama nan maɲi sɪ o ki kulɔ o na ye o bicari ni ni kɔ maɲi tɪn. ⁶ Nɔɔnɔ wɔlɔ na kuri de sɪ di taa yi da-kamunu tɪn yəni o ki dí Yuutu wɔm ɲwaani mu. Wɔlɔ na di wɔɲo maama tɪn ki kɔntɔ o ma zuli dí Yuutu wɔm mu, o na yəni o ki Wɛ le wɔdiu kum baɲa ni tɪn ɲwaani. Wɔlɔ di nan na ba di wɔɲo maama tɪn di ki kɔntɔ o ma zuli dí Yuutu wɔm mu, yi o di ki Wɛ le kɔ ɲwaani. ⁷ Dɪbam wɔlɔwɔlɔ ba ɲwi o tɪti yirani ɲwaani. Dí wɔlɔ nan na tɪɣi di, kɔ ta dai o tɪti yirani ɲwaani. ⁸ Dí zi na ɲwi, dí ɲwi dí Yuutu wɔm ɲwaani mu. Dí nan zi na tɪɣi di, kɔ ta yi dí Yuutu wɔm ɲwaani mu. Bɛɲwaani, dí na ɲwi naa dí na tɪɣa, dí ta yi dí Yuutu wɔm nɔɔna mu. ⁹ Zezi Krisi tɪɣi yi o joori o bi o na ɲwia, sɪ o taa yi twa di nanɔna Yuutu mu.

¹⁰ Kɔ na yi kɔntɔ tɪn, bɛɛ mu yi n co n ko-bu? Sɪ nmu di, bɛɛ mu yi n gooni n ko-bu? Dɪbam maama nan lagɪ dí ba dí zɪɣi Wɛ yigə ni mu, sɪ Dɪ di dɪbam taani. ¹¹ Kɔ pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kum wɔni, ni Baɲa-Wɛ tagɪ Dɪ wɪ: «Amu na yi ɲwia tu tɪn, kɔ yi cɪga mu ni, nɔɔna maama wɔ ba ba kuni doonə amu yigə ni, yi bá ta di ba niə jaja, ni amu mu yi Baɲa-Wɛ.»

¹² Kɔntɔ bri ni dɪbam maama lagɪ dí ba dí zɪɣi Wɛ yigə ni mu, sɪ nɔɔnɔ maama ta kulɔ o na ki tɪn.

Dí wɔ maɲi sɪ dí pa dí ko-bu tɔsi Wɛ cwɛɲə wɔni

¹³ Kɔntɔ tɪn, dí daa yi ta co dí donnə. Nan li-na wɔbɔɲa sɪ á yi ki kulɔ na wɔ pa á ko-bu tɔsi naa o yagɪ Wɛ cwɛɲə tɔɣum tɪn. ¹⁴ Amu na ɲwi di dí Yuutu Zezi tɪn, amu ye lanyirani ni wɔdiu tɔɔ kɔ tɪti na yi wo-digiru Wɛ yigə ni. Nɔɔnɔ nan na pe wɔɲo kulɔ yi culu, kɔ sɪni kɔ yi culu mu kɔ pa nɔɔnɔ wɔm kɔntɔ. ¹⁵ Nmu nan na pe n ko-bu wɔ cɔɣi di n na di wɔdiu kulɔ tɪn, kɔ bri ni n daa n ba tɔɣi sono cwɛɲə mu. Yi pa nmu na di wɔdiu kulɔ tɪn cɔɣi nɔɔnɔ di Wɛ daani, yi o yi wɔlɔ Zezi Krisi na tɪɣi o ɲwaani tɪn. ¹⁶ Yi pa nɔɔna na cwɛɲə sɪ ba co wɔɲo kulɔ na lana di nmu tɪn. ¹⁷ Dɪbam na yi Wɛ paari dɪm nɔɔna te tɪn ba tɔɣi wɔdiiru dim ɲwaani. Kɔ nan tɔɣi dí na ki cɪga Wɛ yigə ni tɪn ɲwaani mu, di wɔ-zuru di wɔpɔlo, ni Wɛ Joro kum na pai dɪbam te tɪn. ¹⁸ Wɔlɔ maama nan na tɔɲi o pa Zezi Krisi kɔntɔ donɔ tɪn, kɔntɔ tu wɔ poli Wɛ wɔ, yi nɔɔna di wɔ pa-o cɪga.

¹⁹ Kuntu njwaani, pa-na dí kwaaní dí taá kɪ kʊlʊ maama na paɪ nɔɔna jɪgɪ ywəni daani yɪ kʊ zəni-ba sɪ ba bɪ Wɛ cwəŋə wɔni tɪn. ²⁰ Yɪ pa wɔdiiru dim cɔgɪ Wɛ tɪtɔŋa. Wɔdiiru maama maɲɪ dim mʊ. Nmʊ nan na di kʊlʊ na wʊ pa n doŋ wʊ cɔgɪ kʊ njwaani tɪn, sɪ n yaɣɪ kʊ dim. ²¹ Kʊ lana sɪ n yɪ kɪ kʊlʊ maama na wʊ pa n ko-bu tʊsi Wɛ cwəŋə nɪ tɪn, kʊ na yɪ nwana dim naa sana nyɔm naa kʊlʊ maama dɪ.

²² Nmʊ na ye kʊlʊ n wɔbɔŋa nɪ kantʊ laɲa nɪ tɪn, ta n jɪgɪ-kʊ nmʊ dɪ Wɛ laɲa nɪ. Nɔɔnʊ wʊlʊ na ye kʊlʊ na lana sɪ o kɪ yɪ o ba jɪgɪ wɔbɔŋa yale kʊ baɲa nɪ tɪn, kuntu tu jɪgɪ yu-yoŋo. ²³ Kʊ daari, nɔɔnʊ wʊlʊ na jɪgɪ bɔbɔwɛa dɪ o na dɪ wɔdiu kʊlʊ tɪn, kuntu tu bá na bura Wɛ tee nɪ. Kʊ brɪ nɪ o ba jɪgɪ wʊ-dɪdɔa o dim dɪm wɔni. Wɔŋo kʊlʊ maama nmʊ na wʊ kɪ yɪ n ba jɪgɪ wʊ-dɪdɔa tɪn, kʊ yɪ lwarɪm mʊ.

15

Dí na maɲɪ sɪ dí taá kɪ te dɪ dí donnə tɪn

¹ Dɪbam balʊ wɔbɔŋa na bɪgɪ Wɛ cwəŋə kam wɔni tɪn maɲɪ sɪ dí taá wəli balʊ wɔbɔŋa ta na wʊ bɪgɪ tɪn mʊ, ba wɔbɔŋa ta na bʊwənə tɪn njwaani. Dí wʊ maɲɪ sɪ dí taá kɪ kʊlʊ na poli dɪbam yɪrɪnɪ wɔrʊ tɪn.

² Dɪbam maama nan maɲɪ sɪ dí taá kɪ kʊlʊ na wʊ poli dí donnə wɔrʊ kɪ mʊ, dí maɲɪ sɪ dí kɪ-ba lanyɪrɪnɪ mʊ sɪ kʊ pa ba fɔgɪ ba bɪ Wɛ cwəŋə wɔni. ³ Zezi Krisi dɛɛn nan wʊ kɪ kʊlʊ na poli o yɪrɪnɪ wʊ tɪn, nɪ Wɛ tɔŋo kʊm na tagɪ te kʊ wɪ: «Tɪrʊ tɪlʊ nɔɔna na tʊwɪ nmʊ Baɲa-Wɛ tɪn mʊ joori tɪ tʊ amʊ yuu nɪ.» ⁴ Kʊlʊ maama dɛɛn na pɔpɔnɪ Wɛ tɔŋo kʊm wɔni tɪn yɪ sɪ kʊ taa brɪ dɪbam Wɛ cɪga kam mʊ, sɪ kʊ pa dí na pu-dɪa dɪ baari sɪ dí taá jɪgɪ tɪna Wɛ tee nɪ.

⁵ Wɛ mʊ yɪ wʊlʊ na paɪ nɔɔna pu-dɪa dɪ baari tɪn, yɪ dɪntʊ wʊ pa á taá jɪgɪ wɔbɔŋ-dɪdɔa nɪ Zezi Krisi na lagɪ te tɪn. ⁶ Kuntu, kʊvʊ pa abam maama sɛ daani yɪ á taá jɪgɪ nɪ dɪdɔa á ma zuli Wɛ dɪlʊ na yɪ dí Yuutu Zezi Krisi Ko tɪn. ⁷ Joɲɪ-na daani lanyɪrɪnɪ nɪ Zezi Krisi na joɲɪ abam te tɪn. Kuntu wʊ pa Wɛ na zulə.

Wɛ kwər-ywəŋə kam yɪ dwi maama nyɪm mʊ

⁸ Amʊ nan lagɪ a ta abam nɪ Zezi Krisi tu sɪ o tɔŋɪ o pa Zwifəbam mʊ, sɪ kʊ pa Wɛ na goni nɪ dɪ ba nabaara bam te tɪn sɪnɪ kʊ kɪ, sɪ kʊ brɪ nɪ Wɛ yɪ cɪga tu. ⁹ O tum dɪm ta yɪ sɪ kʊ pa dwi-geetiinə bam dɪ mʊ ba ba zuli Wɛ Dɪ na jɪgɪ ba yibwənə tɪn njwaani, nɪ Wɛ tɔŋo kʊm na tagɪ te kʊ wɪ:

«Amʊ wʊ wəli dɪ dwi-ge etiinə bam a zuli nmʊ,
yɪ a leeni a tee nmʊ yɪrɪ.»

¹⁰ Kʊ ta pɔpɔnɪ kʊ wɪ:

«Abam dwi-ge etiinə bam wəli-na dɪ Wɛ nɔɔna bam maama á taá kɪ wɔpolo.»

¹¹ Kʊ ta wɪ:

«Abam dwi-ge etiinə bam maama taá zuli-na Yuutu Baɲa-Wɛ.
Pa-na lɔgʊ baɲa dwi maama taa tee-Dɪ.»

¹² Ezayidɪ dɛɛn tagɪ o wɪ:

«Zesedwi dɪm tu dɪdɔa wʊ zaɲɪ o ba sɪ o taa te lɔgʊ baɲa dwi etiinə maama,
yɪ bantʊ wʊ ta jɪgɪ tɪna o njwaani.»

¹³ Wɛ dɪlʊ na paɪ á jɪgɪ tɪna tɪn wʊ pa á tiini á taá jɪgɪ wɔpolo dɪ wʊ-zuru, á na kɪ á wʊ-dɪdɔa dɪ Dɪ tɪn njwaani. Wɛ Joro kʊm dam laan wʊ pa á na jɪgɪ tɪna dɪ Wɛ te tɪn fɔgɪ kʊ puli kʊ ja gaalɪ.

Pooli na ηϋoni o tituηa yam wonjo te tin

¹⁴ A ko-biə-ba, amu titi ye ni abam ki kəm-laaru zanzan mu, yi á tiini á jigi yəno ku pai á wai á bri daani di We ciga kam. ¹⁵ Amu pupuni wəənu tidonnə di baari mu tənə kontu wuni, si a maa guli abam wəənu tɪb á na manj á zaasi tin. Amu pupuni kontu di We na pə-ni yu-yono, ¹⁶ si a taa yi Zezi Krisi tintuηnu dwi-geetiinə bam ηwaani tin mu. Amu na tuij a pa We te tin yi si a yəni a tɔli DI kwər-ywəηə kam mu, si a wani a jonji dwi-ge etiinə a ki-ba We juηa ni, si ba pa DI wɔ poli, DI Jorokum na fɔgi ku kwe ba bicara tin ηwaani.

¹⁷ Kontu, amu na ηwi di Zezi Krisi tin ηwaani, a ki wɔpolo di a na tuij a pa We te tin. ¹⁸ Amu nan ba jigi baari si a ηϋoni kulukulu, ku na dai Zezi Krisi na me amu o ki kulɔ tin yirani. Ku yi Zezi mu pə ku tɔgi di a ni-taani di a tituηa yi dwi-ge etiinə bam se We. ¹⁹ Ba ma se We di DI na de DI Joro kum dam ηwaani DI pa ba na wo-kinkagila di maana yalu na bri DI dam tin. Ku yi kontu donj mu amu zigi Zeruzalem ni a tɔli je sum maama a vu a yi Yiliiri, yi a bri We ciga kalɔ maama na yi Zezi Krisi kwər-ywəηə kam nyim tin. ²⁰ Manja maama amu lagi si a kwaani a taa tɔli Zezi kwər-ywəηə kam je silɔ ni, ba daa ta na wɔ ni Zezi Krisi taani dum da tin mu. Amu ba lagi si a tɔli-ka je silɔ ni, ba na manj ba ni-ka tin, si ku yi taa nyi ni, nɔonɔ wodonj kəbrə yuu ni mu amu tu a lo, ²¹ ni ku na manj ku pupuni We tənə kum wuni te ku wi:

«Ba ta na wɔ tɔli o kwərə ba bri balɔ tin

laan wɔ ba ba lwarɔ-ka.

Balɔ ta na wɔ ni o ηwa tin

laan wɔ ba ba ni o ciga kam kuri.»

Pooli na buηi si o vu o na Rom tiinə bam te tin

²² Mu ku kuri amu ge laηa kuni zanzan si a ba abam te. ²³ Ku daari lele kontu, je sum kontu ni jəgə daa tərə ba na wɔ ni Zezi kwər-ywəηə kam da. Abam fra na manj ya jigi amu bina zanzan si a ba a na abam tin, ²⁴ amu laan buηi si a ba manja kalɔ a na lagi a zanj a vu Esipanyi tin. Amu lagi si a tɔgi abam te, si a wani a ki wɔpolo di abam manja funfun, si á laan wani á wəli-ni si a kwe cwəηə a ke. ²⁵ Ku daari lele kontu amu lagi a vu Zeruzalem mu, si a tuij a wəli Zezi nɔona balɔ na wɔ daani tin. ²⁶ Zezi kɔgɔ kum nɔona balɔ na wɔ Masidvanti di Akayi tuij dum ni tin mu me ba wɔbuηa ba la səbu, si ba ma wəli Zezi nɔona balɔ na wɔ Zeruzalem ni yi yinigə jigi-ba tin. ²⁷ Ku yi ba titi mu me ba wɔbuηa ba ki kontu. Ku nan manj si ba wəli-ba kontu donj, beηwaani Zwifə bam ya manj ba kwe wəənu tɪb We Jorona pə-ba tin mu ba ce di dwi-geetiinə bam. Kontu ηwaani dwi-ge etiinə bam manj si ba di daa wəli Zwifə bam di wəənu tɪb na yi ba yira zənə nyim tin.

²⁸ Amu na ti tituηi dintu yi a kwe səbu kum maama a ki nɔona bam juηa ni, amu laan wɔ tɔgi abam te, yi a daari a ke a vu Esipanyi. ²⁹ Amu nan ye ni, a na tu abam te, Zezi Krisi wɔ ki abam lanyirani ku ja gaal.

³⁰ A ko-biə-ba, amu nan lagi a loori abam di Yuutu Zezi Krisi yiri ηwaani, di sono kulɔ We Joro kum na pə dibam tin ηwaani, si á tɔgi á wəli-ni á taá tiini á loori We á pa-ni a tituη-cɛera yam wuni. ³¹ Loori-na We, si DI jonji-ni balɔ na wɔ Zude ni yi ba vin Zezi tin juηa ni, si DI daari DI pa Zezi nɔona balɔ na wɔ Zeruzalem ni tin jonji kulɔ amu na wɔ pa-ba tin di wɔpolo. ³² We na se, amu laan wɔ wani a ba abam te di wɔpolo, yi

a di ywæni dɪ abam. ³³ Bɪcari-zuru Tu Baŋa-We wó ta wɔ abam tee nɪ. Amina.

16

Pooli jɔɔni nɔɔna balɔ maama o na ye tɪn

¹ Amɔ nan lagɪ a brɪ abam dɪ ko-bu Feebe na yɪ wɔlɔ tɪn mɔ. Wɔntɔ yɪ kaani wɔlɔ na tɔŋɪ o wæli Zezi kɔɔɔ kɔlɔ na wɔ Sankrɪ nɪ tɪn mɔ. ² Abam nan manɪ sɪ á jɔŋ-o lanyirani dɪ Yuutu wɔm ŋwaani, nɪ kɔ na manɪ sɪ We nɔɔna taa kɪ te tɪn. Á taá wæl-o dɪ kɔlɔ maama o na lagɪ abam tee nɪ tɪn, beŋwaani o titɪ dɪ zəni nɔɔna zanzan, kɔ na dwe didɪ dɪ amɔ dɪ.

³ Jɔɔni-na Prisili dɪ Akwila á pa-nɪ. Bantu mɔ tɔɔɔ dɪ amɔ yɪ dɪ tɔŋɪ dɪ pa Zezi Krisi. ⁴ Ba ya ge fɪn sɪ ba tɪ amɔ ŋwaani. Amɔ nan kɪ-ba le, kɔ nan dai amɔ yɪrani, kɔ yɪ dwi-getiinə balɔ maama na tu ba sɛ Zezi tɪn dɪ mɔ kɪ-ba le.

⁵ Jɔɔni-na Zezi kɔɔɔ kɔlɔ na jeeri ba sɔŋɔ kɔm nɪ tɪn á pa-nɪ. Jɔɔni-na amɔ ciloŋ-sono Yipayinetɪ á pa-nɪ, wɔntɔ mɔ yɪ wɔlɔ na de yigə o sɛ Zezi Krisi Azi tɪnɪ dɪm maama wɔnɪ tɪn.

⁶ Jɔɔni-na Mari wɔlɔ na tiini o tɔŋɪ o pa abam tɪn dɪ.

⁷ Jɔɔni-na amɔ dwi tiinə Andronikusi dɪ Zuniyasi. Bantu mɔ ya tɔɔɔ ba wɔ pɪna digə nɪ dɪ amɔ. Ba yɪ balɔ na jɔɔɔ yɪr-ŋɔm Zezi tɪntɔŋna bam wɔnɪ, yɪ bantu sɛ Zezi Krisi ba loori amɔ.

⁸ Jɔɔni-na Ampiliatusi wɔlɔ na yɪ a ciloŋ-sono dɪ Yuutu wɔm ŋwaani tɪn á pa-nɪ.

⁹ Jɔɔni-na Yuriben wɔlɔ na tɔɔɔ dɪ dɪbam o tɔŋɪ Zezi Krisi tɪtɔŋa tɪn, dɪdaani amɔ ciloŋ-sono Sitakisi dɪ.

¹⁰ Jɔɔni-na Apeeli wɔlɔ na brɪ nɪ o yɪ Zezi Krisi tɪntɔŋnɔ cɪga cɪga tɪn á pa-nɪ.

Jɔɔni-na Arisobuli sɔŋɔ tiinə bam dɪ.

¹¹ Jɔɔni-na amɔ dwi tu Erodiyɔn á pa-nɪ.

Jɔɔni-na balɔ na yɪ Narisisi sɔŋɔ tiinə yɪ ba yɪ dɪ Yuutu wɔm nɔɔna tɪn á pa-nɪ.

¹² Jɔɔni-na Trifeni dɪ Trifəsi, bantu mɔ yɪ kaana balɔ na tiini ba tɔŋɪ dɪ Yuutu wɔm tɪtɔŋa yam tɪn.

Jɔɔni-na a ko-bu-sono Pɛərsidi, wɔntɔ mɔ yɪ kaani wɔlɔ dɪ na tiini o tɔŋɪ o pa dɪ Yuutu wɔm.

¹³ Jɔɔni-na Rufusi wɔlɔ na yɪ dɪ Yuutu wɔm tɪntɔŋ-ŋɔm tɪn, dɪ o nu wɔlɔ na kɪ amɔ lanyirani nɪ o titɪ bu te tɪn.

¹⁴ Jɔɔni-na Asɪnkriti dɪ Filigon dɪ Erməsi dɪ Patrobasi dɪ Erməsi, dɪdaani dɪ ko-biə balɔ maama na wɔ ba tee nɪ tɪn.

¹⁵ Jɔɔni-na Filologi dɪ Zuli, dɪ Neere dɪ o nakɔ, dɪ Olimpa, dɪdaani We nɔɔna balɔ maama na wɔ ba tee nɪ tɪn.

¹⁶ Á na jeeri daani, sɪ á taá jɔɔni daani lanyirani dɪ sono dɪ wɔ-pɔŋɔ. Zezi kɔɔɔ kɔm na wɔ je sɪlɔ maama nɪ tɪn dɪ jɔɔni abam.

¹⁷ A ko-biə-ba, a nan loori abam sɪ á fɔɔɔ á cɪ á titɪ dɪ balɔ na jaani kampwara ba tui nɔɔna titari, yɪ ba pai ba tusi We cwəŋə wɔnɪ tɪn. Bantu mɔ jɔɔɔ zaasum dɪlɔ ba na brɪ abam tɪn ba yáala. Kuntɔ ŋwaani ja-na á tɪtɪ dɪ ba. ¹⁸ Nɔɔna bam kuntɔ doŋ ba kɪ dɪ Yuutu Zezi Krisi na lagɪ kɔlɔ tɪn, ba tɔɔɔ ba tɪtɪ fra na zɔɔrɪ wəənu tɪlɔ tɪn mɔ. Ba yəni ba jɔɔni bitar-ywe mɔ, yɪ ba ma ni-sɔŋɪ ba ma ganɪ balɔ na ba va ni tɪn ba pa ba wɔbɔŋa ləni. ¹⁹ Nɔɔna maama ye abam na tɔɔɔ We lanyirani te tɪn, kuntɔ mɔ pai

amu tiini a jigi wɔpolo dɪ abam. Amu nan lagi sɪ abam taá jigi swan mu sɪ á taá kɪ kulɔ na lana tɪn, sɪ á daari á taá ye á titi sɪ lwarum yi cɔgi abam.

²⁰ Wɛ dɪlɔ na paɪ nɔɔna wɔ-zuru tɪn bá daani DI cɔgi sɔtaantɔdam, yi DI laan pa á nɔ-dɪ dɪ á nɛ.

Dí Yuutu Zezi wó pa abam yu-yoŋo.

²¹ Timoti wɔlɔ na tɔgi dɪ amu o tɔŋi tɪn dɪ jɔɔni abam. Amu dwi tiinɔ Lukiyusi dɪ Zazon dɪ Sosipateɛɛɪ dɪ jɔɔni abam.

²² Amu Teritiyusi mu pɔpɔni Pooli ni-taanɪ dɪntu yi o pa abam, amu dɪ nan jɔɔni abam dí Yuutu wɔm ŋwaanɪ.

²³ Gayusi wɔlɔ amu Pooli na zɔuri o sɔŋɔ ni yi Zezi kɔgɔ kum dɪ jeeri da tɪn jɔɔni abam.

Erasɪti wɔlɔ na yi tɪl kum sɛbu-tiŋnu tɪn, dɪdaani dí ko-bu Kwatusi dɪ jɔɔni abam.

[²⁴ Dí Yuutu Zezi Kriɪi wó pa abam maama yu-yoŋo. Amina.]

Pooli na kɪ Wɛ le te o ma guri tɪn

²⁵ Dí kɪ Wɛ le, dɪntu dam dɪm mu paɪ á fɔgi á zɪgi lanyɪranɪ dɪ á na se DI kwɛr-ywɛŋɔ kalɔ amu na tɔɔli Zezi Kriɪi ŋwaanɪ tɪn. Kuntu mu abam laan tu á lwarɪ Wɛ cɪga kalɔ dɛɛn ya na sɛgi faŋa faŋa tɪn. ²⁶ Lele kuntu Wɛ tɔgi DI nijɔŋnɔ bam dɛɛn na pɔpɔni wɛɛnu tɪlɔ ba tiŋi tɪn ŋwaanɪ mu, DI pa DI cɪga kam kuntu ba ka lwarɪ jaja. Wɛ dɪlɔ na jigi ŋwɪa sɪ ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn laan mu pe ni, sɪ lɔgɔ baŋa dwi maama na cwɛŋɔ ba lwarɪ DI cɪga kam, sɪ ba daari ba kɪ ba wɔ-dɪdɔva dɪ DI ba se DI ni. ²⁷ Dɪntu yɪranɪ mu yi swan maama tu, yi DI ba jigi doŋ. Dɪntu mu maŋi dɪ zulɛ sɪ ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn Zezi Kriɪi yɪri ŋwaanɪ. Amina.

**Dayigə tɔnɔ kulɔ Pooli na pɔpɔni o pa
KORENTI TIINƏ tun
Dayigə tɔnɔ kulɔ Pooli na pɔpɔni o pa
Korenti tiinə tun na brɪ dɪbam kulɔ tun mu
tuntu**

Pooli deen pɔpɔni tɔnɔ kɔntu o pa We nɔɔna balu na wɔ Korenti ni tun mu. Pooli titi deen mu puli We titɔŋa dɔani, yi o zu da bɪm di cicoro (Titɔŋa Tɔnɔ 18:11).

Korenti ya yi tɔ-kamunu kulɔ na jɪgɪ jɪjɪgɪrɔ zanzan, ku na jɪgɪ nabwəuru zɪgɪm je sile yi ba ki pipiu da tun ɲwaani. Nɔɔna zanzan deen wura ba na jɪgɪ yəno di callu dwi təri təri. Ba maa ki boorim di lwarim zanzan, ku pa kɔntu woŋo di loŋi We nɔɔna bam.

Ka maŋa ni Pooli nan daa təri ba tee ni, yi o laan ni ba ɲwa ni kampwara di wo-balwaarɔ tɪdonnə mu zu ba titari. Ku ma pa-o liə, yi o laan pɔpɔni twaanu o pa-ba. O twaanu tun wɔni tuntu tile mu togi ti zu We tɔnɔ kɔm wɔ, si dɪbam di wani di lwarɪ, cam na yi dɪbam, di na wɔ ki te, si di ma kawɛ-di tun.

Pooli nan kaani-ba, si ba yagi kampwara (pɔɔrum 1-4),
di boorim kikiə (pɔɔrum 5),

si ba daa yi taa ve nɔɔna balu na yəri We tun te si bantɔ di ba taani (6:1-11).

O brɪ-ba ni ba maŋi si ba ma ba yira yam ba tɔŋi ba pa We mu (6:12-20).

O laan ma ləri ba na bwe-o bwiə yalu tun,

ku na yi kadri laŋa ni (pɔɔrum 7),

naa nwana yalu ba na me ba kaani jwənə tun laŋa ni (pɔɔrum 8-10),

naa Zezi tɔni gulim wɔdiu laŋa ni (pɔɔrum 11),

di We Joro pɛera yam laŋa ni (pɔɔrum 12-14),

di twa biim woŋo (pɔɔrum 15).

Tɔnɔ kɔm tiim ni o ɲɔɔni sɛbu-lu We-di sum na wura ba ki tun woŋo, di o titi na lagi si o ki kulɔ tun, yi o laan jɔɔni-ba (pɔɔrum 16).

Tɔnɔ kɔntu wɔni Pooli brɪ ni, We pɛera yam maama wɔni, sono mu yi woŋo kulɔ na dwe maama tun, si di ma tɔŋi We titɔŋa yam (pɔɔrum 13).

¹ Amu Pooli wɔlu We na kuri di DI titi wɔbɔŋa si a taa yi Zezi Krisi tuntɔŋɔ tun mu pɔpɔni tɔnɔ kɔntu, yi di ko-bu Sositemi di togi o wəli-ni.

² Di pɔpɔni si di pa abam balu na yi Zezi kɔgɔ kɔm wɔ nɔɔna yi á zɔuri Korenti ni tun mu. Abam mu yi balu We na kuri si á taá yi DI nɔɔna Zezi Krisi ɲwaani tun. DI ma li abam si á taá yi DI nɔɔna, ku wəli di balu na wu je maama yi ba zuli Zezi Krisi tun. Wɔntu mu yi bantɔ di dɪbam maama Yuutu.

³ Di Ko We di di Yuutu Zezi Krisi wɔ pa abam yazurə di yu-yoŋo.

⁴ Maŋa maama a yəni a ki We le abam ɲwaani, di DI na pɛ abam yu-yoŋo Zezi Krisi ɲwaani tun. ⁵ Abam na ɲwi di Zezi tun, We sum DI pa abam yu-yoŋo woŋo maama wɔni, si á taá ye DI ciga kam maama, si á kwəri á taá wai á ɲɔɔni DI taani dim. ⁶ Beɲwaani, di deen na tɔɔli Zezi Krisi kwərə kam di abam tun, ka tiini ka ja kuri abam tee ni. ⁷ Á ne We pɛera yalu maama á na lagi tun, yi á cəgi di Yuutu Zezi Krisi si o joori o ba si di na-o. ⁸ Wɔntu mu wɔ pa á taá zɪgɪ kəŋkəŋ si ku vu yi tiim maŋa, si á yi taá jɪgɪ wo-lɔŋo de dim o na wɔ joori o ba tun ni. ⁹ We yi ciga tu, yi

duntu mu kuri abam si á taá ηwi di DI Bu Zezi Krisi, o na yi dɔbam Yuutu tin.

Korenti tiinə ya na pɔɔri daani te tin

¹⁰ A ko-biə-ba, a loori abam di Yuutu Zezi Krisi yiri ηwaani si á taá jigi ni-mɔɔɔ, si á yi taá pɔɔri daani. A nan kwaani-na á ki á wɔbɔɔɔ daani, si á ki ni didwi. ¹¹ A tagi kuntu, Klowe-ba sɔɔɔ tiinə na tagi di amu ba wi á magi kantɔɔɔ mu daani tin ηwaani. ¹² Abam badaara wi, á tɔɔɔ Pooli mu. Abam badonnə maa wi, á tɔɔɔ Apolosi mu. Badonnə maa wi, ba tɔɔɔ Piyeyeri mu. Babam di maa wi, ba tɔɔɔ Zezi Krisi mu. ¹³ Abam bɔɔɔ ni Zezi Krisi pɔɔri yira yira mu na? Amu Pooli mu tigi tɔɔɔ-dagarakam baɔa ni abam ηwaani na? Ba miisi abam na wɔni amu yiri ηwaani mu na? ¹⁴ A ki Wɛ le, bɛɔɔɔɔ amu wɔ miisi abam wɔbɔɔɔ na wɔni, ku na dai Krisipu di Gayusi yiran. ¹⁵ Kuntu tin, nɔɔɔ-nɔɔɔɔ bá wani o ta ni a miisi abam na wɔni amu yiri ηwaani. ¹⁶ Ah, a guli a ta na miisi Sɔɔɔɔɔ di o sɔɔɔ tiinə di, ku daari kuntu kwaga ni, wɔbɔ na wɔli da, a daa wɔ guli. ¹⁷ Zezi Krisi tɔɔɔ-ni si a taa tɔɔɔ o kwɔɔ-ywɔɔɔ kam mu a bri nɔɔɔ, si o wɔ tɔɔɔ-ni si a taa miisi nɔɔɔ na wɔni. A na tɔɔɔ Wɛ kwɔɔ kam te tin, ku dai di lɔɔɔ baɔa swan mu a maa tɔɔɔ-ka. A ya na tɔɔɔ-ka di lɔɔɔ baɔa swan mu, Zezi tɔɔɔ diɔɔ dagara kam baɔa ni tin ya bá ta jigi kuri ku pai nabiinə.

Wɛ swan na garɔ nabiinə swan te tin

¹⁸ Bɛɔɔɔɔ Zezi tɔɔɔ diɔɔ dagara kam baɔa ni tin taani diɔɔ yi jwɔrim mu balɔ yigə na tɔɔ di Wɛ tin tee ni. Ku nan na yi dɔbam balɔ Wɛ na vri lwarim wɔni tin, taani duntu yi Wɛ tɔɔ dam mu di dɔbam. ¹⁹ Ku nan maɔi ku pɔɔɔni Wɛ tɔɔ kum wɔni ku wi:

«Amu Baɔa-Wɛ wɔ cɔɔ swan tiinə wɔbɔɔɔ, yi a daari a pa yi-pɔɔ-nyina yi-pɔɔ kum yáali.»

²⁰ Swan tiinə swan yam daa jigi kuri na? Tɔɔ-yeenə di nɔɔɔ balɔ na ye ηwɔɔa tin yi-pɔɔ kum jigi kuri na? Wɛ nan bri dɔbam ni lɔɔɔ baɔa swan yam maama yi jwɔrim mu. ²¹ Wɛ swan yam ηwaani nabiinə bá wani ba ma ba tɔɔ swan ba lwarɔ-DI. Wɛ nan li DI wɔbɔɔ si DI tɔɔ kwɔɔ kalɔ di na bri nɔɔɔ yi ba pai ka yi jwɔrim tin ηwaani mu, DI ma vri balɔ na se kwɔɔ kam tin DI yagi. ²² Zwifə bam lagɔ si ba na wo-kɔnkagɔla yalɔ na bri Wɛ dam tin mu. Grɛki tiinə maa lagɔ si ba cɔɔ taani diɔɔ na wɔ bri-ba swan tin. ²³ Ku nan na yi dɔbam, di tɔɔ Zezi Krisi wɔbɔ na tigi tɔɔɔ-dagarabaɔa ni tin kwɔɔ mu. Kwɔɔ kam kuntu maa yi ta-balɔɔ mu Zwifə bam tee ni, yi ka yi jwɔrim mu di dwi-ge tiinə bam di. ²⁴ Ku daari dɔbam balɔ Wɛ na kuri tin, ku na yi Zwifə bam naa dwi-ge tiinə di, taani diɔɔ kuntu mu pe di lwarɔ ni Zezi Krisi yi Wɛ swan yam di DI dam tu. ²⁵ Wɔɔɔ kulɔ nɔɔɔ na pai ku yi jwɔrim Wɛ tee ni tin garɔ nabiinə swan maama, yi kulɔ na bwəmmə DI tee ni tin dana ku dwe nabiinə dam maama.

²⁶ A ko-biə-ba, á bɔɔi á dɛɛn na yi te yi Wɛ laan ba DI kuri abam tin. Ku dai á zanzan yi dɛɛn mu pɔɔri nɔɔɔ nabiinə na lagɔ yi-pɔɔ kulɔ tin. Ku dai á zanzan mu yi didɛɛra, naa á zanzan mu nɔɔɔ nadunə sam. ²⁷ Wɛ nan kuri balɔ nabiinə na pai ba yi jwɔɔu tin mu, si DI ma pa cavura di swan tiinə. DI ma kuri balɔ nabiinə na pai ba yi nabwəɔ tin, si DI ma pa cavura di dam tiinə. ²⁸ DI ma daari DI kuri balɔ nabiinə na gooni yi ba ba niɔ tin, si DI ma pa wəɔnu tɔɔ nabiinə na pai ti jigi kuri tin ji kafe.

²⁹ Wε kuri nɔɔna bam kuntɔ donj mu, sɪ nabiinɛ yɪ zanɪ ba wanɪ ba tee ba tɪtɪ DI yigɛ nɪ. ³⁰ Wε nan mu pɛ abam ηwɪ dɪ Zezi Krisi. Kuntɔ ηwaanɪ mu swan yalɔ Zezi na jonji Wε tee nɪ tun laan jigi dɪbam swan. Wuntɔ mu paɪ dɪ jɪgɪ cɪga Wε tee nɪ. O maa paɪ dɪ yɪ Wε nɔɔna. O ma kwe o tɪtɪ ηwɪa o ma vrɪ dɪbam lwarɪm wɔnɪ. ³¹ Kuntɔ tun, kulɔ na pɔpɔnɪ Wε tɔnɔ kum wɔnɪ tun yɪ cɪga mu, dɪ ku na wɪ: «Wulɔ na lagɪ sɪ o kɪ wɔpolo tun, sɪ o pa ku taa yɪ dɪ Yuutu wɔm ηwaanɪ.»

2

Pooli na tɔɔlɪ Zezi Krisi kwɛr-ywɛnɛ kam te tɪn

¹ A ko-biɛ-ba, amu dɛɛn na tu abam te tɪn, a wɔ ηɔɔnɪ swan naa yiyiu-ηwɛ zanzan dɪ abam, dɪ a na tɔɔlɪ Wε kwɛrɛ kam a brɪ abam te tɪn. ² A wɔ kɪ a wɔbɔnɛ nɪ sɪ a brɪ abam wɔnɔ kudonj, ku na dɪ Zezi Krisi taanɪ dɪm yɪranɪ dɪ o tɔvɪnɪ dɪm dagara kam banɛ nɪ tun. ³ A na wɔ abam tee nɪ manɛ kalɔ tun, a bwɛnɛ, yɪ fɔvɪnɪ dɪ jɪgɪ-nɪ, yɪ a yɪra sai. ⁴ A taanɪ dɪm dɪ a na tɔɔlɪ Wε kwɛrɛ kam te tɪn, ku dɪ nabiinɛ swan mu a ma a tɔɔlɪ-ka sɪ a pa á sɛ. Ku yɪ Wε Jorokum dam mu pɛ abam lwarɪ nɪ taanɪ dɪm yɪ cɪga. ⁵ Kuntɔ tun, á na kɪ á wɔ-dɪɔba dɪ Zezi tun, ku yɪ Wε dam dɪm ηwaanɪ mu, sɪ ku dɪ nabiinɛ swan ηwaanɪ.

Banɛ-Wε swan na yɪ te tɪn

⁶ Dɪbam nan yɛnɪ dɪ brɪ balɔ wɔbɔnɛ na bɪgɪ tun mu swan, ya nan dɪ nabiinɛ swan naa lɔgɔ banɛ dɪdɛɛra bam swan. Bantu wɔ ba ba cɔgɪ dɪ ba dam dɪm maama. ⁷ Dɪbam na brɪ swan yalɔ tun yɪ Wε nyɪm mu. Nabiinɛ nan yɛrɪ ya nɪ nɪ, ya na sɛgɪ dɪ ba tun ηwaanɪ. Wε dɛɛn manɪ DI kɪ DI wɔbɔnɛ nɪ mu ku loori lɔgɔ pulim, sɪ DI swan yam kuntɔ pa dɪ wanɪ dɪ na zulɛ DI tee nɪ. ⁸ Lɔgɔ banɛ dɪdɛɛra bam wɔlɔwulɔ nan wɔ lwarɪ ya kuri. Ba ya na ye, ba ya bá ja Wε-sɔnɔ paarɪ tu Zezi ba pa tɔvɪn-dagarabanɛ nɪ ba gɔ. ⁹ Ku nan kɪ nɪ Wε tɔnɔ kum na tagɪ ku wɪ:

«Wε fɔgɪ DI kɪ wo-laarɔ DI tiɲɪ sɪ DI pa balɔ na so-DI tɪn. Nabiinɛ yɪ wɔ nɛ wɛɛnu tɪm kuntɔ donj, yɪ ba zwa wɔ nɪ tɪ ηwa, yɪ ba ba jɪgɪ tɪ wɔbɔnɛ dɪ.»

¹⁰ Wε nan tagɪ DI Jorokum ηwaanɪ mu DI ma pa dɪ lwarɪ wɛɛnu tɪm kuntɔ. Wε Joro kum ye wɔnɔ maama kuri, yɪ ku ye Wε wɔbɔnɛ maama dɪ. ¹¹ Wɔɔ mu wɔ wanɪ nabiinɛ wɔbɔnɛ o lwarɪ, ku na dɪ o tɪtɪ joro? Ku nan yɪ kuntɔ mu dɪ Wε dɪ, nɔɔn-nɔɔnɔv yɛrɪ Wε wɔbɔnɛ, ku na dɪ DI tɪtɪ Joro kum yɪranɪ. ¹² Joro kulɔ Wε na kɪ dɪbam bɪcara nɪ tun dɪ lɔgɔ banɛ nyɪm. Ku nunji Wε te mu, sɪ ku pa dɪ lwarɪ wo-laarɔ tɪlɔ DI na pɛ dɪbam zaanɪ tɪn.

¹³ Dɪ na yɛnɪ dɪ brɪ nɔɔna cɪga kam yɪ dɪ ηɔɔnɪ taanɪ dɪlɔ tun dɪ nabiinɛ swan taanɪ. Ku yɪ Wε Joro kum mu brɪ dɪbam taanɪ dɪlɔ na manɪ sɪ dɪ taá ηɔɔnɪ tun. Dɪbam te cɪga kalɔ na yɪ Wε Joro nyɪm tun mu dɪ brɪ balɔ DI Joro kum na wɔ ba bɪcara nɪ tun. ¹⁴ Wε Joro kum na tɛrɪ wulɔ bɪcarɪ nɪ tun ba sɛ sɪ o jonji cɪga kalɔ Wε Joro kum na brɪ tun. Ka yɪ wo-jwɛɛru mu o tee nɪ. O bá wanɪ o lwarɪ ka kuri, bɛnɛwaanɪ ku yɪ Wε Joro kum mu brɪ ka kuri cɪga cɪga. ¹⁵ Wulɔ maama Wε Joro kum na wɔ o bɪcarɪ nɪ tun mu wai o ye wɔnɔ maama kuri. Nɔɔn-nɔɔnɔv nan bá wanɪ o na kuntɔ tu wo-lɔnɔ o ta. ¹⁶ Wε tɔnɔ kum tagɪ ku wɪ:

«Nɔɔn-nɔɔnɔv bá wanɪ o lwarɪ dɪ Yuutu wɔm wɔbɔnɛ,

ƚɔɔn-ƚɔɔnu nan bá wani o bɔi-o o na wú kɪ te tɪn.»

Ʋe nan na pe dɪbam DI Joro kum tɪn mu pe dɪbam dɪ jɪgɪ Zezi Kɪsi wɔbɔɲa yam.

3

Ʋe tɪntɔɲa na tɔɲɪ ba pa Ʋe te tɪn

¹ A ko-biə-ba, a deen na wɔ abam tee ni tɪn, a wari a ɲɔɔni Ʋe taani dɪm dɪ abam ni Ʋe Jorokum na wɔ balɔ tee ni tɪn. A deen ɲɔɔni dɪ abam nɪɛɛni á yi balɔ lɔgɔ baɲa wəɛnu fra na jɪgɪ-ba tɪn, yi á ta nyi ni bu-balwa mu te Zezi Kɪsi cwəɲə kam wɔni. ² A deen na bɔi abam wo-mwaalu tɪlɔ tɪn nyi dɪ a pe abam nayɪla mu si á nyɔ. A deen wɔ pe abam wɔdiu kulɔ na duunə tɪn, á deen na wɔ yi kɔ dim tɪn ɲwaani. Dɪ zɪm dɪ, á daa ta wɔ yi wɔdiu dim, ³ beɲwaani á ta yi balɔ lɔgɔ baɲa wəɛnu fra na jɪgɪ tɪn mu. Abam jɪgɪ wɔ-gɔɔ yi á magɪ kantɔgɔ daani. Kuntɔ bɔi ni lɔgɔ baɲa wo-yɔɔɔɔ fra mu taa jɪgɪ abam, yi á kɪ ni balɔ ta na yəri Ʋe tɪn mu te. Kɔ yi vwan mu a fɔgɪ na? ⁴ Abam wɔ ƚɔɔna badonnə na te ba wɪ, bam tɔgɪ Pooli mu, yi badonnə dɪ wɪ, ba tɔgɪ Apolɔsi mu tɪn, kɔ dai balɔ na yəri Ʋe tɪn kikiə mu kuntɔ na?

⁵ Wɔɔ mu yi Apolɔsi? Wɔɔ mu yi amɔ Pooli? Dɪbam maama yi Ʋe tɪntɔɲa balɔ abam na de dɪbam jɪɲa á kɪ á wɔ-dɪɔba dɪ Zezi Kɪsi tɪn mu. Dɪbam maama tɔɲɪ kulɔ dɪ Yuutu wɔm na pe dɪbam si dɪ tɔɲɪ tɪn mu. ⁶ Dɪbam nyi ni vala mu te, amɔ Pooli mu jəri wəɛnu yi Apolɔsi yagɪ na. Kɔ daari kɔ yi Ʋe mu pai tɪ bɪra. ⁷ Mu kɔ kuri wɔlɔ na jəri dɪ wɔlɔ na yagɪ na da tɪn maama dai kulɔkulɔ. Ʋe yɪrani mu wai DI pai DI taani dɪm kɪ dam ƚɔɔna bɪcara ni. ⁸ Wɔlɔ na jəri dɪ wɔlɔ na yagɪ na tɪn maama yi bɪɔwɪ mu. Ʋe wɔ pa ba maama jɔɲɪ ba ɲwɪɪɪ kɔ maɲɪ dɪ ba na tɔɲɪ te tɪn mu. ⁹ Dɪbam maama wəli daani mu dɪ tɔɲɪ dɪ pa Ʋe. Abam nyi dɪ Ʋe kara kalɔ dɪ na tɔɲɪ ka wɔni tɪn mu.

Abam daa ta nyi dɪ digə kalɔ Ʋe na wɔra DI lɔ tɪn mu. ¹⁰ Ʋe na pe amɔ peeri dɪlɔ si a ma tɔɲɪ tɪn, kɔ yi si amɔ cwi digə kam kuri mu lanyɪrani ni lwar-ɲum te. ƚɔɔnu wɔɔɔɔ dɪ maa wɔra o lɔ o danɪ da. Wɔlɔ maama nan na lagɪ si o lɔ o danɪ da tɪn maɲɪ si o taa ye o na lɔ te tɪn mu. ¹¹ We maɲɪ DI pa digə kam kuri cwi, ƚɔɔn-ƚɔɔnu daa bá wani o cwi ka kuri dɪɔɔɔ. Kuri dɪm kuntɔ mu yi Zezi Kɪsi. ¹² Balɔ nan na lɔ ba danɪ da tɪn badaara mai səbu-sɪɲa naa can-na naa kandwa-ɲuna, naa de naa gaaru naa kasuru mu ba maa loa. ¹³ ƚɔɔnu maama na tɔɲɪ kulɔ tɪn nan wú ba kɔ lwarɪ jaja de dɪm Zezi Kɪsi na wú joori o ba tɪn, mini mu wú bɔi ƚɔɔnu maama tɪtɔɲa na yi te. ¹⁴ Balɔ na lɔgɪ dɪ wo-laaru yi mini dɪm wɔ wani dɪ dɪ tɪn wú jɔɲɪ ba ɲwɪɪɪ. ¹⁵ Kɔ daari, balɔ mini dɪm na wani dɪ dɪ ba lɔɔm dɪm tɪn, ba bá na kulɔkulɔ Ʋe tee ni. Ʋe za wɔ vrɪ ba tɪtɪ DI yagɪ. Ba nan wú ta nyi dɪ mini na dɪ ƚɔɔnu yi o wəri te tɪn mu.

¹⁶ Abam yəri ni, Ʋe Joro kum na wɔ abam bɪcara ni tɪn, á nyi dɪ Ʋe tɪtɪ digə mu DI na zɔɔri ka wɔni na? ¹⁷ Wɔlɔ nan na cɔgɪ Ʋe digə kam tɪn, Ʋe wú cɔgɪ kuntɔ tu dɪ mu. Beɲwaani Ʋe digə kam yi DI tɪtɪ di-laa mu. Abam tɪtɪ nan mu yi DI digə kam kuntɔ.

¹⁸ ƚɔɔn-ƚɔɔnu yi zanɪ o ganɪ o tɪtɪ. Abam wɔlɔ na bɔɲɪ ni o jɪgɪ swan ni zɪm lɔgɔ baɲa swan na yi te tɪn, kuntɔ tu maɲɪ si o joori o ji joro mu, si o laan wani o na swan cɪga cɪga. ¹⁹ Beɲwaani lɔgɔ baɲa swan yi jwərim mu Ʋe yigə ni. Kɔ pɔpɔni Ʋe tɔɔɔ kum wɔni kɔ wɪ: «Ʋe vugimi swan

tiinə swan DI pa ya joori ya ja-ba.» ²⁰ Ku nan daa ta pupuṅu ku wɪ: «Yuutu Baŋa-We ye ni swan tiinə wubɔŋa maama yi kafe mu.» ²¹ Kuntu ŋwaani, nɔɔn-nɔɔnu yi zaŋi o magi o nyɔɔni o ta o wɪ: «Amu tɔgi wuntu mu.» Si woŋo maama yi abam mu te. ²² Ku na yi amu Pooli di Apolosi di Pɛyɛɛri, dibam di yi abam nɔɔna mu. Ku nan na yi lugu baŋa di ŋwia di tɔɔni di zum di jwa di, abam mu te ti maama. ²³ Zezi Kriŋi nan mu te abam, yi We di te Zezi Kriŋi titi di.

4

Pooli-ba na tɔŋi We titɔŋa yam te tin

¹ Kuntu tin, abam maŋi si á taá ye ni dibam yi Zezi Kriŋi tuntuŋna mu. We nan kwe DI ciga kalɔ ya na səgi nabiinə yigə ni tin DI ki dibam jɔŋa ni mu, si dí ta-ka dí brɪ nɔɔna. ² Ba nan na kwe woŋo ba ki nɔɔnu jɔŋa ni, ku maŋi si o taa nii ku baŋa ni di ciga mu. ³⁻⁴ Ku nan na yi amu, abam naa nabiinə balɔ maama na di amu taani te di te tin, ku ba ki amu kulɔkulɔ. Amu bicari ni a ye ni, kulɔkulɔ tərə a na ki a cɔgi. Nan di kuntu di, a bá wani a pa a titi bura, a na bá wani a di a titi taani tin ŋwaani. Wubɔ yirani na wú wani o di amu taani tin mu yi dí Yuutu wɔm. ⁵ Kuntu ŋwaani, nɔɔn-nɔɔnu yi zaŋi o wuuri o di o doŋ taani, ku loori maŋa kalɔ We na li tin, si dí Yuutu wɔm na tuə, oó ja pooni o ba o pa woŋo kulɔ maama na səgi lim wɔni tin taa nai jaja. Wuntu wú pa nɔɔna wubɔŋa yalɔ na səgi tin lwarɪ jaja. Maŋa kam kuntu ni mu We wú pa nɔɔnu maama na zulə yalɔ na maŋi did-o tin.

⁶ A ko-biə-ba, ku yi abam ŋwaani mu a kwe a titi didaani Apolosi a ma maŋi a brɪ abam, si á wani á nii dibam, á ma lwarɪ á na wú taá ki te tin, si á yi zaŋi á gaali kulɔ na pupuṅu We tɔɔ kɔm wɔni tin, si abam didɔba didɔba yi zaŋi o ki kamunni o zuli nɔɔnu wudonɔ o daari o gooni o doŋ.

⁷ Wɔɔ mu wɪ, nmu dwe n doŋ? Bɛɛ mu n jiga yi n wɔ jɔŋi-ku We tee ni? Nmu nan na jɔŋi-ku We tee ni mu tin, bɛɛ mu kɪa yi n magi n nyɔɔni ku baŋa ni, ni nmu titi mu mɛ n dam di n swan n ma n na-ku te?

⁸ Abam buŋi ni á maŋi á jigi kulɔ maama á na lagɪ tin, á kwəri á yi nadunə, yi á ta buŋi ni abam di paari á daari dibam. Ku ya lana si á sɔni á di paari, si dibam di taá tɔgi dí di paari di abam. ⁹ Amu na buŋi te tin, ku nyi di We pe dibam balɔ na yi DI tuntuŋna tin ji kwaga tiinə mu nɔɔna bam maama wɔni, ninɛni balɔ ba na di ba taani ba lagɪ ba gu-ba te tin. Dibam nyi di nɔn-mwaanu mu lugu kɔm nɔɔna bam di malesidi yibiyə ni. ¹⁰ Dibam jigi jwəru mu Zezi Kriŋi ŋwaani, abam nan pa á yi swan tiinə mu Zezi Kriŋi tɔgum diɔm wɔni. Dibam yi nabwənə mu, abam maa pai á yi didɛera. Nɔɔna zuli abam, yi ba daari ba gooni dibam. ¹¹ Di zum maama di, kana di na-nyɔm jigi dibam, yi gwaaru muri dibam. Nɔɔna maa beɛsi dibam, yi dí ba jigi cirigim jəgə. ¹² Dibam mai dí titi jia mu dí tiini dí tɔŋa, si dí ma wani dí na dí ni wɔdiu. Nɔɔna na twɪ dibam, dí ta yəni dí loori We mu si DI ki-ba lanyirani. Nɔɔna na beɛsi dibam, dí ta yəni dí se beɛsa yam mu. ¹³ Nɔɔna na ŋɔɔni wo-lwaanu ba pa dibam, dí yəni dí joori dí ləri-ba lanyirani mu. Dibam nyi di lugu baŋa weeru mu. Di zum maama, dí nyi di wo-yɔɔru mu nɔɔnu maama tee ni.

¹⁴ A na pupuṅu tɔɔ kuntu tin, a pupuṅu si a ma kwe abam mu, á na yi amu bu-sonnu tin ŋwaani, si ku dai ni a lagɪ si a ki abam cavura mu.

¹⁵ Abam ya na maŋi á jigi karanyina tiinə murr-fugə mu ba na brɪ abam Zezi Kriŋi cwəŋə kam wɔni, á ko yi didɔba yirani mu. Amu yi á ko, di a na

bri abam We kwær-ywəŋə kam yi á na ηwɪ-dɔŋa Zezi Krisi ηwaani tɪn. ¹⁶ Mɔ kɔ kuri a loori abam sɪ á taá lwəni amɔ na kɪ te tɪn. ¹⁷ Kɔntɔ ηwaani mɔ a tɔŋɪ Timoti á tee nɪ. Wɔntɔ mɔ yi a bu-sono We cwəŋə kam wɔnɪ, yi o tɔŋɪ dí Yuutu Zezi dɪ cɪga. Wɔntɔ wó guli abam amɔ ηwɪa kam na yi te Zezi Krisi cwəŋə kam wɔnɪ, sɪ kɔ maŋɪ nɪ amɔ na yəni a bri Zezi kɔgɔ kum je maama nɪ te tɪn.

¹⁸ Abam badaara pai á tɪtɪ kamunni mɔ, beŋwaani á daa ba buŋɪ nɪ amɔ wó joori a ba abam te. ¹⁹ We nan na sɛ, aá ba abam te lele. A na tuə, a laan wó wanɪ a lwarɪ kamun-nyɪna bam kɔntɔ na jɪŋɪ dam dɪlɔ ba ma kɪ tɪn, yi kɔ daa dai ba ni-ŋwəŋa yiranɪ má. ²⁰ Beŋwaani We paari dum pai dɪbam dam mɔ, sɪ dí wanɪ dí ma kɪ kɔlɔ na maŋɪ tɪn, sɪ kɔ dai ni-ŋwəŋa yiranɪ má. ²¹ Abam lagi sɪ a ba abam te a vanɪ á zwe mɔ naa á lagi sɪ a bri abam sono dɪ wɔ-bono mɔ?

5

Korenti tiinə bam wɔ nɔɔnɔ dɪdɔa na kɪ wo-balɔrɔ te tɪn

¹ Amɔ nan ni abam labaaɪ nɪ nɔɔnɔ dɪdɔa mɔ kari o boorə. Ba wɪ, abam wɔnɪ baaru dɪdɔa mɔ tigi dɪ o ko kaani. Balɔ na ba tɔŋɪ We cwəŋə tɪn dɪ maŋɪ ba ba sɛ ba kɪ wo-zɔɔna yantɔ doŋ. ² O na kɪ kɔntɔ tɪn, bɛɛ mɔ yi á taá pai á tɪtɪ kamunni? Kɔ ya maŋɪ sɪ á pa á wɔrɔ cɔŋɪ kɔ ηwaani, sɪ á daari á lɪ nɔɔnɔ wɔlɔ na kɪ kəm dɪm kɔntɔ doŋ tɪn á wɔnɪ. ³ Amɔ tɪtɪ mɔ təri abam tee nɪ, sɪ a wɔbɔŋa maama wɔra dɪ abam. Kɔntɔ, a maŋɪ a van baaru wɔm kɔntɔ bɔra o cɔŋum dɪm ηwaani, nɪ a wɔ abam tee nɪ mɔ te. ⁴⁻⁵ Kɔntɔ ηwaani a lagi a ta sɪ, á na jeeri daani, amɔ wɔbɔŋa wɔra dɪ abam nɪ a wɔ á tɪtari mɔ te, sɪ á ma dí Yuutu Zezi dam dɪm á ma kwe nɔɔnɔ wɔntɔ á kɪ sutaani jɪŋa nɪ, sɪ dɪntɔ wanɪ dɪ cɔŋɪ o yɪra dɪ wo-zɔɔna fra yalɔ na jɪŋ-o tɪn. Á na kɪ kɔntɔ, o joro kum laan wó wanɪ kɔ na vɪm dí Yuutu Zezi tum dɛ dɪm nɪ.

⁶ Abam na kɪ kamunni te tɪn, kɔ wɔ maŋɪ. Á ye nɪ dabɪlɪ fɪnfɪtɪn na wɔ dɪpɛ muni dɪlɔ ba na viiri tɪn wɔnɪ, kɔ laan wó pa dɪ maama fulɪ mɔ. ⁷ Kɔntɔ ηwaani, lɪ-na kəm-lɔŋɔ kum kɔntɔ kɔ na nyɪ nɪ dabɪlɪ-doori te tɪn á wɔnɪ, sɪ kɔ yi lonɪ á maama. Kɔntɔ á laan wó taá yi nɪnɛnɪ dɪpɛ muni dɪlɔ ba na wɔ kɪ dabɪlɪ dɪ wɔnɪ tɪn. Á nan maŋɪ á yi nɔɔn-ŋɔna mɔ We yigə nɪ, Baŋa-We Pəlbɔ Zezi Krisi na kwe o tɪtɪ o ma kaani We sɪ Dɪ yagɪ á lwarɪm mɔ Dɪ ma cɛ abam tɪn ηwaani. ⁸ Pa-na dí dɪ candiə nɪ kɔ na maŋɪ te tɪn, sɪ dí lɪ lwarɪm dɪdaani tɪtɔŋ-balwaarɔ tɪlɔ maama na nyɪ nɪ dabɪlɪ-doori te tɪn dí wɔnɪ, sɪ dí daari dí taá jɪŋɪ wɔ-pɔŋɔ dɪ cɪga, nɪ dɪpɛ dɪlɔ na ba jɪŋɪ dabɪlɪ dɪ wɔnɪ te tɪn.

⁹ Amɔ dɛɛn na dɛ yigə a pɔpɔnɪ tɔnɔ kɔlɔ a pa abam tɪn, a tagɪ dɪ abam sɪ á yi taá tɔŋɪ dɪdaani balɔ na kari ba boori tɪn. ¹⁰ Amɔ na kaani abam kɔntɔ tɪn, kɔ dai nɪ balɔ na yəri We yi ba boori tɪn, naa ba yi wo-swən-nyɪna naa ηwɪna naa jwə-kaana tɪn taani mɔ a tɛa. Abam bá wanɪ á pwe á tɪtɪ dɪ nɔɔna bam kɔntɔ kɔ na dai nɪ á yagɪ lɔgɔ baŋa. ¹¹ Amɔ nan na pɔpɔnɪ kɔlɔ tɪn kuri mɔ yi sɪ á yi taá tɔŋɪ dɪ wɔlɔ maama na bri nɪ o yi á ko-bu We cwəŋə wɔnɪ yi o boorə, naa o yi wo-swən-nyɪm naa jwə-kaanu naa nɔɔn-twɪnɔ naa sa-nyɔrɔ, naa o yi ηwɪnɔ tɪn. Wɔlɔ na yi kɔntɔ doŋ tɪn, sɪ á pwe á tɪtɪ dɪd-o, sɪ á bri á yi dɪ wɔdiu dɪd-o dɪ.

¹²⁻¹³ Kɔ na yi balɔ na dai dí ko-biə We cwəŋə wɔnɪ tɪn, kɔ dai amɔ wó dɪ bantɔ taani. Kɔ yi We mɔ wó dɪ ba taani. Abam nan maŋɪ sɪ á dɪ balɔ

na wu á kɔɔ kum wɔni tun taani. Kuntu nwaani ku pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔni ku wɔ: «Zɔli-na nɔn-balɔɔ kum á wɔni.»

6

We nɔɔna wu maɲi si ba saɲi da balu na yɛri We tin tee ni

¹ Abam wɔlu na jɪɟi taani dɪ o donɟ yɪ á yɪ ko-biɛ daani Zezi nwaani tun, ku wu maɲi si n ja-o n vu sariya-dirɛ balu na yɛri We tin te, si ba di abam taani dum. Kɔɔ ta yɪ cavura mu ku pa-m, beɲwaani ku ya maɲi si We nɔɔna bam mu di á taani dum. ² Abam yɛri ni We nɔɔna bam mu wu ba ba di nabiinɛ maama taani na? Kuntu nwaani, beɛ mu kia yɪ á titi wari á kwe wo-balwa balu na wu á titari ni tun? ³ Abam yɛri ni dibam mu wu di malesisum taani na? Ku nan na yɪ kuntu, dí bá wani zim lɔɔ kuntu taani dí di na? ⁴ Abam nan na jɪɟi taani duntɔ donɟ á titari ni, á wu maɲi si á ja á vu balu na tɔɟi ba tɛri Zezi nɔɔna bam wɔni tun te. ⁵ A tagi kuntu si cavura mu ja abam. Kuntu, swan tu di didwa tɛri abam wɔni si o wani o fɔɟi abam balu na yɪ ko-biɛ Zezi nwaani tun daani na? ⁶ Abam na ki te tin wu maɲi, abam na yɛni á saɲi daani sariya-dirɛ balu na yɛri We tin tee ni yɪ ba di á taani tun nwaani.

⁷ Abam na saɲi daani tun, ku maɲi ku bri ni á tusi mu. N ko-bu na ki-m lwarum, naa o na nɔɔɟi-m, ku ya lana si n yagi n ma n ce-o mu. ⁸ Abam nan ba ki kuntu, abam titi joori á ki balu na yɪ á ko-biɛ We cwɛnɔ wɔni tun wo-lwaanu mu, yɪ á kwɛri á nɔni-ba. ⁹ Abam yɛri ni balu na ba tɔɟi ciga tun bá na jɔnɔ je We paari dum wɔni na? Yɪ zanɲi-na á gani á titi. Balu na boori tun, naa jwɛ-kaana naa ka-laguna, naa baara balu na tigi di ba donnɛ ba maa jiri kaana tun, ¹⁰ naa nɔwuna naa wo-swɛn-nyuna, naa sa-nyɔra naa nɔn-twuna naa vɪnvurna bá na jɔnɔ je We paari dum wɔni. ¹¹ Abam badaara deen yɪ kuntu donɟ mu. We nan yagi á lwarum DI ma ce abam. DI ma pa á ji DI nɔɔna yɪ á jɪɟi ciga DI tee ni. We de dí Yuutu Zezi dí DI Jorokum dam nwaani mu DI ki kuntu DI pa abam.

Dí maɲi si dí kwe dí yira yam dí maa tɔnɔ dí pa We mu

¹² Abam badaara te á wɔ, á jɪɟi ni si á ki kulɔ maama á na lagi tun. Amu nan lagi a ta abam ni, ku dai wonɔ maama mu jɪɟi zɛnɔ ku pa abam. Amu dɪ jɪɟi ni si a ki kulɔ maama a na lagi tun, a nan bá se si a pa a ji kulɔkulɔ gambaa. ¹³ Abam yɛni á te á wɔ, We ki wɔdiu kana nwaani mu, yɪ DI ki kana dɪ wɔdiu nwaani. Manja nan wu ba, yɪ We cɔɟi wɔdiu dɪ kana maama. We nan wu ki dibam yira yam si dí ta maa ki boorim. We mɔɔni dí yira yam si dí Yuutu Zezi mu taa te-ya, si dí ta maa tɔnɔ dí pa-o. ¹⁴ We mu bi dí Yuutu Zezi DI pa-o o yagi tɔni. Manja nan wu ba, yɪ DI ma DI dam dum DI bi dibam dɪ DI pa dí yagi tɔni.

¹⁵ Abam yɛri ni á yira yam yɪ Zezi Krisi yira yam daa didwa mu na? Abam yira yam dɪ Zezi yira yam na yɪ bidwi tun, á yɪ zanɲi á kwe-ya á ma pɛni dɪ ka-tula, si yaá ji yira didwa didaani ka-tula kam yira yam. Á bri á yɪ zanɲi á ki kuntu. ¹⁶ Beɲwaani, wɔlu na pɛni dɪ ka-tula tun, o dɪ ka-tula kam maama laan jigi yira didwa mu. Á yɛri kuntu na? We tɔnɔ kum tagi ku wɔ: «Baaru dɪ kaani wu wɛli daani si ba ji nɔɔn didwa mu.» ¹⁷ Wɔlu nan na nɔwɔ dɪ dí Yuutu Zezi tun, o joro dɪ Zezi Joro maama yɪ wonɔ didwa mu.

18 Á nan yagi boorim kəm dwi maama. Kəm-balwaarv tlv maama nɔɔnv na wú kɪ tɪn, o bá kɪ o yagi o yira wɔni. Nɔɔnv nan na boori, kuntu yi kəm-balwɔrɔ kɔlv o na kɪ o yagi o yira wɔni tɪn mv. 19 Abam yəri ni á yira yam nyi di We tɪti digə mv Di Jorokum na zɔvri ka wɔni na? We kɪ Di Joro kum á bɪcara ni mv. Kuntu ŋwaani kv daa dai abam tɪti mv te á yira yam. 20 Á yi We nɔɔna mv. Di yəgi abam di yəlo kɔlv na cana tɪn mv. Kuntu ŋwaani, kwe-na á yira yam á maa tɔŋi si kv pa We na zulə.

7

Pooli na brɪ Korenti tiinə kadiri woŋo te tɪn

1 A lagi a ləri á na pɔpɔni á bwe amv taana yalv tɪn mv a pa abam.

Kv ya lana di baarv na wv di kaani. 2 Kv nan ba lana si baara di kaana taa lagi daani yɔɔ yɔɔ. Kuntu ŋwaani, kv maŋi si baarv maama taa jigi o tɪti kaani, si kaani maama di taa jigi o tɪti barv. 3 Baarv yi zaŋi o vin si o taa wɔra di o kaani. Kaani di nan yi zaŋi o vin si o taa wɔra di o barv. 4 Beŋwaani kaani ba te o tɪti yira, kv yi o barv mv te-ya. Barv di nan ba te o tɪti yira, kv yi o kaani di mv te-ya. 5 Yi zaŋi-na á vin si á taá wɔra daani, kv na dai ni á maama mv se si á li pwələ á yagi da-pwəgə maŋa finfin, si á wani á nywani á yigə á loori We, si kv taa ve maŋa kalv á na lagi tɪn. Kuntu kwaga ni, si á joori á taá wɔra daani. Kv na dai kuntu, svtaani wú svgi abam di pa á tusi di á na wari á tɪti á ja tɪn ŋwaani.

6 Amv na pɔpɔni kuntu tɪn, a tagi si kv wəli abam mv, si kv dai ni a lagi a fin abam. 7 Amv ya wú ta lagi si nɔɔnv maama taa yi ni amv na yi badəm te tɪn. We-peera nan yi təri təri mv yi Di pa nɔɔnv maama o nyim.

8 Kv daari abam balv na yi badənə di kadənə tɪn, a lagi a ta di abam ni kv lana si á taá yi á yiranv kuntu, ni amv na yi te tɪn. 9 Á nan na wari á tɪti á ja, kv maŋi si á di kaana naa á zv banna mv. Kuntu garɪ á na pai ka-laga fra tiini ya jigi abam. 10-11 Kv daari kv na yi banna di ba kaana, kv yi fifvɔn mv si kaani yi yagi o barv, naa barv di yi vin o kaani. Kuntu dai amv tɪti ni, kv yi dí Yuutu Zezi mv pe culu kuntu. Kaani nan na maŋi o yagi o barv, o maŋi si o taa wɔra o yiranv mv, naa o joori o vu o barv wɔm te mv si ba fəgi daani, o daa wv maŋi si o zv barv wɔdɔŋ.

12 Kv daari, baarv wɔlv na tɔgi Zezi tɪn na jigi kaani, yi kaani wɔm na ba tɔgi Zezi yi o se si ba taa zɔvri daani, kuntu tu yi zaŋi o vin o kaani wɔm. Kv yi amv mv pe ni dɪm kuntu si kv dai dí Yuutu Zezi. 13 Kaani wɔlv di nan na tɔgi Zezi yi o barv na ba tɔgi Zezi, yi o barv wɔm na se si ba taa zɔvri daani, si o yi zaŋi o yagi o barv wɔm. 14 Barv wɔlv na wv kɪ o wv-dɪdva di Zezi tɪn batwari di We, o kaani wɔm na kɪ o wv-dɪdva di Zezi tɪn ŋwaani. Kaani wɔlv di na wv kɪ o wv-dɪdva di Zezi tɪn batwari di We, o barv wɔm na kɪ o wv-dɪdva di Zezi tɪn ŋwaani. Kv ya na dai kuntu, ba biə wú ta yi ni balv na yəri We tɪn biə, yi ba laan yagi ba batwari di We. 15 Wɔlv nan na ba tɔgi Zezi tɪn na bɔŋi si o viiri, kv na yi kaani wɔm naa barv wɔm di, si á yag-o si o viiri. Wɔlv na daari yi o tɔgi Zezi tɪn laan wú ta te o tɪti. We na bəŋi dɪbam si dí taá tɔgi-DI tɪn, kv yi si dí taá zɔvri daani di ywəni mv. 16 Kaani, nmv na tɔgi Zezi tɪn, ní kɪ ta mv n lwarɪ ni ní wani n pa n barv wɔm se Zezi naa n bá wani n pa o se? Barv, nmv di wú kɪ ta mv n lwarɪ ni ní wani n pa n kaani wɔm se Zezi naa n bá wani n pa o se?

¹⁷ Abam deen na yi te yi We bəŋi abam si á taá tɔɔɔ-DI tɔn, á ta taá yi kuntu, si ku manɔ di dí Yuutu wɔm na pɛ abam ŋwɔa kalɔ tɔn. Mɔ kulɔ a na brɔ Zezi kɔɔɔ kɔm jəgə maama ni tɔn. ¹⁸ We na bəŋi abam tɔn, abam wɔlɔ deen na manɔ o go ni Zwifə bam cullu tɔn na brɔ te tɔn, kuntu tu daa yi ta səgi o titi o na goni tɔn ŋwaani. Ku daari, wɔlɔ deen nan na manɔ o wɔ goni tɔn, o daa yi ta kwaanɔ si o go. ¹⁹ N na gonə naa n zɔ wɔ goni di, ku dai kulɔkulɔ. Wɔŋo kulɔ na jigi kuri tɔn mu yi si nɔɔnɔ maama kwaanɔ o sɛ We niə yam lanyiranɔ.

²⁰ Nɔɔnɔ maama deen na yi te yi We bəŋ-o tɔn, ku manɔ si o ta taa yi kuntu mu. ²¹ N deen na yi gambaa mu yi We bəŋi-m si n ta n tɔɔɔ-DI, yi ta n kɔ liə ku ŋwaani. N nan na nɛ cwəŋə si n ta n te n titi, si n sɛ si ku ji kuntu. ²² Wɔlɔ maama deen na yi nɔɔnɔ gambaa yi We bəŋ-o si o taa tɔɔɔ dí Yuutu Zezi tɔn, kuntu tu daa dai sutaanɔgambaa, dí Yuutu wɔm na vɔt-o tɔn ŋwaani. Wɔlɔ di deen na te o titi yi We bəŋ-o si o taa tɔɔɔ-DI tɔn, kuntu tu laan sɛ Zezi Krisi ni, ni o yi o gambaa mu te. ²³ A yi We nɔɔna mu. DI yəgi abam di yəlo kulɔ na cana tɔn mu. Kuntu ŋwaani, yi zanɔ á sɛ si á ji nɔɔn-nɔɔnɔ gambaa.

²⁴ Kuntu ŋwaani, a ko-biə-ba, abam maama deen na yi te yi We bəŋi abam si á taá tɔɔɔ-DI tɔn, á ta taá yi kuntu DI yigə ni.

²⁵ Ku daari, a laan lagɔ a ŋɔɔnɔ balɔ na wɔ zɔ banna di balɔ na wɔ di kaana tɔn wɔŋo mu. Ku dai dí Yuutu Zezi mu pɛ-nɔ ni dɔntɔ, ku yi amu titi na buŋi te tɔn mu, yi á wó taá jigi amu cɔgə, dí Yuutu wɔm na wɔra di amu tɔn ŋwaani. ²⁶ Amu buŋi ni, yaara yalɔ na wɔ dibam banɔ ni lele kuntu tɔn, kóɔ ta lamma si nɔɔnɔ yi zanɔ o di kaani. ²⁷ Kuntu tɔn, wɔlɔ na manɔ o jigi kaani, o daa yi zanɔ o yag-o. Wɔlɔ nan na ba jigi kaani, o daa yi zanɔ o taa kwaanɔ si o di kaani. ²⁸ Ku dai ni, n na di kaani, n ga n kɔ wo-lɔŋɔ. Ku nan dai ni, bukɔ na zɔ barɔ, o kɔ wo-lɔŋɔ. Banna di ba kaana nan bá lu lɔgɔ banɔ yaara yam wɔni. Kuntu mu a ba lagɔ si abam di tɔɔɔ á na yaara yam kuntu doŋ.

²⁹ A ko-biə-ba, wɔŋo kulɔ na pɛ a ta kuntu tɔn mu yi si manɔ kam daa mu ba tiini ka daga, si dí maa tɔŋi We titɔŋa yam. Ku na zɔgi lele kuntu si ku ta maa ve tɔn, ku manɔ si balɔ na jigi kaana tɔn taa tɔŋi We titɔŋa yam ni ba wɔ di kaana mu te. ³⁰ Ku manɔ si balɔ wɔrɔ na cɔgi tɔn taa tɔŋi We titɔŋa yam ni ba wɔrɔ wɔ cɔgi mu te, si balɔ wɔrɔ na poli tɔn taa tɔŋi We titɔŋa yam ni ba wɔrɔ wɔ poli mu te, si balɔ na yəgi wəənu tɔn taa tɔŋi We titɔŋa yam ni ba ba te wəənu tum kuntu mu te. ³¹ Ku daari si balɔ na tɔŋi lɔgɔ banɔ titɔŋa tɔn taa tɔŋi We titɔŋa yam ni ba ba jigi lɔgɔ banɔ titɔŋa mu te. Bɛŋwaani lɔgɔ kɔm lagɔ ku ti mu di ku wəənu tum maama.

³² Amu ba lagɔ si kulɔkulɔ liə taa jigi abam. Wɔlɔ na ba jigi kaani tɔn yəni o kwe o wɔbɔŋa maama o pa dí Yuutu Zezi titɔŋa yam yiranɔ má ŋwaani mu, yi o kwaanɔ si o taa tɔŋi o poli o wɔ. ³³ Wɔlɔ nan na jigi kaani tɔn yəni o kwe o wɔbɔŋa o kɔ lɔgɔ banɔ wəənu wɔni mu, yi o kwaanɔ si o taa tɔŋi o poli o kaani wɔ. ³⁴ Ku ma brɔ ni o wɔbɔŋa yam cɛ kuni bile mu. Ku yi bidwɔ mu di bukɔ naa kaani wɔlɔ na ba jigi barɔ tɔn di. Wɔntɔ kwe o wɔbɔŋa maama mu o pa dí Yuutu Zezi titɔŋa yam ŋwaani, o na lagɔ si o yira di o joro maama taa yi We nyim tɔn ŋwaani. Ku daari kaani wɔlɔ na jigi barɔ tɔn kwe o wɔbɔŋa o kɔ lɔgɔ banɔ wəənu wɔni mu, yi o kwaanɔ si o taa tɔŋi o poli o barɔ wɔ.

³⁵ Amu nan te bitari suntu si ku wæli abam mu. Ku dai ni a lagi si a fin abam. A nan lagi si a pa á taá togi cwæ-laam mu lanyirani, si á nywanu á yigæ á taá tunj á pa dí Yuutu Zezi, si á yi taá jigj wubunja yale yale.

³⁶ Ku daari nɔɔnu wulɔ na bunj ni o wu ki o katogɔ lanyirani o na wu di-o tun nwaanu, yi o fra na tiini ya zu o katogɔ kum ku pa o daa wari o titi o ja, ku manj si o di-o mu ni o na bunj te tun. O na ki kontu, o wu ki wo-lɔɔ. ³⁷ Nɔɔnu wulɔ nan na li wubunja si o yi di o katogɔ kum yi o wai o titi o jaana, si o daa yi di kaanu tun, o ki lanyirani mu. ³⁸ Kontu tun, wulɔ na di kaanu tun ki lanyirani. Wulɔ nan na wu di kaanu tun mu tiini o ki lanyirani o dwæni. ³⁹ Kaanu na jigj baru, yi o baru wum ta na nwi, o ba jigj cwæŋæ si o yag-o. O baru wum nan na tɔga, o laan jigj cwæŋæ si o zu o na lagi wulɔ tun. O nan manj si o zu wulɔ di na se dí Yuutu Zezi tun mu. ⁴⁰ Amu nan bunj ni o na je o yirani, oó ta jigj wupolo zanzan ku dwe o daa na zu baru. We Jorokum di wu amu tee ni, yi a bunj ni kontu mu pe-ni wubunja yam kontu.

8

Pooli na nɔɔnu jwænə nwana wonjo te tun

¹ A laan lagi a nɔɔnu jwænə nwana taanu mu di abam.

Ku yi tɔga, dí maama jigj yæno, ni abam na te te tun. Nan taá ye-na ni, nɔɔnu na jigj yæno, ku pa-o kamunni mu. Nɔɔnu nan na jigj sono, ku jigj zænə ku pai o ve yigæ mu. ² Nɔɔnu wulɔ na bunj ni o jigj yæno, ku bri ni o ta yæri kulɔ na manj si o taa ye tun mu. ³ Wulɔ nan na soe We tun, We ye kontu tu.

⁴ Ku na yi jwænə nwana yam dim taanu, dí ye ni jwænə ba nwi, Banja-We didba yirani mu wura. ⁵ Balu na ba togi We tun jigj wænu tidonnə mu ba maa bæ ba wa. Wænu dwi zanzan mu nɔɔna bæ-ti ni ba wa di ba yuu tiinə, ku na yi tɔga banja wænu di weyuu wænu. ⁶ Ku nan na yi dibam, dí ye ni We didba yirani mu wura. Duntu mu yi dibam Ko wulɔ na ki wonjo maama, yi duntu nwaanu mu dí nwi. Dí ta ye ni, dibam Yuutu yi didba mu, wuntu mu yi Zezi Krisi wulɔ We na tagi o nwaanu DI ki wonjo maama tun, yi wuntu mu pai dibam nwi.

⁷ Ku nan dai nɔɔnu maama mu ye ni jwænə ba jigj dam. Nɔɔna badaara deen nwi di jwænə kaanum mu, yi ba laan ba ba se We. Kontu nwaanu ba kwarɔ funtu yi ba bunj ni, ba na di jwæni wɔdiu, kuɔ ta nwi nɔɔni ba joori ba se jwænə kaanum mu. Ba wubunja ta na wu bigi We cwæŋæ wuni tun, ba bunj ni ba ki ba cɔgi mu. ⁸ Wɔdiu dim nan bá wani ku pa dí twe We. Dí na culi wɔdiuru naa dí zi ba culə di, ku ba zəni dibam di kulukulu naa dí ga kulukulu We yigæ ni ku nwaanu. ⁹ Ku daari abam balu na ye ni á jigj ni si á di kulɔ maama á na lagi tun, á nan cu-na á titi si á yi pa balu wubunja na wu bigi We cwæŋæ kam wuni tun tusi. ¹⁰ Nmu wulɔ na pai n jigj yæno tun na ve n zu jwæni digə n togi n di di wɔdiu kum, yi n ko-bu wulɔ wubunja na wu bigi We cwæŋæ wuni tun na ne-m, kontu wó wani ku gan-o si o di vu o togi o di. ¹¹ Kontu, o na de o di jwæni wɔdiu kum, ku bri ni nmu mu me n yæno kum n ma n cɔgi n ko-bu wulɔ wubunja ta na wu bigi We cwæŋæ wuni yi Zezi Krisi ya ti o di nwaanu tun. ¹² Nmu na ki kəm-balorɔ kum kontu doŋ n yagi n ko-bu yuu ni, yi n cɔgi o wubunja o ta na wu bigi We cwæŋæ kam wuni tun, ku bri ni n ki di Zezi Krisi mu te. ¹³ Kontu, wɔdiu dim na lagi ku pa a ko-bu tusi We cwæŋæ ni, a daa bá fogi

a di wòdiu kòm kontu, a na ba lagɛ sɛ a pa a ko-bu tusi We cwəŋə kam wɔni tun ŋwaani.

9

We tintuŋɔn na jigi ni si o ki te tin

¹ Amu ba jigi cwəŋə sɛ a ki a na lagɛ kulɔ tun na? Amu dai Zezi Krisi tintuŋɔn na? Abam buŋi ni a wɔ nɛ dɛ Yuutu Zezi Krisi mu na? Abam mu yi tituŋa yalɔ a na tuŋi a pa dɛ Yuutu Zezi tun, á na dɛ amu juŋa á na vɔm tun ŋwaani. ² Nɔɔna badaara na maŋi ba ba buŋi ni amu yi Zezi Krisi tintuŋɔn ciga ciga, abam bá wani á vɔn ni amu dai Zezi Krisi tintuŋɔn. Abam na ŋwi didaani dɛ Yuutu Zezi te tin mu brɛ ni amu sɔni a yi o tintuŋɔn mu.

³ Nɔɔna na lwe amu, a na wó lɛri-ba te tin mu tintu: ⁴ Abam buŋi ni, dɛbam balɔ na yi We tintuŋa tun ya ba jigi cwəŋə sɛ dɛ jɔŋi dɛ ni-wòdiu dɛ tituŋa yam ŋwaani mu na? ⁵ Dɛbam ya ba jigi cwəŋə sɛ dɛ di kaana balɔ na sɛ Zezi tun, sɛ dɛ taá tɔŋi daani dɛ beerɛ, nɔnɛni dɛ Yuutu Zezi tintuŋa babam bam dɛ o nyaana dɛ Pɛyɛri na yɛni ba ki te tin na? ⁶ Amu dɛ Banabasɛ yɛramɛ nan mu maŋi sɛ dɛ taá tuŋi dɛ lagɛ dɛ titi ni-wòdiu na? ⁷ Nɔɔnɔ na yi pamaŋɔn, o bá wani o joori o ŋwi o titi. Nɔɔnɔ jigi kara yi o ba di ka wəŋu na? Nɔɔnɔ jigi naani o tɔŋa yi o ba di dɛ nayɛla na?

⁸ Ku dai lɔŋu baŋa mumaŋa yantu yɛramɛ mu brɛ dɛbam ciga kam kontu. We tɔnɔ kum dɛ maŋi ku brɛ kontu doŋ mu. ⁹ Ku pɔpɔni We culɔ tɛlɔ DI na pɛ Moyisitun tɔnɔ kum wɔni ku wi: «Nmɔ na jigi nabia n ma n nwanɛ wo-vaalɔ, yi ki tampɔŋɔ ka ni ni.» We na tagɛ kontu tun, ku yi nabia kam yɛramɛ ŋwaani mu na? ¹⁰ Aye, ku yi dɛbam ŋwaani mu. Nɔɔnɔ wulɔ na yagɛ dɛ wulɔ na wɔra o ki faa tun maama tɔni ni baá na ba tɛri mu. ¹¹ Dɛbam na tɔɔli We kwɛrɛ kam dɛ abam tun, ku nyɛ dɛ dɛ dugi We ciga kam mu á bɛcara ni. Ku nan wɔ maŋi sɛ dɛ jɔŋi dɛ ni-wòdiu abam tee ni na? ¹² Abam na pai nɔɔna badonnɛ ba ni-wòdiu tun, ku ya wɔ maŋi sɛ dɛbam jɔŋi dɛ dwəni bantu na? Nan dɛ ku dɛ, dɛbam wɔ bwe sɛ dɛ jɔŋi dɛ ni-wòdiu abam tee ni, ni dɛ ya na jigi cwəŋə sɛ dɛ ki te tin. Dɛ nan vɔŋi dɛ wɔ mu wɔŋɔ maama baŋa ni, sɛ ku yi wani ku cɛ Zezi Krisi kwɛr-ywəŋə kam.

¹³ A titi maŋi á ye ni balɔ na tuŋi We tituŋa DI di-kamunu kum wɔni tun yɛni ba jɔŋi ba ni-wòdiu dáani mu. Balɔ dɛ na jɔŋi vara ba ma kaani We tun dɛ jɔŋi ba tɛri ku wɔni mu. ¹⁴ Ku nan yi bidwɛ mu dɛ balɔ dɛ na tɔɔli We kwɛr-ywəŋə kam tun. Dɛ Yuutu Zezi pɛ ni ni ba dɛ maŋi sɛ ba jɔŋi ba ni-wòdiu tituŋi dɛm kontu ŋwaani mu.

¹⁵ Nan dɛ ku dɛ, amu wɔ bwe sɛ a jɔŋi kulɔkulɔ abam tee ni. Ku nan dai ni a pɔpɔni tintu sɛ a ma jɔŋi wɔŋɔ mu abam tee ni. Aá ti mu, sɛ a bá fɔŋi a za a na yi te tin. A bá sɛ a pa nɔɔn-nɔɔnɔ cwəŋə sɛ o cɔŋi wɔŋɔ kulɔ na yi amu wɔpɔlo nyɛm tun. ¹⁶ A bá wani a magɛ a nyɔɔni a na tɔɔli We kwɛr-ywəŋə kam tun ŋwaani. Kontu yi fifiɔn mu sɛ a ki. Amu ya na yagɛ We kwɛr-ywəŋə kam tɔɔlim, kuɔ ta yi lɛɛrɔ mu dɛ amu. ¹⁷ Amu titi mu nan ya na li wɔbuŋa sɛ a taa tɔɔli We kwɛr-ywəŋə kam, a ya wó ta tɔni sɛ a jɔŋi ŋwɛrɔ mu ku ŋwaani. Ku nan dai a titi wɔbuŋa mu a kɛ, ku yi We mu kwe-ka DI ki amu juŋa ni. ¹⁸ Kontu, bɛɛ ŋwɛrɔ mu amu wó jɔŋi? Amu nyɔɔri mu yi a na tɔɔli We kwɛr-ywəŋə kam zaani, yi a ba bwe sɛ a jɔŋi kulɔkulɔ ku ŋwaani, ni a ya na jigi cwəŋə sɛ a ki te tin.

¹⁹ A te a titti mu, a dai noon-noonu gambia. Amu titti nan mu pe a ji gambia noona maama tee ni, si a wani a joni noona zanzan a ki We juja ni. ²⁰ Amu na wu Zwifabam tee ni, a yeni a togi a ki ni Zwifabam na ki te tun mu, si a ma wani a joni-ba a ki We juja ni. We collu tibu DI na pe Zwifabam tun ya ba togi ti te amu. Amu nan na zuri di Zwifabam, a de a se-ti mu, si a wani a joni ti na te balu tun a ki We juja ni. ²¹ Ku daari, a na yeni a wu dwi-getinabalu na ba togi We collu tum tun tee ni, a di togi a ki ni bantun na ki te tun mu, si a ma wani a joni-ba a ki We juja ni. Ku nan dai ni a yige tere didaani We niya yam, ku yi Zezi Krisi niya yam mu te amu. ²² Ku daari, ku na yi balu wubuna na wu bigi di We cwage kam togum tun, a yeni a ji ni bantun di mu te, si a ma wani a joni-ba a ki We juja ni. Amu na wu noona balu maama tee ni, a yeni a ji ni bantun mu te, yi a kwaan a ki a na wu ki te si a ma joni ba badaara a ki We juja ni.

²³ Amu nan ki wenu tuntu maama si We kwerywage kam mu wani ka vu yige, si a di togi a na a peeri DI wo-laru tum wuni. ²⁴ Abam ye ni, noona na wura ba duru, noonu maama mu kwaan si o di yige, yi ba diduwa yirani mu wu di o joni peeri dum. Nan kwaan-na kuntu don, si a wani a di yige si a joni peeri dum. ²⁵ Noonu wulu maama na lagi si o duri tun yeni o tiini o kwaan mu o ki o titi o ki daani. Bantun nan yeni ba kwaan kuntu si ba joni peeri mu, yi ba peeri dum kuntu ba daani di cogi. Ku daari dibam peeri dibu di na lagi di joni We tee ni tun ba fagi di cogi manja di manja. ²⁶ Kuntu, amu ba duri ni wulu na yeri durim yi o duri yoo yoo te tun. A nan ba magi jara ni wulu na yeri jara magum yi o magi yoo yoo te tun. ²⁷ Amu nan kwaan a tiini a fin a titi mu, si a pa a yira yam lwaru ni amu mu te-ya. A ki kuntu si ku yi pa, a na toli We kwerywage kam a bri noona badonna tun, si amu titi laan ba a ga peeri mu DI tee ni.

10

We noona wu manji si ba taa zuli jwano

¹ A ko-bia-ba, amu lagi si a guli kul deen na ki di kwana balu na de Moyisikwaga ba nunji Ezipini tun wono mu. We deen pe kunkono mu kweli ba maama, yi DI daari DI pooti nuntu kum na bam kuni bile DI daari cwage, yi ba maama togi da ba ke. ² Kuntu na ki tun, ku nyi di bantun maama deen miisi na wuni mu, si ba taa yi Moyisi karabia, kunkono kum na kweli-ba yi ba da nuntu kum wu ba ke tun njwaan. ³ We deen ma pa ba maama di wudiu diduwa, ⁴ yi ba daari ba nyo na biduwi. Na balu ba maama deen na nyogi tun nunji piu kudon yira mu, yi piu kum kuntu mu yi wo-kinkagili dibu We na kia, si ku bri ni Zezi Krisi titi mu togi o wu ba tee ni. ⁵ Nan di kuntu di, We wu deen wu poli di noona zanzan ba wuni. DI deen ma pa ba zanzan ti ba manji kagua kam wuni.

⁶ Wenu tuntu maama nan ki si ti bri dibam mu, si di daa yi ta pa di fra zuri wo-balwaarun nene bantun na ki te tun. ⁷ A yi zaji a zuli jwano, ni bantun badaara deen na ki te tun. Ku pooti We tano kum wuni ku wu: «Yisrayeli tiine bam deen jeni ba di wudiu ba daari ba nyo, yi ba laan zaji ba sa ba kwera.» ⁸ A yi zaji a pa di ta'a boore, ni bantun badaara deen na te yi ba noona murri-finle-tito (23.000) ti de diduwa wuni tun. ⁹ A yi pa-na di manji di Yuutu Bana-We dam di nii, ni bantun badaara deen na ki te yi bisankwi du-ba si gu tun. ¹⁰ A yi ta'a pooti di We, ni bantun badaara deen na ki te yi wuni maleka kam gu-ba tun.

¹¹ Wænnu tintu maama deen nan ki di kwæ nakwa bam, si ti taa yi maana mu ti pa dibam. Ti nan pupunt We tɔnɔ kum wɔnti, si ku wani ku kaani dibam balu ta na ŋwi yi lɔgu banja tiim da yam batwari tun mu. ¹² Kontu ŋwaani, wɔlu na buɔti ni o zigɔ lanyirani tun nan fɔgi o yiri o titi si o yi tu. ¹³ Woŋo kulɔ maama na manɔ abam si á tusi tun wai ku yi nɔɔnu maama. We na yi cɔga tu mu, Di bá se si woŋo kulɔ na manɔ abam tun dwɔni abam dam. Di nan wú pa abam dam, si á wani á na cwɔɔɔ á nuɔi ku wɔnti manɔ kam kontu ni.

¹⁴ Kontu ŋwaani, a badon-sonnu-ba, li-na á titi jwɔnɔ kaanum wɔnti. ¹⁵ Amu nan lagi a nɔɔnti di abam ni swan tiinɔ mu te, si á buɔti á nii a taani dum yi cɔga mu naa vwan mu. ¹⁶ Di na yɔni di wura di di Zezi Krisi tɔnti gulim wɔdiu kum, di yɔni di kwe zɔɔa mu di ka wo wo-nyɔɔru yi di ki We le ti ŋwaani, yi di daari di nyɔ. Di na ki kontu tun, ku bri ni dibam maama tɔgi di se ni Zezi Krisi jana kam nuɔi dibam ŋwaani mu. Di daa ta na yɔni di kwe dɔpe dum di fɔ fɔ di di tun, ku bri ni dibam maama tɔgi di se ni o yira yam cɔgi dibam ŋwaani mu. Ku dai kontu na? ¹⁷ Dibam maama na fɔgi dɔpe didɔa kam di di tun, ku bri ni dibam maama yi nɔɔnu didɔa mu, di ya zi manɔ di daga te maama di.

¹⁸ Nan buɔti-na Yisurayeli tiinɔ bam na yɔni ba ma wænnu tɔlu ba kaani We yi ba daari ba di tun woŋo. Balu maama na de ba di tun di tɔgi ba se kaanum dum mu.

¹⁹ Amu na tagi kulɔ tun bri beɛn? Ku bri ni wɔdiu kulɔ ba na me ba kaani jwɔnɔ tun jigi kuri mu na? Naa ku bri ni jwɔnɔ yam titi mu jigi kuri? ²⁰ Awo, ku dai kontu. Amu lagi a bri abam ni, jwɔ-kaana na kaani di wænnu tɔlu tun, ba pai ciciri mu si ku dai We. Amu nan ba lagi si abam na wɔl-dɔnɔ di ciciri. ²¹ Ku nan wo manɔ si á nyɔ di Yuutu Zezi Krisi wo-nyɔɔru tun, si á kwɔri á vu á nyɔ di ciciri. Abam nan bá wani á jɔni á di di Yuutu wum tɔnti gulim wɔdiu kum, si á kwɔri á vu á da á di wɔdiu kulɔ na wú pa á taá ŋwi di ciciri tun. ²² Á yi pa-na di ki kulɔ na wú zanɔ di Yuutu wum wo tun. Abam buɔti á pai dibam jigi dam di dwe wɔntu mu na?

Di manɔ si di pa We na zulɔ mu di titɔɔa maama wɔnti

²³ Abam badaara na te á wɔ, á jigi ni si á ki kulɔ maama á na lagi tun, ku yi cɔga. Ku nan dai ni woŋo maama mu jigi kuri ku pa dibam. Ku ta dai ni woŋo maama mu jigi zɔnɔ. ²⁴ Nɔɔn-nɔɔnu yi zanɔ o taa lagi o titi zɔnɔ má. O nan manɔ si o taa ki lanyirani o zɔni o donnɔ di mu.

²⁵ Á jigi ni si á yɔgi nwana yalu maama ba na jigi ba yɔgi yaga ni tun á di. Nan yi bwe-na á nii ya yi jwɔnɔ nwana mu na, si kú pa liɔ ja abam ku ŋwaani. ²⁶ Ku pupunt We tɔnɔ kum wɔnti ku wɔ: «Lɔgu banja di ku wænnu maama yi Banja-We nyim mu.» ²⁷ Nɔɔnu wɔlu na ba tɔgi Zezi tun na bɔɔi abam si á vu o sɔɔɔ á di wɔdiu did-o, yi á na se á vu, o na kwe wɔdiu kulɔ maama o pa abam tun, si á di. Á yi zanɔ-na á bwe ku kuri, si kú ta jigi liɔ di abam. ²⁸ Nɔɔnu nan na tagi di abam o wɔ, wɔdiu kontu yi ba me ba kaani jwɔni mu, si á daa yi zanɔ á di, beɔwaani liɔ wú zɔ nɔɔnu wum kontu bicari. ²⁹ Ku dai ni á yagi ku dim liɔ na wú zɔ abam titi bicari tun ŋwaani, ku yi liɔ na wú ja wɔlu na tagi o bri abam tun ŋwaani mu.

Dedɔɔ abam wai á bwe amu á nii, beɔwaani mu di manɔ si di yagi di na jigi ni si di ki kulɔ tun, ku yi liɔ na wú zɔ nɔɔna badonnɔ tun ŋwaani

mu? ³⁰ Abam daa ta waí á bwe amu ní, dí na kí We le wòdiu kòm ñwaani yí dí daari dí di tún, nòonv daa wó lwe díbam bæe ñwaani mu?

³¹ Kó nan na yí te tún, woño kulv maama abam na wó kí tún, kó na yí á na wó dí naa á nyo naa kám dílv maama á na wó kí tún, kó manj sɪ á taá kí kulv maama na wó pa We na zulè kó ñwaani tún mu. ³² Á yí taá kí-na kulv na wó cɔgɪ nòona wòbɔña tún, kó ya zɪ yí Zwifè bam naa dwi-ge tiinè naa We nòn-kògò kóm dí. ³³ Taá kí-na ní amu na kí te tún. Woño kulv maama amu na kí tún, a kwaani sɪ kó taa poli nòona maama wó mu. Amu ba lagɪ a títi yírani zənə. A lagɪ sɪ a zəni nòona maama mu, sɪ kó wani kó pa We vru-ba Dí yagɪ.

11

¹ Taá lwəni-na amu, ní amu na lwəni Zezi Kriisi te tún.

Zezi mu yí baara dí kaana maama yuutu

² Abam kí ciga lanyirani dúdaani á na yəni á guli amu gulè, yí á kwəri á se zaasum dílv maama a na bri abam tún. ³ Amu nan lagɪ sɪ abam lwarɪ ní, Zezi Kriisi mu yí nòonv maama yuutu. Kaani dí yuutu maa yí o barv. Banja-We nan mu yí Zezi Kriisi dí yuutu. ⁴ Kuntu tún, á na jeeri daani sɪ á warɪ We, yí baaru na zanj sɪ o loori We naa o ñoonv We yiyiu-ñwe, yí o na me woño o kwəli o yuu, kuntu tu yáalɪ o yuutu wóm mu. ⁵ Kaani dí nan na zanj sɪ o loori We naa o ñoonv We yiyiu-ñwe, yí o na wó me woño o kwəli o yuu, o dí yáalɪ o yuutu wóm mu. O na kí kuntu, o dí wólɪ na ceeri o yuu tún maama yí bídwɪ mu. ⁶ Kaani na wó se sɪ o kwəli o yuu, kó ya manj sɪ o cɔ-kó mu naa o ceeri-kó. Kó nan na jigɪ cavura sɪ kaani kí kuntu tún, kó manj sɪ o taa kwəli-kó mu. ⁷ Baara nan ba jigɪ sɪ ba kwəli ba yuni, beñwaani bantv jigɪ We nyunyugv mu, yí ba bri Dí zulə na yí te. Kó nan na yí kaana, bantv mu bri baara zulə na yí te. ⁸ Beñwaani We me baaru yira mu Dí kí kaani, sɪ kó dai kaani yira mu Dí me Dí kí baaru. ⁹ Kuntu, We wó kí baaru kaani ñwaani, Dí kí kaani mu baaru ñwaani. ¹⁰ Kuntu ñwaani, dí We malesɪsum ñwaani, kaana manj sɪ ba taa kwəli ba yuni, sɪ kó bri ní ba jigɪ ní sɪ ba ñoonv We kògò kóm wónɪ. ¹¹ Kó daari, díbam balv maama na wó dí Yuutu Zezi kògò kóm wónɪ tún, kaani ba te o títi baaru tee ní, baaru dí nan ba te o títi kaani tee ní. ¹² We sɪni Dí ma baaru yira mu Dí kí kaani, yí kaani dí nan mu lɔrɪ baaru. Woño maama nan nuji We te mu.

¹³ Abam títi nan bɔñɪ-na á nii. Kaani na zanj sɪ o loori We, yí o na wó kwe woño o ma kwəli o yuu, kó lamma na? ¹⁴ Nòona maama ye ní, baaru yuuywe na tiini sɪ dwara, kó yí cavura mu kó pai o títi. ¹⁵ Kó nan na yí kaani, o yuuywe na tiini sɪ nuji sɪ daga, kó zul-o mu. Kó yí o dí We pɛeri mu, sɪ sɪ taa daga yí sɪ kwəli o yuu. ¹⁶ Nòonv wólɪ nan na wó se amu zaasum dílv kuntu yí o magɪ kantògò dí banja ní tún, kuntu tu taa ye ní díbam maama tɔgɪ kantv cwəñə kam mu, yí We nòn-kògò kóm je maama ní tún dí tɔgɪ kantv mu.

Dí na manj sɪ dí di Zezi tɔvni gulim wòdiu kóm te tún
(Matiyu 26:26-29, Maríki 14:22-25, Luki 22:14-20)

¹⁷ Woño kulv amu na lagɪ a ta dí abam tún, a ba lagɪ a tee abam ní á kí lanyirani. Abam na yəni á jeeri daani tún, á cɔgɪm mu dwe á fɔgɪm. ¹⁸ Dayigə woño, amu ní ní á na yəni á jeeri daani sɪ á zuli We, á jigɪ kampwara mu daani. Amu bɔñɪ ní kó sɪni kóv ta yí ciga mu. ¹⁹ Kó nan

fin mu si kampwara taa wu abam titari ni, si ku bri balu na suni ba togi Zezi di ciga tin. ²⁰ Abam na yeni a jeeri daani si a di di Yuutu Zezi tsoni gulim wodi kum tin, a ba ki ni a na manji si a ki te tin. ²¹ Benjwaani nconu maama yeni o loguri o di o titi wodi kum mu. Abam nan na ki kontu tin, ku pe kana jigi badonnə, yi a badonnə nyo a su a ja gaali. ²² Abam ya na lagɪ si a di dim dim kontu donj tin, a ya wu di a titi sam ni mu. Abam lagɪ si a cɔgi We non-kɔgo kum yuu mu na? Abam lagɪ si a pa caviura mu ja yinigə tiinə balu na wu a kɔgo kum woni tin na? Abam lagɪ si amu ta beɛ mu di abam? Ni a ki lanyirani mu na? A ba wani a ta ni a ki lanyirani di kontu wojɔ.

²³ Ciga kalu di Yuutu Zezi na bri-ni o tsoni gulim wodi kum njwaani tin mu a zaasi abam, ku yi si titi dilu ba na jaani di Yuutu Zezi tin mu o kwe dipe, ²⁴ yi o ki We le di njwaani o daari o fo fo o pa o karabiə bam, yi o wi: «Amu yira yam mu tuntu, ya na lagɪ ya cɔgi abam njwaani tin. Ta a ki-na kontu donj si a ta a ma guli amu gule.»

²⁵ Ba na di ba ti tin, o daa ma kwe zɔja di ka wu wo-nyɔɔru yi o ki We le ti njwaani, yi o wi: «Wo-nyɔɔru tuntu bri ni We goni ni-dɔuri mu didaani nabiinə amu jana kam njwaani. Manja kalu maama a na lagɪ a nyo-ti tin, si a ki-na kontu a ta a ma guli amu gule.»

²⁶ Benjwaani, manja kalu maama a na di dipe dim kontu yi a nyo wo-nyɔɔru tum kontu tin, a ki a ma a bri di Yuutu wum tsoni dim na yi te tin mu, si ku vu ku yi manja kam o na wu joori o ba tin. ²⁷ Kontu njwaani, nconu wulu na di di Yuutu wum tsoni gulim dipe dim naa o nyo wo-nyɔɔru tum, yi o ki kulɔ na wu manji di di Yuutu wum tin, kontu tu ki kam-balɔɔ mu di di Yuutu wum yira yam di o jana kam. ²⁸ Kontu njwaani, nconu maama manji si o da yigə o taa ye o titi mu, si o laan di dipe dim o daari o nyo wo-nyɔɔru tum. ²⁹ Nconu wulu nan na di dipe dim yi o kwəri o nyo wo-nyɔɔru tum di goonə tin wu manji di di Yuutu wum yira yam mu, kontu tu vanj taani mu o danj o titi yuu ni. ³⁰ Kontu nan mu pai a zanzan ba jigi yazurə, yi a badaara bwənə, yi a badonnə tua. ³¹ Dibam nan ya na yeni di da yigə di bwe di titi di nii yi di lwarɪ di na yi balu tin, We ya daa ba pa di na cam. ³² Di Yuutu We nan yeni Di vanj dibam zwe si Di pa di joori di tu cwəɣə ni mu, si manja kalu Di na wu ba Di di nconu maama taani tin, si di yi zanj di ga bura Di tee ni, ni balu na yəri We tin te.

³³ Kontu njwaani, a ko-biə-ba, a na jeeri daani si a di Zezi tsoni gulim wodi kum, si a zuri a yira a cəgi daani. ³⁴ Wulu kana na wəɛ tin, kontu tu da yigə o di o soɔɔ ni, si o laan daari o ba, si a yi vanj We sarɪya a danj a yuu ni manja kalu a na jeeri daani tin.

Ku daari, ku na yi wəənu tlu na daari tin, amu na tuə, a laan wu bri abam a na wu ki te.

12

We Joro kum pɛera yam na yi te tin

¹ Ku daari, a laan lagɪ a njconu We Jorokum pɛera yam lanja ni mu. A ko-biə-ba, a lagɪ si a pa a lwarɪ We Joro kum na tunj te di te tin mu.

² Abam ye ni, manja kalu a deen ta na wu lwarɪ We tin, a deen togi jwənə yalu na yi kafe tin mu, yi ya ganu abam si a ta a togi cwe silu maama ya

na lagu tun. ³ Kuntu nwaani mu a lagu a pa á lwarí nì, Wé Joro kum bá ganí abam. Kuntu, nɔɔnɔ wɔlɔ na nɔɔnɔ dɪ Wé Joro dam tun bá waní o tɔwí Zezì. Nɔɔn-nɔɔnɔ nan bá waní o ta nì, Zezì mu yì o Yuutu, yì Wé Joro kum tərì o tee nì.

⁴ Wé Joro kum pɛera yam yì dwi tərì tərì mu, yì DÌ Joro kum dɪdɔa yiraní mu pai-ya DÌ nɔɔna. ⁵ Wé tɪtɔja yam dɪ yì dwi tərì tərì mu, yì dɪ Yuutu wɔlɔ dɪ na tɔjɪ dɪ pa-o tun yì dɪdɔa yiraní mu. ⁶ Wé na pɛ dɪbam dam sɪ dɪ ma tɔjɪ DÌ tɪtɔja te tun dɪ yì dwi tərì tərì mu. Wé nan yì dɪdɔa yiraní mu, yì dɪntɔ mu pɛ dɪbam maama dam dɪm kuntu maama. ⁷ Wé Joro kum nan pɛ nɔɔnɔ maama pɛeri sɪ o waní o maa zəni o donnə. ⁸ Wé Joro kum pai nɔɔna badonnə dam sɪ ba nɔɔnɔ swan taani, yì kuntu mu ta pai nɔɔna badonnə dam sɪ ba nɔɔnɔ yəno taani dɪ. ⁹ Wé Joro kum nan ta mu pai nɔɔna badonnə dam sɪ ba taa tiini ba jɪgɪ wɔ-dɪdɔa dɪ Wé, yì kɔ ta pai badonnə dam sɪ ba ta maa pai yawɪna nai yazurə. ¹⁰ Kuntu nan ta mu pai badonnə dam sɪ ba ta maa kɪ wo-kɪnkagɪla, kɔ daari sɪ badonnə taa wai ba nɔɔnɔ Wé yiyi-ɲwé. Kɔ daa ta maa pai nɔɔna badonnə wai ba pɔɔrɪ kɔlɔ na yì Wé Joro kum nɪm dɪ kɔlɔ na dai kɔ nɪm tun daani. Kɔ ta pai badonnə wai ba nɔɔnɔ ta-ge, yì badonnə dɪ wai ba lwarí ta-ge sɪm kuntu kuri yì ba tɛ ba brɪ ba donnə. ¹¹ Kɔ nan yì Wé Joro kum kuntu dɪdɔa yiraní mu jɪgɪ pɛera yam kuntu dwi tərì tərì, yì kɔ pai nɔɔnɔ maama nì kɔ wɔbɔɲa na lagu te tun.

Zezi kɔgɔ kum nɪ dɪ nɔɔnɔ yira na yì te tun mu

¹² Nan bɔɲɪ-na á nii nabiinu yira na yì te tun. Ya yì wɔɲo dɪdɔa mu, yì ya laan pɔɔrɪ je dwi tərì tərì. Ya pɔɔrɪm dɪm daga zanzan, yì ya maama laan yì yira dɪdɔa mu. Zezì Krisi dɪ o kɔgɔ kum maama dɪ nan yì kuntu mu. ¹³ Dɪbam maama na pɛ ba miisi dɪbam na wɔnɪ Wé Joro kum dɪdɔa dam nwaani tun, dɪ laan jɪgɪ nɔɔnɔ dɪdɔa mu. Kɔ na yì Zwifə naa dwi-ge tiinə, naa gambe naa balɔ na te ba titi tun maama, Wé Joro kum kuntu yiraní mu wɔ dɪbam maama tee nì.

¹⁴ Nabiinu yira pɔɔrɪ je tərì tərì mu, sɪ kɔ dai jəgə dɪdɔa yiraní. ¹⁵ Naga na tagɪ ka wɪ, kantu dai jɪɲa, kuntu nwaani yira yam ba te-ka, kuntu bá sɪmɪ kɔ pa ka taa tɔgɪ ka tərì yira yam wɔnɪ. ¹⁶ Zwɛ dɪ nan na wɪ, dɪntɔ dai yì, sɪ yira yam ba te-dɪ, kuntu bá sɪmɪ kɔ pa dɪ taa tɔgɪ dɪ tərì yira yam wɔnɪ. ¹⁷ Yira yam maama nan ya na yì yì yiraní mu, yaá kɪ ta mu ya taa nì taani? Ya nan ya na yì zwɛ yiraní mu, yaá kɪ ta mu ya taa nì lwəm? ¹⁸ Kɔ nan yì Wé mu kɪ je sɪm dwi tərì tərì DÌ kɪ yira yam wɔnɪ, kɔ manɪ dɪ DÌ wɔbɔɲa na lagu te tun. ¹⁹ Ya maama nan ya na yì yira yam jəgə dɪdɔa mu, yaá kɪ ta mu ya jì yira? ²⁰ Kuntu tun, je dwi tərì tərì mu wɔra, yì sɪ maama laan yì yira dɪdɔa.

²¹ Kuntu nwaani, yì bá waní dɪ ta dɪ jɪɲa nɪ dɪ ba lagu-ka, naa yuu ta dɪ naga nì kɔ ba lagu-ka. ²² A lagu a ta cɪga mu dɪ abam nì, dɪbam yira yam je sɪlɔ dɪ na bɔɲɪ nɪ sɪ tiini sɪ bɔwənə tun jɪgɪ kuri zanzan. ²³ Dɪ yira yam je sɪlɔ dɪ na bɔɲɪ nɪ sɪ ba tiini sɪ jɪgɪ kuri tun mu dɪ yəni dɪ zuli lanyiraní. Je sɪlɔ na jɪgɪ cavɪra tun, mu dɪ yəni dɪ fɔgɪ dɪ kwəlɪ-sɪ lanyiraní. ²⁴ Kɔ daari ya je sɪlɔ na lana tun, dɪ daa ba fɔgɪ dɪ nii sɪ banɪ nì. Wé mu kɪ nabiinu yira yam je sɪm maama DÌ kɪ daani, yì Dɪ pai je sɪlɔ na ge zulə tun na zulə lanyiraní. ²⁵ Kuntu nwaani kampwara tərì yira yam wɔnɪ. Ya je sɪm maama zəni daani mu. ²⁶ Kɔ na cana yira yam daa kalɔ nì, yira

yam maama wó tógi ya na cam dím kúntú donj mú. Kú daari daa kalú na ne zulè tún, yíra yam maama dí wó tógi ya na wúpólo mú.

²⁷ Abam maama yí Zezi Krisi yíra yam mú, yí á dídúba dídúba yí o je sún dwi téri téri mú. ²⁸ Kúntú tún, Zezi kógo kúm wónú, Wé kí nòónú maama o jógè ní mú. Dayigè tún yí Zezi túntúhna bam o títi na lí tún mú. Wé níjónhè bam maa sañi. Balú na kí bitò tún maa yí balú na brí Wé ciga kam tún. Kú wèlí dí balú na kí wo-kinkagíla tún, dí balú Wé na pé-ba dam sí ba ta maa pái yawúna náí yazurè tún, dí balú na zèni nòóna tún, dí balú na níi Wé tíntúhna yam banja ní tún, dí balú Wé Joro kúm na pái ba hòónú ta-ge tún. ²⁹ Kú nan dai ní dí maama mú yí Zezi túntúhna balú o títi deen na lí tún, kú dai dí maama mú yí Wé níjónhè, naa dí maama mú brí Wé ciga kam. Kú nan dai ní dí maama mú wai dí kí wo-kinkagíla. ³⁰ Kú nan dai dí maama mú Wé pé dam sí dí taá ma pái yawúna náí yazurè, naa dí maama mú Wé Joro kúm pé dí hòónú ta-ge, naa dí maama mú wai dí lwarí sí kuri dí brí nòóna. ³¹ Nan kwaanu-na sí á jonji Wé-pèera yalú na jigi kuri kú ja gaalí tún.

Kú daari, a nan lagi a brí abam wonjo kulú na tiini kú lana kú dwe dídi tún mú.

13

Sono na yí te tín

¹ Amú na manji a wai a hòónú nabiinè dwi téri téri taana, dí malesisim taani dí, yí a na ba jigi sono, kú nyi dí sòò mú a kía, níneeni ba na magi kwanja dí lojini yí tí kí sòò te tín. ² Amú na manji a jigi Wé-pèeri dílb na pái a wai a hòónú Wé yiyiu-hwe tún, yí a jigi yèno maama, yí a kwèri a ye ciga kalú maama na sègi nabiinè yigè ní tún, yí a na manji a jigi wu-dídúba dí Wé sí a taa wai a pái pweeru zanji tí je ní tí ve tí tó mé a na lagi tún, yí a na ba jigi sono, kú yí kafe mú. ³ Amú na manji a kwe a jijiguru maama a manji a pa yinigè tiinè, yí a ta kwèri a se sí ba kwe a yíra yam ba dí mini ní, yí a na ba jigi sono, kú ta manji kú ba jigi kuri kú pa-ní.

⁴ Sono tu jigi wu-zuru mú, yí o kí nòóna lanyirani. Sono tu ba jigi pusuha naa o magi o nyòónú, o nan ba jigi kamunni dí. ⁵ Sono tu ba kí kulú na wu manji tún, o nan ba beeri o títi yirani zènhé má. O nan jigi ban-pònu. Nòónú na kí-o lwarim, o ba kwe o kí o wónú. ⁶ Sono tu ba kí wúpólo dí wonjo kulú na yí baloró tún, o kí wúpólo dí wonjo kulú na yí ciga tín mú. ⁷ Sono tu wai o wó o wu wonjo maama banja ní, yí o jigi wu-dídúba dí tína dí wu-zuru wonjo maama banja ní.

⁸ Sono ba tíè. Wé yiyiu-hwe sílb nòóna na hòónú tún wó ba sí ké. Wé-pèeri dílb nòóna na maa hòónú ta-ge tún dí wó ba dí ké. Yèno dí wó ba kú ké. ⁹ Lele kúntú yèno kulú díbam na jigi tún yí cicoro mú. Wé yiyiu-hwe sílb dí na hòónú tún dí yí cícwèru mú. ¹⁰ Kú daari manja kalú Wé na wó ba fògi wènu maama Dí pa tí manji fasi tún, wo-cícwèru tím maama laan wó je mú.

¹¹ Manja kalú a na yí bu tún, a deen hòónú biim mú, yí a kwèri a bòní ní bu te, yí a jeeli ní bu te. Lele kúntú, a na kí nòónú tún, a kwe busòónú wènu tím maama a yagi mú. ¹² Lele kúntú, dí na lwarí Wé ciga kam te tín, kú taa nyi dí niu mú dí jigi dí níi kú wónú líirè líirè. Kú daari manja kam kúntú na yíè, dí laan wó ta náí jaja mú. Lele kúntú yèno kulú a na jigi tún yí cicoro mú. Manja kam kúntú ní, a laan wó ta ye wènu maama kuri a tíè, ní Wé na ye amú Dí tí te tín.

¹³ Kɔ daari wæənu tɪtɔ mu wɔ ta wɔra maŋa maama. Wæənu tɪntɔ mu yɪ wɔ-dɪdɔa dɪ tɪna dɪ sono. Kɔlɔ nan na dwe tɪ maama tɪn mu yɪ sono.

14

We yiyiu-ŋwe sɪm na zəni nɔɔna te tɪn

¹ Kuntu ŋwaantɪ, kwaantɪ-na sɪ á taá jɪgɪ sono, sɪ á daari á kwaantɪ á jonjɪ Wɛ-peera yalɔ DI Jorokum na paɪ nɔɔna tɪn á wɛli da, kɔ na dwe dɪdɪ sɪ á wanɪ á ŋɔɔntɪ Wɛ yiyiu-ŋwe. ² Nɔɔntɔ wɔlɔ na ŋɔɔntɪ ta-ge sɪm tɪn ŋɔɔntɪ dɪ Wɛ mu, sɪ kɔ daɪ dɪ nabiinɛ, ba na ba ni o taantɪ dɪm kuri tɪn ŋwaantɪ. Wɛ Joro kum mu paɪ o ŋɔɔntɪ wæənu tɪlɔ na sɛgɪ tɪn. ³ Kɔ daari nɔɔntɔ wɔlɔ na watɪ o ŋɔɔntɪ Wɛ yiyiu-ŋwe tɪn ŋɔɔntɪ o brɪ nabiinɛ mu, sɪ kɔ kwe-ba kɔ daari kɔ zəni-ba sɪ ba taa fɔgɪ ba zɪgɪ kɛŋkɛŋ dɪ pu-dɪa. ⁴ Wɔlɔ na ŋɔɔntɪ ta-ge sɪm tɪn, kɔ wɛli o tɪtɪ yɪrantɪ mu. Wɔlɔ nan na ŋɔɔntɪ Wɛ yiyiu-ŋwe tɪn, kɔ wɛli Zezi kɔgɔ kum maama mu.

⁵ Amu ya lagɪ sɪ abam maama taa watɪ á ŋɔɔntɪ ta-ge sɪm, a nan tiini a lagɪ sɪ á taá watɪ á ŋɔɔntɪ Wɛ yiyiu-ŋwe sɪm mu á dwe dɪdɪ. Bɛŋwaantɪ wɔlɔ na ŋɔɔntɪ Wɛ yiyiu-ŋwe tɪn tiini o jɪgɪ zənɛ o dwe wɔlɔ na ŋɔɔntɪ ta-ge tɪn, kɔ na daɪ nɪ nɔɔntɔ na wɔra sɪ o wanɪ o pipiri o taantɪ dɪm kuri sɪ kɔ zəni Zezi kɔgɔ kum maama. ⁶ Kuntu tɪn, a ko-biə-ba, amu na tu abam te, yɪ a na ŋɔɔntɪ ta-ge yɪrantɪ mu dɪ abam, bɛɛ nyɔɔrɪ mu á lagɪ á na? Kɔlɔ na wɔ wɛli abam tɪn mu yɪ a na ŋɔɔntɪ taantɪ dɪlɔ na wɔ pa á na vɪrɪm, naa dɪ pa á na yəno, naa a ŋɔɔntɪ Wɛ yiyiu-ŋwe, naa a zaasi abam Wɛ cɪga kam. ⁷ Dɪ nan kwe duduurɛ na yɪ wæənu tɪlɔ na ba jɪgɪ ŋwɪa tɪn dɪ ma maŋɪ dɪ nii: Nɔɔntɔ na jɪgɪ wuə o wui yɔɔ yɔɔ, naa o jɪgɪ kɔntɔ o magɪ yɔɔ yɔɔ, nɔɔna wɔ kɪ ta mu ba ni kɔ ywæəni? ⁸ Nɔɔntɔ nan na jɪgɪ jara nabɔntɔ o wui yɔɔ yɔɔ, nɔɔntɔ-nɔɔntɔ bá wanɪ o lwarɪ nɪ jara mu wɔra sɪ o nunjɪ o vu. ⁹ Kɔ nan yɪ bidwɪ mu dɪ n na ŋɔɔntɪ ta-ge yɪ nɔɔntɔ-nɔɔntɔ warɪ sɪ kuri o pipiri, nɔɔna wɔ kɪ ta mu ba lwarɪ n na te kɔlɔ tɪn kuri? Kuntu nan brɪ nɪ n ŋɔɔntɪ n yagɪ gaa wɔntɪ mu. ¹⁰ Taana dwi zanzan mu wɔ lɔgɔ banja nɪ, yɪ taantɔ-taantɔ tɛrɛ dɪ na ba jɪgɪ kuri dɪ pa dɪ tiinɛ. ¹¹ Nɔɔntɔ nan na ŋɔɔntɪ taantɪ dɪlɔ a na ba ni tɪn dɪ amu, kuntu brɪ nɪ dɪbam maama bale yɪ vɛrɛ mu da-tee nɪ. ¹² Kɔ nan yɪ kuntu mu dɪ abam dɪ, abam na lagɪ sɪ á jonjɪ pɛera yalɔ Wɛ Joro kum na paɪ tɪn, á nan kwaantɪ-na á jonjɪ pɛera yalɔ na wɔ zəni Zezi kɔgɔ kum sɪ kɔ zɪgɪ lanyɪrantɪ tɪn. ¹³ Kuntu ŋwaantɪ, abam wɔlɔ na watɪ o ŋɔɔntɪ ta-ge, sɪ o tiini o loori Wɛ sɪ DI pa o taa watɪ sɪ kuri dɪ o tea.

¹⁴ Amu na mɛ ta-ge sɪm a ma a warɪ Wɛ, kɔ yɪ a joro mu ŋɔɔna, sɪ amu tɪtɪ ba ni sɪ kuri. ¹⁵ Kɔlɔ na maŋɪ sɪ a kɪ tɪn mu yɪ sɪ a warɪ Wɛ dɪ a wɔbɔŋa maama dɪ a joro maama, sɪ a daari a taa leeni dɪ a wɔbɔŋa maama dɪ a joro maama a taa zuli Wɛ. ¹⁶ Kɔ nan na daɪ kuntu, yɪ n na mɛ ta-ge sɪm n ma n zuli Wɛ, yɪ nɔn-gaa na je o cɛgɛ, o bá wanɪ o ni sɪ kuri. Kuntu ŋwaantɪ, oó kɪ ta mu o tɔgɪ o sɛ nmɔ na zuli Wɛ te tɪn sɪ o dɪ ta nɪ «Amina»? ¹⁷ Nmɔ na zuli Wɛ te tɪn na maŋɪ kɔ lamma te, kɔ bá zəni nɔɔntɔ wɔm kuntu.

¹⁸ Kɔ na yɪ amu, a kɪ Wɛ le dɪ DI na pɛ-nɪ dam sɪ a taa ŋɔɔntɪ ta-ge sɪm a dwe abam maama tɪn. ¹⁹ Kɔ daari, a na wɔ Zezi kɔgɔ kum wɔntɪ, a tiini a lagɪ sɪ a taa maɪ taantɪ dɪlɔ ba na ni tɪn mu a ma ŋɔɔntɪ a brɪ-ba. A na ŋɔɔntɪ bitarɪ sɪnu má yɪrantɪ, kɔ garɪ a na ŋɔɔntɪ ta-ge sɪm bitarbiə mɔrr-fugɛ yɪ nɔɔntɔ-nɔɔntɔ ba ni sɪ kuri.

²⁰ A ko-biə-ba, á yí taá jɨgɨ bu-balwa wubɨŋa. Kɨ daari kɨ na yí lwarɨm jəgə nɨ, sɨ á taá nyɨ nɨŋɛnɨ bu-sɨsɨn na yəri lwarɨm kəm te tɨn, sɨ á pa á wubɨŋa bɨ Wɛ cwəŋə kam wɨnɨ. ²¹ Kɨ pɨpɨnɨ Wɛ tɔnɔ kɨm wɨnɨ kɨ wɨ:

«Amɨ Baŋa-Wɛ wú tɨŋɨ vərə,
sɨ ba ba ba ŋɔɔnɨ amɨ ni-taanɨ dɨm dɨ abam.

Baá ŋɔɔnɨ taanɨ dɨlɨ á na ba ni tɨn dɨ abam.

Nan dɨ kɨntɨ dɨ, á ta bá sɛ a ni.»

²² Kɨntɨ mɨ Wɛ maɨ ta-ge Dɨ maa bɨ Dɨ dam balɨ na wɨ sɛ-Dɨ tɨn tee nɨ, sɨ kɨ daɨ balɨ na sɛ-Dɨ tɨn tee nɨ. Kɨ daari Wɛ yiyiu-ŋwe sɨm mɨ bɨ Dɨ dam balɨ na sɛ-Dɨ tɨn tee nɨ, sɨ kɨ daɨ balɨ na wɨ sɛ-Dɨ tɨn tee nɨ. ²³ Kɨntɨ ŋwaanɨ, Zezi kɔgɔ kɨm maama na jeeri daanɨ, yí á maama na wura á ŋɔɔnɨ ta-ge, yí nɔɔnɨ wɨlɨ na maŋɨ o wɨ ni-sɨ naa balɨ na wɨ sɛ Wɛ tɨn na tu ba zɨ á wɨnɨ yí ba ba ni sɨ kuri tɨn, ba bá ta nɨ á co mɨ na? ²⁴ Abam maama nan na ŋɔɔnɨ Wɛ yiyiu-ŋwe á bɨ daanɨ, yí nɔɔnɨ wɨm kɨntɨ doŋ na tu o zɨ á wɨ, wɨntɨ wú lwarɨ nɨ Wɛ dam mɨ wɨ á tee nɨ. O na ni kɨlɨ maama tɨn wú pa o lwarɨ nɨ o ba jɨgɨ bura Wɛ tee nɨ, yí o kwəri o lwarɨ nɨ Wɛ lagɨ Dɨ dɨ o taanɨ. ²⁵ Wubɨŋa yalɨ maama ya na səgi o wɨnɨ tɨn laan wú ba ya lwarɨ jaja mɨ, yí o laan wú kɨ o yuu tɨga nɨ o zuli Wɛ, yí o sɛ nɨ Wɛ sɨnɨ Dɨ wɨ abam titari nɨ.

Zezi kɔgɔ kɨm na maŋɨ sɨ kɨ taa tɨŋɨ kɨ tɔgɨ cwe sɨlɨ tɨn

²⁶ A ko-biə-ba, abam na jeeri daanɨ sɨ á zuli Wɛ, á na maŋɨ sɨ á kɨ kɨlɨ tɨn mɨ tɨntɨ: Abam dɨdɨa mɨ wú zaŋɨ o pa ləŋə. Dɨdɨa dɨ ma zaŋɨ o bɨ Wɛ cɨga kam. Wɨdoŋ dɨ ma zaŋɨ o ta vɨrɨm dɨlɨ Wɛ na bɨrɨ o tɨn. Wɨwɨm dɨ ma zaŋɨ o ŋɔɔnɨ ta-ge, yí wɨdoŋ dɨ ma zaŋɨ o ta ta-ge sɨm kuri o bɨ á kɔgɔ kɨm. Wəənu tɨntɨ maama zəni Zezi kɔgɔ kɨm sɨ kɨ fɔgɨ kɨ zɨgɨ kəŋkəŋ. ²⁷ Abam badaara na lagɨ á ŋɔɔnɨ ta-ge sɨm, kɨ maŋɨ sɨ á taá yí bale naa batɔ yɨranɨ mɨ. Kɨ maŋɨ sɨ á taá zaŋɨ á ŋɔɔnɨ á daari á pa daanɨ mɨ, sɨ á dɨdɨa zaŋɨ o ta ŋwe sɨm kuri. ²⁸ Nɔɔn-nɔɔnɨ nan na təri á wɨnɨ sɨ o wantɨ o ta ŋwe sɨm kuri, balɨ ya na lagɨ ba ŋɔɔnɨ-sɨ tɨn maŋɨ sɨ ba yagɨ mɨ, sɨ ba na wɨ ba yɨranɨ, sɨ ba taa ŋɔɔnɨ-sɨ dɨ Wɛ. ²⁹ Kɨ daari, kɨ na yí balɨ na ŋɔɔnɨ Wɛ yiyiu-ŋwe sɨm tɨn, kɨ maŋɨ sɨ bale naa batɔ mɨ zaŋɨ ba ŋɔɔnɨ dɨdɨa dɨdɨa, sɨ badaara bam taa cəgə, sɨ ba laan bwe ba nɨi sɨ yí cɨga mɨ naa vwan mɨ. ³⁰ Wɛ na vɨrɨ nɔɔnɨ dɨdɨa Dɨ cɨga kam balɨ na je ba cəgi tɨn wɨnɨ sɨ o ta o bɨ Zezi kɔgɔ kɨm, kɨ maŋɨ sɨ wɨlɨ na zɨgɨ o ŋɔɔnɨ Wɛ yiyiu-ŋwe sɨm tɨn mɨ pu o nɨ, sɨ o daari sɨ wɨdoŋ wɨm ta-ka. ³¹ Kɨntɨ tɨn, abam maama wai á ŋɔɔnɨ Wɛ yiyiu-ŋwe sɨm dɨdɨa dɨdɨa, sɨ kɨ pa á zaasɨ Wɛ cɨga kam da-tee nɨ, sɨ á taá fɔgɨ á zɨgɨ kəŋkəŋ. ³² Balɨ na jonɨ dam Wɛ Jorokɨm tee nɨ sɨ ba taa ŋɔɔnɨ Wɛ yiyiu-ŋwe sɨm tɨn wai ba tɨtɨ ba jaana maŋa kalɨ ba na wura ba ŋɔɔnɨ-sɨ tɨn. ³³ Wɛ lagɨ sɨ wonɔ maama taa tɔgɨ cwəŋə mɨ dɨ yazurə, sɨ Dɨ ba lagɨ yɔɔ yɔɔ kəm.

³⁴ Abam na kikili daanɨ sɨ á zuli Wɛ, kɨ maŋɨ sɨ kaana taa je cɨm mɨ sɨ ba taa cəgə. Mɨ kɨ na yí te Zezi kɔgɔ kɨm jəgə maama nɨ. Ba ba jɨgɨ cwəŋə sɨ ba da ba ŋɔɔnɨ. Kɨ maŋɨ sɨ ba sɛ baara bam, nɨ Wɛ cullu tɨm na maŋɨ tɨ bɨrɨ te tɨn mɨ. ³⁵ Ba na lagɨ sɨ ba lwarɨ wonɔ kɨlɨ kuri, ba maŋɨ sɨ ba bwe ba banna mɨ sɔŋɔ nɨ, sɨ kɨ wɨ maŋɨ sɨ kaanɨ zaŋɨ o ŋɔɔnɨ á kikilə kam wɨnɨ. ³⁶ Abam bɨŋɨ á paɨ Wɛ taanɨ dɨm nɨŋɨ abam te mɨ na? Mɨ naa á bɨŋɨ á paɨ abam yɨranɨ mɨ ye Wɛ taanɨ dɨm na?

³⁷ Abam wɨlɨ na bɨŋɨ nɨ o yí Wɛ niŋonɨ naa o jonɨ Wɛ Joro kɨm pɛeri tɨn maŋɨ sɨ o taa ye nɨ, amɨ na pɨpɨnɨ kɨlɨ a pa abam tɨn yí dɨ Yuutu

wom kwərə mu. ³⁸ Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na vɛn amɔ na pɔpɔnɔ kulɔ tɛn, Wɛ dɛ wɔ vɛn kɔntɔ tɛ.

³⁹ Kɔntɔ, a ko-biə-ba, kwaanɛ-na sɛ á taá nɔɔnɔ Wɛ yiyiu-nwɛ sɛm. Á nan yɛ zanɔ á cɛ balɔ na nɔɔnɔ ta-ge sɛm Wɛ Joro kɔm na pɛ tɛn. ⁴⁰ Nan taá kɛ-na wɔɔɔ maama sɛ kɔ taa tɔɔi cwəɔɔ nɛ kɔ na manɔ te tɛn.

15

Wɛ kwər-ywəɔə kalɔ Zezi tɛntɔɔna bam na brɛ tɛn

¹ A ko-biə-ba, a lagɛ sɛ a pa á guli Wɛ kwər-ywəɔə kam a na manɔ a tɔɔlɔ dɛ abam tɛn mu. Abam manɔ á sɛ-ka, yɛ á kɛ á wɔ-dɛdɛba á fɔɔɔ á zɛɔ kəɔkəɔ. ² Amɔ na pɛ á lwarɛ Wɛ kwər-ywəɔə kam te tɛn, á na wɔ joori ka kwaga nɛ, Wɛ wɔ vɛn abam DI yagɛ kantɔ nɔɔnɔ mu. Kɔ na dai kɔntɔ, á na sɛ Zezi Krisi te tɛn yɛ kafe mu.

³ Wɛ cɛga kalɔ na dwe maama tɛn mu yɛ kalɔ amɔ na dɛ yigə a jonɔ yɛ laan daari a brɛ abam tɛn. Kantɔ mu tɛntɔ: Zezi Krisi tɛɔɔ dɛbam lwarɛm nɔɔnɔ mu, nɛ Wɛ tɔnɔ kɔm na manɔ kɔ ta te tɛn.

⁴ Ba ma kɛ-o bɔɔnɔ nɛ.

Da yatɔ dɛ nɛ o ma joori o bi o yagɛ tɔvɛnɛ, nɛ Wɛ tɔnɔ kɔm na manɔ kɔ ta te tɛn.

⁵ O na bi tɛn, o ma pa Pɛyɛrɛ na-o, yɛ o tɛntɔɔna fugə-bale bam maama dɛ na-o. ⁶ Kɔntɔ kwaga nɛ, o ma brɛ o tɛtɛ o karabiə zanzan bɛdɛwɛ banɔ nɛ, bantɔ dwe nɛ nɔɔnɔ biə yanu (500). Nɔɔnɔ bam kɔntɔ badaara zanzan ta nɔɔ, ba finfin yiranɛ mu tɛga. ⁷ Zakɛ dɛ ma na-o, yɛ o daari o pa o tɛntɔɔna bam maama na-o.

⁸ Kɔntɔ kwaga nɛ, o laan ma pa amɔ na nɔɔ dɛ bu wɔlɔ ba na lɔga yɛ o lɔra manɔ ta wɔ yɛ tɛn dɛ na-o. ⁹ Bɛnɔɔnɔ amɔ tiini a muri Zezi tɛntɔɔna bam maama wɔntɛ. A ya brɛ a wɔ manɔ sɛ ba taa bə-nɛ nɛ Zezi tɛntɔɔnɔ, a dɛɛn na bɛɛsɛ Zezi nɔɔnɔ bam tɛn nɔɔnɔ. ¹⁰ Wɛ nan na kɛ-nɛ yu-yonɔ tɛn mu pɛ a yɛ a na yɛ wɔlɔ zɛm tɛn. DI na kɛ-nɛ yu-yonɔ te tɛn dai kafe. Amɔ tiini a tɔɔnɔ Wɛ tɛntɔɔna yam a dɛwani DI tɛntɔɔna bam maama. Kɔ nan dai a tɛtɛ dam nɔɔnɔ mu a wai a tɔɔnɔ. Kɔ yɛ Wɛ na kɛ-nɛ yu-yonɔ yɛ DI dam dɛm wɔ amɔ tee nɛ tɛn nɔɔnɔ mu.

¹¹ Dɛbam balɔ na yɛ Zezi tɛntɔɔna tɛn maama yəni dɛ brɛ cɛga dɛdɛba mu. Kɔ na yɛ amɔ na brɛ kulɔ tɛn, naa bantɔ dɛ na brɛ kulɔ tɛn, kɔ yɛ cɛga kalɔ abam na sɛ tɛn mu.

Twa biim taanɛ

¹² Dɛbam maama na tɔɔlɔ Wɛ kwərə kam te tɛn, dɛ tɔɔlɔ dɛ brɛ nɔɔnɔ nɛ Zezi Krisi bi o yagɛ tɔvɛnɛ mu. Bɛɛ nan mu yɛ abam badonnə te á wɛ, twa biim tərə? ¹³ Kɔ ya na yɛ cɛga nɛ twa biim tərə, kɔ brɛ nɛ Zezi Krisi tɛtɛ dɛ wɔ bi mu. ¹⁴ Wɔntɔ nan ya na wɔ bi, dɛbam kwər-tɔɔla kam yɛ kafe mu, abam dɛ na kɛ á wɔ-dɛdɛba dɛ ka te tɛn dɛ ya yɛ kafe mu, ¹⁵ yɛ dɛbam dɛ na brɛ Wɛ cɛga kam te tɛn ya yɛ vwan mu, dɛ na yəni dɛ brɛ nɔɔnɔ nɛ Wɛ mu bi Zezi Krisi DI pa o yagɛ tɔvɛnɛ tɛn nɔɔnɔ. Twa biim nan ya na sɛm dɛ tərə, kɔ brɛ nɛ Wɛ wɔ bi Zezi mu. ¹⁶ Kɔntɔ tɛn, twa biim ya na tərə, kɔ brɛ nɛ Zezi Krisi tɛtɛ dɛ manɔ o wɔ bi mu. ¹⁷ Wɔntɔ nan ya na wɔ bi o yagɛ tɔvɛnɛ, kɔ brɛ nɛ abam na kɛ á wɔ-dɛdɛba dɛ-o te tɛn yɛ kafe mu, yɛ á lwarɛm dɛm ya ta wɔ á yuu nɛ mu. ¹⁸ Kɔ nan ta brɛ nɛ, balɔ na sɛ Zezi Krisi yɛ ba laan tɛ tɛn ya wɔ ga nɔɔnɔ Wɛ tee nɛ. ¹⁹ Kɔ na yɛ lɔgɔ banɔ nɔɔnɔ kantɔ yiranɛ, yɛ kɔ dai nɛ kulɔkulɔ nɔɔnɔ mu dɛbam jɛɔ tɛna Zezi Krisi

tee ni, ku bɔɔ ni dɔ yi balu na tiini ba yi yinigæ tiinæ tun mu nɔɔna maama tee ni.

²⁰ Ku nan sɔni ku yi cɔga mu: Zezi Kɔri bi o yagɔ tɔɔni. Wuntu mu yi wulu na de yigæ o bi o vu We te, si ku bɔɔ ni balu di na tigɔ tun wu bi ba yagɔ tɔɔni. ²¹ Tɔɔni zigɔ nabiinu didba yira ni mu di ba lugu bana. Ku nan ta yi bidwi mu di twa biim di, nabiinu didba di mu jaani twa biim o ba. ²² Nabiinæ maama na yi Adambiæ tun nwaani mu te di maama twa ni wuntu te. Ku nan ta yi kontu don mu di balu maama na nwi di Zezi Kɔri tun, bantɔ di wu bi ba yagɔ tɔɔni. ²³ Nɔɔnu maama di o jægæ mu. Zezi Kɔri mu de yigæ o bi o vu We te. Ku daari balu na yi o nɔɔna tun di wu bi manja kam o na wu jooɔi o ba tin mu. ²⁴ Kontu kwaga ni mu lugu bana wono maama laan wu ti. Manja kam kontu ni mu Zezi Kɔri wu cɔgi wænu tlu maama na jigɔ dam nabiinæ bana ni tun, ku na yi weyuu didæera naa tga bana didæera maama, o pa ba dam dum laan ti. O ma wu daari o kwe wono kulɔ maama o na di paari ku bana ni tun o ki o Ko We jɔɔa ni. ²⁵ Ku nan fun mu si Zezi di paari, si ku taa ve manja kam We na wu ki o duna maama o ne kuri ni tun. ²⁶ Tɔɔni nan mu yi dum wulu o na wu cɔgi o ma kweeli tun. ²⁷ We tɔɔɔ kum tagɔ ku wi: «We ki wænu maama wum ne kuri ni mu si o taa te ti maama.» Ku nan na wi, o taa te wænu maama tun, ku dai ni o te We titi di mu o wæli da. Ku yi We mu kwe wænu tun maama DI ki Zezi dam kuri ni. ²⁸ Ku daari manja kalɔ Zezi na wu ba o taa te wænu maama tun, wum titi na yi We Bu tun wu kwe o titi o pa o Ko We. Beɔnwaani We yi dilu na manɔ DI ki wænu maama DI Bu wum dam kuri ni tun mu. Kontu tun, We mu te wænu maama di DI dam maama.

²⁹ A nan bɔɔni nɔɔna balu na yæni ba pai ba miisi-ba na wuni ba twa nwaani tun wono á nii. Ba na ba bɔɔni ni twa biim wura, beɔnwaani mu yi ba pai ba miisi-ba na wuni twa bam nwaani? ³⁰ Twa biim nan ya na tæɔ, beɔnwaani mu yi dibam ba kwarɔ fɔɔni si di yaari di ti We nwaani manja maama? ³¹ A ko-biæ-ba, de maama amu yæni a tɔgi tɔɔni te mu a kea. Ku yi cɔga mu. Amu tiini a jigɔ wupolo di abam á na nwi di di Yuutu Zezi Kɔri tun nwaani. Mu ku kuri a tagɔ kontu. ³² Efæzi ni ba ki amu nɔɔni kagɔ-vara na cinɔ si ba ja nɔɔna te tun mu. Amu na se si a yaari kontu tun, ku ya na yi lugu bana nwa kantɔ yiranɔ má nwaani mu, beɔ nyɔɔɔ mu aá na? Twa biim nan ya na tæɔ, di ya wu ta ni nɔɔna badaara na te te ba wi: «Pa-na di taá di si di daari di taá nyɔɔ, si di jwa yi twa mu.»

³³ Yi pa-na ba ganɔ abam si á tusi. Ku yi cɔga mu ni: «Nmɔ na tɔgi di nɔn-balwaarɔ, baá sugɔ-m ba pa n di ki kæm-balwaarɔ mu.» ³⁴ Pa-na á wubɔɔa jooɔi ya taa tɔgi cwæɔ, si á daari á yagɔ kæm-lwaanɔ tun. Abam badaara ta yæni We. A tagɔ kontu, si ku pa cavura mu zu abam.

Nɔɔna na wu bi ba yagɔ tɔɔni di yira yalu tin

³⁵ Abam didba wat o bwe ni: «Kuu ki ta mu si twa bi? Ba nan na jooɔi ba bi, ba yira wu ta yi tita mu?»

³⁶ Nmɔ wubɔɔa mu muri na? N na kwe wono n du tga ni, ku manɔ si ku puli mu ku nunɔi, ku daari si ku bu wum pɔ. ³⁷ Nmɔ na dugɔ kulɔ, di kulɔ na wu puli ku nunɔi tun ba nyɔ daani. Nmɔ na kwe kulɔ n du tun, ku na yi mina naa ku zi yi wo-duuru tlu dwi maama, ti yi wo-dwæ má mu n dugæ. ³⁸ Wo-dwi dum nan na nunɔi, We mu wu pa-di di yira, ni DI na lagɔ te tun. We nan ta wu pai wo-dwi maama nyɔnyugɔ, ku manɔ di wo-dwi dum titi na yi te tun.

³⁹ Kɔ nan dai ni wænu tɔlv maama na ŋwi tin ya-nwana mu yi bidwi. Nabiinæ di vara di zunæ di kale maama jigi ya-nwana yira yira mu. ⁴⁰ Weyuu wænu di wɔra mu, yi tɔga baŋa wænu di wɔra. Weyuu wænu tum di jigi ti lam mu, yi tɔga baŋa wænu tum di jigi ti lam. ⁴¹ Wia kam di jigi ka lam mu, yi cana kam di jigi ka lam. Calicwi sum di maa jigi si lam, yi si lam dum nan dai bidwi.

⁴² Wænu tintv maama nan bri twa biim na yi te tin mu. Nɔɔnv na tɔga, o yira yam ba na ki tin yi yira yalv na wɔ pɔ tin mu. Kɔ daari o yira yalv na wɔ bi ya yagi tɔvni tin daa bá pɔ maŋa di maŋa. ⁴³ Yira yalv ba na ki tɔga ni tin ba jigi lam, yi yalv na wɔ bi tin wɔ ta jigi lam zanzan. Yira yalv ba na ki tin bwænæ, yi yalv na wɔ bi tin wɔ ta dana. ⁴⁴ Yira yalv ba na ki tɔga ni tin yi lɔgv baŋa ŋwia kam nyim mu, kɔ daari yalv na wɔ bi tin yi ŋwi-dɔŋa kalv We Jorokum na wɔ pa dibam tin nyim mu. Lɔgv baŋa yira yam na wɔra tin, We ŋwi-dɔŋa kam yira yam di wɔra mu. ⁴⁵ Kuntu mu kɔ pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔni kɔ wi: «Pulim ni tin We ki Adammu DI pa o jigi lɔgv baŋa yira yi o ŋwi.» Kɔ daari Zezi mu yi Adam wɔlv na kweeli tin, yi o jigi Joro kɔ na pai nabiinæ ŋwi-dɔŋa tin. ⁴⁶ Kɔ nan yi lɔgv baŋa ŋwia kam mu tui yigæ, yi We-sɔŋo ŋwi-dɔŋa kam laan saŋi ka ba. ⁴⁷ We me tɔrv mu DI ki nabiinu wɔlv na tu yigæ tin. Kuntu ŋwaani wɔntv yi lɔgv baŋa nyim mu. Kɔ daari nabiinu wɔlv nan na tu kwaga tin nuŋi We-sɔŋo mu. ⁴⁸ Lɔgv baŋa nɔɔna bam maama nyi di We na me tɔrv DI ki nɔɔnv wɔlv dayigæ tin mu. Nɔɔna balv maama nan na yi We-sɔŋo nyim tin nyi di wɔlv na nuŋi We-sɔŋo tin mu. ⁴⁹ Nuneeni dibam na jigi lɔgv baŋa nɔɔnv wɔm nyinyɔgv tin, de wɔra dí wɔ ba dí taá jigi We-sɔŋo nɔɔnv wɔm di nyinyɔgv.

⁵⁰ A ko-biæ-ba, a lagɔ a ta a bri abam ni, dí lɔgv baŋa yira yam bá wani ya na jɔŋæ je We paari dum wɔni. Yira yalv na wɔ pɔ tin bá wani ya maŋi di ŋwia kalv na ba ti tin. ⁵¹ Fɔgi-na á cægi, si a ta We cɔga kalv ya na sægi tin a bri abam. Dibam maama bá ti dí ti si Zezi laan ba. Dí nan na tɔga naa dí ta wɔ tigi di, dibam maama yira yam wɔ lani mu. ⁵² Kɔv da kɔ ki yibɔgisa wɔni mu, maŋa kam ba na wɔ wu kweelim nabɔnɔ kum tin. Nabɔnɔ kum na wugæ, twa wɔ bi ba zaŋi di yira yalv na ba pɔe tin, yi dibam di yira wɔ lani. ⁵³ Benwaani, dibam yira yalv na wɔ pɔ tin maŋi si ya lani ya ji yalv na bá pɔ tin mu, si dí yira yalv tɔvni na wai tin lani ya ji yalv tɔvni na bá wani tin. ⁵⁴ Kuntu maama na kia, kɔ laan wɔ pa kɔlv na pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔni tin ki, ni kɔ na maŋi kɔ ta te kɔ wi: «We wani tɔvni di di dam dum maama.»

⁵⁵ «Tɔvni, n dam dum daa bæe?

N daa n wɔ wani n cɔgi nɔɔna na?»

⁵⁶ Kɔ yi lwarim ŋwaani mu tɔvni jigi dam si di cɔgi nɔɔna. Lwarim di nan ne di dam We cullu tum vɔv ŋwaani mu. ⁵⁷ Dí nan ki We le di DI na pai dibam wɔnɔ dí Yuutu Zezi Krisi ŋwaani si dí wani tɔvni di di dam dum maama tin.

⁵⁸ Kuntu tin, a ko-bu-sonnu-ba, fɔgi á zigɔ-na kɔŋkɔŋ di pu-dia, si á ce di dí Yuutu titɔŋa yam maŋa maama, di á na ye ni titɔŋa yalv maama á na tɔŋi á pa dí Yuutu wɔm tin na dai kafe tin ŋwaani.

16

Ba na lagɔ sæbu si ba ma zæni We nɔɔna te tin

¹ Kɔ daari kɔ na yɛ sɛbu kɔlɔ á na laɪ á maa zɛni Wɛ nɔɔna bam tɪn, á taá kɪ nɪnɛni amɔ na maɪɪ a brɪ Zezi kɔɔɔ kɔlɔ na wɔ Galatɪ tɪ-niə yam nɪ sɪ ba taa kɪ te tɪn. ² Siun dɛ maama na yɛə, sɪ nɔɔnɔ maama lɪ sɛbu kɔlɔ o na nɛ tɪn wɔnɪ o tɪɲɪ, sɪ amɔ na tuə, sɪ á daa yɛ taá zɪɣɪ á laɪ sɛbu. ³ Amɔ na tu abam te, abam na lɪ nɔɔna balɔ tɪn, a laan wó la tɔnɔ a tɔɲɪ-ba dɪ á sɛbu kɔm sɪ ba ja vu Zeruzalem. ⁴ Kɔ nan daa na maɪɪ sɪ amɔ tɪtɪ mɔ vu, dɪ wó tɔɣɪ daanɪ dɪ vu.

Pooli na lagɪ sɪ o na Korenti tiinə bam te tɪn

⁵ A lagɪ sɪ a da Masɪdɔbanɪ mɔ, sɪ a laan daari a ba abam te. ⁶ A na tu abam te, a lagɪ sɪ a daanɪ fɪn mɔ, dɛdɔɲɪ aá tɪ waarɔ mɪmaɲa kam dáanɪ. Kɔntɔ kwaga nɪ, á laan wó wanɪ á zɛni-nɪ sɪ a vu a daa na wó vu mɛ tɪn. ⁷ Amɔ ba lagɪ sɪ a wuuri a ba abam te maɲa fɪnfɪn, sɪ a joorɪ a viiri. Wɛ nan na sɛ, amɔ ya lagɪ sɪ a ba a daanɪ abam tee nɪ mɔ. ⁸ A nan lagɪ a maɪɪ Efɛɛzi nɪ mɔ sɪ kɔ vu kɔ yɛ Pantikoticandɪə kam maɲa. ⁹ Bɛɲwaanɪ Wɛ pɔrɪ cwɛɲə lanyɪranɪ Dɪ pa-nɪ, sɪ a tiini a tɔɲɪ Dɪ tɪtɔɲa yo seenɪ. Nɔɔna zanzan nan mɔ wɔra ba kwaana sɪ ba cɪ a yigə.

¹⁰ Timoti nan na tu abam te, sɪ á jeer-o lanyɪranɪ sɪ kɔ yɛ pa fɔbɔnɪ taa jɣ-o. Bɛɲwaanɪ o dɪ tɔɲɪ dɪ Yuutu tɪtɔɲa yam mɔ nɪ amɔ te. ¹¹ Nɔɔn-nɔɔnɔ yɛ zaɲɪ o goon-o. Kwaanɪ-na sɪ á wɛl-o o cwɛɲə kam vɛɲə wɔnɪ, sɪ o wanɪ o vu dɪ yazurə o ba amɔ te. Amɔ dɪ dɪ ko-biə bam nan nii-o cwɛɲə nɪ sɪ o ba.

¹² Kɔ nan na yɛ dɪ ko-bu Apolɔsɪ, amɔ tiini a loor-o mɔ sɪ o tɔɣɪ dɪ dɪ ko-biə bam o ba abam te. Nan dɪ kɔ dɪ, o ta wɔ lɪ wɔbɔɲa sɪ o ba lele. O nan na nɛ cwɛɲə maɲa kalɔ tɪn, oó ba.

Tiim kwərə

¹³ Taá cɔ-na á tɪtɪ, sɪ á zɪɣɪ kɛɲkɛɲ Wɛ cwɛɲə kam wɔnɪ. Taá jɣɪ-na baari dɪ dam. ¹⁴ Á taá kɪ-na wɔɲo maama dɪ sono.

¹⁵ A ko-biə-ba, á maɪɪ á ye Sɪtefanasɪ dɪ o sɔɲo tiinə na tɔɣɪ Wɛ te tɪn. Bantɔ mɔ dɛ yigə ba sɛ Zezi Akayɪ nɪ, yɛ ba sɛ ba tɔɲɪ ba zɛni Wɛ nɔɔna bam dɪ ba wɔ maama. ¹⁶ Kɔntɔ tɪn, a loori abam sɪ á sɛ nɔɔna bam kɔntɔ dwɪ nɪ, dɪdaanɪ balɔ maama na tɔɲɪ Wɛ tɪtɔɲa yam nɪ bantɔ te tɪn.

¹⁷ Amɔ jɣɪ wɔpɔlo dɪ Sɪtefanasɪ dɪ Fɔtunatusɪ dɪ Akayikusi na tu amɔ te tɪn. Bantɔ mɔ pɛ a wɔ lwarɪ nɪ abam tərə. ¹⁸ Bantɔ mɔ pɛ a jɣɪ wɔ-zuru, nɪ ba na pɛ abam dɪ jɣɪ wɔ-zuru te tɪn. Kɔntɔ, kɔ maɪɪ sɪ á taá nɣɪ nɔɔna bantɔ dwɪ.

¹⁹ Zezi kɔɔɔ kɔm maama Azitɪ-niə yam wɔnɪ tɪn jɔɔnɪ abam. Akwila dɪ Prisili dɪ Zezi kɔɔɔ kɔlɔ na jeeri ba sɔɲo nɪ tɪn dɪ jɔɔnɪ abam lanyɪranɪ dɪ Yuutu Zezi yɪrɪ nɣwaanɪ. ²⁰ Dɪ ko-biə bam maama dɪ jɔɔnɪ abam.

Á taá jɔɔnɪ daanɪ lanyɪranɪ dɪ sono dɪ wɔ-pɔɲo.

²¹ Amɔ Pooli mɔ jɔɔnɪ abam. A tɪtɪ laan mɔ pɔpɔnɪ tɪntɔ dɪ a jɪɲa.

²² Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na ba soe dɪ Yuutu wɔm tɪn, Wɛ wó cɔɣɪ kɔ tu. Marana ta!

²³ Dɪ Yuutu Zezi wó pa abam yu-yoɲo.

²⁴ Amɔ soe abam maama dɪ na nɣwɪ dɪ Zezi Krisi tɪn nɣwaanɪ.

Tɔnɔ kuls Pooli na pɔpɔni o pa KORENTI TIINɔ o ki bile tun

Tɔnɔ kuls Pooli na pɔpɔni o pa Korenti tiinɔ o ki bile tun na bri dɔbam kuls tun mu tuntu

Ku loori Pooli na pɔpɔni tɔnɔ kum kontu o pa We nɔɔna balu na wu Korenti ni tun, ba wu nɔɔna badaara ya cɔgi Pooli wu, yi ba vun ni Pooli suni o yi Zezi Krisi tintuɔnu.

Pooli nan kaani-ba, yi o pa ba lwarti ni o soe-ba yi o lagɔ si ba fɔgi daani.

O de yigɔ o bri o na yaari te, di We na zɛn-o te tun (1:1-11).

O laan ma bri cam dilu na wu wum di bantɔ titari ni tun wɔɔɔ, di Zezi na pe-o ni si o ma kaani-ba te tun. O bri-ba kontu, beɔwaani o ya maɔi o bwe-ba zanzan tɔnɔ kudɔɔ wɔni, yi o nan jigi wɔpolo zanzan di o bwem dum na pe ba lani ba wuru ba yagi kɛm-balwaaru tun (1:12—7:16).

Pooli nɔɔni sɛbu-lu wɔɔɔ ba na ki We nɔɔna balu na zɔuri Zude ni yi ba yi yinigɔ tiinɔ tun nɔwaani. O loori-ba si ba pa di ba wu-yoɔɔ mu (pɔɔrum 8-9).

Pooli laan ma bagɔ balu na ba se ni wum yi We tintuɔnu tun, o bri ni nɔɔna bam kontu fɔgi vwan mu (pɔɔrum 10-13).

¹ Amu Pooli wulu We na kuri di DI titi wubuɔa si a taa yi Zezi Krisi tintuɔnu tun mu pɔpɔni tɔnɔ kontu, yi di ko-bu Timoti mu tɔgi o wɛli-ni. Di pɔpɔni si di pa abam balu na yi We kɔɔ kum wu nɔɔna yi á zɔuri Korenti ni tun, ku wɛli di We nɔɔna maama balu na zɔuri Akayi tɔni dum maama ni tun.

² Dí Ko We di di Yuutu Zezi Krisi wu pa abam yazurɔ di yu-yoɔɔ.

We na tiini DI zɛni dɔbam te tun

³ Pa-na di ki We le. Duntu mu yi di Yuutu Zezi Krisi Ko, yi DI yi dɔbam Ko wulu na jigi dɔbam nɔwaɔa tun. Dí maa yi We dilu na zɛni nɔɔna si ba bicara taa zurɔ maɔa tun. ⁴ Dí na wu yaara yalu maama wɔni, duntu mu yɛni DI pa di bicara zurɔ, si ku pa di wani di zɛni balu di na wu yaara dwi maama wɔni tun si ba di bicara taa zurɔ, ni We na zɛni dɔbam di te tun. ⁵ Zezi Krisi na yaari zanzan tun, dɔbam di tɔgi di na yaara yantɔ doɔ mu. Dí nan na nɔwi did-o tun, di ta wu tɔgi di na zɛnɔ We tee ni, nɔnɛni DI na zɛni Zezi Krisi lanyirani te tun. ⁶ Kontu nɔwaani, dɔbam na wu yaara wɔni, ku yi si ku zɛni abam mu si á bicara taa zurɔ, si á daari á taá tɔgi We cwɛnɔ lanyirani. We nan na pe dɔbam di bicara zurɔ, ku yi si abam di na zɛnɔ yantɔ doɔ mu, si á wani á na dam á vɔ á wu á zigi kɛɔkɛɔ yaara yam wɔni, ni dɔbam di na ne yaara te tun. ⁷ Kontu, dɔbam jigi tɔna di abam, beɔwaani di ye ni, abam na tɔgi á na dɔbam yaara yam doɔ tun, á di wu tɔgi á na zɛnɔ We tee ni.

⁸ Dí ko-biɛ-ba, di lagɔ di pa abam lwarti yaara yalu maama di na ne Azi tɔni dum ni tun mu. Di na ne cam dilu tun tiini di dana di dwe dɔbam, yi di yaá buɔi ni di wu ga di nɔwa. ⁹ Dí nan na zigi tɔni yigɔ ni kontu tun, ku yi si ku pa di daa yi taá tɔgi di titi dam mu, si di daari di ki di wu-didɔa di We dilu na jigi dam DI pai nɔɔna bi ba yagi tɔni tun. ¹⁰ We nan mu vri dɔbam yaara yalu na cana ni tɔni te tun wɔni, yi DI ta wu vri

dibam kontu donj mu. Dí maa jigɔ tɔna We tee ni, ni DÍ ta wó vrɔ dibam tɔɔni juja ni. ¹¹ Abam nan wó zəni dibam dɔ á na wó loori We á pa dibam tɔn. Kontu, nɔɔna zanzan na loori We, kɔ pa dí na zənə, kɔ nan wó pa nɔɔna zanzan dɔ kɔ We le, dɔ DÍ na jonji ba loro kɔm ba na loori dibam ŋwaani tɔn.

Woŋo kɔlɔ ŋwaani Pooli na ləni o wɔbɔŋa sɔ o daa yɔ ve ba te tɔn

¹² Dibam na jigɔ wɔpɔlo tɔn, kɔ yɔ sɔ dí ye dí bɛcarɔ ni, ni dí tɔɔi cwəŋə dɔ wɔ-pɔŋo mu, dɔ dí na brɔ dí wɔ dɔ abam te tɔn. Kɔ nan yɔ We mu zəni dibam yɔ dí yɔ kontu. Kɔ dɔ dɔ nabiinə swan, kɔ yɔ We zaani dɔm ŋwaani mu dí tɔɔi cwəŋə kontu donj nɔɔna maama yigə ni, kɔ na dwe dɔdɔ abam yigə ni. ¹³ Dí na pɔpɔni kɔlɔ dí pa abam tɔn ba jigɔ wo-səgɔru. Á wó wani á karɔm yɔ á ni tɔ kuri. ¹⁴ Abam nan ni dibam na kɔ kɔlɔ tɔn finfin yɔrɔni mu. Amɔ nan jigɔ tɔna ni á wó ba á ni kɔ kuri fast fast, sɔ de dɔm dí Yuutu Zezi Krisi na wó joori o ba tɔn, sɔ abam laan taá jigɔ wɔpɔlo dibam ŋwaani, ni dibam dɔ na jigɔ wɔpɔlo dí abam te tɔn.

¹⁵⁻¹⁶ Amɔ na tiini a jigɔ abam cɔga kontu tɔn, a ya de yigə a bɔŋi sɔ a ba abam te mu, sɔ a daari a ke a vu Masɔdɔbani, sɔ a na zɔɔi da a maa joorə, sɔ a daa ta tɔɔi á te, sɔ kɔ pa á na zənə kuni bɔle. Kontu á laan ya wó wani á wəli-nɔ sɔ a ke a vu Zude. ¹⁷ Amɔ na bɔŋi sɔ a ba yɔ a wó wani a na cwəŋə tɔn, á paɔ sɔ amɔ yɔ niə yale yale tu mu na? Amɔ na yəni a bɔŋi sɔ a kɔ kəm dɔlɔ tɔn, á paɔ sɔ kɔ yɔ amɔ tɔtɔ yɔrɔni zənə ŋwaani mu na? Abam bɔŋi ni amɔ yɔ wɔlɔ na yəni o wɔ eɛn yɔ o joori o wɔ aye tɔn mu na? ¹⁸ We nan yɔ cɔga tu yɔ DÍ ye ni dibam na tɔ kɔlɔ dí brɔ abam tɔn dɔ niə yale, ni nɛɛni eɛn dɔ awo na gwaani daani te tɔn. ¹⁹ Dibam nan na brɔ abam We cɔga kam te tɔn, amɔ dɔ Siliven dɔ Timoti pɛ á lwarɔ Zezi Krisi wɔlɔ na yɔ We Bu wɔm tɔn na yɔ te. Wɔntu dɔ niə yale yale tu. Wɔntu nan mu yɔ wɔlɔ na wɔ eɛn yɔrɔni tɔn. ²⁰ Zezi na wɔ eɛn tɔn, dí manɔ sɔ dí lwarɔ ni We na goni ni sɔ DÍ kɔ kɔlɔ maama DÍ pa dibam tɔn yɔ cɔga mu. Kontu ŋwaani mu, dí na yəni dí warɔ We, dí tɔɔi Zezi Krisi ŋwaani dí wɔ «Amina», sɔ kɔ pa We taa jigɔ zulə dibam tee ni.

²¹ Kɔ yɔ We mu paɔ dibam dɔ abam maama zɔɔi kəŋkəŋ Zezi Krisi tɔɔim dɔm wɔntu. Kɔ ta yɔ dɔntu mu kuri dibam sɔ dí taá yɔ DÍ tɔntɔŋna. ²² We ma kɔ DÍ Joro kɔm dí bɛcarɔ ni sɔ kɔ brɔ ni dí yɔ DÍ nɔɔna. DÍ Joro kɔm ma pa dí da yigə dí lwarɔ ni dɔ laan wó ba dí na We wo-laaru tɔlɔ maama DÍ na tinji dibam ŋwaani tɔn.

²³ We mu yɔ amɔ maana tu. Amɔ na tɔ kɔlɔ tɔn na yɔ vwan, sɔ DÍ gu-nɔ. Amɔ na joori a ləni a wɔbɔŋa sɔ a daa yɔ ba abam te Korenti ni tɔn, kɔ yɔ sɔ a yɔ ba a pa á daa na wɔ-cɔɔo mu. ²⁴ Kɔ nan dɔ ni dibam yɔ balɔ na wó fin abam dí á na manɔ sɔ á kɔ á wɔ-dɔdɔba dɔ We te tɔn, bɛŋwaani abam manɔ á sɛ-DÍ dɔ pu-dia. Dí nan yɔ balɔ na wó wəli dɔ abam dí tɔŋi, sɔ á taá jigɔ wɔpɔlo We ŋwaani tɔn mu.

2

¹ Mu kɔ kuri a joori a bɔŋi a wɔntu, sɔ a daa yɔ ba abam te, sɔ kɔ yɔ pa wɔ-cɔɔo daa ta wɔra. ² Abam mu yɔ balɔ na wó wani á pa amɔ taa jigɔ wɔpɔlo tɔn. Kontu, amɔ na tu abam te, yɔ kɔ pa á wɔ cɔɔi, nɔɔn-nɔɔnɔ daa bá ta wɔra o na wó wani o pa a na wɔpɔlo. ³ Kɔ yɔ kontu ŋwaani mu a ya pɔpɔni tɔnɔ kɔm a pa abam. Amɔ dɛɛn ba lagɔ sɔ a ba abam te, sɔ kɔ pa amɔ wɔ cɔɔi dɔ abam. Kɔ nan manɔ sɔ á taá yɔ balɔ na paɔ amɔ wɔ

poli tɪn mʊ. Amu nan jɪgɪ abam cɪgɪ nɪ, amu na jɪgɪ wʊpɔlo abam dɪ jɪgɪ wʊpɔlo mʊ. ⁴ Amu deen na pʊpʊnɪ tɔnɔ kʊm a pa abam tɪn, a wʊ tiini kʊ cɔgɪ zanzan, yɪ liɛ jɪgɪ-nɪ kʊ pa a yɪ-na nuɲɪ zanzan abam ŋwaanɪ. Amu na pʊpʊnɪ te tɪn, kʊ dai sɪ kʊ pa á wʊrʊ cɔgɪ. Kʊ nan yɪ sɪ á wanɪ á lwarɪ amʊ na tiini a soe abam kʊ ja gaali te tɪn mʊ.

A manɪ sɪ á yagɪ á ma ce wʊb na kɪ o cɔgɪ tɪn

⁵ Nɔɔnʊ wʊb na kɪ o cɔgɪ tɪn, kʊ dai amʊ yiranɪ wʊ mʊ cɔgɪ dɪd-o, kʊ yɪ abam maama mʊ, sɪ a nan yɪ zanɪ a ŋɔɔnɪ a ja gaali, a ye sɪ abam zanzan wʊrʊ mʊ cɔgɪ. ⁶ Abam zanzan na pɛ o na cam tɪn, kʊ manɪ sɪ á laan yag-o mʊ. ⁷ Á nan manɪ sɪ á yagɪ á maa ce-o mʊ, sɪ á daari á taá kɪ-o lanyiranɪ, sɪ o bɪcarɪ taa zurə. Kʊ na dai kʊntʊ, o wʊ na tiini kʊ cɔgɪ, kʊb pa o wʊbɔŋa vugimi. ⁸ Kʊntʊ ŋwaanɪ a loori abam sɪ á pa o lwarɪ nɪ á so-o. ⁹ Amʊ na pʊpʊnɪ tɔnɔ kʊm tɪn, kʊ yɪ sɪ a maast abam a nii, á wʊ se á tɔgɪ amʊ ni dɪm wɔŋɔ maama banɪ nɪ naa á bá se mʊ. ¹⁰ Abam na yagɪ nɔɔnʊ wʊb kəm á ma ce-o, amʊ dɪ wʊ yagɪ a ma ce-o mʊ. Kʊ na manɪ sɪ a yagɪ a ma ce nɔɔnʊ wʊb, kʊ yɪ abam ŋwaanɪ mʊ a kɪ kʊntʊ Zezi Krisi yigə nɪ. ¹¹ Kʊ nan manɪ sɪ dí duri nɔɔnʊ wʊm ŋwaŋa kʊntʊ, sɪ kʊ yɪ pa sʊtaanɪ na cwəŋə dɪ wanɪ dɪbam. Bɛŋwaanɪ dí manɪ dí ye dɪntʊ na bʊŋɪ sɪ dɪ pa dɪbam tʊsi te tɪn.

Liɛ na jaanɪ Pooli Trʊasɪ nɪ te tɪn

¹² Amʊ na ve a yɪ tɪv kʊlʊ yɪrɪ na yɪ Trʊasɪ sɪ a tɔɔlɪ Zezi Krisi kwər-ywəŋə kam a brɪ nɔɔna tɪn, a nɛ nɪ dí Yuutu wʊm ya pɛ-nɪ cwəŋə sɪ a tɔɔlɪ-ka. ¹³ Nan dɪ kʊntʊ dɪ, a wʊ nɛ wʊ-zuru dɪ a na beeri dí ko-bu Titi je a ga tɪn. A na wʊ nɛ-o tɪn, a ma banɪ nɔɔna bam yɪ a daari a kɛ Masɪdʊvanɪ.

Dɪ na nɛ wɔnɔ Zezi Krisi yɪrɪ ŋwaanɪ te tɪn

¹⁴ Nan pa-na dí taá kɪ Wɛ le. Bɛŋwaanɪ dɪntʊ mʊ paɪ Zezi Krisi wɔnɔ, yɪ dí tɔgɪ o kwaga manɪ maama, sɪ dí taá paɪ nɔɔna lwarɪ Wɛ kwərə kam je maama, nɪnɛnɪ wɔŋɔ kʊlʊ lwəm na ywəŋə yɪ dí zanɪ dɪ jagɪ je maama te tɪn. ¹⁵⁻¹⁶ Dɪbam nyɪ dɪ lwəm dɪlʊ na ywəŋə tɪn mʊ Wɛ yigə nɪ, dí na brɪ nɔɔna Zezi Krisi cɪgɪ kam tɪn ŋwaanɪ. Dɪbam nyɪ dɪ lwəm dɪm kʊntʊ mʊ nɔɔna maama tee nɪ. Kʊ na yɪ balʊ na lagɪ ba ga ba ŋwɪa Wɛ tee nɪ tɪn, lwəm dɪm kʊntʊ maa paɪ ba ye nɪ tʊbʊnɪ wʊ ja-ba. Kʊ nan na yɪ balʊ Wɛ na vrɪ ba ŋwɪa tɪn, lwəm dɪm wʊ ta jɪgɪ ywəŋəni ba tee nɪ, dɪ pa ba ye nɪ baá na Wɛ ŋwɪ-dʊŋa kam. Wɔɔ mʊ yɪ sɪ o tʊŋɪ tɪtʊŋ-kamunu kʊm kʊntʊ? ¹⁷ Nɔɔna zanzan na brɪ Wɛ kwərə kam te tɪn, ba paɪ kʊ nyɪ dɪ pipiu mʊ sɪ ba na nyɔɔrɪ kʊ banɪ nɪ. Dɪbam nan dai kʊntʊ dɔŋ. Wɛ na tʊŋɪ dɪbam tɪn, dí yani dí kwe dí wʊ maama mʊ dí maa brɪ Dɪ cɪgɪ kam, bɛŋwaanɪ dí zɪgɪ Wɛ yigə nɪ mʊ dí ŋɔɔna, dí na yɪ Zezi Krisi tɪntʊŋna tɪn ŋwaanɪ.

3

Wɛ ni-dʊvri dɪlʊ Dɪ na goni tɪn na jɪgɪ dam kʊ gaali te tɪn

¹ Abam badaara nan daa ta wʊ bʊŋɪ nɪ dí lagɪ dí brɪ dí tɪtɪ mʊ dɪ dí na ŋɔɔnɪ te tɪn. Abam nan manɪ á ye dɪbam na yɪ te, yɪ á daa wʊ manɪ sɪ á jɔŋɪ tʊaanʊ tɪlʊ na brɪ dɪbam cɪgɪ na yɪ te tɪn nɔɔna badaara tee nɪ. Abam nan wʊ manɪ sɪ á pʊpʊnɪ tɔnɔ kʊlʊ na brɪ dɪbam na yɪ te tɪn á pa nɔɔn-nɔɔnʊ. Nɔɔna badonnə nan mʊ manɪ sɪ ba kɪ kʊntʊ, sɪ kʊ dai dɪbam. ² Abam tɪtɪ nan mʊ brɪ dɪbam cɪgɪ na yɪ te tɪn. Abam nyɪ dɪ tɔnɔ

mu te ku na pupuni dibam bicari ni, yi noona maama wu wani ba karumi yi ba kwari ba lwaru tin. ³ Abam na jigi a nwia te tin nyi di tono mu Zezi Krisi na tugi dibam njwaani o pupuni. O nan na pupuni te tin, o me Nwia Tu Baŋa-We Joro kum mu o pupuni, si ku dai bera mu o me o pupuni. Pupunum dum kuntu nan wo ki kandwa-pule baŋa ni, o pupuni-di nabiina bicara ni mu.

⁴ Di ye ni kuntu yi ciga mu, di Zezi Krisi na pe di lwaru ni We mu tui dibam tin. ⁵ Ku nan dai di dibam titi dam mu di wu wani di ma tui We titui yam. Ku yi We mu pai dibam dam yi di maa tui. ⁶ Di ma pa di yi Di tintui kuntu, si di ta a bri noona Di ni-duuri dum Di na goni tin na yi te tin. Di ni-duuri dum kuntu nan ba tugi cullu tlu ba deen na pupuni tin. Dintu nan tugi di We Joro kum dam mu. Cullu tum nan pai tui mu nai cwaga di jaani nabiina. Ku daari We Joro kum nan mu pai nabiina na njwa We tee ni.

⁷ Ku na yi We na kwe Di cullu tum Di ki Moyisi jui ni si o pa Di noona bam tin, Di deen pupuni-ti Di ki kandwa-pule baŋa ni mu. We deen na kwe-ti Di ki Moyisi jui ni kuntu tin, Di paari-zule yam maa tiini ya wura, yi ku pa Moyisi yibiyi tiini ka nyuna. O yibiyi kam nyunum dum na pipili Yisrayeli tiine bam yi di pa ba wari ba nii o seeni tin wu ba ke. Nan di cullu tum na jaani tui mu ti ba tin, ti daa ta jigi We paari-zule. ⁸ Ku daari We Joro kum nan na weli noona te tin laan wu pa We paari-zule yam tiini ya ja gaali. ⁹ We cullu tum na bri ni noona wu ga bura Di tee ni yi ti ta jigi paari-zule te tin, We na weli noona si ba na ciga Di tee ni te tin laan wu ta tiini ku jigi paari-zule ku ja gaali. ¹⁰ Ku na yi ciga tin, woŋo kulɔ ya na jigi zule tin daa ba jigi zule, zum woŋo kum na tiini ku jigi paari-zule ku ja gaali tin njwaani. ¹¹ We cullu tum deen wura di Di paari-zule yam, yi tintu ba ti ke. Ku daari Di zana yalu na wu ta wura manja maama tin wu pa Di paari-zule yam tiini ya ta wura ya ja gaali.

¹² Di na jigi tina di We kuntu don tin mu te di wai di bri Di ciga kam jaja. ¹³ Dibam nan ba segi kulukulɔ nuneni Moyisi deen na kwe goro o ma kweli o yi tin. O deen ki kuntu si Yisrayeli tiine bam mu yi taa nai o yibiyi kam nyunum dum na wura di ti tin. ¹⁴ Bantu wubuija ma ti, yi ku pa ba na karumi twaanu tlu na bri We deen na goni ni Di pa Moyisi tin, ba wari ba lwaru Di ciga kam kuri. Ku yi nuneni goro kum daa ta mu kweli ba yi di zum maama. Ku nan yi Zezi Krisi mu wu pa goro kum kuntu dwani noonu wulu na se-o tin yi ni. ¹⁵ Nan di zum maama di, bantu na karumi Moyisi twaanu tum, ba ba ni ku kuri, goro kum kuntu na kweli ba yi tin njwaani. ¹⁶ Noonu nan na lani o wu o se di Yuutu wum, ku pa goro kum dwani kuntu tu yi ni. ¹⁷ Di Yuutu wulu di na noonu o woŋo yo seeni tin, ku lagi ku ta ni We Joro mu. We Joro kum nan na wu noonu wulu tee ni tin, o laan te o titi mu. ¹⁸ Dibam balu maama na se Zezi tin daa ba jigi goro kulɔ na kweli di yi tin. Ku maa pai di wai di nii di Yuutu wum paari-zule yam jaja. Di na nii-o kuntu tin, ku maa pai di laan lani di nyi ni o titi te, si di ta a wai di bri o paari-zule yam na yi te tin, si ya taa fagi ya pulu ya weli da. Di Yuutu Joro kum tituija yam mu tintu.

4

Dibam na bwana yi We zani dibam te tin

¹ Dibam ba ga baari, benwaani We lanyirani kam dum njwaani mu Di pe dibam tituija dum kuntu. ² Dibam nan jigi di titi mu di wenu tlu

noona na səgi ba ki yi ti jigi cavura tun. Dí nan ba ganu noona di swan, naa dí ləni We taanu dım. Dí yoori dí bri We ciga kam mu jaja, si ku pa noona maama lwarı ni dí na ki te tun togi cwənjə We yigə ni. ³ Dí na bri We kwər-ywənjə kam te tun kuri na səgi noona tee ni, ku yi balu na lagi ba ga ba njwıa We tee ni tun yirani má mu ka səgi ba tee ni. ⁴ Bantu ba se We ciga kam, bejwaani sutaani dilu na di dam lugu kuntu banja ni tun mu pe ba wubunja vugimi. Di ki kuntu, si ba yi wani ba na pooni dilu We kwər-ywənjə kam na lagi ka pa-ba tun mu. Kwər-ywənjə kam kuntu bri Zezi Krisi paari-zulə na yi te tun mu. Wuntu mu nyi di Banja-We fasi. ⁵ Dıbam na yəni dí tooli We kwərə kam te tun, ku dai ni dí titi mu dí jigi dí bri noona. Dí nan bri noona ni Zezi Krisi mu yi nabiinə Yuutu, yi dıbam yi balu na tunjı dí pa abam o njwaani tun mu. ⁶ Banja-We mu yi wulu na manjı o ta o wı: «Pooni zəji lim wunu». Dıntu nan ta mu yi dilu na pe pooni ba di zəji dí bicara ni tun, si dí lwarı DI paari-zulə yam na yi te, yi yantu mu dí nai Zezi Krisi yibiyə ni.

⁷ We na pe dıbam titunji dım kuntu tun, ku nyi di DI kwe wəənu tılu na yi lunni nyım tun mu DI ki kamoru kora wunu. Dí na nyi di kora kuntu tun, ku bri ni ku dai dıbam titi dam, ku yi We dam-fərə kum njwaani mu. ⁸ Yaara zanzan yəni ya yi dıbam, yi ya warı dí yigə ya ci. Liə yəni ya tiini ya ja dıbam, yi ya warı dıbam wubunja ya cəgi. ⁹ Noona yəni ba beesi dıbam, We nan ba fəgi DI yagi dıbam. Dí duna yəni ba magi dıbam ba di tıga ni, yi ba ba fəgi ba gu dıbam. ¹⁰ Dıbam jigi Zezi tuntu dım yaara yam donj mu dí njwıa wunu manja maama, si ku bri ni Zezi njwıa kam mu wu dıbam wunu. ¹¹ Dıbam njwıa kam wunu manja maama dí wu tuntu ni ni mu, dí na se Zezi tun njwaani, si ku pa Zezi njwıa kam taa wu dí yira yalu na wu ba ya ti tun wunu. ¹² Kuntu, dıbam zıgi tuntu yigə ni mu manja maama, si abam wani á na njwıa We tee ni.

¹³ Ku manjı ku pupuni We tənə kum wunu ku wı: «Amu na ki a wu-dıdwa di We tun mu pe a njona.» Dıbam di na jigi wu-dıdwa di We kuntu donj tun mu pai dí njoni DI ciga kam. ¹⁴ Dıbam ye ni We mu bi dí Yuutu Zezi DI pa o yagi tuntu, yi DI ta wu bi dıbam di, si dí na njwıa DI tee ni dí na njwıa di Zezi tun njwaani. Kuntu mu We wu pa dıbam di abam maama togi daani dí vu dí zıgi DI yigə ni. ¹⁵ Dí na ki te maama tun yi abam zənə njwaani mu. Kuntu njwaani, We wu vri noona zanzan DI zaani dım njwaani, yi kuu pa ba taa ki-DI le zanzan yi ba zuli-DI ku ja gaali.

Dí wubunja manjı si ya taa togi We-sənjə wəənu tım mu

¹⁶ Kuntu njwaani mu dí bá ga baari. Ku na yi nabiinə yira yalu dí na jigi tun, ya kwın ya ve mu de maama si ya ba ya bugi. Ku daari ku na yi dí jwəeru tım, We fəgi DI kwe-ti mu de maama. ¹⁷ Lele kuntu dí jigi yaara funfun mu, yi ya bá daani. Ya nan wu pa dí ba dí na paari-zulə zanzan We tee ni si ku taa ve manja kalu na ba ti tun, yi paari-zulə yam kuntu wu tiini ya dwəni yaara yam ya na mai te tun. ¹⁸ Kuntu njwaani mu dí wubunja ba togi lugu banja wəənu tılu na nai di yie tun. Dí wubunja nan togi wəənu tılu na ba nai di yie tun mu. Bejwaani dí yie na nai wəənu tılu tun yəni ti ba daana. Ku daari tılu na ba nai di yie tun wu ta wura si ku taa ve manja kalu na ba ti tun.

5

¹ Dɔ́bam yɔ́ra yam dí na jɔ́gɔ lɔ́gɔ baɲa nɔ́ tɔ́n nyɔ́ dɔ́ vwe mu dí na zɔ́rɔ́ dɔ́ wɔ́nɔ́. Dí nan ye nɔ́, vwe dɔ́m kuntu na cɔ́gɔ, Wɛ wú pa dí na digə́ Dɔ́ sɔ́ɲɔ́ nɔ́ sɔ́ dí taá zɔ́rɔ́ da. Kɔ́ dai nabiinə́ mu lɔ́gɔ digə́ kam kuntu. Ka nan wú ta wɔ́ra maɲa kalɔ́ na ba ti tɔ́n. ² Kuntu ɲwaani mu dɔ́bam yəni dí kuna dɔ́ cam, yɔ́ dí fra tiini ya zɔ́ Wɛ-sɔ́ɲɔ́ kum, dí na lagɔ́ sɔ́ Wɛ pa dí zɔ́ digə́ kalɔ́ Dɔ́ na lagɔ́ Dɔ́ pa dɔ́bam tɔ́n ɲwaani. ³ Wɛ na pɛ́ dí zɔ́ digə́ kam kuntu nɔ́nɛnɔ́ dí na zɔ́ gɔ́rɔ́ te tɔ́n, dí daa bá ta nyɔ́ nɔ́ nɔ́n-kalambwə́lu te. ⁴ Dí ta na zɔ́rɔ́ dí lɔ́gɔ́ baɲa vwe dɔ́m wɔ́nɔ́ tɔ́n, dí yəni dí kɔ́nɔ́ mu nɔ́ dí zɔ́ɲɔ́ zɔ́la mu te. Kɔ́ nan dai nɔ́ dí lagɔ́ sɔ́ dí dɔ́ dí yɔ́ra yam mu dí yagɔ́. Dí lagɔ́ sɔ́ dí zɔ́ ya-dɔ́ɔ́ra yalɔ́ Wɛ na tiɲi Dɔ́ sɔ́ɲɔ́ nɔ́ sɔ́ Dɔ́ pa dɔ́bam tɔ́n mu, sɔ́ Dɔ́ ɲwɔ́-dɔ́ɲa kam laan pa dí yɔ́ra yalɔ́ na wú tɔ́ tɔ́n daa yɔ́ taa jɔ́gɔ́ kuri. ⁵ Baɲa-Wɛ tɔ́tɔ́ mu kwe dɔ́bam sɔ́ dí ba dí na ya-dɔ́ɔ́ra yam kuntu Dɔ́ tee nɔ́, yɔ́ Dɔ́ pa dɔ́bam Dɔ́ Joro kum, sɔ́ kɔ́ da yigə́ kɔ́ pa dá lwarɔ́ nɔ́ dí laan wú ba dí na wo-laarɔ́ tɔ́lɔ́ Wɛ na tiɲi sɔ́ Dɔ́ pa dɔ́bam tɔ́n maama.

⁶ Kuntu ɲwaani mu dí jɔ́gɔ pu-dɔ́a maɲa maama, yɔ́ dí ye nɔ́, dí ta na jɔ́gɔ lɔ́gɔ́ baɲa yɔ́ra yam tɔ́n mu pai dí ta wɔ́ ve dí Yuutu wɔ́m sɔ́ɲɔ́. ⁷ Kɔ́ dai nɔ́ dí yíə maɲɔ́ ya na Wɛ-sɔ́ɲɔ́ kum wə́ənu tɔ́m kuntu. Dí nan kɔ́ dí wu-dɔ́dɔ́a dɔ́ Wɛ nɔ́ dí wú na-tɔ́. ⁸ Kuntu mu pai dí jɔ́gɔ pu-dɔ́a, yɔ́ dí ye nɔ́ kɔ́ tɔ́ lamma kɔ́ pa dɔ́bam sɔ́ dí yagɔ́ dí yɔ́ra yalɔ́ na yɔ́ lɔ́gɔ́ baɲa nyɔ́m tɔ́n, sɔ́ dí daari dí vu dí taá wú dí Yuutu wɔ́m sɔ́ɲɔ́ nɔ́. ⁹ Kuntu ɲwaani mu dí kwaani dí lagɔ́ sɔ́ dí kɔ́ kulɔ́ na wú poli dí Yuutu wɔ́m wɔ́ maɲa maama tɔ́n, dí na wɔ́ tɔ́ga baɲa nɔ́ naa dí zɔ́ ve Wɛ-sɔ́ɲɔ́ dɔ́. ¹⁰ Bɛɲwaani dɔ́bam maama maɲɔ́ sɔ́ dí ba dí zɔ́gɔ́ Zezi Krisi yigə́ nɔ́ sɔ́ o dɔ́ dɔ́bam taani. Nɔ́ɔ́nɔ́ maama maɲɔ́ sɔ́ o jɔ́ɲi kɔ́lɔ́ na maɲɔ́ dɔ́ o kikiə́ yalɔ́ maama o na kɔ́ lɔ́gɔ́ baɲa nɔ́ tɔ́n, kɔ́ na yɔ́ o kəm-laarɔ́ naa o kəm-balwaarɔ́.

Zezi Krisi na fɔ́gɔ́ o kwe nɔ́ɔ́na dɔ́ Baɲa-Wɛ daani te tɔ́n

¹¹ Kuntu ɲwaani dí ye dí na maɲɔ́ sɔ́ dí taá kwarɔ́ dí Yuutu wɔ́m te. Mu kɔ́ kuri dí kwaana sɔ́ dí pa nɔ́ɔ́na lwarɔ́ Wɛ cɔ́ga kam. Wɛ ye dɔ́bam wɔ́ lanyɔ́rɔ́nɔ́. Amu nan buɲɔ́ nɔ́ abam dɔ́ wú ta ye kuntu á bɔ́cara nɔ́. ¹² Kɔ́ nan dai nɔ́ dɔ́bam lagɔ́ sɔ́ dí brɔ́ dí tɔ́tɔ́ mu dɔ́ abam. Dí lagɔ́ sɔ́ dí zəni abam mu, sɔ́ á wani á taá jɔ́gɔ́ wɔ́polo dɔ́bam ɲwaani. Kuntu mu á wú wani á vɔ́n balɔ́ na tu abam te, yɔ́ ba jɔ́gɔ́ tɔ́ra dɔ́ ba na brɔ́ ba tɔ́tɔ́ te, yɔ́ ba yigə́ tərə́ dɔ́ ba wɔ́rɔ́ na yɔ́ te tɔ́n.

¹³ Abam pai dɔ́bam ba jɔ́gɔ́ swan mu na? Kɔ́ nan na maɲɔ́ kɔ́ yɔ́ kuntu dɔ́, kɔ́ yɔ́ Wɛ ɲwaani mu. Dí nan jɔ́gɔ́ swan, kɔ́ yɔ́ abam zənə́ ɲwaani mu. ¹⁴ Dí na kɔ́ kulɔ́ maama tɔ́n, kɔ́ yɔ́ Zezi Krisi sono kum ɲwaani mu. Bɛɲwaani dí ye lanyɔ́rɔ́nɔ́ nɔ́ nɔ́ɔ́nɔ́ dɔ́dɔ́a mu tɔ́ga o ləni nɔ́ɔ́na maama yuu nɔ́, yɔ́ kuntu brɔ́ nɔ́ ba maama dí tɔ́gɔ́ did-o ba ti mu. ¹⁵ Zezi tɔ́gɔ́ ba maama ɲwaani mu, sɔ́ balɔ́ na ɲwɔ́ tɔ́n daa yɔ́ taa ɲwɔ́ nɔ́ ba tɔ́tɔ́ na lagɔ́ te tɔ́n, sɔ́ ba taa ɲwɔ́ wɔ́lɔ́ na ləni ba yuu nɔ́ o ti yɔ́ o jooɔ́ o bi o yagɔ́ tɔ́bɔ́n tɔ́n ɲwaani.

¹⁶ Kuntu ɲwaani dɔ́bam daa ba kuri nɔ́ɔ́na da-wɔ́nɔ́ nɔ́ nabiinə́ wɔ́bɔ́ɲa na yɔ́ te tɔ́n. Dɔ́bam dɛɛn ya jɔ́gɔ́ wɔ́bɔ́ɲa yantu doɲ mu dɔ́daani dí na nii Zezi Krisi te tɔ́n. Lele kuntu dí nan daa ba jeeli kuntu doɲ. ¹⁷ Nɔ́ɔ́nɔ́ wɔ́lɔ́ na ɲwɔ́ dí Zezi Krisi tɔ́n, kɔ́ brɔ́ nɔ́ o jɔ́gɔ́ Wɛ ɲwɔ́-dɔ́ɲa kam mu, yɔ́ o ɲwɔ́-dɔ́ɲə́ kam ke. O ɲwɔ́a kam maama laan ləni ka ji ɲwɔ́-dɔ́ɲa mu. ¹⁸ Kɔ́ yɔ́ Wɛ mu kɔ́ kɔ́ maama. Dɔ́ntɔ́ mu tagɔ́ Zezi Krisi ɲwaani Dɔ́ fɔ́gɔ́ dɔ́bam dɔ́ Dɔ́ tɔ́tɔ́ daani, yɔ́ Dɔ́ daari Dɔ́ pa dɔ́bam tɔ́bɔ́ɲɔ́ dɔ́m kuntu, sɔ́ dí brɔ́ nɔ́ɔ́na sɔ́ ba

dı We fɔgi daanı. ¹⁹ Dı yəni dı brı nɔɔna nı Baŋa-We de Zezi Krisi ŋwaanı mu Dı fɔgi nabiinə dı Dı tıti daanı, ku pa We daa ba jeeli ba lwarım. Dı ma tɔŋi dıbam sı dı taá brı nɔɔna Dı fɔgım dım kuntu na yı te tın.

²⁰ Ku nan yı dıbam ləni Zezi Krisi yuu nı mu sı dı taá brı nɔɔna We cıga kam kuntu. Ku maa nyı dı We tıti mu tɔgi dıbam ŋwaanı Dı ŋɔɔna dı abam. Dı nan loori abam Zezi Krisi ŋwaanı sı á se, sı á dı We fɔgi daanı.

²¹ Zezi Krisi mu yı wɔlb na ba jıgi lwarım tın. We nan pe dıbam lwarım dım tɔgi wɔntu, sı ku pa dı taá jıgi cıga mu We tee nı wɔntu ŋwaanı.

6

¹ Dıbam na wəli dı We dı tɔŋi Dı tıtɔŋa yam tın, dı loori abam sı á yı zaŋı á pa We zaanı dım Dı na pe abam tın ji kafɛ. ² Baŋa-We maŋı Dı ta Dı wı:

«Maŋa kalu na maŋı dı a wɔbɔŋa tın,
amu se nmu loro kum.

De dılb na maŋı sı a vrı nmu tın,
amu zəni nmu.»

Nii-na! We zənə maŋa kam yıə. Ku yı zım mu Dı lagı Dı vrı abam.

Pooli na yaarı We tıtɔŋa yam ŋwaanı te tın

³ Dı na tɔŋi We ŋwaanı tın, dı ba lagı sı nɔɔn-nɔɔnu na cwəŋə o lwe dı tıtɔŋi dım. Kuntu ŋwaanı mu dı ba kı kulb na wɔ cɔgi nɔɔnu wɔ sı o yı da We tın. ⁴ Dı nan kwaanı dı brı dı tıti nı dı yı We tıntɔŋa mu wɔŋo maama wɔntı. Dı yəni dı vɔ dı wɔ mu, ku na yı yaara naa cam dı wɔ-cɔgɔ wɔntı. ⁵ Ba magı dıbam yı ba jaanı dıbam ba kı pıuna digə nı kuni zanzan. Ba maa yeeri dıbam. Dı maa yəni dı tɔŋi tıtɔŋ-cɛɛera. Dı maa ba dɔ dı sui, yı dı pıunı dı tıti dı kana. ⁶ Dı ma mai wɔ-pɔŋo dı yəno dı wɔ-zuru dı maa tɔŋa, yı dı ta kwəri dı kı nɔɔna lanyıranı. Dı maa jıgi We Joro kum dam dı sono cıga cıga. ⁷ Dı maa ŋɔɔni We cıga kam dı brı nɔɔna, yı dı jıgi We dam dı ma dı tɔŋa. Dı na yɔɔrı dı tɔgi cıga cwəŋə te tın, ku nyı dı dı na ze jara zıla jazım dı jagwiə te tın mu. ⁸ Nɔɔna badonnə paı dıbam zulə, yı badaara gooni dıbam. Babam maa twı dıbam, yı badaara paı dıbam cıga. Badonnə maa paı dı yı balu na ganı nɔɔna tın, yı dı nan yɔɔrı dı tɔgi cıga mu. ⁹ Badaara te ba wı, ba yəri dıbam, yı nɔɔna maama yaɟı ba ye dıbam lanyıranı. Badonnə ma paı dı lagı dı tı mu, yı dı nan ta ŋwı. Ba paı dı nai cam, yı ba nan wɔ wanı ba gu dıbam. ¹⁰ Nɔɔna maa paı dı wɔ cɔga, yı dı nan ta jıgi wɔpolo maŋa maama. Nɔɔna paı dı yı yinigə tiinə mu, yı dı yaɟı dı wəli nɔɔna zanzan dı wo-laaru. Nɔɔna paı dı ba jıgi kulbkuɔlb mu, yı dı nan jıgi wɔŋo maama We yıgə nı.

¹¹ Dı badonnə Korenti tiinə-ba, dı kwe dı bɔcara maama mu dı ma ŋɔɔni dı abam jaja. Dıbam tiini dı soe abam dı dı bɔcara maama. ¹² Ku nan dai dıbam mu cıgi sono kulb na wɔ dıbam dı abam laŋa nı tın daanı, ku yı abam mu cıga. ¹³ Amu nan loori abam nı á yı a biə mu te, sı á taá jıgi amu sono kum doŋı á bɔcara nı.

Jwənə dı Baŋa-We na ba tɔŋi daanı te tın

¹⁴ Abam nan yı zaŋı á kwe á tıti á wəli dı balu na ba tɔgi Zezi tın, sı lanyıranı dı balɔɔ ba jıgi wəl-dɔnɔ daanı. Poonı dı lim dı nan ba jıgi wəl-dɔnɔ. ¹⁵ Zezi Krisi dı sutaanı bá wanı ba taa jıgi ni-dıdwı. Wɔlb na se Zezi tın dı wɔlb na wɔ se-o tın bá wanı ba taa jıgi wɔbɔŋ-dıdwı. ¹⁶ Jwənə

nan bá want ya taa jigi wəl-dɔnɔ dɪ Wɛ tɪtɪ digə. Dɪbam nan mu nyɪ dɪ Wɛ digə kam DI na zɔɔri ka wɔni tɪn. Bɛɲwaani Wɛ maɲɪ DI ta DI wɪ:

«Amu wú ta zɔɔri a nɔɔna bam wɔni,
yɪ a wɔra dɪ ba.

Amu wú ta yɪ bantɔ Wɛ,
yɪ ba dɪ wú ta yɪ amu nɔɔna.»

¹⁷ Kuntu ɲwaani mu Wɛ tagɪ DI wɪ:

«Abam maɲɪ sɪ á lɪ á tɪtɪ balɔ na wɔ sɛ amu tɪn tɪtari nɪ,
sɪ á daari á pɔɔri á tɪtɪ dɪ ba.

Á fɔɔɪ á cɪ á tɪtɪ dɪ wəɛnu tɪlɔ maama na yɪ wo-zɔɔna tɪn.

Kuntu mu amu wú jonɪ abam.

¹⁸ Amu wú ta yɪ abam Ko,
yɪ abam dɪ wú ta yɪ amu biə.»

Mu dí Yuutu Baɲa-Wɛ dɪlɔ na jigi dam wəɛnu maama baɲa nɪ tɪn na tagɪ te.

7

¹ A badon-sonnu-ba, Wɛ na goni DI ni dɪm DI pa DI nɔɔna bam kuntu tɪn, ku maama yɪ dɪbam ɲwaani mu. Mu ku kuri, á pa-na dí lɪ dí tɪtɪ wo-zɔɔna yalɔ maama dí na wú kɪ yɪ ya cɔɔɪ dí yira dɪdaani dí wɔɔɲa tɪn wɔni. Pa-na dí taá kwaana dí jigi wɔ-pɔɲɔ fasɪ, dí na kwari Wɛ tɪn ɲwaani.

Pooli na jigi wɔpolo wɔɲo kɔlɔ ɲwaani tɪn

² Pa-na dɪbam sono taa wɔ á bɪcara nɪ. Dɪbam nan wɔ kɪ abam wɔlɔwɔlɔ wo-balɔɔ. Dí wɔ kɪ dí cɔɔɪ nɔɔn-nɔɔnɔ yigə. Dí nan wɔ pini abam wɔlɔwɔlɔ wɔɲɔ. ³ Amu wɔ tagɪ kuntu sɪ ku yáalɪ abam. Amu maɲɪ a ta dɪ abam nɪ, kɔlɔkɔlɔ bá want ku pɔɔri dɪbam dɪ abam sono kum daani, ku na yɪ ɲwɪa naa tɔɔni dɪ. ⁴ Amu tiini a jigi abam cɪga, yɪ a jigi wɔpolo zanzan abam ɲwaani. Kuntu ɲwaani mu, yaara yalɔ maama na jigi dɪbam tɪn, amu ta jigi baari yɪ a tiini a jigi wɔpolo.

⁵ Bɛɲwaani, dɪbam na ve dí yɪ Masɪdɔani tɪn, dí wɔ nɛ siun dɪ finfin dɪ. Cana dwi tɛri tɛri tiini ya ja dɪbam. Nɔɔna deen magɪ kantɔɔɔ dɪ dɪbam, yɪ fɔɔni tiini dɪ zɔ dɪbam. ⁶ Wɛ nan yɪ dɪlɔ na zɔni nɔɔna balɔ wɔɔni na cɔɔɪ tɪn, yɪ DI pa ba bɪcara pɔni tɪga nɪ. DI ma pa dɪbam dɪ bɪcara pɔni tɪga nɪ, dɪ DI na pɛ Titi ba dɪbam te tɪn. ⁷ Kɔlɔ na pɛ dɪbam wɔ poli tɪn mu yɪ sɪ o na tu o ta abam na zɔn-o te á pa o bɪcari pɔni tɪga nɪ tɪn, sɪ ku daɪ o na tu o wɔ dɪbam tee nɪ tɪn yɪranɪ má ɲwaani. O ma ta o bri dɪbam amu fra na tiini ya jigi abam te, dɪ á wɔɔni na tiini tɪ cɔɔɪ dɪ á na kɪ kɔlɔ na wɔ maɲɪ tɪn. O ta ma ta abam na kwaana á zɪɔ amu kwaga nɪ te tɪn. Amu na ní abam ɲwa kuntu tɪn, ku pɛ amu wɔ tiini ku poli.

⁸ Amu nan ye nɪ, a na pɔpɔni tɔnɔ kɔlɔ a pa abam tɪn mu pɛ á jigi wɔ-cɔɔɔ. Amu nan ta wɔ joori á za wɔɔɲa dɪ a na pɔpɔni-ku te tɪn. Ku-yigə nɪ tɪn, amu wɔɔɲa ya wai ya zai dɪ a tɔnɔ kum ná pɛ abam wɔ cɔɔɪ tɪn, ku nan wɔ tiini ku daani. ⁹ Amu laan nan jigi wɔpolo. Ku daɪ abam wɔ na cɔɔɪ tɪn ɲwaani mu a jigi wɔpolo, ku yɪ á wɔ-cɔɔɔ kum na pɛ á lɔni á wɔ te tɪn mu. Á wɔ-cɔɔɔ kum maɲɪ dɪ Wɛ na lagɪ te tɪn mu, sɪ dɪbam wɔ kɪ abam wo-lɔɲɔ. ¹⁰ Bɛɲwaani, nɔɔnɔ na jigi wɔ-cɔɔɔ kɔlɔ na maɲɪ dɪ Wɛ wɔɔɲa tɪn, kú pa o lɔni o wɔ o daari o na ɲwɪa Wɛ tee nɪ, yɪ kuntu bá want ku pa o ta nɪ, o ya na maani. Ku daari, nɔɔnɔ nan na jigi

wu-cɔɔɔ nɪ balu na yəri We tɪn te, kúú pa wuntu ga o ɲwɪa We tee nɪ. ¹¹ Á nan maanɪ-na á nɪi wu-cɔɔɔ kulu na yɪ We wubɔɲa tɪn na pe á ləni wəənu tɪlɔ á ɲwɪa wuntu. Ku pe á laan sɪni á yɪə dɪ We tɔgɪm, yɪ á kwaanɪ sɪ á brɪ nɪ á wu tɔgɪ á kɪ lwarɪm dɪm kuntu. Ku ta ma pa banɪ jɪgɪ abam dɪ wo-lɔɲɔ kulu na kɪ abam tɪtari nɪ tɪn. Fʊʊnɪ ma zʊ abam, yɪ amu fra jɪgɪ abam. Á ma tiini á kwaanɪ sɪ á laan tɔɲɪ We na lagɪ te tɪn, yɪ á vanɪ wulu na kɪ wo-lɔɲɔ kum tɪn zwe. Abam na kɪ kulu maama tɪn brɪ nɪ á ba jɪgɪ wo-lɔɲɔ kəm dɪm kuntu wuntu.

¹² Amu na pɔpɔnɪ tɔnɔ kum a pa abam tɪn, ku dai wulu na kɪ o cɔgɪ tɪn ɲwaaɪ, ku nan dai o na kɪ lwarɪm dɪm dɪ wulu tɪn dɪ. Amu nan lagɪ sɪ a pa abam mu lwarɪ jaja We yigə nɪ, nɪ abam kwaanɪ zanzan dɪbam ɲwaaɪ. ¹³ Ku yɪ kuntu ɲwaaɪ mu dɪ bicara pəni tɪga nɪ.

Ku nan dai kuntu yɪranɪ má. Dɪbam ta jɪgɪ wɔpolo ku ja gaalt, dɪ na ne sɪ Titi wu poli dɪ abam tɪn ɲwaaɪ dɪ abam na pe o na baari tɪn. ¹⁴ Amu na lagɪ a tɔɲ-o sɪ o ba abam te tɪn, amu tee abam finfɪn a brɪ-o. Abam nan wu pe cavura ja amu dɪ a na tee abam te tɪn. Kuntu tɪn, dɪbam na tee abam dɪ brɪ Titi te tɪn jɪgɪ cɪga mu, nɪ dɪ na yəni dɪ te cɪga dɪ abam manɪ maama te tɪn. ¹⁵ O na tu abam te tɪn, á jeer-o lanyɪranɪ dɪ ya-sɪw, yɪ á daari á se o nɪ. Kuntu, o na yəni o guli abam gulə, ku pai o tiini o jɪgɪ abam sono ku ja gaalt.

¹⁶ Amu tiini a jɪgɪ wɔpolo dɪ abam, a na jɪgɪ abam cɪga wɔɲo maama wuntu tɪn ɲwaaɪ.

8

Zezi nɔɔna bam na manɪ sɪ ba taa wəli daanɪ te tɪn

¹ A ko-biə-ba, dɪ lagɪ sɪ dɪ pa abam lwarɪ We na kɪ Zezi nɔɔna balu na wu Masɪdɔbanɪ tɪni dɪm nɪ tɪn yu-yoɲo te tɪn mu. ² Ba ne manɪm zanzan dɪ yaara yalu na yi-ba tɪn, yɪ ba nan ta jɪgɪ wɔpolo ku ja gaalt. Dɪ yinigə na tiini ka jɪgɪ-ba tɪn dɪ, ba daa ta zəni nɔɔna lanyɪranɪ dɪ wu-yoɲo. ³ Ku yɪ cɪga mu, ba wəli nɔɔna ku manɪ dɪ ba tɪti na jɪgɪ te tɪn, yɪ ba ta yəni ba pai ku dwəni ba tɪti na wú daari kulu tɪn. ⁴ Ba tɪti nan mu me ba wubɔɲa ba loori dɪbam sɪ dɪ pa-ba cwəɲə, sɪ ba taa tɔgɪ ba wəli We nɔɔna balu yinigə na jɪgɪ-ba Zeruzalem nɪ tɪn. ⁵ Ba na pe te tɪn tiini ku dwe dɪbam ya na tɪni nɪ baá pa te tɪn. Ba nan manɪ ba da yigə ba kɪ ba tɪti dɪ Yuutu wum juɲa nɪ mu, yɪ ba daari ba kɪ ba tɪti dɪbam dɪ juɲa nɪ, sɪ ku manɪ dɪ We wubɔɲa na lagɪ te tɪn. ⁶ Kuntu ɲwaaɪ mu dɪ loori Titi wulu na manɪ o puli o jonɪ abam səbu-lu kum tɪn, sɪ o joori o ba abam te o wəli abam sɪ á tɔɲɪ tɪtɔɲɪ dɪm kuntu á ti. ⁷ Abam na tɔgɪ We cwəɲə te tɪn manɪ ku lana ku ja gaalt, dɪ á na jɪgɪ wu-dɪdɔba dɪ We yɪ á tɔɔɔlɪ Dɪ kwəɲə kam lanyɪranɪ yɪ á jɪgɪ yəno te tɪn. Á ta kwəri á kwaanɪ dɪ We tɪtɔɲa yam, yɪ á tiini á soe dɪbam. Kuntu ɲwaaɪ kwaanɪ-na sɪ á taá pa á wuru ywəmmə dɪ tɪtɔɲɪ dɪm kuntu.

⁸ Amu nan ba lagɪ sɪ a fin abam dɪ á na wú la səbu kum te tɪn. Amu nan pe abam mu lwarɪ nɔɔna badaara na tiini ba kwaanɪ ba wəli ba donnə te tɪn. Kuntu mu abam wu wani á brɪ nɪ á sɪni á soe á donnə. ⁹ Abam manɪ á ye yu-yoɲo kulu dɪ Yuutu Zezi Krisi na pe o nɔɔna bam tɪn. Wuntu mu se o yagɪ o na manɪ o jɪgɪ jɪjɪgɪru tɪlɔ maama tɪn, yɪ o daari o ji yinigə tu abam ɲwaaɪ, sɪ ku wani ku pa abam ji jɪjɪgɪru tiinə We tee nɪ o yinigə kam ɲwaaɪ. ¹⁰ Amu nan na bɔɲɪ te tɪn, kúú ta lana sɪ á kwaanɪ á ti tɪtɔɲɪ

dɪlɔ abam na maŋɪ á puli tɪn. Bɪm dɪlɔ na kɛ tɪn, abam mu yɪ balɔ na dɛ yigə á la sɛbu, yɪ abam daa ta mu dɛ yigə á jigɪ kɔ wɔbɔŋa. ¹¹ Nan tɔŋɪ-na tɪtɔŋɪ dɪm kɔntɔ á vu á ti dɪ wɔbɔŋ-ŋɔna, nɪ á na maŋɪ á lɪ wɔbɔŋa te tɪn, sɪ á taá paɪ kɔ maŋɪ dɪ á na jigɪ te tɪn. ¹² Bɛŋwaaɪ, abam na lɪ wɔbɔŋa sɪ á wɛli ɲɔɔna tɪn, kɔ ba cɔga dɪ woŋo kɔm na maɪ te tɪn maama. Á nan maŋɪ sɪ á wɛli ɲɔɔna kɔ maŋɪ dɪ kɔlɔ á na jigɪ tɪn mu, sɪ kɔ daɪ nɪ kɔ gaali te á na jigɪ tɪn. Zɛnə yam kɔntɔ doŋ lana Wɛ tee nɪ.

¹³ Kɔ nan daɪ nɪ amɔ lagɪ sɪ a pa abam taá wɛli ɲɔɔna sɪ bantɔ sin, sɪ abam tɪtɪ daari á ji yinigə tiinə mu. Kɔ yɪ sɪ á taá tɛli daani mu. ¹⁴ Lele kɔntɔ abam juŋa gara, yɪ á wó wani á wɛli balɔ yinigə na jigɪ-ba tɪn. Kɔ daari, yinigə na tu ka ja abam dɪ, bantɔ dɪ daa wó wani ba wɛli abam dɪ ba na jigɪ kɔlɔ tɪn. Kɔntɔ mu á maama wó ta tɛli daani. ¹⁵ Kɔ nɪyɪ dɪ kɔ na pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kɔm wɔni kɔ wɪ:

«Nɔɔnɔ wɔlɔ na nɛ wɔdiu zanzan tɪn daa wɔ daari kɔlɔkɔlɔ.
Wɔlɔ nan na nɛ finfiɪn tɪn nyum daa wɔ mur-o.»

¹⁶ Dí nan kɪ Wɛ le dɪ Dɪ na pɛ Titi wɔbɔŋa sɪ o kwaani o wɛli abam, nɪnɛɛnɪ dɪbam na lagɪ sɪ dí wɛli abam te tɪn. ¹⁷ O ma sɛ dɪbam na loor-o sɪ o kɪ kɔlɔ abam wɛlim ŋwaaɪ tɪn. Wɔntɔ tɪtɪ nan maŋɪ o lɪ wɔbɔŋa sɪ o ba abam te, bɛŋwaaɪ o tiini o lagɪ sɪ o wɛli abam. ¹⁸ Dí nan lagɪ sɪ dí pa dí ko-bu wɔdoŋ mu tɔgɪ dɪ wɔntɔ o ba. O maa yɪ wɔlɔ Zezi ɲɔɔna bam maama na nɪg-o dɪ o na brɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam te tɪn. ¹⁹ Ba ta ma kwəri ba lɪ-o sɪ o taa tɔgɪ dɪ dɪbam o jaani sɛbu kɔlɔ dí na ma dí zəni yinigə tiinə tɪn o ve Zeruzalem. Dí na wɛli ɲɔɔna bam kɔntɔ tɪn, kɔ yɪ sɪ dí Yuutu wɔm mu na zulə, yɪ kɔ brɪ nɪ dí lagɪ sɪ dí taá wɛli ɲɔɔna. ²⁰ Dí nan kwaani dí yɪrɪ dí tɪtɪ mu, sɪ ɲɔɔn-ɲɔɔnɔ yɪ na cwəŋə o yáali dɪbam, dɪ dí na lai sɛbu-fɔrɔ kɔm yɪ dí cɛ-kɔ dí ma tɔŋɪ te tɪn baŋa nɪ. ²¹ Dí nan kwaani sɪ dí kɪ kɔlɔ na lana dí Yuutu wɔm yigə nɪ dɪ nabiinə dɪ yigə nɪ tɪn mu.

²² Kɔntɔ mu dí daa ta lagɪ sɪ dí tɔŋɪ dí ko-bu wɔdoŋ sɪ o tɔgɪ dɪ bantɔ o ba á te. Wəənu zanzan wɔni mu dí maas-o, yɪ dí lwarɪ nɪ o kwaana dɪ Wɛ tɪtɔŋa yam. O jigɪ abam cɪga lanyirani, yɪ kɔ pa o tiini o buŋɪ sɪ o wɛli abam. ²³ Kɔ na yɪ Titi, dɪbam mu tɔgɪ daani dí tɔŋɪ abam ŋwaaɪ. Kɔ daari kɔ na yɪ badaara bam, kɔ yɪ Zezi ɲɔɔna bam mu lɪ-ba sɪ ba taa tɔŋa, sɪ kɔ pa Zezi Krisi na zulə. ²⁴ Kɔntɔ, kwaani-na sɪ kɔ pa ba lwarɪ nɪ á soe á donnə, sɪ Zezi ɲɔɔna bam lwarɪ kɔ ni nɪ. Kɔntɔ, ba laan wó lwarɪ nɪ, dí na jigɪ wɔpɔlo dɪ abam te tɪn sɪni kɔ yɪ cɪga mu.

9

¹ Kɔ na yɪ dɪ zənə yalɔ abam na wó tɔŋɪ á pa Wɛ ɲɔɔna balɔ yinigə na jigɪ-ba tɪn, amɔ daa wɔ maŋɪ sɪ a pɔpɔni kɔlɔkɔlɔ a ma wɛli da a brɪ abam. ² Bɛŋwaaɪ a maŋɪ a ye nɪ abam jigɪ wɔbɔŋa sɪ á wɛli-ba, yɪ a tee abam Masɪdɔbani tiinə bam yigə nɪ. A brɪ-ba nɪ, abam balɔ na zɔbɪ Akayi tɪni dɪm nɪ tɪn maŋɪ á ti á yigə sɪ á la sɛbu kɔm, kɔ zigɪ deen bɪm dɪm nɪ mu. Masɪdɔbani tiinə bam na lwarɪ abam na tiini á kwaani sɪ á wɛli ɲɔɔna te tɪn, kɔ ma pa sɪ ba zanzan wɔbɔŋa tɔgɪ kəm dɪm kɔntɔ doŋ. ³ Amɔ nan buŋɪ sɪ a pa dí ko-biə bam ba abam te, sɪ kɔ pa dɪbam na tee abam te tɪn yɪ ba kɔ ji kafe. Kɔntɔ mu wó pa á wani á ti á yigə nɪnɛɛnɪ amɔ na maŋɪ a ta kɔlɔ a brɪ-ba tɪn. ⁴ Kɔ na daɪ kɔntɔ, Masɪdɔbani tiinə bam na tɔgɪ dɪ amɔ ba ba abam te yɪ ba lwarɪ nɪ á ta wɔ ti á yigə, kɔv pa cavura

ja dɔbam dɔ dí na wɔ dí jɔgɔ á cɔga te tɔn. Kɔ ma wɔ pa cavura ja abam dɔ.
 5 Kɔntɔ nɔwaani mu amɔ buɔi nɔ kɔ maɔi sɔ a loori dí ko-biə bam, sɔ ba da yigə ba wuuri ba ba abam te. Kɔntɔ wɔ pa á wani á la pɛera yam á ti, nɔɛɛni á na maɔi á ta nɔ á wɔ kɔ te tɔn, sɔ dí laan ba dí jɔɔi. Amɔ lagɔ sɔ á ma á wɔ-yoɔo mu á pa səbu kɔm, sɔ á yɔ ta kɔɔo nɔwaani.

6 Kɔ nɔi dɔ nɔɔnɔ na dugi wəənu funfun te tɔn mu, kɔntɔ tu wɔ ba o na funfun mu. Kɔ daari wɔlɔ na dugi zanzan tɔn, kɔntɔ tu wɔ ba o na zanzan mu. 7 Nɔɔnɔ maama nan maɔi sɔ o pa sɔ kɔ maɔi dɔ o na li o wɔbuɔa te tɔn mu, sɔ kɔ dai dɔ wɔ-cɔgɔ naa nɔɔnɔ na fi-o tɔn nɔwaani. Wɔlɔ na paɔ dɔ wɔpolo tɔn, Wɛ soe kɔntɔ tu mu. 8 Wɛ nan jɔgɔ dam sɔ DI pa abam DI zaani dɔm maama, sɔ kɔ pa á taá jɔgɔ kɔlɔ maama á na lagɔ tɔn maɔa maama, yɔ á daa ta wɔ ta jɔgɔ kɔ gaali sɔ á taá ma kɔ wo-laaru dwi maama, 9 nɔ Wɛ tɔnɔ kɔm na tagɔ kɔ wɔ:

«Nɔn-nɔm pɔɔri o wəənu mu o paɔ yinigə tiinə,
 yɔ o kəm-laaru tum wɔ ta wɔra mɔmaɔa maama.»

10 Kɔ yɔ Wɛ mu paɔ nɔɔna wo-dwə yɔ ba duə, yɔ DI daari DI pa-ba wɔdiu yɔ ba di. DI nan daa ta wɔ zəni abam sɔ á wani á wəli nɔɔna dɔ kəm-laaru zanzan, nɔ á na du wəənu zanzan te tɔn. Kɔntɔ mu á kəm-laaru tum laan wɔ ba tɔ kɔ dagɔm, nɔ faa na dagɔ te tɔn. 11 Wɛ wɔ pa á taá jɔgɔ wo-laaru dwi maama, sɔ á wani á taá wəli nɔɔna lanyiranɔ. Kɔntɔ mu wɔ pa nɔɔna zanzan taa kɔ Wɛ le, ba na jɔɔi abam zənə yam dɔbam tee nɔ tɔn nɔwaani. 12 Abam na jɔgɔ Wɛ nɔɔna bam á wəli te tɔn mu paɔ ba nai kɔlɔ ba ya na ge tɔn. Kɔ nan dai kɔntɔ yiranɔ, kɔ ta wɔ pa nɔɔna zanzan tiini ba taa kɔ Wɛ le kɔ ja gaali. 13 Abam zənə yam kɔntɔ mu wɔ brɔ nɔ á tɔgɔ Wɛ cɔga cɔga, yɔ kɔ pa DI na zulə zanzan, dɔ nɔɔna bam na lwarɔ nɔ á sɔni á se Zezi Krisi kwər-ywəɔə kam nɔ á na maɔi á ta te tɔn. Wɛ ta wɔ na zulə nɔɔna tee nɔ, dɔ á na li á wəənu á ma zəni-ba, yɔ á daari á pa nɔɔna badonnə dɔ te tɔn. 14 Ba ma wɔ ta loori Wɛ abam nɔwaani, yɔ baá ta soe abam dɔ ba wɔ maama, dɔ Wɛ na tiini DI kɔ abam yu-yoɔo kɔ ja gaali tɔn nɔwaani.

15 Pa-na dí kɔ Wɛ le DI na wəli dɔbam maama dɔ DI pɛeri dɔlɔ na ba jɔgɔ doɔ tɔn nɔwaani.

10

Pooli nɔɔni Wɛ na pɛ-o dam sɔ o ma tɔɔi DI titɔɔa te tɔn

1-2 Amɔ Pooli mu loori abam sɔ á cəgi. Abam badonnə te á wɔ, amɔ na wɔ abam tee nɔ, a yəni a yɔ wɔlɔ na zurə dɔ abam tɔn mu. Kɔ daari, amɔ na təri abam tee nɔ, a yəni a cana mu dɔ abam. Kɔ nan yɔ Zezi Krisi wɔlɔ na nɔgɔ nɔɔna yɔ o jɔgɔ ba nɔwaɔa tɔn nɔwaani mu a loori abam sɔ á ləni, sɔ a na tu abam te, sɔ a daa yɔ kɔ kəm-cɛeri dɔ abam. Kɔ nan na yɔ balɔ na buɔi nɔ dí titɔɔa tɔgɔ nabiinə wɔbuɔa na yɔ te tɔn, a ye lanyiranɔ nɔ amɔ wɔ ta jɔgɔ baari sɔ a wani a bwe-ba. 3 Kɔ yɔ cɔga, dí sɔni dí yɔ nabiinə mu, kɔ nan dai nabiinə wɔbuɔa mu dí ma dí janɔ sɔ dí vɔn kɔlɔ maama na yɔ balɔɔo tɔn. 4 Kɔntɔ maa nɔi dɔ dí lagɔ dí kɔ jara mu te, kɔ nan dai nabiinə jara zila mu dí jiga. Kɔ yɔ Wɛ dam mu dí jiga, yɔ dí maa cɔgɔ Wɛ dɔna bam dam. Dí cɔgɔ wɔbuɔa yalɔ na paɔ ya jɔgɔ swan yɔ ya yagɔ ya yɔ vwan tɔn, 5 yɔ dí yáali zaasum dɔlɔ maama na zanɔ sɔ dɔ cɔ nabiinə Wɛ cɔga kam wɔnɔ tɔn. Dí maa wani wɔbuɔa yam kɔntɔ maama dam, yɔ dí paɔ ya ləni

ya se Zezi Krisi ni. ⁶ Kuntu, abam na se Zezi Krisi ni dum á ti, dibam laan wó wani dí vanji balu maama na wu abam titari ni yi ba ba se tun zwa.

⁷ Maani-na á nii ku na yi te tun. Abam wulu na jigi ciga ni o yi Zezi Krisi noonu, kuntu tu manji si o lwarí ni dibam di yi Zezi noona mu ni wuntu te. ⁸ Ku nan na yi amu na tiini a bri abam a titi di We na pe dibam ni dilu tin nwaani, amu ba kwari caviura di kuntu. Dí Yuutu wum pe dibam ni dum kuntu, si dí taá ma dí kwe abam mu, si ku dai si dí ma cogi abam.

⁹ Amu ba lagi si abam bunji ni a pupuni a twaanu tum si a ma fugi abam mu. ¹⁰ Abam badaara te ni, wænu tilu amu na pupuni a twaanu tum wuni tun mu cana, yi ti ta kwari ti dana. Ku daari, amu titi na wu á tee ni, a yi zurim yirani mu, yi a ni-taani ba ki kulukulu. ¹¹ Balu na yèni ba te kuntu donj tun manji si ba lwarí ni, dí na tæri abam tee ni yi dí pupuni wænu tilu maama tun yi bidwi mu di dí na wu abam tee ni yi dí ki te tin.

¹² Ku na yi balu na bri ba titi tun, dibam ba lagi si dí nyinji dí titi di bantu dí nii, naa dí ta ni dibam di bantu mai daani. Bantu ba jigi swan. Ba yèni ba mai ba titi wubunja mu ba maa manji daani ba nii ba na yi te tin. ¹³ Ku nan na yi dibam, dí ba lagi si dí tee dí titi si ku gaali We na pe dibam titunji dilu si dí taá tunji tun. Ku yi We mu pe dibam titunji dum kuntu si dí tunji abam titari ni, yi dibam manji si dí ki wupolo di kuntu mu. ¹⁴ Kuntu, dibam wu gaali sisem dilu We na pe dibam tin, di dí na tu abam te dí toali Zezi Krisi kwær-ywænjæ kam tin. ¹⁵ Dibam ba tee dí titi noona badonnæ titunja banja ni, si dí gaali sisem dilu We na pe dibam tin. Dí nan jigi tuna ni á na jigi wu-didua di We te tin wó fogi ku ki dam, si ku pa titunja yalu dí na tunji abam nwaani tun wani ya puli zanzan, si ku manji di titunja yalu We na pe dibam tin. ¹⁶ Ku daa ta wó pa dí na cwænjæ dí toali We kwær-ywænjæ kam di gaali abam na zuri te silu ni tin. Kuntu mu dí ba tee dí titi di We titunja yalu DI tintunja badonnæ na manji ba tunji tun. ¹⁷ Ku nan pupuni We tono kum wuni ku wi: «Wulu na lagi si o ki wupolo tun, si o pa ku taa yi dí Yuutu wum nwaani.» ¹⁸ Benwaani, ku dai noonu wulu na pai o titi ciga tin suni o jigi ciga mu, ku nan yi wulu dí Yuutu wum na bri ni o yi ciga tu tin mu.

11

Pooli tagi di Korenti tiinæ bam si ba ci ba titi di wwan karanyina tiinæ bam

¹ Abam nan kwaani si á ja á bicara di amu na lagi a ta jwærim dilu finfin tun. Á nan ja á bicara di amu! ² Amu ba se abam nwaani, ni We di na ba se DI noona nwaani te tin. Amu lagi si a ki abam Zezi Krisi juna ni mu, si kulukulu yi cogi abam. Ku maa nyi di abam yi ni buku wulu na wu cogi tun mu amu na goni ni si a kwe a pa noonu didua, yi noonu wum kuntu mu yi Zezi Krisi. ³ Amu nan jigi liæ mu di abam ni noona badaara wó sugi abam si á daa yi se Zezi Krisi di á bicara maama, nuneeni sutaani deen na jigi bisankwira di ki swan di ganí Awa te tin. ⁴ Benwaani, noonu wudonj na tu abam te yi o bri abam wænu Zezi yiri nwaani yi ti ba togi dibam zaasum dum, á yèni á se mu mwali mwali. Á maa yèni á se joro kulu na dai We joro kum á na manji á joni tun, yi á daa ta se kwær-ywænjæ kadoj, ka na dai Zezi kwær-ywænjæ kalu dibam na bri abam tin.

⁵ Ku na yi balu na pai ba yi Zezi tintunja yi ba pa ba dwe maama tun, amu ye si a wu muri ba yigæ ni di finfin di. ⁶ Amu na manji a wari a

ɲɔɔni ni bantɔ te, a swan vɛri a ye kulɔ a na ɲɔɔni tɛn, yi maɲa maama di maa yɛni di pa á lɛwari ni di jigi swan woɲo maama wɔni jaja.

7 Amu na tu abam te a bri We kwɛr-ywɛɲɛ kam tɛn, ku yi zaani mu a tɔɲi a pa abam. Amu tu a titi si ku pa abam mu na yiri. A buɲi ni a ki a tɔsi mu na? 8 Amu deen na wɔ abam tee ni a tɔɲi kɔntɔ tɛn, a jonji a ɲwuru je-ge mu Zezi nɔɔna bam tee ni, nɛnɛni a vri bantɔ mu si a ma tɔɲi a pa abam te. 9 Amu na yɛni a ga woɲo maɲa kam a na wɔ á tee ni tɛn, a ba yaari abam wɔlɔwɔlɔ. Ku nan yi di ko-biɛ balɔ na nunji Masɔɔvɛni ba ba tɛn mu jaani kulɔ maama a na lagɛ tɛn ba ba ba pa-ni. Amu deen na maɲi a ba yaari abam tɛn, a daa ta bá yaari abam. 10 Amu na jigi Zezi Krisi cɛga kam te tɛn, a na beeri a vu je di je Akayi ni, nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o ci amu yigɛ di wɔpolo kulɔ a na jigi a ma tɔɔli We kwɛr-ywɛɲɛ kam zaani tɛn. 11 Amu nan na ki kɔntɔ tɛn, ku bri ni a ba soe abam na? We nan ye ni amu soe abam.

12 Amu nan ta wó ta tɔɲi zaani ni a na maɲi a ki te tɛn, si ku pa balɔ na lagɛ si ba bri ba titi ni ba tɔɲi ni dibam te tɛn daa yi na cwɛɲɛ ba bri ba titi kɔntɔ. 13 Bantɔ na ki te tɛn, ku yi ba ganɛ nɔɔna mu. Ba maa pai ba yi Zezi Krisi tintɔɲna mu, yi ku nan yi vwan mu. 14 Kɔntɔ nan dai wo-kɛnkagɛli. Sɔtaani titi wai di lɛni di bri ni di yi maleka kalɔ na jigi We pooni tɛn mu. 15 Kɔntɔ ɲwaani ku ba cana si sɔtaani tintɔɲna di lɛni ba bri ba titi ni ba yi tintɔɲna balɔ na tɔɲi We cɛga kam tɛn. Ku kweelim je ni mu bantɔ nan wó ba na cam si ku maɲi di ba titɔɲa na yi te tɛn.

Pooli na yaari te We titɔɲa yam ɲwaani tɛn

16 Amu daa ta joori a loori abam si á yi buɲi ni amu yi joro mu. Abam nan na maɲi á buɲi ni a yi kɔntɔ mu, si á kwaani á ja á bicara, si a wani a na cwɛɲɛ a bri a titi finfinɛni ni bantɔ te. 17 Amu na lagɛ a ɲɔɔni te a ma bri a titi dagim tɛn, ku ba tɔɲi di Yuutu wɔm wɔbɔɲa, ku nyi di jwɛrim mu te. 18 Nɔɔna zanzan nan na yɛni ba tɔɲi nabiinɛ wɔbɔɲa ba ma bri ba titi tɛn, amu di wai a bri kɔntɔ doɲ. 19 Abam yɛni á se balɔ na yi jwɛru tɛn mwali mwali di wɔpolo, yi á pai ku yi swan mu á jiga. 20 Abam yɛni á se wɔlɔ maama na tu abam te yi o jigi finfinɛni naa o di nyɔɔri á banja ni tɛn, naa o na ganɛ abam o vri tɛn, naa o na gooni abam tɛn, naa o na lɔɛ abam pupwaanɔ tɛn. 21 Ku nan na yi dibam, di bwɛnɛ si di se di ki abam kɔntɔ doɲ. Kɔntɔ nan wó ta jigi cavura na?

Nɔɔnɔ nan na wɔ kwari cavura si o bri o titi di kulɔ o na ki tɛn, amu di bá kwari cavura si a ki kɔntɔ doɲ, si a ɲɔɔni jwɛrim. 22 Bantɔ bri ni ba yi Zwifɛ cɛga cɛga mu, amu di nan sɔni a yi Zwifu mu. Bantɔ bri ni ba yi Yisrayeli tiinɛ mu, amu di nan yi Yisrayeli tu mu. Ba wɛ ba kuri nunji Abraham dwi tiinɛ wɔni mu, amu di kuri nan nunji daani mu. 23 Bantɔ bri ni ba tɔɲi Zezi Krisi titɔɲa mu, amu nan tɔɲi-ya a dwe-ba. (Amu na ɲɔɔni te tɛn nyi di a yuu mu tɛrɛ te.) Amu na tɔɲi a pa Zezi te tɛn tiini ku cɛ a yura ku dwɛni bantɔ. Ba jaani amu ba ki piɛna digɛ ni kuni zanzan ku dwɛni bantɔ. Ba daa ta ma magɛ amu zanzan ku dwɛni bantɔ. Amu de tɔɔni te kuni zanzan a kɛ. 24 Zwifɛ yigɛ tiinɛ bam jaani amu kuni binu ba magɛ balaari yi fiintɔ-nɔɔɔ (39). 25 Rom tiinɛ bam di ma ja-ni kuni bitɔ ba magɛ di da-lɔɲɔ. Maɲa kadoɲ ni nɔn-kɔɲɔ ma dubɛ-ni di kandwa si ba gɔ. Kuni bitɔ mu a zu naboro a tɔɲi nɔnɔ kɔm wɔ, yi ku ba ku cɔɲi ku maɲi na bam wɔni. Kuni bidwi mu amu diɛn na bam banja ni titi di wɛa maama. 26 Amu na yɛni a beeri maɲa maama tɛn, a ne cana zanzan, ku na yi di bwi na su si pɛɛli, di vɛnɛrna tee ni, ku wɛli di amu titi dwi

tiinæ Zwifæ bam tee ni di dwi-ge tiinæ di tee ni. Amu daa ta ne cana tuni dum wõni di kagwa wõni di nũtu kum wõni, ku ta wæli di nõona balu na pa ba yi di ko-biæ yi ba yagi ba dai tun tee ni. ²⁷ Amu yæni a tiini a tunj zanzan ku ce a yira ni. Kuni zanzan ku ma pa a ba do a sui. Kana di na-nyom di maa jaani-ni yi a piini a titi kuni zanzan. Waarv maa yæni ti zu-ni yi a ba jigi gwaaru. ²⁸ Amu nan bá wanu a ta wænu tum maama a ti. Kulv nan na wæli da tun, Zezi nõona bam na wu je silv maama ni tun wuburja mu tiini ya jigi-ni de maama. ²⁹ Nõõnu na bwænæ We cwæjæ kam togum wõni, ku cõgi amu wu mu nĩnæni ku yi amu titi mu te. Nõõnu na tusi o yagi We cwæjæ kam togum, ku yæni ku tiini ku cõgi a wu mu.

³⁰ Ku nan na fin si a bri a titi tun, amu wó bri a titi di wænu tlv na bri ni a bwænæ tun mu. ³¹ Baŋa-We ye ni amu ba fõ vwan. Dintv mu yi dí Yuutu Zezi Ko, yi DÍ maŋi di zulæ si ku taa ve maŋa kalv na ba ti tun. ³² Amu deen na wu Damasi tv kum wõni tun, gũvirma tu wõlv na nii tv kum o pa Pe Arita tun mu tinj nõona tv kum niæ yam ni, si ba yiri amu ba ja ba pa-o. ³³ Zezi karabiæ bam ma kwe-ni ba ki tĩtõgõ wõni, yi ba læ ŋuna ku ni ni ba pa a togĩ tv kum kæbræ kam tækorõ a tu yi a lu.

12

We na viiri Pooli wænu tlv tin

¹ Ku nan fin mu si a bri a titi di ku na maŋi ku ba jigi nyõõri di, yi a ta wó ta dí Yuutu wum na pe a yi na We-õõjõ wænu tlv na sægi tun, diðaanu na me o ciga kam o ma viiri-ni te tin. ² Amu nan ye nõõnu wõõõ, o na yi Zezi Krisi nõõnu. Bina fugæ-yana na ke tun, We deen kwe-o DÍ ja DÍ di DÍ õõjõ. Amu nan yæri ku yi o yira titi mu naa o joro mu. We nan mu ye ku na yi te tin. ³⁻⁴ Amu nan ye ni wõntv siini o yi We-õõjõ mu. Ku nan na yi o yira titi mu naa o joro mu, amu yæri, We mu ye. Ku nan yi dáanu mu o ni bitari silv na wari si ŋõõni tun, yi si wu maŋi si nabiinu ta di o ni tin. ⁵ Amu wó ta ki wõpolo nõõnu wum kũntv na ne kulv tin ŋwaanu mu. Ku na dai kũntv a bá se si a bri a titi, ku na dai wænu tlv na bri ni a bwænæ tun yiranu ŋwaanu. ⁶ Amu ya na burji si a bri a titi, ku bá ta yi jwærim a na te ciga tun ŋwaanu. A nan bá bri a titi kũntv. A ba lagĩ si nõõn-nõõnu burji kulv na dwe amu tun o pa-ni, si o laan taa nii a titõna na yi te di a ni-taanu na yi te tin.

⁷ We ba lagĩ si a ki kamunni di wo-kinkagula yalv zanzan a na ne tun. Mu ku kuri DÍ pe cam wu a yira wõni, ni sabari na zo-ni te tin. Sõtaanu ma togĩ ku ŋwaanu si di yaari-ni, si a daa yi wani a ki kamunni. ⁸ Kuni bitv mu a loori dí Yuutu wum si o li cam dum kũntv a yira ni. ⁹ O maa wu se, yi o wĩ: «Amu zaanu dum maŋi nmv. Beŋwaanu amu dam dum wó tiini di tunj balv na bwænæ tin tee ni mu.»

Mu ku kuri amu ki wõpolo zanzan di wænu tlv na bri ni a bwænæ tun, si ku pa Zezi Krisi dam dum taa kwæli-ni. ¹⁰ Kũntv ŋwaanu mu, a na yæni a bwænæ, naa nõõna na jigi-ni ba twia, naa cam di bæesum di liæ na jigi-ni, amu ta jigi wõpolo di kũntv maama Zezi Krisi ŋwaanu. Beŋwaanu, a na yæni a bwænæ maŋa kalv tun, kantu maŋa ni mu Zezi pa-ni dam.

Pooli na li Korenti tiinæ bam ŋwaanu te tin

¹¹ Amu na bri a titi te tin yi jwærim mu, yi ku yi abam fifiun ŋwaanu mu a ki kũntv. Ku yi abam mu ya maŋi si á bri amu ciga kam. Ku yi ciga mu ni amu dai kulv-kulv. Ku nan na yi balv na pa ba yi Zezi tintõõna yi ba pa ba dwe maama tin, a wu muri bantv yigæ ni di finfin di. ¹² Amu

dɛɛn na wɔ abam tee ni tɪn, amu tɔŋi di pu-dia mu, yi We ki wo-kinkagila di wɛɛnu tɪlɔ maama na bri ni amu sɪni a yi Zezi tuntɔŋɔ tɪn. ¹³ Abam nan bɔŋi ni a wɔ ki abam lanyɪranɪ ni a na ki Zezi nɔɔna bam je sidonne ni te tɪn mu na? Ku nan yi cɪga mu ni a wɔ yaari abam si á pa-ni zɛnɔ. Á nan yaɪi kɔntu wɔŋo kɔm á ma cɛ-ni.

¹⁴ Amu na ti a yigɛ si a ba abam te lele kɔntu tɪn, ku laan lagɪ ku ki kuni bɪto mu. Amu nan daa ta bá yaari abam si á pa-ni zɛnɔ. Ku nan dai á wɛɛnu naa á sɛbu mu a laga, ku yi á tɪti mu. Ku yi kwɛ mu lagɪ wɛɛnu ba tɪŋi ba biɔ ŋwaani, si ku dai biɔ mu wɔ ki kɔntu ba pa ba kwɛ. Abam nan nyi di amu biɔ mu te. ¹⁵ Kɔntu ŋwaani mu amu wɔ ta jɪɪ wɔpɔlo si a kwe a wɛɛnu maama a cɔɪi ku wɛli di a tɪti yɪra abam ŋwaani. Amu na tiini a soe abam te tɪn, ku maŋi si abam taá ba soe amu na?

¹⁶ Abam laan lwarɪ ni a dɛɛn ba yaari abam amu zɛnɔ ŋwaani. Nɔɔna badaara nan te ni, amu ki swan mu a ma jonɪ á sɛbiɔ. ¹⁷ Ku nan na yi amu na tɔŋi nɔɔna balɔ maama abam tee ni tɪn, a wɔ tɔɪi ba wɔlɔwɔlɔ ŋwaani a pini abam sɛbu. ¹⁸ Ku na yi Titi, a dɛɛn loor-o mu si o ba abam te, yi a tɔŋi di ko-bu wɔdɔŋ si o tɔɪi did-o o ba. Titi nan wɔ pini abam kɔlɔkɔlɔ. Abam paɪ si Titi di amu wɔbɔŋa dai biɔdwi mu na? Diɔbam nan tɔɪi cwɛŋɔ didɔba mu.

¹⁹ Abam bɔŋi ni dí na ŋɔɔni tuntu maama tɪn, ku yi abam yigɛ ni mu dí ŋɔɔni si dí ma jonɪ dí tɪti na? Dí nan na ŋwi di Zezi Krisi tɪn, ku yi We yigɛ ni mu dí ŋɔɔna.

A badon-sonnu-ba, dí na ki kɔlɔ maama tɪn yi si dí zɛni abam mu, si á vu yigɛ We cwɛŋɔ kam wɔni. ²⁰ Amu nan jɪɪ liɔ mu abam ŋwaani si, a na tu abam te, abam bá ta yi ni amu na lagɪ te tɪn, yi kɔv pa amu di bá ta yi ni abam na lagɪ te tɪn. Amu ta maa jɪɪ liɔ si á wɔ ta magɪ kantɔɔɔ daani, yi á jɪɪ wɔ-gurɔ di ban-zɔŋɔ, yi á lagɪ á yɪratu zɛnɔ, yi á twi daani, yi á yi bɪbari-nyina, yi á gooni daani, yi á kwɛri á ki yɔɔ yɔɔ. ²¹ Amu daa ta jɪɪ liɔ mu di abam si, amu na joori a ba á te, amu Tu We wɔ pa a na cavɪra abam ŋwaani, di abam zanzan na wɔ lɛni á wɔ di lwarɪm dɪlɔ á na maŋi á ki tɪn. Amu na nɛ kɔntu, kɔv pa a wɔ cɔɪi zanzan di á ta na ki wo-digiru di boorim kikiɔ dwi maama yi á ba yaɪi tɪn.

13

Pooli na kaani Korenti tiinɔ bam te o ma kweeli tɪn

¹ Amu na lagɪ a ba abam te lele tɪn, ku laan lagɪ ku ki kuni bɪto mu. We tɔɔo kɔm nan tagɪ ku wi: «Nɔɔnu na lagɪ si o sanɪ o dɔŋ, ku maŋi si nɔɔna bale naa batɔ mu taa yi o maana tiinɔ.» ² Kɔntu ŋwaani amu daa ta lagɪ a kaani abam balɔ dɛɛn na maŋi á ki lwarɪm tɪn di balɔ na daari tɪn maama, si á lɛni á wɔru di á kɛm-balwaarɔ tɪm. Amu daama na wɔ abam tee ni tɪn, a maŋi a kaani abam kɔntu. Amu nan daa tɔri abam tee ni lele kɔntu, yi a lagɪ si a ta kaani abam, si ku ki kuni bɪle. Kɔntu ŋwaani, taá ye-na ni, amu na joori a ba si a na abam, nɔɔnu wɔlɔ maama daa ta na wɔ zagɪ o kikiɔ tɪn bá lu. ³ Kɔntu mu abam wɔ lwarɪ ni ku sɪni ku yi Zezi Krisi kwɛrɛ mu a jɪɪ a ŋɔɔna, ni abam na maŋi á lagɪ si á lwarɪ te tɪn. Zezi na ki abam te tɪn ba bri ni o bwɛnɔ, o bri o dam mu abam tɪtari ni. ⁴ Ku nan yi cɪga, o sɛ o tu o tɪti o ji nabwɛm yi ba pa-o tɔun-dagara banɔ ni. Ku daari o laan nan jɪɪ ŋwia We dam diɔ ŋwaani mu. Diɔbam na yi

o nɔɔna tun, dɔbam dɔ bɔwɛnɛ mu, dɔ nan na ŋwi dɔd-o tun, dɔ na wó kɔ te dɔ abam tun yɔ We dam dɔm ŋwaanɔ mu.

⁵ Abam nan maɔɔ sɔ á maanɔ á tɔtɔ mu á nii, á jɔɔ wɔ-dɔdɔba dɔ Zezi na. Abam na maanɔ á tɔtɔ kɔntɔ, á bá lɔwarɔ nɔ Zezi Krisi wɔra dɔ abam na? Naa kɔ yɔ abam maɔɔ á tɔtɔ mu yɔ á maɔɔ á ga? ⁶ Amɔ nan jɔɔ tɔna sɔ á maanɔ á lɔwarɔ nɔ dɔbam sɔnɔ dɔ yɔ Zezi Krisi tɔntɔɔna mu. ⁷ Dɔ yɛni dɔ loori We dɔ pa abam, sɔ á yɔ taá kɔ lɔwarɔ mu. Kɔ daɔ nɔ dɔ lagɔ sɔ dɔ brɔ nɔɔna mu nɔ dɔ yɔ Zezi tɔntɔɔna. Dɔ nan lagɔ sɔ á taá kɔ kɔlɔ na lana tun mu, dɔ nɔɔna na maɔɔ ba brɔ nɔ dɔbam mu tɔɔɔ dɔ ga dɔ. ⁸ Dɔbam bá se sɔ dɔ kɔ kɔlɔ na wó cɔɔɔ We cɔɔɔ kam tun, dɔ wó ta kɔ te na wó zɛni-ka tun mu. ⁹ Abam na jɔɔ We dam dɔm, yɔ dɔbam na maɔɔ dɔ bɔwɛnɛ, dɔ ta jɔɔ wɔpɔlɔ. Dɔ nan wó ta loori We sɔ Dɔ zɛni abam, sɔ á bɔ lanyɔranɔ We cwɛɔɔ kam wɔnɔ. ¹⁰ Kɔ yɔ kɔntɔ ŋwaanɔ mu a pɔpɔnɔ wɛnɔnɔ tɔntɔ a pa abam yɔ a tɔri á tee nɔ, sɔ a na tu á te, sɔ a daa yɔ kɔ kɛm-cɛɛrɔ dɔ abam dɔ dam dɔlɔ dɔ Yuutu wɔm na pɛ-nɔ tun. Dam dɔm kɔntɔ yɔ sɔ a ma fɔɔɔ abam mu, sɔ kɔ daɔ sɔ a ma cɔɔɔ abam.

Pooli na jɔɔnɔ Korenti tiinɔ bam o ma kweeli te tɔn

¹¹ A ko-biɔ-ba, We wó pa á jɛni lanyɔranɔ. Kwaanɔ-na sɔ We wó pa á bɔ lanyɔranɔ Dɔ cwɛɔɔ kam wɔnɔ. Á nan kɔ-na nɔ amɔ na loori abam te tɔn. Á taá jɔɔ wɔbɔɔ-dɔdɔwɔ, sɔ á daaɔ á taá jɔɔ bɔcari-zuru, sɔ We dɔlɔ na paɔ sono dɔ bɔcari-zuru tun wó ta wɔ abam tee nɔ.

¹² Á na jeeri daanɔ, sɔ á taá jɔɔnɔ daanɔ lanyɔranɔ dɔ sono dɔ wɔ-pɔɔɔ.

We nɔɔna bam maama jɔɔnɔ abam.

¹³ Dɔ Yuutu Zezi Krisi wó pa abam maama yu-yɔɔɔ, Baɔa-We sono kɔm wó ta wɔ á tee nɔ, yɔ Dɔ Joro kɔm wó pa á taá ŋwi daanɔ dɔ ywɛni.

**Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni o pa
GALATI TIINɛ tɔn
Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni o pa Galati tiinɛ
tɔn na bri dibam kɔlɔ tɔn mu tuntu**

Pooli pɔpɔni tɔnɔ kuntu o pa We nɔɔna balɔ na wɔ Galati ni tɔn mu. O dɛɛn na kaagi je sɔm kuntu ni o tɔɔli We kwɛrɛ o bri nɔɔna tɔn, badaara ki ba wɔ-dɔɔba di Zezi. Kuntu kwaga ni, nɔɔna badonnɛ di ma daa ba ba bri nɔɔna bam ni balɔ na dai Zwifɛ tɔn di manɔ si ba sɛ Zwifɛ cullu tɔm, si baara di go di ba bɛkɛri ni Zwifɛ cullu tɔm na bri te tɔn.

Pooli nan vɛn zaasɔm dɔm kuntu, di na dai Zezi Kriɔi kwɛr-ywɛnɛ kam tɔn nɔɔna. O laan ma pɔpɔni si o pa balɔ maama ya na ywɛri ba tɔgi vwan zaasɔm dɔm kuntu tɔn, si ba joori ba tɔgi cɔga cwɛnɛ kam. O maa bri ni, kɔ yi ba na ki ba wɔ-dɔɔba di Zezi yi ba na o nɔɔna kam tɔn (2:20) mu wɔ wani kɔ pa ba manɔ lanyiranɔ We yigɛ ni, si kɔ dai ba na sɛ cullu tɔm tɔn nɔɔna.

Pooli dɛ yigɛ o bri Zezi dɛɛn na bɛn-o si o taa yi o tuntuɔnɔ, di Zezi titi na bri-o o kwɛr-ywɛnɛ kam te tɔn. O bri wɔm di Zezi tuntuɔna badaara bam na ki ni daani, si wɔm taa tɔni dwi-ge tiinɛ tee ni, yi ba sɛ ni o zaasɔm dɔm tɔgi Zezi cɔga kam tɔn. O wɔ si o jigɛ ni si o taa yi Zezi tuntuɔnɔ We na bɛn-o yi kɔ dai nabiinɛ tɔn nɔɔna (pɔɔrɔm 1-2).

O maa ma We twaanɔ tɔlɔ na manɔ ti pɔpɔni fanja fanja tɔn o bri ni, n na ki n wɔ-dɔɔba di Zezi mu nɛ na vɛrɔm, si kɔ dai n na tɔgi Zwifɛ bam cullu tɔm tɔn nɔɔna. Zezi na tigi tɔn-dagara banja ni tɔn, o pɛ di laan te di titi, di daa ba ta yi cullu gambe (pɔɔrɔm 3-4).

Tɔnɔ kum tiim jɛgɛ ni, o bri ni di manɔ si di taá nɔɔni ni balɔ na te ba titi te tɔn mu. Kɔ manɔ si di pa We Joro kum vanɔ dibam kɔ pa dibam nɔɔni-dɔnɔ kalɔ na lana tɔn, si di taá jigɛ da-sono (pɔɔrɔm 5-6).

¹ Amɔ Pooli wɔlɔ na yi Zezi Kriɔi tuntuɔnɔ tɔn mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu. Kɔ dai nabiinɛ mu tɔni-ni, kɔ nan dai nɔɔnɔ mu tɔni-ni si a taa yi Zezi Kriɔi tuntuɔnɔ. Kɔ yi Zezi Kriɔi titi mu kuri-ni, didaani di Ko We dɔlɔ na bi-o DI pa o yagi tɔnɔ tɔn.

² Di ko-biɛ balɔ maama na wɔ amɔ tee ni tɔn di jɔɔni abam balɔ na yi Zezi kɔgɔ kum wɔ nɔɔna yi á zɔvri Galati tɔni dɔm ni tɔn.

³ Di Ko We di di Yuutu Zezi Kriɔi wɔ pa abam yazurɛ di yu-yonɔ.

⁴ Zezi Kriɔi nan mu de di Ko We wɔbɔnɔ na lagɛ te tɔn maama yi o sɛ si o ti dibam lwarɔm nɔɔna, si o ma wani o vri dibam zɔm lɔgɔ banja wɔ-balwaarɔ tɔm wɔni.

⁵ Banja-We manɔ di zulɛ mu si kɔ taa ve manja kalɔ na ba ti tɔn. Amina.

Kwɛr-ywɛnɛ kadoŋ daa tɛrɛ kɔ na dai Zezi kwɛr-ywɛnɛ kam yiranɔ

⁶ Abam na ki te tɔn nan mu pɛ amɔ yira sɔɔri. We de Zezi Kriɔi nɔɔna mu DI kuri abam zaani si á taá yi DI nɔɔna, yi á laan da á zanɔ á ma á kwaga á ya dɔntɔ, si á daari á sɛ kwɛr-ywɛnɛ kadoŋ. ⁷ Kɔ yi cɔga mu, kwɛr-ywɛnɛ kadoŋ daa tɛrɛ, kɔ na dai Zezi kwɛr-ywɛnɛ kalɔ di na manɔ di bri abam tɔn yiranɔ. Amɔ nan tagɛ kuntu, bɛnɔɔna badaara mu wɔ abam titari ni ba na kwaanɔ si ba pipiri Zezi Kriɔi kwɛr-ywɛnɛ kam,

yi ba pai á wubɔɔŋa vugimæ. ⁸ Nɔɔɔɔ nan na tu á te yi o bɔɔ abam kwær-ywæŋæ kadon, yi ka dai Zezi kwær-ywæŋæ kalɔ dí na maɔɔ dí bɔɔ abam tɔn, sɔ á yi sɛ kɔntɔ tu. Kɔ na maɔɔ kɔ yi dɔɔbam tɔtɔ wɔ nɔɔɔɔ, naa kɔ na yi maleka mu zɔ nuɔɔi wɛyuu, yi ka na bɔɔ abam kwær-ywæŋæ kadon, Wɛ wó cɔɔɔ kɔ tu. ⁹ Amu nan ta wó jooɔi a fɔɔɔi a ta nɔɔɔɔnɔ dɔɔbam na maɔɔ dí ta kɔɔɔ dí abam tɔn. Nɔɔɔɔ na bɔɔ abam kwær-ywæŋæ kadon, yi kɔ dai Wɛ kwær-ywæŋæ kalɔ á na maɔɔ á sɛ tɔn, Wɛ wó cɔɔɔ kɔ tu.

¹⁰ A na tagɔ kɔɔɔ tɔn, kɔ dai nɔ á lagɔ sɔ nabiinæ mu sɛ nɔ á na kɔ kɔɔ tɔn maɔɔ, kɔ yi sɔ Wɛ mu sɛ nɔ á na kɔ te tɔn maɔɔ. A nan ba lagɔ sɔ a pa nabiinæ wurɔ poli dɔ amu. A ya na lagɔ kɔntɔ, a bá wantɔ a taa yi Zezi Krisi tintɔɔɔnɔ.

Kɔ na kɔ te yi Pooli ji Zezi tintɔɔɔnɔ tɔn

¹¹ A kɔ-biæ-ba, a lagɔ sɔ á lwarɔ nɔ Zezi kwær-ywæŋæ kalɔ amu dɛɛn na tɔɔɔl a bɔɔ abam tɔn wɔ nuɔɔi nabiinæ te. ¹² Kɔ dai nabiinu mu kwe-ka o pa-nɔ sɔ a tɔɔɔl. Nɔɔɔn-nɔɔɔnɔ nan wɔ zaasɔ-nɔ-ka. Kɔ yi Zezi Krisi tɔtɔ mu vɔɔɔ amu o kwær-ywæŋæ kam.

¹³ Abam maɔɔ á ni amu dɛɛn na tɔɔɔi Zwifæ cullu tum cwæŋæ kam yi a kɔ te tɔn. A dɛɛn tiini a bɛɛsɔ Zezi nɔɔɔna bam, yi a ya kwaana sɔ a cɔɔɔ ba kɔɔɔ kɔm maama. ¹⁴ Kɔ na yi a yuu donnæ bam wɔnɔ, a dɛɛn sɛ Zwifæ bam cullu tum a dwæni ba zanzan, amu dɛɛn na kwaana a tɔɔɔ dí nabaara bam cwe sum lanyranɔ tɔn ŋwaanɔ. ¹⁵ Dɔ kɔntɔ maama, Wɛ kɔ-nɔ yu-yoɔɔo yi Dɔ kuri-nɔ kɔ loori ba na wó lɔ-nɔ tɔn. Dɔ laan ma bɔɔɔi-nɔ sɔ a taa tɔɔɔi a pa-Dɔ. ¹⁶ Maɔɔa kalɔ Dɔ wubɔɔŋa na lagɔ tɔn mu Dɔ vɔɔɔɔ-nɔ sɔ a lwarɔ Dɔ Bu wɔm, sɔ a daari a tɔɔɔl o kwær-ywæŋæ kam a bɔɔ dwi-gɛ tiinæ. Maɔɔa kam kɔntɔ nɔ a wɔ ve a bwe nɔɔɔn-nɔɔɔnɔ wɔŋo ka ŋwaanɔ. ¹⁷ Amu wɔ ve Zeruzalem sɔ a na balɔ na maɔɔ ba yi Zezi tintɔɔɔnɔ ba loori amu tɔn. A nan yɔɔɔi Arabi mu a vu. Kɔntɔ kwaga nɔ mu a laan jooɔi a ba Damasi.

¹⁸ Bɔna yatɔ na kɛ tɔn, a laan ma zaɔɔi a vu Zeruzalem sɔ a na Pɔyɛɛɔɔ, sɔ dí lwarɔ daanɔ. A ma kɔ da fugæ-yanu o tee nɔ. ¹⁹ Amu daa wɔ nɛ Zezi tintɔɔɔnɔ wɔdɔɔɔ a wæli da, kɔ na dai dí Yuutu Zezi nyaanɔ Zakɔ yiranɔ mu a nɛa.

²⁰ A na pɔpɔnɔ wænu tɔɔɔ maama tɔn yi cɔɔa mu. Wɛ ye amu wɔ. Kɔ nan dai vwan mu a fɔɔa.

²¹ Kɔntɔ kwaga nɔ, a laan ma zaɔɔi a tɔɔɔl a vu Siiri dɔ Silisi tɔnɔ dɔm. ²² Zezi Krisi nɔɔɔna balɔ na wɔ Zude tɔnɔ dɔm nɔ tɔn ya daa ta wɔ nɛ amu dɔ ba yi. ²³ Ba nan maɔɔ ba ni nɔɔɔna badaara na te amu taanɔ ba wɔ: «Nɔɔɔnɔ wɔɔɔ dɛɛn ya na bɛɛsɔ dɔɔbam tɔn laan mu zagɔ o kikiæ, yi o wɔra o tɔɔɔl Wɛ kwær-ywæŋæ kam sɔ o pa nɔɔɔna ba ba sɛ Zezi Krisi, yi kɔ yi Zezi cwæŋæ kam kɔntɔ mu o dɛɛn kwaana sɔ o ya cɔɔɔ.»

²⁴ Ba na ni amu taanɔ kɔntɔ tɔn, kɔ ma pa ba zuli Wɛ lanyranɔ.

2

Pooli na ŋɔɔnɔ dɔ Zezi tintɔɔɔnɔ badonnæ te tɔn

¹ Bɔna fugæ yana na kɛ tɔn, amu dɔ Banabasɔ ma jooɔi dí vu Zeruzalem. A ma ja Titi dɔ a wæli da. ² Kɔ nan yi Wɛ mu bɔɔ-nɔ sɔ a vu dáanɔ. A ma vu a na balɔ ba na nii nɔ ba yi Zezi kɔɔɔ kɔm yigæ tiinæ tɔn. A na nɛ-ba tɔn, amu dɔ bantɔ yiranɔ ma jɔni daanɔ dí ŋɔɔnɔ, sɔ a pa ba lwarɔ kwær-ywæŋæ kalɔ a na yɔni a bɔɔ dwi-gɛ tiinæ bam tɔn. Bɛɔwaanɔ amu ba lagɔ sɔ a na puli a bɔɔ kwær-ywæŋæ kalɔ tɔn dɔ a ta na jɔɔi kalɔ a bɔɔ lele tɔn ji kafe.

³ Titi wuɓu na toɓɓi di amu o vu Zeruzalem tun maa yi Greki tu. Ba nan wu fi-o ba pa o go ni Zwifə bam na goni ba bəkəri te tun. ⁴ Nooɓna badaara nan mu wura ba na paɓ ba yi Zezi karabiə yi ba yagi ba dai. Nooɓna bam kuntu ya ɗɗɗi mu ba zu Zezi kooɗo kum wu, si ba maani dɓam ba nii di na ɗwi di Zezi Kriisi yi di te di titi te tun. Ba nan lagi si ba pa di joori di ji gambe mu Zwifə bam callu tum ɗwaani. ⁵ Di nan wu se-ba di finfin di, si ba yi wani ba cɗgi cɗga kalu abam na manɗi á lwarɗi We kwər-ywəɗə kam wɓni tun.

⁶ Amu deen na ve a ɗooɓni di balu ba na wi ba yi Zezi kooɗo kum yigə tiinə tun, ba wu ne wonjo si ba wəli amu zaasim dum ni. Ba nan na suni ba yi yigə tiinə, naa ba na dai di, ku dai kulɓkulɓ di amu, beɗwaani We ba kuri nooɓna daani. ⁷ Bantu nan ne ni We mu suni Di ki Di kwər-ywəɗə kam amu juɗa ni si a ja vu a bri dwi-ge tiinə, ni Di na ki-ka Piyeyeri juɗa ni si o ma bri Zwifə bam te tun. ⁸ Beɗwaani We mu pe Piyeyeri dam si o taa yi Zezi tuntɗɗɗu Zwifə bam ɗwaani. Ku nan yi duntu di mu pe amu dam si a taa yi Zezi tuntɗɗɗu dwi-ge tiinə bam ɗwaani. ⁹ Zaki di Piyeyeri di Zan balu ba na nii ni ba yi Zezi kooɗo kum diddeera tun ma lwarɗi ni, ku yi We mu pe-ni yu-yonjo si a taa tunɗi titɗɗi dum kuntu. Kuntu ɗwaani ba ma se si amu di Banabasi taa tunɗi di ba, yi ba ja di ja. Di maama ma se ni amu di Banabasi manɗi si di vu dwi-ge tiinə bam te mu di bri-ba We kwər-ywəɗə kam, si bantu di manɗi Zwifə bam tee ni ba bri-ka. ¹⁰ Wonjo didɗa yirani mu ba loori dɓam, si di yi swe ku ni ni. Ku yi si di guli di zani yinigə tiinə balu na wu ba kooɗo kum wɓni Zeruzalem ni tun. Mu wonjo kulɓ a na tiini a kwaanɗi a ki.

Pooli na bri ni Piyeyeri ki ku wu manɗi te tun

¹¹ Ku daari manɗa kalu Piyeyeri deen na tu o wu Antioosi ni tun, mu amu kaan-o jaja, si a bri-o ni o wu ki cɗga. ¹² Beɗwaani, o na yi Antioosi tun, o yəni o toɓɓi o di di dwi-ge tiinə mu. Ku daari, nooɓna badonnə na nunɗi Zaki-ba te ba ba daani tun, Piyeyeri laan pipiri o wubɗɗa yi o vni si o taa toɓɓi o di di dwi-ge tiinə bam. O pɗori o titi kuntu, beɗwaani o kwarɗi balu na bri ni wuɓu maama na toɓɓi We cwəɗə tun manɗi si o go ni Zwifə bam na goni ba bəkəri te tun. ¹³ Zwifə balu na tu ba se Zezi tun badaara di ma ji pipiri-nyuna ni Piyeyeri na ki te tun, yi Banabasi di yagi o titi o pa ba ja-o ba zu ba pipirim dum wɓni. ¹⁴ Kuntu mu a ne ni ba daa ba toɓɓi cɗga kalu We kwər-ywəɗə kam na bri tun. A laan ma zigi ba maama yigə ni, yi a ta di Piyeyeri a wi: «Nmu yi Zwifu mu, yi n ki ni n yi dwi-ge tu mu te yi n daa ba toɓɓi Zwifə callu tum. Bɛɛ nan mu yi n laan lagi si n fin dwi-ge tiinə bam si ba se Zwifə bam callu tum?»

¹⁵ Ku yi cɗga mu, dɓam yi Zwifə bam titi dwi mu, si di dai dwi-ge tiinə balu na yəri We callu tum tun. ¹⁶ Di ku di, dɓam laan tu di lwarɗi ni nooɓnu wu na cɗga We tee ni mu di o na ki o wu-didɗa di Zezi Kriisi yirani, si ku dai ni o na se callu tɓu We na pe Zwifə bam tun ɗwaani. Kuntu tun, di tu di ki di wu-didɗa di Zezi Kriisi si ku pa di na cɗga mu We tee ni, beɗwaani ku pɗɗoni ku wi: «Nooɓn-nooɓnu bá wani o na cɗga We tee ni Di callu tum seem ɗwaani.»

¹⁷ Dɓam balu na ɗwi di Zezi Kriisi tun jigi tɗina ni di wu na cɗga We tee ni. Ku nan ya na yi cɗga ni dɓam balu na ba toɓɓi Zwifə bam callu tum tun yi non-balwaarɗu mu We yigə ni, ku bri ni Zezi titi mu gani dɓam si di tushi na? Aye. Ku dai kuntu. ¹⁸ Amu nan na joori a pipiri a se Zwifə callu tum a ya na manɗi a yagi ti toɗum tun, ku bri ni a yi nooɓnu wuɓu na ki o

cɔgi cullu tum tun mu. ¹⁹ We cullu tum titi mu bri ni amu nyi di noonu wɔlɔ na tigi tun mu te, ti nan daa ba jigi dam amu baɲa ni Zezi na vri-ni tun nwaani. Ku nan ki kuntu, si ku pa a taa nwi We nwaani mu. ²⁰ Ba deen na pagi Zezi Kriisi tɔɔn-dagara baɲa ni tun, ku nyi di amu togi dido mu a ti. Ku daa dai amu titi mu nwi, ku yi Zezi Kriisi mu nwi a wɔni. A na jigi nwi kalɔ lele kuntu lɔɔɔ baɲa ni tun, ku yi a na ki a wɔ-didɔa di We Bu Zezi tun nwaani mu. Wuntu mu soe amu, yi o se o ti amu nwaani. ²¹ A bá se si a vin We pɛeri dɔlɔ DI na pɛ-ni zaani tun. Noonu ya na wó wani o na ciga We tee ni o na togi DI cullu tum tun nwaani, ku bri ni Zezi Kriisi tɔɔni dim ya yi kafe mu.

3

Dí na kí dí wɔ-didɔa di Zezi mu dí wó na ciga We tee ni

¹ Abam Galati tiinɔ-ba, á kikiɔ nyi di ba tulimi abam mu ba pa á swan daa tɔrɔ te. Ba deen tooli ba bri abam jaja ku na ki te yi Zezi Kriisi ti tɔɔn-dagara kam baɲa ni tun. ² A nan lagɔ a bwe abam woɲo didɔa yirani mu a nii. Abam deen na jonji We Joro kum yi ku wɔ á wɔni tun, ku yi á titɔɲa na togi cullu tum tun nwaani mu na? Awo. Ku yi á na ni We kwɔr-ywɔɲɔ kam yi á se tun nwaani mu. ³ Bɛɛ mu yi á ba jigi swan kuntu? Abam na puli á togi Zezi di We Joro kum dam tun, á laan lagɔ si á pipiri á da-o di á titi dam mu á vu á guri na? ⁴ Wɔɔnu tɔlɔ maama na ki abam titari ni tun wó ji kafe mu na? Aye. Amu bɔɲi ni ti bá ji kafe. ⁵ We na pɛ abam DI Joro kum yi DI daari DI ki wo-kinkagɔla abam titari ni tun, DI ki kuntu abam titɔɲa na togi cullu tum tun nwaani mu na? Aye. Ku yi á na ni We kwɔr-ywɔɲɔ kam yi á ki á wɔ-didɔa di Zezi tun nwaani mu.

⁶ Kuntu mu ku pɔpɔni We tɔɔɔ kum wɔni ku wi: Abraham ki o wɔ-didɔa di We, yi We pa o na ciga ku nwaani. ⁷ Kuntu mu wó pa á lwarɔ ni Abraham dwi tiinɔ ciga ciga yi balɔ na ki ba wɔ-didɔa di We tun mu. ⁸ Faɲa faɲa tun ku maɲi ku pɔpɔni We tɔɔɔ kum wɔni ku wi: We wó pa dwi-ge tiinɔ di na ciga DI tee ni, di ba na ki ba wɔ-didɔa di DI tun nwaani. Mu ku kuri We de yigɔ DI ta DI kwɔr-ywɔɲɔ kam di Abraham DI wi: «Amu wó ta nmu nwaani mu a ki lɔɔɔ baɲa dwi maama lanyirani.» ⁹ Kuntu tun, balɔ maama di na ki ba wɔ-didɔa di We ni Abraham deen na ki o wɔ-didɔa di DI te tun, We di wó ki-ba lanyirani.

¹⁰ Ku daari balɔ na tɔɲi cullu tum si ba ma na ciga We tee ni tun wó na cɔɲim. Bɛɲaani ku pɔpɔni We tɔɔɔ kum wɔni ku wi: «Wɔlɔ maama na wɔ togi kɔlɔ maama na pɔpɔni ku ki We cullu tɔɔɔ kum wɔni tun, We wó cɔgi kuntu tu.»

¹¹ Dí nan ye lanyirani ni, noon-noonu bá na ciga We tee ni di o na togi cullu tum tun nwaani. Ku nan pɔpɔni ku wi: «Wɔlɔ na jigi ciga We tee ni tun mu yi wɔlɔ na ki o wɔ-didɔa di DI tun, oó na nwi ciga ciga.» ¹² Noonu na togi cullu tum ku dai ni o ki o wɔ-didɔa di We, ni ku na pɔpɔni ku wi: «Wɔlɔ na ki We cullu tum na bri te tun wó na nwi ku nwaani.»

¹³ Dɔbam nan na wɔ ki kɔlɔ maama We cullu tum na bri tun, dí maɲi si dí na cɔɲim mu. Zezi Kriisi nan mu tigi tɔɔn-dagara kam baɲa ni o ma li dɔbam cɔɲim dim kuntu wɔni. We ma pa Zezi læni dɔbam yuu ni o na cɔɲim dɔlɔ dɔbam ya na maɲi si dí na tun. Ku yi ni ku na pɔpɔni ku wi: «Wɔlɔ maama ba na gɔ ba læ daa yuu ni tun, We mu cɔgi kuntu tu.» ¹⁴ Zezi Kriisi deen se o ti kuntu doɲ mu, si ku wani ku pa We ki dwi-ge tiinɔ di lanyirani, ni DI deen na goni ni di Abraham te tun. Kuntu nwaani dɔbam

wó wantí dí jóni Wé Joro kóm, ní DÍ na goni ní sí DÍ pa díbam te tún, dí na kí dí wó-dídúba dí DÍ tún ñwaaní.

Wé na goni ní DÍ pa Abraham te tún

¹⁵ A ko-bi-á-ba, a lagí a ma lúgú bája wónjo mú a ma brí abam Wé cígá kam na yí te tún. Nǒona bale ná kí ní dídúba ba go ní ba pa daantí wónjo bája ní, nǒon-nǒon daa bá wantí o cǒgi bá ní dím kúntó, naa o kí wónjo kúdonj o daa wáli dá. ¹⁶ Wé dēen na goni ní dí Abraham tún, kú yí dí o naa kóm dí mú. Kú ná púpúní te tún, kú wó tagí ní o naarú. Kú púpúní kú wí o naa mú. Kú brí ní kú yí nǒon dídúba taantí mú, yí o naa kóm kúntó mú yí Zezi Krisi. ¹⁷ Kúlb amú ná lagí a ta tún mú yí sí, Wé dēen goni ní dí Abraham, yí kúntó kwaga ní, búna bié yana dí fiintó (430) laan ná kē tún, DÍ dáa ma kwe DÍ cullu tím DÍ pa Zwifá bam. Wé cullu tím kúntó nan bá wantí tí cǒgi ní dí DÍ ya ná manj DÍ go dí Abraham tún. Tí bá wantí tí pa DÍ ní-gonim dím jí kafe. ¹⁸ Wé ya ná pé nǒona DÍ péerí dím ba ná tǒgi DÍ cullu tím tún ñwaaní mú, DÍ ní-gonim dím ya daa ba jígi kúri. Dí nan ye ní, Wé pé Abraham DÍ péerí dím DÍ na goni ní dí-d-o tún ñwaaní mú.

Wé cullu tím kúri ná yí te tún

¹⁹ Kú nan ná yí kúntó, bérñwaaní mú yí Wé kwe DÍ cullu tím DÍ pa Zwifá bam? DÍ kwe-tí DÍ wáli DÍ ní-gonim dím ní, sí kú wantí kú pa dí lwarí kúlb ná yí lwarím tím mú. DÍ cullu tím dēen manj sí tí taa wóra, sí kú vú kú yí manj kam Abraham naa kóm ná wó ba lúgú bája tím mú. Wóntó mú yí wólb Wé ná goni DÍ ní dím o ñwaaní tún. Wé dēen tǒgi DÍ malesí sím jínja mú DÍ kwe DÍ cullu tím DÍ pa DÍ nǒona bam, yí yiginu dēen mú wó bantó dí Wé títarí ní. ²⁰ Yiginu ná wó nǒona bale títarí ní, o ba wóra nǒon dídúba ñwaaní, Wé nan yí dídúba mú. DÍ na goni DÍ ní dí Abraham tún, DÍ yóorí DÍ ñǒoní dí Abraham títtí mú.

²¹ Kúntó maama nan brí ní Wé cullu tím warí tí manj dí DÍ ní-gonim dím mú ná? Awo, kú dáí kúntó. Cullu tǎrǎ tí ná wó wantí tí pa nǒona ná ñwía Wé tee ní. Cullu tím tó dón ya ná wóra, tí ya wó wantí tí pa nǒona ná cígá Wé tee ní. ²² Wé tǒnó kóm nan brí díbam ní nabíinǎ maama wó lwarím dam kúri ní mú. Kúntó, kú yí balú ná kí ba wó-dídúba dí Zezi Krisi tím yíraní mú wó jóni péerí dílb Wé ná goni ní sí DÍ pa balú ná jígi wó-dídúba dí DÍ tím. ²³ Kú daari, kú ná wó loorí sí Zezi bá sí dí kí dí wó-dídúba dí-d-o tím, díbam dēen nyí ní dí wó píuna dígǎ ní mú te, cullu tím ná cǎgi díbam tím ñwaaní, yí kú vú kú yí manj kalú Wé ná vúrí díbam dí ná kí dí wó-dídúba dí DÍ te tím. ²⁴ Kúntó mú cullu tím dēen jígi díbam tí kweé, sí kú vú kú yí manj kam dí ná lwarí Zezi Krisi tím, sí dí laan ná cígá Wé tee ní dí ná kí dí wó-dídúba dí-d-o tím ñwaaní. ²⁵ Díbam laan nan ná kí dí wó-dídúba dí Zezi tím, wónjo daa tǎrǎ kú ná wó ta te díbam.

²⁶ Abam ná ñwí dí Zezi Krisi tím, á maama yí Wé bié mú á ná kí á wó-dídúba dí DÍ tím ñwaaní. ²⁷ Abam wólb maama ba ná miis-o ná wóntí tím laan ñwí dí Zezi Krisi mú, yí o nyí dí Zezi títtí mú te. ²⁸ Kúntó tím, kámpwara daa tǎri Zwífu dí dwí-ge tu laja ní. Kámpwara nan tá tǎri gámbáa dí wólb ná te o títtí tím laja ní. Kámpwara nan tǎri baarú dí kaantí laja ní dí. Abam ná ñwí dí Zezi Krisi tím, á maama yí wónjo dídúba mú. ²⁹ Abam ná yí Zezi Krisi nǒona tím, kú pé á tǒgi á yí Abraham naarú mú, yí á wó jóni péerí dílb Wé ná goni ní sí DÍ pa Abraham naarú tím tím.

4

1-2 Kùb amù na lagɪ a ta tɪn, kù nyɪ dɪ bu na wó ba o jonɪ o ko sɔŋɔ o taa te te tɪn mu. Wóntu ta na yɪ bu manja kalɔ tɪn, nɔɔna mu yɔni ba nii o banja nɪ, o ta ba te o tɪtɪ, yɪ ba nan ye nɪ wóntu mu wó ba o taa te o ko wóm wənu tum maama. O na yɪ bu kóntu tɪn, nɔɔna mu wɔra ba na nii o wənu tum banja nɪ ba pa-o, sɪ kù taa ve manja kam o ko wóm na pɛ nɪ sɪ o taa te o wənu tum tɪn. ³ Kù nan yɪ bɪdwɪ mu dɪ dɪbam dɪ. Dí dɛɛn ta na wɔ lwarɪ Wɛ cɪga kam na yɪ te tɪn, lɔgɔ banja wo-yɔɔrɔ mu te dɪbam nɪ dí yɪ gambɛ mu te. ⁴ Kù daari, manja kam dí Ko Wɛ na lagɪ tɪn na sɪnɪ ka yɪ tɪn, Dɪ tɔŋɪ Dɪ tɪtɪ Bu mu yɪ o ba lɔgɔ banja. O na tu tɪn, kù yɪ kaani mu lɔg-o, yɪ o ba o sɛ o tɔgɪ Wɛ cullu tum, ⁵ sɪ o wani o vrɪ nɔɔna balɔ cullu tum na te tɪn. O ma ŋwɪ dí lwarum junɪ sɪ kù pa dí wani dí jɪ Wɛ biə. ⁶ Á nan na sɪnɪ á jɪ Wɛ biə tɪn, Dɪ laan tɔŋɪ Dɪ Bu wóm Joro mu sɪ kù ba kù taa wó á bicara nɪ, yɪ kù paɪ dí bə Wɛ nɪ dí Ko Baba. ⁷ Kóntu maa brɪ nɪ dí daa dai gambɛ, sɪ dí laan yɪ Wɛ biə mu. Dí nan na yɪ Wɛ biə kóntu tɪn, Wɛ wó pa dí taá te wo-laaru tɪb maama Dɪ na tɪnɪ sɪ Dɪ pa Dɪ biə bam tɪn.

Pooli na jɪgɪ liə Galati tiinə bam ŋwaani te tɪn

⁸ Faŋa faŋa tɪn, abam dɛɛn ya yəri Wɛ, yɪ á pa lɔgɔ banja wo-yɔɔrɔ te abam nɪ á yɪ gambɛ mu te. Abam dɛɛn paɪ tɪ yɪ wa mu, yɪ tɪ yaɪ tɪ dai kɔlɔkɔlɔ. ⁹ Kù daari lele kóntu abam laan tu á lwarɪ Wɛ. Kù nan na yɪ cɪga, Wɛ lwarɪ abam. Bɛɛ nan mu yɪ á laan bɔŋɪ sɪ á daa joori á taá zuli lɔgɔ banja wo-yɔɔrɔ tɪb na ba jɪgɪ dam yɪ tɪ ba jɪgɪ kuri dɪ tɪn? Bɛŋwaani mu á lagɪ sɪ á joori á ba á taá yɪ tɪ gambɛ? ¹⁰ Abam yɔni á kuri da yadonnə sɪ á taá zuli-ya, dɪ canɪ sidonnə dɪ mɪmɛ sidonnə bɪnɪ wɔnɪ dɪ bɪna yadonnə dɪ. ¹¹ Amù jɪgɪ liə mu abam ŋwaani, sɪ dɛdɔŋ amù tɪtɔŋa yam maama a na tɔŋɪ abam tee nɪ tɪn wó jɪ kafɛ.

¹² A ko-biə-ba, a loori abam sɪ á taá lwəni amù á tɔgɪ Wɛ nɪ amù na tɔgɪ-Dɪ te tɪn, bɛŋwaani amù dɪ yɪ nɪ abam na yɪ te tɪn mu. A dɛɛn na wɔ abam tee nɪ tɪn, á wɔ kɪ-nɪ kɔlɔkɔlɔ á cɔgɪ. ¹³ Á wó wani á guli nɪ, kù yɪ amù yawɔ kóm ŋwaani mu pɛ a manɪ abam tee nɪ a puli a tɔɔlɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam a brɪ abam. ¹⁴ Dɪ kóntu dɪ, a yawɔ kóm na tiini kù yaari abam te tɪn, á wɔ sɛ sɪ á yáalɪ-nɪ, á nan wo yaɪ-nɪ. Abam nan kɪ-nɪ lanyiranɪ nɪ Wɛ maleka mu te, yɪ á jonɪ-nɪ lanyiranɪ nɪ Zezi Krisi tɪtɪ mu te. ¹⁵ Abam dɛɛn jɪgɪ wɔpolo dɪ amù. A ye lanyiranɪ nɪ, á na jɪgɪ wɔpolo dɪ amù te tɪn, á ya na wai á yɪə tɪtɪ dɪ á lənə, á ya wó ləni-ya á pa-nɪ. Bɛɛ nan mu kɪa yɪ á wɔpolo kóm kóntu jɛ? ¹⁶ Amù nan na tagɪ cɪga dɪ abam tɪn laan mu pɛ a jɪ á dɔm na?

¹⁷ Kù nan na yɪ nɔɔna balɔ na pipiri Wɛ cɪga kam yɪ a manɪ a ta ba taani tɪn, bantɔ kwaani sɪ ba pa á wɔbɔŋa taa tɔgɪ-ba mu, yɪ kù nan ba zəni abam. Ba lagɪ sɪ ba cɔgɪ amù dɪ abam mu daani, sɪ á daari á taá tɔgɪ bantɔ. ¹⁸ Nɔɔnɔ na kwaani o tɔgɪ wɔlɔ na tɔgɪ cɪga lanyiranɪ tɪn kwaga, kóntu lana. Kù lana sɪ á taá tɔg-o kóntu manja maama mu, sɪ kù wɔ manɪ sɪ kù taa yɪ manja kalɔ yiranɪ amù na wó ta wɔ abam tee nɪ tɪn.

¹⁹ A biə-ba, amù daa ta tiini a jɪgɪ yaara abam ŋwaani, nɪ kaani na vrɪ pugə te tɪn mu. Amù nan wó ta jɪgɪ liə kóntu dɪ abam, sɪ kù vu kù yɪ manja kam á na wó ta ŋwɪ nɪ Zezi Krisi na lagɪ te tɪn. ²⁰ Amù ya tiini a lagɪ sɪ a taa wɔ abam tee nɪ mu lele kóntu, sɪ a wani a fɔgɪ a ŋɔɔnɪ wənu tum

kuntɔ a brɪ abam, sɪ kɔ zəni abam. Bɛɲwaanɪ amɔ daa yəri kɔlɔ a na wɔ ta a brɪ abam tɪn.

Agaari dɪ Sara mumarja yam na brɪ dɪbam kɔlɔ tɪn

²¹ Abam balɔ na lagɪ sɪ á sɛ Wɛ callu tɪm, á daa ta wɔ lwarɪ Wɛ callu tɔnɔ kɔm na brɪ te tɪn. ²² Wɛ tɔnɔ kɔm brɪ dɪbam nɪ dí nabaaru Abraham dɛɛn jɪgɪ bəkəri sɪlɛ mɔ. O lɔgɪ dɪdɔba kam dɪ gamba-kana na wɔ o sɔɲɔ nɪ tɪn. Kɔ daari o tɪtɪ kaanɪ wɔm dɪ ma lɔ bəkərə o wɛli da. O tɪtɪ kaanɪ wɔm yɪrɪ mɔ Sara, kɔ daari wɔlɔ na yɪ gambaa tɪn yɪrɪ mɔ Agaari. ²³ Bəkərə kalɔ gamba-kana kam na lɔgɪ tɪn lɔra kam dɛ nabiinə lɔra cwəɲə na yɪ te tɪn mɔ. Kɔ daari bəkərə kalɔ o tɪtɪ kaanɪ wɔm na lɔgɪ tɪn, kɔ yɪ Wɛ na goni ni Dɪ pa-o nɪ oó lɔ tɪn ŋwaanɪ mɔ o lɔga. ²⁴ Kɔ maa yɪ nyɪnyɔgɔ mɔ dɪ kaana bam kɔntɔ bale, sɪ kɔ brɪ dɪbam cwe sɪlɛ tɔgɪm na yɪ te tɪn. Kaana bale bam kɔntɔ ta brɪ dɪbam Wɛ na goni Dɪ ni Dɪ pa Dɪ nɔɔna bam kuni bɪlɛ te tɪn mɔ. Agaari mɔ nyɪ dɪ callu tɪlɔ Wɛ na pɛ Zwifə bam Sinayi piu kɔm yuu nɪ tɪn. Balɔ na tɔgɪ callu tɪm kɔntɔ tɪn nyɪ dɪ gambɛ mɔ, nɪ Agaari dɪ o biə na yɪ gambɛ te tɪn. ²⁵ Agaari mɔ nyɪ dɪ Sinayi piu kɔm, kɔ na wɔ Arabi nɪ tɪn. Zwifə bam dɪ nan tɔgɪ callu tɪlɔ Wɛ na pɛ dáani tɪn mɔ. Kɔntɔ tɪn, Zeruzalɛm na wɔra zɪm dɪ kɔ nɔn-biə bam maama tɪn, ba dɪ yɪ gambɛ mɔ, callu tɪm na te-ba tɪn ŋwaanɪ. ²⁶ Kɔ nan na yɪ Wɛ tɪtɪ tɪw Zeruzalɛm kɔlɔ na wɔ weyuu nɪ tɪn, kɔntɔ yɪ tɪw kɔlɔ dɪbam na yɪ kɔ nɔn-biə tɪn mɔ. Kɔ maa nyɪ dɪ dɪbam nu wɔlɔ na lɔgɪ dɪbam yɪ dí dai gambɛ, nɪ Sara dɛɛn na lɔgɪ o bu wɔm yɪ o dai gambaa te tɪn. ²⁷ Kɔ pupɔnɪ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɪ kɔ wɪ:

«Nmu wɔlɔ na yɪ ka-dɔgɔ yɪ n wɔ jaanɪ pugə n lɔ tɪn,
ta n kɪ wɔpɔlɔ sɪ n ta n caka,
nmu na wɔ dɪ ywəni tɪn ŋwaanɪ.

Bɛɲwaanɪ kaanɪ wɔlɔ barɔ ya na yag-o tɪn laan wú ba o taa jɪgɪ biə zanzan o dwəni kaanɪ wɔlɔ na jɪgɪ barɔ tɪn.»

²⁸ A ko-biə-ba, kɔ na yɪ abam, á laan jɪgɪ Wɛ tɪtɪ biə mɔ Dɪ ni-gonim dɪm ŋwaanɪ, nɪnɛɛnɪ Sara bu Yizakɪ lɔra kam na dɛ te tɪn. ²⁹ Faɲa faɲa tɪn, Abraham bu wɔlɔ lɔra kam na dɛ nabiinə lɔra na tɔgɪ te tɪn mɔ bɛɛsɪ o bu wɔlɔ lɔra na tɔgɪ Wɛ Joro kɔm wɔbɔɲa na yɪ te tɪn. Dɪ zɪm maama dɪ, Wɛ tɪtɪ biə bam ta nai bɛɛsa kɔntɔ dɔɲ mɔ. ³⁰ Wɛ tɔnɔ kɔm nan brɪ dɪbam kɔ wɪ: «Zəli kaanɪ wɔlɔ na yɪ gambaa tɪn dɪ o bu wɔm, sɪ ba nunjɪ n sɔɲɔ nɪ. Bɛɲwaanɪ kɔ wɔ marɪ sɪ bu wɔm kɔntɔ tɔgɪ dɪ n tɪtɪ kaanɪ wɔm bu wɔm o taa te nmu wəɛnu tɪm.»

³¹ Kɔntɔ, a ko-biə-ba, dí na yɪ Wɛ biə tɪn, kɔ brɪ nɪ dí yɪ Abraham tɪtɪ kaanɪ wɔm biə mɔ, yɪ dí te dí tɪtɪ, sɪ dí dai gambaa kam biə.

5

Zezi Krisi na lagɪ sɪ dí taá te dí tɪtɪ te tɪn

¹ Zezi Krisi na vrɪ dɪbam o yagɪ tɪn, kɔ yɪ sɪ dí taá te dí tɪtɪ mɔ. Kɔntɔ ŋwaanɪ á fɔgɪ á cɪ á tɪtɪ, sɪ á daa yɪ sɛ á tɔgɪ cwəɲə kalɔ na wɔ pa á joorɪ á jɪ gambɛ tɪn.

² Nan cəgi-na amɔ Pooli na lagɪ a ta kɔlɔ dɪ abam tɪn. Abam na sɛ sɪ ba go abam nɪ Zwifə bam callu tɪm na brɪ sɪ ba go ba bəkəri te tɪn, á daa ba jɪgɪ nyɔɔrɪ Zezi Krisi tee nɪ. ³ A ta lagɪ a ta a brɪ abam jaja nɪ, abam wɔlɔ maama na sɛ sɪ ba go-o tɪn, kɔntɔ tu marɪ sɪ o sɛ Zwifə bam callu tɪm maama mɔ. ⁴ Abam balɔ na bɔɲɪ sɪ á na cɪga Wɛ tee nɪ callu tɪm tɔgɪm ŋwaanɪ tɪn, abam pɔɔrɪ mɔ dɪ Zezi Krisi, yɪ o zaanɪ dɪm daa tərɪ á tee nɪ.

⁵ Kɔ daari We Joro kum nan wɔ dibam balɔ na ki dɛ wɔ-dɛdɛba dɛ Zezi tɛn tee ni, yɛ dɛ jɛgi tɛna lanyirani ni dɛ wɔ na cɛga We tee ni. ⁶ Dɛ na ŋwi dɛ Zezi Krisi tɛn, dɛ na goni dɛ bɛkɛri naa dɛ zɛ wɔ goni dɛ, kɔ dai kulɔkulɔ. Woŋo kulɔ nan na jɛgi kuri tɛn mu yɛ sɛ dɛ taá jɛgi wɔ-dɛdɛba dɛ Zezi, sɛ ku pa dɛ taá soe daani lanyirani.

⁷ Abam dɛɛn yɔɔri á tɔgi We cwɛŋɔ lanyirani mu. Wɔɔ nan mu cɛgi á cwɛŋɔ sɛ á daa yɛ sɛ We cɛga kam? ⁸ Wɔlɔ na bɛri abam kuntu tɛn, kɔ dai We dɛlɔ na bɛŋi abam sɛ á taá tɔgi-DI tɛn. ⁹ Kɔ nyɛ ni dɛ na yɛni dɛ te te dɛ wɛ: «Dabɛli finfɛtɛn na wɔ dɛpe mun-lɛɛri wɔni, kɔvɔ pa dɛ maama fulɛ mu.» ¹⁰ Dibam maama na ŋwi dɛ dɛ Yuutu Zezi Krisi tɛn, amɔ ye ni dɛ wɔ ta jɛgi wɔbɔŋ-dɛdɛba mu. Wɔlɔ nan na jɛgi abam wɔbɔŋa o vugimi tɛn, We wɔ cɔgi kuntu tu o kɛm-balɔɔ kum ŋwaani, dɛ o na maŋi o yɛ te dɛ.

¹¹ A ko-biɛ-ba, amɔ ba bɛri ni, nɔɔnɔ na tɔgi We, o maŋi sɛ o go. A ya na bɛri kuntu doŋ, nɔɔna bá bɛɛsi-ni a zaasum tɛn ŋwaani, bɛŋwaani a na bɛri Zezi na tɛgi te tɔn-dagara kam banja ni da bá ta yɛ ta-lɔŋo dɛ nɔɔna. ¹² Amɔ nan na bɔŋi te tɛn, kɔ yaá ta lana sɛ balɔ na jɛgi abam ba yaara dɛ gwɛŋɔ kam tɛn lɛ ba lwi ba titi ba wɛli da, sɛ ku ta dai ba bɛkɛri gonim yirani.

¹³ A ko-biɛ-ba, We na bɛŋi abam sɛ á taá tɔgi-DI tɛn, kɔ yɛ sɛ á laan taá te á titi mu. A nan na sɛni á te á titi kuntu tɛn, kɔ dai ni á wɔ ta ki wo-yɔɔru tɛlɔ maama á wɔbɔŋa na lagɛ tɛn. A nan taá tiini á zɛni daani dɛ sono. ¹⁴ Bɛŋwaani We niɔ yam maama bɛri woŋo dɛdɛba mu, ni nɔɔnɔ maŋi sɛ o taa soe o doŋ ni o na soe o titi te tɛn. ¹⁵ Abam nan na jɛgi daani ni vara na yɛni ba jɛgi daani yɛ ba dɔni daani te tɛn, á taá ye sɛ á wɔ ba á cɔgi daani dɛdɛba dɛdɛba á ti.

We Joro kum na pai dɛ tɔgi cwɛŋɔ kalɔ tɛn

¹⁶ Nan cɛgi-na kulɔ kum a na lagɛ a ta tɛn. Pa-na We Joro kum taa vai abam á ŋwia maama wɔni, sɛ á yɛ taá sɛ á tɔgi wo-yɔɔru tɛlɔ á fra na zɔɔri tɛn. ¹⁷ Bɛŋwaani nabiinɛ wɔbɔŋa na lagɛ kulɔ tɛn ba jɛgi fra dɛ We Joro kum. We Joro kum dɛ fra na zɔɔri kulɔ tɛn dɛ nan ba jɛgi fra dɛ nabiinɛ. Kɔ maa bɛri ni wɛɛnu tɛn kuntu tɛlɔ wɔbɔŋa warɛ ya maŋi daani. Kɔ ma pa á daa warɛ á wɔbɔŋa wɛɛnu á ki. ¹⁸ We Joro kum nan na vanɛ abam, cullu tɛn daa wɔ maŋi sɛ ti taa te abam.

¹⁹ Nabiinɛ wɔbɔŋa na lagɛ sɛ ba taa ki wɛɛnu tɛlɔ tɛn mu tɛntɔ, ti yɛ jaja mu: kɔ yɛ boorim dɛni maama, dɛ wo-digiru tɛtɔŋa, dɛ wo-zɔɔna kɛnɛ dɛni maama, ²⁰ dɛ jwɛnɛ kaanum, dɛ liri dim, dɛ ka culi daani, dɛ ka ja daani, dɛ wɔ-gɔɔ, dɛ ban-zɔŋo, dɛ ka beeri ka yiratu zɛnɛ, dɛ ka yɛ sɛ daani, dɛ ka pɔɔri daani, ²¹ dɛ wo-swɛnɛ, dɛ sa-nyɔri, dɛ nɔn-kwalim, dɛ ka ki wo-yɔɔru tɛdɔnnɛ. A nan ta wɔ fɔgi a kaani abam a wɛli da ni, balɔ na yɛni ba ki wɛɛnu tɛn kuntu dɛni tɛn, ba bá tɔgi ba zɔ We paari tɛn wɔni.

²² Kɔ daari We Joro kum na pai nɔɔna yɛ te tɛn mu tɛntɔ: Kɔ pai nɔɔna jɛgi sono mu, dɛ wɔpolo, dɛ wɔ-zuru, dɛ ban-pɔnɔ, dɛ da-zulɛ, dɛ lanyirani kɛm, dɛ cɛga tɔgɛm, ²³ dɛ wɔ-bono, dɛ ka ja n titi. Kɔ nan tɛrɛ kɔ na vɛn wo-laaru tɛntɔ. ²⁴ Kɔ na yɛ dibam balɔ na yɛ Zezi Krisi nɔɔna tɛn, dɛ li dɛ wɔbɔŋ-doorɛ yam dɛ yagi, yɛ daa ba te dibam sɛ dɛ taá ki wo-yɔɔru tɛlɔ dɛ fra na zɔɔri tɛn. ²⁵ We Joro kum na pɛ dɛ na ŋwi-dɔŋa tɛn, dɛ pa-na kɔ taa vanɛ dibam dɛ ŋwia maama wɔni. ²⁶ Dɛ nan yɛ ki kamunni da-yirani sɛ dɛ pa da-wɔru zanɛ naa dɛ taa jɛgi wɔ-gɔɔ daani.

6

Dí na manji sí dí taá zəni daanu te tɪn

¹ A ko-biə-ba, á na ne ni nɔɔnɔ kɪ kəm o tusi, abam balu We Joro kum na vanji tɪn manji sí á zuri á yira mu á bri-o dɪ wu-bono, sí o joori o tɔgi cɪga cwəŋə. A nan taá yiri á titi, sí ku yi zanji ku pa abam dɪ daa tusi. ² A taá zəni daanu á cana wɔni, sí á na kɪ kɔntu mu á se Zezi Krisi ni dum o na pe tɪn.

³ Abam wɔlu na buŋi o pai o yi kamunu yi o yagi o dai kulɔkulɔ tɪn, kɔntu tu ganɪ o titi mu. ⁴ Nɔɔnɔ maama manji sí o taa nii o titi titɔŋa na yi te tɪn mu. Kɔntu tu nan na ne ni o titɔŋa yam lana, o laan wó wanɪ o taa jigi wɔpolo dɪ o titi na kɪ kulɔ tɪn má, ku dai sí o kwe o manji dɪ o donj titɔŋa na yi te tɪn. ⁵ Bɛŋwaani nɔɔnɔ maama manji sí o tɔŋi titɔŋi dilu We na pe-o tɪn mu.

⁶ Nɔɔnɔ wɔlu ba na zaas-o We taani tɪn manji sí o kɪ o na jigi kulɔ tɪn mu o pa wɔlu na zaas-o tɪn.

⁷ Á yi zanji á ganɪ á titi, sí nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ o səgi o na kɪ kulɔ tɪn We yigə ni. Nɔɔnɔ titɔŋa na wó pa o na nyɔɔri dilu tɪn nyi dɪ valɔ na dugi o kara yi o manji sí o joori o ba o zagɪ wəənu tɪlɔ dwi o na dugi tɪn mu.

⁸ Nɔɔnɔ nan na tɔŋi wo-yɔɔru tɪlɔ o titi wɔbuŋa na lagɪ tɪn, o nyɔɔri mu wó ba taa yi tɔbɔni. Ku daari nɔɔnɔ nan na tɔŋi titɔŋa yalɔ We Joro kum wɔbuŋa na lagɪ tɪn, kɔntu tu nyɔɔri mu wó ta yi We ŋwi-dɔŋa kalu na ba tiə DI Joro kum na wó pa-o tɪn. ⁹ Kɔntu ŋwaani, dí nan yi pa yawɔɔɔ zu dɪbam sí dí yagi lanyiranɪ kəm. Dí na fɔgi dí zigi kəŋkəŋ, dí laan wó ba dí na nyɔɔri dilu na lana tɪn. ¹⁰ Kɔntu ŋwaani, dí na ne pwələ manja dɪ manja, dí manji sí dí taá kɪ lanyiranɪ dɪ nɔɔna maama, ku na dwe didi dɪ dí ko-biə balu dɪ na jigi wu-didɔva dɪ Zezi Krisi tɪn.

¹¹ Nii-na, amɔ titi laan mu mɛ a juŋa a pɔpɔni pɔpɔn-bu-kamunə yantu sí a pa abam.

¹² Ku na yi nɔɔna balu na kwaani sí ba fin abam sí á taá gonə Zwifə bam callu tum ŋwaani tɪn, bantɔ yi balu na lagɪ sí ba na yiri mu nɔɔna tee ni dɪ ba na kɪ ba titi te tɪn. Ba nan ba lagɪ sí nɔɔna taa bɛɛsɪ-ba. Kɔntu ŋwaani mu ba bá se sí ba bri nɔɔna ni We wó vri-ba lwarim wɔni Zezi Krisi na tigi tɔbɔn-dagara kam banja ni o ma vri nɔɔna te tɪn mu. ¹³ Balu bam ba na se sí ba taa goni tɪn titi nan ba tɔgi We callu tum cɪga cɪga. Ba nan lagɪ sí ba pa abam dɪ se gwəŋə kam mu, sí ku pa ba na cwəŋə ba taa ŋɔɔni ba magɪ ba nyɔɔna ni abam se á go ni bantɔ te. ¹⁴ Ku nan na yi amɔ, wɔŋo kulɔ yiranɪ amɔ na wó ta jigi a ŋɔɔni dɪ wɔpolo tɪn yi dí Yuutu Zezi Krisi na tigi tɔbɔn-dagara kam ŋwaani lɔgɔ kɔntu wəənu tum nyi ni ti tigi mu, ti daa ba jigi kuri dɪ amɔ, yi a dɪ nyi dɪ tu mu dɪ wəənu tɪntɔ. ¹⁵ Nmɔ na gonə, naa n na wɔ goni dɪ, kɔntu dai kulɔkulɔ. Wɔŋo kulɔ nan na jigi kuri tɪn mu yi sí n na ŋwi-dɔŋa We tee ni. ¹⁶ Ku nan na yi balu na se kwie yam kɔntu tɪn, We wó pa-ba wu-zuru yi DI duri ba ŋwana lanyiranɪ, ku wəli dɪ balu maama na yi DI titi nɔɔna cɪga cɪga tɪn.

¹⁷ A daa ba lagɪ sí nɔɔn-nɔɔnɔ joori o yaari-ni, bɛŋwaani amɔ na manji a jigi ŋwandaala yalɔ a yira ni tɪn bri ni Zezi mu te-ni.

¹⁸ A ko-biə-ba, dí Yuutu Zezi Krisi wó pa abam yu-yoŋo. Amina.

**Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni o pa
EFɛɛZI TIINɛ tun
Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni o pa Efɛɛzi tiinɛ
tun na bri dɔbam kɔlɔ tun mu tuntu**

Pooli deen pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ o pa Wɛ nɔɔna balɔ na wɔ Efɛɛzi ni tun mu. O pɔpɔni o bri Wɛ ciga kam mu, si kɔ zɔni Wɛ nɔɔna bam maama. O na pɔpɔni tɔnɔ kɔm maɲa kalɔ tun, o wɔ pɔna digɛ ni mu.

Pooli pɔpɔni o bri ni, kɔ loori Wɛ na wɔ ki lɔgɔ tun, DI maɲi DI li wɔbɔɲa si DI pa Zezi Kriɔi mu taa yi wɛɛnu tiɔ maama na wɔ weyuu ni di tɔga baɲa ni tun Yuutu (Efɛɛzi 1:10).

Pooli de yigɛ o ki Wɛ le di wo-ɲunnu tiɔ maama DI na pɛ dɔbam DI Bu Zezi Kriɔi ɲwaani tun. O ma bri Wɛ na kuri DI nɔɔna yi DI yaɲi ba lwarim DI ma ce-ba DI pa ba ji DI biɛ Zezi tɔbɔni dum ɲwaani te tun. Kɔntɔ, balɔ maama na ki ba wɔ-dɔdɔba di Zezi tun, kɔ na yi Zwifɛ di dwi-ge tiinɛ di, ba laan jigi dwi dɔdɔba mu (pɔɔrim 1-3).

O ma daari o loori balɔ maama na se Zezi tun, si ba taa ɲwi kɔ maɲi di ɲwi-dɔɲa kalɔ Wɛ na pɛ-ba tun. Beɲwaani, Wɛ na vri DI nɔɔna lwarim di tɔbɔni wɔni tun, kɔ yi zaani mu, ba na ki ba wɔ-dɔdɔba di Zezi Kriɔi tun ɲwaani. Kɔ daari, ba nan maɲi si ba taa ki DI wɔbɔɲa na lagɔ te tun ba ɲwiɔ maama wɔni, kɔ na yi baara di ba kaana laɲa ni, kɔ na yi kwɛ di ba biɛ laɲa ni, kɔ na yi nɔɔna di ba yum tiinɛ laɲa ni (pɔɔrim 4-6).

Pooli kwe wɛɛnu tiɔ nyinyɔgɔ mu o ma maɲi o bri Wɛ nɔɔna na yi dwi dɔdɔba te tun:

- Dayigɛ wɔɲo, o bri ni Zezi nɔɔna bam nyi di nɔɔnɔ yira mu te, yi Zezi laan nyi di yira yam yuu (1:22-23).
- Bɔle wɔɲo, o bri ni Zezi nɔɔna bam nyi di digɛ mu te, yi Zezi nyi di kandwɛ dɔlɔ na pai digɛ kam ziga lana tun (2:20-22).
- Bɔtɔ wɔɲo, o ma bri ni Zezi nɔɔna bam nyi di kaani mu te, yi Zezi laan nyi di o barɔ (5:21-33).

¹ Amu Pooli wɔlɔ Wɛ na kuri di DI tiɔ wɔbɔɲa si a taa yi Zezi Kriɔi tintɔɲɔnɔ tun mu pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ. A pɔpɔni si a pa abam balɔ na yi Wɛ nɔɔna yi á zɔbɔri Efɛɛzi ni tun, abam balɔ na ki á wɔ-dɔdɔba di Zezi Kriɔi tun.

² Dí Ko Wɛ di di Yuutu Zezi Kriɔi wɔ pa abam yazurɛ di yu-yoɲo.

Wɛ na zɔni DI biɛ te tun

³ Dí zuli-na Wɛ dɔlɔ na yi dí Yuutu Zezi Kriɔi Ko tun. Dɔbam na ɲwi di Zezi Kriɔi tun mu pɛ Wɛ ki dɔbam lanyiranu. DI ma pa dɔbam wo-ɲunnu tiɔ maama na yi DI Joro kɔm nyum yi ti nuɲi DI sɔɲo kɔm ni tun. ⁴ Kɔ na loori si Wɛ ki lɔgɔ baɲa tun, DI maɲi DI da yigɛ DI kuri dɔbam mu si dí taá yi DI nɔɔna Zezi Kriɔi ɲwaani, si dí taá jigi wɔ-pɔɲo DI yigɛ ni, si dí yi tusi. ⁵ Wɛ na soe dɔbam tun ɲwaani mu DI wuuri DI ki DI wɔbɔɲa ni, si DI pa dí toɲi dí ji DI biɛ Zezi Kriɔi ɲwaani. ⁶ Kɔntɔ, dí zuli-na Wɛ, DI pɛɛri dum na yi kamunu yi di ba jigi donɲ tun ɲwaani. DI kwe-di DI pa dɔbam zaani, DI Bu-sono Zezi na vri dɔbam lwarim wɔni tun ɲwaani mu.

⁷ Kɔ yi Zezi Kriɔi na tɔga yi o jana nuɲi tun ɲwaani mu o me o ɲwi di lwarim dum jini, si kɔ pa Wɛ yaɲi dí lwarim DI ma ce dɔbam. Mu Wɛ na ki te DI bri DI zaani dum na tiini di dagɔ te, ⁸ yi DI ma-di DI zɔni dɔbam kɔ ja gaalt. DI ma pa dí na swan dwi maama di wɔbɔɲ-ɲɔna lanyiranu.

⁹ DI ma pa dí lwarí DI ciga kalu deen na səgi tın. Mv woŋo kulv DI na maŋi DI li wubɔŋa sɪ DI toɔi Zezi Krisi ŋwaani DI kɪ tın. ¹⁰ We nan buŋi sɪ, maŋa kam DI na laɔi tın na yi ka ti, DI wó pa DI wubɔŋa sɪni ya kɪ, sɪ wəənu maama la daani sɪ Zezi Krisi taa yi ti yuutu, kv na yi wəənu tilv na wv weyuu ni di tɔga baŋa ni tın maama.

¹¹ Kv yi Zezi Krisi ŋwaani mv We kuri dibam sɪ dí taá yi DI nɔɔna. Kuntv mv yi kulv We na maŋi DI kɪ DI wubɔŋa ni sɪ DI kɪ DI pa dibam tın. Dintv mv yi dilv na paɪ wəənu maama sɪni ti kɪ yi ti toɔi DI wubɔŋa na laɔi te tın. ¹² Kv nan yi dibam balv na de yigə dí jɔi tına di Zezi Krisi tın mv We deen kuri, sɪ dí taá ŋwi te na wó pa DI na zulə DI zaani kamunu kum ŋwaani tın. ¹³ Kuntv, abam balv di laan na tu á se We ciga kam tın, abam ni We kwər-ywəŋə kalv na pe á na vrim lwarim wuni tın, yi á kɪ á wv-dɪdva di Zezi Krisi. Á na ŋwi dɪd-o kuntv tın, We ma kɪ DI Joro kum á bicara ni, nɪnɛni DI na maŋi DI go ni sɪ DI kɪ te tın, sɪ kv taa yi nyinyɔɔ kulv na bri ni á yi DI nɔɔna tın. ¹⁴ We na pe dibam DI Joro kum tın, kv pe dí lwarí ni dí laan wó ba dí na wo-laaru tilv maama We na buŋi sɪ DI pa dibam tın, sɪ dí taá cəgi sɪ kv vu kv yi maŋa kam We na wó ba DI joni dibam balv maama na yi DI nɔɔna tın, yi kv maama wó pa We na zulə zanzan.

Pooli na loori We o pa Efezi tiinə te tın

¹⁵ We na kɪ te maama DI pa abam tın ŋwaani mv, a kɪ DI le abam ŋwaani maŋa maama. A ni abam ŋwa ni á toɔi dí Yuutu Zezi di á wv-dɪdva, yi á kwəri á soe We nɔɔna bam maama. ¹⁶ Kuntv ŋwaani mv a yəni a kɪ We le, yi á kwəri a loori-DI a pa abam. ¹⁷ A loori dí Yuutu Zezi Krisi Ko We dilv na jɔi paari-zulə tın, sɪ DI pa DI Joro kum zəni abam sɪ á taá jɔi wubɔŋ-ŋuna, sɪ DI vuri abam sɪ á want á lwarí DI na yi wulv tın. ¹⁸ Amv loori We sɪ DI pa á wv vuri, sɪ á want á lwarí DI na kuri abam sɪ á taá jɔi tına yalv DI tee ni tın, sɪ á daari á lwarí DI wo-laaru tum na tiini ti daga yi ti ba jɔi donj te. DI tiŋi-ti sɪ DI ba DI kwe DI pa balv na yi DI nɔɔna tın mv. ¹⁹ Amv ta loori We sɪ DI pa á lwarí DI dam dım na daga di ja gaali te, yi DI ma-di DI zəni dibam balv maama na se-DI tın. DI dam-fɔɔ kum kuntv mv DI me DI tɔŋi tɔtɔŋ-kamunə yam. ²⁰ Dam dım kuntv mv DI me DI bi Zezi Krisi DI pa o yagi tɔni, yi DI daari DI ma-di DI zəŋ-o DI pa o jəni DI jazım ni DI sɔŋo ni. ²¹ Kuntv, Zezi Krisi laan mv te wəənu tilv maama na jɔi dam nabiinə baŋa ni tın. Kv na yi pwa di dɪdeera maama di wɔɔo tiinə maama, o dam dım dwe ti maama. Kv na yi zım wəənu tım dam, naa jwa wəənu tilv na laɔi ti ba tın di, Zezi yiri dım mv dwe yira yalv maama ba na bə tın. ²² We ma kwe wəənu maama DI kɪ Zezi Krisi dam kuri ni, yi DI daari DI tiŋ-o sɪ o taa yi o nɔn-kɔɔo kum yuutu, sɪ o taa te woŋo maama. ²³ Zezi kɔɔo kum mv nyi di o yira yam, kv yi wɔntv mv ŋwi ba wɔni, yi wɔntv mv paɪ woŋo maama wura weyuu di tɔga baŋa je maama ni.

2

Ŋwi-dɔŋa kalv We na pe dibam tın

¹ Abam deen yi nɔɔna balv na ba jɔi ŋwia kalv na nuŋi We te, á na vın We ni yi á kɪ lwarim tın ŋwaani. ² Á deen ma toɔi cwe silv na yi lɔɔo baŋa wo-yɔɔrv cwe tın, yi á daari á toɔi sutaana-pe wulv na te weyuu tilampolo ciciri sım tın. Wɔntv mv yi sutaani dilv laan na te balv na vın

We ni tun. ³ Dɔbam maama deen togti noona bam kontu cwe sum mu, yi di ki wo-zoonna yalɔ di fra na zɔɔri tun. Di ma yoni di ki wo-zoonna ni di wubɔɔa di di yira na lagi te tun. Dɔbam deen na yi te tun mu bri ni We ban-zɔɔɔ kum ya maɔi si ku ba dɔbam baɔa, nɔnɛni noona maama di te.

⁴ Ku daari We nan tiini Di jigi noona nwanja ku gaali. Di maa soe dɔbam zanzan. ⁵ Kontu nwanani mu Di pe dɔbam maama Di nwan-dɔɔa kam Zezi Kriisi nwanani. We na zoni dɔbam kontu tun, ku yi maɔa kalɔ dɔbam deen na je di lwarim dim wɔni tun mu. We vri dɔbam Di yagi zaani mu. ⁶ We pe di togti di Zezi di bi di na Di nwan-dɔɔa kam, yi Di daari Di zɔɔi dɔbam si di togti did-o di na jɔɔɔ je Di sɔɔɔ kum ni. ⁷ We na ki dɔbam lanyirani Zezi nwanani kontu tun, ku yi si ku taa bri noona maɔa kalɔ na biini tun ni Di zaani dim tiini di daga mu. ⁸ Benwanani We vri abam lwarim wɔni zaani mu, a na ki a wɔ-didɔa di Zezi tun nwanani. Ku dai abam titi dam, ku yi We pɛɛri mu. ⁹ Ku dai abam titɔɔ-nwan nwanani, si noon-noonu yi zani o ba o tee o titi We yigɔ ni. ¹⁰ We mu mooni dɔbam. Di ma pa dɔbam Di nwan-dɔɔa kam Zezi Kriisi nwanani, si di ta a ki kam-laaru tɔɔ Di na maɔi Di tiɔi Di pa dɔbam si di ki tun.

Balu na se Zezi tun laan jigi dwi didɔa mu

¹¹ Abam nan maɔi si a guli a deen na yi te yi We ya ta wɔ vri abam lwarim wɔni tun. Ba wɔ lugi abam Zwifɔ bam wɔni. A yi dwi-ge tiinɔ mu, yi Zwifɔ bam na bri ba titi ni ba yi We noona yi ba goni ba bɔkari tun mu yaali abam di a na yari a bɔkari gonim tun. Bantu na goni ba bɔkari te tun, ku yi nyinyugu kulɔ nabiinɔ na ki tun mu. ¹² Kantu maɔa kam ni, abam deen yari Zezi Kriisi. A deen togti a tɔri Yisrayeli dwi tiinɔ balu We na kuri tun wɔni. Abam yigɔ deen togti ka tɔrɔ di We cullu tɔɔ Di na me Di go ni di Di noona bam tun wɔni. A deen na nwan nwan kalɔ lugu baɔa ni tun, We tɔri a tee ni, yi a ba jigi tɔna di kulukulɔ. ¹³ Ku daari lele kontu abam na nwan di Zezi Kriisi tun, ku yi wuntu na tigi yi o jana kam nunji tun nwanani mu pe a twe di Baɔa-We, yi abam deen ya banwe di Di.

¹⁴ Zezi Kriisi mu pe dɔbam wɔ-zuru, yi o pai ywɔni wɔ dɔbam titari ni. Wuntu mu pe Zwifɔ bam di dwi-ge tiinɔ bam maama ji dwi didɔa. O ma saari sisani dilɔ ya na pwe-ba yi ba culi daani tun. ¹⁵ O na se o pa o titi si ba gu-o tun mu pe Zwifɔ bam cullu tum di ti na bri kulɔ maama tun ji kafe. Kontu mu o fɔgi Zwifɔ bam di dwi-ge tiinɔ bam o ki daani, si ba maama ji dwi didɔa ba na nwan did-o tun nwanani. ¹⁶ Ba maama laan na jigi dwi didɔa kontu tun, o ma kwe ba di We daani, o na tigi tɔɔn-dagara kam baɔa ni tun nwanani. O tɔni dim nwanani mu o pe ba daa ba culi daani.

¹⁷ Zezi Kriisi mu tu o tɔɔɔ We kwɔr-ywɔnɔ kam si dɔbam maama di We fɔgi daani, ku na yi abam dwi-ge tiinɔ balu deen na banwe di Di tun, naa dɔbam Zwifɔ balu na maɔi di batwari di Di tun. ¹⁸ Zezi Kriisi nwanani mu, dɔbam maama jigi cwɔnɔ si di twe di Ko We te, We Joro kum na yi didɔa yi ku wɔ di maama tee ni tun nwanani.

¹⁹ Kontu, abam balu na yi dwi-ge tiinɔ tun, a daa dai vɔrɔ, a nan dai dwi-ge tiinɔ daga. Abam laan yi dwi didɔa mu di We noona bam, yi a togti a yi Di sɔɔɔ kum biɔ. ²⁰ Abam togti a yi We kɔɔ kum noona mu, yi kɔɔ kum kontu nyi di digɔ mu te. Zezi tɔntɔnɔn bam di We nijɔnɔn bam mu cwi digɔ kam kontu kuri. Zezi Kriisi mu yi kandwe dilɔ na pai digɔ kam ziga lana tun. ²¹ O maa pa digɔ kam loom maama togti daani lanyirani, yi o pa ka puli ka daga, si ka taa yi di Yuutu wɔm nyim o noona bam na wɔ

ta zul-o da tɔn nɔaani. ²² Abam dɛ tɔgɛ á wɛli Wɛ nɔɔna bam wɔni mu á na nɔwi dɛ Zezi tɔn nɔaani. Kɔntu, abam nɔi dɛ Wɛ digɛ kalɔ DI na wɔra DI laa, sɛ DI taa zɔɔri ka wɔni dɛ DI Joro kum tɔn mu.

3

Pooli na tɔnɔi dwi-ge tiinɛ tɔtari ni te tɔn

¹ Kɔntu nɔaani mu amu Pooli yɛni a loori Wɛ a pa abam. A na tɔɔli Zezi Krisi kwɛrɛ kam a bɔri abam dwi-ge tiinɛ tɔn mu pɛ ba ki-ni pɔina digɛ ni. ² Abam nan ni ni, tɔtɔnɔi dɔlɔ Wɛ na pɛ-ni sɛ a tɔnɔi abam nɔaani tɔn, ku yɛ sɛ a tɔɔli DI zaani kwɛrɛ kam mu a bɔri abam. ³ Ku yɛ Wɛ mu vɔri amu sɛ a wanti a lɔari DI cɛga kalɔ na sɛgi tɔn. Kɔntu mu amu maɔi a pɔpɔni cɛga kam kɔntu taani funfun a bɔri abam. ⁴ Abam nan na karɔmi amu na pɔpɔni kulɔ tɔn, á wɔ lɔari ni amu ni Zezi Krisi cɛga kalɔ na sɛgi tɔn kuri lanyirani. ⁵ Faɔa faɔa tɔn Wɛ wɔ pɛ nabiinɛ lɔari DI cɛga kam kɔntu. DI laan nan mɛ DI Joro kum mu DI vɔri Zezi tɔntɔnɔna bam dɛ DI nijɔnɔ bam sɛ ba lɔari-ka. ⁶ Cɛga kam kɔntu mu yɛ sɛ DI pa dwi-ge tiinɛ balɔ na nɔwi dɛ Zezi Krisi tɔn tɔgɛ ba na wo-laaru tɔlɔ DI na lagɛ DI pa Zwifɛ balɔ na sɛ DI kwɛrɛ-ywɛnɔ kam tɔn, sɛ ba dɛ tɔgɛ ba ji dwi dɔdɔa dɛ Zwifɛ bam, sɛ ba laan jɔnɔ kulɔ Wɛ na goni ni sɛ DI pa DI nɔɔna bam tɔn.

⁷ Ku yɛ yu-yɔnɔ mu yɛ Wɛ kuri-ni sɛ a ji DI kwɛrɛ-ywɛnɔ kam tɔntɔnɔn, yɛ DI pa-ni dam DI tɔtɔnɔi dum nɔaani. ⁸ Amu nan mu yɛ wɔlɔ na tiini a muri Wɛ nɔɔna bam maama wɔni tɔn, yɛ Wɛ daa ta pa-ni tɔtɔnɔi-nɔm dum kɔntu, sɛ a taa ve dwi-ge tiinɛ te a bɔri-ba DI kwɛrɛ-ywɛnɔ kam, sɛ ba lɔari Zezi Krisi wo-laaru tɔn na tiini tɛ dagɛ te, yɛ nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanti o lɔari-tɛ o ti. ⁹ Amu nan maɔi sɛ a pa nabiinɛ mu lɔari Wɛ cɛga kam na tɔgɛ cwe silɔ tɔn. Ku na zigɛ pulim ni tɔn, Wɛ dɔlɔ na ki wɛnɔu maama tɔn mu pɛ cɛga kam kɔntu sɛgi, ku ba ku yɛ zɔm. ¹⁰ DI laan ma tɔgɛ Zezi kɔgɛ kum nɔaani DI pa dɔdɛra dɛ pwa balɔ maama na jigi dam weyuu tɔlampolo kum ni tɔn lɔari DI swan yam dwi tɛri tɛri na yɛ te. ¹¹ Wɛ tagɛ dɛ Yuutu Zezi Krisi nɔaani mu DI ki kɔntu, ni DI na maɔi DI li wɔbɔɔa sɛ DI ki kulɔ pulim ni tɔn. ¹² Dɛ na nɔwi dɛ Zezi Krisi tɔn, o maa paɛ dɛ jigi baari yɛ o pa dɔbam cwɛnɔ sɛ dɛ wanti dɛ tɔwɛ Wɛ te sɛ dɛ yɛ taá kwari fɔbɔni, dɛ na ki dɛ wɔ-dɔdɔa dɔd-o tɔn nɔaani. ¹³ Abam nan yɛ pa á wɔrɔ cɔgɛ sɛ á ga baari dɛ amu na yaari te abam nɔaani tɔn, sɛ ku yɛ abam yuu zɛnim nɔaani mu.

Zezi sono kum na yɛ te tɔn

¹⁴ Kɔntu nɔaani mu amu yɛni a kuni doonɛ dɛ Ko Wɛ yigɛ ni a loori-DI abam nɔaani. ¹⁵ Ku na yɛ weyuu ni naa lɔgɛ baɔa ni, balɔ maama nɔɔna na jigi-ba ba bɛ ni ba kwɛ tɔn kuri nunɔi Wɛ na yɛ dɔbam Ko tɔn te mu. ¹⁶ Amu yɛni a loori Wɛ mu, sɛ DI pa DI Joro kum pa á bɔcara na dam, DI paari-zulɛ na dagɛ tɔn nɔaani, ¹⁷ sɛ Zezi Krisi taa tigi á wɔbɔɔa ni, dɛ á na ki á wɔ-dɔdɔa dɔd-o tɔn nɔaani. Amu ta loori-DI mu sɛ DI pa á taá nɔwi sono wɔni, sɛ á zigɛ kɛnɔkɛnɔ ni tiu nɛ na kwaari tɛga ni te tɔn, ¹⁸ sɛ á wanti á wɛli dɛ Wɛ nɔɔna bam maama á lɔari Zezi Krisi sono kum na maɛ te tɔn. Zezi Krisi sono kum na tiini ku dagɛ te tɔn nɔi dɛ wɔnɔ na tiini ku yalma ku dwarma ku yɛ baɔa baɔa yɛ ku luunɛ zanzan tɔn mu. ¹⁹ O sono kum nan dwe sɛ nabiinɛ lɔari ku na yɛ te tɔn. Wɛ nan wɔ pa abam lɔari-ku, sɛ DI nɔwi kam laan su á bɔcara maama.

²⁰ Pa-na dí zuli We dɔlɔ na wai woŋo maama DI kɪ tun, dɪ DI na yəni DI zəni dɪbam dɪ DI dam dɪm, yɪ kɪ tiini kɪ dwe kulɔ maama dɪbam na wɔ wani dí buŋi naa dí loori-DI tun. ²¹ Baŋa-We maŋi sɪ DI na zulə DI nɔn-kɔgɔ kɔm maama tee nɪ Zezi Krisi ŋwaani, sɪ kɪ taa ve maŋa kalɔ na ba ti tun. Amina.

4

Zezi Krisi kɔgɔ kɔm yɪ dwi dɪdɔa mu

¹ Amu na wɔ pɪna digə nɪ dí Yuutu wɔm ŋwaani tun, a loori abam sɪ á taá tɔgɪ cwə-laa sɪ kɪ maŋi dɪ We na bəŋi abam sɪ á taá tɔgɪ te tun. ² Ku maŋi sɪ á tu á titi mu, sɪ á taá jɪgɪ wɔ-bono maŋa maama, sɪ á daari á taá jɪgɪ wɔ-zuru, sɪ á taá wəli daani dɪ sono. ³ Kwaani-na sɪ á taá jɪgɪ wɔbuŋ-dɪdɔa nɪ We Joro kɔm na pɛ abam te, sɪ á wəli daani sɪ yazurə taa wɔ á titari nɪ. ⁴ Zezi kɔgɔ kɔm yɪ dwi dɪdɔa mu, We Joro kɔm dɪ yɪ dɪdɔa mu, nɪ We na bəŋi abam sɪ á taá tɔgɪ-DI yɪ á jɪgɪ tɪna dɪdɔa dɪ DI te tun. ⁵ Dɪbam maama jɪgɪ Yuutu dɪdɔa mu, dí na kɪ dí wɔ-dɪdɔa dɪd-o te tun dɪ yɪ bɪdɔa mu. Dí na miisi na wɔni tun dɪ yɪ woŋo dɪdɔa mu. ⁶ We yɪ dɪdɔa mu, DI maa yɪ dɪbam maama Ko. Dɪntu mu yɪ dɪbam maama Yuutu, yɪ DI wɔ dɪbam maama tee nɪ, yɪ DI kwəri DI wɔ dɪbam maama wɔni.

⁷ Dɪbam dɪdɔa dɪdɔa jɔŋi pɛɛri dwi təri təri mu, kɪ maŋi dɪ Zezi Krisi na lagɪ sɪ o pa dɪbam te tun, ⁸ nɪ kɪ na pɔpɔni We tɔnɔ kɔm wɔni kɪ wɪ: «O na diini weyuu tun,

o kalɪ o dɔna bam o pɪ,
yɪ o daari o maŋi o pɛɛra yam o pa nɔɔna.»

⁹ Ku na pɔpɔni kɪ wɪ, o diini tun, kɪ kuri mu bɛɛ? Ku lagɪ kɪ ta nɪ o dɛ yigə o tu tɪga baŋa yɪ o tu o kwarɪ ka kuri mu. ¹⁰ Wɔlɔ na tu tɪga baŋa kɔntu tun daa ta mu diini weyuu, o kɛ We-sɔŋɔ wənu tum maama yigə, sɪ o pa wənu tɪlɔ maama na wɔra tun taa jɪgɪ kuri. ¹¹ Ku yɪ wɔntu mu pɛ o nɔɔna bam pɛɛra dwi təri təri,
o pɛ ba badaara yɪ o tɪntɔŋna,
badaara maa yɪ We niŋɔŋnə,
badonnə maa tɔɔlɪ We kwər-ywəŋə kam,
babam maa ni o nɔɔna bam baŋa nɪ,
yɪ badonnə bɪ o nɔɔna bam We cɪga kam.

¹² Zezi Krisi nan pɛ pɛɛra yam kɔntu, sɪ o nɔɔna bam wani ba na dam mu ba taa tɔŋi ba zəni daani, sɪ kɪ pa o kɔgɔ kɔm maama fɔgɪ kɪ kɪ daani sɪ kɪ puli, ¹³ sɪ kɪ pa dí maama laan jɪ woŋo dɪdɔa dí na lwarɪ We Bu wɔm yɪ dí kɪ dí wɔ-dɪdɔa dɪd-o tun ŋwaani. Dí wɔbuŋa laan wɔ tiini ya bɪ lanyirani, sɪ dí maŋi lanyirani nɪ Zezi Krisi na maŋi fasɪ te tun. ¹⁴ Kɔntu, dí wɔbuŋa laan wɔ bɪ, ya daa bá ta ve yigə dí kwaga nɪ bu-balwa wɔbuŋa na yɪ te tun, yɪ dí daa bá jɔŋi nɔɔna zaastɪm mwah mwah nɪ vii na fuli wənu kɪ yagɪ yigə dɪ kwaga te tun. Dí daa bá sɛ sɪ dí tɔgɪ nɔɔna balɔ na kɪ sɪsɪna ba ganɪ ba donnə sɪ ba tɪsi tun. ¹⁵ Dí nan wɔ ta bɪ We cɪga kam dɪ sono mu, sɪ kɪ pa dí tiini dí bɪ woŋo maama wɔni, sɪ dí taá ŋwɪ dɪ Zezi Krisi wɔlɔ na yɪ dɪbam Yuutu tun. ¹⁶ Zezi kɔgɔ kɔm nyɪ dɪ o yɪra mu, yɪ wɔntu mu pai o yɪra yam je sum maama tɔŋi sɪ wəli daani. Sɪ nan yɪ təri təri mu, yɪ sɪ maama wəli daani sɪ tɔŋa. Kɔntu ŋwaani, wɔlɔ maama na yɪ Zezi kɔgɔ kɔm nɔɔntu tun na tɔŋi tɔŋi dɪlɔ Zezi na pɛ-o tun, kɔlɔ pa o kɔgɔ kɔm maama bɪ yɪ kɪ puli dɪ sono.

Ŋwi-dɔŋa kalɔ We na pɛ dɪbam tun

17 Amu nan lagɔ a kaani abam dɛ Yuutu Zezi nɔwaaɔni, sɛ á daa yɛ taá toɔɔi cwe silɔ balɔ na yɛri We tun na toɔɔi dɛ ba wɔbɔɔn-yɔɔɔɔɔ tum tun. 18 Bantu wɔbɔɔnɔ yɛ lim mu, yɛ ba nɔwɛ kam ba toɔɔi We nɔwɛ na yɛ te tun, beɔnɔwaaɔni ba wɔ lwarɛ We cɛga kam ba wɔbɔɔnɔ na tigi tun nɔwaaɔni. 19 Ba maa ba kwarɛ cavura, yɛ ba tiini ba kɛ lwarɛm dwi maama dɛ digiru wo-zɔɔna kɛnɛ yalɔ maama ba wɔbɔɔnɔ na zɔa kɛ ja gaali tun nɔwaaɔni.

20 Abam na lwarɛ Zezi Krisi cɛga kam tun, kɛ daɛ sɛ á taá kɛ kikiɛ yantu donɔ. 21 Abam nan na ni Zezi taani dɛm, yɛ ba sɛni ba bri abam o cɛga kam tun, 22 ba bri abam sɛ á yagɛ á nɔwɛ-donɔ kam mu dɛ ka na pe á yɛ te tun. Á nɔwɛ-donɔ kam kuntu mu lagɛ ka cɔɔɔi abam, dɛ ka na ganɛ abam sɛ á fra taa zɔɔɔri wo-yɔɔɔɔɔ tilɔ na ba jigi kuri tun. 23 Á wɔbɔɔnɔ maama nan manɔ sɛ ya lani ya ji wɔbɔɔn-dɔɔra mu, 24 sɛ á daari á taá nɔwɛ We nɔwɛ-dɔɔnɔ kalɔ DI na pe abam tun. Nɔwɛ-dɔɔnɔ kam kuntu yɛ We titi nɔwɛ mu, yɛ ka paɛ á toɔɔi cɛga dɛ wɔ-pɔnɔ cwɛnɔ.

25 Kuntu nɔwaaɔni, pa-na dɛ yagɛ vwan fom, sɛ dɛ daari dɛ taá te cɛga dɛ bri daani, dɛ maama na yɛ dwi dɛdwi tun nɔwaaɔni. 26 Abam wɔlɔ na jigi ban-zɔɔnɔ dɛ o donɔ, o yɛ se sɛ kɛ pa o kɛ wo-balɔɔɔ, sɛ o daari o li-kɛ o wɔni lila kɛ loori we na wɔ zɔ tun. 27 Á yɛ zanɛ á pa sɔtaani na lanɔ dɛ wani abam. 28 Wɔlɔ ya na nɔɔni tun daa yɛ taa nɔna. O nan manɔ sɛ o kwaani o toɔnɔ o pa o titi mu dɛ cɛga, sɛ o daari o wani o zani balɔ yinigɛ na jigi-ba tun dɛ. 29 Á yɛ pa á ni-taani taa jigi lwarɛm. Nan taá nɔɔni-na taani dilɔ na wɔ pa nɔɔna na dam We cwɛnɔ kam wɔni, yɛ dɛ daari dɛ zani-ba lanyiranɛ ni ba na lagɛ zɛnɛ te tun. 30 Á yɛ pa We Joro kum wɔ cɔɔɔi dɛ á na kɛ kulɔ tun, beɔnɔwaaɔni kuntu mu yɛ nyinyugɔ kulɔ We na pe abam sɛ kɛ bri ni á yɛ DI nɔɔna tun, sɛ DI sarɔya dɛ dum na yiɛ, sɛ DI laan ba DI vri abam lwarɛm dwi maama wɔni. 31 Yagɛ-na pu-sɔnɔ dɛ ka-culi-daani dɛ ban-zɔɔnɔ, sɛ á daari á yagɛ kantɔɔɔ dɛ tru dɛ wɔ-lɔnɔ dwi maama. 32 Taá nigi-na daani, sɛ á daari á taá jigi da-nɔwaaɔni. Taá yagɛ-na á ma ce daani, ni We na yagɛ DI ma ce abam Zezi Krisi nɔwaaɔni te tun.

5

Dɛ na manɔ sɛ dɛ taá nɔwɛ pɔoni wɔni te tun

1 Abam na yɛ We bu-sonnu tun, á taá kɛ ni We na kɛ te tun. 2 Taá soe-na daani ni Zezi Krisi na soe dibam te tun. Wuntu mu se sɛ o lani dibam yuu ni o ti dɛ lwarɛm nɔwaaɔni. O ma ma o titi o kɛ kaanum dilɔ na poli We wɔ yɛ dɛ lwɛm ywɛmmɛ dɛ DI tun.

3 Abam yɛ We nɔɔna mu. Kuntu, kɛ wɔ manɔ sɛ á pa wo-zɔɔna kikiɛ dɛ boorim dwi maama taa wɔ á wɔni, naa á taá yɛ wo-swɛn-nyina. Á bri á yɛ pa ba ni wɛɛnu tum kuntu taani abam titari ni. 4 Kɛ na yɛ cɔɔɔm-nɔwɛ dɛ bitar-jwɛɔru dɛ bitar-digiru dwi maama, tuntu wɔ manɔ dɛ abam. Á nan manɔ sɛ á taá kɛ We le mu manɔ maama. 5 Nan taá ye-na ni, nɔɔnu wɔlɔ maama na kɛ wo-zɔɔna naa boorim, naa wɔlɔ na yɛ wo-swɛn-nyim tun, kuntu tu bá fɔɔɔi o na kulɔkulɔ Zezi Krisi dɛ Baɔnɔ-We paari dɛm wɔni. Nɔɔnu na yɛ wo-swɛn-nyim, kɛ bri ni o pa tuntu mu zula, yɛ o daari We o yagɛ.

6 Nan yɛ pa-na nɔɔn-nɔɔnu ganɛ abam dɛ bitar-yɔɔɔɔɔ. Kɛm-balwaaru tum kuntu donɔ mu lagɛ ti pa We ban-zɔɔnɔ kum sɛni kɛ ba kɛ cɔɔɔi balɔ na vin DI ni tun. 7 Kuntu nɔwaaɔni ja-na á titi dɛ balɔ na kɛ kuntu donɔ tun.

8 Abam dɛɛn ya yɛri We, yɛ kɛ pa á wɔ lim wɔni. Abam nan na tu á nɔwɛ

dí dí Yuutu Zezi Krisi tún, ku pe pooni laan wó á tee ní. Á taá ñwí-na sí kú mañi dí balú na ve pooni wóni tún na ñwí te tún. ⁹ Benjwaani kənə yalú maama na yí pooni nyim tún mú yí lanyirani, dí wəənu túb maama na jigi ciga tún. ¹⁰ Á nan kwaani sí á lwarí wəənu túb maama na sui dí Yuutu Zezi wúbəja tún. ¹¹ Ja-na á títí sí á yí tógi wó-yóorú túb na yí lim nyim tún, sí á daari á pa nɔɔna lwarí jaja ní wəənu tím kuntu ba lana. ¹² Benjwaani, wəənu túb nɔɔna bam kuntu na yəni ba səgi ba kí tún tiini tí jigi cavura sí dí ñɔɔni-tí. ¹³ Abam nan na pe Wé pooni dím brí wəjə maama kuri jaja, nɔɔna laan wó lwarí ní tí yí balóɔ. ¹⁴ Benjwaani wəjə kúb maama kuri na lwarí jaja tún laan wó pooni yigə ní mú. Kuntu mú ku tagi ku wí:

«Wulú na dɔ tún zani wəeni,
sí n bí n yagi túbni,

sí Zezi Krisi ñwía kam pooni taa wó nmú tee ní.»

¹⁵ Á nan fəgi á cí á títí dí á na tógi cwənjə kalú tún, sí á taá jigi wúbəj-ñwina, sí á yí taá yí núnɛni balú na wó lwarí Wé ciga kam tún te. ¹⁶ Dɔbam na ñwí maña kalú wóni zím tún jigi kəm-balwaaru zanzan. Kuntu ñwaani, Wé na pe abam pwələ sí á tɔni kúb tún, kí-na-kú lanyirani. ¹⁷ Á yí taá tógi-na jwərim cwənjə, á nan kwaani á lwarí kúb dí Yuutu Zezi na lagi sí á taá kí tún.

¹⁸ Yí taá yí nɔɔna balú na nyɔ sana ba su ba bugi tún, sí kuntu pai á ñwía cəgi mú. Á nan za pa-na Wé Joro kúm su á bɔcara lanyirani. ¹⁹ Á taá leeni Wé ləj-ñwí dí Wé tɔ le dí Wé Joro kúm na pe abam le síb tún á brí daani. Taá leeni-na zulə le sım kuntu á pa dí Yuutu Zezi Krisi dí á wó maama, ²⁰ sí á taá kí dí Ko Wé le maña maama dí wəjə kúb maama Dí na pe abam tún dí Yuutu Zezi Krisi yiri ñwaani.

Baara dí ba kaana na mañi sí ba taa soe daani te tín

²¹ Á taá se daani á na kwarí Zezi Krisi tún ñwaani.

²² Kaana mañi sí ba taa se ba banna, ní ba na se dí Yuutu Zezi te tín.

²³ Benjwaani kaani baru mú yí o yuutu, ní Zezi Krisi dí na yí o kəgɔ kúm Yuutu te tín. O kəgɔ kúm nyí dí o yira mú, yí wəntu mú vri-ba lwarim wóni. ²⁴ Kuntu, kaana dí mañi sí ba se ba banna mú wəjə maama wóni, ní Zezi kəgɔ kúm nɔɔna bam na se o ní te tín.

²⁵ Kú daari abam banna-ba, á mañi sí á taá soe á kaana, ní Zezi Krisi dí na soe o kəgɔ kúm nɔɔna bam yí o se o tí ba ñwaani te tín. ²⁶ O nan tigi sí o pa ba taa yí Wé nɔɔna mú. O ma kwe-ba dí o taani dím sí ba jí lanyirani núnɛni ba na zari wəjə dí na te tín. ²⁷ O fəgi o kwe-ba kuntu, sí o laan pa o kəgɔ kúm wani kú ba kú zigí o yigə ní dí paari-zulə mú, sí kú taa jigi lam, yí digiru dí cəgim təri kú tee ní dí funfun dí. Kuntu tún, o nɔɔna bam wó ta jigi wó-pojə o yigə ní, yí tusim tərə.

²⁸ Kuntu, kan-banna mañi sí ba taa soe ba kaana, núnɛni ba na soe ba títí yira yam te tín. Nɔɔnu wulú na soe o kaani tín soe o títí mú.

²⁹ Benjwaani nɔɔnu tərə o na vai o yira kweem. O nan nii o yira yam banja ní mú, yí o dí wɔdiu o ma kəni-ya. Kú nan yí bídwí mú dí Zezi Krisi na nii dɔbam balú na yí o kəgɔ kúm banja ní te tín, ³⁰ dí na nyí dí o yira yam tín ñwaani. ³¹ Wé tɔnɔ kúm nan tagi ku wí: «Nɔɔnu na dí kaani, o mañi sí o pɔɔri o títí o kó dí o nu tee ní, sí o daari o jəni dí o kaani wóm, sí ba laan jí nɔɔnu dɔdɔba.» ³² Taani dím kuntu yí ta-ñum mú, yí dí kuri ya səgi. Amú nan kwe-dí a ma mañi Zezi Krisi dí o kəgɔ kúm wəjə

mu. ³³ Ku nan yi ciga mu di abam di, kan-baru maama manji si o taa soe o kaani ni o na soe o titi te tun. Kaani maama di manji si o taa zuli o baru mu.

6

Biä di ba tiinè na manji si ba taa ñwi daani te tun

¹ Biä-ba, abam na se di Yuutu Zezi tun, ku manji si á taá se á tiinè ni, si ku manji kuntu mu.

² «Ta n zuli n ko di n nu.»

We niè yam maama wöni, mu dayigè ni düb Di na goni ni Di wèli da Di wi:

³ «Nmu na zuli n ko di n nu,

ni na ywæni di muwæ-dæri lögü banja ni.»

⁴ Ku daari abam balu na yi biä kwè tun, si á yi taá tiini á fi-ba á pai ba bana zanji. Nan taá koni á biä bam lanyirani, si á taá kwe-ba ni di Yuutu Zezi ciga kam na bri te tun.

Yum tiinè di ba gambe na manji si ba taa ñwi daani te tun

⁵ Ku na yi abam balu na yi gambe tun, á taá tunji á tögü á yum tiinè wöbunja. Taá kwaru-na-ba si á tunji di yawala, nüneeni á na wó tunji á pa di Yuutu Zezi te tun. ⁶ Ku nan dai ba na zigü ba nii abam manja kalu tun yirani mu á wó ta tunji kuntu si ba tee abam. Taá tunji-na di á wó maama, si á taá tögü We wöbunja na lagü te tun nüneeni á yi Zezi Krisi titi gambe mu te. ⁷ Taá tunji-na di wöpolo nüneeni á tunji di Yuutu wöm ñwaanü mu te, si ku dai nabiinè ñwaanü. ⁸ Beñwaanü abam ye ni noönu maama wó na ñwiru di Yuutu wöm tee ni di këm-laaru tlu maama o na ki tun, ku na yi gambia naa noönu wölu na te o titi tun di.

⁹ Ku daari abam balu na yi gambe sum yum tiinè tun, á taá ki á gambe sum lanyirani di kuntu donj, si á yi taá fugi-ba, beñwaanü abam ye ni á maama jigü Yuutu didüba mu o na wö We-söñö ni, yi wöntu mu te abam di á gambe sum maama. Wöntu nan tögü ciga mu, o ba kuri noöna daani.

We na wó zèni dibam si di taá zigü di baari te tun

¹⁰ Amu na lagü a ta külu a ma a kweeli tun mu yi si á taá zigü këñkëñ di á na ñwi di di Yuutu Zezi tun, si á jonji o dam-förö kum. ¹¹ Kwaanü-na á jonji We zèné yam maama nüneeni jara zila te, si á wani á fögü á ci á titi, si sutaani yi wani abam di di sisuna yam maama. ¹² Jara yam kuntu nan dai dibam di nabiinè jara. Ku yi didaani ciciri silu maama na jigü dam weyuu tlampolo ni tun mu. Sintu mu yi sutaani jnja didæera, yi si jigü dam lögü kuntu na yi lim tun banja ni. ¹³ Kuntu ñwaanü, jonji-na We zèné yam maama á ma fögü á ci á titi, si á wani á vin sutaani si á zigü di baari manja kalu na cana tun wöni, si á na wani jara yam, si á ta taá zigü këñkëñ á ziga kam je ni.

¹⁴ Nan fögü-na á zigü di baari, si á taá jigü We ciga kam, ni á na wögi á gwaaru di kili te tun, si á daari á taá ki lanyirani We yigè ni, si ku wani ku ci abam di wo-lwaanü, nüneeni á na zu luguru gwaaru á ma kwèli á nyöna jara wöni te tun. ¹⁵ Á nan manji si á kwaanü á tööli We kwèr-ywøjè kalu na pai noöna di We fögü daani tun, nüneeni á na zu natra si ku zèni á wøjè jara wöni te tun. ¹⁶ Á taá jigü-na wö-didüba di We manja maama, nüneeni á na ze tön-tu kum ba na ma köñji cina tun, si á ci á titi

dɪ wo-lwaanv tu sutaani ci-dɛera yam ya na jigi minə tɪn, sɪ á wani á pa ya maama dwe. ¹⁷ Ma-na Wɛ na vrɪ abam ɲwɪa te tɪn á ma ci á tɪtɪ, nɪ luguru yu-kwəli mɔ á pugə á yuu nɪ jara wɔnɪ te. Á ma-na Wɛ taani dɪm á ma wəli á tɪtɪ, nɪ sɔ-zɔɔ te, Wɛ Joro kɔm na kɪ abam juɲa nɪ tɪn. ¹⁸ Á kɪ-na wəənu tɪm kɔntɔ maama dɪ Wɛ-loro sɪ Wɛ zəni abam. Á taá warɪ Wɛ maɲa maama nɪ Dɪ Joro kɔm na pɛ abam dam te tɪn. Taá jigi-na á tɪtɪ, sɪ á vɔ á wɔ lanyɪranɪ, sɪ á taá loori Wɛ Dɪ nɔɔna bam maama ɲwaanɪ. ¹⁹ Taá loori-na Wɛ á pa amv dɪ, sɪ a na purɪ a nɪ sɪ a ta taani, sɪ Dɪ pa-nɪ taani dɪlv a na wó ɲɔɔnɪ tɪn, sɪ a daari a na baari a brɪ nɔɔna Dɪ kwər-ywəɲə kam, sɪ a pa ba lwarɪ Dɪ cɪga kalɔ ya na səgi tɪn. ²⁰ Kɔ yɪ kwər-ywəɲə kam kɔntɔ ɲwaanɪ mɔ Wɛ tɔɲɪ-nɪ sɪ a taa brɪ nɔɔna. Ba nan kɪ-nɪ pɪna digə nɪ a na brɪ-ka tɪn ɲwaanɪ mɔ. Nan taá loori-na Wɛ sɪ Dɪ zəni-nɪ, sɪ a taa wai a tɔɔli-ka dɪ baari nɪ kɔ na manɪ sɪ a taa kɪ te tɪn.

Tiim kwərə

²¹ Amv nan lagɪ sɪ abam lwarɪ amv labaaɪ dɪ a na wɔra a kɪ kulɔ tɪn mɔ. Kɔntɔ ɲwaanɪ a lagɪ a tɔɲɪ dí ko-bu-sono Tisiki sɪ o ba abam te, sɪ o fɔgi o ta amv labaaɪ maama dɪ abam. Wɔntɔ tɔɲɪ o pa dí Yuutu Zezi dɪ yawala mɔ. ²² Amv lagɪ sɪ o pa abam lwarɪ dɪbam labaaɪ, sɪ kɔ pa á bɪcara pəni tɪga nɪ.

²³ Dí Ko Wɛ dɪ dí Yuutu Zezi Kɪsɪ wó pa dí ko-bɪə bam maama yazurə, sɪ ba taa jigi da-sono dɪ wɔ-dɪdɔa. ²⁴ Wɛ wó pa balɔ maama na jigi dí Yuutu Zezi Kɪsɪ sono kulɔ na ba ti tɪn yu-yoɲo.

**Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni o pa
FILIPI TIINɛ tɔn**
**Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni o pa Filipi tiinɛ
tɔn na brɛ dɔbam kɔlɔ tɔn mu tuntu**

Pooli dɛɛn pɔpɔni tɔnɔ kɔm kɔntɔ o pa Wɛ nɔɔna balɔ na wɔ Filipi ni tɔn mu. Bantɔ mu yi balɔ na dɛ yigɛ ba ki ba wɔ-dɔdɔba dɛ Zezi Ɛrɔpɛ ni tɔn. Filipi yi Masdɔbanɛ lɔgɔ kɔm tɔv dɔdɔba mu, yi Rom tiinɛ dɛɛn mu te-ba.

Maɲa kalɔ Pooli na wɔ pɔna digɛ ni tɔn, mu o pɔpɔni tɔnɔ kɔm kɔntɔ. O wɔ dɛɛn ma ɔgɛ dɛ nɔɔna badaara na jaani vwan zaasum ba zɔ Filipi Wɛ nɔɔna bam wɔntɔ tɔn. Nan dɛ kɔntɔ maama dɛ, Pooli tɔnɔ kɔm ta brɛ o na jɛgɛ wɔpolo dɛ baari tite, o na nɔwɛ dɛ Zezi Krisi tɔn nɔwaaɛni.

Maɲa kalɔ Pooli na wɔra o pɔpɔni tɔnɔ kɔm tɔn, o dɛɛn guli o ki Filipi Wɛ nɔɔna bam le, ba na zɔn-o dɛ pɛera yalɔ maama o cam dɔm maɲa ni tɔn. O ma daari o nɔɔni dɛ ba sɛ ba na pu-dɛa dɛ baari, ni wɔm dɛ na ne cam yi o zɛgɛ kɔɲkɔɲ te tɔn. O ma ta dɛ ba sɛ ba taa jɛgɛ tu-n-tɛti wɔbɔɲa, ni Zezi dɛɛn na tu o tɛti te tɔn, sɛ ba yi taa beeri ba tɛti yɛranɛ zɔnɛ (pɔɔrum 1-2).

Pooli ma ta o brɛ-ba ni, ba na nɛ ɔɲa Wɛ tee ni tɔn, kɔ yi pɛeri mu Baɲa-Wɛ na pɛ-ba zaani, ba na ki ba wɔ-dɔdɔba dɛ Zezi tɔn nɔwaaɛni, sɛ ku dɛɛ ni ba na sɛ Zwifɛ cullu tɔm tɔn nɔwaaɛni. O ma kaani-ba sɛ ba yi sɛ vwan karanyɛna tiinɛ bam, yi o loori-ba sɛ ba taa lwɛni wɔm na ki te tɔn, sɛ ba taa kwaani ba nɔwɛ ni Zezi tɛti dɛɛn na nɔwɛ te tɔn (pɔɔrum 3).

O ma pɔpɔni o brɛ-ba Wɛ na pɛ balɔ maama na nɔwɛ dɛ Zezi tɔn jɛgɛ wɔpolo dɛ wɔ-zuru te (pɔɔrum 4).

Tɔnɔ kɔm kɔntɔ brɛ ni Pooli soe Filipi tiinɛ bam zanzan.

¹ Amɔ Pooli mu pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ yi Timoti wɔ a tee ni. Dɔbam yi Zezi Krisi tɛntɔɲna mu. Dɛ pɔpɔni sɛ dɛ pa abam balɔ maama na wɔ Filipi ni yi á tɔgɛ Zezi Krisi nɔwaaɛni á jɛ Wɛ nɔɔna tɔn, dɛ á kɔgɔ kɔm yigɛ tiinɛ bam dɛ ba zɔnzɔnnɛ bam dɛ.

² Dɛ Ko Wɛ dɛ dɛ Yuutu Zezi Krisi wɔ pa abam yazurɛ dɛ yu-yoɲo.

Pooli na loori Wɛ te tɔn

³ Maɲa maama amɔ na guli abam gulɛ, a yɛni a ki a Tu Wɛ le mu abam nɔwaaɛni. ⁴ Maɲa maama a na loori Wɛ a pa abam maama, a jɛgɛ wɔpolo mu, ⁵ dɛ abam na tɔgɛ á wɛli-nɛ dɛ Wɛ kwɛr-ywɛɲɛ kam tɛtɔɲa yam kɔ zɛgɛ pulim ni kɔ ba kɔ yi zɔm tɔn. ⁶ Amɔ ye lanyiranɛ ni, Wɛ dɔlɔ na maɲɛ Dɛ puli tɛtɔɲ-nɔna yam kɔntɔ abam bɛcara ni tɔn, dɛntɔ daa ta wɔ pa ya vu ya guri dɛ dɛm Zezi Krisi na wɔ jooɛni o ba tɔn. ⁷ Amɔ tiini a soe abam dɛ a bɛcari maama. Kɔntɔ nɔwaaɛni mu paɛ kɔ maɲɛ sɛ amɔ taa jɛgɛ á wɔbɔɲa a wɔntɔ kɔntɔ dɔɲ. Bɛnɔwaaɛni abam maama tɔgɛ á na yu-yoɲo kɔm ni amɔ dɛ na nɛ te tɔn, lele kɔntɔ ba na ki-nɛ pɔna digɛ ni tɔn, dɛ maɲa kalɔ a ya na kaagɛ a beeri je maama a nɔɔni ɔɲa a pa Wɛ kwɛr-ywɛɲɛ kam jɛgɛ kuri tɔn. ⁸ Abam fra jɛgɛ amɔ, ni Zezi Krisi tɛti na soe abam te tɔn mu. Wɛ tɛti ye ni a na tagɛ kɔlɔ tɔn yi ɔɲa mu.

⁹ A na loori Wɛ a pa abam kɔlɔ nɔwaaɛni tɔn yi sɛ abam sono kɔm mu fɔgɛ kɔ puli zanzan, kɔ wɛli dɛ yɛno sɛ ku pa á taá wai á lwarɛ kɔlɔ maama na yi ɔɲa tɔn. ¹⁰ Kɔntɔ mu á wɔ wani á kuri kɔlɔ na lamma tɔn á ki, sɛ Zezi

Krisi de dum na yiə, si digiru yi taa wu á bicara ni, si nɔɔn-nɔɔnu yi zanj o na á wo-lɔɔɔ o ta. ¹¹ Kulu na weli da tun, á pa á kəm maama taa tɔɔɔ ciga lanyiranu ni Zezi Krisi na zani abam te tin. Kuntu wu pa We na zula di tiə.

Zezi mu yi nɔɔɔ ciga ciga

¹² A ko-biə-ba, a lagɔ si á lwaru ni yaara yalu na yi amu tun nan pe We kwər-ywəɔ kam jagɔ ka yi yigə mu. ¹³ Ku na ki amu te tun pe pamajna balu na nii pe wum sɔɔɔ kum tun di balu maama na wuru tun lwaru ni, ku yi amu na tɔɔɔ Zezi Krisi tun nɔɔɔ mu ba ki-ni puɔna digə ni. ¹⁴ Kulu na weli da tun, amu na wu puɔna digə ni tun pe di ko-biə bam zanzan tiini ba ki ba wu-dɔɔɔ di di Yuutu wum, ku pa ba jigɔ baari zanzan ba maa bri We taani dum yi ba ba kwari fɔɔni.

¹⁵ Ku yi ciga mu si nɔɔɔ badaara tɔɔɔ Zezi Krisi kwərə kam di wu-guu di kantɔɔ mu amu nɔɔɔ. Ku daari badaara nan tɔɔɔ-ka di ba wubɔɔ-laaru mu. ¹⁶ Bantu tɔɔɔ di sono mu, beɔɔɔ ba ye ni We mu pe-ni ni si a nɔɔɔ ciga a pa DI kwər-ywəɔ kam ja kuri. ¹⁷ Badonnə bam nan tɔɔɔ Zezi kwərə kam si ku pa ba titi mu kamunni, si ba ba jigɔ wu-ponɔ. Ba nan bɔɔɔ si ba pa amu yaara yam mu tiini ya puli, a na wu puɔna digə ni tun nɔɔɔ. ¹⁸ Ku nan ba cɔɔɔ. A ta jigɔ wupolo di ba maama na jigɔ Zezi Krisi kwərə kam ba tɔɔɔ ba bri nɔɔɔ te tin. Ba na tɔɔɔ-ka di wubɔɔ-laaru naa wubɔɔ-balwaarɔ di, ku yi Zezi kwərə kam mu ba tɔɔɔ.

Amu nan ta tiini a jigɔ wupolo, ¹⁹ beɔɔɔ amu ye ni We wu jonji-ni DI yagi, abam na loori-DI á pa-ni yi Zezi Krisi Joro kum di zani-ni tun nɔɔɔ. ²⁰ Amu nan tiini a jigɔ puɔna ni a bá ki wɔɔɔ kulu na wu pa a na a cavura tun. Ku na yi lele kuntu di manja maama, áa ta jigɔ pu-dia, si a na nɔɔɔ naa a na tɔɔɔ, si Zezi Krisi na zula a nɔɔɔ kam maama wɔni. ²¹ Ku na yi amu, a nɔɔɔ Zezi Krisi nɔɔɔ mu. A nan na tɔɔɔ di, kuu ta jigɔ nyɔɔɔ ku pa-ni. ²² Amu nan ta na nɔɔɔ luɔɔ banja ni, a titɔɔɔ di wu wani di weli nɔɔɔ lanyiranu. Kuntu tun, a yəri a na wu twəri kulu si a daari kulu. ²³ Wənu tuntu tile mu jigɔ-ni ti pa a yəri a na wu li kulu tun. Kulu na jigɔ fra ku pa-ni tun mu yi si a yagi luɔɔ banja, si a daari a vu Zezi Krisi te a taa wuru. Kuntu wu tiini ku taa lana. ²⁴ Ku daari, a ta na wu luɔɔ banja ni, kuu ta jigɔ zənə zanzan ku pa abam. ²⁵ A ye ni kuntu yi ciga mu, yi ku pe a lwaru ni ku manj si a ta wu luɔɔ banja ni. Amu wu ta wu abam maama tee ni, si ku pa á fɔɔɔ á tɔɔɔ We ciga kam, si á taá jigɔ wupolo ka nɔɔɔ. ²⁶ Kuntu tun, amu na joori a ba a wu abam tee ni, kuu pa á tiini á taá zuli Zezi Krisi di wupolo amu yagum dum nɔɔɔ.

²⁷ Wɔɔɔ kulu yiranu na jigɔ kuri tun mu yi si á pa á titɔɔɔ maama taa tɔɔɔ di Zezi Krisi kwər-ywəɔ kam na bri te tin. Kuntu, amu na ne cwəɔ si a ba abam te, naa a na wu ne, a ta wu lwaru ni abam zigi kəɔkəɔ di wubɔɔ-dɔɔɔ, yi á weli daani á kwaana á tɔɔɔ, si ku pa nɔɔɔ ki ba wu-dɔɔɔ di We kwər-ywəɔ kam. ²⁸ Á yi se si á duna bam pa fɔɔni zu abam di finfin di. A na jigɔ baari, kuu bri ni bantu wu ba ba cɔɔɔ yi abam na vɔɔ. We titi mu wu pa ku ki kuntu. ²⁹ We na pe abam yu-yoɔ kulu tun, ku dai si á se Zezi Krisi di á wu-dɔɔɔ yiranu má, ku yi si á kwəri á na yaara di mu o nɔɔɔ. ³⁰ Abam deen ne amu na yəni a yaari te a tɔɔɔ We nɔɔɔ, yi á ta kwəri á ni ni ku yi kuntu mu di zim maama. Abam di laan nan weli di amu á wu yantu yaara yam wɔni mu.

2

Zezi Krisi na tu o titi te tin

¹ Abam na ηwi di Zezi Krisi tun mu pai á jigi baari. O sono kum maa pai á jigi wu-zuru. We Joro kum mu wu abam wuni, ni ku na wu Zezi noona bam maama wuni te tin. A maa jigi da-ηwanja di sono. ² Ku na suni ku yi kuntu tin, a loori abam si á taá jigi wubun-didwi mu daani di sono didwa, si á daari á taá jigi ni-didwa di wu-didwa. Abam na ki kuntu, kú pa a taa tiini a jigi wupolo. ³ A yi zari á ki kulukul di kamunni si ku pa á titi na zula. Nan tu-na á titi á pa daani, si á taá nii ni noonu maama dwe abam.

⁴ Noonu maama mari si o bunj o na wu zani o donj te tin mu, ku dai si o taa beeri o titi zana yirani. ⁵ A wubunja yam mari si ya taa yi nuneeni Zezi Krisi wubunja yam mu.

⁶ Wuntu nan mari o jigi We nyinyogu mu.

O didaani Baŋa-We yi bidwi mu,

yi o wu bunj ni kuntu yi wonjo kulb o na mari si o ja-ku kankanj si o di We taa mai daani tin.

⁷ O nan tiji wəənu tintu maama daa ni mu,

yi o daari o ba o ji nabiinu.

O yi tintunju.

⁸ O na tu o ηwi di nabiinə kuntu tin,

o deen tu o titi yi o se We ni o ba o ti.

Ku nan dai tɔɔni di tɔɔni,

ku yi ba pag-o tɔɔn-dagara baŋa ni mu ba gu.

⁹ Kuntu ηwaanu mu We laan pe Zezi yuu tiini ku zari weeni di zula,

yi DI daari DI pa-o yiri dilb na dwe yira maama tin.

¹⁰ Mu ku kuri marja wu ba,

yi balu maama na wu weyuu ni naa tɔga baŋa ni naa tɔga kuri ni tin mari si ba kuni doonə ba zuli Zezi o yiri dum ηwaanu.

¹¹ Ba maama wu ta di ba niə jaja ni,

Zezi Krisi mu yi ba Yuutu.

Kuntu wu pa o Ko We na zula lanyirani.

Di na mari si di pa pooni taa wu lugu baŋa ni te tin

¹² Kuntu ηwaanu, a cilon-sonnu-ba, abam deen na mari á se amu zaasim dum marja kulb amu ya na wu á tee ni tin, á nan ta mari si á se á dwani lele kuntu a daa na təri abam tee ni di tin. Taá kwari-na We lanyirani di ya-sib, si á kwaani á tunj á pa vrim dilb á na ne tin ja kuri. ¹³ Beηwaanu We mu yəni DI tunj abam bicara ni, DI pa á beeri kənə yalu na wu poli DI wu, yi DI pa á wanti-ya á ki.

¹⁴ Wonjo kulb maama á na lagj á ki tin, si á yi taá puuna naa á magi kantogɔ ku baŋa ni. ¹⁵ Kuntu mu á wu ta jigi cigga We tee ni, yi á jigi wu-ponjo. A wu ta yi We biə balu na ba jigi wo-lonjo, yi á zɔuri non-balwaarɔ tɔl wubunja na ba tɔgi cwəŋə tin titari ni. A wu ta yi ni pooni á pa lugu baŋa noona ni calɔwɔ te, ¹⁶ di á na ηoonu We taani dilb na pai ηwɔa á bri noona tin. A na ki kuntu donj, kú bri ni a na ce a tunj We titunja yam abam ηwaanu te tin wu jigi kafɛ, yi aá ta jigi wupolo di abam de dum Zezi Krisi na wu joori o ba tin.

¹⁷ Abam na ki á wu-didwa á se Zezi tin nyi di á kwe wonjo mu á ma kaanu Baŋa-We yi ku poli DI wu. Amu na mari a lagj a ga a ηwɔa mu di, aá se si ka wəli abam kaanum dum ni We yigə ni. Di ku di, aá ta jigi wupolo, yi

abam di wó wəli di amu á taá jigi wupolo. ¹⁸ Kuntu, ku manj si abam di ta jigi wupolo lanyirani, si amu di wəli di abam a ki wupolo.

Pooli lagi o tɔŋi Timoti di Epafroditi Filipi tiinə tee ni

¹⁹ Dɔbam Yuutu Zezi na se, amu buɔŋi si a tɔŋi Timoti si o ba abam te lele. Kuntu, o na joori o ba amu te, oó pa-ni abam labaarɔ si a daa yi ta jigi liə. ²⁰ Nɔɔn-nɔɔnu daa təri amu tee ni, o na jigi a wubɔŋa yam donj, si o sɔni o taa ye abam zənə ni ni, ku na dai Timoti yirani. ²¹ Balu maama na daari tun beeri ba tuti wəənu yirani mu, yi ba yigə tərə di wəənu tɔbu na yi Zezi Krisi nyim tun. ²² Ku nan na yi Timoti, abam manj á ye o wu na tɔgi ciga te tun. O deen tɔgi di amu o tɔɔli Wɛ kwər-ywəŋə kam, nɔɔɛni bu na tɔgi di o ko o tɔŋi te tun. ²³ Kuntu mu a buɔŋi si a tɔŋ-o abam tee ni manja kalb a na wó lwarɔ ba na wó di a taani dim te tun. ²⁴ Amu nan jigi tɔna di dí Yuutu wum ni baá pɔri-ni ba yagi lele, yi a laan ba abam te.

²⁵ Amu buɔŋi ni ku manj si a tɔŋi dí ko-bu Epafroditi si o joori o ba abam te. O tɔgi di amu yi dí tɔŋi Wɛ titɔŋa, yi dí kwəri dí na cam ya banja ni. Wuntu mu yi abam tintɔŋɔ wulb á na li si o ja zənə o ba o pa-ni a yaara yam wɔni tun. ²⁶ Abam fra maa jig-o yi o lagi si o daa na abam. O wu ya cɔgi di á na ni ni o ya ba jigi yazurə tun. ²⁷ Ku yi ciga mu ni o ya ba jigi yazurə, yi o ga fun si o ti. Wɛ nan duri o ŋwaŋa. Ku nan dai wuntu yirani ŋwaŋa mu DI duri. Wɛ duri amu di ŋwaŋa, di DI na pɛ o wəri yi a wu daa wu cɔgi zanzan tun. ²⁸ Kuntu ŋwaani mu a tiini a kwaanɔ a lagi si o yi abam te lila, si á taá jigi wupolo di á na wó joori á na-o tun, si amu di liə yam laan ti. ²⁹ O na tuə, si á jeer-o lanyirani di wupolo zanzan, o na yi dí ko-bu di Yuutu Zezi ŋwaani tun. Ku manj si á taá zuli nɔɔna balu na nyi nɔɔɛni wuntu te tun. ³⁰ Benjwaani o ya ge fun mu si o ti Zezi Krisi titɔŋa yam ŋwaani. O deen lagi o ga o ŋwɔa di o na ləni abam yuu ni si o taa tɔŋi o wəli-ni tun ŋwaani mu.

3

Wɛ na wó pa n na ciga DI tee ni te tin

¹ A ko-biə-ba, kulb na daari si a ta a wəli da tun, á taá jigi wupolo di á na ŋwi di dí Yuutu wum tun. A na manj a pɔpɔni kulb a ma bri abam tun, ku ba camma si a ta joori a bri-ku abam, si ku wani ku ci abam wo-lwaanu wɔni. ² Fɔgi-na á ci á titi di kəm-balwaarɔ tiinə balu na kwaanɔ si ba taa goni nɔɔna yira ba yagi tun. Bantu nyi di kakuri mu. ³ Dɔbam nan mu yi balu na yi Wɛ nɔɔna ciga ciga, yi ku dai ni dí na goni dí bəkəri tun ŋwaani, ni bantu na bri te tun. Dɔbam mai Wɛ Joro kum dam mu dí zuli Wɛ, yi dí jigi wupolo di Zezi Krisi na ki kulb o pa dɔbam tun, yi dí bá tɔgi callu tɔbu na bri ni nɔɔna yira gonim mu jigi kuri ku pa Wɛ tun. ⁴ Lɔgu banja callu tum ya na jigi kuri, amu titi ya wó wani a tɔgi-ti. Nɔɔnu nan na buɔŋi ni o jigi bura si o tɔgi lɔgu banja callu tum, amu ya jigi bura a dwe. ⁵ Amu deen na yi da nana tun, mu ba goni-ni ni dɔbam Zwifə callu tum na bri te tun. A yi Yisɔrayelɔ tu mu, yi a nunji Benzamen dwi dim wɔni. Amu sɔni a yi Zwifu mu. Zwifə bam mu lɔgi-ni. Ku nan na yi Wɛ callu tum tɔgum, amu deen wu Farizian tiinə kɔgɔ kum wɔni mu. ⁶ Ku na yi Wɛ titɔŋa yam lanja ni, amu deen kwaanɔ a tɔŋi lanyirani di a na beesi Zezi kɔgɔ kum nɔɔna bam te tun. Ku nan daa na yi Wɛ callu tum seem, a deen se-ti di ciga yi tusim tərə.

⁷ A deen pai wænu tum kuntu maama jigi kuri mu ti pa-ni. A laan nan buɲi a lwarɪ ni ti yi kafɛ mu a yigə ni, di a na se Zezi Kriɪi tun ɲwaani. ⁸ Ku stuni ku yi ciga, woɲo kulɪ maama a na jigi tun, a nii-ku ni ku yi kafɛ mu a yigə ni, a laan na lwarɪ Zezi Kriɪi wulɪ na yi a Yuutu tun ɲwaani. Kuntu tiini ku jigi kuri ku pa-ni ku dwe woɲo maama. Wuntu ɲwaani mu a kwe woɲo maama a yagi daa ni. A nii ti maama ni weeru mu a yigə ni, si a wani a se Zezi Kriɪi si a taa tɔg-o di a wu maama, si ku pa a taa yi o nɔɔnu. ⁹ Kuntu tun, amu wu na ciga We tee ni a na ki a wu-dɪɪɪa di Zezi Kriɪi tun ɲwaani, ku daa dai a titi tituɲa di a na tɔgi We culɪ tum tun ɲwaani. Ku nan yi We titi mu pai a jigi ciga di a na ki a wu-dɪɪɪa di Zezi tun ɲwaani. ¹⁰ Woɲo kulɪ amu na tiini a lagi tun yi si a lwarɪ Zezi Kriɪi mu, si a kwəri a lwarɪ dam-fɔɔɔ kulɪ We na me DI bi-o DI pa o yagi tɔɔni tun, si a daari a tɔgi a na o yaara yam don, si a taa nyi did-o o na se o ti nabiinə ɲwaani tun. ¹¹ Kuntu tun, amu di jigi tɪna si We wu pa a bi a yagi tɔɔni.

Dí manɪ si dí kwaanɪ dí vu yigə mu si dí jonɪ pɛɛɪ We tee ni

¹² Ku nan dai ni a manɪ a yi wænu tɪɪ a na lagi si a yi tun. Ku nan dai ni a bɪcari fɔgi di kwe fasti yi lwarɪm daa tərə. Amu nan kwaanɪ a janɪ mu a ve yigə, si a laan wani a jonɪ pɛɛɪ Zezi Kriɪi tee ni. Ku yi kuntu ɲwaani mu o jonɪ-ni si a taa yi o nɔɔnu. ¹³ A ko-biə-ba, a ba buɲi ni a manɪ a yi si a jonɪ pɛɛɪ dɪm. A nan na ki kulɪ tun, a yəni a li wænu tɪɪ na manɪ ti ke tun mu a wubuɲa ni, yi a daari a kwaanɪ si a vu a yi wænu tɪɪ na wu a yigə ni tun. ¹⁴ Kuntu, amu kwaanɪ si a yɔɔɪ a duri a vu a yi kweelim je mu, si a jonɪ pɛɛɪ dɪm We tee ni. Pɛɛɪ dɪm kuntu mu yi ɲwɪa kalɪ We na bəɲi-ni si a ba a jonɪ DI sɔɲɔ ni Zezi Kriɪi ɲwaani tun.

¹⁵ Ku na yi dɪbam balɪ wubuɲa na biɲi di We cwəɲə tɔgum tun, ku manɪ si dɪbam maama se ni amu na tagi te tun yi ciga mu. Abam badaara wubuɲa nan na dai kuntu don, We wu pa á lwarɪ woɲo kulɪ na yi ciga tun. ¹⁶ Di ku di, ku manɪ si dí yɔɔɪ dí taá tɔgi cwəɲə kalɪ dí na manɪ dí lwarɪ ni ka yi ciga tun mu.

¹⁷ A ko-biə-ba, ku manɪ si á taá lwəni amu na ki te tun mu, si á fɔgi á nii balɪ na tɔgi cwə-laa nɪnɛni dí na bri abam si á taá tɔgi te tun. ¹⁸ A lagi si a joori a bri abam wænu tɪɪ a na manɪ a ta di abam kuni zanzan tun mu. Ku maa pai a yi-na nuɲə di liə yalɪ a na jigi abam ɲwaani tun. Ku yi ni nɔɔna zanzan mu wu abam wuni ba tituɲa na bri ni ba culi Zezi Kriɪi tɔɔn-dagara kam mu. ¹⁹ Ba yəni ba lagi wænu tɪɪ fra na jigi-ba tun mu ku dwe We. Ba maa jigi wupolo di kulɪ na yi ba cavura tun, yi lugu banɪ wo-yɔɔɪ wubuɲa jigi-ba. Ba kweelim je ni We wu cɔgi-ba mu. ²⁰ Ku nan na yi dɪbam, dí kugu je wu We-sɔɲɔ ni mu. Dɪbam cəgi dí Yuutu Zezi Kriɪi si o nuɲi dáani mu o ba. Wuntu mu vɪ dɪbam lwarɪm wuni. ²¹ O na tuə, o laan wu pa dɪbam lugu banɪ yira yalɪ na bwəmmə tun ləni ya taa nyi di o titi yira yam te. Yantu yi We-sɔɲɔ nyim mu, yi ya jigi paari-zulə. Oó ma o dam-fɔɔɔ kulɪ na pai o wai woɲo maama tun o ma ki kuntu.

4

Zezi kɔgɔ kum nɔɔna na manɪ si ba ki te tun

¹ A ko-biə-ba, a soe abam lanyɪranɪ yi á fra jigi-ni. Abam pai a jigi wupolo, yi á ta wu pa a yuu zəɲi We yigə ni. A cilon-sonnu-ba, kwaanɪ-na á zigi kəɲkəɲ dí Yuutu tɔgum dɪm wuni.

² A nan loori Evodi dɪ Sintisi lanyɪranɪ, sɪ á taá jɪgɪ wɔbɔŋ-dɪdwɪ á na sɛ dí Yuutu wɔm tɪn ŋwaanɪ. ³ A loori nmɔ dɪ, wɔlb na yɪ a donj tɪntɔŋnɔ cɪga cɪga tɪn, sɪ n zəni kaana bantɔ sɪ ba taa sɛ daanɪ, bɛŋwaanɪ ba dɛɛn tɔgɪ dɪ amɔ yɪ dí tiini dí tɔŋɪ dí tɔɔlɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam, dɪ Klɪman dɪ balɔ maama na tɔgɪ dɪ amɔ ba tɔŋɪ tɪn. Wɛ manɪ Dɪ pɔpɔnɪ bantɔ yɪra Dɪ ŋwɪa tɔŋɔ kɔm wɔnɪ.

⁴ Taá kɪ-na wɔpɔlo manɪ maama á na ŋwɪ dɪ dí Yuutu wɔm tɪn ŋwaanɪ. A ta lagɪ a joori a ta nɪ, á taá kɪ wɔpɔlo. ⁵ Pa-na nɔɔna maama lwarɪ á lanyɪranɪ wɔm nɪ nɪ, sɪ dí Yuutu wɔm maa bɪnɪ lele. ⁶ Yɪ zanɪ-na á taá lɪa dɪ kɔlɔkɔlɔ. Wɔŋo maama wɔnɪ sɪ á taá warɪ Wɛ, á brɪ-Dɪ kɔlɔ á na lagɪ tɪn sɪ Dɪ zəni abam, sɪ á kwəri á taá kɪ Dɪ le manɪ maama. ⁷ Kɔntɔ mɔ Wɛ wɔ pa á bɪcara taa zurə, sɪ kɔ dwəni nabiinə na wú wanɪ kɔlɔ ba lwarɪ tɪn. Kɔ maa pa kɔlɔkɔlɔ bá wanɪ kɔ cɔgɪ á bɪcara dɪ á wɔbɔŋa maama, abam na ŋwɪ dɪ Zezi Krisi tɪn ŋwaanɪ.

⁸ A ko-biə-ba, kɔlɔ a na lagɪ a ma a guri tɪn, á taá jɪgɪ wəənu tɪlb na lana yɪ tɪ manɪ dɪ zulə tɪn wɔbɔŋa:

kɔ na yɪ wɔŋo kɔlɔ maama na yɪ cɪga tɪn,
 naa wɔŋo kɔlɔ na jɪgɪ zulə tɪn,
 naa wɔŋo kɔlɔ na manɪ tɪn,
 naa wɔŋo kɔlɔ na ba jɪgɪ tusim tɪn,
 naa wɔŋo kɔlɔ na poli nɔɔna wɔrɔ tɪn,
 naa wɔŋo kɔlɔ na jɪgɪ tiə nɔɔna tee nɪ tɪn,
 sɪ á taá jɪgɪ-na wəənu tɪm kɔntɔ wɔbɔŋa.

⁹ Á taá kɪ-na wəənu tɪlb amɔ na brɪ abam yɪ á sɛ-tɪ tɪn, kɔ na yɪ á na nɪ kɔlɔ a na taga, yɪ á na kɔlɔ a na kɪ tɪn. Á na sɪnɪ á kɪ kɔntɔ, Wɔ-zuru Tu Baŋa-Wɛ wú ta wɔ á tee nɪ.

Pooli kɪ Filipi tiinə bam le ba na zən-o tɪn ŋwaanɪ

¹⁰ A na ŋwɪ dɪ dí Yuutu Zezi tɪn, amɔ tiini a jɪgɪ wɔpɔlo, bɛŋwaanɪ kɔ daanɪ zanzan yɪ abam daa wɔ guli a gulə sɪ á wəli-nɪ, yɪ lele kɔntɔ á laan zəni-nɪ. Kɔ nan dai nɪ abam ba jɪgɪ a wɔbɔŋa mɔ ya, kɔ yɪ á wɔ nɛ cwəŋə mɔ sɪ á wəli-nɪ. ¹¹ A na tagɪ kɔntɔ donj tɪn, kɔ dai nɪ a na gɛ wɔŋo tɪn ŋwaanɪ. Wɔŋo maama wɔnɪ, amɔ mɪ sɪ a taa jɪgɪ wɔpɔlo dɪ kɔlɔ a na jɪgɪ tɪn. ¹² Yinigə na jɪgɪ-nɪ, amɔ ye a na wú ja a tɪtɪ te. A jɪjɪgɪrɔ nan na daga dɪ, a ta ye a na wú kɪ te. Wɔŋo maama wɔnɪ, amɔ ye a na wú kɪ te sɪ a taa jɪgɪ wɔpɔlo. A na jɪgɪ a dɪ a wɔbɔŋa naa kana na jɪgɪ-nɪ, a jɪjɪgɪrɔ na daga naa tɪ na muri, amɔ ta ye a na wú kɪ te sɪ a taa jɪgɪ wɔpɔlo. ¹³ Amɔ wai wəənu tɪm kɔntɔ maama a kɪa, Zezi Krisi na pa-nɪ dam tɪn ŋwaanɪ mɔ. ¹⁴ Dɪ kɔntɔ dɪ, á kɪ lanyɪranɪ dɪ á na zəni-nɪ a yaara yam wɔnɪ tɪn.

¹⁵ Abam Filipi tiinə tɪtɪ dɪ ye lanyɪranɪ nɪ, manɪ kalɔ a na puli a wɔra a tɔɔlɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam a brɪ abam yɪ a laan nɔŋɪ Masɪdwanɪ nɪ tɪn, kɔ yɪ abam yɪranɪ mɔ wəli-nɪ. Zezi kɔgɔ kɔdonj daa tərə kɔ dɪ na pɛ amɔ wɔŋo, kɔ na dai abam yɪranɪ. ¹⁶ A dɛɛn na wɔ Tesaloniki nɪ tɪn, abam tɔŋɪ a na lagɪ zənə yalb tɪn á pa-nɪ, yɪ kɔ dai kuni bɪdwɪ yɪranɪ. ¹⁷ Kɔ nan dai nɪ amɔ lagɪ sɪ a taa jonɪ abam pɛera yam má mɔ, kɔ yɪ nɔɔrɪ dɪlb abam na wú na Wɛ tee nɪ ya ŋwaanɪ tɪn mɔ pɛ a jɪgɪ wɔpɔlo. ¹⁸ Amɔ jonɪ pɛera yalb maama abam na pɛ amɔ tɪn kɔ ja gaalɪ. A jonɪ pɛera yalb á na kɪ Epafroditi jɪŋa nɪ sɪ o ja ba o pa-nɪ tɪn, yɪ kɔlɔkɔlɔ daa wɔ muri-nɪ. Abam pɛera yam nɔɪ dɪ wɔŋo kɔlɔ á na mɛ á kaanɪ Baŋa-Wɛ yɪ kɔ lwəm ywəmmə tɪn mɔ. Wɛ nan jonɪ á kaanɪm dɪm dɪ wɔpɔlo. ¹⁹ Amɔ Tu Wɛ

wó pa abam kólo maama á na ge tɛn Zezi yiri ɛwaaɛni, DI na jigi wo-laaru tɛlo na tiini ti dagi yi ti jigi paari-zulɛ tɛn.

²⁰ We dɛlo na yi dɛbam Ko tɛn maɛni di zulɛ mu maɛa maama. Amina.

²¹ Jɔɔni-na We nɔɔna balɔ na ɛwi di Zezi Kriɛi tɛn maama á pa-ni. Di ko-biɛ balɔ na wɔ amɔ tee ni tɛn di jɔɔni abam. ²² We nɔɔna bam maama jɔɔni abam, ku na fɔgi ku dwe didi balɔ na zɔɔri Rom Pa-faru wɔm sɔɛɔ ni tɛn.

²³ Dɛbam Yuutu Zezi Kriɛi wó pa abam maama yu-yoɔo.

**Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni o pa
KOLOSI TIINɛ tun
Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni o pa Kolosɔ tiinɛ
tun na bri dɔbam kɔlɔ tun mu tuntu**

Pooli deen pɔpɔni tɔnɔ kɔm kɔntu o pa We nɔɔna balu na zɔɔri Kolosɔ ni tun mu. Kolosɔ deen yi lugu kɔlɔ ba na bæi ni Azi-balaŋa tun wu tu dɔɔba mu. Ku yi nɔnɛni kilometra biə-yale mu te di Efɛɛzi. Ku nan dat Pooli titi mu tɔɔli We kwɛrɛ di ba, ku yi Epafrasi wɔlɔ na yi Kolosɔ tu tun mu tɔɔli We kwɛrɛ di ba, yi ba se Zezi Krisi (Kolost 1:7 di 4:12).

Manja kalu Pooli na wɔ pɔna digɛ ni Rom ni tun (Kolost 4:3), mu Epafrasi ve o te o ta o bri-o nɔɔna badaara na jaani vwan zaasum ba zu Kolosɔ tiinɛ bam wɔni, yi ba bri ni, nɔɔnu na lagɛ si o na vrɔm lwarɔm wɔni, o manjɛ si o taa zuli wo-yɔɔru si o daari o se ti ni mu. Ba ta ma wi, ku yi fifɔn mu si ba se collu tɔdaara mu, si ba daari ba pa ba go-ba ni Zwifɛ collu tum na bri te tun, si ba kwɛri ba se collu tɔlɔ na bri ni n wɔ manjɛ si n di kɔntu naa n nyɔ kɔntu tun.

Kɔntu ŋwaani mu Pooli pɔpɔni tɔnɔ kɔm o pa-ba, si o maa bri-ba kwɛrɛ kalu na yi ciga tun, si ba yi se vwan karanyina tiinɛ bam. O ma ta di ba ni, Zezi na vrɔ-ba tun, ba suni ba na vrɔm fasi mu, si collu mu bɔ wani ti vrɔ nɔɔna ti yagi. Ku yi Zezi Krisi ŋwaani mu Baŋa-We ki lugu, wɔm mu yi wɔŋo maama yigɛ tu, yi ku yi wuntu ŋwaani mu We ta wɔ vrɔ nabiiɛn DI yagi. Ku yi n na ki n wɔ-dɔɔba di Zezi mu nrɛ na vrɔm (pɔɔrum 1-2).

Pooli ma daari o pɔpɔni o bri-ba, ba na wɔ ta ŋwi te ŋwi-dɔŋa kalu We na pɛ-ba Zezi Krisi ŋwaani tun wɔni, si kɔlɔ maama ba na wɔ ki tun taa yi ba Yuutu Zezi yi ŋwaani (pɔɔrum 3-4).

Pooli deen tɔŋi Tisiki di Onisim mu, yi ba ja tɔnɔ kɔm kɔntu ba vu ba pa Kolosɔ tiinɛ bam.

1 Amu Pooli wɔlɔ We na kuri di DI titi wɔɔɔŋa si a taa yi Zezi Krisi tintuŋɔ tun mu pɔpɔni tɔnɔ kɔntu, yi di ko-bu Timoti tɔɔi o wɛli-ni. 2 Di pɔpɔni si di pa abam balu na yi We nɔɔna yi á zɔɔri Kolosɔ ni tun. Abam mu yi di ko-biə balu na ki á wɔ-dɔɔba di Zezi Krisi tun.

Di Ko We wɔ pa abam yazurɛ di yu-yoŋo.

Pooli na ki We le ba ŋwaani te tin

3 Manja maama dɔbam na yɔni di loori We di pa abam, di taá ki DI le mu abam ŋwaani. Dintu mu yi di Yuutu Zezi Krisi Ko. 4 Bɛŋwaani dɔbam ni abam na jigi wɔ-dɔɔba di Zezi yi á kwɛri á soe We nɔɔna bam maama te tun. 5 Bɛŋwaani, abam na de yigɛ á ni We kwɛr-ywɛŋɛ kam tun mu pɛ á jigi tɔna ni á wɔ na wɛɔnu tɔlɔ We na tinji DI sɔŋɔ ni abam ŋwaani tun. We kwɛr-ywɛŋɛ kam kɔntu mu yi kalu na suni ka yi ciga tun. 6 DI kwɛr-ywɛŋɛ kam kɔntu laan jagi ka yi lugu baŋa je maama yi ka kwe nɔɔna lanyirani, ni ka na jagi ka yi abam te yi ka kwe abam te tun. Ku zigɛ manja kalu á na puli á ni We kwɛrɛ kam yi á lwarɛ We zaani dim na suni di yi ciga te tun. 7 Ku yi Epafrasi deen mu bri abam We ciga kam kɔntu. Wuntu mu yi dɔbam ko-bu-sono, yi o tɔɔi di dɔbam o tɔŋi di o wɔ maama o pa Zezi Krisi abam ŋwaani. 8 Wuntu ta mu tagi o bri dɔbam We Joro kɔm na pɛ abam jigi da-sono te tun.

⁹ Kuntu njwaani mu di yeni di wari We manja maama di pa abam, ku na puli manja kam di na ni á wono kuntu tun. Di loori-DI si DI pa á taá ye DI wubunja na lagi kulub tun, si DI daari DI pa á na swan di yeno maama ni DI Joro kum na pai te tun. ¹⁰ Kuntu, abam laan wó wani á tógi cwəŋə si ku manj di di Yuutu wum na lagi te tun, si ku pa o wu poli á titunja maama njwaani. Di loori We si DI wəli abam si á taá ki titun-ŋuna dwi təri təri lanyirani, si á fəgi á lwaru We á wəli da. ¹¹ Di nan ta loori We, si DI ma DI dam-fəwə kulub na dwe maama tun DI wəli abam si á wani á fəgi á zigi kəŋkəŋ, si á kwəri á taá jigi wu-zuru, si á taá kwaanu á ve yigə wəŋə maama wuni. ¹² A taá ki di Ko We le di wupolo, bejwaani dintu mu pe abam cwəŋə, si á tógi á na wo-laaru tɩb DI na tiji si DI pa DI nɔɔna bam tun jəgə kalu na yi pooni tun wuni. ¹³ Di Ko We mu li dibam lim wuni, si wo-lwaanu daa yi taa wai dibam. DI ma daari DI pa di zu DI titi Bu-sono kum paari dum wu. ¹⁴ Ku nan yi DI Bu Zezi mu kwe o njwia o ma njwi di lwarim jini, o pa We yagi-di DI ma ce dibam.

Zezi na yi wub di o na tunji kulub tun

¹⁵ Zezi yi Banja-We dɩb nabiinə na ba nai tun nyinyubu mu. O yi We Bu-dɩba mu. Wuntu manj o wura mu ku loori wənnu tɩb maama We na ki tun. ¹⁶ We de wuntu njwaani mu DI ki wənnu maama, wənnu tɩb maama na wo weyuu ni di tɩga banja ni tun, tɩb nɔɔna na nai di tɩb ba na wari ba nai tun, ku na yi malesi di wənnu tɩb maama na jigi dam yi ti di paari nabiinə banja ni tun. We de Zezi njwaani mu DI ki ti maama, si ku pa o na zula ti banja ni. ¹⁷ Zezi manj o wura mu pulim ni yi kulubkulub daa ta tərə. Ku yi wuntu mu pai wəŋə maama zigi ku jəgə ni lanyirani. ¹⁸ Wuntu mu yi o nɔɔna bam yuutu, yi ba kəgə kum nyi di o yira yam. Wum mu puli o kəgə kum kuri. Ku yi Zezi mu de yigə o bi o yagi tɩbni. Ku ma pa o yi yigə tu wəŋə maama wuni. ¹⁹ Bejwaani ku yi We titi wubunja mu lagi si DI Bu Zezi taa nyi di DI titi fasi. ²⁰ We li wubunja mu, si DI da DI Bu wum njwaani DI pa wənnu maama joori ti fəgi daani di DI. DI Bu Zezi na tigi tɩbni-dagara kam banja ni yi o jana nunji tun mu pe wənnu maama joori ti fəgi daani di We, ku na yi lugu banja wənnu di weyuu wənnu maama.

²¹ Ku nan na yi abam, abam deen banjwe di We, á yi We duna mu. Abam wubunja di á titunja maama deen lagi wo-lwaanu yirani mu si á taá kia. ²² Ku daari lele kuntu, We laan pe á fəgi daani di DI, DI Bu wum na jigi nabiinu yi o daari o ti tun njwaani. We ki kuntu si á wani á ba á zigi DI yigə ni di wu-pəŋə mu, si á taá yi nɔn-ŋuna balu na ba jigi wo-ləŋə tun. ²³ Abam nan manj si á taá tógi We ciga kam di á wu-didwa, si á zigi kəŋkəŋ. A wu manj si á pa á wubunja ləni di tina yalu á na jigi We kwər-ywəŋə kam njwaani tun. DI kwər-ywəŋə kam kuntu mu yi kwərə kalu abam na manj á ni yi ba tɔli-ka ba bri lugu banja nɔɔna maama tun. Amu Pooli nan yi We tintunnu si a taa tɔli DI kwər-ywəŋə kam kuntu mu.

Pooli na tunji Zezi nɔɔna bam njwaani te tun

²⁴ Amu jigi wupolo di a na yaari te abam njwaani tun. Ku na ce a yira ni te tun, ku nyi ni Zezi Krisi na yaari te tun mu. A yaari yaara yalu na daari si di yaari Zezi titunja yam njwaani tun mu, si ku zəni o nɔn-kəgə kum na nyi di o yira yam tun lanyirani. ²⁵ We tunji-ni si a taa tunja a pa-ba mu. Titunji dum kuntu mu yi si a kwaanu a tɔli We kwərə kam maama a bri abam. ²⁶ Ku na zigi pulim ni tun, We ciga kam kuntu deen səgi mu

nabiinæ tee ni, yi We laan pa balu na yi DI noona tun ba ba lwarı-ka. ²⁷ Ku yi We tti wubɔɔja mu lagi si DI pa ba lwarı DI cıga kam kuntu. DI lagi si lugu banja dwi maama tiinæ mu lwarı DI cıga kam na tiini ka jıgı lam di zulæ te tun. We cıga kalu deen na sægi yi ka laan ba ka lwarı jaja tun mu yi si Zezi Krisi wu abam bicara ni, yi ku pa á jıgı tına ni á wó na paari-zulæ We tee ni. ²⁸ Kuntu nwaani dibam yæni dí tooli Zezi Krisi kwæræ mu dí brı noona maama, yi dí kaani-ba di swan yalɔ We na pe dibam tun, si dí pa ba maama laan wani ba ba ba zıgı We yıgæ ni, ni balu wubɔɔja na bıga di Zezi Krisi toɔgum dum tun. ²⁹ Kuntu mu amu nan tiini a kwaanı a tɔɔja. Ku nan yi Zezi dam-fɔrɔ kum o na pe-nı tun mu pai a jıgı dam a ma a tɔɔja kuntu.

2

¹ Amu lagi si abam lwarı a na tiini a tɔɔja te abam nwaani, ku wæli di We noona balu na wu Lawodise ni, di noona zanzan balu yi ta na wu ne amu tun di nwaani. ² Amu tiini a kwaanı kuntu, si ku pa We noona bam maama wani ba taa jıgı baari mu, si ba daari ba taa nwi daani di sono. Kuntu wó pa ba zıgı lanyirani di ba na tiini ba lwarı We cıga kam te tun, si ba lwarı We cıga kalu ya na sægi tun, yi cıga kam kuntu mu yi Zezi Krisi tti. ³ Wuntu mu yi wulu na pai noona lwarı swan di yæno kulɔ maama na yi We nyum, ti na jıgı kuri zanzan yi ti sægi tun.

⁴ A nan tagı kuntu a brı abam, si á yi pa noon-noonu ganı abam, di o na manı o noonu swan taani te maama di. ⁵ Ku nan na yi amu na tæri abam tee ni tun di, a wubɔɔja maama wura di abam. Kuntu nwaani ku pe-nı wupolo di a na lwarı ni á toɔi cwæɔɔ yi á zıgı kæɔkæɔ, á na jıgı wu-didwa di Zezi Krisi tun nwaani.

Nywi-dɔɔja kalu dí na jıgı Zezi nwaani tun

⁶ Abam nan na se si Zezi Krisi taa yi abam Yuutu tun, ku manı si á taá nwi did-o mu. ⁷ Nan fɔgi-na á zıgı kæɔkæɔ ni tiu bunnu na zu tıga te tun, si á daari á kwaanı á taá jıgı wu-didwa did-o ni ba na manı ba zaasi abam te tun, si á taá kı We le zanzan manja maama.

⁸ Á nan cu á tti, si á yi pa noon-noonu ganı abam di o swan yalɔ na ba jıgı kuri tun. Yantu yi nabiinæ wubɔɔja yalɔ na toɔi ba nabaara mu tun mu. Ya yi lugu banja nyum mu, si ya dai Krisi nyum. ⁹ Benwaani, Banja-We na yi tite maama tun, Zezi Krisi di yi kuntu doɔj mu fastı. ¹⁰ Abam na nwi di Zezi tun, á manı á na We wo-laaru tum maama á jonyi o tee ni. Wuntu mu te woɔo kulɔ maama na jıgı dam nabiinæ banja ni tun.

¹¹ Abam na nwi di Zezi Krisi tun, o li á wubɔɔj-lwaanu tum maama mu, si ti daa yi taa jıgı dam á banja ni. O na fɔgi o kwe abam kuntu tun, ku nyi di ba na goni bækæri te tun mu. Ku nan dai ni nabiinæ na goni te tun, ku yi Zezi Krisi nwaani mu. ¹² Benwaani, ba na miisi abam na wunu tun, ku brı ni ba ya kı abam di, nunæni Zezi Krisi na tıgı yi ba kı-o te tun mu. Ku kwæri ku brı ni á joori á bi á na We nywi-dɔɔja kam, benwaani á jıgı wu-didwa di We na me DI dam dum DI bi Zezi DI pa o yagı tɔɔni tun.

¹³ Abam deen ya ba jıgı nywa We tee ni á na kı kam-balwaaru tun nwaani. Abam deen ya toɔi á dai We noona á na dai Zwifæ tun nwaani. We laan nan pe á na DI nywi-dɔɔja kam á na nwi di Zezi tun nwaani. We nan yagı dibam lwarum maama DI ma ce dibam. ¹⁴ Ba na pagı Zezi Krisi tɔɔn-dagara banja ni tun, ku yi nunæni ba pagı cullu tɔɔo kulɔ na brı ni dibam kı dí cɔgı tun mu. We brı ni tɔɔo kum kuntu daa ba jıgı kuri,

yi dɔbam lwarɔm dɔm maama ti. ¹⁵ Zezi mu wani woŋo kulɔ maama na jigi dam nabiinɛ banja ni tun, yi o cɔgi ti maama dam. O tɔuni dagara kam banja ni mu We me DI bri nɔɔna jaja ni o jigi dam wɛɛnu tum kuntu maama banja ni, ni nɔɔnu na wani o duna yi o ja-ba o vo te tun.

¹⁶ Kuntu nɔɔnani, abam yi se si nɔɔn-nɔɔnu pa abam culu di á na di kulɔ naa á na nyɔ kulɔ tun. Á yi pa nɔɔn-nɔɔnu bri abam á na wó li da yalɔ si ya taa yi candiɔ da naa can-dɔŋa de naa siun de nɔɔnani tun. ¹⁷ Cullu tum kuntu daa ba jigi kuri. Ti deen yi lulunu mu, si ti bri ciga kalɔ na lagɔ ka ba tun. Ciga kam kuntu nan mu yi Zezi Krisi. ¹⁸ Á yi se á pa nɔɔna balɔ na yaari ba titi yi ba zuli malesɔ di vwan tu-n-titi tun ganɔ abam. Ba yɛni ba te ba wɔ, We mu bri-ba kuntu woŋo, yi ba wɔbɔŋa nan dai We nyim. Ku yi ba zɔŋi-n-titi wɔbɔŋ-kamunɔ mu ba jiga, ku nan yi kafe mu. ¹⁹ Bantu nan daa ba nɔɔni di Zezi. Wɔntu mu yi dɔbam Yuutu, yi di nɔɔni did-o nɔɔnɛni nɔɔnu yira na toŋi di o yuu te tun. Zezi nɔɔnani mu di wɛli daani di tɔŋa, ni nɔɔnu yira na jigi pɔɔrum dwi tɛri tɛri yi ya tɔŋi titɔŋi didba te tun. Wɔntu mu zɛni dɔbam yi di ve yigɔ We cwɛŋɔ kam wɔni ni We na lagɔ te tun.

²⁰ Abam na se Zezi Krisi tun, ku nyi di á togi did-o á ti mu te. Kuntu nɔɔnani lɔgɔ banja wɔbɔŋ-yɔɔru tum daa ba jigi dam abam banja ni. Bɛɛ mu yi á nan ta ki nɔɔnɛni á yi lɔgɔ banja nyim mu te? ²¹ Bɛɛ mu yi á se cullu tilɔ na bri ni yi kwe kuntu naa yi ta n di kuntu naa yi dwe kuntu tun? ²² Cullu tum kuntu nan wɔra wɛɛnu tilɔ na wó ba ti cɔgi tun nɔɔnani mu. Cullu tilɔ ba na bri abam kuntu doŋ tun yi nabiinɛ wɔbɔŋa mu. Ti wɔ nɔŋi We te. ²³ Wɛɛnu tum kuntu nyi ni swan mu ba na mai ba titi wɔbɔŋa ba ma zuli-ti. Ba ma tu ba titi yi ba bɛɛsi ba yira. Cullu tum kuntu yi nɔɔnɛni ti jigi kuri mu te, ti nan yi kafe mu. Ti wari ti wɛli nɔɔna si ba ja ba titi di wo-zɔɔna yalɔ ba fra na zɔuri tun.

3

¹ Abam na nɛ We nɔɔni-dɔŋa kam tun, ku nyi di á togi di Zezi Krisi mu á joori á bi á yagi tɔuni. Kuntu nɔɔnani, pa-na We-sɔŋo wɛɛnu tum taa jigi fra di abam, si daani mu Zezi Krisi je Banja-We jazum ni. ² Pa-na á wɔbɔŋa tiini ya zu We-sɔŋo wo-laaru tum, si ku yi taa yi lɔgɔ banja wo-yɔɔru tum. ³ Abam na yagi lwarim cwɛŋɔ tun, ku nyi di á tigi mu te, yi á laan na nɔɔni-dɔŋa di Zezi Krisi, yi á nɔɔni kam sɛgi We tee ni. ⁴ Abam nɔɔni kam ciga ciga mu yi Zezi Krisi. Kuntu nɔɔnani, o na joori o ba o bri o titi jaja di o paari-zulɔ yam, abam di wó togi did-o á na paari-zulɔ.

We nɔɔni-dɔŋa kam na yi te tun

⁵ Abam nan manɔ si á li lɔgɔ banja wɔbɔŋ-lwaanɔ tum mu á bicara ni, si á yi zanɔ á se-ti. Ku na yi boorim naa wo-zɔɔna kikiɔ naa ka-laga, naa ku na yi á fra na zɔuri wo-yɔɔru tilɔ tun, naa á na pa á yi sui wɛɛnu tilɔ tun, á yi se wɔbɔŋa yam kuntu doŋ. Nmɔ na pai n yi sui wɛɛnu, ku bri ni n pai tuntu mu zulɔ yi n daari We n yagi. ⁶ Wo-balwaarɔ tuntu nɔɔnani mu We bani wó zanɔ [di nabiinɛ balɔ maama na vɔn DI ni tun]. ⁷ Abam di nɔɔni kam maama deen yi kuntu mu. ⁸ Ku daari lele kuntu, á manɔ si á li wo-balwaarɔ tum kuntu maama mu á bicara ni. Ku na yi ban-zɔŋo di ka-culi-daani di pu-sɔŋa. Á yi taá twi nɔɔna. Á yi taá mai á niá á nɔɔni wo-zɔɔna nɔɔni. ⁹ Á yi zanɔ á fo vwan á pa daani. Bɛnɔɔnani abam yagi á nɔɔni-dɔŋo kam di ka kikiɔ maama, ¹⁰ yi á laan daari á jigi nɔɔni-dɔŋa mu.

We mu pe abam ηwi-dɔŋa kam kontu. DI maa kwe-ka si ka taa nyi di DI titi ηwia, si á wani á fɔgi á lwarɪ DI na yi te tun. ¹¹ Kontu ηwaani, balu na jigi We ηwi-dɔŋa kam tun, kampwara daa tɛri ba wɔni. Zwiɛ di dwi-ge tiinɛ maama yi bidwi mu. Balu na goni ba bɛkɛri di balu na wɔ goni tun maama yi bidwi mu. Balu yi na wɔ pɔuri di balu ba na ba nigɪ tun, ku wɛli di gambe di balu na te ba titi tun maama yi bidwi mu. Ba maama wurɛ Zezi Krisi ηwaani mu, yi o ηwi di ba maama.

¹² We mu kuri abam si á taá yi DI nɔɔna, yi DI soe abam. Kontu ηwaani, taá jigi-na da-ηwanɔ, si á taá ki-da lanyirani. Taá tu-na á titi da-tee ni, si á taá jigi wɔ-bono di wɔ-zuru. ¹³ Á taá jigi-na wɔ-zuru da-ηwaani. Abam wɔlu na jigi juu di o don, si á yagi á ma ce daani, ni dí Yuutu Zezi na yagi á lwarim o ma ce abam te tun. ¹⁴ Kulɔ na dwe maama tun, taá soe-na daani, si ku pa á wani á taá jigi ni didwa lanyirani. ¹⁵ Pa-na wɔ-zuru kulɔ Zezi Krisi na pe abam tun taa te á wɔbɔŋa maama. Bɛŋwaani We kuri abam si á ji wono didwa mu, si á taá jigi wɔ-zuru kontu don. Manɔ maama si á taá ki We le. ¹⁶ Pa-na Zezi Krisi taani dum tiini di wɔ á bɛcara, si á taá maɪ swan yalu We na pe abam tun á kwe daani, si á daari á taá kaani daani. Taá leeni-na We lɛŋ-ηwi di We tiɔ le di We Joro kum na pe abam le silu tun. Á taá leeni kontu á zuli We, si á taá ki DI le. ¹⁷ Wonɔ kulɔ maama abam na wɔ ki tun, ku na yi á ni-ηwanɔ naa á jɪna titɔŋi, si á pa ku taa yi dí Yuutu Zezi yiri ηwaani, si á daari á taá ki dí Ko We le Zezi Krisi ηwaani.

Nɔɔnu maama na manɔ si o taa ηwi te ηwi-dɔŋa kam wɔni tun

¹⁸ Kaana-ba, á manɔ si á taá se á banna, bɛŋwaani kontu yi wono kulɔ na manɔ di dí Yuutu Zezi wɔbɔŋa tun mu.

¹⁹ Ku daari kan-banna-ba, á di manɔ si á taá soe á kaana, si á yi taá ki cia di ba.

²⁰ Biɛ-ba, á na se dí Yuutu Zezi tun, ku manɔ si á se á tiinɛ ni wono maama wɔni, si kontu mu yi wono kulɔ na poli We wɔ tun.

²¹ Ku daari abam balu na yi biɛ kwɛ tun, á yi taá tiini á fi-ba, si kontu wɔ pa ba wɔru cɔgi yi ba ga baari.

²² Ku na yi abam balu na yi gambe tun, á taá tɔŋi á tɔgi á yum tiinɛ wɔbɔŋa wono maama wɔni. Ku nan dai ba na zigɪ ba nii abam manɔ kalu yirani tun mu á wɔ ki kontu si ba tee abam. Nan taá tɔŋi-na di á wɔ maama, á na kwarɪ dí Yuutu wɔm tun ηwaani. ²³ Wonɔ kulɔ maama á na wɔ tɔŋi tun, á taá tɔŋi di á wɔ maama. Pa-na á na ki te tun taa yi dí Yuutu wɔm ηwaani, si ku taa dai nabiinɛ ηwaani. ²⁴ Bɛŋwaani abam ye ni dí Yuutu Zezi Krisi wɔ pa abam pɛɛri dilu o na tiŋi si o pa o nɔɔna bam We-sɔŋɔ ni tun. Wɔntu mu yi á yuutu wɔlu á na tɔŋi á pa-o tun. ²⁵ Ku daari wɔlu maama na ki balɔɔ tun wɔ jonɔ balɔɔ ηwuru mu, si ku manɔ di o titɔŋa yam na yi te tun. We nan tɔgi ciga mu DI maɪ DI di nabiinɛ taani, si DI ba kuri nɔɔna daani.

4

¹ Ku daari abam balu na yi gambe sum yum tiinɛ tun, á taá ki ciga di kulɔ na manɔ tun di ba. Á nan taá ye ni abam di jigi yuutu o na te abam We-sɔŋɔ ni.

² Á tiini á kwaanɪ á taá loori We, si á ci á titi lanyirani, si á taá ki DI le.

³ Á nan taá loori We á pa dibam di, si DI pa dí na cwɛŋɛ dí taá tɔɔli Zezi

Krisi ciga kalu na səgi tun kwərə dí brí nɔɔna. Kɔ nan yí amɔ na tɔɔli Zezi kwərə kam tun ɲwaani mu pe a wɔ pɔna digə nɪ. ⁴ Loori-na Wɛ á pa-nɪ, sɪ a wani a pa nɔɔna lwarɪ ciga kam kuntɔ maama fastɪ. Mu titɔɲɪ dɪɔ Wɛ na pe amɔ sɪ a tɔɲɪ tun.

⁵ A cɔ-na á titɪ dɪ á na ɲwi te dɪ balɔ na ba tɔɲɪ Zezi tun titari nɪ, á taá kɪ lanyirani sɪ ba yɪ na á wo-lɔɲɔ. Wɛ na pe abam pɔwələ sɪ á kɪ kulɔ, sɪ á pa kɔ ja kuri lanyirani. ⁶ Pa-na á ni-taani taa lana, sɪ dɪ taa jɪɲɪ ywəəni, sɪ á daari á taá ye á na wɔ ləri nɔɔnɔ maama taani te tun.

Tiim kwərə

⁷ A lagɪ a tɔɲɪ dí ko-bu-sono Tisiki sɪ o ba abam te. Wɔntɔ mu yɪ wɔɔ na tɔɲɪ o pa dí Yuutu Zezi dɪ ciga tun. Dɪbam maama wəli daani mu dí tɔɲɪ dí pai dí Yuutu wɔm. ⁸ Amɔ yɔɔɪ a tɔɲ-o sɪ o ba o ta amɔ labaari maama na yɪ te tun o brí abam, sɪ á bɪcara pəni tɪga nɪ dɪ á na wɔ lwarɪ dɪbam wɔɲo na yɪ te tun. ⁹ Dɪbam ko-bu-sono Onisim dɪ wɔ tɔɲɪ o ba. Wɔntɔ nunɪ abam kɔɲɔ kɔm wɔni mu, yɪ o tɔɲɪ Zezi dɪ ciga. Bantɔ bale mu wɔ ta wɔɲo kulɔ maama na wɔra kɔ kɪ yo seeni tun ba brí abam.

¹⁰ Arisariki wɔɔ na tɔɲɪ o wɔ pɔna digə nɪ dɪ amɔ tun jɔɔni abam. Mariki wɔɔ na yɪ Banabasɪ cɔrɔ tun dɪ jɔɔni abam. Abam manɪ á jɔɲɪ ni nɪ, o na tuə, á wɔ jeer-o lanyirani. ¹¹ Zusitu wɔɔ yɪrɪ dɪdɔɲ na yɪ Zezi tun dɪ jɔɔni abam. Kɔ na yɪ Zwifə balɔ na tu ba se Zezi tun, nɔɔna bantɔ batɔ yirani mu yɪ balɔ na tɔɲɪ ba tɔɲɪ Wɛ paari dɪm titɔɲa ba wəli amɔ tun. Ba tiini ba pai a wɔ zurə.

¹² Epafraɪ wɔɔ na nunɪ abam kɔɲɔ kɔm wɔni yɪ o tɔɲɪ o pa Zezi Krisi tun dɪ jɔɔni abam. O kwaani o loori Wɛ mu manɪ maama o pa abam, sɪ á wani á zɪɲɪ kəɲkəɲ dɪ baari, sɪ á wɔbɔɲa bɪ dɪ Wɛ cwəɲə kam tɔɲɪ, sɪ á taá kɪ Dɪ wɔbɔɲa na lagɪ kulɔ maama tun. ¹³ Amɔ titɪ wɔ wani a ta a brí abam nɪ o sunɪ o tiini o tɔɲɪ o wəli abam, kɔ wəli dɪ nɔɔna balɔ na zɔrɪ Lawodise dɪ Yɪrapolisi nɪ tun.

¹⁴ Dɪbam badɔɲ-sono Luki wɔɔ na yɪ dɔɲɪ tu tun dɪdaani Demasɪ dɪ jɔɔni abam.

¹⁵ Jɔɔni-na dí ko-biə balɔ na tɔɲɪ Zezi yɪ ba zɔrɪ Lawodise nɪ tun á pa dɪbam, kɔ wəli dɪ Nimfa dɪ Zezi kɔɲɔ kulɔ na yəni kɔ jeeri daani o sɔɲɔ nɪ tun.

¹⁶ Abam na jɔɲɪ amɔ tɔɔ kɔm yɪ á na karɪmɪ á ti, sɪ á laan pa-kɔ Zezi kɔɲɔ kulɔ na zɔrɪ Lawodise nɪ tun, sɪ ba dɪ karɪmɪ. Kɔ daari sɪ abam dɪ jɔɲɪ amɔ tɔɔ kɔɔɲɔ bantɔ dɪ tee nɪ á dɪ karɪmɪ.

¹⁷ Ta-na á brí Arisipi sɪ o kwaani o tɔɲɪ titɔɲɪ dɪɔ dí Yuutu Zezi na pe-o sɪ o tɔɲɪ tun o ti.

¹⁸ Amɔ Pooli mu jɔɔni abam. A titɪ laan mu pɔpɔni tintɔ dɪ a jɪɲa. A yɪ zanɪ á swe a na wɔ pɔna digə nɪ tun ni nɪ.

Wɛ wɔ pa abam yu-yoɲo.

**Dayigə tɔnɔ kulɔ Pooli na pɔpɔni o pa
TESALONIKI TIINƏ tɔn
Dayigə tɔnɔ kulɔ Pooli na pɔpɔni o pa
Tesaloniki tiinə tɔn na brɪ dɪbam kulɔ tɔn
mɔ tɔntɔ**

Tesaloniki ya yɪ Masɪdɔbanɪ pa-tɔv mɔ. Maɲa kam Pooli na nunɪ Filipi nɪ tɔn, o ve dɔanɪ mɔ o puli Wɛ tɪtɔɲa yam. Kɔ nan wɔ daanɪ, yɪ kɔ ba kɔ jɪ fɪfɪvɔn sɪ o duri o nunɪ Tesaloniki nɪ, Zwifə badaara na jɪɟ wɔ-gɔv dɪd-o tɔn ɲwaanɪ (Tɪtɔɲa Tɔnɔ 17:1-10).

Kɔ kwaga nɪ, Pooli na wɔ Korentɪ nɪ tɔn, Timoti wɔvɔ na tɔɟɪ dɪd-o o tɔɲɪ Wɛ tɪtɔɲa tɔn tu o te, yɪ o brɪ-o Wɛ nɔɔna balɔ na wɔ Tesaloniki tɔn labaari na yɪ te tɔn. Kɔntɔ mɔ Pooli pɔpɔni o dayigə tɔnɔ kɔm o pa-ba.

Pooli de yigə o kɪ Wɛ le mɔ, o na nɪ nɪ ba ta jɪɟ wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi yɪ ba jɪɟ da-sono tɔn ɲwaanɪ (pɔɔrɪm 1).

O laan ma guli-ba o na tɔɲɪ ba tɪtarɪ nɪ te tɔn, dɪ o na lagɪ sɪ o joori o na-ba te tɔn (pɔɔrɪm 2-3).

O ma pa ba na baari sɪ ba taa ve yigə Wɛ cwəɲə kam wɔnɪ dɪ wɔ-pɔɲo (4:1-12).

O daari o ləri bwɪə yalɔ ba na bwe-o twa biim laɲa nɪ, dɪ Zezi na wɔ joori o ba dɪ paari-zulə te tɔn laɲa nɪ dɪ (4:13—5:11).

O ta ma kwe-ba dɪ kwɪə yadaara o ma guri o tɔnɔ kɔm (5:12-28).

Tɔnɔ kɔntɔ zəni balɔ maama na liə lɔɟɔ tiim ɲwaanɪ tɔn mɔ. Kɔ brɪ nɪ Wɛ nɔɔna maɲɪ sɪ ba kɪ ba wɔ-dɪdɔba mɔ dɪ Wɛ, sɪ ba daari ba taa ve yigə ba tɔɲɪ dɪ wɔ-zuru sɪ ba taa cəɟi Zezi tum dɪm.

¹ Amɔ Pooli dɪdaanɪ Silasɪ dɪ Timoti mɔ pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ sɪ dɪ pa abam Wɛ nɔɔna balɔ na wɔ Tesaloniki nɪ yɪ á yɪ dɪ Ko Baɲa-Wɛ dɪ dɪ Yuutu Zezi Krisi nɔɔna tɔn.

Wɛ wɔ pa abam yazurə dɪ yu-yoɲo.

Tesaloniki tiinə na tɔɟɪ Wɛ te tɔn

² Maɲa maama dɪ yəni dɪ kɪ Wɛ le mɔ abam maama ɲwaanɪ, yɪ dɪ kwəri dɪ loori-DI dɪ pa abam. ³ Dɪ na wɔ dɪ Ko Wɛ yigə nɪ, dɪ yəni dɪ guli abam na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi Krisi yɪ kɔ paɪ á tɔɲɪ lanyɪranɪ te tɔn mɔ, dɪ guli abam sono kɔm na paɪ á tiini á tɔɲɪ te tɔn. Á na jɪɟ tɪna dɪ dɪ Yuutu Zezi Krisi tɔn mɔ paɪ á zɪɟ kəɲkəɲ.

⁴ Dɪ ko-biə-ba, dɪ ye nɪ Wɛ mɔ soe abam yɪ DI kuri abam sɪ á taá yɪ DI nɔɔna. ⁵ Bɛɲwaanɪ, dɪbam dɛɛn na tu dɪ tɔɔlɔ Wɛ kwər-ywəɲə kam dɪ brɪ abam tɔn, kɔ daɪ dɪ ni-taanɪ má. Wɛ dam dɪm mɔ wɔ dɪbam tee nɪ dɪ DI Joro kɔm, yɪ dɪ brɪ Wɛ cɪga kam dɪ dɪ wɔ maama. Dɪbam dɛɛn na wɔ á tee nɪ tɔn, á nɛ dɪbam na yɪ tɪte sɪ kɔ ma zəni abam.

⁶ Abam lwəni dɪbam dɪ dɪ Yuutu wɔm na kɪ te tɔn. Á na jɔɲɪ Wɛ kwər-ywəɲə kam tɔn, kɔ pɛ á na yaara zanzan. Á nan ta jɔɲɪ-ka dɪ wɔpolo Wɛ Joro kɔm na zəni abam tɔn ɲwaanɪ. ⁷ Kɔ ma pa á jɪɟ nyɪnyɔɟɔ kulɔ na lamma tɔn, sɪ Zezi nɔɔna balɔ maama na zɔvɪr Masɪdɔbanɪ tɔnɪ dɪm nɪ dɪ Akayi tɔnɪ dɪm nɪ tɔn dɪ lwəni abam. ⁸ Bɛɲwaanɪ, abam na tɔɔlɔ dɪ Yuutu wɔm kwərə kam á brɪ nɔɔna te tɔn, ka jagɪ Masɪdɔbanɪ dɪ Akayi nɪ ka gaalɪ ka kɛ ka yɪ je maama, yɪ nɔɔna maama lwarɪ á na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ te. Mɔ kɔ kuri kɔ daa daɪ fɪfɪvɔn sɪ dɪ ta kulɔkulɔ kantɔ laɲa nɪ. ⁹ Bɛɲwaanɪ

noona bam maama te á na jeeri dɔ́bam lanyirani te manja kalu dí na tu abam te tun, di á na yagi jwə̀nə́ kaanum yi á daari á tɔ́gi Wɛ, si á laan taá tɔ́ji á pa Wɛ dilu na yi ciga tu di ŋwɔ́a tu te tun, ¹⁰ yi á kwəri á cə́gi DI Bu wum tum dɔ́m. Wɛ bi-o DI pa o yagi tɔ́bɔ́nɔ́ mu, yi oó zigi Wɛ-sɔ́ŋɔ́ nɔ́ o ba lɔ́gɔ́ banja. Wɔ́ntɔ́ mu yi Zezi wulɔ́ na wó vrɔ́ dɔ́bam Wɛ ban-zɔ́ŋɔ́ kulɔ́ na wó ba noona banja nɔ́ ba lwarim ŋwaani tun wɔ́nɔ́.

2

Pooli na wə́li Tesaloniki tiinə́ te tun

¹ Dí ko-biə́-ba, abam titi ye lanyirani nɔ́, dí na tu abam te tun, ku dai kafe. ² Abam ye ba na manja ba beesi dɔ́bam yi ba twi dɔ́bam te Filipi nɔ́ yi dí laan ba abam te tun. Noona deen kwaanɔ́ si ba ci dɔ́bam cwə́ŋə́. Nan di ku di, dí Tu Wɛ pe dɔ́bam pu-dia si dí tɔ́ɔ́li DI kwər-ywə́ŋə́ kam dí brɔ́ abam di baari. ³ Kwɛ́a yalɔ́ dí na yə́ni dí kwe abam tun, ku dai di tusim, naa dí jigi wɔ́bɔ́ŋ-balwaarɔ́ mu. Ku nan dai swan mu dí kɔ́a, si dí ma dí ganɔ́ abam. ⁴ Awo. Dɔ́bam yə́ni dí ŋɔ́ɔ́nɔ́ nɔ́ Wɛ na lagɔ́ te tun mu, beŋwaanɔ́ dɔ́ntɔ́ mu kuri dɔ́bam yi DI kwe DI kwər-ywə́ŋə́ kam DI ki dí juna nɔ́. Dɔ́bam na ŋɔ́ɔ́nɔ́ te tun, ku dai si dí ma dí poli nabiinə́ wuru, ku yi si dí pa Wɛ dilu na manja dɔ́bam bicara DI nii tun wɔ́ mu poli. ⁵ Á ye lanyirani nɔ́ dí wɔ́ tu dí ŋɔ́ɔ́nɔ́ ni-sɔ́ŋɔ́ ŋwanja di abam. Dí nan wɔ́ ŋɔ́ɔ́nɔ́ bitar-kamunə́ si dí ma pri noona swan, si dí jonji wə́ənu ba tee nɔ́. Wɛ ye nɔ́ dɔ́bam na tagi kulɔ́ tun yi ciga mu. ⁶ Ku na yi abam naa noonɔ́ wulɔ́ maama di, dí wɔ́ ki dí wɔ́bɔ́ŋa nɔ́ si nabiinə́ taa zuli dɔ́bam.

⁷ Dí na yi Zezi Krisi tuntɔ́ŋna tun, dí ya jigi cwə́ŋə́ si dí pa á taá nii dɔ́bam nɔ́ non-kamunə́ te. Dí nan wɔ́ ki kɔ́ntɔ́. Dí deen tu dí titi mu nɔ́ biə́ te, yi dí laan nii abam lanyirani nɔ́ kaanɔ́ na jigi o biə́ o nii te tun. ⁸ Dí na tiini dí soe abam tun, dí se si dí kwe Wɛ kwər-ywə́ŋə́ kam dí manja dí brɔ́ abam, yi dí kwe dí ŋwɔ́a maama di mu dí wə́li da dí pa abam, á na tiini á tigi dí wɔ́bɔ́ŋa nɔ́ tun ŋwaani.

⁹ Dí ko-biə́-ba, abam wó wanɔ́ á guli dɔ́bam deen na tɔ́ŋɔ́ dí bwə́ni zanzan abam ŋwaani te manja kalu dí na wɔ́ra dí tɔ́ɔ́li Wɛ kwər-ywə́ŋə́ kam dí brɔ́ abam tun. Dí deen ba lagɔ́ si dí yaari abam di funfun di. Kɔ́ntɔ́ ŋwaani mu dí ta yə́ni dí tiini dí tɔ́ŋɔ́ wɔ́a di titi maama si dí ma na dí ni-wɔ́diu. ¹⁰ Dí deen tɔ́gi cwə́ŋə́ mu di wɔ́-pɔ́ŋɔ́ abam balu na se Zezi Krisi tun titari nɔ́, yi dí tɔ́tɔ́ŋa maama jigi ciga, yi dí wɔ́ jaani kulokulu dí cə́gi. Abam wó wanɔ́ á ta nɔ́ ku yi ciga mu. Wɛ di nan ye nɔ́ ku yi ciga mu. ¹¹ Á ye nɔ́ dí deen jigi abam maama di ji sile mu, nɔ́ ko na yə́ni o jigi o biə́ te tun. ¹² Dí kwe abam di kwɛ́a yalɔ́ na pai á bicara zurə́ tun mu. Dí ma daari dí tiini dí kaanɔ́ abam, si á taá tɔ́gi Wɛ cwə́ŋə́ si ku manja di Wɛ na lagɔ́ te tun. Beŋwaanɔ́ Wɛ mu kuri abam si á zɔ́ DI paari dɔ́m wɔ́ si á na paari-zulə́ DI tee nɔ́.

¹³ Dí na jaani Wɛ kwər-ywə́ŋə́ kam dí ba dí tɔ́ɔ́li dí brɔ́ abam tun, á se yi á jonji-ka lanyirani. Kɔ́ntɔ́ ŋwaani mu dí ki Wɛ le manja maama abam ŋwaani. Á se nɔ́ ku yi Wɛ kwərə́ mu si ku dai nabiinə́ nyim. Ku yi ciga, kwər-ywə́ŋə́ kam sɔ́nɔ́ ka yi Wɛ kwərə́ mu, yi ka zə́ni abam balu na se Zezi tun wɔ́bɔ́ŋa di dam.

¹⁴ Dí ko-biə́-ba, abam na ne yaara yalɔ́ tun, Zezi kɔ́gɔ́ kulɔ́ na wɔ́ Zude tɔ́nɔ́ dɔ́m nɔ́ tun di ne yaara yantɔ́ donj mu. Abam dwi tiinə́ bam yaari abam

μη εσθη Ζωιφά bam dı na yaarı Ζωιφά balı na se Zezi te tın mı. ¹⁵ Kı nan yı Ζωιφά bam kıntı mı gı dı Yuutu Zezi dı faıa faıa We nijıhıe bam, yı ba kwarı ba beesi dıbam dı. Ba maa paı We wı cıgı dı ba, yı ba yı nıına maama dına. ¹⁶ Ba deen kwaanı sı ba cı dıbam, sı dı yı tıolı We kwıra kam dı brı dıwıge tiıne sı ba na vrım ba lıwarım wınu. Ba na vın We kwıra kam kıntı tın, kı ma pa ba na kı kım-balwaaru tııw maıa maama tın fıgı tı pulı tı walı da. We ban-zıhı kım laan nan tu ba baıa.

Pooli na lagı sı o joori o na Tesaloniki tiıne bam te tın

¹⁷ Dı ko-bıe-ba, dı na pıırı dı abam maıa fınfıtın yıranı tın, kı daı nı dı wııbııa mı pıırı daanı, kı yı dı yıe na warı ya na daanı tın mı. Abam fra tiıni ya jıgı dıbam, yı dı kwaanı sı dı joori dı na abam. ¹⁸ Dı ma lagı sı dı ba abam te. Amı Pooli ya kwaanı sı a ba abam te, kı daı kını bıdıwı yıranı. Kı nan yı sıtaanı mı cıgı dıbam. ¹⁹ Kı yı abam wııbııa mı tiıni ya jıgı dıbam. Kı yı abam hıwaanı mı dı jıgı tıına We tee nı dı wııpolo. Dı Yuutu Zezi na joori o ba, dı wı taa jıgı wııpolo dı na wı wanı dı brı nı abam de dıbam jııa á na vrım tın hıwaanı. ²⁰ Kı yı cıga mı, abam mı sıııı á paı dıbam na zulá dı wııpolo.

3

¹⁻² Dıbam na warı sı dı na daanı yı abam fra tiıni ya jıgı dıbam kı ja gaalı tın mı pe dıbam lı wııbııa sı dı tıııı dı ko-bı Timoti sı o ba abam te, sı dıbam tııı daarı dı maıı Ateeıı nı. Wııntı mı yı wııı na tıgı dı dıbam o tıııı We tıııııa yam yı o tıolı Zezi Kırı kwıra-ywıraı kam tın. Dı tıııı-o abam tee nı sı o ba o walı abam, sı á na dam dı baarı á taá tıgı Zezi dı á wı maama, ³ sı yaara yalı á na ne tın yı pa á wıııwıııı joorı kwaga. Abam tıııı maıı á ye nı dıbam maıı sı dı na yaara yam kıntı dııı mı. ⁴ Dıbam deen ta na wı abam tee nı maıa kalı tın, dı maıı dı ta dı brı abam nı nıına wı beesi dıbam. Kı nan sıııı kı kı nı abam na maıı á ye kı nı nı te tın. ⁵ Abam lıe na tiıni ya jıgı-nı tın mı pe a tıııı Timoti abam tee nı, sı o ba o nıı á daa ta tıgı Zezi dı á wı maama na, a na kwarı fııııı sı sıtaanı wı zıgı dı ba dı ganı abam sı á ywıraı We cwıraı nı sı kı pa dı tııııa yam maama jı kafe tın hıwaanı.

⁶ Lele kıntı, Timoti laan joori o ba dıbam te, yı o pa dı wııbııa pııni tıga nı. O tagı o wı, á ta tıgı Zezi dı á wı maama dı sono. O daa ta tagı o wı, á tiıni á jıgı dıbam wııbııa dı wııpolo, yı á lagı sı á na dıbam nı dıbam dı na lagı sı dı na abam te tın.

⁷ Dı ko-bıe-ba, dı na nı nı á tıgı Zezi dı á wı maama tın, kı pe dı bıcara pııni tıga nı, yı dı na baarı dı yaara dı dı cana yam maama wınu.

⁸ Lele kıntı, dı laan hıwı dı wııpolo á na zıgı kırııııı dı Yuutu wıım tıgııı dııı wınu tın hıwaanı. ⁹ Dı bı wanı dı kı dı Tu We le dı ti abam hıwaanı, dıdaanı dı na ne wııpolo kııı zanzan Dı yıgı nı abam hıwaanı tın. ¹⁰ Maıa maama wıa dı tıııı dı yıııı dı loori We dı dı wı maama mı, sı Dı pa dı wanı dı na daanı, sı dı fıgı dı brı kııı daa ta na mııı abam tın, sı á wanı á fıgı á taá tıgı Zezi dı á wı maama.

¹¹ Dı Ko We dı dı Yuutu Zezi nan wı pa dıbam cwıraı sı dı ba dı na abam. ¹² Dı Yuutu wıım wı pa á sono kım pulı zanzan kı ja gaalı, sı á taá soe á donıe dı nıına maama lanyııııı, nı dıbam dı na soe abam te tın.

¹³ Kuntu, oó pa á bɪcara kɪ dam, sɪ á taá jɪgɪ wɔ-ponɔ ɔ fastɪ dí Ko Wɛ yigə nɪ maŋa kalɔ dí Yuutu Zezi na wó joori o ba dɪ o kɔgɔ kɔm maama tɪn.

4

Dí na wó taá yɪ tɪte sɪ kɔ poli Wɛ wɔ tɪn

¹ Dí ko-biə-ba, kɔlɔ na daari tɪn, dí loori abam dí Yuutu Zezi nwaani sɪ á da cwəŋə sɪ kɔ poli Wɛ wɔ. Dí maŋɪ dí brɪ abam cwəŋə kam kuntu, yɪ á tɔgɪ-ka dɪ zɪm maama. Dí nan ta tiini dí loori abam sɪ á kwaanɪ sɪ kɔ dwəni á na maŋɪ á kɪ te tɪn. ² Abam ye wəənu tɪlɔ dí na brɪ abam yɪ tɪ yɪ dí Yuutu Zezi nyim tɪn. ³ Wɛ na lagi sɪ á taá yɪ te tɪn mu tɪntɔ: Dí lagi sɪ á taá jɪgɪ wɔ-ponɔ mu Dí yigə nɪ, sɪ á yɪ taá boorə. ⁴ Abam nɔɔnɔ maama maŋɪ sɪ o lwarɪ, o na wó ja o tɪtɪ te sɪ o ma di o kaani sɪ kɔ taa jɪgɪ zulə yɪ digiru təri kɔ wɔnɪ tɪn. ⁵ Á nan yɪ pa boorim wɔbɔŋa wanɪ abam, nɪ nɔɔna balɔ na yəri Wɛ tɪn. ⁶ Kadiri laŋa nɪ, nɔɔn-nɔɔnɔ yɪ zanɪ o kɪ kɔlɔ na wó cɔgɪ o ko-bu wɔ tɪn, naa o jonɪ kɔlɔ na yɪ o ko-bu nyim tɪn. Dí maŋɪ dí kaani abam lanyirani nɪ, nɔɔnɔ na kɪ wɔ-zɔɔna yantɔ donɔ, dí Yuutu wɔm wó pa o na cam. ⁷ Wɛ na kuri dɪbam sɪ dí taá tɔgɪ-DI tɪn, kɔ daɪ sɪ dí taá kɪ wɔ-zɔɔna. Dí nan kuri dɪbam sɪ dí taá jɪgɪ wɔ-ponɔ mu Dí yigə nɪ. ⁸ Kuntu nwaani, nɔɔnɔ wɔlɔ na vɪn dí na brɪ kɔlɔ tɪn, kɔ daɪ nabiinə mu o via, kɔ yɪ Wɛ dilɔ na kɪ DI Joro kɔm abam bɪcara nɪ tɪn mu o via.

⁹ Kɔ nan na yɪ á na wó ta soe á ko-biə te tɪn, kɔ daa daɪ fɪfɪtɔn sɪ dí pupunɪ dí brɪ abam. Wɛ tɪtɪ maŋɪ DI brɪ abam á na wó ta soe daani te. ¹⁰ Kɔ yɪ cɪga mu, á sɪnɪ á soe á ko-biə balɔ maama na zɔvri Masɪdvanɪ tɪnɪ dɪm nɪ tɪn. Dí ko-biə-ba, dí nan ta loori abam sɪ á tiini á taá soe daani kɔ dwəni faŋa. ¹¹ Kwaanɪ-na sɪ á taá zɔvri daani dɪ wɔ-zuru. Á taá nii á tɪtɪ baŋa nɪ. Nɔɔnɔ maama kwaanɪ o tɔŋɪ sɪ o na o ni-wɔdiu, nɪ dí na maŋɪ dí ta abam te tɪn. ¹² Kuntu mu wó pa balɔ na daɪ Zezi kɔgɔ kɔm nɔɔna tɪn taa nɪgɪ abam lanyirani, yɪ kúv pa á daa bá tɪgɪ nɔɔn-nɔɔnɔ.

Dí Yuutu wɔm na wó joori o ba te tɪn

¹³ Dí ko-biə-ba, kɔ na yɪ nɔɔna balɔ na tɪgɪ tɪn, dí lagi sɪ á lwarɪ cɪga mu sɪ á daa yɪ taá bwɛa, sɪ á wɔ daa yɪ cɔgɪ tɔvri nwaani, nɪ balɔ na yəri Wɛ tɪn na ba jɪgɪ tɪna te tɪn. ¹⁴ Dɪbam se nɪ Zezi tɪgɪ mu, yɪ o laan joori o bi o yagɪ tɔvri. Kuntu nwaani, kɔ na yɪ balɔ na se-o yɪ ba tɪ tɪn, dí ye nɪ Wɛ wó pa ba taa wɔ Zezi tee nɪ.

¹⁵ Bɛnwaani dí na brɪ abam kɔlɔ tɪn yɪ dí Yuutu wɔm kwərə mu. De dɪm dí Yuutu Zezi na wó joori o ba tɪn, dɪbam balɔ na daari lɔgɔ baŋa nɪ yɪ dí ta nɔwɪ tɪn bá loori balɔ na maŋɪ ba tɪ tɪn Wɛ tee nɪ. ¹⁶ Dí wó ba dí ni kwərə na bagɪ wɛyuu nɪ, dɪ malesɪ pɛ wɔm kwərə, dɪdaani Wɛ nabɔn-zɔŋɔ kɔm wum, yɪ dí Yuutu wɔm tɪtɪ zɪgɪ wɛyuu nɪ o tu. Balɔ na se Zezi Krisi yɪ ba tɪ tɪn wó da yigə ba bi ba yagɪ tɔvri. ¹⁷ Wɛ laan wó pa dɪbam balɔ na daari yɪ dí daa ta nɔwɪ tɪn la daani dɪ bantɔ, yɪ DI zəŋɪ dɪbam kunkwənu wɔnɪ sɪ dí vu dí jeeri dí Yuutu wɔm wɛyuu nɪ. Kuntu, dí wó ta wɔ dí Yuutu wɔm tee nɪ maŋa maama.

¹⁸ Kuntu nwaani, á taá mai cɪga kam kuntu á kwe daani, sɪ á bɪcara taa tɪgɪ jəgə dɪdɔa.

5

Dí na wó ta cv dí títí te sí dí Yuutu wóm laan joori o ba tɪn

¹ Dí ko-biə-ba, abam daa ba taá lagɪ sɪ dí pɔpɔni dí ta dí brɪ abam maɲa kalɔ wəənu tɪntɔ na wó kɪ tɪn. ² Bɛɲwaani abam títí maɲɪ á ye lanyɪrani nɪ dí Yuutu wóm de dɪm lagɪ dɪ ba dɪ dari nɔɔna mu, nɪ ɲwɪnɔ na yəni o ba títí nɪ te tɪn. ³ Maɲa kalɔ nɔɔna na te ba wɪ yazurə wura yɪ ywəəni wura tɪn, kantɔ maɲa kam nɪ mu cam wó da dɪ ba ba baɲa, yɪ ba bá lu. Kɔbú ta ɲɪ dɪ kaani pugə na de ka vri yɪ ka wəe te tɪn mu.

⁴ Dí ko-biə-ba, abam nan daa təri lim wɔni. Kɔntɔ ɲwaani dí Yuutu wóm de dɪm bá ba dɪ dari abam nɪ ɲwɪnɔ te. ⁵ Abam maama wɔ We pɔoni wɔni mu, yɪ á tɪtɔɲa maama kɪ wɪa nɪ jaja. Dɪbam dai títí nɔɔna, dí tɪtɔɲa dɪ nan dai lim tɪtɔɲa. ⁶ Kɔntɔ ɲwaani, dí yɪ pa dɔɔm taa jɪɪ dɪbam nɪ balɔ na yəri We tɪn. Pa-na dí fɔɪ dí cɪ dí títí sɪ dí yɪə waari. ⁷ Títí nɪ mu nɔɔna yəni ba dɔa, yɪ badonnə nɔɔ ba bugə. ⁸ Dɪbam nan yɪ wɪa nɔɔna mu. Kɔ maɲɪ sɪ dí taá cv dí títí. Pa-na dí taá jɪɪ wɔ-dɪdɔa dɪ Zezi, sɪ dí taá soe daani. Kɔntɔ mu wó cɪ dɪbam lwarɪm wɔni, nɪ nɔɔnɔ na maa ve jara yɪ o kwe luguru gɔɔ o le o ma cɪ o nɔɔnɔ te tɪn. Pa-na dí taá jɪɪ tɪna nɪ We wó vri dɪbam ɲwɪa, nɪnɛɛnɪ nɔɔnɔ na kwe luguru yu-kwəli o pu sɪ o ma kwəli o yuu jara wɔni te tɪn. ⁹ We na kuri dɪbam sɪ dí taá yɪ Dɪ nɔɔna tɪn, kɔ dai sɪ Dɪ ban-zɔɲɔ kɔm ba kɔ cɔɪ dɪbam. Kɔ nan yɪ sɪ Dɪ vri dɪbam ɲwɪa mu dí Yuutu Zezi Krisi ɲwaani. ¹⁰ Wɔntɔ mu tɪɪ dɪbam ɲwaani, sɪ dí wani dí tɔɪ dɪd-o dí na ɲwɪa We tee nɪ. O na joori o ba, yɪ dí na ɲwɪ naa dí na tɪga, dí ta wó na ɲwɪa dɪd-o We tee nɪ.

¹¹ Kɔntɔ ɲwaani, á taá kwe daani sɪ kɔ pa á bɪcara taa tɪɪ jəgə dɪdɔa, sɪ á fɔɪ á zəni daani dɪ baari nɪ á na maɲɪ á kɪ te tɪn.

¹² Dí ko-biə-ba, dí nan loori abam sɪ á taá nɪɪ nɔɔna balɔ na tɔɲɪ dɪ abam yɪ ba nii abam baɲa nɪ yɪ ba kwe abam dí Yuutu Zezi cwəɲə kam wɔni tɪn. ¹³ Á taá zuli-ba lanyɪrani dɪ sono ba tɪtɔɲa yam ɲwaani. Á pa ywəəni ta wɔ á tɪtari nɪ.

¹⁴ Dí ko-biə-ba, dí loori abam
sɪ á taá kaani yawɔɪ-nyɪna,
sɪ á pa balɔ na kwari fɔbɔni tɪn na baari,
sɪ á taá zəni nabwəəni,
sɪ á taá jɪɪ wɔ-zuru dɪ nɔɔna maama.

¹⁵ Á taá yɪ á títí,
sɪ nɔɔnɔ-nɔɔnɔ yɪ ma lwarɪm o joori o ma o ɲwɪ o don lwarɪm.

Maɲa maama sɪ á kwaani á taá kɪ lanyɪrani dɪ á ko-biə dɪ nɔɔna maama.

¹⁶ Á taá jɪɪ wɔpolo maɲa maama.

¹⁷ Á taá loori We maɲa maama.

¹⁸ Kɔlɔ maama na kɪa,
sɪ á taá kɪ We le.

Mɔ We na lagɪ sɪ á taá kɪ te,
á na ɲwɪ dɪ Zezi Krisi tɪn ɲwaani.

¹⁹ Yɪ cv-na We Joro kɔm tɪtɔɲa.

²⁰ We Joro kɔm na pɛ nɔɔnɔ ɲɔɔnɔ yɪyɪu-ɲwe,
á yɪ zaɲɪ á gooni-sɪ.

²¹ Á nan maani-na wɔɲɔ maama á nii.

Kɔlɔ na lana tɪn sɪ á sɛ-kɔ.

²² A nan fɔgɪ á cɪ á tɪtɪ dɪ wo-balwaarɔ dwi maama.

²³ Baŋa-We dɪlɔ na paɪ nɔɔna wɔ-zuru tɪn wó pa á taá yɪ Dɪ tɪtɪ nɔɔna, sɪ á taá jɪgɪ wɔ-pɔŋɔ fasi, sɪ á ŋwɪa maama taa jɪgɪ cɪga, kɔ na yɪ á yɪra dɪ á jwæru dɪ á wɔbɔŋa maama. Kɔntɔ tɪn, dí Yuutu Zezi Krisi na tuə, á bá ta jɪgɪ digiru We yigə nɪ dɪ fɪnfɪn dɪ. ²⁴ We dɪlɔ na bəŋi abam sɪ á taá yɪ Dɪ nɔɔna tɪn yɪ cɪga tu mɔ. Dɪ nan wó sɪnɪ Dɪ zəni abam kɔntɔ mɔ.

²⁵ Dí ko-biə-ba, á taá loori We á pa dɪbam dɪ.

²⁶ Jɔɔnɪ-na dí ko-biə bam maama lanyɪranɪ dɪ sono.

²⁷ A nan lagɪ a loori abam dí Yuutu wɔm yɪrɪ ŋwaanɪ sɪ á karumɪ tɔnɔ kɔntɔ á brɪ dí ko-biə bam maama.

²⁸ Dí Yuutu Zezi Krisi wó pa abam yu-yoŋo.

Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni o pa TESALONIKI TIINɛ o ki bile tun

Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni o pa Tesaloniki tiinɛ o ki bile tun na brɪ dɪbam kɔlɔ tun mu tuntu

Maɲa kam Pooli na pɔpɔni tɔnɔ kum kuntu o pa Wɛ nɔɔna balu na wu Tesaloniki ni tun, ba daa ta wɔ lwarɪ Zezi tum dɪm na lagɪ dɪ ki te tun fast. Kuntu ɲwaani mu pɛ vuvugɛ jani ba kɔgɔ kum wɔni. Nɔɔna badonnɛ dɛɛn bɔɲɪ ni Zezi tum dɪm maɲɪ dɪ ba dɪ kɛ mu. Badaara dɪ maa vɪn sɪ ba ta tɔɲɪ titɔɲa Zezi tum dɪm na twe tun ɲwaani, yɪ ba laan daari ba kwe ba titɪ ba palɪ nɔɔna badonnɛ baɲa ni. Pooli laan ma pɔpɔni tɔnɔ kum kuntu o pa-ba sɪ o maa kwe-ba.

O dɛ yigɛ o ki Wɛ le ba na jigɪ wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ yɪ ba jigɪ sono tun ɲwaani, yɪ o loori Wɛ sɪ ba zigɪ kɛɲkɛɲ Wɛ titɔɲa yam wɔni (pɔɔrum 1).

O laan ma kwe-ba Zezi Kriɪ tum laɲa ni, o brɪ-ba ni wɔlɔ ba na bɛ ni kɛm-balwaarɔ tu tun maɲɪ sɪ o da yigɛ o ba mu, sɪ Kriɪ laan ba (2:1-12).

Pooli nan kwe Wɛ nɔɔna bam sɪ ba zigɪ kɛɲkɛɲ Wɛ cwɛɲɛ kam wɔni, dɪ lwarɪm na maɲɪ dɪ puli zanzan yɪ cam yɪ-ba te tun dɪ, sɪ ba daari ba taa warɪ Wɛ (2:13—3:5).

O ma kaani yawɔɪ-nyɪna bam sɪ ba taa tɔɲɪ ba ma nai ba ni-wɔdiu, ni Pooli dɪ balu dɛɛn na tɔɲɪ dɪd-o ba tɔɲɪ Wɛ titɔɲa yam tun na tɔɲɪ te tun (3:6-15).

¹ Amɔ Pooli dɪdaani Silasi dɪ Timoti mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu sɪ dɪ pa abam Wɛ nɔɔna balu na wu Tesaloniki ni yɪ á yɪ dɪ Ko Baɲa-Wɛ dɪ dɪ Yuutu Zezi Kriɪ nɔɔna tun.

² Dɪ Ko Wɛ dɪ dɪ Yuutu Zezi Kriɪ wɔ pa abam yazurɛ dɪ yu-yoɲo.

Tesaloniki tiinɛ na tɔɲɪ Wɛ te tun

³ Dɪ ko-biɛ-ba, dɪ maɲɪ sɪ dɪ ki Wɛ le maɲa maama abam ɲwaani niɲɛɛni ku na maɲɪ te tun, bɛɲwaani á ki á wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi ku ja gaalɪ, yɪ á maama tiini á soe daani lanyɪrani, yɪ á sono kum wɔra ku puli zanzan.

⁴ Kuntu ɲwaani mu dɪ yɔni dɪ te á taani dɪ brɪ Zezi kɔgɔ kum na wɔ jɛgɛ kalu maama ni tun, yɪ dɪ jigɪ wɔpɔlo abam ɲwaani. Dɪ te dɪ ba ni, nɔɔna bɛɛsɪ abam yɪ ba yaari abam zanzan, yɪ á daa ta zigɪ lanyɪrani dɪ pu-dɪa, yɪ á kwɛri á tɔɲɪ Zezi dɪ wɔ-dɪdɔba.

⁵ Kuntu mu pɛ dɪ lwarɪ jaja ni, Wɛ wɔ di nabiinɛ sarɪya dɪ cɪga mu. Dɪ wɔ pa á na cɪga, yɪ á maɲɪ sɪ á tɔɲɪ á wɛli Dɪ paari dɪm wɔni, bɛɲwaani abam siɪni á na yaara Wɛ paari dɪm kuntu ɲwaani. ⁶ Wɛ nan wɔ ki abam cɪga, yɪ Dɪ wɔ pa balu na yaari abam tun joori ba na cam. ⁷ Dɪ ma wɔ daari Dɪ pa abam balu na yaari tun dɪ dɪbam maama na siun, maɲa kalu dɪ Yuutu Zezi na wɔ joori o ba sɪ nabiinɛ maama na-o tun. Wɔntu wɔ nuɲɪ Wɛ-sɔɲɔ dɪ o malesi dɪdɛera bam, ⁸ yɪ min-vwi zanɪ sɪ kaagi-ba. Dɪ Yuutu Zezi wɔ pa balu na vɪn Wɛ yɪ ba wɔ sɛ wɔm kwɛr-ywɛɲɛ kam tun na cam.

⁹ Nɔɔna bam kuntu wɔ na cam ni ku na maɲɪ dɪ ba te tun. Baá na lɛɛru tilu na ba ti tun. Baá pɔɔri-ba ba yɪra, yɪ ba taa baɲwe dɪ dɪ Yuutu wɔm, yɪ ba daa bá na o paari dam-fɔrɔ zulɛ yam. ¹⁰ Kuntu maama wɔ ba ku ki

maŋa kalu dí Yuutu Zezi na wó joori o ba tɪn. De dɪm kɔntu nɪ, oó na zulə o tɪtɪ nɔɔna bam tee nɪ. Balu maama na kɪ ba wu-dɪdɔba dɪd-o tɪn wó pa-o tɪə zanzan. Abam nan wó ta wu bantɔ wɔnɪ dɪ á na sɛ Wɛ cɪga kalu dí na brɪ abam tɪn ɲwaanɪ.

¹¹ Kɔ yɪ kɔntu ɲwaanɪ mu dí yəni dí loori dí Tu Wɛ maŋa maama dí pa abam, sɪ Dɪ pa á maŋɪ dɪ Dɪ cwəŋə kam tɔgɪm, nɪ Dɪ na kuri abam sɪ á taá yɪ te tɪn. Dí loori-Dɪ sɪ Dɪ pa abam dam, sɪ á wanɪ á kɪ lanyɪranɪ nɪnɛnɪ á wɔbɔŋa na lagɪ te tɪn maama, sɪ á taá kɪ tɪtɔŋa yalu maama na lana tɪn, á na kɪ á wu-dɪdɔba dɪ Dɪ tɪn ɲwaanɪ. ¹² Kɔntu mu wó pa dí Yuutu Zezi taa nai zulə abam tee nɪ, yɪ abam dɪ wó na zulə, dí Tu Baŋa-Wɛ dɪ dí Yuutu Zezi Krisi na pɛ abam yu-yoŋo tɪn ɲwaanɪ.

2

Kəm-balwaarɔ maŋa na wó ba te tɪn

¹ Dí ko-biə-ba, á ye nɪ dí Yuutu Zezi Krisi wó joori o ba, yɪ Wɛ wó la dɪbam sɪ dí taá wu o tee nɪ. Dí nan lagɪ dí loori abam sɪ á yɪ pa á bɪcara taa dɪ kɔntu ɲwaanɪ. ² Á yɪ zanɪ á pa á wɔbɔŋa vugimi, dɪ nɔɔna balu na tɛ ba wɪ dí Yuutu Zezi de dɪm maŋɪ dɪ yɪ tɪn. Nɔɔna na tɛ dɪ abam ba wɪ, Wɛ Joro kɔm mu brɪ kɔntu, naa ba na wɪ kɔ yɪ dɪbam taanɪ mu, naa ba na pɛ abam tɔŋo yɪ ba wɪ kɔ nunɪ dɪbam tee mu, ³ sɪ á yɪ sɛ á pa nɔɔn-nɔɔnɔ ganɪ abam dɪ wəənu tum kɔntu dwi. Bɛɲwaanɪ maŋa kalu nɔɔna zanzan na wó ba ba ywəri Wɛ cwəŋə kam wɔnɪ tɪn wó da yigə kɔ kɪ mu, sɪ dí Yuutu wɔm de dɪm laan ba dɪ yɪ. Kɔlu na wəli da tɪn, kəm-balwaarɔ tu wɔm wó da yigə wó o ba. Wɔntu gurim je nan wó ta yɪ cɔgɪm mu. ⁴ Oó brɪ nɪ wɔm dwe wəənu tɪlu maama nɔɔna na zuli dɪ kɔlu maama ba na bə nɪ ba wa tɪn, yɪ oó dɔnɪ wəənu tum kɔntu maama. O ma wó vu o zɔ o jəni Baŋa-Wɛ tɪtɪ digə kam wɔnɪ, yɪ o brɪ nɪ wɔm tɪtɪ mu yɪ Wɛ. ⁵ A ya na wó abam tee nɪ maŋa kalu tɪn, a maŋɪ a brɪ abam wəənu tum kɔntu. Á nan wu guli-tɪ na?

⁶ Wɔŋo kɔdɔŋ nan mu cɪgɪ wəənu tum kɔntu cwəŋə sɪ tɪ ta yɪ kɪ lele, yɪ á ye kɔ nɪ nɪ. Kɔ daari maŋa kam na sunɪ ka yɪ, kəm-balwaarɔ tu wɔm laan wó ba sɪ nabiinə lwar-o jaja. ⁷ Kəm-lwaanɔ dam dilɔ na səgɪ nɔɔna yɪə nɪ tɪn maŋɪ dɪ wɔra dɪ cɔgɪ nabiinə. Kɔ nan na yɪ wɔlu na wɔra o cɔ kəm-lwaanɔ tum cwəŋə lele sɪ tɪ yɪ kɪ tɪn, kɔntu tu wó ba o viiri. ⁸ Maŋa kam kɔntu nɪ mu, kəm-balwaarɔ tu wɔm laan wó brɪ o tɪtɪ jaja. Dí Yuutu Zezi na wó joori o ba maŋa kalu tɪn, o laan wó ma o ni-viu o cɔgɪ wɔntu fastɪ. Zezi na wó joori o ba dɪ dam-fɔrɔ tɪn, mu o laan wó cɔgɪ kəm-balwaarɔ tu wɔm.

⁹ Maŋa kam kəm-balwaarɔ tu wɔm na wó ba tɪn, oó jɔŋɪ dam-fɔrɔ sutaanɪ tee nɪ o ma kɪ wo-kɪnkagɪla dwi təri təri ya na dai cɪga tɪn. ¹⁰ O ma wó kɪ kəm-balwaarɔ dwi maama o ma ganɪ balu na wó ga ba ɲwɪa Wɛ tee nɪ tɪn. Kɔv kɪ-ba kɔntu, bɛɲwaanɪ ba ba sɛ sɪ ba jɔŋɪ Wɛ cɪga kam dɪ sono, sɪ kɔ pa Dɪ vrɪ-ba ba lwarɪm wɔnɪ. ¹¹ Ba na vɪn Wɛ cɪga kam tɪn ɲwaanɪ, Dɪ laan wó pa ba wɔbɔŋa daa yəri cɪga, yɪ ba sɛ ba tɔgɪ kɔlu na yɪ wvan tɪn. ¹² Balu maama na wu sɛ Dɪ cɪga kam yɪ ba daari ba soe kəm-balwaarɔ tɪn, Wɛ wó dɪ ba taanɪ yɪ ba na cam.

Wɛ na kuri dɪbam sɪ dí taá yɪ Dɪ nɔɔna te tɪn

¹³ Dí ko-biə-ba, dí manjɪ sɪ dí kɪ Wɛ le manja maama abam njaani, á na yɪ balɔ dí Yuutu wɔm na soe tɪn. Kɔ zɪgɪ pulim nɪ mɔ Wɛ kuri abam sɪ Dɪ vrɪ abam Dɪ yagɪ. Dɪ mɛ Dɪ Joro kɔm dam mɔ Dɪ pa á jɪ Dɪ tɪtɪ nɔɔna, dɪ á na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Dɪ cɪga kam tɪn njaani. ¹⁴ Wɛ na bɛnjɪ abam sɪ á taá yɪ kɔntɔ tɪn, kɔ de dɪ Dɪ kwɛr-ywɛnjɛ kam dí na tɔɔlɪ dí brɪ abam tɪn njaani mɔ, sɪ Dɪ pa á tɔgɪ dɪ dí Yuutu Zezi Krisi á na zulɔ.

¹⁵ Kɔntɔ njaani, dí ko-biə-ba, fɔgɪ-na á zɪgɪ kɛnjɔnjɛ, sɪ á yɪ yagɪ cɪga kalɔ dí na manjɪ dí brɪ abam tɪn, kɔ na yɪ dí na manjɪ dí wɔ abam tee nɪ yɪ dí nɔɔnɪ kɔlɔ tɪn, dɪ dí na pɔpɔnɪ tɔnɔ kɔlɔ dí pa abam tɪn dɪ.

¹⁶ Dí Yuutu Zezi Krisi dɪdaani dí Ko Wɛ soe dɪbam yɪ Dɪ pa dɪbam yu-yonɔ, dɪ Dɪ na pɛ dí jɪgɪ baari dɪlɔ na bá fɔgɪ dɪ tɪ tɪn, dɪdaani tɪna yalɔ na yɪ cɪga tɪn. ¹⁷ Dɪntɔ wó zɔni abam dɪ wɔbɔnjɛ-njaani sɪ á taá jɪgɪ dam, sɪ á wani á taá kɪ lanyirani á tɪtɔja dɪ á ni-taani maama wɔnɪ.

3

A taá loori Wɛ dɪbam njaani

¹ Dí ko-biə-ba, kɔlɔ na daari tɪn, á taá loori Wɛ á pa dɪbam, sɪ dí Yuutu wɔm kwɛr-ywɛnjɛ kam jagɪ ka yɪ je maama, sɪ nɔɔna sɛ-ka lanyirani nɪ abam dɪ na sɛ-ka te tɪn. ² Looiri-na Wɛ sɪ Dɪ jonjɪ dɪbam nɔn-balwaarɔ jɪa nɪ, bɛnjaani kɔ dai nɔɔna bam maama mɔ sɛ Wɛ kwɛrɛ kam.

³ Dí Yuutu wɔm nan yɪ cɪga tu mɔ, oó wɛlɪ abam dɪ dam, yɪ o cɪ abam sɔtaani jɪja nɪ sɪ dɪ yɪ cɔgɪ abam. ⁴ Á na yɪ dí Yuutu wɔm nɔɔna tɪn mɔ dí jɪgɪ abam cɪga sɪ á tɔgɪ dí na manjɪ dí brɪ abam kɔlɔ tɪn, yɪ á ta wó ta kɪ kɔntɔ nɪ dí na manjɪ dí ta te tɪn.

⁵ Dí Yuutu wɔm wó pa á wɔbɔnja tiini ya zɔ Wɛ sono kɔm, yɪ o daari o pa á zɪgɪ lanyirani dɪ pu-dɪa nɪ Zezi Krisi tɪtɪ na zɪgɪ te tɪn.

Yawɔrɪ-nyɪna kweə

⁶ Dí ko-biə-ba, dí kaani abam dɪ dí Yuutu Zezi Krisi yɪrɪ mɔ, sɪ á cɪ á tɪtɪ dɪ á ko-bu wɔlɔ maama na yɪ yawɔrɪ-nyɪm yɪ o ba tɔgɪ zaasɪm dɪlɔ dí na brɪ abam tɪn. ⁷ Abam nan ye lanyirani nɪ á manjɪ sɪ á lwɛni dɪbam tɪtɔja na yɪ te tɪn mɔ. Dí deen na wɔ á tee nɪ tɪn, dí ba jɪgɪ yawɔrɔ. ⁸ Dí wɔ jonjɪ wɔdiu nɔɔn-nɔɔnɔ tee nɪ kafɛ. Dí nan tiini dí tɔnjɪ mɔ yɪ kɔ cɛ dí yɪra wɪa dɪ tɪtɪ, sɪ dí yɪ yaari abam wɔlɔwɔlɔ wɔdiu njaani. ⁹ Kɔ nan dai nɪ dí ya ba jɪgɪ cwɛnjɛ sɪ dí jonjɪ zɔnɛ abam tee nɪ. Dí deen nan kɪ kɔntɔ sɪ kɔ pa á wani á lwɛni dɪbam na kɪ te tɪn mɔ. ¹⁰ Dí na wɔ abam tee nɪ manja kalɔ tɪn, dí pɛ abam nɪ nɪ, nɔɔnɔ wɔlɔ na ba lagɪ tɪtɔja tɪn, kɔntɔ tu wɔ manjɪ sɪ o dí wɔdiu dɪ.

¹¹ Dí tagɪ kɔntɔ, bɛnjaani dí ni nɪ abam badonnɛ yɪ yawɔrɪ-nyɪna mɔ. Ba ba lagɪ tɪtɔja, yɪ ba kari je maama ba kukari ba donnɛ yɪə. ¹² Dí Yuutu Zezi Krisi yɪrɪ njaani mɔ dí te nɔɔna bam kɔntɔ, yɪ dí kaani-ba sɪ ba ja ba tɪtɪ cɪm ba tɔnjɪ, sɪ ba wani ba nii ba tɪtɪ banja nɪ dɪ ba ni-wɔdiu.

¹³ Dí ko-biə-ba, abam tɪtɪ nan yɪ zanjɪ á bwɛni dɪ lanyirani kɛm.

¹⁴ Abam wɔlɔ na wɔ sɛ dí na pɔpɔnɪ te tɔnɔ kɔntɔ wɔnɪ dí brɪ abam tɪn, sɪ á taá ye kɔntɔ tu, sɪ á wani á ja á tɪtɪ dɪd-o, sɪ kɔ pa cavɪra ja-o. ¹⁵ Á nan yɪ pa o jɪ á dɔm. Á taá kaan-o nɪ á ko-bu te.

¹⁶ Dí Yuutu wɔm yɪ wɔ-zuru tu mɔ, yɪ oó pa abam taá jɪgɪ wɔ-zuru manja maama wɔnjɔ maama wɔnɪ.

Dí Yuutu wɔm wó ta wɔra dɪ abam maama.

¹⁷ Amu Pooli mu jɔɔni abam. A tɛti laan mu pɔpɔni tɛntu di a juɔa. A yɛni a ki kɔntu mu a twaanu tum maama wɔni, si á lwarɛ ni ku yi amu mu pɔpɔni. A yɛni a pɔpɔni tɛntu mu.

¹⁸ Dí Yuutu Zezi Kɛsi wú pa abam maama yu-yoɔo.

**Dayigə tǝnǝ kuls Pooli na pǝpǝni o pa
TIMOTI tun
Dayigə tǝnǝ kuls Pooli na pǝpǝni o pa
Timoti tun na bri dǝbam kuls tun mu tuntu**

Timoti nu yi Zwifu mu o na ki o wu-didba di Zezi, o ko ma yi Greki tu. Pooli deen jeeri Timoti manja kalu o na maa ve Lisitri o tooli We kwera kam o bri noona tun mu (Tutuŋa Tono 16:1-3). Timoti laan ma togi di Pooli o tunji We tutuŋa yam (Tutuŋa Tono 17:14 di 18:5 di 19:22).

Pooli nan pǝpǝni twaanu tile mu o pa Timoti. Twaanu tuntu wuni o kwe We kogo kum yiga tiina bam mu.

Dayigə tǝnǝ kuls o na pǝpǝni o pa Timoti tun wuni o noonu wəenu titu wonjo mu:

O kaani We noona bam si ba ci ba titi mu di vwan zaasum dilu na zu ba titari tun. Vwan zaasum tiina bam deen bri ni lugu banja wəenu tum yi baloro mu, yi n ba n wani n na vrum, ku na dai ni n jigi yeno kuls na sēgi tun, yi noona finfun yirani nan mu ye yeno kum kuntu. Ba ma kwari ba kwe noona si ba ja ba titi di wuɗiuru tidonna dim, si ba yagi kadri. Pooli nan pǝpǝni o bri-ba ni kuntu yi vwan mu.

Pooli daa ta bri Zezi kogo na manji si ku zuli We te tun. O ma kwari o bri Zezi kogo kum di ku nakwa bam di ku zenzanna bam na manji si ba taa yi te tun.

Pooli laan ma daari o bri Timoti o na manji si o ki te di We noona bam dwi təri təri tun, si o ma wani o tunji We tutuŋa yam lanyirani.

¹ Amu Pooli wulu na yi Zezi Kriŋi tuntuŋu tun mu pǝpǝni tǝnǝ kuntu si a pa nmu Timoti. Banja-We dilu na yi dǝbam Vurnu di Zezi Kriŋi wulu dǝbam na jigi o tuna tun mu pe-ni ni si a taa yi o tuntuŋu. ² Nmu yi nneeni amu titi bu mu te, n na se Zezi Kriŋi tun nwaani.

Di Ko We di di Yuutu Zezi Kriŋi wu pa nmu yazura di yu-yonjo, yi o daari o duri nmu nwanja.

Cu-na a titi di vwan karanyina tiina bam zaasum dim

³ Manja kam amu deen na maa ve Masidbanu tun, a loori nmu si n manji Efezi ni si n kaani noona balu na bri kuls na dai ciga tun si ba yagi. ⁴ Nmu manji si n ta-ba si ba yagi ba wubuna sinwali silu na dai ciga tun, si ba daari ba yagi ba kwə dwi natoga kalu na ba jigi gurim je tun. Bejwaani wəenu tum kuntu pai noona magi kantogo mu kafe. Ti ba weli noona si ba ki ba wu-didba di We si ba taa togi-DI. ⁵ Nmu manji si n kaani-ba mu didaani wəenu tum kuntu si ba yagi-ti, si ba taa jigi sono kuls na yi ciga ciga na nunji bicari-nona wuni tun, yi ba na ki kuls maama ba na ye ni ku lamma tun, yi ba na suni ba ki ba wu-didba di We, ku pa ba taa jigi sono kum kuntu. ⁶ Noona bam kuntu nan ywari ciga kam kuntu wuni mu, yi ba daari ba noonu bitari silu na ba jigi kuri tun. ⁷ Ba lagi si ba taa yi We cullu tum karanyina tiina mu. Ba titi nan ba ni ba na te kuls tun kuri, yi ba yari ba na noonu kuls di ba wu maama tun di.

⁸ Di ye ni We cullu tum lana di wulu na ni ti kuri ni ku na manji te tun. ⁹ Dǝbam nan ye ni, We na pe DI cullu tum tun, DI wu pe-ti non-nona nwaani. DI nan pe-ti balu na yi cullu cogina tun nwaani mu, didaani vuvuna di balu yiga na tara di DI tun, di wo-lwaanu kara di non-balwaaru, di balu na ba nigri-DI tun, di balu di na gu ba kwə naa ba niina naa ba donna tun mu,

¹⁰ di balu na boori tun, di baara balu na mai ba donnə ba jiri kaana tun, didaani balu na cu ba jaani nɔɔna di dam ba yəgi tun, didaani balu na fo vwan tun, di balu na du di We yi ku yagi ku dai ciga tun. Di nan pe Di cullu tum balu maama na cɔgi zaasim dilu na yi ciga yi di tɔgi We kwər-ywəŋə kam na bri te tun di mu. ¹¹ Kwər-ywəŋə kam kuntu nunji Wɔpolo Tu Baŋa-We dilu na jigi paari-zulə tun te mu, yi dintu ki-ka amu juŋa ni si a taa tɛa.

Pooli na ki We le Di zənə ŋwaani te tun

¹² Dɪ Yuutu Zezi Kriŋi mu pe amu dam si a taa tuni a pa-o. A ki o le didaani o na ne ni amu jigi wu-didɔa yi o li-ni si a taa tuni a pa-o tun. ¹³ Faŋa tun, a deen yəni a ŋɔɔni a cɔgi Zezi yiri, yi a kwəri a twi-o, yi a ta yaari o nɔɔna bam. Di kuntu di, o nan ta duri a ŋwaŋa, beŋwaani amu ya wu se-o yi ku pa a yəri wono kulɔ a na jigi a ki tun. ¹⁴ Nan di ku di, dɪ Yuutu Zezi mu ki-ni yu-yonjo zanzan ku ja gaali, yi o daari o pa a taa jigi wu-didɔa did-o di sono, a na ŋwi did-o tun ŋwaani.

¹⁵ Taani dintu yi ciga yi di maŋi si nɔɔna maama se-di mu:

«Zezi Kriŋi tu lɔgɔ baŋa

si o vri nɔn-cɛɔguru mu ba lwarum wɔni.»

Amu nan mu ki lwarum a dwəni nɔɔna maama, ¹⁶ yi We ta duri a ŋwaŋa si ku pa Zezi Kriŋi bri o wu-zuru kum na yi te di amu. O na tiini o ki wu-zuru di amu wɔlu na yi nɔn-cɛɔguru tum yigə tu tun, ku yi maana mu ku pai nɔɔna balu na wu da a kwaga ba ba ba se-o, si ba daari ba na ŋwɔa kalu na ba ti tun We tee ni. ¹⁷ Baŋa-We yi pe wɔlu paari na bá ti maŋa di maŋa tun mu. Di yi ŋwɔa tu mu, ba ba na-DI di yə, yi DI ba jigi don. Kuntu ŋwaani zulə di tiə taa wu DI tee ni si ku taa ve maŋa kalu na ba ti tun. Amina.

¹⁸ A bu Timoti, a lagi a ta di nmu si n ta n tuni n pa We, ni We nijonə bam deen na tagi nmu taani te tun. Kuntu tun, kwaani n guli ba na tagi te tun si n tuni We titonja lanyirani, nɛnɛni n na lagi n magi jara ciga ciga te tun. ¹⁹ Ta n jigi wu-didɔa di We, si n daari n ta n ki kulɔ maama n na ye n bicari ni ni ku lamma tun. Nɔɔna badonnə wura, ba ba se si ba taa ki kulɔ ba na ye ni ku lamma tun. Kuntu ma pa ba daa wari ba da We cwəŋə kam. ²⁰ Yimene di Alesandri mu tɔgi ba wu nɔɔna bam kuntu wɔni. Amu nan yagi-ba sutaani juŋa ni si ba na cam, si ba daa yi ŋɔɔni ba cɔgi We yiri.

2

We nɔɔna na maŋi si ba taa zuli-DI te tun

¹ Wonjo kulɔ a na lagi a da yigə a ta tun mu tuntu. A maŋi si á taá loori We á pa nɔɔna maama. Loori-na We si DI taa nii ba baŋa ni, si á daari á taá ki DI le ba ŋwaani. ² A taá loori We á pai pwa didaani didɛera balu maama na jigi dam nɔɔna baŋa ni tun, si ku pa dí taá zuri di yazurə di ni-ywəm, si dí wani dí taá tɔgi We lanyirani, si dí taá ŋwi ni ku na maŋi te tun. ³ Kuntu mu yi wonjo kulɔ na lamma yi ku poli We dilu na yi dí Vɛru tun wu. ⁴ Dintu mu lagi si nɔɔna maama na vrum, si ba kwəri ba lwaru kulɔ na yi ciga tun. ⁵ We didɔa yirani mu wura. Wɔlu di na fɔgi nabiinə di We daani tun di yi didɔa yirani mu. Wuntu mu yi Zezi Kriŋi wɔlu na yi nabiinu tun. ⁶ Wum mu se o ti o ma ŋwi nɔɔna maama lwarum juŋi, yi ba pa o maana maŋa kalu We na li tun. ⁷ Kuntu ŋwaani mu We pe a ji DI tuntunɔ, si a tɔɔli DI kwərə kam a bri nɔɔna. Ciga mu a ŋɔɔna, si

ku dai vwan. We sɔni DI tɔŋi-ni mu si a taa bri dwi-ge tiinə, si ba se DI ciga kam ba ki ba wu-didua di DI.

⁸ Amu lagi si jəgə maama baara taa warɛ. Ba na zəŋi ba ja wɛɛni si ba warɛ Wɛ, si ba taa jigi wu-pɔŋo mu, si ba yi taa jigi ban-zɔŋɔ naa kantɔgɔ di nɔɔn-nɔɔnu. ⁹ Amu nan ta lagi si kaana di ja ba titi di ba gwaaru vɔɔm, si ba taa kwarɛ cavura ba zɔvri gwaaru tɔlɔ na manɔ di ba tɔn. Ba wu manɔ si ba tiini ba kwe ba yum ba ja gaali, naa ba zuli ba titi di ninwanja wəənu, ku na yi sɛbu-sɔŋa naa kandwa-ŋɔna naa gwaaru tɔlɔ sɛbiə na damma tɔn. ¹⁰ Ba nan manɔ si ba taa ki kəm-laaru wu, si ku bri ni ba yi kaana balɔ na se Wɛ ciga ciga tɔn. ¹¹ Kaana manɔ si ba taa je cim mu ba cəgi balɔ na bri-ba Wɛ cwəŋə tɔn, si ba daari ba taa se-ba. ¹² Amu wu se si kaana taa bri baara naa ba taa te-ba. Ba manɔ si ba taa je cim mu. ¹³ Bɛŋwaani, Wɛ dɛɛn na ki nabiinə tɔn, DI ki Adam mu yigə, yi DI laan daari DI ki Awa. ¹⁴ Ku dɛɛn dai Adam mu sɔtaani ganɔ, ku yi kaani wum mu di ganɔ di pa o vɔn Wɛ ni. ¹⁵ Kuntɔ mu te kaana lɔri di cam, Wɛ nan wu vri-ba, di ba na se ba tɔgi Wɛ di wu-didua di sono di wu-pɔŋo yi ba jigi ba titi tɔn.

3

Zezi kɔgɔ kum yigə tiinə na manɔ si ba taa yi te tɔn

¹ Taani dɔntɔ sɔni di yi ciga mu:

«Nɔɔnu na lagi si o ji Zezi kɔgɔ kum yigə tu, kuntɔ tu lagi titɔŋ-ŋum mu.»

² Kuntɔ, Zezi kɔgɔ kum yigə tu manɔ si o taa yi nɔn-ŋum mu nɔɔna maama tee ni. O nan manɔ si o taa jigi kaani didua yirani mu. O ta manɔ si o taa yiri o titi, si o taa wai o titi o jaana ni ku na manɔ te tɔn. O manɔ si o taa jeeri vərə lanyirani o sɔŋɔ ni. O manɔ si o taa ye nɔɔna zaasum. ³ O nan wu manɔ si o taa yi sa-nyɔru naa najajaru naa nɔɔnu wulɔ bani na lɔmma tɔn. Ku manɔ si o taa yi nɔn-yɔŋo mu di nɔɔnu maama. O nan wu manɔ si o taa yi sɛbu-swən-nyum. ⁴ O manɔ si o taa wai o nii o sɔŋɔ tiinə banja ni mu lanyirani, si o daari o pa o biə se-o di zulə yalɔ na manɔ tɔn. ⁵ Bɛŋwaani, nɔɔnu na warɛ o nii o titi sɔŋɔ tiinə banja ni, oɔ ki ta mu o nii Zezi kɔgɔ kum banja ni? ⁶ Ku wu manɔ si o taa yi wulɔ na yi nɔn-dɔvru Wɛ cwəŋə kam wɔni tɔn, si o yi zarɔ o ba o zəŋi o titi, si Wɛ di o taani nɔnɛni DI na di sɔtaani taani te tɔn. ⁷ Zezi kɔgɔ kum yigə tu manɔ si o taa yi nɔn-ŋum mu di balɔ na ba tɔgi Wɛ tɔn di. Ku na dai kuntɔ, nɔɔna wu goon-o yi o na cavura, yi o tɔ sɔtaani ciguru tum wɔni.

Zezi kɔgɔ kum zənzənnə bam na manɔ si ba taa yi te tɔn

⁸ Zezi kɔgɔ kum zənzənnə bam di manɔ si ba taa yi balɔ nɔɔna na nigi tɔn mu. Ba wu manɔ si ba taa yi niə yale yale tiinə, naa ba taa yi sa-nyɔra, naa ba taa ki kampinə si ba ma na wəənu. ⁹ Ba nan manɔ si ba taa tɔgi ciga kalɔ ya na səgi yi Wɛ laan vɔvri-ba DI taani dɔm wɔni tɔn, ba na ye ba bicari ni ni ku lamma tɔn ŋwaani. ¹⁰ Nɔɔnu na lagi si o ji Zezi kɔgɔ kum zənzənnu, ba manɔ si ba da yigə ba maan-o mu ba nii, o na ba jigi wɔ-lɔŋɔ, si ba laan pa o puli o titɔŋa.

¹¹ Ku manɔ si ba kaana di taa yi balɔ nɔɔna na nigi tɔn mu, si ba yi taa yi bicari-nyina. Ba manɔ si ba taa yiri ba titi mu, si nɔɔna taa jigi ba ciga wɔŋo maama banja ni.

¹² Zezi kɔgɔ kum zənzənnu manɔ si o taa jigi kaani didua yirani mu, si o daari o taa wai o nii o biə di o sɔŋɔ tiinə maama banja ni lanyirani.

¹³ Beɲwaaɲi zənzənnu wuɓu maama na tuɲi o tituɲa lanyiranu tin wu na zula zanzan noona tee ni, yi o daari o na baari di wupolo o na ki o wu-didɗa di Zezi Krisi tin ɲwaaɲi.

¹⁴ Amu buɲi si a ba nmu te lele. A nan puɓuɲi toɲo kuntu a pa nmu si, ¹⁵ a na daani finfin, si n wani n lwari n na wu ja Baɲa-We noona bam te. Bantu mu yi Zezi noona yi ba toɲi ɲwaa Tu Baɲa-We. Bantu mu yi balu na kwaanu ba weli ba nii zaasum dilu na yi ciga tin baɲa ni, nuneɲi ywa na weli dige si ka yi vi te tin. ¹⁶ Di lwari ni We toɲim yi wo-kamunu mu. We ciga kam kuntu deen ya segi mu, yi DI laan pa di lwari wuɓu wum DI na tuɲi tin:

Wuntu mu jigi nabiinu o ba lugu baɲa.

We Joro kum ma bri ni o yi ciga tu.

We malesi sum ma na o zula.

Noona ma ja o kwere ba zu dwi maama wu ba tooli.

Lugu baɲa nabiine ma se-o.

O ma zaɲi di zula o di We-soɲo.

4

Di na maɲi si di ci di titi di wwan zanzaasa bam te tin

¹⁻² We Joro kum bri dibam fasi ni, maɲa tiim ni noona badaara wu zaɲi ba yaɲi We cwaje toɲim. Pipiri-nyina balu na fo wwan tin mu wu gani-ba ba pa ba yaɲi zaasum dilu na yi ciga tin. Bantu wuɓuɲa mu tɲa, ku pa ba yaɲi ni ba na ki kulɓ tin ba lamma. Baá pa noona se wwan yam ciciri na foɛ tin, yi ba daari ba taa toɲi sutaani zaasum na yi te tin. ³ Noona bam kuntu mu yoni ba bri ni ku culɓ si baaru di kaani naa kaani zu baru. Wudiiru tidonna di maa wura ba na bri ni ku culɓ si noona di-ti. Nmu nan ye ni We mu ki wudiiru tum kuntu, si dibam balu na toɲi-DI yi di lwari DI ciga kam tin taá ki DI le ti ɲwaaɲi, si di daari di taá di-ti. ⁴ Beɲwaaɲi wənnu tlu maama We na ki tin lamma. Woɲo kulɓ We na pe dibam tin, di maɲi si di ki DI le mu ku ɲwaaɲi, di wu maɲi si di culi-ku. ⁵ Beɲwaaɲi We taani dum di dibam We-loro kum mu kwe woɲo maama ku pa ku lana We yige ni.

Zezi Krisi tintuɲ-ɲum na maɲi si o taa yi te tin

⁶ Nmu maɲi si n ta wənnu tintu mu n bri n ko-biə bam. N na ki kuntu, kuɓ pa n ta n yi Zezi Krisi tintuɲ-ɲum. N na sum n se We ciga kam taani dum di zaasum dilu na yi ciga yi n maɲi n toɲi-di tin, nri bi We cwaje kam wuni. ⁷ Yi zaɲi n cegi sunswali silu na ba jigi kuri yi si ba weli We cwaje kam tin. Nan tiini n kwaanu n ta n toɲi We cwaje. ⁸ Di ye ni, n na waari n yira, ku jigi zəne finfin. Ku daari, n nan na kwaanu n toɲi We cwaje, kuntu mu tiini ku jigi zəne woɲo maama wuni. Beɲwaaɲi kuɓ pa n na zəne zim ɲwaa kam wuni, yi n daari n na ɲwaa kalu na lagi ka ba tin We tee ni. ⁹ Taani duntu yi ciga yi di maɲi si noona se-di mu. ¹⁰ Kuntu ɲwaaɲi mu pai di kwaanu di tɲa, beɲwaaɲi dibam jigi tina di ɲwaa Tu Baɲa-We. Duntu mu yi noona maama Vuru, ku na foɲi ku dwe didi balu na se-DI tin.

¹¹ Ta n bri noona bam wənnu tum kuntu si n zaasi-ba. ¹² Yi zaɲi n pa noon-noonu gooni-m n na yi bu tin ɲwaaɲi. N maɲi si n ma n titi mu n bri Zezi noona bam ba na wu ta ki te. Ku na yi nmu ni-ɲwaaɲa di n tintuɲ-naga, di n sono di n na jigi wu-didɗa di We te tin, di n wu-pono maama mu n maɲi si n ma n bri-ba. ¹³ Ta n kwaanu n karumi We taani

dum di noona bam, si n daari n bɔɔ-ba We cɔga kam, si ku taa ve maɔa kam a na wɔ ba tun. ¹⁴ Yi zaɔi n yaɔi pɛɛri dɔɔ We na pɛ nmɔ, maɔa kalɔ DI nijɔɔnɔ bam deen na tagi nmɔ taani te yi Zezi kɔɔɔ kum nakwa bam di daɔi ba jta nmɔ baɔa ni ba warɔ We n ɔwaani tun. ¹⁵ Ku maɔi si n tiini n kwaani n ta n tɔɔi tɔɔi tum kuntu di n wɔ maama mu. Kuntu mu wɔ pa noona maama taa nai nmɔ na ve yigɔ te tun. ¹⁶ Ta n yiri n titi, si n daari n ta n yiri n zaasum dum na yi te tun di. Kwaani n zigɔ kɔɔkɔɔ wɔɔnu tum kuntu wɔni, si nmɔ titi wɔ na vrɔm, yi n ta wɔ pa balɔ na cɔgi-m tun di na vrɔm.

5

N na maɔi si n kwe We noona bam te tun

¹ Yi zaɔi n baɔi nankwɔan di baari. N maɔi si n kwe-o ni n ko mu te. Ku na yi noon-dɔnnɔ, n maɔi si n kwe-ba ni n nyaana mu te. ² Ku na yi kazina, n maɔi si n kwe-ba ni n niinɔ mu te. Ku na yi ka-bwɔnɔ, n maɔi si n kwe-ba ni n nakwa mu te di wɔ-pɔɔɔ.

Di na maɔi si di taá zani kadɔnɔ te tun

³ Ta n zuli kadɔnɔ balɔ na sɔni ba ba jigi noonu tun, si n ta n nii ba baɔa ni. ⁴ Ku daari, kadɔm na jigi biɔ naa naaru, bantɔ mu maɔi si ba taa nii-o, ba na yi o titi sɔɔɔ tiinɔ tun ɔwaani. Mu We cwɔɔɔ zaasum dum na yi te tun. Kadɔm biɔ na zɔn-o kuntu, kuu pa ba joori ba ɔwi ba tiinɔ jɔni di ba na yaari ba ɔwaani te tun. Kuntu nan mu poli We wɔ. ⁵ Kaani wɔɔ na sɔni o yi kadɔm yi o ba jigi noon-noonu si o taa nii o baɔa ni tun tiɔi o tiina We baɔa ni mu. Titi di wɔa maama o tiini o warɔ We mu yi o loori zɔnɔ DI tee ni. ⁶ Ku daari kadɔm wɔɔ na lagɔ si o taa ɔwi paweeni wɔni tun maɔi o ti mu yi o ta beerɔ. ⁷ Nan pa ba maama lwarɔ wɔɔnu tum kuntu ni ni, si noon-noonu yi wani o na ba wo-lɔɔɔ o ta. ⁸ Noonu yigɔ na tɔɔ di o sɔɔɔ tiinɔ, ku na tiini ku dwe didi di o titi digɔ tiinɔ, kuntu tu yaɔi We cwɔɔɔ mu. O nan tiini o yi noon-balɔɔ o dwe balɔ na maɔi ba ba tɔɔi We tun di.

⁹ Yi zaɔi n pa ba pɔpɔni kadɔm wɔɔ na wɔ yi bɔna fusɔɔɔ tun n ki kadɔnɔ bam tɔɔɔ kum wɔni. Wɔɔ na maɔi si o wɔli da tun maɔi si o ban-zɔri taa yi bidwi yirani mu. ¹⁰ O maɔi si noona taa ye o titi-ɔɔɔ ni ni lanyirani. O na nii o biɔ baɔa ni lanyirani, naa o na jeeri vɔɔ lanyirani, naa o na tu o titi o zari We noona bam nɛ, naa o na zani balɔ na wɔ cam wɔni tun, yi o na kwaani o tɔɔi titi-ɔɔɔ dwi maama, abam wai á gar-o á wɔli da. ¹¹ Ku daari kadɔnɔ balɔ na yi ka-bwɔnɔ tun, abam wɔ maɔi si á ga-ba á wɔli da. Beɔwaani, bantɔ wɔɔɔɔ daa na lɔni yi ba warɔ ba titi ba ja, baá yaɔi ni dɔɔ ba na goni di Zezi Kɔri tun, yi ba daari ba daa zɔ banna. ¹² Ba na ki kuntu, ba bá na bura, beɔwaani ba cɔɔi ba dayigɔ ni dɔɔ ba na goni di Zezi Kɔri tun mu. ¹³ Kulu na wɔli da tun, á na pɔpɔni kadɔnɔ balɔ na yi ka-bwɔnɔ tun á wɔli da, baá ji yawɔri-nyina yi ba ta tɔli sam. Ku nan dai kuntu yirani, baá ji bɔbɔri-nyina di ɔwan-ɔɔɔ tiinɔ, yi ba ɔɔɔni wɔɔnu tɔli na dai si ba ya ɔɔɔni tun. ¹⁴ Mu ku kuri amɔ bɔɔi ni kuɔ ta lamma si kadɔnɔ balɔ na yi ka-bwɔnɔ tun ta zɔɔri banna si ba lu biɔ, si ba daari ba taa nii ba titi sam baɔa ni. Ba na ki kuntu, kuu pa dɔbam dɔna daa bá na cwɔɔɔ si ba ɔɔɔni wo-lwaanu ba pa dɔbam. ¹⁵ Beɔwaani kadɔnɔ badaara maɔi ba ywɔri We cwɔɔɔ kam wɔni, yi ba daari ba tɔɔi sɔtaani. ¹⁶ Baaru naa kaani wɔɔ na tɔɔi We cwɔɔɔ yi

kadənə wu o sɔŋɔ ni tun, wuntu mu manɔ si o taa nii ba banja ni. Ku dai si o yagɔ-ba o pa Zezi kɔgɔ kum. O na yagɔ-ba kuntu, kuɔ yaari Zezi nɔɔna bam ku pa ba daa bá wani ba nii kadənə balu na ba jigi nɔɔn-nɔɔnu tun banja ni.

Ku na manɔ si dí kɔ nakwa tiinə bam te tun

¹⁷ Ku daari, ku na yi Zezi kɔgɔ kum nakwa balu na yi yigə tiinə yi ba nii Zezi nɔɔna bam banja ni lanyirani tun, ba manɔ si ba na zulə kuni bile mu, ku na dwe didi balu na kwaanɔ ba tɔɔli We kwərə yi ba bri nɔɔna We cɔga kam tun. ¹⁸ Beɲwaani ku pupuni We tɔnɔ wuni ku wɔ: «Nmu na jigi nabia n ma n nwanɔ wo-vaalu, yi ki tampɔgɔ ka ni ni.»

Ku ta tagi ku wɔ: «Tɔntɔŋnu manɔ si o taa jonɔ o ŋwuru mu.»

¹⁹ Nɔɔnu na tagi Zezi kɔgɔ kum nakwa bam wu nɔɔnu bitar-lwanaɔ di nmu, yi zanɔ n sɛ, ku na dai ni nɔɔna bale naa batɔ yi mu nɛ o kəm-balwaarɔ tun. ²⁰ Ku daari nakwa balu na sunɔ ba ki kəm-balwaarɔ tun, si n kaanɔ-ba ba maama yigə ni. Kuntu mu wu pa fɔuni ja badaara bam di. ²¹ A nan lagɔ a kaanɔ-m mu We yigə ni di Zezi Krisi yigə ni di We titi malesɔ sum yigə ni, si n yɔɔri n sɛ kulu a na tagi tun. Yi kuri nɔɔna daani, ki nɔɔnu maama te na manɔ tun.

²² Yi lɔguri n danɔ n ja nɔɔn-nɔɔnu banja ni si n pa o ji We tɔntɔŋnu. Yi zanɔ n pa nɔɔna kəm-lwaanɔ lonɔi-m. Fɔgi n ja n titi di wu-pɔŋɔ.

²³ A lagɔ a ta di nmu si, n wu kum na yəni ku wɔɛ tun ŋwaani, si n ta n nyo sana finfin si ku wani ku zəni-m, si n yi ta n nyo na yirani.

²⁴ Nɔɔna badaara wo-lwaanɔ tiini ti nai di yi mu jaja, yi ba daa ta wu di bantɔ taani. Ku daari babam wo-lwaanɔ nan wu ba ti na ku kwaga ni mu. ²⁵ Ku nan ta yi bidwi mu di kəm-laarɔ di. Ti di yɔɔri ti nai di yi mu jaja. Nan di ku di, tɔlu na ba nai lanyirani tun di bá wani ti sɛgi.

6

Gambe na manɔ si ba taa ki te tun

¹ Balu maama na yi gambe yi ba tɔgi We cwəŋə tun manɔ si ba taa pai ba yum tiinə bam zulə zanzan mu. Kuntu wu pa nɔɔn-nɔɔnu bá wani o ŋɔni o cɔgi We yiri didaani dibam zaasum dim. ² Gambe silu na tunɔ ba pai ba yum tiinə balu di na tɔgi We tun, ku wu manɔ si ba taa gooni-ba ba na yi ba ko-biə We cwəŋə wuni tun ŋwaani. Ba nan manɔ si ba taa tunɔ lanyirani mu ba pa-ba, beɲwaani ba yum tiinə balu ba na tunɔ ba pai tun di yi ba ko-bu-sonnu mu ba na tɔgi Zezi tun ŋwaani, yi ba nii ba banja ni lanyirani.

Dí manɔ si dí ci dí titi di vwan zaasum di səbu-swəna

Nii wəənu tɔlu n na manɔ si n bri nɔɔna bam si ba taa ki tun. ³ Nɔɔnu wulu maama na bri zaasum didonɔ, yi o wu sɛ si o tɔgi dibam Yuutu Zezi Krisi kwər-ywəŋə kam didaani We cwə-laa zaasum dim, ⁴ kuntu tu ki fɔŋɔ mu yi o yəri kulukulu. Wuntu donɔ tiini o lagɔ si o taa magɔ kantɔgɔ mu wəənu tɔlu na ba jigi kuri tun banja ni. Kəm dim kuntu dwi mu pa nɔɔna wuru gwuna di ba donnə, yi ku pa nɔɔna jaani daani yi ba twi daani, yi ba ta buɲi lwarim ba pa daani, ⁵ yi ba niə di ba manɔ daani. Ba yəni ba ki kuntu, beɲwaani ba jigi wubun-balwaarɔ mu, yi ba daa ba tɔgi cɔga cwəŋə. Ku maa pai ba buɲi ni We cwəŋə tɔgum yi wonɔ kulu ba na wu na nadunni ka wuni tun mu.

⁶ Ku nan suntu ku yi ciga mu, We cwəŋə tɔgim jɪgɪ nadunni zanzan ku pai balu na ki wɔpɔlo di kulɔ ba na jɪgɪ tɪn. ⁷ Ba na lɔgɪ dɪbam tɪn, dɪ wɔ jaani kulɔkulɔ dɪ ba lɔgɔ baŋa. Dɪ nan ta bɑ wani dɪ ja kulɔkulɔ dɪ dɪ viiri. ⁸ Kuntu tɪn, dɪ na jɪgɪ dɪ ni-wɔdiu dɪ dɪ yi dɪ jɪgɪ gwaaru dɪ zɔura, ku manɪ sɪ dɪ taa jɪgɪ wɔpɔlo sɪ tuntu manɪ dɪbam. ⁹ Ku daari balu na lagɪ sɪ ba ji nadunə tɪn, sɛbu-laga mu yəni ka ganɪ-ba ku pa ba tɔ manɪm wɔni. Ku maa pai ba fra zɔuri wo-yɔɔru zanzan tɪlɔ na wɔ cɔgɪ-ba tɪn. Kəm dɪm kuntu mu yəni ku pai ba yɑalɪ ba cɔgɪ. ¹⁰ Bɛŋwaani sɛbu-swənə mu yi lwarɪm dwi maama pulim je. Nɔɔna badaara wura ba na pɛ ba wɔbɔŋa zɔ sɛbu-lagɪ yi ba yagɪ We cɪga kam, ku pa ba jɪgɪ ba tɪtɪ ba yaari zanzan.

¹¹ Ku daari nmu Timoti na yi We nɔɔnu tɪn, n manɪ sɪ n ja n tɪtɪ mu didaani wənu tɪm kuntu. Ki n tɪtɪ n ki daani sɪ n ta n tɔgɪ cɪga, sɪ n sɛ We ni, sɪ n ki n wɔ-dɪdɔba dɪ We, sɪ n ta n jɪgɪ sono dɪ pu-dia dɪ wɔ-bono. ¹² Pɔuri n yira n ta n tɔgɪ We cwəŋə lanyirani. Kuntu mu nmu wɔ jɔŋi ŋwɪa kalɔ na ba ti tɪn We tee ni. Ŋwɪa kam kuntu mu We bəŋi-m sɪ n ba n jɔŋi, dɪ nmu dɛɛn na zanɪ n zɪgɪ nɔn-kɔgɔ kum yigə ni n pa ba lwarɪ ni nmu tɔgɪ cɪga cwəŋə kam tɪn. ¹³ Zezi Krisi tɪtɪ dɛɛn zɪgɪ Pɔnsɪ Pilatɪ yigə ni o pa o lwarɪ ni wɔm tɔgɪ cɪga cwəŋə kam mu. A nan lagɪ a ta dɪ nmu Zezi yigə ni, didaani We dɪlɔ na pai wɔŋo dwi maama ŋwɪa tɪn yigə ni, ¹⁴ ni n manɪ sɪ n sɛ cɪga kam kuntu sɪ n yi yagɪ-ka dɪ finfin dɪ, sɪ nɔɔn-nɔɔnu yi wani o na n wɔ-lɔŋɔ o ta, sɪ ku vu ku yi dɛ dɪm dɪbam Yuutu Zezi Krisi na wɔ joori o ba tɪn. ¹⁵ Manɪa kalɔ na manɪ tɪn na yia, Wɔpɔlo Tu Baŋa-We dɪlɔ yirani na yi dam-fɔɔɔ tu tɪn laan wɔ pa Zezi Krisi joori o ba. We mu yi pwa maama Pɛ dɪ yum tiinə maama Yuutu. ¹⁶ Dɪntu yirani mu ŋwɪ manɪa kalɔ na ba jɪgɪ pulim dɪ gurim tɪn. Dɪ nan zɔuri pooni dɪlɔ na tiini dɪ daga tɪn wɔni mu, yi nɔɔn-nɔɔnu bɑ wani o twe da. Nɔɔn-nɔɔnu tɛrə o na nɛ-Dɪ, yi nɔɔn-nɔɔnu nan daa ta bɑ wani o na-Dɪ. Dɪntu mu manɪ tɛrə dɪ zulɔ dɪ dam dɪlɔ na ba ti tɪn. Amina.

¹⁷ Ku na yi balu na yi nadunə lɔgɔ kuntu baŋa ni tɪn, n manɪ sɪ n kaani-ba sɪ ba yi taa bɔŋɪ kamunni ba pa ba tɪtɪ. Ba wɔ manɪ sɪ ba tɪgɪ ba jɪjɪgɪru tɪm, bɛŋwaani tɪ nyɪ dɪ vii mu. Ba nan manɪ sɪ ba kwe ba wɔbɔŋa maama ba pa We mu, bɛŋwaani dɪntu mu yəni Dɪ pa dɪbam wɔŋo maama yi ku yi dɪbam, sɪ dɪ taa jɪgɪ wɔpɔlo dɪ dɪ ywəni. ¹⁸ Kaani-ba sɪ ba taa ki lanyirani, sɪ ba tɪtɔŋ-ŋɔna ji ba nadunni, sɪ ba taa jɪgɪ wɔ-yɔŋo sɪ ba taa ma ba wənu tɪm ba zəni daani. ¹⁹ Ba na ki kuntu, ku bɪrɪ ni ba tɪŋi ba nadunni cɪga cɪga mu ba pa ba tɪtɪ jwa ŋwaani, yi kɔvɔ pa ba na ŋwɪa kalɔ na yi cɪga tɪn We tee ni.

²⁰ A bu Timoti, fɔgɪ n ta n nii kulɔ maama We na kwe Dɪ ki nmu jɪŋa ni tɪn baŋa ni. Ja n tɪtɪ didaani wənu tɪlɔ nɔɔna na bɔŋɪ ni tɪ yi yi-pɔru yi tɪ dai tɪn. Tɪntu mu yi bɪtar-yɔɔru tɪlɔ na ba wəli We cwəŋə tɪn didaani taana yalɔ na ba jɪgɪ kuri tɪn. ²¹ Nɔɔna badaara mu wura ba na pai ba jɪgɪ yi-pɔru kum kuntu, yi ku laan pa ba ywəri We cwəŋə kam wɔni.

We wɔ pa abam yu-yɔŋo.

**Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni o pa
TIMOTI
o ki bile tun**

**Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni o pa Timoti o ki
bile tun na bri dɔbam kɔlɔ tun mu tuntu**

Pooli na pɔpɔni tɔnɔ kuntu o pa Timoti manja kalɔ ni tun, o wɔ pɔna digɛ ni mu Rom ni. Kɔ deen cana zanzan ku pa-o (2:9), yi nɔɔn-nɔɔnɔ tɛrɛ o na zɛn-o (4:16).

Pooli nɔwɛ kam laan na tɔwɛ ka tiim jɛgɛ tun, o ma kwe wɔlɔ na tɔgɛ did-o o tɔnɔ yi o so-o lanyirani tun.

Pooli de yigɛ o ki Wɛ le Timoti nɔwaanɔ. O laan ma kaani Timoti si o taa zigi kɛnkɛn si o taa kwaani o tɔnɔ Wɛ titɔnɔ yam lanyirani, di nɔɔna na manɔ ba yaar-o Wɛ titɔnɔ yam nɔwaanɔ di (1:1—2:13).

Pooli ta ma kaan-o si o ci nɔɔna balɔ na magɛ kantɔgɔ kafɛ yi ku ba zani Wɛ titɔnɔ yam tun. O ma ta di Timoti si o lwani wɔm kikiɛ na yi te tun, si o taa tɔgɛ ciɔga di wɔ-didɔba di sono di wɔ-zuru, si o yi swe zaasum-nɔm didɔ o na nɛ tun (2:14—4:5).

Tɔnɔ kum tiim ni o laan ma bri o titi na yaari te di Wɛ na zɛn-o te tun (4:6-18).

1 Amɔ Pooli na yi Zezi Krisi tintɔnɔ tun mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu a pa nmu Timoti. Wɛ titi mu kuri-ni di DI wɔbɔnɔ si a taa yi DI tintɔnɔ, si a pa nɔɔna lwarɔ ni Wɛ goni ni si DI pa-ba nɔwɛ, ba na nɔwɛ di Zezi Krisi tun nɔwaanɔ. 2 Nmu Timoti yi a bu-sono mu.

Dɔ Ko Wɛ di di Yuutu Zezi Krisi wɔ pa nmu yazurɛ di yu-yonɔ, yi DI daari DI duri nmu nɔwanɔ.

Pooli na ki Wɛ le yi o pa Timoti na baari te tun

3 Amɔ nan ki Wɛ didɔ a na tɔnɔ a pa-DI yi a ye a bɔcari ni ni ku lamma tun le, ni a nabaara bam di deen na tɔnɔ ba pa-DI te tun. A maa yɛni a loori-DI manɔ maama wɛa di titi, yi a guli nmu gulɛ a Wɛ-loro kum wɔni. 4 A guli nmu yi-na bam wɔnɔ dɔbam na pwe da-tee ni manɔ kalɔ tun. Kuntu nɔwaanɔ mu a tiini a lagɛ si a joori a ba a na nmu, si a wani a taa jigi wɔpɔlo lanyirani. 5 Amɔ wɔ swe ni n ki n wɔ-didɔba di Zezi ciɔga ciɔga, ni n nu-nakwɛ Loyisi di n nu Yunisi di deen na jigi wɔ-didɔba di Zezi te tun. A ye lanyirani ni nmu di yi kuntu mu. 6 Kuntu nɔwaanɔ mu a lagɛ si n guli a deen na danɔ a jia nmu banɔ ni yi Wɛ pa nmu zɛnɛ yalɔ tun. Nan fɔgɛ n nii pɛɛri dɔm kuntu banɔ ni, si n ta n ma n tɔnɔ Wɛ titɔnɔ yam lanyirani. 7 Benɔwaanɔ di daa bɔ ta kwarɔ fɔni, Wɛ na zani dɔbam di DI Joro kum tun nɔwaanɔ. Kuntu mu paɔ di jigi baari di sono, yi di wai di titi di jaana.

8 Yi ta n kwarɔ cavura si n ta di Yuutu Zezi ciɔga kam n bri nɔɔna. Yi pa fɔni zɔ-m di ba na ki amɔ pɔna digɛ ni Zezi ciɔga kam nɔwaanɔ tun. Ku nan manɔ si n di sɛ yaara mu Wɛ kwɛr-ywɛnɛ kam zaasum dɔm nɔwaanɔ. Wɛ wɔ pa-m baari yaara yam wɔni. 9 Dɔntɔ mu vri dɔbam yi DI bɛni dɔbam si di taɔ yi DI nɔɔna, si ku dai dɔbam titɔnɔ-nɔna nɔwaanɔ. Ku yi DI titi mu manɔ DI li wɔbɔnɔ ku loori lɔgɔ pulim, si DI pa di tɔgɛ Zezi Krisi nɔwaanɔ di na vrim zaani. 10 Wɛ laan mu nan pɛ di na DI zaani dɔm kuntu di Vɔrvɔ Zezi Krisi na tu lɔgɔ banɔ tun nɔwaanɔ. Wɔntɔ mu cɔgɛ tɔni dam,

yi o daari o tɔgi We kwɛr-ywɛnɛ kam nɔwaani o pa dɪ lwarɪ nɪ dɪ wɔ na nɔwa kalɔ na bɔ ti tun We tee nɪ.

¹¹ We nan mu pe a ji DI tintɔnɔ sɪ a taa tɔɔl DI kwɛr-ywɛnɛ kam kɔntɔ, sɪ a brɪ nɔɔna DI cɪga kam. ¹² Ku yi kɔntɔ nɔwaani mu a nɛ yaara yam kɔntɔ. A nan ba kwari cavura. Bɛnɔwaani amɔ ye nɪ a kɪ a wɔ-dɪdɔa dɪ Zezi mu, yi a ye nɪ wɔntɔ wɔ wani o nii kɔlɔ maama We na kwe DI kɪ a juɔa nɪ tun baɔa nɪ, sɪ ku taa ve de dum o na wɔ joori o ba tun.

¹³ Nan fɔgi n ta n tɔgi cɪga kalɔ a na maɔi a brɪ nmu tun sɪ n ma n zaasi nɔɔna, sɪ n kwari n ta n jigi wɔ-dɪdɔa dɪ sono n na nɔwɪ dɪ Zezi Krisi tun nɔwaani. ¹⁴ Fɔgi n ta n nii cɪga kalɔ We na kwe DI kɪ nmu juɔa nɪ tun baɔa nɪ dɪ We Joro kɔlɔ na nɔwɪ dɪbam wɔntɔ tun dam, sɪ nɔɔn-nɔɔntɔ yi cɔgi-ka.

¹⁵ Nmu maɔi n ye nɪ We nɔɔna balɔ maama na zɔɔri Azi tunɪ dum nɪ tun joori amɔ kwaga nɪ, ku wɛli dɪ Fizɛɛli dɪ Ermɔzɛnɪ. ¹⁶ We nan wɔ duri Onisifɔɔri dɪ o sɔɔɔ tiinɛ maama nɔwaɔa, bɛnɔwaani wɔntɔ mu yɛni o paɪ a jigi wɔ-zuru. Ba na kɪ-nɪ pɪna digɛ nɪ tun, o wɔ kwari cavura sɪ o zɛni-nɪ. ¹⁷ O nan na tu o yi Rom maɔa kalɔ tun, o tiini o kwaanɪ o beeri amɔ je mu taan, yi o laan ba o na-nɪ. ¹⁸ We nan wɔ duri o nɔwaɔa sariya de dum nɪ. Nmu maɔi n ye lanyiranɪ Onisifɔɔri na tiini o zɛni amɔ te Efɛzi nɪ tun.

2

Zezi Krisi tintɔn-ɔɔm na maɔi sɪ o taa yi te tin

¹ A bu Timoti, ta n zɪgi kɛnkɛɔ Zezi Krisi na pe nmu yu-yoɔo yi n nɔwɪ dɪd-o tun nɔwaani. ² Cɪga kalɔ maama a na yɛni a brɪ nmu nɔn-kɔɔo kɔm maama yigɛ nɪ tun, n dɪ ma-ka n brɪ nɔɔna balɔ na tɔgi cɪga tun, sɪ ba dɪ daa wani ba maa brɪ nɔɔna badonnɛ ba wɛli da.

³ Nmu na tunɪ n pa Zezi Krisi tun, n maɔi sɪ n dɪ se yaara mu, nɔnɛnɪ pamaɔn-ɔɔm na se yaara te tun. ⁴ Nɔɔntɔ na yi pamaɔnɔ yi o lagɪ sɪ o poli o yuutu wɔ, o daa wɔ maɔi sɪ o taa kɪ wɛnɔu tɪlɔ na daɪ pamaɔna tintɔɔa tun. ⁵ Ku ta nyɪ dɪ nɔɔntɔ na kwaanɪ o duri o dɪ yigɛ te tun mu. O na maɔi o duri o dɪ yi o wɔ de durim dum cwɛnɛ cɪga cɪga, ba bɔ pa-o yigɛ tu pɛeri dum. ⁶ Ku ta nyɪ dɪ nɔɔntɔ na yi valɔ yi o tiini o tunɪ te tun mu. Wɔntɔ mu maɔi sɪ o da yigɛ o na o wɔ-vaalɔ tum biɛ. ⁷ Bɔnɪ n nii a na te kɔlɔ tun. Dɪ Yuutu Zezi wɔ pa n lwarɪ wɔɔo maama kuri n ti.

⁸ Ta n guli Zezi Krisi na yi Pɛ Davidi dwi tun gulɛ. Wɔntɔ mu bi o yagi tɔntɔ, nɪ kwɛr-ywɛnɛ kalɔ a na yɛni a tɔɔl tun na brɪ te tun. ⁹ Amɔ na tɔɔl We kwɛr-ywɛnɛ kam kɔntɔ tun mu pe a wɔ yaara wɔntɔ, yi ba vɔ-nɪ dɪ capɔntɔ nɪ a yi nɔwɪntɔ mu te. Ba nan bɔ wani ba cɪ We kwɛrɛ kam sɪ ka yi jagɪ. ¹⁰ Kɔntɔ nɔwaani mu a se yaara dwi maama, sɪ ku wani ku wɛli nɔɔna balɔ We na kuri sɪ ba taa yi DI nɔɔna tun, sɪ ba tɔgi Zezi Krisi nɔwaani ba na vɔm dɪ zulɛ yalɔ na bɔ ti tun.

¹¹ Taani dɪlɔ a na lagɪ a ta tun yi cɪga mu:

Dɪ na tɔgi dɪ Zezi dɪ tɪ,
dɪ ta wɔ tɔgi dɪd-o dɪ na nɔwa.

¹² Dɪ na fɔgi dɪ zɪgi kɛnkɛɔ cam wɔntɔ,
dɪ wɔ tɔgi dɪd-o dɪ dɪ paari.

Dɪ nan na vɪ-o,
o dɪ wɔ vɪn dɪbam mu.

¹³ Dɪbam nan na maɔi dɪ ba jɔgi cɪga,
wɔntɔ ta yi cɪga tu mu,

berɛwaani wɔm ba joori o kwani o ni.

Dí na wó ta tɔŋi te sí kɔ poli Wɛ wɔ tɔn

¹⁴ Ta n guli amɔ zaasum dum n bri Zezi nɔɔna bam, sí n daari n kaani-ba lanyirani dɛ Wɛ yiri, sí ba yi taa magi kantɔɔ kulu na ba jigi kuri tɔn bitari banja ni, sí kɔ cɔgi balɔ dɛ na cɔgi tɔn wɔbɔŋa mu. ¹⁵ Kwaani n tɔŋi dɛ yawala sí kɔ poli Wɛ wɔ, sí cavura yi ja-m DÍ yigɛ ni dɛ kulu n na tɔŋi tɔn, sí n kwaani n ta n bri nɔɔna Wɛ cɔga kam lanyirani.

¹⁶ Ja n titi dɛ bitar-yɔɔru tɔlɔ na ba wɛli Wɛ cwɛŋɛ tɔn. Balɔ na ŋɔɔni-sɔ tɔn paɪ nɔɔna fɔgi ba joori ba manɔ kwaga ni mu Wɛ cwɛŋɛ kam wɔni.

¹⁷ Ba na kari ba bri wo-yɔɔru tum kuntu tɔn, tɔ wó lonɔ tɔ jagi je maama, ninɛɛni nɔɔnɔ na jigi nasincɔɔ yi kɔ woori kɔ wɛli da te tɔn. Yimene dɛ Fileti mu tɔgi ba wɔ nɔɔna bam kuntu wɔni. ¹⁸ Ba tusi cɔga cwɛŋɛ kam wɔni yi ba te ba wɔ, Wɛ daa bá bi nɔɔna DÍ pa ba yagi tɔwɔni, sí twa biim manɔ kɔ kɛ. Ba zaasum dum kuntu ma pa balɔ na se Wɛ tɔn badonnɛ wɔbɔŋa joori ya lani. ¹⁹ Kɔ daari balɔ na yɔɔri ba tɔgi Wɛ cɔga kam tɔn wɔbɔŋa ba zai. Bantɔ nyi dɛ digɛ kuri mu Wɛ na fɔgi DÍ cwi lanyirani. Kuri dum kuntu ba gɔɛ, yi kɔ pɔpɔni da kɔ wɔ:

«Dí Yuutu wɔm ye balɔ na yi o nɔɔna tɔn.»

Kɔ ta pɔpɔni kɔ wɔ:

«Wɔlɔ maama na se ni o yi dí Yuutu wɔm nɔɔnɔ tɔn manɔ sí o yagi kɛm-balwaarɔ mu.»

²⁰ Kɔ nyi dɛ sɔ-fɔɔ wɔni kabɛli dɛ zwi dwi tɛri tɛri na wɔra te tɔn mu. Sidonnɛ yi can-na mu ba me ba ki, dɛ sɛbu-sɔŋa. Sintɔ yi lɔnni nyim mu. Sidonnɛ maa yi de naa dɔɔɔ mu ba me ba ki, yi ba mai sintɔ mu ba tɔŋa. ²¹ Kɔ bri ni, nɔɔnɔ na jigi o titi dɛ wo-yɔɔru tum kuntu, kɔ tu wó ta yi lɔnni nyim mu Wɛ tee ni. O yi wɔlɔ na kwe o titi o ki o yuutu wɔm juna ni yi o jigi kuri o pa-o tɔn mu. O manɔ sí o taa tɔŋi titɔŋ-ŋuna yalɔ maama o yuutu wɔm na lagi tɔn mu. ²² Kuntu tɔn, cɔ n titi dɛ kɛm-yɔɔru tɔlɔ nɔɔnɔnɔ wɔbɔŋa na yɛni ya zɔwɔ tɔn, sí n daari n kwaani n tɔgi cɔga cwɛŋɛ dɛ wɔ-didwa dɛ sono dɛ wɔ-zuru, sí n ta n tɔgi dɛ balɔ bicara na lana yi ba se ni ba yi dí Yuutu wɔm nɔɔna tɔn.

²³ Fɔgi n cɔ n titi dɛ jwɛri kantɔɔ kulu na ba jigi kuri tɔn. Berɛwaani nmu ye ni kɔ tui kɔ guri dɛ najara mu. ²⁴ Nɔɔnɔ wɔlɔ nan na yi dí Yuutu wɔm tɔntɔŋnɔ tɔn wɔ manɔ sí o taa yi najajarɔ. O manɔ sí o taa nɔgi nɔɔna maama lanyirani, sí o daari o bri-ba cɔga dɛ wɔ-zuru. ²⁵ O nan manɔ sí o zaasi balɔ na vin Wɛ cɔga kam tɔn dɛ wɔ-bono mu, sí kɔ wai kɔ ki sí Wɛ pa ba lani ba wɔbɔŋa sí ba joori ba se DÍ cɔga kam. ²⁶ Kuntu tɔn, ba swan laan wó joori yi ba want ba vri ba titi sutaani juna ni, dɛ ya na jaani-ba ni cikɔ te yi dɛ pa ba ki dɛ wɔbɔŋa na lagi te tɔn.

3

Lɛɛru na wó ba lɔgu banja tiim manja ni te tɔn

¹ Ta n ye ni lɔgu tiim manja ni lɛɛru zanzan wó ba lɔgu banja. ² Kantɔ manja kam ni nɔɔna wó ta wɔra ba na lagi wɛɛnu ba titi zɛnɛ yirani má ŋwaani, yi baá ta yi sɛbu-swɛn-nyina dɛ kamun-nyina, yi baá ta tee ba tɔ. Nɔɔna wó ta twi daani yi ba ba se ba tiinɛ niɛ, yi ba bá zuli balɔ na ki-ba lanyirani tɔn. Baá ta yi nɔɔn-balwaarɔ yi ba ba nɔgi wɔŋɔ kulu na yi Wɛ nyim. ³ Nɔɔna bá ta soe daani, yi ba bá ta jigi da-ŋwanja. Baá ta yi bɔbari-nyina yi ba ba lagi sí ba ja ba titi, baá ta yi wɔ-lɔn-nyina, yi

baá ta culi wænu tilv na lamma tún. ⁴ Nõona wó ta tusi ba cilonnæ, yí ba bá ta zuri ba yíra dí lwarim kæm. Baá ta magi ba nyõona ba bri ba titi kamunni. Baá ta soe ba wubunja wænu ba dwe Baŋa-We. ⁵ Nõona bam kuntu wó ta kí ní ba tógi We ciga kam mu te, yí We dam nan tæri ba tee ní. Fõgi n cí n titi dí nõona bam kuntu.

⁶ Nõona bam kuntu badaara yæni ba sægi ba zõuri sam mu ba ganí kaana balu na yí ka-kaye tún ba pa ba wubunja cõga. Kaana bam kuntu wó cõgi dí ba kæm-balwaaru zanzan, yí ba wubunja pai ba tógi woŋo kulv maama ba fra na zó tún. ⁷ Kaana bam kuntu tiini ba kwaaní ba zaasí mu manja maama, yí ba nan ba fõgi ba lwarí ciga. ⁸ Nõona bam kuntu kæm dím nyí dí Zanesí dí Zambresí deen na vín Moyisi ní fanja fanja te tún mu. Ba dí vín We ciga kam mu. Ba jigí wubun-balwaaru mu, yí ba We tógim dím yí kafé. ⁹ Ba nan daa bá waní ba vu yigõ dí ba gana yam. Beŋwaaní nõona maama wó ba lwarí ba jwærim dím jaja, níneeni kú deen na kí Zanesí dí Zambresí te tún.

We ciga kam na jigí zænã lanyiraní te tún

¹⁰ Kú nan na yí nmú Timoti, n manjí n ye amú zaasim dím dí a nywia dí a wubunja na yí te tún. Nmú nan ta ye a na jigí wó-dídva dí We te tún, yí n ta ye a na jigí wó-zuru dí sono dí pu-dia dí te tún. ¹¹ Nmú nan ta ye nõona na bæesí-ní yí a yaari te tún. Nmú ye wænu tilv maama na kí amú Antõsú ní dí Yikon dí Lisitri ní, yí dí kú dí, a ta wó yagi We ciga kam. Dí Yuutu wóm nan mu vri-ní yaara yam kuntu maama wóní. ¹² Kuntu, balv maama na lagí sí ba taa tógi Zezi Krisi dí ciga tún dí wó na bæesim. ¹³ Kú daari, kú na yí nõn-balwaaru dí kampin-nyina bam, bantú lwarim dím wó tiini dí puli kú ja gaali. Baá ta ganí nõona, yí baá ganí ba titi dí.

¹⁴ Kú daari kú na yí nmú, yõori n ta n tógi ciga kalv nmú na manjí n lwarí yí n kí n wó-dídva dí ka tún, beŋwaaní nmú ye balv deen na bri-m wænu tum kuntu tún wó lanyiraní. ¹⁵ N biini ní mu n manjí n ye We tónõ kóm na bri kulv tún. Zaasim dím kuntu wó waní dí vuri-m yí n na swan yalv na wó pa n na vrim, n na kí n wó-dídva dí Zezi Krisi tún nywaaní. ¹⁶ Kulv maama na pupõni We tónõ kóm wóní tún, kú yí We Joro mu pé díbam yí kú jigí kúri kú pa díbam, sí kú taa bri nõona ciga, naa kú bri-ba ní ba tusi, naa kú kwe-ba sí ba da cwæŋæ, naa kú zaasí-ba ba na wó ta tógi ciga cwæŋæ te tún, ¹⁷ sí díbam balv na yí We nõona tún laan yõori dí manjí fasi, sí dí taá tõi tõi titõŋ-nyina dwi maama.

4

Timoti na manjí sí o tõi dí ciga te tún

¹ Timoti, a lagí a ta nmú We dí Zezi Krisi yigõ ní, sí n kwaaní n ta n tóoli kwær-ywæŋæ kam. Zezi mu yí wulv na wó ba o dí nanõna dí twa maama sariya tún. Oó joori o ba o dí paari nõona titari ní. ² Kuntu, n manjí sí n ta n tóoli We kwær-ywæŋæ kam. Nõona na cõgi naa ba zí ba cõgi dí, sí n ta n kwaaní n bri-ba We ciga kam. Nan pa ba lwarí ní ba tusi mu sí ba joori ba tógi cwæŋæ, sí n kaani-ba, sí n daari n pa ba taa jigí baari, sí n ta n bri-ba lanyiraní dí wó-zuru zanzan. ³ Beŋwaaní manja wó ba, yí nõona daa bá se ba taa cõgi zaasim dílv na yí ciga tún. Ba laan wó daari ba taa tógi ba titi wubunja na lagí te tún mu, yí baá kikili vwan karanyina tiinæ zanzan sí ba taa bri-ba wænu tilv maama ba na lagí sí ba taa ní tún.

⁴ Ba laan wó sín ba zwa sí ba yí taa cõgi We ciga kam, yí ba daari ba se

nabiinə sɪnsɪwəh sɪlɪ nɪ bə jɪgɪ kʊri tɪn. ⁵ Kʊ daari nmu nan manɪ sɪ n ja n tɪtɪ mʊ wəənu maama wɔni. Vɔ n wɔ yaara wɔni. Kwaani n ta n tɔŋɪ sɪ n pa nɔɔna lɪwari Wɛ kwəɾ-ywəŋə kam. Tɪtɔŋɪ dɪlɪ maama Wɛ na kɪ nmu jɪŋa nɪ tɪn, sɪ n tɔŋɪ-dɪ lanyɪranɪ.

⁶ Kʊ nan na yɪ amʊ, amʊ ŋwɪa kam nɪ nɪ ba na logɪ mun-na ba ma kɪ kaanum te tɪn mʊ. Kʊ lagɪ kʊ ta nɪ manɪ kam yɪə sɪ a vu Wɛ te. ⁷ A na tɔŋɪ a pa Wɛ te tɪn nɪ dɪ a kwaani a duri sɪ a dɪ yigə mʊ te. Amʊ kwaani mʊ a pɪni a tɪtɪ a duri taan a vu a yɪ kweelim je, yɪ a daa ta wɔ yagɪ Wɛ cɪga kam. ⁸ Kɔntʊ tɪn, amʊ pɛɛri laan tigi Wɛ tee nɪ dɪ cəgi-nɪ. Dɪ Yuutu Zezi mʊ yɪ wɔlɪ na wɔ tɔgi cɪga o ma dɪ nabiinə taan tɪn. O ma wɔ kwe a pɛɛri dɪm kɔntʊ o pa-nɪ sariya dɛ dɪm nɪ. Kʊ nan dai amʊ yɪranɪ mʊ o o pa pɛɛri dɪm kɔntʊ. O o pa balɪ maama dɪ na so-o yɪ ba jɪgɪ tɪna nɪ o o jɔri o ba tɪn mʊ.

⁹ Nan kwaani lanyɪranɪ sɪ n ba amʊ te lɪla. ¹⁰ Bɛŋwaani Demasɪ yagɪ amʊ, o fra na tiini ya zʊ zɪm lɔgʊ banɪ wɔ-yɔɔrʊ tɪm tɪn ŋwaani, yɪ o daari o vu Tesaloniki mʊ. Kresan ma ke Galati. Titi dɪ ma ke Dalumati. ¹¹ Luki yɪranɪ mʊ wɔ a tee nɪ. Nmu nan na maa n bɪna, sɪ n pa Mariki tɔgi o ba, bɛŋwaani wɔntʊ wɔ wanɪ o wəli-nɪ dɪ Wɛ tɪtɔŋa yam. ¹² Kʊ daari amʊ tɔŋɪ Tisiki Efɛɛzi nɪ mʊ. ¹³ Nmu na maa n bɪna, sɪ n kwe a gɔɔ kum a na yagɪ Trʊasi nɪ Karɪpusi tee nɪ tɪn n ja n ba, dɪdaani twaanʊ tɪm dɪ, kʊ na dwe didɪ vara twaanʊ tɪlɪ ba na pupɔni tɪ wɔni ba pri tɪn.

¹⁴ Alesandri wɔlɪ na yɪ yarɔ tɪn tiini o kɪ amʊ lɪwarɪm kʊ ja gaalt. Dɪ Yuutu wɔm nan wɔ pa o na cam o kənə yam kɔntʊ ŋwaani. ¹⁵ N dɪ nan cʊ n tɪtɪ did-o, bɛŋwaani o kwaani sɪ o cɔgi dɪbam na yəni dɪ bɪri cɪga kalɪ tɪn mʊ.

¹⁶ Manɪ kalɪ a na pulɪ sɪ a tɔlɪ a taani dɪm sariya yam jəgə kam nɪ tɪn, nɔɔn-nɔɔnʊ wɔ tu o zɪgɪ amʊ kwaga nɪ. Ba maama duri mʊ ba daari amʊ yɪranɪ. Wɛ nan yɪ kwe ba taalɪ kɔntʊ ŋwaani. ¹⁷ Dɪ Yuutu wɔm nan mʊ zəni-nɪ, yɪ o pa-nɪ dam yɪ a ma wanɪ a tɔɔlɪ Wɛ kwəɾə kam, yɪ dwi-ge tiinə maama ni-ka. Kɔntʊ tɪn, Wɛ mʊ vrɪ amʊ tɔbni jɪŋa nɪ Dɪ yagɪ. ¹⁸ Dɪ Yuutu wɔm nan wɔ vrɪ amʊ wɔ-lwaanʊ maama wɔni, yɪ o daari o ja-nɪ o vu o zʊ Wɛ paari dɪm wɔni dɪ yazurə. Wɔntʊ mʊ manɪ dɪ zulə manɪ maama. Amina.

Tiim kwərə

¹⁹ Jɔɔni Prisili dɪ Akwila n pa-nɪ, dɪdaani Onisifɔɔri dɪ o sɔŋɔ tiinə bam maama. ²⁰ Erasiti manɪ Korenti nɪ mʊ. Kʊ daari amʊ yagɪ Trofim Mileti nɪ, o na ba jɪgɪ yazurə tɪn ŋwaani.

²¹ Kwaani n kɪ lɪla n ba kʊ loori waarɔ mumanɪ. Yubulusi dɪ Pudani dɪ Linusi dɪ Kloodia dɪ dɪ ko-biə bam maama jɔɔni-m lanyɪranɪ.

²² Dɪ Yuutu wɔm wɔ ta wɔra dɪ nmu.

Wɛ wɔ pa abam yu-yɔŋɔ.

Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni o pa TITI tun

Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni o pa Titi tun na bri dɔbam kɔlɔ tun mu tuntu

Titi yi Zezi karabu mu o na dai Zwifu. O deen togi di Pooli o tuni We tutɔja yam. Manja kalɔ Pooli na pɔpɔni tɔnɔ kontu o pa-o tun, o wo Kreti ni mu, me o na manɔ si o nii Zezi nɔɔna bam banja ni si wonjo maama taa yi lanyirani tun.

Pooli de yigə o bri WE nɔɔna yigə tiinə na manɔ si ba taa yi te tun (pɔɔrim 1).

O ma ta bri Titi, o na wɔ kwe WE nɔɔna bam dwi təri təri te tun, kɔ na yi nankwin di kazina (si bantɔ di zaasi ka-dɔnnɔ tum), kɔ na yi bu-dɔnnɔ di gambe maama (pɔɔrim 2).

O laan ma bri WE nɔɔna bam na manɔ si ba taa ki te tun, si ba wani ba taa zɔɔri daani di ywəni, si kantɔgɔ di kampwara yi zɔ ba titari (pɔɔrim 3).

¹ Amu Pooli wɔlɔ na yi WE gamba-sono di Zezi Kresi tintɔɔnɔ tun mu pɔpɔni tɔnɔ kontu si a pa nmu Titi. We mu pe si a pa balɔ DI na kuri si ba taa yi DI nɔɔna tun taa jigi wu-didwa di DI, si ba kwəri ba lwarɔ DI ciga kam. Ciga kam kontu nan mu pai nɔɔna ŋwi ni WE na lagu te tun, ² si ba wani ba taa jigi tuna ni baɔ na ŋwia kalɔ na ba ti tun WE tee ni. Ku na loori lɔgɔ pulim tun, mu WE manɔ DI go ni si DI pa dɔbam ŋwia kam kontu, yi DI ba kwanɔ DI ni. ³ Ku daari ka manja kam na yi tun, WE ma pa di lwarɔ DI taani dum kontu kuri jaja. Ku yi kwərə kam kontu mu WE na yi dɔbam Vɔrnɔ tun pe amu ni si a taa tɔɔli a bri nɔɔna.

⁴ Nmu Titi yi nuneɛni amu titi bu mu te, di maama na jigi wu-didwa di Zezi tun ŋwaani.

Di Ko WE di di Vɔrnɔ Zezi Kresi wɔ pa nmu yazurə di yu-yonjo.

Zezi kɔgɔ kɔm nakwa na manɔ si ba taa yi te tun

⁵ Amu deen na yagi nmu Kreti ni tun, kɔ yi si n kwaani n ki wənu tɔlɔ na daari si n ki tun mu. Zezi nɔɔna bam na wɔ tu kɔlɔ maama ni tun, si n li nakwa tiinə da, nuneɛni a na manɔ a ta di nmu te tun. ⁶ Nmu na li nɔɔnɔ wɔlɔ tun, o manɔ si o taa yi wɔlɔ nɔɔna na bá ta jigi o yira taani tun mu. O nan manɔ si o taa jigi kaani didwa yirani mu. Ku manɔ si o bie di se WE, si ba yi taa yi nɔn-kaye di bani-nyina. ⁷ Bɛŋwaani ku manɔ si wɔlɔ na nii Zezi nɔɔna bam tun taa yi wɔlɔ nɔɔna na bá ta jigi o yira taani tun mu, WE na ki DI nɔɔna bam wɔntɔ jɔŋa ni tun ŋwaani. O wɔ manɔ si o taa yi biyiri-nyim, naa nɔɔnɔ wɔlɔ bani na lumma tun, naa sa-nyɔɔru naa najajaru, naa wɔlɔ na ki kampinə si o ma na wənu tun. ⁸ Ku nan manɔ si o taa yi nɔɔnɔ wɔlɔ na jeeri vərə lanyirani tun. O manɔ si o taa yi nɔn-ɔɔm wɔlɔ na cu o titi yi o togi WE di ciga yi o wat o titi o jaana tun. ⁹ O manɔ si o yɔɔri o taa togi taani dilɔ na yi ciga, ni dɔbam na manɔ di bri abam te tun. Kontu, oó wani o bri nɔɔna badonnə si ba taa togi WE ciga kam kontu, yi o daari o pa balɔ na vin WE ciga kam tun lwarɔ ni ba tusi mu.

¹⁰ Bɛŋwaani bani-nyina zanzan mu wɔ abam tee ni, ba na yəni ba ŋɔɔni bitari sɔlɔ na ba jigi kuri tun ba ma ganɔ nɔɔna. Ba zanzan mu yi balɔ na tiini ba se ba Zwifə bam cullu tum tun. ¹¹ Abam nan manɔ si á pa ba pu

ba niə mu di ba zaasum dum kuntu, bejwaani ba zaasum dum yəni di pa nɔɔna di ba soŋo tiinə maama mu tusi We cwəŋə kam wɔni. Ba yəni ba bri kulɔ na wu manɔ si ba bri nɔɔna tun mu, ba ma ganɔ-ba ba jonɔ səbu. ¹² Kreti tiinə bam titi yiyən-yeenu deen mu tagi o wi: «Kreti tiinə yəni ba fo vwan mu maŋa maama. Ba nyi di vari-balwaarɔ mu te, yi ba ta yi yawɔri-nyina di nɔn-kwəəlu di.»

¹³ O nan na tagi kuntu tun, ku yi ciga mu o taga. Kuntu ŋwaani mu n manɔ si n tiini n kaani Kreti tiinə bam, si ku pa ba yɔɔri ba taa tɔgi We ciga kam lanyirani, ¹⁴ si ba daa yi se Zwifə bam sunswali silu na ba jigi kuri tun, naa ba se nabiinə titi wɔbɔŋa callu tum ba na yagi ciga kam yi ba daari ba tɔgi tun. ¹⁵ Wɔɔɔ maama na jigi wu-ponɔ tun, kulukulu ba jigi digiru wɔntu tee ni. Ku daari wɔɔɔ na vin We yi o ba jigi wu-ponɔ tun, kulukulu tɔɔ ku na lana wɔntu tee ni. Kuntu tu wɔbɔŋa cɔgi mu, yi o daa yəri kulɔ na manɔ tun. ¹⁶ Nɔɔna bam kuntu donnə nan te ba wi, ba ye We mu, yi ba titɔŋa laan yagi ya ba tɔgi We wɔbɔŋa. Ba yi bant-nyina mu, yi ba tiini ba ki lwarim ku ja gaali. Ba wari kulɔ na lana tun ba ki.

2

Zaasim dilɔ na yi ciga yi di wəli nɔɔna tun

¹ Ku daari ku na yi nmu Titi, ta n bri nɔɔna bam kulɔ na manɔ di ciga zaasum dum tun. ² Nmu manɔ si n bri nankwin si ba taa yiri ba titi mu, si ba kwəri ba taa yi balu nɔɔna na nigɔ-ba tun, si ba taa cu ba titi, si ba yɔɔri ba se Zezi di wu-didwa di sono di pu-dia.

³ Nan bri kazina si ba taa jigi ba titi si ku pa We na zulə ba tee ni, si ba yi taa yi bɔbari-nyina naa sa-nyɔra. Ba nan manɔ si ba taa kwe nɔɔna kwɔə yalu na lana tun mu. ⁴ Kuntu mu baá wani ba bri ka-bwənə ba na wu ta soe ba banna di ba biə te tun, ⁵ si ba daari ba taa cu ba titi, si ba yi taa ki digiru, si ba kwəri ba taa yi ka-yɔɔru tɔɔ na tunɔ soŋo titɔŋa lanyirani yi ba se ba banna ni tun. Kuntu, nɔɔna daa bá wani ba yáali We kwər-ywəŋə kam. ⁶ Ku zi na yi nɔn-dɔnnu, si n kwe-ba si ba di taa cu ba titi wɔŋo maama wɔni.

⁷ Ku nan na yi nmu titi, ku manɔ si n tunɔ titɔŋ-ŋuna yalu na wu bri nɔɔna si ba di tɔgi cwəŋə lanyirani tun, si n daari n bri-ba We kwərə kam lanyirani di ciga. ⁸ Pa n ni-taani taa jigi ciga, si nɔɔn-nɔɔnu yi wani o yáali-di. Kuntu wu pa dɔbam dɔna na cavura, ba daa na bá na wɔŋo si ba maa ŋɔɔni ba cɔgi dɔbam tun ŋwaani.

⁹ N daari n kwe gambe ni ku manɔ si ba se ba tiinə wɔŋo maama wɔni, si ku pa ba tiinə bam wu poli. Ba yi vin ba tiinə bam ni. ¹⁰ Ba nan wu manɔ si ba ŋɔ-ba. Ba manɔ si ba tunɔ lanyirani di ciga mu wɔŋo maama wɔni, si ku pa nɔɔna lwarɔ ni dɔbam We dilɔ na yi dí Vɔru tun zaasim dum lamma.

¹¹ Bejwaani, We pe dí lwarɔ DI sono kum na dagi zanzan te, si ku pa nɔɔna maama wani ba na vrum DI tee ni. ¹² DI ma daari DI bri dɔbam ni ku manɔ si dí yagi lwarim titɔŋa maama di lɔgu wo-yɔɔru tɔɔ dí fra na zɔɔri tun, si dí taá cu dí titi, si dí taá tɔgi ciga cwəŋə, si dí daari dí taá kwari We lanyirani lɔgu banja ni. ¹³ Ku nan manɔ si dí taá yi kuntu mu, si dí taá jigi tuna di wɔpolo, si dí cəgi Zezi Kri si o joori o ba di paari zulə. Wɔntu mu yi dɔbam We dilɔ na yi kamunu yi o yi dí Vɔru tun. ¹⁴ Wɔntu mu se o ti dɔbam ŋwaani, si o ma vri dɔbam lwarim dwi maama wɔni, si

o daari o fɔgi o kwe dí bɛcara sɪ dí taá yɪ o tɪtɪ nɔɔna, sɪ dí taá kwaanɪ dí tɔŋɪ tɪtɔŋ-ŋɔna.

¹⁵ Nan ta n brɪ nɔɔna wænnu tum kɔntɔ, sɪ n daari n kwe-ba, sɪ n kwæri n kaanɪ-ba, nɪ We na pɛ nmɔ ni sɪ n kɪ te tun. Nan yɪ sɛ sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ gooni-m.

3

We nɔɔna na manɪ sɪ ba taa yɪ te tɪn

¹ Guli n brɪ nɔɔna bam nɪ ba manɪ sɪ ba taa nɪgɪ ba tɪv kɔm yigə tiinə dɪ balɔ na yɪ dɪdɛera tɪn, sɪ ba taa sɛ ba nɪ. Ba nan manɪ sɪ ba taa tɔŋɪ tɪtɔŋ-ŋɔna dwi maama mɔ. ² Ba nan yɪ zanɪ ba twɪ nɔɔn-nɔɔnɔ, naa ba taa yɪ najajara. Kɔ manɪ sɪ ba taa zuli nɔɔna mɔ, sɪ ba daari ba taa jɪgɪ wɔ-bono dɪ nɔɔna maama.

³ Bɛŋwaanɪ dɪbam maama dɛɛn yɪ nayəri-nyuna mɔ, yɪ dí tɪsi, yɪ dí vɪn We nɪ. Dɪbam fra dɛɛn mɔ te dɪbam, yɪ dí tɔgɪ wɔ-yɔɔrɔ tɪv maama dí wɔbɔŋa na lagɪ tɪn. Dí maa yəni dí jɪgɪ pu-sɪŋa dɪ wɔ-gɔv yɪ dí culi daanɪ.

⁴ Nan dɪ kɔ dɪ, We dɪv na yɪ dɪbam Vɪrvɪ tɪn brɪ jaja nɪ Dɪ soe nabiinə lanyɪranɪ, yɪ Dɪ vrɪ dɪbam lwarɪm wɔnɪ Dɪ yagɪ. ⁵ Kɔ nan daɪ dɪbam na kɪ kəm-laarɔ tɪn ŋwaanɪ, kɔ yɪ We na yɪ ŋwanɪ tu tɪn ŋwaanɪ mɔ. Dɪ ma pa Dɪ Joro kɔm zarɪ wɔ-digirɪ tɪv na wɔ dí bɛcara nɪ tɪn, yɪ Dɪ daari Dɪ pa dɪbam wɔbɔŋ-dɔvra, sɪ dí na ŋwɪ-dɔŋa Dɪ tee nɪ. ⁶ Kɔ maa yɪ dɪbam Vɪrvɪ Zezi Krisi ŋwaanɪ mɔ We tɔŋɪ Dɪ Joro kɔm Dɪ pa dɪbam zaanɪ, ⁷ sɪ dí wantɪ dí na cɪga Dɪ tee nɪ Dɪ zaanɪ dɪm ŋwaanɪ, sɪ dí daari dí na We wɔ-laarɔ tum dí na yɪ Dɪ biə yɪ dí jɪgɪ tɪna nɪ dí wɔ na ŋwɪa kalɔ na ba tɪ Dɪ tee nɪ tɪn ŋwaanɪ.

⁸ A na tagɪ taanɪ dɪv tɪn yɪ cɪga mɔ. Kɔntɔ, a lagɪ sɪ n kwaanɪ n brɪ wænnu tum kɔntɔ lanyɪranɪ, sɪ kɔ pa balɔ na sɛ We tɪn tiini ba taa kɪ kəm-laarɔ. Kɔntɔ mɔ lana yɪ kɔ jɪgɪ kuri kɔ paɪ nɔɔna maama. ⁹ Kɔ daari n manɪ sɪ n cɪ n tɪtɪ dɪ kantɔgɔ dwi maama, kɔ na yɪ bitar-yɔɔrɔ banɪa nɪ dɪ dí kwə dwi natɔga kam banɪa nɪ dɪ Zwifə bam cullu tum banɪa nɪ, sɪ tɪ ba jɪgɪ nyɔɔrɪ tɪ yɪ kafɛ mɔ. ¹⁰ Nɔɔnɔ wɔvɔ na jaanɪ kampwara o tui nɔɔna tɪtarɪ nɪ tɪn, sɪ n kaanɪ kɔntɔ tu nɪnɛɛnɪ kuni bile te. O ta na wɔ sɛ nmɔ taanɪ dɪm, sɪ á cɪ á tɪtɪ dɪd-o. ¹¹ Bɛŋwaanɪ nmɔ ye nɪ, nɔɔnɔ na yɪ kɔntɔ dɔŋ, o daa ba lagɪ sɪ o tɔgɪ cwəŋə. O tusim dɪm mɔ brɪ nɪ o bá na bɔra We tee nɪ.

¹² A lagɪ a tɔŋɪ Aritimasɪ naa Tisiki mɔ nmɔ tee nɪ. Ba wɔvɔ na yɪ nmɔ te tɪn, sɪ n kwaanɪ n ba amɔ te hɪla Nikopolisi nɪ, bɛŋwaanɪ a hɪ wɔbɔŋa sɪ a manɪ dáanɪ mɔ sɪ waarɔ tum manɪa kɛ. ¹³ Nan kwaanɪ n wəli Zenasɪ wɔvɔ na yɪ bitar-yeenu tɪn dɪ Apolɔsɪ ba cwəŋə kam vəŋə ŋwaanɪ, sɪ n pa-ba kɔvɔ maama na muri-ba tɪn. ¹⁴ Pa dí ko-biə bam taa ye nɪ kɔ manɪ sɪ ba tiini ba kwaanɪ ba taa kɪ kəm-laarɔ mɔ, sɪ ba wantɪ ba zəni balɔ na manɪ zənə tɪn. Kɔntɔ mɔ wɔ pa ba ŋwɪa taa jɪgɪ kuri nɔɔna maama tee nɪ.

¹⁵ Dí ko-biə balɔ na wɔ amɔ tee nɪ tɪn maama jɔɔnɪ nmɔ. Jɔɔnɪ balɔ maama na sɛ Zezi yɪ ba yɪ dɪbam cilon-sonnu tɪn n pa dɪbam.

We wɔ pa abam maama yu-yoŋo.

Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni o pa FILIMON tun

Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni o pa Filimon tun na bri dibam kɔlɔ tun mu tuntu

Filimon deen yi non-kamunu mu, o na tu o ki o wo-didwa di Zezi. O yi Kolɔsi We kɔgɔ kum wo nɔɔnɔ didwa mu, o maa yi Pooli cilonɔ. Ku yi Pooli deen mu bri-o We ciga kam yi o se.

Filimon deen ma jigi gambiaa, ka yiri mu Onisim, yi o gambiaa kam duri ka viiri ka daar-o.

Pooli na wo pɔna digɛ ni maɲa kalɔ tun, mu Onisim ve o te. Pooli maa nɔɔni We taani did-o, yi o ki o wo-didwa di Zezi. Pooli laan ma tun-o si o joori o vu o yuutu wum te.

Pooli ma pɔpɔni tɔnɔ kum o pa o cilonɔ Filimon, o ma loor-o si o yagi kɔlɔ maama Onisim na ki tun o maa ce-o. Kantu maɲa kam ni, gambiaa na duri ka viiri yi ka yuutu wum na joori o na-o, o o pa ka na cam zanzan mu ku ja gaali. Pooli laan ma loori Filimon si o daa yi jon-o ni o gambiaa ma te, o laan nan taa nii-o ni o yi o ko-bu mu te Zezi Kisi nɲaani.

¹ Amu Pooli wɔlɔ na wo pɔna digɛ ni Zezi Kisi ciga kam nɲaani tun mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu, yi di ko-bu Timoti wo amu tee ni. Di pɔpɔni di pa nmu Filimon, n na yi dibam cilonɔ-sono yi n togi di dibam n tuni We titɔɲa tun mu. ² Di jɔɔni-m, yi di daari di jɔɔni di ko-bu-kana Apɔa, di Arisipi wɔlɔ na wɛli di dibam o na cam We titɔɲa yam nɲaani tun. Di daari di jɔɔni Zezi kɔgɔ kɔlɔ na yɛni ku jeeri daani nmu sonɔ ni tun maama.

³ Di Ko We di di Yuutu Zezi Kisi wɔ pa abam yazurɛ di yu-yonɔ.

⁴ Maɲa maama amu na yɛni a loori We, a guli nmu gulɛ Di yigɛ ni, yi a ki Di le nmu nɲaani. ⁵ Benɲaani amu ni ni n jigi wo-didwa di di Yuutu Zezi yi n soe We nɔɔna bam maama lanyiranɔ. ⁶ We wɔ pa nmu na jigi wɛl-dɔnɔ kɔlɔ di dibam n na ki n wo-didwa di Zezi Kisi tun pa n wanti n lwarɔ wo-laarɔ tɔlɔ maama We na ki Di pa dibam Zezi Kisi nɲaani tun.

⁷ A ko-bu-sono, nmu na soe We nɔɔna bam te tun mu pa a wo poli zanzan, yi ku pa a jigi baari, benɲaani n wɛli We nɔɔna bam yi n pa ba na baari di wɔpɔlɔ.

⁸ Kuntu nɲaani amu lagi a loori nmu si n ki kɔlɔ na maɲi si n ki tun mu. Amu ya jigi cwɛɲɛ si a da Zezi Kisi nɲaani a pa nmu ni, si n lwarɔ n na wɔ ki kɔlɔ tun. ⁹ A nan lagi si a loori-m di sono mu. Amu Pooli wɔlɔ na yi nankwian yi ba ki-ni pɔna digɛ ni lele kuntu Zezi Kisi ciga kam nɲaani tun, ¹⁰ a lagi a loori-m nmu gambiaa Onisim nɲaani mu. A na wo pɔna digɛ ni tun, o tu amu te, yi a bri-o We ciga kam yi o se. Kuntu tun, wɔntu laan nɲi ni a titi bu mu te. ¹¹ O deen na tuni o pa nmu maɲa kalɔ tun, o wo pɛ n na nyɔɔri. Ku daari lele kuntu, o laan jigi nyɔɔri o pa amu di nmu maama.

¹² A lagi a tun-o si o joori o ba nmu te, wɔntu yi a titi bicari mu. ¹³ Amu na wo pɔna digɛ ni We kwɛr-ywɛɲɛ kam nɲaani tun, a yaɔ ta lagi si o maɲi a tee ni mu, si o lani nmu yuu ni o taa tuni o pa-ni. ¹⁴ A nan ba lagi si a ki kɔlɔkɔlɔ yi nmu na wo se. A na ki kuntu, kɔlɔ ta yi ni a fin nmu si n wɛli-ni, si ku dai n titi wɔbɔɲa.

¹⁵ Onisim na duri o yagi nmɔ tɛn, de don ku yi si o pɔɔri di nmɔ maɲa finfin yɛranɛ mɔ, si o laan joori o ba o taa wɔ nmɔ tee ni maɲa maama.

¹⁶ O na duri o yagi nmɔ tɛn, o deen yi gambiaa mɔ. O na joori o ba, yi zanɛ n nii-o ni gambiaa te, si o laan dwe gambiaa o na jigi nmɔ ko-bu di Yuutu wɔm ɲwaanɛ tɛn. Amɔ tiini a so-o. Nmɔ di nan wɔ ta n tiini n so-o ku ja gaali, o na yi n gambiaa yi o kwari o yi n ko-bu di Yuutu wɔm ɲwaanɛ tɛn.

¹⁷ Nmɔ na se ni dibam sunɛ di yi ciloŋo daani, si n kwaanɛ n jeeri Onisim lanyiranɛ niɲɛɛn amɔ tɛti te. ¹⁸ O deen na maɲi o ki wonjo kulɔ o cɔgi di, naa o na jigi nmɔ juni, si n yagi ku maama di amɔ. ¹⁹ Amɔ Pooli tɛti mɔ me a jɲa a pɔpɔni tintu ni: Amɔ wɔ ɲwi juni diɛ. (Ku daari nmɔ nan maɲi n ye ni, n jigi amɔ juni zanzan, di nmɔ na ne ɲwia We tee ni amɔ na bri nmɔ We kwar-ywəŋə kam tɛn ɲwaanɛ.) ²⁰ A ko-bu, ku yi ciga mɔ, a lagi si n ki wonjo kulɔ a na loori-m tɛn mɔ di Yuutu sono kɔm ɲwaanɛ, si n pa a taa jigi wɔpolo Zezi Kriki ɲwaanɛ. ²¹ Amɔ na pɔpɔni tɔnɔ kɔntu a pa nmɔ tɛn, a ye lanyiranɛ ni nmɔ wɔ se a wɔbɔŋa yam. A ta ye ni nmɔ wɔ ki n dwani a na loori kulɔ tɛn.

²² Kulɔ na wəli da tɛn, a loori-m si n kwaanɛ n lagi digə, si a na tuə, si a taa tigi da. Bɛɲwaanɛ a jigi tɛna ni We wɔ se abam na loori-DI amɔ ɲwaanɛ te tɛn, yi DI wɔ pɔri cwəŋə si a joori a ba abam te.

²³ Epafrasi di jɔɔni-m. Wɔntu didaani amɔ mɔ wɔ pɛna digə ni Zezi Kriki ciga kam ɲwaanɛ. ²⁴ Mariki di Arisariki di Demasi di Luki maama di jɔɔni-m. Bantɔ di amɔ mɔ tɔgi daani di tɔŋi We tɛtɔŋa yam.

²⁵ Di Yuutu Zezi Kriki wɔ pa abam yu-yoŋo.

Tɔnɔ kɔlɔ ba na pɔpɔni ba pa EBRU TIINɛ tun

Tɔnɔ kɔlɔ ba na pɔpɔni ba pa Ebru tiinɛ tun na bri dɔbam kɔlɔ tun mu tuntu

Ebru tiinɛ yi Zwifə bam yiri didonɔ mu. Di yəri wɔlɔ na pɔpɔni tɔnɔ kuntu tun. O nan pɔpɔni o pa Zezi nɔɔna balɔ na ne yaara zanzan tun mu. O ma pɔpɔni si ba yi yagi We cwəŋə tɔgim. O ma pa ba na baari si ba taa zigi kəŋkəŋ, di ba na lwarɔ ni di Yuutu Zezi na ki kɔlɔ tun na dwe wɔŋo maama te tun ŋwaani.

Tɔnɔ kum de yigə ku bri ni We tɔgi DI Bu Zezi ŋwaani mu DI bri DI titi di nabiinɛ, yi We daa bá wəli kɔlɔkɔlɔ kuntu banja ni. Zezi nan dwe We nijonɔ balɔ deen na wɔra tun, o dwe We malesi sim, o dwe Moyisi di Zozwe di (pɔɔrum 1-3).

Zezi dwe We kaanum tiinɛ balɔ deen na wɔra tun, o yi We kaanum tu wɔlɔ na wɔra manja maama tun mu. Zezi na dwe We kaanum tiinɛ bam maama tun mu pai nɔɔna nai vrɔm ciga ciga lwarum di tɔbɔni wɔni. Yisrayeli tiinɛ deen na yəni ba ma varum ba kaani ba pa We tun, kɔ yi Zezi Krisi tɔbɔni dɔm nyinyɔɔ mu (pɔɔrum 4-10).

Tɔnɔ kum tiim jəgə ni ku pe nɔɔna bam baari mu, si ba taa ve yigə We cwəŋə kam wɔni. Ku bri faja faja We nɔɔna bam na ki ba wɔ-dɔɔba di We te tun, yi ku kwe balɔ na wɔ karɔm-ku tun si ba tigi Zezi yirani, si ba taa nii Zezi si ba taa tɔg-o di ba ma maama, si ba se cam di yaara, si ba zigi kəŋkəŋ si ku vu kɔ yi kweelim de (pɔɔrum 10-13).

We tɔgi DI Bu Zezi ŋwaani mu DI ŋɔɔni di dɔbam

¹ Faja faja tun, We deen ŋɔɔni di dɔbam nabaara bam kuni zanzan mu. DI deen yəni DI pa DI nijonɔnɔ bam mu ŋɔɔni wəɔnu dwi təri təri di ba.

² Ku daari lele kuntu na yi lɔɔ banja kweelim manja tun, We laan pe DI Bu mu ba o ŋɔɔni DI taani di dɔbam. We de wɔntu ŋwaani mu DI ki lɔɔ banja di weyuu wəɔnu maama, yi DI pa-o ni si o ba o taa te wəɔnu maama.

³ We Bu wɔm mu jigi pooni dilɔ na bri We paari-zulə yam na yi te tun. O maa jigi o Ko We nyinyɔɔ fasti. O ni-taani maa jigi dam yi di pai wəɔnu maama fɔgi ti ziga.

O ma ba o saari nɔɔna lwarum o fɔgi-ba o pa ba ji lanyirani, yi o laan joori o di Banja-We te o vu o jəni DI jazim ni. ⁴ Kuntu tun, Banja-We Bu dwe We malesi sim, di We na pe-o yiri dilɔ na daga di dwe suntu na jigi yira yalɔ tun ŋwaani.

Zezi Krisi dwe We malesi sim maama

⁵ Ku na yi malesi sim, We wɔ fɔgi DI ta di maleka DI wɔ:

«Nmɔ mu yi amɔ Bu,
yi zɔm amɔ di jigi nmɔ Ko.»

We nan wɔ tagi maleka kalɔkalɔ taani DI wɔ:

«Amɔ wɔ ta yi ka Ko,
si ka di taa yi amɔ bu.»

⁶ Ku daari manja kalɔ We na lagi DI tɔŋi DI Bu-dɔba kam si o ba lɔɔ banja tun, DI tagi DI wɔ:

«Malesi sim maama manɔ si si kuni doonə mu si zul-o.»

⁷ Ku nan na yi malesi sim, We tagi si taani DI wɔ:

Sı yı duntv tuntuḡna mv,
 yı Dİ pa sı nyı nı viu dı min-vwı te,
 sı sı taa tuḡı sı pa-Dİ.

⁸ Kuv daarı kuv na yı Wε Bu wvm, Dİ tagı o taanı Dİ wı:

«Nmuv yı Wε mv, n paarı dım wv ta wura
 sı kuv taa ve maḡa kalv na ba tı tın.

Nmuv wv ta n te n noona bam dı cıga.

⁹ Nmuv soe cıga cwəḡə,
 yı n daarı n culı baloḡo.

Kuntu ḡwaanı mv n Ko Baḡa-Wε pε nmuv na wvpolo lanyıranı dı zvlə n
 dwəni balv maama na wura dı nmuv tın.»

¹⁰ Wε ta tagı Dİ wı:

«Nmuv wvlv na yı wəənu maama Yuutu tın mv kı lvgv baḡa pulım nı,
 yı n ta kwəri n ma n jıa n kı weyuu wəənu maama.

¹¹ Wəənu tım kuntu maama wv ba tı cōḡı,
 kuv daarı nmuv nan wura mv maḡa maama.

Wəənu tım kuntu maama wv ba tı doori nı gōḡo na yəni kuv doori te tın.

¹² Tı wv ba tı lııı, yı n kukuli-tı n tıḡı nı n na kukuli gwar-doḡo n tıḡı yı
 n daarı n ləni gwar-duḡv n zv te tın.

Nmuv nan ta wv ta n yı nı n na maḡı n yı te tın mv.

N ḡwıa bā fōḡı ka tı.»

¹³ Wε dεen wv fōḡı Dİ ta dı Dİ malesı sım kalvkalv Dİ wı:

«Ba n jəni a jazım nı,

sı a kı n duna maama n nε kuri nı sı n nō-ba nı tıga te.»

Kuv yı Dİ Bu wvm yıranı mv Dİ tagı kuntu.

¹⁴ Malesı sım laḡa nan yı ta mv? Sı nyı nı jwəuru mv te, sı ba jıḡı yıra nı
 nabiınə te. Sıntu yı sılv na tuḡı sı pa Wε tın mv. Wε maa yəni Dİ tuḡı-sı,
 yı sı ve sı zəni balv na wv na vrım tın.

2

Dı wv maḡı sı dı vın Wε vrım dım

¹ Kuntu ḡwaanı mv kuv maḡı sı dı kwaanı dı taá jıḡı Wε kwərə kalv dı
 na nı tın lanyıranı, sı dı yı ywəri Wε cwəḡə kam wvı. ² Wε na tōḡı Dİ
 malesı sım jıḡa Dİ pa dı nabaara bam kwərə kalv tın jıḡı kuri lanyıranı.
 Noovv na dı se-ka yı o na cōḡı Dİ niə yam, kuntu tu maḡı sı o na cam mv
 kuv maḡı dı o na kı te tın. ³ Kuv laan nan na yı dıbam balv Wε na dε Dİ Bu
 wvm ḡwaanı Dİ pa dı lwarı Dİ kwərə kam tın, dı yıḡə na tərə dı o vrım
 dım kuntu dı na dwe malesı sım na brı kulv tın, dı wv wanı dı lu na?
 Dı Yuutu Zezi mv dε yıḡə o ḡoovv Wε vrım dım kuntu taanı o brı noona.
 Balv na ni-dı kuntu tın laan ma daarı ba ta ba brı dıbam nı kuv yı cıga mv.
⁴ Wε tıı dı ma brı nı kuv yı cıga, dı Dİ na pε ba kı wo-kınkagıla dwi təri
 təri dı wəənu tılv na brı Dİ dam tın. Dİ ma daarı Dİ pa ba maama Dİ Joro
 kum dam, sı ba ma tuḡı te dı te Dİ wvbuḡa na laḡı tın.

Zezi mv yı wvlv na vrı dıbam tın

⁵ Lv-duḡv kulv na maa bıııı yı dı te kuv taanı tın, kuv daı nı malesı sım
 mv Wε pε dam sı sı taa te-kv. ⁶ Wε tōv kum wvı noovv wvdoḡı tagı o
 wı:

«Nabiınu yı bεε mv,
 yı nmuv Baḡa-Wε guli o gulə?
 Nabiınu bu yı bεε mv,

yi nmv nii o banja ni kontu?

⁷ Nmυ pe o ba mai di malesi sum maŋa finfin wɔni mu, yi n laan pa o di paari yi o na zulə.

⁸ N ma n daari n ki wəənu maama o ne kuri ni.»

Ku na tagi ku wɔ, «We ki wəənu maama o dam kuri ni» tin, ku lagi ku ta ni kulɔkɔlɔ tərə o na ba te-ku. Ku nan yi ciga mu ni, lele kontu di daa ta wɔ ne ni wəənu maama wɔ nabiinə dam kuri ni. ⁹ Dɪ nan ye ni, ku yi Zezi mu We pe o tu o titi o wɔ yi malesi sum maŋa finfin wɔni mu, yi o laan ba o na paari-zulə di tiə, o na sɛ o yaari o ti tin ŋwaani. Kontu mu We tɔgi Dɪ zaani dɪm ŋwaani Dɪ pa Zezi ləni nabiinə maama yuu ni o ti ba vrim ŋwaani.

¹⁰ Ku maŋi di We dɪb na ki woŋo maama Dɪ titi ŋwaani tin wɔbɔŋa mu, si Dɪ pa Zezi na yaara, si o laan wani o vri nabiinə zanzan si ba ji We biə, si ba daari ba na paari-zulə. Ku yi Zezi mu pai nɔɔna na vrim We tee ni.

¹¹ Zezi ta mu yi wɔlɔ na pai nabiinə jigi wɔ-ponjo We yigə ni tin. Wuntu di o na pe balɔ maama jigi wɔ-ponjo tin yi ko didɔba biə mu. Kontu ŋwaani mu o bə-ba ni o ko-biə, yi ku ba jigi cavura did-o. ¹² Mu ku kuri o tagi di We o wɔ:

«Amv wɔ pa nmv yiri zaŋi a ko-biə bam titari ni, yi a zɪgi ba wɔni a leeni a zuli nmv.»

¹³ O daa ta maa wɔ:

«Amv wɔ kwe a wɔ maama a pa We.»

O ma daa ta ta o wɔ:

«Nii-na amv di biə balɔ We na ki amv jɪŋa ni tin.»

¹⁴ Balɔ nan na yi We biə tin yi nabiinə mu, yi ba jigi yira di jana. Kontu ŋwaani mu Zezi di dɛɛn tɔgi o ji nabiinu, si o wani o tɔgi o tɔni dɪm ŋwaani o cɔgi wɔlɔ na pai tɔni jaani nɔɔna tin. Wuntu mu yi sɔtaani.

¹⁵ Zezi na wani tɔni kontu tin, ku pe o wani o vri balɔ na fɔna di tɔni tin o yagi. Bantu ŋwɔa kam maama wani ba yi ni gambe mu te, ba na kwarɔ tɔni tin ŋwaani. ¹⁶ Dɪ laan nan lwarɔ ni ku dai malesi sum mu o tu si o zəni. O tu si o zəni Abraham dwi tiinə bam mu. ¹⁷ Mu ku kuri o jigi nabiinu yi o sɔni o nyi di o ko-biə bam woŋo maama wani. Kontu mu pe-o cwəŋə, si o taa yi We kaanum yuutu wɔlɔ na jigi ba ŋwanja lanyɔranɔ yi o tɔni o pa We di ciga ba ŋwaani tin. Kontu mu pe o wai o saari ba lwarum yi o pa ba fɔgi di We. ¹⁸ Kontu, Zezi titi na ne maŋum di yaara tin, o laan wɔ wani o zəni balɔ na wɔ yaara di maŋum wani tin si ba taa jigi pu-dia.

3

Zezi dwe Moyisi

¹ A ko-biə-ba, abam yi We nɔɔna mu. Dɪ ma bəŋi abam si á tɔgi á na wəəni Dɪ sɔŋɔ ni. Nan lwarɔ-na ni Zezi mu yi wɔlɔ We na tɔŋi, si o ba o ji Dɪ kaanum yuutu dɪbam We cwəŋə tɔgɪm dɪm ŋwaani. ² We mu pe-o titɔŋi dɪm kontu. O maa tɔŋi o pa We di ciga. Ku nan yi bidwi mu di Moyisi di dɛɛn na nii We nɔɔna bam banja ni di ciga te tin. ³ Zezi nan sɔni o maŋi si o na zulə o dwəni Moyisi, bɛŋwaani nɔɔnɔ wɔlɔ na lɔgi sɔŋɔ tin mu na zulə o dwe sɔŋɔ kum titi. ⁴ Sɔŋɔ nan tərə yi ku dai nɔɔnɔ mu lɔgi-ku. We nan mu yi wɔlɔ na ki woŋo maama tin. ⁵ Moyisi dɛɛn yi tintɔŋnɔ mu, yi o tɔŋi di ciga We nɔɔna bam ŋwaani. O ma da yigə o bri-ba We ciga kalɔ na wɔ ba ka lwarɔ jaja tin. ⁶ Ku daari Zezi Krisi mu

yi sɔŋɔ kɔm tɪti bu cɪga cɪga, yi o te sɔŋɔ kɔm. Dɪbam mu yi sɔŋɔ kɔm kɔntɔ, dɪ dɪ na zɪgɪ kɛŋkɛŋ dɪ pu-dɪa yi dɪ brɪ dɪ wɔpolo nɪ dɪ jɪgɪ tɪna Wɛ tee nɪ.

Wɛ na wɔ pa DI nɔɔna bam siun te tɪn

⁷ Kɔntɔ ŋwaanɪ sɛ-na Wɛ Joro kɔm na tagɪ te kɔ wɪ:

«Abam zɪm na ni Wɛ kwɛrɛ kam,

⁸ á yi zaŋɪ á digili á bicara,

nɪ á nabaara bam dɛɛn na vɪn Wɛ ni,

yi ba kwɛri ba maŋɪ-DI ba nii te maŋa kalɔ ba na wɔ kagɔa kam wɔnɪ tɪn.»

⁹ Wɛ maa wɪ:

«Abam nabaara bam dɛɛn nɛ amɔ na kɪ kɔlɔ maama dɪ ba bɪna fiinna tɪn,

yi ba daa ta tiini ba kwaanɪ ba maŋɪ amɔ sɪ ba nii.

¹⁰ Kɔntɔ ŋwaanɪ mu amɔ banɪ zaŋɪ dɪ nɔɔna bam kɔntɔ,

yi a ta a wɪ:

«Kɔ yi ba paalɪ ba ywɛri mu maŋa maama,

yi ba vɪn sɪ ba tɔgɪ amɔ cwe sɪm.»

¹¹ Amɔ ban-zɔŋɔ kɔm ma pa a ta a du dɪ ba a wɪ:

«Amɔ brɪ a bá pa-ba cwɛŋɔ sɪ ba zɔ amɔ woro kɔm wɔ ba na siun.»

¹² A ko-biɔ-ba, cv-na á tɪti sɪ abam wɔlɔwɔlɔ yi taá jɪgɪ wɔbɔŋ-lwaanɔ o bicarɪ nɪ, sɪ kɔ pa o yi kɪ o wɔ-dɪdɔa dɪ Ŋwɪa Tu Wɛ, sɪ o daari o yagɪ Wɛ cwɛŋɔ tɔgɪm. ¹³ Nan taá zɛni-na daanɪ maŋa maama, sɪ kɔ pa á taá jɪgɪ pu-dɪa, nɪ Wɛ kwɛrɛ kam ta na ŋɔɔnɪ dɪ dɪbam zɪm te tɪn, sɪ abam wɔlɔwɔlɔ yi pa lwarɪm gan-o sɪ o pa o bicarɪ digili dɪ Wɛ. ¹⁴ Dɪbam nan tɔgɪ dɪ Zezi Krisi dí jɪ Wɛ biɔ mu, dɪ dɪ na zɪgɪ kɛŋkɛŋ, nɪ dɪ na puli dɪ kɪ dɪ wɔ-dɪdɔa dɪ Wɛ te tɪn, sɪ kɔ vu kɔ yi kweelim.

¹⁵ Kɔ yi nɪ Wɛ tɔnɔ kɔm na tagɪ te kɔ wɪ:

«Abam zɪm na ni Wɛ kwɛrɛ kam,

á yi zaŋɪ á digili á bicara,

nɪ á nabaara bam dɛɛn na vɪn Wɛ ni te tɪn.»

¹⁶ Balɔ dɛɛn na ni Wɛ kwɛrɛ kam yi ba vɪn DI ni tɪn yi bra mu? Ba yi balɔ maama Moyisi dɛɛn na tɔgɪ ba yígɔ o ja-ba o nunjɪ Ezipi tɪw kɔm wɔnɪ tɪn mu. ¹⁷ Wɛ banɪ dɛɛn zaŋɪ dɪ bra mu bɪna fiinna tɪn? Kɔ yi nɔɔna balɔ na kɪ lwarɪm kagɔa kam wɔnɪ yi Wɛ pa ba tɪ da tɪn mu. ¹⁸ Wɛ na dugɪ DI wɔ, dɪntɔ brɪ DI bá pa-ba cwɛŋɔ sɪ ba zɔ DI woro kɔm wɔ ba na siun tɪn, kɔ yi bra mu DI tea? Kɔ yi balɔ na wɔ sɛ DI ni tɪn mu.

¹⁹ Kuntɔ mu pɛ dí lwarɪ nɪ, Wɛ na wɔ pɛ-ba cwɛŋɔ sɪ ba zɔ DI woro kɔm wɔ tɪn, kɔ yi ba na wɔ kɪ ba wɔ-dɪdɔa dɪ DI tɪn ŋwaanɪ mu.

4

¹ Wɛ na goni DI ni sɪ DI pa nɔɔna zɔ DI woro kɔm wɔ ba na siun tɪn daa ta wura. Dɪbam nan maŋɪ sɪ dí taá yɪrɪ dí tɪti mu, sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ yi zaŋɪ o ba o dari nɪ o wɔ zɔ Wɛ woro kɔm kɔntɔ wɔ. ² Dɪbam maŋɪ dí ni Wɛ kwɛrɛ-ywɛŋɔ kam, nɪnɛɛnɪ dí nabaara bam dɛɛn dɪ na ni-ka te tɪn. Bantɔ nan na ni-ka tɪn, ba wɔ pɛ ka ja kuri dɪ ba, bɛŋwaaɪ ba wɔ kɪ ba wɔ-dɪdɔa sɪ ba tɔgɪ Wɛ na tagɪ kɔlɔ tɪn. ³ Dɪbam balɔ na kɪ dí wɔ-dɪdɔa dɪ Wɛ tɪn mu wɔ ba dí na siun DI woro kɔm wɔnɪ. Bɛŋwaaɪ Wɛ tagɪ bantɔ taanɪ DI wɪ:

«Amɔ ban-zɔŋɔ kɔm pɛ a ta a du dɪ ba a wɪ:

«Amɔ brɪ a bá pa-ba cwɛŋɔ sɪ ba zɔ amɔ woro kɔm wɔ ba na siun.»

Wε na tagi kuntu tun, ku dai ni DI ba jigi siun jεgε mu ba ηwaani. Ku zigi maɲa kalu Wε na ki lugu baɲa yi DI ki DI titiɲa yam maama DI ti tun, mu DI daari DI sin. ⁴ Wε tɔnɔ kum tagi da yarpe de dum taani ku wi:

«Da yarpe de ni mu Wε sin di DI titiɲa yam maama.»

⁵ Wε nan tagi DI siun kum taani DI wi:

«Amu bri a ba pa-ba cwεɲε si ba zu amu woro kum wu ba sin.»

⁶ Kuntu tun, di nabaara balu na de yigε ba ni Wε kwεr-ywεɲε kam tun wu wani ba zu DI woro kum wu ba sin, ba na vin DI ni tun ηwaani. Kuntu ηwaani ku laan daari si nɔɔna badaara mu na cwεɲε ba zu. ⁷ Mu ku kuri Wε daa ta tiji de didon, ku na lagi ku ta ni zim, si nɔɔna wani ba zu DI woro kum wu ba sin. Kuntu, bina zanzan na ke tun, Wε deen ta pe Davidi mu ta kulu dibam na maɲi di ni tun o wi:

«Abam zim na ni Wε kwεrε kam,
a yi zani a digili a bicara.»

⁸ Zozwe deen ya na siuni o ja di nabaara bam o vu o zu Wε woro kum wu si ba sin, Wε ya daa ba ηɔɔni siun de didon taani daga. ⁹ Kuntu mu di ye ni cwεɲε daa ta wura zim, si Wε nɔɔna na siun, ni DI titi na sin da yarpe de dum ni te tun. ¹⁰ Wulu maama na zu Wε woro kum wu tun, wuntu wu siuni o na siun di o titiɲa yam, ni Wε di deen na sin di DI titiɲa yam te tun. ¹¹ Kuntu ηwaani kwaani-na a pa di zu Wε woro kum wu si di na siun. Nɔɔn-nɔɔnu yi zani o vin Wε ni si o joori Wε kwaga ni, ni di nabaara bam deen na ki te tun.

¹² Wε taani dum jigi ηwia yi di dana lanyirani. Di jigi ni di dwe su-lɔɲɔ kulu na jigi niε yale tun. Di maa wai di zuri nɔɔnu wu di pɔɔri o joro di o bicari wεanu maama daani, yi di daari di ye o swan di o wubɔɲa maama na yi te tun. ¹³ Kulukulu ba wani ku sεgi Wε yigε ni. Woɲo kulu maama na wura tun yi jaja mu DI yigε ni. Ku yi duntu mu di maɲi si di ba di zigi DI yigε ni di ta kulu maama di na ki tun.

Zezi Krisi dwe Wε kaanum yuu tiinε bam maama

¹⁴ Dibam nan jigi Wε kaanum yuutu o na yi kamunu o diini o vu o yi Wε-sɔɲɔ. Wum mu yi Wε Bu Zezi. Kuntu ηwaani, pa-na di εε Wε cwεɲε tɔgim lanyirani di zigi kεɲkεɲ. ¹⁵ Wε kaanum yuutu wum kuntu nan dai wulu na ba jigi dibam balu na bwεnε tun ηwanja. O titi di nan ne yaara di maɲum woɲo maama wuni, ni dibam di na ne maɲum te tun. Nan di kuntu di, o ta wu ki lwarum. ¹⁶ Kuntu ηwaani, pa-na di ta a jigi baari si di wani di yi Dam-fɔɔ Tu Wε jεɲε je, si di jɔɲi DI zaani dum. Kuntu mu Wε wu duri di ηwanja yi DI pa dibam zaani, si ku wani ku zani dibam maɲa kalu di na lagi tun.

5

¹ Wε kaanum yuutu maama yi ba yeni ba li-o o donnε nabiinε wuni mu, si o taa tɔɲi o pa Wε ba ηwaani. O nan maɲi si o taa mai pεera di vara mu o kaani Baɲa-Wε, si DI yagi ba lwarum DI ma εε-ba. ² O titi di nan na bwεnε tun, o wai o jaani o bicari di balu na yeri Wε ciga kam lanyirani yi ba tusi tun. ³ O nan na bwεnε kuntu tun, ku fin mu si o kaani Baɲa-Wε o titi lwarum ηwaani, di nɔɔna bam di lwarum ηwaani.

⁴ Nɔɔn-nɔɔnu nan ba wani o li o titi si o taa yi Wε kaanum yuutu. Ku yi Wε mu wu kur-o, nuneeni DI deen na puli DI kuri Aaron te tun.

⁵ Kɔ nan yi bɔdwi mu dɔ Zezi Kriɔi dɔ na yi We kaanum yuutu te tun. Kɔ dai ni wɔm mu beeri zulɔ yam kontu o pa o titi. We nan mu tagi did-o DI wi:

«Nmɔ mu yi amɔ Bu,
yi zɔm amɔ dɔ jigi nmɔ Ko.»

⁶ We daa ta tagi DI tɔnɔ kɔm wɔni jɛgɛ kadoŋ ni DI wi:

«Nmɔ wɔ ta n yi amɔ kaanum tu sɔ kɔ taa ve maŋa kalɔ na ba ti tun,
ni Melikisedeki deen na yi te tun.»

⁷ Zezi na wɔ lɔgɔ baŋa ni maŋa kalɔ tun, o tiini o loori We dɔ baari yi o yi-na nuŋɔ, o na ye ni We wɔ wani DI jɔŋ-o tɔuni wɔni tun ŋwaani. We ma se o loro kɔm, o na tu o titi yi o se-DI lanyiranɔ tun ŋwaani. ⁸ Nan dɔ o na maŋi o yi We Bu tun dɔ, o na yaari te tun mu pe o lwarɔ We ni seem na yi te tun. ⁹ O nan na ki kulɔ maama We na lagɔ o ti tun, o laan wai o vri balɔ maama na se o ni tun o pa ba na ŋwia kalɔ na ba ti tun We tee ni. ¹⁰ We ma bri ni o suni o yi DI kaanum yuutu, ni Melikisedeki deen na yi te tun.

Cɔ-na á titi sɔ á yi yagi We cwɛŋɔ tɔgim

¹¹ Amɔ ya jigi wɛɛnu zanzan mu sɔ a ta a bri abam kontu laŋa ni, kɔ nan tiini kɔ cana sɔ a pa á ni kɔ kuri, beŋwaani abam laan jigi yawɔɔ mu yi á bá wani á ni kɔ kuri lɔla. ¹² Kɔ na dai kontu ŋwaani, kantɔ maŋa kam ni abam laan ya wɔ ta yi balɔ na maŋi sɔ á taá jigi We nɔɔna á zaasi tun mu. Kɔ nan na yi cɔga, kɔ fin mu sɔ nɔɔna mu jooɔi ba bri abam We taani dum dayigɛ wo-mwaalɔ tum. Abam nyi dɔ biɔ balɔ ta na wɔ yi sɔ ba dɔ wɔdiu kulɔ na duunɔ tun, yi á maŋi sɔ á taá ŋɔgi yɔla mu ni bu-bale te. ¹³ Balɔ na jigi bu-bale wubɔŋa kontu tun, kɔ bri ni ba ta yɛri kulɔ na maŋi dɔ kulɔ na wɔ maŋi tun daani. ¹⁴ Kɔ daari balɔ wubɔŋa na biɔ dɔ We cɔga kam tun mu dɔ wɔdiu kulɔ na duunɔ tun. Bantu mu yɛni ba tɔgi We cɔga kam, yi ba wai ba kuri wɛɛnu tilɔ na lana yi ti maŋi sɔ ba ki tun, ba daari tilɔ na wɔ maŋi tun.

6

¹ Nan pa-na dí ke wɛɛnu tilɔ ba na maŋi ba da yigɛ ba bri abam Zezi Kriɔi cwɛŋɔ kam wɔni tun, sɔ dí daari dí zaasi wɛɛnu tilɔ na wɔ pa dí wubɔŋa bi We cɔga kam wɔni tun. Abam daa wɔ maŋi sɔ á jooɔi á puli We taani dum zaasum, beŋwaani á maŋi á zaasi á na wɔ lɛni á wɔ á yagi kɛm-balwaaru tilɔ na jigi abam ti ve tɔuni wɔni tun, dɔ á na wɔ ki á wɔ-dɔɔba dɔ We te tun. ² Á maŋi á zaasi ba na wɔ miisi nɔɔna na wɔni te tun wɔŋɔ, kɔ wɛli dɔ ba na wɔ zi ba jɔa nɔɔna baŋa ni ba wari We ba ŋwaani te tun, yi á kwɛri á zaasi twa na wɔ bi te tun, kɔ wɛli dɔ We na wɔ ba DI dɔ nabiinɔ sariya DI ma kweeli te tun. ³ Á nan pa-na dí gaalɔ wɛɛnu tum kontu dí ke, sɔ dí daari dí kwaani dí vu yigɛ, sɔ We wɔ zɛni dibam yi dí wani dí vu yigɛ.

⁴ Kɔ na yi balɔ na maŋi ba se We cɔga kam tun, ba na paali ba yagi We cwɛŋɔ tɔgim, nɔɔn-nɔɔnu daa bá wani o jooɔi o di-ba ka wɔni. Bantu maŋi ba na We pooni dum, yi ba lwarɔ ŋwi-dɔŋa kalɔ We na pe tun na yi te tun. Ba maŋi ba na We joro kɔm dam. ⁵ Ba maŋi ba lwarɔ We taani dum na ywɛmmɛ te tun, yi ba ne We paari dɔlɔ na lagɔ dɔ ba tun dam na yi te tun. ⁶ Nɔɔna bantu dwi na yagi We cwɛŋɔ tɔgim, nɔɔn-nɔɔnu daa bá wani o pa ba lɛni ba wɔ ba daa ta tɔgi We, beŋwaani kɔ nyi nɛnɛni bam

titi mu joori ba pa We Bu Zezi tuun-dagara kam yuu ni ba gu yi ba pai nɔɔna mwan-o te.

⁷ Ku nyi di dua na nia lanyirani nɔɔnu kara ni te tun mu. Tɔga kam na nyɔgi du-na bam yi ka daari ka ki wɔdiiru lanyirani ka pa balu na dugi ka banja ni tun, We wɔ ki tɔga kam kontu lanyirani. ⁸ Ku daari tɔga kam na nuɔi sabari di wo-kurru yirani mu, ku bri ni ka yi kafe mu, yi finfin na wɔli da We wɔ cɔgi-ka DI yagi, yi ku tiim ni baá zwe-ka di mini mu.

⁹ A badon-sonnu-ba, dibam na manɔ di nɔɔni kontu di, di jigi abam cɔga ni á tɔgi cwə-ɲɔɲa kalu na wɔ pa á na vrim tun. ¹⁰ We yi cɔga tu mu. DI nan bá swe á na manɔ á tɔɲi titɔɲ-ɲɔɲa yalu tun. DI ta bá swe á na soe-DI lanyirani yi á tɔɲi á wɔli DI nɔɔna bam ku ba ku yi zim maama tun. ¹¹ Amu nan na tiini a lagɔ kulu tun mu yi si abam maama kwaani á tɔgi We lanyirani ku vu ku yi kweelim, si á laan na kulu maama á na jigi tɔna si á na We tee ni tun. ¹² Á nan yi pa yawɔɔ zu abam. Á lwani-na balu na fɔgi ba zigɔ di pu-dia yi ba jigi wu-didwa di We tun. Bantu laan mu wɔ ba ba jonɔ wo-laaru tɔlu We na goni ni si DI pa-ba tun.

We bá fɔgi DI lani DI na goni ni si DI ki kulu tun

¹³ We deen na goni DI ni dum di Abraham tun, ku yi DI dugi di DI titi mu, beɲwaani woɲo daa tərə ku na dwe-DI si DI du di ku. ¹⁴ We goni DI ni dum did-o DI wɔ:

«Amu wɔ ki nmu lanyirani,
yi aá pa n dwi puli zanzan.»

¹⁵ We na dugi kontu tun, Abraham deen ma vɔ pu-dia o cɔgi taan, yi o laan ba o na We na goni DI ni dum si DI pa-o kulu tun.

¹⁶ Ku na yi nabiinə na yəni ba du durə, baá ma kulu na dwe-ba tun yiri mu ba du, si ku bri ni ba taani dum yi cɔga, si bubwea daa ta tərə. ¹⁷ Ku nan na yi We na goni DI ni dum di balu tun, DI di lagɔ si ba lwarɔ lanyirani ni DI bá fɔgi DI yiri DI ni dum. Kontu nwaani mu DI dugi durə DI wɔli di DI ni-gonim dum. ¹⁸ We na ba fɔe vwan tun nwaani, wənu tum kontu tile bá wani ti lani. Kontu nwaani mu dibam balu na ki di titi We jɔɲa ni tun wɔ tiini di zigɔ kəɲkəɲ di pu-dia, si di taá jigi tɔna ni di wɔ na kulu We na tiɲi si DI pa dibam tun. ¹⁹ Tɔna yam di na jigi We tee ni kontu tun tiini ya dana, yi ya bá wani ya cɔgi. Ya maa pai di wubɔɲa tigi jəgə didwa, yi ya pai di yi We titi jəɲə je me na cɔgi di gɔɔ si nabiinə yi zu tun. ²⁰ Zezi nan mu manɔ o da yigə o zu jəgə kam kontu dibam nwaani. Wuntu mu jigi We kaantum yuutu si ku taa ve maɲa kalu na ba ti tun, ni Melkisedeki deen na yi te tun.

7

Melkisedeki deen yi pe mu yi o ta yi We kaantum tu

¹ A laan lagɔ a nɔɔni Melkisedeki woɲo mu a bri abam. Wuntu deen yi Salem tiinə pe mu, yi o kwəri o yi Yuutu Banja-We kaantum tu. Abraham na ki jara o wani pwa yi o laan ma joori maɲa kalu tun, mu Melkisedeki jeer-o cwəɲə ni o soɔli We o pa-o. ² Abraham laan ma kwe wənu tum maama o na nɛ jara yam je ni tun o cɛ kuni fugə, o kwe kuni bidwi di o pa Melkisedeki. Melkisedeki yiri dum kuri mu yi pe wulu na yi Cɔga Tu tun. Ku wɔli da, o na yi Salem pe tun, ku di kuri mu yi Yazurə Pɛ. ³ Dibam nan wu ni Melkisedeki ko di o nu nwa, yi di yəri o kuri na puli me tun.

Dí nan yəri o lura de di o tʉvni maŋa. Kuntʉ mu pe o nʉi di We Bu Zezi, yi o yi We kaanum tu si ku taa ve maŋa kalu na ba ti tun.

⁴ Bɔŋɔ-na á nii Melikisedeki deen na yi kamunu te tun. Dibam nabaaru Abraham deen ma ce wænu tɔlv o na ne jara yam je ni tun kuni fugə, yi o li kuni bidwi o pa-o. ⁵ Ku na yi balu na nuŋi Leevi dwi dum wɔni yi ba yi We kaanum tiinə tun, We ni dum pe-ba cwəŋə si ba joŋi kuni kuri fugə wɔni kuni bidwi dum ba donnə Yistrayeli tiinə bam tee ni woŋo maama wɔni, yi bantu di nan yi Abraham dwi tiinə mu. ⁶ Melikisedeki nan wɔ nuŋi Leevi dwi dum wɔni. Nan di kuntʉ di, o ta joŋi o wænu təri Abraham tee ni. O ma daari o soɔli We o pa Abraham, yi Abraham nan ya mu yi wɔlv We na goni DI ni did-o tun. ⁷ Ku nan ba jigi bubwea ni, nɔɔnu na soɔli We o pa o doŋ, wɔntʉ mu yi kamunu o dwe o na soɔli o pa wɔlv tun.

⁸ We kaanum tiinə balu na nuŋi Leevi dwi dum wɔni tun deen yəni ba joŋi ba wænu təri mu, bantu nan yi balu na tv tun mu. Ku daari ku nan na yi Melikisedeki, wɔntʉ ŋwi mu taan, ni We tɔnɔ kum na tagi te tun. ⁹⁻¹⁰ Abraham na ce o wænu yi o pa Melikisedeki o təri tun, ba ta wɔ lugi Leevi, yi o nan wɔ o nabaaru Abraham jana kam wɔni. Leevi nan mu yi wɔlv dwi tiinə na jigi cwəŋə si ba joŋi ba wænu təri ba donnə Yistrayeli tiinə bam tee ni tun. Nan di kuntʉ di, ku nʉi di Leevi tɔgi Abraham ŋwaani mu o pa Melikisedeki o təri.

¹¹ We deen tɔgi Leevi dwi tiinə kaanum dum ŋwaani mu DI pa DI callu tum Yistrayeli tiinə. Bantu nan na yəni ba kaani Baŋa-We te tun ya na maŋi fasti, We ya daa bá kuri kaanum tu wɔdoŋ wɔlv na dai Leevi dwi tu tun. We nan kuri wɔlv na yi kaanum tu ni Melikisedeki deen na yi te tun, yi o wɔ nuŋi Aarɔn dwi dum wɔni. ¹² Kuntʉ, We na læni DI kaanum tu dwi didoŋ wɔni tun, ku maŋi si DI callu tum di tɔgi ti læni mu. ¹³⁻¹⁴ Taani dintu maama nan bri dí Yuutu Zezi Krisi woŋo mu. Wɔntʉ dai Leevi dwi tu. Dí ye ni ba lug-o Zuda dwi dum wɔni mu. Dwi dum kuntʉ wɔni nɔɔn-nɔɔnu nan wɔ fɔgi o ji We kaanum tu. Ku na yi We callu tɔlv DI na ki Moyisi juŋa ni tun, ti wɔ pe Zuda dwi tiinə cwəŋə si ba ji We kaanum tiinə.

We læni kaanum tu wɔdoŋ mu, si o taa nʉi ni Melikisedeki deen na yi te tun

¹⁵ Dí nan sɔni dí lwarɔ jaja ni We læni kaanum tu wɔdoŋ mu, o na nʉi di Melikisedeki deen na yi te tun. ¹⁶ Zezi na jigi We kaanum tu te tun wɔ tɔgi dwi dum callu tum ŋwaani, ku tɔgi o ŋwia kalu tʉvni na ba jigi dam ka baŋa ni tun ŋwaani mu. ¹⁷ We nan tagi o taani DI wɔ: «Nmɔ mu wɔ ta n yi amɔ kaanum tu si ku taa ve maŋa kalu na ba ti tun, ni Melikisedeki deen na yi te tun.»

¹⁸ Ku ma bri ni We yagi cwə-donɔ kam mu, ka na bwənə yi ka ba zəni nɔɔna tun ŋwaani. ¹⁹ Callu tɔlv We na ki Moyisi juŋa ni tun warɔ ti pa nɔɔna maŋi fasti We yigə ni. Ku daari lele kuntʉ, dí laan jigi tɔna lanyirani di We na tinji cwə-laa kalu DI pa dibam si dí ma wani dí tɔgi-ka dí vu dí yi DI te tun.

²⁰ We nan dugi durə mu DI wəli da. Leevi dwi tiinə bam deen nan na jigi We kaanum tiinə tun, DI wɔ dugi durə kam kuntʉ doŋ di ba. ²¹ Ku daari, Zezi nan na jigi We kaanum tu tun, We dugi durə mu did-o DI wɔ:

«Amɔ Yuutu Baŋa-We mu dugi a durə,

yi a bá fɔgi a za a ni.

Nmɔ wɔ ta n yi amɔ kaanum tu si ku taa ve maŋa kalu na ba ti tun.»

²² We na dugi DI durə kam kuntʉ tun, ku bri ni Zezi ŋwaani mu DI tinji cwə-laa DI pa dibam, yi kantʉ garɔ cwə-donɔ kam.

²³ Kú na yí Leevi dwi tiinè balu deen na yí We kaanum tiinè tún, ba yí zanzan, tóoni na yéni dí jaani-ba yí ba lèni daani tún njaani mu. ²⁴ Kú daari Zezi mu yí wólu na jigi njwá sí kú taa ve maña kalu na ba tí tún. Nón-nón nan daa bá lèni o yuu ní o jí We kaanum tu. ²⁵ Kóntu tún, o wai o vri balu na tógi o njwaani ba yí We te tún maña maama, o na jigi njwá kalu na ba tí yí o loori We o pa-ba tún njaani.

²⁶ Zezi nan mu yí We kaanum yuutu wólu na mañi tún díbam njaani. O jigi wu-poro, o yí non-njum We yigè ní, o ba jigi lwarim. We ma lí-o non-balwaarú titari ní, yí Dí zèh-o Dí ja Dí di weyuu Dí sóhó ní. ²⁷ Kú na yí We kaanum yuu tiinè bam deen na yí te tún, de maama ba yéni ba kaani Baña-We mu sí Dí yagi ba títi lwarim Dí ma ce-ba, yí ba laan daari ba kaani We ba donnè bam dí lwarim njaani. Kú nan na yí Zezi, wuntu kwe o títi mu o ma kaani We kuni bidwi yiraní, yí kóntu jigi kuri sí kú taa ve maña kalu na ba tí tún. ²⁸ Cullu túb We na kí Moyisi juna ní tún pa nabiinè jiri We kaanum yuu tiinè yí ba daa ta bwèné mu. Kú nan na yí We ni-gonim dílu Dí na dugi durè dí njaani tún, duntu laan mu lèni Moyisi cullu tum yuu ní, yí dí pa We títi Bu wóm jí Dí kaanum yuutu wólu na mañi fasti sí kú taa ve maña kalu na ba tí tún.

8

Zezi Krisi mu yí We ni-dóori díim kaanum yuutu

¹ Taana yantu maama wóni taani dílu na yí kamunu tún mu yí sí díbam jigi We kaanum yuutu wóm kóntu donj. Wuntu mu je We-sóhó ní, Dam-Pañwa Tu We paari jangóhó kóm jazim ní. ² O maa wu We di-laa cíga cíga wóni o tóhí o pa-Dí. Jègè kam kóntu yí Yuutu Baña-We títi sóhó mu, kú dat lógu baña vve dílu nabiinè na pugi sí ba taa zuli-Dí da tún.

³ Wólu maama na yí We kaanum yuutu tún títohi yí sí o taa mai péera dí vara mu o kaani Baña-We. Díbam We kaanum yuutu Zezi dí nan mañi sí o taa jigi kólu o na wó pa We tún. ⁴ Zezi nan ya ta na wu lógu baña ní, o bá ta yí We kaanum tu. Bèhwaani We kaanum tiinè mañi ba wu lógu baña ní, yí ba yéni ba mai péera ba ma kaani We, kú mañi dí Moyisi cullu tum na bri te tún. ⁵ Bantu na yéni ba tóhí ba pa We te tún yí wèonu túb na wu We-sóhó ní tún nyinyógu dí tí luluju mu. Moyisi deen na lagi o pu vve dílu nónna na wó ta pai We zulè dí wóni tún, We deen bri-o o na wó kí te, yí Dí ta Dí wí: «Kwaani n kí wèonu tum maama sí tí taa nyi ní amu na mañi a bri-m piu kóm yuu ní te tún.»

⁶ Kú daari lele kóntu, Zezi na tóhí o pa We te tún tiini kú jigi kuri lanyiraní kú dwe kaanum tiinè bam títohi yam maama, ní ni-dóori dílu We na tógi Zezi njaani Dí go Dí pa díbam tún na lana dí dwe dayigè ni-gonim díim na yí te tún. Bèhwaani We na goni ni-dóori díim sí Dí pa díbam kólu tún tiini kú lana kú dwe Dí ni-dóori díim. ⁷ Dayigè ní dílu We na goni Dí pa Dí nónna bam tún ya na mañi fasti, Dí ya daa bá go ní dídonj Dí lèni duntu yuu ní. ⁸ We deen nan bri ní Dí nónna bam kí ba tusi mu. Kóntu mu Dí tagi Dí wí:

«Maña maa búna, yí amu wó go ni-dóori a pa a nónna bam, kú nan yí Yisurayeli dwi tiinè dí Zuda dwi tiinè bam maama mu.

⁹ Ni-dóori duntu bá ta nyi dí dayigè ní dílu amu na goni a pa ba nabaara bam

maña kalu a na jaani ba juna a pa ba nuñi Ezipi túb kóm wóni tún. Bantu deen wu se ba tógi ní dílu amu na goni dí ba tún. Kóntu mu pa a yigè daa tæri ba wóni.»

Mu Yuutu Banja-We na tagi kulu tun.

DI daa ta ma ta DI wɔ:

¹⁰ «Kantu manja kam na ke,
amu wɔ go ni a pa Yisɔrayeli dwi tiinɛ bam ni:
<Amu wɔ pa a ni-taana yam zu ba wɔbɔŋa,
yɔ a pa ya pɛni ba bicara ni.
Amu wɔ ta yɔ ba Tu We,
yɔ ba di wɔ ta yɔ amu nɔɔna.

¹¹ Bantu nabwɛnɛ di ba didɛɛra maama wɔ lwarɔ amu na yɔ wɔlu tun.
Ba wɔluwɔlu daa wɔ manɔ si o bɔɔ o donɔ ni amu mu yɔ ba Yuutu.

¹² Manja kam kontu ni amu wɔ duri ba nwanja di ba lwarɔm dɔm,
yɔ a daa bɔ guli ba kɛm-balwaarɔ tum.> »

¹³ We na nɔɔni DI ni-dɔɔri dɔm taani kontu donɔ tun, ku bɔɔ ni DI dayigɛ
ni dɔm laan jigi ni-doori mu. Wɔɔɔ kulu nan na doori yɔ ku wɔra ku cɔɔ
tun lagi ku kɛ lele mu.

9

Nɔɔna na zuli We te lɔɔɔ banja vwe dɔm wɔni tun

¹ A lagi a ta dayigɛ ni-gonim dɔm di nɔɔna na cɔɔ di nwanɔni ba zuli
We te tun wɔɔɔ mu. Ku yɔ nabiinɛ mu pugɔ vwe lɔɔɔ banja ni si ba taa
zuli We da, yɔ cullu bɔɔ ba na wɔ ta zuli-DI te tun. ² Vwe dɔm kontu wɔ
nan cɛ di sile mu. Di kwaga digɛ kam yɔɔ mu We-di-laa, yɔ ka jigi min-
zwɛn-kamunu. Taabulu maa zigɔ da, yɔ dɔɔɔ dɔlu na yɔ We nyum tun tigi
ku banja ni. ³ Yigɛ digɛ di maa wɔra, ka yɔɔ mu We-di-laa cɔɔa cɔɔa, yɔ ba
lɔ gar-jali ba ma ci-ka. ⁴ Kaanum bimbim maa zigɔ da, di yɔ sɛbu-sɔɔa mu
ba mɛ ba zi, dɔani mu ba zwe wɛɛnu tɔlu lwɛm na ywɛmmɛ tun ba pa-DI.
We ni-gonim daka kam di maa wɔra ba na mɛ sɛbu-sɔɔa ba ma zi-ka. Ka
wɔ kum maa jigi sɛbu-sɔɔa zɔɔa, ka di wɔ na jigi wɔdiu kulu yɔɔ ni na yɔ
Maani tun. Nacɛgɛ kalu na yɔ Aarɔn nyum yɔ ka dɛɛn puli wɔɔɔ tun di maa
wɔ daka kam wɔni, ku wɛli di kandwa-pɔle sile We cullu tun na pupɔni si
banja ni tun. ⁵ Ba dɛɛn ma ki malesɔ sile nyɔnyɔɔɔ ba zigɔ da, yɔ si vwana
yam kwɛli daka kam banja, mu jɛgɛ kalu We na saari nabiinɛ lwarɔm da
tun. Malesɔ sɔm nyɔnyɔɔɔ kum bɔɔ ni Banja-We mu wɔ jɛgɛ kam kontu ni
di DI paari-zulɛ yam.

Ku nan dai lele kontu mu a lagi si a nɔɔni wɛɛnu tum kontu taani zanzan
a bɔɔ abam.

⁶ Vwe dɔm di di wɔ wɛɛnu tum na fɔɔɔ ti kwe kontu tun, We kaanum
tiinɛ bam yɛni ba zɔɔɔi kwaga digɛ kam wɔ dɛ maama mu ba tɔɔi ba pa
We. ⁷ Ku nan na yɔ yigɛ digɛ kam, We kaanum yuutu wɔm yɔɔni mu jigi
cwɛɔɔ si o zu ka wɔ bidwi bɔm maama wɔni. Wɔntu nan na lagi o zu, o
manɔ si o ja varum jana mu o zu o ma kaani Banja-We o titi tusim di nɔɔna
bam di tusim nwanɔni, si We yagi DI ma cɛ-ba.

⁸ Kontu, We joro kum laan bɔɔ dibam ni, manja kalu dayigɛ vwe dɔm ya
ta na zigɔ tun, cwɛɔɔ dɛɛn ya tɔɔɔ si nɔɔna wani ba zu We-di-laa cɔɔa cɔɔa
kam wɔni. ⁹ Ku maa yɔ nyɔnyɔɔɔ mu ku na bɔɔ dibam zɔm wɛɛnu tum na
yɔ te tun. Ku bɔɔ ni pɛɛra di vara balu maama nabiinɛ na kwe ba ma kaani
We tun bɔ wani ya pa wɔlu na mɛ-ya o ma zuli We tun bicari kwe fasɔ di
We. ¹⁰ Ba zaasi-ba wɛɛnu tɔlu ba na wɔ di yɔ ba nyɔ tun, di n na wɔ ki
te si n ta n yɔ lanyɔɔni tun cullu mu. Ti maama nan yɔ lɔɔɔ banja wɛɛnu
cullu mu, yɔ ti jigi kuri si ku taa ve manja kam We na wɔ fɔɔɔ DI tini DI
cwɛ-dɔɔa kam tun yɔɔni mɔ mu.

Zezi Krisi na pe dí na cwəŋə sɪ dí zuli Wɛ te tɪn

¹¹ Zezi Krisi laan mu nan tu o ji kaanum yuutu dibam ŋwaanu. Ku ma pa dí jonji o ŋwi-dɔŋa wo-laaru tɪlɔ na maŋi ti wura tɪn. Zezi na zu Wɛ te dibam ŋwaanu tɪn, ku yi Wɛ-sɔŋɔ cɪga cɪga mu o zwa, yi kɔntu tiini ku lana ku dwe lɔgɔ baŋa vwe dɪm. O na zu me tɪn dai vwe dɪlɔ nabiinɔ na pugɪ tɪn. ¹² O ma vu o zu Wɛ-di-laa kɔm wɔni. Ku yi biɔwɪ yiranɪ mu o zwa, maŋa kalɔ na ba ti tɪn ŋwaanu. O nan wɔ me bubalɔ naa nabalɔ jana o zu o ma kaani Baŋa-Wɛ. Ku yi o titi jana mu o me o ŋwi dibam lwarum jɪnɪ, yi o vɪ dibam lwarum wɔni sɪ ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn. ¹³ Wɛ ni-doori dɪm brɪ ni nɔɔnɔ wɔlɔ na cɔɔɪ culu tɪn, ba maŋi sɪ ba ma bɔni o nabe jana mu di na-pwala kalɔ ba na zwe tɪn tintwarum ba misi nɔɔnɔ wɔm yɪra ni. Ba na kɪ kɔntu mu, kɔb kwe nɔɔnɔ wɔm sɪ ku maŋi di callu tɪm na brɪ te tɪn. ¹⁴ Vara jana na wai nɔɔna ka kwe tɪn, Zezi na tɪɔɪ yi o jana kam nuŋi tɪn, ku bá tiini ku fɔɔɪ nɔɔna ku kwe di Wɛ ku dwɔni na? Zezi tɔɔɪ Wɛ Joro kɔlɔ na wura sɪ ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn ŋwaanu o ji kaanum dɪlɔ na lana fastɪ tɪn Wɛ yigɔ ni. O na kaani Baŋa-Wɛ dibam ŋwaanu kɔntu tɪn, ku ma pa dí bicara kwe fastɪ di kɔm-balwaaru tɪlɔ ya na jɪɔɪ dibam ti ve tɔbɔni wɔni tɪn, yi dí daari dí zuli Ŋwɪa Tu Baŋa-Wɛ.

¹⁵ Kɔntu ŋwaanu Zezi mu yi wɔlɔ Wɛ na de o ŋwaanu DI tiŋi DI ni-dɔbɔri dɪm di nabiinɔ tɪn. O na se o ti o ma ŋwi ba lwarum jɪnɪ tɪn, o wai o vɪ-ba di ba na kɪ kɔlɔ ba cɔɔɪ Wɛ dayigɔ ni-gonim dɪm tɪn. Kɔntu ŋwaanu balɔ maama Wɛ na kuri sɪ ba taa yi DI biɔ tɪn wai ba jonji DI wo-laaru tɪlɔ na ba ti tɪn, ni DI na goni ni sɪ DI pa-ba te tɪn.

¹⁶⁻¹⁷ Ku nyɪ di nɔɔnɔ na pe ni ni, o na tɪga o daari, ba na wɔ ce o wəənu te tɪn mu. Maŋa kalɔ o ta na ŋwi tɪn, o ni dɪm kɔntu ba jɪɔɪ kuri. Ku daari o nan na tɪga, ba laan wɔ ce o wəənu tɪm sɪ ku maŋi di o ni dɪm na tagɪ te tɪn. ¹⁸ Kɔntu, Wɛ na goni DI dayigɔ ni dɪm DI pa DI nɔɔna bam tɪn, ba me vara jana mu ba ma brɪ ni DI ni-gonim dɪm jɪɔɪ kuri. ¹⁹ Moyisi deen tɔɔlɔ Wɛ niɔ yam maama na yi te tɪn mu o brɪ Yisɪrayelɪ tiinɔ bam. O laan ma kwe nabalɔ di bubalɔ jana o wɔli di na, yi o kwe daa, ka yiri mu Yisopi, o vɔ gungun-sɔŋɔ ka ni ni o lu jana kam wɔni o ma misi tɔɔɪ kɔlɔ Wɛ niɔ yam na pɔpɔni ku wɔni tɪn baŋa ni, yi o daari o misi Yisɪrayelɪ tiinɔ bam maama yɪra ni. ²⁰ O deen na kɪ kɔntu tɪn, o ma ta di ba o wɪ: «Jana kantu brɪ ni Wɛ ni-gonim dɪm jɪɔɪ kuri sɪ á taá tɔɔɪ-di.»

²¹ Moyisi daa ta ma kwe jana kam o ma misi vwe dɪm di wəənu tɪlɔ maama na wɔ di wɔni yi ba ma zuli Wɛ tɪn. ²² Ku yi cɪga mu, Wɛ callu tɪm brɪ ni nɔɔna maŋi sɪ ba ma vara jana mu ba ma fɔɔɪ ba kwe wəənu tɪlɔ maama na jɪɔɪ digiru Wɛ yigɔ ni tɪn. Wəənu tɪlɔ ba na ba mai jana ba kwe tɪn yi finfɪn yiranɪ mu. Jana nan ya na wɔ nuŋi, Wɛ bá yagɪ nɔɔna lwarum DI ma ce-ba.

Zezi Krisi kaanum dɪm mu saari nɔɔna lwarum

²³ Lɔgɔ baŋa vwe dɪm wəənu yi Wɛ-sɔŋɔ wəənu tɪlɔ na yi cɪga tɪn nyɪnyɔgɔ mu, yi ti maŋi sɪ ti fɔɔɪ ti kwe di jana kɔntu dɔŋ mu. Ku daari Wɛ-sɔŋɔ wəənu tɪm titi na wɔ fɔɔɪ ti kwe te tɪn, ku fin mu sɪ ba kɪ kaanum dɪlɔ na wɔ ta dwe faŋa nyɪm dɪm tɪn ba pa Wɛ. ²⁴ Zezi Krisi nan na zu Wɛ te tɪn, ku dai vwe dɪlɔ nabiinɔ na pugɪ yi di lwanɪ Wɛ-sɔŋɔ na yi te cɪga cɪga tɪn mu o zwa. O nan sɪtɪni o zu Wɛ te DI sɔŋɔ ni mu, yi o zɪɔɪ Wɛ yigɔ ni dibam zəŋə ŋwaanu. ²⁵ Zwifə kaanum yuutu wɔm deen yəni o mai vara jana mu o zu Wɛ-di-laa kɔm wɔ bɔni maama o ma kaani Baŋa-Wɛ. Ku nan na yi Zezi, wɔntu na zu Wɛ te tɪn, o me o titi mu o kɪ kaanum kuni

bıdwi o pa-DI. ²⁶ Ku ya na dai kuntu, Zezi ya wú ta yaari o tu kuni zanzan mu, ku na zigi lugu bana pulim ni si ku ba ku yi zım. Ku nan na yi te tin, o laan tu lugu bana kweelim manja ni mu. O tu bıdwi mu, yi o ba o ti o kaani Bana-We si ku pa nabiinè lwarım saari si ku taa ve manja kalu na ba ti tin. ²⁷ Nɔɔnu maama manjı si o ti kuni bıdwi mu, si We laan di o sariya. ²⁸ Kuntu, Zezi Krisi di nan tu o ti bıdwi mu o ma kaani Bana-We, si o li nɔɔna zanzan lwarım o yagi. O nan ta wú joori o ba lugu bana. Ku nan daa dai nɔɔna lwarım saarım n̄waani, ku laan yi si o jorji balu na jigi tına si o joori o ba tin n̄waani mu.

10

¹ Ku na yi We callu tılu DI na ki Moyisi jıja ni tin, ti lagı ti bri wo-laaru tum dı na wú ba dı jorji We tee ni tin na yi te tin mu. Ti nan yi lulunnu mu, ti dai ni We-sorjo wænu tum tıti na yi te tin. Ti paı nɔɔna joori ba kaani Bana-We mu bım maama taan taan. Kuntu n̄waani ti bá wani ti pa balu na tɔgi ti n̄waani ba zuli We tin bıcara kwe fastı. ² We callu tum ya na wai ti paı balu na zuli-DI tin lwarım saari di tiə, ba ya daa bá bɔni ni ba lwarım ta wu ba yuu ni, yi ba ya daa bá ta kaana. ³ Ba nan na kaani We bım maama wɔni tin, ku paı ba joori ba guli ni ba lwarım dum ta wu ba yuu ni mu. ⁴ Ben̄waani nabiinè lwarım bá wani di saari di nabalı di bubalı jana.

⁵ Kuntu n̄waani mu Zezi deen na lagı o ba lugu bana manja kalu tin, o tagı di o Ko We o wi:

«Nm̄u ba lagı nabiinè na mai vara di pɛera ba kaani-m te tin.
Nm̄u nan pe am̄u nabiinu yıra mu,
si a ma-ya a ki nm̄u wubɔja lugu bana ni.

⁶ Ku na yi nɔɔna na yəni ba gu vara ba zwe ba ma kaani-m te tin,
naa ba na kaani te si ku ma saari ba lwarım tin,
kikiə yam kuntu maama ba poli nm̄u wu.

⁷ Am̄u maa wi:

«A Ko We, nii am̄u da,
si a ki nm̄u wubɔja na lagı te tin,

ni ku na pɔpɔni am̄u taani nm̄u tɔnɔ kım wɔni fanja fanja te tin.» »

⁸ Zezi manjı o da yigə o ta o wi: «Nm̄u ba lagı si nabiinè ma vara di pɛera ba ma kaani nm̄u, naa ba gu vara ba zwe ba ma kaani nm̄u, naa ba kaani si ku ma saari ba lwarım. Wænu tuntu maama ba poli nm̄u wu.» Nan di ti na manjı ti tɔgi We callu tum na bri te tin di. ⁹ O laan ma daari o ta o wi: «Nii am̄u da, si a ki nm̄u wubɔja na lagı te tin.» Kuntu bri ni We saari DI dayigə kaanım ni dum DI yagi, yi DI daari DI ləni kaanım didoı mu.

¹⁰ Duntu mu yi Zezi Krisi na ki o Ko We wubɔja na lagı te tin maama, yi o ma o tıti yıra o ma kaani kuni bıdwi, yi ku jigi kuri si ku taa ve manja kalu na ba ti tin, si ku pa dı taá jıgi wu-porjo We yigə ni.

¹¹ Lugu bana kaanım tiinè yəni ba zigi wæni mu ba tɔni de maama, ba gu vara ba ma kaana manja maama, yi ba kaanım dum kuntu nan wari lwarım di saara. ¹² Ku nan na yi Zezi, wɔntu kwe o tıti o ma kaani Bana-We bıdwi yirani má mu, yi ku saari nabiinè lwarım si ku taa ve manja kalu na ba ti tin. O na ki kuntu o ti tin, o ma vu o jəni Bana-We jazım ni, ¹³ yi o laan cəgi manja kalu We na wú ki o duna maama o ne kuri ni si o nɔ-ba ni tıga te tin. ¹⁴ Kuntu, o kaani We kuni bıdwi mu, si ku pa nɔɔna taa jigi wu-porjo si ba bıcara kwe fastı si ku taa ve manja kalu na ba ti tin.

¹⁵ Wε Joro kum di nan bri dibam jaja ni wænu tum kontu yi ciga mu. Ku de yigə ku ta ku wı:

¹⁶ «Amu Yuutu Banja-Wε tagı a wı:

«Kantu manja kam na ke,

amu wu go ni a pa a nɔɔna bam ni:

Amu wu pa a ni-taana yam zu ba bicara,

yi a pa ya pəni ba wubɔɔna ni.» »

¹⁷ DI daa ta ma ta DI wı:

«Amu daa ba guli ba lwarım di ba kəm-balwaarɔ tum.»

¹⁸ Wε nan na yagı nabiinə kəm-balwaarɔ tum DI ma cε-ba tın, ku daa wu manı sı ba gu vara ba ma kaanı-DI ba lwarım saarım ηwaanı.

Di na manı sı di zıgı di baarı Wε cwəɔη kam wɔni te tın

¹⁹ A ko-biə-ba, di laan jıgı ni sı di zu Wε-di-laa ciga ciga kam wɔni, Zezi Krişni na tıga yi o jana nuji tın ηwaanı. ²⁰ Wuntu nan mu pırtı cwə-dɔɔna o pa dibam, yi kantu mu paı ηwıa. O maa kaarı gar-jalı dum di ya na wu dibam di Wε lanja ni tın, di o na kwe o yira yam o kaanı Banja-Wε tın ηwaanı. ²¹ Kuntu, dibam jıgı Wε kaanım tu ciga ciga o na nii Wε tıti nɔɔna bam banja ni. ²² Kuntu ηwaanı, pa-na di fufɔ di twe Wε te di wubɔɔ-ηuna di baarı dilu na bri ni di jıgı wu-dıɔba faşı di Wε tın. Wε kwe di bicara ku pa di daa ba buıı ni di lwarım ta wu di yuu ni, yi DI zarı dibam di na-ηuna. ²³ Pa-na di bri ni di jıgı tına Wε tee ni yi bɔbwea tərə, DI na goni ni DI pa dibam yi DI ba fɔgı DI kwanı-di tın ηwaanı. ²⁴ Pa-na di taá ye da-ni ni, sı di taá zəni daanı, sı di taá soe daanı, sı di taá kı kəm-laaru. ²⁵ A yi pa di yagı da-kikilim Wε zulə ηwaanı ni badaara na yagı te tın. Nan kwaanı-na á tiini á taá wəli daanı kuntu, sı ku pa á na baarı, á na lwarı ni di Yuutu wum de dum twe tın ηwaanı.

²⁶ Nɔɔnu wulɔ na lwarı Wε ciga kam tın, o ta na paalı o kı lwarım, kaanım daa tərə di na wu pa o lwarım dum saarı. ²⁷ Ku laan nan daarı sı fɔɔni mu taa jıgı kuntu tu di Wε na wu kı-o te tın. Wε na di o sarıya, DI laan wu pa o zu min-fɔɔɔ kulɔ na wu cɔgı balu maama na vın Wε tın wu. ²⁸ Ku na yi Wε cullu tılu DI na kı Moyişi jıɔa ni tın, nɔɔnu na cɔgı-tı, yi nɔɔna bale naa batɔ na yi maana tiinə, baá gu kuntu tu mu o kəm-lɔɔɔ kum ηwaanı yi ηwanja ba ta wura. ²⁹ Ku daarı nɔɔnu wulɔ nan na yaalı Wε tıti Bu wum tın, kuntu tu ba tiini o na cɔgım ku gaalı Wε tee ni na? Kuntu tu paı Zezi jana kam Wε na de ka ηwaanı DI tıjı DI ni-dıɔrı dum tın yi kafə mu, yi ku nan yi jana kam kuntu mu Wε me DI fɔgı DI kwe nɔɔnu wum kuntu bicarı. Kuntu tu daa ta twı Wε Joro kum ku na paı nɔɔna Wε zaanı dum tın mu. Kuntu tın, o ba tiini o na cam na? ³⁰ Dibam nan manı di ye wulɔ wum o na tagı o wı:

«Amu mu yi wulɔ na wu cɔgı nɔɔna di ba kəm-balwaarɔ tın.

Amu wu pa ba joorı ba na kulɔ na manı di ba tın.»

Ku ta pɔpɔni ni:

«Banja-Wε wu di DI nɔɔna sarıya.»

³¹ Ku nan wu ta tiini ku yi lεerɔ di wulɔ na kı o cɔgı yi Nwıa Tu Banja-Wε jıɔa zu-o sı DI pa o na cam tın.

³² Nan guli-na abam deen na de yigə á na Wε pooni dum ciga ciga yi á yaarı zanzan te tın. Cam dum nan wu wanı abam á na vɔgı pu-dia tın ηwaanı. ³³ Manja kadoıı ni ba yəni ba twı abam yi ba beesı abam nɔn-kɔgɔ yigə ni. Manja kadoıı ni di, á yəni á se sı á tɔgı á wəli balu di na ne abam

yaara yam donj tun, ³⁴ ku pe á togi á na yaara di balu na wu puina dige ni tun. Nɔɔna maa yəni ba vri abam wəənu yi á cim di wupolo, beɲwaani á ye ni á maɲi á jigi kulɔ na tiini ku lana ku dwe, yi kúu ta wu abam tee ni si ku taa ve maɲa kalɔ na ba ti tun. ³⁵ Á yi yagi á na jigi baari te tun, si kúu pa á na nyɔɔri zanzan We tee ni. ³⁶ Á nan maɲi si á taá jigi pu-dia, si á taá ma ki We wubɔɲa na lagɔ te tun, si á daari á jonji wo-laaru tɔlɔ DI na goni ni si DI pa abam tun. ³⁷ Ku nan pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔni ku wi: «Ku daari fin mu si wulɔ na lagɔ o ba tun laan ba.

O bá daani.

³⁸ Wulɔ maama na jigi ciga amu Baɲa-We tee ni tun mu yi wulɔ na ki o wu-didɔa di amu tun,

oó na ɲwia ciga ciga.

O nan na joori kwaga,

amu bá ta jigi wupolo did-o.»

³⁹ Dɔbam nan dai balu na joori kwaga yi ba ga ɲwia We tee ni tun. Dí yi balu na ki dí wu-didɔa di We yi dí wú na ɲwia DI tee ni tun mu.

11

Wu-didɔa kəm di We na yi te tin

¹ Nmu na jigi wu-didɔa di We, ku kuri mu n ye lanyirani ni nmu wú sɔni n na wəənu tɔlɔ n na tiini tun. Ku kuri mu n ta n jigi ciga ni wəənu tɔlɔ n na ba nai di n yiə tun sɔni ti wɔra. ² Nɔɔna balu na de We cwəɲə faɲa faɲa tun, ku yi ba na ki ba wu-didɔa di We tun ɲwaani mu pe ba yiɔi zaɲi.

³ Ku yi dɔbam di na ki dí wu-didɔa di We tun ɲwaani mu pai dí lɔwari ni, We me DI ni-taani mu DI ki lɔgɔ baɲa di weyuu maama. Kuntu mu dí se ni We kwe wəənu tɔlɔ na ba nai di yiə tun mu DI ma ki tɔlɔ dí na wai dí nai di yiə tun.

⁴ Abeli deen na jigi wu-didɔa di We tun ɲwaani mu pe o kaanum dɔm ja kuri di dwəni Kayin nyim dɔm. O wu-didɔa kam mu pe We wi, o yi ciga tu, We na se o peera yam tun ɲwaani. O daa tərə yi o wu-didɔa kam ɲwaani nan pai o taani ta wɔra.

⁵ Enɔki di na jigi wu-didɔa di We tun ɲwaani mu pe DI kwe-o DI ja DI di DI sɔɲɔ, yi tɔɔni wu jaan-o. We na kwe-o kuntu tun, nɔɔn-nɔɔnɔ daa wu ne o je. Ku nan na wú loori kuntu tun, ku maɲi ku ta We tɔnɔ kum wɔni ku wi, o poli We wu. ⁶ Nɔɔnɔ nan na ba jigi wu-didɔa di We, o bá wanti o pa We wu poli. Wulɔ maama na twe We tun, ku fin mu si kuntu tu taa jigi wu-didɔa o se ni We sɔni DI wɔra yi DI ki balu na lagɔ si ba yi DI te tun lanyirani.

⁷ Nowe di deen na jigi wu-didɔa di We tun mu pe o se DI ni. We deen tagɔ did-o kulɔ na lagɔ ku ba ku ki yi nabiinə yiə ta wu ne-ku tun. O ma se We ni yi o pa naboro kamunu, yi o di o sɔɲɔ tiinə zɔ ku wu, yi We pa ba lu na-fara bam. O kəm dɔm kuntu ma brɔ ni lɔgɔ baɲa nɔɔna balu na wu se We ni tun ba jigi bura. We ma pa o na ciga DI tee ni o na ki o wu-didɔa di We tun ɲwaani.

⁸ Abraham deen na jigi wu-didɔa di We tun mu pe o nunji o titi tɔlɔ kum ni, o vu jəgə kalu We na goni ni ni DI wú pa-o si o dwi tiinə taa te tun. We na beɲ-o ni o nunji kuntu tun, o sɔni o se o maa ve, yi o maɲi o yəri je sɔm o na ve tun. ⁹ O na jigi wu-didɔa di We tun ɲwaani mu pe o vu o zɔɔri tɔlɔ kum We ya na maɲi DI go ni si DI wú pa-o tun wɔni ni vəru te. O deen

zùurì vwe wòntì m̀v. Yizakì d̀tì Zakòbì balu Wè na goni DÌ nì d̀m̀ kùntù d̀tì ba d̀tì t̀n d̀tì zùurì vwə wòntì m̀v. ¹⁰ Kù brì nì Abraham dèen cəgi s̀tì o zù t̀v kùlù kùrì na fəgì kù cwi lanyranì t̀n m̀v. Kù yì Wè t̀tì m̀v bəgì kù kùrì, yì d̀ntù m̀v yì kù lwarù.

¹¹ Abraham kaantì Sara dèen yì ka-dugù m̀v yì o kè lura. D̀tì kùntù d̀tì, o na jìgì wu-dìd̀ba d̀tì Wè t̀n m̀v pè o sè nì Wè bá kwantì DÌ nì d̀m̀ DÌ na goni t̀n yì o wantì o lù bu. ¹² Kùntù, kù zìgì nòn-d̀ba kalù na yì Abraham yì o tiinì o kwìn zanzan t̀n yira nì m̀v Wè pè o lù dwi tiinè kəgə kəgə, nì calicwì na dagì weyuu nì naa ǹntù nì kasùlù-wia na dagì yì kù warì kù ga te t̀n.

¹³ Nòona balu dèen na k̀tì ba wu-dìd̀ba d̀tì Wè kùntù t̀n nan tìgì yì ba wù nè wəənu t̀lù Wè na goni nì s̀tì DÌ pa-ba t̀n. Ba dèen maǹtì ba maantì nì wəənu t̀m̀ dè wù daantì yì tì laan ba, yì ba nan ya ta jìgì wùpolo kù n̄waantì. Ba ma ta jaja nì ba yì vərə m̀v, ba kugu je tərì lùgù ban̄a nì. ¹⁴ Balu maama na t̀e kùntù doj̄ t̀n brì nì ba daa ta jìgì t̀na, s̀tì baá na t̀v kùlù na wù ta yì ba kugu je t̀n m̀v. ¹⁵ Ba daa ba jìgì t̀v kùlù ba na nunjì kù wòntì t̀n wùbùŋa ba yuu nì. Ba ya na jìgì kù wùbùŋa, ba ya wù wantì ba na cwəŋə s̀tì ba joori. ¹⁶ Kù nan na yì te t̀n, ba wùbùŋa tiinì ya zù t̀v kùlù na lana kù ja gaalì t̀n. Kùntù m̀v yì Wè t̀tì sòŋə kùm̀. Kù ma pa Ban̄a-Wè jìgì wùpolo d̀tì ba na bə-DÌ nì ba Tu Wè t̀n. D̀tì nan maǹtì DÌ jìgì t̀v kùlù DÌ na tì kù yìgə s̀tì DÌ pa-ba t̀n.

¹⁷⁻¹⁸ Kù yì Abraham na k̀tì o wu-dìd̀ba d̀tì Wè te t̀n m̀v pè o dèen sè o kwe o bu Yizakì s̀tì o ma kaantì Ban̄a-Wè man̄a kam DÌ na maǹ-ò s̀tì DÌ nìi t̀n. Wè nan maǹtì DÌ go nì DÌ pa-o nì: «Kùb̀ zìgì Yizakì yira nì m̀v s̀tì n dwi tiinè ma pullì.» D̀tì kùntù d̀tì, o dèen ta sè s̀tì o ya ma o bu-d̀ba kam o kaantì Wè, nì Wè na brì-o te t̀n. ¹⁹ O dèen jìgì cìgà nì Wè wù wantì DÌ bi Yizakì DÌ pa o yagì t̀vntì. Kù nan na s̀untì kù k̀tì te t̀n nyì d̀tì DÌ bi-o t̀vntì wòntì m̀v.

²⁰ Yizakì d̀tì na jìgì wu-dìd̀ba d̀tì Wè t̀n m̀v pè o sòlì Wè o pa o biə Zakòbì d̀tì Ezayu wəənu t̀lù na lagì tì ba tì k̀tì t̀n n̄waantì.

²¹ Zakòbì d̀tì na tu o ga f̀t̀n s̀tì o tì t̀n, o na jìgì wu-dìd̀ba d̀tì Wè t̀n m̀v pè o sòlì Wè o pa o bu Zùzefù biə bam maama bale. O dèen ma zì o nacəgə o zan̄tì yì o zùlì Wè.

²² Zùzefù d̀tì man̄a na t̀wè s̀tì o tì t̀n, o na jìgì wu-dìd̀ba d̀tì Wè t̀n m̀v pè o ta d̀tì Yisrayel̄tì tiinè bam nì baá nunjì Ezipi t̀v nì. O ma pa-ba nì nì, ba na ma nun̄ə, s̀tì ba guri o kwi s̀m̀ Ezipi nì ba ja vu ba t̀tì t̀v.

²³ Moyisi ko d̀tì o nu d̀tì dèen na jìgì wu-dìd̀ba d̀tì Wè t̀n m̀v pè ba kwe-o ba səgì can̄tì s̀tò ba na lùg-o man̄a kalù t̀n. Ba ma na nì bu wòm yì bu-laa, yì ba wù kwari f̀vntì s̀tì ba v̀n pa-farù wòm nì.

²⁴ Moyisi dèen na k̀tì nòonù t̀n, kù yì o na jìgì wu-dìd̀ba d̀tì Wè t̀n n̄waantì m̀v pè o wù sè s̀tì ba taa bə-o nì Pa-farù wòm bukò bu. ²⁵ O dèen maa bun̄tì nì, o na t̀gì d̀tì Wè nòona bam o na yaara, kùt̀ ta garì o na yagì Wè cwəŋə yì o daari o di ywəəni d̀lù na bá daantì t̀n. ²⁶ O nan bun̄tì nì, nòona na goon-o nì ba na wù gooni Krisi wòm Wè na lagì DÌ t̀n̄tì t̀n, kù garì o na nè jìjìgìrù zanzan Ezipi nì, bən̄waantì o wùbùŋa dèen tìgì pèertì d̀lù o na wù ba o jon̄tì Wè tee nì t̀n ban̄a nì m̀v.

²⁷ Moyisi na jìgì wu-dìd̀ba d̀tì Wè t̀n n̄waantì m̀v pè o nunjì Ezipi nì yì o wù kwari pa-farù wòm ban-zəŋə kùm̀. O maa jìgì baari yì o wù sè s̀tì o joori kwaga, bən̄waantì o ye nì Wè d̀lù na ba natì d̀tì yìə t̀n wù o yìgə nì.

²⁸ O na jìgì wu-dìd̀ba d̀tì Wè t̀n m̀v pè o pa Yisrayel̄tì tiinè bam d̀tì Pakì candiə ba sam nì. O ma pa ba k̀tì jana ba misi ba d̀tì s̀m̀ niə nì, s̀tì t̀vntì

maleka kalu na wó ba sí ka gu békəri-kwín sım maama tın daa yí kí ba títi bià bam kulukulú.

²⁹ Yisrayelí tiinè bam na kí ba wu-dídúba dí Wé tın mú pé nıntú kulú ba na bæi ní Bu-sıja tın na bam pòori búle ba daarı tí-kúra, yí Yisrayelí tiinè bam tógi da ba be. Ezipi tiinè bam na kwaanı sí ba tógi ba kwaga ba be tın, na bam ma joori bá tó ba naagi daanı, yí kú pa ba maama lí na ba tí.

³⁰ Wé nòona bam na jigi wu-dídúba dí Wé tın mú pé ba vu ba kaagi Zeriko túb kóm da yarpe, yí kú kábri sım laan tó tıga ní. ³¹ Kú nan daa ta na yí Rahabí wulú ya na yí ka-boro yí o zúuri Zeriko ní tın, o na kí o wu-dídúba dí Wé tın mú pé o deen jeeri Yisrayelí nòona balú na ve sí ba daanı túb kóm ba níi tın lanyıranı. Kúntú nıwaanı mú pé ba wu gu-o ba wéli dí balú na vın Wé tın.

³² Amú ya jigi taanı zanzan sí a ta a wéli da, yí pwələ daa tərə sí a nòona nòona badaara taanı a wéli da. Amú ya wó manı Zidıon dí Barakí dí Samsón dí Zefite dí Davídı dí Samuwelı dí fanja fanja Wé nıjónnè bam maama na yí te tın. ³³ Bantú maama deen jigi wu-dídúba mú dí Wé, yí ba magı jara ba wanı tıntı zanzan. Ba ma kwəri ba kí kulú na yí cíga tın, yí ba daarı ba jóni kulú Wé na goni ní sí Dı pa-ba tın. Ba ma pa nywənu níə pu yí tí daa wú jaanı-ba. ³⁴ Ba ma pa min-vuru dwe yí tí daa wú dí-ba, yí ba wanı ba lu nòona jıa ní kú pa ba daa wú gu-ba dí su-lwaanú. Ba ya bwənə mú yí ba na dam. Ba ma tiini ba na baarı, yí ba magı jara ba wanı ba zəli dwi-ge tiinè balú na yí ba dóna tın ba pa ba viiri. ³⁵ Kaana dí ma na ba nòona balú ya na tıga tın na joori ba bí. Nòona badonnè ma wú se sí ba vrı ba títi nòona balú na jigi-ba ba yaarı tın jına ní. Ba se sí ba tí, sí ba joori ba bí ba na nıwa kalú na lana ka dwe tın Wé tee ní.

³⁶ Ba ma yáalı Wé nòona badaara dí ba na mwani-ba yí ba daarı ba magı-ba te tın. Ba ma vó nòona badonnè dí capunnú yí ba kí-ba píına dígə ní. ³⁷ Ba ma dólú ba badonnè dí kandwa ba gu. Ba ma súrı badaara yıra kuni búle. Ba ma kwe su-lwaanú ba ma gu ba badonnè.

Wé nòona badonnè maa beerə jəgə maama, yí ba zú peeni dí buntı tankwaalú yıranı. Zúri dí cam ba jigi-ba, yí nòona dí beesi-ba. ³⁸ Wé nòona bam deen beeri kagva yuu ní dí pweeru yum ní mú, yí ba zúuri ba tígi pweeru gugwəuru ní dí nòona wuntı. Lúgu banja nan ya wú manı sí kú taa jigi nòn-nına bam kúntú dwi donj.

³⁹ Nòona bam kúntú maama yırı deen zanı ba na kí ba wu-dídúba dí Wé tın nıwaanı mú. Nan dí kúntú dí, ba wú ne Wé ya na goni ní sí Dı kí-ba lanyıranı te tın. ⁴⁰ Wé deen nan buntı sí Dı kí kulú na tiini kú lana tın mú díbam nıwaanı, Dı na lagı sí Dı pa dí maama tógi daanı dí jí lanyıranı fastı Dı yígə ní tın nıwaanı.

12

Wé vai dí zwe dí na yí Dı bià tın nıwaanı mú

¹ Díbam nan lwarı ní fanja fanja Wé nòn-kəgə kóm kúntú ba na brı ní ba jigi wu-dídúba dí Wé tın gilimi díbam ba brı cwənjə. Kúntú nıwaanı, pa-na dí yagi wo-yóorú túb maama na cv díbam tí pa dí warı dí tógi Wé lanyıranı tın, dí lwarım díúb na jigi díbam tın, sí dí daarı dí kwaanı dí duri dí pu-dıa cwənjə kalú Wé na pé díbam tın wuntı. ² Pa-na dí yóorı dí taá níi Zezi. Wúntú mú pé díbam puli dí kí dí wu-dídúba dí Wé, yí o ta wó pa dí taá jigi wu-dídúba dí Wé sí kú vu kú yí gurim. O deen ma vó pu-dıa yí o yaarı o tí túbın-dagara banja ní. O wú kwarı cavıra sí o tí túbı díbm

kuntv dwi, bejwaant o ne ni We tini ywæni mu si DI pa-o. O laan ma daari o vu o joni Baŋa-We paari jangonjo kum jazim ni.

³ Nan buŋi-na á nii Zezi na tiini o vɔ pu-dia di nɔn-balwaaru na cul-o yi ba yaar-o te tun. Á nan yi zaŋi á ga baari si á yagi We cwəŋə tɔgum.

⁴ Abam na yəni á kwaanɪ si á jaŋi á cɔgi lwarim dam te tun, á wɔ nɔɔn-nɔɔn daa ta wɔ tigi ku ŋwaant. ⁵ We tɔnɔ kum nan jigi taant dilɔ na wɔ want ku pa abam na baari tun, á na yi We biə tun ŋwaant. Nan guli-na ku na bri abam te ku wɪ:

«Amɔ bu, n Yuutu We na vanɪ nmɔ zwe,
si n yi zaŋi n kwe-ku n ma n ji kafe.

We na kaant-m,

si n yi pa n wɔ cɔgi.

⁶ Bejwaant Baŋa-We na soe balɔ tun mu DI yəni DI vanɪ ba zwa si DI pa ba kɔrɪsɪ.

Wɔlɔ maama We na jonɪ si o taa yi DI bu tun,

DI yəni DI ma cam mu DI kwe-o.»

⁷ Á na ne yaara, ku yi si ku ma kwe abam mu. Á na yi We biə tun mu pai DI kwe abam kuntv donj. Bu tərə o ko na ba vanɪ o zwe si o kɔrɪsɪ. ⁸ We nan ya na wɔ vanɪ abam zwa ni DI na kɪ DI biə bam maama te tun, ku bri ni abam dai DI biə cɪga cɪga mu, á yi bu-tampirə mu. ⁹ Dɪbam kwə bam lɔgɔ baŋa ni tun yəni ba vanɪ dɪ zwa mu, yi dɪ nɪgɪ-ba. Ku nan na yi dɪ Ko We dilɔ na te dɪ jwəru tun, ku manɪ si dɪ tiini dɪ se DI ni, si dɪ laan na ŋwɪa DI tee ni. ¹⁰ Dɪ kwə bam lɔgɔ baŋa ni tun yəni ba vanɪ dɪ zwa bɪna finɪun yranɪ mu, si ku manɪ dɪ ba wɔbɔŋa na lagɪ te tun. Dɪ Ko We titɪ nan kɪ kuntv si ku wəli dɪbam mu, si dɪ want dɪ tɔgi dɪ na duntv wɔ-ponjo kum donj. ¹¹ Manɪ kalɔ ba na yəni ba vanɪ dɪ zwa tun, ku yəni ku pa dɪ wɔ cɔgi mu yi dɪ ba jigi wɔpolo. Kuntv kwaga ni, zwa vanɪm dɪm laan wɔ zəni balɔ dɪ na kwe-ba tun dɪ pa ba na nyɔɔrɪ, dɪ ba ŋwɪa na tɔgi cɪga yi ba jigi bicari-zuru tun.

¹² Kuntv ŋwaant, na-na dam dɪ baari si á taá tɔgi We cwəŋə. ¹³ Á taá ve cwəŋə kalɔ na yɔɔrɪ tun wɔni, si balɔ na ve yi ba duə tun yi saari ba tv ba wəli da, si ku want ku pa ba ne sim je.

Dɪ wɔ manɪ si dɪ vɪn We zaant dɪm

¹⁴ Kwaanɪ-na si á taá zɔvra, si ywæni taa wɔ á dɪ nɔɔnɔ maama titari ni, si á kwəri á taá jigi wɔ-ponjo We yigə ni, bejwaant nɔɔnɔ na ba jigi wɔ-ponjo, o bá want o na Yuutu Baŋa-We. ¹⁵ Fɔgi-na á cɪ á titɪ si nɔɔn-nɔɔnɔ yi ga We zaant dɪm, si nɔɔn-nɔɔnɔ bicari yi zaŋi dɪ ji ni vian na cana te tun, si ku pa ku loŋi nɔɔna zanzan si ku cɔgi-ba We cwəŋə kam wɔni. ¹⁶ Á yi pa á wɔlɔwɔlɔ tɔgi boorim kikiə, naa o taa gooni wəənu tilɔ na yi We nyim ni Ezayu deen na yi te tun. Wɔntv yigə tərə dɪ o na yi o ko bu-kwɪan tun. O kana maa wəə, yi o kwe o nakwɪm dɪm o ma ləni o nyaant wɔm zɔŋa wɔdiu o dɪ. ¹⁷ Abam nan manɪ á ye kulɔ na kɪ-o ku kwaga seeni tun. O joori o ba o lagɪ si o ko wɔm sɔɔlɔ We o pa-o, o na yi o bu-kwɪan tun ŋwaant. O ma kwaanɪ o loori o ko wɔm dɪ yi-na. O ma wɔ ne cwəŋə, bejwaant o daa warɪ o joori o kwanɪ o kəm dɪm.

¹⁸ Abam na twe We te tun dai nɪnɛnɪ Yisɪrayelɪ tiinə bam deen na zigɪ piu kulɔ təŋə ni yi ba yə na-ku yi ba kwəri ba wat ba dwe-ku dɪ ba ja te tun. Min-fɔɔ dɪ lim deen mu wɔra, dua ma mumunə ku yuu ni. ¹⁹ Ba ma ni nabɔnɔ wum dɪ kwərə na ŋɔɔni. Balɔ na ni kwərə kam kuntv tun ma loori si ka daa yi ŋɔɔni ka wəli da, ²⁰ bejwaant ka na manɪ ka kaant-ba

te tun tiini ku dana ku pa-ba, di ka na tagi di ba ka wi: «Wulɔ maama na dwe piu kum tun, ku zi na yi varim mu di, si á dul-o di kandwa á gu.»
 21 Wænu tɔlɔ ba na ne tun ma tiini ku sɔɔri ba yira, yi Moyisi tti ta o wi: «Fɔɔni tiini di zu-ni yi a yira sai.»

22 Ku nan dai kontu abam tee ni. Abam laan twe piu kulɔ yiri na yi Siyon tun mu. Ku maa yi Nwɔa Tu Baɔa-We tɔ-kamunu Zeruzalem kulɔ na wɔ We-sɔɔɔ ni tun. We malesi kɔɔɔ kɔɔɔ ma jeeri daani jɔgɔ kam kontu ni. 23 Abam nan tu á wæli We kɔɔɔ kum wɔni mu. Ku yi DI bu-kwin sim kɔɔɔ kum ba yira na pɔpɔni ya tiji We-sɔɔɔ tɔɔɔ kum wɔni tun candia mu. Ku yi We dilɔ na wɔ di nabiinæ maama sariya tun te mu á tu á yi. Ku maa yi balɔ na ne ciga DI yigɔ ni yi DI laan pa ba bicara fɔgi ya kwe fasti tun jwæru tum na wɔ me tun mu á yia. 24 Ku nan yi Zezi wulɔ We na de o nwaani DI go DI ni-dɔɔri dum tun te mu á yia. Ku yi Zezi jana kam nwaani mu pe á fɔgi di We. O jana kam nan bri dibam wɔɔɔ kulɔ na lana ku dwe kulɔ Abeli jana kam na bri tun.

25 Á taá ye si á yi zanɔ á vin taani dum Zezi na nɔɔni di abam tun. Nɔɔna balɔ deen na vin wulɔ na bri-ba We kwæɔ lugu baɔa ni tun, ba wɔ lugi cam wɔni. Dibam di nan na vin Zezi, o na wɔ We-sɔɔɔ ni yi o nɔɔni di dibam tun, di wɔ wani di lu na? 26 Faɔa faɔa tun, We kwæɔ deen pe tiga baɔa sisini, yi DI laan go DI ni DI wi:

«Amu daa ta wɔ joori a pa tɔga baɔa sisini bidwi,
 yi ku dai kantɔ yirani,
 ku laan wɔ wæli di weyuu maama mu.»

27 We na tagi DI wi, DI ta wɔ joori DI ki kontu don bidwi tun, ku bri ni wænu tɔlɔ DI na ki tun mu DI laan lagi DI sisini-ti DI li ti ziga je ni, si ti daa yi taa wɔra. Wænu tɔlɔ na bá wani ti sisini tun yirani laan mu wɔ daari.

28 We nan pe di tɔgi di di paari dilɔ na bá wani di sisini si di cɔgi tun mu. Kontu nwaani di wɔ ki We le, yi di daari di pa-DI zulæ yalɔ na tɔgi DI wɔɔɔɔa tun, si di tɔɔi di pa-DI, si di taá kwarɔ-DI lanyirani, 29 beɔnwaani dibam Tu We nyi di min-fɔɔɔ mu, yi di di wænu tɔlɔ maama na ba tɔgi DI wɔɔɔɔa tun.

13

Di na wɔ ki te si ku poli We wɔ tun

1 Yi zanɔ á yagi da-sono á na yi da-ko-bia Zezi nwaani tun. 2 Taá ye-na si á taá ki vɔɔɔ voro. Nɔɔna badonnæ deen na ki kontu tun, ku pe ba jeeri We malesi mu ba sam ni, yi ba wɔ lwarɔ ba na yi balɔ tun. 3 Guli-na balɔ na wɔ puna digɔ ni tun wɔɔɔ, nuneeni abam di tɔgi á wɔ puna digɔ ni mu te, si á zæni-ba. Guli-na balɔ nɔɔna na bæsi-ba tun di wɔɔɔ, nuneeni abam di tɔgi á yaari mu te.

4 Baaru di o kaani maama manɔ si ba taa zɔɔri daani mu di sono di zulæ. Baru wum di kaani wum maama manɔ si ba taa jigi ciga mu da-tee ni. We nan wɔ di balɔ maama na ki wo-zɔɔna di boorim kikiæ tun sariya.

5 Á yi pa á nwaia taa tɔgi sæbu-lagi. Taá jigi-na wɔpolo di á na jigi kulɔ tun. Beɔnwaani We manɔ DI ta DI wi:

«Amu bá fɔgi a yagi abam manɔ di manɔ.»

6 Kontu nwaani dibam wɔ ta jigi baari si di taá wi:

«Baɔa-We mu yi di zænu,

dí bá ta kwarí fúuntí.

Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wantí o kí dɔbam kɔlɔkɔlɔ.»

⁷ Taá guli-na nɔɔna balɔ na yí á yigə tiinə yí ba dɛɛn tɔɔlɔ Wɛ kwərə kam ba brí abam tɔn woɔo. Maan-na á nii ba ɲwía dɛɛn na yí te sí kú vú kú yí ba tɔɔnɔ tɔn, sí á daari á lɔwani ba na kí ba wú-dɔɔba dí Zezi te tɔn. ⁸ Manja maama Zezi Krisi yí nɔ o na manjɔ o yí te tɔn mu, diin dí zim maama sí kú taa ve manja kalɔ na ba tí tɔn. ⁹ Yí pa-na nɔɔna ma zaasum-ge ba ganí abam dí wəənu dwi təri təri sí kú pa á ywəri Wɛ cwəɲə ní. Kú yí Wɛ zaanú dí m ɲwaanú mu pai dí na baari Wɛ cwəɲə kam wɔnɔ, sí kú dai wɔdiiru culim ɲwaanú. Balɔ na tɔɲi wɔdiiru culim cwəɲə tɔn nan wú ne zənə kú ɲwaanú.

¹⁰ Zezi Krisi na kwe o tɔtɔ o ma kaanú Baɲa-Wɛ dɔbam ɲwaanú te tɔn dai kaanum dí lɔ doɲ nɔɔna na wú dí dí nwana yam tɔn. Balɔ na tɔɲi Wɛ vwe dí m wɔnɔ ba pa-DI tɔn, ba ba jigi cwəɲə sí ba twəri kaanum dí m kɔntu wəənu ba dí. ¹¹ Kú na kí te tɔn, Wɛ kaanum yuutu wɔm yəni o gú vara mu, yí o ja ba jana kam o zú Wɛ-di-laa kum wú o ma saari nɔɔna bam lwarim. Kú daari vara bam tɔtɔ, baá ja nuɲi tɔl kum daa mu ba zwe maama. ¹² Zezi tɔɔnɔ dí m dí nan dɛ kɔntu doɲ mu. O yaari mu o tí tɔl kum daa ní, yí o ma o tɔtɔ jana kam o saari nɔɔna bam lwarim.

¹³ Kɔntu ɲwaanú, pa-na dí nuɲi dí vú o te tɔl kum daa ní, sí dí tɔɲi dí sɛ o goonə yam doɲ. ¹⁴ Bɛɲwaanú, lɔgú baɲa yo seeni dɔbam ba jigi tɔl kɔlɔ na wú ta yí dí kugu je manja maama tɔn, dí nan tɔnɔ tɔl kɔlɔ na lagú kú ba tɔn mu.

¹⁵ Pa-na dí tɔɲi Zezi ɲwaanú dí taá zuli Wɛ manja maama. Kɔntu mu yí kɔlɔ dí na wú kwe dí ma kaanú-DI tɔn. Dí ní-taanú na brí Wɛ dam te tɔn mu yí pɛera yalɔ dí na wú pa-DI tɔn. ¹⁶ Á yí swe sí á taá kí kəm-laaru, sí á daari á taá zəni daanú, sí kɔntu mu yí kaanum dí lɔ na poli Wɛ wú tɔn.

¹⁷ Taá ɲigɔ-na á yigə tiinə, sí á daari á taá sɛ ba ní, sí bantú mu nii abam na wú ta ɲwí dí Wɛ te tɔn baɲa ní, yí baá ba ba zigi Wɛ yigə ní sí ba brí ba na tɔɲi kɔlɔ abam ɲwaanú tɔn. Nan taá ɲigɔ-ba sí ba wantí ba tɔɲi dí wɔpolo. Kú na dai kɔntu, kú pa ba wú cɔɲi, yí kú daa bá ta jigi zənə kú pa abam.

¹⁸ Taá loori-na Wɛ á pa dɔbam. Dɔbam ye dí bɔcara ní, ní dí wú kí kɔlɔ na yí balɔrɔ tɔn, yí dí lagú sí dí taá kí kɔlɔ na lana tɔn mu manja maama.

¹⁹ Amú nan tiini a loori abam sí á taá warí Wɛ á pa-ní, sí kú pa a na cwəɲə a joori abam te lele.

²⁰ Wú-zuru Tu Baɲa-Wɛ mu bi dí Yuutu Zezi DI pa o yagi tɔɔnɔ, yí DI pa o yí nayir-ɲum ciga ciga, sí o taa nii dɔbam balɔ na nyí dí o peeni te tɔn baɲa ní, dí o na tigi dɔbam ɲwaanú tɔn. Wɛ ma da o jana kam ɲwaanú DI go ní dí lɔ na wú ta wura sí kú taa ve manja kalɔ na ba tí tɔn. ²¹ Wɛ wú zəni abam sí á wantí á kí wo-laaru tɔl maama na tɔɲi DI wɔbɔɲa tɔn, yí DI wú tɔɲi Zezi Krisi ɲwaanú DI kwe dɔbam ní kú na wú poli DI wú te tɔn.

Zezi mu manjɔ dí zulə sí kú taa ve manja kalɔ na ba tí tɔn. Amina.

²² A ko-biə-ba, a loori abam sí á zuri á yira á cəgi amú na pɔpɔnɔ kɔlɔ sí a ma pa á na baari tɔn. Amú na pɔpɔnɔ taanú dí lɔ tɔn nan ba dwara.

²³ Amú lagú sí a pa abam lwarí ní ba yagi dí ko-bu Timoti yí o nuɲi pɔna digə ní. O nan na tu amú te lɔla, a laan wú pa dí tɔɲi daanú dí ba dí na abam.

²⁴ Jɔɔnɔ-na á yigə tiinə bam dí Wɛ nɔɔna bam maama á pa dɔbam. Yitali tiinə bam dí jɔɔnɔ abam.

²⁵ We wó pa abam maama yu-yoŋo.

**Tɔnɔ kuls
ZAKI
na pɔpɔni tun**

**Tɔnɔ kuls Zaki na pɔpɔni tun na bri dɔbam
kuls tun mu tuntu**

Dí bɔɔɔ ni kɔ yi Zaki wɔls na yi Zezi nyaani tun mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu. O deen pɔpɔni o pa Wɛ nɔɔna balɔ maama na jagi lɔgɔ banja ni tun mu, o ma bri-ba ba na manɔ si ba taa ŋwi te manja maama wɔni tun.

Zaki ŋɔɔni wəənu dwi təri təri taani mu:

kɔ na yi nadunni di yinigə wɔŋo,
naa kɔ na yi manɔm na yi dɔbam wɔŋo.

O bri ni dí na wi dí tɔɔi Wɛ, kɔ manɔ si dí ki Wɛ taani dɔm na bri dɔbam si dí ki te tin mu (pɔɔɔm 1).

O ma bri ni kɔ wɔ manɔ si dí kuri nɔɔna daani, yi o bri ni wɔ-dɔdɔa di kəm-laaru tɔɔi daani mu (pɔɔɔm 2).

O wi dí taá cɔ dí tɔti di dí ni-taani, yi o bri dɔbam swan cɔga cɔga na yi te tin (pɔɔɔm 3).

O laan ma kaani balɔ na magi kantɔɔɔ tun, di wo-swən-nyina, di balɔ na co daani tun, di balɔ na ki kamunni, di balɔ na yi nadunə tun (Zaki 4:1—5:6).

Tɔnɔ kum kweelim jəgə ni, o kwe Wɛ nɔɔna si ba taa jigi wɔ-zuru si ba taa warɔ Wɛ, kɔ na yi cam, naa kɔ na yi wɔpɔlo, naa kɔ na yi yawuru manja ni di (Zaki 5:7-20).

Zaki tɔnɔ kum bri ni, n na sɔni n ki n wɔ-dɔdɔa di Wɛ n tɔtɔɔa maama di bri kuntu mu, yi «nɔɔnɔ na wi o ki o wɔ-dɔdɔa di Wɛ yi o ba ki kəm-laaru, kɔ yi kafɛ mu» (Zaki 2:26).

¹ Amɔ Zaki wɔls na yi Wɛ tɔtɔɔɔni di dɔbam Yuutu Zezi Krisi tɔtɔɔɔni tun mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu. A jɔɔni abam balɔ maama na yi Wɛ nɔɔna yi á jagi á wɔ lɔgɔ banja je maama ni tun.

Dí na manɔ si dí taá jigi wɔpɔlo di Wɛ te tin

²⁻³ A kɔ-biə-ba, manja kalɔ maama cam na tu abam banja tun, si á taá jigi-na wɔpɔlo lanyirani, beŋwaani abam ye ni yaara dwi təri təri na tui abam te, kɔ yi si ya manɔ abam mu ya nii á na ki á wɔ-dɔdɔa di Wɛ te tin. Kuntu kwaga ni, kɔ laan wɔ pa á taá zigi kəŋkəŋ di pu-dia. ⁴ Kwaani-na á tiini á zigi kəŋkəŋ di pu-dia si á yi joori kwaga, si kɔ laan wɔ pa á ji non-ŋɔna yi á wɔbɔɔa bi fast di Wɛ tɔɔim, si á yi ga kulɔkuls.

⁵ Abam wɔls maama nan na yəri kuls na lana si o ki tun, kuntu tu manɔ si o loori swan mu Wɛ tee ni. Wɛ yəni DI pai nɔɔna maama di wɔpɔlo mu, yi DI ba vin nɔɔn-nɔɔnɔ. Nmɔ na loori swan DI tee ni, DI wɔ pa-m.

⁶ Nmɔ nan na loori wɔŋo Wɛ tee ni, si n ta n ki n wɔ-dɔdɔa ni ní na-kɔ. Yi ta n jigi bubwɛa kɔ banja ni, beŋwaani bubwɛa tu nyi ni viu na fuli na kɔ pa ba ve yigə di kwaga te tin mu. ⁷⁻⁸ Kuntu tu jigi wɔru tile mu, yi o za o wɔbɔɔa di kuls maama o na bɔɔi si o ki tun. Nɔɔnɔ wɔm kuntu don yi taa bɔɔi ni oó na wɔŋo dí Yuutu wɔm tee ni.

Yinigə tiinə di nadunə na manɔ si ba taa ki te tin

⁹ Nmu wɔlb na toɔɔi Zezi yi yinigə jigi-m tɔn, si n ta n jigi wɔpolo di We na pe n jigi yiri DI tee ni tɔn ɔɔwaani. ¹⁰ Nmu wɔlb nan na yi nadum tɔn, si n di ta n jigi wɔpolo di We na pe n tu n titi DI tee ni tɔn ɔɔwaani. Nabinə ba daani yi ba tva, ba na manɔ ba yi nadunə te di. Ku nyi ni gaaru na ki punnu yi ti lamma te tɔn mu. ¹¹ Wia nan na biga, ti wó kwaari mu ti siiri ti ti, yi ti lam dum je. Ku nan yi bidwa mu di nadunə na wó ba ba ti ba jɔɔguru tum lagum wɔni te tɔn.

Kɔlb na manɔ nɔɔna si ba ki lwarim tɔn

¹² Nɔɔnu wɔlb na wɔ cam wɔni yi o zigɔ kəɔkəɔ di pu-dia si ku vu ku yi kweelim tɔn mu jigi yu-yoɔo. Beɔɔwaani, cam dum na ke, o laan wó na pɛɛri dilu na yi ɔɔwa ciga ciga tɔn We tee ni. ɔɔwa kam kuntu mu We goni ni si DI pa balu maama na so-DI tɔn.

¹³ Nɔɔnu na ne manɔm, o yi zanɔ o ta ni We mu manɔ-o, si kulɔkulɔ tərə ku na wó wani ku manɔ We si DI tusi, yi We titi bá manɔ nɔɔnu si o tusi. ¹⁴ Woɔo kulɔ na manɔ nɔɔnu tɔn yi o titi wɔbɔɔa mu. Yantu mu pai o fra zɔuri wo-balwaaru, yi ya gan-o ya pai o tɔi ciguru wɔni. ¹⁵ Nmu na se n toɔɔi n wɔbɔɔ-balwaaru tum, ti laan wó pa n ki wo-lwaanu mu, yi wo-lwaanu tum na puli ti daga, ti laan wó ja-m ti zɔ tɔɔni wɔni mu.

¹⁶ A ko-bu-sonnu-ba, á yi zanɔ á ganɔ á titi. ¹⁷ Pɛɛri dilu maama na lana di wəənu tɔlb na manɔ fasti tɔn nuɔi di Ko We tee ni mu. Dintu mu ki wəənu tɔlb maama na wɔ weyuu ni yi ti pai pooni tɔn. Wəənu tum kuntu mu yəni ti wai ti pipiri wia di titi. We nan ba jigi lim di finfin di, DI ba ləni ni tɔntu wəənu tum te. ¹⁸ We titi mu li wɔbɔɔa DI toɔɔi DI ciga kwər-ywəɔə kam ɔɔwaani DI pa di na DI ɔɔwa-dɔɔa kam, si di taá yi balu na yi dayigə tiinə wəənu tɔlb maama DI na ki tɔn wɔni.

Di manɔ si di ki We kwər-ywəɔə kam na wi di ki te tɔn mu

¹⁹ A ko-bu-sonnu-ba, á ye ni a na te kulɔ di abam tɔn yi ciga mu. Nɔɔnu maama manɔ si o zuri o yira mu o taa cəgi o doɔɔ taani, si o yi taa garɔ o lərə. O manɔ si o ja o banɔ mu. ²⁰ Beɔɔwaani nɔɔnu wɔlb bam na zanɔ tɔn bá wani o ki wo-laaru tɔlb na sui We wɔ tɔn.

²¹ Kuntu ɔɔwaani, li-na wo-diguru tɔlb maama na wɔ á wɔni tɔn á yagi, si á ci á titi di titɔɔ-balwaaru dwi maama kəm. We manɔ DI kwe DI taani dum DI ki abam bicara ni. Nan tu-na á titi á se-di lanyirani, si di wó wani di vri abam di yagi.

²²⁻²³ Á nan taá ki-na We taani dum na wi te tɔn, si ku ta dai cəgim yirani. Nɔɔnu na cəgi We taani dum yi o ba ki di na bri te tɔn, o ganɔ o titi mu. O nyi ni nɔɔnu na kwe niu o ma nii o titi te tɔn mu. ²⁴ O na nii o yibiyə na yi te tɔn yi o laan viiri, o da swe o yibiyə kam na yi te tɔn. ²⁵ Ku nan na yi We taani dum, dintu lana fasti yi di wai di jɔɔi nɔɔna di pa ba na ba titi. Nɔɔnu na zaasi-di yi o jigi-di o yuu ni manɔ maama, o bá ta nyi di wɔlb na garɔ o swe ciga kalu o na lwarɔ tɔn. Kuntu tu yi wɔlb na siini o ki We ciga kam na bri te tɔn mu, yi oó na wɔpolo lanyirani o titɔɔa maama baɔa ni.

²⁶ Abam wɔlb na bɔɔi ni o toɔɔi We yi o warɔ o ni-taani o ja, kuntu tu ganɔ o titi mu yi o We toɔɔim dum yi kafe mu. ²⁷ Di Ko We nan na lagɔ si di se-DI te tɔn mu yi si di taá zəni bitara di kadənə balu na yaari tɔn, si di kwaani di ci di titi di lɔɔu baɔa wo-yɔɔru tum. We toɔɔim dum kuntu doɔɔ mu tiini ku lamma yi tusim təri ku wɔni.

2

Dí wɔ maŋi sɔ dí taá kuri nɔɔna daani

¹ A ko-biə-ba, abam yi balu na sɔɔni á se dí Yuutu Zezi Krisi wɔlu na jigi paari zulə tɔn mu. Kuntu ŋwaani, ku wɔ maŋi sɔ á taá kuri nɔɔna daani di á na zuli-ba te tɔn. ² Abam na jeeri daani sɔ á warɛ Wɛ, ku ba dwe sɔ nɔɔna bale ba abam te. Didɔba maa yi nadum o zu gwar-ŋɔnnu, yi o ki sɛbu-sɔja jafɔli o jɔja ni. O donj wɔm maa yi yinigə tu, yi o zu gan-zwaanu. ³ Ku wai sɔ á jeeri nadum wɔm lanyirani yi á pa-o jəŋə je, á daari á ta di yinigə tu wɔm ni, o taa zigi daa ni, naa o jəni tɔga ni á ne niə ni. ⁴ Á na pɔɔri-ba daani kuntu donj, ku bri ni á kuri nɔɔna daani mu. Ku nan yi wɔbɔŋ-lwaanu mu pai á pɔɔri nɔɔna daani kuntu.

⁵ A ko-bu-sonnu-ba, fɔgi-na á cəgi. Wɛ mu sɔɔni DI kuri balu na yi yinigə tiinə nabiinə yibiə ni tɔn, sɔ ba taa yi nadunə DI tee ni ba na ki ba wu-didɔba di Zezi tɔn ŋwaani, sɔ ba tɔgi ba wəli DI paari diɔ DI na maŋi DI go ni sɔ DI pa balu na so-DI tɔn wɔni. ⁶ Ku nan na yi kuntu tɔn, bɛɛ mu kia yi á gooni yinigə tiinə bam? Ku dai nadunə bam mu jigi abam ba bɛɛsɛ na? Bantu mu yəni ba ja abam di dam ba ja vu ba sanj sariya dim je ni. ⁷ Bantu mu jigi Zezi yir-ŋum diɔ ba na bə abam ni o biə tɔn ba twia.

⁸ Abam na se Baŋa-Wɛ ni diɔ na pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kum wɔni di wɔ: «Ta n soe n donj ni n titi te» tɔn, á ki lanyirani. ⁹ Ku daari, á na pɔɔri nɔɔna daani di á na zuli-ba te tɔn, ku bri ni á ki lwarum mu, yi Wɛ niə yam bri ni á ki á cəgi mu. ¹⁰ Nɔɔnu na se Wɛ niə yam maama yi o daari o cəgi ya didɔba yirani, ku bri ni o cəgi ya maama mu. ¹¹ Wɛ mu pɛ DI ni DI wɔ: «Yi zanj n ki boorim.» Dintu nan ta mu wɔ: «Yi gɔ nɔɔnu.» Mu ku kuri, n na maŋi n wɔ ki boorim, yi n na gɔ nɔɔnu, ku bri ni n ta cəgi Wɛ ni mu.

¹² Taá pa-na á ni-taani di á kikiə maama taa tɔgi Wɛ ni, sɔ dintu wɔ wai di vri nɔɔna di pa ba nai ba titi, sɔ Wɛ wó tɔgi DI ni dim kuntu ŋwaani mu DI ma di dibam sariya. ¹³ Bɛŋwaani, nɔɔnu na ba jigi o donnə ŋwanja, Wɛ na wó di kuntu tu sariya maŋa kalu tɔn, DI bá duri o di yibwənə. Wɔlu nan na jigi o donnə ŋwanja tɔn, Wɛ di wó duri o yibwənə sɔ o yi na cam.

Wɔlu na jigi wu-didɔba di Wɛ tɔn ki kəm-laaru mu

¹⁴ A ko-biə-ba, nɔɔnu na te o wɔ, wɔm ki o wu-didɔba di Wɛ, yi o laan ba ki Wɛ na lagɔ te tɔn, ku jigi kuri na? O Wɛ tɔgim dim kuntu wó wani di vri-o di yagi na? ¹⁵ De diɔ n ko-bu didɔba na tu nmu te yi o ba jigi gɔɔ sɔ o zu di o ni-wɔdiu sɔ o di, ¹⁶ yi nmu na tagɔ did-o n wɔ, o ve sɔ Wɛ wó zən-o DI pa o na gɔɔ di o ni-wɔdiu, yi n laan daari n wɔ pɛ-o kulɔ o na lagɔ tɔn, ku jigi kuri na? ¹⁷ Wɛ tɔgim di yi kuntu mu. Nmu na te ni n ki n wu-didɔba di Wɛ, yi n laan daari n ba ki kəm-laaru, ku bri ni n Wɛ tɔgim dum yi kafɛ mu.

¹⁸ Nɔɔnu wai o te ni, nɔɔna babam ki ba wu-didɔba mu di Wɛ, yi badaara ki kəm-laaru. Amu nan na ləri te tɔn mu tuntɔ: «Nmu na ba ki kəm-laaru tɔn, nɔ ki ta mu n bri ni n sɔɔni n ki n wu-didɔba di Wɛ? Ku nan na yi amu, aá ma a kəm-laaru tɔm mu a bri ni a sɔɔni a ki a wu-didɔba di Wɛ.»

¹⁹ Nmu se ni Wɛ yi didɔba yirani mu na? N na se kuntu, ku lana. Ciciɔ titi di ye kuntu, yi ku pai sɔ yira sat. ²⁰ N ba jigi wɔbɔŋa mu na? N yəri ni, n na wɔ n ki n wu-didɔba di Wɛ yi n ba ki kəm-laaru, ku yi kafɛ mu na? ²¹ Nan guli-na dibam nabaaru Abraham deen na yi te tɔn. Ku ki ta mu yi o na ciga Wɛ tee ni? Ku yi o titɔja yam ŋwaani mu, di o na se o kwe o bu Yizaki sɔ o ma kaani Wɛ ni DI na tag-o te tɔn. ²² Ku bri ni o na

ki o wu-didba di We te tun didaani o kəm-laaru tum maama togi daani mu. O kəm-laaru tum mu pe o We togtim dum ja kuri. ²³ Kuntu mu, kulb na pupuni We tonɔ kum wɔni tun suni ku ki di ku na wi: «Abraham ki o wu-didba di We, yi Di pa o na ciga ku njwaani». Ba maa bə-o ni «We cilorj».

²⁴ Kuntu wu pa á lwarı ni, ku yi noonu titɔja mu wəli da ku pai o na ciga We tee ni, si ku dai o na ki o wu-didba di We tun yiranı njwaani. ²⁵ Ku deen nan ki kuntu di mu di ka-tula kalb yiri na yi Rahabi tun. Yisrayeli tiinə bam deen na tɔji ba daan-daana bam yi ba da o te tun, o jeeri-ba lanyiranı yi o bri-ba cwənjə si ba togi da ba ma lu ba duna bam juna ni. O titɔja yam kuntu mu pe o na ciga We tee ni.

²⁶ Kuntu maama bri ni, noonu na wi o ki o wu-didba di We yi o ba ki kəm-laaru, ku yi kafe mu. Ku yi bidwi mu di noonu yira na ba jigi joro, wuntu yi tu mu.

3

Di na manı sı dí yırı dí titı di dí ni-taani te tin

¹ A ko-biə-ba, abam zanzan yi zanı á taá kwaana sı á ji karanyina tiinə. Benjwaani á ye ni, We sarıya de dum ni kuvı ta tiini ku cana ku pa dibam balb na yi karanyina tiinə tun ku dwe noonu maama. ² Dibam maama yəni dí ki dí tusə mu. Ku daari noonu wulb nan na ba ki o tusə o ni-taani wɔni tun yi non-nɔm mu, yi o wai o titı o jaani lanyiranı.

³ Noonu na yəni o lagı o di sisənjə, oó kwe gara mu o ki ka ni ni, sı o wani o pa ka vu me di me o na lagı tun. ⁴ Nan buji-na á nii, naboro na yi kamunu te yi vu-dıv ta yəni ku jigi-ku ku maga, yi wulb na co-ku tun ta wai o ma nanyun-balanja o maa pai ku ve o na lagı me tun. ⁵ Ku nan ta yi bidwi mu di noonu dındəlimi na yi te tun. Di yi balan-lanja mu, yi di wai di te wo-kamunnu di pai di titı.

Nan ta buji-na á nii kagva na mai te, yi min-cinjo na tv ka wɔni, kuvı di ka maama mu. ⁶ Noonu dındəlimi di nan nyı di mini mu, yi di su di lɔgı banja wo-lwaanv tum laan wai ti lonji yira yam maama. Dındəlimi jigi mini mu di maa zwə noonu di o njwıa maama di pa ka ba lana. Mini dum kuntu nan nuji sutaani te mu.

⁷ Nabiinu wai wənuu dwi maama. Ku na yi ga-vara di zunə di tıga wo-vəlu di kale, o suni o wani ti maama. ⁸ Ku nan na yi dındəlimi, noon-noonu tərə o na wai o dındəlimi. Di yi wo-lonjo kulb na wari ku ci tun mu, yi di kwəri di jigi conjo kulb na gvi noona tun. ⁹ Dí yəni dí ma dıntv mu dí maa tee We dılv na yi dí Yuutu didaani dí Ko tun, yi dıntv mu dí ta maa sochl dí cəgi dí donnə balb We na ki ni Di nyinyogv te tun. ¹⁰ Kuntu tun, tiə di cəgim maama nuji ni dum kuntu didba wɔni mu. A ko-biə-ba, ku wu manı sı ku taa yi kuntu. ¹¹ Buli-yi didba bá wani di taa buri na-ywəne di na-cɛera di wɔni. ¹² A ko-biə-ba, kapuru bá wani ku lə swan. Kakənc di nan bá wani ku lə mɔɔla. Ku nan yi bidwi mu di n na bá wani n mɔ na-nɔna bwəru wɔni te tun.

Swan yalv na nuji We te tin

¹³ Noonu na wu abam wɔni yi o jigi swan di yəno, kuntu tu manı sı o taa togi cwə-laa mu, sı o tu o titı o ki kəm-laaru, sı ku bri ni o jigi swan. ¹⁴ Abam nan na jigi wu-gub di pu-sıja yi á lagı á yiranı zənə, sı á yi zanı

á bri á títı nı á jıgı swan. Á na kı kúntu, á fógı vwan mu sı ku dai cıga. ¹⁵ Swan yantu donj dai swan yalı na nuñi We te tın. Ya yı lıgı banja nyım mu. Ya maa yı nabiınə swan yalı na nuñi sutaanı te tın mu. ¹⁶ Beñwaanı, jəgə kalu maama nɔɔna na lagı ba tıttı yıranı zənə yı ba jıgı wu-guı dı ba donnə tın, dáanı mu vuvugə dı kəm-lwaanu dwi maama wura.

¹⁷ Ku daarı nɔɔnu wulu na jıgı swan yalı na nuñi We te tın jıgı wu-ponjo mu. O maa pai ywəəni wu nɔɔna tıtarı nı, yı o jıgı wu-bono, yı o nıgı nɔɔna. O maa jıgı o donnə ñwanja lanyıranı, yı o kı kəm-laaru dı o wəli da. O ba kuri nɔɔna daanı, o nan dai pipiri-nyım. ¹⁸ Balu na jıgı wu-zuru yı ba pai ywəəni wu nɔɔna tıtarı nı tın wú ta yı cıga tiınə We yigə nı.

4

Dí wu manj sı dí pa lıgı banja wəənu fra zu díbam

¹ Bəe mu pai jara dıdaanı kantəgə yəni ku wu abam tıtarı nı? Ku yı á fra na zıvırı wo-balwaaru tum mu te ku jıgı á bıcara ku yaara, yı ku pai jara wu á wunu. ² Abam yəni á pai á fra mu zıvırı wəənu yı á nan ba na-tı. Ku ma pa á lagı sı á gu nɔɔna. Á yı tiini dı su wəənu zanzan yı á warı-tı á na. Kúntu mu pai kantəgə dı jara tui. Á ba jıgı wəənu tılu á na lagı tın, beñwaanı á wu loori We sı Dı pa abam. ³ Abam nan na manj á loori We dı, Dı bá pa abam, beñwaanı á ma wubıñ-lwaanu mu á loorə. Á loori sı á taá ma kı á fra na zıvırı wo-balwaaru tılu tın mu.

⁴ Abam ba təgı We dı cıga. Á yəri nı á fra na zu lıgı banja wəənu á yı We duna mu na? Wulu maama na pe o fra zu lıgı banja wəənu tum tın jıgı We dum mu. ⁵ Á yı taá bıñjı nı kulı na pıpıni We tɔɔɔ kum wunu tın yı kafe mu, dı ku na wı: «Joro kulı We na kı dí bıcara nı tın lagı sı ku yıranı mu taa te díbam.» ⁶ We nan mu kı díbam yu-yonjo ku ja gaalı. Ku daa ta pıpıni We tɔɔɔ kum wunu ku wı: «We vın balu na yı kamun-nyına tın, yı Dı daarı Dı zəni balu na tu ba tıttı tın.»

⁷ Kúntu tın, kwe-na á tıttı á kı We jıña nı, sı á daarı á vın sutaanı, sı dıntu wú durı dı viiri á tee nı. ⁸ Fufu-na á twe We, sı Dı dı wú twe abam. Abam lıwarım-kərə-ba, lı-na á jıa wo-lwaanu dwi maama banja nı. Abam pipiri-nyına-ba, zarı-na á bıcara sı á daa yı taá jıgı wuru tile. ⁹ Á pa-na á wu cəgı á lıwarım dum ñwaanı, sı á nywanı á yigə á taá keerə. Pa-na á mwaanu tum ləni tı jı kərə, sı á wupolo kum ləni ku jı wu-cəgı. ¹⁰ Tu-na á tıttı dí Yuutu wum yigə nı, sı oó ja abam o pa á zanjı.

A yı zanj á taá co daanı

¹¹ A ko-bıə-ba, á yı taá ñɔɔni wo-balwaaru da-yıranı. Wulu maama na ñɔɔni wo-balwəɔ o ko-bu yıra nı naa o cog-o tın, kúntu tu ñɔɔni o cəgı We niə yam mu yı o yáalı-ya. Nmu nan na yáalı We niə yam, ku bri nı n daa nı ba təgı-ya mu, yı n ta kwəri nı bri nı nmu mu yı sarıya-dıru. ¹² We yıranı mu te Dı niə yam, yı Dı təgı-ya Dı ma dı nɔɔna taanı. Dıntu yıranı mu wai Dı vrı nɔɔna Dı yaga, naa Dı cəgı-ba ba vıñ ñwaanı. Nmu nan bıñjı nı n yı wɔɔ mu, sı n dı n donj taanı?

Yı kı-na kamunni á swe We ni nı

¹³ Fəgı-na á cəgı, abam balu na yəni á te á wı: «Zım naa jwaanı dí wú vu tıv kudoñ dí kı pipıu da bım dí na səbu» tın. ¹⁴ Á yəni á te kúntu donj yı á yəri tıga na wú pıvırı sı á ñwıa taa yı te. Á ñwıa kam nan nyı dı

kunu na li yi ku bá daani ku ke te tun mu. ¹⁵ Ku ya maŋi si á taá te ni: «Dí Yuutu We na se yi dí jwa ta ŋwi, dí wó ki kulb dí na buŋi tun.» ¹⁶ Ku nan yi á pa á tti kamunni mu dí á na wó ki wəənu tɪb tun. Kamunni dɪm kɔntu dwi maama nan ba lana.

¹⁷ Kɔntu tun, nɔɔnu wɔlu na ye kulb na lana si o ki tun, o na wɔ ki, ku tu ki lwarɪm mu.

5

Zakı na kaani nadunə te tin

¹ Ku daari abam balu na yi nadunə tun, fɔgi á cəgi-na. Taá keeri-na á coosə dí lɛɛɾu tɪb na lagɪ tɪ ba abam baŋa tun. ² Abam jɪjɪgɪru tum maama wɔ pɔ, yi camburi dí wɔ dí á gwaaru tum. ³ Abam səbu-sɪŋa kam dí á səbu kum maama wó sɔŋi. Sariya de dɪm ni ku sɔŋɪm dɪm kɔntu mu wó bɪ ni á ki á tusi, yi dɪntu ta wó dí abam yira yam ni mini te. Lugu baŋa tiim da yam nan twe, yi abam ta fɔgi á tɪŋi á jɪjɪgɪru tum mu. ⁴ Abam ta pini balu na tɔŋi á kari sɪm ni ba pa abam tun, á ba se si á ŋwi-ba. Cəgi-na á nii ba na puɔna te tun. Balu na ki abam wɔdiiru tum ba ki digə ni tun kərə kam tɔ Yuutu Baŋa-We zwe ni. ⁵ Á ŋwi lugu baŋa ni paari wɔnu mu, yi á ki á wɔbuŋa na lagɪ te. Á dí á nuə ni ba na kɔni varum si ba gu te tun. ⁶ Á ta kwəri á pai balu na jɪgi cɪga tun ga bura, yi á daari á gu-ba, yi ba nan wari á yigə ba ci.

Dí maŋi si dí taá jɪgi wɔ-zuru mu si dí daari dí taá wari We

⁷ A ko-biə-ba, taá jɪgi-na wɔ-zuru á maa nii maŋa kam dí Yuutu wɔm na wó joori o ba tun. Taá nii-na valu na yəni o zuri o yira te o maa cəgi maŋa kam o faa na wó ba ku bi lanyirani tun. O yəni o zuri o yira mu o maa cəgi duum dua dí fa-ni dua. ⁸ Kɔntu, ku maŋi si abam dí taá jɪgi wɔ-zuru mu si á vɔ á wɔ lanyirani, si dí Yuutu wɔm bá daani yi o ba.

⁹ A ko-biə-ba, á yi taá puɔni daani, si ku pa á ga bura We tee ni. Nii-na, ku twe ku ti si We di dɪbam taani. ¹⁰ A ko-biə-ba, guli-na We niŋɔŋə balu deen na tɔɔɪ Dɪ kwərə kam tun wɔŋo. Ba deen ne yaara zanzan yi ba vɔ ba wɔru dí wɔ-zuru. Kɔntu tun, ku maŋi si abam dí lwəni bantɔ na ki te tun mu. ¹¹ Ku na yi balu na jɪgi pu-dia kantɔ don tun, dí ye ni ba ne wɔpolo We tee ni. Abam nan maŋi á ye Zobi deen na ki pu-dia o yaara yam wɔni te, yi á kwəri á ye We na pɛ-o kulb ku kweelim ni tun. A lagɪ a ta cɪga mu dí abam si, dí Yuutu We tiini Dɪ jɪgi dɪbam ŋwana, yi Dɪ duri dɪbam yibwənə lanyirani.

¹² A ko-biə-ba, ku na dwe didi, á yi taá te á duə. Yi du-na di We naa tɪga naa di kulukulb di. Á pa-na á eɛn taa yi eɛn, si á awo taa yi awo, si ku yi pa We di á sariya.

¹³ Abam wɔlu na wɔ cam wɔni, si o loori We. Abam wɔlu nan na jɪgi wɔpolo, si o taa leeni o zuli We. ¹⁴ Abam wɔlu nan na ba jɪgi yazurə, si o bəŋi Zezi kɔgo kum nakwa bam, si ba ba ba ki nugə o yuu ni ba loori We ba pa-o dí Yuutu Zezi yiri ŋwaan. ¹⁵ Ba na ki ba wɔ-dɪba ba loori We kɔntu don, nɔɔnu wɔm wó sɪni o na yazurə. Dí Yuutu wɔm wó pa o wəri, yi o na ki lwarɪm dɪb maama tun, We wó yagi Dɪ ma cɛ-o. ¹⁶ Kɔntu ŋwaan, ku maŋi si á taá vɪri á te á lwarɪm mu á bɪ daani, si á daari á taá loori We á pa daani, si We wó pa abam yazurə. Nɔn-ŋɔm We-loro tiini ku dana lanyirani, ku wai ku pai wo-kamunə kia. ¹⁷ Guli-na Eli deen

na kɪ te tɪn. O dɪ yɪ nabiinu mu nɪ dɪbam te, yɪ o loori Wɛ dɪ o wɔ maama sɪ dɔa yɪ zaŋɪ ka nɪ, yɪ ka sɪnɪ ka wɔ nɪgɪ bɪna yatɔ dɪ canɪ sɪrdɔ. ¹⁸ O daa ma joori o loori Wɛ, yɪ ka laan ba ka nɪ, yɪ tɪga banja wəənu maama joori tɪ puli tɪ nuŋi tɪ kɪ lanyɪranɪ.

¹⁹ A ko-biə-ba, abam wɔɔ na ywəri cɪga cwəŋə kam wɔnɪ yɪ o doŋ na wantɪ o pa o joori o ba ka wɔnɪ, kɔ lana. ²⁰ A nan taá ye nɪ, wɔɔ na wantɪ o pa lwarɪm kəru joori o ba cɪga cwəŋə kam wɔ tɪn, nɔɔnɔ wɔm kɔntɔ vrɪ lwarɪm kəru wɔm tɔbɪnɪ juŋa nɪ, yɪ Wɛ yagɪ o wo-lwaanɔ tɪɔ zanzan o na kɪ tɪn DI ma cɛ-o.

Dayigə tənɔ kulu PIYĒERI na pɔpɔni tun

Dayigə tənɔ kulu Piyēeri na pɔpɔni tun na bri dɔbam kulu tun mu tuntu

Piyēeri deen pɔpɔni tənɔ kuntu o pa We nɔɔna balu na jagi ba wɔ Azi-balaɲa ni tun mu. Ku wai ku yi Pooli naa balu na tɔgi did-o ba tɔɲi tun mu bri-ba We kwərə kam. Ba ma na yaara ba na ki ba wɔ-dɔɔba di Zezi tun nwaani.

Piyēeri nan pɔpɔni si o pa ba na baari mu Zezi cwəɲə kam wɔni, si ba zigi kəɲkəɲ yaara yam maɲa ni, ni Zezi titi di na yaari si o pa dɔbam na vɔm te tun.

Piyēeri de yigə o guli-ba ba na jigi tuna yalu We tee ni Zezi na tigi yi o joori o bi tun nwaani.

O kaani-ba si ba taa nwi di wɔ-pɔɲo ni Zezi nɔɔna na maɲi si ba taa nwi te tun. Ba maɲi si ba lwəni Zezi na ki te o yaara yam wɔni tun. O kwe-ba kwia dwi təri təri si ba lwaru ba na wɔ ki te wɔɲo maama wɔni, si balu na yəri Zezi tun na ba kəm-laaru tum si ba di ba ba zuli We.

¹ Amu Piyēeri wɔlu na yi Zezi Krisi tintɔɲɔni tun mu pɔpɔni tənɔ kuntu, si a pa abam balu We na kuri si á taá yi DI nɔɔna yi á jagi á vu á yi vərə yi á zɔɔri Pɔn ti-nia yam wɔni, di Galati di Kapadɔsi di Azi di Bitini ti-nia yam maama wɔni tun. ² Di Ko We mu de yigə DI ki DI wɔɔɔɲa ni si DI kuri abam kuntu, yi DI tɔgi DI Joro kum nwaani DI pa á ji nɔn-nɔna balu na yi DI nyum tun. We nan ki kuntu si ku pa á taá sɛ Zezi Krisi ni mu, si DI fɔgi abam Zezi jana kam na nuɲi tun nwaani.

We wɔ pa abam yazurə di yu-yoɲo ku ja gaali.

Di na jigi tuna We tee ni te tun

³ Pa-na di taá ki We dɔlu na yi dɔbam Yuutu Zezi Krisi Ko tun le. Duntu mu tiini DI yi nwaɲa tu, yi DI pa di jigi nwi-dɔɲa, di DI na pe Zezi Krisi bi o yagi tɔɔni tun, yi di taá jigi tuna DI tee ni maɲa maama. ⁴ Kuntu mu di ye ni di wɔ ba di jɔɲi wɔ-laaru tɔlu We na tiɲi si DI pa DI biə tun. Wəənu tum kuntu nan ba pɔɛ, yi ti ba cɔga, ti nan ba luri di. We tiɲi tuntu mu DI sɔɲo ni si DI pa abam. ⁵ DI maa mai DI dam dɔm DI yiri abam, á na ki á wɔ-dɔɔba di DI tun nwaani, si ku vu ku yi lɔɔɔ baɲa tiim da yam, si DI laan jɔɲi abam jaja.

⁶ Kuntu maa pai á jigi wɔpɔlo lanyirani, di cam dwi təri təri ya zi maɲi abam zɔm yi ku pa á wɔ cɔgi maɲa finfin yirani di. ⁷ Ku na yi cana yam kuntu, ku yi si ya maɲi abam mu ya nii á na ki á wɔ-dɔɔba di We te tun. Ku na yi sɔbu-sɲa, ba yəni ba mai mini mu ba ma maɲi-ka si ba nii ka lana na? Abam nan na ki á wɔ-dɔɔba di We te tun tiini ku dwe sɔbu-sɲa kalu na wɔ ba ka cɔgi tun. Kuntu tun, cam na maɲi abam yi á ta na zigi kəɲkəɲ, kú pa á na zulə di tiə We tee ni maɲa kalu Zezi Krisi na wɔ joori o ba tun. ⁸ Abam yi ta wɔ nɛ-o, yi á nan so-o. Á maa ki á wɔ-dɔɔba did-o, yi á nan daa ta ba na-o lele kuntu. Ku ma pa á tiini á jigi wɔpɔlo zanzan

yi ku bá wani ku ta di nabiinè taani, ⁹ We na vri abam ñwɔa yi kuntu mu yi kulɔ á na manɔ á ki á wu-didɔa di We si á na tin ñwaani.

¹⁰ Faɗa faɗa We nijonɗe bam deen tiini ba kwaani ba togi ku ne lanyirani si ba lwarɔ We na wó vri DI noona bam te tin. Ba deen ma manɔ ba wuuri ba ta We na wó pa abam peeri dilɔ tin. ¹¹ Zezi Kriɔi Joro kum maa wu ba tee ni yi ku pa ba wuuri ba lwarɔ ni Kriɔi wum wu ba o na yaara si o laan daari o na paari-zulè We tee ni. Ba maa tiini ba kwaani si ba lwarɔ manɔ kam kuntu di ku na wó ki te tin. ¹² We deen ma pa DI nijonɗe bam lwarɔ ni, DI na pe-ba kwèrè kalɔ tin, ku dai ba titi ñwaani, ku yi abam ñwaani mu. Ba deen na bri ciga kalɔ tin mu yi Zezi kwèrè-ywəŋə kalɔ o tintonɗa bam laan na toli ba bri abam zim tin. Baɗa-We mu pe DI Joro kum ba bantɔ te, yi ba wani ba bri abam kwèrè-ywəŋə kam kuntu. We malesi sim di nan lagi si si lwarɔ ciga kam kuntu kuri na yi te tin.

We na lagi si di taá jigi wu-ponjo te tin

¹³ Abam nan fɔgi á ja á wubɔɗa, si á taá ma tɔɗi á pa We. Pɔɔni-na á titi si á tinɔ á tina maama wonjo kulɔ We na wó ba DI pa abam zaani tin baɗa ni, manɔ kalɔ Zezi Kriɔi na wó joori o ba tin. ¹⁴ Taá se-na á Ko We ni. Á daa yi taá ñwi ni á deen na wu lwarɔ We ciga kam yi á fra zɔuri wo-yɔɔru tɔɔ tin. ¹⁵ Á nan taá ñwi di wu-ponjo wonjo maama wuni, ni á Ko We dilɔ na bəŋi abam si á taá yi DI noona tin na jigi wu-ponjo te tin. ¹⁶ Ku nan manɔ ku pɔpɔni We tɔɔ kum wuni ku wi:

«Á taá yi wu-ponjo tiinè,
si amu Baɗa-We yi wu-ponjo tu mu.»

¹⁷ Abam na yəni á loori We, á bə-DI ni á Ko mu, yi dintɔ nan mu wó di nabiinè maama sariya si ku manɔ di ba titonɗa na yi te tin, yi DI ba kuri noona daani. Kuntu, á ta na wu lugu baɗa ni manɔ kalɔ tin, ku manɔ si á taá kwari We kulɔ maama á na ki tin wuni. ¹⁸ Á ye ni We vri abam si á daa yi taá togi callu tɔɔ na nunɔ á nabaara bam jɔɗa ni tin mu. We na li abam wo-yɔɔru tin kuntu wuni tin, ku dai lugu baɗa səbu naa səbu-sɔɗa, wəənu tɔɔ na wai ti cɔgi tin, mu DI me DI ñwi DI vri abam. ¹⁹ We nan me Zezi Kriɔi jana kam mu DI ma vri abam, yi kantu tiini ka jigi dam. Zezi na jigi kaanum kuntu tin, o nyi di pəɓbu wulɔ na tiini o lana fasti yi kulɔkulɔ tərə ku na yi balɔɔ o yira ni tin mu. ²⁰ We manɔ DI kuri wontɔ mu ku loori lugu pulim, si o vri noona ba lwarum wuni. Ku daari lugu baɗa kweelim manɔ kam laan nan na yi tin, We pe á lwar-o, si o vri abam. ²¹ Á nan de Zezi ñwaani mu á ki á wu-didɔa di We. Dintɔ mu bi-o DI pa o yagi tɔɔni, yi DI daari DI pa o na paari-zulè. Ku ma pai á sɔni á jigi wu-didɔa di tina We tee ni.

²² Abam na se We ciga kam tin mu pe á bicara fɔgi ya kwe, ku pa á jigi sono ciga ciga di á ko-biə balɔ na yi We noona tin. Kuntu tin, á taá tiini á soe daani di á bicara maama. ²³ Abam na jigi We ñwi-dɔɗa kam tin, ka kuri wu nunɔ nabiinè balɔ na tɔ tin te, ka nan ba cɔga. Ku yi We kwèrè kam na pai ñwɔa yi ka wɔra manɔ maama tin ñwaani mu á ne ñwi-dɔɗa kam kuntu. ²⁴ Ku nan pɔpɔni We tɔɔ kum wuni ku wi:

«Ku na yi nabiinè,
bantɔ nyi di gaa mu yi ba ba daani ba tɔa.
Ba nunwanɗa maa ba daani ka kea,
nɔnɛni ga-punnu tin na yi te tin.
Gaa kum na yəni ku kwari,

ku punnu tum wó siiri mu.

²⁵ Ku nan na yi We kwərə kam,

kantu wó ta wura si ku taa ve manja kalu na ba ti tun.»

Kwərə kam kuntu mu yi kwər-ywəŋə kalu ba na brɪ abam tun.

2

¹ Kuntu ɲwaani á ja á titi di pu-siɲa dwi maama di sisuna, si á yi taá yi pipiri-nyuna, naa á taá jigi wu-guu, naa á taá yi bɪbari-nyuna. ² Pa-na á fra taa zuuri We kwərə kam yirani, ni bu-sisɲa fra na zuuri o nu yili te tun. Kuntu mu wó pa á wubɲa bi di We ciga kam, si á na vrɪm fast. ³ Ku pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔni ku wɪ: «Abam manɪ á maani dí Yuutu wɔm na tiini o yi lanyirani te tun.»

Balu na se Zezi tun mu yi We nɔɔna

⁴ Nan twe-na dí Yuutu Zezi, si wɔm mu yi ɲwɪ tu, yi o nyi di kandwe dilu nabiinə na vin tun. We nan manɪ DI kuri wuntu mu, yi o jigi kuri di DI ku ja gaali. ⁵ Abam di na jigi We ɲwɪ-dɔɲa kam tun, yagi-na si We kwe abam nɪnɛni kandwa yalu DI na wura DI maa lo DI digə kalu DI Joro kum na wó ta zuuri ka wɔni tun. Kuntu, á laan wó ta yi We kaanum tiinə, yi á na wó ta kaani-DI te tun mu yi si á taá zuli-DI di á bicara maama, yi ku poli DI wu á na ɲwɪ di Zezi Krisi tun ɲwaani.

⁶ Ku manɪ ku pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔni ku wɪ:

«Nii-na, amu We lagɪ a cwi kandwe dilu na tiini di lana tun,

si a ma lo sɔŋɔ Siyɔn ni.

Amu kuri kandwe dum kuntu,

yi duntu mu yi kandwe dilu na paɪ digə kam zɪga lana tun.

Wulu nan na ki o wu-dɪɔba di wulu na yi kandwe dum kuntu tun,

cavura bá fəɟi ya ja kuntu tu.»

⁷ Ku na yi abam balu na ki á wu-dɪɔba dɪd-o tun, o jigi kuri zanzan di abam. Ku daari, ku na yi balu na vi-o tun, ku nyi di ku na pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔni ku wɪ:

«Kandwe dilu lwara na vin tun laan mu joori di ba di ji kandwe dilu na paɪ digə kam dana yi ka zɪga lana tun.»

⁸ Ku na yi balu na vi-o tun, ku pɔpɔni ku wɪ:

«O yi kandwe dilu ba na wó magɪ ba titi di di ba tu tɪga ni tun.»

Ku yi ba na wu se We kwərə kam tun ɲwaani mu baá tu kuntu. Ku maa manɪ si ku ki-ba kuntu mu.

⁹ Ku daari ku na yi abam, abam yi dwi dilu We titi na kuri tun.

DI maa pa á yi DI kaanum tiinə balu na tɔɲi DI paari dum ɲwaani tun.

Á maa kwari á yi dwi tiinə balu We titi na li si á taá yi nɔɔna balu na yi DI nyum tun.

We bəɲi abam DI pa á nuɲi lim wɔni, yi DI daari DI pa á ɲwɪ DI pooni dilu na lana tun wɔni, si á laan wani á pa nɔɔna lwarɪ wo-kamunə yalu DI na ki tun. ¹⁰ Abam deen ya dai We nɔɔna, yi á laan ba á ji DI nɔɔna. Abam deen ya dai balu We na jigi á ɲwanja tun, yi DI laan ba DI duri á ɲwanja.

Dí na manɪ si dí ɲwɪa taa yi te nɔɔna maama yigə ni tun

¹¹ A badon-sonnu-ba, abam na yi vərə lugu baɲa ni yi á ba jigi kugu je tun, a loori abam si á ja á titi di á fra na zuuri lugu baɲa wo-yɔɔru tɪlu

tɪn. Tɪntʊ mʊ kwaanɪ sɪ tɪ ɔɔɔɔ ʔ ɲwɪa. ¹² ʔ pa-na ʔ kikiə maama taa lana balʊ na ba tɔɔɔɔ Wɛ tɪn tɪtari nɪ. Kʊntʊ mʊ, ba na yʔalɪ abam ba wɪ ʔ yɪ wo-lwaanʊ kɛrə, ba laan wʊ ba ba lwarɪ ʔ kəm-laaru na yɪ te tɪn, yɪ ba daari ba zuli Wɛ manʒa kalʊ DI na lagɪ DI ba tɪn.

¹³⁻¹⁴ Kʊ na yɪ nɔɔna balʊ maama na jɪɔɔ ni sɪ ba taa te ba donnə tɪn, sɪ ʔ taʔ se ba ni ʔ na tɔɔɔɔ dɪ Yuutu wʊm tɪn ɲwaanɪ. Kʊ na yɪ Pa-faru wʊlʊ na te tɪv kʊm maama tɪn, dɪ o dɪdɛera balʊ o na pɛ-ba dam tɪn, sɪ ʔ taʔ nɪɔɔ ba maama. O tɪɲɪ bantʊ sɪ ba taa vanɪ balʊ na kɪ balɔɔɔ tɪn zwa mʊ, sɪ ba daari ba taa tee balʊ na kɪ lanyiranɪ tɪn. ¹⁵ Wɛ wʊbʊɲa na lagɪ te tɪn mʊ yɪ sɪ ʔ pa ʔ kikiə taa lana, sɪ kʊ wanɪ kʊ pa nɔn-jwæru pu ba niə dɪ ba bitar-yɔɔru tɪlʊ ba na ɲɔɔnɪ abam banʒa nɪ tɪn.

¹⁶ Abam yɪ balʊ na te ʔ titi tɪn mʊ, yɪ ʔ ɲwɪa kam manɪ sɪ ka taa yɪ kʊntʊ donɲ mʊ. ʔ nan yɪ tɔɔɔɔ kʊntʊ ɲwaanɪ ʔ bʊɲɪ nɪ ʔ jɪɔɔ cwəɲə sɪ ʔ kɪ kəm-balwaaru. ʔ nan pa-na ʔ kikiə taa lana, ʔ na yɪ Wɛ tɪntʊɲna tɪn ɲwaanɪ.

¹⁷ ʔ taʔ zuli nɔɔna maama.

ʔ taʔ soe balʊ maama na yɪ ʔ ko-biə Zezi cwəɲə kam wʊnɪ tɪn.

Taʔ kwarɪ-na Wɛ.

ʔ taʔ zuli-na Pa-faru wʊm.

Dɪbam manɪ sɪ dɪ lwəni Zezi mʊ dɪ yaara wʊnɪ

¹⁸ Abam balʊ na yɪ tɪntʊɲna tɪn manɪ sɪ ʔ taʔ se ʔ yum tiinə niə, sɪ ʔ taʔ nɪɔɔ-ba lanyiranɪ, kʊ na yɪ balʊ na jɪɔɔ wʊ-bono yɪ ba kɪ abam lanyiranɪ, naa kʊ zɪ yɪ balʊ kəm na cana dɪ abam tɪn dɪ. ¹⁹ Ba na yaari abam wwan yaara ʔ na se Wɛ tɪn ɲwaanɪ yɪ ʔ vɔ pu-dɪa, kʊntʊ yɪ kʊlʊ na lana tɪn Wɛ yigə nɪ. ²⁰ Abam nan na kɪ balɔɔɔ yɪ ba vanɪ ʔ zwe kʊ ɲwaanɪ, yɪ ʔ na manɪ ʔ vɔ ʔ wʊ dɪ yaara yam kʊntʊ dɪ, kʊ jɪɔɔ kuri na? Kʊ daari ʔ na kɪ lanyiranɪ yɪ ba ta yaari abam, yɪ ʔ na vɔɔɔ ʔ wʊ, kʊntʊ lana Wɛ yigə nɪ. ²¹ Wɛ na bəɲɪ abam sɪ ʔ taʔ tɔɔɔ-DI tɪn, kʊ yɪ sɪ ʔ vɔ ʔ wʊ mʊ yaara wʊnɪ. Zezi Krisi tɪtɪ dɛɛn manɪ o yaari abam ɲwaanɪ, sɪ kʊ pa ʔ taʔ tɔɔɔ o na-bwərə mʊ ʔ lwənɪ o dɛɛn na kɪ te tɪn:

²² Wʊntʊ nan wʊ kɪ lwarɪm dɪ finfin dɪ, yɪ o ni-taanɪ ba jɪɔɔ vwan.

²³ Nɔɔna dɛɛn maa jɪɔɔ-o ba twɪa,

yɪ o wʊ tɔɔɔ o twɪ-ba.

Ba ma kwəri ba bɛɛs-o,

yɪ o wʊ ləri-ba balɔɔɔ.

O nan kɪ o tɪtɪ mʊ Wɛ jɪɲa nɪ,

dɪntʊ mʊ yɪ dɪlʊ na tɔɔɔɔ ɔɪɔɔ DI ma dɪ nɔɔna sarɪya tɪn.

²⁴ Zezi Krisi mʊ jonɪ dɪbam lwarɪm o tɪ tʊn-daa yuu nɪ dɪbam ɲwaanɪ. O kɪ kʊntʊ sɪ kʊ pa lwarɪm daa mʊ yɪ taa te dɪbam. Kʊntʊ, kʊ na yɪ lwarɪm jəɔɔ nɪ, dɪbam nɪɪ nɪ twa mʊ te, yɪ dɪ laan daari dɪ taʔ jɪɔɔ ɲwɪa kalʊ na tɔɔɔɔ ɔɪɔɔ tɪn Wɛ yigə nɪ. Ba na pogili Zezi yɪra yam tʊn-dagara banʒa nɪ tɪn mʊ pɛ abam na yazurə. ²⁵ Abam ya nɪɪ dɪ peeni sɪlʊ na je tɪn mʊ. ʔ laan ma joori ʔ ba ʔ kɪ ʔ tɪtɪ Zezi jɪɲa nɪ, wʊlʊ na yɪ abam nayɪru yɪ o nii abam banʒa nɪ tɪn.

3

Kaana dɪ ba banna na manɪ sɪ ba taa nɪɔɔ daanɪ te tɪn

¹ Abam balu na yi kaana tun, abam di manji si á taá se á banna ni kontu, si ku pa á banna bam badaara ya na vin We taani dum, si ba laan na á kám-laaru tum, si ku pa ba ba ba se We, di á na manji á wu puri á ni di. ² Ba nan wú maani ba lwarí ni á nigi-ba yi á si ni á tógi ciga cwəŋə. ³ Abam yi zanj á kwe á wubɔŋa á tiŋi ninwana zula bana ni, ku na yi á na wú kwe á yuni te, di á na wú ki sɔbu-siŋa zwa-kwana di sɔbu-siŋa wəŋnu á yira ni te tun, di á na wú ta zɔuri gwar-laaru te tun. ⁴ Abam nan manji si á kwe á bicara mu lanyirani, si á taá jigi wu-bono di wu-zuru. Á na fɔgi á kwe á bicara yi ya lamma kontu don, ya lam dum daa bá cɔgi, yi kúv ta jigi kuri lanyirani We tee ni. ⁵ Faŋa faŋa kaana balu ya na yi We nɔɔna yi ba jigi tuna di We tun di deen kwe ba bicara kontu don mu, di ba na se ba banna ni tun. ⁶ Sara deen ki kontu mu, yi o se o barv Abraham ni, di o na bə-o ni o yuutu tun. Abam di nan yi wuntu biə mu, di á na ki kám-laaru yi á wu pɛ fɔvni zu abam di kulukulv.

⁷ Abam balu di na yi kan-banna tun manji si á taá nigi á kaana bam kontu don mu. Á na zɔuri di á kaana bam tun, á taá ye ni ba ba dana ni abam te. Ba nan wú wəli di abam ba na We ŋwi-dɔŋa kam di DI zaani dum. Kontu tun, taá zuli-na-ba, si kulukulv yi cv abam We-loro.

Dí taá ki lanyirani di dí zɔ manji dí yaari di

⁸ A na lagɔ a ta kulv a ma kweeli tun mu yi si abam maama taá jigi wubɔŋ-dɔdwi, si á taá jigi da-ŋwana, si á taá soe daani á na yi da-ko-biə Zezi ŋwaani tun. Á taá duri da-yibwəŋə, si á daari á taá tu á tɔti da tee ni. ⁹ Nɔɔnu na ki abam wo-lɔŋɔ, si á di daa yi joori á ki-o wo-lɔŋɔ á ma ŋwi. Nɔɔnu na twi abam, á di daa yi tɔgi á twi-o, si á daari á loori We á pa-o si DI ki-o lanyirani, si ku yi kontu ŋwaani mu We bəŋi abam si á taá tɔgi-DI, yi abam di wú ba á jonj lanyirani We tee ni. ¹⁰ Ku pɔpɔni We tɔŋɔ kum wɔni ku wɔ:

«Nɔɔnu wɔlv maama na lagɔ si o na o ŋwɔa ywəŋni di wɔpolo tun manji si o ja o tɔti di wo-balwaarv taani di vwan fɔm mu.

¹¹ Kontu tu manji si o yagi kám-balwaarv, si o daari o taa ki lanyirani, si o kwaanɔ o taa jigi ywəŋni di nɔɔna maama.

¹² Bɛŋwaani dí Yuutu Baŋa-We nii balu na tɔgi ciga tun bana ni mu, yi DI cəgi ba loro. Ku nan na yi balu na ki kám-balwaarv tun, DI yigə tərə di ba.»

¹³ Wɔɔ mu wú wanɔ o ki abam wo-lɔŋɔ di á na tiini á kwaanɔ á ki lanyirani? ¹⁴ Abam nan na manji á na yaara á na ki lanyirani tun ŋwaani mu di, á daa ta jigi yu-yonɔ. Á nan yi taá fɔna di ba, naa á pa á wubɔŋa vugimi. ¹⁵ Taá zuli-na á Yuutu Zezi Kisi di á bicara maama. Nan ti-na á yigə manja maama, si á wanɔ á ləri nɔɔnu wɔlv maama na wú bwe abam si o lwarí tuna yalv á na jigi di We tun na yi te tun. ¹⁶ Á nan ləri kontu tu di wu-bono di zulə. Á taá ki wəŋnu tɔlv á na ye á bicara ni ni ti lana tun, si ku pa cavura ja balu na culi abam di á kám-laaru tum Zezi Kisi ŋwaani tun. ¹⁷ Á na ki lanyirani yi ba yaari abam ku ŋwaani yi ku yi We wubɔŋa, ku garɔ á na ki kám-balwaarv yi á yaari ti ŋwaani. ¹⁸ Zezi Kisi deen nan tigi bidwi mu o ma saari nabiinə lwarim. Ku ma yi nɔn-ŋum mu ləri nɔn-balwaarv yuu ni o ti, yi o wanɔ o ki-ba We jɔŋa ni. Ba gu-o mu, yi We Joro kum joori ku pa-o ŋwɔa. ¹⁹ O laan ma tɔgi DI Joro kum

kuntv dam nwaani o vu noona balv jwæru ba deen na pi curu ni tun te, yi o tooli We kwæræ kam o bri-ba. ²⁰ Ku yi noona balv deen na vin We ni tun jwæru mu kuntv. Ku yi manja kalv We na piini DI banu yi Nowe wura o pai naboro kamunu kum si o ma jonji o nwia tun mu. Noona balv deen na zv naboro kum wv tun yi nana má má mu, yi We togi na bam banja DI vri ba nwia. ²¹ Kuntv yi nyinyogv mu, kv na me kv bri ni abam di na pe ba miisi abam na wvni tun mu pe We vri abam Zezi Kriisi na bi o yagi tvvni tun nwaani. Ba na miisi abam na wvni tun, kv dai si á ma swe á yira digiru. Ku nan yi á goni ni mu di We, si á taá togi-DI di wv-ponjo. ²² Zezi Kriisi mu diini We-sonjo o joni We jazim ni, yi malesi di didæera di wænu tiv maama na jigi dam tiv wv o dam kuri ni.

4

Dí manj si dí taá nwí ni We wubvna na lagí te tin mu

¹ Kuntv, abam manj á lwarí Zezi Kriisi na ne yaara o yira wvni te tin. Ku manj si abam di taá jigi wvntv wubvna yam donj, si á ma fvgi á ci á títi yaara wvni. Bevwaani, noonv wvsv na ne yaara o yira wvni tun, lwarim daa ba te kuntv tu. ² Kuntv, abam daa ta na jigi nwia lvgv banja ni tun, á daa wv manj si á taá togi wo-yovrv tiv nabiinæ fra na zovri tun. Á manj si á taá togi We wubvna na lagí kulv tun mu. ³ Abam deen covgi á nwia kam manja zanzan, di á na yæni á togi cwe silv balv na yæri We tin na lagí si ba taa togi tun. Abam deen yæni á kv wo-digiru kikiæ di wo-yovrv tiv maama á fra na zovri tun. Á deen maa yi sa-nyvra, yi á yi non-kwælu á nyv sana á bugæ. Á maa kværi á togi jwænæ kaanum, mu kulv We wubvna na vai tun. ⁴ Kv daari lele kuntv, á daa na ba togi di balv na yæri We á kv wo-zovna kikiæ kuntv donj tun, kv kv-ba yævu mu, kv pa ba jigi abam ba tvia. ⁵ Bantv nan wv ba ba zigí We yigv ni yi ba tiv ba kværi. Duntv nan ti DI yigv si DI di nabiinæ sariva, kv na yi balv na nwia di balv na manj ba ti tin di. ⁶ Kv yi kuntv nwaani mu ba deen tooli We kwær-ywænjæ kam ba bri balv na tigi tun di. Bantv yira yam mu tiva, nuneeni nabiinæ maama na manj si ba ti ba lwarim nwaani te tin. Ba nan na ni We kwær-ywænjæ kam tin, kv yi si ba jwæru tiv laan mu na We nwí-dvna kam.

⁷ Lvgv banja di kv wænu maama tiim tve. Nan fvgi-na á ja á wubvna si á taá jigi yawala di We-loro. ⁸ Kulv na dwe maama tin yi si á taá soe daani di á wv maama. Bevwaani, á na soe daani, kvv pa á donnæ na kv kæm-balwaaru tiv zanzan tin daa bá ta wv á wubvna ni. ⁹ Taá kv-na vevæ voro, si pvpvna taa tæri á titari ni. ¹⁰ Abam didva didva na jonji pevri divv We tee ni tun, á taá ma-di á tvnj á wæli daani. Kuntv, á taá yi tintv-nvna balv na jonji We pevra yam dvi tæri tæri á ma tvnj DI na lagí te tin. ¹¹ Abam wvsv We na pe-o pevri si o taa vai o nvvoni o bri noona tin manj si o taa nvvoni We kwæræ kam mu. Wvsv We na pe si o taa tvnj o wæli o donnæ tin di manj si o taa mai dam divv We na pe-o tin mu o ma tvnja. Kuntv wv pa noona taa zuli We wvno maama wvni Zezi Kriisi yiri nwaani. Wvntv nan mu te zula di dam si kv taa ve manja kalv na ba ti tin. Amina.

Wvsv na yaari Zezi Kriisi nwaani tin jigi yu-yvno

¹² A badon-sonnu-ba, á yi pa kv sv abam di can-kamunu na yi abam. Á nan yi pa kv sovri abam, nuneeni kv yi wo-kinkagilí mu te. ¹³ Taá kv-na wvpolo di abam na togi á na Zezi Kriisi yaara yam donj tun. Kuntv, Zezi Kriisi na joori o ba yi o paari zula yam na wv ba ya bri jaja manja kalv tin,

á wupolo kum laan wó tiini kú gaalt. ¹⁴ Nõona nan na twí abam á na yí Zezi Krisi nõona tun ñwaaní, á jígí yu-yoño, beñwaaní We Joro kum na jígí paari-zulə tun wó abam tee ní. ¹⁵ Abam wulú na ñe yaara, sí kú yí zaní kú taa yí non-gura ñwaaní, naa ñwtuní naa wo-balwaaru kəm naa búbara ñwaaní. ¹⁶ Abam wulú nan na yaari o na yí Zezi Krisi nõonú tun ñwaaní, o yí pa cawura taa jíg-o kú ñwaaní. Kuntu tu nan maní sí o pa We zulə dí nõona na bə-o ní Krisi bu tún.

¹⁷ Manja kam yiə sí We dí nabiinə sariya. Kú nan yí DÍ títí nõona bam banja ní mú DÍ lagí DÍ pulí. Kú nan na wó pulí dúbam tee ní mú tún, kú laan na tu kú yí balú na vún We kwər-ywəñə kam tún, kú tá yí ta mú dí bantú? Kú bá tiini kú kí cam dí ba ciga? ¹⁸ Kú pupuní We tónə kum wóní kú wí:

«Kú na ce mú, yí non-ñuna na ñwia We tee ní tún,
balú laan na vún We yí ba yí non-balwaaru tún,
kú kú ba te?»

¹⁹ Kuntu, balú na ñe yaara ní We wubunja na lagí te tún maní sí ba taa kí lanyiraní mú, sí ba kí ba títí ba naanú We juja ní. DÍ bá kwaní DÍ ní dím DÍ na goni tún.

5

We nõona na maní sí ba taa ñwi daani te tún

¹ Amú lagí a ñooní dí balú na yí Zezi kəgə kum nakwa abam titari ní tún mú. Amú dí yí nakwí mú. Amú yí deen ñe Zezi Krisi na yaari te o tí tún, yí a laan bri nõona o ciga kam. Amú nan wó təgí a na o paari-zulə yam ya na wó ba ya bri jaja tún. ² A nan loori abam balú na yí nakwa tún, sí á taá nii We non-kəgə kum DÍ na kí á juja ní tún banja ní, ní nayra na nii ba peeni banja ní te tún. Kú nan dai dí fífíñ mú á wó ta maa nii-ba, kú yí sí á wubunja mú taa lagí títuní dím ní We na lagí te tún. Kú dai sí á taá tuní səbu-lagí ñwaaní. Á pa kú taa yí á na soe títuní dím tún ñwaaní. ³ Á yí taá kí dam dí balú á na nii ba banja ní tún, á nan taá jígí nyinyəgú kúlú na lana tún, sí ba wani ba taa lwəni abam na yí te tún. ⁴ Kuntu tún, abam Nayiri-pe wóm na joori o ba, o laan wó pa abam peeri dílu lam na bá fəgí dí tí yí dí jígí paari-zulə tún.

⁵ Abam balú dí na yí non-donno tún maní sí á taá se á nakwa bam ní mú. Kú nan maní sí abam maama taá tu á títí mú á pa daani, sí á taá tuní á wəli daani. Beñwaaní kú pupuní We tónə kum wóní kú wí:

«We culí balú na kí kamunni tún,
yí DÍ daari DÍ kí balú na tu ba títí tún lanyiraní.»

⁶ Kuntu ñwaaní, taá tu-na á títí, sí á daari á kí á títí Dam-Pañwa Tu We juja ní, sí dintu manja kam na tu ka yí, DÍ laan wó zəñí abam DÍ pa á na zulə. ⁷ Liə yalú maama na jígí abam tún, á kwe-ya á pa We, sí dintu mú nii abam banja ní.

⁸ Nan ja-na á wubunja lanyiraní, sí á fəgí á cí á títí, sí sutaaní na yí abam dóm tún kari dí kaagi mú dí lagí cwəñə sí dí cəgí abam, nínəeni kana na jígí nyonjo yí kú kari kú kaagi kú lagí varim sí kú zí te tún. ⁹ Nan zígí-na kəñkəñ dí wu-dúba sí á ví-dí, sí á lwarí ní á ko-biə balú na wó ləgú banja je sım maama ní tún dí jígí yaara yantú doní mú. ¹⁰ Abam nan na yaari manja fínfín, We dílu na zəni nabiinə dí DÍ zaani dílu na daga tún laan wó pa á bicara fəgí ya kwe. DÍ wó pa abam dam, sí á taá zígí kəñkəñ

wonjo maama woni. Dintu mu beɗi abam si á toɗi á na DI paari-zulə yalɔ na ba ti tun, á na ŋwi di Zezi Kriɾi tun ŋwaanɩ. ¹¹ Dintu mu jigi dam si ku taa ve maɗa kalɔ na ba ti tun. Amina.

Tiim kwəɾə

¹² Amu pe Siliven mu pɔpɔni tonɔ kontu, si a pa abam. Wontu mu yi di ko-bu wulɔ amu na ye ni o yi ciga tu We cwəɗə kam woni tun. A pɔpɔni taani dintu finfin mu si a ma pa abam na baari, si a daari a pa á lwarɩ ni ciga kalɔ á na se tun mu yi We zaani dɩm ciga ciga. Nan fɔgi-na á taá jigi ciga kam kontu.

¹³ We kɔɗɔ kulɔ na wɔ Babiloni ni yi We kuri-ba ni DI na kuri abam di te tun jɔɔni abam. Mariki wulɔ na yi amu bu We cwəɗə kam ŋwaanɩ tun di jɔɔni abam. ¹⁴ Á na jeeri daani, si á taá jɔɔni daani di sono.

Abam balɔ maama na yi Zezi Kriɾi noɔna tun, We wú pa abam yazurə.

**Tɔnɔ kuls
PIYɛɛRI
na pɔpɔni o ki bule tin**

**Tɔnɔ kuls Piyɛɛri na pɔpɔni o ki bule tin na
bri dɔbam kuls tin mu tuntu**

Piyɛɛri dɛɛn pɔpɔni tɔnɔ kuntu balu maama na tɔɔi Zezi tin nɔwaani mu. Wwan zaasum tiinɔ zanzan dɛɛn tu ba zu Zezi nɔɔna bam wɔni. Ba zaasum dum ma pa nɔɔna ki wo-digiru kikiɛ dwi maama.

Dɔ na manɔ si dɔ ki te si dɔ vɔn zaasum dum kuntu tin, ku yi si dɔ taa ve yigɔ Zezi cwɛnɔ kam wɔni si dɔ lwarɔ o cɔga kam dɔ wɛli da, ni balu yi na nɛ Zezi tin na bri dɔbam te tin.

Piyɛɛri dɛ yigɔ o bri We nɔɔna ni ba manɔ si ba taa nɔwɔ ni We na lagɔ te tin mu, si ba taa zɔɔi kɔnɔkɔn cɔga kalu Zezi tuntuɔna bam na bri-ba tin wɔni (pɔɔrum 1).

O ma daari o ci wwan zaasum tiinɔ bam dɔ wo-balwaarɔ tɔlu ba na jaani ba zu We nɔɔna bam titari tin (pɔɔrum 2).

O laan ma bri ni nɔɔna balu na te ba wɔ: «Zezi daa bɔ jooiri o ba» tin, ku yi wwan mu. Zezi na daani yi o ta wɔ tu tin, ku yi o ki wo-zuru mu dɔ nɔɔna, si ku pa ba maama na cwɛnɔ ba lɔni ba wɔru ba yagɔ kɔm-balwaarɔ si We vri-ba (pɔɔrum 3).

¹ Amu Simɔn Piyɛɛri mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu. A yi Zezi Krisi gamba-sono mu, yi a kwɛri a yi o tuntuɔnɔ wɔlu o na kuri tin. Amu pɔpɔni a pa abam balu We na pɛ á jigi wo-dɔɔba dɔ Zezi Krisi ku manɔ dɔ dɔbam dɔ na jigi wo-dɔɔba dɔ-dɔ te tin, o na yi cɔga tu tin nɔwaani. Wɔntu mu yi dɔbam Tu We dɔ dɔ Vɔru.

² We wɔ pa abam yu-yoɔo dɔ yazurɔ ku ja gaali, dɔ á na tu á lwarɔ-DI yi á ta kwɛri á lwarɔ dɔ Yuutu Zezi tin.

Dɔ manɔ si dɔ taá nɔwɔ si ku manɔ dɔ We na lagɔ te tin

³ We dam tu Zezi Krisi pɛ dɔbam wɔnɔ kulu maama na pai dɔ jigi nɔwɔ We tee ni yi dɔ daari dɔ tɔɔi DI cwɛnɔ lanyirani tin, dɔ o na pɛ dɔ lwarɔ Baɔa-We dɔlu na kuri dɔbam si dɔ tɔɔi dɔ na DI paari-zulɔ, si dɔ taá ki lanyirani ni duntu na ki lanyirani te tin. ⁴ Ku tɔɔi DI zɔnɔ yam kuntu nɔwaani mu, yi DI pa dɔbam wo-laarɔ tɔlu na tiini tu jigi kuri yi DI ya go ni si DI pa dɔbam tin. DI zɔni abam kuntu, si DI pa á wani á lu lugu baɔa wo-yɔɔru tɔlu fra na ganɔ nɔɔna ku pai ba wɔbuɔa cɔɔi tin mu, si á daari á taá jigi We nɔwɔ kam á bucara ni.

⁵ Kuntu nɔwaani, á tiini á kwaani si á pa lanyirani kɔm tɔɔi dɔ wɛli á wo-dɔɔba kam á na manɔ á ki dɔ We tin ni,

si á wɛli yɛno á lanyirani kɔm dum dɔ wɔni,

⁶ si á daari á ja á titi á wɛli á yɛno kum wɔni,

si á wɛli pu-dɔ á na jigi á titi te tin wɔni,

si á taá tɔɔi We cwɛnɔ lanyirani á wɛli á pu-dɔ kam dɔ wɔni,

⁷ si á taá jigi á ko-biɛ nɔwɔna á wɛli á na tɔɔi We cwɛnɔ lanyirani te tin wɔni,

si á taá soe nɔɔna á wɛli á na jigi da-nɔwɔna te tin dɔ wɔni.

8 Abam na sɔni á jigi wo-laaru tum kontu ku ja gaali, ti wó ci abam si á yi taá yi yawóri-nyina, yi kúu pa á fɔgi á tiini á lwarí dí Yuutu Zezi Krisi á wáli da. 9 Nɔɔnu wɔlu nan na ba jigi wo-laaru tum kontu tin, kontu tu wari o lwarí Wɛ ciga kam, o nyi dí lilwe mu te. O swe ni o dɛɛn na ki lwarma yalu tin manji ya saari.

10 Kontu njaani, a ko-bi-a-ba, Wɛ na bɛni abam si á taá togi-DI yi DI kuri abam si á taá yi DI nɔɔna tin, kwaaní-na á pa á na togi-DI te tin tiini ku taa jigi kuri lanyirani. Á na kwaaní á ki kontu donj, á daa bá ywəri Wɛ cwɛnɔ kam wɔni. 11 Kontu, Wɛ wó yagi cwɛnɔ DI pa abam fasi, si á na jɛnɔ je Zezi Krisi paari dɔm wɔni. Wɔntu mu yi dɔbam Yuutu dí dí Vɔru, yi o paari dɔm bá jigi tiim manja dí manja.

12 Mu ku kuri amu joori a pai á guli wo-laaru tum kontu woŋo manja maama. Abam nan manji á ye-ti, yi á sɔni á togi ciga kalu á na lwarí tin. 13 A nan buŋi ni ku lana, si amu ta na wɔ lugu banja ni tin, si a taa guli abam kontu donj, si ku pa á taá jigi ti wɔbuŋa. 14 A ye ni ku daa bá daani si a ti, ni dí Yuutu Zezi na pɛ a lwarí te tin. 15 Amu nan wó kwaaní a ki woŋo kulu na wó pa á taá wai á guli wɛɛnu tum kontu gulɛ manja maama amu tɔni kwaga ni tin.

Dí na sɔni dí lwarí Zezi ciga kam te tin

16 Dɔbam dɛɛn pɛ á lwarí dí Yuutu Zezi na tu dí dam nabiiɛ tɔtari ni te tin. Dí na pɛ á lwarí o ciga kam kontu tin, ku dai sinswali mu dí me dí brɛ abam ni nɔɔna na mai ba titi swan ba brɛ te tin. Dɔbam titi yi nan mu ne o na jigi Wɛ paari-zulɛ ciga ciga te tin. 17 Dí ma na Zezi na jɔni tiá dí zulɛ o Ko Wɛ tee ni manja kalu o yibiyɛ na lɛni yi Panja Banja-Wɛ nɔɔni DI wɔ:

«Amu Bu mu tintu, a so-o dí a wɔ maama.

Amu tiini a jigi wɔpɔlo did-o.»

18 Dɔbam titi ni kwɛrɛ kam kontu na nɔɔni Wɛ-sɔnɔ ni manja kalu dɔbam dí Zezi dɛɛn na wɔ piu kulu Wɛ na nɔɔni ku yuu ni tin.

19 Kontu, dí nan ta ye fasi ni taani dilu Wɛ nijɔnɔ bam na brɛ faɛa faɛa tin sɔni dí yi ciga mu. Ku manji si á taá maani á nii dí na yi te tin. Taani dɔntu nyi dí ba na tarigi kanta ba zigɔ lim je ni yi ka pai pooni wɔra si ku vu ku yi ti-pura te tin mu. Zezi Krisi pooni dɔm laan wó ba dí taa wɔ á bicara ni, ni nanjɔ na funji yi pooni wɔra te tin. 20 Kulu na dwe didi si á lwarí tin mu tintu: Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o ma o titi wɔbuŋa yirani o brɛ Wɛ kwɛrɛ kalu na pɔpɔni DI tɔnɔ kum wɔni tin kuri. 21 Bɛnjaani Wɛ kwɛrɛ kam DI nijɔnɔ bam dɛɛn na tɔɔli tin wɔ nuɛi nabiiɛ wɔbuŋa wɔni. Ku nan yi Wɛ Joro kum mu pɛ nɔɔna jigi dam yi ba wai ba tɔɔli Wɛ titi kwɛrɛ kam.

2

Vwan zaasim tiinɛ na wó ba ba ganu nɔɔna te tin

(Zudi 4-13)

1 Faɛa faɛa tin, nɔɔna dɛɛn mu wɔ Wɛ nɔɔna bam wɔni ba na brɛ ni ba yi Wɛ nijɔnɔ yi ba yagi ba dai. Vwan zaasim tiinɛ dí wó nɔ ba za abam wɔni kontu, yi ba ki swan ba brɛ abam zaasim dilu na dai Wɛ nyim yi dí cɔgi nɔɔna tin. Bantu mu vin ba Yuutu Zezi wɔlu na nja ba lwarim jini si ba taa yi o nɔɔna tin. Kontu njaani ba kikiɛ yam wó pa Wɛ cɔgi-ba lila. 2 Nɔɔna zanzan nan wó se ba togi ba na brɛ kulu tin, yi ba dí ki ba

wo-digiru kikiä yam kuntu donj. Ba na ki wænu tɪlv tɪn wó pa nɔɔna taa yáalt Wɛ zaasum dɪlv na yɪ cɪga tɪn. ³ Vwan zaasum tiinə bam kuntu na yɪ wo-swæn-nyɪna tɪn, baá kwaanɪ ba ma bitar-ywe ba ganɪ abam, sɪ ba ma na nyɔɔrɪ abam banja nɪ. Wɛ nan manɪ DI ti DI yigə fanja fanja sɪ DI di bantu sariya, yɪ cam wó ba ba banja lɪla.

⁴ Kɔ nan na yɪ malesɪ sɪlv deen na cɔɔɪ tɪn dɪ, Wɛ wɔ yagɪ-sɪ. DI dɪ-sɪ DI yagɪ min-tɪv nɪ mɔ, mɛ ba na kwaari-sɪ lim wɔnɪ, sɪ sɪ taa wɔra taan, sɪ kɔ vɔ kɔ yɪ DI sariya de dɪm tɪn. ⁵ Wɛ deen wɔ yagɪ fanja fanja nɔɔna balv na wɔ lɔɔv banja nɪ yɪ ba ki lwarɪm tɪn. Nowe mɔ Wɛ vrɪ DI wəli dɪ nɔɔna barpe, dɪ wɔntɔ na tɔɔli Wɛ cɪga kam o brɪ nɔɔna te tɪn. Wɛ ma daari DI cɔɔɪ balv na vɪn DI ni tɪn, DI pa dɔa tiini ka nɪ yɪ na li lɔɔv banja, yɪ ba maama tɪ.

⁶ Kɔ daa ta na yɪ nɔɔna balv deen na zɔvri Sodɔm dɪ Gomɔɔrɪ nɪ tɪn, Wɛ pɛ mini mɔ dɪ ba je sɪm kuntu kɔ daari tintwarɪm yɪranɪ, sɪ kɔ brɪ nɪ ba ba jɪɔɪ bɔra. DI cɔɔɪ-ba kuntu sɪ kɔ taa yɪ maana mɔ kɔ paɪ balv maama na bɔnɪ sɪ ba vɪn DI ni tɪn. ⁷ DI ma daari DI vrɪ Lɔti ba wɔnɪ. Wɔntɔ deen mɔ se Wɛ cɪga kam, yɪ o wɔ tiini kɔ cɔɔɪ dɪ nɔn-balwaarɔ tum na ki wo-digiru kikiä te tɪn. ⁸ O na yɪ nɔn-ɲɔm yɪ o zɔvri dɪ ba tɪn, o nat ba kəm-lwaanɔ tum de maama yɪ o ni ba niə-bitari sɪm na yɪ te tɪn. Kɔ maa tiini kɔ jɪɔɪ wɔ-cɔɔɪ dɪd-o dɪ ba na tɔnɪ ba cɔɔɪ Wɛ cullu tɪm te tɪn.

⁹ Kuntu, dɪ Yuutu Banja-Wɛ wai DI vrɪ balv na tɔɔɪ-DI tɪn sɪ ba yɪ cɔɔɪ dɪ manɪm dɪlv na yɪ-ba tɪn. Kɔ nan na yɪ balv na vɪ-DI tɪn, DI wai DI piina yɪ DI cɔɔɪ-ba sɪ kɔ vɔ kɔ yɪ DI sariya de dɪm, sɪ DI laan pa ba na cam. ¹⁰ Kɔ na dwe dɪdɪ balv na tɔɔɪ wo-digiru kikiä yalv ba fra na zɔvri yɪ ba ba lagi sɪ ba se wɔlv na jɪɔɪ ni ba banja nɪ tɪn, Wɛ wó pa ba na cam kɔ ja gaalt.

Wwan zaasum tiinə bam kuntu ba kwarɪ cavura, ba nan ba nɪɔɪ nɔɔn-nɔɔnɔv dɪ. Ba maa ba kwarɪ fɔvni sɪ ba ɲɔɔnɪ ba twɪ dɪdeera balv na wɔ wɛyuu tɪlampolo nɪ tɪn. ¹¹ Nan dɪ Wɛ malesɪ sɪm na tiini sɪ jɪɔɪ dam sɪ dwe wwan zaasum tiinə bam kuntu tɪn, sɪ ba se sɪ twɪ dɪdeera bam kuntu sɪ ɲɔɔnɪ ba wɔɲɔ dɪ Yuutu wɔm yigə nɪ. ¹² Vwan zaasum tiinə bam yəni ba ɲɔɔnɪ ba twɪ wænu tɪlv ba na yəri tɪ kuri tɪn mɔ. Ba ma ki yɔɔ yɔɔ nɪ ga-vara na ba jɪɔɪ wɔbɔnɪ yɪ ba ki te tɪn. Ga-vara wɔra sɪ nɔɔna mɔ taa jaanɪ-ba ba gɔv. Nɔɔna bam kuntu dɪ nan wó cɔɔɪ nɪ ga-vara mɔ te. ¹³ Wɛ wó pa ba na yaara sɪ kɔ manɪ dɪ ba dɪ na pɛ nɔɔna na yaara te tɪn. Ba ma ki wɔpolo dɪ wo-digiru tɪlv ba fra na zɔvri tɪn, yɪ ba ki-tɪ jaja wɪa titari nɪ. Ba kəm dɪm yɪ digiru dɪ cavura mɔ abam titari nɪ, manɪ kalv á na yəni á la daanɪ sɪ á dɪ wɔdiu yɪ ba ta ki wɔpolo dɪ ba lwarɪm dɪm tɪn. ¹⁴ Bantu wɔbɔnɪ zɔ boorim kikiä yɪranɪ mɔ. Ba brɪ ba ba jɪɔɪ siun dɪ wo-balwaarɔ kəm, yɪ ba sɔɔɪ balv wɔbɔnɪ dɪ na bɔwənə tɪn ba paɪ ba tusə. Ba maa tiini ba yɪ wo-swæn-nyɪna dɪ. Wɛ nan wó cɔɔɪ-ba. ¹⁵ Bantu ma yagɪ cwə-laa tɔɔɪm, yɪ ba ywəri ba vɔ ba tɔɔɪ Bozori bu Balam cwəɲə kam. Wɔntɔ yɪ deen ma su səbu kɔlv o na wó na o kəm-balɔɔɪ kum ɲwaanɪ tɪn. ¹⁶ O na vɪn Wɛ ni tɪn, DI ma pa varum na ba ɲɔɔnɪ tɪn ɲɔɔnɪ nɪ nabiinu te. O tɪtɪ bɪnaga mɔ ɲɔɔnɪ ka kaan-o, sɪ kɔ cɪ Balam na yɪ Wɛ niɔnɔnɔ tɪn dɪ jwərim dɪlv o na lagi o ki tɪn.

¹⁷ Nɔɔna bam kuntu nyɪ dɪ buli-yiə yalv na ba buri tɪn mɔ, yɪ ba ta nyɪ dɪ kunkwænu tɪlv vɔ-fɔɔɪ na kali kɔ pa tɪ jagɪ tɪn. Wɛ nan li jəgə kalv na tiini ka yɪ lim tɪn mɔ sɪ DI ki-ba da. ¹⁸ Ba maa tiini ba ɲɔɔnɪ kamunni-bitari sɪlv na ba jɪɔɪ kuri tɪn, yɪ ba mai wo-yɔɔrɔv tɪlv nabiinə fra na zɔvri

yi ti yi wo-digiru tun ba ma gani balu laan na pɔɔri ba tɪti di nɔɔna balu na yəri We cwəŋə tun. ¹⁹ Ba maa te di nɔɔna ni, ba na de bam cwəŋə kam, baá ta te ba tɪti. Balu nan na te kuntu tun tɪti yi gambe mu, di ba kikiə yam na jigi-ba ya ve cɔgum wɔni tun. Beɲwaanɪ, woŋo kulu maama nɔɔnu na paɪ ku te-o tun, o yi ku gambia mu. ²⁰ Nɔɔna balu na lwarɪ Zezi Krisi wulu na yi dibam Yuutu di dí Vɪrvu tun, ba lugi lugu banja wo-digiru tum mu. Ba laan nan na joori ba pipiri ba se ba paɪ ti te-ba, ba kweelim je wú tiini ku taa yi lɛɛrvu di ba ku dwəni pulim ni. ²¹ Beɲwaanɪ, ba ya na wu lwarɪ We cɪga cwəŋə kam, ku ya wú ta lana ku pa-ba ku dwe ba na lwarɪ-ka yi ba laan pipiri ba za ba wubɔŋa di We ni dilu DI na pe-ba si ba taa togi tun. ²² Bantu na ki te tun nyi di bitar-dindɪa kalu na tagi cɪga ka wɪ:
 «Kakurə joori ka di ka titwaanu.»
 Bitar-dindɪa kadorɔ di ta wɪ:
 «Nmɔ na jaani tərɔ n swe o yɪra,
 o ta wú joori o bibili bwəru wɔni mu.»

3

Dí Yuutu Zezi wú sɪni o joori o ba ni o na tagi te tin

¹ Amu badon-sonnu-ba, tɔɔɔ kuntu amu na pɔpɔni a pa abam tun laan ki tile mu. Twaanu tum kuntu maama wɔni amu kwaanɪ si a guli abam We cɪga kam na yi te tun, si ku pa á taá jigi wubɔŋ-ɲuna mu. ² Ku yi si a ma guli abam faɲa faɲa We niɲoŋnə bam na maɲi ba bri kulu tun mu, si á daari á guli dí Yuutu di dí Vɪrvu Zezi ni dum o tintɔŋna bam na bri abam tun.

³ Kulu na dwe didi tun, á taá ye ni, lugu banja tiim da yam na yiə, nɔɔna badonnə wú ta wura ba na togi wo-yɔɔrvu tilu ba tɪti fra na zɔvri tun, yi baá ta jigi abam ba mwana ba wɪ: ⁴ «We goni ni ni DI Bu wɔm ta wú joori o ba lugu banja. Beɛ mu nan kia yi o ta wu tu? Dí kwə maɲi ba ti, yi wəɛnu maama nan taa yi ni ti na maɲi ti yi te lugu banja pulim ni tun mu.»

⁵ Balu na ɲɔɔni kuntu tun paali ba swe mu. Ba ba lagɪ si ba se ni weyuu di tɪga banja maɲi ti wura faɲa faɲa mu, yi We ni dum mu pe ti wura kuntu. We deɛn pe tɪga kam nuɲi na wɔni mu, yi na bam ɲwaanɪ pa lugu banja ta wura. ⁶ Ku nan ta yi na mu We deɛn me DI cɔgi faɲa faɲa lugu kum, di DI na pe du-fara kam ni yi ka na bam li-ku tun. ⁷ Ku nan ta yi We ni dum kuntu mu paɪ zim weyuu di tɪga banja kam ta wura, si ku taa ve maɲa kam DI na wú pa mini cɔgi-ti tun. Kuntu, We tiɲi-ti si ku vu ku yi de dilu DI na wú di nabiinə sarɪya, yi DI daari DI cɔgi balu na vi-DI tun mu.

⁸ A badon-sonnu-ba, á maɲi si á lwarɪ woŋo kuntu ni ni, ku na yi di dí Yuutu Banja-We, de didwi nyi di bina muru mu, yi bina muru di nyi di de didwa mu te We tee ni. ⁹ Nɔɔna badaara bɔɲi ni dí Yuutu wɔm daani yi o wu tu ni o na goni ni te tun. O nan ki wu-zuru mu di abam, beɲwaanɪ o ba lagɪ si nɔɔn-nɔɔnu cɔgi, o lagɪ si nɔɔna maama mu na cwəŋə ba ləni ba wɔrvu ba yaɲi kəm-balwaarv tum. ¹⁰ Dí Yuutu Zezi tum de dum nan wú ba di dari dibam ni ɲwɪtɔv na yəni o ba te tin mu. De dum kuntu ni sɔɔ zanzan wú ki weyuu ni, yi weyuu kum wú ba ku je maama. Ku daari mini mu wú di wəɛnu tilu maama na wu weyuu ni, yi tɪga di wəɛnu tilu maama na wu ka banja ni tun je.

¹¹ Wæ̃nu tuntu maama nan na lagı tı ba tı cõgı kuntu tın, á ye á laan na maŋı sı á taá yı te. Á maŋı sı á taá tõgı We dı wu-ponjo mu, sı á taá kı Dı wubunja na lagı te tın. ¹² Abam nan na cõgi de dum We na wú pa Zezi joori o ba tın, sı á kwaanı á taá kı te na wú pa o ba lıla tın. De dum kuntu na yı̃, mini mu wú di weyuu maama dı cõgı, yı kú pa kú wæ̃nu maama lıni yı tı nyıni tı cõgı. ¹³ We nan goni ni sı Dı kı weyuu-dunju dı tı-dunja mu. Dáanı mu Dı wú pa wæ̃nu maama taa tõgı cıga. Tuntu wæ̃nu tım mu dıbam nan cõgõ yı dí tuna.

¹⁴ Kuntu ŋwaanı, a badon-sonnu-ba, á na cõgi wæ̃nu tım kuntu sı tı ba tı kı tın, á kwaanı á pa á wuru taa lana, sı á yı taá jıgı tusim We yıgõ nı, sı á daarı á taá ŋwı dı ywæ̃ni dı We. ¹⁵ Dí Yuutu wum nan na kı wu-zuru yı kú daanı tın, lwarı-na nı kú yı sı kú ma pa nõona mu na cwõgõ ba na vrım. Dıbam ko-bu-sono Pooli maŋı o pupunı kuntu donj mu o pa abam, kú nan tõgı dı We na pẽ-o swan yalı tın mu. ¹⁶ O na pupunı twaanu tılu maama o ma brı wæ̃nu tım kuntu cıga kam tın, o yõni o tẽ kuntu donj mu tı wunı. O nan pupunı wæ̃nu tıdonnõ tı na dana sı nõona wanı ba ni tı kırı, kú pa balu ná yõri We cıga kam lanyıranı yı ba wubunja bwænõ tın jıgı o zaasım dum kuntu ba pipirõ, nı ba na yõni ba pipiri We twaanu tıdaara dı te tın. Kú nan wú ja ba tı tı cõgım mu kú ba.

¹⁷ Kú nan na yı abam, a badon-sonnu-ba, á laan ye kú na wú ba kú taa yı te tın. Kuntu ŋwaanı, taá cu-na á tı tı, sı á yı pa non-balwaaru na cwõgõ ba dı abam ba tusim dum wunı sı kú pa á ga jõgõ kalu á ya na zıgı da tın. ¹⁸ Á nan ta ve yıgõ, sı á taá ŋwı Zezi Krisi zaanı dum wunı, sı á fõgı á lwar-o á wõli da.

Wõntu mu yı dıbam Yuutu dı dí Vırvu. Zulõ yı wõntu nyım mu lele kuntu sı kú taa ve maŋa kalu na ba tı tın. Amina.

Dayigə tɔnɔ kɔlɔ ZAN na pɔpɔni tɪn Dayigə tɔnɔ kɔlɔ Zan na pɔpɔni tɪn na bri dɪbam kɔlɔ tɪn mɔ tɪntɔ

Zezi kɔgɔ kɔm nakwɪ Zan deen pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ o pa We nɔɔna balɔ na jɪgɪ bɔbwea vwan zaasɪm tiinɔ na zɔ ba kɔgɔ kɔm wɔntɪ tɪn nɔwaaɪ mɔ. Bantɔ vɪn nɪ Zezi yɪ Baŋa-We Bu mɔ, yɪ ba daa ta nɔwɪ lwarɪm wɔntɪ.

Zan ma pɔpɔni o bri-ba nɪ Zezi sɪntɔ o yɪ We Bu mɔ yɪ o ji nabiinu o ba lɔgɔ baŋa.

Baŋa-We yɪ pooni tu mɔ, yɪ DI yɪ sono tu. Dɪbam na yɪ DI biɛ tɪn, dɪ maŋɪ sɪ dɪ taá nɔwɪ pooni wɔntɪ mɔ, sɪ dɪ taá soe daantɪ.

Kɔ nan daa na yɪ lwarɪm jəgə nɪ, Zan bri dɪbam nɪ dɪ maŋɪ sɪ dɪ ta dɪ lwarɪm dɪ We mɔ, sɪ We yagɪ DI ma ce dɪbam Zezi na tɪgɪ dɪbam nɔwaaɪ tɪn. Wɔlɔ nan na nɔwɪ dɪ Zezi tɪn maŋɪ sɪ o yagɪ lwarɪm kəm mɔ.

Zezi mɔ yɪ Bitara kalɔ na pai nabiinɔ nɔwɪ tɪn

¹ Dɪbam pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ sɪ dɪ pa á lwarɪ wɔlɔ na maŋɪ o wɔra pulim nɪ tɪn mɔ. Dɪbam deen ni o kwərə mɔ, yɪ dɪ na-o dɪ dɪ yɪɛ dɪ. Dɪ ma fəgɪ dɪ nii-o, yɪ dɪ ta kwəri dɪ dwe-o dɪ dɪ ja. Kɔ yɪ Nɔwɪ Bitara wɔŋo mɔ dɪ lagɪ dɪ nɔɔntɪ dɪ abam. ² Nɔwɪ kam kɔntɔ nan tu ka nai jaja. Dɪ ma na-ka, yɪ dɪ lagɪ dɪ maŋɪ ka na yɪ te tɪn dɪ bri abam. We nɔwɪ-dɔŋa kalɔ na ba ti tɪn taantɪ mɔ dɪ lagɪ dɪ ta. Nɔwɪ kam kɔntɔ ya wɔ dɪbam Ko We tee nɪ mɔ, yɪ DI laan pa dɪ lwarɪ-ka. ³ Dɪ na ne kɔlɔ yɪ dɪ kwəri dɪ ni kɔlɔ tɪn mɔ dɪ lagɪ dɪ ta dɪ bri abam, sɪ kɔ pa abam taá jɪgɪ wɛl-dɔnɔ dɪ dɪbam, dɪ maama na nɔwɪ dɪ dɪ Ko We dɪ DI Bu Zezi Krisi tɪn nɔwaaɪ.

⁴ Dɪ pɔpɔni wəənu tɪm kɔntɔ dɪ bri abam, sɪ kɔ pa dɪbam maama tiini dɪ taá jɪgɪ wɔpɔlo mɔ.

Baŋa-We mɔ yɪ pooni tu

⁵ Kwərə kalɔ dɪbam na ni We Bu Zezi tee nɪ yɪ dɪ lagɪ dɪ ta dɪ bri abam tɪn mɔ tɪntɔ: Baŋa-We yɪ pooni tu mɔ, lim təri DI tee nɪ dɪ funfun dɪ. ⁶ Dɪ na te dɪ wɪ, dɪ nɔwɪ dɪ We, yɪ dɪ ta na wɔ lim wɔntɪ, kɔ bri nɪ dɪ fə vwan mɔ, yɪ dɪ kikiɛ ba tɔgɪ cɪga cwəŋə kam. ⁷ Kɔ daartɪ, dɪ nan na nɔwɪ pooni wɔntɪ nɪ We na wɔ pooni wɔntɪ te tɪn, kɔntɔ wɔ pa dɪbam maama taá jɪgɪ wɛl-dɔnɔ daantɪ, yɪ We Bu Zezi Krisi jana kam wɔ saartɪ dɪ lwarɪm maama.

⁸ Dɪ nan na te dɪ wɪ, dɪ ba jɪgɪ lwarɪm, dɪ ganɪ dɪ titɪ mɔ, cɪga təri dɪ tee nɪ. ⁹ Dɪ nan na se dɪ ta dɪ lwarɪm dɪ We, DI laan wɔ yagɪ-dɪ DI ma ce dɪbam, yɪ DI daartɪ DI saartɪ dɪ wo-balwaarɔ tɪm maama. Beɪnɔwaaɪ We bá kwanɪ DI ni, DI yɪ cɪga tu mɔ. ¹⁰ Kɔ daartɪ, dɪ na te dɪ wɪ, dɪ wɔ kɪ lwarɪm, dɪ pai We yɪ vwa-nyɪm mɔ, yɪ kɔ bri nɪ dɪ wɔ jonɪ DI taantɪ dɪm mɔ dɪ kɪ dɪ wɔbɔŋa nɪ.

2

Zezi Krisi mɔ fəgɪ nabiinɔ dɪ We daantɪ

¹ A bu-sonnu-ba, a pɔpɔni tɔnɔ kuntu a pa abam, si á yi ki lwarim mu. Dɔbam wɔɔɔ nan na ki lwarim, dí jigi wɔɔɔ na wó fɔgi dɔbam di dí Ko We daani tin. Wɔntu mu yi Zezi Kriɔi wɔɔɔ na ba jigi lwarim di funfun di tin.

² Wɔntu mu me o titi o kaani Baɔa-We, yi DI yagi dɔbam lwarim DI ma ce dɔbam. Ku nan dai dɔbam yirani lwarim má, ku yi lugu baɔa nɔɔna maama lwarim ɔwaani mu.

³ Dɔbam na se We niá yam mu, kúɔ bri ni dí suni dí ye-DI. ⁴ Nɔɔnu nan na te o wi, wɔm ye We, yi o na ba se We niá yam, kuntu tu yi vwa-nyim mu, yi ciga tɔri o tee ni. ⁵ Ku daari, nɔɔnu wɔɔɔ nan na se We taani dum tin, kuntu tu yi wɔɔɔ na jigi We sono kum ciga ciga tin mu. Kuntu mu wó bri ni dí suni dí ɔwi di We. ⁶ Nɔɔnu wɔɔɔ nan na te o wi, o ɔwi di We, kuntu tu maɔi si o taa ɔwi ni Zezi Kriɔi deen na ɔwi te tin mu.

We ni dum na bri te tin

⁷ A badon-sonnu-ba, ni dɔɔ a na pɔpɔni a pa abam tin dai ni-duɔri. Di yi ni-doori mu, di maɔi di wura di abam mu pulim ni. Ni dum kuntu yi taani dɔɔ abam na maɔi á ni tin mu. ⁸ Ku daari, di nan daa ta yi ni-duɔri mu amu na pɔpɔni a pa abam, beɔwaani Zezi mu bri ni dum kuntu ciga kam, yi abam di bri ciga kam kuntu. Ku maa pa lim maa kea, yi pooni dɔɔ na yi ciga tin laan zɔgi.

⁹ Nɔɔnu wɔɔɔ maama na te o wi, o ɔwi pooni wɔni, yi o na culi o donnɔ, kuntu tu ta wɔ lim wɔni mu di zim maama. ¹⁰ Ku daari, nɔɔnu wɔɔɔ nan na soe o donnɔ tin, kuntu tu mu ɔwi pooni wɔni. Kulukulu tɔri o ɔwia wɔni, ku na wó pa nɔɔnu tu lwarim wɔni. ¹¹ Nɔɔnu wɔɔɔ nan na culi o donnɔ tin wɔ lim wɔni mu o veá, o yɔri o na ve me tin, beɔwaani lim dum mu pe o yiá daa ba nai.

¹² A bu-sonnu-ba, a pɔpɔni tɔnɔ kuntu a pa abam, beɔwaani We yagi á lwarim DI ma ce abam Zezi yiri ɔwaani mu.

¹³ A pɔpɔni a pa abam balu na yi kwɔ tin, beɔwaani á maɔi á ye wɔɔɔ na maɔi o wura pulim ni tin.

A pɔpɔni a pa abam non-dɔnnu tum, beɔwaani á wani wo-lwaanu tu sutaani.

¹⁴ A biá-ba, a pɔpɔni a pa abam, beɔwaani abam maɔi á ye dí Ko We. A pɔpɔni a pa abam balu na yi kwɔ tin, beɔwaani abam maɔi á ye wɔɔɔ na maɔi o wura pulim ni tin.

Non-dɔnnu tum, a pɔpɔni a pa abam, beɔwaani abam dana. We taani dum maa wɔ á wɔni, yi á wani wo-lwaanu tu sutaani.

¹⁵ Yi zan-na á taá soe lugu baɔa di ku wo-yɔɔru tum. Nɔɔnu wɔɔɔ na soe lugu baɔa wo-yɔɔru tum tin, kuntu tu daa ba jigi dí Ko We sono o bicari ni. ¹⁶ Beɔwaani lugu baɔa wɔɔnu tum maama, ku na yi nabiinɔ fra na yɔni ya zɔɔri wo-yɔɔru tɔɔ tin, naa nabiinɔ yiá na sui wɔɔnu tɔɔ tin, naa nabiinɔ na magi ba nyɔɔna di ba jujigru te tin, tinto maama dai dí Ko We nyim, ti yi lugu baɔa nyim mu. ¹⁷ Lugu baɔa di ku wo-yɔɔru tum nabiinɔ fra na zɔɔri tin lagi ti ke mu. Ku daari wɔɔɔ nan na ki kulɔ We wɔɔɔna na lagi tin mu wó ta ɔwi si ku taa ve maɔa kalu na ba ti tin.

Zezi Kriɔi Dum wɔm na wó ba te tin

¹⁸ A biá-ba, lugu baɔa kweelim da yam twe ya ti. Abam nan maɔi á ni ni Zezi Kriɔi Dum wɔm maa bɔna. Lele kuntu, Zezi Kriɔi dɔna zanzan mu laan nan tu ba wura. Ku ma pa dí ye ni da yam kuntu twe ya ti. ¹⁹ Nɔɔna bam kuntu pwe ba titi mu dɔbam kɔɔ kum wɔni, ba nan maɔi ba dai dɔbam kɔɔ kum nɔɔna ciga ciga. Ba ya na yi dɔbam kɔɔ kum nɔɔna,

ba ya bá yagi díbam te. Ba nan pwe ba titi kóntu, si ku bri lanyirani ni bantú wúlúwúlú ya manjì o dai díbam kógo kum wú nòonú mu.

²⁰ Ku nan na yi abam, á manjì á jónjì Wé Joro kum Krisi na pé abam tìn, yi ku pa á maama lwarì Wé ciga kam. ²¹ Kóntu, a nan na púpúni a pa abam tìn, ku dai ni a wí, á yèri ciga mu. Wòño kulú ñwaañi a na púpúni tìn mu yi si á manjì á ye kulú na yi ciga, yi á ye ni kulú maama na yi vwan tìn bá wani ku nuji ciga wuni.

²² Wóon nan yi vwa-nyim tìn? Ku yi wúlú na te ni Zezi dai Krisi wóm Wé na tònjì tìn mu. Kóntu tu yi Zezi Krisi dóm mu, yi o vín dí Ko Wé dí Dí Bu wóm dí. ²³ Wúlú maama nan na vín Wé Bu wóm tìn, o vín o Ko Wé dí mu. Ku daari, wúlú maama na bri ni o sè Wé Bu wóm tìn, o Ko Wé dí wura dí kóntu tu.

²⁴ Kóntu, á taá jigi zaasim dílu á na manjì á ni pulim ni tìn á bícara ni. Á na sè á jigi zaasim dímu kóntu, kúú pa abam dí Wé Bu wóm dí o Ko Wé taa ñwí daani. ²⁵ Mu Wé Bu wóm na goni ni si o pa díbam kulú tìn, ku yi Wé ñwí-dùña kalú na ba ti tìn mu.

²⁶ Amú púpúni wáenu tìn kóntu a pa abam, si á wani á lwarì balú na lagí ba ganí abam tìn wòño mu. ²⁷ Ku nan na yi abam, Wé Joro kum Zezi na pé abam tìn wú á bícara ni, yi á daa wú manjì si nòon-nòonú zaasí abam. Wé Joro kum bri abam wòño maama kuri. Ku zaasim dímu yi ciga mu, dí dai vwan. Kóntu tìn, á taá ñwí dí Zezi, núnèni ku na bri abam te tìn.

²⁸ A bu-sonnu-ba, pa-na dí taá ñwí dí-d-o, si manja kam o na wú joori o ba tìn, dí wú na baari yi cavura bá ja díbam o yigè ni. ²⁹ Abam na ye ni Zezi yi ciga tu tìn, lwarì-na ni wúlú maama kikiè na tógi ciga Wé cwèñè ni tìn yi Wé bu mu.

3

Díbam yi Wé biè mu

¹ Nan bunjì-na á nii, dí Ko Wé na tiini Dí soe díbam te yi Dí mai díbam Dí bè ni Dí biè tìn. Dí nan sùni dí yi kóntu mu. Kóntu mu nòona balú na yi lúgu banja nyim tìn yigè tərè dí díbam, ba na yèri Wé tìn ñwaañi.

² A badon-sonnu-ba, díbam laan yi Wé biè mu. Dí nan na wú ba dí taá yi te tìn daa ta wú bri fast. Dí nan na ye kulú tìn mu yi: Zezi na wú joori o ba manja kalú tìn, dí laan wú ta yi ni wóm titi na yi te tìn, bɛñwaañi dí wú na o na yi te tìn fast. ³ Wúlú maama na jigi tìna yantú dí Zezi tìn, kóntu tu manjì si o taa ñwí dí wú-pòño, ni Zezi na yi wú-pòño tu te tìn mu.

⁴ Wúlú maama na kí lwarim tìn vín Wé ni mu. Lwarim kəm yi Wé ni vùn mu. ⁵ Abam ye ni, Zezi Krisi na tu lúgu banja tìn, ku yi si o saari nabiiñè lwarim mu o yagi. Wuntú nan ba jigi lwarim dí funfun dí. ⁶ Kóntu, wúlú maama na ñwí dí-d-o tìn yagi lwarim kəm mu. Wúlú maama nan ta na kí lwarim tìn, ku bri ni o ta wú lwarì Zezi mu, yi o kwèri o yèri o na yi wúlú tìn.

⁷ A bu-sonnu-ba, yi pa-na nòon-nòonú na cwèñè o gani abam. Wúlú maama títùña na tógi ciga tìn mu jigi ciga Wé tee ni, ni Zezi na jigi ciga te tìn. ⁸ Ku daari, wúlú maama nan ta na tógi lwarim kəm tìn, ku bri ni o yi sutaani nòonú mu, bɛñwaañi sutaani manjì dí kí lwarim ku zigi pulim ni mu. Wé Bu wóm nan tu lúgu banja si o cògi sutaani títùña mu. ⁹ Wúlú maama na yi Wé bu tìn yagi lwarim kəm mu, bɛñwaañi Wé dam dílu na

paɪ ɲwɪa tɪn wɔ o tee nɪ. Kuntɔ tɪn, o daa bá wani o ta taa kɪ lwarɪm, o na yɪ Wɛ bu tɪn ɲwaani. ¹⁰ Kuntɔ mu yɪ kɔlɔ na pɔɔrɪ balɔ na yɪ Wɛ biə dɪ balɔ na yɪ sɔtaani biə tɪn daani. Wɔlɔ maama kikiə na ba tɔgɪ cɪga yɪ o ba soe o donnə tɪn dai Wɛ nɔɔnɔ.

¹¹ Kɔ yɪ cɪga mu, dɪ manɪ sɪ dí taá soe daani. Kuntɔ mu yɪ Wɛ kwərə kam abam na manɪ á ni pulim nɪ tɪn. ¹² Dí nan wɔ manɪ sɪ dí kɪ nɛnɛni Kayin na kɪ kɔlɔ faɲa faɲa tɪn. Wɔntɔ dɛɛn yɪ wo-lwaanɔ tu sɔtaani juɲa nɔɔnɔ mu, yɪ o gv o nyaani. Bɛɛ nan mu kɪ yɪ o gv-o? Kɔ yɪ wɔm titi kikiə na ba lana, yɪ o nyaani wɔm kikiə tɔgɪ cɪga tɪn ɲwaani mu.

Dí manɪ sɪ dí taá soe daani mu

¹³ A ko-biə-ba, lɔgv baɲa nɔɔna bam na culi abam, á yɪ pa kɔ sɔ abam. ¹⁴ Kɔ na yɪ dɪbam, dí ye nɪ dí manɪ dí yagɪ tɔbɔni cwəɲə, yɪ dí daari dí tɔgɪ Wɛ ɲwi-dɔɲa kam cwəɲə mu. Dí na soe dí donnə tɪn mu paɪ dí lwarɪ kuntɔ. Wɔlɔ maama nan na ba soe o dɔɲ tɪn ta wɔ tɔbɔni juɲa nɪ mu. ¹⁵ Wɔlɔ maama na culi o donnə tɪn yɪ nɔn-gurɔ mu. Abam nan ye nɪ nɔn-gurɔ bá wani o taa jɪgɪ Wɛ ɲwi-dɔɲa kam o bicari nɪ.

¹⁶ Zezi na tiini o soe dɪbam tɪn mu te o sɛ sɪ o tɪ dɪbam ɲwaani. Kuntɔ mu pɛ dí lwarɪ sono cɪga cɪga na yɪ te tɪn. Mu kɔ kuri dɪbam dɪ manɪ sɪ dí sɛ sɪ dí tɪ dí donnə ɲwaani. ¹⁷ Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na yɪ jɪjɪgɪrɔ tu tɪn na nɛ nɪ o dɔɲ ba gara, yɪ o na wɔ pɛ o ɲwanɲa zɔ-o, kɔ brɪ nɪ Wɛ sono kɔm tɛri kuntɔ tu bicari nɪ mu.

¹⁸ A bu-sonnu-ba, dí kikiə mu manɪ sɪ ya brɪ nɪ dí sono kɔm dí na jɪgɪ tɪn dai ni-taani yɪrani, sɪ kɔ yɪ sono kɔlɔ na yɪ sono cɪga cɪga tɪn mu.

¹⁹ Dí na jɪgɪ sono kɔm kuntɔ dɔɲ, kɔv pa dí lwarɪ nɪ dí sɪnɪ dí tɔgɪ cɪga cwəɲə kam, yɪ kɔv pa dí bicara taa tigi jəgə didba Wɛ yigə nɪ. ²⁰ Kuntɔ, dí bicara nan na pɛ dí lwarɪ nɪ dí kɪ dí tɔsi, dí ye nɪ Wɛ ye DI dwe dí bicara yam na ye te tɪn, yɪ dɪntɔ mu ye wəɲu maama.

²¹ A badon-sonnu-ba, dɪbam bicara nan na bá wani ya cɔgɪ dɪbam tɪn, dí wɔ ta jɪgɪ baari Wɛ yigə nɪ. ²² Dí wɔ na wɔɲo kɔlɔ maama dí na wɔ loori DI tee nɪ tɪn, dí na sɛ DI ni yɪ dí kɪ kɔlɔ na poli DI wɔ tɪn ɲwaani. ²³ Ni dɪlɔ Wɛ na pɛ dɪbam tɪn mu tɪntɔ: Dí manɪ sɪ dí kɪ dí wɔ-didba dɪ DI Bu Zezi Krisi, sɪ dí kwəri dí taá soe daani, nɛnɛni wɔntɔ na pɛ dɪbam nɪ sɪ dí taá soe-da te tɪn. ²⁴ Wɔlɔ maama na sɛ Wɛ niə yam tɪn ɲwi dɪ DI mu, yɪ Wɛ dɪ wɔra dɪ kuntɔ tu. Wɛ Joro kɔm DI na pɛ dɪbam tɪn mu pɛ dí lwarɪ nɪ Wɛ sɪnɪ DI wɔra dɪ dɪbam.

4

Dí na wɔ kɪ te dí lwarɪ Wɛ Joro dɪ sɔtaani joro daani tɪn

¹ A badon-sonnu-ba, yɪ zanɪ-na á sɛ nɔɔnɔ wɔlɔ maama na tɛ o wɪ Wɛ Joro kɔm wɔ o tee nɪ tɪn. Á nan manɪ sɪ á maasi mu á nii, sɪ á lwarɪ kɔ na yɪ Wɛ Joro kɔm naa kɔ na dai. Bɛɲwaani vwa-Wɛ-nijonɲə zanzan tu ba kari lɔgv baɲa nɪ ba ganɪ nɔɔna. ² A nan lagɪ a brɪ abam á na wɔ kɪ te, sɪ á lwarɪ kɔ na yɪ Wɛ Joro kɔm naa kɔ dai tɪn mu. Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na sɛ o wɪ, Zezi Krisi dɛɛn jɪgɪ nabiinu o ba lɔgv baɲa tɪn, Wɛ Joro kɔm wɔ kuntɔ tu tee nɪ. ³ Kɔ daari, nɔɔnɔ wɔlɔ maama na vɪn Zezi tɪn, Wɛ Joro kɔm tɛri kuntɔ tu tee nɪ, yɪ joro kɔlɔ na wɔ o tee nɪ tɪn yɪ Zezi Krisi Dɔm wɔm nɪnɪ mu. Abam manɪ á lwarɪ nɪ Dɔm wɔm kuntɔ lagɪ o ba lɔgv baɲa. Lele kuntɔ o nan manɪ o ba o wɔra.

⁴ A bu-sonnu-ba, abam yi We nɔɔna mu, yi á wani vwa-nyina bam kuntu, beɲwaani We Joro na wu á wɔni tɪn, ku dam dwe joro kulɔ na wɔra di lɔgu nɔɔna bam tɪn dam. ⁵ Vwa-nyina bam kuntu kugu je wu lɔgu baɲa ni mu. Kuntu ŋwaani ba na yɔni ba ŋɔɔni kulɔ tɪn nuɲi lɔgu baɲa mu, yi ku nɔɔna bam yɔni ba se bantɔ na te kulɔ tɪn. ⁶ Ku nan na yi dɪbam, dí yi We nɔɔna mu. Wulɔ maama na ye We tɪn mu wu se dɪbam na te kulɔ tɪn. Wulɔ nan na dai We nɔɔnu tɪn ba sea. Kuntu mu dí wu wani dí lwarɪ Joro kulɔ na yi cɪga di vwan joro kum daani.

We yi sono tu mu

⁷ A badon-sonnu-ba, pa-na dí taá soe daani, beɲwaani sono nuɲi We te mu. Wulɔ maama na soe o donnɔ tɪn, kuntu tu yi We bu mu, yi o kwari o ye We. ⁸ Wulɔ maama nan na ba soe o donnɔ tɪn ta wu lwarɪ We, beɲwaani We yi sono tu mu. ⁹ We nan bri ni DI soe dɪbam, di DI na tɔɲi DI Bu-dua si o ba lɔgu baɲa si dí wani dí na DI ŋwi-duɲa kam wɔm ŋwaani tɪn. ¹⁰ Sono kum nan na yi te tɪn mu tɪntu: Ku dai ni dɪbam mu soe We, ku yi We mu soe dɪbam. Dɪntu sono kum mu pe DI tɔɲi DI Bu wɔm si o ba o ti o ma o jana kam o saari dí lwarɪm.

¹¹ A badon-sonnu-ba, We na tiini DI soe dɪbam kuntu tɪn, ku maɲi si dɪbam di ta soe daani mu. ¹² Nɔɔn-nɔɔnu tɔrɔ o yi na ne Baɲa-We. Nan di ku di, dí na soe daani, We wu ta wɔra di dɪbam, yi DI sono kum wu dí bicara ni cɪga cɪga.

¹³ We na pe dɪbam DI Joro kum tɪn mu pai dí ye ni dí ŋwi di We, yi We di wɔra di dɪbam. ¹⁴ Dɪbam ne ni dí Ko We tɔɲi DI Bu wɔm si o ba lɔgu baɲa o ji nabiinɔ Vɪrnu mu. Cɪga kam kuntu mu dɪbam nan jɪɲi dí bri nɔɔna. ¹⁵ Wulɔ maama na bri jaja ni Zezi yi We Bu mu tɪn, We wɔra di kuntu tu, yi wɔntu di ŋwi di We. ¹⁶ Dɪbam tɪti lwarɪ We na soe dɪbam te tɪn, yi dí se DI sono kum kuntu. We yi sono tu mu. Wulɔ maama na ŋwi sono wɔni tɪn, kuntu tu ŋwi di We mu, yi We di wɔra did-o.

¹⁷ We sono kum na wu dɪbam bicara ni cɪga cɪga, ku pa dí na baari de dum We na wu ba DI di nabiinɔ sariya tɪn. Beɲwaani dɪbam ŋwi di We lɔgu baɲa ni, ni Zezi di na ŋwi di DI te tɪn mu. ¹⁸ Fɔɔni bá wani di taa wu sono wɔni. Sono kulɔ na yi cɪga tɪn mu wu zali fɔɔni ku pa di viiri. Zwe vanɲum mu pai fɔɔni wɔra. Kuntu tɪn, nɔɔnu wulɔ na kwari fɔɔni tɪn, ku bri ni We sono kum tɔri o bicari ni cɪga cɪga mu.

¹⁹ We na de yigɔ DI soe dɪbam tɪn mu pai dɪbam di jɪɲi sono. ²⁰ Nɔɔnu na te o wɪ, wɔm soe We, yi o ta na culi o donnɔ, kuntu tu yi vwa-nyim mu. Beɲwaani, nmu yi na nai n donɲ yi n ba so-o tɪn, n bá wani n ta n soe We yi n yi ba na-DI. ²¹ Ni dɪb We na pe dɪbam tɪn mu tɪntu: Wulɔ maama na soe dɪntu tɪn maɲi si o ta soe o donnɔ di mu.

5

Zezi na pe dɪbam wɔnu lɔgu baɲa ni te tɪn

¹ Wulɔ maama na ki o wu-dɪdɔa o se ni Zezi yi Krisi wɔm We na tɔɲi tɪn, kuntu tu yi We bu mu. Wulɔ maama nan na soe ko tɪn soe ko wɔm biɔ di mu. ² Kuntu, di na soe We yi dí se DI niɔ yam, dí ye ni dí soe DI biɔ di mu. ³ Dí na wu ta soe We te tɪn mu yi si dí taá se DI niɔ yam. DI niɔ yam tɔgum nan bá ta cana di dɪbam, ⁴ beɲwaani wulɔ maama na yi We bu tɪn wani lɔgu baɲa wo-balwaarɔ tɪm. Ku yi dɪbam na ki dí wu-dɪdɔa

dí Zezi tɪn mu pɛ dí wani wo-balwaarɔ tum kuntu. ⁵ Nɔɔn-nɔɔnu tɛrɛ o na wó wani lɔgbɔ baɲa wo-balwaarɔ tum, ku na dat wɔlb maama na sɛ nɪ Zezi yɪ Wɛ Bu tɪn yɪrani.

Baɲa-Wɛ brɪ nɪ Zezi yɪ Dɪ Bu mu

⁶ Zezi Krisi mu yɪ wɔlb dɛɛn na tu lɔgbɔ baɲa, yɪ Baɲa-Wɛ brɪ nɪ o yɪ dɪntɔ Bu maɲa kalɔ ba na miis-o na wɔntɔ dɪ maɲa kalɔ o na tɪga yɪ o jana nuɲi tɪn. Ku nan dat na yɪrani, ku yɪ na dɪ jana mu. Wɛ Joro dɪ nan brɪ jaja nɪ wɛɛnu tum kuntu yɪ cɪga mu, ku na yɪ cɪga tu tɪn ɲwaani. ⁷ Kuntu, Wɛ dɛ wɛɛnu tɪtɔ ɲwaani mu Dɪ pa dí lwarɪ nɪ Dɪ zɪgɪ Dɪ Bu wɔm cɪga kam kwaga nɪ. ⁸ Ku yɪ Dɪ Joro kum dɪ na bam dɪ jana kam mu. Wɛɛnu tum kuntu maama brɪ cɪga dɪdɔba mu. ⁹ Dɪbam yɛni dí sɛ nabiinɛ na tɛ kulɔ nɪ ku yɪ cɪga tɪn. Ku nan na yɪ Wɛ na zɪgɪ cɪga kalɔ kwaga nɪ tɪn, ka tiini ka jɪgɪ kuri ka dwe nabiinɛ na tɛ kalɔ tɪn. Dɪntɔ nan mu yɪ dɪlb na zɪgɪ Zezi kwaga nɪ yɪ Dɪ brɪ nɪ o yɪ Dɪ Bu tɪn. ¹⁰ Kuntu ɲwaani, wɔlb maama na kɪ o wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ Bu wɔm tɪn, kuntu tu jɪgɪ Wɛ cɪga kam kuntu o bɪcarɪ nɪ. Ku daari, wɔlb maama na wɔ sɛ Wɛ tɪn, kuntu tu brɪ nɪ Wɛ yɪ vwa-nyɪm mu, bɛɲwaani o wɔ sɛ cɪga kalɔ Wɛ na tagɪ Dɪ Bu wɔm ɲwaani tɪn. ¹¹ Cɪga kam kuntu mu yɪ Wɛ na pɛ dɪbam ɲwɪa kalɔ na ba ti tɪn. ɲwɪa kam kuntu nan yɪ Dɪ Bu wɔm ɲwaani mu. ¹² Wɔlb maama na ɲwɪ dɪ Wɛ Bu wɔm tɪn, kuntu tu mu jɪgɪ Wɛ ɲwɪa kam kuntu. Wɔlb nan na ba ɲwɪ dɪ Wɛ Bu wɔm tɪn, kuntu tu ba jɪgɪ Wɛ ɲwɪa kam kuntu.

¹³ Amɔ pɔpɔni wɛɛnu tɪntɔ a pa abam balɔ na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ Bu wɔm tɪn, sɪ á lwarɪ nɪ á sɪni á na ɲwɪa kalɔ na ba ti tɪn Wɛ tee nɪ. ¹⁴ Kuntu mu dí ye fast Wɛ yɪgɛ nɪ nɪ, dí na loori wɔɲo Dɪ tee nɪ yɪ ku toɲi Dɪ wɔbɔɲa, Dɪ wó cɛgɪ dí loro kum. ¹⁵ Dí nan na ye nɪ Wɛ cɛgɪ dɪbam loro kum, dí ye nɪ dí wó na wɔɲo kulɔ dí na loori Dɪ tee nɪ tɪn.

¹⁶ Nmɔ na nɛ n doɲ wɔra o kɪ lwarɪm, yɪ ku dat lwarɪm dɪlb na jɪg-o dɪ ve tɔbni wɔ tɪn, ku maɲɪ sɪ n loori Wɛ mu n pa-o. N na loori Wɛ kuntu, Dɪ laan wɔ pa n doɲ wɔm na ɲwɪa. Ku nan yɪ balɔ na kɪ lwarɪm dɪlb na ba jɪgɪ-ba dɪ ve tɔbni wɔ tɪn ɲwaani mu. Ku daari, lwarɪm didoɲ wɔra dɪ na wó pa tɔbni ja wɔlb na kɪ-dɪ tɪn. Amɔ nan wɔ tagɪ nɪ á loori Wɛ á pa kuntu tu. ¹⁷ Kɛm dɪlb maama na ba toɲi cɪga tɪn yɪ lwarɪm mu. Lwarɪm nan wɔra dɪ na ba jaani nɔɔnu dɪ ve tɔbni wɔ. Ku yɪ dɪntɔ taani mu a tea. ¹⁸ Dí ye nɪ wɔlb maama na yɪ Wɛ bu tɪn daa ba paali o ta kɪ lwarɪm, bɛɲwaani Wɛ Bu wɔm tɪtɔ mu nii wɔntɔ baɲa nɪ, yɪ o baá pa wo-lwaanɔ tu sɔtaani wan-o. ¹⁹ Dɪbam ye nɪ dí yɪ Wɛ nɔɔna mu. Ku daari balɔ maama na jɪgɪ kugu je lɔgbɔ baɲa nɪ tɪn wɔ wo-lwaanɔ tu sɔtaani juna nɪ mu. ²⁰ Dí ye nɪ Wɛ Bu wɔm mu tu lɔgbɔ baɲa, yɪ o vɪrɪ dí swan yɪ dí wani dí lwarɪ Baɲa-Wɛ cɪga cɪga. Dí nan ɲwɪ dɪ Cɪga Tu Baɲa-Wɛ, dí na ɲwɪ dɪ Dɪ Bu Zezi Krisi tɪn ɲwaani. Wɔntɔ mu yɪ Wɛ cɪga cɪga, o yɪ ɲwɪa kalɔ na ba ti tɪn tu.

²¹ A bu-sonnu-ba, á taá cu á tɪtɪ sɪ á yɪ toɲi jwɛnɛ.

Tɔnɔ kɔlɔ
ZAN
na pɔpɔni o ki bile tun
Tɔnɔ kɔlɔ Zan na pɔpɔni o ki bile tun na bri
dɔbam kɔlɔ tun mu tuntu

Zan daa ta mu pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ o pa Zezi kɔgɔ kum jɛgɛ dɔɔba ni o na bɛ-kɔ ni nu di o biɛ tun.

O kwe-ba si ba taa ŋwi cɔga wɔntɔ si ba daartɔ ba taa soe daantɔ mu. O ma ta kwɛri o kaantɔ-ba si ba ci ba tɛti di vwan zaasum tiinɔ bam.

¹ Amu wɔlɔ na yi Zezi kɔgɔ kum nakwi tun mu pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ a pa dɔbam nu wɔlɔ Wɛ na kuri tun, di biɛ balɔ na wɔ nmu kɔgɔ kum wɔntɔ tun.

A soe abam cɔga cɔga. Ku nan dai amu yɔrantɔ mu soe abam, ku yi di balɔ maama na lwarɔ Wɛ cɔga kam tun di mu. ² Bɛŋwaantɔ dɔbam maama sɛ Wɛ cɔga kam, yi ka daa bá fɔgi ka ti dɔbam tee ni.

³ Dí Ko Wɛ di Dɪ Bu Zezi Krisi wɔ pa dɔbam yazurɛ di yu-yoŋo, yi Dɪ daartɔ Dɪ duri dí ŋwanja, dɔbam balɔ na sɛ Wɛ cɔga kam yi dí soe daantɔ tun.

Cɔga di sono taani

⁴ Amu wɔ poli lanyirantɔ di a na lwarɔ ni nmu biɛ bam badaara tɔgi cɔga cwɛŋɛ kam, nɛnɛntɔ dɔbam Ko Wɛ na pɛ dɔbam ni si dí taá ki te tun. ⁵ A nu, a lagɔ a ta di nmu si dí maama manɔ si dí taá soe daantɔ. A na pɔpɔni kɔlɔ tun dai ni-dɔɔrtɔ, ku manɔ ku yi Wɛ ni dum dí na ni pulim ni tun mu.

⁶ Dí na wɔ ta soe daantɔ te tun mu yi si dí taá ŋwi ni Wɛ niɔ yam na bri te tun. Wɛ ni dum nan yi si á taá tɔgi sono cwɛŋɛ mu. Abam nan manɔ á lwarɔ Dɪ ni dum kɔntɔ pulim ni mu.

⁷ Vwa-nyina zanzan mu tu ba kartɔ lɔgu banja ni ba ganɔ nɔɔna. Vwa-nyina bam kɔntɔ maa ba sɛ ni Zezi Krisi jigi nabiinu mu o ba lɔgu banja. Nɔɔntɔ wɔlɔ nan na tɛ kɔntɔ tun yi vwa-nyim mu, yi o yi Zezi Krisi dum mu. ⁸ Kɔntɔ ŋwaantɔ, á fɔgi á ci á tɛti, si á na tɔŋi kɔlɔ Wɛ ŋwaantɔ tun yi zanɔ ku ji kafe, si á wanɔ á na ŋwɔrɔ tɛlɔ maama Wɛ na wɔ pa abam tun.

⁹ Taá ye-na ni, nɔɔntɔ wɔlɔ maama na yagɔ Zezi Krisi zaasum dum yi o daartɔ o bri wɛɛnu tɔdonnɔ o wɛli da tun, Wɛ tɛri kɔntɔ tu tee ni. Ku daartɔ, nɔɔntɔ wɔlɔ nan na sɛ o tɔgi Zezi zaasum dum tun, dí Ko Wɛ di Dɪ Bu wɔm wɔra di kɔntɔ tu. ¹⁰ Kɔntɔ, nɔɔntɔ na tu abam te, yi o zaasum dum na dai Zezi Krisi nyim dum, á yi sɛ á pa o zɔ á sam. Nan bri á yi zaan-o di. ¹¹ Nɔɔntɔ wɔlɔ na zaan-o tin, kɔntɔ tu di tɔgi o wɛli o kɛm-balwaarɔ tum wɔntɔ mu.

¹² Amu ya jigi wɛɛnu zanzan si a ta a bri abam. A nan ba lagɔ si a pɔpɔni a ki tɔnɔ ni. A nan bɔŋi ni, áá ba abam te si a laan ŋɔɔntɔ dɔdaantɔ abam jaja, si ku pa dɔbam wɔpolo kum tiini ku gaalɔ.

¹³ Dɔbam balɔ na yi nmu cɔrɔ biɛ yi Wɛ kuri dɔbam di tun mu jɔɔntɔ nmu.

Tɔno kɔlɔ
ZAN
na pɔpɔni o ki bitɔ tun
Tɔno kɔlɔ Zan na pɔpɔni o ki bitɔ tun na bri
dɔbam kɔlɔ tun mu tuntu

Zezi kɔgo kum nakwi Zan daa ta mu pɔpɔni tɔno kuntu o pa nɔɔnu wɔdonɔ o yiri mu Gayusi.

O pɔpɔni o tee Gayusi di o na togi We ciga kam yi o zani We nɔɔna badonna te tun nɔɔna mu.

Zan ma daari o ta nɔɔnu wɔdonɔ taani o yiri mu Diyotrefi o wi, o wo ki lanyirani di o na wo jɔɔni wɔm taani yi o wo jeeri We nɔɔna bam lanyirani tun.

O daa ta ma daari o tee nɔɔnu wɔdonɔ o yiri na yi Demetrissi, wuntu yi nɔn-nɔm mu nɔɔna maama yigɔ ni.

Tɔno kuntu bri dɔbam si di yi lwani nɔn-balwaarɔ kikiɔ, si di taá ki lanyirani di togi We ciga kam di sono, di di na wú jeeri di ko-biɔ lanyirani te tun.

¹ Amu wɔlɔ na yi Zezi kɔgo kum nakwi tun mu pɔpɔni tɔno kuntu a pa a cilɔn-sono Gayusi. Amu soe nmu ciga ciga.

² A cilɔn-sono, We wú ki-m lanyirani wɔɔɔ maama wuntu. A loori We mu a pa nmu, si n yira taa jigi yazurɔ, ni n bicari na togi We cwɔɔɔ kam lanyirani te tun. ³ Di ko-biɔ badaara tu ba ta nmu taani, yi ku pa a tiini a na wɔpolo di a na lwarɔ ni n togi ciga cwɔɔɔ kam lanyirani tun. A nan ye ni n sɔni n togi ciga kam kuntu mu. ⁴ Kulɔkɔlɔ tɔɔ ku na wú wani ku pa a ja wɔpolo ku dɔwani a na lwarɔ ni a biɔ bam sɔni ba togi ciga cwɔɔɔ kam tun.

⁵ A cilɔn-sono, nmu ki lanyirani di n na yani n zani di ko-biɔ bam te tun, di ku na manɔ ku yi vɔɔ di. ⁶ Di ko-biɔ bam tagi Zezi kɔgo kum yigɔ ni nmu na ki-ba lanyirani te tun. Ku lana si n ta n wɔli-ba ba cwɔɔɔ kam vɔɔɔ wuntu, si ku manɔ di We wɔbɔɔ na lagi te tun. ⁷ Bɛɔnɔnɔ nɔɔna bam kuntu nɔɔni si ba tɔɔli Zezi Krisi kwɔr-ywɔɔɔ kam mu. Ba nan ba jɔɔni kulɔkɔlɔ balɔ na ba togi Zezi ciga kam tun jɔɔ ni. ⁸ Kuntu nɔɔna ku manɔ si dɔbam mu zani nɔɔna bam kuntu dwi si ba wani ba tɔɔni, si ku bri ni dɔbam di togi di tɔɔni We ciga kam nɔɔna.

⁹ Amu dɛɛn pɔpɔni tɔno a pa abam Zezi kɔgo kum. Diyotrefi wɔlɔ nan na lagi si o taa yi á yigɔ tu tun ba lagi si o jɔɔni kɔlɔ dɔbam na te tun.

¹⁰ Kuntu nɔɔna, a na tu abam te, á ta wo-balwaarɔ tɔlɔ maama o na ki tun á maama yigɔ ni jaja. Wuntu yɔni o nɔɔni ta-balwaarɔ mu o pa dɔbam. Kuntu nan ta ba poli o wu. Kulɔ na wɔli da tun, o yani o ba se si o jeeri di ko-biɔ bam lanyirani, yi o daari o cɔɔni balɔ na lagi si ba jeeri-ba lanyirani tun di, yi o ta zɔli-ba Zezi kɔgo kum wuntu.

¹¹ A cilɔn-sono, yi se n lwani nɔn-balwaarɔ kikiɔ, nmu za n kwaani n ta n ki lanyirani. Wɔlɔ maama na ki lanyirani tun yi We nɔɔnu mu. Wɔlɔ nan na ki kɔm-balwaarɔ tun ta wu lwarɔ We. ¹² Ku nan na yi Demetrissi, nɔɔna maama te o na yi nɔn-nɔm te tun, yi o na togi ciga kam te tun di bri ni o yi nɔn-nɔm mu. Dɔbam di nan bri ni ku yi ciga mu, yi abam ye ni di na te kɔlɔ tun sɔni ku yi ciga mu.

¹³ A ya jigi wəənu zanzan si a ta a bri abam. A nan ba lagı si a pupuru a ki tɔnɔ ni. ¹⁴ A nan buŋi si aá ba abam te lele, si dí laan ŋɔɔni daani jaja.

¹⁵ Wε wú pa-m yazurə.

Nmɔ cilonnə balɔ na wɔ yo seeni tin maama jɔɔni nmɔ. N di jɔɔni dí cilonnə bam didɔa didɔa ba na wɔ nmɔ tee ni tin n pa dɔbam.

**Tɔnɔ kɔlɔ
ZUDI
na pɔpɔni tun**

**Tɔnɔ kɔlɔ Zudi na pɔpɔni tun na bri dɔbam
kɔlɔ tun mu tuntu**

Zudi dɛɛn pɔpɔni Zezi nɔɔna bam maama nɔwaaɲi mu. O tɔnɔ kɔm bitari sum tiini si nyi di tɔnɔ kɔlɔ Pɔyɛɛri na pɔpɔni o ki bile tun bitari sum. Twaanɔ tuntu tile maama cɔ balɔ na bri vwan zaasum yi ba kwɛri ba tɔgi wo-digiru kikiɛ yalɔ ba fra na zɔɔri tun mu.

Zudi bri vwan zaasum tiinɛ bam na tiini ba ki wo-balwaarɔ te tun, yi o bri ni We wɔ cɔgi-ba.

O ma daari o kwe We nɔɔna bam si ba taa ki ba wɔ-dɔdɔba di Zezi ba zigɔ kɛɲkɛɲ We cwɛɲɔ kam wɔni di DI Joro kɔm dam, si ba taa soe daani, si Zezi Krisi pa-ba We nɔwɔ-dɔɲa kalɔ na ba ti tun.

1 Amu Zudi wɔlɔ na yi Zezi Krisi tuntuɲɔnɔ yi a yi Zaki nyaani tun mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu, si a pa abam balɔ We na bɛɲi si á taá yi DI nɔɔna tun. Abam mu yi balɔ dí Ko We na soe yi Zezi Krisi nii á baɲa ni tun.

2 We wɔ duri abam nɔwɔɲa yi DI pa abam yazurɛ di sono ku ja gaali.

*Balɔ na pipiri We cɔga kam tin na ki te tin
(2 Pɔyɛɛri 2:1-17)*

3 Amu badon-sonnu-ba, amu ya maɲi a tiini a lagɔ si a pɔpɔni tɔnɔ mu a pa abam a ma nɔɔni vrɔm dɔlɔ dɔbam maama na nɛ We tee ni tun wɔɲo na yi te tun. Amu laan nan nɛ ni ku yi fifɔn mu si a pɔpɔni tɔnɔ a ma pa abam baari, si á kwaanɔ á zigɔ kɛɲkɛɲ We cɔga kam nɔwaaɲi. Ku yi cɔga kam kuntu mu We maɲi DI ki DI nɔɔna bam ɲɔɲa ni, yi ka bá fɔgi ka lɛni. 4 Bɛɲwaaɲi nɔn-balwaarɔ mu nɔɲi ti zɔ ti gwaanɔ abam kɔɲo kɔm wɔni. Ba maa yɛni ba pipiri We cɔga kam, si ku pa ba na cwɛɲɔ ba taa tɔgi wo-digiru kikiɛ yalɔ ba fra na zɔɔri tun, yi ba ta bɔɲi ni We wɔ duri ba nɔwɔɲa DI na yi nɔwɔɲa tu tun nɔwaaɲi. Ba maa vɔn Zezi Krisi wɔlɔ yirani na yi dɔbam Pe di di Yuutu tun. Fana fana tun We tɔnɔ kɔm maɲi ku bri ni We wɔ di nɔɔna bantɔ dwi sarɔya.

5 Amu nan lagɔ a guli abam wɛɛnu tɔlɔ á na maɲi á ye ti ni ni lanyirani tun mu. A ye ni di Yuutu Baɲa-We dɛɛn vrɔ DI nɔɔna Yisurayeli tiinɛ bam DI pa ba nunɲi Ezipi tɔv kɔm wɔni, yi DI laan daari DI pa balɔ na wɔ ki ba wɔ-dɔdɔba di DI tun ti. 6 Á maɲi á ye We na ki te di malesɔ sɔlɔ na lagɔ si si dam taa dwe We ya na pɛ-si te tun. Si ma yagi jɛgɔ kam We na pɛ-si tun. We ma vɔ-si di capɔnnɔv DI di je sɔlɔ na yi lim yirani tun wɔni DI yagi da, si si taa wura taan, si DI sarɔya de kamunu kɔm na yia, si DI laan pa si na cam. 7 Nan guli-na nɔɔna balɔ dɛɛn na zɔɔri Sodɔm di Gomɔɔri ni tun di tɔni dɔlɔ na batwari da tun wɔɲo. Bantɔ di dɛɛn tɔgi boorim wo-digiru kikiɛ mu, yi ku dai di nabiinɔ yirani má mu ba kɔa. We ma pa ba na cam di mini dɔlɔ na ba di di dwe tun, si ku taa yi maana ku bri nɔɔnɔ maama.

8 Vwan zaasum tiinɛ bam kuntu na gwaanɔ abam wɔni tun, ba di tɔgi kikiɛ yantɔ dɔɲ mu. Ba maa dwe dɔndwɔa yalɔ na pai ba ki lwarim ba cɔgi ba yira tun. Ba maa ba lagɔ si ba se wɔlɔ na jigɔ ni ba baɲa ni tun, yi ba twɔ dɔdɛera balɔ na wɔ wɛyuu tɔlampolo ni tun. 9 We malesɔ dɔdɛɛrɔ Misɛɛli tɔti nan wɔ se o ki kuntu. O dɛɛn na magɔ kantɔɲo di sɔtaani

Moyisi yura yam kəm n̄waani t̄n, o w̄ s̄ e o t̄w̄-d̄i o n̄j̄on̄i d̄i w̄n̄j̄o. O nan na taḡi kul̄b̄ t̄n m̄ ȳi s̄i: «W̄e w̄́ pa n̄ na cam.» ¹⁰ K̄u daari v̄wan zaas̄im̄ tiin̄ə ba nan n̄j̄on̄i ba t̄w̄i w̄n̄j̄o kul̄b̄ maama ba na ȳeri k̄u kuri t̄n m̄. Ba na ye w̄ənū t̄l̄b̄ maama t̄n, ba ȳi n̄i ga-vara na ba j̄iḡi w̄ub̄n̄ja ȳi ba k̄i ȳōo ȳōo te t̄n m̄. Ba nan w̄́ da t̄nt̄u kwaga m̄ ba na c̄oḡim̄. ¹¹ W̄e nan w̄́ pa ba na l̄ēr̄u, s̄i ba t̄t̄n̄ja ba t̄oḡi c̄w̄ə̄n̄ə n̄i Kayin t̄t̄n̄ja d̄een na ba t̄oḡi c̄w̄ə̄n̄ə te t̄n m̄. Ba ȳi ma su s̄əbu kul̄b̄ ba na w̄́ na ba k̄əm-balwaarū t̄m̄ bāja n̄i t̄n, n̄i Balam d̄een na k̄i te t̄n. Ba ma v̄in̄ W̄e n̄i ȳi ba c̄oḡi, n̄i Kore d̄i d̄een na v̄in̄ W̄e n̄i ȳi o c̄oḡi te t̄n.

¹² Abam na ȳəni á la daani s̄i á di sono w̄od̄iu k̄um̄ t̄n, n̄oona bam̄ k̄unt̄u n̄ȳi d̄i kandwa na w̄́ soon̄ə w̄on̄i te t̄n m̄ abam̄ dim̄ dim̄ māja n̄i. Ba nan ba k̄wari c̄av̄ura d̄i ba na tiini ba d̄i te t̄n. Ba n̄ȳi d̄i d̄wa na t̄n̄i ȳi ka da vii ka saagi te t̄n m̄. Ba ma ta n̄ȳi d̄i tweerū t̄l̄b̄ na ba l̄əri bīə t̄n m̄, k̄u ya z̄i māj̄i k̄u ȳi t̄i l̄ərim̄ māja d̄i. Ba n̄ȳi d̄i tweerū t̄l̄b̄ ba na ḡoḡi d̄i t̄i kur̄ə maama t̄n m̄. Ba ba j̄iḡi n̄w̄ia d̄i fun̄fin̄ d̄i. ¹³ Ba n̄ȳi d̄i na-fara na p̄oḡu te t̄n m̄, ȳi ba c̄av̄ura k̄ikīə yam̄ n̄ȳi d̄i na na p̄oḡula ȳi ba zāj̄i p̄ūə̄ te t̄n. Ba ba j̄iḡi j̄ə̄n̄ə je, n̄i cal̄cw̄i na kar̄i s̄i beeri te t̄n. W̄e nan l̄i j̄ə̄ḡə kal̄b̄ na tiini ka ȳi lim̄ t̄n m̄, s̄i DI k̄i-ba da s̄i k̄u taa ve māja kal̄b̄ na ba ti t̄n.

¹⁴ En̄ok̄i w̄ub̄ na k̄i Adam̄ naar̄u t̄m̄ kuni b̄ird̄u tu t̄n d̄een māj̄i o ta n̄oona bam̄ k̄unt̄u taani o w̄i: «D̄i Yuutu Bāja-W̄e w̄́ ba d̄i DI males̄i kuni m̄urr̄u m̄urr̄u, s̄i DI d̄i nabiin̄ə maama s̄ariya. ¹⁵ W̄e laan w̄́ pa bal̄u maama na ba t̄oḡi-DI t̄n na cam̄ d̄i ba k̄əm-balwaarū t̄l̄b̄ maama ba na k̄i ba v̄in̄ W̄e n̄i d̄im̄ t̄n, d̄i ta-balwaarū t̄l̄b̄ maama l̄war̄im̄ k̄ər̄ə bam̄ k̄unt̄u na n̄j̄on̄i ba gooni W̄e t̄n.»

¹⁶ N̄oona bam̄ k̄unt̄u ȳəni ba p̄ub̄n̄i m̄, ȳi ba ba f̄oḡi ba j̄iḡi w̄upolo d̄i ba na ȳi te t̄n. Ba maa t̄oḡi wo-ȳōōr̄u t̄l̄b̄ maama ba fra na z̄ūr̄i t̄n. Ba maa n̄j̄on̄i kamunni ba pa ba t̄it̄i, ȳi ba s̄ūj̄i n̄i d̄i n̄oona s̄i ba na nȳōr̄i ba bāja n̄i.

W̄e n̄oona na māj̄i s̄i ba ȳiri ba t̄it̄i te t̄n

¹⁷ Am̄u badon-sonnu-ba, abam̄ nan māj̄i s̄i á guli d̄i Yuutu Zezi Krisi t̄nt̄ūn̄ja bam̄ d̄een na māj̄i ba ta kul̄b̄ d̄i abam̄ t̄n m̄. ¹⁸ Ba d̄een w̄i: «L̄uḡu bāja k̄weelim̄ da yam̄ na ȳi, n̄oona badonn̄ə w̄́ ta w̄ura ba na ȳáali W̄e c̄iga kam̄ ȳi ba v̄in̄ DI n̄i, ȳi ba daari ba t̄oḡi wo-ȳōōr̄u t̄l̄b̄ ba t̄it̄i fra na z̄ūr̄i t̄n.» ¹⁹ N̄oona bam̄ k̄unt̄u d̄wi m̄ ȳəni ba pa n̄oona p̄ōr̄i daani. Ba w̄ub̄n̄ja t̄oḡi l̄uḡu bāja wo-ȳōōr̄u m̄, ȳi W̄e Joro k̄um̄ t̄əri ba b̄icara n̄i.

²⁰ A badon-sonnu-ba, k̄u nan na ȳi abam̄, á k̄waani á taá w̄əli daani s̄i á b̄i lanyirani d̄i W̄e c̄iga kam̄ á na k̄i á w̄u-d̄īd̄wa d̄i ka t̄n. Á taá war̄i W̄e d̄i DI Joro k̄um̄ dam̄. ²¹ Á taá n̄w̄i d̄i W̄e sono k̄um̄ DI na p̄e abam̄ t̄n, s̄i á taá c̄əgi d̄i Yuutu Zezi Krisi na w̄́ ba o pa á na W̄e n̄w̄i-d̄ūn̄ja kal̄b̄ na ba ti t̄n, o na j̄iḡi abam̄ n̄w̄ān̄ja t̄n n̄w̄aani.

²² Á taá d̄uri bal̄u na j̄iḡi b̄ub̄w̄ea t̄n n̄w̄ān̄ja, s̄i á taá w̄əli-ba. ²³ Badaara w̄ura á na māj̄i s̄i á v̄ri-ba mini d̄l̄b̄ na laḡi d̄i c̄oḡi-ba t̄n w̄on̄i m̄. K̄u daari bal̄u wo-ȳōōr̄u k̄ikīə na p̄e ba j̄iḡi diḡiru t̄n, s̄i á taá j̄iḡi ba n̄w̄ān̄ja, á nan taá ȳiri á t̄it̄i d̄i ba wo-diḡiru t̄m̄, s̄i á daari á taá cul̄i kul̄b̄ maama na ȳi l̄war̄im̄ n̄ȳim̄ t̄n.

²⁴ Zuli-na W̄e d̄l̄b̄ na j̄iḡi dam̄ s̄i DI taa c̄u abam̄ s̄i á ȳi t̄v̄ tusim̄ w̄on̄i t̄n. DI laan w̄́ pa abam̄ ba á z̄iḡi DI ȳiḡə n̄i ȳi tusim̄ t̄ər̄ə, s̄i á na DI paari-zul̄ə yam̄ d̄i w̄upolo. ²⁵ D̄int̄u ȳirani m̄ ȳi W̄e, DI d̄on̄j̄ daa t̄ər̄ə. DI

dε dı Yuutu Zezi Kriſi ŋwaanı mu DI vrı dıbam lwarım wınu. Dıntu mu maŋı dı zulə dı yırı kamunu dı paarı dı dam, ku na zıgı pulim nı ku ba ku yi zım, sı ku taa ve maŋa kalu na ba ti tın. Amina.

WƏENU TILU WƏ NA BRI ZAN DI ma guri tun

Wəənu tilu Wə na bri Zan DI ma guri tun na bri dibam kulb tun mu tuntu

Zan deen pupuni tonɔ kuntu manja kalb Rom tiinə pa-farw wum na beesi Zezi nɔɔna bam zanzan, ba na wɪ Zezi yiranɪ mu yɪ ba Yuutu yɪ ba wɔ zuli pa-farw wum dɪ zulə yalb na yɪ Wə nyum tun ɲwaanɪ mu.

Manja kalb Zan na pupuni tun o wɔ Patumosi zɔɲo kulb na na kaagi tun yuu ni mu. Ba deen jaan-o ba vu ba yagi jəgə kantɔ ni, o na tɔɔli Wə kwər-ywəɲə kam tun ɲwaanɪ mu.

Zan nan pupuni sɪ o pa Zezi nɔɔna bam na baari sɪ ba ta jigi tuna, Zezi na wani woɲo maama tun ɲwaanɪ mu.

Tɔɔɔ kuntu wɔni nyinyɔɔ zanzan wɔra ti na nunji faɲa faɲa Wə twaanɔ tum wɔni. Nimwəru zanzan wɔra ti na jigi nyinyɔɔɔ. Nimoro barpe lagi kɔ bri nɪnɛni Wə yɪ lanyiranɪ fasi mu.

Zan de yigə o bri ni Zezi mu vuuri o tuti did-o yɪ o pa o pupuni wəənu tuntu (pɔɔrum 1).

O laan ma pupuni twaanɔ turpe o pa Wə kɔgɔ kulb na wɔ Azi-balaɲa tuntu dirpe dim wɔni tun (pɔɔrum 2-3).

O ta ma bri o na ne Wə-sɔɲɔ wəənu te tun (pɔɔrum 4-5).

O ma daari o bri Zezi na dwani maarɔ turpe tɔɔɔ kum ni ni te tun (pɔɔrum 6-8),

dɪ malesɪ na wugi nabwaanɔ turpe te tun (pɔɔrum 8-11),

dɪ o na ne nyinyɔɔɔ turpe weyuu ni te tun (pɔɔrum 12-15).

O ta ma bri Wə ban-zɔɲɔ kum na su zwɪ sirpe te tun (pɔɔrum 16).

O ma na tɔ-kamunu Babiloni na cɔgɪ te tun, didaani ba na cɔgɪ sɔtaani dɪ di kwaga nɔɔna te tun (pɔɔrum 17-20).

O ta ma daari o na Wə lɔ-dɔɲɔ kum na yɪ te tun, yɪ o ta o wɪ, Zezi ma buni lele (pɔɔrum 21-22).

Wəənu tilu Zan na ne tun yɪ dwi təri təri mu, ti maama nan zɔ da-wɔni mu. Nɔɔna nan na ni tɔɔɔ kum kuntu wəənu tum kurə te tun yɪ yira yira mu. Nan dɪ kuntu dɪ, kɔ kwər-yu-kamunu kum yɪ fasi mu: Zezi Krisi mu wani woɲo maama.

Kɔ nan na yɪ sɔtaani na kɪ wo-balwaarɔ tilu maama tun, kɔ kweelim ni Wə wɔ cɔgɪ-dɪ dɪ dɪ wo-balwaarɔ tum maama, yɪ balɔ na kɪ ba wɔ-dɪdɔ dɪ Wə tun wɔ ta dɪ ywəəni DI lɔ-dɔɲɔ kum wɔni.

¹ Tɔɔɔ kuntu wɔ wəənu tum yɪ kulb Wə na bri Zezi Krisi sɪ o ma bri o tuntuɲna, sɪ ba wani ba lwarɪ kulb na manɪ sɪ kɔ kɪ lele tun mu. Zezi pe o maleka mu ba Zan wɔlb na yɪ o tuntuɲɔ tun te, yɪ ka bri-o wəənu tum kuntu. ² Zan laan maa pupuni kulb maama o na ne tun o tinji, yɪ o bri ni kɔ yɪ Wə kwərə mu ni Zezi Krisi na vuur-o te tun.

³ Nɔɔɔ wɔlb na karimɪ tɔɔɔ kuntu dɪ balɔ na cɔgɪ tɔɔɔ kum wɔ wəənu tum yɪ ba kwəri ba se-ti tun jigi yu-yoɲo. Kɔ sɔni kɔ yɪ Wə kwərə mu, yɪ manja kam yɪə sɪ wəənu tum kuntu sɔni ti kɪ.

⁴ Amɔ Zan mu pupuni tuntu a pa Zezi kɔgɔ kuni burpe kulb na wɔ Azi ti-niə yam wɔni tun. Wə dɪlb na manɪ DI wɔra pulim ni yɪ DI ta wɔra zɪm sɪ kɔ taa ve manja kalb na ba ti tun,

dı DI dıdɛɛra barpe balu na brı DI Joro kum dam yı ba zıgı DI paarı yıtunju kum yigə ni tın,

wó pa abam yazurə dı yu-yoŋo.

⁵ Zezi Krisi dı wó pa abam yazurə dı yu-yoŋo.

Wontu mu yı wulɔ na brı Wɛ kwərə kam dı cıga tın.

Wom mu de yigə o bi o yagı tɔntı.

Wontu nan ta mu yı lɔgɔ baŋa pwa bam maama yuutu.

Zezi soe dıbam yı o vrı dıbam dı lwarım wontı, o na tıga yı o jana kam nunji tın ɲwaanı. ⁶ O ma daarı o pa dıbam dı tɔgı dı di paarı, yı dı zıgı o Ko Wɛ yigə ni dı zuli-DI.

Zezi Krisi maŋı zulə dı dam sı ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tın. Amina.

⁷ Nii-na, o maa bıtı kunkwəənu wontı.

Nɔɔntɔ maama yı wó na-o,

dı balu na zɔg-o dı cicwe tın dı,

yı lɔgɔ baŋa dwi maama wó ta keerə o tum dım ɲwaanı.

Ku yı cıga mu. Amina.

⁸ Yuutu Baŋa-Wɛ mu wı: «Amu mu yı pulim dı gurim.»

Dıntɔ mu yı dıɔ na maŋı DI wura pulim ni,

yı DI ta wura zım

sı ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tın.

Zezi na vrı o titi dı Zan te tın

⁹ Amu Zan yı abam ko-bu mu, yı a tɔgı a na yaara nıneeni abam dı na ne yaara te tın. A nan ta tɔgı dı abam dı a wəli Wɛ paarı dım wontı, yı a tɔgı a na baarı, dı na ɲwı dı Zezi tın ɲwaanı. A na tɔɔli Wɛ kwərə kalɔ Zezi na vrı-ı tın ɲwaanı mu ba jaanı amu ba vu ba yagı Patımɔsı zoŋo kulɔ na na kaagı tın yuu ni. ¹⁰ De dıɔ na yı siun de tın ni mu Wɛ Joro kum tu amu te dı dam. Amu ma ni kwər-dıa na ɲɔɔni a kwaga ni, ni nɔɔntɔ na wui nabɔɔ te tın. ¹¹ Kwərə kam ma ɲɔɔni ka wı: «Pɔpɔntı kulɔ maama nmu na wó na tın n kɪ tɔɔɔ wontı, sı n tɔɲı-ku n pa Zezi kɔgɔ kulɔ na wu tıntı dirpe dım wontı tın. Tıntı dım kɔntɔ yıra mu yı:

Efɛzi, Simirini, Pɛɛgam, Tiyatiiri,

Sarɔdɛsı, Filadɛlıfı, dı Lawodise.»

¹² Amu ma pipiri sı a nii wɔɔ mu ɲɔɔni dı amu. A ma na səbu-sıŋa min-zwəənu tırpe, tı zıga. ¹³ Wulɔ na zıgı tı titarı ni tın nyı dı nabiinu mu.

O ma zɔ gwar-dıdɔɔ o dı o napra ni,

yı o daarı o vɔ səbu-sıŋa kilə o nyɔɔntı ni.

¹⁴ O yuuywe maa tiini sı pırtı carı carı ni lɔŋɔ te.

O yıə maa nyı ni min-vɔgɔ te.

¹⁵ O napra maa nyına ni ba na kɪ can-na mini ni yı ku nyıntı te tın.

O kwərə maa dwana ni na-fara na cuuri te tın.

¹⁶ O maa ze calıcwı sırpe o jazım ni.

Sɔ-lɔŋɔ kulɔ na tiini ku jıgı ni yı ku yı niə yale tın maa nunji o ni ni.

O yıbiyə maa nyına ni wıa na tiini ka nyıntı te tın.

¹⁷ Amu na ne-o kɔntɔ tın, a ma tɔ o yigə ni, ni a tıgı mu te. O ma kwe o jazım o danjı a baŋa ni yı o wı:

«Yı ta n kwarı fɔntı,

sı amu mu yı pulim dı gurim.

¹⁸ Amu yı ɲwıa tu mu.

Amu ya tıgı mu,

yı a joori a bi a jıgı ɲwıa

sɪ kʊ taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn.
A jɪɟɪ dam tʊɒni dɪ curu baŋa ni.

¹⁹ Nan pɔpɔni wænu tɪɓ nmɔ na nɛ tɪn. Kɔ na yɪ wænu tɪɓ na wɔra ti kɪ lele tɪn, dɪ tɪɓ na lagɪ tɪ ba ti kɪ tɪn dɪ, pɔpɔni tɪ maama ni tiŋi.
²⁰ Amɔ wɔ bɪ nmɔ calɛwɪ sɪrɛ sɪm nmɔ na nɛ amɔ jazɪm ni tɪn dɪ sɛbu-sɪŋa min-zwænu tɪrɛ tɪm kuri na yɪ te tɪn. Calɛwɪ sɪrɛ sɪm bɪrɪ Wɛ tɪntɔŋna balɔ na nii Wɛ-di sɪrɛ sɪm nɔɔna bam baŋa ni tɪn mɔ. Kɔ daari min-zwænu tɪrɛ tɪm dɪ bɪrɪ Wɛ-di sɪrɛ sɪm nɔɔna bam tɪtɪ mɔ.»

2

Kwərə kalɔ Zezi na pɛ Efɛɛzi tiinə kɔɔɔ kɔm tɪn

¹ Wɔɓ na nyɪ dɪ nabiinu tɪn daa ma ta dɪ amɔ o wɪ: «Nan pɔpɔni tɔɔɔ n pa Wɛ tɪntɔŋnɔ wɔɓ na nii Zezi kɔɔɔ kɔɓ na wɔ Efɛɛzi ni tɪn. Pɔpɔni ni:

Taanɪ dɪntɔ nuŋɪ wɔɓ na ze calɛwɪ sɪrɛ sɪm o jazɪm ni yɪ o kwəri o wɔ sɛbu-sɪŋa min-zwænu tɪrɛ tɪm tɪtari ni o ve tɪn te mɔ.

² Amɔ ye kɔɓ maama abam na kɪ tɪn. Amɔ ye abam na tiini á cɛ dɪ tɪtɔŋɪ dɪm dɪ pu-dɪa yɪ á wɔ yagɪ te tɪn. Amɔ ta ye ni abam ba sɛ sɪ nɔn-balwaarɔ na laŋa ba zɔ abam tɪtari. Kɔ na yɪ balɔ na paɪ ba yɪ Wɛ tɪntɔŋna yɪ ba yagɪ ba dai tɪn, a ye ni abam yəni á maanɪ-ba á nii, yɪ á lwarɪ ni ba yɪ vwa-nyɪna mɔ. ³ Abam jɪɟɪ pu-dɪa lanyɪranɪ. Abam nɛ yaara amɔ ŋwaanɪ, yɪ á tiini á wɔ á wɔ sɪ á yɪ ga baari.

⁴ Kɔ daari, amɔ nan lagɪ a ta abam yɪra wɔŋo kɔɓ na wɔ maŋɪ tɪn mɔ. Abam daa ba soe amɔ ni pulim ni kɔ na yɪ te tɪn. ⁵ Bɔŋɪ-na á nii, abam dɛɛn ya na yɪ te yɪ á daa dai kɔntɔ tɪn. Ləni-na á wɔɓɔŋa, sɪ á daari á taá kɪ lanyɪranɪ ni abam na puli á kɪ te tɪn. Kɔ na dai kɔntɔ, amɔ wɔ ba a li á min-zɔŋo kɔm kɔ jəgə ni. Nan ləni-na á wɔ, sɪ kɔ yɪ kɪ kɔntɔ. ⁶ Kɔ daari abam kwaanɪ dɪ á na culi kikiə yalɔ nɔɔna balɔ ba na bæi ni Nikolayiti tɪn na kɪ tɪn. Amɔ tɪtɪ dɪ culi ba na kɪ te tɪn.

⁷ Nɔɔnɔ maama nan kwaanɪ o pɔrɪ o zwa, sɪ o cəgi Wɛ Joro kɔm na te kɔɓ dɪ Zezi nɔɔna bam tɪn. Wɔɓ maama na wanɪ balɔɔ tɪn, amɔ wɔ pa kɔntɔ tu cwəŋə sɪ o zɔ Wɛ-sɔŋo kɔm wɔ o di tiu kɔɓ biə na paɪ ŋwɪa tɪn.»

Kwərə kalɔ Zezi na pɛ Simirini tiinə kɔɔɔ kɔm tɪn

⁸ «Pɔpɔni tɔɔɔ n pa Wɛ tɪntɔŋnɔ wɔɓ na nii Zezi kɔɔɔ kɔɓ na wɔ Simirini ni tɪn. Pɔpɔni ni:

Taanɪ dɪntɔ nuŋɪ wɔɓ na yɪ pulim dɪ gurim tɪn te mɔ. Wɔntɔ nan ta mɔ yɪ wɔɓ na tɪɟɪ yɪ o joori o bi o jɪɟɪ ŋwɪa tɪn.

⁹ Amɔ nan ye abam na yaari te tɪn. A ye ni yinigə jɪɟɪ abam. Kɔ daari abam yɪ nadunə mɔ Wɛ yigə ni. Kɔ na yɪ balɔ na paɪ ba yɪ Zwifə yɪ ba yagɪ ba dai tɪn, amɔ ye ba na yaali abam te tɪn. Bantɔ nan yɪ sɪtaanɪ nɔɔna mɔ. ¹⁰ Yɪ taá kwarɪ fɔɔni dɪ abam na wɔ na cam te tɪn. Nii-na, sɪtaanɪ lagɪ dɪ pa ba ja abam badaara ba pɪ, sɪ dɪ maŋɪ abam dɪ nii. Abam nan wɔ na cam sɪ kɔ maŋɪ dɪ da fugə. Ba na maŋɪ ba kɪ abam sɪ kɔ yɪ á tʊɒni dɪ, sɪ á ta taá jɪɟɪ wɔ-dɪɔa dɪ amɔ. Abam na kɪ kɔntɔ, amɔ wɔ pa abam pɛɛrɪ, kɔ na yɪ ŋwɪa kalɔ na ba ti tɪn Wɛ tee ni.

¹¹ Nɔɔnɔ maama nan kwaanɪ o pɔrɪ o zwa, sɪ o cəgi Wɛ Joro kɔm na te kɔɓ dɪ Zezi nɔɔna bam tɪn. Wɔɓ maama na wanɪ balɔɔ tɪn, tʊɒni dɪɔ na yɪ bile tu tɪn daa bá wan-o dɪ ja.»

Kwərə kalɔ Zezi na pɛ Pɛergam tiinə kɔɔɔ kɔm tɪn

12 «Pupuni tono n pa We tuntuḡḡu wulu na nii Zezi kogo kulu na wu Pɛɛgam ni tun. Pupuni ni:

Taani duntu nunji wulu na jigi su-longo kulu na tiini ku jigi ni yi ku yi niə yale tin te mu.

13 Amu ye abam na zɔuri me tin. Sutaani mu te je sim kuntu. Nan di kuntu di, abam ta wu yagi amu. Antipasi deen kwaani o bri noona amu ciga kam di o wu maama mu. Ba ma gu-o abam tee ni, sutaani na zɔuri je silu ni tun. Nan di kuntu na manji ku ki tun di, abam daa ta wu yagi amu.

14 Amu nan lagi a ta abam yira wonjo mu. Noona mu wu abam woni, ba na se zaasim dilu na yi Balam nyim tin. Faṅa faṅa tin wontu mu bri Pe Balaki yi o sugi Yisurayeli tiina o pa ba tu tusim woni. Ba ma di jwəne wodiiru, yi ba daari ba cogi noona kaana. 15 Nikolayiti zaasim dum di nan yi kuntu mu. Noona badaara mu wu á woni ba di na togi zaasim dum kuntu. 16 Nan ləni-na á wuru. Ku na dai kuntu, amu wó ba abam te lila, yi áa li su-longo kulu na wu a ni ni tun a ma ki jara didaani ba.

17 Noonu maama nan kwaani o puri o zwa, si o cogi We Joro kum na te kulu di Zezi noona bam tun. Wulu maama na wani baloro tin, amu wó pa kuntu tu We wodiuru kulu yiri na yi «Maani» yi ku səgi nabiina yigə ni tun si o di. Ku wəli da, amu wó kwe kandwe-ponjo a pa kuntu tu, yiri-duuri na pupuni kandwe dum kuntu banja ni yi noon-noonu yəri-di, ku na dai wulu na joni-di tin yirani.»

Kwərə kalu Zezi na pe Tiyatiiri tiina kogo kum tin

18 «Pupuni tono n pa We tuntuḡḡu wulu na nii Zezi kogo kulu na wu Tiyatiiri ni tun. Pupuni ni:

Taani duntu nunji We Bu wum te mu. Wuntu yia mu nyi di min-vogu, yi o napra nyuna ni can-na te.

19 Amu ye kulu maama abam na ki tun. Amu ye abam na jigi sono yi á kwəri á jigi wu-didwa di We te tun. Amu ye abam na tuni á wəli noona, di á na jigi pu-dia te tin di. A nan ta ye abam na tiini á tuni te lele kuntu ku dwəni á ya na manji á tuni tte pulim ni tun.

20 Ku daari a lagi a ta abam yira wonjo mu. Abam yəni á yagi cwəṅə á pa kaani wulu yiri na yi Zezabeli yi o pai o yi We nijonnu tin mu ganu amu noona bam o pai ba tuse. O ma pa ba ki boorim, yi ba daari ba di jwəne wodiiru. 21 Amu nan pe wontu manja mu si o ləni o wu di o kikiə yam. O ma wu se si o yagi o kikiə yam. 22 Nii-na, amu wó pa o tu yawu yi o daa bá wani o zanji wəenti. Balu maama na ki boorim did-o tin wó yaari si ku ce ba yira ni. Ba na wu ləni ba wuru di ba kikiə yam ba na togi did-o ba ki tun, amu wó cogi-ba. 23 Áa pa tɔuni ja balu na se o zaasim dum tin, si Zezi noona bam maama lwaru ni amu mu yi wulu na suni a ye nabiina bicara di ba wubnja tin. Amu wó ki abam didwa didwa si ku manji di á kikiə na yi te tin.

24 Ku daari, abam badonnə balu na wu Tiyatiiri ni yi á wu togi kaani wum kuntu zaasim dum, yi á ba lagi si á lwaru sutaani zaasim dilu na səgi tin, amu daa ba jigi kulukulu si a ta di abam ni á ki. 25 Á nan taá jigi abam na manji á jigi te tin, si ku vu ku yi manja kalu a na wó ba tin.

26 Wulu maama na wani baloro yi o togi amu cwəṅə kam yi o wu yagi-ka tin, amu wó pa kuntu tu dam si o taa te lugu banja dwi tiina maama. 27 Oó ta nii ba banja ni, yi o jigi luu nacəḡə o jnja ni si o maa cogi non-balwaaru, nuneenti noonu na magi kambi o cigu te tin. 28 Kuntu mu yi

dam dɔlɔ amɔ Ko na manɔ o kwe o ki a jɔna ni tun. Amɔ wɔ daari a pa-o tititɔ calicɔa kalɔ na nyɔni tun.

²⁹ Nɔɔnɔ maama nan kwaani o purɔ o zwa, si o cɛgi We Joro kum na te kulɔ di Zezi nɔɔna bam tun.»

3

Kwɛrɛ kalɔ Zezi na pɛ Saridesi tiinɛ kɔgɔ kum tun

¹ «Pɔpɔni tɔnɔ n pa We tintɔɔnɔ wɔlɔ na nii Zezi kɔgɔ kulɔ na wɔ Saridesi ni tun. Pɔpɔni ni:

Taani dintɔ nunɔi wɔlɔ na te We didɛera barpɛ bam yi o kwɛri o jigi calicwɔ sirpɛ sɔm o jɔna ni tun te mɔ.

Amɔ ye kulɔ maama abam na ki tun. Abam yiri zaɔi ku pa nɔɔna buɔi ni á jigi ɔwɔa mɔ We tee ni, yi abam nan nyi di twa mɔ te We yigɛ ni.

² A nɛ ni abam na ɔwɔ te tun daa ta wɔ yi We wɔbɔɔna. Kuntɔ ɔwaaɔni, kwaani-na á zaɔi si á ci á titi, si á ta na jigi kulɔ finfin tun daa yi zaɔi ku ba ku cɔgi ku ti. ³ Nan guli-na ba na bri abam We cwɛɔɔ di á na ni kulɔ ka wɔni tun, si á kwaani á taá tɔgi-ka. Lɔni-na á wɔrɔ di á kɛm-balwaaru tum. Ku na dai kuntɔ, amɔ wɔ ba a dari abam ni ɔwɔni te, yi á bá lɔwari manɔ kam amɔ na wɔ ba tun.

⁴ Ku daari abam badaara na wɔ Saridesi kɔgɔ kum wɔni tun ki lanyirani. Ba cigɔ ba titi di wo-digiru. Amɔ wɔ pa ba zɔ gwar-pwɛɔni yi ba taa tɔgi di amɔ. Bantu yi balɔ na manɔ di kuntɔ tun mɔ. ⁵ Wɔlɔ maama na wani balɔɔ tun wɔ zɔ gwar-pwɛɔni tintɔ donɔ. Amɔ daa bá saari kuntɔ tu yiri We-sɔɔɔ ɔwɔa tɔnɔ kum wɔni. Amɔ nan wɔ ta jaja a Ko We di DI malesi sɔm yigɛ ni, ni wɔntɔ yi amɔ nɔɔnɔ mɔ.

⁶ Nɔɔnɔ maama nan kwaani o purɔ o zwa, si o cɛgi We Joro kum na te kulɔ di Zezi nɔɔna bam tun.»

Kwɛrɛ kalɔ Zezi na pɛ Filadelfi tiinɛ kɔgɔ kum tun

⁷ «Pɔpɔni tɔnɔ n pa We tintɔɔnɔ wɔlɔ na nii Zezi kɔgɔ kulɔ na wɔ Filadelfi ni tun. Pɔpɔni ni:

Taani dintɔ nunɔi wɔlɔ na yi wɔ-pɔɔɔ tu di cigɔ tu tun te mɔ. Wɔntɔ mɔ ze borbu wɔlɔ We deɛn na goni ni si DI pa Pɛ Davidi naa tun. O na purɔ, nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o pi. O nan daa na pi di, nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o purɔ.

⁸ Amɔ ye kulɔ maama abam na ki tun. Nii-na, amɔ purɔ cwɛɔɔ mɔ abam yigɛ ni, yi nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani-ka o ci. Amɔ ye ni abam dam ba daga, yi á taá kwaani á ki amɔ zaasɔm dɔm á bicara ni, yi á wɔ sɛgi amɔ yiri dɔm.

⁹ Ku na yi balɔ na pai ba yi Zwifɛ yi ba yagi ba dai tun, ba wɔ sutaani cwɛɔɔ wɔni mɔ yi ba fɔ vwan. Amɔ wɔ pa ba ba ba kuni doonɛ abam yigɛ ni, yi baá lɔwari ni amɔ soe abam. ¹⁰ Abam na sɛ amɔ ni dɔm di pu-dia á cam wɔni tun ɔwaaɔni, amɔ wɔ li abam yaara yalɔ na wɔ ba ya manɔ lɔgɔ bana nabiinɛ maama tun wɔni.

¹¹ Amɔ ma buɔni lele. Á nan fɔgi á taá jigi á na manɔ á jigi te tun, si nɔɔn-nɔɔnɔ yi wani o ci pɛɛri dɔlɔ á na lagɔ á jɔni We tee ni tun. ¹² Wɔlɔ maama na wani balɔɔ tun, amɔ wɔ pa kuntɔ tu ji nɔnɛni digɛ wɔ ywe amɔ Ko We sɔɔɔ kum ni, yi o daa bá nunɔi da manɔ di manɔ. Amɔ wɔ daari a pɔpɔni amɔ Ko We yiri dɔm di DI tu kum yiri dɔm kuntɔ tu yira ni. We tu kum kuntɔ mɔ yi Zeruzalem-dɔɔɔ kulɔ na lagɔ ku nunɔi weyuu

ni amu Ko We te ku ba tin. Amu ta wó pupuni amu yiri-duburi dum kontu tu yira ni.

¹³ Nɔɔnu maama nan kwaani o puri o zwa, si o cegi We Joro kum na te kulɔ di Zezi nɔɔna bam tin.»

Kwərə kalɔ Zezi na pɛ Lawodise tiina kɔgɔ kum tin

¹⁴ «Pupuni tonɔ n pa We tuntunɔ wulɔ na nii Zezi kɔgɔ kulɔ na wu Lawodise ni tin. Pupuni ni:

Taani duntu nunji wulɔ yiri na yi <Amina> yi o toɔli We kwərə kam di ciga tin te mu. We na ki kulɔ maama tin de wuntu jɔɔa mu.

¹⁵ Amu ye kulɔ maama abam na ki tin. Abam ba toɔi amu di á wu maama, á nan bá yagi-ni di. Á ya na toɔi cwəɲə didba, kuɔ ta lana ku garɔ á na toɔi si maama tin. ¹⁶ Á nan na ba jigi wubɔɲ-didwi di amu tin, a lagi a vin abam, nuneɛni nɔɔnu na twi na-bulu o ni ni o yagi te tin mu. ¹⁷ Abam yəni á te ni, á yi nadunə mu kulɔkulɔ wu muri abam. Á nan wu lwarɔ ni á yi zura mu ɲwaja yirani. Á nyi di loorə mu, yi yinige jigi abam, yi á kwəri á yi lilwə. Á maa ta yi kalambwəlu di. ¹⁸ Kontu ɲwaani, ba-na amu te si á yəgi səbu-sɔɲa kalɔ ba na wɔgi mini ni yi ka nyuni tin. Kontu mu wó pa á suni á taá yi nadunə ciga ciga We yigə ni. Ba-na á yəgi gwar-pwəɛnu di amu tee ni á zu si ti kwəli á cavura yam, di yiə tiu kulɔ á na wó di á yiə ni si ya taa nai tin. ¹⁹ Amu na soe balɔ tin, a yəni a kaani-ba mu, yi a daari a vanɔ ba zwa. Nan ləni-na á wɔɔ á yagi kəm-balwaarɔ tum, si á daari á taá toɔi We cwəɲə lanyirani. ²⁰ Nii-na, amu zigi digə ni ni mu a kəkɔga. Wulɔ maama nan na ni amu kwərə yi o ba o puri cwəɲə o pa-ni tin, amu wó zu kontu tu te, yi di jəni daani di di wodiu. ²¹ Wulɔ maama na wani balɔɔ tin, amu wó pa kontu tu cwəɲə si o toɔi o jəni amu paari jəɲə kam je ni, nuneɛni amu di na wani balɔɔ yi a toɔi a jəni a Ko We paari jəɲə kam je ni te tin.

²² Nɔɔnu maama nan kwaani o puri o zwa, si o cegi We Joro kum na te kulɔ di Zezi nɔɔna bam tin.»

4

Zan yi na nɛ wəɛnu tɔlɔ We-sɔɲɔ ni tin

¹ Kontu kwaga ni amu daa na nɛ kulɔ a wəli da tin mu yi a nɛ digə ni mu na puri We-sɔɲɔ ni. A daa ma ni kwərə kalɔ ya na manɔ ka ɲɔɔni di amu tin, yi ka nyi di ba na tiini ba wui nabɔɔɔ te tin. Kwərə kam ma ta ka wɔ: «Diini n ba yoba seeni, si a bri nmɔ wəɛnu tɔlɔ na lagi ti ba ti ki tin.»

² Kwərə kam na tagi kontu tin, We Joro kum ma da ku ba amu te di dam. Amu ma na paari jangɔɲɔ na zigi We-sɔɲɔ ni, yi a na wulɔ na je ku baɲa ni tin. ³ Wulɔ na je da tin maa tiini o nyuna, ni kandwa-ɲɔna yalɔ na nyuni pilɔ pilɔ yi ya yiri yi Zasɔri tin, di yalɔ na suni cwen cwen yi ya yiri yi Sardwanɔ tin. Manlaa-taɲa maa kaagi paari jangɔɲɔ kum, yi ka nyuna nuneɛni kandwa-ɲɔna yalɔ na nyuni yi ya yiri yi Emerɔdi tin.

⁴ Jangwaanɔ fiinle-tuna laan maa zigi ti gilimi paari jangɔɲɔ kum kontu. Nakwa fiinle-bana maa je ti baɲa ni ba na zu gwar-pwəɛnu, yi ba daari ba pu səbu-sɔɲa yipwi. ⁵ Pooni di sɔɔ ma nunji paari jangɔɲɔ kum na wu mɛ tin, ni dɔa na pɔpɔla ka baga ka wuuri te tin. Min-vɔɔ tɔrpe maa wu paari jangɔɲɔ kum yigə ni ti di bilim bilim. Tuntu mu bri We didɛɛra barpe bam na yi te tin. ⁶ Ku maa nyi di nuntu mu tigi paari jangɔɲɔ kum yigə ni, yi ku nyuna ni niu na yi te tin.

Wænu tɔna ti na ηwi maa zigi ti gilimi paari jangɔɔ kum. Ti yigə di ti kwaga maama maa yi yia yiranɔ.

⁷ Dayigə woŋo kum ma nyi ni nyonɔ te.

Kulɔ na ki tile tin maa nyi di nabala.

Kulɔ na ki tɔtɔ tin yigə maa nyi di nabiinu yigə te.

Kulɔ na ki tɔna tin maa nyi di kalon-zɔɔ na jaani te tin.

⁸ Wænu tum kɔntɔ maama jigi vwana yardɔ yardɔ mu. Ti yira yam maama maa yi yia yiranɔ, ti yigə di ti kwaga maama. Wia di titi maama ti ba dɔa, yi ti zuli Wε ti wi:

«Dam-fɔɔ Tu Baŋa-Wε mu yi wɔ-ponɔ tu,

wɔ-ponɔ tu, wɔ-ponɔ tu.

O maŋi o wɔra pulim ni mu,

yi o ta wɔra zim

sɔ ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tin.»

⁹ Wænu tɔna tilɔ na ηwi tin yɔni ti zuli wɔlɔ na je paari jangɔɔ kum baŋa ni tin, yi ti tee-o, yi ti kwəri ti ki-o le. Wɔntɔ mu yi wɔlɔ na jigi ηwia sɔ ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tin. ¹⁰ Wænu tum na yɔni ti ki kɔntɔ, nakwa fiinle-bana bam di yɔni ba kuni doonə wɔlɔ wɔm o na je paari jangɔɔ kum baŋa ni tin yigə ni ba zul-o. Wɔntɔ mu jigi ηwia sɔ ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tin. Ba ma daari ba puri ba sɔbu-sɔŋa yipwi sum ba tini o paari jangɔɔ kum yigə ni ba ma zul-o, yi ba te ba wi:

¹¹ «Dɔbam Yuutu Baŋa-Wε,

nmɔ sɔni n maŋi di zulə di tiə di dam.

Bɛŋwaani nmɔ mu ki wænu maama,

yi ku yi nmɔ wɔbɔŋa mu laga yi n ki-ti,

yi n pa ti wɔra.»

5

Zezi Krisi na yi Wε Pɔlbu wɔm tin mu wani tɔno kum o puri

¹ Amɔ laan ma na tɔno ku na pri ku wɔ wɔlɔ wɔm na je paari jangɔɔ kum baŋa ni tin jazim ni. Tɔnɔ kum yigə di ku kwaga maama pupɔni mu. Ba ma mæni ku ni dum di maarɔ kuni birpɛ. ² A ma daari a na Wε maleka kalɔ na dana tin, yi ka tɔɔlt di kwər-dia ka wi: «Wɔɔ mu yi sɔ o wani o dwani maarɔ tilɔ na mæni tɔno kum ni dum ni tin, sɔ o daari o puri-ku?»

³ Nɔɔn-nɔɔnɔ təri Wε-sɔɔ ni naa tɔga baŋa ni naa curu ni, o na wɔ wani o puri tɔno kum sɔ o daari o karimi-ku. ⁴ A wɔ ma tiini ku cɔgi di ba na wɔ nɛ nɔɔnɔ wɔlɔ na yi sɔ o puri tɔno kum sɔ o daari o karimi-ku tin.

⁵ Nakwa fiinle-bana bam wɔ didɔa ma ta di amɔ o wi: «Yi pa n wɔ cɔgi. Nii, Zuda dwi tu wɔlɔ ba na bæi ni Zuda nyonɔ yi o yi Pɛ Davidi naa tin mu wani o dɔna maama, yi wɔntɔ yi sɔ o puri tɔno kum ni maarɔ tirpɛ tin.»

⁶ Amɔ daa ma na Pɔlbu, o na zigi paari jangɔɔ kum di wænu tɔna tilɔ na ηwi tin di nakwa bam titari ni. O maa nyi ni ba ya gu-o mu te. O jigi nyia yarpe mu didaani yia yarpe. O yia yarpe yam mu bri Wε didɛera barpe bam, yi bantɔ mu Wε tɔŋi lɔgu baŋa je sum maama ni.

⁷ Pɔlbu wɔm laan ma vu wɔlɔ na je paari jangɔɔ kum baŋa ni tin te, o jonɔ tɔno kum na wɔ o jazim ni tin. ⁸ O na jonɔ-ku kɔntɔ tin, wænu tɔna tilɔ na ηwi tin didaani nakwa fiinle-bana bam ma kuni doonə o yigə ni. Ba maama didɔa didɔa maa jigi kɔnɔ, yi ba ze sɔbu-sɔŋa zwi sɔ ni na su di wænu tilɔ ba na zwe yi ti lwəm ywənə tin. Lwəm dum kɔntɔ mu bri Wε nɔɔna bam na wari-DI te tin.

⁹ Ba ma daari ba leeni læḡ-duḡa ba zuli Pəlbu wóm ba wí:

«Nmú yi sɪ n jonɪ tɔnɔ kóm,
sɪ n daari n dwani kú maarú tɪn.

Beḡwaanɪ ba ya gú nmú,
yɪ nmú jana kam na nuɲɪ tɪn ḡwaanɪ mú n me n ḡwɪ nabiinə lwarɪm jɪnɪ,
yɪ n jonɪ-ba n kɪ Wɛ jɪḡa nɪ.

Balú nmú na jonɪ tɪn nuɲɪ
nabiinə dwi maama wónɪ,
dɪ taana dwi maama wónɪ,
dɪ tɪnɪ dwi maama wónɪ,
dɪ je təri təri mú,

¹⁰ yɪ nmú pa ba tɔḡt ba di paari,
yɪ ba zɪḡt dí Yuutu Wɛ yigə nɪ ba zuli-DI.

Ba ma wó ta te nabiinə lɔḡ baḡa nɪ.»

¹¹ Amú daa ma nii a na Wɛ malesɪ kɔḡɔ zanzan, yɪ a nɪ sɪ kwəri. Sɪ daga lanyɪranɪ, sɪ yɪ kuni murrɔ zanzan murrɔ yirrr mú. Sɪ maa zɪḡt sɪ gilimi paari jangɔḡɔ kóm, dɪdaani wəənu tɪna tɪlɔ na ḡwɪ tɪn dɪ nakwa bam.

¹² Sɪ laan ma leeni baḡa baḡa sɪ wí:

«Pəlbu wóm ba na gú tɪn sɪnɪ o maɲɪ sɪ o jonɪ paari dɪ dam dɪ nadunni
dɪ swan dɪ baari,
kú wəli dɪ zulə dɪ tiə.»

¹³ Amú daa ma nɪ wəənu tɪlɔ maama na wɔ Wɛ-sɔḡɔ nɪ dɪ tɪlɔ maama
na wɔ lɔḡ baḡa nɪ dɪ curu nɪ tɪn, kú wəli dɪ tɪlɔ maama na wɔ na-fara
wónɪ tɪn dɪ. Wəənu tɪlɔ maama Wɛ na kɪ tɪn ma leeni tɪ wí:

«Wɔlɔ na je paari jangɔḡɔ kóm baḡa nɪ tɪn dɪ Pəlbu wóm maɲɪ dɪ paari
dɪ tiə dɪ zulə dɪ dam,

sɪ kú taa ve maɲa kalɔ na ba tɪ tɪn.»

¹⁴ Wəənu tɪna tɪlɔ na ḡwɪ tɪn ma wí: «Amina, kú yɪ kúntɔ mú.» Kú daari
nakwa bam ma kuni doonə ba zuli Wɛ.

6

Pəlbu wóm na puli sɪ o puri tɔnɔ kóm te tɪn

¹ Amú daa ma nii a na Pəlbu wóm laan na puli sɪ o puri tɔnɔ kóm tɪn.
O ma dwani dayigə maa kúlɔ na məəni tɔnɔ kóm nɪ dɪm tɪn. Amú ma nɪ
wəənu tɪna tɪlɔ na ḡwɪ tɪn dɪdɔa kwərə na dwana nɪ dɔa na mumunə te
tɪn, yɪ kwərə kam ta ka wí: «Ba yo.»

² Amú ma nii a na sisəḡ-pwəḡə. Wɔlɔ na dɔḡt ka baḡa nɪ tɪn maa ze
taḡa. Ba ma pu paari yipugə o yuu nɪ. O ma nuɲɪ dɪ dam, sɪ o vu o magɪ
jara o wantɪ.

³ Pəlbu wóm daa ma dwani maa kúlɔ na kɪ tile tɪn. A ma nɪ wəənu tɪna
tɪlɔ na ḡwɪ tɪn tile tu wóm na tagɪ o wí: «Ba yo.»

⁴ Amú daa ma na sisəḡ kadon ka na nuɲɪ, yɪ ka yɪ nasɪḡa muri muri.
Wɔlɔ na dɔḡt ka baḡa nɪ tɪn ma jonɪ dam sɪ o ba o lɪ ywəəni lɔḡ baḡa nɪ,
sɪ nɔɔna bam taa magɪ jara ba gú daani. Ba ma kwe sɔ-lɔḡɔ ba kɪ o jɪḡa
nɪ.

⁵ Pəlbu wóm daa ma dwani maa kúlɔ na kɪ tɪtɔ tɪn. A ma nɪ wəənu
tɪna tɪlɔ na ḡwɪ tɪn tɪtɔ tu wóm na tagɪ o wí: «Ba yo.» A ma nii a na
sisəḡ-zwənə. Wɔlɔ na dɔḡt ka baḡa nɪ tɪn maa ze luu kúlɔ ba na maa
maɲɪ duuni ba nii tɪn. ⁶ Amú ma nɪ dwani wəənu tɪna tɪlɔ na ḡwɪ tɪn
tɪtɔ nɪ nɪ kwərə te ka wí:

«Nɪ ma n de wónɪ ḡwɔl maama mú n yəḡi mɪna zɔḡ-biə yɪ dɪdɔa yɪranɪ
má,

yi n ta wó daari n kwe n de wóni ηwɔv maama di mu n ma n yəgi kamaana
zɔŋ-bi sɔtɔ má má.

Ku daari ku na yi nugə di sana,
yi danɪ tintɔ səbu.»

⁷ Pəlbɔ wɔm daa ma dwanɪ maa kɔlv na ki tɪna tɪn. A ma ni wəənu tɪlv
na ηwɔ tɪn tɪna tu wɔm na tagi ku wɪ: «Ba yo.»

⁸ A ma nii a na sisəŋ-fufunu. Wɔlv na dɔgi ka banja ni tɪn yɪri mu yi
Tɔvni. Curu titi maa tɔgi o kwaga. Ba ma jɔŋi dam si ba vu lɔgv banja ba
gv nɔɔna bana maama wɔni nɔɔnv didva. Ba jɪgi dam si ba pa nɔɔna ki
jara ba gv daani, yi baá pa kana di gv badaara, si yawɔrv di gv badaara,
yi ba daari ba pa jwaanv di gv nɔɔna badonnə.

⁹ Pəlbɔ wɔm laan daa ma dwanɪ maa kɔlv na ki tɪnu tɪn.

Amv ma na Wɛ kaanɪm bimbim dɪm, yi a na balv ba deen na gv Wɛ
cwəŋə kam tɔgɪm ηwaanɪ tɪn jwəəru na wɔ di təŋə ni. Ba deen gv bantv
ba na kwaani ba bri Wɛ cɪga kam tɪn ηwaanɪ mv. ¹⁰ Ba ma ηɔɔni banja
banja ba wɪ:

«Dam-fɔrɔ Tu Banja-Wɛ,
nmv yi wɔ-pɔŋo tu mv di cɪga tu.

Nmv lagɪ si ku yi manja kɔɔ mv,
si n di balv na wɔ lɔgv banja ni tɪn taani,
si n daari n pa balv na gv dɪbam tɪn na cam.»

¹¹ Ba laan ma kwe gwar-pwəŋ-dɪdwaaɔv ba pa ba maama. Ba ma ta-ba
ba wɪ: «Á taá wɔ yo á siə, si á kɔgv kɔm laan ba ku puli ku ti. Bɛŋwaanɪ
á donnə ta daari lɔgv banja ni, balv na manɪ si ba wəli á kɔgv kɔm wɔni
tɪn. Bantv yi balv di na tɔŋi ba pa Wɛ tɪn mv, yi nɔɔna wó gv-ba ni ba
na gv abam te tɪn.»

¹² A ma na Pəlbɔ wɔm daa na dwanɪ maa kɔlv na ki tɪrdv tɪn.

Tɪga kam laan maa tiini ka sisiŋi.

Wɪa kam ma ji nazono tim tim ni gwar-zono te.

Cana kam ma tiini ka ji nasɔŋv cwɛn cwɛn ni jana te.

¹³ Calɛwɪ sɪm ma siiri si tɔi tɪga ni,
ni vu-dɪv na sugi kapɪra ku pa ya siiri te tɪn.

¹⁴ Weyuu kɔm ma pri ku ke,
ni ba na pri sara te tɪn.

Ku daari lɔgv banja pweeru maama di tɪga kalv maama na wɔ nɔv tɪtari
ni tɪn ma fɔɔri ti tɪgə je ni.

¹⁵ Fɔvni laan ma zv nɔɔna maama lɔgv bana ni, ku na yi pwa di dɪdeera
di pamanja yigə tiinə di nadunə di nɔn-kamunə, ku wəli di gambe di
balv na te ba titi tɪn maama. Ba maama laan ma duri ba vu ba səgi ba
titi pweeru wɔni di kandwa-gugwəəru wɔni. ¹⁶ Ba laan ma loori kandwa
yam di pweeru tɪm ba na səgi ti wɔni tɪn, si ti tv ba banja ni ti kwəli-ba.
Ba maa wɪ: «Kwəli-na dɪbam, si wɔlv wɔm na je paari yitɔŋv kɔm banja
ni tɪn daa yi na dɪbam, si Pəlbɔ wɔm ban-zɔŋv kɔm yi zanɪ ku yi dɪbam.

¹⁷ Bɛŋwaanɪ de dɪm yɪə si ba banɪ zanɪ nabiinə banja ni, yi nɔɔn-nɔɔnv
daa bá want o lu.»

7

Wɛ nɔɔna na jɪgi DI nyɪnyɔgv te tɪn

¹ Kuntv na ke tɪn, a ma na Wɛ malesɪ sɪna na zɪgi tɪga banja sapala yana
yam ni. Malesɪ sɪm maa jɪgi lɔgv banja viuv kɔm maama, si ku yi taa fuli
ku pai je di je tɪga banja ni naa nɔv wɔni, di tweeru di lɔgv banja ni.

² A daa ma na We maleka kadoŋ na nunji wa-puli je ni ka maa bina. Ka ma jigi Nywia-Tu Baŋa-We nyinyugu, si ka pa balu na yi DI noona tun. Ka ma tooli di kwær-dia ka ta di We malesi sina sum, We na pe-si dam si si wani si cogi tiga baŋa di nunu kum tun, ka wi: ³ «Zigi-na. A ta yi cogi tiga baŋa naa nunu kum naa tweeru tum di. A cogi si di ba di ki balu na togi di Tu We tun nyinyugu kum ba træ ni, si di daari.»

⁴ Amu laan ma ni balu na jigi We nyinyugu kum tun ni na ma te. Ku yi noona murru bi di fiinna-tina (144.000) mu jigi DI nyinyugu kum Yisrayeli tiinæ dwi fugæ-bile kum maama wuni. ⁵ Noona bam kontu maa yi:

- noona murru fugæ-tile (12.000) Zuda dwi dum wuni,
- noona murru fugæ-tile (12.000) Ruban dwi dum wuni,
- noona murru fugæ-tile (12.000) Gadî dwi dum wuni,
- ⁶ noona murru fugæ-tile (12.000) Aseeri dwi dum wuni,
- noona murru fugæ-tile (12.000) Nefitali dwi dum wuni,
- noona murru fugæ-tile (12.000) Manasi dwi dum wuni,
- ⁷ noona murru fugæ-tile (12.000) Simeyon dwi dum wuni,
- noona murru fugæ-tile (12.000) Leevi dwi dum wuni,
- noona murru fugæ-tile (12.000) Yisakaari dwi dum wuni,
- ⁸ noona murru fugæ-tile (12.000) Zabulon dwi dum wuni,
- noona murru fugæ-tile (12.000) Zuzefu dwi dum wuni,
- noona murru fugæ-tile (12.000) Benzamen dwi dum wuni.

Zan na ne kɔ-fɔɔ We-sɔŋɔ ni te tin

⁹ Kontu na ke tun, a ma daa na non-kogo, ku na tiini ku daga yi non-noonu ba wani noona bam o ga o ti.

Noona bam kontu nunji
tuni dwi tæri tæri maama wuni,
di nabiinæ dwi maama wuni,
di je tæri tæri,
di taana dwi maama wuni mu.

Ba maa zigi paari jangɔŋɔ kum di Pølbu wum yigæ ni. Ba zu gwar-pwæn-didwaaru mu, yi ba daari ba ze kuru-wooru ba ja ni. ¹⁰ Ba laan maa noonu baŋa baŋa di kwær-dia ba wi:

«Dibam Tu We mu je paari jangɔŋɔ kum baŋa ni.
Duntu di Pølbu wum mu vri noona sutaani juna ni ba yagi.»

¹¹ We malesi sum maama maa zigi si gilimi paari jangɔŋɔ kum di nakwa bam, didaani wænu tina tlu na nywi tun. Si maama laan ma kuni doonæ si cogli si yuni tiga ni si yooru paari jangɔŋɔ kum si zuli We si wi:

¹² «Ku yi ciga mu. Dibam Tu We manji di tiæ di zulæ di swan di le kæm, ku wæli di paari di dam di baari,
si ku taa ve manja kalu na ba ti tun. Amina.»

¹³ Kontu na ke tun, nakwa bam didua ma bwe amu o wi: «Noona balu na zu gwar-pwæn-didwaaru tum tun yi bra mu? Ba nunji yæn mu?»

¹⁴ A ma læ-o a wi: «Amu tu, ta n bri-ni, si nmu mu ye-ba.»

O laan ma ta o bri amu o wi: «Noona bantu mu yi balu na nunji can-kamunæ wuni lugu baŋa ni tin. Ba zari ba gwaaru tum di Pølbu wum jana kam mu yi ti puri cari cari. ¹⁵ Kontu nan mu pe bantu ba ba zigi We paari jangɔŋɔ kum yigæ ni, yi ba tɔŋi ba pa-DI wia di titu maama Di sɔŋɔ kum ni. Wulu wum o na je paari jangɔŋɔ kum baŋa ni tun wu pa ba jæni o woro ni.»

¹⁶ Kana daa ba fɔgi ka ja bantu.

Na-nyom di nan ba ja-ba.
 Wia nan daa ba ja-ba,
 naa fonyogu.

¹⁷ Berwaani Pəlbu wum o na wu paari jangonjo kum je sum titari ni tin wu ta nii ba banja ni ni nayru te.
 O nan wu tugi ba yige o ja-ba o vu o pa ba nyo na buli-yi dilu na pai njwa tin wuni,
 yi We wu guguni ba yi-na maama.»

8

Pəlbu wum na dwani maa kulb o ma kweeli tin

¹ Pəlbu wum laan ma dwani maa kulb na ki turpe tin. Ku ma ki yiritititi We-wonjo ni mumaja funfun nuneeni luu cicoro te.

² A laan ma na malesi sirpe sum si na zigi We yige ni tin. Ba ma kwe nabwaanu turpe ba pa si maama. ³ Maleka kadoj laan ma ba ka zigi We kaanum bimbim dum tee ni, yi ka ze sabu-sija zunj-tanlaja. Ba ma kwe wəənu zanzan tɔb lwəm na ywənə tin ba ki maleka kam zɔnja kam wuni, si ka wəli di We nɔɔna bam maama loro kum. Ba pe-ka kontu, si ka kwe ka ja vu sabu-sija bimbim dum di na zigi paari jangonjo kum yige ni tin mu ka zwe ka pa We. ⁴ Ka na kwe ka zwe kontu tin, wəənu tum nyɔa kam maa tugi di We nɔɔna bam loro kum ka nunji maleka kam jia ni ka yɔɔri ka diini We te. ⁵ Maleka kam ma daari ka pe mini bimbim dum banja ni ka su zɔnja kam ni. Ka laan ma kwe ka duli ka lo lugu banja ni. Ka na logi kontu tin, dɔa ma pipili yi ka бага ka wuurə. Soɔ ma tiini ku gaali, yi tiga kam di sisiji.

Malesi sum na wugi si nabwaanu tum te tin

⁶ Malesi sirpe sum maama laan ma ti si yige, si si wu si nabwaanu tum.
⁷ Maleka kalb na yi dayige tu tin ma wu ka nabonjo kum. Ka na wugi-ku tin, du-kambana di mini di jana na gwaanu daani tin ma cuuri lugu banja ni. Lugu banja pɔɔrum kuni bito wuni kuri bidwi ma di mini. Tweeru tum di pɔɔrum kuni bito wuni kuri bidwi di ma di mini, di ga-leeru maama.
⁸ Maleka kalb na sanji tin di ma wu ka nabonjo kum. Ka na wugi kontu tin, ba ma kwe wonjo, ku na nyi di pu-kamunu yi ku jigi mini, ba duli ba di lugu banja na-fara bam wuni. Na-fara bam pɔɔrum kuni bito wuni kuri bidwi ma di jana. ⁹ Wəənu tɔb maama na njwa na wuni tin pɔɔrum kuni bito wuni kuri bidwi ma ti, yi ba nabwəəru tum di pɔɔrum kuni bito wuni kuri dida ma cɔgi.

¹⁰ Maleka kalb na ki sito tin ma wu o nabonjo kum. Calcu-kamunu ka na jigi mini ni mɔɔli mini te tin laan ma nunji weyuu ni ka tu lugu banja bu-tuli sum pɔɔrum kuni bito kuri bidwi wuni, di buli sum di wuni.
¹¹ Calcuɔa kam kontu yiri mu Calcu-cia. Bwi sum kontu na bam ma ji na-cɛera. Nɔɔna zanzan maa nyo-ba yi ba tua.

¹² Malesi sina tu wum di laan ma wu o nabonjo kum. Wia kam pɔɔrum kuni bito wuni kuri bidwi ma cɔgi. Cana kam pɔɔrum kuni bito wuni kuri bidwi di ma cɔgi, ku wəli di calcwi sum di kontu. Kontu ma pa ti maama pɔɔrum kuni bito kum kuri bidwi yi lim. Kontu njwaanu pooni ma daa təri de wuni pɔɔrum kuni bito kuri bidwi wuni, wia di titi maama.

¹³ Amu laan ma nii a na kalon-zonjo na tiini ku jaani banja banja. A ma ni ku na tagi banja banja ku wi: «Leeru! Leeru! Leeru lagi ti ba balu na zɔuri lugu banja ni tin banja. Malesi sito silu na daari tin na wugi si nabwaanu tum si pa ti kwəri zanji, leeru tum kontu wu ba nabiinə banja.»

9

1 Maleka kalu na yi banu tu tun laan ma wu ka nabɔno kum. Amu ma na calucɔa na kwɛri weyuu ni ka ba ka tu lugu bana ni. Ba ma kwe borbu ba pa-ka, si ka ma puri goɲ-canluɲu kum ni dum. 2 Ka na puri goɲo kum ni dum tun, nyua maa yɔɔri ka pi ka nunji goɲo kum wɔni, ni mini na daga yi di jigi nyua te tun. Nyua kam ma nunji ka li wta kam di weyuu kum maama. 3 Kayira laan ma nunji nyua kam wɔni ka jagi tɔga bana je maama. Ka ma jɔɲi dam si ka na duni-m, si ku taa wɔɛ ni noɲo na wɔɛ te tun. 4 Ba ma kaani kayira kam si ka yi cɔgi lugu bana gaaru di tweeru naa vɔɔru dwi maama, si ka daari ka yaari noɲna balu na ba jigi We nyinyɔgu kum ba trɛ ni tun yiranu. 5 Ba nan wu pe-ka cwɛɲɛ si ka gu noɲna bam kuntu. Ku yi si ka pa noɲna bam yira mu taa wiirɛ, si ku vu ku yi canu sinu. Ba yira yam wu ta wiirɛ ni noɲo dɔnum na wiiri te tun mu. 6 Manja kam kuntu ni noɲna bam wu ta lagɔ si ba ti, yi tɔvɔni bɔ ja-ba. Baɔ ta beeri tɔvɔni, yi tɔvɔni ba lagi-ba.

7 Kayira kam maa nyi di ba na vɔgi sise si si vu jara je te tun. Ka yuni nyi di ka pugi sɛbu-sɔɲa yipwi mu te. Ka yibiya maa yi nuneɛni nabiinɛ yibiya na yi te tun. 8 Ka yuuywe maa nyi di kaana yuuywe te, yi ka yɛlɛ nyi di nywɛɛnu yɛlɛ te. 9 Kayira kam nyɔɲna maa nyi di lu-pulwaru mu kwɛli-ya te. Ka vwana yam wuurim dum maa ki sɔɔ zanzan, nuneɛni sisɛɲ-kɔgɔ mu vai trɛkooru si duri si maa ve jara je te. 10 Ka maa jigi nabilɛ ni nwaanu nabilɛ te. Ka mai nabilɛ yam kuntu mu ka dɔni noɲna ni noɲo na dɔni te tun. Ka nabilɛ yam mu pai ka jigi dam si ka wani ka yaari noɲna, si ba yira taa wiirɛ taan, si ku vu ku yi canu sinu. 11 Kayira kam maa jigi pe o na nii ka bana ni. Wɔntu mu yi maleka kalu na nii goɲ-canluɲu kum bana ni tun. Ka yiri di Zwifɛ tiinɛ taani mu yi Abadɔn. Ka yiri dum di Greki tiinɛ taani maa yi Apoliyon. Yiri dum kuntu kuri mu yi Cɔginu.

12 Mu dayigɛ lɛɛru tum. Ku nan ta daari lɛɛru kuni bile mu.

13 Maleka kalu na ki sɔrdɔ tun laan ma wu ka nabɔno kum. Amu ma ni kwɛrɛ na nunji sɛbu-sɔɲa bimbim dum na zigi We yigɛ ni tun nya yana yam wɔni. 14 Kwɛrɛ kam ma ta di malesi sɔrdɔ tu wɔlu na ze nabɔno kum tun ka wɔ: «Ve, n bwɛli malesi sɔna sum ba na lɛgɛ ba zigi Efrati bu-kamunu kum ni ni tun n yagi.»

15 Maleka kam laan ma vu ka bwɛli malesi sɔna sum ka yagi. Sintu ya manɔ si ti si yigɛ mu si ma cɛgi manja kam kuntu nɔɔ, si ka ba ka yi. Si laan ma zanɔ si si vu si gu nabiinɛ pɔɔrum kuni bitɔ wɔni kuri bidwi.

16 Amu ma lwarɔ malesi sɔna sum jara tiinɛ bam kɔgɔ kum ni na mai te tun. Ku yi miliyɔɔru biɛ-yale mu (200.000.000), yi ba maama dɔgi sise.

17 A ma na sise sum di si diinɛ bam na yi te tun. Sise diinɛ bam maama jigi lu-pulwaru tɔlu ba na maa kwɛli ba nyɔɲna ba ki jara tun mu. Luguru tum kuntu maa tiini ti sɔni ni mini na yi te tun. Tɔdaara maa yi nazom-pupweeru. Tɔdonnɛ di maa yi nasɔnnu ni sun-muni te. Sise sum yuni tum maa nyi ni nywɛɛnu yuni te. Mini di nyua maa nunji si niɛ ni. Ciribi dɔlu lwɛm na dana tun di maa nunɛ. 18 Wɛɛnu tum kuntu tɔtu ma tu lugu bana nabiinɛ wɔni, yi ti gu ba pɔɔrum kuni bitɔ wɔni kuri bidwi. Ku nan yi mini dum di nyua kam di ciribi dum na nunji sise sum niɛ ni tun mu gu-ba.

19 Sise sum niɛ yam mu pai si jigi dam, di si nabilɛ yam di. Si nabilɛ yam nyi di bɔsankwi mu te, yi ya jigi yuni ya maa yaari noɲna.

20 Nabiinɛ balu na daari yi wɛɛnu tum kuntu dam wu gu-ba tun nan wu se si ba lɛni ba wɔru ba yagi wo-balwaarɔ tɔlu ba wɔbɔɲa na lagɔ tun. Ba ta yɔɔri ba zuli sɔtaana mu, yi ba kwɛri ba zuli wɛɛnu tɔlu ba tɔti na ki di

ba jɔa tɔn, kɔ na yɪ jwənə yalɔ ba na mɛ sɛbu-sɪŋa naa sɛbu-pwənə naa can-na naa kandwa naa dɛ ba ma kɪ tɪn. Jwənə yam kɔntɔ nan ba nai, yɪ ya kwəri ya ba ni, yɪ ya warɪ ya vu dɪ. ²¹ Nɔɔna bam kɔntɔ ma wɔ sɛ sɪ ba ləni ba wɔ dɪ ba nɔn-gura kam dɪ ba liri kikiə yam. Ba ta ma wɔ yagɪ ba boorim kəm dɪm dɪ ba ŋwɪni dɪm.

10

Zan na nɛ maleka kam na ze tɔn-balaŋa te tɪn

¹ Amɔ daa ma nii a na Wɛ maleka kalɔ na dana tɪn. Ka ma nuŋi Wɛ-sɔŋɔ nɪ ka maa tuə. Ka mɛ kunkwənu mu ka ma kukwəri ka tɪtɪ, yɪ manlaa-taŋa kɪkarɪ ka yuu nɪ. Ka yibiyə nyɪ dɪ wɪa mu, yɪ ka nɛ sum nyɪ dɪ min-vɔgɔ na yɪ te tɪn. ² Maleka kam maa ze tɔn-balaŋa kalɔ na puri tɪn ka juŋa nɪ. Ka ma cwi ka jazum naga na-fara bam baŋa nɪ. Ka daari ka cwi ka jagwiə naga kam tɪga baŋa nɪ. ³ Ka laan ma daari ka bagɪ baŋa baŋa, yɪ ka kwərə kam kɪ sɔɔ nɪ nyɔŋɔ na suuri te tɪn. Maleka kam na bagɪ kɔntɔ tɪn, dɔa dɪ ma bagɪ kuni bɪrpe. ⁴ Dɔa kam na bagɪ kɔntɔ tɪn, amɔ maa lagɪ sɪ a pɔpɔni ka na tagɪ kɔlɔ tɪn a tiŋi. Amɔ laan ma ni kwərə na ŋɔɔni Wɛ-sɔŋɔ nɪ ka wɪ: «Ta n cɪm, yɪ zanɪ n pɔpɔni dɔa kam na bagɪ ka ta kɔlɔ tɪn.»

⁵ Maleka kalɔ amɔ ya na maŋɪ a na ka na kwe ka naga ka nɔ na-fara bam baŋa nɪ yɪ ka nɔ kadoŋ tɪga baŋa nɪ tɪn laan ma zəŋi ka jazum juŋa wɛɛni, ⁶⁻⁷ yɪ ka du dɪ Wɛ yɪri ka wɪ: «Kɔ daa bá daani sɪ Wɛ wɔbɔŋa yalɔ ya na səgi yɪ Dɪ maŋɪ Dɪ ta dɪ Dɪ nijɔŋnə bam tɪn laan kɪ, maŋa kalɔ maleka sɪrpe tu wɔm na wɔ wu ka nabɔnɔ kɔm tɪn. Baŋa-Wɛ nan mu jɪgɪ ŋwɪa sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn. Dɪntɔ mu kɪ weyuu dɪ wəənu tɪlɔ maama na wɔ kɔ wɔni tɪn, yɪ Dɪ kwəri Dɪ kɪ tɪga baŋa dɪ ka wəənu tum maama. Dɪntɔ daa ta mu kɪ na-fara dɪ wəənu tɪlɔ maama na wɔ ba wɔni tɪn.»

⁸ Maleka kam na tagɪ kɔntɔ tɪn, amɔ daa ma joori a ni kwərə kalɔ ya na ŋɔɔni Wɛ-sɔŋɔ nɪ tɪn. Ka daa ma ta dɪ amɔ ka wɪ: «Ve maleka kalɔ na zɪgɪ na-fara bam baŋa nɪ dɪ tɪga kam baŋa nɪ tɪn te, sɪ n jonɪ tɔn-balaŋa kalɔ na puri ka wɔ ka juŋa nɪ tɪn.»

⁹ A ma vu a ta maleka kam sɪ ka pa-nɪ tɔn-balaŋa kam. Ka ma ta-nɪ ka wɪ: «Jonɪ tɔnɔ kɔm n dɪ. Kɔ na wɔ nmɔ ni nɪ, kɔv ta sɔna nɪ tɔvɔ te. N nan na ligi-kɔ, kɔ laan wɔ ta cana mu n kana nɪ.»

¹⁰ Amɔ ma jonɪ tɔn-balaŋa kam maleka kam juŋa nɪ a dɪ a ni nɪ. Ka maa sɔna nɪ tɔvɔ te. Kɔ daari, amɔ na ligi-ka tɪn, ka ma ləni ka ji cam yɪranɪ a kana nɪ. ¹¹ Ba laan ma ta ba bɪr-nɪ ba wɪ, amɔ daa ta maŋɪ sɪ a tɔɔl Wɛ kwərə kam a bɪr wɔŋɔ kɔlɔ na lagɪ kɔ kɪ lɔgɔ baŋa dwi tiinə zanzan wɔni, dɪdaani tɪni zanzan dɪ taana dwi zanzan tiinə dɪ wɔni, dɪ ba pwa dɪ wɔni tɪn mu.

11

Wɛ maana tiinə bale na bɪr Dɪ cɪga kam te tɪn

¹ Ba laan ma kwe miu kɔlɔ ba na maa maŋɪ wəənu tɪn ba pa-nɪ. Ba ma ta amɔ ba wɪ, a zanɪ a maŋɪ Wɛ-di-kamunu kɔm dɪ kɔ kaanɪm bimbim dɪm a nii, sɪ a daari a lwarɪ nɔɔna ni tɪte na wɔ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔni ba zuli-Dɪ tɪn. ² Ba ma daari ba ta amɔ, sɪ a yɪ maŋɪ kunkɔlɔ kɔlɔ na wɔ pɔoni nɪ Wɛ-digə kam yigə nɪ tɪn, bɛŋwaani ba kwe je sum kɔntɔ ba kɪ dwi-ge tiinə bam juŋa nɪ mu. Bantɔ nan mu wɔ ba ba taa karɪ tɪv kɔlɔ na yɪ Wɛ nyum tɪn wɔni, ba nwanɪ wəənu ba cɔgɪ sɪ kɔ vu kɔ yɪ canɪ

finna-sile (42). ³ We daa ma ta-ni DI wɔ: «Amu lagɔ a tɔŋɔ nɔɔna bale mu sɔ ba ba ba bɔ amu cɔga kam. Bantu wɔ tɔɔli amu kwɛrɛ kam sɔ ku yi da mɔwɔ dɔ biɛ yale dɔ fusɔrdɔ (1.260), yi baá zu gwar-zɔnzwara sɔ ku bɔ ba na yaari te tɔn.»

⁴ We maana tiinɛ bam kuntu mu bɔ Olivi tweeru tile tɔm, dɔ min-zwɛɛnu tile tɔbɔ na zɔgi dɔ Yuutu wɔbɔ na te lɔgɔ banja maama tɔn yigɛ ni. ⁵ Mini mu wɔ nunji ba niɛ ni dɔ cɔgi ba dɔna balɔ na kwaani sɔ ba kɔ-ba balɔɔ tɔn. Wɔbɔ maama na lagɔ sɔ o kɔ-ba balɔɔ tɔn, baá gu-o kuntu donj mu.

⁶ Bantu nan jigɔ dam sɔ ba ja weyuu kum, sɔ dɔa daa yi ta nta manja kam ba na wɔra ba tɔɔli We kwɛrɛ kam tɔn. Ba nan daa ta jigɔ dam sɔ ba pa na ji jana. Ba ma ta jigɔ dam sɔ ba pa yaara dwi maama ba nabiinɛ banja manja kalɔ maama ba na lagɔ tɔn.

⁷ Ba na tɔɔli We kwɛrɛ kam ba ti, varɔm wɔbɔ na zɔwɔri gon-canlunu kum wɔni tɔn laan wɔ nunji o ba o ja jara dɔdaani ba, yi o wanɔ-ba o gu.

⁸ O na gu-ba, ba yira yam wɔ ta tigi pooni yigɛ ni tɔbɔ kamunu kum wɔni. Yira yalɔ na bɔ tɔbɔ kum kuntu kuri cɔga cɔga tɔn mu yi Sodɔm dɔ Ezipi. Ku yi dɔani mu ba jaani ba Yuutu wɔm ba pa tɔbɔ-dagara banja ni ba gu.

⁹ Nɔɔna laan wɔ nunji tɔni dwi maama wɔni,

dɔ nabiinɛ dwi maama wɔni,
dɔ taana dwi maama wɔni,
dɔ je tɛri tɛri,

ba ba ba nii bantu yira yam na tigi da tɔn.

Baá ta nii ba yira yam sɔ ku vu ku yi da yatɔ dɔ cicoro, yi ba bá se sɔ ba kwe-ba ba kɔ. ¹⁰ Balɔ na zɔwɔri lɔgɔ banja ni tɔn wɔ ta jigɔ wɔpɔlo dɔ bantu bale tɔbɔni dɔm. Ba ma wɔ kɔ kwɛɛra, yi ba daari ba pai-da pɛɛra. Baá ta jigɔ wɔpɔlo, We nijɔŋɔ bam kuntu bale ya na yaari nabiinɛ lɔgɔ banja ni dɔ We taani dɔm ba na ŋɔɔni tɔn ŋwaani. ¹¹ Da yatɔ dɔ cicoro kum na ke, We wɔ pa DI siun kulɔ na pai ŋwɔa tɔn laan ba ku zu ba yira yam, yi ba joori ba bi ba zanj. Fɔbɔni ma wɔ tiini dɔ ja balɔ maama na wɔ na-ba tɔn. ¹² We nijɔŋɔ bam bale laan ma ni kwɛrɛ na ŋɔɔni We-sɔŋɔ ni ka wɔ: «Diini-na á ba yo.»

Kunkɔŋɔ ma ba ku kwe-ba ku jigɔ ku ma diini weyuu, yi ba dɔna bam zɔgi ba nii-ba. ¹³ Kantɔ manja kam ni nɔɔ, tɔga banja maama wɔ tiini ka sisinji. Ku ma pa tɔbɔ kum pɔɔrɔm kuni fugɛ wɔni kuri bidwɔ cɔgi maama. Tɔga kam sisinjim dɔm maa gu nɔɔna mɔrr-turpe (7.000). Fɔbɔni ma wɔ ja nɔɔna balɔ na daari tɔn, yi ba se ni Yuutu Banja-We mu tiini DI jigɔ dam. ¹⁴ Mu lɛɛrɔ tɔbɔ na kɔ bile tu tɔn. Ku nan ta daari lɛɛrɔ tɔbɔ na wɔ kɔ bitɔ tu tɔn. Tɔ lagɔ ti ba lele mu.

Nabɔɔno kulɔ na wugi ku ma kweeli tɔn

¹⁵ Maleka kalɔ na yi sirpe tu tɔn laan ma wu ka nabɔɔno kum. Kwɛri ma ŋɔɔni We-sɔŋɔ ni banja banja sɔ wɔ: «Lɔgɔ banja paari dɔm laan wɔ dɔ Yuutu We jɔra ni mu, dɔ Krisi wɔm DI na tɔŋɔ tɔn jɔna ni. Paari dɔm kuntu wɔ ta wɔra sɔ ku taa ve manja kalɔ na ba ti tɔn.»

¹⁶ Nakwa fiinle-bana bam ba na je We yigɛ ni ba paari jangwaanɔ tɔm banja ni tɔn laan ma kuni doonɛ ba cɔɔli ba yuni tɔga ni ba zuli We, ¹⁷ yi ba wɔ:

«Dam-fɔɔɔ Tu Banja-We,
nmɔ manj n wɔra mu pulim ni,
yi n daa ta wɔra manja maama.
Dɔ kɔ nmɔ le,

dɪ n laan na kwe n dam-fɔro kɔm
n ma n te lɔɔ baŋa tɪn.

¹⁸ Dwi-ge tiinə balɔ na daɪ nmɔ nɔɔna tɪn tiini ba jɪɟɪ ban-zɔŋɔ dɪ nmɔ.

Kɔ daari lele kuntu nmɔ banɪ nan wɔ zaŋɪ dɪ ba.

Kɔ laan yi maŋa kalɔ nmɔ na wɔ dɪ twa sariya tɪn,

yi nmɔ wɔ pa balɔ maama na se nmɔ tɪn na pɛera.

Kɔ na yi nmɔ nijɔŋnə bam dɪ balɔ maama na yi nmɔ nɔɔna yi ba kwari
n yiri dɪm tɪn,

kɔ na yi nɔn-kamunə naa nabwənə dɪ.

Kɔ nan na yi balɔ na cɔɟɪ lɔɔ baŋa tɪn,

maŋa yiə sɪ nmɔ laan cɔɟɪ-ba dɪ.»

¹⁹ Ba na zuli Wɛ kuntu ba ti tɪn, Wɛ di-kamunu kɔlɔ na wɔ DI sɔŋɔ nɪ
tɪn ni laan ma pɔri. Wɛ cullu tɪm na pɔpɔni kandwa yira nɪ ti tiŋi daka
kalɔ wɔni tɪn ma nai jaja. Dɔa laan maa pɪpɪla, yi ka baɟi ka wuurə. Tɪga
ma sisiŋi, yi dɔ-kambana tiini ya tɔi zanzan.

12

Prənyon-kɪnkagɪli na zəli kaani te tɪn

¹ Wo-kɪnkagɪli laan ma nuŋi weyuu nɪ. Amɔ ma na kaani o na mɛ wɪa o
kukwəri o titi nɪ gɔrɔ te. Cana maa wɔ o napra kuri nɪ. Kɔ daari o ma pu
yipugə kalɔ na jɪɟɪ calɪcwɪ fugə-sɪle tɪn o yuu nɪ. ² Kaani wɔm yi ka-puə
mɔ, yi o pugə kam vri sɪ o lɔ. Kɔ na cana tɪn, o ma kaasi baɟi baɟi.

³ Wo-kɪnkagɪli dɪdɔŋ daa ma nuŋi weyuu nɪ. Amɔ ma na prənyon-
kɪnkagɪli, kɔ yi nasɔŋɔ mɔ yi kɔ jɪɟɪ yuni tɪrpe dɪ nyɪa fugə. Yipwi ma pu
kɔ yuni tɪm maama baŋa nɪ. ⁴ Kɔ ma kwe kɔ nabili kɔ ma vanɪ calɪcwɪ
sɪm pɔɔrɔm kuni bitɔ wɔni kuri bidwɪ kɔ kwəri weyuu nɪ kɔ dɪ tɪga nɪ.
Kɔ ma ba kɔ zɪɟɪ kaani wɔlɔ na laɟɪ o lɔ tɪn yigə nɪ, sɪ o na lɔɟɪ bu wɔm,
sɪ kɔ kwe kɔ dɪ. ⁵ Kaani wɔm ma lɔ o bu wɔm, o yi bəkərə mɔ. Wuntu
mɔ wɔ ta te lɔɔ baŋa dwi tiinə maama dɪ o dam. Kaani wɔm na lɔɟɪ
kuntu tɪn, ba ma kwe bu wɔm ba ja vu Wɛ te, DI paari yitunɟɪ kɔm na wɔ
mɛ tɪn. ⁶ Kaani wɔm laan ma duri o vu kagɔa yuu, jɔgə kalɔ Wɛ na maŋɪ
DI kwe sɪ DI pa-o tɪn. DI wɔ ta nii o baŋa nɪ je sɪm kuntu nɪ da mɔrɔ dɪ
biə yale dɪ fusɪrdɔ (1.260).

⁷ Jara dɛɛn ma tɔ Wɛ-sɔŋɔ nɪ. Wɛ malesɪ dɪdɛɛrɔ wɔlɔ yiri na yi Misɛɛli
tɪn dɪdaani o kwaga malesɪ tiinə bam mɔ dɪ jara dɪ prənyon-kɪnkagɪli dɪm
dɪ dɪ kwaga malesɪ tiinə bam. ⁸ Prənyon-kɪnkagɪli dɪm ma wɔ wani jara
yam. Kɔ dɪ kɔ kwaga malesɪ tiinə bam ma daa wɔ ne jɔŋɔ je Wɛ-sɔŋɔ
nɪ. ⁹ Ba ma zəli-kɔ Wɛ-sɔŋɔ nɪ ba dɔli ba yaɟɪ lɔɔ baŋa nɪ, dɪ kɔ kwaga
malesɪ tiinə bam maama. Prənyon-kɪnkagɪli dɪm kuntu mɔ yi bɪsankwɪa
kalɔ na maŋɪ ka wɔra faŋa faŋa tɪn. Ka yiri nan mɔ yi Vwa-nyina pɛ, dɪ
Sɔtaani, yi ka ganɪ lɔɔ baŋa nɔɔna maama.

¹⁰ Amɔ laan ma ni kwər-dɪa na ŋɔɔni Wɛ-sɔŋɔ nɪ ka wɪ: «Lele kuntu
dɪbam Tu Wɛ vri DI nɔɔna sɔtaani jɪŋa nɪ. Wɛ ma bri DI dam dɪ DI
paari dɪm na yi te tɪn. Krisi wɔm Wɛ na tunɟɪ tɪn dɪ ma bri DI dam dɪm.
Bɛŋwaani wɔlɔ na yəni o ŋɔɔni o cɔɟɪ dɪ ko-biə bam Wɛ yigə nɪ tɪn daa
tərə. Wuntu mɔ yəni o zɪɟɪ dɪ Tu Wɛ yigə nɪ o ŋɔɔni o cɔɟɪ ba yigə titɪ dɪ
wɪa maama. Ba laan nan dɪ-o ba yaɟɪ. ¹¹ Dɪ ko-biə bam nan wan-o Pəlbɔ
wɔm jana kam nuŋim dɪm ŋwaani, dɪ ba na bri Wɛ cɪga kam tɪn ŋwaani
mɔ. Ba ma se sɪ ba kwe ba ŋwɪa ba ma ləni tɔɔni. ¹² Kuntu, abam balɔ
maama na zɔvri Wɛ-sɔŋɔ nɪ tɪn, á taá jɪɟɪ wɔpɔlo. Kɔ daari, kɔ na yi lɔɔ

baŋa dɪ kʊ na-fara bam, lɛɛrʊ wʊ ba abam baŋa, bɛŋwaani vwa-nyina pɛ wʊm tu abam te, yɪ o tiini o jɪgɪ ban-zɔŋɔ lanyirani, bɛŋwaani o ye ni o da yam gɛ fɪn mu.»

¹³ Prɛnyon-kɪnkagɪlɪ dɪm na lwarɪ nɪ ba zɛli-kʊ ba yaɣɪ lʊgʊ baŋa nɪ tɪn, kʊ ma pɛ kaani wʊlʊ na lʊgɪ bɛkɛrɛ kam tɪn kwaga kʊ pu. ¹⁴ Ba ma kwe kalon-zɔŋɔ vwana yale ba pa kaani wʊm, sɪ o ma jaani wɛɛni o vu o yɪ kagʊa kam yuu, jɛgɛ kalʊ o na maŋɪ sɪ o taa wʊra tɪn. Daa ni mu Wɛ wʊ ta nii o baŋa nɪ bɪna yatɔ dɪ cicoro, sɪ prɛnyonɔ kʊm daa yɪ zaŋɪ kʊ ja-o. ¹⁵ Prɛnyonɔ kʊm ma twɪ na zanzan sɪ ba vu ba pɛ kaani wʊm ba ja viiri, nɪ bugɛ na na duri te tɪn. ¹⁶ Tɪga kam ma zɔni kaani wʊm, yɪ ka pʊrɪ ka ni ka nyoɔ na balʊ maama prɛnyonɔ kʊm na twɪ tɪn. ¹⁷ Kʊ ma pa kʊ bani tiini dɪ zaŋɪ dɪ kaani wʊm. Kʊ laan ma vu sɪ kʊ kɪ jara dɪ kaani wʊm dwi tiinɛ balʊ na daari tɪn. Bantu mu yɪ balʊ na sɛ Wɛ niɛ yam yɪ ba brɪ nɪ ba tɔgɪ Zezi cɪga kam tɪn. ¹⁸ Prɛnyon-kɪnkagɪlɪ dɪm laan ma vu dɪ zɪgɪ na-fara bam ni nɪ.

13

Varim wʊlʊ na nuŋɪ na-fara wʊni tɪn

¹ Amʊ daa ma na varim wʊdonɔ o na nuŋɪ na-fara wʊni. O jɪgɪ nyia fugɛ dɪ yuni tɪrpe mu. O nyia yam maama baŋa maa jɪgɪ yɪpwi. Ba ma pʊpʊni yɪra yalʊ na twɪ Wɛ tɪn o yuni tɪm yɪra nɪ. ² Amʊ na nɛ varim wʊm tɪn, o nyɪ dɪ gweeru mu. O nɛ maa nyɪ dɪ faa nɛ, yɪ o ni nyɪ dɪ nyonɔ ni. Prɛnyon-kɪnkagɪlɪ dɪm laan ma kwe kʊ paari dɪm dɪ kʊ dam-fɔrɔ kʊm kʊ kɪ varim wʊm kʊntʊ jɪŋa nɪ. ³ O yuu kʊm didʊa maa tiini kʊ pogili nɪ o ya lagɪ o tɪ mu te, yɪ kʊ laan ba kʊ je. Kʊ maa sʊ nabiinɛ maama, yɪ ba tɔgɪ varim wʊm kʊntʊ kwaga. ⁴ Nɔɔna maama maa kuni doonɛ ba zuli prɛnyon-kɪnkagɪlɪ dɪm, dɪ kʊ na kwe kʊ dam dɪm kʊ pa varim wʊm kʊntʊ tɪn. Ba ma daari ba zuli varim wʊm dɪ, yɪ ba tɛ ba wɪ: «Nɔɔnʊ tɛrɛ o na mai dɪ varim wʊm. Nɔɔn-nɔɔnʊ nan bɔ wani o kɪ jara did-o.»

⁵ Ba ma pa varim wʊm cwɛŋɛ sɪ o ŋɔɔni kamunni o pa o tɪti, yɪ o daari o twɪ Wɛ yɪrɪ. O ma jonɪ dam sɪ kʊ vu kʊ yɪ canɪ fiinna-sɪle (42). ⁶ O ma puli o ŋɔɔni o gooni Wɛ, yɪ o twɪ Wɛ yɪrɪ dɪ Dɪ sɔŋɔ kʊm, kʊ wɛli dɪ balʊ na zʊrɪ Dɪ sɔŋɔ kʊm nɪ tɪn. ⁷ Varim wʊm ma kwɛrɪ o jonɪ dam sɪ o kɪ jara dɪ Wɛ nɔɔna bam, sɪ o wani-ba. O ma jonɪ dam sɪ o taa te lʊgʊ baŋa dwi tiinɛ maama, dɪ tɪni dwi maama tiinɛ, dɪ taana dwi maama tiinɛ, dɪ je tɛrɪ tɛrɪ maama tiinɛ. ⁸ Nɔɔna balʊ maama na zʊrɪ lʊgʊ baŋa nɪ tɪn wʊ ta zuli varim wʊm kʊntʊ, kʊ na dai balʊ yɪra na pʊpʊni ya tɪŋɪ ŋwɪa tɔɔ kʊm wʊni maŋa kam lʊgʊ baŋa daa ta na tɛrɛ tɪn yirani mɔ mu bɔ zul-o. Kʊ nan yɪ Pɛlbu wʊm ba na gʊ tɪn mu te tɔɔ kʊm kʊntʊ.

⁹ Nan pʊrɪ-na á zwa sɪ á cɛgɪ amʊ taani dɪm: ¹⁰ Wʊlʊ maama na tu sɪ o dʊna ja-o ba kɪ ba na lagɪ te tɪn, baá ja kʊntʊ tu mu, o bɔ lu. Wʊlʊ maama dɪ nan na tu sɪ ba ma sʊ-zɔɔ ba gʊ-o tɪn, baá ma-kʊ mu ba ma gʊ-o, o bɔ wani o lu. Kʊntʊ ŋwaani Wɛ nɔɔna bam maŋɪ sɪ ba ta vɔ pu-dia mu, sɪ ba daari ba kɪ ba wʊ-didʊa dɪ Wɛ.

Varim wʊlʊ na nuŋɪ tɪga nɪ tɪn

¹¹ Amʊ laan ma na varim wʊdonɔ o na nuŋɪ tɪga nɪ. O jɪgɪ nyia yale mu nɪ pibala nyia na yɪ te tɪn. O maa ŋɔɔni nɪ prɛnyon-kɪnkagɪlɪ dɪm na ŋɔɔni te tɪn. ¹² Dayigɛ varim wʊm ma pa-o wʊm dam-fɔrɔ kʊm sɪ o ma tɔŋɪ, yɪ o daari o zɪgɪ o nii-o. O ma ma-dɪ o fɪn balʊ maama na zʊrɪ lʊgʊ

banja ni tun o pa ba zuli dayigə varum wɔlɔ yuu kɔm ya na pogili yi ku laan je tun. ¹³ Varum bile tu wɔm kɔntɔ ma tiini o ki wo-kɔnkagɔla yalɔ na dana tun. O ma pa mini nunji weyuu ni di ba tɔga banja, yi nɔɔna maama na-di. ¹⁴ O na ne cwəŋə si o ki wo-kɔnkagɔla yantɔ doŋ dayigə varum wɔm yigə ni tun, ku ma pa o wanti o gani nɔɔna balɔ na zɔɔri lɔgɔ banja ni tun. O ma ta-ba si ba mɔ kamɔgɔ, si ku taa nyi di dayigə varum wɔlɔ ba na me sɔ-lɔŋɔ ba zagɔ o yuu ba pogili yi o ta ŋwi tun. ¹⁵ O ma daari o na cwəŋə si o ki siun kamɔgɔ kum kɔntɔ wɔnti, si ku taa ŋwi. O na ki kɔntɔ tun, kamɔgɔ kum maa wai ku ŋɔɔna, yi ku jigi dam si ku pa balɔ maama na vin si ba zuli-ku tun ti. ¹⁶ O ma pa nɔɔna maama ki nyinyugɔ ba jazina ni naa ba trɛ ni, ku na yi nabwənə di nɔn-kamunə, naa nadunə di yinigə tiinə, ku wəli di gambe di balɔ na te ba titi tun di. ¹⁷ Nɔɔnɔ na ba jigi nyinyugɔ kum kɔntɔ, o bá wanti o yəgi wɔŋɔ naa o kwe wɔŋɔ o yəgi. Nyinyugɔ kum kɔntɔ nan mu bri varum wɔm yiri dɔm, naa nimoro kɔlɔ na bri o yiri dɔm tun.

¹⁸ Yo seeni ku manji si n ta n jigi swan mu. Wɔlɔ na bɔŋi lanyirani tun, oó wanti o lwarɔ varum wɔm nimoro kum kuri na yi te tun. Nimoro kum bri nabiinu yiri mu. Ku nan yi biə yardɔ di fusirdɔ bardɔ mu (666).

14

Pɛlbu wɔm di o nɔɔna bam

¹ Amɔ laan ma nii a na Pɛlbu wɔm o na zigi Siyɔn piu kum yuu ni. Nɔɔna murrɔ bi di fiinna-tɔna tum (144.000) maa tɔgɔ ba wɔ o tee ni, yi Pɛlbu wɔm yiri dɔm di o ko yiri pɔpɔni ba trɛ ni. ² A ma ni kwəɛ na ŋɔɔni Wɛ-sɔŋɔ ni. Ka maa dwana nɔnɛni na-fara na wuurə yi dɔa bagɔ te tun, yi ka nyi di kwan-magɔna na magɔ ba kwaanɔ te tun. ³ Nɔn-kɔgɔ kum maa zigi ku yɔɔri Wɛ paari jangɔŋɔ kum di wəənu tɔna tɔlɔ na ŋwi tun di nakwa bam. Ba maa leeni ləŋ-dɔŋa kalɔ nɔɔn-nɔɔnɔ na bá wanti o zaasi-ka tun, ku na dai nɔɔna murrɔ bi di fiinna-tɔna tum yirani (144.000). Bantɔ mu yi balɔ Zezi na ŋwi ba lwarim juni lɔgɔ banja nabiinə maama wɔnti tun. ⁴ Bantɔ nan mu cigɔ ba titi di wo-digiru kəm, yi ba wɔ ki boorim. Bantɔ yəni ba tɔgɔ Pɛlbu wɔm kwaga mu ba ve je sɔlɔ maama o na wú vu tun. Zezi mu ŋwi ba lwarim juni nabiinə maama wɔnti, si bantɔ da yigə ba ji Wɛ nɔɔna di Pɛlbu wɔm di nɔɔna. ⁵ Bantɔ nan wɔ fɔgɔ ba fɔ vwan. Ba ba jigi tusim.

Wɛ malesɔ sɔtɔ na tagɔ wəənu tɔlɔ tun

⁶ Amɔ laan ma na maleka kadorɔ ka na jaani weyuu ni. Ka maa jigi Wɛ kwəɛ-ywəŋə kalɔ na ba lɔri manja di manja tun ka tɔɔli ka bri balɔ na zɔɔri lɔgɔ banja ni tun, ku na yi je təri təri wɔnti, di nabiinə dwi maama, di taana dwi maama tiinə, di tɔni dwi maama tiinə.

⁷ Ka maa ŋɔɔni di kwəɛ-dta ka wɔ: «Kwarɔ-na Wɛ, si á daari á taá pa-DI zulə, bɛŋwaanɔ manja kam yiə si DI di nabiinə sarɔya. Nan kuni-na doonə á zuli Wɛ dɔlɔ na ki weyuu di tɔga banja di na-fara didaanti buli tun.»

⁸ Maleka kadorɔ ma sanji ka kwaga, yi ka te ka wɔ: «Tɔ-kamunu kɔlɔ yiri na yi Babilɔni tun tɔa. Ku tɔ ku ti. Kɔntɔ dɛɛn mu yəni ku pa nabiinə dwi maama tɔgɔ ba ki ku boorim kikiə yam, ni ba na nyɔgɔ sa-dɛera ba su te tun.»

⁹ Maleka kalu na ki sito tun di daa ma saɲi, yi ka te di kwær-dia ka wɪ: «Nɔɔna balu maama na zuli varum wɔm di o kamɔɔ kɔm yi ba daari ba jigi o nyinyɔɔ kɔm ba trɛ ni naa ba juɲa ni tun, ¹⁰ We ban-zɔɲɔ kɔm wɔ ba bantu baɲa, nɪnɛni ba logi sa-dɛera balu na wɔ pugi tun mu ba su zɔɲa ba pa ba nyɔ ba su te. Balu maama na se varum wɔm kɔntu tun, mini di ciribi mu wɔ di-ba kɔ pa ba na cam zanzan. Baá yaari kɔntu We malesi sum yigə ni di Pɛlbu wɔm yigə ni mu. ¹¹ Mini dum wɔ ta di-ba yi kɔ pa nyɔa zaɲi taan, baá yaari si kɔ taa ve maɲa kalu na ba ti tun. Balu maama na zuli varum wɔm di o kamɔɔ kɔm tun, di balu maama na jigi nyinyɔɔ kɔm na bri o yiri dum tun, ba bá na siun wɔa di titi maama.»

¹² Kuntu ɲwaanɪ balu maama na yi We nɔɔna yi ba se Di niə yam yi ba ki ba wu-didwa di Zezi tun maɲi si ba zigi di pu-dia mu.

¹³ Amu laan ma ni kwærə na ɲɔɔni We-sɔɲɔ ni ka wɪ: «Nan pɔpɔni tintu: Kɔ na zigi zɪm si kɔ taa ve tun, balu na se di Yuutu wɔm yi ba ba ba ti tun wɔ ta jigi yu-yoɲo.»

We Joro kɔm ma ləri kɔ wɪ: «Kɔ yi cɪga mu. Bantu wɔ sin di ba titɔɲ-cɛera yam, bɛɲwaanɪ ba kəm-laaru mu wɔ ta togi-ba.»

We sariya maɲa kam na yi te tun

¹⁴ Amu laan ma nii a na kunkoɲo kɔ yi naponɔ, yi wɔlu na nyi di nabiin-bu tun je kɔ baɲa ni. Səbu-sɪɲa yipugə ma pu o yuu ni, yi o daari o ze sɔkɔɔ kɔlu na jigi ni tun. ¹⁵ Maleka kadoɲ daa ma nunji We di-kamunu kɔm wɔni. Ka tɔɔli baɲa baɲa ka ta di wɔlu na je kunkoɲo kɔm baɲa ni tun ka wɪ: «Lɔɔ baɲa faa kɔm laan biɲi kɔ ti. Ma n sɔkɔɔ kɔm n ma n gwe faa kɔm, si kɔ maɲa kam yiə.» ¹⁶ Wɔlu na je kunkoɲo kɔm baɲa ni tun laan ma wuvugi o sɔkɔɔ kɔm lɔɔ baɲa ni o ma gwe faa kɔm.

¹⁷ Amu daa ma na maleka kadoɲ na nunji We-sɔɲɔ di-kamunu kɔm wɔni, yi ka di jigi sɔkɔɔ kɔlu na jigi ni tun. ¹⁸ Maleka kalu di na nii mini baɲa ni tun ma nunji We kaanum bimbim dum ni, ka tɔɔli di kwær-dia ka ta di maleka kalu na ze sɔkɔɔ kɔm tun ka wɪ: «Ma n sɔkɔɔ kɔm n ma n gwəri tiu-biə balu ba na maa ki sana tun, si lɔɔ baɲa tiu-biə bam kuntu laan biɲi ba ti.»

¹⁹ Maleka kam laan ma ma ka sɔkɔɔ kɔm ka ba maa gwəri lɔɔ baɲa tiu-biə bam. Ka ma kwe-ba ka di kazo-zɔɲɔ wɔni si ka te, si kɔ bri We ban-zɔɲɔ na wɔ ba nabiinə baɲa te tun. ²⁰ Kazoɔ kɔm zigi tiu kɔm daa ni mu. Ba maa te tiu-biə bam kɔ wɔni si ba nyɔa kam taa nunjə. Ba nyɔa kam kɔntu yi jana mu. Jana kam ma nunji ka pɛɛli tɪga ka duri ka vu nɪnɛni kilometra biə-yatɔ (300), yi ka na luunə te tun, sisəɲə na zɪga ka wɔni, ka yuu yirani mu wɔ ta nai pooni ni.

15

Malesi sirpe na jaani yaara dwi təri təri si ba lɔɔ baɲa te tun

¹ Amu laan ma na wo-kɪnkagɪli didoɲ weyuu ni, di na tiini di dana yi di ba jigi doɲ. A ma na We malesi sirpe, si didwa didwa jigi yaara dwi təri təri mu, si si pa ya ja nɔɔna. Yaara yarpe yam kuntu mu lagɪ ya ma kweeli, bɛɲwaanɪ yantu na ki ya ti, We ban-zɔɲɔ kɔm laan wɔ ti. ² Amu ma daari a na woɲo kɔ na nyi di nɪnɪ. Kɔ maa nyuna ni niu na nyuni te tun, yi kɔ nyi ni kɔ gwaanɪ di mini mu te. Amu ta ma na balu na wani varum wɔm di o kamɔɔ kɔm kɔ wɛli di o yiri dum nimoro kɔm dam dum tun. Ba zigi nɪnɪ kɔlu na nyuna lanyirani tun ni ni, yi ba ze kwaanɪ tɪlu

Wɛ na pɛ-ba tɪn. ³ Ba maa leeni lɛŋɛ kalɔ na yɪ Wɛ tɪntɔŋnɔ Moyisi lɛŋɛ dɪ Pɛlbu wɔm lɛŋɛ tɪn. Ba ma leeni ba zuli Wɛ ba wɪ:

«Dam-fɔrɔ Tu Baŋa-Wɛ,
nmɔ tɪtɔŋa yam tiini ya yɪ tɪtɔŋ-kamunə,
ya ba jɪŋɪ doŋ.
Lɔŋɔ maama Pɛ,
nmɔ cwe sɪm yɔɔrɪ lanyɪranɪ,
sɪ tɔŋɪ cɪga.

⁴ Yuutu Baŋa-Wɛ,

nɔɔn-nɔɔnɔ tɛrɛ o na bá kwarɪ nmɔ.

Nɔɔna maama nan wó ta zuli nmɔ yɪrɪ dɪm.

Nmɔ yɪranɪ mɔ yɪ wɔ-pɔŋɔ tu cɪga cɪga.

Lɔŋɔ baŋa dwi maama tiinɛ wó ba ba kuni doonɛ nmɔ yigɛ nɪ ba zuli-m, bɛŋwaanɪ nɔɔna maama wó na nmɔ tɪtɔŋa yam na jɪŋɪ cɪga te tɪn.»

⁵ Kuntu kwaga nɪ amɔ ma na Wɛ-sɔŋɔ digɛ kam nɪ na pɔrɪ, yɪ ka yigɛ digɛ kam nɪ dɪ pɔrɪ. ⁶ Wɛ malesɪ sɪrpe sɪm sɪ na jɪŋɪ yaara dwi tɛrɪ tɛrɪ kuni bɪrpe tɪn ma nunɪ digɛ kam wɔnɪ. Sɪ ma zɔ gwar-pwɛnɔ tɪlɔ na tiini tɪ nyɪnɪ tɪn, yɪ sɪ daarɪ sɪ vɔ sɛbu-sɪŋa kili sɪ nyɔɔna nɪ. ⁷ Wɛnɔ tɪna tɪlɔ na ŋwɪ tɪn didu laan ma zanɪ kɔ kwe sɛbu-sɪŋa zwi sɪrpe kɔ pa malesɪ sɪrpe sɪm. Zwi sɪm kuntu nan mɔ su dɪ Wɛ ban-zɔŋɔ kɔm. Dɪntɔ nan mɔ jɪŋɪ ŋwɪa sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn. ⁸ Wɛ dam dɪm dɪ Dɪ paarɪ-zulɛ yam ma pa nyɔa nunɪ ka su Dɪ digɛ kam nɪ maama. Nyɔa kam ma pa nɔɔn-nɔɔnɔ warɪ digɛ kam wɔ o zɔ, sɪ kɔ taa ve maŋa kam malesɪ sɪrpe sɪm na wó pa yaara kuni bɪrpe kɔm na wó ba kɔ kɪ kɔ ti tɪn.

16

Baŋa-Wɛ ban-zɔŋɔ kɔm na wó ba te tɪn

¹ Amɔ laan ma nɪ kwɛr-dɪa na ŋɔɔnɪ baŋa baŋa Wɛ digɛ kam wɔnɪ ka ta dɪ Wɛ malesɪ sɪrpe sɪm ka wɪ: «Kwe-na zwi sɪrpe sɪlɔ Wɛ ban-zɔŋɔ kɔm na wɔ sɪ wɔnɪ tɪn á ja vu á lo á yagɪ lɔŋɔ baŋa nɪ.»

² Dayigɛ maleka kam ma kwe ka zɔŋa kam ka ja vu ka lo ka yagɪ lɔŋɔ baŋa nɪ. Ka na logɪ kuntu tɪn, ŋwan-cɛɛra ma ja balɔ na jɪŋɪ varɪm wɔm nyɪnyɔŋɔ kɔm yɪ ba zuli o kamɔŋɔ kɔm tɪn.

³ Maleka kalɔ na saŋɪ tɪn ma lo ka zɔŋa kam ka yagɪ na-fara bam wɔnɪ. Na bam ma ji nɪ tɔ jana na yɪ te tɪn. Wɔŋɔ kɔlɔ maama na zɔɔrɪ na-fara bam wɔnɪ tɪn ma tɪ.

⁴ Malesɪ sɪtɔ tɔ wɔm ma lo o zɔŋa kam o yagɪ bu-tɔlɪ sɪm wɔnɪ dɪ bulɪ sɪm dɪ wɔnɪ. Na bam ma ji jana. ⁵ Amɔ ma nɪ Wɛ maleka kalɔ na nii bwi sɪm baŋa nɪ tɪn na wɪ:

«Wɔ-pɔŋɔ Tu Baŋa-Wɛ,
nmɔ maŋɪ n wɔra pulim nɪ mɔ,
yɪ n daa n ta wɔra maŋa maama,
nmɔ kɪ cɪga dɪ n na vaŋɪ ba zwa te tɪn.

⁶ Bɛŋwaanɪ bantɔ mɔ gɔ n nɔɔna bam dɪ n nijɔŋnɛ bam ba pa ba jana nunɪ.

Kuntu mɔ nmɔ laan pɛ na ji jana sɪ ba dɪ nyɔ.

Mɔ kɔlɔ na maŋɪ dɪ ba kɛm dɪm tɪn.»

⁷ Amɔ ma daarɪ a nɪ kwɛrɛ kadoŋ na ŋɔɔnɪ Wɛ kaanɔm bimbim dɪm tee nɪ ka wɪ:

«Dam-fɔrɔ Tu Baŋa-Wɛ,
nmɔ sariya yam yɔɔrɪ lanyɪranɪ,
yɪ ya tɔŋɪ cɪga mɔ.»

⁸ Maleka kalu na ki sna tun ma kwe ka zɔŋa kam ka lo ka yagi wɔa kam yira ni. Wɔa kam ma jɔŋi dam si ka pa ka wulim dɔm baani nɔɔna. ⁹ Ka wulim dɔm na tiini di baani nɔɔna bam kontu tun, ba ma nɔɔni ba twi We yiri di DI na pe yaara yam kontu ja-ba tun. Ba nan wɔ lani ba wɔ di ba kikiɛ yam si ba daari ba zuli We.

¹⁰ Maleka kalu na ki sɔnu tun ma lo ka zɔŋa kam varim wɔm paari jangɔŋɔ kum baŋa ni. Lim ma ba di li varim wɔm paari dɔm jɔgɔ kam maama. Nɔɔna ma dɔni ba yalɛ di ba yaara yam. ¹¹ Ba ma nɔɔni ba twi Baŋa-We ba yira nwanan yam di ba yaara yam nwanan. Ba nan daa ta wɔ lani ba wɔ di ba kikiɛ yam.

¹² Maleka kalu na ki sɔrdɔ tun ma lo ka zɔŋa kam ka yagi bu-zanɔa kalu yiri na yi Efrati tun wɔni. Ka na bam ma wi, yi ku daari cwɔŋɔ ku pa pwa balu na nuŋi wa-puli jɔgɔ ni tun si ba wani ba bɛ. ¹³ Amu ma daari a na ciciribiɛ bato, ba nyi di yoorɛ te. Ba didua ma nuŋi prɛnyon-kunkagili dɔm ni ni. Wɔdon di ma nuŋi varim wɔm ni ni, yi didua kam di nuŋi varim wɔlu na pa o yi We nijonnu yi o yagi o dai tun ni ni. ¹⁴ Ciciribiɛ bam kontu yi sɔfaani nɔɔna mu yi ba wai ba ki wo-kunkagila. Ba ma zanɔa ba vu lugu baŋa pwa bam maama te, si ba maama la daani ba ti ba yiga ba ki jara di Dam-fɔrɔ Tu Baŋa-We DI de kamunu kum de ni.

¹⁵ Amu laan ma ni Zezi na nɔɔni o wi: «Cɛgi-na. A lagi a ba ni nwanan na dari o ba te tun mu. Wɔlu na fɔgi o ci o titi tun wɔ ta jigi yu-yonɔ. Wɔlu na zu o gwaaru yi o yiri tun, amu na tuɛ, cavura bá ja-o nɔɔna yiga ni o na bá ta yi kalambolo tun nwanan.»

¹⁶ Ciciribiɛ bato bam ma pa lugu baŋa pwa bam la daani jɔgɔ kadoŋ ni. Ba maa bɛ jɔgɔ kam kontu di Zwifɛ tiinɛ taani ba wi, Amagidɔn.

¹⁷ Maleka kalu na ki sɔrpe tun laan ma lo ka zɔŋa kam viu wɔni. Kwɛrɔ-dɔa laan ma nɔɔni We digɛ kam paari jangɔŋɔ kum jɔgɔ kam ni ka wi: «Ku ki ku ti.» ¹⁸ Ka na tagi kontu tun, dua maa pipili ka bagɔ ka wuurɛ. Sɔɔ ma tiini ku gaali, yi tɔga kam di sisinɔ. Tɔga kam na tiini ka sisinɔ te tun ba jigi donj. Ku na puli manɔa kalu We na ki nabiinɛ tun, tɔga ta manɔa ka wɔ sisinɔ kontu donj. ¹⁹ Tu-kamunu kulɔ yiri na yi Babiloni tun ma yari kuni bato ku cɔgi. Lugu baŋa dwi tiinɛ tuni dɔm maama ma cɔgi. We ma wɔ swe tu-kamunu Babiloni ni ni yi DI waari-ku. DI ban-zɔŋɔ kum ma tiini ku ba tu kum baŋa, nɔɔni DI logi sa-deera mu DI su zɔŋa DI pa ku nyɔ ku su te. ²⁰ Tɔga kalu maama na wɔ na-fara titari ni tun ma fɔɔri ka tigɛ je ni, yi pweeru tum di je, ba daa ba na-ti. ²¹ Du-kamban-kamunɛ na duunɛ ni luuru te tun maa nuŋi weyuu ni ya tu nɔɔna baŋa ni. Nɔɔna bam ma nɔɔni ba twi We, du-kambana yam na pe ba na yaara zanzan tun nwanan.

17

Ka-boro na doɔgi varim te tin

¹ Malest sɔrpe silu na jigi zwi sɔrpe sum tun didua ma ba ka ta di amu ka wi: «Ba, si a bri-m We na lagi DI pa ka-bor-zɔŋɔ kum na cam te. Ka-boro kum kontu mu maa bri tu kulɔ na logi bwi zanzan ni ni tun. ² Lugu baŋa pwa bam yɛni ba ki boorim di kontu mu. Balu na zuuri lugu baŋa ni tun maa tiini ba ki boorim di ku, ni nɔɔni na nyɔgi sana o bugi te tun.»

³ We joro kum ma ba amu te di dam, We maleka kam ma ja-ni ka vu kagwa yuu. Je sum kontu ni mu amu ne kaani o doɔgi varim na yi nasɔŋu cwen cwen tun baŋa ni, yi yira yalu na twi We tun pɔpɔni varim wɔm yira ni. O maa jigi yuni turpe di nya fugɛ. ⁴ Kaani wɔm ma zu gwaaru

tɩɩ na yi nasɔn-pupweeru dɩ nasɔnnu cwen cwen tɩn. O yira maa jigi wɔɛnu zanzan ti na nyɩna, ti yi sɛbu-sɩŋa dɩ kandwa-ɲuna mu. O ma ze sɛbu-sɩŋa zɩŋa, yi ka ni su dɩ wo-zɔɔna yalɔ na brɩ o boorim kikiɛ yam.

⁵ Ba ma pupɔni yɩri dɩɩ kuri na ba lwarɩ jaja tɩn o tri ni, yi dɩ wɩ:

«Babilɔni kɩɩ na yi tu-kamunu tɩn mu yi ka-bwɛɛru maama nu, dɩ lɔɔɔ baŋa wo-zɔɔna maama nu.»

⁶ Amu ne ni kaani wɔm nyɔɔɔ Wɛ nɔɔna balɔ ba na gɔ Zezi cɩga kam ɲwaani tɩn jana mu o su, ni o nyɔɔɔ sana mu o bugi te.

Amu na ne-o kɔntɩ tɩn, ku ma tiini ku sɩ-nɩ. ⁷ Maleka kam ma bwe-nɩ ka wɩ: «Ku sɩ nmu sɩ bɛɛ mu? Ku na yi varum wɔɩ na jigi yuni tɩrpe tɩm dɩ nyɩa fugɛ kam tɩn, dɩ kaani wɔɩ na dɔɔɔ o baŋa ni tɩn, amu wɔ pa n lwarɩ ba kuri na yi te tɩn. ⁸ Varum wɔɩ nmu na ne tɩn ya ɲwi mu, o nan daa tɛrɛ. Ku daari sɩ o nunji goŋ-canluŋu kɔm wɔni mu, sɩ o laan vu o cɔɔɔm jɛgɛ. Ku na yi balɔ na zɔɔɔɔ lɔɔɔ baŋa ni yi ba yira maŋɩ ya wɩ pupɔni ya tiŋi Wɛ ɲwia tɔnɔ kɔm wɔni maŋa kam lɔɔɔ baŋa ta na tɛrɛ tɩn, ba na ne varum wɔm, kɩ sɩ ba maama. Bɛɲwaani o dɛɛn ya ɲwi mu, o nan daa tɛrɛ. O nan wɔ joori o ba o nunji nabiinɛ yigɛ ni.

⁹ Nmu nan maŋɩ sɩ n ta n jigi wɔɩba mu dɩ swan, sɩ n wani n lwarɩ wɔɛnu tuntu kuri. Varum wɔm yuni tɩrpe tɩm brɩ pweeru tɩrpe mu. Tuntu mu yi pweeru tɩɩ kaani wɔm na je ti baŋa ni tɩn. Yuni tɩrpe tɩm dɩ brɩ pwa barpe wɔŋo mu. ¹⁰ Pwa bam kɔntɩ banu maŋɩ ba tu mu. Ba didɩba mu wɔra lele. Wɔɩ na kweeli tɩn ta wɩ tu. O na tuɛ, o paari dɩm bɩ daani zanzan. ¹¹ Varum wɔɩ ya na ɲwi yi o laan daa tɛrɛ tɩn brɩ pe wɔɩ na kɩ ba wɔni nana tɩn mu. Wɔntɩ yi pwa barpe balɔ na de yigɛ tɩn wɩ nɔɔɔ mu. O nan na tuɛ, o dɩ laan wɔ vu o cɔɔɔm jɛgɛ.

¹² Nyɩa fugɛ yalɔ nmu na ne tɩn brɩ pwa fugɛ mu. Pwa bam kɔntɩ ta wɩ jonji ba paari dɩm. Ba nan wɔ ba ba jonji dam, sɩ ba tɔɔɔ dɩ varum wɔm ba taa te nɔɔna sɩ ku maŋɩ dɩ maŋa finfin yɩrani. ¹³ Pwa fugɛ kam maama jigi wɔɩba didɩba mu. Ba ma wɔ kwe ba dam maama ba kɩ varum wɔm juŋa ni. ¹⁴ Ba ma wɔ kɩ jara dɩ Pɛɩbu wɔm. Pɛɩbu wɔm nan wɔ wani-ba, o na yi wɔɩ na yi yum tiinɛ maama Yuutu dɩ pwa maama Pɛ tɩn ɲwaani. Balɔ na tɔɔɔ dɩ wɔntɩ yi ba wani jara yam tɩn mu yi balɔ o na maŋɩ o kuri sɩ ba taa yi o nɔɔna tɩn. Bantu mu tɔɔ-o dɩ cɩga.»

¹⁵ Maleka kam daa ma ta dɩ amu ka wɩ: «Ku na yi bwi sɩɩ nmu na ne yi ka-boro kum je da tɩn, sɩ brɩ lɔɔɔ baŋa tɩni dwi maama dɩ dɩ non-biɛ bam maama, ba na zɔɔɔ je dwi tɛri tɛri yi ba ɲɔɔni taana dwi tɛri tɛri tɩn mu.

¹⁶ Nyɩa fugɛ yalɔ nmu na ne tɩn dɩ varum wɔm tɩti wɔ ta culi ka-boro kum. Ba nan wɔ vɩi o wɔɛnu tum maama o tee ni ba daar-o kalambolo, yi ba dɩ o ya-nwana yam, ba daari ba zwe-o dɩ mini. ¹⁷ Baɩ cɔɔ-o, bɛɲwaani Wɛ maŋɩ Dɩ pa ba wɔɩba yi kɔntɩ mu. Ku yi Wɛ mu lagi sɩ ba kɩ ni-dɩdwi ba kɩ ba dam maama varum wɔm juŋa ni. Ku jigi sɩ ku taa yi kɔntɩ mu, sɩ ku vu ku yi maŋa kalɔ Wɛ taani dɩm na tagɩ kɩɩ tɩn na wɔ sɩni ku ba ku kɩ tɩn. ¹⁸ Ku daari kaani wɔɩ nmu na ne yi o yi ka-boro tɩn mu yi tu-kamunu kɩɩ na te lɔɔɔ baŋa pwa bam maama tɩn.»

18

Tu-kamunu Babilɔni na cɔɔɔ te tɩn

¹ Maleka kam na tagɩ kɔntɩ ka ti tɩn, amu ma na maleka kadorɩ na nunji Wɛ-sɔŋo ni ka maa bɩni lɔɔɔ baŋa. Ka maa jigi dam, yi ka tiini ka nyɩna

ka pa pooni zəŋi lʊgʊ baŋa maama nɪ. ² Ka ma tʊoli baŋa baŋa dɪ kwər-dɪa ka wɪ:

«Tʊ-kamunu kʊlʊ yɪrɪ na yɪ Babilɔnɪ tɪn tʊa.

Kʊ tʊ kʊ tɪ.

Tʊv kʊm laan jigi ciciri-balwaarʊ jəgə mʊ,
yɪ ciciri-zɔɔna dwi maama zʊvɪrɪ da.

Zunə balʊ nɔɔna na culɪ yɪ ba ba lai tɪn dwi maama laan zʊvɪrɪ dáanɪ mʊ.

³ Lʊgʊ baŋa dwi maama ma tʊ tʊv kʊm kʊntʊ boorim cwe sɪm wʊnɪ,
nɪ ba nyɔgɪ kʊ sa-dɛɛra mʊ ba su tɛ.

Lʊgʊ baŋa pwa bam ma tɔgɪ ba kɪ boorim dɪ kʊ.

Lʊgʊ baŋa pipimpiinə ma tiini ba ji nadunə tʊv kʊm kʊntʊ ŋwaanɪ,
bɛŋwaanɪ kʊ nɔɔna bam soe sɪ ba taa cɔgɪ səbu zanzan.»

⁴ Amʊ laan ma nɪ kwərə kadoŋ na ŋɔɔnɪ Wɛ-sɔŋɔ nɪ ka wɪ:

«Amʊ nɔɔna-ba,

nunɪ-na tʊv kʊm wʊnɪ,

sɪ á yɪ tɔgɪ kʊ wo-balwaarʊ cwe sɪm,

sɪ á yɪ tɔgɪ á na kʊ cam dɪm.

⁵ Bɛŋwaanɪ kʊ wo-balwaarʊ tɪm daga zanzan,

tɪ danɪ da-baŋa nɪ tɪ yɪ wɛyuu.

Wɛ nan ye kʊ kəm-lwaanʊ tɪm maama nɪ nɪ.

⁶ Cɔgɪ-na tʊv kʊm sɪ kʊ manɪ dɪ kʊntʊ na cɔgɪ nɔɔna badonnə tɛ tɪn.

Pa-na kʊ cɛ kʊ yɪra nɪ sɪ kʊ dwəni kʊ na pɛ kʊ cɛ nɔɔna yɪra nɪ tɛ tɪn.

Fɪ-na-kʊ sɪ kʊ nyɔ sa-dɛɛra balʊ na tiini ba dana ba dwe kʊntʊ sana kam
kʊ na paɪ nɔɔna nyɔ tɪn.

⁷ Pipiri-na tʊv kʊm ywəəni dɪm dɪ kʊ wo-laarʊ tɪm,

sɪ tɪ joorɪ tɪ ji cam dɪ yaara kʊ tɪtɪ ŋwaanɪ.

Bɛŋwaanɪ tʊv kʊm nyɪ dɪ kaanɪ wʊlʊ na yəni o tɛ o wɪ:

<Amʊ dɪ paari mʊ,

yɪ kʊlʊkʊlʊ bá yaarɪ-nɪ.

Amʊ dai kadəm,

yɪ a yigə bá fɔgɪ ka nywanɪ.>

⁸ Tʊv kʊm na brɪ kʊ tɪtɪ kamunni tɪn ŋwaanɪ,

yaara dwi maama wʊ da yi-kʊ bɪdwi baŋa nɪ.

Yawɪ-balwaarʊ dɪ yi-nywana dɪ kana wʊ ba tɪ ja-kʊ.

Mɪni dɪ ma wʊ di-kʊ.

Yuutu Baŋa-Wɛ jigi dam-fɔrɔ,

yɪ dɪntʊ mʊ lagɪ Dɪ dɪ tʊv kʊm sarɪya.»

⁹ Kʊ na yɪ lʊgʊ baŋa pwa balʊ na tɔgɪ ba kɪ tʊv kʊm boorim kikiə yam

yɪ ba dɪ ywəəni daanɪ tɪn, ba na nɛ tʊv kʊm na jigi mini tɪn, baá ta keerə

yɪ ba frɪ ba tɪtɪ kʊ ŋwaanɪ. ¹⁰ Ba na kwarɪ kʊ yaara tɪn ŋwaanɪ, baá ta

zɪgɪ yigə yigə yɪ ba nii kʊ nyɔa kam. Baá ta coosə ba wɪ:

«Eɪ. Lɛɛrʊ, lɛɛrʊ!

Babilɔnɪ yɪ tʊ-kamunu mʊ,

yɪ kʊ tiini kʊ jigi dam.

Kʊ laan nan tu kʊ cɔgɪ lɪla,

manɪa fɪnfɪn wʊnɪ.»

¹¹ Lʊgʊ baŋa pipimpiinə bam dɪ wʊ ta keerə yɪ ba nywanɪ ba yigə tʊv

kʊm cɔgɪm dɪm ŋwaanɪ, bɛŋwaanɪ nɔɔn-nɔɔnʊ daa tərə sɪ ba taa yəgɪ ba

zɪla yam. ¹² Zɪla yalʊ ba na jigi ba yəgɪ tɪn yɪ səbu-sɪŋa wəənu dɪ can-

na-poŋo wəənu dɪ kandwa-ŋʊna, kʊ wəli dɪ gwaarʊ dwi tərɪ tərɪ, kʊ na

yɪ gwar-ŋʊnnʊ tɪlʊ na yɪ fifalɪ, dɪ gwaarʊ tɪlʊ na nyɪna, dɪ gwar-sʊnnʊ

tɪlʊ na yɪ cwɛn cwɛn tɪn. Ba ta maa jigi da-ŋwɪ dwi maama, dɪ wəənu

tlɔ zanzan ba na mɛ tuu yɛlɛ dɪ da-laaru dɪ can-na dɪ luguru dɪ kandwa yalɔ kaana na pui ba jɪa nɪ ba kɪ tɪn. ¹³ Ba ta maa kwɛri ba jɪgɪ tralɪ dwi maama, dɪ wǝɛnu tɪlɔ ba na zwɛ yɪ tɪ lwɛm ywɛnɛ tɪn, kɔ wɛli dɪ sana dɪ nugɛ dɪ dɪpɛ muni dɪ kamaana, kɔ wɛli dɪ naanɪ dɪ peeni dɪ sise dɪ sɪ trɛkooru. Ba ta jɪgɪ gambɛ dɪ ba yɛgɛ da.

¹⁴ Ba laan ma wɔ ta dɪ tɪv kɔm ba wɪ: «Wo-laaru tɪlɔ maama nmɔ fra na zɔ tɪn daa tɛrɛ. Nmɔ jɪjɪgɪrɔ tum dɪ n nɪnwɔɲa kam maama laan jɛ. Nmɔ daa n b́a na wǝɛnu tum kɔntɔ maɲa dɪ maɲa.»

¹⁵ Pipimpiinɛ balɔ na tiini ba na nyɔɔrɪ tɪv kɔm baɲa nɪ tɪn wɔ ta zɪgɪ yɪgɛ yɪgɛ, ba na kwari kɔ yaara yam tɪn ɲwaanɪ. Ba ma wɔ ta keerɛ, ¹⁶ yɪ ba coosi ba wɪ:

«Ei. Lɛɛrɔ, lɛɛrɔ!

Tɔ-kamunu kɔntɔ tiini kɔ jɪgɪ nɪnwɔɲa.

Kɔ nɔɔna bam maa zɔɔrɪ gwaaru tɪlɔ na nyɪntɪ tɪn,

dɪ tɪlɔ na yɪ nasɔnnɔ cwɛn cwɛn tɪn,

yɪ ba pu sɛbu-sɪɲa wǝɛnu dɪ kandwa-ɲna ba yɪra nɪ.

¹⁷ Kɔ jɪjɪgɪrɔ tum maama laan ma ba tɪ cɔgɪ lɪla,

maɲa fɪnfɪn ḿa wɔnɪ.»

Kɔ nan na yɪ balɔ maama na co nabwǝeru tɪn dɪ ba yum tiinɛ, dɪ balɔ na tɔgɪ nabwǝeru tum ba pipɪ tɪn, dɪ balɔ na zɔɔrɪ nabwǝeru ba ve je tɪn, ba maama wɔ ta zɪgɪ yɪgɛ yɪgɛ mɔ ba nii tɪv kɔm. ¹⁸ Bantɔ na ɛ nyɔa kam na zanɪ tɪv kɔm baɲa nɪ tɪn, baá ta dɪ kwɛr-dɪa ba wɪ: «Tɔ-kamunu kɔntɔ ya ba jɪgɪ doɲ.» ¹⁹ Ba ma wɔ ta pɛ puuri ba lo ba yum nɪ, yɪ ba keeri ba coosi ba wɪ:

«Ei. Lɛɛrɔ lɛɛrɔ!

Tɔ-kamunu kɔntɔ jɪjɪgɪrɔ tum ɲwaanɪ mɔ pɛ balɔ maama na te nabwǝeru tɪn jɪ nadunɛ.

Kɔ nan cɔgɪ maɲa fɪnfɪn ḿa wɔnɪ.»

²⁰ Abam balɔ na zɔɔrɪ Wɛ-sɔɲɔ nɪ tɪn taá kɪ-na wɔpɔlɔ tɪv kɔm cɔgɪm dɪm ɲwaanɪ. Abam balɔ na yɪ Wɛ nɔɔna tɪn, taá kɪ-na wɔpɔlɔ, kɔ wɛli dɪ Wɛ tɪntɔɲna bam dɪ Dɪ nɪjɔɲnɛ bam. Wɛ mɔ dɪ tɪv kɔm sariya, yɪ Dɪ pa abam bɔra.

²¹ Wɛ maleka kadoɲ kalɔ na tiini ka dana tɪn laan ma kwe kandwe kamunu nɪ nɔɲ-zɔɲɔ na yɪ te tɪn. Ka ma dɔlɪ-kɔ ka yagɪ na-fara bam wɔnɪ yɪ ka wɪ:

«Baá kwe tɔ-kamunu Babilɔnɪ dɪ ba dɔlɪ ba yagɪ kɔntɔ doɲ mɔ,

yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ daa b́a na kɔ je.

²² Nɔɔna daa b́a ta wɔ kɔ wɔnɪ

sɪ ba taa magɪ kwaanɔ naa ba taa leenɛ,

naa ba taa wui wi naa nabwaanɔ.

Gɔgɔ naa tɪtɔɲɪ dwi maama dɪ daa b́a ta wɔ kɔ wɔnɪ,

yɪ nɔɲɔ kwɛri dɪ daa b́a ta zanɪ kɔ wɔnɪ.

²³ Min-zɔɲɔ mini dɪ daa b́a tarɪgɪ kɔ wɔnɪ.

Kadiri sɔɔ dɪ daa b́a kɪ kɔ wɔnɪ.

Tɔ-kamunu Babilɔnɪ pipimpiinɛ bam dɛɛn mɔ yɪ lɔgɔ baɲa dɪdɛera yɪgɛ tiinɛ.

Kɔ maa ma kɔ liri kikiɛ yam kɔ ganɪ lɔgɔ baɲa dwi tiinɛ maama.

²⁴ Kɔ na yɪ Wɛ nɪjɔɲnɛ dɪ Wɛ nɔɔna balɔ maama ba na gɔ tɪn,

ba tɔɔnɪ dɪm zɪgɪ tɪv kɔm kɔntɔ yɪra nɪ mɔ.

Balɔ maama ba na gɔ lɔgɔ baɲa nɪ tɪn caa wɔ jɛni tɪv kɔm kɔntɔ yuu nɪ mɔ.»

19

Nöona na zuli We te We-səhə ni tın

¹ Amu laan ma ni kwər-dıa ka na nyı dı nön-kəgə zanzan na ηəoni banja banja We-səhə ni ba wı:

«Aleluya.

Vrum dı paarı-zulə dı dam yı dıbam Tu We nyım m.

² Dı sariya yam yəori lanyıranı,
yı ya təgı cıga.

Ku na yı ka-bor-zəhə kum,

We dı ku sariya yı ku na cam,

dı ku na pe ku boorim kikiə yam jagı je maama ya cəgı lıgı banja tın.

We ma waarı-ku dı ku na gı Dı tıntıjna bam tın ηwaanı.»

³ Ba daa ma ta ba wı:

«Aleluya.

Mini na di-ku tın,

ku nyıa kam wı ta zaıı m taan,

sı ku taa ve maıa kalı na ba ti tın.»

⁴ Nakwa fiınle-bana bam dı wəənu tına tılb na ηwı tın laan ma kuni doonə We yigə ni ba zuli-DI Dı paarı jangəhə kum banja ni ba wı:

«Ku yı cıga m. Aleluya.»

⁵ Kwərə kadon laan ma ηəoni paarı jangəhə kum jəgə kam ni ka wı:

«Abam balı maama na yı We tıntıjna tın,

taá zuli-na dıbam Tu We.

Abam balı maama na kwarı-DI tın,

ku na yı nön-kamunə dı nabwənə,

á taá zuli-Dı.»

⁶ Amu laan ma ni kwəri sı na nyı dı nön-kəgə zanzan na ηəoni banja banja, yı ku dwana ni na-fara m wuurə yı dıa bəga te. Ku maa ηəoni ku wı:

«Aleluya.

Dıbam Tu, Dam-fəwə Tu Banja-We m te paarı.

⁷ Pa-na dı taá kı wıpolo dı cakı dı zuli We,

Pəlbı wım kadiri dım maıa laan na yı tın ηwaanı.

O kaanı wım ti o yigə sı o zı-o.

⁸ Ba kwe gwar-ηənnı tılb na ba jıgı digiru yı ti tiini ti nyıtına tın ba pa kaanı wım zı.»

Gwaarı tım kuntu nan m brı We nöona bam kəm-laarı tım na yı te tın.

⁹ Maleka kam laan ma ta dı amı ka wı: «Pıppıni tıntı n tıjı: Ku na yı balı ba na bəjı sı ba təgı ba dı Pəlbı wım kadiri candıə kam tın, bantı jıgı yu-yonı.»

Ka daa ma ta ka wı: «Nmı na ni kulı maama tın yı We kwərə m, yı ka yı cıga m.»

¹⁰ Amı ma kuni doonə ka yigə ni sı a zuli-ka. Ka ma ta ka wı: «Yı kı kuntu. Amı dı yı We tıntıjnı m, ni nmı dı n ko-bıə balı maama na brı ni ba təgı Zezi cıga kam tın dı na yı te tın. N maıı sı n zuli We m.»

Ku yı Zezi cıga kam kuntu m paı We niıonıə bam tıolı Dı kwərə kam.

Nöonu na dıgı sisəı-pwəıə banja ni te tın

¹¹ Amı laan ma nii a na We-səhə ni na pıri. A ma na sisəı-pwəıə. Wılb na dıgı ka banja ni tın yıri m Wı-dıdıa Tu dı Cıga Tu. O na dı nöona sariya dı o na kwəri o jaanı jara te tın yıri m təgı cıga m. ¹² O yıə maa sıntı ni min-vıgı te. Səbu-sııa yıpwı zanzan ma pu o yuu ni. Yıri dıdon ma pıppıni o yıra ni, yı nöon-nöonu yəri-dı, ku na dıı o tıti

yɪranɪ. ¹³ Gwar-dɪdɔrɔ kɔlɔ o na zɔ tun ma bugi dɪ jana. Ba maa bə-o nɪ Wɛ Bɪtara kam. ¹⁴ Wɛ-sɔŋɔ paman-ƙɔgɔ kɔm ma pu o kwaga. Ba ma dɔgɪ sise-pwənu banja nɪ, yɪ ba zɔ gwar-pwənu tɪlɔ na lana yɪ tɪ ba jɪgɪ digiru tɪn. ¹⁵ Sɔ-lɔŋɔ kɔlɔ na tiini kɔ jɪgɪ ni tun maa nunjɪ o ni nɪ. O nan wɔ ma-kɔ o kɪ jara dɪ lɔgɔ banja dwi tiinə bam maama o wani, yɪ o daari o taa te-ba dɪ dam. O ma wɔ pa Dam-fɔrɔ Tu Banja-Wɛ ban-zɔŋɔ kɔm tiini kɔ ba ba banja, nɪnɛnɪ o kani tiu-biə mɔ sɪ o ma kɪ sana te. ¹⁶ Yɪrɪ dɪdɔŋ ma pɔpɔnɪ o gwar-dɪdɔrɔ kɔm yɪra nɪ dɪ o cwe nɪ dɪ wɪ: Pwa maama Pɛ, dɪ yum tiinə maama Yuutu.

¹⁷ Amu laan ma na maleka kadoŋ ka na zɪgɪ wɪa kam tɪtari nɪ. Ka ma tɔɔlɪ dɪ kwər-dia ka ta dɪ duurə dɪ kalwənu dɪ zunə balɔ maama na dɪ nwana tun ka wɪ: «Ba-na á la daani á dɪ Wɛ candi-fara kam. ¹⁸ Ba-na á dɪ pwa ya-nwana, dɪ paman-dɪdɛera dɪ nɔn-bɪbɛ kɔ wɛlɪ dɪ sise dɪ sɪ diinə bam dɪ nwana, dɪ nɔɔna dwi maama, kɔ na yɪ gambe dɪ balɔ na te ba tɪtɪ tɪn dɪ, kɔ wɛlɪ dɪ nɔn-kamunə dɪ nabwənə dɪ nwana.»

¹⁹ Amu ma daari a na varum wɔm dɪ lɔgɔ banja pwa bam maama dɪ ba paman-ƙɔgɔ kɔm na lagɪ daani, sɪ ba kɪ jara dɪ wɔlɔ na dɔgɪ sisəŋə kam banja nɪ tɪn dɪ o paman-ƙɔgɔ kɔm. ²⁰ Ba ma ja varum wɔm ba vɔ, dɪ wɔlɔ na brɪ nɪ o yɪ Wɛ nijonɔnɔ yɪ o yagɪ o dai tɪn. Wɔntu ya mɔ kɪ wo-kɪnkagɪla dayigə varum wɔm yigə nɪ o ma o gani balɔ na jɪgɪ varum wɔm nyɪnyɔgɔ yɪ ba zuli o kamɔgɔ kɔm tɪn. Ba ma kwe bantɔ bale ŋɔnnɪ ba ja vɔ ba dɪ min-nɪnɪ wɔnɪ. Kɔ yɪ ciribi mim mɔ. ²¹ Wɔlɔ na dɔgɪ sisəŋə kam yuu nɪ tɪn maa ma sɔ-lɔŋɔ kɔlɔ na nunjɪ o ni nɪ tɪn o gɔ paman-ƙɔgɔ kɔlɔ maama na daari tɪn. Zunə balɔ maama na dɪ nwana tɪn ma ba ba dɪ ba ya-nwana yam ba su.

20

Ba kɪ svtaani pɪna digə nɪ bɪna mɔrɔ

¹ Amu laan ma na maleka kadoŋ ka na nunjɪ Wɛ-sɔŋɔ ka maa tu lɔgɔ banja. Ka maa ze borbu sɪ ka ma pɔrɪ goŋ-canlɔŋu kɔm ni dɪm, yɪ ka kwəri ka ze capɔn-zɔŋɔ. ² Ka ma ja prənyon-ƙɪnkagɪlɪ dɪm ka vɔ, sɪ ka ja vu ka dɪ goŋ-canlɔŋu kɔm wɔnɪ, sɪ kɔ taa wɔ dáani bɪna mɔrɔ. Prənyonɔ kɔm kuntu mɔ yɪ bisankwɪa kalɔ na maŋɪ ka wɔra faŋa faŋa tɪn. Kantu kam mɔ yɪ vwa-nyɪna pɛ, yɪ ka kwəri ka yɪ svtaani tɪtɪ. ³ Maleka kam ma dɪ-kɔ goŋ-canlɔŋu kɔm wɔnɪ ka pɪ. Ka ma daari ka kwəri bɔɔnɪ dɪm ni, sɪ kɔ yɪ wani kɔ nunjɪ kɔ daa gani lɔgɔ banja dwi tiinə bam, sɪ kɔ vɔ kɔ yɪ bɪna mɔrɔ kɔm na wɔ tɪ tɪn. Maŋa kam kuntu na ke, kɔ maŋɪ sɪ ba bwəlɪ-kɔ ba yagɪ maŋa funfɪn yɪranɪ.

⁴ Amu ma daari a na paari jangwaanɔ yɪ nɔɔna je tɪ banja nɪ. Wɛ ma pa-ba dam sɪ ba dɪ nɔɔna taani. A ma daari a na ba na goni balɔ yuni Zezi cɪga kam dɪ Wɛ kwərə kam tɔɔlɔm ŋwaani tɪn jwəru Wɛ tee nɪ. Bantɔ mɔ yɪ balɔ na wɔ sɛ ba zuli varum wɔm naa o kamɔgɔ kum tɪn. Ba nan wɔ sɛ ba kɪ varum wɔm nyɪnyɔgɔ kum ba trə nɪ naa ba jɪa nɪ. Ba ma joori ba bi ba na ŋwɪa, yɪ ba tɔgɪ ba dɪ paari dɪ Zezi Kriisi sɪ kɔ yɪ bɪna mɔrɔ.

⁵ Twa biim dɪm kuntu mɔ yɪ dɪlɔ na de yigə dɪ kɪ tɪn. (Twa balɔ maama na daari tɪn ta wɔ bi maŋa kam kuntu nɪ. Bɪna mɔrɔ kum na tu kɔ ba kɔ ke mɔ bantɔ dɪ laan wɔ bi.) ⁶ Balɔ maama na tɔgɪ ba wɛlɪ dayigə twa biim dɪm wɔnɪ tɪn jɪgɪ yu-yonɔ, yɪ baá ta yɪ Wɛ tɪtɪ nɔɔna. Tɔɔnɪ dɪlɔ na lagɪ dɪ kɪ bile tɪn daa bá ja-ba. Bantɔ wɔ ta zɪgɪ Wɛ dɪ Zezi Kriisi yigə nɪ mɔ ba zuli-ba, yɪ baá tɔgɪ dɪ Zezi ba dɪ paari sɪ kɔ yɪ bɪna mɔrɔ kum.

Ba cɔgi sutaani dam maama

⁷ Bina mɔru kum na tu ku ke, ba laan wɔ bwɛli sutaani ba yagi, si di nunji goɲ-canluɲu kum ba na pi-di da tun wɔni. ⁸ Di ma wɔ vu di gani dwi tiinɛ balu na wɔ lɔgu banja je sɔm maama ni tun. Tunu dum kontu yira mu yi Gɔgi di Magɔgi. Sutaani ma wɔ pa ba la daani si ba ki jara, yi ba kɔgo kum non-biɛ wɔ ta dagi ni bugɛ ni kasullu na yi te tun. ⁹ Ba ma wɔ nunji lɔgu banja je maama ni ba vu ba gilimi We nɔɔna bam kɔgo kum na lagi daani mɛ tun. Tu kum kontu mu yi kulɔ We na soe zanzan tun. Mini laan ma nunji weyuu ni di ba di cɔgi We duna bam kɔgo kum maama. ¹⁰ Ba ma daari ba dulɔ sutaani na gani-ba tun ba di min-nunɔ kulɔ na jigi ciribi tun wɔni. Kontu mu yi min-nunɔ kulɔ ba na manɔ ba di varim wɔm di wɔlu na bri ni o yi We nijonnu yi o yagi o dai tun ba yagi ku wɔni tun. Ba maama wɔ ta wɔ mini dum wɔni ba yaari wia di titi maama mu, si ku taa ve manɔ kalu na ba ti tun.

We na wɔ di nɔɔna sariya DI ma kweeli te tun

¹¹ Amu daa ma na paari jangɔɲ-kamunu kulɔ na yi naponɔ tun di wɔlu na je ku banja ni tun. Tiga banja di weyuu maama ma duri ti ke o yigɛ ni, yi ti daa tɛrɛ. ¹² Amu ma na balu na tigi tun, didɛera di nabwɛnɛ maama, ba zigɔ paari jangɔɲ kum yigɛ ni. Ba ma puri twaanu si ba nii. Ba ma daari ba puri tɔɲo kulɔ na yi We ŋwi-dɔɲa kam tɔɲo kum tun. Ba ma di twa bam taani si ku manɔ di ba na ki kulɔ tun, nunɛni ku na pɔpɔni ku tini twaanu tum wɔni te tun. ¹³ Curu di tɔɲni ma yagi balu di na jaani tun. Na-fara bam di ma pa twa balu na manɔ ba wɔni tun cwɛɲɛ si ba nunji. Ba ma di twa bam kontu maama sariya si ku manɔ di ba na ki kulɔ tun. ¹⁴ Ba laan ma ja Tɔɲni di Curu ba dulɔ ba di min-nunɔ kum wɔni. Min-nunɔ kum kontu yi tɔɲni bile tu mu. ¹⁵ Nɔɔnu wɔlu maama yiri na manɔ di wɔ pɔpɔni di ki We ŋwi-dɔɲa tɔɲo kum wɔni tun, baá dulɔ kontu tu ba di min-nunɔ kum kontu wɔni mu.

21

Zan na nɛ lv-dɔɲɔ te tun

¹ Amu laan ma na weyuu-dɔɲɔ di ti-dɔɲa. Dayigɛ weyuu kum di dayigɛ tiga banja kam ma ke, yi na-fara di daa tɛrɛ. ² Amu ma daari a na We titi tu kum ku yiri na yi Zeruzalem nadɔɲɔ tun. Ku ma nunji weyuu We tee ni ku maa tu lɔgu banja. We ma kwe-ku lanyiranɔ ni kaani na ti o yigɛ si o zu baru te tun. ³ Amu ma ni kwɛr-dia na ŋɔɲni paari jangɔɲ kum seeni ka wɔ: «We titi sɔɲo laan mu wɔ nabiinɛ titari ni. Di nan wɔ ta wɔra di ba, yi baá ta yi Di nɔɔna. We titi wɔ ta wɔ ba tee ni yi Di nii-ba. ⁴ We wɔ guguni ba yi-na maama. Tɔɲni di wɔ-cɔgo di kɛrɛ di yaara daa bá ta wɔra. Dayigɛ wo-dwɛɛnu tum ke.»

⁵ Wɔlu na je paari jangɔɲ kum banja ni tun laan ma ta o wɔ: «Nii, amu laan pɛ wɛɛnu maama ji wo-dunnu mu.»

O daa ma ta di amu o wɔ: «Pɔpɔni wɛɛnu tintu n tini, bɛɲwaani taani dɔntu yi cigu mu yi di manɔ si nɔɔna sɛ-di.»

⁶ O ma daari o wɔ: «Wɛɛnu tum ki ti ti. Amu mu yi pulim di gurim. Amu nan ta mu yi dayigɛ tu di tiim tu. Na-nyɔm na jigi wɔlu maama, amu wɔ pa kontu tu nyɔ buli-yi dɔlu na na pai ŋwia tun zaani. ⁷ Wɔlu maama na wani balɔɲ tun mu wɔ jɔɲi wo-laaru tum kontu. Amu We wɔ ta nii-o, yi o taa yi a bu. ⁸ Ku daari, ku na yi balu na kwarɔ cam tun, di balu na pipiri ba kwaga ba ya Zezi tun, di balu na ki wo-zɔɔna, di balu na yi non-gɔra,

dɪ balu na boori tun, ku wɛli dɪ liri kɛrɛ, dɪ balu na kaani jwɛnɛ tun, ku wɛli dɪ wwa-nyina dwi maama, bantu jɛgɛ mu yi min-nɔnu kɔlɔ ciribi na dɪ ku wɔni tun. Kuntu mu yi tɔɔni bile tu.»

Zeruzalem nadɔɔɔ kom na yi te tin

⁹ Maleka kadoɔ laan ma ba amu te. Ka nuɔi malesɪ sɪrpe sɪm wɔni mu, sɪb na jɔɔi zwɪ sɪrpe sɪm dɪ sɪ wɔ yaara yarpe yalɔ na lagɪ ya ba ya kɪ ya ma kweeli tun. Ka ma ta dɪ amu ka wi: «Ba, sɪ a brɪ-m ka-dɔɔru wɔlɔ na yi Pɛlbu wɔm kaani tun.»

¹⁰ Maleka kam na tagɪ kuntu tun, Wɛ Joro kum ma ba amu te dɪ dam, yi ka ja-nɪ ka vu pu-zɔɔɔ kɔlɔ na yi baɔa baɔa tun yuu. Ka ma brɪ-nɪ Wɛ titɪ tu kum, ku yiri na yi Zeruzalem yi ku nuɔi weyuu Wɛ te ku biɔni lɔgɔ baɔa tun. ¹¹ Wɛ paari-zulɛ yam ma pa tuv kum nyuni lanyiranti, nɪ kandwɛ-ɔɔni dɪlɔ yiri na yi Zasɪrɪ yi dɪ nyuni pɪlɪ pɪlɪ nɪ niu na nyuni te tun. ¹² Kɛbrɛ-kamunu kɔlɔ na dwara tun ma lɔ ku kaagi tuv kum. Kɛbrɛ kam maa jɔɔi niɔ fugɛ-yale. Wɛ malesɪ fugɛ-sɪle maa zigɪ niɔ yam kuntu didɔa didɔa nɪ. Yisɪrayɛli tiinɛ dwi fugɛ-bile kum yira ma pɔpɔni niɔ yam baɔa nɪ. ¹³ Tu kum sɛ sɪm maama jɔɔi niɔ yato yato mu. Yato yɔɔri wa-puli seeni. Yato maa wɔ wa-puli jagwɛ seeni. Yato maa wɔ wa-puli jazɪm seeni. Yato maa daari ya wɔ wa-zɔɔri seeni. ¹⁴ Tu kum kɛbrɛ kam kuri ma cwi kandwa-pulwaarɔ fugɛ-tile baɔa nɪ. Pɛlbu wɔm tintɔɔna fugɛ-bale bam yira ma pɔpɔni pulwaarɔ tum kuntu yira nɪ.

¹⁵ Maleka kalɔ na ɔɔni dɪ amu tun maa ze sɛbu-sɪja nacɛgɛ sɪ ka ma maɔi tuv kum na mai te tun, dɪ ku niɔ yam dɪ ku kɛbrɛ kam dɪ na mai te tun. ¹⁶ Tu kum sɛ sɪna sɪm maama mara sɪ mara mu. Maleka kam ma kwe ka nacɛgɛ kam ka ma maɔi tuv kum. Ku saɔa maama dwarɪm maa yi kilometra murr-tile dɪ biɛ yale (2.200). Ku sɛ sɪm dɪ ku weyuu maama dwarɪm mai daani mu. ¹⁷ Ka ma daari ka ma ka jɔɔa ka maɔi tuv kum kɛbrɛ kam. Ka yi kantia kuni bi dɪ finna-bɪna mu (144). Maleka kam na maɔi te tun yi bidwɪ mu dɪ nabiinu na maɔi kantia te tun. ¹⁸ Ba lɔgɪ kɛbrɛ kam dɪ kandwa-ɔɔna yalɔ yiri na yi Zasɪrɪ tun mu. Ku daari ba lɔgɪ tuv kum titɪ dɪ sɛbu-sɪja kalɔ na tiini ka lana fasi nɪ niu na nyuni te tun mu. ¹⁹⁻²⁰ Kandwa-pulwaarɔ tɪlɔ tuv kum kɛbrɛ kam na cwi tɪ baɔa nɪ tun, ba mɛ kandwa-ɔɔna dwi maama mu ba ma pɔpɔri tɪ yira. Pulɔɔɔ maama jɔɔi ku kandwɛ-nyinu mu, yi ya yira mu tintu:

- 1. Zasɪrɪ 2. Safiiri
- 3. Kalɪsɪdɔani 4. Emerɔdi
- 5. Sardɔnisi 6. Sardɔani
- 7. Krisolidi 8. Berili
- 9. Topazi 10. Krisopasi
- 11. Yasinti 12. Ametisi.

²¹ Ku daari ba mɛ kandwa-ɔɔna yalɔ yiri na yi pɛerli tun mu ba kɪ tuv kum niɔ fugɛ-yale yam bwɛɛru tum. Ku bwɛɛru tum maama yi pɛerli didɔa didɔa mu ba mɛ ba kɪ. Tu kum pɪmpalɔ dum maa yi sɛbu-sɪja kalɔ na tiini ka lana nɪ niu na nyuni te tun.

²² Amu ma na nɪ Wɛ-digɛ tɛri tuv kum wɔni, bɛɔwaaɔi Dam-fɔɔ Tu Baɔa-Wɛ titɪ dɪ Pɛlbu wɔm mu wurɔ yi nɔɔna zuli-ba. ²³ Ba daa ba lagɪ sɪ wia dɪ cana daa ta zɛɔi tuv kum baɔa nɪ, Wɛ paari-zulɛ yam pa tuv kum jɔɔi pooni, yi Pɛlbu wɔm dɪ paɪ ku jɔɔi pooni. ²⁴ Lɔgɔ baɔa dwi tiinɛ maama wɔ taa ɔɔri pooni dum kuntu wɔni. Lɔgɔ baɔa pwa bam ma wɔ ja ba jɔɔiguru ba ba ba kɪ tuv kum wɔni. ²⁵ Dɛ maama ba ma daa bɔ pɪ tuv kum niɔ yam, bɛɔwaaɔi tɔga daa bɔ yi jɛgɛ kam kuntu nɪ. ²⁶ Ba ma wɔ

kwe lɔgɔ baŋa dwi tiinə zulə dɛ ba jɔjɔrɔ maama ba ja ba ba kɪ da. ²⁷ Kɔ daari kɔlɔ maama na jɔjɔ digiru tɪn bá zɔ kɔ wɔ. Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na kɪ wo-zɔɔna tɪn dɛ wɔlɔ maama na yɪ vwa-fɔrɔ tɪn bá zɔ kɔ wɔ. Balɔ yɪra na pɔpɔni ya tɪŋi Pɛlbu wɔm ŋwɪa tɔnɔ kɔm wɔni tɪn yɪranɪ má mɔ wɔ zɔ tɪɔ kɔm kɔntɔ wɔ.

22

¹ Maleka kam ma daari ka brɪ-nɪ bu-tɔla kalɔ na na paɪ ŋwɪa tɪn. Na bam tiini ba lana yɪ ba nyɪni nɪ niu te. Bu-tɔla kam na bam maa burə ba nuŋi Wɛ dɛ Pɛlbu wɔm paari jangɔŋɔ kɔm tee nɪ ba duri tɪɔ kɔm tɪtari nɪ. ² Tiu kɔlɔ biə na paɪ ŋwɪa tɪn maa zɔgɪ bu-tɔla kam jazɪm dɛ jagwɪə nɪ. Tiu kɔm kɔntɔ maa yəni kɔ ləri biə kuni fugə-bɪle bɪm maama wɔni. Cana maama wɔni kɔ ləri biə mɔ. Kɔ vɔɔrɔ tum ma mai kɔ sooni lɔgɔ baŋa dwi tiinə yɪ ba nai yazurə. ³ Wɔŋɔ kɔlɔ maama Wɛ na culi tɪn daa təri tɪɔ kɔm kɔntɔ wɔni. Wɛ dɛ Pɛlbu wɔm paari jangɔŋɔ kɔm mɔ wɔ ta wɔ tɪɔ kɔm wɔni, yɪ DI tɪntɔŋna bam zuli-DI. ⁴ Baá ta nai Wɛ yibiɔ, yɪ DI yɪrɪ dɪm wɔ pɔpɔni ba trə nɪ. ⁵ Tɪga daa bá yɪ tɪɔ kɔm nɪ. Ba bá ta lagɪ kanɪ sɪ sɪ taa zəŋi pɔoni, naa wɪa dɛ. Bɛŋwaaɪ Yuutu Baŋa-Wɛ tɪtɪ wɔ ta yɪ pɔoni DI pa-ba. Baá ta tɔgɪ ba dɛ paari sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ na ba tɪ tɪn.

⁶ Maleka kam daa ma ta dɛ amɔ ka wɪ: «Taanɪ dɪntɔ maama yɪ cɪga mɔ, dɛ maŋi sɪ nɔɔna sɛ-dɛ. Yuutu Baŋa-Wɛ mɔ yɪ dɪlɔ na zəni DI niŋɔŋnə bam dɛ DI Jorɔ kɔm yɪ ba tɔɔlɪ DI kwərə kam tɪn. Dɪntɔ mɔ tɔŋi DI maleka sɪ ka ba ka brɪ DI nɔɔna bam, sɪ ba lwarɪ kɔlɔ na lagɪ kɔ kɪ lele tɪn.»

Zezi ma biɪni lele

⁷ Cəgi-na, Zezi tagɪ o wɪ: «Amɔ ma biɪni lele. Balɔ na sɛ Wɛ kwərə kalɔ na pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ wɔni tɪn jɔjɔ yu-yɔŋɔ.»

⁸ Amɔ Zan mɔ sɪni a ni wəənu tum kɔntɔ, yɪ a kwəri a na-tɪ. Kɔ maama na tu kɔ ba kɔ tɪ tɪn, a laan ma kuni doonə maleka kalɔ na brɪ-nɪ wəənu tum kɔntɔ tɪn yigə nɪ sɪ a zuli-ka. ⁹ Ka ma ta dɛ amɔ ka wɪ: «Yɪ kɪ kɔntɔ. Amɔ yɪ Wɛ tɪntɔŋnɔ mɔ, nɪ nmɔ dɛ n kɔ-biə balɔ na tɔɔlɪ Wɛ kwərə kam tɪn dɛ balɔ maama na sɛ kɔlɔ na pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ wɔni tɪn dɛ na yɪ te tɪn. N maŋi sɪ n zuli Wɛ mɔ.»

¹⁰ Ka daa ta ma ta dɛ amɔ ka wɪ: «Yɪ zaŋi n səgɪ Wɛ kwərə kalɔ na pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ wɔni tɪn, pa nɔɔna lwarɪ-ka. Bɛŋwaaɪ maŋa yɪə sɪ wəənu tum kɔntɔ sɪni tɪ kɪ. ¹¹ Kɔntɔ, wɔlɔ maama na kɪ balɔrɔ tɪn, o dɛ nan ve yigə dɛ o tɪtɔŋ-balwaarɔ. Wɔlɔ maama na kɪ wo-digiru tɪn, o dɛ nan ve yigə dɛ o wo-digiru kəm. Kɔ daari wɔlɔ na sɛ o kɪ lanyɪranɪ tɪn, o tiini o kwaani o taa kɪ lanyɪranɪ. Wɔlɔ na yɪ Wɛ nɔɔnɔ tɪn, o tiini o kwaani sɪ o taa kɪ Wɛ wɔbɔŋa na lagɪ te tɪn mɔ.»

¹² Cəgi-na, Zezi tagɪ o wɪ: «A ma biɪni lele. A na tuə, a laan wɔ pa nɔɔnɔ maama ŋwɪrɔ tɪlɔ na maŋi dɛ o tɪtɔŋa tɪn.

¹³ Amɔ mɔ yɪ pulim dɛ gurim. Amɔ ta mɔ yɪ dayigə tu dɛ kwaga tu, amɔ mɔ pulə yɪ a gurə.»

¹⁴ Balɔ na zarɪ ba gwaarɔ ba pa tɪ pɔrɪ parɪ parɪ tɪn jɔjɔ yu-yɔŋɔ. Bantu jɔjɔ cwəŋə sɪ ba dɛ tiu kɔlɔ biə na paɪ ŋwɪa tɪn, yɪ ba kwəri ba jɔjɔ cwəŋə

sɪ ba zʊ Wɛ tɪtɪ tʊ kʊm wʊ. ¹⁵ Kʊ daari, balʊ na wʊ maŋɪ tʊ kʊm ciwɛŋɛ nɪ tɪn mʊ yɪ balʊ na kɪ wo-zɔɔna dɪ liri kɛrɛ, kʊ wɛli dɪ balʊ na boori tɪn, dɪ balʊ na yɪ nɔn-gura tɪn, dɪ balʊ na kaani jwɛnɛ tɪn, kʊ wɛli dɪ balʊ na soe vwa-fɔm yɪ ba kɪ wwan kikiɛ tɪn.

¹⁶ Zezi tagɪ o wɪ: «Amʊ mʊ tɔŋɪ a maleka sɪ ka ba ka brɪ abam balʊ na yɪ amʊ kɔɔɔ kʊm nɔɔna tɪn wɛɛnu tɪntʊ maama. Amʊ yɪ wʊlʊ kuri na nuŋɪ Pɛ Davidi dwi dɪm wɔnɪ tɪn. Amʊ yɪ tɪtɪtɪ calɪɔa kalʊ yɪrɪ na yɪ nanɔɔɔ yɪ ka nyɪnɪ tɪn.»

¹⁷ Wɛ Joro kʊm dɪ Zezi nɔn-kɔɔɔ kʊm na nyɪ nɪ o ka-dʊʊrʊ te tɪn ma ta ba wɪ: «Nan ba.»

Wʊlʊ maama na ni kwɛrɛ kantʊ tɪn, sɪ o dɪ ta nɪ: «Nan ba.»

Na-nyɔm na jɪɪ wʊlʊ maama tɪn, sɪ o ba. Wʊlʊ maama na lagɪ sɪ o nyɔ na balʊ na paɪ ŋwɪa tɪn, sɪ o ba o jonɪ o nyɔ zaani.

¹⁸ Amʊ Zan nan lagɪ a kaani balʊ maama na cɛɪ wɛɛnu tɪlʊ na pʊpʊnɪ tɔnɔ kʊntʊ wɔnɪ yɪ tɪ yɪ Wɛ kwɛrɛ tɪn. Nɔɔnʊ na wɛli wɔŋɔ tɔnɔ kʊntʊ taani dɪm wɔnɪ, Wɛ wʊ pa o na yaara yalʊ tɔnɔ kʊm na brɪ tɪn. ¹⁹ Nɔɔnʊ wʊlʊ nan na lɪ wɔŋɔ tɔnɔ kʊntʊ wɔnɪ dɪ o yagɪ tɪn, Wɛ wʊ lɪ o dɪ yigɛ Dɪ yagɪ, sɪ o yɪ da o dɪ tiu kʊlʊ biɛ na paɪ ŋwɪa tɪn naa o tɔɪ o zʊ Wɛ tɪtɪ tʊ kʊm wʊ nɪ tɔnɔ kʊntʊ na brɪ te tɪn.

²⁰ Wʊlʊ na zɪɪ wɛɛnu tɪm kʊntʊ cɪga kam kwaga nɪ tɪn mʊ te o wɪ: «Kʊ yɪ cɪga mʊ. A ma bɪnɪ lele.»

Amina. Dɪ Yuutu Zezi, nan ba.

²¹ Dɪbam Yuutu Zezi yu-yoŋɔ kʊm wʊ ta wʊ abam maama tee nɪ.